

CDACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

BRINKMAN: EXTRA BEZUINIGINGEN NOODZAKELIJK

VAN DEN BROEK WIL BOSNISCHE MOSLIMS BEWAPENEN

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

Gebundelde
toespraken
van minister

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

De Nederlandse
Uitgeverij
J&F

De gebundelde toespraken van minister E.M.H. Hirsch Ballin. Belangrijke problemen van deze tijd worden aan de orde gesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn: criminaliteitsbestrijding, minderheden in ons rechtsbestel, euthanasie en geweld.

De redes zijn een prikkel om de eigen verantwoordelijkheid te overdenken, en zich te oriënteren in de turbulente samenleving.

Omvang: 160 pag.

Formaat: 16 x 24 cm

Genaaid gebrocheerd

ISBN: 90 5 409079 0

Prijs: f 32,50

NUGI: 693

Bestelbon

Ondergetekende wenst te ontvangen: _____

..... ex. **In Ernst - Oriëntaties voor beleid**, door E.M.H. Hirsch Ballin, ISBN 90 5409 0790

(graag invullen in blokletters)

Lever mij direct/via boekhandel _____

Bedrijf/Instelling _____

Naam dhr/mw _____

Adres _____

Postcode/Plaats _____

Factuuradres _____

Datum/Handtekening _____

Ik word graag op de hoogte gehouden van uw nieuwe uitgaven

Bestellen:
stuur de bestelbon in
een ongefrankeerde
envelop aan

**Sdu Juridische &
Fiscale Uitgeverij**
Antwoordnummer
10838, 2501 WB
DEN HAAG

of fax naar Sdu J&F,
070 - 3 458 068

bel naar Sdu
Servicecentrum
Uitgeverijen,
tel. 070 - 3 789 880

ook verkrijgbaar in de
boekhandel

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans en
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

C. Hoff,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,50 voor
CDJA-leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 070 - 3643417.

Advertenties

Denise van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06-7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

(foto Elzabet Veenendaal)

Brinkman: Geen breuk met verleden

"Program en lijst betekenen geen trendbreuk, maar zijn met de goede dingen van het verleden verbonden." Dat benadrukt CDA-lijsttrekker Elco Brinkman in een interview waarin hij ingaat op zijn eigen credo ("Vertrouwen, verantwoordelijkheid en vooruitgang"), de bijstelling van het verkiezingsprogramma, de campagnestrategie van het CDA, de houding van VVD en PVDA en de besteding van de belastingmeevaller. Pagina 4, 5 en 6.

EU-Commissaris Van den Broek wil Bosnische moslims bewapenen

Commissaris Hans van den Broek van de Europese Unie vindt dat het wapenembargo dat de Bosnische moslims in de oorlog in ex-Joegoslavië het zwaarst treft opgeheven moet worden. "Laat Europa nooit op zijn geweten hebben dat de moslims geheel van de kaart worden geveegd." Pagina 12 en 13.

En verder:

Column partijvoorzitter	7
Analyse: dijkversterking na wateroverlast weer bovenaan politieke agenda	8, 9
Uw mening	10
Agenda	10
Commentaren	11
Van schalsum	11
ACP-voorzitter Krusinga over politiesterkte	14

Vice voorzitter De Geus (CNV) over sociaal beleid CDA	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Interview met nieuwe CDA-fractievoorzitter in Eerste Kamer	18, 19
Tweede Kamer	20
Aan de orde	21
Interview met Kamervoorzitter Deetman	22, 23

Commentaar

Program bijgesteld

Het verkiezingsprogramma dat het CDA-congres dit weekend vaststelt, is fors bijgesteld. In plaats van 9 miljard bezuinigingen is dat bedrag bijna verdubbeld tot zo'n 17,5 miljard. Het zal veel moeite kosten om zo'n enorme bezuiniging op de collectieve uitgaven te verdedigen na alle bezuinigingen die de afgelopen jaren al zijn doorgevoerd.

De beste argumentatie voor de bijstelling blijft bevordering van de werkgelegenheid. Volgens het CPB leidt de extra bezuiniging tot zo'n 100.000 banen extra. Bovendien vloeit een groot deel van de bezuinigingen via lastenverlichting weer naar de samenleving terug.

Ondanks de lastenverlichting die burgers en bedrijfsleven in het vooruitzicht wordt gesteld, zullen de ombuigingen in de portemonnee van veel mensen voelbaar zijn. Wanneer subsidies worden afgeschaft leidt dat immers weer tot hogere tarieven van bijvoorbeeld het openbaar vervoer. Het is een goede zaak dat in het programma zo'n 700 miljoen wordt uitgetrokken om de mensen die door de nieuwe bezuinigingsronde in de knel komen via maatwerk te ontzien.

Al met al is het CDA-programma wat de financiële kant betreft zeer gedurfd, maar het heeft ook risico's voor het verkrijgen van voldoende draagvlak. Met name voor het verkrijgen van voldoende steun staan de kandidaten op de lijst voor een zware opgave. Maar zij zijn sterk gemotiveerd om weer nieuwe CDA-kiezers aan te trekken. Met een top bestaande uit Elco Brinkman, Yvonne van Rooy, Ernst Hirsch Ballin, Wim Deetman en Enneüs Heerma moet dat lukken. Dat is zeker het geval nu het CDA terecht verzekerd is van een sterke steun van Ruud Lubbers in de campagne.

Angstvisioenen over een trendbreuk lijken niet meer op hun plaats. Als dit team bovendien kan rekenen op een sterke en unanieme steun van de CDA-achterban moet het CDA ver kunnen komen.

Redactie

Program en lijst geen trendbreuk, maar verbonden met goede dingen uit verleden

“Mijn credo? Vertrouwen, Verantwoordelijkheid en Vooruitgang.” Dit weekend kiest het CDA-congres Elco Brinkman tot lijststaanvoerder van het CDA en daarmee tot opvolger van Ruud Lubbers en dus als beoogd minister-president. Althans als het CDA straks in de positie is om de premier aan te wijzen. Maar zover is het nog lang niet.

Het is een kille, heldere maandagmorgen na het CDA-bestuursweekend, waar de partijtop het in de bosrijke omgeving van Lunteren eens werd over een forse bijstelling van het concept-verkiezingsprogramma en over de kandidatenlijst. Met wat voor gevoel kwam Brinkman daarvan terug? “Ik vond het een prima bijeenkomst. Er werd één lijn gekozen voor een noodzakelijke bijstelling van het programma. Bovendien was er een ontladen sfeer van: ‘nou is al dat gedoe over, we gaan er nu met z’n allen voor staan; we laten ons niet door de buitenwacht op onze kop zitten.’ Die samenhang gaf kracht, zoals bij de start van een wedstrijd. Het was voor mij een bemoedigend gebeuren.”

“Gelukkig ging het gesprek over de inhoud van ons programma en niet over de vraag, of ik nou wel of niet op Broadway was en dat soort flauwekul. Voor de goede orde: ik was daar dus niet.” Wat dit laatste betreft geeft hij toe best geraakt te zijn door “dit soort gezever en onzinnige redeneringen”. Op de vraag of met het sluiten der rijen “het gedoe” is afgelopen zegt hij wat kribbig: “Nou zeg, ik schrijf de krant niet. Bovendien is het CDA geen applausmachine. Gelukkig niet! Als er kritiek is moet je die laten horen, maar wel gestoeld op feiten.”

Forse bijstelling

Het partijcongres krijgt dit weekend een fors aangescherpt partijprogramma voorgeschoteld, waarin het aanvankelijke bezuinigingsbedrag van 9 miljard gulden is verhoogd tot ruim 17 miljard.

“Ik geef toe dat het een forse ombuiging voor de komende kabinetsperiode inhoudt. Maar -en daar gaat het om- de burgers en

de bedrijven krijgen daar wel een lastenverlichting voor terug en daardoor zo’n 100.000 extra banen. Het CPB heeft ons dat voorgerekend. Goedkoper maken van werk leidt rechtstreeks tot banen. Bovendien wordt er zo’n 700 miljoen gulden gereserveerd waarmee gemeenten in individuele gevallen extra kunnen bijspringen, wanneer mensen door het bevroren van hun inkomen echt in knel komen. Hiermee maakt het CDA duidelijk dat een sociaal verhaal niet alleen maar mooie woorden zijn, maar concreet uitgewerkte intenties.”

Ruimte voor ondernemerschap

Een ander belangrijk punt voor Brinkman is dat nog duidelijker in het program het besef doorklinkt, dat nieuwe banen vooral geschapen worden in het bedrijfsleven. “Daarin zit de kracht voor nieuwe werkgelegenheid en dan met name in het midden- en kleinbedrijf. Zorg dus dat allerlei regelingen inzake de vestiging, de indiensttreding, het arbeidsrecht en de arbeidsvoorwaarden flexibeler worden, zodat zij geen

van arbeidsomstandigheden en door aanpassing van functies. Mensen die geen werk hebben moeten de kans krijgen om weer zinvol aan de slag te gaan, bijvoorbeeld in het onderwijs, bij de politie, met betrekking tot het milieu of in het vrijwilligerswerk.

Moed vatten

De aanstaande CDA-lijsttrekker noemt dan ook als belangrijke boodschap voor de komende periode: “Moed vatten; niet in termen van ‘lef’ a la Bolkestein, maar van bemoediging. We zijn met onze traditie en ervaring tot veel in staat, daarvan moeten wij ons bewust zijn. We gaan niet bij de pakken neerzitten. Als je er samen voor gaat staan een aantal zware maatregelen te nemen, dan werkt dat; het heeft effect. Dat is bemoediging. Dat is iets anders dan de VVD-benadering van ‘we hakken er eens flink op los’, want dat spreekt mij helemaal niet aan. Juist dan hebben de mensen de neiging in een hoekje te gaan zitten om de klappen te ontwijken.”

Hij benadrukt verder dat het CDA de vertrouwde recepten die het zo eigen zijn niet overboord wil gooien. “We hebben altijd geïnvesteerd in verantwoordelijkheid; in

Als wij de meevaller gaan gebruiken voor inkomensreparatie maken wij de verhouding tussen de verschillende inkomensgroepen alleen maar slechter.

gemeentebesturen, schoolbesturen en maatschappelijke organisaties. De overheid verdwijnt heus niet. Ook al wordt er fors bezuinigd, de overheid blijft; want die hebben we nodig. Maar tegelijkertijd wijzen we de mensen er wel op wat ze zelf kunnen doen. Zie wat het bedrijfsleven zelf aan milieubeleid doet. In de afgelopen periode is dat goed in gang gezet en de boeren, burgers en bedrijven gaan daar ook verantwoord mee om. Het buitenland is jaloers op ons. We mogen de komende jaren niet ingaan met belemmeringen meer vormen voor economische ontwikkeling.” In dit verband noemt hij ook een vermindering van papieren rompslomp en zaken als investeringsfaciliteiten en zelfstandigenaftrek. “Als we het over verlaging van werkgeverslasten hebben, dan hebben we het ook over dit soort hele praktische maatregelen om de economische bedrijvigheid te bevorderen. Banen scheppen is ook een kwestie van psychologie.” Daarnaast wijst hij op het grote belang, dat uitstoot van arbeid wordt voorkomen, bijvoorbeeld via verbetering

gemeentebesturen, schoolbesturen en maatschappelijke organisaties. De overheid verdwijnt heus niet. Ook al wordt er fors bezuinigd, de overheid blijft; want die hebben we nodig. Maar tegelijkertijd wijzen we de mensen er wel op wat ze zelf kunnen doen. Zie wat het bedrijfsleven zelf aan milieubeleid doet. In de afgelopen periode is dat goed in gang gezet en de boeren, burgers en bedrijven gaan daar ook verantwoord mee om. Het buitenland is jaloers op ons. We mogen de komende jaren niet ingaan met

de stelling, dat het allemaal maar matig is geweest wat er in de samenleving op dit gebied gepresteerd is. Bovendien is het hanteren van het rijzweepje door de overheid een buitengewoon demotiverende opvatting van politiek bedrijven. De maatvoering moet dus ook stimulerend blijven.”

Doortrekken kabinetsbeleid

Het nieuwe programma sluit volgens de beoogde politiek leider op hoofdpunten aan op het huidige kabinetsbeleid. Maar er is een wezenlijk verschil met het concept-programma van de PVDA en dat betreft met name het verwachtingspatroon voor de komende jaren. “Blijkbaar worstelt de PvdA met de vraag, of zij de noodzaak van verdere forse aanpassingen in het belang van de welvaart ook naar de burgers wil uitdragen. Soms krijg ik in kringen van de PvdA de indruk, dat zij vinden dat zij in het beleid van het kabinet telkens tegen hun zin over de streep zijn getrokken. Zo'n geesteshouding is geen goed uitgangspunt voor een succesvolle uitvoering van het beleid noch voor een voortzetting daarvan.”

Brinkman's credo

Vertrouwen, Verantwoordelijkheid en Vooruitgang. Dat is het “credo” van Elco Brinkman. Kernbegrippen waarmee zijn boodschap doorspekt is. “Vertrouwen in het program, de lijst, de cultuur en de ervaring van het CDA. We kunnen wat! Vertrouw op elkaar en werk in saamhorigheid.

Verantwoordelijkheid van iedereen vanuit zijn eigen positie, bestuurlijk en individueel. Dat heeft ook iets te maken met de Bijbelse opdracht van mensen naar de medemens en de samenleving.

Vooruitgang. Ik zou het enorm jammer vinden als men uit angst en onzekerheid over de instabiliteit in de wereld, de internationale concurrentie en de nieuwe generaties ‘de gordijnen dicht trekt’ en zich afsluit van al die ontwikkelingen. Elke tijd is een optelsom van gisteren en morgen. Je moet vandaag een antwoord geven in de afweging die je maakt tussen gisteren, vandaag en morgen. Op basis van een voortschrijdend inzicht. De mensen moeten erin geloven, dat zij vanuit vertrouwen en verantwoordelijkheid vooruit komen.”

Bezuinigingen verdubbeld

Nog even terug naar het voorstel in het program om de bezuinigingen die al in het concept-program stonden te verdubbelen. Is dat nog wel te trekken?

“Het is niet mis. Natuurlijk is het pijnlijk, wanneer op subsidies extra wordt gekort, de departementen op nul worden gezet en de inkomens over de hele linie een pas op de plaats moeten maken. Maar nogmaals, het geld komt op twee manieren in de samenleving terug: via lastenverlichting en via intensivering van bestaande voorzieningen. Het geld vloeit dus niet weg, maar komt terug. Met 100.000 nieuwe banen als resultaat. Onze keuze is heel bewust: werk boven inkomen. Alleen met meer mensen aan de slag is het mogelijk al onze goede

sociale voorzieningen overeind te houden. We hebben dat draagvlak zo hard nodig, juist om de zwakkeren en ouderen te beschermen.”

Maar die 17 miljard komen bovenop de ombuigingen van ruim 6 miljard voor de komende jaren die al uit het huidige kabinetsbeleid voortvloeien. Als je dit alles bij elkaar optelt praten we over ruim 23 miljard?

“Nogmaals, het is fors. Een paar kanttekeningen. Ten eerste hebben ook de andere partijen erkend dat de bezuinigingslijn die het huidige kabinet voor de komende tijd heeft uitgezet de juiste is en moet die 6 miljard dus ook worden opgeteld bij de bezuinigingen die in hun programma's worden voorgesteld. Ten tweede kiezen wij niet voor de lijn van de VVD om fors in de uitkeringen te hakken; in tegendeel, wij kiezen voor een bevrozing van alle inkomens. Ten derde, ik herhaal het nog eens, het geld komt terug via lastenverlichting.”

Nullijn

Verwacht u werkgevers en werknemers in het bedrijfsleven mee te krijgen met een bevrozing van inkomens?

“Doel is het bedrijfsleven beter te laten functioneren en het ondernemen te bevorderen, via lastenverlichting en versoepeling van regels. Maar de liefde kan niet van een kant komen. Van hun kant moeten de sociale partners dan bereid zijn om in te dikken op de arbeidsvoorwaarden. We

Brinkman hier met minister Hirsch Ballin: “Alle mensen op de lijst zitten in een traditie en een cultuur, die het CDA eigen zijn”. (foto Wim Hendriks)

Noch wij noch de PvdA mogen wegduiken voor zaken die onontkoombaar zijn en waaraan wij ons geëngageerd hebben.

(foto Elzabet Veenendaal)

kunnen natuurlijk niet zo'n omvangrijke lastenverlichting geven als daar ook niet een inkomensmatiging in het bedrijfsleven tegenover staat. Het is een gezamenlijke operatie. In die zin ben ik redelijk hoopvol, gezien ook recente uitspraken van bijvoorbeeld het CNV."

Campagne niet aangepast

De afgelopen weken is gesuggereerd dat het CDA zijn campagne-strategie onder druk van de slechte verkiezingspolls heeft bijgesteld.

"De strategie is helemaal niet aangepast. We hebben altijd gezegd: we gaan eerst investeren in het program. Dat hebben we de afgelopen maanden gedaan, waarbij de doorrekening van het program en de slechtere economie tot de bijstellingen van afgelopen weekend hebben geleid. Overigens is al bij de presentatie vorige zomer aangegeven dat een dergelijke aanpassing tot de mogelijkheden behoort. Daarnaast hebben wij steeds geïnvesteerd in eenheid en gezamenlijkheid. Ook daarin zijn we tot nu toe geslaagd. Vervolgens hebben wij gezegd: de nieuwe en oude mensen op de lijst doen allemaal mee. We zouden toch gek zijn wanneer we de ervaring van de vorige generatie ineens bij het oud vuil zouden zetten? Al was het maar om het beleid van de afgelopen jaren te verdedigen. Maar ook om aan te geven dat het kabinetsbeleid nog steeds heel veel waarde heeft. Daar komt bij dat Yvonne van Rooy, Ernst Hirsch Ballin, Wim Deetman, Eneus Heerma en ik toch niet ineens uit de lucht zijn komen vallen? Alle mensen op de lijst zitten in een traditie en een cultuur, die het CDA eigen zijn. En tenslotte hebben Ruud Lubbers en ik vanaf het begin tegen elkaar gezegd: we trekken samen de kar. Mag ik het tegen de critici eens heel onaardig zeggen: het zou toch heel raar zijn, als ik samen met alle anderen de campagne zou voeren vanuit de stelling: ach, het kabinet heeft de afgelopen jaren wel zitten besturen, maar als wij komen gaat het allemaal veel beter. Dat zou toch een idiote vorm van hovaardigheid zijn! En tenslotte natuurlijk: Ruud Lubbers praat

vanuit zijn 12 jaar premierschap met meer ervaring dan ik, met meer ervaring dan iedereen in de Nederlandse politiek vandaag."

Generatie-probleem?

Elco Brinkman erkent wel, dat een wisseling van de wacht even wennen is. Maar, voegt hij eraan toe, "je neemt toch ook je verleden mee naar de toekomst". "Program en lijst betekenen geen trendbreuk, maar zijn met de goede dingen van het verleden verbonden."

Volgens sommigen zijn de slechte opiniepeilingen van het CDA een gevolg van een verbreken van de banden tussen de oude(re) en de nieuwe generatie.

"Twee verklaringen. Ten eerste, dit kabinet moest zeer forse maatregelen treffen vanwege tegenvallende groeicijfers. Daar krijg je geen bloemen voor. Daarom staan PVDA en CDA ook beiden slecht in de peilingen. Dat is de prijs voor pijnlijke maatregelen. Ten tweede, het punt van de generaties. Wij hebben drie kinderen. Reken maar dat zij veel dingen anders willen dan wij vroeger. Maar over een paar jaar zal blijken, dat zij toch veel van ons hebben overgenomen.

Zo gaat het in de politiek ook. Als je het stokje doorgeeft, denk je: wat blijft er van de oude waarden over. Onze partij heeft de charme van een brede achterban en van een partij in beweging. Ik geloof dat je op die manier de ontwikkelingen in het CDA moet zien."

Belastingmeevaller voor werk

Binnen enkele weken moet het kabinet de zogenaamde kaderbrief opstellen als aanloop naar de begroting voor 1994. Daarbij gaat het onder meer over de aanwending van de 4 miljard belastingmeevaller. De PVDA wil het bedrag vooral gebruiken voor een reparatie van de koopkracht van de laagstbetaalden. Wat vindt U?

"Ons program kiest voor de komende jaren voor lastenverlichting ten behoeve van de werkgelegenheid. Dat betekent dat we daar nu al mee moeten beginnen, als de ruimte

daarvoor aanwezig is. Het kabinet moet dan ook een zodanige mix van maatregelen voor de 4 miljard bedenken, dat de werkgelegenheid daarmee gediend is. Dat moet het belangrijkste criterium zijn. Daarbij stel ik als voorwaarde dat met name ook de lasten voor het midden- en kleinbedrijf worden verlicht, want daar zit de meeste werkgelegenheid."

Wat betekent dat voor de lijn die de PVDA kiest?

"Ik hoop dat het kabinet erin slaagt om het eens te worden over werkgelegenheid als eerste eis. Want anders kunnen wij tegenover de inkomensstrekkers niet verdedigen dat er een behoorlijk aantal jaren geen ruimte is voor verbetering. Dat kan alleen als de maatregelen op grond van de belastingmeevaller extra werk opleveren. Als wij de meevaller daarentegen gaan gebruiken voor inkomensreparatie maken wij de verhouding tussen de verschillende inkomensgroepen alleen maar slechter. En dat is uiteindelijk, op de lange termijn niet in het belang van de mensen met een uitkering."

Na de verkiezingen begint de kabinetsformatie. Verwacht u van het kabinet een technische of een inhoudelijke begroting, waarin keuzen worden gemaakt?

"Het kabinet heeft al een aantal maatregelen aangekondigd en in de Kamer verdedigd die doorwerken in de meerjarenramingen. Maatregelen waarvoor het kabinet getekend heeft. Bovendien heeft het te maken met uitstraling in de verkiezingscampagne. Noch wij noch de PvdA mogen wegduiken voor zaken die onontkoombaar zijn en waaraan wij ons geëngageerd hebben.

Dat heeft alles te maken met de geloofwaardigheid van de politiek. Wat ik in ieder geval hoop is dat ook de PvdA het beleid van het kabinet zal verdedigen, inclusief de keuzen die de komende weken moeten worden gedaan. Wij zullen dat ook doen."

Ben Pauw

Brinkman over politierel

Brinkman toont zich zeer bezorgd over "de publieke scheldpartij" tussen de Amsterdamse hoofdcommissaris van politie Nordholt en diens Utrechtse collega Wiarda.

"Het gevaar is levensgroot aanwezig, dat de criminele organisaties de lachende derde zijn. Het zou afschuwelijk zijn als door dit gedoe alleen de boeven geholpen worden."

"Laat ik het zo formuleren. 1: politie en justitie zijn er om boeven te vangen. En 2: ze moeten niet met elkaar ruzie gaan zitten maken."

(foto Hans Hordijk)

Meer dan 100.000 mensen extra aan de slag

Het CDA wil op een breed front de werkgelegenheid bevorderen. Nederland, net als de rest van Europa, maakt een moeilijke periode door. De economische vooruitzichten zijn niet goed. Vele mensen worden ook weer geconfronteerd met het spook van de werkloosheid. Meer dan 453.000 werklozen meldde het nieuws ons. Dat betekent dat meer dan 7 procent van de beroepsbevolking werkloos is. En dan hebben we het nog niet over die honderdduizenden die inactief langs de kant staan als wachtgelder of als gevolg van ziekte en arbeidsongeschiktheid. Niet alleen is er een stijging van het aantal werklozen, tegelijkertijd neemt de werkgelegenheid ook af. De banenkrant van de arbeidsbureaus is gehalveerd. En wie praat met individuele ondernemers weet dat investeringsbeslissingen met grote terughoudendheid worden genomen, als ze al worden genomen! Het gevoel dat ingrijpende maatregelen genomen moeten worden, wordt door het CDA in een gewijzigd verkiezingsprogramma daadwerkelijk omgezet in daden. Het CDA-Partijbestuur heeft daarom ingestemd met een forse aanscherping van het concept-verkiezingsprogramma 'Wat echt telt'. Dit in het licht van de meest recente ongunstige financieel-economische vooruitzichten, die vooral onze werkgelegenheid raken.

Door middel van extra ombuigingen wordt een aanzienlijke daling van de wig (het verschil tussen bruto en netto loon) bereikt. Hierdoor krijgt de werkgelegenheid een enorme impuls. De eerste voorlopige berekeningen van het Centraal Planbureau laten zien dat op deze wijze meer dan 100.000 personen extra aan het werk komen.

In lijn hiermee is tevens besloten tot een samenhangend programma gericht op meer groei en werkgelegenheid door structuurversterkende maatregelen en verdergaande flexibilisering van de arbeidsmarkt. Daarmee wil het CDA de stroperigheid van procedures doorbreken. Het arbeidsmarktbeleid en de bedrijfstijden moeten flexibeler worden en de wet economische mededinging moet worden aangepast. Daarnaast zal de overdracht van werknemersverzekeringen en de vermindering van administratieve lasten voor het midden- en kleinbedrijf mede bijdragen aan de werkgelegenheidsimpuls. Voor het midden- en kleinbedrijf geldt ook een eigen pakket aan werkgelegenheidsbevorderende maatregelen bestaande uit onder meer: verhoging zelfstandigenaftrek, betere investeringsfaciliteiten en regelingen voor startende ondernemers.

De in het aangescherpte verkiezingsprogramma bepleite extra ombuigingen omvatten ten opzichte van de oude financiële verantwoording een bedrag van circa 8.5 miljard. Hierdoor wordt het totaal aan voorgestelde ombuigingen in het CDA-verkiezingsprogramma ruim 17 miljard. Een deel van de ombuigingen wordt besteed aan extra structuurversterkende maatregelen, waaronder investeringen in veiligheid, infrastructuur, milieu en kennis. Als het aan het CDA ligt, dan zal er fors geïnvesteerd worden in de milieutechnologie. De technologieprogramma's moeten ook gaan aansluiten op de behoeften van het midden- en kleinbedrijf. Het leerlingenstelsel zal met 20.000 plaatsen extra worden uitgebreid. Hiervoor worden de Regionale Onderwijscentra verruimd. Het CDA heeft daarnaast een omvangrijk programma opgenomen voor bodemsanering, woningbouw en natuurbeheer. Er moeten 20.000 woningen per jaar extra gebouwd gaan worden.

Daarnaast resteert een bedrag van ongeveer 16 miljard voor lastenverlichting die zorgt voor de extra werkgelegenheidsimpuls.

Deze extra ombuigingen worden bereikt door een fundamenteel en stringent doorgezette keuze voor werk boven inkomen. Hiervoor zijn offers noodzakelijk. Dat betekent dat we ons over de gehele linie zullen moeten matigen. Een loonmatiging, een nullijn voor uitkeringsgerechtigden, ambtenaren en voor mensen in de gepremieerde en gesubsidieerde sector en uit solidariteitsoverwegingen ook in de marktsector. Voor het behoud van het draagvlak onder tal van sociale voorzieningen is het van het grootste belang dat er banensolidariteit ontstaat zowel in denken als doen. Voor nader te bepalen individuele knelpunten in de sociale sfeer reserveert het CDA een bedrag van 700 miljoen. Dit sluit aan bij de CDA-wens om maatwerk te leveren aan hen die echt extra ondersteuning nodig hebben. Het sociale gezicht van het CDA krijgt dus volledig aandacht. Met het pakket van extra ombuigingen zoals nu voorgesteld blijft het mogelijk het zogenaamde vorderingentekort van de collectieve sector (EMU-tekort) terug te dringen tot beneden de in het Verdrag van Maastricht afgesproken norm.

Het CDA geeft met zijn verkiezingsprogramma het antwoord op de verslechterende economische omstandigheden: sociaal, toekomstgericht en solide!

Wim van Velzen
partijvoorzitter

Discussie over dijkversterking na wateroverlast weer hoog op politieke agenda

De Kerstdagen van 1993 zullen ons nog lang heugen. Nederland kreeg daadwerkelijk te maken met ernstige wateroverlast in Limburg. Het gevaar van een ernstige overstroming in het Gelderse rivierengebied - waar nog niet de helft van het totale aantal kilometers dijken is versterkt - was zeer reëel. Interessant is de vraag in hoeverre de recente ervaringen met het hoge water van invloed zijn op het tot nu toe zeer moeizame proces van de dijkversterking.

Het hoge water tijdens de kerstvakantie heeft de Nederlandse bevolking goed wakker geschud. Het gebeurt immers maar zelden dat zo'n groot deel van de bevolking met een (dreigende) ramp van een dergelijke omvang te maken krijgt. Bij rampen wordt nog te vaak gedacht aan neerstortende vliegtuigen en chemische fabrieken die exploderen. Terwijl wij tot voor kort niet geneigd waren om bij een ramp te denken aan het dreigende gevaar, dat ons land eigenlijk al eeuwen teistert. Het wassende water heeft laten zien hoe kwetsbaar Nederland anno 1993/1994 in feite nog steeds is. Dat veel Nederlanders zich amper bewust waren of wilden zijn van het gevaar, blijkt bijvoorbeeld uit de nonchalante wijze waarop vele mensen in het verleden hun huizen of bedrijven hebben laten bouwen in de uiterwaarden. Het hoogwater was voor veel overheidsinstellingen een uitstekende test. Waterschappen konden in de praktijk testen hoe adequaat hun dijkwacht-organisatie op hun taken waren berekend. Toch moet geconcludeerd worden dat gemeenten nog eens kritisch moeten kijken naar hun rampenplannen. Ondanks de grote ernst van de wateroverlast in Limburg, is er maar op een paar plaatsen echt sprake geweest van een overstroming. "Benadrukt moet worden", schrijven de ingenieurs L. van Asperen en J.M.J. Leenen van de Unie van Waterschappen, "dat een dijkdoorbraak in het Rivierengebied veel ernstiger gevolgen zou hebben dan de overstromingen die nu hebben plaatsgevonden in Limburg omdat het overgrote deel van het rivierengebied ver onder de gemiddelde waterstand van de rivieren ligt."

Discussie

Het hoge water zet de discussie over de noodzaak van de dijkversterking weer boven aan de politieke agenda. De dijkver-

sterking is al decennia lang omstreden. Kort na de watersnoodramp in 1953 ging veiligheid boven alles. De dijkversterking in de toen getroffen gebieden, leidde dan ook zelden tot grote problemen. Het resultaat is dat in Zeeland en Zuid-Holland de meeste dijken op de vereiste Deltahoogte zijn gebracht. In het rivierengebied - het gebied dus waar de invloed van de getijdebewegingen van de zee niet meer merkbaar zijn - is de situatie heel anders. Daar leidt de dijkversterking reeds vanaf het begin van de jaren zeventig tot enorme maatschappelijke protesten. Waterschappen waren in die tijd nog niet gewend om op een gezonde manier rekening te houden met de belangen van dijkbewoners. Berucht is nog altijd de manier waarop de dijkversterking destijds in het Gelderse

---

Het wassende water heeft laten zien hoe kwetsbaar Nederland anno 1993/1994 in feite nog steeds is.

---

dorpje Brakel is aangepakt. Daar gingen 160 huizen, een kerk en een raadhuis tegen de vlakte. Er werd een dijk aangelegd die elke toekomstige waterstand - hoe hoog ook - met gemak kan keren. Dijkbewoners en vertegenwoordigers van natuurbeschermingsorganisaties kwamen steeds meer in het geweer tegen de drastische inbreuk op het cultuurgood. Vanaf 1974 werden de provinciale Coördinatiecommissies Dijkverzwaring (CCD's) ingesteld, die sindsdien een centrale rol spelen bij het maken van plannen voor dijkversterkingen. In 1977 werd de hele procedure kritisch tegen het licht gehouden door de commissie Ri-

vierdijken (commissie Becht), die onder andere een veiligheidsnorm vaststelde voor het rivierengebied. Volgens deze norm moeten de dijken een afvoer kunnen keren met een overschrijdingskans van één keer in de 1250 jaar. Toch bleven de maatschappelijke protesten tegen de dijkverzwaring in de jaren tachtig voortduren. Ook toen verliep het dijkversterkingsproces in het rivierengebied uiterst moeizaam. Allerlei groeperingen maakten via de inspraakprocedures uitgebreid van de gelegenheid gebruik om hun belangen te verdedigen. Kenmerkend is de toegenomen bezorgdheid voor het verlies van cultuur- en natuurwaarden en het landschapsschoon van het rivierengebied. Eindeloos werd in de Coördinatiecommissies Dijkverzwaring gediscussieerd over alternatieven over alternatieven, bijzondere constructies. De planning werd elk jaar opnieuw naar voren geschoven. Het moeizame besluitvormingsproces heeft tot gevolg gehad dat in Gelderland nog slechts 208 van de in totaal 565 kilometer rivierdijk is versterkt. De verdragen en de aanhoudende maatschappelijke protesten waren voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat in 1992 aanleiding om de commissie-Boertien in te stellen. Deze commissie heeft nog eens kritisch gekeken naar de uitgangspunten die worden gehanteerd bij de rivierdijkversterkingen.

Integraal denken

De Commissie-Boertien had een sterk integrale belangenafweging. In het verleden lag het accent in de besluitvorming sterk op het reduceren van de nadelige gevolgen van de dijkversterkingen voor het landschap, de natuur- en de cultuurhistorische waarden. "Landschap, cultuurhistorie en natuur dienen daarentegen als uitgangspunten van een ontwerp-opgave bij dijkversterking te gaan gelden", zo luidde begin vorig jaar het advies in het eindrapport. De wijze

Wateroverlast in een supermarkt in Venlo.

(foto ANP)

waarop tot nu toe met knelpunten wordt omgegaan doet volgens de commissie onvoldoende recht aan de waarde van de dijk als onderdeel van het landschap en leidt niet tot een samenhangend dijklandschap. "Dit komt doordat de bedreigde elementen, zij het huizen van dijkbewoners, waardevolle natuur of vegetatie, als elementen op zich worden beschouwd. Het landschapsplan zou in het technisch ontwerp geïntegreerd moeten worden."

Integraal denken is uitstekend, zeggen voorstanders van dijkversterking, maar het moet ook gepaard gaan met integrale kostenafspraken. Volgens ir. P. Hellinga kan het bij elkaar brengen van voldoende geld een struikelblok zijn. Hij pleit evenals de commissie Boertien voor een provinciaal beleidsplan voor de dijkversterking. "Deze plannen moeten er dan in slagen geld vanuit verschillende beleidsvelden te bundelen en dijkversterkingsprojecten te verbinden met plannen voor bijvoorbeeld de uiterwaarden."

Besluitvorming

De commissie Boertien kwam vorig jaar ook tot de conclusie dat er meer behoefte is aan een grotere betrokkenheid bij de besluitvorming en meer inzicht in het handelen van de autoriteiten. "Het planvormingsproces kenmerkt zich in de beginfase door de betrokkenheid van slechts een gering aantal mensen. Dit heeft "groepsdenken" tot gevolg, waarbij de nadruk ligt op de technische en financiële haalbaarheid van de dijkversterking. Functies en waarden van de dijk, anders dan de waterkeringsfunctie, spelen een ondergeschikte rol in de besluitvorming. Bij de uitwerking van de plannen is de besluitvorming lokaal

gericht. Dat wil zeggen dat per gedeelte van het dijkvak afwegingen worden gemaakt, zonder dat er van een brede visie sprake is."

De commissie pleit er voor om het provinciale beleid ten aanzien van de rivierdijkversterkingen vast te leggen in een provinciaal Beleidsplan, waarin onder meer de criteria zouden moeten worden aangegeven waaraan een versterkte rivierdijk vanuit het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit en behoud van natuur-, landschaps- en cultuurhistorische waarden zou moeten voldoen. In navolging van de Commissie-Boertien heeft de regering vorig jaar besloten dat dijkversterkingsplannen in de toekomst een MER (Milieu-Effectenrapportage)-procedure moeten doorlopen. Een dergelijke procedure is een hulpmiddel in de besluitvorming en dient om de gevolgen van een project voor het milieu op evenwichtige wijze in beeld te brengen.

Voortgang

Na de gebeurtenissen rond de Kerst klinkt overal de roep om vaart te zetten achter de dijkversterking. De Vaste Commissie voor Verkeer en Waterstaat heeft begin januari aangegeven dat juist de dijken in het rivierengebied absolute voorrang moeten hebben. De discussie is inmiddels op gang gekomen of het niet de milieu-activisten zijn geweest die de voortgang van de dijkversterking hebben vertraagd. "We maakten steeds gebruik van ons democratisch recht om in te spreken, om te protesteren. Dat mag men ons niet verwijten", zo stelde Richard Siebers van Stichting "Red ons rivierenlandschap" vorige week zaterdag in het Utrechts Nieuwsblad. Volgens Van Asperen en Leenen van de Unie van Wa-

terschappen is een discussie over de noodzaak van de dijkverbeteringen nu niet aan de orde. De discussie moet zich volgens de beide heren richten op het tempo van uitvoering. Het werk zal zo snel mogelijk moeten worden gerealiseerd. "Dat dit met inachtneming van de adviezen van de Commissie-Boertien moet geschieden is daarbij niet aan de orde."

Dick Aanen

Addertjes

- * *Janmaat en zijn Rap*
- * *Nordholt burgemeester van Amsterdam. Maar dat was-ie toch al?*
- * *En zullen we voor alle zekerheid tegen Gruyters zeggen dat Amsterdam vol is?*
- * *Mienisters weizen nieuwe spelling af.*
- * *Volgens de burgemeesters is de kwaliteit van gemeenteraadsleden slecht. Misschien zegt dat meer over de burgemeesters.*
- * *Kok: meevaller van 4 miljard voor PVDA.*

Uitzicht op Beloofde Land door val Muur

Voorkomen moet worden dat "Vier jaar na de val van De Muur" - het thema van de conferentie van de Eduardo Freistichting - een "armoedegordijn" Europa in tweeën deelt (CD/Actueel van 11 december). Een doelstelling die te realiseren is, maar niet door het bouwen van één Europees huis, ofwel door van Oost- en West-Europa één van de grootste markten ter wereld te maken, zoals onder andere de Club van Rome voorstaat. Via de markt is het schrijnend onrecht dat armoede is nu eenmaal niet uit te bannen, omdat zij de manifestatie is van het kapitalisme. Het wereldwijd aangehangen economisch systeem dat met zijn "recht van de sterkste" enkel de rijken rijker en de armen armer maakt en uitsluitend floreert door uitbuiting van mens en milieu.

Voor het optrekken van het "armoedegordijn" wordt het daardoor hoog tijd het kapitalisme, als heersende wereldmacht of beleidsbepalende factor, openlijk ter discussie te stellen. Het CDA zou daarin het voortouw kunnen nemen. Succes is daarbij verzekerd, omdat dat baanbrekende initiatief op veel medewerking kan rekenen, zowel van binnen als buiten de partij. Zo langzamerhand beseft namelijk ieder welkend mens dat het kapitalisme elke gerichtheid op een menswaardige toekomst mist, waardoor het nimmer de basis kan vormen voor de alom beoogde rechtvaardige wereld of het Beloofde Land, zoals de bijbel ons voorspiegelt. De voorspiegeling die heden ten dage gelukkig niet langer als

een illusie kan worden afgedaan. Begrijpelijk, omdat door het gerezen inzicht wij gezamenlijk in staat moeten zijn het kapitalisme af te zweren ten gunste van de verwerkelijking van de mensenrechten.

Wouter ter Heide, Langeholte ●

Kandidatenlijst Tweede Kamer

Met verbazing heb ik kennisgenomen van de reacties met betrekking tot de ontwerp-kandidatenlijst voor de verkiezingen van de Tweede Kamer. Waarom hebben deze reacties mij bevreemd? Allereerst het feit dat er acties worden opgezet om oud-gedienden terug te laten keren. De doelstelling bij het samenstellen van de kandidatenlijst was dat eenderde deel zou bestaan uit vrouwen en eenderde uit nieuwelingen. Het CDA zal mee moeten gaan met de tijd en zich ervan bewust moeten zijn dat er ook 'jongeren' deel uitmaken van de partij. Immers wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Er zal een moment zijn dat de oud-gedienden opgevolgd worden. Door de gekozen methode opereren zittende kamerleden hand in hand met de nieuwelingen die nog veel moeten leren. Welke betere leerschool is er? De opwinding die ontstaan is over de godsdienstige achtergrond van kandidaten kan ik evenmin begrijpen. Wij zijn lid van het CDA, met de nadruk op de C van Christen. Het mag dan toch niet uitmaken welke godsdienst iemand belijdt. Ik ben

van mening dat achter de bloedgroependiscussie een punt gezet moet worden omdat wij allen voor hetzelfde staan, namelijk politiek bedrijven vanuit een christelijke optiek.

Waarom intern zoveel opwinding veroorzaken als juist de uitslag van de verkiezingen tot stand komt door mensen die kiezen omdat ze zich kunnen vinden in de standpunten van een partij?

Mw. Beckers, Schoonhoven ●

Huisvesting asielzoekers

Het interview met burgemeester Gruijters van Lelystad heeft veel losgemaakt. CD/Actueel van 13 november 1993 gaf een redactioneel commentaar. Het ging over de verplichting een vast percentage asielzoekers in de gemeenten te huisvesten; de heer Gruijters maakte hiertegen principieel bezwaar. Bij politieke interviews komt men vaak met vragen, welke het onderwerp zijdelings raken. Hierdoor ontstond de uitgelokte opmerking: "vol is vol". In het interview en de uitzending van "Het Capitool", waarschuwde Gruijters alleen maar voor een mogelijke toekomst en dat moet een goed bestuurder doen. Het gaat om de acceptatie van elkaars leefpatroon in gebieden waar mensen wonen van verschillende oorsprong. Dan gaat het niet alleen om asielzoekers, maar om alle vreemdelingen. Dan kunnen over en weer onacceptabele spanningen ontstaan. Tilburg houdt daarmee reeds rekening door met percentages te werken bij woningtoewijzingen. Je moet weleens constateren, dat een bepaalde buurt "vol" is, om maatschappelijke problemen te voorkomen. Vice-premier de W. Kok waarschuwde op het PvdA-Congres van 11 december 1993 ".... te onderkennen dat ook in een "fatsoenlijk bejaardentehuis" of "een doorsnee straat" mensen spanningen ondervinden door te snelle groei van het aantal allochtonen". (Trouw 13-12-1993). Om die mogelijke spanningen gaat het nu. Deze kun je in de hand houden door onder andere een goed spreidingsbeleid.

ir. H.W.H. Weeda,
Egmond aan de Hoef ●

Agenda

Donderdag 17 februari

Openingsmanifestatie Gemeenteraadsverkiezingen

Plaats: de Flint te Amersfoort

Lijsttrekker Brinkman en partijvoorzitter Van Velzen zullen in ieder geval het woord voeren. Aanvang 19.30 uur, sluiting 22.00 uur. De toegang is gratis.

Zaterdag 19 februari

Symposium CDA-Vrouwenberaad over "De nieuwe werknemer met zorgtaken"

Plaats: Provinciehuis Zuid-Holland, Koningskade 2 te Den Haag

's Morgens is er een toespraak van Vrouwenberaadsvoorzitter Jongma en zijn er workshops over het thema.

Na de lunchpauze vindt om 13.45 uur een forumdiscussie plaats met C.A. van Dijk-Wierda (directeur patiëntenzorg), Gerda Havertong (actrice), J. R. H. Maj-Weggen (minister en kandidaat-lijsttrekker bij de Europese verkiezingen) en A. van Heijningen-Vijverberg (deelnemer maatschap tuindersbedrijf)

Daarna is er een muzikaal intermezzo van de fluitiste Berden Stenberg waarna lijsttrekker Brinkman een reactie zal geven op de uitkomsten van het symposium.

De deelnemersbijdrage is f27,50, zo spoedig mogelijk te voldoen op gironummer 137000 van Centrale Verrekenkas CDA o.v.v. symposium Vrouwenberaad. Belangstellenden kunnen een folder aanvragen met het programma en de indeling van de workshops bij het secretariaat van het CDA-Vrouwenberaad, tel. 070-3424856.

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

Belastingmeevaller minister Kok

Een belastingmeevaller van vier miljard gulden. Wim Kok, vice premier en lijsttrekker van de PVDA zag het in het licht van de verkiezingen wel zitten om een mooi gebaar richting minima te maken. Maar voor koopkrachtplaatsjes koop je niet zoveel bij een werkloosheidsstijging van achtduizend werklozen per maand. Werkgelegenheidsuitbreiding, daar gaat het om. Dat is voor de totale Nederlandse economie van belang en het is ook nodig om de sociale voorzieningen op peil te houden. 'Werk boven inkomen' was immers de inzet van het kabinet. De tijd is er niet naar dat nu los te laten. Een goede manier om de werkgelegenheid te bevorderen is verlaging van de kosten op arbeid en wel via verlaging van de overhevelingstoeslag. De sociale partners zijn het daar over eens geworden en ook dat is een groot goed. Compensatie via verlaging van de eerste schijf of verhoging van het arbeidskostenforfait kan er voor zorgen dat de werknemers er niet op achteruitgaan. Het is goed dat de CDA-fractie al bij de Algemene Politieke Beschouwingen het signaal gaf dat eventuele belastingmeevallers zo ingezet moeten worden dat de werkgelegenheid er het meest bij is gebaat. De CDA-fractie blijft - gelukkig - die lijn vasthouden, ook al zou iets anders electoraal misschien beter liggen. De aanscherping van het CDA-verkiezingsprogramma - 8,5 miljard extra aan ombuigingen - sluit daar goed bij aan.

Kwaliteit gemeenteraden

Uit een enquête van NRC/Handelsblad en de Leidse universiteit onder de burgemeesters in ons land, waaraan maar liefst 65% van hen deelnam, blijkt dat de ondervraagden de kwaliteit van hun gemeenteraad maar matig vinden. Dat is zorgwekkend. De politiek die het dichtstbij de mensen zou moeten staan, is die in de eigen gemeente. Misschien zijn sommige burgemeesters behalve ontevreden over hun salaris ongelukkig met hun in de loop der jaren leeggehaalde ambt. Maar dat is een andere discussie. Verder is het al jarenlang geen sinecure meer om een goed raadslid te zijn. Ook de lokale politiek is zeer complex geworden en vereist vaak veel verstand van tal van zaken. Gelukkig zijn er ondanks dat nog steeds mensen die met enthousiasme, kennis en inzet willen meewerken aan het besturen van hun gemeente. Dat kost ook veel (vrije) tijd en zo vanzelfsprekend vindt de modale burger dat tegenwoordig niet meer. Het CDA heeft er goed aan gedaan al een aantal jaren geleden te starten met scho-

ling, opleiding en begeleiding van aankomende en functionerende raadsleden, verzorgd door het Steenkampinstituut. De genoemde enquête geeft het signaal dat deze aandacht terecht is geweest. Nu is het belangrijk deze lijn door te zetten.

Tekenen van hoop in wanhopige wereld

Laat Europa het niet op zijn geweten krijgen, dat Bosnië van de kaart wordt gegeven. Aldus een bij dit onderwerp zeer betrokken Hans van den Broek, EU-Commissaris. Een typisch woordvoerder van de grote Nederlandse gehechtheid aan de naleving van de beginselen van het internationale recht. Mensen als Van den Broek, als minister Kooijmans, als Europarlementariër Oostlander, zouden willen dat het niet alleen bij mooie woorden blijft. Maar dat aan die woorden ook daden worden toegevoegd. Nederland lijkt alleen te staan in de Europese Unie en in de internationale gemeenschap. Nederland lijkt soms wel meer alleen te staan. Bijvoorbeeld in het relatief hoge bedrag dat wordt uitgegeven aan ontwikkelingssamenwerking. In de "drammerigheid" ten aanzien van naleving van mensenrechten. Toch blijkt Nederland zo nu dan over bondgenoten te beschikken: de regering van Bosnië, die de Nederlandse opstelling binnen de EU als steun ervaart; ontwikkelingslanden, die de Nederlandse inbreng waarderen, slachtoffers van geweld en onderdrukking. Die opstel-

ling heeft dus toch effect. Al is het alleen maar het neerzetten van tekenen van hoop in vaak wanhopige situaties. Dat is een bijdrage aan een betere wereld. Buitenlands beleid is gelukkig veel meer dan het bevorderen van nationale belangen.

Janmaat

De recente uitlatingen van CD-leider Janmaat, met name over de dood van minister Dales en over de joodse, hongarse en griekse afkomst van respectievelijk minister Hirsch Ballin, staatssecretaris Gabor en het kamerlid Apostolou zijn algemeen afgekeurd. Janmaat kreeg de laatste tijd in de opiniepeilingen steeds meer aanhang. Velen vonden het tijd geworden om met de CD te discussiëren en haar niet langer maar wat te negeren. Misschien sloeg Janmaat wel op hol door al die aandacht nu ineens. Toch is het eigenlijk maar gelukkig dat de wolf zijn schaapskleren afwierp. Nu wordt het de mensen duidelijk wie Janmaat is, zei Lubbers. En verder zei hij: "Discussie met Janmaat? Waarover? Welnee, dat is uitgesloten. De zaak is hiermee afgedaan." En de fractievoorzitters schreven deze week in een gezamenlijke verklaring: "Het hoeft geen betoog dat H. Janmaat zich hiermee buiten elke politiek discussie heeft geplaatst." En zo is het precies.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik zit een beetje in zorgen over Tante Pos; dat was toch vroeger altijd wel een gezien lid van de familie; een tikkie struis misschien en ook wel 'es wat autoritair en dominant, maar het bleef toch altijd voelbaar familie; betrouwbaar en één van ons. De laatste tijd doet ze knap eigenaardig. Ze praat raar en ze lijkt zichzelf wel niet meer helemaal. Allemaal van die handelsreizigers en projectontwikkelaarspraat: vroeger zat ze meer haar winkel gewoon midden in het dorp. Nu heeft ze het over "A-1" of "zicht"-lokatie. Vroeger verkocht ze postzegels en postwissels en kende de mensen wel. Nu heeft ze het over "klant-en-marktgericht", handelt in kartonnen dozen en visaktes en noemt zichzelf "Postkantoren B.V.", nou dan weet je het wel. Als een bonafide winkelier zich opeens B.V. gaat noemen dan wordt het meestal tulpen-en windhandel. En je moet tegenwoordig allemaal achter een gele streep wachten; als je dan aan de beurt bent is er niemand achter het loket, want ze zijn met zijn allen naar een cursus klantvriendelijkheid. Toen daar nog overheidsdienaren werkten hoefde dat helemaal niet, zo'n cursus. Nu wil ze opeens ook geboorte-aktes gaan verkopen en rijbewijzen en dat spul. Mens, hou je toch bij je eigen handel. "Diversificatie" noemt ze dat. Ook al zo'n term - dat schijnt ze allemaal van haar nieuwe vriend te leren: ze heeft een verhouding met een zakenman. Daar schijnt het allemaal in te zitten; toen ze nog samenwoonde met het rijk deed ze nog normaal, nu praat ze verkeerde vrienden na. Ze wil nu ook advertenties in het telefoonboek - het laatste naslagwerk dat er niet zo ordinair uitziet, nota bene! Wat moeten we nu toch met dat mens? Is tante nog wel familie? Misschien moeten we het er nog maar 'es over hebben als tante Hanja er een keer niet is.

Europa mag nooit op geweten hebben

Hans van den Broek, Europese Unie (EU-) Commissaris belast met Buitenlandse Betrekkingen, spreekt over onze principes verloochenen. Naar aanleiding van de NAVO-Top sprak CD/Actueel

Oosteuropese landen en zijn o

Op de laatstgehouden NAVO-Top is uitbreiding van het lidmaatschap van het Bondgenootschap over de landen van Midden en Oost Europa aan de orde geweest. De lidstaten hebben het aanbod van daadwerkelijk lidmaatschap niet aangedurfd. Een compromis is gevonden in de "partnership voor peace" formule. Is dat voldoende om het gevoel van veiligheid voor de Centraaleuropese landen te verzekeren?

"Het was een belangrijk besluit van de NAVO-Top, omdat het toch een duidelijke opening biedt naar nauwere samenwerking op veiligheidsgebied met de landen in Oost Europa. De NAVO is niet gesloten voor nieuwe leden. Het "deelgenootschap voor vrede", waartoe op de Top is besloten, kan een voorbereiding op lidmaatschap zijn. Ik ben het er mee eens dat de politieke notie van het willen behoren tot het Westen veruit het belangrijkste is. De besluiten van de NAVO-Top waren wat dat betreft wellicht niet het meest bevredigende antwoord voor de betrokken landen. Maar vergeet niet dat naast ondersteuning van de veiligheid van Midden- en Oost-Europa de aanzienlijke verschillen in militaire en logistieke structuur van de voormalige Warschau-pactlanden en de lidstaten van de NAVO overbrugd moeten worden. Dat vergt tijd. Maar het signaal van rechtstreekse betrokkenheid bij hun veiligheid is wel degelijk gegeven.

Dat laatste is door president Clinton uitdrukkelijk onderstreept. Hij zei dat het niet meer gaat om de vraag of de Oosteuropese landen wel kunnen toetreden, maar alleen wannéer. De handhaving van de onafhankelijkheid van de jonge democratiën in Oost Europa zijn de NAVO niet onverschillig. Op papier is er dus geen verdragmatige garantie van rechtstreekse militaire bescherming, maar aan de andere kant is het meer dan puur woorden."

Koninklijke weg

Deelt u de opvatting, die onlangs is verwoord door Jean Penders in het NRC/Handelsblad, dat de aansluiting van

Midden Europa bij het Westen primair verloopt via de Europese Unie, en wat betreft de veiligheid via de Westeuropese Unie en zo richting NAVO?

"Dat is zeker de koninklijke weg. Maar ik zou het geenszins als het enige scenario willen beschouwen. Er kunnen zich onvoorziene omstandigheden voordoen, die een snellere integratie op veiligheids- en militair gebied noodzakelijk kunnen maken."

Waar denkt u aan?

"Indien bijvoorbeeld onverhoopt de situatie in Rusland zich zou verslechteren, radicaliseren. Of indien de invloed van de ultranationalisten zich disproportioneel zou vergroten, en zich zou uiten in dienovereenkomstig beleid. Mochten onverhoopt de ontwikkelingen in Rusland ons tot de conclusie brengen dat versnelde toetreding tot de NAVO van Middeneuropese landen aangewezen is, dan heeft Rusland op dat moment een groter probleem dan het Westen. Het mag niet zover gaan dat de Russen een recht van veto zouden hebben over de keuze van de Midden- of Oosteuropese landen voor een aansluiting bij de NAVO. We zijn verplicht dat tegenover de landen van Midden en Oost Europa duidelijk te maken. Trouwens, verzekering van het veiligheidsgevoel van bijvoorbeeld de Polen is óók in het belang van de Russen."

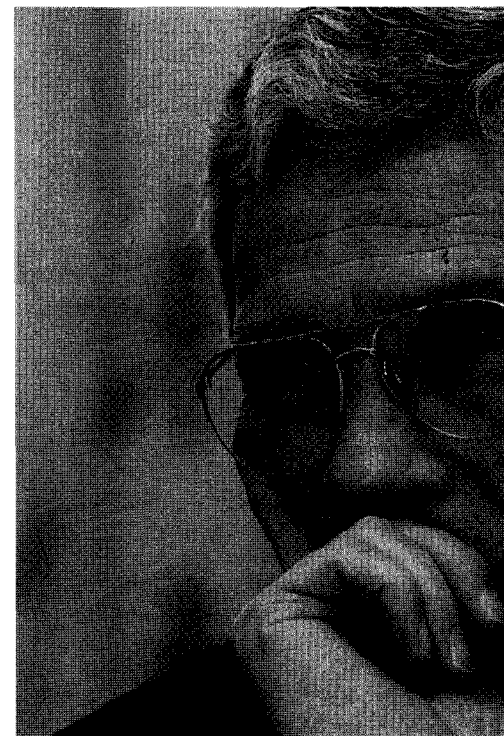
Appeasement

Het tweede belangrijke onderwerp van de NAVO Top was het optreden ten aanzien van Bosnië-Herzegovina. Was het besluit daar nu opnieuw het uitslaan van ferme taal, zonder dat daar gevolgen aan worden verbonden?

"Ik heb geen reden tot optimisme. Ik neem aan dat het de landen van de NAVO ernst was met hun uitspraken over het eventueel militair kracht bij zetten van het politieke vredesproces. Maar wij hebben in de afgelopen twee jaar al erg vaak uitspraken in die richting gehoord, die tenslotte niet zijn uitgevoerd. Het is mijn vaste overtuiging dat er geen aanvaardbare en rechtvaardige politieke oplossing tussen de partijen te bereiken is indien aan de minimumeisen

voor een dergelijke oplossing geen militaire kracht wordt bijgezet. De oppermachtige Serven zullen niet vrijwillig veroverd gebied opgeven. De moslims zijn zeker niet bereid, en terecht zou ik er aan toevoegen, om een resultaat te aanvaarden dat hun geen politiek en economisch levensvatbaar territoir garandeert.

De Europese Unie staat voor een keuze tussen twee alternatieven. Ofwel zij zet in op het verhogen van de druk, niet slechts via handhaving van sancties, maar ook via het desnoods met beperkte militaire maatregelen uitvoeren van eerder genomen resoluties van de VN-Veiligheidsraad zoals het beschermen van safe havens, het afdwingen van het vliegverbod, het doorbreken van de omsingeling van Serajewo en andere bedreigde dorpen. Ofwel legt zij zich neer bij een verder verloederend vredesproces, waarbij de eerder zo ferm uitgesproken uitgangspunten en beginselen voor een politieke oplossing geleidelijk aan steeds verder worden uitgehold en ondermijnd."

Wat moslims van kaart worden geveegd

...a, vindt dat we ons met betrekking tot de oorlog in Bosnië op een hellend vlak bevinden en
...em over de oorlog in ex-Joegoslavië, het "partnership for peace" voor de Midden- en
...toekomst als EU-Commissaris.

Wat is de actuele waarde van de criteria die destijds in 1991 door de Twaalf zijn ontwikkeld, zoals geen erkenning van met geweld veroverd gebied?

"Mijn grootste punt van zorg is de morele zwakte van de Europese Unie. De Europese Unie, en zeg maar rustig de internationale gemeenschap, koos als uitgangspunt de handhaving van de onafhankelijkheid en de territoriale integriteit van Bosnië-Herzegovina. Toen de Serviërs dat weigerden, was de Europese Unie bereid om naar een confederatie te streven, hetgeen betekende een samenwerkingsverband tussen drie onafhankelijke deelstaten. Toen daarover geen overeenstemming werd bereikt is men gaan onderhandelen op basis van opsplitsing van Bosnië-Herzegovina op termijn en indien de deelrepublieken zich daarover bij referendum zouden uitspreken. Toen ook dat niet lukte, gingen voorstellen circuleren over een directe opsplitsing van Bosnië-Herzegovina en wordt zelfs de deling van de stad Serajewo daar bij betrokken.

Ik vind dit een uiterst bedroevende en gevaarlijke benadering waarmee we ons op een hellend vlak bevinden en onze principes verloochenen. Een benadering die door sommigen in Europa en in de Verenigde Naties wordt verdedigd met het argument dat er geen alternatief is en dat rekening moet worden gehouden met de realiteit. Maar voor mij is dit appeasement met niet geringe risico's van precedentswerking bij mogelijke verdere etnische conflicten op ons continent.

De Bosniërs hebben op geen enkele wijze de opdeling van hun republiek nagestreefd. Bosnië is in de allereerste plaats het slachtoffer van de allesoverheersende Groot-Servische aspiraties van Servië. Dat wil zeggen: het recht dat zij claimen voor alle Serven om in een verenigd Servië te wonen, ook als dat annexatie van vreemd grondgebied inhoudt. Het ziet er naar uit dat het vreedzaam samenleven van verschillende volken, waarvan de stad Serajewo het symbool was, thans onmogelijk wordt gemaakt. Het ziet er naar uit dat mede door de internationale afzijdigheid van het conflict daar een nieuw soort apartheid in Europa wordt geïntroduceerd. Dan is het minste waar we voor kunnen zorgen dat niet alleen de Serven en de Kroaten in het voormalige Bosnië-Herzegovina een toekomst hebben, maar ook de Bosnische moslims. En dat laatste moet de inzet zijn op dit moment in plaats van ze onder druk te zetten om zich bij etnische zuiveringen neer te leggen."

De inzet van de Europese Unie?

"Van de Europese Unie. Maar, ik moet hopen ook met effectieve middelen. Anders zullen we afglijden naar steeds marginale oplossingen, die ook door de moslims met het pistool op de borst niet zullen worden geaccepteerd, tenzij ze geheel van de kaart zullen worden geveegd. En laat Europa dat nooit op zijn geweten hebben. De onevenwichtige krachtsverhoudingen die op dit moment een politiek akkoord in de weg staan moeten door ons worden gecompenseerd ten gunste van de zwakste partij. Lukt dat niet, dan ontkom je niet aan de vraag of je dan tenminste die zwakste partij niet in de gelegenheid moet stel-

len om zichzelf dan de nodige militaire middelen te verschaffen. Met andere woorden: of we dan niet bereid moeten zijn mee te werken aan de opheffing van het wapenembargo die de zwakste partij - de moslims - het zwaarst treft. Als het alternatief voor de moslims is om van de kaart te worden geveegd."

Het Europese Parlement heeft zich vorige week bij meerderheid uitgesproken voor de vervanging van EU-onderhandelaar Owen. Wat is uw reactie daarop?

"Ik heb het Parlement geantwoord dat het te eenvoudig en bovenal unfair zou zijn slechts de heer Owen verantwoordelijk te stellen voor de uitzichtloze situatie waarin de onderhandelingen nu verkeren. Immers, Owen wordt geacht te bemiddelen namens de EU; op die laatste moet dan ook de kritiek gericht worden. Het is de EU, die, samen met de VN, naar nieuwe wegen moet zoeken om een politieke doorbraak te bereiken die een rechtvaardige en duurzame oplossing mogelijk maakt. Kortom, we mogen ons niet achter de heer Owen verschuilen."

Wegwezen

Na de Europese verkiezingen zal de Europese Commissie opnieuw worden samengesteld. Bent u in voor een volgende termijn als EU Commissaris?

"Ik zou graag nog een termijn dienen. Dat ligt ook voor de hand, omdat twee jaar erg kort is. Op zich ben ik wel dankbaar voor wat we tot dusver hebben bereikt. Ik hoop de rol op buitenlands- en veiligheidsgebied van de Europese Commissie, nu de interne organisatie het afgelopen jaar goed van de grond is gekomen, geleidelijk aan verder op te voeren. Maar: We weten allemaal dat premier Lubbers voor verschillende regeringsleiders een belangrijke kandidaat-opvolger voor Delors is per 1 januari 1995. Als hij naar Brussel zou komen, zou dat in mijn ogen winst voor Europa zijn, goed voor Nederland en wegwezen voor mij. Want Nederland mag nu eenmaal maar een Commissaris leveren. Maar die twee eerste zaken zijn de belangrijkste. En ik zie wel weer wat er dan op mijn weg komt."

Theo Brinkel

Politiesterkte in discussie

De laatste tijd wordt een 4 miljard gulden per jaar besteed aan de politie. Daarvan is zo'n 85% voor personeelsuitgaven en de resterende 15% voor kosten van materieel, gebouwen, apparatuur etc. De laatste jaren is steeds duidelijker geworden dat die 15% voor materieel te weinig is. Een snelle en efficiënte misdaadbesteding brengt met zich mee dat er meer moet worden uitgegeven aan computers, verbindingsmiddelen, voertuigen etc. Alom wordt een verhouding van 75% - 25% nagestreefd. Omdat de politiekorpsen voor die materieelkosten slechts ongeveer 10% van de totale politievergoeding ontvangen, ontstaat er een scheef beeld. Ziedaar het dilemma. Om het politiewerk beter aan te kunnen moet je in absolute zin meer geld hebben voor personeel en in relatieve zin meer geld aan materieel besteden. Het gaat daarbij om aanzienlijke bedragen. Vorig jaar hebben de adviesbureaus KPMG/AEF daarnaar een onderzoek ingesteld.

Het eindrapport bevestigde de vermoedens: bij de politie is een "tekort" van een 150 en 350 miljoen gulden structureel per jaar aan vergoedingen voor materiële kosten. Dit tekort wordt aan de ene kant gedekt door geld dat eigenlijk voor personeel bestemd is, voor meer materieel uit te geven en anderzijds wordt er op dit punt gewoon niet geïnvesteerd, hetgeen nadelige invloed heeft op de efficiëntie van het politiewerk. In aantallen uitgedrukt gaat het om zo'n 2500 politiemensen per jaar. Al lang is bekend dat de vergoeding die de korpsen krijgen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken voor de materiële uitgaven volstrekt onvoldoende is. Jaren geleden al hebben daarom de politieministers de korpsen toestemming gegeven om maximaal 5% van het personeelsbudget te besteden voor materiële uitgaven. Vijf procent van de totale politiesterkte is ongeveer 2000 man. Ziedaar het tekort. Hoewel sommige korpsen niet aan de 5% zijn toegelaten, zijn er andere korpsen, o.a. dat van Amsterdam, die de 5%-grens nogal hebben overschreden.

De regering heeft nog geen definitief oordeel over het onderzoek van de beide adviesbureaus. Vandaar dat bij de behandeling van de politiebegroting in december j.l. CDA en PvdA de regering hebben uitgenodigd om spoedig met een standpunt te komen. Dit vanwege de consequenties ervan voor de totstandkoming van een nieuw regeerakkoord in de loop van 1994.

Dat is het scenario voor de nieuwjaarstoespraken van politiechefs en de minister van Binnenlandse Zaken. De politiechefs die tamelijk eenstemmig roepen om meer geld voor de politie. Meer geld voor perso-

neel en meer geld voor materieel. De bedragen en aantallen zijn fors. Soms wordt er gesproken over 10.000 mensen meer, een andere keer gaat het om 1 miljard gulden per jaar meer. Zaken van belang dus. VVD-Tweede Kamerlid Dijkstal was de eerste die een kritische noot plaatste. Hij vroeg zich af of de ruim 300 miljoen gulden per jaar extra, die in de afgelopen jaren aan de politiebegroting zijn toegevoegd, wel goed besteed waren. Het was de bedoeling dat van het geld extra politiemensen zouden worden aangesteld. Gebeurde dat wel? Een snelle en eenvoudige rekensom leerde dat de politie-opleidingscholen slechts enkele honderden extra agenten had afgeleverd. Vandaar de kritische houding van het CDA in het begrotingsdebat van december j.l. Uitbreiding van de politie ja; maar kan de regering eerst aangeven wat er gebeurd is met de ruim 300 miljoen gulden extra? De Minister van Binnenlandse Zaken nam deze kritiek over. In haar nieuwjaarstoespraak zette ze kritische kanttekeningen bij de "voortdurende jammerklachten van enkele korpschefs dat er te weinig agenten zijn". De discussie was geboren.

Het voortzetten van deze discussie is misleidend en niet terzake doende. Misleidend omdat daarmee de aandacht van het werkelijke probleem afgeleid wordt. Het zal de gewone burger niet interesseren hoe

Het gaat om meer dan alleen het roepen om meer politiemensen.

(foto ANP)

nou precies de financierings-systematiek van de politiekosten in elkaar steekt. De burger zal belang stellen in maatregelen die gericht zijn op het vergroten van de veiligheid en de bestrijding van de criminaliteit. Maatregelen die niet alleen van de politie moeten komen. Ook van de burger zelf; ook van het openbaar bestuur. Maar zeker ook, voor een belangrijk deel zelfs, van de politie. Er is een brede consensus over uitbreiding van de politiesterkte en verhoging van de uitgaven voor de politiezorg in dit land. De discussie zou moeten

gaan over de vraag op welke wijze die uitbreiding tot welk niveau het snelst en het best kan worden gerealiseerd. Daarbij moet vermeden worden in oude fouten te vervallen.

Men zou de opleidingscapaciteit moeten vergroten zonder daarbij opgezadeld te worden met een structurele overcapaciteit. We moeten voorkomen dat er opnieuw een onregelmatige leeftijdsopbouw gaat ontstaan. We moeten voldoende kwantiteit kunnen aanbieden zonder geweld te doen aan de minstens zo noodzakelijke kwaliteit. Dat zijn zaken die voor politiemensen en burgers op dit moment van belang zijn.

Ik vraag dan ook van politici, bestuurders en ambtenaren om deze onderwerpen op de agenda te zetten. Voor de volksvertegenwoordiging komt er nog een probleem bij. Voortzetting van het huidige beleid ten aanzien van de nieuwe regionale politie houdt in dat uiterlijk per 1 januari 1996 a.s. er van regeringswege geen enkele controle en sturing meer bestaat ten aanzien van de verdeling van politiekosten over personeel en materieel. Met andere woorden: de Minister van Binnenlandse Zaken kan dan niet meer zelf vaststellen hoeveel politiemensen er in dit land werkzaam zijn, dan wel moeten zijn. Theoretisch gezien is de beleidsvrije ruimte voor de korpsbeheerders dan uitgebreid van 5% tot maximaal 100%. Volksvertegenwoordigers worden echter voortdurend geconfronteerd met de vraag naar meer politiemensen. Zij spreken de regering daarop aan. Een regering, die vervolgens niets anders kan doen dan deze vraag door te verwijzen naar de regionale korpsbeheerders. Korpsbeheerders die, hoe je het ook wendt of keert, verder van de burgers af staan dan de rechtstreeks gekozen volksvertegenwoordigers.

Hoe kan de Tweede Kamer concreet haar controlefunctie op dit punt vervullen? Beschikken Tweede Kamer en regering wel over voldoende instrumenten daarvoor? Het alternatief is lastig. Indien de beleidsvrije ruimte voor de regionale korpsbeheerders wordt ingeperkt, dan is er sprake van strijdigheid met een van de essentialia van de nieuwe politiewet. Het nieuwe politiebesteding is immers ten principale regionaal georganiseerd,

Het gaat dus om meer dan alleen het roepen om meer politiemensen. Het gaat ook om de verdeling ervan en de effecten op langere en korte termijn voor zowel politiemensen als politieorganisatie. De Politiebond CNV zal het van harte toejuichen indien dit gesprek in al de diepte en breedte gevoerd zal worden. Wij hebben geen behoefte aan rookgordijnen of spelletjes.

Piet Kruijnga

Voorzitter Algemeen Christelijke Politiebond (ACP)

Extra sociaal gewicht nodig om in balans te komen

Het CDA-ontwerp-program "Wat echt telt" roept op veel terreinen herkenning op. Op te veel terreinen oogst het concept echter bezorgdheid. Wat blijft hangen is een botsing tussen de hoopvolle toekomst voor de sterke en de onzekere verwachtingen voor de zwakken. Hoe het schild voor de laatste wordt vormgegeven blijft daarbij angstig onduidelijk. "Wat echt telt" wil terecht meer zijn dan een preek op zondag. Het is aan de CDA-achterban om met de inspiratie van die preek een betere sociale balans te vinden".

Met deze woorden uitte het CNV bij monde van voorzitter Westerlaken zijn verontrusting in een eerste reactie op het concept-CDA-programma. We zijn nu een paar maanden verder. Er ligt een groot aantal amendementen, compleet met advies van het partijbestuur. Achteraf moet worden vastgesteld dat rondom het CDA-programma de muziek niet steeds op de juiste toon is gemaakt. De bewuste provocatie rondom het minimumloon voorafgaande aan de presentatie van het programma heeft meer onrust-zaaiend dan vooruit-strevend gewerkt. (Aannemend dat dit laatste was bedoeld). De betiteling "waterscheiding" ten opzichte van het kabinetsbeleid wekte de indruk dat met het programma oppositie gevoerd moest worden. Het startsein van de CDA-fractievoorzitter voor een nieuw WAO-debat ging totaal voorbij aan kabinetsbeleid, het

concept-programma en aan de signalen van voorgaande partijvergaderingen. Daarom is het heel goed dat er nu een programma wordt vastgesteld. Dan weet iedereen - kiezers en verkiesbaren - waarvoor het CDA staat.

Vanuit het CNV wil ik graag in deze fase drie punten aanstrepen in het hoofdstuk: werk, inkomen en economie. Ik doe dit vanuit het besef dat ten behoeve van werkgelegenheid een forse inzet nodig is van alle betrokkenen. Een inzet die het sociale gehalte van onze samenleving echter niet hoeft te ondermijnen.

Allereerst het minimumloon. Wat het CNV betreft is dit geen heilig huisje, wel een fatsoenlijk fundament. Zeker als ijkpunt voor het sociaal minimum. Het concept-programma was hierover zeer verwarrend. Het partijbestuur adviseert nu een tekst (II 2.10) waarin eventuele verlaging van het minimumloon pas aan de orde komt na eerst een aantal andere instrumenten te hebben beproefd voor bevordering van werkgelegenheid in de laagst-betaalde functies. Tegelijk stelt het partijbestuur voor om het sociaal minimum onaangetaast te laten. Het tekstvoorstel bij II 5.1 naar aanleiding van het amendement-Drente is daarom een wezenlijke verbetering.

Als tweede punt van discussie noem ik de toekomst van de WAO. Het concept-programma begint - in lijn met het vorige programma - met het voorstel tot overdracht van werknemersverzekeringen (waaronder de WAO) aan sociale partners. Echter in plaats van dit voorstel uit te werken worden vervolgens voorstellen gedaan

voor de periode "Zolang deze overdracht niet is gerealiseerd." Het amendement-Haarlem op art. II 5.4 en volgende is volstrekt correct. De keuze voor overdracht betekent dat het CDA afziet van pogingen om vanuit politiek Den Haag de ideale WAO aan het bedrijfsleven op te leggen. Het preadvies bij het amendement-Haarlem is ten onrechte negatief, onder de summier argumentatie dat de voorgestelde maatregelen de voorgestane overdracht zullen bespoedigen. Dat deze argumentatie geen hout snijdt, blijkt al uit de tekst van het concept-programma zelf. Er wordt immers niet gesteld "Teneinde deze overdracht te bespoedigen", maar "Zolang deze overdracht niet is gerealiseerd". Het programma moet mijns inziens de partijpolitieke keuze voor overdracht onverbloemd vast houden, en verder de fractie ruimte te geven voor vormgeving daarvan. Bij overdracht van de WAO kiest het CNV voor de huidige status quo wat betreft het niveau van rechten en plichten als vertrekpunt. Sociale partners kunnen dan vervolgens de gewenste variatie per bedrijf of bedrijfstak aanbrengen.

Tenslotte als derde punt de positie van de CAO (II 3.6). Het programma handhaaft de CAO alsmede de algemeen verbindend verklaring. Het amendement van Rotterdam is gevaarlijk en wordt door het partijbestuur terecht afgewezen. Zeker als het CDA de overheid minder wil later regelen, zullen sociale regelingen van CAO-partijen breed moeten gelden. Dat is het profilerende verschil tussen de christendemocratische notie van zelfregulering en de liberale voorkeur voor ongebonden marktwerking.

Kortom, in de worsteling om in het programma de sociale balans te vinden legt het CNV een paar extra gewichten in de schaal: consequente verantwoordelijkheidsverdeling en rechtszekerheid voor uitkeringsgerechtigden.

Mr. Aert Jan de Geus
Vice-voorzitter Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV)

Bij overdracht van de WAO kiest het CNV voor de huidige status quo wat betreft het niveau van rechten en plichten als vertrekpunt.

(foto Hans Hordijk)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevroegde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Een weg met hindernissen?!

Bijna vijf jaar geleden, in oktober 1989, leek met de val van de Berlijnse muur en het einde van de Koude Oorlog een nieuw tijdperk in de geschiedenis van het Europese continent aangebroken te zijn. Al snel werden wij echter met onze neus op de feiten gedrukt dat de ontwikkelingen in Midden- en Oost-Europa niet vlekkeloos zouden verlopen. De overgang van een communistisch politiek systeem naar een democratisch politiek systeem zou moeizamer verlopen dan iedereen gedacht had. Beloften die in allerhaast gedaan waren door de Westeuropese landen bleken niet zo snel waargemaakt te kunnen worden. Dit leidde tot teleurstelling onder de bevolking van Midden- en Oost-Europa. Maar dit was nog niet alles. Nieuwe problemen die door het communisme de kop in waren gedrukt kwamen nu naar boven. Nationalistische gevoelens bijvoorbeeld waren door de communisten altijd in de kiem gesmoord. Nu kreeg Europa hiervan de rekening gepresenteerd.

Het voormalig Joegoslavië is één van de meest schrijnende voorbeelden van de afgelopen jaren. De verschillende volken zijn niet bereid vreedzaam met elkaar in één staat samen te leven. Meerderheden en minderheden bestrijden elkaar met geweld. De afgelopen jaren is duidelijk geworden dat Europa op deze ontwikkelingen niet voorbereid was.

Ook in Rusland lijken de democratische ontwikkelingen niet de goede kant op te gaan. Door de winst die het nieuwe fenomeen

Zjirinovski bij de verkiezingen van december j.l. gehaald heeft, heeft Rusland maar ook Europa er een probleem bij gekregen. Het negeren van Zjirinovski is zeker niet de juiste remedie. Ook het bagatelliseren van de stemmenwinst van Zjirinovski is geen goede zaak. De uitslagen van de verkiezingen geven een duidelijk signaal af, dit signaal moet opgepakt worden. Gekeken moet worden op welke manier Europa samen met Rusland, Zjirinovski op een effectieve manier kan aanpakken.

Ook elders in de voormalige Sovjet-Unie steken nationalistische gevoelens steeds meer de kop op. Met uitzondering van een aantal gebieden worden nationalistische gevoelens onder de bevolking nu nog wel bedwongen maar hoelang lukt dat nog? De jaren negentig die zo goed leken te beginnen moeten niet de geschiedenis ingaan als het decennium van het opkomend nationalisme. De negatieve ontwikkelingen van dit moment moeten ten goede gekeerd worden. Alleen zo kunnen wij met een gerust hart de eeuwwisseling tegemoet zien.

Diana Kooi

Schaduwen vooruit

Mooi zijn ze. Doch 't zijn precies liberalen. Ze eischen alles voor zich op en beletten den kleinen planten en bloemen te groeien."

Zo sprak Kuyper eens over de grote bomen in zijn mooie tuin.

Deze anekdote is te vinden in een boekje uit de jaren twintig over het Kuyperhuis, dat bij de heropening van het partijbureau opnieuw is uitgegeven.

In het ontwerp-verkiezingsprogramma van het CDA staat een aantal voornemens, die op termijn gerealiseerd moeten worden. Zo moet het toptarief in de inkomstenbelasting worden verlaagd, belastingschijven worden verlengd, de vermogensbelasting afgeschaft en een optioneel splitsingsstelsel worden ingevoerd. Maatregelen, die door het CDJA niet met al te veel enthousiasme zijn onthaald.

Gelukkig is in de advisering door het partijbestuur het een en ander afgezwakt en zal het me niet verbazen als blijkt dat de doelstelling voor het financieringstekort een half graadje zachter wordt gezet. Toch zijn met deze "lange-termijn plannen" nieuwe bomen geplant, die nu reeds hun schaduwen vooruit werpen.

Om de vergelijking door te trekken: In de komende kabinetsperiode is werkgelegenheid datgene wat echt telt. Om bomen deze vrucht te laten dragen wordt er voeding weggehaald bij huursubsidies, openbaar vervoer en studiefinanciering. Dit valt te verdedigen, maar dan moeten de vruchten wel werkgelegenheid heten.

Aan de vruchten wordt de boom gekend. Maar de vrucht van de werkgelegenheid hangt niet in de boom met het toptarief en het splitsingsstelsel. Verlaging van het toptarief of verlenging van de verschillende schijven zorgt wel voor verlaging van de lastendruk, maar daarmee niet voor banen aan de onderkant van het loongebouw. Daartoe kan veel beter het arbeidskostenforfait worden uitgebouwd of de lastenverlichting worden gezocht in de eerste schijf. Het splitsingsstelsel draagt zelfs hele vreemde vruchten. Dit stelsel kan ertoe leiden dat de arbeidsparticipatie van vrouwen sterk zal dalen. Dit voorstel lijkt enkel door vergelijkbare systemen in de ons omringende landen te zijn ingegeven. En die zijn op dit punt wel heel slechte raadgevers.

De voorstellen voor verlaging van het toptarief in de inkomstenbelasting, verlenging van de belastingschijven, afschaffing van de vermogensbelasting en invoering van een optioneel spitsingenstelsel zijn lange termijn-doelstellingen. Maar als de bomen die deze vruchten dragen groot zijn, zullen ze gelijken op de bomen in de tuin van Kuyper.

Wat moeten we doen met deze bomen die niet de goede vruchten van de werkgelegenheid voortbrengen?

Willem-Jelle Berg

Horzel

1994 is nauwelijks een maand oud. De verkiezingskoorts is overal al behoorlijk aanwezig, en soms duidelijk voelbaar. Kok wil de belastingmeevaller van 4 miljard aanwenden voor de koopkrachtverbetering van de minima. Van Thijn wordt niet uitsluitend naar Den Haag gehaald vanwege zijn capaciteiten en ervaring. Volgens Kok heeft de sociaal democratie Van Thijn in het verkiezingsjaar hard nodig.

Wellicht door de magere score die het CDA in de laatste opiniepeilingen heeft, lijken ook de CDA-politici door verkiezingskoorts te zijn gegrepen. Met de 'amice-brief' van Bukman als voorlopig maar hopelijk enig dieptepunt.

Het verkiezingsjaar, 1994, wordt spannend. Er moet echter niet uit het oog worden verloren, dat geloofwaardigheid het sleutelwoord is voor alledrie de verkiezingen.

Dit geldt ook voor de bestuurders in functie. Kiezers prikken zo door vage beloftes en verkiezingspraatjes heen. Uitsluitend uiterlijk vertoon zonder inhoud wordt door de kiezers meedogenloos afgestraft.

Het CDA moet daarom vooral zichzelf blijven. Het Program van Uitgangspunten en de verkiezingsprogramma's zijn goed en dienen voor zich te spreken. CDA-politici hebben zo een duidelijk verhaal en moeten zich niet door de verkiezingskoorts laten ontsporen.

Want met geloofwaardige politici en aansprekende verkiezingsprogramma's kan het CDA met zelfvertrouwen de drie verkiezingen tegemoet zien.

Mieke Borst-Baltus

De stille revolutie van de CDA-vrouwen

In 1993 vond de afronding plaats van de discussie rond het nieuwe 'Program van Uitgangspunten'. Daarbij is geconstateerd, dat de christen-democratie voor haar derde fase staat. Opnieuw zal zij zich rekenschap moeten geven van haar positie in een sterk veranderende wereld. Met een blik op de toekomst moeten antwoorden komen die passen bij de heersende omstandigheden. Ook voor het CDA-Vrouwenberaad als grootste politieke vrouwengroepering in Nederland is de derde fase aangebroken. Eind jaren zeventig meldden vrouwen, aangesloten door de vorming van het CDA, zich aarzelend aan als lid. Zij maakten samen met een aantal oudgedienden uit de drie vroegere politieke vrouwengroepen een nieuwe start als CDA-Vrouwenberaad. Voorop stond de bevordering van politieke bewustwording van vrouwen. Onderwerpen zoals gezin, betaalde en onbetaalde arbeid kwamen aan de orde en werden op hun christen-democratische merites bekeken. Vrouwen schoven mee aan de politieke tafel. De eerste fase was een feit. Halverwege de jaren tachtig werd deskundigheidsbevordering van vrouwen het item. In de partij werd opgemerkt, door de mannen, dat de vrouwen wel kwaliteit moesten hebben. Een vanzelfsprekend iets, maar wel opvallend is het dat dit zelden in samenhang met mannen wordt opgemerkt. De vrouwen rukten op.

Tegenwoordig, in de jaren negentig, zijn veel 'deskundige' vrouwen actief lid van het CDA en het Vrouwenberaad. Inderdaad, de derde fase is aangebroken. Voor het CDA-Vrouwenberaad is het kabinetsstandpunt ten aanzien van vergroting van vrouwelijke deelname aan politiek en openbaar bestuur speerpunt van beleid. CDA-vrouwen zijn herkenbaar en verhui-

zen van het tweede naar het eerste echelon. Vrouwen als Hanja Majij en Yvonne van Rooy is het duidelijk gelukt. Zij hebben getoond, dat met durf, doorzettingsvermogen, werklust en élan ook vrouwen ministeriabel zijn. Logisch dat de één nu lijsttrekker voor Europa is en de ander de eerste prominente vrouw op de Kamerlijst is. Veel meer deskundige vrouwen staan klaar.

De invloed van vrouwen valt op en een grotere nervositeit onder de mannen in het CDA is merkbaar. Afdelingsvoorzitters vragen zich af hoe ze vrouwen op verkiesbare plaatsen kunnen krijgen om te voldoen aan het 1/3 criterium dat de partij zichzelf ten doel heeft gesteld. Vrouwelijke politici en kandidaten merken dat ze in de organisatie van het Vrouwenberaad een automatische bondgenote hebben om stand te houden in het politieke wereldje, dat toch nog grotendeels een mannenzaak is. Naast inhoudelijke ondersteuning staat het Vrouwenberaad klaar voor vrouwen die voor het voetlicht willen komen. Aan gevestigde posities werd geknabbeld in lijn met het ingezette doorstromingsbeleid. De christen-democratie heeft in de eerste fasen haar bijdrage aan politiek en samenleving naar buiten toe veelal door mannen geleverd, terwijl de vrouwen binnen de partij mee richting gaven aan het politieke beleid en élan van het CDA.

Het is aan de christen-democraten van nu, mannen en vrouwen, om verantwoord voort te bouwen op dat erfgoed. Het CDA-Vrouwenberaad is reeds begonnen met de derde fase zoals beschreven in het nieuwe Program van Uitgangspunten: 'de politieke overtuiging bij de tijd te brengen en de route uit de stippelen voor de volgende fase.' Een handreiking voor de amendering op het verkiezingsprogramma is opgesteld; extra aandacht is besteed aan de kandidaatstellingen; dezelfde zorgvuldige aandacht is er voor een ander type samenleving

waarin geen tweedeling meer bestaat tussen zorg en arbeid.

Op ons symposium op 19 februari aanstaande staat dan ook de nieuwe werknemer met zorgtaken centraal. Vrouwen zullen daar laten zien welke lijnen uitgezet moeten worden om vanuit christen-democratische inspiratie mee te werken aan de veranderende samenleving. Dan laten we als partij zien 'Wat écht voor ons telt'.

Toos Jongma-Roelants

voorzitter CDA-Vrouwenberaad

Stedebouw: denken aan de samenhang

Het jaarthema '94-'95 van het Vrouwenberaad wordt "Duurzame ontwikkeling en de rol van vrouwen". Het CDA-Vrouwenberaad vindt dat voor de toekomst van onze samenleving het milieu een absolute prioriteit moet hebben. Stadsecologie is een nieuwe benadering in de stedebouw waarbij een integrale toepassing plaatsvindt van milieu-, stads- en regionale ontwikkeling. Dit wordt ook wel de "sandwichstrategie" genoemd. Samenwerking tussen creatieve burgers, bedrijfsleven en overheid wordt gestimuleerd bij de totstandkoming van ruimtelijk beleid. Dit heet de "samenwerkingsstrategie". Voor stedelijke projecten wordt op centraal (nationaal, internationaal en regionaal) niveau de technologie en het beleid uitgestippeld en op decentraal niveau (stad, wijk, gebouw) worden de techniek (schone, besparende, hergebruikte) en gedrag (actieve rol van bewoners, bedrijven en afgestemd op leefstijl, bedrijfstype) toegepast. In plaats van de problemen van energie, water, verkeer en afval door te schuiven naar hogere schaalniveaus of naar komende generaties, wordt gezocht naar mogelijkheden om een hoogwaardig stedelijk milieu te realiseren door het toepassen van ecosysteemprincipes, het vasthouden van energie en regenwater en het hergebruik van afvalstoffen. De multidisciplinaire aanpak is verfrissend en biedt mogelijkheden voor creatieve mensen. Het biedt vrouwen een unieke kans hun toch al minder specialistische manier van aanpak in te zetten voor een milieuvriendelijker manier van bouwen en leven. Global Forum '94 in Manchester komende zomer heeft als hoofdthema: Steden en partnership. Vrouwen hebben een belangrijke rol gekregen zowel bij de voorbereidingen als in het programma zelf. Na de periode van concurrentie zal de samenwerkings- en sandwichstrategie, gericht op het duurzame beheer en behoud van de aarde een kans krijgen.

De invloed van de CDA-vrouwen valt op.

(foto Hans Hordijk)

Alice Bakker-Osinga

Geen tegenstelling tussen Eerste en Tweede Kamer

“Ik vind het jammer dat er een soort tegenstelling lijkt te worden gecreëerd tussen de Tweede en de Eerste Kamer. Die tegenstelling mag er niet zijn. De Eerste Kamer is een complement van de Tweede Kamer. De twee Kamers van de volksvertegenwoordiging vullen elkaar aan. Zo, en niet anders, heeft de Grondwetgever die verhouding gezien.” Prof. dr. L.(Luck) M. van Leeuwen (60) is sinds begin dit jaar, als opvolger van A. J. (Ad) Kaland, voorzitter van de Eerste-Kamerfractie van het CDA.

Ruim een half jaar geleden koos de Eerste-Kamerfractie Van Leeuwen per 1 januari 1994 unaniem als haar nieuwe voorzitter, nadat hij al enkele jaren als vice-voorzitter had gefungeerd.

Luck van Leeuwen, afkomstig uit Sassenheim, studeerde bedrijfseconomie aan de toenmalige Nederlandse Economische Hogeschool in Rotterdam. Na zijn doctoraal (dat in 1965 werd gevolgd door een proefschrift 'Levensverzekeringen - waardevastheid en welvaartsvastheid') trad hij al snel in dienst van het Assurantieconcern Stad Rotterdam.

“Daar heb ik de kans gekregen in tal van functies actief te zijn. Onder meer heb ik verzekeringen verkocht en ben ik chef van de buitendienst geweest. In 1968 werd ik lid van de raad van bestuur en sinds 1979 ben ik voorzitter van deze raad. Ik heb een fantastisch mooi bedrijf kunnen aanvoeren.”

Op 1 juni aanstaande treedt hij terug bij Stad Rotterdam. Wel is het 'het voornemen van de raad van commissarissen' Van Leeuwen in 1995 als commissaris voor te dragen. “Pas in 1995, ja, en dat gebeurt op mijn verzoek. Ik wil eerst even afstand nemen.”

Luck van Leeuwen werd in 1965 politiek actief. Hij sloot zich aan bij de CHU en werd lid en later voorzitter van de sociaal-economische en financiële commissie van de De Savornin Lohmanstichting, het wetenschappelijk instituut van de CHU. Van Leeuwen speelde een actieve rol (voorzitter van de sociaal-economische en financiële sector) in de commissie die het eerste CDA-verkiezingsprogramma ('Niet bij brood alleen') opstelde. Ook nam hij actief deel aan de verkiezingscampagne-1977, met Dries van Agt als lijsttrekker. In datzelfde jaar werd Van Leeuwen voorzitter

van de CHU als opvolger van Otto van Verschuier. “Ik was de laatste CHU-voorzitter; in 1980 heb ik in De Reehorst in Ede het licht uitgedaan.”

Gereformeerd

Opvallend is dat de gereformeerde Van Leeuwen in 1965 voor de CHU en niet voor de ARP koos. “Ja,” lacht hij, “de eerste voorzitter van de CHU, De Savornin Lohman, en de laatste waren gereformeerd, de andere allemaal hervormd. Waarom ik voor de CHU koos? Ik heb, hoewel ik gereformeerd was en ben, altijd een beetje moeite gehad met de betweterigheid die wel eens aan het gereformeerde volksdeel wordt toegeschreven. Uiteindelijk koos ik voor een partij waarin je verschillende meningen tegenkomt en waarin je niet zo'n politiek gedisciplineerd gedrag hoeft te tonen. De door mij gewenste

“Eerste en Tweede Kamer vullen elkaar aan”

openheid trof ik meer aan in de CHU dan in de ARP. Maar ik heb van harte meegewerkt aan de totstandkoming van het CDA en dus aan de fusie van KVP, ARP en CHU.”

Luck van Leeuwen zei vorig jaar ja, toen de Eerste-Kamerfractie hem vroeg Ad Kaland op te volgen. “Ik krijg, nu ik bij Stad Rotterdam vertrek, meer ruimte in mijn tijdsbesteding en ik wil die graag goed invullen. Politiek heb ik altijd interessant gevonden. En ik vind het CDA zeer de moeite waard om daarin een stuk van mijn

tijd te steken.” Ter aanvulling: de voorzitter van de Eerste-Kamerfractie is niet alleen actief binnen de senaat, maar maakt ook deel uit van het dagelijks bestuur en het partijbestuur van het CDA en woont het wekelijkse CDA-bewindslidenoverleg in het Catshuis bij.

Rol Eerste Kamer

Hoe denkt de nieuwe fractievoorzitter over de functie van de Eerste Kamer? “Ik ben ervan overtuigd dat er sinds 1987 geleidelijk wat veranderingen zijn ontstaan in het optreden van de Eerste Kamer. Met name in de CDA-fractie is toen een groep betrekkelijk jonge mensen binnengekomen die relatief belangrijke functies in de samenleving bekleedde. Vanuit hun maatschappelijke functies werden zij gevoed met een stuk kennis en motivatie die zij ook als lid van de senaat tot uiting wilden brengen.”

“Een tweede facet is dat de Tweede Kamer geleidelijk meer is gebonden aan regeerakkoorden en tussentijdse akkoordsjes over belangrijke onderwerpen dan voorheen het geval was. Daardoor kwam langzamerhand naar buiten dat de Eerste Kamer wat minder dan de Tweede Kamer gebonden is aan van te voren gemaakte afspraken. Ik heb er wel begrip voor dat tussen coalitiepartijen gezocht wordt naar akkoorden, maar ik denk toch dat het voor een open en goed functioneren van ons politiek bestel belangrijk is dat dergelijke akkoorden tot een minimum worden teruggebracht. Daardoor wordt voor de bevolking zichtbaar dat de discussie plaats heeft waar zij hoort: in de vergadering van de Tweede Kamer en niet in het verborgene.”

“Als er mensen zijn die zeggen dat door deze ontwikkeling de Eerste Kamer een stukje van de functies van de Tweede Kamer heeft overgenomen wil ik dat best

aanvaarden. Ik denk dat niemand, ook de Eerste Kamer niet, het zal betreuren wanneer bij volgende kabinetsformaties wat minder bindende afspraken worden gemaakt. Daardoor zal de Tweede Kamer meer voluit in haar eigen onafhankelijke positie met het kabinet kunnen discussiëren.”

Daar komt volgens Van Leeuwen nog iets bij. De Eerste Kamer heeft geleidelijk wat meer ruimte genomen. “Dan krijg je een wisselwerking. Veel mensen en instellingen hebben gemerkt dat zij zich na aanvaarding van een wetsvoorstel door de Tweede Kamer ook tot de Eerste Kamer kunnen wenden. We hebben ook gezien dat de publiciteit, waaronder de wetenschappelijke bladen, zich na aanvaarding van een wetsvoorstel door de Tweede Kamer, nog sterker op het wetsvoorstel richt. Dat is echt heel opvallend. Dit gebeurt ook naar aanleiding van amendementen die de Tweede Kamer op 't laatst nog heeft aanvaard.”

De Eerste Kamer moet niet alleen naar de technische kanten van een wetsvoorstel kijken, maar ook naar de inhoudelijkheid ervan, inclusief de politieke dimensie. Dat is geheel overeenkomstig de bedoelingen

van de Grondwetgever, vindt Van Leeuwen. “De beide Kamers vullen elkaar aan.”

Ook de sinds de jaren tachtig veranderde wijze van samenstelling van de Eerste Kamer heeft een rol gespeeld. “Onze Kamer wordt nu direct na de provinciale-statenverkiezingen gekozen. Die statenverkiezingen worden gehouden tussen twee Tweede-Kamerverkiezingen in. Dan kan het gebeuren dat de samenstelling van de Eerste Kamer fundamenteel anders is dan die van de Tweede Kamer.”

Van Leeuwen is de opvolger van Kaland. Hoe denkt hij over zijn voorganger? “Ad Kaland heeft een heel belangrijke rol gespeeld. Hij heeft op een niet te imiteren wijze in eenvoudige taal gezegd dat de Eerste Kamer een rol speelt die verder gaat dan alleen die van de wetstechniek. Hij heeft zijn woorden niet altijd op een goudschaaltje gelegd, maar in een taal die de kiezer goed verstaat gezegd hoe hij erover dacht. Als je die methode kiest zul je, met alle waardering, misschien wel eens een keer hier en daar wat doorschieten, maar dat wordt bewust gedaan en geaccepteerd door degenen die ernaar luisteren. Ad was een heel goede vertolker van de ideeën die

in onze fractie speelden. Wordt het anders na Kaland? Ja, waarschijnlijk; de toonzetting kan nooit dezelfde zijn, het woordgebruik evenmin, maar de fractie is dezelfde fractie die er was bij het afscheid van Kaland.”

Van Leeuwen is teleurgesteld over wat PVDA-fractie leider in de Tweede Kamer Thijs Wöltgens vorige maand over de Eerste Kamer zei (‘Ontbinden, die zaak’). “Dat vond ik een doorschieter van jewelste. Hij verdedigde door wat hij over de akkoordjes zei in feite het monisme. “Ik heb wel eens de indruk dat, door van tevoren afgesloten compromissen, de plenaire behandeling in de Tweede Kamer al begint met standpunten die niet meer zullen veranderen. De Eerste Kamer gaat ervan uit dat een standpuntbepaling pas plaats heeft nadat het kabinet zijn laatste woord heeft gesproken aan het eind van de plenaire discussie in onze Kamer. Opvallend is bovendien dat de Eerste Kamer vaak veel meer Kamerbreed opereert (recente voorbeelden zijn de chronisch zieken bij de behandeling van de WAO, de Wet op de bodemsanering).”

Van Leeuwen is er een voorstander van dat de Eerste Kamer geen verkapt recht van amendement in de vorm van een te rugzandrecht krijgt en dat novellen alleen op initiatief van het kabinet en in goed overleg tussen kabinet en Tweede Kamer worden opgesteld.

Situatie in CDA

Ten slotte de huidige situatie in het CDA. Van Leeuwen is erg gelukkig met het lijsttrekkerschap van Elco Brinkman. “Ik vind dat hij op alle mogelijke manieren tijdens zijn carrière heeft laten zien dat hij voldoende bagage heeft opgebouwd om de lijst van het CDA te trekken en ook straks een zware functie te kunnen bekleden. Bij elke wisseling van de wacht zal een rol spelen dat sommige mensen nog even moeten wennen aan nieuwe situaties, en dat je daardoor wat discussie krijgt. Maar ik ben ervan overtuigd dat het CDA eind deze week op het partijcongres in Rotterdam de rijen sluit en enthousiast achter Elco Brinkman en de mensen op zijn lijst gaat staan.

Ik ben tegelijkertijd dankbaar voor wat Ruud Lubbers voor partij en land heeft gedaan. Ook de komende maanden zal hij er alles aan doen dat het CDA een zo goed mogelijke stembusuitslag zal behalen. Ik ben niet erg onder de indruk van de opiniepeilingen. Veel zal afhangen van de overtuigingskracht van de partij ten overstaan van de mensen die nog niet weten wat zij straks zullen stemmen. Ik ga ervan uit dat het CDA een heleboel mensen ervan zal overtuigen dat het CDA een heel goede partij is. Ook daarom ben ik helemaal niet pessimistisch.”

Evert Mathies

Wordt het anders na Kaland? Ja, waarschijnlijk; de toonzetting kan nooit dezelfde zijn, het woordgebruik evenmin.

(foto Elzabet Veenendaal)

Belastingmeevaller minister Kok

Wat de dans om de vier miljard belastingmeevaller van minister Kok betreft kan er op worden gewezen dat de CDA-fractie er steeds op heeft gewezen dat de loonkostenontwikkeling te hoog is gezien de werkgelegenheidsproblematiek. Fractievoorzitter Brinkman heeft er al bij de Algemene Politieke Beschouwingen voor gepleit een eventuele belastingmeevaller dan ook te gebruiken voor lastenverlichting waar de werkgelegenheid mee wordt bevorderd. Die lijn is bij de Algemene Financiële Beschouwingen voortgezet door de Kamerleden Terpstra (CDA) en Melkert (PvdA). Zij dienden een motie in die vraagt mogelijke lastenverlichting in te zetten voor de werkgelegenheid.

“De norm - doen wat het gunstigst is voor de werkgelegenheid - is nu ook door de sociale partners onderschreven. De Stichting van de Arbeid pleit er nu voor- zoals al eerder door VNO en KNOV is gedaan- de belastingmeevaller van vier miljard te gebruiken om de arbeidskosten te verlagen en wel door verlaging van de overhevelingstoeslag. Het nadeel dat hierdoor voor de werknemers kan ontstaan kan worden gecompenseerd door verlenging van de eerste belastingschijf of verhoging van het arbeidskostenforfait”, aldus Gerrit Terpstra. Volgens hem spoort een en ander met de wegens de meest recente ongunstige financieel-economische vooruitzichten, forse aanscherpingen van het CDA-verkiezingsprogramma waarin voor 8,5 miljard extra wordt omgebogen en de werkgelegenheid dientengevolge een enorme impuls wordt gegeven.

Sinds de belastingoperatie-Oort betalen werkgevers de overhevelingstoeslag aan werknemers als compensatie voor het feit dat die zelf de premies zijn gaan betalen voor verzekeringen als de AWBZ en de AAW.

Rapport Commissie-Biesheuvel

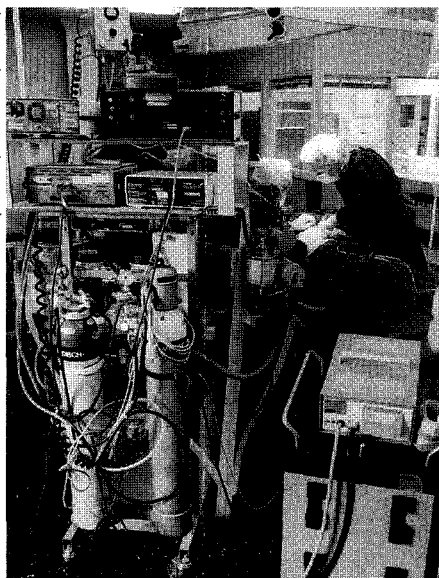
Het CDA-Kamerlid Ad Lansink vindt dat de commissie-Biesheuvel een uitermate waardevol en gedegen rapport het licht heeft laten zien. In het rapport “Gedeelde zorg is betere zorg” spreekt de commissie zich uit voor een basisloon voor medisch specialisten, met eventueel een extra toeslag afhankelijk van opleidingsduur, onregelmatige werktijden en managementsactiviteiten. Zo'n regeling zou een eind kunnen maken aan het splendeende conflict tussen overheid en specialisten over de manier waarop specialisten gehonoreerd worden. De overheid wil af van het systeem waarbij de specialist per verrichting wordt betaald.

Volgens Lansink nemen de voorstellen de prikkel tot overbodig werk door de specialist weg en kan er een zekere kostenmatiging van uit gaan.

De Landelijke Specialisten Vereniging (LSV) heeft al vernietigend op het rapport gereageerd. De nieuwe vereniging, het Nederlands Specialisten Genootschap (NSG) toonde zich juist wel tevreden over het rapport.

“Het is voor het eerst dat er samenhang gebracht is in de positie van huisarts en spe-

(foto fotobureau Dijkstra BV)

Commissie-Biesheuvel bepleit een basisloon voor medisch specialisten.

cialist. De positie van de huisarts wordt versterkt ook door meer financiële prikkels. Bij de specialisten is een oplossing gevonden voor de grote financiële verschillen tussen verschillende specialismen. Voorts wordt voorzien in een betere verandering door ze meer bij de ziekenhuizen te betrekken, in een soort lost-vast-relatie. Dit gaat wel ten koste van hun zelfstandigheid maar is ook een prikkel tot beter werk. Het geeft duidelijker aan dat ze het ziekenhuis nodig hebben”, aldus Lansink. Hij betreurt het dat de LSV de voorstellen afwijst. Lichtpunt noemt hij het dat de NSG en de huisartsen positief oordelen. “Hopelijk keert de LSV terug op haar schreden”.

Kunstmatige bevruchting na de overgang

Hoewel het er niet naar uitziet dat in Nederland kunstmatige bevruchting na de overgang plaatsvindt moet toch bevestigd worden gevoerd over de overschrijding van bepaalde grenzen en dan los van het vraagstuk naar de keuzen in de zorg, vindt de CDA'er Ad Lansink. Een afwachtende houding vindt hij niet goed daar de technologische ontwikkelin-

gen op dit terrein zeer snel gaan. Verwijzen naar alleen het zelfbeschikkingsrecht kan niet. De samenleving is immers meer dan een optelsom van een reeks enkelingen voor wie het eigen gelijk het allerhoogste goed is. Lansink vindt dat waar grensoverschrijding leidt tot aantasting van menselijke waarden, normstelling door de overheid gewenst is. Of verbodswetgeving dan wel toetsende wetgeving voorkeur verdient vergt nadere discussie.

Gevolgen overstromingen

De CDA-fractie vindt dat er een speciale regeling moet komen voor verenigingen en kerken die schade hebben geleden als gevolg van de recente overstromingen door de extreem hoge waterstanden. Het CDA-Kamerlid Maria van der Hoeven vindt dat verenigingen en ook wel kerken wat tussen wal en schip dreigen te raken bij de schade-afwikkeling. “Er blijken heel wat sportcomplexen, en verenigingslokalen ondergelopen te zijn met alle gevolgen vandien.”

Van der Hoeven zegt dat zij bij het Mondeling Overleg van enkele weken geleden weliswaar al niet ontevreden was over de houding van de overheid in deze maar dat het er nu toch naar uitziet dat de overheid zich goed van haar taak zal kwijten. Van der Hoeven vindt dat de afwikkeling van de schade die de landbouw heeft geleden niet hoeft te wachten tot in het Midden- en Kleinbedrijf de schade is vastgesteld. Het onlangs bereikte resultaat tussen ondernemersorganisaties en minister Andriessen vindt zij goed. Van der Hoeven noemt het een goede zaak dat de commissie Boertien zal onderzoeken hoe dit soort overstromingen voorkomen kan worden. Hier zal echter de nodige tijd mee gemoeid zijn. Daarom acht zij het noodzakelijk dat alvast plaatselijk verbeteringen worden aangebracht en dat wijken die nog gebouwd moeten worden waar nodig op hoger niveau aangelegd worden.

Pas als de evaluatie er is, wil de CDA-fractie een eendoordeel geven over inzet en effectiviteit van de professionele hulpverlening, maar volgens Van der Hoeven blijkt nu al dat het waarschuwingssysteem tussen België en Nederland beter kan.

De CDA-fractie heeft er bij het kabinet op aangedrongen spoedig met de verzekeringsmaatschappijen te overleggen over de mogelijkheid van polissen die dekking geven voor natuurrampen. Van der Hoeven rekent erop dat het kabinet daar spoedig meer over kan zeggen.

Marianne Fennema

(foto Elzabet Veenendaal)

Het Nederlands als politieke categorie

De afgelopen weken werd het Koninkrijk der Nederlanden opgeschrikt door de resultaten van de evaluatie van het basisonderwijs. Als meest saillante punt kwam naar voren dat de kennis van het Nederlands onder de maat is. De minister van Onderwijs haastte zich om te verklaren dat hieraan bij voorrang gesleuteld zal worden. Het Nederlands dus als speerpunt van politiek beleid.

Tevens zijn de voorstellen van de nieuwe spelling bekendgemaakt. Ook deze zullen de komende tijd hoog op de politieke agenda komen. Tenslotte heeft in het najaar de uitsluiting van het Nederlands als officiële taal van het Europees Merkenbureau de aandacht getrokken.

Deze grote politieke belangstelling voor het Nederlands is terecht. Kennis van de moedertaal is een allereerste vereiste om met de medemens in contact te kunnen treden. Een kind dat zijn moedertaal niet goed beheerst, is niet in staat zijn gedachten en gevoelens zodanig onder woorden te brengen dat deze door zijn medemensen volledig worden begrepen. Het zal zich niet begrepen voelen. Dit nu leidt weer tot misverstanden, tot gevoelens van miskenning en tot verwijdering tussen de mensen. Indien het Nederlands dient als communicatiemiddel tussen de mensen, dan dient de regering er alles aan te doen om de kwaliteit van het communicatiemiddel zo hoog mogelijk te doen zijn.

Behalve als communicatiemiddel tussen mensen onderling, heeft het Nederlands ook een economische waarde. Omdat de instructietaal in het onderwijs Nederlands is, kunnen andere vakken slechts met succes worden onderwezen indien de kennis van het Nederlands optimaal is. De resultaten op het terrein van de wiskunde zijn beter indien de kennis van de instructietaal goed is. Tussen haakjes: uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat universitair onderwijs in een andere taal dan de moedertaal tot verdubbeling van het aantal onvoldoendes leidt.

Ook in het bedrijfsleven wordt de economische waarde van een goede beheersing van het Nederlands in toenemende mate erkend. Er zijn zelfs bedrijven die cursussen Nederlands organiseren voor .... Nederlanders! De economische redenering die hier achter steekt luidt als volgt. Werknemers hebben vaak goede ideeën die de winstgevendheid van de onderneming kunnen vergroten. Door gebrek aan taalvaardigheid worden deze ideeën niet of niet op de juiste wijze onder woorden gebracht. De winstgevendheid van de onderneming is dus niet zo hoog als zou kunnen.

Wat dient hier nu de rol van de regering te zijn? Omdat het tot haar taak behoort het welvaartsniveau van de bevolking op te stu-

wen, is het haar plicht de kennis van het Nederlands te bevorderen. Indien zij dit nalaat, verzaakt zij haar plicht.

Geldt dit economische argument nu ook op Europees niveau? De doelstelling van de Europese Unie is een zo hoog mogelijke levensstandaard voor de bevolking te creëren. Het middel daartoe is het creëren van het Verenigde Europa. Is nu het uitsluiten van een aantal talen, waaronder het Nederlands, een geschikt middel?

Het onderbrengen van sommige talen in de eerste categorie en andere in de tweede categorie is de ontkenning van de pluriformiteit van Europa en daarmee van het wezen van Europa. Door de gelijkwaardigheid van de talen aan te tasten wordt een ander Europa gecreeërd dan ons christen-democraten voor ogen stond en in de toekomst hoort te staan. Daarenboven is een dergelijke tweedeling uitermate geschikt om een anti-Europese stemming te kweken.

Juist de voorstanders van de Europese eenheid - waaronder ook de huidige regering van het Koninkrijk der Nederlanden - dienen de gelijkwaardigheid te handhaven omdat slechts aldus de Europese eenheid te bereiken valt. Te bedenken valt dat het keizerrijk Oostenrijk-Hongarije uit elkaar geklapt is tengevolge van de discriminatie van vele in die staat gesproken talen. Voorts moet bedacht worden dat taalverscheidenheid géén verlaging van de welvaart betekent, maar juist verhoging. Uniformiteit doodt de geestelijke creativiteit en daarmee de prikkel tot welvaartsverhoging. Afhankelijk van de taal die men spreekt wordt de werkelijkheid anders waargenomen. De aanwezigheid van veel talen leidt tot een verschillende werkelijkheidsbeleving en daarmee tot verrijking van de samenleving.

Het is te betreuren dat met dit alles géén rekening gehouden werd toen beslist werd het aantal officiële talen bij het Europees Merkenbureau te beperken tot vijf. Deze beslissing is anti-Europees. Daarenboven handelde de regering, door hiermede in te stemmen, in strijd met artikel 84 van het Program van Uitgangspunten van het CDA. Het ware te hopen dat dit artikel door volgende regeringen ernstiger wordt genomen!

Prof. mr. dr. Andries Postma

Eerste Kamerlid voor het CDA, hoogleraar staatsrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en bijzonder hoogleraar onderwijsrecht aan de Vrije Universiteit te Amsterdam.

Veel stappen in goede richting gezet

De uitkomsten van het debat over de bestuurlijke en staatkundige vernieuwing werden zeer uiteenlopend geïnterpreteerd. Ed van Thijn vond dat er slechts een dode muis was gebaard. D66-voorman Van Mierlo liet weten dat hij vond dat het CDA de staatkundige en bestuurlijke vernieuwing tegenhield en wel om de macht in handen te kunnen houden. Anderen vonden daarentegen dat er wel degelijk successen waren geboekt. CD/Actueel sprak met Wim Deetman wiens naam nu ook de geschiedenis in zal gaan als de man die in deze jaren sturing gaf aan het proces om tot politieke hervorming te komen.

Deetman: "Ik heb de kar met plezier getrokken. Het onderwerp kwam op de politieke agenda in 1989 aan de vooravond van de verkiezingen toen fractievoorzitter Van Mierlo van D66 het in een publiek debat aankaarte. In het regeerakkoord werd vervolgens opgenomen dat de Kamer maar met voorstellen moest komen. Dit omdat PVDA en CDA het niet eens konden worden. Ik was daar niet zo gelukkig mee. Ik vind dat de regering met voorstellen had horen te komen. De uitkomst van het hele proces vind ik al met al toch heel wat. Als je je blik hoofd-

zakelijk richt op de gekozen burgemeester en minister-president en het referendum, ja dan zal er van teleurstelling sprake zijn. Maar het ging niet alleen om de relatie kiezer/gekozene. Ook wat de democratische controle van Brussel betreft, is er sprake van een nuttig effect dat zeker van invloed is geweest op het Verdrag van Maastricht. De afspraken die we gemaakt hebben over kerndepartementen, een algemene bestuurdienst, een andere procedure van wetgeving zullen bijdragen tot een beter functionerende overheid. Ook de versterking van de positie van de minister-president is een belangrijk punt. Op dit

punt is vastgelegd wat in de praktijk gegroeid was en dat is uitstekend omdat de rol van de minister-president nationaal en internationaal meer reliëf heeft gekregen."

Niet meer wenselijk en nodig

Uw naamkaartje hangt eraan. Bent u zelf tevreden met de uitkomsten en dan met name wat betreft de verbetering van de relatie kiezer/gekozene?

"Ik had wel meer gewild bijvoorbeeld bij het kiesstelsel. De commissie vraagpunten had voorkeur voor een districtenstelsel. Afgesproken is nu dat de mogelijkheid van voorkeursstemmen wordt uitgebreid. Dat is goed. Op een breed terrein zijn toch stappen gezet in de goede richting. Vooralsnog is meer niet wenselijk en nodig. Het is van het grootste belang dat ook nu deze debatten voorbij zijn, de volksvertegenwoordiging voortdurend alert blijft op de vraag hoe de relatie kiezer/gekozene verbeterd kan worden. Het is een illusie te denken dat je met een paar grotere maatregelen als de gekozen burgemeester en minister-president en het referendum de afstand kiezer/gekozene kunt verkleinen. Je kunt aan structuren knutselen maar het zal toch moeten blijven gaan om de inhoudelijke politieke boodschap. Het aan de kiezer uitleggen wordt wel al meer gedaan maar dit kan nog beter. Gewoon de boer op dus. We moeten ook meer nog in contact treden met die maatschappelijke organisaties waar we nog niet zoveel binding mee hebben zoals bijvoorbeeld de milieubeweging.

De Tweede Kamer debatteerde in december vorig jaar over staatkundige en bestuurlijke vernieuwing. Aanzet tot die discussie werd destijds gedaan in het regeerakkoord. Vervolgens stelde de Kamercommissie Deetman-genoemd naar Kamervoorzitter Wim Deetman een vraagpunten-notitie samen op basis waarvan verschillende commissies aan het werk togen. Uiteindelijk doel was en is een beter functionerende en flexibeler overheid te krijgen en het functioneren van de democratie en met name de relatie kiezer/gekozene te verbeteren. Men maakte zich zorgen over de afnemende belangstelling van de burger voor de politiek.

De commissie-Van Thijn boog zich over de mogelijkheid van de gekozen burgemeester. De commissie-Andeweg belichtte de gekozen minister-president en het kiesstelsel. De commissie-Scheltema bestudeerde de ministeriële verantwoordelijkheid en de zelfstandige bestuursorganen, de commissie-De Jong deed dat met de adviesraden, de commissie-Franssen bekeek de decentralisatie en de commissie-Wiegel de departementale herindeling. De commissie-De Koning belichtte het kiesstelsel, het referendum en de positie van de minister-president en de formateur. Over de bevindingen van deze commissies debatteerde de Kamer. Er kwam een aanzienlijk aantal moties in stemming. Eind januari zet de Kamer de puntjes nog op de i door de aangenomen moties in kaart te brengen. Vervolgens is dan de regering - dat zal de nieuwe zijn - aan zet een en ander uit te werken.

"Iedereen heeft behoefte aan meer dualisme, behalve PVDA-fractievoorzitter Wöltgens."

(foto Elzabet Veenendaal)

Ik ben het niet met de commissie-De Koning eens dat er niets aan de hand zou zijn met de relatie kiezer/gekozene. Je ziet toch dat de opkomst bij verkiezingen afneemt en dat er bij de burgers sprake is van een zekere onverschilligheid. Daar moet je je dus druk om maken. Gekozen organen horen het vertrouwen van de burger te hebben. Ik vond het daarom heel goed dat Brinkman in het debat zei dat we moeten oppassen dat democratie een elitaire zaak wordt. Democratie is voor alle lagen van de bevolking. Die zienswijze legt ook het CDA verplichtingen op en niet alleen het komend halfjaar waarin drie verkiezingen vallen. In ons verkiezingsprogramma en in het Program van Uitgangspunten staat immers dat democratie een opgave is. We moeten ons bij voortdurende afvragen of die democratie voldoende gestalte krijgt."

Referendum en gekozen burgemeester

Dat D66 nauwelijks iets heeft bereikt met al haar getamboer, spreekt Deetman tegen. "Alleen op het punt van de gekozen minister-president heeft deze partij niets bereikt. Bij de burgemeestersbenoeming is, er weliswaar iets anders uit de bus gerold dan de commissie Van Thijn had voorgesteld -

verkiezing door de Raad -, maar de betrokkenheid van de Raad neemt zo toe dat het materieel niet veel afwijkt van de gekozen burgemeester. In het debat is hier van regeringszijde een uitstekend betoog over gehouden. Wat het referendum betreft, daar zit toch ook beweging in. In de

---

Het is een illusie te denken dat je met een paar grotere maatregelen als de gekozen burgemeester en minister-president en het referendum de afstand kiezer-gekozene kunt verkleinen.

Kamer vielen zowel praktische als principiële bezwaren tegen het referendum te beluisteren. Het CDA heeft geen inhoudelijke bezwaren, alleen praktische bezwaren. Dat betekent een aanzienlijke nuancering ten opzichte van vroegere

standpunten. Het is van belang na te gaan wat die praktische bezwaren precies zijn en hoe die weggenomen kunnen worden. Wellicht zal D66 het onderwerp straks na de verkiezingen bij de formatie willen regelen. Dat wachten we dan maar af. "

Minister-president Lubbers zorgde in het debat voor enkele spraakmakende uitspraken. Zo zei hij dat de Eerste Kamer wat hem betreft net zo politiek is als de Tweede Kamer en dat hij voorstander is van minder strakke regeerakkoorden. Dit terwijl nu juist onder Lubbers de zeer gedetailleerde regeerakkoorden in zwang raakten. "Ik sluit niet uit dat het moment waarop Lubbers de Eerste Kamer net zoveel politieke zeggingskracht toedichtte, een rol speelde. Juist in die dagen moest de Vreemdelingenwet immers nog in de Eerste Kamer worden behandeld en dat leek spannend te worden. Het probleem van de laatste tijd zit hem niet zo zeer in de verhouding Eerste en Tweede Kamer. De regering heeft problemen met de Eerste Kamer. De regering moet zich realiseren dat na de Tweede Kamer nog een Eerste Kamer komt die een eigen verantwoordelijkheid heeft. Ik denk dat als de Eerste Kamer politieker wordt en een doublure zou worden van de Tweede Kamer dit juist leidt tot verzwakking van haar positie. Voor mij hoort de Eerste Kamer een chambre de reflection te blijven."

Dualisme en regeerakkoorden

Regeerakkoorden waarin de zaken globaal en niet tot in detail worden geregeld, daar is Deetman als fervent dualist voor. De naam Deetman wordt genoemd als het gaat om de opvolging van Brinkman als fractievoorzitter. Met Deetman als fractievoorzitter terug naar een dualisme van het zuiverste soort en zonder overleg met de grote, nieuwe baas op het Torentje? "Laat ik eerst onderstrepen dat ik hoop op nieuw Kamervoorzitter te worden. Daar kan ik echter geen invloed op uitoefenen omdat dit van anderen afhangt. Los van de personen zeg ik vervolgens dat het gaat om een goed debat waarbij de ins en outs goed over het voetlicht komen. Ik ben wel voor goed overleg maar dit overleg mag niet zover gaan dat alles wordt dichtgetimmerd en er eigenlijk geen debat meer plaatsvindt. Je moet niet overdrijven. Om iets te bereiken moeten er nu eenmaal compromissen worden gesloten. Een compromis is niet minderwaardig als het maar helder tot standkomt. Het houdt dan ook langer stand. Ik heb stellig de indruk dat iedereen behoefte heeft aan meer dualisme behalve PVDA-fractievoorzitter Wöltgens dan. Die gedetailleerde regeerakkoorden pasten geloof ik ook in die tijd. In de jaren tachtig moest de trend worden gezet. Er moesten pijnlijke ingrepen in de overheidsfinanciën worden gedaan en dan kunnen strakkere afspraken nodig zijn."

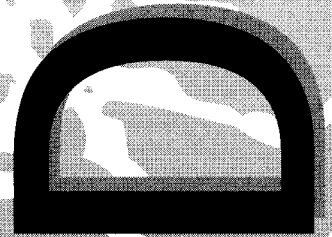
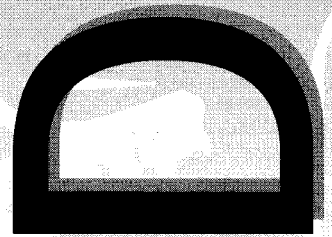
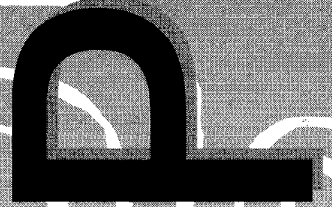
Marianne Fennema

Digitale DataProductie

Sdu Digitale DataProductie is een werkmaatschappij van NV Sdu, voorheen Staatsdrukkerij/Uitgeverij. Sdu Digitale DataProductie is specialist in dataverwerking op de markt van de formele informatieverstrekking.

Diensten en producten

- ▶ Complete documenten in papieren en digitale vorm.
- ▶ Database printing en zet-intensief drukwerk.
- ▶ Het samenstellen van complete documenten van complexe aard, geproduceerd of gedistribueerd via laserprinting en/of Printing on Demand technieken.
- ▶ CD-Rom services en -produktontwikkeling.
- ▶ Opslag, ontsluiting en levering van digitale formele data (officiële publicaties) voor verder gebruik in grafische en digitale producten.

Christoffel Plantijnstraat 2
Postbus 20023
2500 EA Den Haag
Tel: (070) 378 99 11
Fax: (070) 347 99 19

CDA ACTUEEL

GEMEENTE-
BELANGEN
VOORHOUT

lijst

2

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

UW
BELANGEN !!!

WARMENHOUT

Gemeente Voorhout

LIEVER
BLOEMEN-
DAN
BOLLENS

Ga stem

Gemeenteraadsverki

ONVREDE BASIS VOOR LOKALE LIJSTEN

BRINKMAN EN KOLNAAR OVER DE AOW

Ga stemmen!

Gemeenteraadsverkiezingen 2 maart 1994

E.M.H. Hirsch Ballin
IN ERNST
Oriëntaties voor beleid

Gebundelde
toespraken
van minister

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST
Oriëntaties voor beleid

ISBN
90 5409079 0

De gebundelde toespraken van minister E.M.H. Hirsch Ballin. Belangrijke problemen van deze tijd worden aan de orde gesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn: criminaliteitsbestrijding, minderheden in ons rechtsbestel, euthanasie en geweld.

De redes zijn een prikkel om de eigen verantwoordelijkheid te overdenken, en zich te oriënteren in de turbulente samenleving.

Omvang: 160 pag.

Formaat: 16 x 24 cm

Genaaid gebrocheerd

ISBN: 90 5 409079 0

Prijs: f 32,50

NUGI: 693

Bestelbon

Ondergetekende wenst te ontvangen: _____

..... ex. **In Ernst - Oriëntaties voor beleid**, door E.M.H. Hirsch Ballin, ISBN 90 5409 0790

(graag invullen in blokletters)

Lever mij direct/via boekhandel _____

Bedrijf/Instelling _____

Naam dhr/mw _____

Adres _____

Postcode/Plaats _____

Factuuradres _____

Datum/Handtekening _____

Ik word graag op de hoogte gehouden van uw nieuwe uitgaven

Bestellen:

stuur de bestelbon in
een ongefrankeerde
envelop aan

**Sdu Juridische &
Fiscale Uitgeverij**
Antwoordnummer
10838, 2501 WB
DEN HAAG

of fax naar Sdu J&F,
070 - 3 458 068

bel naar Sdu
Servicecentrum
Uitgeverijen,
tel. 070 - 3 789 880

ook verkrijgbaar in de
boekhandel

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkell,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans en
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

C. Hoff,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDAA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 34248699.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuypersstraat 5, 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel. tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

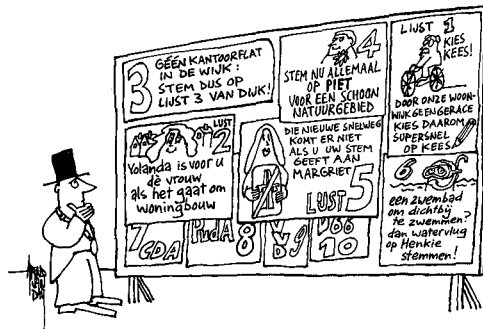
Advertenties

Denise van Lieshout: tel. nr. 070 -
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(42,5 ct/pm).

“Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers.”

En verder:

Agenda	7
Analyse: Agrarische sector start diep- gravende discussie over eigen toekomst	8, 9
Boeken	10
Commentaren	11
Van Schalsum	11
VNG-directeur Fleers over gemeenten en bestuurlijke herindeling	14

Kolnaar en Brinkman over de AOW

“Het beeld van ouderen die hun hand moeten op-
houden is volstrekt onjuist”, zegt prof. Kolnaar,
vice voorzitter van de CDA-Programcommissie
(links op de foto) in een interview op pagina 4
en 5. AOW-ers zonder of met een klein aanvul-
lend pensioen moeten geholpen worden door
maatregelen op maat, schrijft lijsttrekker Brink-
man op pagina 6 en 7.

Onvrede met landelijke partijen basis lokale lijsten

De onvrede met de gevestigde landelijke partijen
is de basis voor lokale lijsten. Ze beginnen vaak
als “one issue” protestpartij. In de politieke prak-
tijk zijn ze dikwijls opportunistisch en kijken ze
niet over de gemeentegrenzen heen.
Pagina 12 en 13.

CDA-Eerste Kamerlid Rongen over de AOW	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18, 19
Randnieuws	20
Aan de orde	21
CDA-burgemeesters over sportbeleid	22, 23

Commentaar

De bevroering van de AOW

Sinds de tijden van de ‘oude’ Drees is het garanderen van een bodem in het bestaan, ook na het vijftenzestigste levensjaar, een kwestie van beschaving in onze samenleving. Het is heel begrijpelijk dat mensen in opstand komen wanneer zij het gevoel krijgen dat aan die zekerheid geknabbeld dreigt te worden. Zo ook nu in het nieuwe CDA-verkiezingsprogramma wordt voorgesteld lonen en uitkeringen -dus ook de AOW - gedurende de komende kabinetsperiode te bevriezen. Maar toch: naast begrip voor de protesten ook een enkele kanttekening. Het gaat in het CDA-programa op dat punt om voortzetting van het huidige beleid. Een beleid dat hard nodig is om er voor te zorgen dat ook de ouderen van de toekomst nog een grond onder hun bestaan houden. De kernboodschap van het CDA-programa is geen leuke: matiging voor iedereen. Solidariteit staat voorop: de nadruk ligt op het woordje ‘iedereen’. In die samenhang is het niet onlogisch dat ook mensen met een AOW-uitkering meedoen. Daarbij wordt ervoor gezorgd dat niemand buiten de boot valt. Nu niet, maar ook later niet. Dat is het perspectief dat “Wat echt telt” biedt. Misschien klinkt dat nu hard, maar het is wel eerlijk.

Redactie ●

De lijn van het CDA is eerlijk

“De aanscherping van het CDA-verkiezingsprogram kan maar vanuit één invalshoek worden gezien: matiging voor iederéén”, zegt professor Ad Kolnaar, de vice-voorzitter van de commissie die ‘Wat echt telt’ schreef. En hij benadrukt daarbij het woord iedereen. Die gedachte van matiging voor iedereen zat ook al in de eerste versie van het program, maar de uitwerking ervan heeft nu pas echt vorm gekregen, vindt Kolnaar. CD/Actueel sprak met hem over het definitieve program, dat hij nog veel beter vindt dan de eerste versie.

Er is tussen augustus (toen het concept-program gepresenteerd werd, red.) en nu nogal wat gebeurd met het CDA-verkiezingsprogram; op veel punten is het sterk aangescherpt. Op andere punten vond ook afzwakking plaats. Of ziet u bijvoorbeeld het aanpassen van de tekst over afschaffing van het wettelijk minimumloon niet als een verzwakking?

“Ik kan met de tekst over het minimumloon, zoals die nu in het program staat heel goed leven. Maar wat ik jammer vind is dat in de discussie de indruk is ontstaan als zou afschaffing van het minimumloon het wondermiddel voor de werkgelegenheid zijn. Dat is niet zo. Het is slechts één van de middelen. En het is ook jammer dat de indruk is blijven hangen dat je niet effectief iets aan het wettelijk minimumloon kunt doen zonder aan de uitkeringen te komen. Dat is onjuist, want dat kan juist wél. Maar verder ben ik erg gelukkig met het program zoals het er nu ligt.”

Verdubbeling ombuigingen

Een opvallend verschil tussen het concept-program uit augustus en de definitieve versie van eind januari is de verdubbeling van het bedrag aan ombuigingen: het gaat nu om zo'n f 17,5 miljard, opgeteld bij wat het huidige kabinet al aan ombuigingen heeft ingeboekt. Had u niet al in augustus kunnen voorzien dat het oorspronkelijke bedrag veel te laag zou zijn?

“In augustus konden we

alleen nog maar kijken naar onze financiële doelstellingen: gaan de netto collectieve uitgaven niet omhoog en blijft het financieringsstekort binnen Europese

normen. Er waren toen nog geen doorberekeningen van het Centraal Planbureau, zodat we nog niet konden weten hoeveel er nog over was voor een andere zeer belangrijke doelstelling: werkgelegenheid. Daarnaast was de laatste Miljoenennota van het huidige kabinet er nog niet, de hele discussie over de uitvoering van de sociale zekerheid kwam nog daarna. Kortom: we hebben nu veel meer informatie dan toen en op grond daarvan bleek die aanscherping bittere noodzaak. Toch was het goed om het concept-program al zo vroeg te publiceren. Op die manier heeft de discussie binnen de partij zo breed en zo uitvoerig mogelijk kunnen plaatsvinden.”

Bevriezing lonen en uitkeringen

Eén van de belangrijkste aanscherpingen is de bevriezing voor vier jaar van lonen en uitkeringen. Belangrijk daarbij is de solidariteit: het gaat om maatregelen die iederéén treffen. Toch heeft in de publiciteit vooral één groep in de schijnwerpers gestaan: de AOW'ers. Vindt u dat niet jammer?

“Ja en nee. Ja, omdat inderdaad op die manier naar de achtergrond dreigde te raken dat het gaat om maatregelen voor iedereen,

collectieve sector en om alle uitkeringen. Anderzijds zeg ik ook: nee, het is niet jammer, want het drukt ons weer eens duidelijk met de neus op het feit dat er structurele en voorlopig nog onopgeloste problemen zijn in ons sociale zekerheidsstelsel. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensen met een AOW-uitkering en een klein aanvullend pensioen, maar óók voor gehandicapten.”

Het CDA wil f 700 miljoen extra uittrekken voor mensen die door de bevriezing van de uitkeringen echt in de problemen dreigen te komen. Een deel daarvan - f 450 miljoen - is speciaal bestemd voor de ouderen. Hoe moet dat verdeeld gaan worden? Moeten ouderen daarvoor hun hand komen ophouden?

“Het is niet de bevriezing, die voor problemen zorgt, want we geven een flinke belastingverlaging. De problemen hebben andere oorzaken. Daarvoor is ook f 450 miljoen uitgetrokken. We moeten nog bezien hoe we dat op de beste manier kunnen doen. Maar twee dingen staan voorop: ten eerste zal het niet gebeuren via een algehele verhoging van de AOW. Dan gaat er namelijk ook geld naar ouderen met een

zeer riant aanvullend pensioen en een villa in België. Dat lijkt mij geen effectieve besteding. Tweede absolute voorwaarde is: het gaat niet via de Bijstand gebeuren. Het beeld van ouderen die hun hand moeten komen op-

houden is dus volstrekt onjuist. We moeten het veel meer zoeken in de premies die men moet betalen: minder premies voor AOW'ers zonder of met een heel klein

Het beeld van ouderen die hun hand op moeten houden is volstrekt onjuist. We moeten het veel meer zoeken in de premies die men moet betalen: minder premies voor AOW'ers zonder of met een heel klein aanvullend pensioen.

die bovendien niet nieuw zijn: het is een voortzetting van het beleid zoals dat de afgelopen jaren steeds is gevoerd. Het gaat ons om de lonen in de marktsector, in de

In de praktijk zouden de standpunten van CDA en PVDA als het gaat om de bevrozing van lonen en uitkeringen wel eens op hetzelfde neer kunnen komen.

(foto Hans Hordijk)

aanvullend pensioen. Daarbij moet wel de hoofdlijn uit het verkiezingsprogramma overeind blijven: we moeten bij de uitkeringen veel meer maatwerk leveren."

Eerlijke lijn

Hoe komt het dat het CDA nú al zegt: we willen de lonen en uitkeringen de komende vier jaar bevriezen, terwijl de PVDA zegt: laten we het van jaar op jaar bekijken? Wat is daar eigenlijk op tegen?

"De lijn van het CDA is veel eerlijker. Ik zal dat uitleggen. Er is een wet gemaakt (de WKA), die aangeeft wanneer de uitkeringen wél en wanneer ze niet automatisch aan de lonen worden gekoppeld. De norm bij die wet is de verhouding uit 1992. Toen waren er op de 100 werkende mensen 82 die niet werkten. Er is gezegd: als we daar nog boven uit komen, dan koppelen we de uitkeringen niet aan de lonen. Als we onder de 82 komen doen we dat wel. Wat is nu het geval? In 1994 zijn er op de 100

werkende mensen 85 die niet werken. Dus koppelen we niet. Nu heeft het Centraal Planbureau (CPB) geraamd dat er in 1998 zelfs 88 mensen niet werken tegenover 100 die wel werken! Is het bij zo'n slecht vooruitzicht dan niet veel eerlijker om nú al te zeggen: in 1998 kunnen de uitkeringen dus nog steeds niet stijgen, tenzij er geweldige meevallers zijn. Dat is geen leuke boodschap, maar het is wél eerlijk. Overigens: als de lonen in de marktsector niet stijgen, groeit de afstand tussen die lonen en de uitkeringen nauwelijks."

Hoe reëel is het om er van uit te gaan dat de lonen in de marktsector niet zullen stijgen?

"Ik heb daar heel veel vertrouwen in. Want als die lonen wél omhoog gaan, betekent dat, dat de werkgelegenheidsperspectieven alleen maar erger worden. Wie wil dat nu? In de jaren '80 konden we het ook: toen stegen de lonen niet en is er een gigantisch

werkgelegenheidsrecord gehaald. Er zijn nooit zoveel banen gecreëerd als toen. Waarom zou ik niet het vertrouwen houden in de sterke punten die we in die jaren hebben laten zien?"

Coalitievorming

Als u de verkiezingsprogramma's van de verschillende grote partijen naast elkaar legt, met welke partij zou het CDA - afgezien van de verkiezingsuitslag - dan het best een coalitie kunnen vormen?

"Dat is moeilijk. Ik heb erg veel moeite met de zeer rigoureuze ingreep in de sociale zekerheid in het VVD-program. Bovendien heb ik twijfels of de opbrengsten van de ombuigingen die de VVD voorstelt zo groot zullen zijn als men daar suggereert. In het CDA willen wij niet een ministelsel voor de sociale zekerheid, zoals de VVD dat wél wil.

Dat is dus een hele andere manier van denken. Wat de PVDA betreft: zij bezuinigt weinig, zodat er geen grote lastenverlichting in zit. Als het gaat om de bevrozing van lonen en uitkeringen in de komende jaren verschillen de standpunten van CDA en PVDA slechts op nuances. In de praktijk zouden die wel eens op hetzelfde neer kunnen komen. Maar dan zeg ik dat liever nu al, zodat ik er in mijn politieke en sociaal-economische maatregelen al rekening mee kan houden. Zo kunnen wij veel zwaarder inzetten op lastenverlichting en dat is goed voor de werkgelegenheid."

Samenhang

U geeft steeds weer aan hoe belangrijk de samenhang is in het CDA-program: de maatregelen gelden voor iedereen. Hoe komt het dan dat dat in de presentatie toch niet helemaal duidelijk naar voren is gekomen?

"Het gaat inderdaad om de samenhang, maar sommige zaken krijgen extra aandacht. Er is gedurende een aantal maanden een zéér open discussie gevoerd in het CDA. Iedereen in de partij heeft kunnen meepraten over het programma. Dat is in mijn ogen ook zeer terecht. Maar daarbij is het wel eens moeilijk opereren, want dat betekent dat standpunten nog niet meteen vastliggen. Nu is er een goed en helder programma, dat door het Congres is overgenomen. Daar kunnen we nu dus allemaal zeer snel mee aan de slag."

Zou u op grond van dat programma wel minister willen worden in het volgende kabinet?

"Dit programma is zo uitstekend, dat iedereen, die er de capaciteiten voor heeft, op grond daarvan minister zou moeten willen worden!"

Jolly Kerkstra

Werkgelegenheid en behoud van voorzieningen door nullijn voor iedereen en lastenverlichting

Omdat het niet goed gaat in Nederland stelt het CDA maatregelen voor om de werkgelegenheid te stimuleren. Een pas op de plaats voor iedereen, dus ook ouderen met AOW, leidt tot 100.000 banen meer. Maar we moeten extra stil staan bij mensen zonder of met een klein pensioen.

Het CDA trekt daarom 450 miljoen uit voor maatregelen op maat, zoals het verlagen van kosten van de ziektekostenverzekering en andere extra individuele hulp zoals bijvoorbeeld de individuele huursubsidie.

Het gaat niet goed met de werkgelegenheid in ons land. Net als andere Europese landen krijgt ook Nederland een tik mee van de internationale economische recessie. Het heeft nogal wat gevolgen voor onze samenleving als we dit tij niet weten te keren. Het verlies van banen betekent, zeker in een periode waarin er ook steeds meer ouderen komen, dat het draagvlak onder tal van onze voorzieningen in snel tempo smaller wordt. Een aantal jaren geleden waren er bijvoorbeeld ongeveer 82 mensen die geen betaald werk (meer) verrichtten op iedere 100 die dat wel deden. Vandaag de dag zijn dat er bijna 86. Nogmaals: dit tij moet gekeerd omdat dat er binnen een aantal jaren anders 88 of 89 worden. Dit houden we nooit vol.

Groei werkgelegenheid

Als steeds minder mensen moeten werken voor een steeds grotere groep betekent dat de financiering van tal van voorzieningen onder druk komt te staan. Bijvoorbeeld daar waar het gaat om ons sociale zekerheidssysteem, ons milieu, zaken als de politie of de infrastructuur, maar ook voorzieningen in de gezondheids-

zorg, bejaardenoordelen, onderwijs en ga zo maar door. Allerlei zaken waar we aan gehecht zijn en die we zo willen houden. Dit betekent dus dat we meer mensen aan de slag moeten zien te krijgen. Daar zijn allereerst banen voor nodig. En om meer banen te krijgen zal Nederland mee moeten kunnen blijven doen in de internationale concurrentiestrijd.

Het CDA is ervan overtuigd dat die extra banen er moeten komen. Het is ook daarom dat het CDA-verkiezingspro-

gramma tal van maatregelen bevat die goed zijn voor onze werkgelegenheid. Wil dit werkgelegenheidsbeleid echt slagen, dan moeten we allereerst beseffen dat dit echt niet alleen een zaak is van de politiek of de overheid, maar van de gehele samenleving. Alleen mooie plannen zorgen tenslotte niet voor meer werk. Wat wel voor meer werk zorgt, zijn lagere arbeidskosten. Dat is nu ook een van de belangrijke wegen die het CDA voorstaat. Het CDA zegt: als we nu allemaal een paar jaar een pas op de plaats doen en niet in inkomen omhoog gaan, komt er veel extra geld vrij. Geleidelijk olopend tot ruim 15 miljard gulden jaarlijks vanaf 1998, als we daar dit jaar nog mee beginnen. Datzelfde geld wil het CDA terug geven aan de samenleving in de vorm van lastenverlichting. Maar wel lastenverlichting die goed is voor de werkgelegenheid, en daarmee voor het behoud van voorzieningen als de AOW.

Het CDA vindt dat sparen beloond moet blijven worden en is dus tegen een vorm van inkomensafhankelijke AOW, zoals D66 dat wil.

Zo'n nullijn - dus eerst verdienen en dan uitgeven - leidt volgens de eerste berekeningen tot meer dan 100.000 banen extra. Een prima perspectief, dat hard nodig is. Maar, we krijgen die banen niet zomaar. We moeten er wel wat voor doen. Samen met elkaar, samen voor elkaar. Dat betekent dus de nullijn voor iedereen. Werken en niet-werkenden. Jong en oud.

AOW

Natuurlijk is dat geen makkelijk verhaal.

Zeker niet naar mensen met een uitkering of naar ouderen met AOW. Het is begrijpelijk dat uit die hoek ook kritiek komt. Toch werkt het alleen als we allemaal onze bijdrage leveren. Dat is ook rechtvaardig want het gaat om het draagvlak onder voorzieningen waar we allen recht op hebben. Waar we vandaag al op aangewezen zijn, of op willen kunnen rekenen als het zover komt. We moeten ons goed bedenken dat er jaarlijks zo'n 2 procent meer AOW-gerechtigden bijkomen. Om dit te kunnen blijven betalen moet dus ook de werkgelegenheid met zo'n 2 procent per jaar groeien. Als het gaat om de AOW moeten we ons een aantal dingen goed bedenken.

Zo is de groep ouderen de laatste jaren sterk veranderd als het gaat om de samenstelling. Dat wil zeggen de ene oudere is de andere niet meer. Er zijn ouderen zonder aanvullend pensioen, met een klein aanvullend pensioen, maar ook met een behoorlijk aanvullend pensioen naast de AOW-uitkering. Er is dan ook geen reden om te zeggen: de hele groep AOW'ers moet van die stap op de plaats

worden ontzien. Wel is er reden om extra stil te staan bij bepaalde groepen ouderen. Bijvoorbeeld die mensen die geen of slechts een klein aanvullend pensioen hebben. Die groepen zou je bijvoorbeeld veel beter kunnen helpen door maatregelen die ook precies bij hen terechtkomen. Dit zou onder andere kunnen door de kosten van de ziektekostenverzekering te verlagen of de systemen hiervoor te wijzigen. Ook is er altijd extra individuele hulp (zoals bijvoorbeeld de individuele huursubsidie)

De ene oudere is de andere niet meer. Er zijn ouderen zonder aanvullend pensioen, met een klein aanvullend pensioen, maar ook met een behoorlijk aanvullend pensioen naast de AOW-uitkering.

(foto Dijkstra)

mogelijk. Dit alles echter wel op een manier die recht doet aan de positie van ouderen in onze samenleving.

Wij laten ons beschuldigen dat we hiermee terug gaan naar de tijd van de bedeling dan ook niet in de schoenen schuiven. Het CDA staat praktisch uitvoerbare en daadwerkelijke hulp voor deze groepen voor. Het CDA trekt daar ook een bedrag voor uit dat oploopt tot een jaarlijks bedrag van 450 miljoen in 1998. Naast dit specifieke bedrag voor ouderen is er ook nog eens een bedrag beschikbaar oplopend tot in 1998 jaarlijks 250 miljoen voor andere individuele knelpunten in de sociale sfeer.

Wat de andere partijen niet beloven

Het is zeker geen makkelijk verhaal maar wel een verhaal dat hard nodig is. Wij vinden het dan ook wel zo eerlijk dit verhaal voor de verkiezingen te vertellen. Wij voelen er namelijk niks voor nu mooie dingen te beloven, die we na de verkiezingen misschien niet waar kunnen maken. Dat is in het verleden met andere partijen al te vaak gebeurd. Neem de VVD die in 1982 beloofde dat de AOW van alle maatregelen zou worden uitgezonderd. Het tegendeel is gebeurd met steun van de VVD. Neem de beloftes van de PvdA de afgelopen jaren over de AOW of de WAO. Het tegendeel is gebeurd. Zo is de AOW ook de afgelopen jaren herhaaldelijk niet mee gestegen met de lonen.

Kortom, ook nu moet iedereen zijn eigen verhaal maar vertellen. Maar als de VVD nu al zegt alleen de AOW uit te willen zonder van zo'n nullijn, en dat wil betalen door andere uitkeringen met 10% te korten, is dat niet het CDA-verhaal. Het

gaat daarbij tenslotte ook om jonge gehandicapten en bijstandsmoeders die ook niet zomaar een baan hebben om de rest bij te verdienen. Ook het PvdA-verhaal van 'het valt allemaal wel weer mee', vinden wij

naar de stand van vandaag niet echt geloofwaardig. Lees de krant maar: het valt niet mee. Het gaat ronduit slecht met de werkgelegenheid. D66 daarentegen sluit ook extra maatregelen in de sfeer van de AOW niet uit. Zij willen mensen die naast hun AOW een pensioen hebben, premie voor de AOW laten betalen. Dit zou echter betekenen dat juist de mensen die gespaard hebben de dupe zijn. Het CDA vindt dat sparen beloofd moet blijven worden en is dus tegen deze vorm van inkomensafhankelijke AOW.

Er is veel om voor te werken in ons land. We hebben tal van goede voorzieningen waar we trots op zijn en die we zo willen houden. Juist voor de mensen die op onze zorg zijn aangewezen, zoals bijvoorbeeld ouderen. Laten we daarom met zijn allen dit beleid mogelijk maken, dat meer mensen aan de slag helpt. Dat de schoolverlaters ook weer aan een baan helpt. Zo houden we ons draagvlak overeind. Voor jong en oud. Door jong en oud. Voor nu en straks. Dat is een echt verantwoord beleid. Dat is een echt eerlijk verhaal. Hoe eerder we ermee beginnen, des te eerder kunnen we die bevrozing ongedaan maken. Geen arts schrijft tenslotte nog een medicijn voor als de patiënt al genezen is. Met elkaar dus voor elkaar. Daar is iedereen bij nodig, daar is iedereen bij gebaat.

mr. drs. L.C. Brinkman
lijsttrekker

Agenda

Donderdag 17 februari

Startmanifestatie in kader gemeenteraadsverkiezingen

Plaats: De Flint, Coninckstraat 60 te Amersfoort

Tijdstip: 19.30 - 22.00 uur

Zaterdag 19 februari

Symposium CDA-Vrouwenberaad

Plaats: Provinciehuis Zuid-Holland, Koningskade 2 te Den Haag

Thema: 'De nieuwe werknemer met zorgtaken'

Tijdstip: 10.00 - 15.30 uur

Toegang: f 27,50, te voldoen op gironummer 137000 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA o.v.v. symposium Vrouwenberaad.

Maandag 21 februari

Manifestatie in kader gemeenteraadsverkiezingen

Plaats: D'Oude Herbergh, Westzaan

Tijdstip: 19.30 - 22.00 uur

Woensdag 23 februari

Manifestatie in kader gemeenteraadsverkiezingen

Plaats: World Trade Centre, Eindhoven

Tijdstip: 19.30 - 22.00 uur

Alle verkiezingsmanifestaties zullen geopend worden door campagneleider Bremmer. Verder spreken in ieder geval partijvoorzitter Van Velzen, lijsttrekker Europese verkiezingen Maij-Weggen en bewindslieden. Na een muzikaal intermezzo spreekt lijsttrekker Brinkman. De toegang is gratis.

Agrarische sector start diepgaande discussie over eigen toekomst

De Nederlandse land- en tuinbouw en zijn agribusiness staan aan de start van een diepgaande discussie over de eigen toekomst. Diverse sectoren zijn als gevolg van lage prijzen ondergedompeld in een grote malaise.

Volgens het Landbouw-Economisch Instituut (LEI) hadden bijvoorbeeld de telers van glasgroenten in 1993/94 een negatief inkomen van 50.000 gulden. Er is flink ingeteerd op het eigen vermogen en dat holt de concurrentiekracht van de betrokken bedrijven uit. Ook in de akkerbouw en intensieve veehouderij gaat het absoluut niet denderend. Alleen bloemen- en bollenteelt en melkveehouderij zijn sectoren, die in de luwte verkeren.

De problematiek uit zich op verschillende manieren. In Bleiswijk is deze week een manifestatie gehouden, waarbij vele duizenden ondernemers uit de tuinbouw hun ongenoegen hebben geuit. Binnenkort komen de akkerbouwers bijeen in Dronten in Flevoland. Daarnaast zijn ook de opinieleiders in deze voor de Nederlandse economie belangrijke sector overtuigd van de ernst van de problematiek. Een aantal van hen heeft het initiatief genomen voor de recent opgerichte stichting Ter Zake. De groep, waartoe o.a. prof.dr.ir. Gert van Dijk, drs. Herman Wijffels, mr. Jos van Gennip, ir. Bernard Koeckhoven en ir. Rob Tazelaar behoren, heeft inmiddels het initiatief genomen voor een nationaal debat over de toekomst van de sector. Daarbij zal ook de organisatiestructuur van de belangenbehartiging van de land- en tuinbouw aan de orde komen.

Fundamentele veranderingen

Allerwege wordt onderschreven, dat die brede discussie noodzakelijk is. Immers, heroriëntatie is nodig vanwege een groot aantal nieuwe externe factoren, die diep zullen ingrijpen. Hierbij moet worden gedacht aan fundamentele veranderingen in het beleid, mede door de eenwording van de Europese markt, de MacSharry-besluiten inzake de graansector en het eind vorig jaar afgesloten GATT-akkoord. Daarnaast is de maatschappelijke houding ten opzichte van natuur en milieu zodanig veranderd, dat deze elementen moeten worden

ingebouwd in het productieproces. Dan is er in diverse sectoren sprake van overcapaciteit of van het voortbrengen van uniforme hoeveelheden basis- of bulkproducten. De problematiek in de glasgroenteteelt wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door overcapaciteit. Er is een toenemende concurrentie vanuit landen zoals Marokko, Spanje, Canarische Eilanden en België.

In een analyse over de akkerbouw schrijft Rabobank Nederland dat die sector de bulk-grondstoffenmarkt moet verlaten. De akkerbouwers moeten hun heil zoeken in de intensieve en hoogwaardige marktsegmenten. De sector heeft een kritische thuismarkt die kwalitatief hoogwaardige producten vraagt. De fruitteelt, enkele jaren nog grondig geherstructureerd, wordt nu geconfronteerd met een grote productie elders in Europa.

De intensieve veehouderij (varkens en pluimvee) is zijn relatieve voorsprong ten

De glasgroenteteelt heeft te maken met groeiende concurrentie.

(foto ANP)

opzichte van andere EG-lidstaten aan het kwijtraken. Dat is het gevolg van de MacSharry-besluiten, waardoor de graanproductie fors wordt beheerst. Voorts zijn de graanprijzen enorm gedaald, waarbij de boeren voor die daling worden vergoed met inkomenscompensaties. Daardoor hebben de buitenlandse concurrenten hun voerkosten de laatste paar jaar zien dalen. Die buitenlandse voerkosten komen nu in de buurt van de Nederlandse voerkosten. Die waren zo laag omdat via de Rotterdamse haven jaarlijkse flinke hoeveelheden goedkope graanvervangende producten zijn binnengebracht. Omdat dit kostenvoordeel tot praktisch nul is gereduceerd, zal de intensieve veehouderij de moordende concurrentie van de collega's in andere landen aan den lijve ondervinden.

Veilige haven

Er zijn twee acties te noemen, die de agrarische sector op termijn in veilige haven kunnen brengen. De land- en tuinbouw zal zijn gezicht ten volle moeten richten op de consument. Of zoals Rabobank-topman Herman Wijffels het eens uitdrukte: de sector moet een draai maken van een verkopersmarkt naar een kopersmarkt. De consument dicteert en dat moet via afzetorganisaties en verwerkende industrie door richtlijnen voor gewenste produktiemethoden zijn vertaling krijgen naar boer en tuinder. Op de tweede plaats zal de produktie in overeenstemming moeten worden gebracht met de maatschappelijke eisen. De consument en zijn vertegenwoordigers - milieu- en consumentengroeperingen - willen dat bij het produceren rekening wordt gehouden met eisen ten aanzien van natuur en milieu, biotechnologie, dierenwelzijn, transport van dieren en dergelijke. Degene, die daaraan voldoet en dat kan aantonen, is 'in', de andere die dat niet kan, is 'out'.

Deze gedachten lijken in de land- en tuinbouw een brede instemming te hebben.

De akkerbouwdemonstraties van enkele jaren geleden kwamen niet voort vanuit de georganiseerde landbouw. (foto Hans Hordijk)

Toch lukt het nog niet om een helder beeld te krijgen over de toekomst van de sector. Er gaapt een kloof tussen het heden en de toekomst. In de toekomstdiscussies duiken steeds de - overigens grote - actuele problemen in de sector op. Die maken een zuivere analyse van het toekomstperspectief erg moeilijk en dat werkt remmend. Als eenmaal dat perspectief geformuleerd is, wacht de sector nog een tweede belangrijke discussie. Dan zal de land- en tuinbouw namelijk zelf moeten aangeven langs welke weg die veilige toekomst kan worden bereikt. Ook deze marsroute zal bij alle betrokkenen in de land- en tuinbouw helder en duidelijk op het netvlies geprojecteerd moeten staan. Er wachten de sector nog veel discussies, die op korte termijn zullen worden gerealiseerd. De stichting Ter Zake heeft inmiddels diverse activiteiten aangekondigd, zoals een referendum onder boeren en enquêtes onder buitenlandse afnemers van Nederlandse agrarische producten. Ook minister Bukman van Landbouw is bezorgd over de agrarische sector. Mede daartoe uitgenodigd door de CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft hij vorig jaar rond de behandeling van de Landbouwbegroting in de Tweede Kamer een bedrag van 465 miljoen gulden beschikbaar gesteld. Het gaat ondermeer om fondsen voor fiscale maatregelen in de sector, voor research en development, voor agrologistiek en voor kwaliteitsverbetering in de diverse bedrijfskolommen. In het kader van de herorientatie op de markten zijn de kwaliteitsgelden (95 miljoen gulden) bijzonder interessant. Ze worden verdeeld in een ritme van 23 miljoen gulden in 1994 en 18 miljoen gulden gedurende de vier volgende jaren. Deze kwaliteitsverbeteringsgelden kunnen worden gezien als ondersteuning door de overheid van het debat over de toekomst van de agrarische sector. Het is de bedoeling dat drie sectoren, te weten tuinbouw, vleessec-

tor en zuivel, vanuit de markt als vertrekpunt terugredeneren naar de producent in de bedrijfskolom, de boer en tuinder. Dan gaat het er om alle knelpunten waar tegenaan wordt gelopen, te inventariseren. Daar blijft het niet bij. De sectoren zullen aangeven hoe die knelpunten het meest adequaat kunnen worden opgelost. Dat gebeurt dan weer met die 95 miljoen gulden. Op deze wijze zullen politiek en overheid in de komende jaren intensief betrokken zijn bij de ongetwijfeld ingrijpende heroriëntatie van de Nederlandse agrarische sector.

Veranderende belangenbehartiging

De veranderingen in de agrarische sector hebben ook gevolgen voor de structuur van de belangenbehartiging. Die belangenbehartiging was in het verleden zo hecht georganiseerd, dat de term 'Groene Front' op zijn plaats was. Het Groene Front, de organisatie van de belangenbehartiging, leidt echter aan slijtage. De gevolgen daarvan zijn zichtbaar. De akkerbouwdemonstraties van enkele jaren geleden kwamen niet voort vanuit de georganiseerde landbouw. Tegenwoordig is er een Vakbond voor Akkerbouwers. Aan de grote mestdemonstratie die enkele maanden geleden in Den Bosch 10.000 veehouders trok, lag een actiegroep ten grondslag. Pas in een latere fase is de bijeenkomst omarmd door de landbouworganisaties. Ook zien we een versterking van de regionale landbouworganisaties. In een geval gaat het samenwerkingsverband over de grenzen van de eigen identiteit heen. Hier is baanbrekend werk verricht door de katholieke organisatie LTB en de organisatie op algemene grondslag, de Hollandse Maatschappij van Landbouw. De nieuwe organisatie (WLTO) met Noord- en Zuid-Holland als werkgebied heeft inmiddels

zeer sterke banden met de CBTB, West-Nederland.

Een ander voorbeeld doet zich voor in de agribusiness. De zuivelsector was gekenmerkt door een versnipperde organisatiestructuur. De coöperatieve zuivelbedrijven waren lid van de FNZ, de particuliere maatschappijen van de VVZM. Voorts telde de sector een aantal sectorgerichte branche-organisaties. Op 7 oktober 1993 ging de nieuwe Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) van start. Daarin werken de concurrenten van weleer, coöperaties en particuliere zuivelondernemingen, samen. Met één stem wil de NZO in voorkomende gevallen een krachtige boodschap neerleggen bij overheid en politiek. Ook elders in de wereld van de belangenbehartiging worden dit soort processen aangepakt. De draai naar de markt moet uiteindelijk een agrarische sector opleveren, die zijn vooraanstaande positie in de wereld behoudt en tegelijkertijd zijn bijdrage levert aan de Nederlandse economie.

Tiny Brouwers

Addertjes

- * *Voorwaarts met mythen, sagen en andere sprookjes.*
- * *Dat PVDA-programma zit financieel heel solide in elkaar; als je immers de helft minder bezuinigt dan nodig, dan kun je ook tweemaal zoveel extra uitgeven als mogelijk.*
- * *Dat idee van de CD om voor een overheidsfunctie drie generaties terug te gaan. Is volgens mij van twee generaties geleden.*
- * *Het schijnt dat er deze week in de Eerste Kamer een wetsvoorstel is aangenomen! Zou die invloed van Luck van Leeuwen nu al te merken zijn?*
- * *Zit het verschil tussen PVDA en de VVD niet met name in het feit dat de ene partij voor gelijk verdelen is van andermans geld en de andere voor het niet verdelen van het ongelijke eigen geld?*

“Geloven in macht”

Onze partij heeft over belangstelling voor het verschijnsel CDA niet te klagen. Hans-Martien ten Napel wijdde er zijn dissertatie ‘De totstandkoming van het CDA’ aan, waarvan ook een handeseditie verscheen. Ongeveer tegelijkertijd presenteerde Dik Verkuil zijn eveneens lijvige boekwerk ‘De geschiedenis van het CDA’. Beide boeken, die elkaar meer aanvullen dan overlappen, gelden inmiddels als standaardwerken. Aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen vond onlangs een tweedaags congres plaats over de drie ‘oude’ partijen en het CDA: ‘Continuïteit of discontinuïteit?’. En zo zou er nog wel wat meer te noemen zijn.

Deze belangstelling hangt meestal samen met de scepsis over de levensvatbaarheid van het CDA bij de start en het daarop haaks staande verbazingwekkende electorale succes in het tijdperk-Lubbers. Soms is de invalshoek meer de betekenis van de principiële grondslag of het beleid of de toekomstverwachting.

Aan deze vruchtbare stam is thans een nieuwe loot ontsproten, die het CDA in het bijzonder als politieke machtsfactor benadert: ‘Geloven in macht; de christen-democratie in Nederland’, een uitgave van Het Spinhuis te Amsterdam. Veertien auteurs, overwegend politicologen, buigen zich over dit centrale thema.

De bundel is onderverdeeld in drie delen: geschiedenis en ideologie; partijorganisatie; beleid. Centrale vragen daarbij zijn steeds: Wat verklaart de unieke machtspositie van de christen-democratie in Nederland? en: Welk stempel heeft zij met haar beleid op de Nederlandse samenleving ge-

drukt? Prijzenswaardig moedig hebben de eindredacteuren van de bundel zich in een slotbeschouwing niet alleen bezig gehouden met conclusies over deze beide vragen, maar zich ook gewaagd aan een toekomstperspectief als derde thema.

De machtspositie van het CDA wordt vooral verklaard uit een samenloop van verschillende factoren: een partij die laveert tussen christelijk geloof en seculaire moraliteit; een brede volkspartij die in het midden van de politiek opereert maar daaraan met de bijbelse inspiratie een bijzonder cachet hoopt te verlenen; een partij voor trouwe kerkgangers maar in haar normen en waarden ook herkenbaar voor niet-christenen; een geslaagde poging een Hollandse dominees-traditie te combineren met een al even Hollandse koopmans-traditie; succesvol door een sociaal-economische middenpositie tussen liberalisme en socialisme; een combinatie van evangelisch richtsnoer als beginsel en pragmatisme als praktijk; mikkend zowel op kiezers die behoefte hebben aan een relatie tussen geloof en politiek als op wie op pure opportuniteitsgronden zijn keus bepaalt.

Toch ontwaren de eindredacteuren in hun slotbeschouwing wel enkele algemene lijnen in de verklaring van de machtspositie. Het door hen ‘dogmatisch ideologisch’ genoemde karakter is ingeruild voor ‘nog slechts het streven naar een christelijk-geïnspireerde politiek’, meer in de richting van het Europese christen-democratische partijtype, ‘voldoende flexibel en pragmatistisch om de machtspositie te versterken’. In de tweede plaats zien zij een verklaring in de organisatiestructuur van de partij. In de derde plaats menen zij dat het kader, dat actief betrokken was bij de vorming van

het CDA, politiek reeds gelijkgestemd was. Dit lijkt mij een van de meest aanvechtbare conclusies in het boek. De aan de vorming van het CDA voorafgaande partijdiscussies, de moeizame vorming en parlementaire basis van het kabinet-Van Agt, het hardhandige regime Bukman-De Vries ten aanzien van de zogenaamde loyalisten roepen een ander beeld op. Een vierde verklaring vinden zij in het maatschappelijk middenveld als bron van confessionele machtsvorming.

Wat betreft de tweede vraag, die naar de effecten van deze machtspositie op het beleid, kijken de auteurs vooral naar het verleden: de opbouw van een confessionele(?) verzorgingsstaat, de achterstelling van de vrouw onder invloed van traditionele opvattingen over huwelijk en gezin en de Europese integratie.

En het toekomstperspectief? Weinig rooskleurig menen de eindredacteuren. Zulks vanwege een steeds minder op een achterban steunend maar zich aan actuele kiezerswensen oriënterend partijtype, zoals zij die voor de toekomst menen te zien, en ook vanwege het toenemend belang van personen in de politiek en van de kwaliteit en het charisma van de politieke leider. Diens profilering wordt nog belangrijker, wat zij nadelig inschatten voor een partijtype als het CDA vertegenwoordigt.

We zullen zien. De uitkomsten van de verwachtingen van vijftien jaar geleden geven alle reden ‘enige relativisering overigens onmiddellijk gewenst’ te achten, zoals in de inleiding van het boek reeds waarschuwend werd opgemerkt.

Ongeacht het realiteitsgehalte van deze verwachtingen is het een boek, dat zeker een zinvolle en waardevolle aanvulling vormt op eerder aan het CDA gewijde boekwerken. Het past in die rij.

Een laatste opmerking. Er zijn twee hoofdstukken gewijd aan de plaats van de vrouw in de christen-democratie en er werken twee vrouwelijke auteurs aan het boek mee. Wat is hun aandeel in de bundel? Juist, die twee hoofdstukken dus!! Had dat nu niet anders, wat geëmancipeerder gekund? Een vraag, die uiteraard alle veertien auteurs van de bundel aangaat.

Willem Aantjes

“Geloven in macht” - de christen-democratie in Nederland - , 1994, uitgeverij Het Spinhuis, Amsterdam, f 35,- , 254 blz.

Fractievoorzitter Brinkman, partijvoorzitter Van Velzen en minister-president Lubbers tijdens de presentatie van het CDA-Jaarboek '93-'94.

(foto Hans Hordijk)

Lokale lijsten geen winst voor lokale democratie

Aan de komende gemeenteraadsverkiezingen doen dit jaar meer lokale lijsten mee dan ooit tevoren. Onvrede met de traditionele partijen lijkt de belangrijkste oorzaak te zijn. Het lijkt erop dat de Haagse politiek een negatieve uitstraling heeft op de lokale politieke verhoudingen. De kiezers straffen of belonen een partij ook plaatselijk voor het landelijke beleid van de partij. Enerzijds zou men kunnen stellen dat lokale lijsten de lokale politiek haar eigen gezicht (terug) kunnen geven. Dat zou op zichzelf te prijzen zijn, zij het dat ook op lokale afdelingen van de landelijke partijen die taak rust. Anderzijds leert de praktijk echter dat de lokale lijsten vaak verbonden zijn aan één bepaald item op lokaal niveau. Dit laatste is erg jammer.

Als lokale partijen niet verder komen dan het van de zijlijnen uiten van kritiek, is het de vraag of de lokale democratie daar wel zo blij mee moet zijn. Als de lokale partijen bovendien geen doordachte visie hebben en de oppositie verkiezen boven het dragen van verantwoordelijkheid, lijkt er eerder sprake van politiek- en electoraal opportunisme dan van een winst voor de lokale democratie.

Bovendien zullen dan ook deze groepen kiezers zich teleurgesteld van de politiek afwenden. Het valt dan ook te hopen dat de kiezers op 2 maart een weloverwogen keuze maken voor de stabiliteit en zekerheid van gevestigde partijen boven politiek avonturisme. De CDA-ers in den lande hebben de taak de kiezers daarvan te overtuigen. ●

Woningnood weer een nationaal probleem?

Wie dacht dat het begrip woningnood definitief een plaats zou hebben gekregen in de geschiedenisboekjes kon wel eens ongelijk krijgen. Vorige week werd immers bekend dat in de Randstad en in de stedelijke gebieden van Gelderland en Noord-Brabant onvoldoende ruimte voor woningbouw beschikbaar is. Zelfs met het versneld ontwikkelen van bouwprogramma's lukt het niet het tij te keren.

Als oorzaken van het tekort worden genoemd: problemen met bodemverontreiniging, functieverandering, bedrijfsverplaatsing en inspraak. Het kost meer tijd, maar ook meer geld om woningbouwplannen van de grond te tillen.

Terecht stelt staatssecretaris Heerma dat alle zeilen zullen moeten worden bijgezet om de bouwproductie te vergroten. De CDA-fractie wil dat dit jaar 20.000 extra woningen worden gebouwd en dringt er bij het kabinet op aan meer geld beschikbaar te stellen voor bodemsanering. De vraag is

of hiermee het probleem voldoende wordt aangepakt. Het zal ongetwijfeld een goede stap voorwaarts zijn.

Van principiële belang is het echter ook te onderzoeken of met het afgesproken decentralisatiebeleid voldoende greep op het totale volkshuisvestingsbeleid mogelijk blijft. De rol van de rijksoverheid is ook op dit beleidsterrein afstandelijker geworden. Niemand verlangt terug naar de tijd waarin Den Haag voorschreef waar, wanneer en hoeveel huizen er moesten worden gebouwd.

Maar als blijkt - en die kant gaat het toch weer op - dat de woningnood een nationaal probleem is, is aan een nadere aanscherping van beleid dringend behoefte. ●

Ene Owen

De Europese Unie - voorheen de Twaalf - heeft sinds enige jaren een onderhandelaar in dienst. Ene Owen. Zijn opdracht was - ooit - om door onderhandelingen een vreedzame oplossing te zoeken voor de oorlog in Bosnië. Een van de principes waarmee hij aan de slag ging was: door geweld veroverd gebied wordt niet erkend. Dat lijkt inmiddels alweer tijden geleden. En die Owen ontpopte zich hoe langer hoe meer als de partijganger van de Servische rebellenleider Karadzic. Alsof die al niet genoeg mee heeft in zijn meedogenloze opstand.

Te bont maakte Owen het begin deze week. "Alleen idioten willen militair ingrijpen in Bosnië", zei hij. Aldus het dagblad Trouw. Zo'n man kan de Europese

Unie toch niet meer met goed fatsoen in dienst houden. Maar ja, wat is goed fatsoen vandaag de dag? ●

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien maar als je nu echt iets definitiefs afdoends wil organiseren om het laatste restje vertrouwen van de gewone man in de hogere politiek te doven dan moet je een inspraakavond organiseren over een onderwerp waarvan je van tevoren op je vingers na kunt tellen dat er in het geheel geen alternatieven zijn.

Zoals in Amsterdam. Daar hebben ze grote advertenties gezet om iedereen op te roepen te komen vertellen wat voor een burgemeester ze gehad zouden willen hebben. Daar wordt dan een grote zaal voor opgetuigd, goedgebouwde buurtbewoners, maatschappelijke organisaties, egotrippers plus alle dorpsgekke komen daar op af - en natuurlijk de georganiseerde gemeentepolitiek want die kan moeilijk openlijk bemoeden dat het allemaal theater en fake is en een volwassen Commissaris des Konings komt uit Haarlem over om het allemaal aan te horen. Vervolgens wordt er bloedserieus gesproken over antennes, huidskleur en sekse. En dat terwijl iedereen wel weet dat er hooguit 10 Nederlanders bestaan die die job aan zouden kunnen. Daarvan hebben er 5 de verkeerde politieke kleur. Van die 5 zijn er 2 die een spraakmakend akkewietje achter de rug hebben, één wil er veuls te graag en een wil er perse niet. Dus die vallen allemaal af. Die laatste wordt het dus.

Profielschetsen is natuurlijk een reuzeleuk avondvullend gezelschapsspel, maar kun je nou niet beter eerst de foto vrijgeven van degene die het wordt? Dan is de kans dat het profiel een beetje lijkt een stuk groter en de frustratie aanzienlijk kleiner.

Onvrede over bestaande politiek

Lokale lijsten en belangenpartijen zijn duidelijk in opkomst. Maar is er een

Gaat het om proteststemmen, of is er een diepere achtergrond?

CD/Actueel ma

Bleef het verschijnsel van de lokale lijsten tot voor kort beperkt tot zuidelijke streken van het land; de laatste jaren rijzen ook elders in het land de belangenpartijen als paddestoelen uit de grond. Gemeenten als Hilversum, Deventer en Alkmaar hebben lokale partijen die sterk vertegenwoordigd zijn in de plaatselijke raad. Maar bijvoorbeeld ook in steden als Haarlem, Rotterdam en Amsterdam hebben zich lokale partijen aangemeld.

Lokale lijsten zijn geen nieuw fenomeen. Van oudsher komen zij voor in katholieke streken in Noord-Brabant en Limburg. Juist in die gebieden is hun positie de laatste decennia verzwakt. Dit dankzij de strategie van het CDA om zoveel mogelijk lokale lijsten over te nemen. Maar ook buiten de katholiek-dominante gebieden komen lokale lijsten voor. Bezien over heel Nederland behaalden de lokale lijsten ruim 13% van de stemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1990. Vier op de tien Nederlandse gemeenten hebben één of meer lokale lijsten in hun raad. En de groei zit er nog steeds in. Boven de grote rivieren boekten de lokale lijsten in 1990 23% zetelwinst.

Onderlinge samenwerking

Nico van Kooten is secretaris van de Vereniging van Plaatselijke Politieke Groeperingen (VPPG). Dit is een samenwerkingsverband waar direct 160 lokale lijsten bij

Van Kooten: "Lokale lijsten schudden de gevestigde politieke partijen wakker. Vaak ontstaat er toch een cultuuromslag in het lokale politieke bedrijf".

ming en scholing van raadsleden kon tot voor kort weinig worden gedaan. De kwalitatieve inbreng van raadsleden liet regelmatig te wensen over. "Nu organiseren we zelf scholingsdagen of haken we in op activiteiten van de Stichting Burgerschapskunde of de VNG. Ook hebben we modelstatuten ontworpen, die de bij ons aangesloten lijsten kunnen gebruiken. We zijn dienstverlenend bezig. Landelijk bezien worden we steeds serieuzer genomen. We hebben in het verleden regelmatig overleg gevoerd met minister Dales, bijvoorbeeld over het "positieve actie-beleid". Ze heeft in een overleg aangegeven dat wat haar betreft een burgemeester niet altijd lid van een landelijke partij hoeft te zijn. Ze was dan ook boos toen ze hoorde dat ondanks de voorkeur die de vertrouwenscommissie in de Limburgse gemeente Simpelveld had voor een burgemeester uit een lokale partij, er een CDA-burgemeester werd benoemd."

Volgens Van Kooten zijn de lokale lijsten een luis in de pels. "Lokale lijsten schudden de gevestigde politieke partijen wakker. Vaak ontstaat er toch een cultuuromslag in het lokale politieke bedrijf". Jan Douma, CDA-fractievoorzitter in Alkmaar, erkent dit: "Het heeft ons attent gemaakt voor de dingen die in de wijken spelen. Stadsbelang heeft een fijne neus voor wat er in een bepaalde buurt leeft. Ze zijn er als de kippen bij om er munt uit te slaan, door zich achter een groep protesterende bewoners te scharen. Ze zijn soms opportunistisch en in ieder geval uit op direct succes. Als Alkmaars CDA proberen we op te komen voor het algemeen belang van de stad en niet voor enkele individuen. Maar ook wij gaan regelmatig de wijken in, leggen contacten met maatschappelijke organisaties, houden spreekuren en kijken bij de samenstelling van de kandidatenlijst naar de verdeling over de stad".

Inspelen op onvrede

Als verklaring voor het succes van de lokale lijsten noemt Van Kooten de algehele malaise in de politiek, de ontzuiling en de afkeer van de landelijke politiek. "Verte-

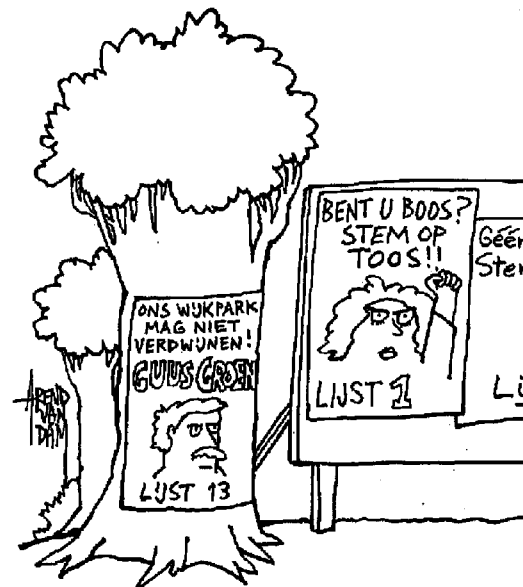
genwoordigers van lokale lijsten praten en handelen zoals iedere burger en niet als een politicus. Het welzijnschinese is ons vreemd".

Volgens de universitair hoofddocent aan de Katholieke Universiteit Brabant P.W. (Pieter) Tops blijkt onvrede inderdaad het belangrijkste bestaansrecht voor stadspartijen en lokale lijsten. "Er is een grote electorale markt ontstaan voor partijen die zich afzetten tegen de gevestigde landelijke partijen".

Jan Douma denkt dat de winst van de Alkmaarse partij Stadsbelang deels ten koste is gegaan van de grote vier partijen en dat ze ook te danken is aan het bereiken van groepen traditionele niet-kiezers; de onvrede-stemmers.

Stadspartijen gestructureerder

Volgens Tops bestaan er verschillende types lokale lijsten. Partijen die vanuit een specifieke invalshoek opereren (bijvoorbeeld seniorenpartijen of wijkpartijen) en partijen die zich presenteren als alternatief

zijn aangesloten en indirect nog eens 200 (via de provinciale federaties in Limburg en Brabant). De samenwerking in een landelijk verband bleek geen luxe. Aan vor-

ke partijen basis lokale lijsten

rschil tussen de lokale lijsten in Limburg en Brabant en die in de steden.

grond en zijn de kiezers de gevestigde partijen beu.

een rondgang.

voor de landelijk georganiseerde partijen. **Tops** signaleert verschillen tussen de lokale lijsten in communale gemeenten en de lokale lijsten die in de steden boven de 50.000 inwoners actief zijn. (Door **Tops** "Stadspartijen" genoemd). Zo hebben de stadspartijen vaak een sterke mate van organisatie en een formele rechtspersoonlijkheid, terwijl die bij de lokale lijsten vaak ontbreekt. Verder onderhouden de stadspartijen goede contacten met hun leden en achterban. Persoonlijke contacten via dagelijkse activiteiten spelen daarbij een belangrijke rol. Zeer goede contacten met de plaatselijke media en het vervullen van een makelaars/ombudsfunctie zijn volgens **Tops** eveneens belangrijke kenmerken, al voegt hij eraan toe dat deze laatste rol bij lokale lijsten in de steden soms moeilijk te vervullen is.

Personen belangrijk

De ontstaansgeschiedenis van de lokale lijsten is bijna overal hetzelfde. Vaak begint men als "one-issue" protestpartij. Zie-

kenhuisfusies, woningbouwplannen, de opheffing van een veerpont, enz. zijn items waarop men zich concentreert. Ook onvrede over een dominante politieke cultuur of het niet verkiesbaar worden gesteld op de lijst van een landelijke partij zijn aanleidingen. Lokale lijsten hebben vooral in kleinere gemeenten een sterk persoonsgebonden karakter. De lijsttrekker is de spil van de partij. Ook bij de stadspartijen is het vaak een kleine groep die het initiatief neemt. Volgens **Tops** neemt de rol van de lijsttrekker echter af door de mate van institutionalisering die de lokale lijsten hebben ondergaan.

De persoonlijke benadering komt ook terug in de campagnestrategie van de lokale lijsten. Via huisbezoeken, foto's van de kandidaten, enz. wordt het electoraat bewerkt. De stadspartijen blijken vaak te kiezen voor een op de anonieme massa gerichte campagne via media. Daarbij wordt overigens wel weer de nadruk gelegd op het persoonlijk presenteren van de kandidaten. **Nico van Kooten**: "De lokale lijsten proberen bekende personen uit de gemeenschap op een lijst te hebben. Een oud-onderwijzer, huisarts of de bakker van het dorp, staan garant voor een hoop stemmen, omdat het om kandidaten gaat die bekend zijn bij de bevolking."

Weinig programmatisch

De lokale lijsten in kleinere gemeenten ontbreekt het vaak aan een doorwrocht programma. Niet zelden gaat men de verkiezingen in met een actiepunten-pamflet. De lokale lijsten in steden blijken doorgaans over een compleet programma te beschikken. De thema's leefbaarheid en inspraak keren in alle gevallen voortdurend terug. **Douma**: "Stadsbelang had nauwelijks een programma, alleen een paar kreten. Je ziet ook dat ze hun beloften niet waar kunnen maken. Vanaf de zijlijn is het makkelijk roepen, maar besturen is ook keuzes durven maken".

Over het succes van de lokale lijsten bij de gemeenteraadsverkiezingen op 2 maart aanstaande valt weinig te zeggen. Duide-lijk is wel dat er meer lokale lijsten aan de verkiezingen deel zullen nemen. De handi-

cap van lokale lijsten is dat ze niet mee kunnen liften met landelijke ontwikkelingen. Ze moeten op eigen kracht standpunten ontwikkelen en steun onder de bevolking verwerven. Doorgaans reiken die standpunten niet verder dan het lokale niveau. Dat heeft volgens **Tops** ook voorde-

Douma: "Je ziet dat belangenpartijen hun beloften niet waar kunnen maken. Vanaf de zijlijn is het makkelijk roepen, maar besturen is ook keuzes durven maken"

len." Het verruimt de programmatische vrijheid van de lokale lijsten". **Douma** ziet het echter duidelijk als nadeel. "Ze hebben geen boodschap aan zaken die de gemeentegrens overschrijden. Ze missen bovendien de contacten op provinciaal of landelijk niveau. Die contacten zijn voor een partij in een grote gemeente onmisbaar, als je iets gedaan wilt krijgen ten gunste van je gemeente. Daarom lijkt een belangenlijst-burgemeester me ook niet verstandig. Zo'n persoon mist deze contacten eveneens".

Hans van der Vlies

Gemeenten: Van bestuursorgaan naar uitvoeringsorgaan?

Na de BoN (Besturen op niveau)-nota's ligt er nu een Kaderwet Bestuur in verandering. Daarmee wordt het pad geëffend voor daadwerkelijke bestuurlijke vernieuwing in grootstedelijk gebied.

Voor de versterking van het intergemeentelijk bestuur in "overig" Nederland (plusminus 10 miljoen inwoners!) wordt de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR) aangescherpt.

Wie echter de kabinetsstandpunten over het binnenlands bestuur goed tot zich laat doordringen, die ziet dat het kabinet ook voor "overig" Nederland nieuwe, zelfstandige, rechtstreeks gekozen regiobesturen wil realiseren ("provincies-nieuwe-stijl"). Het kabinet richt zich via schaalvergroting op de totstandkoming van beduidend minder dan dertig gebieden (zie kabinetsstandpunt WGR-indeling).

Gemeentebestuurders hebben daar, als zodanig, niet zoveel moeite mee. In hun opvattingen blijft er sprake van intergemeentelijk bestuur, zij het op een wat grotere schaal.

Die opvatting vindt echter geen steun in de kabinetsstandpunten tot nu toe.

De bestuurlijke hulpstructuur van de WGR dient, zo meent het kabinet, uiteindelijk vrijwel geheel te verdwijnen.

Met, waar nodig, een aanpassing van provinciegrenzen, zullen de nieuwe (groot-schalige) WGR-gebieden en de provincies in elkaar geschoven worden tot "provincies-nieuwe-stijl".

Aanvankelijk gingen de provinciebesturen voortvarend aan de slag met het maken van een nieuwe WGR-gebiedsindeling. Langzaam maar zeker drong echter bij het

merendeel der provincies het besef door dat men daarmee tevens de bijl aan de wortel van het eigen bestaan zette. In Groningen, Friesland, Drenthe en Zeeland zouden de grenzen van de nieuwe WGR-gebieden parallel kunnen lopen met de bestaande provinciegrenzen, maar elders zou de provincie verdrongen gaan worden door een (groter aantal) "provincies-nieuwe-stijl".

Geconfronteerd met terugtrekkende bewegingen bij de provincies, zoekt Binnenlandse Zaken nu naar een nieuw "kaart-beeld".

Op het symposium van het VNG-Contact Gewestbesturen op 2 februari jl. sprak staatssecretaris De Graaf-Nauta zonder nadere toelichting, terloops over "basiseenheden".

Het zou mij geenszins verbazen als binnenkort een kaart van Nederland met twintig basiseenheden wordt gepresenteerd: de huidige 12 provincies (excl. de BoN-gebieden, waarbij Limburg in tweeën wordt gedeeld) en de zeven BoN-gebieden.

Omdat het thans nog nagestreefde aantal grootschalige WGR-regio's groter is dan het aantal bestuurlijke basiseenheden wordt daarbij, naar ik verwacht, een aanpak in fasen voorzien.

Daar waar nodig wordt via "stapelings" van nieuwe WGR-regio's het aantal van 20 basiseenheden bereikt. Ook in deze nieuwe variant gaat het om een in elkaar schuiven van provincies en WGR-gebieden tot "provincies-nieuwe-stijl". Linksom of rechtsom zal die versterking van het middenbestuur ("provincies-nieuwe-stijl") er naar het oordeel van het Rijk moeten komen. Gemeentebestuurders wordt gevraagd om via het overdragen van thans gemeentelijke taken aan de nieuwe WGR-regio mee te werken aan die versterking van het middenbestuur.

Nadat die overdracht is gerealiseerd en nadat de "provincies-nieuwe-stijl" tot stand zijn gebracht, mogen de gemeentebestuurders, met achterlating van de overgedragen gemeentelijke taken, zich in hun gemeenten gaan concentreren op de nog overblijvende taken.

De consequentie van deze bestuurlijke operatie is dat op een betrekkelijk geruisloze wijze, met medewerking van gemeentebestuurders, het zwaartepunt van het binnenlands bestuur wordt gelegd bij het middenbestuur, de "provincies-nieuwe-stijl".

Vrijwel zonder wetgeving, enkel op basis van nota's en kabinetsstandpunten wordt feitelijk het gehele binnenlands bestuur gereorganiseerd. Een dergelijke gang van zaken dwingt in toenemende mate tot een standpuntbepaling op het niveau van de gemeenten. Waar dient naar hùn oordeel in de toekomst het zwaartepunt van het binnenlands bestuur te liggen? Ten behoeve van die standpuntbepaling vindt thans beraad plaats over de, naar het oordeel van gemeentebestuurders, gewenste omvang en bestuurlijke zwaarte van het gemeentelijk taken- en bevoegdhedenpakket.

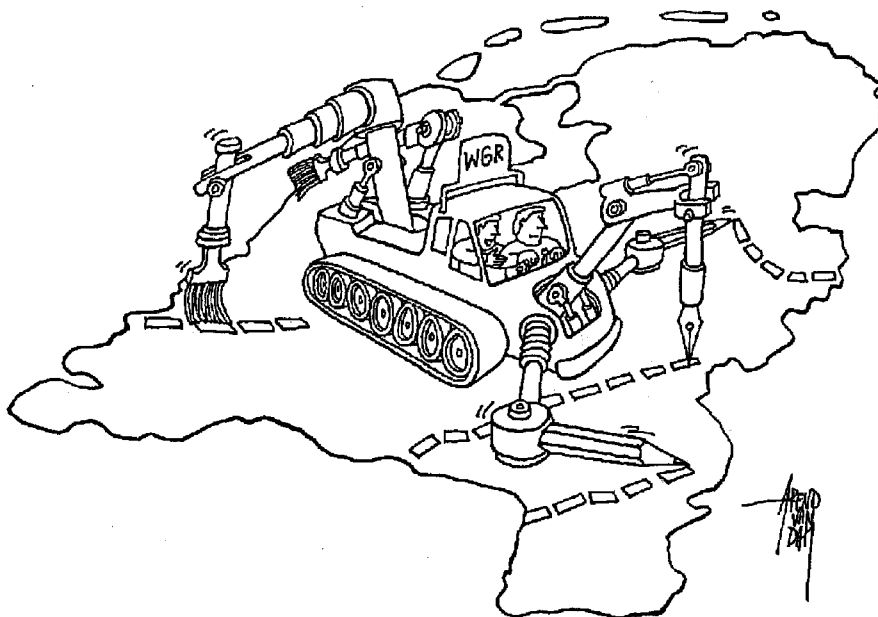
Grof genomen, zijn hierbij twee uitkomsten mogelijk: òf er wordt gekozen voor een zwaar bestuurlijk pakket òf voor een licht (meer uitvoeringsgericht) pakket. In het laatste geval kan het Rijk haar weg naar de versterking van het middenbestuur voortzetten.

In het eerste geval (zwaar bestuurlijk pakket) is de onontkoombare consequentie veelal gemeentelijke schaalvergroting. Onontkoombaar vanwege een noodzakelijk adequaat ambtelijk en bestuurlijk apparaat. Eerst nadat die keuze is gemaakt in een publiek debat kan er sprake zijn van "weten waar we het met elkaar over hebben" bij de vernieuwing van het binnenlands bestuur. Eerst dan ook hoeven Rijk, provincie en gemeenten elkaar niet meer te bestoken met verschillende agenda's voor de bestuurlijke toekomst.

De "procesmatige" benadering waar Binnenlandse Zaken zo vaak van spreekt vraagt niet om een blauwdruk, maar wèl om brede overeenstemming over de richting van het proces. Het proces is belangrijk, de vernieuwing is belangrijk, maar uiteindelijk telt de toekomst.

De uitkomst behoort ons, in het kader van verantwoord bestuur, meer dan tot nu toe, een zorg te zijn.

dr. G. J. Fleers
directeur Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG)

De AOW: Nederland's wel en wee

De Nederlandse economie en concurrentiepositie verkeren in een zorgwekkende staat. De werkgelegenheid neemt substantieel af en de werkloosheid zal naar verwachting in korte tijd oplopen tot boven het topniveau van 1984; toen 675.000 personen werkloos, in 1994 715.000. De positie van de produktieve sector, het bedrijfsleven is in de laatste jaren verslechterd. Het Centraal Planbureau (CPB) houdt rekening met een verdere verslechtering. Voor de jaren 1995 - 1998 verwacht het een uiterst bescheiden stijging van de werkgelegenheid. De oorzaken van de slechter wordende concurrentiepositie zijn gelegen in de zich razend snel voltrekkende, internationale economische ontwikkelingen, en in binnenlandse omstandigheden: een onvoldoende ontwikkelde infrastructuur, de druk van de milieurekening op industrie en land- en tuinbouw, een slecht werkende, inflexibele arbeidsmarkt en te hoge loonkosten per eenheid produkt en per uur. Eurostat klasseerde onlangs de Nederlands koopkracht in de EU op de zevende plaats, na Italië. In 1970 nog op de eerste plaats. Nederland zal in de komende jaren structurele maatregelen, met name ten gunste van de produktieve sector, moeten nemen, wil het niet het fundament onder de welvaart verliezen.

De arbeidsmarkt functioneert slecht, met name de onderkant. Dat is ondermeer te wijten aan de hoge loonkosten. Deze liggen ruim 10 procent boven het Europees gemiddelde. De loonkosten die een werkgever moet dragen bestaan uit het bruto loon, de werkgeverspremies én de overhevelingstoeslag: samen 21,31 %. De werknemer houdt van zijn bruto loon relatief weinig over: hij betaalt 46,31% aan sociale verzekeringspremies en daarnaast in de eerste schijf 7,05% belasting, in de tweede en derde schijf 50% resp. 60%. Er is dus sprake van een grote WIG: dat is het verschil tussen de bruto loonkosten van de werkgever en het netto-loon van de werknemer. Hoge loonkosten en een grote WIG zijn slecht voor de werkgelegenheid. De conclusie ligt voor de hand: de lonen en loonkosten moeten gematigd worden; dus moeten ook de sociale verzekeringen naar beneden bijgesteld worden. In 1994 zijn er 4,22 miljoen uitkeringsgerechtigden, in 1998 naar verwachting 4,37 miljoen. De vergrijzing van de bevolking komt in deze cijfers tot uitdrukking door de gestage groei van het aantal AOW-gerechtigden met gemiddeld meer dan 25.000 per jaar; in cijfers: in 1994 ruim 2 miljoen, in 1998 170.000 erbij. In de uitgaven voor de sociale zekerheid is Nederland koploper in Europa: 31,1% van het BBP, tegen 24,8% in de EU. Het CPB verwacht dat er in 1994 op 100 actieven 85,8 inactieven zul-

Meer ouderen en een langere levensduur-verwachting betekenen ook meer druk op de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening.

(foto Marcel Minné)

len zijn en in 1998 87,3. In deze inactieven/actieven-verhouding (i/a-verhouding) bedraagt het aantal 65-plussers ongeveer de helft. Wil je deze ontwikkeling tot staan brengen dan moet je het beleid richten op de bevolking tussen 15 en 65 jaar.

Het kabinet heeft bij het begin van de kabinetsperiode als beleid genomen dat de i/a-verhouding niet mag uitkomen boven de 82,6, een min of meer stabiel getal in de tweede helft van de jaren tachtig. Dit verhoudingsgetal is vervolgens als norm genomen in de Wet koppeling met afwijkingmogelijkheid (WKA) voor het al of niet koppelen van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de lonen. Op grond van deze wet heeft het kabinet voor de jaren 1993 en 1994 het minimumloon en de sociale uitkeringen bevroren. Dus ook de AOW. Het terugbrengen van de i/a-verhouding tot het niveau 82,6 zal een geweldige opgave betekenen. Zelfs bij een gunstige internationale economische ontwikkeling. Het zou alleen kunnen door een geweldige groei van de werkgelegenheid: per jaar tot 1998 met circa 65.000 arbeidsjaren. En dat is niet te verwachten. Het zal dan ook onontkoombaar zijn de komende vier jaren telkenjare te besluiten tot een bevriezing van het minimumloon en de sociale uitkeringen. Dat geldt dus ook voor de ruim 2 miljoen AOW-gerechtigden. Meer ouderen en een langere levensduur-verwachting betekenen ook meer druk op de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening. Flankerende vang-

netmaatregelen zullen dan ook in deze sfeer gevonden moeten worden, bijvoorbeeld in de ziektekosten.

Politieke partijen die de pretentie hebben regeringsverantwoordelijkheid te willen en kunnen dragen zullen zich duidelijk moeten uitspreken over de onvermijdelijk te maken pijnlijke keuzen: ook naar de 65-plussers toe. Dus: werk móet boven inkomen. En tegelijkertijd: extra waarborgen voor de post-actieve ouderen.

mr. E.J. Rongen
lid CDA-Eerste Kamerfractie

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevroegde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

We zijn er klaar voor ....

We zijn er klaar voor", aldus de vers verkozen lijsttrekker op het CDA-Congres. Inderdaad: het programma is vastgesteld, het nieuwe logo prijkt op stapels fonkelnieuwe affiches en de laatste correcties in de campagnestrategie zijn aangebracht. We hebben een goed verhaal en een heleboel munitie om er voor te zorgen dat onze boodschap doel treft. Maar volgens mij kan één element daarbij beter uit de verf komen. Een element dat niet door een campagne team - hoe professioneel en dynamisch ook - kan worden aan-geleverd. Betrokkenheid.

Het is een moeilijke tijd voor verkiezingen. Bij economisch zwaar weer valt het niet mee om de zegeningen van het beleid te presenteren. Nog steeds zijn veel onaangename maatregelen nodig. Niet alleen onder ouderen geven die een hoop onrust. Maar ze zijn nodig en verdedigbaar. Daarom nemen we ze voor onze rekening. Dat vereist onze bestuurlijke traditie. Bestuurlijk... maar ook betrokken?

Als het CDA een flink appel doet op de solidariteit en verantwoordelijkheid van mensen, zullen CDA-politici daar wat tegenover moeten stellen. Allereerst een goed verhaal. Snijden is nooit aangenaam, dus moeten we zichtbaar maken waarom het nodig is.

Van jongeren, arbeidsongeschikten, bijstandsgerechtigden en boeren mogen we offers vragen, maar onze inzet voor werkgelegenheid, milieu en rechtvaardige sociale voorzieningen moet dan ook in alles zichtbaar worden. Terecht wordt daarom de lastenverlichting geconcentreerd in de

laagste loonschaal. Ook van ouderen mag een bijdrage worden verwacht, maar hun bestaanszekerheid mag niet ter discussie staan. Terecht treffen we daarvoor voorzieningen. Christen-democraten gaan prat op hun wortels in de samenleving. Daarom mag je van hen meer verwachten dan een goed verhaal alleen. Inlevingsvermogen bijvoorbeeld. We weten dat onze boodschap vaak onaangenaam is. Een politicus moet daarom laten merken dat het effect van een maatregel die hij steunt, voor hem zwaar weegt. Die betrokkenheid mag nooit een alibi zijn om moeilijke beslissingen uit de weg te gaan, maar politici moeten uitdragen dat ze zich verantwoordelijk voelen voor de gevolgen van hun beslissingen. Aan CDA-politici moet je kunnen aflezen dat ze hun beroep op andermans offervardigheid ook op zichzelf betrekken. De bereidheid om te luisteren en te blijven uitleggen is van levensbelang. Telkens opnieuw. Alleen zo kunnen we overtuigen dat onze keuze voor wat nodig is, niet voorbij gaat aan wie echt telt.

Het Program van Uitgangspunten bevat een prachtig artikel over bestuursethiek (art. 17). Het CDA stelt daaraan hoge eisen terwille van de geloofwaardigheid van bestuurlijk handelen. Dat is een mooie interne code, maar hij krijgt pas inhoud als de effecten daarvan aan politici te zien zijn. Aan de vruchten kent men de boom. Alleen betrokken politici doen met succes een appel. Hopelijk zijn we ook daar klaar voor.

René Paas
(jongeren-)kandidaat bij de Tweede Kamerverkiezingen

Hoe jong zijn standpunten van jongerenkandidaat ?

Verfrissend en innovatief. Dat zou men van een jongerenkandidaat mogen verwachten. Tegelijkertijd is die jongerenkandidaat gebonden aan het programma. Waardoor onderscheidt een jongere kandidaat zich dan eigenlijk van een oudere kandidaat ? Hoewel een jongere wellicht met een grotere betrokkenheid naar het jongerenbeleid kijkt, zit hierin niet het grootste verschil. De „dertig-min” kandidaten komen voort uit het CDJA, zijn

Juliëtte Bouw, de jongerenkandidaat bij de Europese verkiezingen.

daarin gevormd en opgevoed in de CDJA-traditie om principieel tegen zaken aan te kijken. Toch kan de uitkomst van een besluitvormingsproces dezelfde zijn als van een volksvertegenwoordiger zonder die CDJA-opvoeding. De redenen waarom een jongere tot de uiteindelijke keuze komt, kunnen echter principieel anders zijn. In de wijze van het tot stand komen van standpunten, zit het verjongende element. Een gedifferentieerde leeftijdsopbouw van een fractie is onderdeel van de herkenbaarheid voor de achterban. Het kan drempelverlagend werken voor de kiezers om contact op te nemen. Het valt dan ook te betreuren dat er op het CDA Congres van 29 januari jl. niet even de moeite werd genomen om de eerste 10 kandidaten van de CDA-lijst voor het Europees Parlement aan den volke te tonen, daar waar dat wel gebeurde met de eerste 20 kandidaten voor de Tweede Kamer. Herkenbaarheid en behoud van christen-democratische politiek staan hoog op mijn Europese agenda. Wij kunnen niet zonder vrede, recht en welvaart voor iedere burger in het kader van internationale solidariteit. Zonder een eigen christen-democratisch gezicht zal de CDA-delegatie in het Europees Parlement geen bestaansrecht meer hebben.

Juliëtte Bouw
(jongeren-)kandidaat bij de Europese verkiezingen

Horzel

"Wil het CDJA hierover het woord voeren?" Nu dat wilde het CDJA wel, dus ik stond maar op. Ik dankte de voorzitter van de deelraad voor het woord - zoals ik mijn voorgangers ook had zien doen - en startte mijn "principiële" betoog.

Repliek volgde van een gerenommeerd lid van de Programcommissie. Het bleek een misverstand: wij waren het volkomen eens, het ging hier om een redactionele kwestie. Pardon???? De aanwezigheid van grote groepen illegalen in Nederland omschrijven als "bedreigend" of spreken over "ongewenst" zou dan slechts een redactionele kwestie zijn.

Nee dus, ik weer richting microfoon om dit publiekelijk kenbaar te maken. Ik verzocht de voorzitter tenslotte om een stemming over dit subamendement. Nu, die stemming werd mij niet ontzegd. Integendeel, echter na enig weinig neutrale bevoordingen van de voorzitter in de trant van "de dingen bij namen durven noemen" en de "openbaring van het aantal illegalen na de Bijlmerramp" etcetera. Ik hoorde met stijgende verbazing dit betoog aan en wilde erg graag op deze ronde reageren. Neen, over tot stemming. Het amendement werd met 10 tegen 24 verworpen.

De pudding was al voorgekookt. Ik heb toen maar een pepermuntje genomen om de bittere smaak te laten verdwijnen.

Saskia Kanij

Vertrouwen, verantwoordelijkheid en voortgang

Onze lijsttrekker bij de komende Kamerverkiezingen Elco Brinkman heeft in zijn rede op het CDA-congres van 29 januari jl. veel belangwekkends gezegd. Deze rede heeft vertrouwen gewekt. De grondlijn van het CDA met betrekking tot de toekomst werd heel duidelijk uitgezet: werk boven inkomen met een stabiel sociaal draagvlak voor alle mensen. 'Op weg naar een hechte samenleving, waarbinnen respect voor de ander een hoeksteen blijft.' Het centraal stellen van de saamhorigheid, van de zorg voor elkaar is een duidelijke politieke keuze waarop het CDA de komende jaren aangesproken kan worden. Volgens Brinkman is het oprukkend individualisme een destabiliserende factor voor zo'n hechte samenleving. Individualisme is gericht op eigenbelang; individualisme is het recht van de sterkste en is daarom levensgevaarlijk. Het Vrouwenberaad onderschrijft dit volledig. Tijdens de discussie in 1991/92 naar aanleiding van het jaarthema individualisering sprak het Vrouwenberaad zich uit voor een maatschappij waarin mensen op hun verantwoordelijkheden worden aangesproken. Als proces dat moet aansturen op een maatschappelijk systeem waarin mensen gelijkwaardig zijn aan elkaar en waarin ieder mens economisch en sociaal zelfstandig kan functioneren, is individualisering ook binnen het gezin een goed middel. Onderlinge verbondenheid en betrokkenheid, die vanuit christen-democratisch perspectief een groot goed zijn en die in het gezin, van welke samenstelling dan ook, in maximale vorm tot uitdrukking komen, kunnen heel goed samengaan met een mondiger en individueler rol van de vrouw daarin. Het is daarom zeer verheugend in het nieuwe verkiezingsprogramma te kunnen lezen dat met het oog op de emancipatie van de vrouw economische zelfstandigheid, inhoudende financiële en zorgzelfstandigheid, bevorderd dient te worden. Investeren in de toekomst is een andere lijn uit de speech van Brinkman. Voor werkelijke voortgang vinden we een enkele aanvulling hier op zijn plaats. In verband met investeren in de toekomst wordt opgemerkt dat het begrip 'zwak', niet alleen aan koopkracht moet worden gekoppeld, maar bovenal aan de mogelijkheid om zelf in eigen onderhoud te voorzien. Helaas wordt zonder nadere toelichting de categorie moeders (slip of the pen?) met kinderen uitgezonderd. De spanning tussen beide grondlijnen 'zorgen voor' en 'eigen onderhoud' wordt genegeerd. Een werkelijke vrije keuze om te zorgen moet wel een reële keuze kunnen zijn. Combinatiemogelijkheden als opvoeden, werken, schoolgaan/studeren en zorgen dienen wel voorhanden te komen. Vrouwen moeten perspectiefvol ouder kunnen

worden. Want circa 70% van de bijstandsgerechtigden zijn vrouw, zij zijn zonder een arbeidsverleden. Ook zijn van de alleenstaanden met alleen AOW, zonder aanvullend pensioen, twee op de drie vrouw. De meeste oudere vrouwen van nu hebben geen 'arbeidsverleden' of ze zijn de dupe van vroegere discriminerende bepalingen. Op grond van hun vrouw-zijn werd deelname aan pensioenfondsen verboden. Tenslotte maken we uit deze speech op dat de strijd om de kostwinnersfaciliteiten deels ten voordele van het Vrouwenberaad is beslecht. Deze gelden worden gekoppeld aan het hebben van (jonge) kinderen, een goede zaak. In dat geval is de volgende stap eenvoudig te zetten, namelijk het koppelen aan de - voor ieder gelijke - kinderbijslag, zodat het ouders vrij staat zelf te bepalen op welke wijze ze invulling geven aan hun verantwoordelijkheid. Dat vertrouwen moet een politieke partij hebben.

Froukje de Jonge en Rixt Meines ●

Voor vrouwen meer politieke mogelijkheden door decentralisatie

Voor de vrouwen van de CDA-kamerkring Amsterdam begon de gemeentepolitiek pas interessant te worden na de "binnengemeentelijke decentralisatie", ambtelijk jargon voor de opdeling van Amsterdam in zestien stadsdelen. Ieder stadsdeel moest een heel eigen bestuur krijgen. Dat bracht dus leven in de politieke brouwerij. In tegenstelling tot de andere kamerkringen is het CDA-Amsterdam zowel kamerkring als gemeentelijke afdeling. Dus was er tot de decentralisatie maar één lijst. Daarbij komt dat het CDA in Amsterdam tot de kleinere partijen behoort waardoor de kansen voor de vrouwen niet bepaald voor het grijpen lagen. Bovendien was de Centrale Gemeente een vanouds door mannen gedomineerd college want er kon tenslotte prestige aan ontleend worden. Dat gold niet voor de nieuwe stads-

Corry Weltevreden, CDA-lijsttrekker in de gemeente Amsterdam.

(foto ANP)

deelraden. Die hadden en hebben geen historie noch traditie of politieke cultuur. Voor vrouwen betekenen de deelraden dus een grote vooruitgang. De kans op een plekje in de politiek werd immers voor Amsterdamse begrippen ineens ongekend vergroot. Eerlijkheidshalve moet er wel aan toegevoegd worden dat de deelraden aanvankelijk weinig of geen prestige hadden. Dus werden ze in eerste instantie meer beschouwd als een nuttige vrijetijdsbesteding voor AOW-ers, WAO-ers, Vutters en - natuurlijk - vrouwen. Nu in de praktijk is gebleken dat de decentralisatie in ieder geval voor de dienstverlening aan de burgers een grote vooruitgang betekent, is het aantal belangstellenden voor de kandidatenlijsten fors gestegen. Er werden om verkiesbare plaatsen hier en daar zelfs veldslagjes op mini-niveau geleverd! Veldslagjes die in een stadsdeel notabene de twee verkiesbare vrouwen de das om deden.. Een niet mis te verstaan signaal dat de deelraden aan prestige winnen en dat de vrouwen dus alweer op hun tellen moeten passen.

Toch ben ik niet pessimistisch. In de stadsdeelcolleges komen de talenten immers vanzelf bovendien! Ook de vrouwen, dus. In twee van de zes stadsdelen waar het CDA deel uitmaakt van het college is een van de twee wethouders een CDA-vrouw. En voor de verkiezingen van 2 maart a.s. heeft de CDA-kamerkring maar liefst vijf vrouwelijke lijsttrekkers. Een daarvan is Corry Weltevreden, lijsttrekker van de Centrale Gemeenteraadlijst. In Amsterdam is bij de vrouwen veel talent. Het kader wat zich nu aandient zijn vrouwen van om en nabij de dertig die naadloos voldoen aan het profiel van de grootstedse vrouw uit het CDA-rapport "Vrouwen en Mannen van de partij" (1989): hoogopgeleid en opwaarts mobiel. Hopelijk kan het CDA-Amsterdam haar blijven boeien. Want wie jonge vrouwen heeft, heeft de toekomst. Alleen: hoe die toekomst er voor Amsterdam zal uitzien valt nog niet te voorspellen. Er zijn al weer ingrijpende bestuurlijke veranderingen op til. Het ROA (Regionaal Overlegorgaan Amsterdam) dient zich aan en het ligt in de bedoeling dat Amsterdam na de verkiezingen van 1998 een stadsprovincie wordt en de stadsdelen zelfstandige gemeenten. Wat we in ieder geval wel zeker weten is dat de ROA-Raad een mannenclub dreigt te worden. Aanvankelijk was de voorzitter een vrouw: Marja van Bijsterveld, destijds CDA-wethouder in Almere. Helaas, zowel Almere als Marja zijn uit de ROA. En dus zijn ze in de ROA-Raad weer 'mannen onder elkaar'. Voor de volgende verkiezingen moet het Vrouwenberaad er dus nog harder tegenaan om van het ROA een "mensenclub" te maken. Dat kan alleen als er nog veel meer vrouwen bereid zijn om in het CDA en de politiek mee te draaien.

Lilian Sluiter ●

Groene ruimte

In het Kamerdebat over de uitvoering van het Structuurschema Groene Ruimte werd veel aandacht besteed aan de vraag of het ambitieuze plan voor de aankoop van 150 hectare grond voor natuur in de komende 25 jaar, wel voldoende solide is. De CDA-fractie heeft hier al eerder bij herhaling haar twijfel over uitgesproken. De CDA-fractie heeft er bij staatssecretaris Gabor op aangedrongen er voor te zorgen dat het Groenfonds (het fonds waaruit investeringen in de natuur worden bekostigd) met spoed wordt ingesteld. In het Groenfonds zijn ook de provincies vertegenwoordigd. De provincies spelen naast het Rijk een belangrijke rol bij de financiering van het toekomstig natuurbeleid. "Hoe eerder het Groenfonds wordt ingesteld hoe eerder de provincies bereid zullen zijn hun deel van de financiering in te vullen. Gabor deelde de Kamer mee dat het Groenfonds uiterlijk 1 april dit jaar wordt ingesteld. Voor de CDA-fractie is dit ook de uiterste datum om de financiering voor de eerste zes jaar van de uitvoering van het plan voldoende basis te geven", zegt CDA-woordvoerder Jan van Noord.

Op een aantal punten heeft de CDA-fractie samen met andere partijen wijzigingen aangebracht. De belangrijkste daarvan zijn dat bij landinrichting de voorgestelde minimumbedrijfsomvang niet zal doorgaan en dat het voorgestelde extra ammoniakbeleid rondom grootschalige natuurgebieden niet in de structuurschema's wordt opgenomen. Voor eventueel extra ammoniakbeleid in de vorm van gebiedsgerichte aanpak zal worden aangesloten bij de afspraken die de Kamer heeft gemaakt bij de derde Fase Mestbeleid en het Interimbeleid Amoniak.

Over de verschillende moties moet de Kamer nog stemmen.

Het idee van een toegangkaart voor alle natuurgebieden, vergelijkbaar met de Museumjaarkaart spreekt Van Noord aan. Gabor heeft toegezegd daar met belanghebbenden over te zullen praten.

Woningnood in Rotterdam

"De trendbrief van minister Alders en staatssecretaris Heerma bevestigt dat het niet goed gaat met het beschikbaar komen van bouwlokaties en dat derhalve de woningnood in de Randstad oploopt tot een te hoog percentage. Het is een typisch ruimtelijke ordeningsprobleem en daar is minister Alders in de eerste plaats verantwoordelijk voor", zegt Helmer Koetje namens de CDA-fractie.

In de VINEX (Vierde Nota Ruimtelijke Ordening) werden rond de stadsgewesten plaatsen aangegeven waar uitgebreid kon worden en woningen konden worden ge-

bouwd. Tal van problemen dienden zich echter aan bij het beschikbaar komen van die bouwlokaties, zoals bodemverontreiniging. "Het probleem zit hem dus niet in te weinig geld voor de Volkshuisvesting. Gemeenten houden momenteel juist geld over. Met deze rentestand zou tweemaal het programma gebouwd kunnen worden." Koetje betreurt het dat de brief zo'n passiviteit uitstraalt. "Echte oplossingen bieden de bewindslieden niet. Er moet snel een mondeling overleg worden gehouden. Die

den natuurlijk ook liever een Betuwelijn die niet hoorbaar of zichtbaar is maar je moet realistisch blijven en geen beloftes doen die je niet waar kunt maken. Daarom hebben wij bij het debat in de Kamer heel nauwkeurig gekeken naar het tracé om knelpunten op te lossen. Voor die knelpunten is 750 miljoen extra uitgetrokken. Er is geen project waar zoveel extra geld is uitgetrokken voor knelpunten als dit project en dat in een tijd waarin ieder departement fors moet inleveren."

Volgens kamerlid Koetje moet er snel gebouwd worden in de Randstad

(foto Dijkstra en zoon)

lokaties moeten snel beschikbaar komen zodat er gebouwd kan worden." Het oplopend woningtekort in de Randstad kan tot gevolg hebben dat mensen zich verder van hun werk gaan vestigen waardoor de mobiliteit die het kabinet wil terugdringen in het belang van milieu en de filevorming, juist weer toeneemt. Koetje zou het goed vinden als bij de kabinetsformatie volkshuisvesting en ruimtelijke ordening meer in één hand gebracht zouden worden. "De voortgang van de volkshuisvesting hangt zo samen met de ruimtelijke ordening dat die bestuurlijk ook in één hand moeten komen."

Betuwelijn

Gerd Leers is verbaasd over de opstelling van D66 op haar partijcongres van 5 februari jl. . Op dat congres werd gesteld dat de Betuwelijn zoveel mogelijk ondergronds aangelegd zou moeten worden. Prijskaartje: 4,5 miljard gulden extra. "Wij hebben in de Tweede Kamer de discussie gehad over de aanleg van de lijn. Wij had-

Daarom is er verbazing bij Leers dat D66 dit zo gemakkelijk doet zonder daar dekking voor aan te geven. "D66 zegt dat dat geld wel gehaald kan worden uit het fonds Economische structuurversterking maar voor de gelden die daar in zitten is natuurlijk al een bestemming gevonden. Mogelijk toekomstig geld eruit halen wat er nog niet inzit is de spaarpot voor je kleinkinderen leeghalen." Leers vindt dat hier sprake is van illusiepolitiek en zegt: "Hier wrekt zich de opstelling van D66-coryfee Jan Terlouw. Hij heeft wind gezaaid en nu wordt storm geogst. Het congres heeft de ideeën van Terlouw opgepakt." Leers vindt het volstrekt onverantwoord de Betuwelijn 4,5 miljard gulden duurder te maken. "Het is nu al moeilijk om de financiering rond te krijgen. Nu wordt al een zware claim gelegd op de externe markt. Als de lijn zo duur zou worden als D66 wil is die haalbaar noch rendabel."

Bodemsanering

De CDA-fractie stemt in met de aanvullende criteria die worden gegeven in de

novelle op de Wet Bodemsanering. De Tweede Kamer ging in april akkoord met het wetsvoorstel maar de Eerste Kamer drong aan op aanscherping van de criteria richting de rechter waarmee deze werkt bij de beoordeling van de vraag of een bedrijf als veroorzaker van de milieuschade aangemerkt kan worden.

In de Wet Bodemsanering zijn het de bedrijven die de vervuiling veroorzaakten en eigenaar zijn, die de bodem moeten saneren. Dit in tegenstelling tot de nu nog geldende wetgeving waarbij het de overheid is die saneert. De bedrijven krijgen de tijd om voor de sanering een moment te kiezen en de overheid ziet er op toe dat dat moment ook daadwerkelijk wordt gekozen. De provincie kan met een saneringsbevel ingrijpen en een bedrijf tot sanering dwingen. Mocht een bedrijf werkelijk niet in staat zijn te saneren dan kan de overheid optreden. In de wet is de mogelijkheid opgenomen dat werknemers rechtstreeks de provincie melden dat een bedrijfsterrein ernstig vervuuld is.

CDA-woordvoerder Esselink maakte zich destijds in de Tweede Kamer al zorgen over de last die de nieuwe wet op het bedrijfsleven zou leggen. Hij kan dan ook instemmen met de extra criteria die in de wet worden opgenomen waarmee het pad dat de rechter zal volgen wat extra wordt geplaveid.

De extra criteria zijn: de veroorzaker van de schade moet de gevaren van de door hem geloosde stoffen ten tijde van de verontreiniging -kunnen- kennen, de veroorzaker moet zich verwijtbaar hebben gedragen en hierbij moet in aanmerking worden genomen hoe in vergelijkbare bedrijven toen werd gehandeld en wat de alternatieven toentertijd waren.

Esselink vindt dat het primaat van de Tweede Kamer door de novelle niet wordt aangetast. "Wij hier in de Tweede Kamer maken uiteindelijk uit of we zo'n novellewijziging in een hier al aangenomen wetbehandelen en al dan niet aanvaarden. De CDA-fractie voelt zich niet klemgezet, niet door de Eerste Kamer noch door de regering. Wij kunnen in volle vrijheid beslissen."

Esselink vindt dat de inhoud van novelle nog steeds voldoet aan het door het CDA-gestelde criterium dat degene die de bodem willens en wetens ooit ernstig vervuilde en in redelijkheid kon weten dat die vervuiling er toe moest leiden dat die vanwege de gevolgen ooit opgeruimd zou moeten worden, dat hij voor die kosten aangesproken zou kunnen worden door de overheid als deze saneert.

Gevangenisbeleid

De CDA-fractie is ingenomen met het verschijnen van de nota Gevangenisbeleid omdat daarmee een eerste stap kan worden gezet het gevangenisbeleid aan te passen

aan de ernstige en verontrustende ontwikkelingen in de criminaliteit zoals die zich de laatste jaren hebben voorgedaan.

"Aangezien de nota ingrijpende voorstellen formuleert willen wij de nota eerst zorgvuldig bestuderen", zegt woordvoerder Marjan Soutendijk. Soutendijk zegt in principe positief te staan tegenover de versoeringen zoals die worden voorgesteld evenals de intensievere rol van arbeid in het gevangenisregiem. "Het is goed voor gedetineerden om te werken. Zo wordt hen arbeidsritme bijgebracht en het maakt hen klaar voor de terugkeer in de maatschappij. Het mag echter niet zo zijn dat er concurrentievervalsing optreedt met bijvoorbeeld de sociale werkvoorziening. Je hoort wel eens geluiden dat een gevangenis door dat werk kostendekkend zou kunnen worden maar dat lijkt mij te ver gaan."

Electronische detentie voor bepaalde groepen gedetineerden kan volgens Soutendijk bijdragen tot verlichting van het capaciteitsprobleem. Bij deze vorm van detentie kan de veroordeelde thuis blijven. Hij/zij draagt een zendertje op het lichaam. Zodra hij/zij de toegestane ruimte te buiten gaat, wordt de politie gealarmeerd. Bovendien wordt doordat de veroordeelde in zijn eigen omgeving blijft de kloof tussen detentie en samenleving voorkomen. Het doet Soutendijk goed dat de nota meer de door haar aanbevolen geest uitademt: goed gedrag belonen. Zij pleitte er destijds al voor vervroegde in vrijheidstelling alleen te geven bij goed gedrag. Nu is er eigenlijk sprake van een automatisme.

Vliegveld Rotterdam

Het CDA-Tweede Kamerlid Thijs van Vlijmen noemt het besluit van het kabinet van vorige week vrijdag over het vliegveld Rotterdam "verstandig." Het besluit gaat uit van de drie volgende zaken: er is in principe om ecologische, economische en logistieke redenen aanleiding om bij Rotterdam een luchthaven te hebben, de lokatie moet je definiëren in overeenstemming met de plaatselijk verantwoordelijke bestuurders, dus ook de provinciale die verantwoordelijk zijn voor streekplannen, en tenslotte aspecten van ruimtelijke ordening en andere aspecten moeten in samenhang worden gezien met de Hoge Snelheidslijn. Op het moment van het ter perse gaan van dit blad was net de motie van GroenLinks die nogal onverwacht in hoofdelijke stemming was gebracht - in de Kamer aangenomen. In die motie wordt het kabinet verzocht het besluit over een vliegveld nog eens te heroverwegen. Van Vlijmen verwacht dat het kabinet vervolgens tot precies hetzelfde besluit zal komen. "Het kabinetsbesluit bevat op zich al momenten van heroverweging.", zegt Van Vlijmen. Er zal onderhandeld moeten worden over de grootte van het vliegveld.

Minister Maij en de gemeente Rotterdam willen bij Rotterdam een fors nieuw regionaal vliegveld, een vliegveld dat groter moet worden dan bijvoorbeeld Eelde of Beek. De provincie Zuid Holland is tegen welk vliegveld dan ook.

De CDA-fractie wil graag een vliegveld bij Rotterdam houden.

(foto ANP)

Rechts door het midden" (1)

Mr J. (Hans) S.L. Gualthérie van Weezel is in de vijftien jaren van zijn lidmaatschap van de CDA-fractie in de Tweede Kamer een kleurrijke figuur geweest. Met als hoofdkleur het christelijke in de politiek (hij was van CHU-huize) en als belangrijke bij-kleur een conservatieve invalshoek. Een enkele keer bleek hij als CDA-politicus ook uitgesproken progressief. In 1992 verruilde Van Weezel zijn kamerbankje voor een zetel als Nederlands permanente vertegenwoordiger bij de Raad van Europa in Straatsburg. Een eerbiedwaardige functie die mooi aansluit bij zijn diplomatieke carrière die hij had voordat hij in de Tweede Kamer kwam. Ook vandaag nog heeft Hans niets van zijn oorspronkelijkheid verloren, zo bleek rondom het verschijnen van zijn boek "Rechts door het midden" deze week. Evenals de auteur zelf een open boek. Niet echt onthullend, maar wel vol aardige kijkjes achter de coulissen van de Haagse politiek in het algemeen en van het CDA in het bijzonder. Het eerste exemplaar werd dinsdag officieel aangeboden aan oud-VVD-voorman Hans Wiegel voorafgaande aan de Europese borrel in het Voorlichtingsbureau van de EG in Den Haag. Tal van politici, journalisten en andere Haagse figuren liepen er rond. Ook tal van mensen die de auteur blijkens het personenregister in "Rechts door het midden" in hoofd- of bijrollen laat figuren. Om een paar voorbeelden te noemen: Partijgenoten Willem Aantjes, Jos van Gennip en Joep de Boer, Kapitein ter Zee van Gurp en vice-admiraal Verdreezen, de Amsterdamse Hoofdcommissaris Nordholt en de dames Van den Broek, Ruding, Brinkman en Schmelzer.

Hans Gualthérie Van Weezel

"Rechts door het midden" (2)

Van Weezel schreef het boek op verzoek van uitgever Sdu; niet als memoires, maar

als "Haagse herinneringen"; als een interessant kijkje in de Haagse keuken en als een blik op de mensen achter het politieke bedrijf. Maar levert dat juist niet een ontgoochelend en dus demotiverend beeld op voor het ongekend grote aantal twijfelaars die niet weten of zij de komende maanden moeten stemmen en zo ja op welke partij? Hans van Weezel: "Integendeel. Ik heb geprobeerd te laten zien, dat de politiek net zo in elkaar zit als de rest van de samenleving. Niet beter, maar zeker ook niet slechter. Stemmen is dus de moeite waard. De politiek heeft zowel haar serieuze als haar humoristische en menselijke kanten." In tal van boekbesprekingen wordt het boek omschreven als prettig leesbaar en onderhoudend, maar zonder tot nu toe onbekende nieuwe feiten. "Dat klopt, want dat was de bedoeling ook niet" aldus de auteur.

Desondanks kreeg hij tot voor drie weken voor de presentatie de (herhaalde) waarschuwing van een, zoals hij blijft zeggen "vooraanstaand CDA-bestuurder" die hem waarschuwde voor de negatieve gevolgen voor zijn carrière. Hij voelde zich hierdoor slechts gesterkt in de overtuiging, dat de publikatie van zijn boek een goede zaak is. Al was het alleen maar "in het kader van de vrijheid van meningsuiting en de rechten van de mens; thema's die bij uitstek bij de Raad van Europa zo hoog in het vaandel staan".

Vrouwelijke voorzitter kamerkring Den Haag

CDA-kamerkring Den Haag heeft eind januari een vrouwelijke voorzitter gekozen, mw mr drs Anne-Marie Stordiau-van Egmond. Een unicum in de mannelijke wereld van de kring- en afdelingsvoorzitters die het CDA kent. Zij is de opvolger van Wilbert Stolte, die nummer 3 is op de kandidatenlijst voor de Haagse gemeenteraad. Stordiau (42 jaar) is zich ervan bewust, dat zij de enige vrouwelijke voorzitter is, maar dat is dan ook alles. "Het geslacht van een voorzitter maakt niet uit. En ik ben ervan overtuigd, dat dit ook voor de selectiecommissie geen rol heeft gespeeld. Zo hoort dat ook. Want zo langzamerhand moet de tijd waarin het geslacht bij dit soort functies een rol speelt achter ons liggen." Tegelijkertijd is ze zich ervan bewust, dat de werkelijkheid er vaak slechter uitziet dan dit ideaal. "Ik ben het eens met de grondgedachte van de aktie van de Stichting Burgerschapskunde om meer vrouwen in de politiek te krijgen. Want het aantal in officiële politieke functies actieve vrouwen ligt nog ver achter bij het aantal mannen. En dat geldt op alle niveaus." Stordiau geeft toe, dat haar kandidatuur mede het resultaat is van een sterke lobby van het CDA-Vrouwenberaad. Maar ook in andere kringen van de partij was zij al opgevallen.

Anne-Marie Stordiau Van Egmond, de nieuwe voorzitter van de kamerkring Den Haag

(foto Elzebet Veenendaal)

Eerst als woordvoerder van de toenmalige WVC-minister Elco Brinkman en daarna als kabinetschef van Schelto Patijn, de commissaris van de koningin in Zuid-Holland. In deze laatste functie is zij belangrijke figuur op de achtergrond als praatpaal van tal van Zuid-Hollandse burgemeesters. Nog meer is zij bekend als grote promotor van meer vrouwen in het burgemeestersambt. Verder adviseert zij de partijleiding inzake de verkiezingen.

Nog geen twee weken na haar verkiezing kreeg zij het al voor de kiezen toen zij tijdens het partijcongres eind januari haar kringbestuur op één lijn moest proberen te krijgen bij het partijstandpunt inzake de bevrozing van lonen en uitkeringen. Intussen staat zij ook in Den Haag voor de moeilijke taak om de huidige 6 zetels waarop het CDA in de peilingen staat fors omhoog te brengen. "Op zijn minst moeten we tien zetels halen, het aantal dat wij nu bezetten. Maar het zal niet gemakkelijk zijn om in de vier weken die ons resten de trend om te buigen. Des te groter is ons enthousiasme om er een goede campagne van te maken. En aan onze kandidatenlijst zal het niet liggen."

Ben Pauw

(foto Hans Hordijk)

Zeggen wat je doet en doen wat je zegt!

Enige weken geleden werd ik uitgenodigd voor een wat ongebruikelijke plechtigheid. Een bedrijf kreeg enkele kwaliteitscertificaten uitgereikt. Als speciale feestredenaar was Pierre Jansen uitgenodigd. Hij moest de in grote getalen aanwezige managers een boodschap voorhouden: bedrijfsmanagers kunnen een heleboel leren van kunstenaars. Zeker als het om kwaliteit gaat. Ik heb ademloos geluisterd. Vooral na de laatste hectische weken kan een beschouwing over kwaliteit en politiek best zinvol zijn.

Dit is de boodschap die ik van Pierre Jansen heb meegenomen: Kwaliteit heeft te maken met de essentie der dingen. Overbodige franje, storende kleinigheden moeten weggelaten worden, om de hoofdzaak duidelijk op de voorgrond te laten treden.

Kwaliteit heeft te maken met zorg. En dus met zorgvuldigheid. Je begint niet zomaar. Een kunstenaar is nooit tevreden. Noch met zichzelf, noch met zijn werk. Hij blijft leren. Hij blijft streven naar een hogere graad van volmaaktheid. Hij durft te veranderen. Hij durft ook ideeën van anderen over te nemen en tot de zijne te maken. Kwaliteitsmanagement is vooral veranderingsmanagement.

Als het bedrijfsleven van de kunstenaar kan leren, moet de politiek dat ook. De komende maanden staan zware opdrachten te wachten. Drie verkiezingen maar liefst. Met boodschappen die nog niet door iedereen helemaal begrepen worden. Het CDA zal drie keer opnieuw een meesterproef moeten afleggen. Daar zullen we zeker in slagen. Maar succes komt niet zomaar. Het is riskant als een partij denkt dat ze zo veel ervaring in huis heeft dat elke volgende opdracht per definitie een doorslaand succes wordt. Ook democratie is veranderingsmanagement.

De kwintessens van onze boodschap is duidelijk:

1. Mensen moeten een baan hebben. Wie niet kan werken, moet kunnen rekenen op de solidariteit van ons allemaal. We moeten ons sociale stelsel zo maken dat het duurzaam is. Daar moeten we nu offers voor brengen. Anders stort het systeem letterlijk van armoede in elkaar! Het CDA is een kwaliteitspartij. Geen club van wie-dan-leeft-dan-zorgt.
2. We leven in een rechtsstaat. Dat lijkt vanzelfsprekend, als je niet beter weet. Onze rechtsstaat staat onder druk. Door de toenemende criminaliteit neemt het gevoel voor veiligheid af. De verdraagzaamheid van burgers onderling neemt af. De vervreemding neemt toe als de overheid machteloos lijkt om de problemen aan te

pakken. Het CDA is een kwaliteitspartij. Simplistische oplossingen worden niet voorgesteld. Maar wel het krachtadig en fundamenteel aanpakken van de (onderliggende) oorzaken.

3. Het CDA werkt aan een samenleving met kwaliteit. Dat wil zeggen dat burgers niet afwachten, problemen niet afschuiven op anderen. Actief burgerschap moet geleerd en onderhouden worden. Niet alleen op school. Maar vooral ook thuis. De bron van veel sociale kwesties ligt in een ontworpen thuissituatie. Respect en verdraagzaamheid moeten geleerd worden in een sfeer van geborgenheid. Daar heeft elk jong leven recht op.

4. Het gebod "Eert uw vader en moeder" werkt door in ons beleid. Ouderen hebben recht op een stelsel waarin zij verantwoord kunnen (blijven) wonen met aangepaste zorg. Dat moet zeker gelden voor de ongeveer een miljoen ouderen met zeer kleine pensioenen of alleen AOW. De lakmoesproef voor het CDA als christen-democratische volkspartij is hoe het omgaat met de kwetsbaarsten. Wij kunnen de talrijke signalen over de AOW-discussie niet negeren.

5. Natuurlijk werkt een kwaliteitspartij aan het herstel en behoud van ons leefmilieu. We hebben niet alleen respect voor onze ouders, maar ook voor onze (klein)kinderen. Onze Schepper heeft de aarde maar één keer gemaakt. Voor alle generaties.

Ons programma verdient een kwaliteitscertificaat. Hopelijk kunnen we dat ook zeggen over onze wijze van campagne voeren. We moeten voorzichtig zijn met Amerikaanse kermistoestanden in onze campagne in te bouwen. We hebben een prima lijsttrekker. Hij brengt onze boodschap zonder opsmuk. Maar wel eerlijk en helder. Wie op kop fietst vangt veel wind. Bovendien rijden we tegen een helling op. Allemaal voorspelbaar in een zwaar parcours. Maar onze kopman heeft recht op goede ploeggenoten. Het CDA-team moet weten dat er geen individueel klasement is. Elco rijdt voor ons allemaal. En wij allemaal voor Elco.

Tijdens de ontmoeting met de kwaliteitsnormeers uit het bedrijfsleven hoorde ik nog een duidelijk statement: kwaliteit is zeggen wat je doet en doen wat je zegt!

Een mooier parool voor de kwaliteitsploeg van Elco Brinkman is niet denkbaar.

Herman Kaiser
 politicoloog en burgemeester van Roermond

Via de sport politiek dicht bij mensen brengen

In het CDA-programma ontbreekt een inhoudelijke paragraaf over sportbeleid. Logisch zult u zeggen, want sportbeleid hoort bij de gemeenten dus het zal wel in veel gemeentelijke CDA-programma's aan de orde komen. In CD/Actueel het woord aan burgemeester Frits Brink van Veenendaal, die samen met zijn CDA-collega's Herman van Zwieten van Woerden en Dick Wijte van IJsselstein van mening is dat het ontbreken van inhoudelijke opmerkingen over sportbeleid in het landelijke CDA-program toch een gemis is. Alle drie zijn ze voorzitter van een landelijke sportkoepel. Brink van de Basketballbond, Van Zwieten van de Volleybalbond en Wijte van de Katholieke Sportunie.

Meneer Brink, waarom een te kortkoming? **Brink:** "Ruim vier miljoen mensen zijn lid van een sportorganisatie, en nog een aanzienlijke groep doet ongeorganiseerd aan sport op zeer uiteenlopende manieren. Daarnaast is de passieve beleving van sport van zeer grote betekenis, als vorm van recreatie. Niet voor niets is de aandacht van de media enorm voor de vele takken van sport. En niet te vergeten, sport is in economisch opzicht van enorme betekenis voor onze samenleving. Die betekenis zal alleen maar groter worden. Onze vrije tijd neemt toe, onze welvaart neemt toe. Steeds meer mensen zijn zich bewust van het belang van sportbeoefening. Jong en oud. Maar sport is meer dan recreatie, meer dan een voorwaarde voor een goede gezondheid. Sport is ook een stabiliserende factor in onze samenleving. In de sport leren we al jong dingen die we later in de maatschappij nodig hebben. Winnen en verliezen, volhouden en opgeven. Tegenstand accepteren. Eigen grenzen ontdekken. Ook zwakkere leden van de ploeg over de streep halen, stimuleren. Samenwerking in teamverband. En zeker ook omgaan met zaken die we later discriminatie noemen. Kortom, het ontdekken van normen en waarden in de samenleving. Het is daarom opmerkelijk dat - zeker - het CDA niet in ruime mate aandacht heeft besteed aan sport in het program. Wel kunst en geen sport. Ik houd het op een eenzijdige samenstelling van de werkgroep die het voorbereidende werk deed. Het is een gemiste kans de sport niet tot item te maken in de landelijke politiek."

Maar welke rol zou de centrale overheid dan moeten spelen?

Brink: "Sportbonden, en natuurlijk ook NOC/NSF werken landelijk. Tot nu toe is er een redelijke relatie tussen sportbonden en WVC. Het is van eminent belang dat dat zeker niet wordt aangetast in de toekomst. Het project sportmarketing is, ondersteund door WVC, van groot belang geweest voor de sportbonden en daarmee voor de clubs en verenigingen. En denk aan de zogenaamde STK-ers, het sport-technisch kader dat op landelijk (bonds-)niveau de noodzakelijk ondersteuning verzorgt voor de sporters, en daarmee voor de sportclubs. Hennekammers, worden de STK-ers nog wel eens genoemd. Een herinnering aan een goede CDA-traditie? Een goed voorbeeld van ondersteuning

Brink: Sport is meer dan recreatie, meer dan een voorwaarde voor een goede gezondheid. Sport is ook een stabiliserende factor in onze samenleving.

van de landelijke overheid is het project Pleintjes-basketbal van de Nederlandse Basketball Bond. Aspecten van sociale vernieuwing zijn ruimschoots te ontdekken in het landelijk goed aangeslagen project. De NBB heeft hiermede tastbare mogelijkheden geboden voor de uitvoering van een schijnbaar moeilijk te pakken politieke doelstelling. In veel plaatsen. Rotterdam heeft het mijns inziens vooral erg goed gedaan, daar zijn veel jongelui met eenvoudige middelen op een nieuwe manier lek-

ker met elkaar aan het basketballen. Een nieuw project zal dit jaar van start gaan, samen met scholen voor voortgezet onderwijs. Ook hier een samenwerking tussen basketbal(bond)belangen en het revitaliseren van sport in schoolverband. De laatste voorbeelden zijn landelijke acties, ondersteund door de landelijke overheid met lokale activiteiten. Veelal zullen gemeenten in deze acties participeren, omdat zij tevens aansluiten bij gemeentelijke plannen.

Want uiteraard zullen gemeenten ook in de toekomst op sportbeleid de meest gereede overheid zijn waarop een beroep dient te worden gedaan. Ondanks de financiële druk op gemeenten zijn gemeentebestuurders zich goed bewust van hun wezenlijke ondersteunende rol. Maar gemeenten zijn genoodzaakt de sportbeoefenaars steeds meer in rekening te brengen. Vooral zaalsporters betalen erg veel voor accommodaties. Ook hierdoor is het niet reëel te verwachten dat individuele sporters - nog - meer bijdragen aan landelijke projecten van hun bonden. Ook al omdat deze projecten veelal meer omvatten dan slechts de belangen van de eigen leden.

Daarom mag de ondersteuning van de sport vanuit de rijksoverheid zeker niet verminderen. Terecht deed minister d'Ancona een beroep op de bonden een antidiscriminatiecode op te stellen. Normen en waarden. Een landelijk belang dat overheid en sportorganisaties op landelijk niveau moeten trachten invulling te geven."

Sport en politiek

Van Zwieten: "Ja, ook voor de topsport is er wel degelijk een rol weggelegd voor de landelijke overheid. Een rol die thans door WVC en in relatie met NOC/NSF ook wel

gespeeld wordt, maar die hoognodig uitgebouwd moet worden, als Nederland de boot niet wil missen. Ik doel dan vooral op de voorwaardenscheppende rol die van de overheid verwacht mag worden. Wanneer je topsport wilt blijven bedrijven op een volwaardig niveau, dan vraagt dat om accommodaties en voorzieningen die daarop afgestemd zijn. Wanneer we de Nederlandse situatie daarbij vergelijken met die in zeer vele andere landen, dan moeten we constateren, dat we in toenemende mate een achterstand beginnen op te lopen. En de accommodaties die er zijn, zijn zo schrikbarend duur in gebruikstarieven, dat ook dat een forse belemmering betekent voor de ontwikkeling van de topsport. Onlangs vroeg ik de directie van een internationaal organisatiebureau waarom bepaalde toernooien alleen in andere werelddelen werden georganiseerd en niet in Europa of bijvoorbeeld Nederland. Zijn antwoord was kort en bondig: veel te duur! Een andere ontwikkeling die de topsport raakt en waarbij activiteit in ondersteunende zin van de landelijke overheid verwacht mag worden is de toenemende professionalisering, waarmee sportbonden te maken hebben. Zo wordt het bijvoorbeeld hoog tijd dat sportbonden zelf over kennis

en kunde op het gebied van marketing en communicatie kunnen beschikken, ten-einde externe geldstromen ook zo optimaal mogelijk aan de sport ten goede te kunnen laten komen. In de jaren zestig hoorde je bepaalde politici wel zeggen dat sport en politiek gescheiden moeten blijven. Dat kan natuurlijk niet en terecht horen we die opvatting niet meer.

Wanneer we constateren dat zeer velen in dit land actief of passief bij sport betrokken zijn en dat zeer velen genieten van de topsport, dan is er wel degelijk een rol voor de landelijke overheid. "Politiek dichtbij mensen", dat willen we graag. En als er ergens de kans ligt om politiek dichtbij mensen te brengen, dan is het wel in de sportwereld.

Dat kan op velerlei manier en hoeft ook niet altijd geld te kosten. Onze politici wens ik de komende verkiezingsronde veel inventiviteit toe. Dat de sport in het CDA-programma onderbedeeld is, zal stellig niet betekenen dat niet met daadkracht de problemen in de sport tegemoet getreden kunnen worden."

Normen en waarden

Wijte: "Het is van groot belang bij de sportbeoefening aandacht te besteden aan

waarden en normen. De landelijke overheid heeft een belangrijke rol in het entameren van en het in gang houden van de discussie hierover. Ook voor de Nederlandse Katholieke Sportfederatie is de behartiging van fair play en gezonde sportbeoefening van essentiële betekenis.

Zowel in de topsport als in de breedtesport zijn de immateriële waarden van de sportbeoefening van groot belang. De overheid zal in de randvoorwaardelijke sfeer de maatschappelijke betekenis van een gezonde en sportieve lichamelijke ontwikkeling en opvoeding voor moeten blijven houden. Dat betekent brede inzet van middelen en met name ook binnen het bereik van de breedtesport waar miljoenen mensen op betrokken zijn.

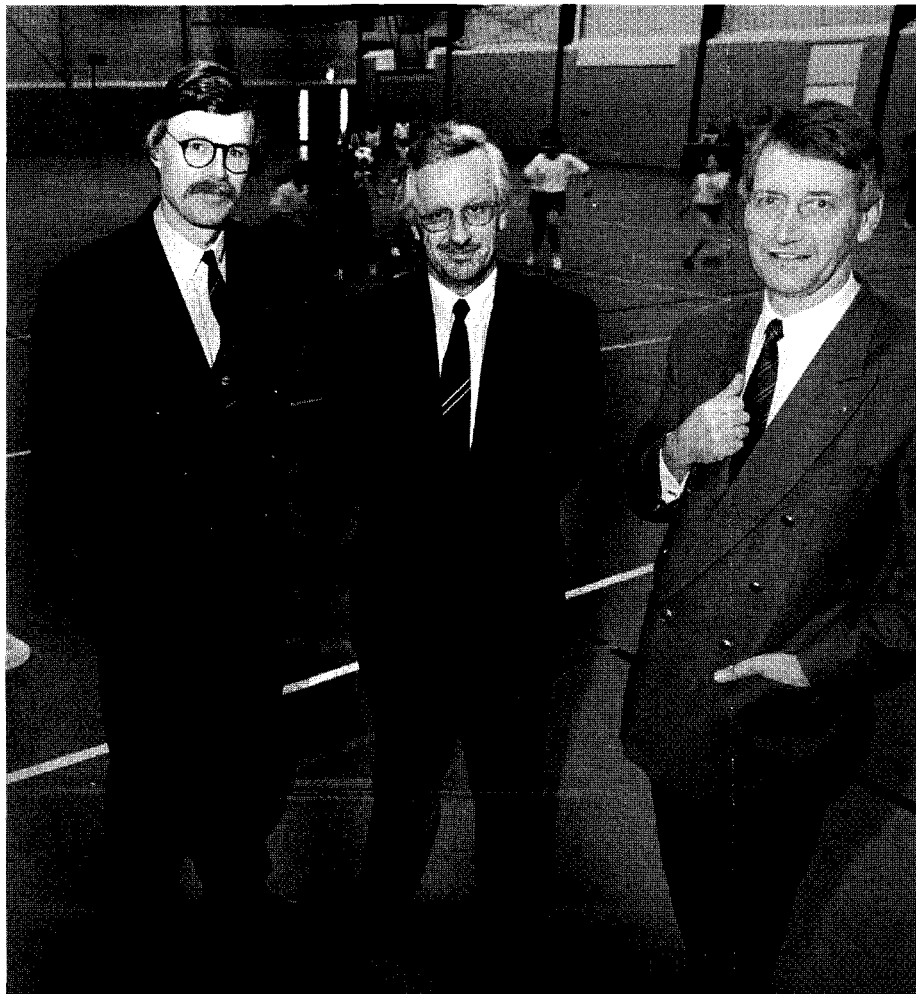
Het CDA zal zich ook de komende regeringsperiode sterk moeten blijven maken voor voldoende financiële mogelijkheden van de sportontwikkeling en -opleiding, met name voor de jeugdigen. Het leren spelen en het spelend leren zijn voor de recreatie bij de maatschappelijke ontwikkeling van belang en verdienen grote steun, zeker ook waar duizenden vrijwilligers de sport dragen en bijdragen aan de maatschappelijke vorming. Wij rekenen op het CDA!

Taak provincie

En de provincies?

Brink: "De andere overheid - provincie - is wat onderbelicht gebleven. Helaas moet ik erkennen. Ik zie voor de provincies een gewichtige taak weggelegd op sportgebied. Een schoolvoorbeeld van een provincie die op sportgebied baanbrekend werk verricht is de provincie Groningen. Een provinciale sportraad, functionerend als sportservicecentrum vervult een belangrijke taak ten opzichte van de regionale sportorganisaties. Deze organisatie wordt in belangrijke mate door de provincie Groningen financieel gesteund, terwijl ook alle gemeenten bijdragen. Het sportbeleid van deze provincie wordt in belangrijke mate door de sportraad voorbereid en - vaak projectmatig - uitgevoerd. Een vorm van privatisering derhalve. In deze provincie wordt sport ook als promotie-instrument erkend. Belangrijk sportevenementen worden gezien als een bijdrage aan de positieve beeldvorming. Helaas zijn er geen twaalf provinciale voorbeelden te geven. En in mijn eigen provincie - Utrecht - is de stilte op dit terrein adembenemend. Maar de programma's voor de provinciale verkiezingen van 1995 zijn in bewerking. Er is hoop..."

Dick van Vliet

Burgemeesters brengen gezamenlijk een bezoek bij een korfbalwedstrijd. Van links naar rechts de heer Wijte (IJsselstein), Van Zwieten (Woerden) en Brink (Veenendaal).

(foto Elzabet Veenendaal)

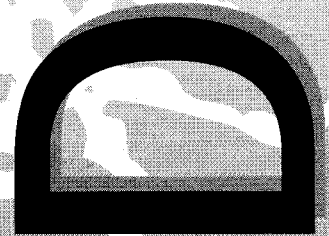
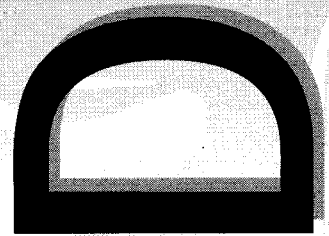
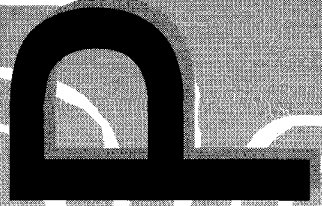
Digitale DataProductie

Sdu Digitale DataProductie is een werkmatschappij van NV Sdu, voorheen Staatsdrukkerij/Uitgeverij.

Sdu Digitale DataProductie is specialist in dataverwerking op de markt van de formele informatieverstrekking.

Diensten en producten

- ▶ Complete documenten in papieren en digitale vorm.
- ▶ Database printing en zet-Intensief drukwerk.
- ▶ Het samenstellen van complete documenten van complexe aard, geproduceerd of gedistribueerd via laserprinting en/of Printing on Demand technieken.
- ▶ CD-Rom services en -produktontwikkeling.
- ▶ Opslag, ontsluiting en levering van digitale formele data (Officiële Publikaties) voor verder gebruik in grafische en digitale produkten.

Christoffel Plantijnstraat 2
Postbus 20023
2500 EA Den Haag
Tel: (070) 378 99 11
Fax: (070) 347 99 19

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDACTUEEL

CDA
2
INGRID MORST

DREIGT ER EEN NIEUWE WONINGNOOD?

LUBBERS: LASTENVERLICHTING GEEN PRETPAKKET

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

Gebundelde
toespraken
van minister

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

DE WET
DE WET
DE WET

De gebundelde toespraken van minister E.M.H. Hirsch Ballin. Belangrijke problemen van deze tijd worden aan de orde gesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn: criminaliteitsbestrijding, minderheden in ons rechtsbestel, euthanasie en geweld.

De redes zijn een prikkel om de eigen verantwoordelijkheid te overdenken, en zich te oriënteren in de turbulente samenleving.

Omvang: 160 pag.

Formaat: 16 x 24 cm

Genaaid gebrocheerd

ISBN: 90 5 409079 0

Prijs: f 32,50

NUGI: 693

Bestelbon

Ondergetekende wenst te ontvangen: _____

..... ex. **In Ernst - Oriëntaties voor beleid**, door E.M.H. Hirsch Ballin, ISBN 90 5409 0790

(graag invullen in blokletters)

Lever mij direct/via boekhandel _____

Bedrijf/Instelling _____

Naam dhr/mw _____

Adres _____

Postcode/Plaats _____

Factuuradres _____

Datum/Handtekening _____

Ik word graag op de hoogte gehouden van uw nieuwe uitgaven

Bestellen:

stuur de bestelbon in een ongefrankeerde envelop aan

Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij
Antwoordnummer
10838, 2501 WB
DEN HAAG

of fax naar Sdu J&F,
070 - 3 458 068

bel naar Sdu
Servicecentrum
Uitgeverijen,
tel. 070 - 3 789 880

ook verkrijgbaar in de
boekhandel

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer en H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

C. Hoff,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor
CDJA-leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

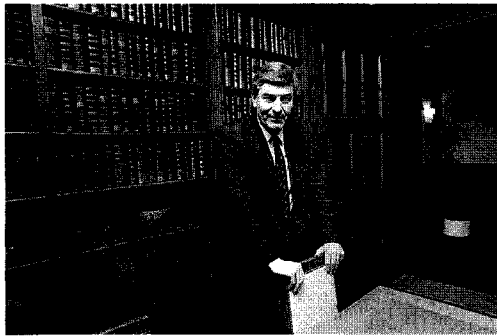
D. van Lieshout
070 - 3424813

CDAtel

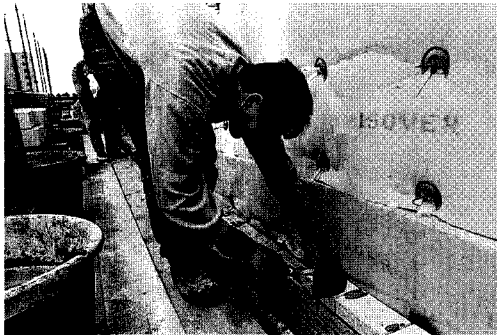
De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400 (42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina: Hans Hordijk

(foto Hans Hordijk)

(foto Dijkstra BV)

Lubbers: Lastenverlichting geen pretpakket

Volgens minister-president Lubbers is het kabinetsakkoord over de lastenverlichting geen pretpakket. "Het gaat om een fiscaal pakket van maatregelen die in relatie staan tot bevordering van de werkgelegenheid." Een interview over het kabinetsbesluit, de raadsverkiezingen, zijn rol in de campagne en de Centrum-Democraten staat op pagina 4, 5 en 6.

Ruimtelijke ordeningseisen spelen woningbouw parten

Er dreigt nieuwe woningnood in Nederland. Door de ruimtelijke ordeningseisen komen grote woningbouwlocaties vaak moeilijk van de grond. Er zal in de toekomst waarschijnlijk creatiever met de schaarse ruimte moeten worden omgesprongen. Pagina 8 en 9.

En verder:

Column CDA-delegatieleider in Europees
Parlement 7
Loopbaanplanning voor oud-wethouders 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Argumenteren en luisteren naar onvrede van
extreem rechtse stemmers 12, 13
Is de overheid dom? 14

Wetsontwerp over embryo's niet in lijn
met CDA-program 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Uw mening 20
Agenda 20
Aan de orde 21
Eerste Kamer behandelt Algemene wet
gelijke behandeling 22, 23

Commentaar

Lastenverlichting

Het uitgebreide pakket maatregelen dat het kabinet heeft vastgesteld ter verlichting van de lasten voor bedrijfsleven en burgers stemt tot tevredenheid.

Ten eerste stimuleert het pakket de economie en levert het straks ettelijke tienduizenden nieuwe banen op.

Ten tweede is het een evenwichtig pakket dat zowel het bedrijfsleven als de burgers tegemoet komt.

Ten derde is het eerlijk en reeël, omdat het om geld gaat dat in feite teveel via belastingen was geheven.

Tenslotte wordt met het pakket iets aan de koopkracht van mensen met een uitkering zoals de AOW-ers gedaan.

De mix van maatregelen die het kabinet heeft gekozen sluit aan bij de voorstellen die onder meer het CDA en de SER de laatste tijd hebben gedaan. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de sociale partners positief hebben gereageerd.

Met zijn uitspraak dat het geen "pretpakket" is bestrijft premier Lubbers terecht verwijten als zou het gaan om een "verkiezingsstunt". Ook zonder verkiezingen zou het kabinet dezelfde keuzen hebben gemaakt respectievelijk hebben moeten maken.

Het pakket maatregelen laat bovendien zien hoe voorzichtig men moet zijn met de beoordeling of liever veroordeling van plannen om een pas op de plaats te maken met uitkeringen en inkomens. Het laat zien dat bevestiging van uitkeringen niet per definitie hoeft te leiden tot koopkrachtverlies.

Redactie ●

Lastenverlichting is geen pretpakket, maar bedoeld voor meer werk

Op 2 maart aanstaande zijn de gemeenteraadsverkiezingen. In de gemeenten staat de politiek dichtbij de mensen. Toch bepaalt de landelijke politiek het beeld in de media. Zoals het omvangrijke pakket lastenverlichtende maatregelen voor bedrijfsleven en burgers, waartoe het kabinet vrijdag 18 februari jl. besloot. "Ik steun de CDA-campagne onder meer door tot en met de verkiezingen op 3 mei zo goed mogelijk als minister-president mijn werk te blijven doen" antwoordt CDA-premier Ruud Lubbers op de vraag naar zijn rol in de verkiezingscampagne.

Het is een vroege, vrieskoude maandagochtend, 21 februari. Matineus als gewoonlijk is Lubbers al een tijdje aan het werk in het Torentje. Voor zijn wekelijkse stafvergadering praat CD/Actueel met de langst zittende minister-president. De gespreksonderwerpen: de gemeenteraadsverkiezingen, de Centrum-Democraten en de omvangrijke lastenverlichting.

Raadsverkiezingen

We staan aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen. Maar leven die wel bij de burgers? En zijn die verkiezingen in feite niet een generale repetitie voor de Kamerverkiezingen?

"De raadsverkiezingen leven wel degelijk. Maar de mate waarin hangt af van de onderwerpen die per

gemeente spelen en van de wijze waarop de lokale partijen en politici zich manifesteren. Ik geloof niet, dat de kiezers er een soort kamerverkiezing van maken. Je kunt de raadsverkiezingen

wel als een soort "poll" zien, een soort verkiezingsonderzoek. Ik denk dat bij de kiezers twee dingen meespelen. Ten eerste, bij welke partij zij zich in het algemeen het beste thuis voelen en ten tweede hun opvattingen over het gemeentelijke beleid dat die partijen voorstaan."

Wat zijn de belangrijkste functies van de gemeenten?

"Ten eerste het aspect van "de politiek dicht bij de burger". Ten tweede de taken die gemeenten er als gevolg van de toenemende

decentralisatie bij hebben gekregen. Hier komt bij, dat gemeenten door de omstandigheden gedwongen zijn om op regionaal niveau met andere gemeenten samen te werken. Allerlei thema's die op nationaal niveau van belang zijn, spelen een steeds belangrijker rol op gemeentelijk niveau."

Om al die taken uit te voeren vragen gemeenten steeds meer geld aan de burgers. Neem de milieueffingen. Dit vertaalt zich in een toename van de lasten voor de burgers, terwijl de regering er juist alles aan doet om de lastendruk te verlagen.

"De kwaliteit van het bestaan kost geld. Als je een goede riolering wilt of schone straten moet daarvoor betaald worden. Natuurlijk zijn de gemeenten gehouden om - net als in "Den Haag" - te passen en te

achteruit gaan. De feiten, dat wil zeggen de koopkrachtcijfers, waarin ook de gemeentelijke belastingen worden meegenomen, laten zien dat dit niet zo is. Daarnaast wordt het beeld vertekend doordat lastenverhogingen veelal worden uitgedrukt in percentages. Soms zie je dan een verhoging van tientallen procenten, die in geld uitgedrukt hooguit om guldens of tientjes gaat."

Volgens de minister-president wordt het geld dat vanuit de landelijke overheid naar gemeenten gaat eerlijk en volgens objectieve criteria verdeeld. Daarbinnen zijn de laatste jaren grotere bedragen gegaan naar de grote gemeenten, omdat die te maken kregen met relatief zwaardere lasten. Bovendien laten de gemeentefinanciën over een langere periode een zeer solide beeld

zien. "Ik zit nu twintig jaar in de politiek. En in die tijd heb ik een groot respect gekregen voor het gemeentelijk management."

Afgezien daarvan wijst hij op de mogelijkheden van

gemeenten om oneigenlijk gebruik van uitkeringen en subsidies terug te dringen.

"Ook op die manier kunnen de beschikbare middelen nog efficiënter worden ingezet en de lastenverhogingen voor de burgers worden gedrukt. Want wat zij op die manier besparen vloeit rechtstreeks naar de gemeenten zelf terug."

Centrum-Democraten

Volgens peilingen gaan de Centrum-Democraten van Janmaat forse winst behalen bij de gemeenteraadsverkiezingen ....

Bolkestein heeft kennelijk nog geen tijd gehad om naar de feiten te kijken. Het gaat om het teruggeven van geld dat meer dan verwacht aan belastingen is binnengekomen.

meten met de beschikbare middelen. Dat is niet alleen een kwestie van prioriteiten stellen, maar ook van efficiency. Maar ook op het terrein van efficiency-verbetering is er de laatste jaren heel veel gebeurd. Aan de andere kant geef ik toe dat de gemeentelijke lasten plegen toe te nemen door de toename van taken. Maar in welke mate daarvan sprake is wordt sterk overdreven. Men heeft vaak de neiging te klagen over prijsstijgingen, maar over prijsdalingen wordt gezwegen. Dat levert een beeld op alsof de burger er alsmear in koopkracht op

“Dat is niet waar, want volgens de polls is die mogelijke winst al weer aan het dalen. Je hebt partijen die niet de ambitie hebben bestuurlijke verantwoordelijkheid te dragen, maar zich beperken tot de accentuering van een of enkele punten en tot het creëren van een anti-stemming. De partij van Janmaat is er zo een. Ook dit soort partijen vormen vaak een uitlaatklep voor ontevreden kiezers. Kiezers, die gewoon “tegen” zijn.

Zo'n soort ontevredenheid is niets nieuws. Dat die ontevredenheid zich concentreert in een partij als de CD is wel een punt van reële zorg. Die zorg moeten we niet overdrijven, maar ook niet onderschatten. Ons antwoord daarop moet niet zijn: een actie tegen die partij, maar een actie voor ons eigen beleid. We moeten onze eigen goede kanten laten zien in plaats van de slechte kanten van de CD.”

Wat dit laatste betreft waarschuwt Lubbers voor een te krampachtige houding bij het allochtonenbeleid. “Waar het om gaat is dat landgenoten die van elders zijn gekomen principieel dezelfde rechten en plichten hebben als Nederlanders. Ze mogen niet worden buitengesloten van rechten en plichten of worden achtergesteld, maar ze mogen ook niet worden voorgetrokken. Men denkt vaak ten onrechte, dat buitenlanders worden voorgetrokken, terwijl ze dat niet worden en dat zij te weinig hun plichten nakomen. Dit leidt tot een baaiert van debatten op basis van te subjectieve indrukken.”

Hoe voorkom je dat?

“Door vaart te brengen in deze beide basispunten. Met een overtuigend toelatingsbeleid, dat zowel rechtvaardig is als stringent. En met een overtuigend reïntegratiebeleid, dat zowel rechtvaardig is als verplichtend voor de nieuwkomers. En vooral ook door dit beleid goed uit te leggen.”

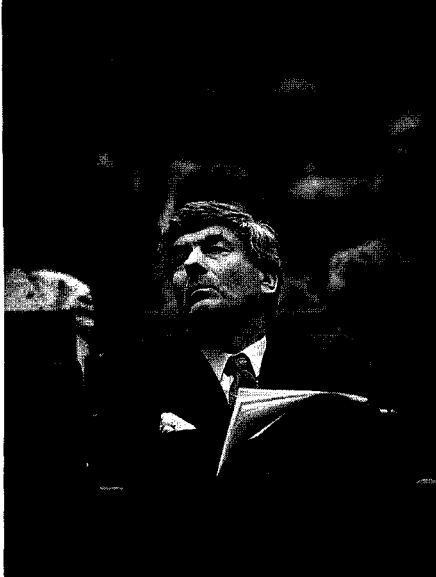
Toekomst Zestienhoven

Een actuele kwestie op het snijvlak van rijk, provincie en lokaal bestuur is de toekomst van Zestienhoven.

“Wat mij betreft ligt dat helder. Er is een kabinetsbesluit, dat Rotterdam een bescheiden vliegveld nodig heeft. We hebben ons niet uitgelaten over de vraag, of dat het oude of een nieuw vliegveld moet zijn. Want dat is een keuze van de gemeente zelf. Ik kan niet uitsluiten dat de regering er nog eens aan te pas moet komen, maar daar ga ik voorlopig niet van uit. Ik heb er niets tegen, wanneer Rotterdam een consultatief referendum onder de bevolking houdt, bijvoorbeeld als bijkomende vraag bij de Europese verkiezingen. Maar dan wel met drie vragen: geen vliegveld, het huidige of een nieuw. Zo simpel is het.”

Kabinetsbesluit lastenverlichting

De landelijke politiek. Het kabinet heeft een omvangrijk pakket lastenverlichtende maatregelen vastgesteld. Is dat de kroon op het werk van dit CDA/PVDA-kabinet?

Ik heb er niets tegen, wanneer Rotterdam een consultatief referendum onder de bevolking houdt over het vliegveld. (foto Hans Horst)

“Niet de kroon op het werk, maar een noodzakelijke afsluiting, omdat de lastendruk in 1994 zo'n 5 miljard hoger uitkwam dan in de Miljoenennota werd verondersteld. Dit vooral als gevolg van meevallers in de belastingontvangsten. Dat werd deels in het najaar al zichtbaar, deels zette dit zich door in de berekeningen van het Centraal Planbureau voor 1994. Het gaat om een heel groot bedrag; teveel om niet aan de belastingbetalers terug te geven. Weliswaar klopte vroeger de zogenaamde collectieve lastendruk met het regeerakkoord, maar op micro-niveau, dus voor de individuele burgers en bedrijven was die lastendruk hoger dan beoogd. Met deze maatregelen hebben wij dat gerepareerd. Dat bleek bij de herstelde belastinginkomsten nu mogelijk; dus moeten wij het met het oog op werkgelegenheid ook doen.”

Volgens Lubbers zijn de meevallers in de belastingen voor een deel het gevolg van het feit, dat bedrijven en burgers sinds enige tijd hun rente-inkomsten aan de fiscus moeten opgeven en daarover belasting moeten betalen. Ook de betere en meer stringente inning van belastingen heeft tot hogere belastingontvangsten voor het rijk geleid. “Wat het rijk teveel heeft ontvangen wordt nu aan de belastingbetaler teruggegeven. Het gaat om een fiscaal pakket van maatregelen die in relatie staan tot bevordering van de werkgelegenheid. Het is geen pretpakket.”

Levert het pakket concrete werkgelegenheid op?

“Over enkele jaren zo'n 25.000 à 30.000 banen. Belangrijker is dat we hiermee het vertrouwen in de economie kunnen herstellen en een versnelling in de verbetering van de conjunctuur. Dit gebeurt vooral via een verlaging van de arbeidskosten.”

In totaal gaan de lasten van bedrijven en burgers met zo'n vijf miljard gulden omlaag. Voor twee miljard gebeurt dit langs directe weg door een verlaging van de

WAO-premie die de werkgevers moeten betalen. Vóór 1995 wordt samen met de sociale partners bekeken, of wellicht een andere techniek om de arbeidskosten te verlagen beter is. Voor nog eens twee miljard door een lagere belasting op lonen, sociale uitkeringen en pensioenen. Op deze manier kunnen de bruto-bedragen in gulden gelijk blijven, zonder dat de koopkracht wordt aangetast. Lubbers: “In feite levert dit hetzelfde resultaat op als handhaving van de koppeling zonder belastingverlaging.” Het voordeel van dit laatste is dat de maatregel vooral lucht schept aan de onderkant van de arbeidsmarkt. “Voor deze laatste twee miljard is echter wel nodig dat met sociale partners voortzetting van de matiging in de CAO's overeengekomen wordt. Dat kan ook bij de daarvoor voorziene belastingverlaging.”

Lubbers benadrukt dat het gehele pakket in lijn is met het CDA-programma: lastenverlichting ten gunste van de werkgelegenheid. Niet alleen de AOW en de sociale uitkeringen kunnen in gulden gelijk blijven zonder aantasting van de koopkracht, hetzelfde geldt voor de CAO's. Ook die zouden zoveel mogelijk op nul moeten blijven. Anders blijven de mensen met een AOW of een andere sociale uitkering achter. Voor de werkenden gaat de eerste schijf in de loonbelasting al per 1 juli a.s. omlaag. Voeg hierbij dat de prijsstijging dit jaar lager zal uitvallen dan verwacht, onder meer door de lagere energieprijzen. Zo zie je, dat het mogelijk is om een pas op de plaats te maken in de bruto inkomens, terwijl het netto inkomen verbetert.”

Naast deze maatregelen tot directe en indirecte verlaging van de arbeidskosten voorziet het pakket waarover het kabinet overeenstemming heeft bereikt nog in enkele andere voorzieningen ter stimulering van de economie en werkgelegenheid. Lubbers somt op: een verlaging van de vennootschapsbelasting, die vooral ten goede komt aan bedrijven met een winst tussen de 100.000 en 250.000 gulden; en een verhoging van de zelfstandigenaftrek, die nog meer gericht is op de kleinere bedrijven. Omdat met name het midden- en kleinbedrijf zorgt voor de meeste werkgelegenheid verwacht de CDA-premier ook van deze maatregelen een gunstig effect op de werkgelegenheid. Daarnaast zijn nog enkele honderden miljoenen gulden gereserveerd om een paar fiscale ongelijkheden voor het bedrijfsleven ten opzichte van het buitenland glad te strijken. “Ook op deze manier verbetert het fiscale en economische klimaat voor bedrijven in Nederland.”

Lubbers maakt korte metten met de kritiek van VVD-leider Bolkestein, dat het kabinet met het belastingpakket een voorschot neemt op de toekomst. “Dat is onzin. Het gaat om hard geld en niet om toekomstig geld. Het geld is er; geld dat bedrijven en

burgers het afgelopen jaar teveel hebben betaald. Ik voeg daaraan toe, dat we bij het inschatten van de positieve werkgelegenheidsimpuls juist nog niet gekeken hebben naar de eventuele inverdieneffecten, die het gevolg zijn van de economische impuls waartoe het belastingpakket leidt."

En wat vindt hij van de kritiek van Bolkestein, dat het kabinet tot dit soort maatregelen zo kort voor de verkiezingen niet meer gerechtigd zou zijn?

"Laat ik het mild zeggen. Bolkestein heeft kennelijk nog geen tijd gehad om naar de feiten te kijken. Het gaat om het teruggeven van geld dat meer dan verwacht aan belastingen is binnengekomen. Bovendien is het kabinet niet demissionair tot na de verkiezingen. Hij had natuurlijk graag gewild dat er een crisis zou ontstaan, maar daarin moet ik hem teleurstellen. Het kabinet is in volle rechten en plichten tot na de verkiezingen."

Desondanks is het kabinet, zo betoogt Lubbers, op twee punten extra voorzichtig geweest. Ten eerste wat betreft de verlaging van werkgeverslasten met 2 miljard, die weliswaar per 1 juli a.s. ingaat, maar qua nadere invulling in het najaar open staat voor discussie van het nieuwe kabinet met de sociale partners. "Die ruimte hebben wij heel bewust voor het nieuwe kabinet open gehouden." Ten tweede geldt hetzelfde voor de andere twee miljard lastenverlichting, die een nieuw kabinet na dit jaar ook op een andere manier kan invullen, bijvoorbeeld deels door een verhoging van het arbeidskostenforfait.

Het geheel overziende concludeert hij: "Het gaat om een zeer groot pakket van

structurele maatregelen, waarmee de belastingverhogingen die op micro-niveau in deze kabinetsperiode zijn opgetreden worden geneutraliseerd of beter worden gerepareerd; die zijn in een klap weg. Dat is in overeenstemming met het regeerakkoord, waarin we hadden afgesproken de collectieve lastendruk niet te verzwaren. En dat is heel belangrijk voor onze concurrentiepositie. Maatregelen bovendien die voor een heel groot deel betrekking hebben op de onderkant van de arbeidsmarkt."

Daarnaast is een deel van de meevallers gebruikt voor een verlaging van het financieringstekort van de overheid, dat van 3,9% omlaag kan naar 3,75% en voor het opvangen van tegenvallende aardgasbaten in 1994 en 1995. Bovendien wordt een bedrag van 3,2 miljard "gespaard" voor 1995. "U hebt gelijk, in het regeerakkoord hebben we gemikt op een verlaging van het financieringstekort tot 3,25%. We hebben prioriteit gegeven aan lastenverlichting omdat de lastendruk meer uit de hand was gelopen dan het financieringstekort en omdat op die manier de werkgelegenheid een rechtstreeks stimulans zou krijgen. Op deze manier lopen we niet alleen wat betreft de beoogde lastenverlichting maar ook wat betreft het financieringstekort in de pas met het verkiezingsprogramma van het CDA. Sterker nog. Met dit pakket is het eerste jaar van de in het CDA-programm bepleite ombuigingen reeds voor een deel "genomen"."

Wat betekent het pakket voor het CDA-voorstel om ook de AOW-uitkeringen voor vier jaren te bevriezen?

"Het CDA-programm zegt: werkgelegenheid staat voorop. Dat zegt dit pakket ook. Dat

is ook belangrijk voor de pensioenen, want als je geen draagvlak hebt komt de continuïteit daarvan in gevaar. Het CDA-programm zegt: hou de uitkeringen, ook van de AOW, in guldens pas op de plaats en probeer de lasten te verlichten. Precies wat het kabinet in het pakket ook voorstelt. Overigens is dat in feite ook precies wat de SER voorstelt."

Was het dan niet veel beter geweest om in het CDA-programm voor te stellen om per jaar te bekijken, wat nodig is in plaats van een bevriezing van uitkeringen voor de gehele kabinetsperiode?

"Centraal staat de werkgelegenheid. Daarom de nullijn voor iedereen. Zo krijg je een draagvlak via meer werkgelegenheid voor structurele bescherming van de AOW. Ik heb op het CDA-congres gezegd dat je bij een nullijn met het oog daarop dan wel de dure plicht hebt om fiscale reparaties uit te voeren. Maar dat kun je alleen, wanneer ook de sociale partners mee doen met matigen. De regering kan het voor de AOW opnemen en voor de andere uitkeringen, maar de zaak gaat uit het lood, wanneer werkgevers en werknemers niet mee doen. Daarom wordt het najaar zo belangrijk om een pact met het bedrijfsleven af te sluiten; en juist om dat mogelijk te maken hebben wij twee miljard lastenverlichting daarvoor bestemd."

Is het vastgestelde pakket voldoende om de sociale partners zo ver te krijgen?

"Zonder meer. Ik heb daar ook signalen van. Er ligt een advies van de Stichting van de Arbeid om een groot deel van de lastenverlichting ten goede te laten komen aan de werkgevers. En we hebben een SER-advies om pensioenen en uitkeringen niet te verhogen maar in plaats daarvan de lasten te verlagen. Het kabinet heeft beide kunnen doen. En dat is perfect in overeenstemming met de wensen van de sociale partners."

Rol in campagne

Tenslotte de verkiezingscampagne. Wat is uw rol daarin?

"Ik steun de CDA-campagne op drie manieren. Ten eerste door tot en met de verkiezingen mijn werk als minister-president zo goed mogelijk te doen, wat in overeenstemming is met het CDA als bestuurderspartij. Ten tweede door voortdurend uiteen te zetten dat er op hoofdlijnen geen discontinuïteit is tussen het beleid van dit kabinet en het verkiezingsprogramma van het CDA. Ten derde door uiteen te zetten, dat het goed is dat er een nieuwe generatiewisseling optreedt. Iets wat niet alleen op Elco Brinkman slaat maar op de gehele top van de lijst. Zeg maar "het team van Elco Brinkman". Daarnaast verdedig ik graag en voluit de persoon en het beleid van Elco."

Ben Pauw

Lubbers met Brinkman in Amersfoort. "Ik verdedig graag en voluit de persoon en het beleid van Elco".

(foto ANP)

(foto Hans Hordijk)

Prudentie en egoïsme

Er zijn twee internationale organisaties in Europa die redelijk tot goed marcheren. Dat zijn - met al hun tekortkomingen en teleurstellingen - de Europese Unie (EU) en de NAVO. Misschien omdat ze goed draaien, zijn ze bij de buitenwacht populairder dan bij de eigen leden. Anders gezegd: velen willen graag lid worden zowel van de EU als van de NAVO. Daar is in beginsel niets op tegen. Beide clubs zijn geen navelstaarderige "closed shops". Zij staan open voor het vergroten van de kring. Hetgeen overigens prudentie bij het opnemen van nieuwe leden allerminst uitsluit: kunnen de aspiranten het volledige lidmaatschap met alle rechten en plichten aan, kan het bestaande draagvlak de nieuwelingen torsen, worden EU en NAVO niet uitgehold, lopen ze het gevaar van te verwateren? Enzovoorts, enzovoorts.

Het merkwaardige is dat het opperen van deze door voorzichtigheid ingegeven vragen al snel beoordeeld wordt als een uiting van egoïsme. "U wilt het lekker gezellig houden, niet te veel nieuwe armeluis-kandidaten erbij die ook een graantje uit de ruif mee willen pikken". Of, "wat lelijk en kortzichtig om de deur dicht te houden, zoiets doe je als CDA'er toch niet". Een linkerwang-rechterwang-refrein ontbreekt veelal niet in hun preek. Dat zijn overigens vaak wel dezelfde lieden die zich met grote hardnekkigheid en enthousiasme verzetten tegen een gemeentelijke herindeling wanneer een samengaan met een artikel-12-gemeente aan de horizon verschijnt.

Van de verwijten over zelfzucht en kortzichtigheid ben ik nooit echt onder de indruk gekomen. Ik acht het mede mijn taak dat wij erop letten bij de voortdurende processen van uitbreiding en herstructurering van de internationale organisaties uit onze krooncollectie niet de kip met de gouden eieren te slachten en niet met het badwater het kind te verwijderen.

Een rauwelingse uitbreiding van de NAVO naar het Oosten werkt irriterend uit naar Rusland dat onder leiding van de democratisch gekozen Jeltsin bezig is met een moeizame sociaal-economische herstructurering en tevens met een lastig proces van het vinden van een nieuwe positie in het internationale krachtenveld: niet meer als supermogendheid maar wel als groot land met legitieme belangen. De stap-voor-stap-benadering die thans door de NAVO wordt gevolgd schept veiligheidsrelaties met Midden-Europa zonder nieuwe scheidslijnen door Europa te trekken. Ik zie niet in wat daaraan zelfzuchtig zou zijn.

Van nieuwe kandidaten (ik denk dan vooral aan de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie) voor de Europese Unie verwacht ik in de eerste plaats dat zij de idee van de supranationaliteit accepteren, dus het inleveren van een stuk soevereiniteit aan een Europese overheid. Een Europese overheid waarin men dan trouwens zelf meespeelt en via welke men participeert in de door de partners ingebrachte stukken soevereiniteit. Op het gebied van het buitenlands- en veiligheidsbeleid moeten nieuwe leden bereid zijn con amore mee te werken aan het (moeizame) ontwerpen van zo'n beleid met op den duur een gemeenschappelijk defensiebeleid en wellicht een gezamenlijke defensie. Qua slagkracht en democratisch gehalte moet de uitgebreide Europese Unie minstens even goed functioneren als de oude EU. Zo niet beter, want een vergroting van het ledental maakt ieder gezelschap in beginsel wat logger.

In de tweede plaats moeten we nuchter met zijn allen nagaan of eventuele nieuwkomers (ik denk dan nu speciaal aan de landen in Midden- en Oost-Europa) de werking van de interne markt en straks de regels van de Economische en Monetaire Unie kunnen behappen. Zo ja, dan welkom. Zo nee, is het dan niet beter om ruim de tijd te nemen voor het toepassen van tussenformules en het ontwerpen van voorportalen teneinde uit te komen bij een vitale en perspectiefrijke opname van nieuwe leden in plaats van het risico te lopen van een kaalslag zowel bij de oude als bij de nieuwe leden? Is het niet wat beschamend te moeten vaststellen dat wij op dit moment niet bereid zijn Midden- en Oost-Europa een behoorlijke toegang tot onze markt te geven. En dan wel een volledig lidmaatschap van de Europese Unie? Ik stel voor dat we wel een beetje serieus proberen te blijven. Ik zeg volmondig ja tegen uitbreiding van de Europese Unie; maar alles op zijn tijd. Juist in het belang van de nieuwkomers.

Jean Penders
voorzitter CDA-delegatie Europees Parlement

Ruimtelijke ordeningseisen spelen woningbouw parten

Woningnood in Nederland. Lange tijd dachten we dat het probleem voorgoed verleden tijd was.

Niets is minder waar, zo wordt steeds meer duidelijk. De belangrijkste oorzaak is dat de grote geplande woningbouwlokaties moeilijk van de grond komen. De signalen zijn duidelijk, de oplossingen zijn echter niet zo snel voorhanden.

De behoefte aan woningen neemt toe. Deze behoefte wordt niet alleen gevoeld door stijgende aantallen gezinsherenigingen en asielzoekers, ook de gezinsverdunning en de wens van ouderen om langer zelfstandig te blijven wonen zijn belangrijke oorzaken. Vorig jaar maart kondigden minister Alders en staatssecretaris Heerma van VROM aan dat er tot 2005 in vergelijking met het eerder vastgestelde bouwprogramma 162.000 extra woningen nodig zijn. De komende jaren moet er een bouwprogramma van ongeveer 100.000 woningen per jaar worden gerealiseerd. Zonder deze extra bouwimpuls zou het woningtekort toenemen tot bijna 4 procent.

De bouwprogramma's zijn de afgelopen jaren ver achtergebleven bij de verwachtingen. In 1993 zijn in Rotterdam, Amsterdam en Utrecht in totaal 10.000 woningen minder gebouwd dan aanvankelijk de bedoeling was. In Nederland ontstaat er voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog weer woningnood, zo voorspelde directeur B. Kempen van de Nationale Woningraad (NWR) twee maanden geleden in zijn nieuwjaarsrede. De politiek heeft de problematiek jarenlang gebagataliseerd, zo is hij van mening. De woorden van Kempen lijken in de praktijk eenvoudig bevestigd te worden. In de regio midden-Nederland bijvoorbeeld is de woningnood volgens het Utrechts Nieuwsblad van 4 februari jl. al zo gestegen dat het woningzoekenden steeds minder uitmaakt in welke plaats ze komen te wonen als ze maar een huis vinden. De Tweede Kamer heeft het probleem intussen ook onderkend. Enige relativisering is volgens de regeringspartijen echter op zijn plaats. De cijfers van de NWR zijn volgens PvdA-Tweede Kamer-

lid A. de Jong toch wel een tikkeltje pessimistisch. "Elk jaar worden er nog steeds 90.000 woningen gebouwd", zo reageerde de sociaal-democraat begin januari in de Haagsche Courant.

Oorzaken

De problemen worden voor een belangrijk deel veroorzaakt doordat er weinig bouwrijpe grond beschikbaar komt. Bij het vaststellen van de Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra (VINEX) zijn in feite alle ruimtelijke ordenings-idealen bij elkaar opgeteld. Het uitgangspunt van de nota was dat er gebouwd zou moeten worden aan de stadsrand. De realisering van deze bouwlokaties moest worden gekoppeld aan goede mobiliteits- en verkeersplannen. Het autoverkeer moest worden teruggedrongen en er moesten goede tramverbindingen komen met het centrum van de stad. De nieuwe woonlokaties moeten bovendien voldoen aan strenge milieu- en landschapswensen.

vankelijk gepland. De plannenmakers hebben weliswaar wel rekening gehouden met openbaar vervoerslijnen, maar dat zoiets een forse investering zou vergen is pas later duidelijk geworden. De kosten voor alle investeringen bij elkaar zijn veel hoger dan de gelden die voor verkeer en vervoer ter beschikking staan. Ook blijkt dat de grondkosten zeer hoog zijn. Een goed voorbeeld is de moeizame gang van zaken bij Wateringen, waar de plannen worden vertraagd doordat hele grote percelen dure tuinbouwgrond moet worden aangekocht. De bodemsanering blijkt verder in veel gevallen een groot obstakel te vormen om daadwerkelijk aan de slag te gaan. In Rotterdam echter ligt de hele plannenmakerij stil als gevolg van het conflict over Zestienhoven. Een andere belemmering is het feit dat het tracé van de Hoge Snelheidstrein nog steeds niet is vastgelegd. De vraag of de lijn langs Pijnacker of door gemeenten als Berkel en Bergschenhoek moet gaan, is onduidelijk. In Amsterdam

worden de bestuurders geconfronteerd met de tegenvalende kosten van de openbaar vervoerverbindingen. In de hoofdstad zullen met name de plannen om te bouwen in het IJmeer op veel verzet stuiten van de

milieubeweging. Het plan betekent een regelrechte ecologisch ramp, zo zijn de tegenstanders van oordeel.

Onderhandelingsakkoorden

Ondanks alle negatieve berichten leverde het begin van 1994 ook wat positiefs op. Na jarenlange onderhandelingen ondertekenden de ministers Alders en Maij begin februari met de provincie Utrecht en het stadsgewest een onderhandelingsakkoord voor de bouw van 30.000 woningen tot het

Er zal waarschijnlijk een vijfde nota ruimtelijke ordening nodig zijn.

Daarmee begint dan een proces, waarbij veel creatiever met de schaarse ruimte zal worden omgesprongen.

Na vier jaar blijkt dat de keuze van de rijksoverheid een hoge prijs heeft. De idealen zijn prachtig. Het is echter de vraag of het kabinet destijds niet te veel hooi op zijn vork heeft genomen. Achteraf is duidelijk dat de verwachtingen te optimistisch zijn geweest. De VINEX-lokaties zijn prachtig gekozen, maar er is in veel gevallen te weinig gekeken naar de financiële haalbaarheid. Het verwerven van bouwgrond kost meer tijd en geld dan aan-

De komende jaren moet er een bouwprogramma van ongeveer 100.000 woningen per jaar worden gerealiseerd. (foto ANP)

jaar 2005. Het rijk stelt 272 miljoen gulden beschikbaar voor de dure grondexploitatie en 612 miljoen voor voorzieningen op het terrein van verkeer en vervoer. Vleuten-De Meern - dat een groot deel van haar grondgebied zal moeten afstaan om dit doel te bereiken - blijft echter tegenstribbelen. Amper een week later was het duo Al-ders/Maij ook rond met de provincies Noord-Holland, Flevoland en het Regionaal Orgaan Amsterdam. Het Rijk draagt de komende jaren in deze regio ongeveer 3,2 miljard gulden bij in de kosten voor het realiseren van ongeveer 100.000 woningen.

Meer nodig

De problemen die zich voordoen bij het bouwen van voldoende woningen, betekenen niet dat we het vastgestelde ruimtelijke orderingsbeleid moeten laten varen. Woningnood is slechts een tijdelijk probleem, zeggen de optimisten. De ervaringen van de afgelopen jaren zijn in elk geval een les voor de toekomst. Als de

Rijksoverheid en de provinciale overheden inderdaad vastlopen met de VINEX-locaties, zal er waarschijnlijk een vijfde nota ruimtelijke ordening nodig zijn. Daarmee begint dan een proces, waarbij veel creatiever met de schaarse ruimte zal worden omgesprongen. Er zal in elk geval een discussie op gang komen over de kwaliteit van het wonen. Een gemiddelde woningbezetting van 1,8 zullen we ons in de toekomst niet meer kunnen permitteren. Planoloog Marten Bierman pleit zelfs voor een "stedebouw van het genoeg". Hij is een groot voorstander van het compacte bouwen. Dat betekent meer hoogbouw en meer "inbreiding", dat wil zeggen wonen tussen de bestaande bebouwing. Niet alleen in de regio Amsterdam bestaan plannen om te gaan bouwen op plaatsen, waar nu nog water is. In Zuid-Holland wordt heel serieus nagedacht over het creëren van een bouwkustlocatie voor Scheveningen. Het creëren van zo'n lokatie kan zelfs worden gecombineerd met kassenbouw en extra natuurgebied. Het is ook niet on-

waarschijnlijk dat het strakke Groene Hart-beleid opnieuw ter discussie komt. Vooral de Nationale Woningraad is daar een sterk voorstander van. Het aantasten van het Groene Hart zal naar verwachting op veel weerstand stuiten. "Huizenbouw in het Groene Hart is vernietiging van uniek Hollands landschap", zo betoogden de leden A. Tilroe en B.C. van Sloten van de Werkgroep Kaaggebied onlangs in NRC/Handelsblad.

Bij alle sombere berichten is er tenminste nog één troost. Er zijn in Nederland nog steeds geen mensen die noodgedwongen op straat staan.

Dick Aanen

Addertjes

- * *Godsdienstenquete: Nederland gelooft het wel.*
- * *De rijksrecherche kan niks vinden. De BVD stelt een onderzoek naar de rijksrecherche in.*
- * *Zestienhoven, Vijftienhoven, Veertienhoven, Dertienhoven .....*
- * *Diagnose '66, nu nog een hedendaagse remedie!*
- * *De democratie gaat bij D66 wel erg ver: wat ze echt willen, bepalen ze pas nadat de kiezers hebben gesproken.*
- * *Sommige politici zou je niet alleen willen huldigen wanneer ze weg gaan, doch vooral mits ze weg gaan.*
- * *Bestuurders hebben het vaak over "de sprint aantrekken" of een "tandje extra" doch de praktijk toont vaak vooral vormen van sur place.*
- * *Wellicht dat de politie ook nog wat tijd kan vrijmaken om personen buiten het eigen apparaat te bestrijden.*
- * *Ongelofelijk die ontkerkelijking*
- * *Zwitsers: weg vervoer*

Loopbaanplanning met oog op ongewisse toekomst wethouders

Politici op alle bestuurlijke niveaus zitten in een kwetsbare positie. Al dan niet onverwacht kan het afgelopen zijn. Ook de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen zullen voor sommige zittende politici het einde betekenen van hun politieke carrière. CD/Actueel sprak met een aantal wethouders over de post-politieke toekomst en de training die zij volgden bij het Steenkampinstituut.

Politieke partijen hebben tot dusverre weinig aandacht besteed aan de 'nazorg' voor voormalige politici. Wel wees het CDA al in het rapport 'CDA-politici in functie' op het belang van het nadenken over de 'dag erna'. Jaap van Dam, stafmedewerker van het Steenkampinstituut (het scholingsinstituut van het CDA) organiseerde onlangs voor de eerste keer een training loopbaanplanning voor wethouders.

"Als scholingsinstituut van het CDA menen we dat je als politieke partij een verantwoordelijkheid hebt richting mensen die vaak gedurende vele jaren namens het CDA een openbare functie hebben bekleed. Daarbij doen we niet aan outplacement. We bieden ook geen kaartenbak met vacatures. Maar centraal staat de vraag 'Wat heb ik tot nu toe gedaan en wat wil ik in de toekomst gaan doen?' Kijk eens kritisch naar jezelf, naar wat je tot dusverre goed hebt gedaan en wat minder goed." Doel van de training is om mensen aan te zetten tot het ondernemen van stappen naar een toekomstige loopbaan. "In de training vragen we de deelnemers dan ook niet om daar op een rustige zondagmiddag eens over na te denken, maar om concrete voorstellen voor jezelf te doen."

Na de training van twee dagen volgt een aantal maanden later een slotsessie waarin de deelnemers de concrete activiteiten melden die zij op basis van de conclusies van de training reeds hebben ondernomen. Ondanks dat het in de beeldvorming wellicht anders lijkt, is het geroepen worden tot het wethouderschap vaak een tamelijk onverwachte gebeurtenis. Geconfronteerd worden met het in zeer korte tijd nemen van een besluit. De huidige baan opgeven. Al is het vaak nog haast niet helder waar de kandidaat-wethouder aan begint. Laat staan de loopbaan na afloop van zo'n wethouderschap.

Een wethouder: "Natuurlijk, het zou wel moeten dat je als wethouder of gedeputeerde zo nu en dan stilstaat bij je toekomst. Maar, tijdens je werk kom je er niet

aan toe om daar eens diep over na te denken." Het werk slokt de wethouder volledig op (werkweken van 60, 70 uur in een middelgrote gemeente zijn gebruikelijk). De ervaringen in dat politieke en ambtelijke bedrijf gaan echter langzaam maar zeker wel meetellen.

Onwillekeurig worden dan al stappen gezet. "De politiek is zo wisselend. Wat ik destijds nooit echt had bedacht, is dat dat politieke bedrijf heel veel invloed heeft op je werk en je persoon. (...) Ondanks dat ik kan terugkijken op een weliswaar zware, maar heel mooie functie die ik heb mogen bekleden met een werkterrein dat mij zeer aanspreekt, heb ik niet louter goede ervaringen met het politieke bedrijf". Dat laatste gebeurt met name op het moment dat de discussie in de raad ook consequenties dreigt te hebben voor iemands politieke positie. Tenslotte worden twee of drie termijnen wethouderschap ook 'thuis' als meer dan voldoende ervaren...

Loopbaan na wethouderschap

En dan? Een bepaald niveau aan bestuurservaring is bereikt, kundigheid op specifieke terreinen. Wellicht een burgemeesterschap, een functie bij de overheid, in het bedrijfsleven of de vroegere functie.

"De training van het Steenkampinstituut heeft me verder geholpen in het bepalen van wat ik nu verder wil." "Je wordt op jezelf teruggegooid. Nu eens niet rekening houden met anderen of met omstandigheden. Nee, over jezelf nadenken!" Het wordt als zeer positief ervaren dat met professionele methoden aandacht wordt besteed aan de eigen positie.

De wethouders vinden het te gemakkelijk om de toekomst na de 'politieke dood' af te doen als 'het risico van het vak dat er nu eenmaal bijhoort'. "Natuurlijk is dat risico een gegeven, maar ik vind dat de samenleving mag blijven profiteren van wat je hebt te bieden aan kennis en ervaring". De wijze waarop is echter niet altijd eenvoudig: "Op een bepaalde leeftijd maak je niet

veel kans door te reageren op een advertentie in de krant".

Het lijkt overigens wel uit te maken in welke persoonlijke omstandigheden men verkeert. "Een collega van mij heeft wel eens gezegd dat ik als vrouw een luxe-probleem heb. Mijn echtgenoot heeft namelijk het hoofdkomen bij ons thuis, terwijl mijn mannelijke collega's ervoor moeten zorgen dat er brood op de plank blijft. Hoe je daar verder ook over denkt, dat is voor hem wel een gegeven!"

Over de kansen op de arbeidsmarkt wordt verschillend gedacht. "Er ligt nu eenmaal niets voor je panklaar na afloop van een politieke functie. Je ruimt je bureau leeg en daarmee is het vooralsnog einde verhaal".

Desondanks lijkt men niet al te bezorgd over de kans op nieuwe werkzaamheden. Sommige CDA-wethouders zoeken bewust binnen de eigen politieke leiders. Maar, hoe blijf je betrokken bij het CDA? "Dat is toch niet zo gemakkelijk. Ik bedoel het niet negatief, maar je bent in de praktijk gauw vergeten. Je moet er dan ook zelf aan werken door bijvoorbeeld via een netwerk contacten uit te bouwen en mee te blijven draaien binnen de partij".

Anderen zien meer mogelijkheden binnen de (semi-) overheid. Het bedrijfsleven is moeilijker te interesseren. Dat heeft voor een flink deel te maken met het beeld dat er daar van het politieke bedrijf bestaat. Een vorm van nazorg ("Wel een beetje een zwaar woord...") wordt in ieder geval als zeer wenselijk ervaren. Sommigen vinden dat het gemeentebestuur daarin haar verantwoordelijkheid zou moeten erkennen. So wie so behoort er een taak te liggen bij de eigen partij. De training van het Steenkampinstituut heeft daartoe een aanzet gegeven en blijkt in een grote belangstelling te voorzien. Jaap van Dam verwacht dan ook dat in de komende jaren het CDA meer van deze trainingen zal bieden.

Hans Akkerman

Ontkerkelijking en het CDA

Vijfenvertig procent van de Nederlanders geeft aan niet meer tot een kerkgenootschap te horen. Naar verwachting zal dat aantal in 2020 gestegen zijn tot 75 procent. Dat zijn conclusies van recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau naar de secularisatie van Nederland. De cijfers bevestigen het beeld dat ook uit andere onderzoeken blijkt. Ook voor het CDA zijn de cijfers van belang. Tot nu toe is de partij - ondanks de ontkerkelijking - behoorlijk op sterkte gebleven. In de onlangs verschenen bundel "Geloven in macht" over de christen-democratie in Nederland (zie bespreking door mr. W. Aantjes in CD/Actueel van 12 februari jl.) is daar een zeer interessant artikel over geschreven. Onderzoeker Pijnenburg constateert dat een groot deel van de randkerkelijken (mensen die wel geloven, maar niet meer naar de kerk gaan) CDA stemmen. Om te geloven, schrijft hij, heb je kaders nodig. De kerken zijn zo'n kader niet meer voor steeds meer mensen. Zij vinden de verankering voor hun geloof in de (bijzondere) school, het christelijk welzijnswerk, het CDA. Aldus Pijnenburg. Dat betekent aan de ene kant dat er bij die groep toekomst is voor het CDA. Maar niet minder belangrijk is de conclusie, dat er een enorme verantwoordelijkheid rust op de schouders van CDA-politici. Zij dienen zich er terdege van bewust te zijn dat zij één van de kernen zijn van geloofsbeleving. Laten zij dus zeker uitkomen voor de betekenis van de grondslag voor het politieke handelen. Maar laten zij daar nooit misbruik van maken.

Fokker

De wereldmarkt voor vliegtuigbouwers is momenteel zeer slecht, dat verhaal is bekend. Natuurlijk zullen er in de toekomst vliegtuigen moeten worden vervangen. Maar dat kan nog wel even duren en mondjesmaat geschieden. Intussen is er bij Fokker het mes fors ingezet. Het leek allemaal verstandig, nog slechts kort geleden. Aansluiting bij een andere vliegtuigbouwer - dat werd het Duitse DASA - om de internationale concurrentie het hoofd te bieden. Afspraken over de voortgezette bouw van de Fokker 50 in Nederland, want de vliegtuigbouwtechnologie is een cluster-industrie en die willen we hier met haar know-how houden. Er staat ook veel werkgelegenheid in Nederland op het spel. Maar DASA heeft nu zelf problemen. Fokker is slechts één van haar werkmaatschappijen, buiten Duitsland. Volgens eerdere afspraken zou DASA nu flink in Fokker moeten investeren, maar DASA wil snel de eigen situatie saneren. Dure vliegtuigrompen zijn natuurlijk niet het probleem,

dat is voor DASA broekzak-vestzak. Waar het om gaat is of de Nederlandse overheid, alweer, bereid is om nogmaals fors voor Fokker over de brug te komen. Zo niet, dan lijkt het pleit voor Fokker beslecht. DASA brengt de Nederlandse regering dus de keerzijde in rekening van de internationale samenwerking van onze voormalige Fokker, die nu in handen is van DASA. Zo stelt DASA Nederland keihard voor een bijna onmogelijke keuze: niet opnieuw betalen is voor Fokker als cluster-industrie fataal; wel betalen betekent eventjes lucht voor DASA, maar of Fokker het dan wel zal redden blijft de vraag. De Nederlandse regering kan nog zulke strikte voorwaarden verbinden aan verdere financiering; DASA dicteert en de afloop is ongewis.

Wetsvoorstel kan niet door CDA-beugel

Het kabinet wil wettelijke regels stellen voor het omgaan met beginnend menselijk leven. In een wetsvoorstel, dat voor advies naar de Raad van State is gezonden zijn meerdere verbodsbepalingen opgenomen, zoals voor het klonen van embryo's en het maken van mens/dier-combinaties. Op twee punten stuit het wetsvoorstel op fundamentele bezwaren. Allereerst wordt een uitzondering gemaakt op het verbod om met embryo's te experimenteren. Dan moet het gaan om embryo's, die niet levensvatbaar zijn omdat de eicel bevrucht

was door meer dan één zaadcel. Dat lijkt niet echt bezwaarlijk. Die embryo's zijn toch niet levensvatbaar, dus... Deze redenering echter maakt de beschermwaardigheid van beginnend leven afhankelijk van de verwachte levensduur of de levensperspectieven ervan. Daarmee wordt de notie dat het leven beschermwaardig is vanwege het loutere 'zijn' uitgehold. Omdat het embryo geen lang leven is beschoren, heeft het kennelijk ook geen recht meer op leven. Als het recht op leven als uitgangspunt in wetgeving wordt verlaten, bevinden we ons op een hellend vlak. Want als levensduur en levensperspectieven van embryo's bepalend worden voor de beschermwaardigheid, hoe lang duurt het dan nog voordat de kwaliteit (gezondheid) van dat beginnend menselijk leven beslissend is voor het nog in leven 'mogen' blijven of het dienst moeten doen als materiaal voor experimenten?

Daarmee zijn we meteen bij het tweede onderwerp dat niet door de christen-democratische beugel kan. Het wetsvoorstel wil ook in bepaalde gevallen pre-implantatie-diagnostiek toestaan. Die techniek houdt in dat men in het laboratorium een embryo doet ontstaan om het te onderzoeken op aanwezigheid van de gevreesde erfelijke ziekte. Is het gezond, dan wordt het bij de vrouw ingebracht. Anders wordt het vernietigd. Met de wens naar een gezond kind is op zichzelf natuurlijk niets mis. Maar met het gebruiken van medische technieken om een bewuste selectie te maken bij beginnend leven op kwaliteit is het CDA het volgens het nieuwe verkiezings-program hartgrondig oneens. Terecht.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar u moet zich niet door de parlementaire pers om de tuin laten leiden met al die speculaties wie er nu wel of niet burgemeester van Amsterdam wordt. Voor Amsterdam zoeken ze gewoonlijk een gezaghebbend socialist, die zich in algehele populariteit mag verheugen. Na de benoeming gaat dat laatste vanzelf over, dus daar is voor zo'n partij niet veel eer aan te behalen. Zo'n Van Thijn was toch ooit een groot man in het parlement - maar sinds die burgemeester werd is-ie de imitatie die Kees van Kooten eens van hem ten beste gaf, nooit meer echt te boven gekomen.

Niet echt relevant dus, burgemeester van Amsterdam. Nee, dan Friesland. Wie echt in één keer een verpletterende move wil maken moet proberen Commissaris van de Koningin in Leeuwarden te worden. Dat gezag en die populariteit, dat komt daar wel. Hoe populair was die Wiegel nou helemaal voor hij naar het Heitelân kwam? Als ik het me goed herinner (reken maar!) kreeg-ie bij zijn installatie nog niet eens een hand van Dieuwke de Graaff-Nauta - en dat is toch een uitbundig type. Maar een paar jaar enthousiast pankoeken met die Friezen, Sneek-Week openen, skûtsje-silen, Sonnema drinken, fierljeppen en een paar woorden gebroken Fries voor de camera en hij hoefde maar te dreigen in de intercity van 08.11 uit Leeuwarden te stappen en mevrouw van Leeuwen richtte het crisiscentrum in en alle verloven bij de VVD werden ingetrokken. Binnen tien jaar werd-ie te groot voor de VVD. Kortom: als ik zo'n Heerma was en ik merkte dat die Brabanders me weer niet Rooms genoeg vonden voor minister - nou dan wist ik het wel.

Argumenteren en luisteren n

Politieke partijen waaronder het CDA moeten de Centrumdemocraten

Zij moeten tevens onderscheid maken tussen (p

An het begin van het jaar ging een aantal burgemeesters in hun nieuwjaarstoespraak in op de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen en op de deelname van niet-democratische partijen daaraan. Zo waarschuwde CDA-burgemeester Pleumeekers van Heerlen tegen de Centrumdemocraten die in zijn gemeente meedoen aan de verkiezingen. Ook zijn CDA-collega's in Maastricht (Houben) en Binnenmaas (Oversier), deden soortgelijke oproepen. De burgemeesters van de vier grote steden onthielden zich van een dergelijke oproep op hun bevolking, maar ondersteunden wel acties die de kiezers oproepen geen stem uit te brengen op racistische partijen. In verschillende gemeenten bestaan dergelijke initiatieven van democratische partijen in samenwerking met maatschappelijke organisaties. Gezamenlijk spreekt men dan ook af, dat er in de verkiezingsstrijd niet zal worden 'gescoord' op migranten-issues.

Wat is het probleem?

De twee extreem-rechtse partijen waar het hier om gaat, de Centrumdemocraten en de afgescheiden partij CP '86, zijn op dit moment in een beperkt aantal gemeenteraden vertegenwoordigd en in een nog beperkter aantal provinciale staten (Noord en Zuid Holland). De Centrumdemocraten die landelijk onder leiding staan van Tweede Kamerlid Hans Janmaat zijn relatief het sterkst vertegenwoordigd, met name in de grote steden. Het gedrag van de volksvertegenwoordigers van deze partijen laat zich kenmerken als (fysieke) afwezigheid bij debatten en vergaderingen en een zeer onconventioneel gedrag (overmatig alcoholgebruik en veel contact met politie en/of justitie). Een inhoudelijke inbreng ontbreekt vrijwel volledig. Ook Janmaat valt op door zijn weinig inhoudelijke inbreng in het politieke debat.

Strategie

Hoe moet met deze partijen worden omgegaan in de verschillende volksvertegenwoordigingen? Welke strategie kan worden gehanteerd? Welke 'politieke etikette' gebruikt men?

Bij de PVDA is een rollenspel georganiseerd waarin gedemonstreerd wordt hoe

een partijlid in een verkiezingskraampje de confrontatie kan aangaan met een ontevreden kiezer. Het blijkt vooral zaak om goed te luisteren en daarna de kiezer te vragen naar zijn eigen persoonlijke ervaringen. Het CDA (Steenkampinstituut, Bestuurdersvereniging en ICB) belegde de vorige maand in Amersfoort een conferentie met de titel 'Multiculturele gemeente, kans of bedreiging'. Een van de sprekers daar was **Dick Corporaal**, CDA-burgemeester van Zwijndrecht. Hij merkte op dat de acceptatie van niet-Nederlanders bij alle groepen wel beter zou kunnen. "Het gevaar wat betreft beeldvorming en vooroordelen zit bij ons allemaal." En verder: "Relaties tussen autochtonen en allochtonen zijn broodnodig om iets van een samenleving in stand te houden voor de toekomst. Daar moet energie in gestoken worden. Wanneer men in gesprek gaat met elkaar verheldert dat veel." Daarnaast vindt de burgemeester dat het in het stedelijk migrantenbeleid van het CDA niet moet gaan om modieuze kreten maar om daadwerkelijke actie.

Ook elders in de samenleving beraadt men zich hoe om te gaan met niet-democratische partijen en hun leden. De vakcentrale FNV royeerde een van haar leden vanwege zijn activiteiten binnen de CD. Leidinggevende personen in verschillende kerken in Nederland, synodevoorzitter Boomsma van de Gereformeerde Kerk als eerste, deden vergaande uitlatingen over het lidmaatschap van de Centrumdemocraten. De CD-ideologie gaat volgens Boomsma dwars in tegen het gebod 'heb je naaste lief als jezelf'.

Confrontatie

De confrontatie met extreemrechtse kiezers speelt met name in achterstandswijken in de grote steden. Iemand die dit van nabij meemaakt is mevrouw **H. van Kooten-Heemskerk**, tot voor kort bestuurslid van het CDA in Transvaal/Schilderswijk/Laakkwartier in Den Haag. Dit is bij uitstek een wijk met veel sociale problemen. Zij zegt: "Ik heb altijd gewaarschuwd dat de integratie hier scheve verhoudingen heeft doen ontstaan, 85 procent van de wijk is allochtoon. Ik merk vooral het laatste jaar dat Turkse en Marokkaanse groepen zich heb-

ben geïsoleerd van de Nederlanders. Dat is een slechte zaak." Hoe gaat zij om met kiezers van de CD/CP? "Met dat partijkauder wil ik liever niets te maken hebben, maar aan stemmers op die partijen vraag ik altijd als eerste, kunt u mij vertellen wat de Centrumdemocraten concreet voor u hebben gedaan de afgelopen jaren? Dan beginnen ze een beetje dom te praten over 'die buitenlanders' en dat wordt dan telkens weer herhaald. Dan heeft een gesprek op den duur weinig zin meer." Maar, heeft het CDA eigenlijk wel voldoende oog voor de problemen in deze achterstandswijken? Mevrouw van Kooten antwoordt dat men daar nog te weinig weet van heeft, maar dat de partij nu wél actief de wijk is ingegaan. En: "De partij moet beseffen dat iedereen problemen heeft, de autochtonen én de allochtonen. De ene groep moet niet achtergesteld worden ten opzichte van de andere."

Burgemeester Dr. **Ad Havermans** van Den Haag gevraagd naar zijn ervaringen met extreem-rechts in zijn stad (zowel CD als CP '86 zijn in zijn gemeenteraad vertegenwoordigd) zegt: "De afgelopen periode

Ar onvrede van CD-stemmers

(CD) en Centruumpartij '86 (CP '86) met argumenten bestrijden.

le) kiezers en het kader van racistische partijen.

hebben we eigenlijk vrijwel niets van ze gemerkt, ze hadden nauwelijks een inbreng in de raad. Alleen bij onderwerpen die allochtonen betroffen deden ze hun mond open. Het afgelopen jaar werden, blijkbaar door de steun in de opiniepeilingen, hun verhalen harder. Wij hadden deze periode de strategie gekozen om ze zoveel mogelijk dood te zwijgen. Dat verandert geleidelijk aan wél, en na de gemeenteraadsverkiezingen mogen ze voor het eerst ook in raadscommissies zitting nemen. Nu moet men meer en meer de discussie aangaan met deze partijen. Ik vind ook dat je in een democratie daarmee om moet kunnen gaan."

Hoe gaat de burgemeester zelf met deze partijen en hun ideeën om?

Havermans is stellig van mening dat extreem rechtse partijen in essentie een voorbijgaand verschijnsel zijn: "Ik had verwacht dat ze al eerder zouden zakken in de peilingen. Maar de onderliggende problemen waar ze zich op baseren (werkloosheid, huisvesting en de grote stedenproblematiek) blijken toch hardnekkiger.

Nu komen mensen die met deze problemen kampen bij extreem rechts terecht, als

een soort vluchtheuvel. Maar deze mensen komen er wel achter dat hun problemen toch niet bij allochtonen of buitenlanders liggen. En wat betreft het verwijt dat we allochtonen positief discrimineren zeg ik: wij bevoordelen niet, we brengen mensen van een achterstandssituatie op een gelijke positie. Van daaruit verdelen we samen de schaarste."

Onvrede en algemene problemen

Marja van Bijsterveld, fractievoorzitter en voormalig wethouder in Almere vertelt over de situatie in haar gemeenteraad, waar de CD-zetel al enige tijd niet meer vervuld is. "De inbreng van dat raadslid was gewoon slecht, dat is door de burgemeester en door de collega's goed aangepakt. Wanneer de man begon te zwetsen werd hij door de burgemeester afgehaerd, en soms zelfs afgevoerd uit de zaal. Het kader van de extreem-rechtse partijen is bij ons erg wankel. Maar als ze een serieus verhaal houden moet je daar als democratische partijen wél op reageren. In die zin toon je dat je respect hebt voor de onvrede die er onder de mensen leeft. Ik ben ervan overtuigd dat het niet-bespreekbaar maken van zaken, wat we in het verleden nog wel eens gedaan hebben, op den duur tegen je werkt. Je moet wél serieus reageren als zo iemand onzin uitkraamt, maar nooit meehuiln met de wolven in het bos! Wanneer mensen uit onvrede spreken, moet je de discussie met hen naar de algemeenheid trekken. Uitleggen dat veiligheid en werkloosheid algemene problemen zijn en dat dat niet automatisch met 'buitenlanders' te maken heeft. En ik denk dat het CDA goed oog heeft voor die algemene problemen. Het is van onze eigen adequate aanpak van de problemen afhankelijk of extreem-rechtse partijen een blijvend of een tijdelijk verschijnsel zijn."

CDA-fractievoorzitter **C. Breure** in Purmerend, ook een van de forumleden op de CDA-conferentie, gaf het voorbeeld van de CD'er die in zijn gemeenteraad aandrang op maatregelen tegen brandstichtingen waarvoor hij vervolgens zelf verantwoordelijk bleek. "Zo'n man is niet serieus te nemen. Aan het debat in de raad doet hij, nadat hij zijn eigen tekst heeft voorgelezen, niet meer mee." Eén ding is duidelij-

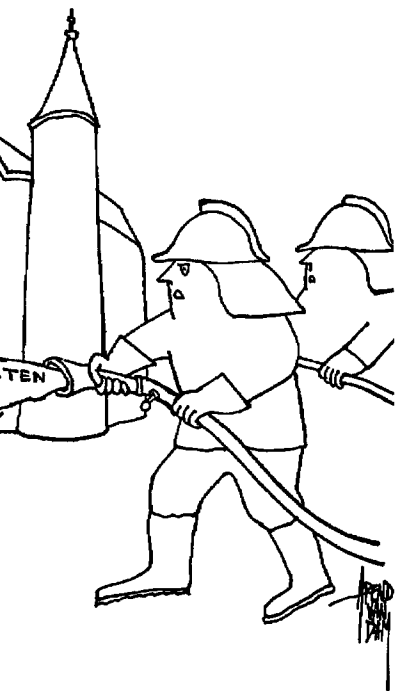
lijk, hoewel de volksvertegenwoordigers van CD of CP'86 niet altijd serieus te nemen zijn: de achterliggende stemmers met hun problemen moeten terdege serieus genomen worden.

Bestrijden met argumenten

De Stichting Burgerschapkunde heeft (in samenwerking met anderen) een handzaam boekje uitgebracht over de behandeling van wat zij noemen 'politiek racisme'. Men geeft een analyse van de ideeën van racistische partijen en geeft daarnaast ook een beeld van oorzaken en mogelijke manieren om deze denkbeelden te bestrijden. Er bestaat al jaren een potentiële aanhang voor partijen als CD en CP'86. Daarnaast is er nu een groei onder zwevende kiezers en proteststemmers. Deze stemmers zijn op zich geen racisten en moeten ook niet zo genoemd worden. Negeren van racistische partijen wordt moeilijker wanneer er straks na de komende verkiezingen meerdere vertegenwoordigers van hen in de raden zullen zitten. Er doet zich dus, volgens dit boekje, een nieuwe situatie voor. De strategie van het doodzwijgen en het ontmaskeren van vertegenwoordigers van racistische partijen is niet effectief genoeg gebleken. De democratische partijen moeten antwoorden formuleren op vragen die hen door Centrumdemocraten worden gesteld. Die betreffen in hoofdzaak twee thema's: het voorkeursbeleid ten aanzien van allochtonen (positieve discriminatie) en het nationaliteitsvraagstuk ('wie horen er wel en niet thuis in Nederland'). Daarnaast is het van belang dat er in de omgang met politici van deze partijen grenzen worden gesteld aan wat toelaatbaar is en wat niet. Men moet immers adequaat kunnen reageren op uitlatingen zoals ook weer recentelijk door Janmaat zijn gedaan. Kortom, met duidelijke argumenten komen tegen geluiden uit extreem-rechtse kring en onderscheid maken tussen kiezers en het kader van racistische partijen.

Eiko Smid

De publicatie 'Politiek racisme, oorzaken, denkbeelden en bestrijding' is vanaf 1 maart te verkrijgen bij het Instituut voor Publiek en Politiek, Postbus 11679, 1001 GR Amsterdam, of via de erkende boekhandel (ISBN 90 6473 287 6).

Is de overheid te dom?

Waarom gebruikt de overheid zoveel externe organisatie-adviseurs?

Waarom heeft ze die hulp eigenlijk steeds meer nodig? Kan ze haar eigen boontjes niet doppen? Of schort het het politieke bedrijf gewoon aan voldoende professionaliteit?

Deze vragen, die kennelijk ook breder leven, werden mij door de redactie van dit blad voorgelegd.

Ze laten beantwoorden door de directeur van een groot adviesbureau, is natuurlijk hetzelfde als vragen aan een beroepsvisser of er niet meer vis moet worden gegeten. Toch zal ik mij aan die beantwoording zetten met een zo gering mogelijke subjectiviteit.

Allereerst een indianenverhaal: Nederland zou de hoogste adviseursdichtheid ter wereld hebben. Maar Zwitserland gaat hierin in Europa "aan de kop". En ook een paar Angelsaksische landen verschillen niet zoveel van Nederland. Allemaal niet zo belangrijk, maar het creëert wel een sfeer van een grote massa consultants die de deuren van de ministeries platlopen. Sommige politieke partijen denken hier zelfs budget-

ruimte te vinden voor hun verkiezingsplannen (bijvoorbeeld D66 die al vrolijk f500 miljoen bezuiniging inboekt op het inhuren van adviseurs). Om u een idee te geven: de brancheorganisatie van de adviseurs (ROA) zette in 1993 in totaal circa f200 miljoen in de rijksoverheid om. Interessanter en ook relevanter dan de discussie over aantallen organisatie-adviseurs en wat zij kosten, is de vraag waarom zij nodig zijn. Mijn collega Hans Berg heeft dit eens geanalyseerd met behulp van drie vragen die een politicus en/of overheidsmanager zich moet stellen als hij overweegt een adviseur in te schakelen.

1. *Betreft het hier een probleem dat belangrijk genoeg is om er aandacht aan te schenken?*

Eén van de belangrijkste taken van managers en bestuurders is om vele keren op een dag en elke dag opnieuw uit te maken of iets wel of niet als een probleem moet worden gedefinieerd. Zij krijgen dagelijks tientallen signalen dat er iets fout gaat of beter moet, of dat er nu eindelijk wat moet worden gedaan aan ..... Maar alles meteen tot probleem verheffen, maakt een organisatie dol. Er moeten keuzen worden ge-

maakt, want menskracht en geld zijn schaarse artikelen en het politieke en ambtelijke management is ervoor om uit te maken waarvoor dat wordt ingezet. Als het inderdaad een probleem betreft waar echt iets aan gedaan moet worden, als de tijd er rijp voor is en het niet onoplosbaar lijkt, moet de tweede vraag worden gesteld:

2. *Is het wel een organisatievraagstuk?*

Om politieke conflicten niet te hoog op te spelen, worden politiek-inhoudelijke problemen wel eens geherdefinieerd als organisatievraagstuk. Een organisatie-adviseur dan vragen om een "objectieve, deskundige" oplossing te geven, is hem gebruiken als voorlopige probleemparkeerplaats. Politieke keuzen maken is een taak van politici en niet van adviseurs. Maar als het zaken betreft die het beleid, de structuur, het functioneren, de werknemers, automatisering enz. van organisaties betreft (van de overheid zelf of waarvoor zij verantwoordelijkheid draagt), is het raadzaam deskundigen in te schakelen. Want het management moet zorgzaam omgaan met de kwaliteit van zijn belangrijkste en meest kostbare instrument: de organisatie.

Dan volgt de volgende vraag:

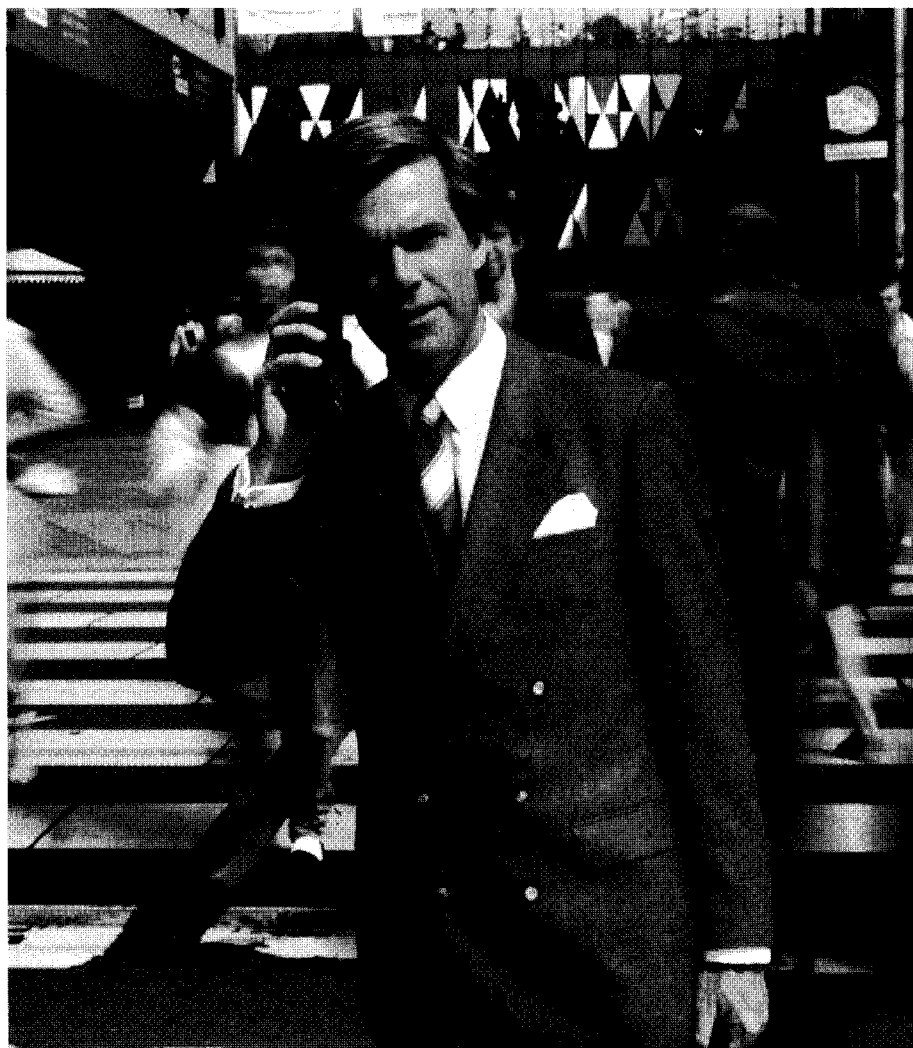
3. *Moet dit probleem met hulp van een externe adviseur worden aangepakt?*

Natuurlijk moet niet in alle gevallen een externe consultant worden ingeschakeld. Indien het vraagstuk duidelijk is, over oorzaken en oplossingsrichting consensus bestaat en de oplossing eenvoudig is te realiseren, is er weinig reden er een externe bij te halen. Maar wanneer dan wel?

In de eerste plaats als de benodigde deskundigheid en/of capaciteit in huis niet aanwezig is. Voor een departement is het niet efficiënt om schaarse en dure specialisten full-time in eigen dienst te hebben, als men ze niet steeds nodig heeft. Dan kan men ze beter inhuren. Dat geldt ook voor studies en onderzoeken. Dit past volledig in de lijn van de bezinning op de kerntaken van de overheid.

Externe adviseurs voegen bovendien ervaring toe vanuit vele andere organisaties. Zij zijn daar al eerder met dergelijke vraagstukken geconfronteerd en weten hoe het daar reilt en zeilt. Bedrijfsblindheid wordt zo voorkomen. Ongebondenheid is ook belangrijk. Als onbevangen, deskundige buitenstaander zonder eigen belangen in de organisatie, kun je constructief-kritisch oordelen en adviezen geven. In vastgelopen situaties waar iedereen omheen draait, bij conflicten waarin interne en externe posities en belangen een rol spelen, bij ingrijpende veranderingen en dergelijke kan een ervaren en objectieve adviseur een nuttige rol spelen.

drs. R.H.P.W. Kottman
voorzitter Raad van Bestuur
Berenschot Groep B.V.

Als onbevangen, deskundige buitenstaander zonder eigen belangen in de organisatie, kun je als adviseur constructief-kritisch oordelen en adviezen geven.

(foto ANP)

Wetsontwerp over embryo's niet in lijn met CDA-program

Het kabinet heeft een wetsvoorstel over embryo's voor advies gezonden naar de Raad van State. Een aantal handelingen met embryo's en geslachtscellen wordt nadrukkelijk verboden. Bijvoorbeeld het doen ontstaan van een menselijke kloon of mens-dier-combinaties, en het ingrijpen in het genetisch materiaal van geslachtscellen of embryo's. Over deze terechte verbodsbepalingen heerst in de politiek algemeen overeenstemming. Dat ligt anders bij pre-implantatiediagnostiek en onderzoek met embryo's.

Pre-implantatiediagnostiek biedt een mogelijkheid om vast te stellen, of een door middel van reageerbuisbevruchting tot stand gekomen embryo een bepaalde erfelijke aandoening heeft. Daartoe wordt van het embryo een aantal cellen afgesplitst (embryosplitsing), die op de gevreesde ziekte worden onderzocht. Blijkt de erfelijke aandoening niet aanwezig bij die afgesplitste cellen, dan wordt het embryo in het lichaam van de vrouw geplaatst in de hoop op een voorspoedige zwangerschap. Zijn de cellen wél 'aangedaan', dan wordt het embryo vernietigd.

Het CDA wil volgens het nieuwe verkiezingsprogram een verbod hiervan. In de eerste plaats omdat deze diagnostiek het doel heeft beginnend leven te selecteren op kwaliteit. Heeft het embryo immers de gevreesde ziekte, dan wordt het vernietigd; zo niet, dan mag het blijven leven. Er is geen sprake van een noodtoestand (zoals die bijvoorbeeld vereist is bij een toegestane abortus). Integendeel: zo'n 'noodtoestand' wordt als het ware gecreëerd, omdat men kunstmatig een embryo doet ontstaan met

het oogmerk het te onderzoeken. Een tweede reden voor een verbod heeft te maken met het splitsen van het embryo. Het WI-rapport Genen en Grenzen concludeert, dat die afgesplitste cellen weer een nieuw embryo zijn. Men doet dus feitelijk een tweede, genetisch identiek embryo ontstaan, dat hoe dan ook wordt vernietigd. Dat betekent, dat beginnend leven geen doel meer in zichzelf is, maar wordt gereduceerd tot een middel. Dat instrumentele omgaan met beginnend leven strijdt met de beschermwaardigheid van het leven, een belangrijk CDA-uitgangspunt.

In het wetsvoorstel van het kabinet wordt pre-implantatiediagnostiek alleen als uitzondering toegestaan, namelijk als er een hoog risico is op herhaling van een erfelijke aandoening binnen gezin en familie, die bovendien zo ernstig moet zijn dat het kind hieraan op jeugdige leeftijd zou overlijden. Dit klinkt misschien wel plausibel. Maar er zijn twee belangrijke tegenwerpingen.

Allereerst laat de in het wetsvoorstel gemaakte uitzondering de fundamentele bezwaren van het CDA tegen pre-implantatiediagnostiek onverlet: men doet kunstmatig menselijk leven ontstaan om het op gezondheid te kunnen selecteren, en bovendien doet men een tweede embryo ontstaan dat voor onderzoek wordt gebruikt en daarna vernietigd.

In de tweede plaats roepen de situaties, waarin pre-implantatiediagnostiek mag, vragen op. Waarom bijvoorbeeld wel pre-implantatiediagnostiek bij een ziekte waardoor men op jeugdige leeftijd overlijdt, en niet bij een ziekte die inhoudt dat de betrokkene een leven lang zwaar zal lijden en niet aan het maatschappelijk leven kan deelnemen? En welke (per definitie arbitraire) leeftijds grenzen worden gesteld? Als pre-implantatie-diagnostiek moet mogen,

waarom dan niet ook bij ziektes waardoor mensen pas later in hun leven overlijden, zoals de ziekte van Huntington? Deze vragen geven al aan dat, wanneer een uitzondering wordt gemaakt, het niet moeilijk is om van de in het wetsontwerp geschetste uitzonderingssituatie een veelvoud te maken. En daarmee van de uitzondering een regel.

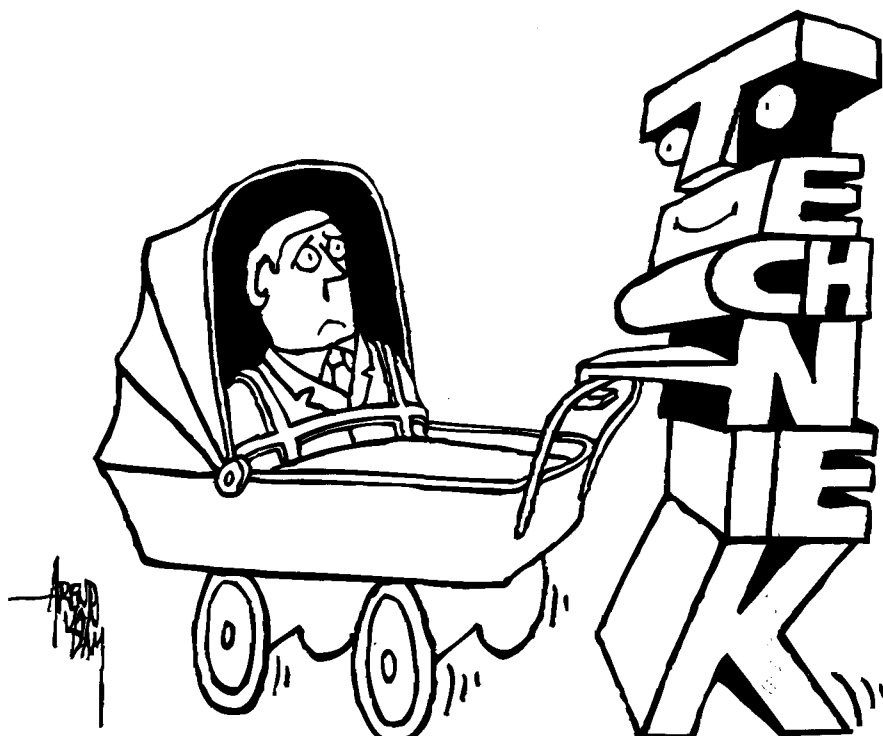
Een tweede omstrede onderwerp in het wetsvoorstel is het onderzoek met embryo's.

Dat mag alleen, als dat gericht is op een gezonde ontwikkeling van dat embryo en het tot stand komen van de beoogde zwangerschap. Een uitzondering wordt gemaakt bij embryo's, die zijn ontstaan door bevruchting van de eicel door meer dan één zaadcel, en die daarom niet levensvatbaar zijn. Onderzoek bij die embryo's wordt slechts toegestaan als dat leidt tot verbetering van reageerbuisbevruchting en pre-implantatiediagnostiek.

Ook hier weer lijkt de gemaakte uitzondering plausibel. De betreffende embryo's zijn immers niet levensvatbaar, dus... Bij deze gedachte echter wordt de waarde en de beschermwaardigheid van een embryo afgemeten aan zijn levensduur. Daarmee bevinden we ons op een hellend vlak. Niet ontkend kan worden dat het om beginnend menselijk leven gaat dat volgens ons Program van Uitgangspunten beschermwaardig is, ongeacht ontwikkelingsstadium of verschijningsvorm. Dat laatste geeft al aan, dat niet de kwaliteit of levensperspectieven maatgevend behoren te zijn voor de beschermwaardigheid, maar het 'zijn' van dat menselijk leven in wording.

Men zou ook nog kunnen denken dat toch goede doelen zijn gediend met dit embryonaal onderzoek. Zoals in het begin aangegeven geldt dit wat het CDA betreft niet voor de pre-implantatiediagnostiek. Bovendien hoeft het doel niet elk middel te heiligen. Met het toestaan van experimenten met embryo's, ook al zijn dat uitzonderingen, wordt een brug overgegaan die nog niet is bewandeld: beginnend menselijk leven mag instrumenteel worden gebruikt.

mr. Y.E.M.A. Timmerman-Buck
stafmedewerker Wetenschappelijk
Instituut voor het CDA

De opiniëpagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongegevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Uitbreiding? We zijn er nog niet klaar voor...

In december 1991 hebben de twaalf EG-lidstaten een eerste stap naar een verregerende Europese samenwerking gezet met de ondertekening van het Verdrag van Maastricht. Naast de voltooiing van de interne markt heeft men ook een aanzet gegeven op twee belangrijke niet-economische terreinen. Een betreft een gezamenlijk beleid van politie en justitie, de ander een gezamenlijk buitenlands- en veiligheidsbeleid. De afspraak tussen de lidstaten was om het Verdrag van Maastricht te ratificeren alvorens tot uitbreiding van de Europese Unie (EU) zou worden overgegaan. Maar door de lange duur van het ratificatieproces in enkele landen is deze afspraak op losse schroeven komen te staan en hebben de regeringsleiders in Edinburgh besloten om toch de toetredingsonderhandelingen met de eerste groep kandidaat-lidstaten te starten. Deze eventuele verbreding van de Europese Unie behelst de aanvragen van Noorwegen, Zweden, Finland en Oostenrijk. Naarmate deze lijst van kandidaat-lidstaten groeit neemt de behoefte aan een gestructureerd beleid ten aanzien van uitbreiding toe. Tot nu toe is het uitbreidingsbeleid van de EU een ad-hoc beleid geweest zonder duidelijke structuur. Het uitbreidingsdebat is bovenal een intergouvernementeel debat waarin de posities van de lidstaten van doorslaggevende betekenis zijn. Van een echt communautair uitbreidingsbeleid is daarom eigenlijk geen sprake. Het Europees Parlement (EP) mag in de huidige si-

tuatie pas in het laatste stadium van de toetredingsonderhandelingen beslissen met absolute meerderheid. Het CDJA is van mening, om dit proces een groter democratisch gehalte te geven, dat het parlement in deze het recht moet krijgen in een eerdere fase invloed uit te oefenen op de onderhandelingen. De Europese Commissie (EC) moet het EP regelmatig op de hoogte stellen van de toetredingsonderhandelingen, waarbij het parlement een gemotiveerd terugzeggerecht moet krijgen. De procedure van toetreding zou zo moeten zijn dat de EC een voordracht doet aan het EP, waarvoor de betrokken commissaris individueel politiek verantwoordelijk is. De Europese Raad dient hierna de uiteindelijke beslissing te nemen met algemene stemmen min één. De uiteindelijke beslissing blijft zo in hoofdzaak intergouvernementeel om de belangen van zowel de grote als de kleine lidstaten te waarborgen.

Om een meer gestructureerd beleid ten aanzien van de komende uitbreidingen gestalte te geven, is het CDJA van mening toetredingen via een akkoorden-systeem te laten verlopen. Een gepast antwoord op lidmaatschapsaanvraag van de EU wordt mogelijk door twee soorten akkoorden, zogenaamde associatie-verdragen. De zwaardere associatie-verdragen die wezenlijk voorbereiden op EU-lidmaatschap dienen alle EU-dossiers te omvatten en mogen geen uitzonderingsclausules meer bevatten. Het lichtere pakket kan regelingen omvatten die bij de specifieke omstandigheden en de probleemgebieden van de kandidaat-lidstaten aansluiten. Deze laatste categorie kan dienen als voorloper op het definitieve zware pakket, dat moet leiden

tot minder moeizame toetredingsonderhandelingen. In het geval van bijvoorbeeld Noorwegen en Zweden valt te denken aan een akkoord dat een afbouwregeling bevat van subsidies, die de boeren in de noordelijke delen van deze landen krijgen. Hier is vanwege het arctische karakter de landbouw zwaar gesubsidieerd. Deze geconstateerde behoefte aan een helder en gestructureerd uitbreidingsbeleid is eenvoudig te herleiden tot enkele knelpunten welke door een vroegtijdige uitbreiding kunnen ontstaan. Vanuit de optiek van de EU is er een onderscheid te maken tussen institutionele, economische en politieke knelpunten. Het CDJA is van mening dat er een groot aantal institutionele aanpassingen nodig zijn om de EU een werkbaar instrument te laten zijn. In onze visie zou de EC de taak van regering toebedeeld moeten krijgen, die de fractieverhoudingen van het EP weerspiegelt. De grootte van de EC hangt niet langer alleen maar af van het aantal lidstaten, maar het aantal te verdelen portefeuilles, waarvoor de betreffende commissaris individueel politiek verantwoordelijk is. Het EP kan ook niet zonder meer meegroeien wanneer het een overzichtelijk en werkbaar orgaan wil blijven. Er zal een andere zetelverdeling over de lidstaten nodig zijn. Wanneer de Raad van Ministers de status van senaat krijgt, zodat hij niet langer de voornaamste wetgever is, zou deze eventueel wel kunnen meegroeien. Het CDJA is van mening dat alvorens tot een eerste verbreding overgegaan kan worden het proces van verdieping door middel van afspraken in een verdrag verzekerd moet zijn.

De andere twee hierboven genoemde knelpunten vormen nog een moeilijk punt in de huidige onderhandelingen met de eerste vier aanvragers. Naast de reeds eerder genoemde subsidies voor de arctische landbouw spelen nog andere problemen een grote rol. De visserij voor Noorwegen, opheffing van het staatsmonopolie op de distributie en verkoop van alcohol, het transitoprobleem voor Oostenrijk, verlies van eigen identiteit en opgave van neutraliteit zijn nog maar enkele bezwaren van de kandidaat-lidstaten, die zij bij toetreding willen handhaven. Het CDJA is van mening dat de EU dringend behoefte heeft aan een interne verdieping om de toetreding van nieuwe leden mogelijk te maken. Vanuit deze optiek is het dan ook noodzakelijk dat ook de kandidaten alle 'ins en outs' van Maastricht volledig accepteren. Dit betekent slechts toetreding wanneer afgezien wordt van de uitzonderingsclausules en bezwaren van de Scandinavische landen en Oostenrijk. Gebeurt dit niet dan zal toetreding leiden tot een ondergraving van de in het Verdrag van Maastricht overeengekomen EU en zal het proces van de integratie richting een federaal Europa onaanvaardbare vertraging oplopen.

Horzel

Woensdagavond in het dorp. De partijen presenteren hun verkiezingsprogramma en de hele gemeente is welkom. De klapper van de avond wordt het lijsttrekkersdebat. Dit lijkt toch een van de beste manieren om de politiek dichterbij de burger te brengen. Om half acht is het al lekker druk. De opkomst van de actieve partijleden is prima. Maar waar zijn de gewone mensen? Voorlopig kijken de dorpspolitici belangstellend naar elkaars standjes. De CDA-tafel is veruit de meest flitsende: een video en kleine broodjes staan klaar om de andere partijen de ogen uit te steken. Dat is nog eens wat anders dan die voorspelbare rolletjes VVD-pepermunt.

Dan worden er gemeentelieden gesignaleerd. Bedeesd schuifelen ze langs de standjes om de uittreksels van de programma's mee te nemen. Dat gaat helemaal niet zo makkelijk want de partijgenoten hebben zich intussen gemoedelijk voor en naast de stand geïnstalleerd zodat de doorgang beperkt is. Handige burgers hebben een plastic tasje bij zich om de balpennen, stickers en stuiterballen onopvallend te kunnen vervoeren. Tijdens het debat blijft de sfeer gezellig. En in het publiek zitten wel vijftien niet-partijleden. De burgemeester trekt een pingpongballetje uit de vissekom om te bepalen welke lijsttrekker het eerst aan de beurt is. De heren hebben geoefend op hun wollige taalgebruik en slagen erin de luttel verschillen die in de programma's staan nog verder te verdoezelen. We zijn het met elkaar eens. We zijn één dorp. En we zijn met zijn allen tegen Zestienhoven. Ik ga naar huis om mijn nieuwe CDA-stuiterbal uit te proberen.

Barbara Mounier

Ciel Meewis
werkgroep Europese Unie

Els van de Ven enige vrouwelijke voorzitter Kamer van Koophandel

In het afgelopen jaar hebben we in samenwerking met de provincie en het Regionaal Bureau Arbeidsvoorziening de actie 'Vrouw en Techniek' gehad om meer vrouwen in de techniek te krijgen. Zij hebben de gelegenheid gekregen om in technische bedrijven te kijken, wat de kansen/breedte dreigingen zijn. Angst voor het onbekende wegnemen. Daar hebben aardig wat vrouwen aan deelgenomen. Het heeft vrouwen over de drempel geholpen. Wij stimuleren dit en doen aanvraag en bemiddeling voor de subsidie voor zo'n project". Aan het woord is Els van de Ven, voorzitter van de Kamer van Koophandel in West-Friesland en Waterland. Van de vierenderdige Kamers van Koophandel in ons land is zij de enige vrouw op deze post. Naast dit voorzitterschap is zij lijsttrekker van het CDA in Obdam, algemeen bestuurder Uitwaterende Sluizen Hollands Noorderkwartier en voorzitter Logopedisch Centrum Hoorn.

"Als ik alléén in vrouwennetwerken had vertoefd, hadden ze mij niet gekend. Door in algemene netwerken te vertoeven kende men mij", zegt Els van de Ven. Werknemers en werkgevers uit de regio hebben haar gevraagd de niet-gebonden voorzitter te worden van de Kamer van Koophandel. Zij is voor een periode van vier jaar tot voorzitter gekozen. Daarnaast geeft ze twee ochtenden les op een MBO-school afdeling techniek. Van der Ven: "De school heeft 3000 leerlingen. Daarvan volgen nog geen twintig meisjes/vrouwen een technische opleiding. Als een meisje voor een technisch vak kiest is ze vaak het enige meisje in de klas. Voor meisjes in de techniek geldt niet alleen de zorg, hoe krijg je ze erin, maar hoe houd je ze erin!"

Els van de Ven

Hoe is het gesteld met de werkgelegenheid binnen het gebied van de Kamer van Koophandel?

"De economische ontwikkeling in West-Friesland en Waterland loopt in de pas met landelijke ontwikkeling. Tot nu toe was het beter gesteld met de vooruitzichten op banen. Maar landelijk heerst er een laagconjunctuur. Omzetten en werkgelegenheid dalen voor het eerst na 11 jaar. In deze regio is er veel Midden- en Kleinbedrijf waarin de winst achteruit gaat. Als het slecht gaat probeert men met zo weinig mogelijk mensen zo veel mogelijk werk te doen. De arbeidsproductiviteit wordt opgevoerd. Mensen die werken hebben het druk op hun werk. Als de bedrijvigheid groeit wil dat niet altijd zeggen dat het aantal arbeidsplaatsen groeit".

Wat kan de Kamer van Koophandel doen voor de werkgelegenheid, in het bijzonder de werkgelegenheid voor vrouwen?

"De Kamer van Koophandel kan de economische bedrijvigheid in de regio stimuleren. Bedrijvigheid heeft met werkgelegenheid te maken. Maar het arbeidsbureau is er voor de werkgelegenheidsbemiddeling. Daarnaast is de Kamer van Koophandel betrokken geweest bij de oprichting van een netwerk voor vrouwelijke ondernemers "Niveau" geheten. Het netwerk houdt thema-avonden en de vrouwen steunen elkaar op werkgeversniveau.

Via éénmalige projecten neemt de Kamer deel aan de bevordering van werkgelegenheid voor vrouwen, maar dat kan ook voor andere groepen. We hebben bij het Regionaal Bureau Arbeidsvoorziening, gepleit voor subsidie voor cultureelhistorisch toerisme. Daar is uitgekomen dat er geld kwam voor een onderzoek om een historische scheepswerf in Medemblik te vestigen. Het doel van deze actie is vaklieden op te leiden en blijvende werkgelegenheid te verschaffen in de regio. Zo'n project trekt tevens toerisme aan. In samenwerking met de gemeentes en VVV's, (wij betalen mee), is er een projectcoördinator die aan dit cultuurhistorisch toerisme inhoud wil geven. ' "

Wat kan de politiek doen aan de bevordering van werkgelegenheid?

"Het verschil tussen bruto en netto loon verkleinen. Zodat een arbeidsplaats minder kost voor werkgevers. Juist in het Midden- en Kleinbedrijf zal hierdoor werk ontstaan. Daar speelt de vraag vaak of ik 'met drie of vier mensen zal gaan werken'? Één kracht erbij kan vaak de dienstverlening verhogen. Met als gevolg; méér klandizie!".

Nel Tip

bestuurslid Provinciaal Vrouwenberaad Noord-Holland

Ada Boerma: Overheid werkt zichzelf tegen

De overheid werkt zichzelf tegen. Dit is de mening van Ada Boerma van Doorne, CDA-wethouder en tevens lijsttrekker in de gemeente Winschoten. We praten met haar over de werkgelegenheid in haar deel van het land. 'Aan de ene kant,' aldus wethouder Boerma, 'wordt geprobeerd via een voorwaardenscheppend beleid de werkgelegenheid te bevorderen. Aan de andere kant zie je dat de overheid, op grond van efficiency-overwegingen centraliseert en zich concentreert op de Randstad. Als gevolg daarvan is bijvoorbeeld in Winschoten de gevangenis gesloten, het CAS-ITW (Centrale Archief en Selectiedienst) afgeslankt en de belastingdienst vertrokken.'

Ada Boerma maakt zich zorgen over de uittocht van jonge mensen, vooral hoger opgeleiden, uit haar streek. Het aantal inwoners neemt jaarlijks met 3% af. De vergrijzing is er het hoogst van heel Nederland. De jongeren vertrekken niet omdat ze dat zo graag willen. Volgens mevrouw Boerma zouden ze er liever blijven, maar ze kunnen geen werk vinden. Het Noorden loopt leeg en de Randstad slijt dicht. De berichten over files en woningnood in het Westen worden steeds luider. Spreiding van werkgelegenheid kan deze trend ten goede keren, aldus Ada Boerma. Zij vindt dat de overheid ook daar naar moet kijken. "Ook buiten de Randstad zijn de voorwaarden aanwezig voor een goede en efficiënte bedrijfsvoering. Een gevangenis kan toch net zo goed in Winschoten als in Alkmaar gevestigd worden? Het is toch wrang dat een gevangenis die een voorbeeld was van een goede integratie in de samenleving en waar nauwelijks ontsnappingen uit plaatsvonden, gesloten is?" Mevrouw Boerma en de gemeente Winschoten doen veel voor de werkgelegenheid. "In Winschoten zelf is de verhouding inwoners-arbeidsplaatsen heel goed. Op 19.000 inwoners zijn er 10.000 arbeidsplaatsen. Maar Winschoten heeft een regiofunctie in Oost-Groningen en daar is de werkloosheid 9%. De gemeente voert een actief beleid op het gebied van het Jeugd Werk Garantieplan en de banenpool. En daarnaast wordt geprobeerd de juiste voorwaarden scheppen voor werkgelegenheid. De infrastructuur is heel belangrijk: de A7 is een levensader voor dit gebied. Verder moeten we de kennis en vaardigheid van het arbeidspotentieel op peil houden om slagvaardig te reageren als de economie aantrekt", aldus mevrouw Boerma.

Over de werkgelegenheid voor vrouwen, zegt ze: "Sinds 1987 is ook bij ons het aantal vrouwen met een baan toegenomen. Toch is het aantal werkende vrouwen 3% lager dan het landelijk gemiddelde. Gunstig is dat er veel arbeidsplaatsen zijn in de handel en dienstverlening."

Hennie de Pous-de Jonge

Kabinetsbesluit lastenverlichting

De CDA-fractie is tevreden met het kabinetsbesluit om de lasten voor burgers en bedrijven in 1994 en 1995 met in totaal vijf miljard gulden te verlagen. Die maatregelen worden voor een deel betaald uit de belastingmeevaller die het kabinet vorig jaar had. Daarnaast gaat het kabinet ervanuit dat ook volgend jaar de inkomsten meevallen door de hogere economische groei die het Centraal Planbureau nu voor 1995 voorspelt.

Namens de CDA-fractie zegt Gerrit Terpstra: "Wij zijn tevreden omdat het kabinet in 1994 voorrang geeft aan bevordering van de werkgelegenheid. Arbeid wordt goedkoper gemaakt. Bovendien wordt de positie van het midden- en kleinbedrijf versterkt. Dit zijn twee punten waar het CDA al maanden op heeft gehamerd. Ook de belastingverlaging voor de burger per 1 juli aanstaande juicht het CDA toe."

Dat de regering van het totale bedrag een miljard gebruikt voor verlaging van het financieringstekort noemt Terpstra een goede zaak omdat zo de afspraken in het regeerakkoord over dat tekort gehaald kunnen worden.

De regering heeft ook voorgesteld de belastingen in 1995 te verlagen. "Uiteraard moet het nieuwe kabinet daar over beslissen maar ik wil er wel over kwijt dat die lastenverlichting voor 1995 spoort met het verkiezingsprogramma waarin wordt bepleit de lasten in de periode '94-'98 met in totaal 5 miljard te verlagen. Volgens berekeningen van het Centraal Planbureau (CPB) scoort het CDA-beleid heel goed met het scheppen van banen in de marktsector. Met dit beleid bereikt het CDA bestrijding van de werkloosheid en een verbreding van de financiering van allerlei nuttige uitgaven in de collectieve sfeer zoals sociale zekerheid, volksgezondheid. Door het scheppen van meer werkgelegenheid in de marktsector komt op termijn bij het CDA het herstel van de koppeling eerder tot stand dan bij het PVDA-programma."

Er zijn geluiden dat de regering te optimistisch is.

Terpstra: "Die belastingmeevaller komt uit 1993. Die is dus hard. Dat betekent dat de belastingdruk hoger was dan gedacht. Het CDA heeft bij monde van Brinkman bij de financiële beschouwingen vorig jaar er voor gepleit een eventuele belastingmeevaller terug te geven aan burger en bedrijfsleven. Het kabinet is dus tegemoet gekomen aan onze wens. Wat de economische groei betreft zijn verscheidene bewindslieden die hebben gezegd dat de economische groei zou kunnen meevallen. Wij hopen dat natuurlijk ook maar wij vinden het te vroeg om nu al in het beleid bijstellingen te plegen. Wij zeggen: Eerst zien dan geloven. Daar komt bij dat door

kostenmatiging er des te eerder sprake is van economisch herstel. CPB-directeur Van der Zalm en wij zitten helemaal op één lijn met de voorzichtige benadering."

Terpstra beseft dat de CDA-boodschap - inkomens matigen, de nullijn aanhouden voor iedereen gedurende vier jaar - geen prettige boodschap is. "Zonder gevolgen voor de inkomens lukt het niet de economie recht te trekken. Ook in de jaren '82-'84 was er sprake van een grote koopkrachtdaling en die heeft wel geholpen. Wat toen kon moet ook nu kunnen waarbij ik aantekenen dat het welvaartsniveau nu hoger ligt dan toen." Vooral over de bevrozing van de AOW is het CDA aangevallen. Uit de CPB-berekeningen blijkt dat in de programma's van de vier grote partijen over de gehele linie koopkrachtverlies wordt geleden. Uit die cijfers blijkt dat AOW-ers het slechtst af zijn bij D66. AOW-ers zonder aanvullend pensioen zijn - ondanks het feit dat de VVD hun uitkering koppelt aan de lonen - het slechtst af bij de liberalen. Bij de PVDA leiden AOW'ers zonder aanvullend pensioen het minste koopkrachtverlies. Hierbij moet nogmaals worden gewezen op het feit dat het CDA- en VVD-beleid het snelst uitzicht biedt op een zodanige verbetering van de verhouding inactieven/actieven dat weer ruimte ontstaat voor een volledige koppeling en dat zit er met het PVDA-programma tot ver na 2000 niet in.

Het CPB is in zijn becijferingen niet uitgegaan van een marktsector die zich extra matigt maar ging uit van zaken die je als overheid in de hand hebt. In het CDA-programma is wel uitgegaan van een marktsector die zich ook in eigen belang matigt. Terpstra zegt er alle vertrouwen in te hebben dat die marktsector haar verantwoordelijkheid inziet. "Je ziet het in het beroepsgoederenvervoer en ook in de grafische sector waar verstandige cao's worden afgesloten."

Liesbeth Bloemen nieuw Kamerlid

Op dinsdag 22 februari is Liesbeth Bloemen (40) beëdigd als lid van de Tweede Kamer voor het CDA. Zij volgt Jan Krajenbrink op die met ingang van 1 februari jl. is benoemd tot burgemeester van de gemeente Woudenberg.

Liesbeth Bloemen was Hoofd van het bureau van het Kabinet van de provincie Overijssel. Naast haar kamerlidmaatschap blijft zij voorzitter van de Financiële Commissie CDA.

Mevrouw Bloemen is geen kandidaat voor de Tweede Kamerverkiezingen van 1994. Omdat haar kamerlidmaatschap van korte duur zal zijn, zal zij op eigen verzoek afzien van het halfjaar wachtgeld waar zij krachtens de wet recht op heeft.

NAVO-ultimatum Sarajevo

"Het CDA is tevreden dat het NAVO-ultimatum waarin met luchtaanvallen werd bedreigd indien Bosnische Serviërs en moslims hun zware wapens niet zouden weghalen of onder VN-controle zouden brengen, als politiek drukmiddel blijkt te hebben gewerkt. Er is echter geen reden tot euforie, Sarajevo is nog niet ontzet. De bereidheid tot optreden blijft bestaan indien die stad alsnog wordt beschoten", zegt Jaap de Hoop Scheffer namens de fractie.

Kinderen weer veilig op straat in Sarajevo.

(foto ANP)

Hij vindt dat moet worden gezien of ook in andere "veilige gebieden" en voor het belegerde Mostar via eenzelfde politieke lijn verlichting kan worden gebracht in het afschuwelijke lijden van de belegerde bevolking. Een uiteindelijke vrede die op dit moment ver weg lijkt, zal echter door partijen zelf moeten worden overeengekomen en kan nooit militair worden afgedwongen. Actieve betrokkenheid van de Verenigde Staten en Rusland bij het onderhandelingsproces is van het grootste belang.

Voetoverheveling

Het CDA is conform het CDA-verkiezingsprogramma tegen het VVD-voorstel om de fiscale voetoverheveling vanaf een bepaalde generatie af te schaffen. Het CDA stelt dat de bestaande voetoverheveling die alleenverdienende kostwinners tegemoet komt, geen belemmering vormt voor een partner om een baan te nemen zoals de VVD wel beweert. Afschaffing van de voetoverheveling is nadelig voor alle alleenverdieners en komt onevenredig zwaar te drukken op de

schoulers van de minder draagkrachtigen. Dit omdat juist de laagst-opgeleiden er vaak voor kiezen om te stoppen met werken buitenshuis als er kinderen komen. Het minimumloon dreigt door het afschaffen van de voetoverheveling door het sociale minimum te zakken. Dit omdat het nettoloon lager uitkomt als er nog maar één belastingvrije voet mag worden afgetrokken. Voordeel van de afschaffing hebben vooral de gezinnen met twee inkomens, inkomens die toch al vaak behoorlijk zijn.

Het CDA vindt zo'n herverdeling van inkomsten van alleenverdieners zonder kinderen naar goed verdienende tweeverdieners met kinderen, onrechtvaardig. Het VVD-voorstel zwijgt verder over de gevolgen die het op termijn heeft voor de hoogte van de AOW. De AOW is immers gekoppeld aan de netto-loonhoogte van een alleenverdiener. Door in te stemmen met het voorstel wordt akkoord gegaan met op den duur automatisch verlagen van de AOW.

Voorts wijst de fractie erop dat als het generatie-onderscheid voor het al dan niet mogen overhevelen van de belastingvrije voet naar uitkeringssituaties wordt doorgetrokken er een merkwaardige situatie ontstaat. Er ontstaan verschillende sociale minima, afhankelijk van het feit of men voor of na een bepaalde datum is geboren.

Het CDA wil andere partijen zeker niet van a-sociaal beleid beschuldigen. Maar het CDA vindt wel dat je anderen mag vragen hoe ze hun goede voornemens voor de zwakkeren in de samenleving als het gaat om concrete maatregelen gestalte willen geven. Of het nu gaat om alleenverdieners op minimumniveau met een partner die kansarm is op de arbeidsmarkt, of om een RWW-gerechtigde. Of het nu gaat om huidige of toekomstige generaties.

Brutering volkshuisvesting

“De bruteringsoperatie is een geslaagde stelselwijziging waar andere sectoren zoals volksgezondheid, onderwijs en sociale zekerheid jaloers op kunnen zijn. Het is een operatie waar alle partijen alleen voordeel bij hebben. Er wordt dan ook gesproken van een win-win-situatie.” CDA-Tweede Kamerlid Klaas Tuinstra is duidelijk enthousiast over het bruteringsproces in de Volkshuisvesting waar de Tweede Kamer het groene licht voor heeft gegeven. Bij de bruteringsoperatie worden de resterende langlopende exploitatiesubsidies van het Rijk contant gemaakt en in een keer aan de sociale verhuurders uitbetaald. In ruil hiervoor lossen de verhuurders de leningen die het in het verleden door het Rijk voor de nieuwbouw van woningen zijn verstrekt vroegtijdig af. Om de sociale verhuurders in staat te stellen zonder ver-

dere subsidiëring hun woningen rendabel te exploiteren moeten zij de eerstkomende jaren een bepaalde huuropbrengst kunnen realiseren. Daarom is in het kader van de brutering afgesproken dat vanaf 1995- vanaf dat jaar wordt gebruteerd-voor een periode van vijf jaar de verhuurders de huren gemiddeld met tenminste 3,5% kunnen verhogen.

Praktisch alle partijen zijn voor het afkopen van de langlopende subsidieverplichtingen. Hierdoor wordt namelijk de volkshuisvestingsbegroting ontlast en de staatsschuld aanmerkelijk verminderd. De sociale verhuurders krijgen naast meer bestuurlijke zelfstandigheid nu ook een grotere financiële zelfstandigheid. Weliswaar lopen ze ook meer risico's (inflatie, rente) maar daar staat tegenover dat zij gevrijwaard zijn van verdergaande bezuinigingen op subsidies waartoe het kabinet destijds heeft besloten.

Ook voor de huurders geldt dat bruterer gunstiger uitpakt dan niet bruterer. Wanneer niet wordt gebruteerd zal namelijk de huurstijging voor woningen met exploitatiesubsidies nog geruime tijd parallel moeten lopen aan het tempo waarmee de subsidies nu reeds jaarlijks worden verminderd, te weten 5,5 %.

Het CDA is echter wel van mening dat indien de inflatie de komende jaren aanzienlijk lager uitvalt dan de 3% die nu in het bruteringsakkoord is verondersteld, het verplichte minimum van 3,5 % aan gemiddelde huurstijging lager moet kunnen zijn. Omdat een verwachte huurstijging van gemiddeld 3,8% bij een nullijn voor de inkomens toch tamelijk fors is, mag de huursubsidie de komende regeerperiode niet worden aangetast. Het CDA is verder van mening dat de positie van de huurders bij

de onderhandelingen met de verhuurders over het te voeren huurbeleid moet worden versterkt. Indien nodig via wetgeving.

Onderwijs aan blinden en slechthzienden

In de Tweede Kamer werd de afgelopen week tijdens een mondeling overleg met de minister van Onderwijs en Wetenschappen de bekostiging van het onderwijs aan blinde en slechthziende leerlingen besproken.

De minister stelde voor de bestaande bekostiging te handhaven waarbij leerlingafhankelijkheid als criterium geldt. De CDA-fractie heeft bij monde van woordvoerder Hermes hiertegen bezwaar gemaakt en voorgesteld in navolging van het voorstel van de blindeninstituten lumpsumfinanciering toe te passen waarbij een genormeerd leerlingenaantal met een minimumgrens vastgelegd is.

Woordvoerder Hermes zei het zo: “Wat is de kern van de zaak? Wij hebben gemerkt dat het aantal leerlingen in deze sector geweldig terugloopt. Dit brengt een gevaar met zich. Dit aantal kan namelijk zodanig teruglopen dat het bestaan van de instellingen in gevaar komt. Bovendien gaan daardoor kennis en expertise verloren. Dat moet voorkomen worden.”

De minister zegde toe schriftelijk te zullen antwoorden op de vragen van de Kamer om duidelijkheid te verschaffen omtrent het aantal formatierekeneenheden waarop de instellingen in de toekomst kunnen rekenen.

Vorkomen moet worden dat instellingen voor blinden en slechthzienden in gevaar komen. (foto ANP)

Partijraad en verkiezingsprogramma

Saskia Kanij wijdt de Horzel in CD/Actueel van 12 februari jl. aan de discussie in een deelraad van de Partijraad in Rotterdam over het verschijnsel van illegale vreemdelingen in Nederland. Het concept-verkiezingsprogramma noemde dat bedreigend voor de maatschappelijke verhoudingen en het CDJA wilde dat veranderen in een ongewenst verschijnsel. Daarbij werd door Saskia als belangrijk argument naar voren gebracht, dat de woordkeuze uit het concept-programma kennelijk is ingegeven door de opkomst in de opiniepeilingen van de Centrum-Democraten.

Op dat argument ben ik vervolgens ingegaan, omdat iedere discussie over asielzoekers, vreemdelingen en illegale vreemdelingen wel verkrampt wordt als we voortdurend bezig zijn met de vraag of die discussie, respectievelijk de woordkeuze de Centrum-Democraten in de kaart speelt, juist erop gericht is de Centrum-Democraten de wind uit de zeilen te nemen, of in wezen hetzelfde standpunt als de CD oplevert. Het CDA heeft zijn eigen standpunt en moet zich bij het uitdragen daarvan niet teveel gelegen laten liggen aan de Centrum-Democraten.

Van mijn kant heb ik daarbij niet gerefereerd aan de Bijlmerramp en ik kan me zelfs niet herinneren, dat één van de andere deelnemers aan de discussie dat gedaan heeft. Van een poging van Saskia om nog te reageren op mijn opmerking was

geen sprake. Bij verschillende CDA-amen- dementen heb ik haar zelfs uitdrukkelijk moeten uitnodigen om het woord te voeren.

Rob van de Beeten

Zat als Dagelijks Bestuurslid de betreffende deelraad voor.

Belastingmeevaller

Het woord "belastingmeevaller" houdt de politieke gemoederen danig bezig. In CD/Actueel van 29 januari komt dit onderwerp driemaal voor, namelijk op de bladzijden 6, 11 en 20; kennelijk een belangrijk politiek item. Iedereen wil een andere bestemming geven aan die 4 miljard. Het moet wel bekend zijn waardoor die meevaller is ontstaan, en of het wel echt een meevaller is. Je kunt je de volgende vragen stellen:

- zijn het onvoorziene incidentele baten, dan kunnen daar eenmalig belangrijke dingen van worden betaald;
- zijn het achterstallige belastingen, dan behoort het bedrag ter vermindering van de staatsschuld. Wanneer het de economie echt slecht gaat, kan het geld worden gebruikt ter financiering van grote projecten (werkgelegenheid);
- zijn het vooruit geïnde belastingen 1993, dan hoort het thuis onder jaarrekening 1993.

Zowel in 1993 als in 1994 is de Belastingdienst overgegaan op versneld innen van belastingen. De dienst zag kans om

reeds in januari 1994 de inkomens 1994 vast te stellen, aanslagen op te leggen en vóór 1 maart de eerste betaling te verlangen. Versneld innen kan geen meevaller opleveren.

De vraag blijft: "Wat is die belastingmeevaller". Deze vraag dient eerst te worden beantwoord, alvorens beloften kunnen worden gedaan.

H.W.H. Weeda

Egmond aan den Hoef

Zorg om zorg

Sedert lange tijd geeft het CDA mij de indruk, dat het de zorg voor medemensen ondergeschikt maakt aan "investeringen". Enerzijds worden bezuinigingen doorgevoerd waardoor groepen mensen worden getroffen, die het in onze samenleving buiten hun schuld toch al zeer moeilijk hebben/hadden. Ik denk hierbij aan gehandicapten, die behalve kortingen op hun uitkeringen zich ook grotere eigen bijdragen moeten getroosten voor aanpassingen en hulpmiddelen. Als in de gezondheidszorg bij bijvoorbeeld fusie van ziekenhuizen - waarbij het zichtbaar wordt, dat de bestaande gebouwen zullen worden afgestoten of vernietigd - niet wordt geschroomd om de bestaande gebouwen grotelijks te renoveren. Dit onder het motief, dat het voor de kwaliteit zo noodzakelijk is, ook als het maar om een aantal jaren gaat. Een beetje minder "monument" en wat meer aandacht voor zorg is mijns inziens geboden. Het is voor mij onbegrijpelijk, dat er zo wordt omgesprongen met "zorg". Als er bij het verlenen van zorg geen sprake meer is van "bezorgdheid", dan is er iets goed mis.

J. de Graaf

Schiedam

Agenda

Maandag 28 februari

Plaats: Circle Studio's, Karel Lotsyweg 125, Dordrecht (078-178000)

Thema: Veiligheid, werk en landbouw

Tijdstip: 19.30 - 22.00 uur

Sprekers: Campagneleider Bremmer, partijvoorzitter Van Velzen, lijsttrekker Veldhuyzen van CDA-Dordrecht, bewindslieden Bukman, Heerma, Van Rooy, en lijsttrekker Brinkman.

Woensdag 2 maart

Uitslagenavond gemeenteraadsverkiezingen

De CDA-uitslagenavond vindt plaats in hotel Atlanta aan de Coolsingel te Rotterdam.

Vanaf 19.00 uur is men van harte welkom.

Maandag 7 maart

Manifestatie 'werk en milieu'

Plaats: Sociaal Cultureel Centrum De Naald, Stokdijkkade 3, Naaldwijk

Tijdstip: 19.30 uur

Sprekers: Minister Bukman / staatssecretaris Van Rooy

(foto Hans Hordijk)

Legalisatie van drugs?

In verkiezingstijd lijken actuele thema's voor het oprapen. Maar dat is betrekkelijk. Punten waarover men het, nu ik dit schrijf, nog oneens is, zijn bij publicatie mogelijk al oud. Daarom een thema waarover alle politieke partijen het eens lijken te zijn. Ik doel op het heroplevend debat over legalisering van drugs.

Is de huidige bestrijding van de handel in verdovende middelen even hopeloos als indertijd de 'drooglegging' in de Verenigde Staten en is het niet zinvoller deze handel te legaliseren? Dat is in een notedop de vraag die onlangs weer werd opgeworpen. Wanneer niet volstreekte leken op dit terrein concluderen dat de strijd tegen drugs verloren is; dat alle inspanningen er slechts toe leiden dat er voor andere misdrijven geen tijd meer is en we de criminaliteit eerder bevorderen dan bestrijden, dan is er reden tot bezinning. Jammer dat die bezinning voor sommigen niet verder gaat dan beschuldigend wijzen naar het CDA of de Minister van Justitie, wier betuttelende houding een dergelijke beleidswijziging zou tegenhouden. De oude marsmuziek klinkt weer: Nederland als gidsland in een wereld die er op wacht. Het beleid van het CDA lijkt echter sterk op dat van anderen en de minister kan alleen verweten worden dat hij doet waar politie en justitie enkele jaren geleden nog luidkeels om riepen. En of de wereld ons in dank zal volgen?

Maar de zaak zelf verdient aandacht. Het gaat om een fundamentele vraag: wanneer moet de overheid zich neerleggen bij de maatschappelijke feiten en niet meer proberen ongewenste ontwikkelingen tegen te houden of te sturen. Die vraag betreft de grenzen van de politiek. Politiek is een voortdurend pogen ontwikkelingen in gunstige zin te keren, maar er zijn grenzen aan de maakbaarheid van de samenleving. Het vraagstuk is niet nieuw. Kansspelen, prostitutie en soft-drugs zijn terreinen waar eerder om gelijke redenen het beleid werd gewijzigd. Opvallend is dat dit steeds gepaard gaat aan de claim dat problemen beter hanteerbaar zullen worden (achteraf vaak wrange claims: kansspelsverslaving, vrouwenhandel, drugsoverlast). Ook nu. De criminaliteit zou afnemen; bij een dalend prijspeil zouden de aantrekkelijke winsten verdwijnen en gebruikers niet meer tot stelen worden aangezet. Die stelling vertrouw ik niet. Indien drugsbestrijding geen effect heeft, verandert legalisering het prijspeil niet en dus ook de criminaliteit niet. Heeft het beleid wel effect, dan leidt legalisering tot een lagere prijs en een navenante toename van de vraag. Zo gezien, leidt legalisering of tot een gelijke criminaliteit of tot een groter gezondheidspro-

bleem. Dat probleem zou door staatshandel in drugs weer beter hanteerbaar worden. Betekent dat niet, dat de winst bij de criminaliteitsbestrijding weer verloren gaat aan de gezondheidszorg?

Let wel, daarmee is het vraagstuk niet weggepoetst. De drugsbestrijding lijkt soms uitzichtloos. Dat vreet aan het maatschappelijk bestel en dwingt tot keuzen tussen voortgaande 'verloedering' of het gebruik van twijfelachtige bestrijdingsmethoden. Maar legalisering doet zulks ook. Is het aanvaardbaar dat een grote groep personen aan hun verslaving wordt overgelaten en dat nog veel meer anderen openlijk aan de verleiding worden blootgesteld? Als zorg daarover betutteling is, dan kunnen er meer regels weg die vaak aanzienlijk geringere risico's betreffen (neem bijvoorbeeld het dragen van veiligheidsgordels). Er zijn maatschappelijke wantoestanden die men niet moet aanvaarden, ook al valt er weinig aan te veranderen. We zouden vreemd opkijken indien de Verenigde Staten moord zouden legaliseren omdat het zo veel voor komt. Op strafrechtelijk terrein heet dat al gauw bemoeizucht. Maar waarom dan wel veel geld voor de bestrijding van structurele werkloosheid waar weinig meer aan te veranderen valt in een internationale economie. Eerst zal iedere mogelijkheid voor een betere aanpak geprobeerd moeten worden.

In alle gevallen geldt dat Nederland over dit vraagstuk niet meer alleen kan beslissen. We kunnen niet en pleiten voor Europese integratie en alleen willen beslissen over kwesties die onze buurlanden direct raken. Vreedzaam samenleven vereist erkenning dat essentiële vraagstukken gemeenschappelijk beslist moeten worden; zelfs als we het beter menen te weten. Eenzijdige stappen verminderen slechts onze overtuigingskracht. Bovendien, zolang drugs-criminaliteit overal om ons heen bestaat, verdwijnt het niet zo maar in Nederland. Het is niet anders als met het milieu; een duurzaam milieu is niet mogelijk als om ons heen de vervuiling door- gaat.

mr. J. P. H. Donner

voorzitter van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid en lid van de CDA-Programcommissie

Geen staatsmoraal voor alle gevallen

Sinds het einde van de jaren zeventig is de Wet Gelijke Behandeling punt van discussie.

1 maart aanstaande zal de Eerste Kamer instemmen met dit wetsvoorstel. Bij behandeling was Eerste Kamerlid voor het CDA Jaap Glasz van mening dat het voorstel van grote principiële en ideële betekenis is maar ook reden tot terughoudendheid geeft.

De overheid moet haar hand niet overspelen.

Als er één sleutelbegrip is waar het in mijn fractie bij de behandeling van dit wetsvoorstel om draait, dan is het 'respect'. Respect naar alle kanten. Respect voor de 'andere' medemens. Dat is ook een christelijke plicht. Met gelijkwaardigheid als uitgangspunt. Maar ook respect voor hen die vanuit hun godsdienstige of levensbeschouwelijke opvatting hun leven en levensstijl een eigen invulling willen geven. Geen staatsmoraal dus voor alle gevallen, maar een evenwichtige benadering, met respect over en weer."

Dit zei mr. J.R. Glasz dinsdag 22 februari jongstleden namens de CDA-fractie bij de behandeling van het wetsvoorstel Gelijke Behandeling in de Eerste Kamer. Het ziet er naar uit dat een meerderheid van de fractie dinsdag 1 maart aanstaande haar steun aan het wetsvoorstel zal geven, waarna de in 1991 ingediende Algemene Wet Gelijke Behandeling in het Staatsblad zal worden opgenomen. Toen de Tweede Kamer dit wetsvoorstel een jaar geleden behandelde stemden alleen de drie kleine christelijke fracties, de CDA'er Gerard van Leijenhorst en de CD tegen. Ook in de Eerste Kamer zal de grote meerderheid van de fracties naar verwachting vóór stemmen. Het wetsvoorstel had bij zijn indiening in 1991 al een lange voorgeschiedenis. De discussie kwam goed op gang nadat aan het eind van de jaren zeventig onder andere de toenmalige minister van Justitie Job de Ruiter en de staatssecretaris van CRM Jeltien Kraaijeveld-Wouters met een voorontwerp waren gekomen. Daarna zijn er nog enkele wetsontwerpen gekomen, die de eindstreep echter niet haalden.

Het in 1991 ingediende voorstel Algemene Wet Gelijke Behandeling is antidiscriminatiewetgeving. Het werkt het in artikel 1 van de Grondwet opgenomen algemene discriminatieverbod nader uit wat betreft overheidsorganen en particulieren.

Opvallend is dat juist na de behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer veel verzet tegen het wetsvoorstel naar buiten is gekomen, onder andere van de kant van het Beraad Geestelijke Vrijheid, dat met een door tienduizenden mensen onderschreven publikatie ('Het ongelijk van gedwongen gelijkheid') kwam.

De Eerste-Kamerfractie van het CDA heeft het wetsvoorstel en de bezwaren ertegen bijzonder gewetensvol bestudeerd, besproken en gewogen. Zij heeft in de schriftelijke voorbehandeling scherpe vragen gesteld. De fractie heeft er een aantal discussies aan gewijd en alle voors en tegens tegen elkaar afgewogen. Het CDA heeft tijdens de schriftelijke voorbehandeling nogal wat kunnen bereiken door heldere en kritische vragen te stellen.

Kort voor de openbare behandeling in de Eerste Kamer in januari zou moeten plaats hebben overleed minister Dales. De behandeling werd uitgesteld om minister Van Thijn de gelegenheid te geven zich in te werken.

van deelneming op gelijke voet aan het maatschappelijk leven. Mijn fractie onderschrijft die doelstelling. Het CDA staat voor een samenleving waarin de fundamentele gelijkwaardigheid van mensen uitgangspunt is."

Was dit wetsvoorstel nodig?, vroeg de Raad van State zich af in zijn advies. Is artikel 1 van de Grondwet niet duidelijk genoeg? De vraag is ook gesteld door onder andere kerkelijke kringen, instellingen op godsdienstige en levensbeschouwelijke grondslag, zeevaartkringen en sportorganisaties.

De vraag werd nu door Glasz opnieuw gesteld. "Maar vooraf zeg ik nogmaals: het CDA ondersteunt de intentie van deze wet. Men mag zeggen dat in zekere mate sprake is van symboolwerking. Maar dan gaat het om positieve symboolwaarde. De wet straalt een principiële houding uit. Het is goed dat juist in deze tijd, waarin zoveel en zozeer mensenrechten worden geschonden, ons beginsel van non-discriminatie als on-

"Wanneer een leerkracht in het openbaar - hetzij op dan wel buiten de school - blijkt geeft van een leefstijl die de overtuiging van de school niet mee- of uitdraagt, dan is de grens van het 'enkele feit' overschreden met als gevolg dat de betreffende instelling mag concluderen dat aan haar functionele eisen niet (langer) wordt voldaan."

Principieel

Jaap Glasz merkte dinsdag jl. in de Eerste Kamer op dat het wetsvoorstel 'van grote principiële en ideële betekenis is'. "De wet beoogt bescherming te bieden tegen discriminatie, dit ter bevordering

verminderd uitgangspunt wordt bevestigd."

Terughoudendheid

Maar tegelijkertijd is er, aldus Jaap Glasz, reden voor terughoudendheid. De overheid

moet haar hand niet overspelen. Zij ziet zich nu gesteld voor een afbakening van grondrechten. Enerzijds het non-discriminatiebeginsel van artikel 1 van de Grondwet, aan de andere kant de klassieke vrijheden van godsdienst, onderwijs, meningsuiting en vereniging en vergadering.

In brede kring is onrust ontstaan over de reikwijdte van de wet en de mogelijke inperking van de grondwettelijke vrijheden voor instellingen op godsdienstige grondslag en van het bijzonder onderwijs. Glasz: "Die onrust moet de regering zich aantrekken voorzover deze voortkomt uit onvoldoende duidelijkheid en informatie. Want wel degelijk mag een instelling op godsdienstige of levensbeschouwelijke grondslag eisen (blijven) stellen voor de vervulling van een functie ter verwezenlijking

van haar doel. Wel degelijk mogen verenigingen kwalificerende eisen voor het lidmaatschap stellen, daarop ziet deze wet niet toe. Dat geldt ook voor instellingen van bijzonder onderwijs."

Zeër zeker mogen eisen worden gesteld met betrekking tot de stijl van leven en gedrag, zowel binnen de school als daarbuiten. De regering heeft haar standpunt zó verwoord (in de memorie van antwoord): "Het enkele feit van het hebben van een homoseksuele liefdesrelatie of het daarmee samenwonen is onvoldoende reden voor onderscheid."

De CDA-senaatsfractie heeft nu het volgende criterium vastgelegd: "Wanneer een leerkracht in het openbaar - hetzij op dan wel buiten de school - blijkt geeft van een leefstijl die de overtuiging van de school niet mee- of uitdraagt, dan is de grens van

het 'enkele feit' overschreden met als gevolg dat de betreffende instelling mag concluderen dat aan haar functionele eisen niet (langer) wordt voldaan." De regering heeft deze benadering bevestigd.

Huisdeurfilosofie

De CDA-fractie kan, aldus Glasz, wellicht in meerderheid instemmen met de afwijking die het kabinet heeft gemaakt. Glasz hanteert voor goed begrip van die afwijking de 'huisdeurfilosofie'. Het privédoorn, waaronder de fractie ook samenwonen verstaat, de strikt persoonlijke levenssfeer dus, moet worden gerespecteerd. Dit hoort tot 'het enkele feit'.

Wat kan dit in de praktijk inhouden? Een concrete toepassing (als voorbeeld): een onderwijsinstelling, waarvan het bestuur streng reformatorische of rooms-katholieke beginselen hanteert, mag een homoseksuele leerkracht niet weigeren vanwege het 'enkele feit' van haar of zijn seksuele geaardheid. Ook moet de instelling zich niet 'achter de voordeur' van de woning van de leerkracht begeven, dat is immers het privédoorn van de leerkracht. Het wordt pas anders als de leerkracht in het openbaar blijkt geeft van een leefstijl die de overtuiging van de school niet uitdraagt. Dan is er inderdaad een probleem. Het wetsvoorstel heeft niet alleen betrekking op de arbeidsmarkt, maar ook op 'goederen en diensten'. Mag de directie of het bestuur van een bejaardenoord kandidaat-bewoners weigeren die van een andere levensovertuiging (dan die van het bejaardenoord) zijn? Volgens de wet mag dat niet, maar de CDA-fractie heeft wel weten te bewerkstelligen dat van de kandidaat-bewoners mag worden gevraagd de grondslag van het huis te respecteren.

Toetsing

Glasz pleitte dinsdag voor een 'marginale toetsing' door de in te stellen Commissie Gelijke Behandeling en de rechter. Naarmate de toetsing immers marginaler is heeft het bestuur van de betrokken instelling een grotere mate van vrije beoordeling. Ook zo wordt bereikt dat artikel 23 van de Grondwet geen dode letter wordt. Glasz vroeg de regering de Commissie Gelijke Behandeling mee te geven grote voorzichtigheid en waar nodig terughoudendheid te betrachten. Hij toonde zich 'niet enthousiast' over de uitspraak van minister Hirsch Ballin dat de nieuwe Commissie Gelijke Behandeling kan fungeren als een aantrekkelijk en laagdrempelig alternatief voor een rechterlijk oordeel'. Glasz: "Alstublieft geen pseudo-rechtspraak ter vervanging van de echte rechter."

Evert Mathies

Glasz: door marginale toetsing wordt artikel 23 geen dode letter.

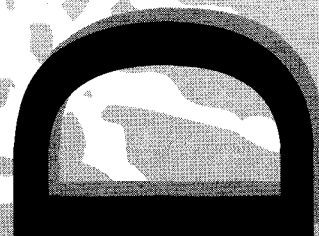
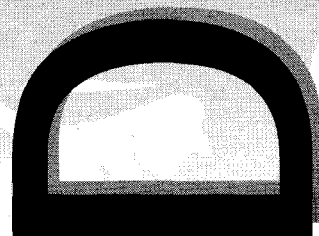
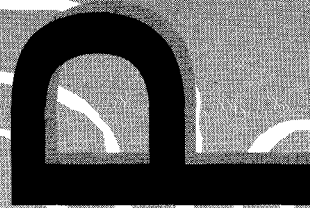
(foto Hans Hordijk)

Digitale DataProductie

Sdu Digitale DataProductie is een werkmatschappij van NV Sdu, voorheen Staatsdrukkerij/Uitgeverij. Sdu Digitale DataProductie is specialist in dataverwerking op de markt van de formele informatieverstrekking.

Diensten en producten

- ▶ Complete documenten in papieren en digitale vorm.
- ▶ Database printing en zet-Intensief drukwerk.
- ▶ Het samenstellen van complete documenten van complexe aard, geproduceerd of gedistribueerd via laserprinting en/of Printing on Demand technieken.
- ▶ CD-Rom services en -produktontwikkeling.
- ▶ Opslag, ontsluiting en levering van digitale formele data (Officiële Publikaties) voor verder gebruik in grafische en digitale producten.

Christoffel Plantijnstraat 2
Postbus 20023
2500 EA Den Haag
Tel: (070) 378 99 11
Fax: (070) 347 99 19

CDA ACTUEEL

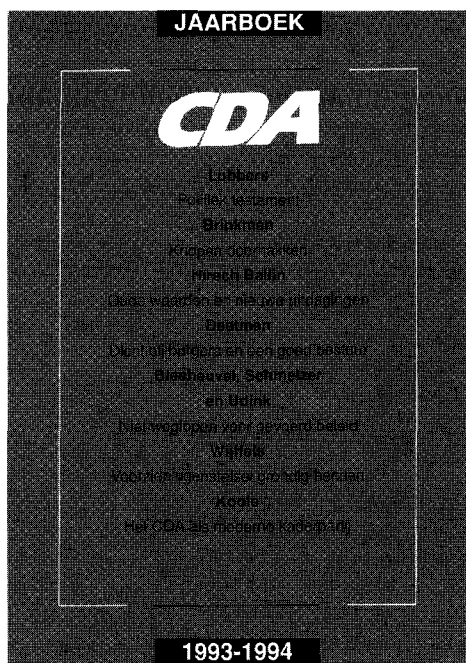
DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

HOE VERDER NA DE RAADSVERKIEZINGEN?

VOORKEURSBEHANDELING ALLOCHTONEN IN DISCUSSIE

Een onmisbaar naslagwerk

slechts
f 25,-*

Spraakmakend, opiniërend, informatief, divers en verrassend.

Jaarboek CDA 1993-1994

Drs. R.F.M. Lubbers, drs. W.J. Deetman,
mr. drs. L.C. Brinkman e.a.
176 pagina's in paperback, geïllustreerd,
formaat 17 x 24 cm, ISBN 90 12 08043 6

Bestel nu!

Bestelbon Jaarboek CDA 1993-1994

Ja, ik bestel nu rechtstreeks / via de boekhandel
(s.v.p. doorhalen wat niet wordt gewenst)

Naam boekhandel: _____

Wenst u levering via de boekhandel, dan verzoeken wij u deze
bestelbon rechtstreeks aan uw boekhandelaar te zenden.

... ex. Jaarboek CDA 1993-1994, ISBN 90 12 08043 6 à f 25,-*

Voorletter(s): _____ Naam: _____ m/v

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoon: _____

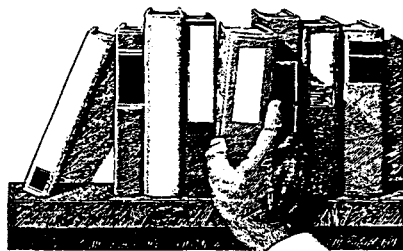
Datum: _____ Handtekening: _____

* Incl. BTW, excl. verzendkosten.
Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

CDA/Actueel 1

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht

Sdu

Als lezen moeilijk wordt...,
neem dan
een gesproken boek of
tijdschrift en neem een
abonnement op CD/Actueel,
een selectie uit CDA-bladen.

inlichtingen en aanmelding bij de CBB,
Postbus 131, 3850 AC Ermelo.

Telefoon:

03417 - 51014 tst. 533

Christelijke Bibliotheek
voor Aangepaste Lectuur
en Informatie

Model-fractiereglement

Model-reglement voor CDA-fracties
in (deel)ge-meenteraden en provin-
ciale staten, met toelichting en litera-
tuurlijst. Geeft antwoord op de vraag
hoe een fractie haar werk kan orga-
niseren en hoe ze haar werkwijze
kan vastleggen. Co-productie van
de Bestuurdersvereniging en het
Steenkampinstituut.

16 pag., f 3,50

Te bestellen via giro
3930421 t.n.v. CDA-be-
stuurdersvereniging, Den
Haag, onder vermelding
van: 'Fractiereglement'.

CDA-bestuurdersvereniging, Dr. Kuiper-
straat 5, 2514 BA Den Haag; tel.
070-3424890; fax 070-3643417.

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Kortjen, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer en H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

C. Hoff,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuypersstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. Lieshout
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina: Hans Hordijk

(foto's Hans Hordijk)

Minister De Vries en de Rotterdamse CDA-lijst-
trekker Smit tijdens de CDA-uitslagenavond.

Partijvoorzitter Van Velzen afgetreden

Maandag jl. trad CDA-voorzitter Wim van Velzen af omdat hij zich verantwoordelijk voelde voor de presentatie van de AOW-voorstellen en de ontstane discussie daarover. Een brief van Van Velzen aan de leden, een verklaring van het Partijbestuur en een artikel van waarnemend voorzitter Tineke Ladders-Elfferich staan op pagina 6 en 7.

Hoe verder na de gemeenteraads- verkiezingen?

De uitslag van de raadsverkiezingen was teleurstellend voor het CDA. Volgens politicoloog Ruud Koole kan het CDA de grootste partij blijven als het zich richt op immateriële zaken. Pagina 12 en 13. Ook de Zutphense wethouder en vice voorzitter van het CDA-Gelderland, Marleen de Pater gaat in op de uitslag van de raadsverkiezingen. Pagina 21. Een analyse staat op pagina 8, 9 en 10.

En verder:

Minderhedenbeleid in discussie	4,5
Agenda	10
Commentaren	11
Van Schalsum	11
Veiligheid: nieuwe vlag gevangeniswezen	14
Verevening pensioenen bij echtscheiding voor vrouwen belangrijk	15

CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18, 19
Interview met Jef Pleumeekers over "De nieuwe provincie"	20
Interview met minister Kooijmans	22, 23

Commentaar

Helderheid noodzakelijk

De klap is hard aangekomen. Wat velen in en buiten het CDA voor onmogelijk hebben gehouden is werkelijkheid geworden: ook het CDA kan verliezen. Het teleurstellend resultaat bij de gemeenteraadsverkiezingen heeft een streep gezet onder min of meer vanzelfsprekend succes. Gewend als we zijn aan goede uitslagen kost het des te meer moeite om te gaan met dit verlies. Zeker ook voor die plaatselijke afdelingen waar eehard en vol overtuiging campagne is gevoerd. Uit de analyses blijkt dat er een complex van oorzaken is aan te geven voor deze terugval. Met daarbij nog regionale verschillen. Het beeld is dus genuanceerd en het is daarom ook onjuist landelijk beleid als de grootste en enige boosdoener te bestempelen. Natuurlijk speelt de onvermijdelijke AOW-discussie een belangrijke rol. We moeten helaas vaststellen dat de AOW-problematiek is uitgegroeid tot gezichtsbepalend CDA-onderwerp in negatieve zin. Het onvoldoende aanbrengen van samenhang met het gehele inkomensbeleid is het CDA opgebroken. Daarom is het van belang dat er op de kortst mogelijke termijn helderheid komt over de te volgen koers.

Evenzeer kan en moet de vraag worden gesteld of het CDA op lokaal niveau er voldoende in slaagt de kiezer te bereiken. De opkomst van de talrijke lokale partijen is in dit opzicht een teken aan de wand. De vraag ligt voor de hand: zal en kan het CDA erin slagen om de neerwaartse spiraal voor de komende Kamerverkiezingen om te buigen? Of anders gezegd: is de uitslag van vorige week woensdag een te betreuren dip van tijdelijke aard? Daarvoor zijn minimaal drie zaken van belang. Punt een: eensgezindheid. Dus geen twijfel blijven zaaien over de kwaliteiten van de lijsttrekker. Punt twee: absolute helderheid over gevoelige onderwerpen. Dus geen zwakkend, opportunistisch beleid. Punt drie: de aanval zoeken. Dus niet in het defensief kruipen, maar zelf weer de toon zetten bij de discussie over actuele politieke thema's.

Redactie

Gedifferentieerde aanpak doet meer recht aan verschillen in achterstand

Lange tijd hielden we in Nederland de ontwikkelingen in ons omringende landen als Duitsland, Frankrijk en België niet voor mogelijk. De opkomst van extreem-rechtse partijen, die appelleren aan de onvrede onder burgers en die daarvoor in belangrijke mate allochtone burgers als schuldige aanwijzen zou bij ons niet zo'n vaart lopen. Immers, de tolerantie zou in ons land veel groter zijn en daarnaast was er geenszins reden ons te schamen voor het in ons land gevoerde minderhedenbeleid. Omdat dit een basis had gelegd voor een integratieproces was er juist - en is er nog steeds - grote belangstelling vanuit het buitenland voor de wijze waarop we dat aanpakken. Er is ook geen reden om deze positieve elementen te veronachtzamen. Maar ook in Nederland zijn we inmiddels geconfronteerd met een forse groei van het aantal vertegenwoordigers van Centrumdemocraten in talloze gemeenteraden.

Verschillen

Op de eerste plaats valt het steeds weer op hoe gemakkelijk allochtonen of buitenlanders op een hoop worden gegooid. In de belevingswereld van veel burgers is er geen verschil tussen iemand die al sinds jaar en dag in de Nederlandse samenleving functioneert, een nieuwkomer die in het kader van gezinshereniging naar ons land komt, een vluchteling of asielzoeker of een illegaal. Het is belangrijk om steeds weer aan te geven dat het om heel verschillende groepen gaat waar ook steeds weer heel andersoortige vragen aan de orde zijn. Gaat het bijvoorbeeld bij nieuwkomers om de vraag hoe men zo snel mogelijk de Nederlandse taal leert en werk vindt, bij asielzoekers is veeleer het probleem aan de orde van te lange procedures en te lange onzekerheid of men hier mag blijven of niet. Het een is een vraagstuk van integratie, werk en onderwijs, het ander veel meer van justitie en politiek. Ook tussen diverse minderheidsgroepen zijn enorme verschillen te constateren. Zo zijn bijvoorbeeld de criminaliteitscijfers onder Marokkaanse jongeren aanzienlijk hoger, maar onder Turkse jongeren weer lager dan onder vergelijkbare groepen autochtone jongeren. In het algemeen blijkt met name de Marokkaanse gemeenschap nog erg in een isolement te verkeren, terwijl de ontwikkelingen zeker onder Turkse en Surinaamse nieuwe generaties razend-

snel gaan. In het verleden is er eigenlijk te veel sprake geweest van een minderhedenbeleid, waarin iedereen over een kam werd geschoren. In de toekomst zal er veel meer sprake moeten zijn van differentiatie.

Dat heeft ook betrekking op een ander punt dat vaak in discussies naar voren komt en waar ook de laatste weken weer volop over gesproken is. Tot het minderhedenbeleid behoren een aantal etnische groepen die ooit zijn gedefinieerd en om die reden voor een aantal voorzieningen en faciliteiten in aanmerking komen. Met verschillen in achterstand of met specifieke omstandigheden wordt daarbij geen rekening gehouden. Er zijn echter geslaagde allochtonen en er zijn allochtonen met een achterstand. Net zo goed als er autochtonen zijn met vergelijkbare achterstanden. Daarnaast zijn er groepen die niet tot de definitie van het minderhedenbeleid behoren maar waar zich wel in toenemende mate problemen voordoen. De Chinese ouderen zijn daarvan een goed voorbeeld. De Tweede Kamer heeft er bij het kabinet op aangedrongen nog voor de kabinetsformatie de criteria voor het minderhedenbeleid kritisch te evalueren en een aanzet te geven om dergelijke verschillen meer tot uitdrukking te brengen. Etniciteit betekent niet per definitie achterstand of achterstelling.

Rechten en plichten

Ook in allochtone kring zelf hoor je in toenemende mate dergelijke geluiden en dat is een positieve ontwikkeling. De tijd van het "doodknuffelen" behoort tot het verleden en gelukkig zijn minderheden het daar zelf meestal van harte mee eens. Met name in jongere generaties heeft men vaak zelf ook de buik vol van een te welzijnsachtige benadering en van het corps beroepsinsprekers die namens en over de allochtonen spreken en zich over hen ontfermen. Natuurlijk verwacht men steun van de overheid daar waar dat nodig is maar het bouwen aan een toekomstperspectief begint bij de eigen inzet. Die meer zelfbewuste en op het eigen initiatief gerichte benadering kan niet vaak genoeg worden benadrukt. Mensen hebben rechten, maar ook plichten.

Dat brengt me bij een laatste waarneming die hier goed op aansluit. Het veel meer stimuleren van eigen initiatief en inzet veronderstelt ook dat de samenleving ruimte geeft om dergelijke activiteiten te ontplooiën. Dat kan in culturele of religieuze

instellingen en in tal van andere maatschappelijke verbanden. Dat heeft dus te maken met de verhouding tussen integratie en het behoud van eigen identiteit. Vaak wordt daar een oneigenlijke tegenstelling tussen gecreëerd. Het beleven van de eigen identiteit - cultureel of religieus, vaak beide - is zo'n wezenlijk bestanddeel van de eigenwaarde en de ontplooiingskansen van mensen, dat ze juist van bijzondere betekenis is voor een goed integratieproces. Juist vanuit de christen-democratie, die ontstaan is vanuit een pleidooi voor religieuze en culturele pluriformiteit, moet daarvoor een bijzondere antenne zijn. Om die reden moet er een accent liggen bij zelforganisaties. De overheid moet dat niet zelf organiseren, maar daar wel steeds ruimte voor scheppen. Integratie dus op basis van eigen identiteit, niet in plaats van. Overigens wil dat niet zeggen ruimte voor eigen identiteit in plaats van integratie. Het vraagt om een open houding, in dialoog en gesprek met anderen. En dat is juist waar het zo vaak aan ontbreekt. Er blijft de eerstkomende jaren dus nog een boel werk aan de winkel!

Hans Huibers
CDA-Tweede Kamerlid

Recente uitlatingen van politici

over de wijze waarop het
minderhedenbeleid het beste
gevoerd kan worden hebben
volop de aandacht getrokken.
Het CDA-Tweede Kamerlid
Huibers en Çörüz, consulent
van het Amsterdams Centrum
Buitenlanders en kandidaat-
Kamerlid geven
hun opinie.

Uitgangspunt voorkeursbehandeling is opheffen achterstandsposities groepen

Volgens de cijfers van het Centraal Bureau voor de statistiek over de periode januari-september 1993 is een op de 25 autochtone Nederlanders die deel uitmaken van de beroepsbevolking werkloos (4%). Van de allochtone beroepsbevolking heeft ongeveer een op de zes (16%) geen betaald werk.

Van de Turkse allochtonen is ruim een op de vier werkloos (16%), van de Marokkanen bijna een op de drie (31%). De AOW-ers zijn daarbij nog buiten beschouwing gelaten. Over de mogelijkheden om de structurele werkloosheid onder allochtonen, vooral onder Turken en Marokkanen, te bestrijden, verschillen de meningen. Actueel is de vraag of (overheids)interventies in een degelijke kwestie gewenst en zo ja, ook zinvol is.

Diverse onderzoeken hebben aangetoond dat de onevenredige hoge werkloosheid onder allochtonen te wijten is aan een aantal oorzaken. Onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal, niet afgemaakte opleiding en/of een laag scholingsniveau leiden ertoe dat een deel van de werkloze allochtonen onvoldoende gekwalificeerd is voor veel banen. Het huidige slechte economische klimaat, én het feit dat

delen een rol kunnen spelen bij selectie, werving en aanname versterkt deze positie van de allochtonen.

Positieve actieplannen

Een beleid van de positieve actie of voorkeursbeleid omvat een samenhangend geheel van maatregelen die de instroom en doorstroom van bepaalde groepen op de arbeidsmarkt moeten bevorderen. Een beleid van positieve actie wordt voor verschillende groepen in de samenleving ontwikkeld. Vrouwen, allochtonen en gehandicapten zijn de doelgroepen van het voorkeursbeleid. Vooral de rijksoverheid en veel gemeenten ontwikkelen positieve actieplannen. Steeds vaker ook bedrijven. Binnen de Stichting van de Arbeid is in november 1990 overeengekomen dat in een periode van vier à vijf jaar ongeveer zestigduizend allochtonen een arbeidsplaats moeten krijgen.

Uitgangspunt voor positieve actie is het opheffen van de achterstandpositie waarin bepaalde groepen werken. Het gaat om het bevorderen van gelijkheid. Terecht wordt daarom gepleit tegen het gebruiken van de term 'positieve discriminatie' voor een beleid dat noodzakelijk is voor het inhalen van achterstand.

Het verschil met positieve actieplannen voor vrouwen is dat bij positieve actie ten behoeve van allochtonen het accent vooral ligt op de instroom terwijl het bij vrouwen voornamelijk gaat om de doorstroom naar hogere functies.

Juridische basis voor het voorkeursbeleid is te vinden in de wet. Het moet nog maar eens met nadruk worden gesteld: positieve actie houdt niet in dat er aan kwaliteit wordt getornd. Niet aan de kwaliteit van de aan te nemen sollicitant en niet aan de kwalificatie van het functieniveau. Aan geschiktheidseisen wordt geen afbreuk gedaan.

Voorkeursbeleid wordt op verschillende manieren geformuleerd. Variërend van de algemene zinsnede "vrouwen en leden van etnische minderheden worden nadrukkelijk uitgenodigd te solliciteren" tot het aankondigen van een specifiekere procedure. In het laatste geval geeft men aan hoe de keuze bepaald zal worden. Bijvoorbeeld: bij gelijke geschiktheid de voorkeur voor (...), of: bij voldoen aan de gestelde criteria de voorkeur voor (...) Het meest vergaand is de aankondiging dat uitsluitend vrouwen of uitsluitend leden van etnische groepen worden opgeroepen te solliciteren. Zonder positieve actie hadden allochtonen minder kans gehad op een baan bij de politie en waren asielzoekers volstrekt kansloos op de woningmarkt. Positieve actie heeft een functie.

Maar je moet ermee stoppen als achterstanden zijn weggewerkt. Over het algemeen zijn positieve actieprogramma's tijdelijk bedoeld, maar zij kenmerken zich door de neiging tot in de eeuwigheid te blijven bestaan, zich uit te breiden tot steeds meer groepen of te gaan gelden voor steeds meer onderdelen van het bestaan binnen een enkele groep. Positieve actie moet zijn gericht op het gelijk trekken van de uitgangspunten zodat de startposities gelijk zijn, en niet op het voortrekken.

Deze filosofie komt duidelijk naar voren in het landelijk CDA-verkiezingsprogramma "Wat echt telt" waarin "een bijzonder accent wordt gelegd op de bevordering van arbeidsparticipatie van migranten." Op de uitvoering komt het echter aan.

Coskun Çörüz, consultant Amsterdams Centrum Buitenlanders, bestuurslid CDA-Haarlem en kandidaat-Tweede Kamerlid

(foto ANP)

Van Velzen vertrekt vanwege presentatie AOW-voorstellen

CDA-voorzitter Van Velzen is maandag 7 maart jl. afgetreden omdat hij zich verantwoordelijk voelde voor "de presentatie van de door het CDA vastgestelde en bevestigde AOW-voorstellen en de ontstane discussie daarover in de eigen achterban en het land." Op deze pagina's de verklaring van het

Dagelijks Bestuur, de brief van Van Velzen en een bijdrage van de waarnemend voorzitter

Tineke Lodders-Elfferich.

Partijvoorzitterschap was enorme uitdaging

Maandag 7 maart jl. heb ik een van de moeilijkste beslissingen genomen uit mijn periode als partijvoorzitter. Ondanks de steun van velen, leidden de ontwikkelingen in de partij ertoe dat ik mij genoodzaakt voelde mijn verantwoordelijkheid te nemen. Ik achtte mij verantwoordelijk voor de presentatie van de door het CDA vastgestelde en bevestigde AOW-voorstellen en de ontstane discussie daarover in de eigen achterban en het land.

Ik hoop dat door mijn vertrek mede een klimaat ontstaat waardoor er ruimte is om de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen weer een nieuwe impuls te geven. We hebben een zware klap gekregen bij de Gemeenteraadsverkiezingen. Ik ken onze partij als een partij met karakter. Ik hoop en wens dat we nu zo gauw mogelijk de goede voorwaarden scheppen voor onze campagne onder leiding van onze lijsttrekker Elco Brinkman.

Het voorzitterschap van het CDA is voor mij een enorme uitdaging geweest. Ik ben er trots op dat ik zo vele jaren heb mogen werken binnen het CDA. Want één ding is zeker: elke dag heb ik met veel plezier gewerkt aan de versterking van het CDA in brede zin.

Ruim zeven jaar partijvoorzitterschap is een zware periode, waarbij je uiteraard fouten maakt en helaas niet alleen vrienden.

Vooraf aan de inhoudelijke vernieuwing en de bezinning op onze uitgangspunten, door tal van rapporten en interne partij-politieke discussies, bewaar ik goede herinneringen. Veel kon bereikt worden.

Het CDA heeft het voortouw genomen in de discussie over de noodzakelijke herij-

Wim van Velzen vlak na zijn aantreden als voorzitter in 1987, hier met partijsecretaris Bremmer en de toenmalige vice voorzitter Van Montfrans.

king van de verzorgingsstaat. Begrippen als herstelde verantwoordelijkheid en het dragen van verantwoordelijkheid zijn gemeengoed geworden.

Met name heeft het mij veel plezier gedaan dat de uitgangspunten en aanbevelingen van de actie 'politiek dicht bij mensen' juist op het niveau van de afdelingen van het CDA zo'n concrete vertaling hebben gekregen. Als voorzitter heb ik daarnaast veel energie kunnen steken in de organisatie van onze partij en heb ik mij ingezet de organisatie van de partij financieel gezond te maken. Het CDA-huis kon samen met anderen op orde worden gesteld.

Van groot belang voor de toekomst van de christen-democratische beweging is de uitbouw van de internationale contacten van het CDA. Het opbouwwerk in Midden- en Oost-Europa vervult hierin een sleutelrol.

Het CDA verkeert in een moeilijke periode. In een tijd van economische recessie hebben partijen die verantwoordelijkheid willen dragen het extra moeilijk. We hebben een forse nederlaag geleden bij de gemeenteraadsverkiezingen. Maar als er problemen zijn toont het CDA karakter. Ik hoop echt dat iedereen achter het CDA en onze lijsttrekker staat.

Ik roep de leden van het CDA op om met opgestroopte mouwen te werken aan een goede verkiezingsuitslag op 3 mei. Er moet nog veel gebeuren, maar het kan ook. Ik hoop dat iedereen bijdraagt aan een zo goed mogelijk resultaat. Ik dank de leden voor het in mij gestelde vertrouwen.

Wim van Velzen

Verklaring Dagelijks Bestuur

CDA-partijvoorzitter, drs W.G. van Velzen, heeft maandag 7 maart jl. besloten af te treden als voorzitter van het CDA. Hij heeft dit bij aanvang van de vergadering van het Dagelijks Bestuur van het CDA, om 15.30 uur, kenbaar gemaakt.

CDA-partijvoorzitter Van Velzen voelt zich verantwoordelijk voor de presentatie van de door het CDA vastgestelde en bevestigde AOW-voorstellen en de ontstane discussie daarover in de eigen achterban en het land.

Hij wil met zijn aftreden een bijdrage leveren aan het herstel van de vertrouwensband tussen de ouderen en het CDA.

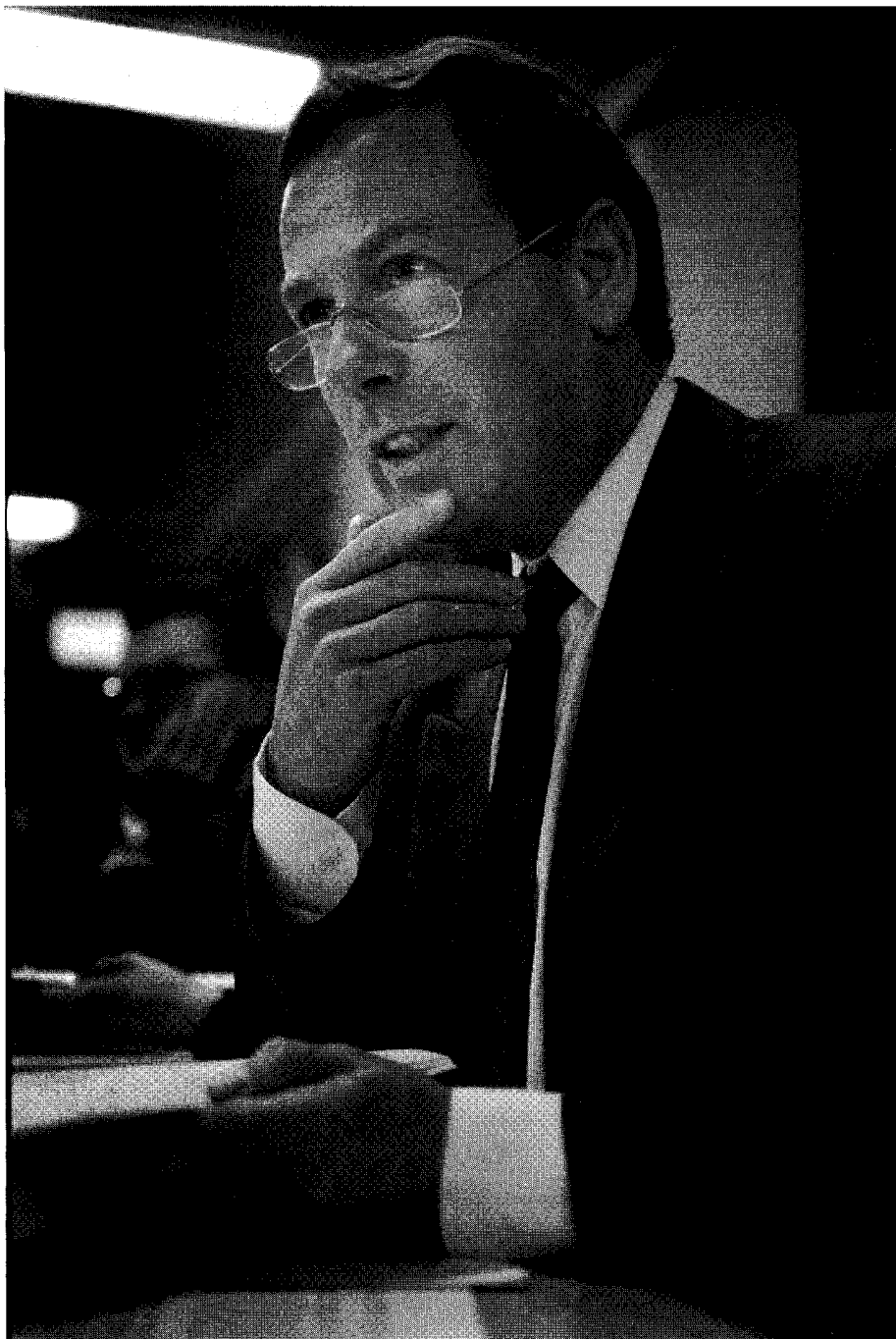
CDA-lijsttrekker L.C. Brinkman heeft het Dagelijks Bestuur medegedeeld dat het verkiezingsprogramma, waarop de partij hem gekozen heeft als lijsttrekker, naar zijn mening nadere invulling behoeft op het punt van de AOW. Hij zal zich daarover deze week verder oriënteren met diverse betrokkenen.

De heer Brinkman heeft het Dagelijks Bestuur meegedeeld dat zijns inziens daarover nader overleg met het Partijbestuur gewenst is. Hij hoopt dat daarover rondom het weekend verdere conclusies kunnen worden getrokken.

Het Dagelijks Bestuur alsmede de lijsttrekker respecteren de beslissing van de heer Van Velzen, die zich gedurende vele jaren met grote inzet en ijver verdienstelijk heeft gemaakt voor de partij.

Het Dagelijks Bestuur heeft de heer Van Velzen laten weten dat het eraan hecht dat hij zich de komende tijd als CDA-kandidaat voor het Europees Parlement wil inzetten voor de Euro-campagne en voor de christen-democratie in Nederland en Europa.

Mevrouw P.C. Lodders-Elfferich, eerste vice-voorzitter van het CDA, zal tot aan de invulling van de ontstane vacature het partijvoorzitterschap waarnemen.

Bij het vertrek van Wim van Velzen

Het leven zit soms vreemd in elkaar en politiek is en blijft een hard bedrijf. Dat is maandag 7 maart jl. weer eens heel duidelijk gebleken. Toen de problemen in de partij en in de verhouding van de partij en haar achterban rond de financiële positie van ouderen niet verminderden maar toenamen heeft Wim van Velzen voor zichzelf een besluit genomen en is afggetreden als partijvoorzitter. Door zijn verantwoordelijkheid zo te vertalen hoopt hij een bijdrage te kunnen leveren aan het herstel van de vertrouwensrelatie in en buiten de partij. Wij kunnen zijn besluit alleen maar respecteren. Het getuigt van moed en het vermogen het partijbelang te stellen boven dat van jezelf. Maar bitter is het wel.

Het is geen sinecure om na zoveel jaren de partij met energie, durf en succes te hebben gediend om op deze wijze te vertrekken.

Het is ook voor de partij triest om onder deze omstandigheden van haar voorzitter afscheid te moeten nemen. Het hoort immers niet bij het CDA.

Het gaat bij ons om de beweging, om het gedachtengoed, niet om personen. Maar soms is dat ook bij het CDA kennelijk onvermijdelijk.

Wim, het ga je goed.

Tineke Lodders-Elfferich
waarnemend partijvoorzitter

Raadsverkiezingen '94: inzet van een nieuwe trend?

De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen was teleurstellend voor het CDA. Hoe deed het CDA het in de verschillende provincies? Hoe scoorden de christen-democraten in de diverse leeftijdscategorieën? Hoe is de positie van het CDA onder mannen en vrouwen? En waar komt de winst van de VVD, D66, Klein Rechts en de Centrum-Democraten vandaan? Een analyse.

Het algemene beeld van de uitslag van de Raadsverkiezingen is, dat het CDA verloren heeft. Stemmen van voormalige CDA-kiezers zijn vooral gegaan naar de lokale partijen en in mindere mate de VVD. Toch zijn er lichtpuntjes: goed speuren leert dat er 48 gemeenten zijn waar het CDA gewonnen heeft ten opzichte van 1990! In 15 gemeenten was er zetelwinst voor de christen-democraten.

Tabel 1

VERDELING RAADSZETELS

	1994	1990
CDA	2702	3423
PVDA	1822	2293
VVD	1722	1474
D66	981	664
Groen Links	383	300
SGP/GPV/RPF	614	511
CD	77	11
SP	113	58
CP*86	9	4
Friese Nat. Partij	39	27
NCPN	10	6
Gem Belangen	1037	746
Plaats. lijst	1405	1033
Overig 1990	—	202

Dat het CDA zou gaan verliezen bij deze verkiezingen was al geruime tijd voorspeld. Het verrassende aan de uiteindelijke uitslag was met name de sterke opkomst van de lokale partijen, de grotere winst van de CD en de SP en de kleinere winst voor D66 dan voorspeld. (Zie tabel 1.) De meest genoemde verklaring, die ook zonder meer waarheid zal bevatten, is de hele beeldvorming van het CDA rond de AOW. Er zijn echter ook andere factoren,

zoals de emancipatie van de ouderen in het algemeen, die een rol spelen. De uitslag van 2 maart sluit ook aan bij de ontwikkelingen in Europa van de laatste tijd: in België de opkomst van het Vlaams Blok en 'non-partijen' als Van Rossum en bijvoorbeeld Italië, waar de Lega Nord de gevestigde politieke partijen aan het wankelen brengt. Ook in Duitsland zijn de kleine partijen, linkse en rechtse, in opkomst. In de grote steden winnen de lokale lijsten, de CD en in mindere mate de landelijke partijen, zoals de VVD. De winst van D66 blijft beperkt. Het verlies van het CDA blijft beperkt in de forensengemeenten in Zuid-Holland, met name waar geen lokale partijen actief zijn.

Positie in regio's

Interessant is natuurlijk ook de vraag of bepaalde regio's meer dan wel minder hebben verloren. Is er een effect van de gemeentelijke herindeling te ontdekken, of van de onrust in de landbouw, om maar eens twee emotionele onderwerpen te noemen?

Tabel 2

	UITSLAG PROVINCIES GR'86	GR '90	GR '94 (% zetels)	% verlies
Groningen	21,2	22,4	20,5	1,9
Friesland	31,9	32,3	26,6	5,6
Drenthe	24,3	24,9	20,0	4,9
Overijssel	36,8	37,5	32,7	4,8
Gelderland	30,6	31,5	26,1	5,4
Utrecht	29,1	28,5	24,0	4,5
Flevoland	24,7	23,2	18,5	4,7
Noord-Holland	22,5	22,1	21,1	1,0
Zuid-Holland	25,1	26,4	22,8	3,6
Zeeland	27,9	28,1	23,5	4,6
Brabant	31,0	32,5	24,7	7,8
Limburg	31,2	34,3	30,0	4,3

Zoals uit tabel 2 blijkt, heeft het CDA de verkiezingen in 1990 in vrijwel alle provincies met winst afgesloten. Nu wordt echter over de hele linie verloren. Met name in Brabant, Friesland en Gelderland is het verlies wat sterker dan gemiddeld; wat minder dan gemiddeld is verloren in Noord-Holland en Groningen. Gezien het sterk uiteenlopende karakter van deze provincies is er geen verklaring die voor de hand ligt. Het CDA verliest zowel veel als weinig in de agrarische provincies. Ook in de provincies die momenteel heringedeeld worden behaalt het CDA een uiteenlopend resultaat.

De coalitie

Van de beide coalitiepartijen heeft het CDA 54% van de kiezers van '89 behouden, de PVDA behoudt slechts 43% van die groep. Beide partijen hebben nog nooit zo weinig binding met hun kiezers gehad. Nieuw is dat, ook voor het AOW-verhaal ging spelen, met name de ouderen meer afstand gingen nemen van CDA en PVDA. En dat terwijl deze beide partijen toch een

Op de uitslagenavond van het CDA in Rotterdam geeft Elco Brinkman een toelichting op de verkiezingsuitslag.

(foto Hans Hordijk)

sterke aanhang onder de 50-plussers hebben.

Leeftijd

Het CDA verliest nu met name onder 50-plussers, deze gaan voor een groot deel naar de lokale partijen en de VVD. Zoals gezegd is dat een nieuwe ontwikkeling. Het goede nieuws is, dat het CDA de grootste partij blijft onder jongeren tot 35 jaar. Dat houdt ook in dat diegenen die dit jaar voor het eerst mogen stemmen sterk CDA-gezind zijn. Dit blijkt uit de uitslag van de schaduwverkiezingen (kiezers wordt verzocht naast

het stembiljet ook een vragenformulier in te vullen).

Niet-kerkelijke kiezers

Hoewel het natuurlijk ging om Raadsverkiezingen, is de hele beeldvorming rond de verkiezingen dat het de eerste zijn onder de politieke leiding van Brinkman. De verwachtingen waren tot nu toe, dat het CDA zonder Lubbers de niet-kerkelijke kiezers niet zou weten vast te houden. De veronderstelling was, dat deze groep weer terug zou keren naar de VVD, waar de meeste niet-kerkelijke kiezers vandaan kwamen.

Niettemin blijkt, dat de CDA-aanhang onder niet-kerkelijke kiezers niet meer dan gemiddeld is gedaald.

Man-vrouw-verdeling

Wanneer we naar geslacht van de kiezers kijken, verliest het CDA meer onder mannen dan onder vrouwen en behaalt 23 respectievelijk 27%. Verder is opvallend de toename van de aanhang van D66 onder vrouwen. Zie tabel 4.

Tweede Kamerverkiezingen

Wat betekent deze uitslag voor 3 mei? De peilingen van zowel Interview

Tabel 3

SCHADUWVERKIEZINGEN RAADSVERKIEZINGEN

LEEFTIJD	18 - 24		25 - 34		35 - 49		50 - 64		65+	
	'90	'94	'90	'94	'90	'94	'90	'94	'90	'94
CDA	29	22	25	20	29	22	42	31	45	32
PVDA	16	13	23	17	26	21	25	21	29	25
VVD	21	15	13	19	15	16	13	21	9	19
D66	18	18	18	17	15	20	9	11	5	7
Gr Links	8	14	14	11	7	11	3	5	1	3
Kl Rechts	6	10	5	6	6	4	7	5	9	6
CD	1	5	1	4	1	1	1	2	1	2

Tabel 4

SCHADUWVERKIEZINGEN GR'90

GESLACHT	man		vrouw	
	'90	'94	'90	'94
CDA	32	23	34	27
PVDA	25	21	26	19
VVD	16	20	13	16
D66	12	14	12	16
Gr Links	6	9	7	9
KIRechts	6	6	6	6
CD	1	3	1	3

als NIPO, die het CDA rond de 25% (= 38 Kamerzetels) gaven, bleken realistisch.

De uitslag in mei kan door de hogere opkomst echter twee kanten uitvallen. De CDA-kiezers van '89 zijn in sterkere mate dan gemiddeld aan het twijfelen. Die balans kan positief maar ook negatief doorslaan.

Ook de D66-kiezers zijn in sterkere mate dan voorspeld thuisgebleven, zodat een hogere opkomst een betere uitslag voor D66 kan betekenen, ten koste van ondermeer het CDA.

Navraag bij de CDA-kiezers van '89 geeft, bij uitsluiting van de lokale lijsten, het volgende resultaat: zoals te zien in tabel 5.

Het percentage niet-stemmers en zij die nu op een andere partij stemden is vrijwel even groot onder de CDA-kiezers van '89.

De grootste concurrent is de VVD, gevolgd door D66 en Klein Rechts.

VVD

De winst van de VVD komt voor een groot deel van de ouderen, terwijl deze groep toch voor het grootste deel tot de lagere inkomens behoort. De vraag zal dan ook zijn, in hoeverre de VVD deze winst kan vasthouden, als de commotie rond de AOW tot rust kan worden gebracht. De VVD heeft er in ieder geval geen belang bij een einde aan die discussie te maken!

D66

Zoals gezegd viel de winst van D66 ten opzichte van de peilingen tegen. Daar was echter al wel een aanwijzing voor. Eerder was namelijk een onderzoek gepubliceerd, waarin niet alleen gevraagd werd wat de partijvoorkeur van mensen was, maar ook hoe zeker het was dat zij die partij ook daadwerkelijk zouden gaan stemmen. De mate van overtuiging waarmee men toen D66 koos was erg laag, lager dan de andere grote partijen.

De winst van D66 wordt vooral behaald bij de groep 35-64 jaar, niet zozeer bij de jongeren.

SGP/GPV/RPF

De winst van Klein Rechts is vooral een winst ten opzichte van de Kamerverkiezingen van '89, de winst ten opzichte van de Raadsverkiezingen van '90 is beperkt. Met name de RPF is binnen deze groep de winnaar. Nader onderzoek zal worden gedaan of deze winst samenhangt met het feit dat SGP, PPV en RPF in meer gemeenten met een gezamenlijke lijst zijn uitgekomen.

Tabel 5

CDA kiezers TK '89 gaan naar:

blijft CDA	54%
heeft niet gestemd	21
gaat naar andere partij	25
waarvan: VVD	8
D66	5
KIR	4
PVDA	3
Groen L	1
SP	1
CD	1
Ov	2

men; gemeenten waar zij voorheen niet deelnamen aan de verkiezingen. In de 'traditionele bolwerken', zoals Staphorst, Veenendaal, Barneveld is de winst beperkt.

CD

De winst van de CD komt vooral van de niet-stemmers en de PvdA. Een zeer beperkt percentage zijn voormalige CDA-kiezers.

Motieven om niet te stemmen

Tenslotte nog iets over de mensen die niet zijn gaan stemmen. Gevraagd naar de reden om niet te stemmen geeft het grootste deel, zoals gebruikelijk, a-politieke redenen op:

geen interesse te hebben in de politiek:	26%
geen tijd:	16%
omstandigheden:	8%
vergeten:	2%
geen speciale reden:	10%

Van de politieke redenen wordt genoemd:

wist niet waarop	15%
mijn stem doet er niet toe	7%
anders	20%

Hester Tjalma-den Oudsten
beleidsmedewerker Politiek
Bestuur CDA

Agenda

Maandag 21 maart

Ontmoeting met minister Bukman en staatssecretaris Gabor van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Plaats: Theater-restaurant Arcade, Raadhuisplein 19/20 te Zeewolde

Onderwerp: landbouw- en natuurbeleid

Aanvang: 19.30 uur.

De toegang is gratis.

Zaterdag 26 maart

Landelijke campagnedag voor alle gemeentelijke afdelingen en kamerkringen

Plaats: Casinotheater aan de Parade, Parade 23 te Den Bosch

Aanvang 10.30 uur, sluiting 13.00 uur. Tijdens de lunch wordt de bijeenkomst informeel voortgezet.

Op het programma staan een korte evaluatie van de gemeenteraadsverkiezingen, informatie over de mediacampagne, de CDA-tournee en het verkiezingsmateriaal.

Campagneleider Bremmer en CDA-lijsttrekker Brinkman zullen aan het programma deelnemen.

De kosten voor de lunch bedragen f 20,-, te voldoen aan de kassa. Men dient zich deelname aan de lunch telefonisch aan te melden bij Marjolijn Knol, tel. 070-3424812.

Bloedbad in Hebron

Het was geen incident, het bloedbad dat de Joodse kolonist Baruch Goldstein twee weken geleden aanrichtte in Hebron onder biddende Palestijnen. Het was een symptoom van het onrecht van de onderdrukking van de politieke rechten van de Palestijnen door Israël. Het was een bijverschijnsel van de halfslachtige houding van de Israëlische regering tegenover de Joodse kolonisten die illegaal nederzettingen stichtten. Over de staatsgrens in bezet gebied en ten koste van Palestijnen.

De toekomst van de illegale Joodse nederzettingen in door Israël bezet gebied drukt zwaar op de vredesbesprekingen. Daar zal hoe dan ook ooit - en hopelijk op tijd - een regeling voor gevonden moeten worden. Door daar onduidelijkheid over te laten bestaan zet de regering van Israël het proces naar echte vrede op het spel. Het was toch zo, dat door geweld in bezit genomen gebied volkenrechtelijk geen erkenning verdient. Voor het bloedbad is de Israëlische regering niet direct aansprakelijk. Voor de gevolgen van haar halfslachtige opstelling wel.

Opkomst extreem rechts

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van vier jaar geleden behaalde extreem rechts (CD en CP) in totaal 15 zetels. Hoewel deze stroming zich, onder andere in de Tweede Kamer en de gemeenteraden van Amsterdam en Almere, al eerder had gemanifesteerd noopte de zetelwinst van beide partijen de democratische fracties in de gemeenteraden tot bezinning. Algemeen was de conclusie: negeren, CD en CP niet in de raadscommissies. De democratische partijen hoopten dat CD en CP zo in het isolement zouden komen dat ze bij de kiezers in de vergetelheid zouden raken. Bovendien bleek het niveau van de bijdragen van de vertegenwoordigers van extreem rechts in de Kamer en de raden zo laag te liggen dat, dacht men, de aantrekkingskracht van extreem rechts snel zou afnemen. Helaas, dat bleek niet het geval te zijn.

Er kwam nog iets bij. Algemeen werd "de politiek" zich steeds bewuster van de specifieke problemen in de wijken met veel CD- en CP-stemmers. In de afgelopen maanden kwam een krachtig offensief tegen extreem rechts op gang. Terecht werd aan de kaak gesteld dat CD- en CP-raadsleden hoegenaamd niets voor de probleemwijken hadden gedaan. Maar het mocht niet baten. Bij de raadsverkiezingen van 2 maart behaalden CD, CP en het Nederlands Blok samen 87 zetels in de raden. Niet alleen in de grote steden in de Randstad, maar ook in steden elders in het land. De schrik was groot, en terecht. Wat moet er nu gebeuren? Alle democratische partijen moeten zich zonder uitstel bezinnen

op deze ernstige situatie. Het verwerpelijke gedachtegoed van de extreem rechtse partijen, die artikel 1 van onze Grondwet willen schrappen, dient ook nu en in de toekomst krachtig te worden bestreden. Niet alleen in de Kamers, de staten en de raden, maar ook in de wijken. Democratische politici moeten zich ter plaatse vergewissen van de vragen in de probleemwijken. Het voorrangbeleid voor allochtonen mag niet worden aangetast, maar ook anderen, die met grote vragen over het klimaat in hun wijk zitten, moeten aan het woord komen. De problemen in de wijken moeten snel, zonder bureaucratische rompslomp, worden aangepakt. En van een tweedeling in de stedelijke samenleving mag geen sprake zijn. Dat zijn prioriteiten voor de komende tijd. Het komt neer op een optimaal functioneren van openbaar bestuur en democratische partijen. Zij staan voor de opgave keihard verder te werken aan een gezonde en solidaire samenleving. Dat is niet alleen goed voor de mensen in de probleemwijken, maar ook voor de bestrijding van de verwerpelijke extreem rechtse partijen.

Uitbreiding Europese Unie

Vrijwel niemand weet het meer, maar toen de zes "founding fathers" van de EEG, Frankrijk, Duitsland, Italië en de Benelux-landen, in 1956 het Verdrag van Rome sloten, hadden ze voor de uitbreidingsclausule in dat Verdrag uitsluitend de Scandinavische landen in hun hoofd. Bijna

40 jaar later lijkt het er dan van te komen. Zweden en Finland sloten evenals Oostenrijk, een akkoord met de Europese Unie (EU) om zich aan te sluiten. Met Noorwegen wordt nog verder onderhandeld. Overigens zal de stevige oppositie in de kandidaat-lidstaten zich nog roeren bij de referenda die nodig zijn om de akkoorden te bevestigen.

Een belangrijke reden voor het Verdrag van Maastricht was dat de Twaalf allereerst de Gemeenschap wilden verdiepen, alvorens haar uit te breiden. Het Verenigd Koninkrijk heeft er nooit een geheim van gemaakt dat het de EU graag zo groot mogelijk wilde maken, waardoor het politiek ondiep zou blijven en verdeeld.

Met de komende uitbreiding komt Nederland, in meerdere opzichten, weer in het midden te liggen tussen Zuid- en Noord-Europa. De nieuwkomers zijn welkom. Het toont tevens dat de EU nog steeds een aantrekkelijk perspectief is. Naast de NAVO, is de EU ook het enig reële kader om de nieuwe ontwikkelingen in Europa metterdaad positief vorm en inhoud te geven. Desondanks zal met de nieuwkomers de Europese integratie verder worden afgeremd. De tijd heeft de poging tot verdieping van de Gemeenschap ingehaald. Toch blijft ze noodzakelijk. Een grotere EU, die steeds moeizamer tot besluiten komt, zal onvermijdelijk een kerngroep krijgen die een eigen tempo en afspraken aanneemt.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar wie zit er nu toch die ouwetjes zo op te ruilen tegen het CDA? Want ik geloof er niks van dat ze dat zelf bedacht hebben, dat ze voor honderd zilverlingen massaal van partij zouden moeten veranderen - zo zijn die mensen niet. Die draaien nog liever de thermostaat wat lager met de bewering dat ze het tegenwoordig zo gauw warm hebben, dan dat ze zullen bekennen dat ze de gasrekening vrezten. Ze zijn veel te trots dat ze eindelijk zo geëmancipeerd zijn dat de AOW net zo behandeld wordt als de andere uitkeringen. Niks loos dus. En het partijcongres - inclusief de geachte afgevaardigden uit Den Bosch - leek dat een goede gedachte. Maar nu sluipen er wat bonds-bonzen van de ANBO rond de rusthuizen en smoezen langs de deuren dat Brinkman ze wil bevriezen. Daar schrikken ze toch wel wat van en dan kan de thermostaat toch maar beter wat hoger. En ze lezen in de krant dat ze niet meer op het CDA stemmen - en het heeft in de krant gestaan, niet-waar? En dan stemmen ze niet meer allemaal op het CDA. En dan schrikt de geachte afgevaardigde van Oeteldonk zich een hoedje en snelt naar het partijbestuur. Daar laat hij zich alles nog 'es rustig uitleggen, maar thuis gekomen is hij zijn tekst kwijt en wil weer een partijcongres want hij betreft zijn standpunten toch liever van Intro-mart dan van de programcommissie. Als ik die bejaarden was (dat is trouwens een kwestie van tijd) dan betaalde ik die Brinkman met gelijke munt: ik zou dat CDA op 3 mei ook bevriezen. En wel op het niveau van 1989.

Als CDA zich richt op immateriële

De drie achtereenvolgende verkiezingen dit jaar zullen in de geschiedenis hele belangrijke verkiezingen zijn.

Dat zegt Ruud Koole, universitair hoofddocent Nederlandse politiek aan de Rijksuniversiteit Leiden.

en de gevolgen daarvan voor de Nederlandse politiek.

In hoeverre is de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen een indicatie voor de Tweede Kamerverkiezingen in mei?

“De uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen is nauwelijks te vertalen naar landelijke verkiezingen. Er is immers een andere opkomst, de lokale partijen spelen een belangrijke rol en bovendien vertonen kiezers een speciaal soort verkiezingsgedrag, als er vlak na gemeenteraadsverkiezingen nog Tweede Kamerverkiezingen komen. De burger vindt landelijke verkiezingen doorgaans belangrijker dan lokale verkiezingen. Men heeft het gevoel dat de macht toch ècht wordt verdeeld in de landelijke politiek en dat die macht nú, vlak voor die belangrijke verkiezingen in mei, pas ècht goed luistert naar wat de burger vindt. Uit onderzoek is gebleken dat mensen bij lokale verkiezingen vlak voor landelijke een helder signaal willen afgeven aan de landelijke politiek. Daardoor stemt men dan extremer dan men bij andere lokale verkiezingen en bij de echte landelijke verkiezingen zal doen. Dat verschijnsel zie je nu ook. Er is onvrede bij de kiezers en die vertaalt zich in een soort proteststem bij de gemeenteraadsverkiezingen. Nogmaals: om een signaal af te geven aan de landelijke politici.”

Verschuiving machtsverhoudingen

Met andere woorden: de meer gevestigde partijen, zoals het CDA, zullen die stemmen bij de Tweede Kamerverkiezingen weer terugwinnen?

“Ja, voor een deel wel. Maar niet alle stemmen. Want er is natuurlijk wel degelijk meer aan de hand dan alleen mensen die een proteststem uitbrengen. Zo om de 20 à 25 jaar zijn er verkiezingen, waarbij de machtsverhoudingen in de nationale politiek opnieuw voor langere tijd worden gerangschikt. Een voorbeeld daarvan zijn de verkiezingen in 1967 toen de drie confessionele partijen, die later het CDA vormden, voor het eerst geen meerderheid meer hadden in het parlement. Ook de verkiezingen van dit jaar zullen naar alle waarschijnlijkheid verkiezingen zijn, waarbij de machtsverhoudingen wijzigen.

En dat betekent voor het CDA dat het bij de Tweede Kamerverkiezingen zeker iets zal terugwinnen, maar dat het tegelijkertijd de natuurlijke spilpositie die het de afgelopen jaren in de Nederlandse politiek heeft gehad, dreigt te verliezen.”

Hoe komt het dat een dergelijke verschuiving in die machtsverhoudingen juist nú plaatsvindt?

“Vanuit de historie is dat wel te verklaren. Al vanaf de jaren '60 is de onvrede over de democratie toegenomen. Tegelijkertijd is de bemoeienis van de staat met de maatschappij steeds maar groter geworden. Mijn stelling is dat de kloof tussen burger en politiek eigenlijk alleen maar is afgenomen, in tegenstelling tot wat je altijd hoort. Want de laatste decennia is de burger als het gaat om z'n welvaart veel afhankelijker geworden van de staat. Dat geldt voor de uitkeringsgerechtigde, maar ook voor de ambtenaar of voor het bedrijfsleven. Als het economisch slecht gaat, keert onvrede zich nu dus logischerwijs tegen de staat. Vroeger weet men economische teruggang aan de Voorzienigheid of accepteerde men die als een fact of life. Vanaf de jaren '80 zet de economische crisis door en beginnen ook de gevestigde politieke partijen zelf kritiek op het functioneren van de staat te leveren. In de jaren '70 waren het oppositionele partijen die dat deden. Nu is die kritiek ècht door alle partijen overgenomen. Alle partijen benadrukken dat de staat een last is geworden en niet meer goed werkt. Wel, voor de burger is de staat gelijk aan de gevestigde partijen, zoals nu het CDA en de PvdA. Geen wonder dus dat kiezers daar minder vertrouwen in hebben en hun stem geven aan een oppositiepartij.”

Spilfunctie CDA

U zei dat het CDA de spilfunctie die het altijd heeft gehad dreigt te verliezen. Wat moet het CDA doen om die te kunnen behouden?

“Het CDA zal natuurlijk wel een politieke factor van betekenis blijven, maar het is bij toekomstige coalitievorming niet meer zo dat het CDA de enige partij is waar het om

draait. Het wordt veel meer een partij als alle andere. Een partij als D66 heeft nu bijvoorbeeld een soortgelijke positie oververd. Daar kan men ook niet meer omheen als er straks een nieuw kabinet gemaakt

(foto Hans Harrijik)

Zaken kan het grootste partij blijven

zijn, omdat ze een verschuiving aanduiden in de politieke machtsverhoudingen in ons land.

CD/Actueel sprak met hem naar aanleiding van de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen

en dan vooral voor de positie van het CDA

moet worden. Ik denk dat het CDA er goed aan zou doen veel meer dan nu te benadrukken dat het de partij is die juist staat voor méér dan alleen sociaal-economische kwesties in onze samenleving. Het is de

partij die juist ook staat voor behoud van immateriële waarden en normen. Daardoor heeft het CDA nog steeds een spilfunctie, maar die dreigt onder te sneeuwen in puur sociaal-economische problemen”

Maar is het niet zo dat steeds minder mensen dat soort immateriële zaken belangrijk lijken te vinden? Onlangs verscheen er een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau, waaruit bleek dat steeds minder mensen geloven en naar de kerk gaan. Hebben dat soort trends ook geen invloed op het stemgedrag van mensen en dus op het CDA?

“Ik weet dat nog zo net niet. Je moet erg uitkijken met dat soort conclusies. Als mensen minder naar de kerk gaan, wil dat nog niet zeggen dat ze niet meer geloven. Ik denk dat de groep mensen die christelijke waarden belangrijk vindt nog steeds heel groot is. Dáár zal het CDA zich op moeten richten. Het is toch een christen-democratische partij? Als het CDA een soort D66 zou worden, een soort middenpartij op sociaal-economisch gebied, verliest het zijn bestaansrecht. Maar als het CDA zich juist richt op immateriële zaken, op echte christen-democratische principes, zal het een grote partij, waarschijnlijk ook de grootste, kunnen blijven.”

Gevolgen leiderswisseling en AOW

Twee andere aspecten spelen in vrijwel alle commentaren naar aanleiding van de recente verkiezingsuitslag een rol: de leiderswisseling in het CDA en de kwestie rondom de AOW. In hoeverre bepalen dat soort zaken het stemgedrag van de kiezer?

“Dat soort zaken speelt natuurlijk een rol. Maar je kunt in ieder geval zeggen dat het CDA in beide kwesties zeer eerlijk is geweest. Neem bijvoorbeeld de leiderswisseling. Toen minister-president Lubbers bij de verkiezingen in 1986 lijsttrekker was, bevond hij zich in een gemakkelijker positie dan lijsttrekker Brinkman nu: hij was al vier jaar premier geweest en had dat bovendien goed gedaan. Dan is de uitgangspositie gemakkelijker dan die van Brinkman nu. Iedere lijsttrekker na Lubbers zou

dat probleem hebben gehad. Maar het is wél eerlijk. Men heeft er in ieder geval niet voor gekozen Lubbers eerst nog lijsttrekker te laten zijn en stemmen te laten trekken om dan ná de verkiezingen van het nationale politieke toneel te verdwijnen. Hetzelfde geldt voor de AOW: het CDA is ook op dat punt eerlijk geweest tegen de kiezer. Maar het CDA zal dat de komende tijd wel heel goed moeten uitleggen en alle rek, die er in het Program zit eruit willen halen. De kiezer dus ook duidelijk maken, dat, als er de komende jaren iets extra's in zit, óók mensen aan de onderkant van de samenleving daarvan kunnen profiteren.”

Open discussie met extreem rechts

In veel gemeenteraden zullen de komende jaren vertegenwoordigers van extreem rechtse partijen zitting hebben. Hoe kunnen politiek en bestuur het beste met die ontwikkeling omgaan?

“In ieder geval niet door te zeggen: er is niets aan de hand. Ook niet door ze dood te zwijgen of uit raadscommissies te weren. Deze mensen zijn democratisch gekozen. Dat signaal moet serieus worden genomen. Zij moeten onderuit gehaald worden met argumenten. We moeten juist een open discussie met ze aangaan. Dan zal op veel punten blijken dat ze niets te melden hebben. En als ze wél iets te melden hebben, moet je dat met argumenten weerleggen. Maar soms denk ik weleens dat er cursussen nodig zijn om mensen te leren hoe om te gaan met extreem rechts. Als je bijvoorbeeld het verkiezingsprogramma van de Centrum Democraten leest, ontdek je daarin de meest belachelijke en inconsistente standpunten. Als dat veel meer publiek gemaakt zou worden, kunnen de mensen nog eens zien wat er aan de hand is. Dat helpt meer dan doodzwijgen.”

Jolly Kerkstra

Veiligheid: nieuwe vlag gevangeniswezen

Onlangs boden minister Hirsch Ballin en staatssecretaris Kosto hun nieuwe nota "Werkzame Detentie" over ons Nederlandse gevangeniswezen aan. Als om het nieuwe gevangenisimago te onderstrepen, deden ze dat in een kale sportzaal van de oude strafgevangenis van Scheveningen. De kleine sportzaal was sober maar doelmatig ingericht, maximaal gevuld met zeer werkzame mensen (journalisten) en uitstekend beveiligd. De ontvangst door de bewaarders en de noodzakelijke gang langs de detectieapparatuur was streng maar menswaardig. Kortom de nieuwe nota 'Werkzame detentie' werd in een passende ambiance gepresenteerd. De reacties in de media waren redelijk waarderend, maar hadden ook een bezorgde ondertoon.

De meeste aandacht in de pers ging uit naar de aangekondigde toename van arbeid door gedetineerden. Gevangenen zullen meer dan nu gebruikelijk is moeten werken in onze strafinrichtingen. Weigert men te werken (voor onveroordeelden in Huizen van Bewaring bestaat geen plicht tot arbeid), dan zullen geen vervangende activiteiten worden aangeboden. De tijd voor arbeid verblijft men dan op cel. De gedetineerdenarbeid zal bovendien minder 'therapeutisch' en meer commercieel van opzet worden. De strafinrichtingen zijn zelf verantwoordelijk voor het draaien van een minimaal voorgeschreven omzet. Winst komt ten goede aan de inrichting, verlies drukt echter op het eigen inrichtingsbudget. De meeste gevangenisstraffen zijn dan ook druk bezig om de markt te bewerken en op basis van bedrijfseconomische prijscalculaties opdrachtgevers te werven. Zonder vraagtekens bezien gevangenisdirecteuren deze 'fixatie' op arbeid niet. Ar-

beid voor gedetineerden is niet een effectiever middel tot maatschappelijke reïntegratie dan bijvoorbeeld basiseducatie. De financiële taakstelling vergroot de economische kwetsbaarheid van hun strafinrichtingen. In veel bestaande inrichtingen zijn bovendien bouwkundige uitbreidingen nodig omdat er onvoldoende arbeidszalen zijn om alle gevangenen de voorgeschreven 26 netto uren te laten werken.

Andere zaken die in de pers veel aandacht kregen waren de aangekondigde afschaffing van de vervroegde invrijheidsstelling en de enorme capaciteitsuitbreiding van het gevangeniswezen. De huidige automatische vervroegde invrijheidsstelling (V.I.) na tweederde van de straf, wordt vervangen door een voorwaardelijke invrijheidsstelling. Deze voorwaardelijke invrijheidsstelling zal door de gedetineerde verdiend moeten worden. Verdient door goed gedrag en het nalaten van ontvluchtingspogingen. Ik juich toe dat dit initiatief van de CDA-fractie nu definitief wordt overgenomen. Ook hier echter verdienen in de uitwerking nog zeker twee zaken aandacht. Allereerst zal de procedure om tot intrekking van de voorwaardelijke invrijheidsstelling over te gaan, een eenvoudige moeten zijn. De ervaring met de oude V.I.-regeling leert immers dat een zwaar opgetuigde procedure met veel actoren en vormvoorschriften niet gebruikt zal worden. Een tweede punt van aandacht moet de capacitaire consequentie van deze regeling zijn. Voldoende gesloten celcapaciteit is immers een absolute voorwaarde voor het slagen van dit plan. Het heeft geen zin om afgestrafte gedetineerden langer vast te houden bij slecht gedrag, als daardoor verdachten moeten worden heengezonden door cellengebrek.

De celcapaciteit wordt na de verdubbeling van de afgelopen 10 jaar, nog een keer met

50% opgevoerd. In 1982 kende Nederland 4000 cellen, in 1994 8000 en in 1996 moeten dat 12000 cellen zijn. Daarmee ligt de Nederlandse capaciteit in 1996 overigens pas op het gemiddelde EEG-niveau van 1992!

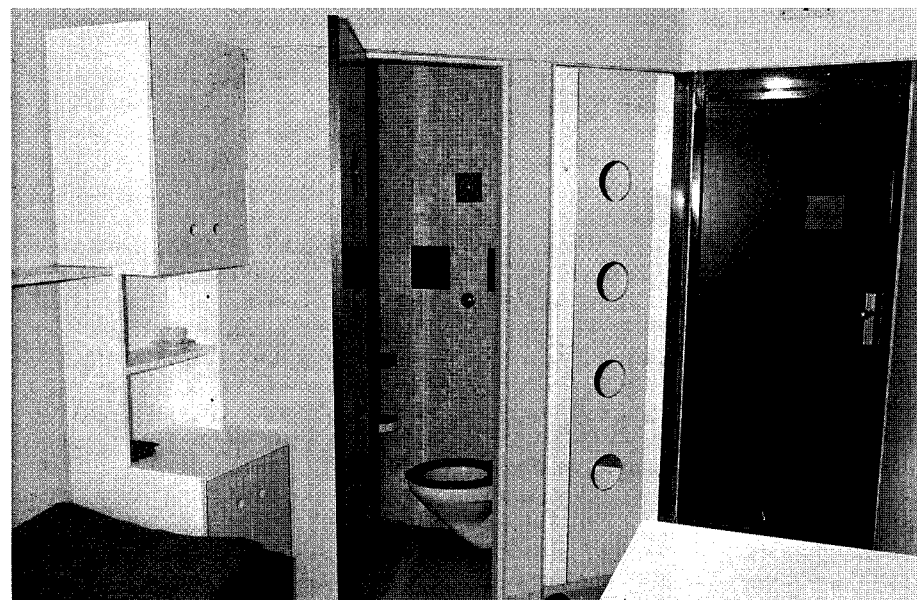
Voldoende celcapaciteit is absoluut noodzakelijk voor een geloofwaardig strafrecht-handhavingsbeleid. Niets is zo funest voor onze rechtstaat als het heenzenden van soms zware criminelen. Ook het executeren van vonnissen jaren nadat ze zijn opgelegd, draagt niet bij aan een effectief strafrechtbeleid. De aangekondigde capaciteitsuitbreiding is echter een weg vol risico's. Omvang (50%!) en tijdpad (2 jaar!) zijn onvoorstelbaar zware taakstellingen voor het gevangeniswezen. Er mag niets, maar dan ook werkelijk helemaal niets tegen zitten (in bouwvergunningen, bouw-tijd, werving en opleiding van personeel, beschikbare budgetten enz.) om deze politiek zo belangrijke opdracht te kunnen uitvoeren. Overigens is de prognose, dat na een kort moment van evenwicht in 1996, de celcapaciteit in de jaren daarna weer met honderden cellen jaarlijks zal moeten toenemen. De tijdbom van het cellentekort zal helaas nog niet van de politieke agenda kunnen verdwijnen.

In geval van gijzeling blijft de deur dicht. Dit 'deuren dicht' beleid wordt eveneens in de nota 'Werkzame detentie' aangekondigd. Alhoewel het aantal ontvluchtelingen al jaren daalt en Nederland internationaal gezien geen slecht figuur slaat, baart het sterk toenemende aantal gewelddadige ontvluchtelingen grote zorg. Publiek en media reageren telkens geschokt. Alhoewel de vakbonden van gevangenispersoneel aarzelend en soms ronduit negatief reageerden, bestaat er natuurlijk niet echt een alternatieve optie. Door zijn aanzui-gende werking, ondergraaft uiteindelijk elke geslaagde gijzeling ook de veiligheid van het gevangenispersoneel op langere termijn. Het succes van de ene gijzeling lokt de volgende uit.

De nota 'Werkzame detentie' is een waterscheiding. Meer nog dan uit de concreet beschreven beleidsvoornemens, wordt deze trendbreuk helder door sfeerbepalende begrippen uit deze nota. 'Sober, veilig, strikt, resultaatgericht, menswaardig, doelmatig, vergelding, maatschappelijke integratie en voldoende capaciteit', zijn de nieuwe trefwoorden voor ons Nederlandse gevangeniswezen. We mogen weer hardop zeggen dat gevangenisstraf er ook is ter vergelding. Veiligheid is de nieuwe primaire doelstelling van het gevangeniswezen. Zonder het verleden te diskwalificeren, stapt Justitie met deze nota officieel de jaren '90 in. Dat werd tijd.

Hans Helgers

Algemeen directeur Penitentiaire Inrichtingen Oosterhoek te Grave en Zeeland (N.Br.).

De celcapaciteit moet in 1996 met 50% gestegen zijn tot 12000.

(foto ANP)

Pensioenenverevening bij echtscheiding voor vrouwen

Waarom is pensioenenverevening bij echtscheiding voor vrouwen belangrijk? Immers, gezien vanuit de kostwinnersgedachte deelt de vrouw mee in het gezamenlijk opgebouwde pensioen en jonge vrouwen van de 1990-generatie bouwen hun eigen pensioen op. Zijn er dan problemen? Ja, helaas wel. Als we kijken naar de vrouwen die voor 27 november 1981 gescheiden zijn, dan blijkt dat deze vrouwen tot die datum geen recht hebben op het deel van het gezamenlijk opgebouwde pensioen over de huwelijkse jaren.

Het huidige pensioenenvereveningswetsontwerp dat nu ter goedkeuring in de Eerste Kamer ligt voldoet niet aan de rechtsgrond van gelijk delen van het ouderdomspensioen. In een gezin met één kostwinner wordt pensioen beschouwd als het resultaat van de gemeenschappelijke inspanning, voorzover dat is opgebouwd tijdens het huwelijk. In het wetsvoorstel staat dat de groep vrouwen die vóór 27 november 1981 gescheiden is een kwart krijgt van het huwelijksouderdomspensioen, mits aan de volgende voorwaarden is voldaan:

- het huwelijk heeft ten minste achttien jaren geduurd;
- tijdens het huwelijk zijn er één of meer minderjarige kinderen geweest van beiden te zamen of van één van beiden;
- er is niet al aantoonbaar compensatie verleend door de ander voor de ontbrekende of onvoldoende pensioenopbouw van de één.

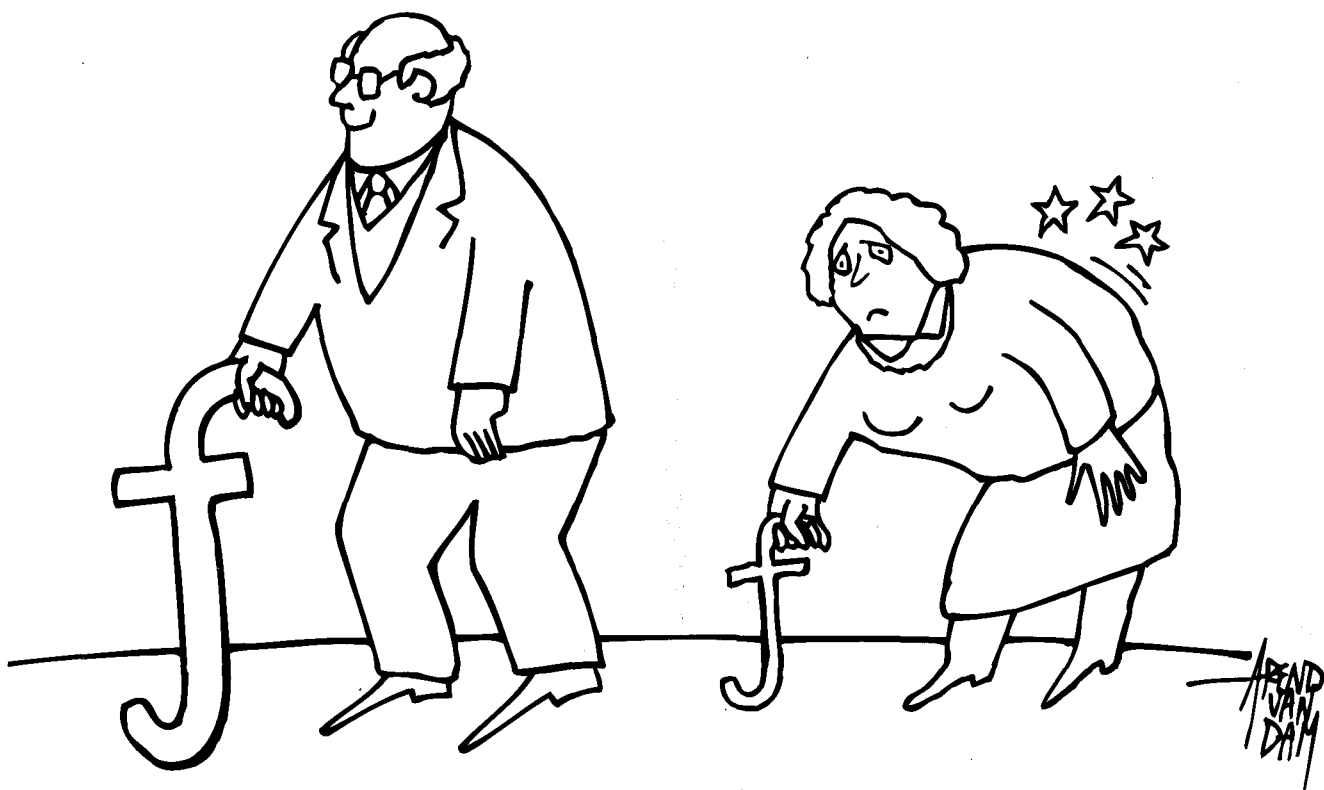
Is er aan één of meer van deze voorwaarden niet voldaan, dan bestaat geen recht op

pensioendeling. Is dit wetsvoorstel redelijk? Wij worden geconfronteerd met stapels brieven waarin vrouwen hun verhaal schrijven. Ik noem twee voorbeelden: een huisvrouw die na dertig jaar huwelijk door haar man verlaten werd voor een jongere vrouw, omdat de vrouw niet in staat was om kinderen te baren. Of het voorbeeld van de vrouw die in zestien jaar huwelijk zes kinderen heeft groot gebracht en nu leeft van een 'bevroren' AOW, terwijl haar man nog geregeld op vakantie gaat van 'zijn' pensioen. Ook na 1981 zijn er vrouwen die geen recht hebben op pensioenenverevening. Eenvoudigweg omdat de advocaat er niet aan dacht om dit bij de echtscheiding op te voeren, of omdat vrouwen in onwetendheid, zonder tegenprestatie van de kant van de man, afstand hebben gedaan van hun recht op pensioenverrekening. Ook over de 1990-generatie maak ik me zorgen. De jonge werknemers en werknemers met zorgtaken bouwen hun eigen pensioenrechten op. Bij de notaris wordt een convenant getekend dat er bij echtscheiding geen pensioendeling zal volgen. Een weduwen- en weduwnaarspensioen is ook niet meer nodig. Deze generatie is economisch zelfstandig! Is dat zo? Waarom kiest de afgestudeerde vrouw gehuwd met de afgestudeerde man niet voor een carrière? Waarom geeft zij haar man alle kans om te promoveren en doet zij een stapje terug? En als ze samen werken, waarom werkt hij vier dagen en zij drie dagen per week? En waarom blijft zij enige tijd thuis als er jonge kinderen zijn of een oude vader of moeder verzorgd moeten worden? Wat komt er dan terecht van een goede pensioenopbouw? En wie bouwt ook

hier weer het beste pensioen op? Zolang vrouwen naast het (part-time) betaalde werk ook het grootste deel van de zorgtaken en het vrijwilligerswerk op zich nemen, zal ook hun pensioenpositie een ondergeschikte zijn aan die van de man. Daarom zal de inkomenspositie van seniorenvrouwen op het minimum-niveau blijven, de feminisering van de armoede zal tot ver in de eenentwintigste eeuw een feit blijven. Pensioenenverevening zal nodig zijn en nodig blijven voor vrouwen om recht te doen aan de 'zorgverslaving' van vrouwen. Gelijkheid in ouderdomspensioen van vrouwen en mannen is door de ongelijke verdeling van betaald en onbetaald werk nog een utopie. De realiteit leert, dat wij ons zeer kritisch zullen moeten blijven opstellen ten aanzien van alle pensioenregelingen!

Mary Mondriaan-Van der Horden
voorzitter Federatie Vrouwenbond
CNV/VNKV

De opiniëpagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevroegde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weer-geven. De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Democratie

Gedurende het eerste halfjaar van 1994 buigt de CDJA-raad zich over het raadsstuk Democratie. Juist in een jaar waarin drie verkiezingen gehouden worden is dit een goed thema om eens wat langer bij stil te staan. De schrijvers maken zich zorgen om de democratie. De gebrekkige deelname aan de democratie (lage opkomst, weinig leden van politieke partijen) vormt een echte bedreiging. Het raadsstuk behandelt vanuit deze gedachte tal van onderwerpen. Over belangrijke issues spreekt het CDJA zich ook uit.

Het verklaart zich tegen het referendum. Dit wordt weliswaar een democratisch mechanisme genoemd, maar tegelijkertijd ondermijnt het het werk van de gekozen volksvertegenwoordiging. Het doel van de betrokkenheid van de burgers te vergroten wordt hier niet mee gediend. Wél pleit het CDJA voor de mogelijkheid van een volksinitiatief. Een groep burgers kan een wetsvoorstel onder de aandacht van de politici brengen en deze moeten zich vervolgens hierover uitspreken. Wanneer de meningen van burgers en hun volksvertegenwoordigers veel verschillen, hebben de laatsten veel uit te leggen.

Het CDJA is voorstander van een nieuw kiesstelsel voor de Tweede Kamer, naar Duits model een combinatie van evenredige vertegenwoordiging en districtenstelsel. Kiezer en gekozene moeten op deze manier dichter bij elkaar gebracht worden; een kandidaat heeft minder stemmen nodig om op eigen kracht gekozen te worden. De positie van de Eerste Kamer staat niet ter discussie, wél moet zij nog meer aandacht

besteden aan de kwaliteit van wetgeving. Het CDJA hecht zoveel waarde aan de rechtsbescherming van het individu dat, waar de politiek ook niet alles kan overzien, de hoogste rechter de mogelijkheid moet krijgen om wetten te toetsen aan de Grondwet. Men is in het raadsstuk geen voorstander van een gekozen burgemeester of een gekozen minister-president. Ministers moeten de leiding krijgen over kerndepartementen. Deze kunnen worden bijgestaan door onafhankelijke uitvoerende diensten.

Over CDA-politici schrijft het stuk tenslotte ook. Een behartenswaardige uitspraak wordt aan hen gewijd: Compromissen zijn onvermijdelijk in de politiek. Het zoeken van een compromis moet voor christen-democraten echter nooit een doel op zich zijn. Het nemen van beleidsverantwoordelijkheid en dus het treffen van compromissen kan een goed middel zijn om doelen te bereiken. Als die doelen echter niet te bereiken zijn, kunnen christen-democraten beter kiezen voor de oppositiebanken!

Eiko Smid

Het milieu in Midden- en Oost-Europa

De werkgroep Europa en de werkgroep Milieu hebben een notitie geschreven over de ernst van de milieuproblemen in Midden- en Oost-Europa. In Midden- en Oost-Europa zijn veel mi-

lieuproblemen ontstaan door het ongecontroleerde lozen van afvalstromen. Hierdoor zijn lucht, bodem en water vrijwel overal zeer ernstig verontreinigd. Dit kon gebeuren omdat het milieu nooit enige prioriteit heeft gehad. Er is nauwelijks milieuwetgeving, afval kan zonder enige controle gestort worden. Schokkend is dat een doorsnee bruinkoolcentrale met gemak evenveel stikstofkooldioxide uitstoot als de gezamenlijke Nederlandse industrie. Er wordt door de Westerse landen al het een en ander gedaan aan samenwerking op milieu-gebied in het kader van het PHARE-programma en er wordt aandacht aan het milieu besteed in de Europa-akkoorden. Dit is echter lang niet voldoende, te meer omdat deze programma's niet altijd zo goed functioneren. Het zwaartepunt ligt bij snelle opbouw en herstructurering van de economie. Milieu is daarbij van ondergeschikt belang.

De overheden van de Midden- en Oosteuropese landen moeten de vervuiling actief bestrijden en oorzaken wegnemen om verdere vervuiling te voorkomen. Zij moeten de bevolking wijzen op hun verantwoordelijkheid en hen informeren. Vooral ook West-Europa heeft een verantwoordelijkheid bij het oplossen van milieu-problemen in Europa en het voorkomen van nieuwe. Er moet een economisch systeem worden gehanteerd, waarin de Aarde niet straffeloos uitgeput en verbruikt kan worden. We moeten kiezen voor een systeem van duurzame produkten en ontwikkeling. Milieu moet een integraal deel van de economie gaan vormen; dat moet in de prijzen van produkten tot uitdrukking komen. Aangezien milieuvervuiling een grensoverschrijdend probleem is, en het rendement van een milieu-investering hoger is in Midden- en Oost-Europa dan in West-Europa, moet er een internationaal milieu-investeringsfonds in het leven worden geroepen, dat beschikt over bijdragen van alle Europese landen. Het fonds kan dan met deze gelden de effectiefste milieuprojecten uitvoeren. De landelijke milieuplanen, zoals het NMP/NMP-Plus mogen hier niet onder lijden en er mag geen ontwikkelingsgeld aan besteed worden. Alle investeringen in Midden- en Oost-Europese landen moeten voldoen aan strenge milieueisen. De overheden en de bedrijven uit Westeuropese landen moeten kennis en technologie verzamelen en ter beschikking stellen aan de andere Europese landen, zodat die daar het milieu mee kunnen verbeteren.

We moeten de Aarde respecteren en verzorgen voor komende generaties. Zowel overheden, bedrijven als maatschappelijke organisaties en individuele burgers moeten meewerken en bijdragen om dit doel te bereiken.

Matthieu Petit

CDJA-werkgroep Europese Unie

Horzel

De kloof tussen burger en politiek. De partijen raakten er niet over uit gepraat. Ook het CDJA doet daar dit jaar aan mee. En wat blijkt? Bij de raadsverkiezing zijn meer mensen gaan stemmen. We kunnen dus wel stoppen met klagen over die kloof. Wat ernstiger is, met name voor de doelgroep van dit blad, is dat er wel een andere kloof ontstaat: de kloof tussen het CDA en de kiezer.

Het is het CDA de laatste jaren gelukt de organisatie als een gesmeerde machine te laten lopen. Dat is ook nodig voor een grote organisatie. Maar het kenmerk van de inzet van machines is dat minder mensen bij een proces betrokken zijn. Minder mensen weten ook om te gaan met zo'n machine. Maar er is meer. Nu binnenkort gesproken zal worden over het profiel van de nieuwe partijvoorzitter zal meer aandacht moeten worden gegeven aan het menselijk gezicht van het apparaat. Wat nu ontbreekt is het gezicht waarin de leden én kiezers zich kunnen herkennen. Een warme oudere, zonder carriereplannen of jonge hond met een hoog Rottenberg-gehalte. Terecht bedankte Brinkman na zijn beroemde "ik baal als een stekker"-uitspraak het plaatselijke kader voor de inzet. Dit kader, dat altijd zo zijn best doet die kloof te dichten. Het zal een grote klus zijn hen weer te motiveren voor de Tweede Kamerverkiezing; het zand zelf uit de machine te halen. Misschien is daar wel een jonge hond voor nodig.

Ik kan wel een paar telefoonnummers geven.

Willem Jelle Berg

In vitro fertilisatie bij oudere vrouwen

Het meest opvallend bij de discussie over in vitro fertilisatie bij vrouwen in de menopauze is de diversiteit aan meningen en argumenten. Nu geeft de feitelijke situatie in ons land op zichzelf geen reden om verhitte discussies te voeren. Vanwege de medische risico's bij in vitro fertilisatie stellen de 12 in vitro fertilisatie-centra allen een leeftijdsgrens van ongeveer 40 jaar. Terecht, omdat medisch handelen verantwoord dient te zijn. Toch is het goed de discussie te analyseren, zoals dat door ondergetekende meer uitgebreid is gedaan in het maartnummer van Christendemocratische Verkenningen.

Het belang van het kind is voor velen het primaire aandachtspunt, vanwege de veronderstelde geringere opvoedingsgeschiktheid van oudere vrouwen. Anderen betwijfelen deze stellingname. Ook wordt de kennelijk niet discutabele positie van oudere vaders naar voren gehaald. En wat te vinden van de opvoedingsgeschiktheid van vrouwen die geconfronteerd worden met een vroege menopauze?

De invalshoek van het belang van het kind is herkenbaar, maar hoort in de politieke discussie niet thuis. Als schild voor de zwakke dient de overheid uiteraard voor het kind op te komen, maar de overheid heeft hierin niet het monopolie. Ook de samenleving zelf heeft die verantwoordelijkheid, zelfs de primaire verantwoordelijkheid. De wensouders, de artsen, de in vitro fertilisatie-centra behoren te beslissen over vragen als die van de opvoedingsgeschiktheid. Net zoals dat nu reeds wordt gedaan bij in vitro fertilisatie en bij kunstmatige inseminatie. Pas als regelmatig en ernstig inbreuk gemaakt zou worden op het belang van het kind, is er een taak voor de overheid. Het is nog maar de vraag of daarvan bij voorbaat en per definitie bij oudere vrouwen sprake zou zijn.

Een tweede aandachtspunt betreft de normering van de geneeskunde. In vitro fertilisatie bij vrouwen in de menopauze vergroot de medicalisering. Niet alleen omdat de noodzaak van eiceldonatie weer meer medische verrichtingen met zich brengt. Medicalisering duidt ook op de inzet van medische technieken bij een niet strikt medisch te duiden probleem. Daarmee doel ik op het volgende.

Wij willen geen ontwikkeling in de richting van een wensgeneeskunde, waarbij louter de wens van de patiënt legitimerend is voor het handelen van de arts. Normering van de geneeskunde zou daarom concreet moeten inhouden, dat er sprake is van een biologische afwijking of een medisch defect bij het hanteren van medische technieken. De onvruchtbaarheid van

vrouwen in de menopauze kan echter niet als een biologische afwijking of medisch defect worden geduid. Daarin ligt dan ook de fundamentele reden dat zij niet in aanmerking zouden moeten komen voor ivf.

Dit spoot met het eerder in het CDA ingenomen standpunt dat twee lesbiënnes evenmin in aanmerking zouden mogen komen voor reageerbuisbevruchting. Ook hier niet vanwege de opvoedingsgeschiktheid, maar vanwege het feit dat onvruchtbaarheid als biologisch defect niet de oorzaak is van het gegeven dat zij samen geen kind kunnen krijgen. Omdat er geen sprake is van een biologische afwijking of medisch gebrek als oorzaak van de kinderloosheid, mogen vrouwen in de menopauze evenmin als lesbiënnes in aanmerking komen voor in vitro fertilisatie.

mr. Yvonne Timmerman-Buck
stafmedewerker van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Na de verkiezingen...

De verkiezingen zijn achter de rug en de opkomst is niet tegengevallen. Dat kunnen we niet zeggen van de resultaten voor het CDA. We verloren landelijk nogal wat zetels, vaak aan lokale partijen. En verliezen doet pijn, ook al ben je zelf wel gekozen. Je kwelt jezelf en je fractiegenoten met vragen als: Hadden we onze boodschap beter moeten brengen? Hebben we wel voldoende contact gehad met onze kiezers? Waarom krijgen we zo weinig respons op ons beleid? Was het maar waar - wat kranten schrijven - dat er emmers vol verwijten over ons worden uitgestort. Ons probleem is juist dat we zo weinig negatieve horen. Hoe bereiken we de ongeïnteresseerde en ontevreden burger? Waarom bemoeit een mens zich in vredesnaam met de politiek vraag je je dan wel eens af.

Ik woon in Burgum (Friesland), ben huisvrouw en ben daarnaast zo'n dertig jaar bestuurlijk bezig. De laatste tien jaar ook politiek in het CDA, eerst vooral gemeentelijk en in het CDA-Vrouwenberaad, later ook provinciaal en landelijk. Ik zit nu vier jaar in de gemeenteraad in Tytsjerkteradiel. We hebben als CDA-vrouwen in Tytsjerkteradiel getracht vrouwen te motiveren om politiek actief te worden en in ieder geval te gaan stemmen. Dat valt nog niet mee. Het is ons deze periode niet gelukt nieuwe aanvulling van vrouwen te vinden. Ik ben de komende raadsperiode dan ook de enige vrouw in een fractie van zeven leden. Dat is nu niet direct een afspiegeling van onze maatschappij. Ik heb indertijd gekozen voor het CDA omdat het voor mij de partij is waarin ik het best kan werken. Het hanteren van de

Sytie Siegers: Als vrouw en christen-democraat opboksen tegen verzakelijking van de raad.

(foto Peter Wouda)

normen en waarden vanuit de bijbel hoort bij mijn geschiedenis. Maar nu de praktijk. Ik merk dat ik als vrouw en als christen-democraat moet opboksen tegen een verzakelijking in de raad, een visie als zou de gemeente een bedrijf zijn. Maar een gemeente is geen bedrijf. Een bedrijf is gericht op het maken van winst en kiest daarvoor de handigste organisatievorm. De gemeente, bestuurd door de burgers, is wellicht niet de meest zuinige of handige organisatievorm, maar wel de meest democratische. Een democratie kenmerkt zich door verscheidenheid. Burgers horen het voor het zeggen te hebben, georganiseerd in verenigingen en stichtingen zoals zij die zelf nuttig en nodig vinden. Wij horen de eerste levensbehoeften te garanderen: veiligheid, huisvesting, een goede leefomgeving, maar ook: organisaties aansporen - niet alleen met financiële middelen, maar vooral ook met morele politieke steun - om hun werk te doen.

In onze CDA-fractie is het heel normaal dat je terugvalt op principes, ook bij discussies over heel alledaagse dingen. Ik voel me gesteund door de inhoudelijke discussies die gevoerd worden binnen het CDA en binnen het CDA-Vrouwenberaad. Ik voel dat als een voorrecht boven raadsleden die dat niet hebben. Die gekozen zijn via een belangenpartij. Een partij die ergens tegen is. Die raadsleden moeten helemaal op eigen kracht standpunten ontwikkelen. Ze missen bovendien contacten op provinciaal en landelijk niveau met geestverwanten. En die contacten zijn onmisbaar als je iets voor de gemeente voor elkaar wil krijgen bij de provincie of het rijk. Dat moet toch over te brengen zijn? Dat we als landelijke partij ons baseren op bijbelse uitgangspunten. Dat we daarop aangesproken kunnen en willen worden. Dat we te vertrouwen zijn. Dan kunnen we met vertrouwen de volgende verkiezingen tegemoet zien.

Sytie Siegers-Wijma
raadslid te Tytsjerkteradeel

Overgangsregeling seizoenarbeid

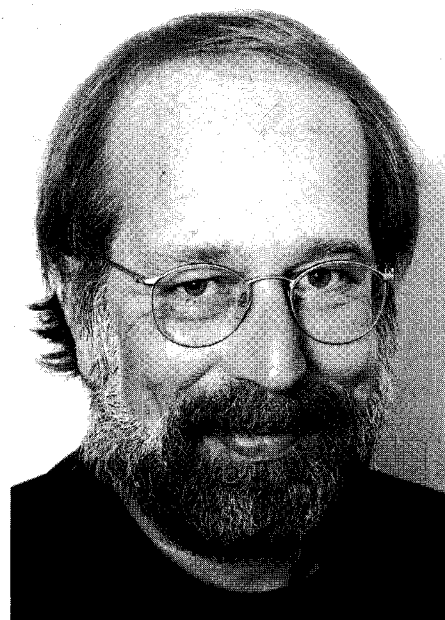
De CDA-fractie is zeer ingenomen met de overgangsregeling seizoenarbeid die minister De Vries via een brief aan de tuinbouwsector heeft toegezegd.

De CDA-fractie is altijd goed op de hoogte geweest van de personeelsproblemen in de tuinbouwsector. Het was voor de CDA-fractie dan ook duidelijk dat een vorm van gelegenheidsarbeid mogelijk moest blijven om piekperiodes tijdens oogst op te kunnen vangen. Dit standpunt heeft de fractie bij monde van Klaasje Eisjes meerdere malen bij de minister onderstreep.

Voor het oogstseizoen 1994 wil de minister nu een overgangsregime laten gelden. Dit houdt in dat bij kortdurend seizoenmatig werk, van maximaal 30 dagen, geen premieplicht bestaat. Uiteindelijk zal er een wettelijke regeling komen die voorkomt dat premieplicht ontstaat tot een bepaald maximumbedrag. In tegenstelling tot de overgangsmaatregel zal de wettelijke maatregel niet beperkt blijven tot scholieren en studenten.

Meer actie ondernemen tegen woningnood

“De woningnood dreigt terug te keren als we niet uitkijken. We moeten vasthouden aan een maximaal tekort van 2% in het jaar 2000. Er zal door de minister en de lagere overheden meer actie ondernomen moeten worden om bouwlocaties daadwerkelijk beschikbaar te krijgen”. Dit zegt Helmer Koetje namens de CDA-fractie aan de vooravond van het debat over de be-

Helmer Koetje

(foto Elzabet Veenendaal)

schikbaarheid van bouwlocaties en voortgang in de woningbouw.

Koetje wijst er op dat zijn fractie in 1990 al waarschuwde voor een terugkerende woningnood. “Voor een groot deel van het land wordt de doelstelling om het tekort te beperken tot 2% niet gehaald. De CDA-fractie wil die doelstelling echter overeind houden en alles op alles zetten om die te halen. Dit probleem van ruimtelijke ordening moet worden aangepakt”.

Koetje vindt dat de lokatie Zenderpark bij IJsselstein (een lokatie van 3500 woningen) snel bij de oplossing van het woningtekort betrokken moet worden. “Er is als de gemeente, de regio en de provincie zorgdragen voor een goede ontsluiting met name door openbaar vervoersvoorzieningen, voor de CDA-fractie geen bezwaar het Zenderpark als korte termijnlokatie beschikbaar te hebben”.

Koetje vindt dat de minister richting gemeenten en provincies een meer stimulerende rol moet spelen om lokaties beschikbaar te krijgen. Koetje heeft de indruk dat er in de sfeer van milieu (bodemsanering) geen goede afstemming plaatsvindt. “De vraag rijst of de verschillende ‘handen’ van het departement wel voldoende slagvaardig met elkaar de problemen aanpakken. De portefeuilles milieu en ruimtelijke ordening zouden meer in één hand horen te komen”.

Bouwen cellen

Het CDA-Tweede Kamerlid Marian Soutendijk steunt de uitspraken die minister Hirsch Ballin in Woerden deed over het bouwen van drie of vier nieuwe penitentiare inrichtingen. Helaas is er meer capaciteit nodig vanwege de criminaliteitsbestrijding. De CDA-fractie heeft hier al langere tijd ook op gehamerd. De nieuwe inrichtingen zijn weliswaar een zaak voor het volgend kabinet maar Soutendijk zou graag zien dat die nieuwe inrichtingen worden gesitueerd in de provincies Groningen, Drenthe en Limburg.

Soutendijk: “Het probleem bij de nieuwbouw van cellen in het Westen is het personeel. Dat is moeilijk te krijgen en is vaak niet zo gemotiveerd. Daarom kies ik voor het bouwen daar waar wel gemotiveerd personeel te krijgen is en waar de werkloosheid hoog is. Groningen en Drenthe hebben trouwens al een traditie op het terrein van gevangenisbeleid.” Soutendijk beseft dat justitie eigenlijk het meest behoefte aan cellen in het Westen heeft omdat de criminaliteit daar het hoogst is en dat gedetineerden bij voorkeur zo dicht mogelijk bij hun woonplaats in hechtenis genomen moeten worden. Zij wijst er op dat het echter vaak om gedetineerden van buitenlandse afkomst gaat en voorts dat voorlopig gehechten inderdaad beter in het westen

geplaatst kunnen worden. Maar dat er niets op tegen is eenmaal veroordeelden verderweg te plaatsen.

Energieregulerende heffingen

De Tweede Kamer debatteerde over de Vervolnnota Energiebesparing. In de eerste nota uit 1990 werd als doel een energiebesparing van 20 % in de jaren negentig geformuleerd als bijdrage aan de doelstelling om de CO₂-uitstoot in 2000 ten opzichte van 1989/1990 met 3 tot 5% terug te dringen. De evaluatie van het besparingsbeleid in juni 1993 gaf aan dat een flinke impuls aan de besparing is gegeven.

In de vervolgnota gaat het om het zetten van een forse stap. De regering gaat er in eerste instantie vanuit dat er per 1 januari 1995 een Europese regulerende energieheffing komt. Dit houdt in dat voor gas en elektriciteit per eenheid meer betaald moet worden.

Mieke Boers

(foto Elzabet Veenendaal)

Grootverbruikers als AKZO vallen hier buiten.

De CDA-fractie staat in principe positief tegenover de heffing omdat het milieu er mee gebaat is. CDA-Tweede Kamerlid Mieke Boers wijst erop dat de heffing niet per definitie betekent dat mensen een hogere rekening krijgen. “Als iets duurder wordt, worden mensen vindingrijker, zuiniger en daalt het gebruik en hoeft het niet kostenverhogend uit te pakken.”

De fractie heeft een voorkeur voor een heffing in Europees verband, vooral omdat dat voor het milieu meer zoden aan de dijk zet en ons bedrijfsleven geen extra concurrentie wordt aangedaan. Pas als dat niet blijkt te kunnen zou het misschien nationaal kunnen. Boers vindt dat het kabinet met de voorbereidingen van de heffing kan

doorgaan maar zij wil wel een goede analyse van hoe de heffing uitpakt voor het Midden- en Kleinbedrijf en wat de effecten zijn voor de energiebesparing. Boers merkte op dat het gewenst is bij de terugsluizing van de opbrengst van de heffing een deel aan te wenden voor energiebesparing. Dit is conform het CDA-verkiezingsprogramma. Vervolgens moet de terugsluizing helder plaatsvinden en de bestaande evenwichtige inkomensverdeling niet beïnvloeden. ●

Emancipatie

Het CDA-Tweede Kamerlid mevrouw Minouche Janmaat-Abée is blij dat staatssecretaris Wallage heeft toegezegd dat hij niet de Emancipatieraad zoals die nu is wil behouden maar wel de deskundigheid van die raad. Hij zegde toe in het kabinet nog voor 1 mei te pleiten voor behoud van de kennis in een expert-centrum. Mevrouw Janmaat-Abée acht het een goede zaak dat het kabinet f 300.000 tot f 400.000 beschikbaar heeft gesteld voor het opzetten van een databank ten gunste van werving en selectie van vrouwen in adviesorganen, commissies en besturen van landelijke, maatschappelijke organisaties. Dit om de kabinetsdoelstelling van 50% vrouwen in die organen te verwezelijken. Die taakstelling is tot op heden nog een volstrekte illusie.

Mevrouw Janmaat-Abée vindt dat het kabinet een bestuur niet zou moeten installeren als er geen vrouwen inkomen. Budgettaire strafmaatregelen voor een orgaan, commissie of organisatie zonder vrouwen in het bestuur acht zij geen goede zaak omdat het niet aanwezig zijn van vrouwen de bezuinigende overheid dan juist financieel voordeel zou opleveren. Dergelijke bezuinigingen staan dus haaks op het emancipatiestreven. ●

Echtscheiding

CDA-Tweede Kamerlid Marian Soutendijk noemt het ontwerp-nieuwe echtscheidingswet ingrijpend en vindt het daarom goed als de Orde van Advocaten en de Broederschap der Notarissen de gelegenheid krijgen hun oordeel daarover te geven. Zij vindt het echter wel vreemd dat de Orde van Advocaten via advertenties zich nu al tot het publiek richt met kritiek terwijl de Orde zich beter tot de Kamer kan wenden. Het wetsvoorstel is immers nog niet eens in behandeling genomen, zegt Soutendijk.

Hirsch Ballin wil via de nieuwe wet regelen dat de overheid niet langer bijdraagt in de kosten van echtscheidingen waarover mensen het eens zijn. Zo'n scheiding gaat per persoon 540 gulden kosten. Als daarvan de griffierechten worden afgetrokken

blijft er voor de bemiddelaar-notaris of -advocaat - die bij het opstellen van het convenant heeft geholpen, 800 gulden over. Dat betekent volgens de Orde van Advocaten dat bij een gemiddeld uurtarief van 120 gulden de advocaat niet langer dan bijna 7 uur aan die scheiding kan besteden. Volgens de Orde zou een advocaat daar 15 tot 20 uur voor nodig hebben. Het wetsvoorstel levert voor de overheid een besparing op van 35 miljoen gulden. Soutendijk vindt het wetsvoorstel inhoudelijk goed. "Als mensen het eens zijn kan er veel bespaard worden. Als mensen er zelf uit kunnen komen dan kan de overheid daar buiten blijven. De kritiek van de Orde van Advocaten gaat te veel uit van conflicterende echtscheidingen waar de advocaat een bemiddelende rol bij heeft. Justitie had aanvankelijk ook bij de echtscheiding met conflicten de gefinancierde rechtshulp willen afsluiten. Hier is zij op teruggekomen na overleg met de Orde. Er zal wel sprake zijn van verhoging van de kosten maar niet van uitsluiting van rechtshulp. Bij de behandeling van het wetsontwerp zal de CDA-fractie zorgvuldig kijken naar de financiële consequenties voor de mensen die willen scheiden. "Er mogen geen onoverkomelijke drempels zijn. Mensen die echt willen scheiden moeten niet vanwege de kosten tot elkaar veroordeeld blijven. De kosten mogen echter ook weer niet zo laag zijn dat de afweging om te scheiden erg lichtvaardig wordt genomen." Soutendijk vindt het reëel dat er griffierechten worden geheven. "Deze uitgaven liggen toch meer binnen de risicosfeer van de mensen zelf dan van de overheid. Betaling is dan ook gerechtvaardigd." ●

Nota "Produkt en Milieu"

In het debat over de nota "Produkt en Milieu" had de CDA-fractie een positief-kritische benadering.

Het produktenbeleid beoogt 'te komen tot een situatie, waarin marktpartijen (producenten, handel en consumenten) voortdurend streven naar vermindering van de milieubelasting' door een zogenoemde van wieg tot grafbenadering bij een produkt. Door minder verpakkingsmateriaal, minder grondstoffen, betere grondstoffen en minder afval en meer hergebruik wordt het milieu ontzien.

De Tweede Kamer vroeg al in 1987 om ontwikkeling van een op duurzaamheid gericht produktenbeleid. De nota kwam pas in december 1993. Uitvoering van het beleid vergt klaarblijkelijk tijd, niet alleen voor overleg en overreding maar ook voor de ontwikkeling en inzet van instrumenten, zei woordvoerder Lansink namens de CDA-fractie.

Het stellen van milieu-prioriteiten in de productie krijgt nog betrekkelijk weinig aandacht. Lansink vroeg zich af waarom dit zo was. Volgens hem moet een rangorde in milieu-effecten toch door de overheid worden vastgesteld.

Hoewel de Nota "Produkt en Milieu" (te) beschrijvend van aard is en nog te weinig operationele lijnen bevat, past toch waardering voor de eerste aanzet voor het produktenbeleid. Aanscherping is echter gewenst. In een motie werd de overheid gevraagd normen te stellen waar het bedrijfsleven zich dan naar kan richten. Van groot belang vindt de fractie een toereikend systeem van informatie richting bedrijfsleven.

Samen met de PVDA diende het CDA een motie in waarin werd verzocht het produktenbeleid te stimuleren via een risicodragend fonds. Kleine bedrijven zouden dan geld kunnen lenen voor onderzoek en nieuwe technologie. Dit past in de op zichzelf gewenste zelfregulering.

Lansink zei dat het bedrijfsleven zich al veel inspanningen heeft getroost om de eigen verantwoordelijkheid waar te maken, ook in internationale context.

Marianne Fennema ●

Meer hergebruik van materialen kan het milieu ontzien.

(foto Elzabet Veenendaal)

De nieuwe provincie heeft meer bestaansrecht dan ooit

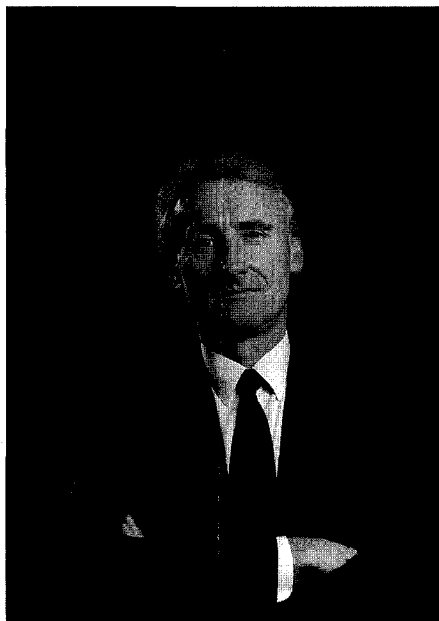
Onlangs is het leidraad-provincieprogram 1995-1999 verschenen. Onder de titel: "De nieuwe provincie" worden handvatten gepresenteerd die moeten leiden tot een provincie die slagvaardig, inspirerend, schoon en dienstbaar is. Doel van de leidraad is de versterking van de positie van de provincie. De commissie die de leidraad heeft opgesteld stond onder leiding van de Heerlense burgemeester en oud-gedeputeerde van Limburg, drs. Jef Pleumeekers. CD/Actueel sprak met hem.

De rijke provinciale geschakeerdheid van Nederland is volgens de commissie niet in modellen weer te geven. Daarom heeft ze gekozen voor een leidraad en niet voor een modelprogram. Doel van de leidraad is de versterking van de positie van de provincie. De provincie moet niet langer reageren op allerlei bestuurlijke ontwikkelingen, maar ageren, zo lijkt het.

Pleumeekers: "We hebben geprobeerd aan te geven wat de kansen en mogelijkheden zijn voor een sterke intermediaire bestuurslaag. Los van vragen over de omvang van het aantal provincies, gaan wij uit van het klassieke model van drie sterke bestuurslagen. Daarbij kan het best zo zijn dat een provincie Drenthe andere taken heeft dan de provincie nieuwe stijl Rotterdam. Maar in alle provincies moet krachtig worden samengewerkt en initiatieven worden genomen."

Onder het motto: "lokaal wat kan; provinciaal en nationaal wat moet", wil de commissie het begrip gespreide verantwoordelijkheid gestalte geven en bepleit ze een heroriëntatie op de taken die de provincie vervult. Deze heroriëntatie zou moeten leiden tot een herschikking van taken van de provincie. Overdracht van rijksbevoegdheden naar de provincie; van provincies naar gemeenten, maar ook van rijk naar waterschap en van gemeenten naar provincies is noodzakelijk voor een krachtig provinciaal bestuur. Verder zouden volgens de commissie een groot aantal provinciale taken kunnen worden verzelfstandigd of in een enkel geval zelfs afgestoten.

"Zware" taken zoals planning en financiën dienen volgens de commissie te worden vervuld door een orgaan dat democratisch gekozen is. De commissie heeft bezwaar tegen het met allerlei zware taken optuigen

Pleumeekers: "De commissie adviseert om 25% van het provinciebudget flexibel te maken."

van de WGR-gebieden. Pleumeekers: "De WGR-regio's worden niet gekozen. De burger heeft geen invloed op de besluitvorming. Daarom pleiten wij voor een termijn van maximaal vier jaar voor het vervullen van taken in WGR-verband. Daarna moet worden gekozen om de taken over te dragen aan de provincie en gemeenten, of wellicht aan een in te stellen provincie-nieuwe stijl. Als voor de uitoefening van de taken een sterkere gemeente nodig is, moeten we niet aarzelen gemeenten her in te delen. We moeten de schaal van gemeenten en provincies durven aan te passen aan de taken die ze vervullen." Een opvallend punt uit het programma is de voorgestelde flexibilisering van het provinciale budget. Pleumeekers daarover:

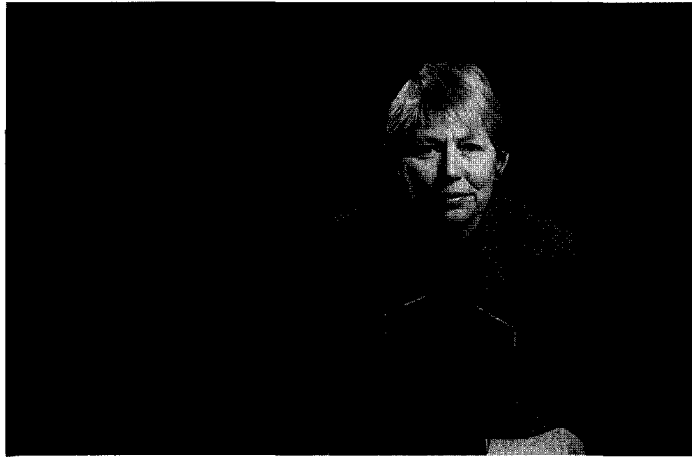
"Als een provincie een stimulerende rol wil spelen, moet ze bestedingsvrijheid hebben. Nu liggen uitgaven voor het overgrote deel structureel vast. De commissie adviseert om 25% van het budget flexibel te maken. Deze 25% is vervolgens te besteden aan nieuw beleid."

Kenmerkend onderdeel van de leidraad en aansluitend bij de christen-democratische staatsleer is dat de pluriformiteit van Nederlandse provincies en de identiteit en eigenheid van streken en het maatschappelijk middenveld volgens de commissie moeten worden beschermd en versterkt. Pleumeekers tot slot: "Als we de doelstellingen uit het programma weten te realiseren kan er eindelijk eens een eind komen aan de vraag of een provincie nog bestaansrecht heeft. De nieuwe provincie heeft dat namelijk in onze ogen meer dan ooit."

Hans van der Vlies

Ledenraad over de provincie

De vergadering van de ledenraad van de CDA-bestuurdersvereniging op zaterdag 26 maart a.s., in de Jaarbeurs te Utrecht, staat in het teken van de provincie. Oud-gedeputeerde drs. J.B.V.N. Pleumeekers, zal een toelichting geven op de binnenkort verschijnende leidraad met als titel "De nieuwe provincie". De vergadering van de ledenraad duurt van 10.00 tot 13.00 uur, waarna geluncht wordt. Belangstellende verenigingsleden wordt verzocht zich voor 18 maart telefonisch aan te melden bij het secretariaat: 070-3424890. Deelname aan de lunch is mogelijk tegen betaling van f 20,- (ter plaatse te voldoen). Bij tijdige aanmelding ontvangt men vooraf de stukken.

(foto Hans Hordijk)

Verzlagen door de uitslag?

De uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen kwamen hard aan en de verzlagenheid van vele kandidaten die hun zetel volstrekt onverwacht verloren, is groot. De kiezer heeft gesproken. En met name naar het CDA en de PvdA is de boodschap hard. Een behoorlijk percentage van de kiezers houdt het voor wat betreft de coalitiepartijen even voor gezien. Is dat tijdelijk of blijvend en betreft het voor het grootste deel de lokale betrokkenheid of is dit een landelijke afrekening? Wij zullen dat nooit met zekerheid kunnen vaststellen zolang niet naast de stem ook het motief geregistreerd wordt.

Uit allerlei publikaties en opiniepeilingen komen zeer wisselende beschouwingen en bevindingen naar voren. Het zullen niet in de laatste plaats de politieke partijen zelf zijn die de daaruit voor hen meest bruikbare conclusie delen. Een van de bevindingen is dat op lokaal terrein de verschillen tussen de partijen niet echt groot zijn. De thema's veiligheid, beheersbaarheid van de openbare ruimte en een goed leefklimaat (wat dat ook mag zijn) staan bij alle partijen centraal. De concrete oplossingen voor deze problemen wijken ook nauwelijks van elkaar af. De directe dienstverlening aan de burger vraagt eerder om een efficiënte benadering dan om de maatschappijvisie die ten grondslag ligt aan de dienstverlening. Interessant wordt het wanneer het gaat om de benadering van de burger en zijn vragen. Begrippen als sociale en bestuurlijke vernieuwing krijgen hier een invulling. Daartoe is niet het debat van belang, dat in de raad gevoerd wordt, maar de wijze waarop de burger benaderd wordt en bij zijn eigen omgeving betrokken wordt. Voor de (ook) landelijk opererende partijen zijn eigen verantwoordelijkheid, het appel op het zelfoplossend vermogen en creatief meedenken van en door de bevolking belangrijk. Daar is ook in toenemende mate het besef doorgedrongen dat "de overheid" niet elk probleem zelf kan oplossen. Voor lokaal opererende partijen en kleine ultra rechtse of linkse groeperingen zijn het appeleren aan onvredegevoelens en het steunen van actiecomités belangrijker dan het bestuurlijk nadenken over alternatieven en over wat haalbaar is. Daarbij speelt dat lokale partijen heel eenvoudig een ondersteunend geluid kunnen laten horen over zorgen van mensen die door landelijke maatregelen ontstaan. Zij hoeven in ieder geval het bevriezen van lonen en uitkeringen niet te verdedigen noch het aanscherpen van de individuele huursubsidiemaatregelen. De invloed van de media op de verkiezingen is oniskenbaar groot. Zeker in de situatie dat raads- en Tweede Kamerverkiezingen zoals nu twee maanden na elkaar vallen. Juist in de tijd dat lokaal de campagne start, komen landelijk de partijprogramma's uit. Het is

dan ook niet verwonderlijk dat tijdens de campagne lokale politici bevraagd worden op landelijke thema's. Vanuit die constatering behoeft er dus geen enkel bezwaar te bestaan tegen ondersteuning van plaatselijke campagne-activiteiten door landelijke politici. De verbondenheid tussen lokale en landelijke CDA-ers mag best gezien worden. Immers, ook lokaal valt uit te leggen dat het verlies van werkgelegenheid in de eigen gemeente iets te maken heeft met de hoogte van de loonkosten. Lastiger is het dat lokale politici niet herkenbaar zijn als representanten van een landelijke partij. Dat ligt niet zozeer aan die politicus als wel aan het soort onderwerpen dat lokaal speelt. Het versterken van de werkgelegenheid betekent dat er bedrijfsterreinen beschikbaar moeten zijn, dat er nieuwe bouwwerken verschijnen in het zo vertrouwde stadsbeeld. Uitbreiding van de woningvoorraad wil nog wel eens ten koste gaan van een stukje groen. Vertegenwoordigers van lokale partijen hebben er kennelijk minder moeite mee een draagvlak te creëren voor de oplossing van dit soort plaatselijke tegenstellingen.

Voor de komende raadsperiode zullen CDA-raadsleden er goed aan doen meer energie te steken in het contact met de burger en minder in het meedoen aan het verbale circus van raads- en commissievergaderingen. Het is veelzeggend dat deze vergaderingen steeds langer worden en de publieke tribune steeds leger. Zelfs de regionale pers ziet er geen brood meer in forumdiscussies over de lokale thema's te verslaan. Het uitleggen aan medebestuurders van je standpunt overtuigt geen enkele kiezer. Zij zijn niet aanwezig en vinden het ook niet terug in de media. Het luisteren op straat of bij informatie-avonden is veel belangrijker voor de herkenbaarheid van de politici of de betrokkenheid bij de bevolking. Het directe contact tussen de bestuurder en de burger wordt niet in de raadszaal gelegd. Van eminent belang zal zijn of de lokale politici in staat zijn bekend en begrepen te worden bij en door de lokale kiezer.

Wij zullen zien hoe de start bij de installatie van de gemeenteraden op 12 april a.s. gemaakt wordt. Ellenlange debatten tussen die partijen die deel zullen nemen aan het nieuwe college en die partijen die zich de "oppositie" zien toebedeeld? Of gewoon een korte bijeenkomst waarin de nieuwe raadsleden worden geïnstalleerd, de functies verdeeld en daarna aan de slag.

Dit thema zal nog wel eens aan de orde komen.

Marleen de Pater-van der Meer

wethouder te Zuthpen en vice voorzitter van de provinciale afdeling Gelderland

Standvastiger NAVO-opstelling kan Servische vergeldingsaanvallen voorkomen

Met de positieve uitwerking van het NAVO-ultimatum rond Sarajevo is de geheel vastgelopen situatie in voormalig Joegoslavië losgetrokken, maar het is nog te vroeg om een uitspraak te doen over definitieve beëindiging van het conflict. Dit zegt minister Kooijmans van Buitenlandse Zaken in een vraaggesprek met CD/Actueel, waarin meer buitenlandse politieke onderwerpen aan de orde komen.

Ubent net terug uit Zuid-Afrika. De prangende vraag van het moment is wellicht of de partners binnen de zogenaamde Vrijheidsalliantie (Inkathabeweging, het thuisland Bophupatswana en de rechtse blanke partijen) voornemens zijn mee te doen aan de verkiezingen van 26 en 27 april aanstaande? De zenuwoorlog daarover duurt immers nog steeds voort. Kooijmans: "De doorbraak is eigenlijk in de avond van dinsdag 1 maart jongstleden gekomen. Toen maakte Inkathaleider Buthelezi bekend dat hij onder voorwaarden bereid was zich in te schrijven voor deelname aan de verkiezingen van eind april. President De Klerk heeft ingestemd met opname in de toekomstige Zuidafrikaanse constitutie van het principe van zelfbeschikking en internationale bemiddeling daarbij. Dit werd geëist door het Afrikaanse Volksfront dat deel uitmaakt van de Vrijheidsalliantie. Dit principe van zelfbeschikking staat echter als eventualiteit in de grondwet, dat wil zeggen er staat "kan" en niet "zal". Naar ik heb begrepen van mijn gesprekspartners gaan de verlangens van het Afrikaanse Volksfront uit naar een thuisland met een zeer sterke mate van autonomie. Bij verwezenlijking hiervan zou echter de integriteit van de Zuidafrikaanse staat worden aangetast hetgeen niet aanvaardbaar is voor president De Klerk en het ANC. Tevens zal in de grondwet het Zoeloekoninkrijk als afzonderlijke entiteit worden opgenomen. In elk geval heeft Inkatha zich dus - voorwaardelijk - ingeschreven voor de verkiezingen. Voor wat betreft het Afrikaanse Volksfront is dat tot op dit ogenblik althans nog niet duidelijk."

NAVO-ultimatum met betrekking tot het beleg van Sarajevo, het Russisch optreden dat de Serviërs de gelegenheid bood in feite aan het NAVO-ultimatum te voldoen doch in formele zin gehoor te geven aan het verzoek van de Russische vrienden. Verder was er het akkoord tussen de moslims en de Kroaten in Bosnië-Herzegovina en het neerschieten van de vier vliegtuigen van de Bosnische Serviërs. Is er nu licht aan het eind van de tunnel in dit lange conflict of vrees u escalatie?

Kooijmans: "Of we licht aan het eind van de tunnel zien in de zin van beëindiging van het conflict, daarover is het nog te vroeg om een uitspraak te doen. Wel is het zo dat een geheel vastgelopen situatie is losgetrokken door het NAVO-ultimatum. De internationale gemeenschap heeft daarmee een robuustere houding aangenomen en geen twijfel laten bestaan over het uitvoeren van het dreigement. De Russen, voor wie het buitengewoon onaangenaam was dat de NAVO het spel bepaalde, heb-

Kooijmans: "Jeltsin lijkt soms wat aangeslagen maar we moeten niet vergeten dat hij een "kat met negen levens" is."

ben diplomatiek gemanoeuvreed zodat een NAVO-actie kon worden voorkomen en de Serviërs aan het NAVO-verzoek konden gehoorzamen. De krachtiger internationale opstelling heeft in elk geval positief uitgewerkt op de situatie rond Sarajevo en op de openstelling van het vliegveld bij

Tuzla. Rusland heeft zich achter het neerschieten van de vier vliegtuigen gesteld en wekt dus niet de indruk in troebel water te willen vissen. De Russen hebben duidelijk gemaakt bij een allesomvattende regeling betrokken te willen worden. Het is echter nog de vraag of er een oplossing komt die de territoriale integriteit van het gebied in stand houdt.

Intussen zijn de Amerikanen begonnen een tegemoetkomender verhouding te bevorderen tussen de Kroaten en de moslims. Als dit leidt tot een Moslim-Kroatische federatie, welke weer een confederaal verband aangaat met de republiek Kroatië, is dat op zich toe te juichen. Echter, het valt nog niet uit te sluiten dat de Serviërs hier tegen een vijandige, antagonistische houding zullen aanmeten. De verdere opstelling van Rusland in deze is eveneens van belang.

Daarnaast is er nog het probleem van de Servische bezetting van de Kroatische Krajina. De Kroatische ambassadeur die ik onlangs heb ontvangen heeft nog eens duidelijk gesteld dat Kroatië er niet over peinst de Krajina op te geven. Dat is dus nog een heet hangijzer.

Een zeker risico voor vergeldingsaanvallen tegen grondtroepen bestaat er in principe wel. Echter, van een standvastiger NAVO-opstelling gaat ook een afschrikwekkend effect uit ten aanzien van mogelijke vergeldingsaanvallen. De VN-afgezant in ex-Joegoslavië, Akashi, mag de NAVO immers verzoeken bij agressie tegen de troepen ter plaatse in actie te komen."

Midden-Oosten

Na het bloedbad in Hebron hebben Syrië, Jordanië en Libanon hun deelname aan de diverse vredesbesprekingen opgeschort. Ook de PLO stelt als voorwaarde voor eventuele hervatting van de vredesbesprekingen de ontwapening van "de" kolonis-

ten en internationale waarnemers ter plaatse. Israël wil niet verder gaan dan ontwapening van de extremistische kolonisten. Het prestige van Arafat lijkt intussen verder gedaald. Hoe ernstig is volgens u het vredesproces ontspoord?

Kooijmans: "Het bloedbad in Hebron heeft het vredesproces uiteraard geen goed gedaan. Arafat voelt de verontwaardiging van zijn PLO-aanhang ter plekke en staat hierdoor onder druk. Israël wil de meest gevaarlijke kolonisten ontwapenen. Toch denk ik niet dat Arafat of Rabin het zich zouden kunnen veroorloven van het vredesproces af te stappen. Minister-president Lubbers heeft er na "Hebron" telefonisch bij premier Rabin op aangedrongen om juist nu, ja juist nu, vooral vast te houden aan voortzetting van het vredesproces. Uiteraard is de Israëlische regering verantwoordelijk voor de veiligheid in de bezette gebieden en die zijn bomvol wapentuig. Het is van belang dat de Israëlische regering zo snel mogelijk de Palestijnse bevolking doet ervaren dat er als gevolg van het Akkoord van Washington concrete veranderingen ten goede voor hen optreden. Het is aan de PLO en Israël om te besluiten door te gaan met het vredesproces."

Rusland

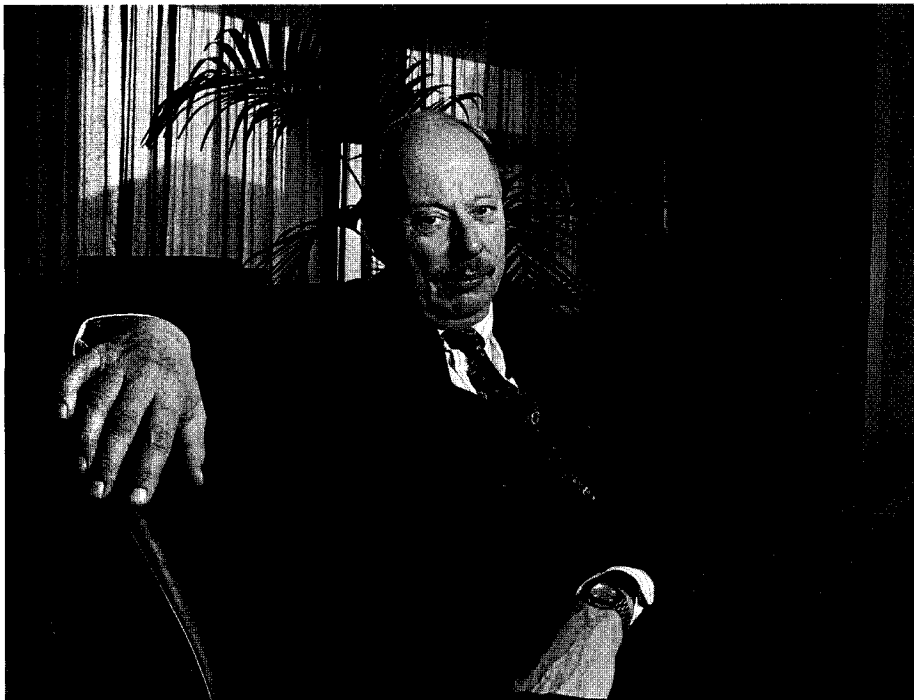
Een ander gebied dat van groot belang is voor de mondiale stabiliteit is Rusland. Daar heeft het parlement onlangs amnestie verleend aan twee "lichtingen" couppelegers. Hoe beducht moeten we nu voor zijn voor de positie van president Jeltsin en de voortgang van het hervormingsproces?

Kooijmans: "Het is ironisch dat, nu de president beduidend grotere bevoegdheden heeft gekregen, hij wordt geconfronteerd met een parlement dat zich assertiever opstelt en mede het algemeen beleid wil bepalen. Jeltsin is genoopt tegen de oppositionele stroom op te roeien om het hervormingsproces vooruit te helpen. Hij lijkt soms wat aangeslagen maar we moeten niet vergeten dat hij een "kat met negen levens" is.

Er is voor het Westen geen alternatief voor president Jeltsin als aanspreekpunt. Men zegt wel dat de positie van premier Tsjernomyrdin is versterkt, maar hij en Jeltsin opereren tot nog toe als een tandem. De koers die wordt uitgezet is die van een doorgaan van de hervormingen, zij het in een langzamer tempo. Een goede bijdrage die het Westen kan leveren is te bevorderen dat Rusland zoveel mogelijk ingebed wordt in internationale structuren. Daarom is het ook gunstig dat Rusland lijkt te gaan willen inhaken op het "Partnerschap voor de vrede" tussen de NAVO en de Oosteuropese landen."

Uitbreiding Europese Unie

Dichter bij huis is de Europese Unie die - als het aan de regeringen ligt - zal worden uitgebreid met in ieder geval Finland, Zweden en Oostenrijk en wellicht Noorwegen. De bevolkingen zullen zich hierover

Uit het oogpunt van efficiency zal er iets gedaan moeten worden aan de samenstelling van de Europese Commissie.

(foto Hans Hordijk)

nog kunnen uitspreken. Had voorafgaand aan die uitbreiding niet beter eerst een "verdieping" van de Europese samenwerking kunnen worden overeengekomen en dient dit dan niet in ieder geval te geschieden bij de Internationale Gouvernemente Conferentie in 1996, teneinde de Europese Unie bestuurbaar te houden?

Kooijmans: "Dat moet inderdaad gebeuren. Dat het niet vooraf is gebeurd, komt omdat de politieke realiteit het niet toeliet. De Intergouvernemente Conferentie van 1996 zal heel nadrukkelijk de legitimiteit van de Unie moeten versterken door het Europees Parlement meer controle- en beslissingsbevoegdheden te verschaffen. Dat draagt bij tot de democratisering van het integratieproces.

Bovendien zal de besluitvorming transparanter en minder moeizaam gemaakt moeten worden - uit het oogpunt van efficiency - aan de samenstelling van de Commissie. Laten we dat na dan versperren we eigenlijk ook de toegang voor de toetreding van Oosteuropese landen. En dat is toch ook een belangrijke opdracht die we onszelf hebben gesteld."

Houding Griekenland

Tenslotte, wat vindt u van het feit dat Griekenland dat thans voorzitter is van de Europese Unie, niets beters weet te verzinnen dan via een boycot van Macedonië verder bij te dragen aan de instabiliteit van die regio. Moet op dit afwijkend gedrag niet een tik volgen?

Kooijmans: "Griekenland treedt op op een wijze die zowel tegen de geest als de letter van het Unieverdrag ingaat. Immers zonder buitenlandse politieke consultatie

neemt het in strijd dus met het Verdrag van Maastricht, de gewraakte stap. Een stap die ook nog eens als handelsmaatregel in strijd is met het EG-verdrag. Bovendien moet juist de voorzitter van de Europese Unie geen eigen politieke items te sterk in het Europese gebeuren laten domineren. EU-Commissaris Van den Broek onderneemt echter nog een bemiddelingspoging. Ik hoop echt dat die succes oplevert."

Olaf van Boetzelaer

Addertjes

* Algemeen Onbehagen Winst

* Nu mag men onderscheid maken tussen de regeringspartijen, worden we notabene gelijk behandeld!

* Wat Koss kon kon Koss alleen

* De schrik van Brinkman: een bejaarde tuinder uit Brabant.

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

Gebundelde
toespraken
van minister

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

De gebundelde toespraken van minister E.M.H. Hirsch Ballin. Belangrijke problemen van deze tijd worden aan de orde gesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn: criminaliteitsbestrijding, minderheden in ons rechtsbestel, euthanasie en geweld.

De redes zijn een prikkel om de eigen verantwoordelijkheid te overdenken, en zich te oriënteren in de turbulente samenleving.

Omvang: 160 pag.

Formaat: 16 x 24 cm

Genaaid gebrocheerd

ISBN: 90 5 409079 0

Prijs: f 32,50

NUGI: 693

Bestelbon

Ondergetekende wenst te ontvangen: _____

..... ex. **In Ernst - Oriëntaties voor beleid**, door E.M.H. Hirsch Ballin, ISBN 90 5409 0790

(graag invullen in blokletters)

Lever mij direct/via boekhandel _____

Bedrijf/Instelling _____

Naam dhr/mw _____

Adres _____

Postcode/Plaats _____

Factuuradres _____

Datum/Handtekening _____

Ik word graag op de hoogte gehouden van uw nieuwe uitgaven

Bestellen:

stuur de bestelbon in een ongefrankeerde envelop aan

Sdu Juridische &
Fiscale Uitgeverij
Antwoordnummer
10838, 2501 WB
DEN HAAG

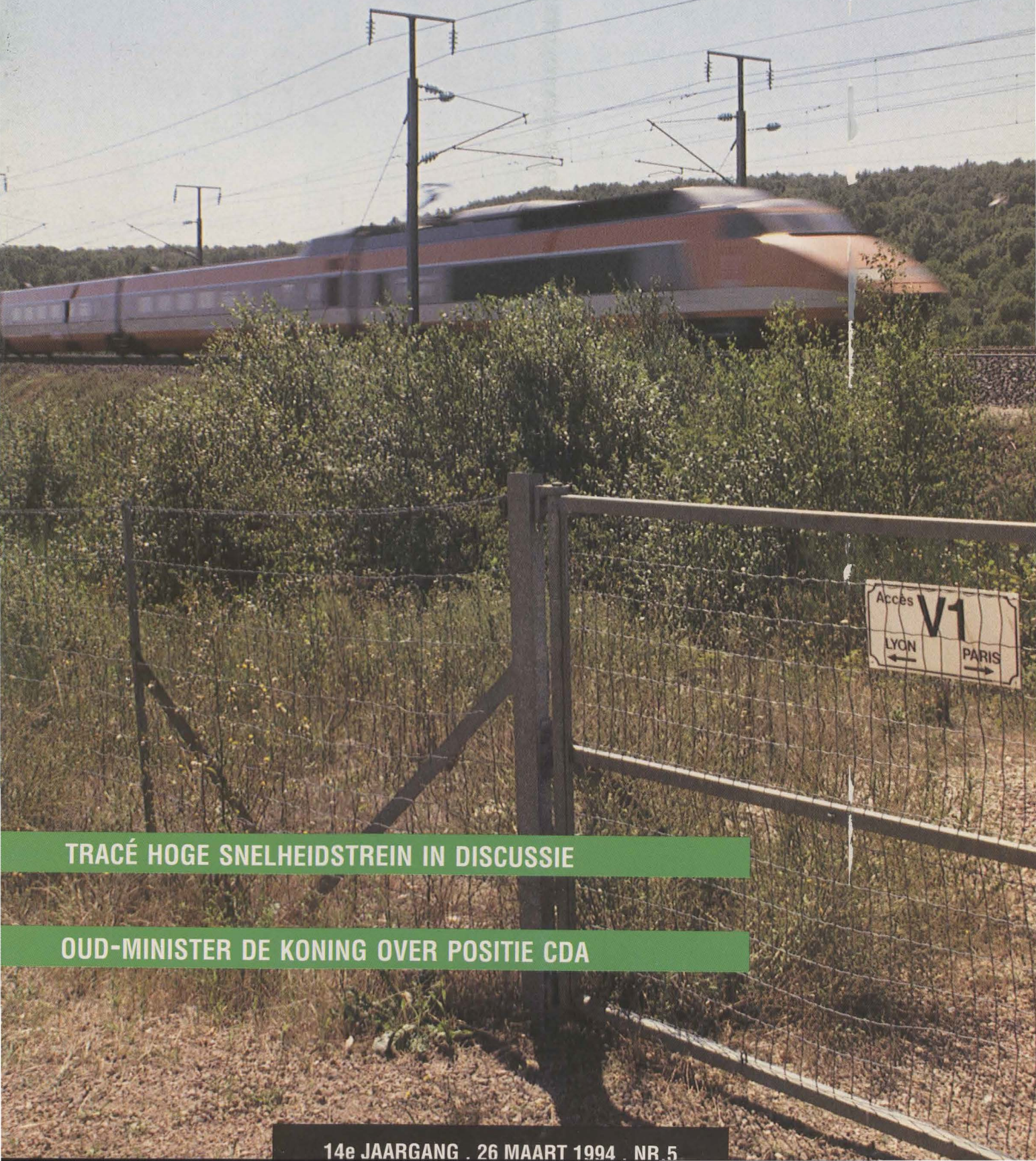
of fax naar Sdu J&F,
070 - 3 458 068

bel naar Sdu
Servicecentrum
Uitgeverijen,
tel. 070 - 3 789 880

ook verkrijgbaar in de
boekhandel

CDACTUEEL

TRACÉ HOGE SNELHEIDSTREIN IN DISCUSSIE

OUD-MINISTER DE KONING OVER POSITIE CDA

IN ONS KLIMAAT LAAT JE EEN KAPITAAL PAND NIET IN Z'N BLOOTJE STAAN...

Als u een riante villa of een kapitaal bedrijfspand bezit, dan weet u dat dit kostbare onroerend goed dagelijks bloot staat aan de langzaam maar zeker voortsleepende invloed van ons klimaat. Met Surfakote wapent u uw gevels tegen deze continue aanslag.

Surfakote (leverbaar in diverse kleuren) is waterafstotend, dampdoorlatend (TNO B-65-1294).

Het beschermt het metsel/pleisterwerk en (gas)-beton tegen schadelijke weersinvloeden en vormt een

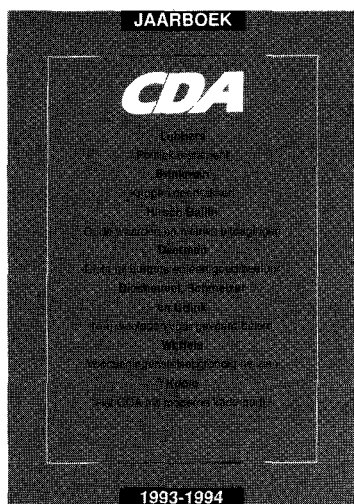
effectief pantser tegen zure regen. Het vormt een 20 tot 30 keer dikkere bescherm laag dan verf en laat zich snel aanbrengen via een arbeidsbesparende spuitmethode.

Zowel fabricage als het aanbrengen, "alles in één hand", met 10 jaar garantie. Ervaring sinds 1961.

Voor alle informatie:

Schuytvlot BV. Postbus 232, 4140 AE LEERDAM,
tel.: 03451-16368, fax: 03451-19882.

SURFAKOTE. SOLIDE BESCHERMING EN VERFRAAIING

Een onmisbaar naslagwerk

Spraakmakend, opiniërend, informatief, divers en verrassend.

Jaarboek CDA 1993-1994

Drs. R.F.M. Lubbers, drs. W.J. Deetman, mr. drs. L.C. Brinkman e.a.

176 pagina's in paperback, geïllustreerd, formaat 17 x 24 cm,

ISBN 90 12 08043 6

slechts **f 25,-**

Nu verkrijgbaar bij de boekhandel

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

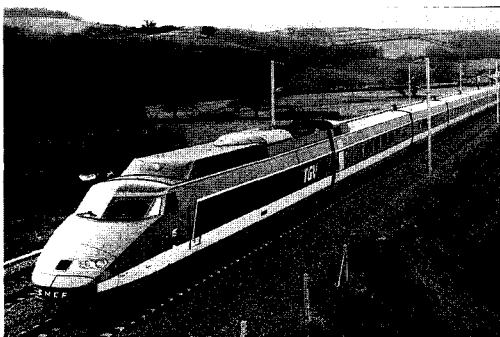
De videotexdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Michiel Wijnberg

(foto Hans Hordijk)

(foto ANP)

Oud-minister De Koning: Driepartijkabinet hoeft niet instabil te zijn

Volgens oud-minister De Koning hoeft een driepartijkabinet niet per definitie instabil te zijn. Een combinatie CDA/PVDA/D66 acht hij "zeer wel denkbaar", maar "ook een combinatie CDA/VVD/D66 kan stabiel zijn. Alle andere kabinetten zullen meer spanningen geven." Pagina 4 en 5.

Moet de flitstrein over bestaand of over nieuw spoor rijden?

Volgens Mirjam Ates van het Platform Hogesnelheidstrein Nederland kan de flitstrein het best over bestaand spoor rijden. Maar volgens minister Maij-Weggen profiteert de internationale en nationale reiziger het meest van een nieuw tracé. Pagina 12, 13 en 14.

En verder:

<i>De ontkerkelijking en het CDA</i>	6	<i>CDJA</i>	16
<i>Alle CDA-bestuurders moeten nu visie tonen</i>	7	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Redelijk veel doorstroming maar geen echte vernieuwing na raadsverkiezingen</i>	8, 9	<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
<i>Column waarnemend partijvoorzitter</i>	10	<i>Uw mening</i>	20
<i>Commentaren</i>	11	<i>Agenda</i>	20
<i>Van schalsum</i>	11	<i>Aan de orde</i>	21
<i>Randnieuws</i>	15	<i>CDA-Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer bepleit Europees fonds voor opvang vluchtelingen in eigen regio</i>	22, 23

Commentaar

SER laat kans liggen

De SER heeft een duidelijke kans laten liggen. Op het laatste moment slaagde hij er niet in om een eensluidend advies uit te brengen over het sociaal-economische beleid voor de komende jaren. Het advies zou een grote rol hebben kunnen spelen bij de opstelling van een nieuw regeerakkoord. Door de verdeelde opvattingen is dat nu minder waarschijnlijk.

Dit is vooral de FNV te verwijten. Op het laatste moment nam zij afstand van de eensluidende aanbevelingen die in de voorafgaande weken en maanden moeizaam in het overleg tussen vakbeweging, werkgevers en kroonleden tot stand waren gekomen. Men werd het wel eens over een lastenverlichting van 15 miljard voor burgers en bedrijfsleven, maar niet over de vraag waar het geld daarvoor vandaan moest komen. Verdeeldheid ontstond ook over eventuele extra ombuigingen om het financieringstekort van de overheid te verminderen.

Ondanks de kansen die de SER liet liggen bevat het advies per saldo ook belangrijke aanwijzingen voor het nieuwe regeerakkoord. Zo vindt een meerderheid van de SER -en "meeste stemmen gelden"- dat ombuigingen onontkoombaar zijn. Zowel om de lastenverlichting te betalen en dus de collectieve lastendruk te verminderen alsook om het financieringstekort van de overheid meer of minder te verkleinen.

Verder vindt de hele SER dat de wetgeving en systemen op het gebied van arbeids- en ontslagrecht en het loonbeleid versoepeld moeten worden. Dit om de arbeidsmarkt beter te laten functioneren. Want alleen dan kan het bedrijfsleven snel inspelen op de internationale economie. Nederland is immers geen eiland.

Overziet men alle rapporten en adviezen van de laatste tijd dan lijken deze in hoofdlijnen de richting van het beleid dat het CDA voor staat te steunen. Maar voor de uitvoering van dat beleid is meer nodig, namelijk stemmen.

Redactie

CDA moet benadrukken dat het in moeilijke tijden verantwoordelijkheid wil dragen

De psychologische afstand tussen PVDA en VVD is nog altijd zó groot, dat een regeringscoalitie waar die twee partijen allebei deel van uit maken, per definitie instabiel is. Daarom is de vorming van zo'n coalitie niet wenselijk en ligt een coalitie van CDA samen met één van die beide partijen, aangevuld met D66, veel meer voor de hand. Dat zegt oud-CDA-minister Jan de Koning. "Ik zeg dat niet uit puur CDA-belang", benadrukt hij, "maar vooral ook in het landsbelang. De programmatische afstand tussen PVDA en VVD is groot en het beeld dat die twee partijen van elkaar hebben ligt heel ver uit elkaar. En beeldvorming is vaak veel beslissender dan feiten." CD/Actueel zocht De Koning op en sprak met hem over de positie van het CDA in de Nederlandse politiek.

Die positie van het CDA heeft de laatste tijd nogal onder vuur gelegen. Heeft u zich veel zorgen gemaakt over 'uw' CDA? "Ja, het raakt me zeker als ik zie wat er met het CDA gebeurt. De afgelopen jaren heb ik mij eigenlijk alleen bemoeid met het Steenkampinstituut voor kader en vorming, waarvan ik voorzitter ben. Maar de laatste tijd was er in het CDA een situatie ontstaan, waarin iedereen die om advies gevraagd werd, dat in mijn ogen ook zéker moest geven. Ik heb dat dus ook gedaan. Niet vanuit een soort paniek, alsof de partij 'total loss' is. Daarvoor heb ik veel te veel vertrouwen in het CDA. Maar ik vond de situatie toch wel ernstig."

Hoe komt het dat het wel lijkt alsof het CDA de laatste tijd - ten onrechte - de schuld krijgt van heel veel problemen in de samenleving? Zo waren het eerst de tuinders die bij het CDA aanklopten en vervolgens de ouderen.

"Dat komt omdat het CDA een echte bestuurderspartij is. Het CDA heeft in totaal zo'n 3500 vertegenwoordigers in gemeenteraden, provinciale staten en het parlement. Als iets tegenloopt kijken mensen al gauw naar de overheid en het is dus logisch dat ze dan bij een bestuurderspartij als het CDA terechtkomen. Terwijl de problemen in de tuinbouw bijvoorbeeld echte marktproblemen zijn. Dat gaat voor 95 % buiten de politiek om. Daar komen dan nog milieu-eisen bij, waaraan tuinders best

willen voldoen. Maar je moet wèl een goede marktpositie hebben om milieu-maatregelen te kunnen betalen. Dus die komen nu slecht uit. Het feit dat dat op het CDA wordt afgewenteld, is de prijs die een partij moet betalen voor het dragen van verantwoordelijkheid. In zo'n klimaat kunnen dan wèl gemakkelijk ook spanningen ontstaan op andere terreinen."

AOW

Zoals de AOW?

"Ja. Dan gaat opeens als een lopend vuurtje door het land dat het CDA de uitkeringen - en daarbij ook de AOW - voor vier jaar wil bevriezen. Dat is niet zo. Het måg zelfs niet eens, want we hebben een wet, waarin staat dat je dat ieder jaar weer moet bezien. Maar zoiets hakt er wel in. Het leidt niet alleen tot zetelverlies, maar ook tot verlies van vertrouwen."

Wat kun je in zo'n situatie als partij het beste doen?

"Laten merken dat je ook verantwoordelijkheid wilt dragen in moeilijke tijden. Dat je wilt werken aan het terugbrengen van rust in de samenleving. Want als het om de positie van de ouderen gaat, is er veel meer aan de hand dan alleen eventuele bevriezing van de AOW. Een aantal gevoelens van onrust valt samen: een gevoel van onveiligheid door toenemende criminaliteit, minder herkenning in het partijkader van het CDA. Als bestuurders moet je dan zorgen dat er zichtbare verbe-

teringen komen voor de burgers."

Leidt de lijn die nu door lijsttrekker Brinkman is gekozen om de ouderen te ontzien tot zulke zichtbare verbeteringen?

"Ja, het is een verschuiving van wat minder druk op de ouderen in de richting van wat meer druk op de werkenden in onze samenleving. Op dit moment is dat in mijn ogen de enige verantwoorde weg. Maar gebleken is dat die weg niet altijd al vanaf het begin begaanbaar is. En er blijft wèl een probleem over. Want de ouderen in onze samenleving zijn er meer dan wie

Een wisseling van de wacht zoals wij die nu in het CDA meemaken kost altijd kiezers, maar die kun je terugwinnen door goed beleid en aansprekende mensen.

ook bij gebaat dat de verhouding tussen werkenden en niet-werkenden verbetert. De mensen die werken moeten immers ook de lasten opbrengen voor hen die dat niet of niet meer doen. Het enige échte ouderenbeleid voor de toekomst is dan ook een beleid gericht op economisch herstel en het scheppen van werk."

Je kunt geen sociaal paradijs bouwen op een economisch kerkhof en het omgekeerde kan ook niet.

(foto Hans Hordijk)

Kunt u begrijpen dat ouderen zich 'gepakt' voelen?

"Ik kan heel goed begrijpen dat veel ouderen zeggen: wij hebben dit land opgebouwd, waarom wordt ons daar dan nu deze rekening voor gepresenteerd. Maar ik stel daar dan ten eerste wèl tegenover dat de rekening aan iederéén wordt gepresenteerd, te beginnen bij de werkenden. Daarnaast zeg ik altijd: wij hebben ook heel veel lol gehad in het weer opbouwen van dit land. En we hebben een geweldig succes gekend: we hebben nooit eerder zo'n grote welvaartsopbouw gehad als in de jaren '60 en '70. Wij waren toen in de kracht van ons leven. Iedereen had werk, elk jaar kregen we meer inkomen. We hebben dus veel meer reden om daar met dankbaarheid en plezier op terug te kijken dan om het als argument te gebruiken om niet aan onze positie te komen. Want voor jongeren van nu is het helemaal niet meer vanzelfsprekend om een baan te hebben en er in inkomen op vooruit te gaan."

Het CDA heeft bij de gemeenteraadsverkiezingen behoorlijk verloren. Denkt u dat die trend zal doorzetten?

"Als we de politieke kaart van Nederland

op dit moment bekijken dan zijn de verhoudingen wel wat veranderd. Mensen hebben extremer gestemd. Maar toch is de steun voor de 'middenpartijen', de constructieve bestuurderspartijen met een evenwichtiger beleid, niet onherstelbaar beschadigd. CDA, PVDA en VVD hebben nog altijd een grote meerderheid. Ook een partij als D66 zal steeds meer de trekken van zo'n bestuurderspartij krijgen. Wat je wel ziet is dat de afstand tussen die partijen heel klein is geworden. Dat zal in de praktijk betekenen dat er na de Tweede Kamerverkiezingen een kabinet moet komen dat bestaat uit drie partijen. Uit ervaring weet ik dat dat moeilijk te vormen is, maar dat betekent niet dat het per definitie instabiel is. Zo is een combinatie van CDA/PVDA/D66 zeer wel denkbaar, al zal het voor D66 even wennen zijn. Ook een combinatie CDA/VVD/D66 kan stabiel zijn. Alle andere kabinetten zullen meer spanningen geven. Dat komt door die psychologische afstand tussen partijen als PVDA en VVD. Om die reden zijn zulke kabinetten niet wenselijk."

Vindt u niet dat bij het CDA de laatste jaren de nadruk wel heel erg ligt op soci-

aal-economische kwesties in plaats van op immateriële zaken, die voor het CDA toch ook van groot belang zijn?

"Het CDA is altijd gericht op het zoeken naar evenwicht tussen economische en sociale belangen. Je kunt geen sociaal paradijs bouwen op een economisch kerkhof en het omgekeerde kan ook niet. Het is essentieel om dat evenwicht steeds te bewaren. Aan heel veel immateriële zaken zit ook een economische kant: neem de aandacht voor het milieu of de gezondheidszorg. Daarnaast zijn er de zaken die te maken hebben met leven en dood: euthanasie en abortus. Het CDA heeft de afgelopen jaren heel hard gevochten voor zo goed mogelijke wetgeving op die terreinen. Uiteindelijk is het misschien niet moeders mooiste geworden, maar het is wèl verantwoord. Dan is het nu ook zaak om vast te houden aan wat langs die principiële lijn is bereikt. Het heeft geen zin te proberen die nu nog weer verder aan te scherpen. Als voldoende genoeg is, waarom zou je dan meer willen?"

Leiderswisseling

Het CDA zal bij de verkiezingen in mei waarschijnlijk niet meer de huidige 54 zetels in de Tweede Kamer halen. Speelt ook de leiderswisseling in het CDA daarbij een rol?

"Een wisseling van de wacht zoals wij die nu in het CDA meemaken kost altijd kiezers, maar die kun je terugwinnen door goed beleid en aansprekende mensen. Ik weet natuurlijk niet of dat weer tot 54 zetels zal leiden. Maar dat is ook niet het allerbelangrijkste. Belangrijker is de bereidheid tot samenwerking. Het CDA is beschikbaar om samen te werken met anderen. Bij het CDA ligt dat meer dan bij enige andere partij in de principes besloten. Dat is een heel sterk punt. Zo om de vijftien jaar doe je dat weer met andere mensen. Dan wisselen generaties in de politiek. Dat is ook goed. Ik ben zeer voor doorstroming. Maar de ouderen hebben vijftien jaar de tijd gehad om het vertrouwen van de kiezers te winnen en een positie op te bouwen. De nieuwe generatie zal zo'n positie ook weer moeten opbouwen. Ik weet hoe moeilijk dat is. Maar ik hoop dat het voor hen met wat minder pijn gepaard zal gaan dan dat bij onze generatie het geval was."

Tot slot: bent u beschikbaar als nieuwe partijvoorzitter?

"Nee. Om drie redenen. Ten eerste ben ik al eens partijvoorzitter geweest: van de ARP. Ik weet dus hoe moeilijk het is. Ten tweede heb ik vier jaar geleden juist gekozen voor bestuurlijke functies in het 'maatschappelijk middenveld'. En tot slot is er in het CDA voldoende talent aanwezig voor het voorzitterschap. Ik noem geen namen, maar ik zie ze wèl zitten!"

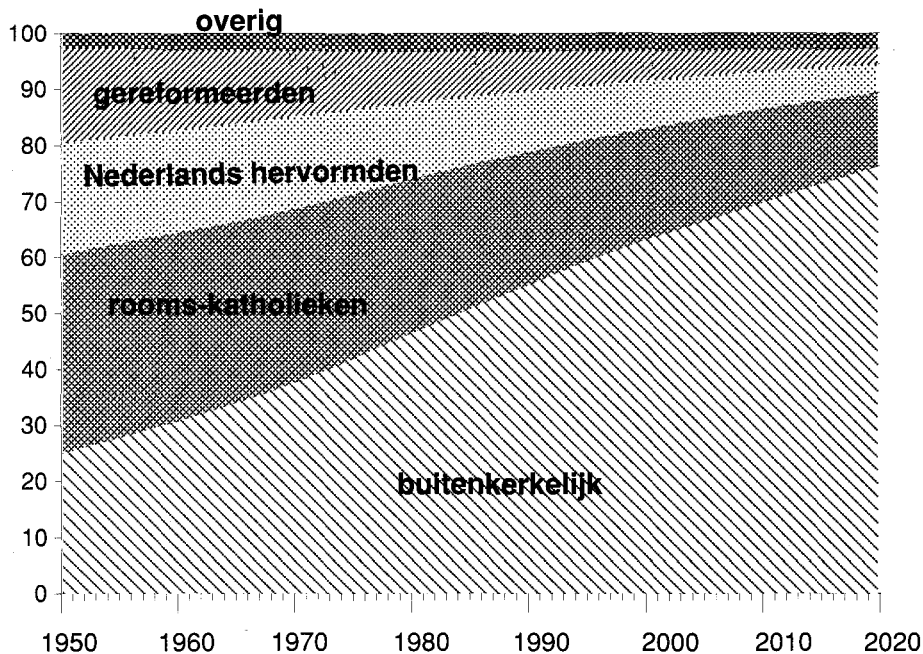
Jolly Kerkstra

De ontkerkelijking en het CDA

Het rapport "Secularisatie in Nederland 1966-1991" van het Sociaal en Cultureel Planbureau zette alles nog eens op een rijtje. De ontkerkelijking van Nederland is vanaf de jaren vijftig snel voortgeschreden. Was in 1958 nog 76% lid van een kerkgenootschap, in 1966 was dat 64%, in 1970 61%, in 1980 50% en in 1991 43%. Kerkleden werden ook minder kerks, gingen minder naar de diensten van hun kerkgenootschap: in 1970 ging nog 67% van hen eenmaal in de twee weken naar een kerkdienst, in 1980 50% en in 1991 43%. Deze snelle ontkerkelijking betekent overigens niet een rasse toename van het atheïsme. Onderzoek uit 1991 toont aan dat ongeveer de helft van de Nederlanders gelovig is: 50% heeft altijd al in God geloofd, 52% beschouwt zichzelf als zeer gelovig, in een leven na de dood gelooft 49%. Slechts 16% noemt zich uitgesproken atheïstisch en 20% is van mening agnostisch te zijn. (Het rapport definieert agnosticisme als "het inzicht dat het onmogelijk is om iets over God te weten te komen.")

Wat de toekomst betreft het volgende. In 1991 is 70% van de jongeren buitenkerkelijk. Aangenomen wordt dat de buitenkerkelijkheid van de gehele bevolking in 2020 ongeveer op dit niveau zal komen te liggen. Beredeneerde schattingen komen uit tussen de 73% en 76%. In 2020 zou 15% van de bevolking rooms-katholiek, 6% Nederlands-hervormd en 3% gereformeerd zijn. De overige gezindten nemen 3% voor hun rekening. Wat kerksheid betreft, ongeveer 40% van de kerkleden zal in 2020 regelmatig de kerkdiensten bezoeken.

Hoe verontrustend zijn deze cijfers? Kerkelijk bezien moet vastgesteld worden dat de idee van een volkskerk niet meer realistisch is. Maar hoe gewenst is een volkskerk? Is het niet beter voor een kerk om maatschappelijk het zout in de pap te zijn; een pap overigens die cultureel en levensbeschouwelijk gezien toenemend zoute-loos is geworden. In bedrijfskundig jargon geredeneerd: de kerken moeten zich vooral bezinnen op hun theologische 'core business' en trachten de kerkelijke binding - de 'kerksheid' - van hun leden te vergroten. Het is de vraag of een aanpassing aan tal van modernismen in dat beleid past. Een gitaar spelende priester op het altaar of een dominee die zijn preek aan New Ageherenspinsels aanpast, gaan gauw vervelen en fungeren zeker niet als zout in de pap. Wat betekenen de cijfers voor het CDA? Om te beginnen mogen we nooit uit het oog verliezen dat het CDA niet een kerkelijke partij is. We hebben in ons land een lange traditie van scheiding van kerk en staat. Anderzijds hebben we een inmiddels ook al lange traditie, waarin het maat-

Kerklidmaatschap in Nederland, 21-70-jarigen, 1950-2020 (in procenten) Bron: SCP

schappelijke en politieke optreden levensbeschouwelijk is gefundeerd. We noemen dat sinds jaar en dag verzuiling. De verzuilde maatschappelijke organisaties zijn eveneens nooit kerkelijke organisaties geweest. Veeleer ging en gaat het hier om levensbeschouwelijke inspiraties die anders dan de liberale en socialistische inspiraties gevoed werden en worden door de joods-christelijke denk- en handelingswereld.

Het CDA heeft als politieke partij deze bijbelse denk- en handelingswereld tot uitgangspunt van zijn programma's gemaakt. Het is geen kerkelijk gebonden partij. Dat waren zijn voorgangers - de KVP, de CHU en de AR - ook niet. Maar het CDA heeft wel de verschillende christelijke tradities uit het verzuilde verleden gebundeld. Dat is een verstandige zet geweest. Het zou echter onverstandig zijn om nu ook het grondprincipe van de verzuiling op de tocht te zetten. Dat principe bestaat er uit dat het politieke en maatschappelijke handelen en denken gefundeerd wordt op en geïnspireerd wordt door de joods-christelijke traditie. In die traditie staan het monotheïsme (het Oude Testament) en de ethiek van de Bergrede (het Nieuwe Testament) centraal als de kernen van een levensbeschouwelijke inspiratie.

Men hoeft niet kerkelijk of kerks te zijn en men kan behoorlijk los in het verzuilde jasje steken om dat voor onze hedendaagse samenleving essentieel te achten. Niet de cijfers van de ontkerkelijking zijn voor het CDA bedreigend. Veeleer moet deze partij zich over twee andere processen zorgen maken. Ik stip ze kort aan.

Ten eerste, we gaan in ons onderwijs - van basis- tot en met hoger onderwijs - bijzonder onzorgvuldig om met onze Westerse,

dominant christelijke geschiedenis en traditie. Als de jongeren geschiedenisloos opgroeien, hebben ze geen benul meer van de bronnen en oorsprongen van hun cultuur, zullen ze geen weet meer hebben van de monotheïstische en ethische grondslagen van deze cultuur. Inderdaad, het gesignaleerde en door sommigen gepropageerde "einde van de geschiedenis" is bedreigend; voor het CDA meer dan voor de andere partijen.

Ten tweede, het CDA moet meer dan andere partijen het levensbeschouwelijke gedachtegoed uit het verzuilde verleden vasthouden zonder aan de maatschappelijke en politieke verstarung van dat verleden vast te houden. De partij moet vooral niet meedoen aan het geweeklaag over stropgerigheid van het middenveld en aan het geroep om ontzuiling van dat middenveld. Nog afgezien van het negatieve maatschappelijke effect, zou een radicale ontzuiling voor de positie van het CDA in het Nederlandse krachtenveld funest zijn. Kortom, niet de ontkerkelijking maar de onthistorisering en de ontzuiling van onze cultuur en maatschappij vormen een fundamentele bedreiging voor het CDA.

Prof. dr. A. C. Zijdeveld
 hoogleraar sociologie aan de
 Erasmusuniversiteit te Rotterdam

Alle CDA-bestuurders moeten nu visie tonen!

Een partij, die een structurele weg inslaat via zijn verkiezingsprogramma, moet in een lang gekoesterde verzorgingsstaat noodzakelijkerwijs door een diep dal. En hoewel slechts een structurele aanpak garantie voor een zeker herstel van werkgelegenheid en dus relatieve welvaart inhoudt, is de (emotionele) weerstand tegen zo'n aanpak enorm.

Er bestaat veel psychologische kennis over afweermechanismen die ontstaan, wanneer een (belangen-) groep met een bepaalde materiële status quo, geconfronteerd wordt met structurele veranderingen. In plaats van realistische aanpassing aan de nieuwe soberder situatie, zal de groep door met name rituele gedragingen trachten het onheil te bezweren. Het aanwijzen en vervolgens buiten de groep plaatsen van een zondebok is daarvan een belangrijk bestanddeel.

Deze wanhopige vlucht naar de oude situatie, dient altijd het materiële belang van een min of meer gesloten groep en is vanwege dit eigenbelang niet gericht op het algemeen belang van de gehele samenleving.

In het licht van deze psychologische 'wet' is te verklaren waarom in tijden van recessie juist de vertegenwoordigers van 'de structurele lijn' het zo moeilijk hebben. Ook al is de inhoud van hun boodschap volkomen helder en gezien de economische verslechtering het meest haalbaar, toch zal er door de met materiële achteruitgang bedreigde groeperingen sterk afwijzend en vooral emotioneel op worden gereageerd.

CDA-fractiewoordvoerder Frits Wester wijt de commotie rond de AOW dan ook

terecht niet aan de inhoud van het standpunt over de AOW, maar aan de valse beeldvorming. Volgens Wester is deze verkeerde imago-opbouw reeds in gang gezet na het zogeheten 'Bami-akkoord van Bergschenhoek', waarbij de CDA-fractie min of meer onder druk van minister De Vries een compromis sloot met de PVDA over de WAO. Ook al werd er dus door het CDA flink wat water bij de wijn gedaan, toch begon het CDA toen al te dalen in de opiniepeilingen.

Wester heeft het over valse beeldvorming, maar geeft er verder geen nadere verklaring voor. Wel noemt hij de moeilijke bereikbaarheid van de kiezer, zodat de boodschap goed verpakt dient te worden.

Toch kan de wezenlijke oorzaak van alle commotie niet worden gezocht in de afstand tussen kiezer en gekozenen. De massa-media hebben deze afstand in bepaald opzicht immers ook verkleind. Wel is het natuurlijk waar, dat een verkeerde opmerking meteen op televisie te horen is in miljoenen huiskamers; en een op gang gezette anti-campagne ook! Het verklaart evenwel niet, waarom opeens zulk massaal groepsverzet ontstaat, waar tevoren toch ook op gezette tijden voldoende aanleiding tot ontevredenheid bestond.

De diepere oorzaak ligt dus waarschijnlijk in de bovengenoemde onwillekeurige afweerreacties op de aanvang van 'de magere jaren'.

Verschillende materiële belangengroepen hebben inderdaad vooral sinds het Bami-akkoord, de structurele denkers onder de politici stelselmatig tot zondebok verklaard van de snel toenemende economische en andere maatschappelijke problemen.

Stonden in de verzuilde samenleving de zuilen c.q. de partijen nog borg voor een gemeenschappelijke koers, die men koste wat kost ook bij zwaar weer trouw diende

te blijven; in de huidige geïndividualiseerde staat ontbreekt een dergelijke loyaliteit van de kiezer en zelfs nogal eens van de gekozen bestuurders onderling!

Het merkwaardige hierbij is, dat wat de grote politieke partijen betreft, zich daarvoor ook binnen die ontzuilde club belangengroepen vormen. En juist in tijden dat een consistente gemeenschappelijke koers de enige remedie is tegen opwellende onlustgevoelens, zie je binnen de partij onderlinge verschillen in visie ontstaan.

In het CDA valt in de huidige AOW-kwestie vooral de kloof tussen landelijke en plaatselijke bestuurders op. Nu kwam er in het verleden op partijraden altijd wel kritiek uit verschillende hoeken en gaten des lands. Echter, de felle emotionele woorden op het partijcongres van januari jongstleden te Rotterdam waren ongekend: in Amsterdam 'kon en wilde' men het partijbeleid inzake de AOW niet uitleggen! Des te opmerkelijker, daar toch de gemiddelde congresganger goed had begrepen dat het CDA zich met man en macht wil inzetten voor een herstel van de werkgelegenheid en daarmee de draagkracht onder de sociale stelsels.

Terwijl de vertolker van structureel beleid almaar heftiger op rituele wijze door pers en publiek wordt 'geslacht', leidt dit de aandacht steeds meer af van de noodzaak tot het varen van een gemeenschappelijke koers. Zowel binnen als buiten de grote partijen.

Juist daarom zal die partij, die er in slaagt om, ondanks de pijn der recessie, die eenheid snel te mobiliseren, het winnen in de strijd om de uiteindelijke kiezersgunst. Want alle afweerreacties ten spijt, de burger zal (heimelijk) respect tonen voor de meest consistente en moedige partij-visie. Voor die gezamenlijk uit te dragen visie is niet zozeer de partijvoorzitter of -leider verantwoordelijk. Te emotionele kritiek op hem, lijkt immers teveel op het zondebokritueel. En daarmee wordt slechts de aandacht afgeleid van al die andere daarvoor minstens zo verantwoordelijke CDA-bestuurders.

Mr. Eva van der Veen-Eskes
lid bestuur-CDA-Delft

Een partij die een structurele weg inslaat, moet kennelijk door een diep dal gaan.

(foto Hans Hordijk)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevroegde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Redelijk veel doorstroming, maar geen echte vernieuwing

Na afronding van de kandidaatstellingsprocedures en na afloop van de gemeenteraadsverkiezingen

is het interessant om een balans op te maken. In hoeverre is er sprake geweest van een vernieuwingsproces? Een CDA-commissie onder leiding van oud-minister Jan de Koning schreef ruim twee jaar geleden het rapport 'CDA-politici in functie' dat op dat moment veel stof deed opwaaien. Het rapport schetste de mogelijkheden voor een modern personeelsbeleid binnen een politieke partij als het CDA. CD/Actueel ging na wat er is gebeurd met het rapport 'CDA-politici in functie'.

De Leidse bestuurskundige prof. dr. Wim Derksen heeft recentelijk onderzoek gedaan naar de vernieuwingen op de lokale kandidatenlijsten van politieke partijen in de 17 grootste steden van ons land (steden met meer dan 100.000 inwoners). In een kort vervolgonderzoek voor het blad Binnenlands Bestuur zijn de cijfers bijgewerkt naar de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 2 maart jongstleden. Het bleek dat er redelijk veel doorstroming was. Van de CDA-kandidaten op de lijsten van 1990 stond precies de helft op de lijsten van 1994. Door de slechte verkiezingsuitslag van de christen-democraten kwamen er echter maar weinig nieuwkomers van het CDA in de raden van genoemde steden, namelijk 25. De vernieuwing van de lijsten van de politieke partijen bleek overigens buiten de Randstad minder stringent doorgevoerd dan in de randstedelijke grote gemeenten. In Amsterdam, Rotterdam en Eindhoven bestaat na de beëdiging op 12 april aanstaande meer dan de helft van de totale gemeenteraad uit nieuwkomers.

Verskillende partijen hadden wel gesproken over vernieuwing, partijcommissies hadden rapporten aan dit onderwerp gewijd. De behoefte werd geformuleerd naar een 'nieuw type politicus', een volksvertegenwoordiger die de gesloten bestuurlijke

circuits moeten doorbreken. In de taal van 'CDA-politici in functie' moest de herkenbare CDA-politicus integer zijn, een vernieuwende open houding hebben, en iemand zijn die respect oproept voor de boodschap van het CDA.

Scouten

Al in 1992 wezen De Koning en zijn commissie op het belang van een vroegtijdige en brede werving van kandidaten. Is er wel zo actief geworven om 'de kring te verbreden'? Uit onderzoek in de grote steden blijkt dat partijbesturen in meerdere steden ertoe overgingen onafhankelijke commissies in te stellen die niet alleen een voordracht voor een kandidatenlijst moes-

door middel van het partijblad maar ook door een advertentie in de krant kandidaten te werven. Eigenlijk zijn selectiecommissies te laat begonnen met de werving van nieuwe kandidaten. Hier is overigens sprake van een praktisch dilemma: wanneer je kandidaten te vroeg werft terwijl je ze geen garantie kunt bieden op een verkiesbare plaats, zullen potentiële kandidaten aarzelen om teveel van hun tijd te investeren in voorbereidingen op een onzekere toekomst.

Het resultaat van het zoeken naar een nieuwe lijsttrekker is ook vrij mager. Uit het onderzoek van Derksen blijkt dat in de grootste gemeenten bijna de helft van de

CDA-lijsttrekkers deze functie ook al in 1990 bekleedde. Geen enkele van deze 17 lijsttrekkers van 1994 was nieuwkomer in de raad.

Nieuwkomers ston-

den vooral in de lagere regionen van de lijst. Dat bleken op 2 maart jongstleden dus de kwetsbare plaatsen te zijn: door het relatief grote verlies van het CDA, landelijk 721 raadszetels, werden vooral de kandidaten op deze plaatsen, met name veel vrouwen en jongeren, niet gekozen.

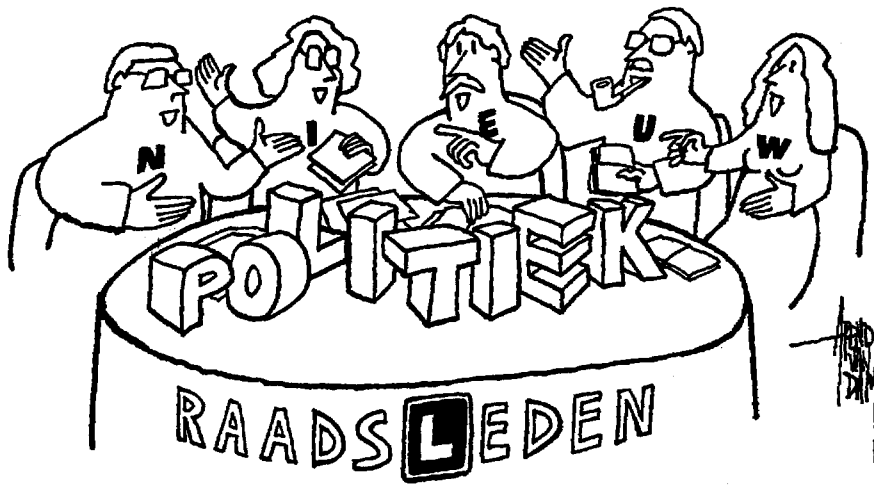
Een andere specifieke groep, de ondernemers, zijn ook weer tamelijk slecht vertegenwoordigd. Het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW) deed in 1993

Een kandidatuur wordt blijkbaar toch een beetje als beloning voor trouwe diensten beschouwd en de selectiecommissies hebben het niet aangedurfd werkelijk nieuwe mensen te zoeken.

ten maken maar tevens actief op zoek moesten gaan naar nieuwe gezichten. In dat laatste aspect blijkt niet veel extra moeite gestoken te zijn. Zittende raadsleden mochten bijna automatisch weer door naar een nieuwe termijn, al is de 12-jaren-termijn soms streng gehanteerd. "Van een expliciet streven naar het wisselen van de elites" is volgens Derksen geen sprake geweest.

Een enkele afdeling volgde het advies op uit 'CDA-politici in functie' om niet alleen

een onderzoek naar de beroepsachtergrond van politici. Daaruit bleek dat betrekkelijk weinig mensen uit het bedrijfsleven zitting hadden in gemeenteraden en dat deze, met name in de grotere steden, een oververtegenwoordiging te zien gaven van mensen met een ambtelijke achtergrond. Dit geldt voor alle partijen, maar wel heel sterk voor D66 en Groen Links. NCW-voorzitter Blankert reageerde destijds op het onderzoek met een pleidooi voor het afschaffen van de faciliteiten die nu voor ambtenaren gelden. Wanneer ze hun politieke functie verliezen mogen ze automatisch terugkomen bij hun werkgever, zij het meestal niet op hun oude stoel. Blankert denkt dat de afschaffing van faciliteiten uiteindelijk kan leiden tot een meer evenwichtige samenstelling van gemeenteraden, maar ook van provinciale staten en Staten-Generaal. Derksen concludeert dat er in de grote steden ook geen echte nieuwkomers op de lijsten staan: het zijn toch veelal mensen uit het kringetje van afdelingsbestuur en gelieerde organisaties, mensen dus die toch al actief waren in de partij. Blijkbaar wordt een kandidatuur toch een beetje als een beloning voor trouwe diensten beschouwd en hebben selectiecommissies het niet aangedurfd werkelijk nieuwe mensen te zoeken. Of mensen-van-buiten hebben zichzelf niet willen kandideren of het werk in een gemeenteraad is op zich niet aantrekkelijk genoeg als tijdsbesteding. Sailant detail is dat de nieuwe kandidaten weer voor het grootste deel academici zijn. Dat wijkt niet af van het huidige gemiddelde raadslid in de grote steden. Mensen die niet gestudeerd hebben dringen maar moeilijk door tot de kandidatenlijst. Ook een volkspartij als het CDA dient wat dit betreft "de kring te verbreden" zoals 'CDA-politici-in functie' dat noemt.

Flauwekul

Op de conclusie van prof. Derksen dat er op echte vernieuwing geen sprake is, reageert Huub Cloudt, ambtelijk secretaris van de CDA-bestuurdersvereniging, met "flauwekul". "Je kunt kandidaten nu een-

maal niet van de straat oprapen. In het CDA moeten ze, terecht, één jaar lid zijn. En we streven toch naar "herkenbare" christen-democraten? Het is ook een illusie te denken dat je in twee jaar tijd een nieuwe type raadslid krijgt, dat is een proces van zes jaar. Je moet ruim op tijd beginnen met het zoeken naar goede mensen. Vervolgens moet je ze de tijd geven om in de partij mee te draaien. Je moet natuurlijk wel een waarborg hebben dat zulke mensen van buiten affiniteit hebben met de partij. We leggen immers ook niet voor niets veel nadruk op de integriteit van onze volksvertegenwoordigers. Verder is de suggestie in 'CDA-politici in functie' van een personeelsbeleid met regelmatige functioneringsgesprekken met de raadsleden, in de meeste CDA-afdelingen wél opgevolgd."

Trainingen

Tot zover de formele vernieuwing van de gemeenteraden. Er is natuurlijk meer. Het CDA heeft wel meer gedaan met het rapport 'CDA-politici in functie'. Met name het Steenkampinstituut heeft werk gemaakt van de bevindingen van het rapport. Zij heeft een uitgebreid scholingspakket samengesteld, voor allerlei soorten CDA-ers. Zo zijn er de maatwerktrainingen, toegesneden op de behoefte van fracties of besturen in raden, staten, of Vrouwenberaad. In zo'n maatwerktraining wordt geoefend in het debatteren, presenteren, en het omgaan met de media. Daarnaast komt aan de orde de samenwerking tussen bestuur en fractie, conflicthantering, fractiestrategie en (college-)onderhandelen. Ook voor CDA-wethouders en gedeputeerden zijn er trainingen-op-maat, waar zij zich in besloten kring kunnen bekwamen in de profilering als CDA-politicus en in het politiek management. Tot nu toe namen er 600 CDA-ers deel aan al deze cursussen. Voor wethouders en gedeputeerden is er ook een training die hen helpt een realistisch loopbaanperspectief te ontwikkelen. Naast specifieke kadercursussen heeft het Steenkampinstituut tenslotte nog trainingen politiek management voor vrouwen.

Wanneer alles opgeteld wordt, is de conclusie wat dit betreft gerechtvaardigd dat er in de verschillende afdelingen in het hele land goed gehoor is gegeven aan 'CDA-politici in functie': veel aandacht voor het trainen en het meegeven van bagage aan de kandidaat-volksvertegenwoordigers.

Nazorg

Al met al lijkt de partij zich vrij breed voorbereid te hebben op de gemeenteraadsverkiezingen. Kandidatenlijsten waren evenwichtig samengesteld, kandidaten waren goed voorbereid op hun nieuwe taak. Het is dan des te meer een teleurstelling dat zoveel nieuwe personen niet gekozen zijn op 2 maart. Maar voor "politici die beseffen dat besturen primair dienen is" weegt uiteindelijk het oordeel van de kiezer het zwaarst.

Eén advies uit het rapport 'CDA-politici in functie' lijkt na de raadsverkiezingen zeker van nut. Nu niet alleen veel gemeenteraadsleden hun deeltijdfunctie moesten opgeven, maar naar verwachting het CDA ook beduidend minder wethouders zal leveren, dienen we als partij ook opvang te bieden voor de (gedwongen) vertrekkende bestuurders. Nazorg door de afdelingsbesturen kost weliswaar tijd en moeite maar is zeker nu ook van belang!

Eiko Smid

Addertjes

- * *Nederlands werkgelegenheidsbeleid: de ene bewindspersoon verbiedt iets en de ander eist prompt 1000 agenten om dat te handhaven.*
- * *Fokker ontslaat mensen wegens extreem verlies: de Rabo-bank met het oog op het behoud van extreme winst.*
- * *Bolkesteins vreemdelingenbeleid: iedere gelijkenis met bestaande wettelijke verplichtingen berust op puur toeval.*
- * *Het eigenaardige van het succes van D66 is dat zij met niets zeggen toch aanspreken.*
- * *Verkiezingen 1994: moge de meest biedende winnen?*

(foto Elzebet Veenendaal)

Waar het CDA voor staat!

Vogelkenners weten dat natuurlijk, maar voor een landelijk ochtendblad leverde het bij een foto van deze vogel uit het vogelhospitaal een heel aardig bijschrift op: Jan van Genten hebben tegenwind nodig om goed en hoog te vliegen. Het CDA heeft in zijn geschiedenis wel vaker te maken gehad met tegenslagen. Maar als het tegenzit toont het CDA karakter.

De uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen zijn ronduit teleurstellend geweest en het feit dat mijn eerste column als waarnemend partijvoorzitter op dit moment geschreven moet worden, stemt niet tot tevredenheid. Toch ga ik er vanuit dat we niet blijvend de uitstraling zullen hebben van een partij die alles tegenzit. De mensen in het land zijn er van overtuigd dat het CDA ook in een volgende kabinetsperiode verantwoordelijkheid moet dragen. Omdat we goede bestuurders hebben, maar ook omdat we een principiële partij zijn.

Het CDA is terecht een partij die in het hart van de samenleving wil staan. Onze politieke overtuiging, zoals die in antwoord op de oproep van de Bijbel politiek gestalte krijgt, is het samenbindende element waarop een ieder in het CDA aanspreekbaar is. Christendemocraten geloven dat mensen bakens nodig hebben, die hen bij het dagelijks handelen richting wijzen: gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid, solidariteit en rentmeesterschap. Deze vier kernbegrippen zijn de bakens van de christen-democratische politiek. Dat zijn geen loze begrippen, dat zijn geen begrippen die jongeren of 'nieuwe doelgroepen' niet zouden aanspreken. Meer dan ooit getuigen ze van actualiteit.

Gerechtigheid, die burgers en hun samenlevingsverbanden beschermt tegenover elkaar en ten opzichte van de overheid.

De overheid dient rechtvaardige verhoudingen te beschermen waar ze te vinden zijn, en in het leven te roepen waar ze ontbreken. De overheid hoort daartoe in de eerste plaats borg te staan voor de eigen verantwoordelijkheid van burgers, hun organisaties en hun verbanden en in de tweede plaats dient zij de onderlinge verhoudingen tussen die laatsten in goede banen te leiden. Voorwaarde is echter, dat zij daarbij de eigen bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de burgers zoveel mogelijk respecteert. In de derde plaats moeten burgers en maatschappelijke organisaties aanspraak kunnen maken op voorzieningen die de overheid zelf in het leven roept. In dat licht dient de overheid nationaal de rechtsorde te handhaven, de internationale rechtsorde mee op te bouwen en ervoor te zorgen dat er basisvoorzieningen zijn en netwerken voor onderling verkeer.

Solidariteit, die zwakken in de samenleving beschermt en internationale ontwikkelingsamenwerking bevordert.

Deze opdracht geldt in de eerste plaats voor burgers en hun maatschappelijke organisaties. Solidariteit laat zien dat mensen boodschap hebben aan elkaar. De overheid hanteert het solidariteitsbeginsel vanuit haar eigen taak: zij garandeert de vloeren in de sociale zekerheid en roept burgers en maatschappelijke organisaties op daaraan bij te dragen.

Het spreiden van verantwoordelijkheden, om mensen en organisaties hun eigen taak te geven. Het CDA wil hiermee een inrichting van de samenleving bewerkstelligen waarin mensen zorg dragen voor elkaar. Een samenleving waarin mensen verantwoordelijk zijn, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor de medemens. Gespreide verantwoordelijkheid wil zeggen dat mensen en hun maatschappelijke organisaties zich naar hun bedoeling kunnen ontplooiën; dat zij kunnen liefhebben en kinderen opvoeden in het gezin, dat zij het geloof kunnen vieren in de kerk. Al dergelijke gemeenschappen hebben een eigen reden van bestaan.

Rentmeesterschap, vanuit het besef dat mensen zorgvuldig moeten omgaan met de hun toevertrouwde schepping. Dit omvat niet alleen het natuurlijke milieu, maar ook de omgang met gaven en talenten op het gebied van wetenschap, techniek, arbeidsverdeling of cultuurvorming. De mens is verantwoordelijk voor het bewaren van het milieu en van al haar bewoners: mensen, planten en dieren. De natuur is gegeven om ervan te genieten, van haar vruchten te leven, maar ook om deze mogelijkheden intact te laten en te bewaren voor volgende generaties.

Kernbegrippen die passen bij het CDA. Waar het CDA voor staat! Begrippen die andere partijen - zoals bijvoorbeeld de heer Bolkestein heeft doen doorschemeren - niet zomaar op kunnen plakken om in de kiezersgunst te staan. Het gaat ons om de invulling, om de toepassing. Met vallen en opstaan.

Ik wens u een gezegend Paasfeest.

Tineke Lodders - Elfferich
waarnemend partijvoorzitter

Stappen op weg naar vrede?

Zou er stil aan een eind komen aan de burgeroorlog in Bosnië-Herzegovina? Stap voor stap lijkt het die richting uit te gaan. Serviërs zijn bereid hun zware wapens uit de omgeving van Sarajevo te verwijderen. De druk van de Verenigde Staten en Rusland op de strijdende partijen neemt toe. Moslims en Kroaten uit Bosnië onderhandelen over een akkoord.

Op 17 maart leidde een overeenkomst tussen de Bosnische regering en de rebellerende Bosnische Serviërs tot de opening van een aantal toegangswegen naar Sarajevo. Onder de hoede van de Amerikaanse president Clinton bereikten de Kroaten en moslims uit Bosnië, en de Kroatische president Tudjman de dag daarop een overeenkomst. Die betreft enerzijds de vorming van een federatieve staat in Bosnië van moslims en Kroaten en anderzijds de vorming van een confederatie van deze staat met Kroatië. Het lijkt erop alsof vrede bereikbaar is.

Het is nog te vroeg om definitieve conclusies te trekken, maar een aantal aantekeningen kunnen toch alvast worden gemaakt. Ten eerste: Een oplossing die etniciteit verbindt met grondgebied heeft niet de voorkeur, maar voorlopig lijkt weinig anders haalbaar.

Twee: de druk van de Verenigde Staten en Rusland heeft doorgewerkt. De onmacht van een verdeelde Europese Unie is schrijnend, zeker daar de burgeroorlog zich in onze regio afspeelt (denk aan de verantwoordelijkheid voor de opvang van vluchtelingen).

Ten slotte: Het echte werk, onderhandelingen met Servië, de eigenlijke agressor moet nog beginnen. Er is een begin, maar er is zeker nog een lange weg te gaan.

Het CDA en de ouderen

Terecht hebben de ouderen aan de bel getrokken bij het CDA, toen zij zich zorgen maakten om hun ouderdagvoorziening. Als je altijd vertrouwen in een partij hebt gehad en je hebt het gevoel dat dat vertrouwen wordt beschaamd, is het goed daarover met die partij van gedachten te wisselen. Daarmee was de positie van partijleider Brinkman geen gemakkelijke: enerzijds heeft hij steeds helder en duidelijk de zeer sobere lijn van "werk boven inkomen" uit het CDA-verkiezingsprogramma verdedigd. Anderzijds had hij begrip voor de zorgen van de ouderen en wilde hun een handreiking bieden. Het leek bijna onmogelijk die twee, schijnbaar tegengestelde, ideeën met elkaar te verenigen. Toch is Brinkman er in geslaagd het partijbestuur een oplossing voor te leggen, die zoveel mogelijk recht doet aan de basisgedachte van "Wat echt telt", en die tegelijkertijd voor de ouderen duidelijk maakt

dat hun positie niet in gevaar komt. Brinkman verdient daartoe alle lof. Hij heeft gekozen voor de, op dit moment, enige begaanbare weg. Ouderen van nu en de nabije toekomst hoeven zich geen zorgen meer te maken. Daarnaast is het van groot belang dat het CDA blijft vasthouden aan de lijn van "werk boven inkomen". Alleen op die manier kan ook de positie van ouderen in de verre toekomst zeker worden gesteld.

Asielbeleid

Het is goed dat het asielbeleid volop in de schijnwerpers staat. Dat beleid staat niet in de schijnwerpers omdat de Tweede Kamerverkiezingen er aan komen maar omdat het aantal mensen dat zich hier meldt sinds in Duitsland een strenger toelatingsbeleid wordt gevoerd en daar al met de lijst van veilige landen wordt gewerkt, zeer snel oploopt. Het vraagstuk is dus gewoon actueel. Het asiel- en opvangbeleid stond overigens wel vaker in de schijnwerpers, bijvoorbeeld als het om "proppen" in de opvang ging.

Hier en daar is er natuurlijk wel een politicus die het asielbeleid bij de oren pakt denkend aan zeteltallen. In dit verband kunnen de ideeën van Bolkestein gezien worden die bij nader inzien niets nieuws bleken te bevatten.

Het is dan ook juist dat het kabinet op grond van de cijfers vorige week voorstellen heeft gedaan die voorzien in meer controle bij de grenzen, meer marechaussees, meer illegaliteitsbestrijding, de invoering

van een lijst van veilige landen en besprekingen met België en Duitsland om te bereiken dat deze landen hun verantwoordelijkheid nemen voor mensen die via die landen ons land binnenkomen. Het is goed dat het besef is gegroeid dat een Europa met volledig open grenzen een stap te ver is.

De aanstelling van een aparte bewindspersoon voor het asielbeleid is aanbevelenswaard en is trouwens conform het CDA-verkiezingsprogramma. Het idee van CDA-er De Hoop Scheffer (zie elders in deze uitgave) door een aantal landen een fonds te laten vormen voor opvang in de regio lijkt eveneens bruikbaar. Het idee moet natuurlijk nog verder uitgewerkt worden.

Het is voor het CDA de kunst om in het asielbeleid een evenwicht te vinden tussen aan de ene kant het uitgangspunt dat Nederland geen immigratieland is en dat ook niet moet worden (de PVDA laat nogal eens een ander geluid horen) en aan de andere kant de christen-democratische plicht mensen die voor lijf en leden te vrezen hebben te helpen. Want het gaat om onze naasten.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar herinnert u zich de Tweede Nota Ruimtelijke Ordening nog wel? Nou, dat was in die tijd dat de regering ons beloofde, dat we in het jaar 2000 gezellig met zijn twintig-miljoenen zouden zijn. Tjonge, tjonge, dat was wat. Wij schrokken daar helemaal niet van en Postbus 51, onze nationale akela, voelde zich in het geheel niet gedrongen om de pil maar eens in de aanbieding te doen. Welnee, we waren apetrots. Holland groeit weer, Holland bloeit weer. Twintig miljoen! Wie had dat durven denken toen we onlangs bij Lobbith ons land binnenkwamen? We togen gelijk aan de slag om dat feest voor te bereiden. We zouden van alles gaan deconcentreren naar buiten de Randstad, we zeven groeisteden aan: Purmerend, Lelystad, Spijkenisse, Zoetermeer en Leidschendam en hoe die droefenis ook heten moge. Ruimte zat voor die twintig miljoen. Ik wil wel verklappen dat we dat niet halen; we hebben nog 5 jaar, maar we redden het bij lange na niet. Dat is jammer: 4 miljoen Nederlanders erbij was geen enkel probleem geweest. 400.000 vreemdelingen, dat is pas echt een probleem. En nu we het toch over vreemdelingen hebben: hebben we, toen bij Lobbith, onze papieren wel laten zien?

Moet de flitstrein over bestaa

Moet de Hoge Snelheidstrein (HST) over de bestaande of over een nieuw aan

en mevrouw Ates-Snijdwind van het Pla

Flitstrein kan vanwege nadelen nieuw tracé beter over bestaand spoor rijden

Bewoners en bestuurders van de gemeenten, die op de route liggen van een mogelijk nieuw tracé voor de hoge snelheidstrein, zijn zich aan het klaarmaken voor de slag om de hogesnelheidslijn. Want de stilte, die nu heerst in de desbetreffende gebieden, is slechts schijn. Achter de schermen heeft men, evenals de Projektgroep HSL, studies verricht, met deskundigen gesproken en conclusies getrokken. Er bestond echter een groot verschil met deze Projektgroep: de milieu- en actiegroepen, verenigd in het Landelijk Platform Hogesnelheidstrein Nederland, bestudeerden de bestaande situatie van het railverkeer Amsterdam - Parijs, de wenselijkheid respectievelijk de noodzaak van de komst van een hogesnelheidstrein en de noodzaak van een aparte hogesnelheidslijn.

De minister heeft bij herhaling gezegd dat de Randstad en de mainports Schiphol en Rotterdam aansluiting behoeven op het Europese hogesnelheidsnet. Zij vergeet er echter bij te vermelden dat dat Europese hogesnelheidsnet grotendeels uit oude en aangepaste spoorrails bestaat. In een land als Frankrijk, waar de hogesnelheidstrein (TGV) het meest gebruikt wordt, rijdt de TGV voor maar liefst 70% over bestaand en verbeterd spoor. Alleen vanuit Parijs zijn er enkele zeer lange trajecten als hogesnelheidslijn aangelegd, die vervolgens in bestaand spoor overgaan. We moeten ons dus niet laten misleiden door termen als 'Europees hogesnelheidsnet', alsof dat een heel nieuw net is.

Maar: de hogesnelheidstrein is welkom in Nederland. Dat vindt, met de minister, het Landelijk Platform ook: het is een gerieflijke trein, voorzien van diverse gemakken (telefoon en fax), die nog snel rijdt bovendien.

Hoge snelheid discutabel

Wat dat laatste, snel rijden, betreft: dát kan een HST in Nederland maar redelijk. Over bestaand spoor kan de HST een snelheid

van minstens 160 kilometer halen. U herinnert zich nu vast de opmerking van de NS toen de TGV onlangs in Nederland show-reed: "Ja, dit is áárdig, maar nu moet hij nog snèl rijden". Opnieuw een misverstand. De TGV kan in principe wel 300 kilometer rijden, maar dat is in Nederland niet haalbaar.

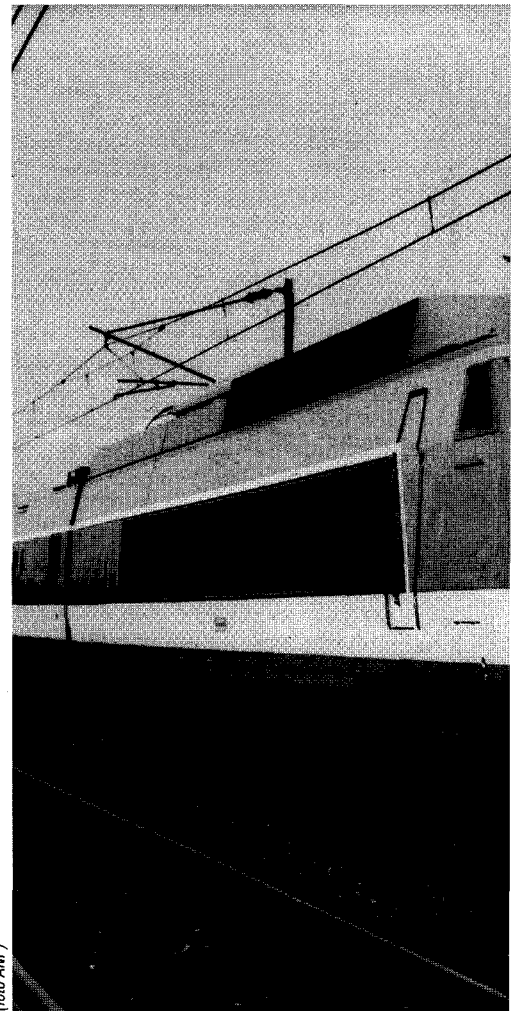
Kijken we bijvoorbeeld naar het tracé tussen Rotterdam en Nieuw Vennep (waar het noordelijke deel van een nieuw tracé gepland ligt) dan zien we dat de afstand te klein is om echt hard te rijden. Erger nog: er ligt een tunnel in dat tracé, waardoor de trein nog langzamer moet rijden. De NS geven dan ook toe dat de commerciële snelheid (gemiddelde snelheid inclusief stops) 160 kilometer zal bedragen. (Het Platform berekende zelfs een gemiddelde snelheid van slechts 156 kilometer op dit deel van het tracé). Een snelheid die, volgens de informatie van de NS (zie Business Plan HST-VEM, nov. 1993) te laag ligt om te concurreren met het vliegtuig. Alleen brengen de NS het gegeven andersom: een snelheid van 225 kilometer is nodig om concurrerend met het vliegtuig te zijn. Ook zij vergeten (in de snelreinvlaart) te vermelden dat de HST hier zo snel niet kan rijden. Ook op de totale afstand Amsterdam-Parijs is deze snelheid geen gemiddelde.

Het argument van substitutie, dat ter ondersteuning van de aanleg van een nieuw tracé wordt gebruikt, is dus heel betrekkelijk wat betreft het vliegverkeer en toont ook zeker geen noodzaak voor een nieuw tracé.

Onrendabel

Bovendien valt de uitspraak van de NS, dat "de mobiliteit tussen Amsterdam en Rotterdam kan toenemen, dankzij een nieuw tracé", totaal niet te rijmen met het Nationaal Milieubeleidsplan dat stelt dat de mobiliteit in Nederland niet meer zo extreem mag toenemen. Een foutief argument dus, dat alleen dient om de onrendabele lijn (boven Brussel en met name boven Rotterdam) nog wat vulling te geven. De NS geven ook toe dat een nieuwe lijn tussen Parijs en Brussel winstgevend is, maar boven Brussel niet. In de huidige discussie heeft men nooit ge-

refereerd aan de bestaande dienstregeling tussen Amsterdam en Parijs. Een slechte verbinding van gemiddeld 6.30 uur. Zo'n urgentie had die dienst dus niet, want in Brussel verliezen passagiers nu 7 tot 43 minuten aan wachten of overstappen. Sterker nog: na voltooiing van Rail 21 en het nieuwe tracé tussen Parijs en Brussel, een vermindering in aantallen stops en enige verdere aanpassing in Nederland kan een sneltrein in gemiddeld 3.30 uur van Amsterdam in Parijs zijn. Zonder nieuwe kosten dus! Voor een extra kwartiertje tijdswinst (middels een nieuw tracé) wil de minister dus 6 miljard uitgeven. Hierbij moet worden opgemerkt dat knooppunt

Of over nieuw spoor rijden?

En spoorlijn gaan rijden? Minister Maij-Weggen van Verkeer en Waterstaat

Hoge Snelheidstrein kruisen de degen.

Delft in plaats van over 8 à 10 jaar nú dient te worden opgelost middels onder-tunneling.

Vraagt dit nog om verdere uitleg waarom zoveel mensen tegen de aanleg van een nieuw tracé zijn? Het is een valse simplificatie wanneer men de protesten afdoet met "tja, het NIMBY-verschijnsel". Dan is een groot stuk van Nederland en de portemonnee van alle belastingbetalers de achtertuin van alle tegenstanders van een nieuw tracé.

Want hoe moet de aanleg betaald gaan worden? Private investeerders merken op dat de overheid de lijn moet aanleggen. Wel bestaat er interesse in exploitatie van

de lijn. En bij alles geldt: de overheid moet garant staan voor verliezen, zoals dat bijvoorbeeld ook het geval is bij aanschaf van de hogesnelheidstreinen, mocht de NS uiteindelijk besluiten deze treinen toch maar niet aan te schaffen. Wie schetst bovendien de verdere toekomst van het 'openbaar vervoer'? De NS schrapt nu al treinen uit de spits om financiële redenen. De NS wil vervoer als 'economische motor' zien. Personenvervoer per trein is tot nu toe slechts voor 60% kostendekkend. Hoe wordt dan de substitutie op lange termijn?

Er kleven vele haken en ogen aan het hele project van een nieuw tracé. Ook over het milieu, de aantasting van het Groene Hart, de geluidsoverlast, de economische teruggang in plaatsen waar de HST niet stopt, valt nog veel negatiefs te melden met betrekking tot een nieuw tracé. Het oude spoor is wat dit laatste betreft zelfs in het voordeel, doordat de HST op het bestaande spoor gevarieerd kan stoppen: de ene keer in Rotterdam, de andere keer in Den Haag of een andere stad. Geen tijdverlies, slechts gevarieerd halteren. Dit biedt tevens meer opstapmogelijkheden.

Geld anders besteden

Ons standpunt blijft: een HST over bestaand spoor. Want zelfs het onwaarschijnlijk hoge aantal van 6.6 miljoen reizen per jaar tussen Nederland en Frankrijk (en Groot-Brittannië) in het jaar 2003, tegen 1.2 miljoen reizen in 1992, kan het bestaand spoor verwerken met twee treinen per uur per richting.

Kan men dan niet veel beter het geld, dat opzij gelegd wordt voor de aanleg van een nieuw tracé, gebruiken ter verdere verbetering van bestaand spoor, ter verbetering van stadsgewestelijk vervoer, ter vermindering van geluidsoverlast? Daar trekken en het algehele railvervoer en de gebruikers en bewoners van gebieden waar treinen rijden profijt van.

Op deze wijze creëren we geen nieuwe behoeftes, gaan we zorgvuldiger om met de natuur en kunnen de beschikbare middelen worden besteed aan zaken die méér het algemene belang dienen.

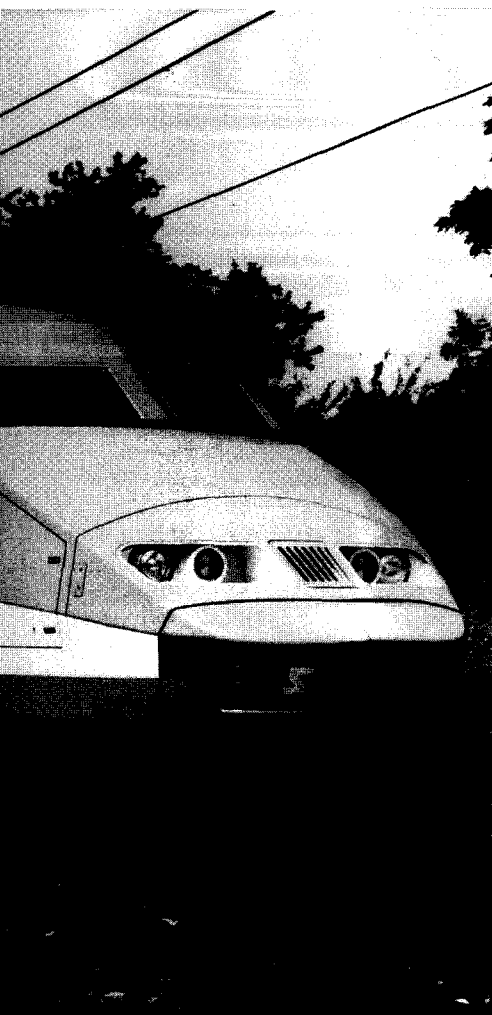
Mirjam Ates-Snijdwind
Platform Hogesnelheidstrein Nederland

Internationale en nationale reiziger profiteert van nieuw tracé

In het artikel van mevrouw Ates worden een aantal grote vraagtekens gezet achter de noodzaak van een hogesnelheidsspoorlijn in Nederland. Vraagtekens die ook duidelijk klonken tijdens de voorlichtingsavonden en hoorzittingen in 1991 toen de oude HSL-nota op tafel lag. Die vele vraagtekens waren voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat aanleiding om in het najaar 1991 een aanvullend onderzoek te starten. Gaandeweg is dit een geheel nieuw onderzoek geworden dat heeft geresulteerd in een nieuw beleidsvoornemen voor een planologische kernbeslissing. Kern van de nieuwe nota is de vraag hoe de bereikbaarheid per trein van Nederland en met name de Randstad met daarin de Mainports Rotterdam en Schiphol van en naar het buitenland kan worden verbeterd en of dit gezien de consequenties voor het milieu en de ruimtelijke ordening acceptabel is?

Met het oog op de publikatie van deze nieuwe nota ga ik hierna in op een aantal aspecten die mevrouw Ates in haar artikel noemt. Daarbij baseer ik me op gegevens die ook in de Nieuwe HSL-nota worden opgenomen.

Eén van de belangrijkste punten in de discussie over de (internationale) bereikbaarheid per trein is de vraag of de Hogesnelheidstrein (HST) over de bestaande spoorlijn kan rijden en wat de consequenties hiervan zijn voor het binnenlands treinverkeer, maar ook voor de bereikbaarheid van de Randstad als economisch centrum in vergelijking met die van andere belangrijke economische centra in Europa. Bij het bekijken van de mogelijkheden van de bestaande lijn gaat het niet in de eerste plaats om snelheid, zoals mevrouw Ates denkt, nee het gaat om de capaciteit. Is het wel of niet mogelijk om zonder het aantal binnenlandse treinen aan te tasten ook nog internationale treinen te laten rijden. Uit het onderzoek blijkt dat dit ten zuiden van Rotterdam helemaal niet kan, tenzij nationale treinen op dit overdrukke traject

worden ingeleverd. Ten noorden van Rotterdam is er nog ruimte voor één internationale trein per uur. Uit de studie naar het aantal HSL-reizigers en hun belangrijkste bestemmingen blijkt echter dat hiervoor niet slechts één internationale trein per uur nodig is, maar twee à drie per uur en op de drukste uren vier treinen. Bij verdere groei tot het jaar 2015 zal dit aantal van vier of vijf per uur vaker voorkomen.

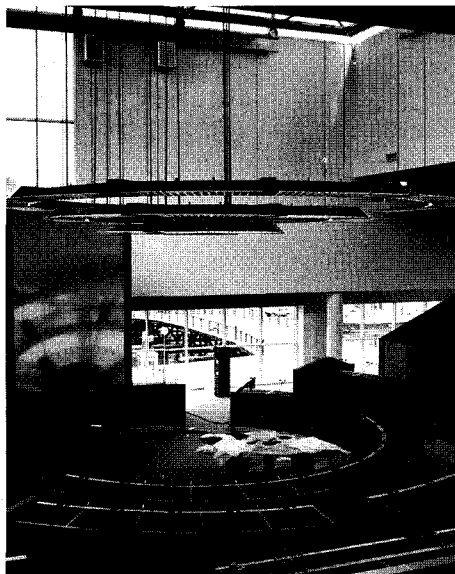
In het artikel wordt gesteld dat de verwachte 6,6 miljoen reizigers in 2003 met twee treinen per uur kunnen worden vervoerd. Hier maakt mevrouw Ates een praktische fout. Indien die reizigers in aantal gelijkmatig verdeeld zouden zijn over de dagen, de weken en de maanden dan zou dit aantal inderdaad met twee - deels dubbele - treinen kunnen worden vervoerd. De verdeling van de reizigers varieert echter sterk, afhankelijk van het tijdstip van de dag, de dag in de week en afhankelijk van het seizoen. Wordt hiermee en met de verschillende bestemmingen in het buitenland (Brussel, Parijs, Londen en Zuid-Frankrijk) rekening gehouden, dan blijkt dat we op verschillende tijden met meer dan twee treinen per uur rekening moeten houden; zeker als we de vervoersgroei na 2003 ook nog willen verwerken. Dan gaat het al vaak om 3 à 4 treinen en soms zelfs 5 per uur.

Situatie zonder toekomst

Ook is gekeken naar de technische gevolgen wanneer HST's over de bestaande lijn rijden. Dan blijkt dat het huidige 1500-volt-bovenleidingssysteem aan de grenzen van zijn mogelijkheden zit. Het zou in dit artikel te ver voeren om hier uitgebreid op in te gaan, maar concreet betekent het sneller dan 160 km/uur willen rijden dat de treinenloop onbetrouwbaar wordt door het vaker voorkomen van storingen. In het buitenland past men soms rechte stukken spoorbaan aan voor gebruik door hogesnelheidstreinen, maar dat zijn dan baanvakken die lang niet zo druk bezet zijn als onze bestaande lijn in de Randstad en ten zuiden van Rotterdam.

Een keuze voor het laten rijden van de HST over de bestaande lijn betekent dan ook een keuze voor het slechts in beperkte mate vervoeren van internationale reizigers, voor het inleveren van kwaliteit op onder andere de binnenlandse verbindingen en voor een situatie zonder toekomstwaarde omdat de ruimte ontbreekt om op toekomstige reizigersgroei in te spelen. Wat zijn de consequenties als de HST niet over de bestaande lijn gaat rijden, maar over een nieuwe lijn?

In de nieuwe HSL-nota worden verschillende mogelijkheden behandeld, waarbij uitgegaan is van het maximaal uitbuiten van de mogelijkheden van een HST: namelijk een maximale snelheid bereiken om de kortste reistijd en daarmee de grootste concurrentiekracht van de trein ten opzichte van vliegtuig en auto te bereiken. Dit betekent dat de nieuwe lijnen, inclusief de tun-

nels, ontworpen moeten zijn op een maximale snelheid van 300 km/uur.

Op het circa 48 kilometer lange nieuwe tracé tussen Hoofddorp en Rotterdam kan de HST gedurende 38 km een snelheid tussen de 200 en 300 km/uur halen. Ten zuiden van Rotterdam rijdt de trein op 70/80% van de afstand op maximale snelheid.

Een nieuwe lijn biedt bovendien de mogelijkheid om tussendoor snelle treinen in te zetten voor binnenlands gebruik. Bijvoorbeeld tussen Amsterdam en Rotterdam en met een kleine aanpassing tussen Breda en de randstad. Ook is een nieuwe snelle verbinding mogelijk tussen de Brabantse Stedenrij en Antwerpen. Ook binnenlandse reizigers kunnen dus profiteren van de nieuwe tracés. En door de daaraan gekoppelde ontlasting van de bestaande lijn ontstaat daar een grote flexibiliteit. De oude lijn Rotterdam-Amsterdam kan daardoor gaan functioneren als "Randstadrail". De zorg voor de aanleg van nieuwe lijnen rekent de overheid tot haar verantwoordelijkheid, zoals ze dat doet bij alle infrastructuur. De exploitatie van internationale treinen is een zaak van de gezamenlijke spoorwégmaatschappijen en niet een zaak van de overheid. Dit is voorgeschreven in

Europese regelgeving. Hier is overigens sprake van één van die vormen van openbaar vervoer die rendabel zijn. Zo rendabel zelfs, dat een deel van de infrastructuur wordt terugverdiend.

Het kabinet zal nog aangeven hoe zij de afweging maakt tussen het gebruik van nieuwe lijnen en het bestaande spoor en deze nog neerleggen bij het nieuwe beleidsvoornemen voor de te nemen planologische kernbeslissing voor de Hoge Snelheidslijn.

Belangrijk is echter dat niet alleen de internationale reiziger maar ook de nationale reiziger van het nieuwe tracé profiteert terwijl bij het gebruik van de oude baan door de HST de nationale reiziger juist schade lijdt. Dat kan niet de bedoeling zijn.

Ik heb overigens begrepen dat het provinciebestuur van Zuid-Holland nog een nader, onafhankelijk TNO-onderzoek wil laten doen naar de vergelijking "oude lijn/nieuwe lijn".

Dat lijkt me heel verstandig. Ik wacht dat onderzoek dat enkele maanden zou duren met belangstelling af.

Hanja Maij-Weggen
minister van Verkeer en Waterstaat

Een piek per stem? (1)

Drs Cees Bremmer, partijsecretaris van het CDA, steunt de opvatting van mr Klaas de Vries dat de overheid de politieke partijen meer financiële steun moet geven. De Vries, hoofd-directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en oud-kamerlid voor de PVDA, deed deze week het voorstel om de politieke partijen een gulden voor elke stem te geven. Volgens hem zijn de politieke partijen nu afhankelijk van "liefdewerk". En dat is niet goed voor de kwaliteit van hun werk. Ook Bremmer, behalve partijsecretaris tevens campagneleider van het CDA, vindt dat in Nederland de partijen gedwongen worden "om voor een dubbelteje op de eerste rij te zitten". "Het is hier wel heel mager geregeld. Alleen de wetenschappelijke instituten, het vormingswerk en de jongerenorganisaties van de partijen krijgen een subsidie van het rijk. In het buitenland is dat allemaal veel beter geregeld." Hij herkent het voorstel van De Vries, omdat landen als Duitsland en België een systeem van "financiële steun per stem" kennen. Cees Bremmer zou daar zelf ook best een voorstander van zijn. Hij ziet wel het bezwaar, dat de grote partijen door een gelijk bedrag per stem relatief sterker worden dan de kleinere. Maar dit bezwaar wordt ondervangen bij een degressief subsidie-systeem.

Een piek per stem? (2)

Maar hoe realistisch is zo'n voorstel van een bedrag per stem? "Politiek en maatschappelijk lijkt dit onderwerp behoorlijk dichtgetimmerd na een advies van een commissie onder leiding van PvdA-senator Joop van den Berg. In feite zijn de criteria voor subsidies aan politieke partijen toen alleen nog maar strenger geworden." Daarnaast zijn in Nederland giften van het bedrijfsleven, ook wanneer ze via een register openbaar zouden zijn, "not done". Dit betekent dat het normale werk van politieke partijen door de leden moet worden gefinancierd. Volgens Bremmer leidt dit bij de afkalvende ledentallen tot een gevaarlijke ontwikkeling. "Politieke partijen vormen voor ons democratisch bestel een hechte basis. En die basis wordt zwakker, wanneer de partijen zwakker worden. Dat is niet goed voor de democratie." Daarom pleit hij er met De Vries voor om de discussie te heropenen. "Het voorstel van De Vries kan hiervoor als een breekijzer dienen. Dat is een goede zaak."

"Voorkeursaktie" Ramlal

Met behulp van het lokale partijbestuur start in Den Haag een soort "voorkeursaktie" voor het Haagse kamerlid Ramlal, die

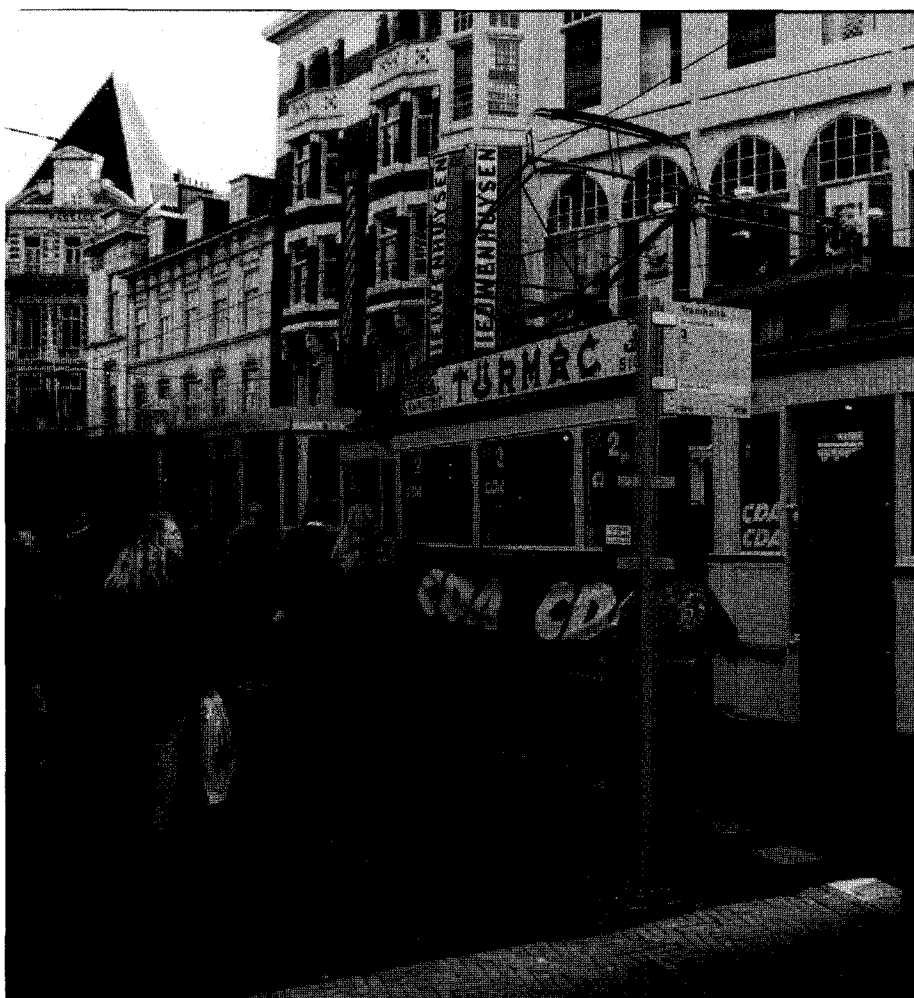
nummer 51 op de lijst voor de Kamerverkiezingen staat. Aan de vooravond van talloze Hindoestaanse feesten in de stad worden 10.000 pamfletten "uitgezet", met de beeltenis van Ramlal en de oproep om op hem te stemmen. Men mikt vooral op de stemmen van Hindoestanen.

Over het waarom van deze actie zegt campagneleider Adco Eversdijk: "Het CDA heeft Ramlal altijd sterk gesteund als Hindoestaanse CDA-politicus. Voor zijn intrede in de Kamer was hij wethouder en bij de vorige raadsverkiezingen stond hij als nummer 2 op de Haagse lijst." Maar pikken de andere in Den Haag woonachtige kamerleden, zoals Biesheuvel, De Hoop Scheffer en Van Iersel dat wel? "Niet iedereen heeft die steun natuurlijk nodig, zoals Yvonne van Rooy, die na Elco Brinkman als nummer 2 op de landelijke lijst staat. En ook Jaap de Hoop Scheffer krijgt extra bekendheid door zijn hoge plaats op de lijst. Maar als anderen een beroep op ons doen zullen wij ook hen extra steunen." Volgens Eversdijk zijn dit soort acties dan ook geen echte "voorkeursakties", die de partij natuurlijk niet kan steunen. "Waar het om gaat is dat ze slechts tot doel hebben om de Haagse Kamerkandidaten extra te profileren. Want in zo'n grote stad vallen zij nauwelijks op in de grote grijze massa van de bevolking."

Tram als campagnemiddel

Het Haagse CDA-campagneteam zet een Haagse tram in als campagnemiddel. Op zaterdag 23 april aanstaande rijdt de CDA-tram vanuit het centrum naar diverse vergelegen wijken en weer terug. Het publiek kan gratis me rijden en onderweg met CDA-kandidaten praten. De Haagse campagneleider Adco Eversdijk (inderdaad, de zoon van de CDA-senator en het voormalig Tweede kamerlid) noemt het een uniek campagnemiddel. Ook vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen werd dit middel ingezet en met veel succes. "Vrijwel de hele dag reden er belangstellenden mee. En heus niet alleen voor het gratis ritje. Men was geïnteresseerd in de kandidaten en in het verkiezingsmateriaal." Eversdijk geeft toe, dat het een duur middel is (prijs f 5.000), maar - zegt hij - "ook buitengewoon" effectief. Je bereikt een aantal delen van de stad en hebt voortdurend prominente aan boord." Ook op 23 april wordt de uit twee stellen bestaande tram weer omgebouwd tot CDA-verkiezingsmiddel. Spandoeken aan de zijanten, kleine posters op de ramen en een tros ballonnen aan de "neus" van het voertuig.

Ben Pauw

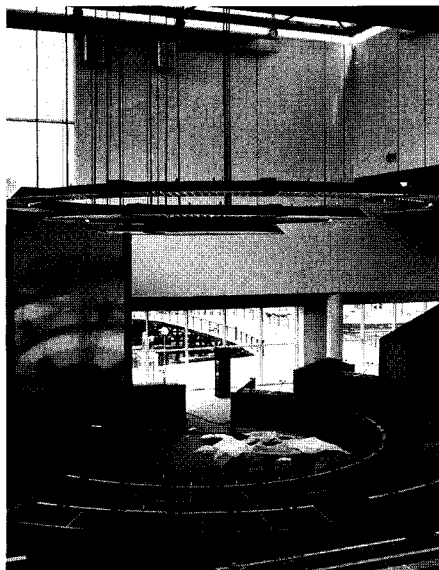

De CDA-tram reed vlak voor de raadsverkiezingen door de Haagse binnenstad. (foto Marco Zoon)

En dan nu: de raad in Haaksbergen

Het kon eigenlijk niet misgaan. Het CDJA bezette in de afgelopen perioden van de negentien zetels in de Haaksbergse gemeenteraad, dus met een derde plaats op de kandidatenlijst moet het mogelijk zijn zo'n felbegeerde raadszetel te bemachtigen. En inderdaad, met dank aan de kiezer en met behulp van twee restzetels, kwam het CDJA in Haaksbergen toch nog op negen zetels. Ruim voldoende om mij in de raad te doen belanden.

Het raadslidmaatschap leek mij eerlijk gezegd niet bepaald een begerenswaardige functie. Ook de marges van de lokale politiek zijn immers smal. Maar ja, als je als CDJA'er, zo mogelijk namens het CDJA, een aantal jaren in woord en geschrift hebt aangegeven dat het in politiek Haaksbergen anders kan en anders moet, dan is het te gemakkelijk om resoluut nee te zeggen, als de mogelijkheid zich voordoet medeverantwoordelijkheid te dragen voor die plaatselijke politiek. Een raadslid zit er niet namens of ten behoeve van een bepaalde belangengroepering. Ik beperk mij bij het raadswerk dan ook niet tot aangelegenheden die jongeren betreffen. Wel zal ik waarschijnlijk meer dan de rest van de leeftijd rakende raad, het jongerenbelang onderkennen bij allerlei kwesties en dat belang bij de besluitvorming zwaarder laten meewegen. Daar mogen jongeren mij op aanspreken. En ik weet zeker dat in ieder geval het CDJA de komende raadsperiode geen gelegenheid voorbij zal laten gaan om mij nog eens haarfijn te laten uit-

Ook CDJA-ers gaan vanaf medio april de nieuwe raden bevolken. (foto ANP)

leggen, waarom de gemeenteraad bepaalde besluiten heeft genomen en waarom ik heb gestemd zoals ik heb gestemd. Mijn leidraad bij de besluitvorming in fractie en raad zal de komende vier jaar zijn: kan ik mijn standpunt uitleggen? Ik ben ervan overtuigd dat het voortdurend stellen van die vraag behoedt voor zweverig idealisme enerzijds en platvloers pragmatisme anderzijds. Bij dat alles hoop ik te zijn wat volgens mij elk raadslid moet zijn: aansprekend en aanspreekbaar. Maar voor alles hoop ik gewoon mijzelf te blijven. Zo waarlijk helpe mij God Almachtig.

Marcel Diepenmaat

Horzel

Op het moment dat ik dit aan het papier toevertrouw, zijn we net zeggen en schrijven veertien dagen bezig met het rouwen om al de koppen die gevallen zijn tijdens de gemeenteraadsverkiezingen. Ondanks de gesmeerde machine blijkt het wel erg makkelijk te zijn om wanneer iets op plaatselijk niveau niet lukt de vinger beschuldigend naar Den Haag te wijzen. En jawel, de eerste kop is daar alweer gevallen. Het vreemde vind ik ook dat degenen die ondanks hun grote rouw precies weten wie verantwoordelijk zijn voor het grote verlies (zij zelf natuurlijk niet) ongetwijfeld bij de voorbereiding van het verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen betrokken zijn geweest. Hadden zij dan niet eerder hun mond open kunnen doen, want laten we eerlijk zijn: de bij de gemeenteraadsverkiezingen behaalde resultaten hebben we zien aankomen.

Dan is er nog iets wat ik niet snap, of misschien komt dat wel omdat ik een domme boerin uit Overijssel ben (althoewel de wijzen uit het oosten kwamen), maar zeggen Brinkman en Stekelenburg van de FNV eigenlijk niet hetzelfde over de AOW??? Maar ja, het is eigenlijk "in", vooral bij de pers om tegen het CDA te schoppen. Dat is immers een gevestigde orde. Dan is er even geen ruimte om ook de standpunten van anderen eens kritisch onder een vergrootglas te leggen. Ach, en als je je berichtgeving op een partij kunt focussen maakt dat het wereldbeeld een stuk overzichtelijker.

Liesbeth Letteboer

Leidse ervaringen

Bijna negen van elke tien raadsleden is ouder dan veertig. De Leidse gemeenteraad wijkt van dit landelijk gemiddelde weliswaar af door het relatief grote aantal dichters, maar vier jaar geleden was ik als 21-jarige met afstand de jongste in de raad. Het feit dat een derde van de raad ook nieuwkomer was en ongeveer de helft van de raadsleden ooit in Leiden heeft gestuurd, heeft naar mijn indruk het leeftijdsverschil echter snel overbrugd. Juist omdat daarnaast nog zoveel andere factoren een rol spelen bij het functioneren als raadslid, is mijn conclusie dat een discussie over de leeftijd van raadsleden niet erg zinvol is. Er is niets tegen CDJA'ers in een CDA-fractie en zo moet het blijven.

Veel interessanter vind ik hoe het CDJA'ers in de praktijk van het raadswerk vergaat. De rol van het CDJA verdient daarbij bijzondere aandacht. Naar mijn indruk zijn nieuwe raadsleden, en ook de CDJA'ers in raden en staten, vaak woordvoerder in de 'zachte' sector. In Leiden bestond de commissie Welzijn in 1990 bijvoorbeeld voor tweederde uit nieuwe raadsleden. Uit onderzoek blijkt ook dat raadsleden beleidsterreinen als onderwijs, welzijn en gezondheidszorg minder prestigieus vinden. Zittende raadsleden kiezen daarom misschien voor de 'harde' sector en laten de andere beleidsterreinen aan de nieuwkomers over. Voor nieuwe raadsleden, zeker in het CDA, wacht zo de mooie taak om naast bestuurder en speler in het politieke krachtenveld, ook voluit volksvertegenwoordiger te zijn. Zelf heb ik de afgelopen vier jaren tenminste met veel plezier contact gehad met het rijkgeschaakte maatschappelijke middenveld in de 'zachte' sector, en natuurlijk ook met andere organisaties en mensen in de stad. Daarnaast zijn er vanzelfsprekend enkele avonden per week de vergaderingen op het stadhuis. Het politieke bedrijf kost tijd, maar die tijd is het ook waard. Ten slotte de rol van het CDJA. In Leiden zijn veel CDJA'ers actief in de CDA-afdeling, waardoor de band met het CDJA stevig blijft. Als het gaat om de politieke vertrouwensrelatie moet mijn gesprekspartner naar mijn mening het CDA zijn, en niet het CDJA. Ik vind het dan ook van groot belang dat het CDJA zich als jongerenorganisatie niet richt op politieke macht, maar zich profileert door politieke vorming. Themabijeenkomsten, studiegroepen, werkbezoeken en debatavonden, voor en door jonge christen-democraten, zijn uitstekende middelen om met de diverse facetten van de (lokale) politiek kennis te maken. Het is dan ook geen toeval dat in Leiden vijf actieve CDJA'ers kandidaat waren voor de gemeenteraad.

Huib Kruijt
lid CDA-fractie Leiden

Emancipatieraad, na mei 1997 over en uit!?

Tijdens de Uitgebreide Commissie Vergadering (UCV) van 7 maart 1994 over het emancipatiebeleid is het advies over de toekomstige emancipatie-advisering van de Emancipatieraad met enthousiasme ontvangen. De externe adviesstructuur van de regering en daarmee samenhangend de positie van de externe adviesorganen staat de laatste tijd in grote belangstelling. Niet in het minst door het verschijnen van de notitie "Raad op Maat" van de commissie De Jong. Rode draad daarin is dat alle adviesorganen, uitgezonderd de Raad van State, binnen drie jaar zullen worden opgeheven. Advies en overleg dienen te worden gescheiden en elk ministerie moet in principe volstaan met een adviesorgaan. Emancipatie blijft ook na 1997, een kerntaak van de regering, maar uitgangspunt van de regering is dat de advisering over emancipatie en emancipatie-aspecten van ander beleid in de toekomstige adviesstructuur moet worden geïntegreerd.

In het advies van de Emancipatieraad "Met het oog op 1997" van februari 1994 neemt de Raad deze integratie gedachte als vertrekpunt. Meer in het algemeen staat zij positief tegenover de herziening van de adviesstructuur. Niet alleen de verankering van emancipatie-advisering in nieuw op te richten adviesraden zou daarmee zijn gediend, doch ook de realisering van de fifty-fifty verhouding man/vrouw in die raden. Daartoe doet de Raad een aantal aanbevelingen. Buitengewoon belangrijk is het voorstel van de Raad aan de regering om een onafhankelijk Expertcentrum Emancipatie (OECE), in het leven te roepen waar de databank voor deskundige vrouwen onderdeel van wordt. Dit Expertcentrum dient ter ondersteuning en stimulering van de integratie van emancipatie in

advisering naar buiten en heeft voorts een rol bij de signalering van leemtes in het overheidsbeleid bij de visie-ontwikkeling voor middellange en lange termijn. Ook zal dit Centrum haar diensten breed aanbieden aan regering, parlement, adviesraden en maatschappelijke organisaties. Het Emancipatieraad-advies in het algemeen ontving kamerbrede steun. Op de RPF na vinden alle fracties het voorstel tot oprichting van het centrum volstrekt legitiem. Of dit Expertcentrum bij een departement wordt opgehangen is nog de vraag. Evenzo de vraag op welke basis de databank deskundige vrouwen gefinancierd zal worden. Wel heeft de Emancipatieraad gepleit voor een basissubsidie. CDA en VVD pleitten in een motie voor een samenwerking tussen overheid en private instellingen.

Overigens was het standpunt van de RPF in deze meer dan voorspelbaar; de opheffing van de Emancipatieraad staat immers als gewichtig actiepoint in haar verkiezingsprogramma verankerd. Het aandringen van deze fractie bij de staatssecretaris om zich via een systeem van "geen bezwaar" te willen inzetten voor het voortbestaan van de mogelijkheid dat de vrouw zich geheel aan de zorgtaak wijdt, sneuvelde. Terecht, het gaat er immers niet om of men zelfstandig moet kiezen, maar om de vraag of de randvoorwaarden waaronder men kan kiezen zodanig zijn dat men ook reële keuzen heeft.

Al met al ben ik van mening dat het advies van de Emancipatieraad van een grote nuchterheid betuigt. Veel bezorgdheid bestaat er in emancipatieland om datgene te verliezen wat reeds is bereikt, maar ook ten aanzien van het vele dat nog moet worden bereikt. Niet voor niets sprak staatssecretaris Wallage tijdens de UCV van een "gevaarlijke fase" waarin emancipatie zich bevindt. Die gevaarlijke fase, daar waar schuwt de Emancipatieraad al jaren voor.

Wallage heeft het begrepen. Nu nog de kracht van zijn overtuiging in het kabinet.

Gisela Mohanlal
lid van de Emancipatieraad

Een muur van jargon

Laatst deed ik de radio aan en hoorde een politicus, het was toevallig een CDA'er, iets uitleggen over de AOW. Nodig was, zo hoorde ik hem zeggen, "een duidelijk verhaal naar de kiezer toe". En er was ook nog iets nodig "naar de toekomst toe". Wat dat was weet ik niet meer. Het "verhaal" was namelijk niet zo duidelijk. Ik had het gevoel dat een muur van jargon de ware betekenis ervan verduisterde. Het was helaas niet een uitzondering. Want wat krijg je zoal te horen als het over politiek gaat? Piketpaaltjes worden uitgezet, een vertaalslag moet worden gemaakt, natuurlijk naar de burger toe. Het gaat over aangescherpte plannen, het ingekleurde of ingevulde plaatje of was het een inkomensplaatje? Ik kan dit niet meemaken. De kiezer wil een stuk zekerheid of een stuk... vul maar in. Het traject, het tijdpad, de vernieuwing die inmiddels oude koek is, de kaalslag. En dan al die punten: pijnpunt, verbeterpunt, speerpunt. Er zit hier en daar wel een aardige beeldspraak bij. Maar beeldspraak die te vaak wordt gebruikt, verwordt tot een cliché en betekent niets meer.

Dat geldt ook voor het woord "verhaal". Verhalen verrijken het leven. Je vertelt ze aan je kinderen. Zonder verhalen zou het leven dodelijk saai zijn. Het was misschien een vondst om de uitleg over de AOW een verhaal te noemen. Maar nu dat zo vaak wordt herhaald, wordt dat woord wel erg uitgehold. Laten we alsjeblieft die term bewaren voor de echte verhalen en niet misbruiken voor een politieke uitleg.

Nu is het natuurlijk zo dat iedere beroepsgroep een eigen vaktaaltje heeft. Dat hindert niet, als je elkaar maar begrijpt. Een buitenstaander heeft daar geen boodschap aan. Maar voor de beroepsgroep van politici hindert het wel als de buitenstaander er geen touw aan vast kan knopen. De buitenstaander is de kiezer. En dan denk je: kan het niet wat gewoner? Ik ben me ervan bewust dat het niet eenvoudig is de juiste woorden te vinden om de politieke boodschap over te brengen. Dat geldt voor alle politici en zeker niet alleen voor CDA'ers. En voor je het weet ben je zelf besmet met het jargon. En dan moet je door een buitenstaander tot de orde worden geroepen. Een goede remedie lijkt me dan ook: genoeg met gewone mensen praten en vooral naar gewone mensen luisteren. Het kost zeker meer moeite (napraten is gemakkelijker), maar het moet mogelijk zijn dat wat we te zeggen hebben in gewone taal te vatten.

Hennie de Pous-de Jonge

De Emancipatieraad in mei 1993 V.l.n.r. Joan van Dijk, Jacqueline Biesheuvel, Mirjam Hommes, Greetje den Ouden, de toenmalige staatssecretaris Ter Veld, Annet de Waart, Paulien Tomlow, Joop Schippers, Ineke van Dijk, en Gisela Mohanlal.

(foto Mieke Schlaman)

Hoge Snelheidslijn

De CDA-fractie is verheugd dat het kabinet een besluit heeft genomen over de Hoge Snelheidslijn (HSL). Wordvoerder Leers zegt: "Het besluit betekent dat de lijn er komt. Nederland kan zich niet permitteren niet op de internationale ontwikkelingen aan te sluiten. Het kabinetsbesluit betreft slechts de Planologische Kernbeslissing 1 (PKB1), de eerste fase dus. Nu komt de fase waarin volop ruimte is voor discussie en inspraak. Het CDA wil die discussie niet belasten met uitspraken over het tracé."

Leers vindt het goed dat het kabinet wel een uitspraak over het tracé heeft gedaan. "Zo weet het inspraakcircuit waar het tegenin kan gaan." Leers wijst erop dat het van groot belang is hoe de internationale afspraken liggen. "Er moet duidelijkheid bestaan over de aansluiting op het tracé door België, voordat in Nederland daadwerkelijk de spade de grond in kan. Die duidelijkheid moet er ook zijn voor de financiële kant van de zaak. Tussen Nederland en België moet dus snel afstemming plaatsvinden."

Aan het eind van de inspraakronde zal de fractie een definitieve afweging maken over de tracékeuze. In 1991 had de regering al een ontwerp-Planologische Kernbeslissing aan de Kamer voorgelegd. Dat ontwerp kreeg forse kritiek te verduren. De fractie vond dat het alternatief van de HSL over bestaand spoor onvoldoende was onderzocht. De ontwerp-PKB is toen ingetrokken en de regering is opnieuw aan het huiswerk gezet.

Een belangrijk toetsingscriterium voor de CDA-fractie later in de Kamer zal daarom zijn of de regering op goede gronden heeft besloten om gebruik van bestaand spoor af te wijzen. Voorts zullen zaken als de gewenste vertraging van auto- en vliegverkeer, de inpassing van het tracé in natuur en landschap, het tegengaan van overlast voor omwonenden en de kosten-batenanalyse meewegen.

Het traject van een zo belangrijke investering als de HSL ziet er als volgt uit. In een PKB 1 geeft het kabinet zijn voorkeur. In de PKB 2 komt de weergave van de inspraakronde.

In de PKB 3 staat dan de definitieve keuze van het kabinet waarover met de Kamer wordt gepraat. PKB 4 geeft de wensen van de Kamer aan en de marges waarbinnen het kabinet wordt geacht te blijven. In de PKB 5 staat dan het uiteindelijke tracébesluit op basis waarvan de aanleg kan beginnen. ●

Nationaal Milieubeleidsplan 2

Het CDA heeft een Nationaal Milieubeleidsplan 2 (NMP 2) gewild dat continuïteit van beleid tot uitgangspunt heeft en dat geen nieuwe lange-termijn doelen for-

muleert, maar aangeeft hoe de uitvoering van het beleid verbeterd kan worden. Een plan dat bijzondere aandacht geeft aan de handhaving van gestelde normen vooral die ter voorkoming van onomkeerbare schade en dat aandacht heeft voor het internationale aspect." Dat zei CDA'er Berry Esselink tijdens het debat over het NMP2. In grote lijnen voldoet dat NMP2 aan die wensen van het CDA, zij het dat de concretisering van beleid daar waar milieutekortingen zijn geconstateerd teveel achterblijft. Weliswaar is dat ook een zaak voor het volgend kabinet maar kiezen voor continuïteit verplicht ook tot het doen van keuzes op het moment dat de wet daar voor aangeeft. Nu dus, en daarom vindt het CDA dat de regering nadrukkelijker zijn verantwoordelijkheid had moeten nemen. Esselink vindt dat in het nieuwe milieu-plan de verantwoordelijkheid van de overheid teveel is weggeschreven. Terugkijkend op het NMP1 concludeerde Esselink dat het beleid voor alle milieuthema's aantoonbaar effect heeft gehad. De belangrijkste tegenvaller doet zich voor bij het thema klimaatverandering. Met name de gewenste vermindering van de CO2-uitstoot valt tegen. Het CDA beoordeelt de totale situatie als hoopgevend en uitdagend tegelijk. "Er is veel in gang gebracht maar er moet ook nog veel. We zijn er nog onvoldoende in geslaagd de samenleving er van te doordringen dat er echt anders geproduceerd en geconsumeerd moet worden. Milieu is nog niet echt inclusief in ons denken opgenomen", zei Esselink. Wat de CDA-fractie betreft moet de komende kabinetsperiode benut worden om te komen tot vergaande versoering van de plannemakerij op rijksniveau. Mede-overheden moeten meer ruimte krijgen om hun verantwoordelijkheid te nemen. "Onderweg naar een NMP3 is vergaande her-

bezinning nodig. Voor te velen wordt het wenkend perspectief van een duurzame ontwikkeling van de samenleving verduisterd door te grote stapels in en over elkaar heen buitelandse plannen."

"Zorgenkind in het NMP2 is de doelgroep verkeer en vervoer. Bij de personenmobiliteit worden de doelstellingen wel gehaald. Zorgen zijn er echter over het vrachtverkeer. Verwacht mag worden dat de regering beleid aankondigt dat hout snijdt en dat is helaas niet het geval. Er wordt een lange opsomming van maatregelen gegeven die genomen zouden kunnen worden. Wij kunnen ons met elkaar niet veroorloven aarzelen verder te gaan." Er moeten alternatieven worden ontwikkeld en keuzen worden gemaakt.

Esselink kreeg de toezegging dat er nog dit jaar een aparte nota zal komen waarin zowel het beleid wordt neergelegd voor personenvervoer als voor het vrachtvervoer inclusief keuzen en prioriteiten in de opgesomde voornemens en wellicht zelfs nieuwe. "Ik ben dankbaar voor die toezegging. Met die nota zal worden geanticipeerd op een milieuverantwoord vrachtvervoer. Dit is voor Nederland een zeer belangrijke sector, een sector die je ook in de gelegenheid moet stellen om in de toekomst te overleven."

Hij vindt dat het geen inventariserende nota moet zijn maar er moeten keuzen worden gemaakt op het punt van logistiek, op het punt van technologie, waar het gaat om een integrale aanpak in samenhang met ruimtelijke ordening en op het punt van financiële instrumenten en waarmee de komende vier jaar tot uitvoering gekomen kan worden. "Als dit samen met die geëngageerde sector gebeurt - een prima sector, goed georganiseerd en waar we trots op mogen zijn - met een commitment zoals in de landbouw dan is dat op het mo-

Het vrachtvervoer moet milieuverantwoord zijn.

(foto ANP)

ment dat je er mee bezig bent een heksen-
toer. Dan moet je dwars door de vooroor-
delen heen. Als je iedereen voor zo'n aan-
pak hebt gespannen kom je ergens. Deze
suggeratie is ook opgepakt.”
Esselink vindt dat er ook bij de luchtvaart
sprake is van veel woorden en weinig con-
creet beleid terwijl vliegen de zwaarst
milieubelastende vorm van vervoer is. ●

Bosbouwbeleidsplan

Jan de Graaf heeft namens de CDA-frac-
tie van harte ingestemd met de bosuit-
breidingsvoorstellen van het kabinet. Niet
alleen de bosuitbreiding in de kerngebie-
den van de EHS (Ecologische Hoofdstruc-
tuur) spreekt de fractie aan maar ook het
idee van uitbreiding bij de stadsgewesten.
De Graaf vindt dat bij de woningbouw
geld te vinden moet zijn voor bosuitbrei-
ding. Door die bosaanplant nemen bouw-
lokaties zo in waarde toe dat een opslag op
de kavelprijs gerechtvaardigd wordt ge-
acht.

Bij motie vroeg het CDA de staatssecre-
taris boeren die meedoen met bosaanplant
op hun landbouwgrond de zekerheid te
geven dat die grond dan wel de bestem-
ming landbouwgrond houdt. Het moet niet
zo zijn dat een gemeente de bestemming
van landbouwgrond wijzigt in bosgrond.
“Dit zou boeren kopschuw maken aan bos-
aanplant te doen,” zei De Graaf. In het nu
door de Kamer besproken bosplan kiest
het kabinet voor 75.000 hectaren bos erbij.
Over de financiering van de plannen zei
De Graaf: “Als we de komende jaren zien
dat er meer geld nodig zou zijn voor het
beheer van de bestaande bossen en het to-
tale volume van de middelen neemt niet
toe, dan kiest op dat moment de vierde
CDA-fractie eerder voor instandhouding
van bestaande bossen dan voor uitbrei-
ding.” ●

Politie-uitbreiding

CDA'er Koffeman toonde zich in de
Kamer verontwaardigd over het be-
sluit het debat over het Rekenkamerrapport
betreffende de niet-uitbreiding van het
aantal politiemensen op straat niet te laten
doorgaan vanwege de ziekte van minister
Hirsch Ballin.

Koffeman: “De ziekte van de minister
hoeft toch niet te betekenen dat het debat
over zo'n ernstige en urgente zaak wordt
uitgesteld. We hebben immers bij de poli-
tie twee verantwoordelijke ministers. Mi-
nister van Thijn is nu de aangewezen per-
soon met de Kamer hierover te praten.”
Het door de Kamer gevraagde rapport van
de Rekenkamer ging over de uitbreiding
van de politiesterkte vanaf 1986. De forse
investeringen die de coalitie heeft gedaan
hebben niet geleid tot een sterke stijging

Ondanks forse investeringen zijn er weinig politie-agenten op straat bij gekomen. (foto Dijkstra BV)

van de politie-sterkte. De regionale korp-
sen hebben de gelden eerder aan andere
doelen - voornamelijk materieel - besteed
dan aan 'blauw op straat'. Tevens geeft het
rapport aan dat de betrokken ministers niet
over de juiste informatie met betrekking
tot de politiesterkte beschikken.

In de periode 1989-1994 hebben CDA en
PVDA 300 miljoen gulden extra geïnves-
teerd in politie op straat. Dat had moeten
leiden tot 3.000 extra politiemensen op
straat. De CDA-fractie had al langere tijd
sterke aanwijzingen dat het extra geld niet
aan personeel werd besteed en vroeg daar
in december al aandacht voor.

Koffeman vindt dat het rapport van de Re-
kenkamer de basis levert om de greep van
de centrale leiding te verstevigen zoals het
CDA in december al bepleitte. Het CDA-
Tweede Kamerlid Koffeman vindt dat
eerst maar eens duidelijk moet worden
waar de knelpunten in de politie-organisa-
tie zich bevinden alvorens we weer fors
gaan investeren in de politiesterkte.

“We voelen er niets voor om zomaar een
'blik' agenten te gaan opentrekken. Op
basis van concrete plannen wil het CDA
gaan beoordelen hoeveel blauw er bij
moet komen”, aldus Koffeman. ●

Lastenverlichting

De Tweede Kamer debatteerde met het
kabinet over de voorstellen tot lasten-
verlichting. Per 1 juli stelt het kabinet voor
de werkgeverslasten in de WW met 1,4%
(1,4 miljard), de lasten voor het Midden-
en Kleinbedrijf en de eerste belastingschijf
met 0,25% (600 miljoen) te verlagen. Voor
1995 heeft het kabinet 3 miljard gulden
aan lastenverlichting gereserveerd. Het

debat was in feite een soort eindafrekening
van het financieel beleid van het kabinet.

Terpstra zei dat zijn fractie het kabinet
steeds heeft gesteund in het streven de
overheidsfinanciën te saneren conform het
regeerakkoord. Dit hield in een verlaging
van het financieringstekort bij een gelijk-
blijvende collectieve lastendruk. Daarnaast
heeft de fractie het kabinet gesteund in het
verschuiven van de overheidsuitgaven in
de richting van meer investeringen en
meer technologie en wel in het belang van
de economie en met name de werkgele-
genheid en de betaalbaarheid van de nood-
zakelijke voorzieningen.

Terpstra vindt dat de afgelopen jaren veel
door het kabinet is bereikt. “Hier en daar
hebben we het kabinet een beetje geholpen
in de goede richting.” Hij betreurt het dat
bij de sanering van de collectieve sector
het doel niet is gehaald.

Hij vroeg en kreeg van minister Kok de
verzekering dat de afspraken over het fi-
nancieringstekort voor '94 worden ge-
haald. Kok gaf de verzekering dat het tek-
ort niet omhoog gaat maar gelijk blijft
aan dat van 1993 en wel 3,75%. ●

Voorkeursstemmen en partijverklaring

Als secretaris van de CDA-afdeling Heemstede ben ik nauw betrokken bij de voorbereiding van de gemeenteraadsverkiezing op 2 maart a.s. In het kader daarvan hebben we, zoals gebruikelijk, aan de CDA kandidaten voor deze verkiezing gevraagd om de interne partijverklaring te ondertekenen. Nu staan er in deze verklaring de nodige, niet wettelijk geregelde zaken waarvan het goed is om daar op deze wijze interne afspraken over te maken. Er blijken echter ook bepalingen in voor te komen die een wettelijke regeling, nl. het voorkeursstemmen-mechanisme, doorkruisen en zelfs uitschakelen. Volgens de leden 2 en 9 van de verklaring dient een kandidaat die met voorkeursstemmen gekozen is, ten koste van een hoger geplaatste kandidaat op de lijst, voor zijn zetel te bedanken en deze ter beschikking te stellen van de hoger geplaatste, niet door de kiezers gekozen kandidaat. Dit nu lijkt me volstrekt niet in overeenstemming met de wens van het CDA om een democratische partij te zijn en om de "politiek dichterbij de mensen" te brengen. In de Tweede Kamer is zelfs nog onlangs brede steun betuigd aan het voorstel om het voorkeursstemmen-mechanisme te versterken, door verlaging van de zogenaamde kiesdrempel naar 25% van de kiesdeler. Het wordt dus tijd om deze bepalingen uit de interne partijverklaring te verwijderen.

ir. H.S.M. Kruijer,
secretaris CDA-Heemstede

Burgemeestersbenoeming in Simpelveld

Met aandacht heb ik het artikel gelezen inzake lokale politieke partijen in CD/Actueel van 12 maart jl. In uw artikel wordt de heer N. van Kooten aangehaald, die de laatste tijd wel vaker wordt geraadpleegd door journalisten. Het is mij opgevallen dat hij daarbij structureel een onjuiste voorstelling van zaken geeft over de benoemingsprocedure van de burgemeester van de gemeente Simpelveld in 1993. Die procedure heeft geleid tot mijn benoeming als burgemeester in deze gemeente. Van de 15 raadszetels in mijn gemeente worden er 11 bezet door lokale groeperingen. Het bijzondere is dat zulks in tegenstelling tot hetgeen Van Kooten stelt, de raad in zijn profielschets juist niet gekozen heeft voor een burgemeester van een lokale groepering. Dit verklaart ook de onmin die is gerezen tussen de "lokalen" in Simpelveld en hun koepel. Van Kooten gaat niet uit van de juiste feiten om zijn standpunten te onderbouwen. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de suggestie die hij wekt dat de voorkeur van de vertrouwenscommissie zou uitgaan naar een onafhankelijke kandidaat. De profielschets spreekt dit al tegen, maar feit is dat aan de vertrouwenscommissie geen "lokale" kandidaten ter beoordeling zijn doorgestuurd. Van de doorgestuurde kandidaten ging de unanieme voorkeur van de commissie uit naar de thans benoemde burgemeester. De wens van de vertrouwenscommissie is dus volledig gevolgd. Het is te betreuren dat Van Kooten een volstrekt onjuiste voorstelling van zaken gebruikt heeft om zijn standpunt

te onderbouwen. Ik hoop enkele feiten te hebben aangedragen die voorkomen dat het Simpelveldse voorbeeld verder onjuist wordt gebruikt.

mr. P.A.G. Cammaert,
burgemeester van Simpelveld

Van Schalsum en de AOW

Langs deze weg teken ik protest aan tegen het commentaar Van Schalsum in het nummer van CD/Actueel van 12 maart jl. Ik wreef me de ogen uit: uitgerend nu de hele AOW-affaire veel ouderen zo diep heeft geraakt, en het CDA een niet onbelangrijk deel van zijn achterban daardoor dreigt te verspelen, begint Van Schalsum zijn column met "wie zit er nu toch die ouwetjes zo op te ruien tegen het CDA?" Het is een understatement van de situatie als hij vervolgt: "Ik geloof er niks van dat ze dat zelf bedacht hebben, dat ze voor honderd zilverlingen massaal van partij zouden moeten veranderen". Dat miskent dat veel ouderen zich gekrenkt voelen in hun rechtsgevoel nu voor de zoveelste maal in vijftien jaar het hun toegezegde staatspensioen dreigt te devalueren ("bevriezen" noemen we dat). Het ontgaat de ouderen niet dat degenen die zelf geen redelijk aanvullend pensioen hebben kunnen opbouwen maar wel jarenlang aan een waardevast staatspensioen van anderen hebben meebetaald nu de dupe dreigen te worden. Het steekt hen als, zoals in deze column opnieuw gebeurt, gesuggereerd wordt dat de AOW net zo behandeld moet worden als "de overige uitkeringen". Het artikel Van Schalsum getuigt van weinig respect voor mensen die wel vergrijsd zijn, maar niet als semi-seniël aangesproken willen worden als "ouwetjes". Het neerbuigende toontje in dit stukje is wel in staat nog meer ouderen van het CDA te vervreemden. Als het de bedoeling is om een wat relativerend stukje te schrijven mogen er best wat kruidnagels inzitten. Deze column tast echter de oudere burgers (die in de nabije toekomst zich waarschijnlijk steeds meer zullen profileren) aan in hun waarde en waardigheid. Ik begrijp niet dat de redactie dit quasi-geestige stukje heeft laten passeren. Mag ik u vragen in het volgende nummer een rectificatie op te nemen? Het plaatsen van een peccavi is het minste van mijns inziens gedaan kan worden om de schade die een stukje met een dergelijke teneur het CDA berokkent, enigszins te beperken.

D.N. Wouters
Amsterdam

Naschrift redactie: Wie regelmatig Van Schalsum leest zal het duidelijk zijn dat deze rubriek niet het karakter van een redactioneel commentaar heeft. Van Schalsum is een column waarin een actueel politiek of maatschappelijk onderwerp op satirische wijze wordt benaderd. Van Schalsum heeft de bedoeling de ernst van het politieke bedrijf enigszins te relativeren.

Agenda

Woensdag 13 april

Manifestatie Tweede Kamerverkiezingen

Plaats: Wijngrachttheater, Theaterpassage 2, Kerkrade.

Tijd: 19.30 - 22.00 uur.

Sprekers: E. Brinkman en Y. van Rooy

Zaterdag 16 april

Manifestatie Tweede Kamerverkiezingen

Plaats: De Lawei, Burgemeester Wuiteweg 24, Drachten.

Tijd: 10.30 - 13.00 uur.

Sprekers: E. Brinkman en E. Heerma

Zaterdag 23 april

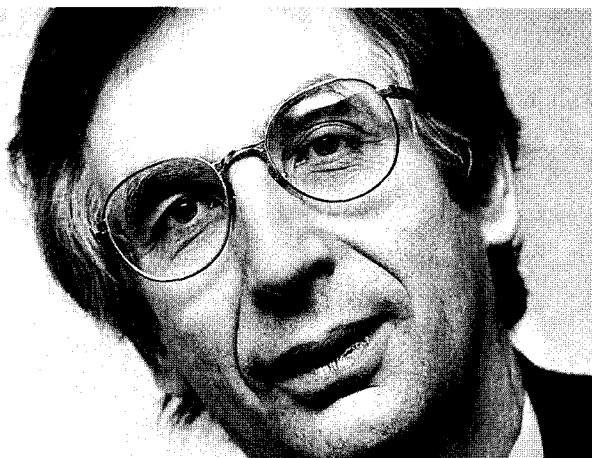
Algemene Ledenvergadering CDJA

Plaats: Congressentrum "Orpheus", Churchillplein 1 te Apeldoorn

Tijd: 10.30 uur

's Morgens in het hulshoudelijke gedeelte komen organisatorische onderwerpen aan de orde. Het middagedeelte staat in het teken van de verkiezingscampagne. Hieraan zullen meewerken CDA-lijsttrekker Elco Brinkman en de nummer twee van de kandidatenlijst voor het Europees Parlement, Wim van Velzen. Tot slot zal de winnaar van de Zilveren Horzel 1994 bekend worden gemaakt.

Voor meer informatie over de Algemene Ledenvergadering van het CDJA kunt u contact opnemen met het secretariaat van het CDJA, telefoon: 070-3424850.

(foto Elzebet Veenendaal)

Nederlands' toekomst ligt in de Benelux

Dit jaar zal het vijftigjarig bestaan van de Benelux Economische Unie gevierd worden. Het is de vraag of deze viering uitsluitend een feestelijk karakter zal dragen of dat de feestelijke zitting tevens het karakter zal dragen van een begrafenismaaltijd. Is het niet zo dat de Benelux volkomen achterhaald is nu er een Europese Unie (EU) bestaat?

Wat is de Benelux eigenlijk? De Benelux is een intergouvernementeel samenwerkingsverband teneinde op economisch terrein een zo groot mogelijke welvaart voor de bevolking te bereiken. Voorts wordt samengewerkt op de volgende terreinen: buitenlands beleid, wetenschapsbeleid, onderwijs, justitie, ontwikkelingshulp en maatschappelijk werk voor het gezin.

Wat is de economische betekenis van de Benelux? De Benelux telt plusminus 25 miljoen inwoners: 10 miljoen in België, ruim 15 miljoen in Nederland en minder dan een half miljoen in Luxemburg. Van de totale bevolking van de Europese Unie is dat ongeveer 7%. Groter dan dit bevolkingsaantal doet vermoeden is echter de economische betekenis. De Benelux exporteerde in 1990 voor een bedrag van 250 miljard dollar en is daarmee de vierde exporteur ter wereld na Duitsland, de Verenigde Staten en Japan, doch vóór Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk, Italië en Canada. Wat exportcijfers betreft, zou de Benelux aldus thuis horen in de G7.

Wat de economische kracht van de Benelux betreft, kunnen nog de volgende gegevens worden vermeld. Wat de export naar de Verenigde Staten betreft, staat de Benelux op de vijfde plaats van de EU-landen. Wat de import uit de Verenigde Staten aangaat, staat de Benelux op de tweede plaats. Wat het totaal aan investeringen betreft kan het volgende worden opgemerkt. De Benelux staat op de tweede plaats van de EU-landen waar het de investeringen in de Verenigde Staten betreft; dit is ook het geval met betrekking tot de investeringen van de Verenigde Staten in de Europese Unie.

De Benelux is dus een economische grootmacht. De grootste haven ter wereld (Rotterdam) ligt in de Benelux. Dat geldt ook voor de vierde haven ter wereld (Antwerpen). Behalve op het bezit van de grootste havens ter wereld kan de Benelux ook pochen op het feit dat het de toegangspoort vormt tot het Europees continent. Deze strategische ligging is een belangrijk concurrentievoordeel. Hoe strategisch deze ligging wel is, werd reeds ontdekt door landen als China, Indonesië en Zuid-Afrika.

Wat heeft nu de economische betekenis van de Benelux te maken met de positie van Nederland in de Europese Unie? Alles. Economische macht is politieke macht. Ook binnen de Europese Unie wordt aan harde machtspolitiek gedaan. Hoe groter de economische

macht van een land, hoe groter de politieke macht. De vraag die hier rijst is of Nederland zelfstandig machtig genoeg is voor een belangrijke plaats binnen de Europese Unie. Deze vraag moet met een ondubbelzinnig nee worden beantwoord. Nederland heeft met zijn 15 miljoen inwoners slechts 4% van de bevolking van de Europese Unie. Indien men wil weten wat de politieke invloed is van een bevolkingsgroep van 4%, dan volstaat het om die vraag eens te stellen aan de inwoners van de provincie Friesland. Daarboven zal die 4% in de toekomst door de toetreding van nieuwe landen alleen maar afnemen.

Verder valt te verwachten dat binnen de Europese Unie in toenemende mate blokken gevormd zullen worden. Zo zal er een blok ontstaan van Scandinavische landen, een blok van Zuidelijke landen, een blok van Duitstalige landen. Ook deze schaalvergroting leidt er toe dat Nederland bondgenoten moet zoeken. Nu zijn er in theorie vele mogelijkheden, maar een permanent bondgenootschap met ver verwijderde landen als Griekenland en Portugal lijkt weinig realistisch. Op geografische gronden komen slechts twee opties in aanmerking: Duitsland en de Benelux. Een bondgenootschap van Duitsland en Nederland is te vergelijken met de reus en de dwerg. Omdat Duitsland vijf maal zo groot is als Nederland ligt dat bondgenootschap niet voor de hand. Resteert dus de Benelux. Dit is een aantrekkelijke gedachte omdat in deze constellatie Nederland de grootste is.

De uitbreiding van de Europese Unie leidt dus niet tot de begrafenis, doch juist tot de wederopstanding van de Benelux!!!

Drs. mr. dr. A. Postma

Eerste Kamerlid voor het CDA

Europees fonds vormen voor opvang vluchtelingen in de regio

Het CDA moet het asielvraagstuk zorgvuldig benaderen; het gaat immers om mensen. Maatregelen zijn echter nodig zoals meer controle aan en achter de grens, de aanstelling van een coördinerende bewindspersoon, daadwerkelijke uitvoering van het veilige (derde) landenbeleid en de vorming van een Europees fonds voor de opvang van vluchtelingen in de eigen regio.

Het aantal mensen dat zich in Nederland als asielzoeker meldt loopt snel op. Hetzelfde geldt voor de temperatuur van het politieke debat over het te voeren vreemdelingen- en asielbeleid. Voor een partij als het CDA een zeer wezenlijke discussie aangezien het om mensen gaat die recht hebben op een rechtvaardig en duidelijk oordeel over de vraag of ze hier mogen blijven of niet. Zoals in het CDA-verkiezingsprogramma "Wat echt telt" te lezen staat dient Nederland zijn verdragsverplichtingen ten aanzien van vluchtelingen ruimhartig na te komen. Mensen die te vrezen hebben voor lijf en leden dienen opgevangen te worden. In Nederland? Niet per definitie. Opvang in de regio van herkomst is al lange tijd een uitgangspunt van de Hoge Commissaris voor Vluchtelingen van de Verenigde Naties en dient ook in het Nederlandse beleid een zwaardere nadruk te krijgen (vgl "Wat echt telt" I.3.31). Ook Nederland moet, waar mogelijk samen met andere Europese landen, opvang in de eigen regio stimuleren en financieren. Overwogen zou moeten worden, in overleg met de Hoge Commissaris, een fonds te vormen samen met een aantal gelijkgezinde landen uit de Europese Unie of de Raad van Europa. Hieruit zou de opvang in de regio, in Europa (bijvoorbeeld ex-Joegoslavië) maar ook daarbuiten (bijvoorbeeld de Soedanese vluchtelingen in Kenya) kunnen worden georganiseerd en betaald. Besteding van deze gelden zou eveneens overleg met de Hoge Commissaris vergen.

'Schengen verdrag'

De mensen die naar ons land komen zonder dat ze in eigen land worden of zijn vervolgd kunnen hier niet blijven en zullen moeten worden teruggezonden naar het land waar ze vandaan komen indien ze uit of via landen komen waar ze evengoed

hun asielverzoek hadden kunnen en moeten indienen. Dit beginsel ligt ten grondslag aan het zogenaamde "veilige landen" en "veilige derde landen" idee dat afgelopen vrijdag in de ministerraad is aanvaard. De CDA-fractie steunt deze gedachten-gang en is van mening dat Nederland zich op dit punt dient aan te sluiten bij de Duitse asielwetgeving en voorts er naar moet streven dit beleid in breder Europees verband ingang te doen vinden. De CDA-fractie zal aandringen op zeer spoedige behandeling in de Tweede Kamer van de wetgeving waarin de genoemde beginselen zijn neergelegd. Wij hopen dat ook de PVDA-fractie hieraan zijn positieve bij-

drage zal willen leveren.

Een van de gevolgen van de verscherpte Duitse asielwetgeving is onder andere de forse toename van het aantal asielzoekers dat zich via onze open Oostgrens in Nederland meldt. (Meer dan 50% van het totaal.) Het bekende akkoord van "Schengen" zou, indien eenmaal van kracht, een oplossing bieden voor dit vraagstuk. Duitsland zou dan de behandeling van deze verzoeken op zich moeten nemen, maar door de ernstige vertraging bij de afstemming van computersystemen en ook vanwege politieke onwil bij enige partnerlanden komt "Schengen" er voorlopig niet.

Helpen ginds is van het grootste belang, maar vluchtelingen die elders niet terecht kunnen dienen hier onderdak en uitzicht op toekomst te krijgen.

(foto ANP)

Meer controle aan en achter de grens

Twee soorten maatregelen zijn nu dringend noodzakelijk en ook door het kabinet aanvaard. Ten eerste zal via controle aan en vlak achter de grenzen (met behulp van vliegende brigades van onder andere de Koninklijke Marechaussee) scherpere personencontrole moeten worden gehouden. Onze buurlanden Duitsland en België zijn veilige landen en met hen zal op de kortst mogelijke termijn moeten worden afgesproken dat België en Duitsland verantwoordelijk zijn voor de via deze landen naar Nederland gekomen asielzoekers. De regering heeft afgelopen week bij monde van staatssecretaris van Buitenlandse Zaken Dankert toegezegd het initiatief tot zodanige afspraken te zullen nemen. Ook in de kabinetsvoorstellen van afgelopen vrijdag ligt dit uitgangspunt vast. Meer Marechaussees dus. De CDA-fractie vraagt hierom reeds enige jaren. Het is verheugend dat ook het kabinet de noodzaak hiervan nu is gaan inzien. Betekent datgene waartoe nu is besloten een beleidswijziging? Het antwoord is een volmondig 'ja'. Volledig open grenzen met de grote en onderschatte gevolgen van criminaliteit (wapens, drugs etc) lijken in de huidige situatie helaas nog een stap te ver. Een kort bezoek aan een grensgemeente zal eenieder die twijfelt aan de juistheid van deze stelling overtuigen. Niet terug naar de jaren '50 en '60 overigens maar wel een aanzienlijke intensivering van de controle aan en achter de grenzen. Aan de buitengrenzen die Nederland nog heeft (Schiphol, de Rotterdamse haven etc.) is controle op binnenkomst gemakkelijker. Toch zal via het stationeren van Marechausseepersoneel op luchthavens vanwaar grote aantallen vreemdelingen naar Nederland reizen moeten worden voorkomen dat teveel mensen op Schiphol aankomen van wie de wens om hier te blijven niets met de vrees voor vervolging van doen heeft. Immigratie-attachés op Nederlandse ambassades kunnen in deze ook een belangrijke rol spelen. Waarom al deze maatregelen? Omdat Nederland geen immigratieland is en dat ook niet moet worden. Nederland is geen Canada of Australië. Wij volgen de ministers Kok en Pronk dus niet die hebben uitgesproken dat Nederland wel, in bepaalde aantallen, immigranten zou moeten uitnodigen, ook indien hun motief een economische achtergrond heeft.

Probleem illegalen

De kabinetsvoorstellen van afgelopen week besteden terecht ook aandacht aan het probleem van de illegaliteit. Het zou immers niet goed zijn als Nederland de naam houdt dat men hier ook na afwijzing van een asielverzoek of zonder verblijfsstatus gemakkelijk aan de kost kan komen. Een grotere prioriteit zal dus gegeven moeten worden aan opsporing en uitzetting van illegaal in Nederland verblijvende

Cijfermatig overzicht aantallen asielzoekers

Ingediende asielverzoeken 1989 - 1994

1989	-	13.900
1990	-	21.208
1991	-	21.615
1992	-	20.346
1993	-	36.000

In januari 1994 werden er 5000 asielaanvragen ingediend. Als deze trend zich de rest van het jaar doorzet, moet dit jaar rekening worden gehouden met de komst van 50.000 tot 60.000 asielzoekers.

Verwijderingen

1991	-	14.333	waarvan 4006 voormalige asielzoekers
1992	-	21.189	waarvan 7534 voormalige asielzoekers

Opvang

De ontwikkelingen ten aanzien van de opvang van asielzoekers zijn alarmerend. Gemeenten nemen minder asielzoekers in ROA-woningen op dan toegezegd. Van de reguliere taakstelling zijn thans 12.800 van de 30.000, van de 2 promille norm 23.500 van de 30.000 plaatsen gerealiseerd. Op grond van de afgesproken taakstellingen moeten er derhalve nog 25.700 plaatsen worden gerealiseerd. De verwachtingen dat deze taakstellingen op 1 mei aanstaande gerealiseerd zijn is niet langer te handhaven.

vreemdelingen, met name ook in het beleid van de politie in de grote steden. Een groter aantal mensen van de Koninklijke Marechaussee moet voor dit doel worden opgeleid.

Het spreekt voor zich dat ook de werkgevers die illegalen in dienst hebben niet aan juridische vervolging mogen ontkomen.

Een verantwoordelijke bewindspersoon

Rechtvaardige en duidelijke besluitvorming, daar gaat het om bij dit moeilijke onderwerp. Mensen moeten snel weten waar ze aan toe zijn. Het is daarom dat het CDA-verkiezingsprogramma "Wat echt telt" in artikel I.3.35 pleit voor één bewindspersoon die de bevoegdheden met betrekking tot het toelatingsbeleid (nu Justitie), de regeling van het verblijf en de opvang (nu WVC en VROM) van vreemdelingen die slechts tijdelijk aanwezig zijn in één hand verenigt. De CDA-fractie zou het departement van Justitie willen aanwijzen als plaats waar deze bewindspersoon "resideert". Hij of zij zal dan uiteraard eigen bevoegdheden en een eigen budget moeten hebben. Zoiets nu al snel regelen, dat wil zeggen vóór de verkiezingen van 3 mei aanstaande (een PVDA-voorstel) lijkt daarom het risico in te houden van een vluchten in de procedure. De minister-president is immers zeer wel in staat het beleid te coördineren zoals de afgelopen week is gebleken.

Wie is onze naaste?

Het is eerder gezegd: Vreemdelingenbeleid gaat over mensen. Niemand verlaat

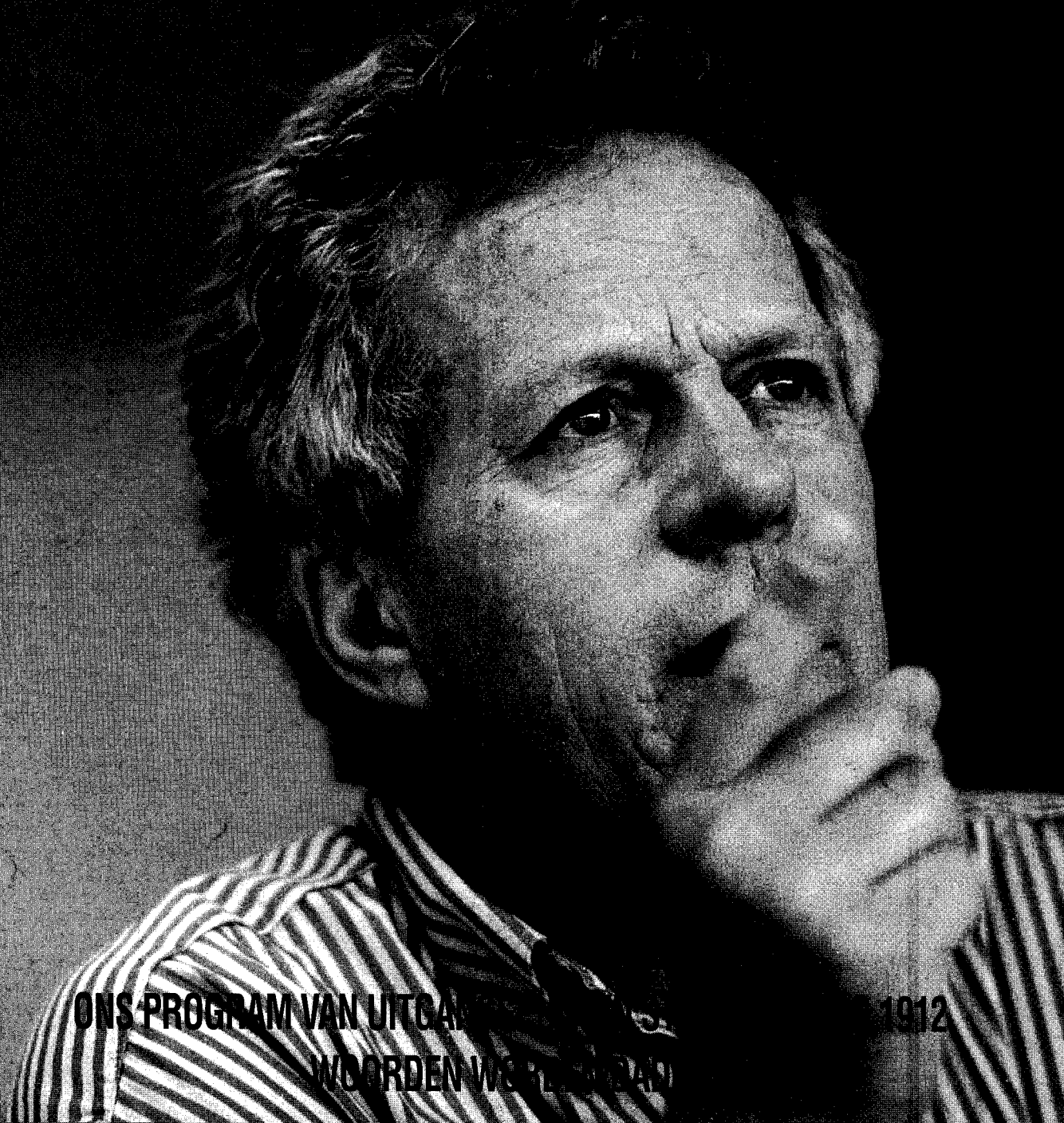
huis en haard voor zijn plezier en wij zullen als CDA dan ook een voortdurende zorgvuldigheidstoets moeten hanteren ten aanzien van onze besluitvorming. De vraag die hierbij voor christen-democraten centraal behoort te staan luidt: "Wie is onze naaste?" Is dat de asielzoeker die zich hier meldt, ongeacht de kwaliteit van zijn asielverhaal of zijn het de talloze miljoenen vluchtelingen en ontheemden die niet de mogelijkheden en/of het geld hebben hun eigen land of gebied te verlaten. Het CDA dient deze vraag te beantwoorden vanuit de overtuiging dat het streven naar internationale publieke gerechtigheid een grote (financiële) inspanning voor die tallozen in de eigen regio noodzakelijk maakt: niet voor niets en terecht is de discussie rond ontwikkelingssamenwerking in onze partij permanent actueel. Helpen ginds is van het grootste belang. De rest van het antwoord luidt dat vluchtelingen die niet elders terecht kunnen hier onderdak en een toekomst dient te worden geboden. Tenslotte nog dit: het is verkeerd het debat over het vreemdelingen- en asielbeleid buiten de politieke discussie te houden. Het onderwerp ligt voor op de tong bij iedere kiezer en partijen hebben de opdracht duidelijk te maken waar zij staan. Echter: Als er één onderwerp is waarbij de grootste zorgvuldigheid dient te worden betracht dan is het wel het hier behandelde. Dat is de opdracht voor alle democratische partijen.

Jaap de Hoop Scheffer

lid CDA-Tweede Kamerfractie

**DE FILOSOFIE VAN ONS FAMILIEBEDRIJF IS DAT BUITENKANT EN
BINNENKANT, NET ALS BIJ EEN MENS, EEN GEHEEL MOETEN ZIJN.**

Joop Vink (53), bouwer.

**ONS PROGRAM VAN UITGAAN IS HET VERBODEN VAN 1912
WOORDEN WERTE VOORAN**

VINK BEDRIJVEN draagt de verantwoordelijkheid voor de restyling van het CDA gebouw aan de Dr. Kuiperstraat in Den Haag.
Telefoon: 01827 - 5561 / 3044. Fax: 01827 - 5650. Postbus 2, 2840 AA Moordrecht.

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel

Hirsch Ballin: Er is nu onterecht beeld ontstaan als zou de criminaliteitsbestrijding niets voorstellen

“Wat mij nog het meest ergert is dat er nu na het IRT-debat een beeld ontstaat als zou de criminaliteitsbestrijding niets voorstellen.” Dat zegt minister Hirsch Ballin in een vraaggesprek waarin hij terugblikt op de IRT-affaire. Pagina 4, 5 en 6.

PERSPECTIEF VOOR LAND- EN TUINBOUW MOGELIJK

HIRSCH BALLIN BLIKT TERUG OP IRT-AFFAIRE

DE FILOSOFIE VAN ONS FAMILIEBEDRIJF IS DAT BUITENKANT EN
BINNENKANT, NET ALS BIJ EEN MENS, EEN GEHEEL MOETEN ZIJN.

Joop Vink (53), bouwer.

NIET IN ZIJN BLOOTJE STAAN...

Als u een riante villa of een kapitaal bedrijfspand bezit, dan weet u dat dit kostbare onroerend goed dagelijks bloot staat aan de langzaam maar zeker voortsluitende invloed van ons klimaat. Met Surfakote wapent u uw gevels tegen deze continue aanslag.

Surfakote (leverbaar in diverse kleuren) is waterafstotend, dampdoorlatend (TNO B-65-1294).

Het beschermt het metsel/pleisterwerk en (gas)-beton tegen schadelijke weersinvloeden en vormt een

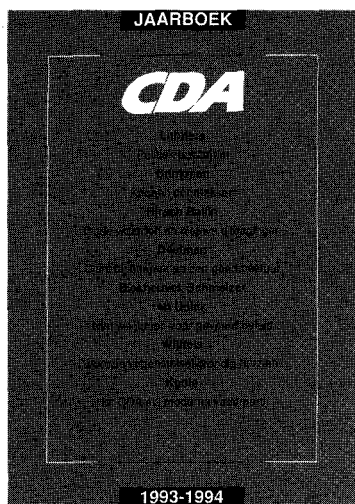
effectief pantser tegen zure regen. Het vormt een 20 tot 30 keer dikkere bescherm laag dan verf en laat zich snel aanbrengen via een arbeidsbesparende spuitmethode.

Zowel fabricage als het aanbrengen, "alles in één hand", met 10 jaar garantie. Ervaring sinds 1961.

Voor alle informatie:

Schuytvlot BV. Postbus 232, 4140 AE LEERDAM,
tel.: 03451-16368, fax: 03451-19882.

SURFAKOTE. SOLIDE BESCHERMING EN VERFRAAIING

Een onmisbaar naslagwerk

Spraakmakend, opiniërend, informatief, divers en verrassend.

Jaarboek CDA 1993-1994

Drs. R.F.M. Lubbers, drs. W.J. Deetman, mr. drs. L.C. Brinkman e.a.

176 pagina's in paperback, geïllustreerd, formaat 17 x 24 cm,

ISBN 90 12 08043 6

slechts **f 25,-**

Nu verkrijgbaar bij de boekhandel

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet,
H. van der Vlies en
L. van der Werff

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.

Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

Foto voorpagina:
Hans Hordijk

Door een fout van de drukker is
in CD/Actueel van 26 maart j.l.
tweemaal dezelfde foto geplaatst,
en tevens een deel van een
pagina niet benut.
Waarvoor onze excuses.

(foto Dijkstra BV)

Dr. Ir. Vos

(foto Elzebet Veenendaal)

En verder:

Column CDA-delegatieleider in Europees

Parlement

Collegevorming in steden biedt gevarieerd

beeld

Commentaren

Van Schalsum

Conclusies Nationaal Platform Globalisering

KRO, waarom?

CDJA

Vrouwenberaad

Tweede Kamer

Uw mening

Agenda

Aan de orde

Interview met erevoorzitter Piet Steenkamp

15

16

17

18, 19

20

20

21

22, 23

Commentaar

Suggestief

In het CDA, maar ook daar buiten, is met verontwaardiging gereageerd op de KRO-tv-uitzending Reporter over Elco Brinkmans commissariaat bij een bedrijf in Scherpenzeel. Die verontwaardiging is begrijpelijk en gerechtvaardigd. De methode waarvan de programmamakers gebruik maakten was zo suggestief dat van de uitzending zelfs met de beste wil van de wereld niet gezegd kon worden dat het alleen om feiten ging.

Natuurlijk: ieder die een publieke functie bekleedt weet dat als er met hem of haar iets 'mis' is dat in de openbaarheid kan worden gebracht. Als dat feitelijk gebeurt is er niets verkeerd mee; een van de functies van de media is nu eenmaal de controlerende. Maar de wijze waarop de Reporter-ploeg te werk ging verdient naar onze mening ook uit journalistiek oogpunt een scherpe afwijzing. Zo werd, schreef media-ethicus Huub Evers terecht, op zeer suggestieve wijze een relatie gelegd tussen frauduleuze praktijken en het commissariaat van Brinkman bij Arscop. De uitzending was in tal van opzichten strijdig met de voortreffelijke adviezen die mr. P.J. Boukema, voorzitter van de Raad voor de Journalistiek, kort geleden gaf voor publikatie van gegevens uit de privé-sfeer van een politicus. De Raad gaat deze materie verder onderzoeken.

Brinkman werd op bijzonder onfaire wijze 'gepakt'. Nog een punt: hij kreeg niet eens een royaal gelegenheid tot een weerwoord in de uitzending, en dat is journalistiek óók kwalijk.

Het is onmogelijk om in een kort commentaar alle aspecten van deze uitzending aan de orde te stellen. Zo stellen we op z'n minst indringende vragen over de samenwerking tussen FIOD en de KRO. We willen hier duidelijk stellen dat aan de integriteit van Elco Brinkman niet kan worden getwijfeld. Hij heeft nooit aanleiding gegeven hem als 'sjoemelaar' te betitelen. Daar is ook nu geen sprake van. Elco Brinkman is altijd recht-door-zee gegaan en we zijn ervan overtuigd dat hij dit ook als commissaris van Arscop heeft gedaan.

Redactie

Er is nu onterecht beeld ontstaan als zou de criminaliteitsbestrijding niets voorstellen

Al die tijd al had hij zich thuis liggen verbijten. Niet alleen van de pijn, maar vooral vanwege het feit dat hij niets kon zeggen. De kranten stonden vol van berichten over de omstreden opheffing van het interregionaal rechteam Noord-Holland/Utrecht (IRT) en over zijn rol daarbij. En hij lag op bed met een beginnende hernia. Minister Hirsch Ballin zag uit naar het Kamerdebat. En hij is tevreden over de afloop. CD/Actueel sprak met de minister op de vrijdag na het debat, terwijl de Ministerraad nog niet eens helemaal afgelopen was en hij eigenlijk al weer bijna bij CDA-campagne-overleg aanwezig moest zijn. Tijdens het interview liep hij vanwege de rugpijn voortdurend rondjes om de tafel.

Met welke verwachtingen bent u het debat in gegaan? "Ik had naar het debat uitgezien. Twee weken lang had ik me thuis liggen verbijten over de discussies in de media. Er werden dingen beweerd, die kant noch wal raakten en ik kon daar niet op reageren. Dus ik was blij toen het debat daar was: eindelijk kon ik zelf mijn verhaal doen. Ik had daarbij voor ogen het verhaal goed en helder over te brengen en ik had de verwachting dat me dat ook zou lukken."

Nú kunt u terugkijken. Vindt u dat u er in geslaagd bent het verhaal zo over te brengen als u wilde?

"Ja. Ik heb de indruk dat het verhaal duidelijk is overgekomen. En dan niet alleen bij de fracties van CDA en PVDA, maar veel breder. Ook de kleine christelijke partijen stemden tegen de motie van de oppositie. VVD en D66 heb ik niet kunnen overtuigen. Maar dat wist ik eigenlijk van tevoren al. Die twee partijen hadden hun standpunt al vóór het debat bepaald. Wat dat betreft vond ik vooral de houding van de VVD-fractie onwaarachtig. Zij had haar standpunt niet alleen voor het debat al bepaald, maar zelfs al vóór het rapport van de commissie-Wierenga er was. Feiten waren voor de VVD-fractie dus niet interessant. Zij hadden duidelijk geen behoefte aan het rapport."

Strakkere aansturing Openbaar Ministerie

Wat zijn voor u de meest positieve uitkomsten van het debat?

"Laat ik beginnen bij het rapport van de commissie-Wierenga. De VVD had er dan misschien geen behoefte aan, maar ik vind het rapport geenszins overbodig. Het is een goed rapport. Het is ook een hard rapport. Er staan geen rechtstreekse verwijten aan mijn adres in; mijn optreden als minister van Justitie ligt in het rapport niet onder kritiek. Maar ik ben in het debat het leveren van kritiek en zelfkritiek niet uit de weg gegaan. Een positieve uitkomst van het debat is dat er overeenstemming is over het feit dat we moeten komen tot strakkere aansturing van het Openbaar Mi-

Ik vond vooral de houding van de VVD-fractie onwaarachtig. Zij had haar standpunt niet alleen voor het debat al bepaald, maar zelfs al vóór het rapport van de commissie-Wierenga er was. Feiten waren voor de VVD-fractie dus niet interessant. Zij hadden duidelijk geen behoefte aan het rapport.

nisterie (OM). Daarnaast zal de politie, ook bij het opsporen van organisaties van criminelen, onder duidelijker leiding van het OM moeten staan. In deze kabinetsperiode zijn de nodige aanzetten voor een effectiever optreden van politie en justitie gegeven. Wij hebben ingrijpende nieuwe wetgeving gemaakt. Wetgeving die bijvoorbeeld het gebruik van richtmicrofoons mogelijk maakt. En waardoor meer kan worden samengewerkt met het buitenland. Op basis van die wetgeving moet het mogelijk zijn nog veel verder te komen in de aanpak van de georganiseerde criminaliteit. Zo moeten we komen tot een situatie waarin één procureur-generaal de portefeuille zware, georganiseerde criminaliteit heeft. Die heeft dan een centrale sturende rol, ondersteund door een landelijke commissie vanuit het Openbaar Ministerie, naast de over het hele land verspreide interregionale rechteams. Want laten we niet vergeten dat er daar nog vijf van zijn, die gelukkig gewoon zonder ruzie functioneren. Via die ene procureur-generaal is er dan een heldere en duidelijke lijn naar de minister van Justitie en dat vergemakkelijkt ook de parlementaire controle. Dat is de positieve conclusie uit dit debat."

Ruzie

De argeloze krantelzer zal zich veelvuldig hebben afgevraagd hoe de situatie rondom de opheffing van het IRT Noord-Holland/Utrecht zo uit de hand heeft kunnen lopen. Hebt u daar een verklaring voor?

"Dan kan ik teruggaan naar de conclusies van het rapport van de commissie-Wie-

“We moeten er rekening mee houden dat we een tik krijgen. Maar het is nergens voor nodig om nu, als in een soort nachtmerrie, verlamd te gaan zitten afwachten tot we die tik krijgen. We moeten deze laatste weken gebruiken om allereerst aan alle trouwe christen-democraten, maar daarnaast ook aan anderen, duidelijk te maken dat er alle reden is tot vertrouwen in onze stijl.”

renga. Daaruit blijkt dat het team niet is ontbonden vanwege corruptie of omdat er in cocaïne werd gehandeld, zoals werd gesuggereerd. De opheffing van het IRT kan door één simpel zinnetje worden verklaard: er was gewoon ruzie. Amsterdam kon het niet hebben dat er op hun erf een IRT werkte. Toen sommige mensen in Amsterdam vervolgens de indruk hadden dat er iets niet deugde aan de opsporingsmethoden van het IRT is daar veel te onbeheerst op gereageerd.”

Opsporingsmethoden

Deugden die opsporingsmethoden dan wèl?

“Het IRT was ingesteld met als doel zicht te krijgen op de top van criminele organisaties. Dat is buitengewoon moeilijk, want het ‘vuile’ criminele werk wordt uiteraard niet door de top gedaan. Hoe krijg je daar dan zicht op? Er zijn twee manieren. De eerste valt samen te vatten door: ‘follow the money’. Kijk waar het geld heen gaat, dan kom je vanzelf bij de top terecht. De tweede manier is: dring door in de besluitvormingsstructuur van de criminele organisatie. Dat kun je doen door informanten. Dat was één van de methoden van het IRT. De cruciale vraag was nu: is er bij het IRT sprake geweest van een informant, die een rol speelde bij de invoer van een omvangrijke partij hard drugs? De commissie-Wierenga concludeert dat er wèl is gesproken over de invoer van hard drugs, maar dat de invoer van een omvangrijke partij niet concreet aan de orde is geweest. Wel is er gesproken over een partij die onderschept zou

worden, wat kon leiden tot aanhouding van de top van een criminele organisatie. De commissie concludeert dat er op dat punt geen ongeoorloofde dingen zijn gebeurd. Dat werpt dus wel een ander licht op de zaak en geeft aan dat er door de bevoegde autoriteiten in Amsterdam overhaast te drastische beslissingen zijn genomen, die hebben geleid tot het opblazen van het team.”

Er is een moment geweest waarop u voor het eerst van deze zaak hoorde. U wist toen niet wat u nu wel weet. Had u achteraf gezien niet toen al alerter moeten reageren?

“De eerste keer dat ik ervan hoorde was het moment waarop de hoofdofficier van Justitie en de betrokken procureur-generaal mij zeiden: hier gebeuren dingen, waarvoor wij geen verantwoordelijkheid kunnen dragen. Als zij aangeven dat niet te kunnen, kan de minister van Justitie dat ook niet. Maar inderdaad wist ik toen niet wat ik nu wel weet. En dat spijt mij. Dat is ook een persoonlijke teleurstelling. Er zijn mensen geweest in wie ik het vertrouwen had dat zij mij zouden vertellen, wat ik moest weten. Dat is dus niet gebeurd.”

Zes-minnetje

De eigen CDA-fractie heeft u uiteindelijk gesteund in het debat, maar heeft u daarbij zeker niet gespaard. Er werd zelfs, na afloop van fractieberaad, gesproken over het uitdelen van ‘zes-minnetjes’. Dat is maar net voldoende. Met dat cijfer was u vroeger op school vast niet tevreden. Hoe kunt

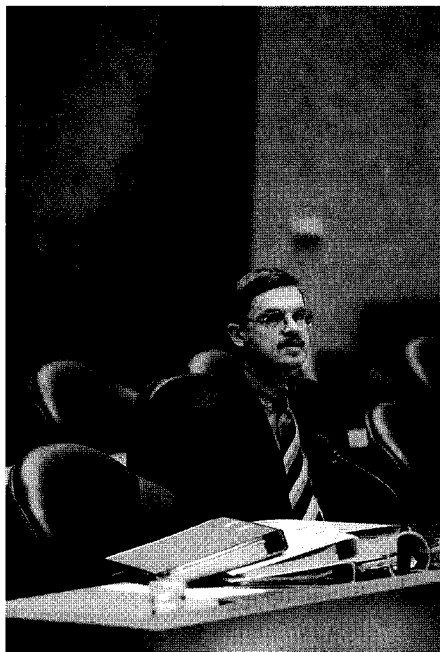
u dat nu dan wel zijn, als u dat cijfer krijgt van uw eigen CDA-fractie?

“Ach, als ik dat cijfer vroeger op school voor zingen had gekregen was dat nog ruim beloond geweest. Ik heb in de bijdrage van de CDA-woordvoerder aan het debat, Frans-Jozef van der Heijden, geen enkele twijfel horen doorklinken als het ging om vertrouwen in de minister van Justitie. Dat vertrouwen was en bleef volop aanwezig. Maar wij hebben gelukkig in het CDA wèl de traditie, dat we stevige debatten voeren over wat er is gebeurd. We zeggen niet zomaar: jij bent van dezelfde partij, dus we zullen je maar sparen. Dan zou ik me pas hebben gegeneerd, want dan zou het lijken alsof ik zelf mijn verhaal niet kon doen. En dat was voor mij nu juist weer de waarde van het debat.”

Verkeerd beeld criminaliteitsbestrijding

Vindt u het niet jammer dat er nu aan het einde van deze kabinetsperiode toch een beeld blijft hangen van falende criminaliteitsbestrijding, terwijl dat nu bij uitstek het onderwerp is geweest dat u heeft willen aanpakken?

“Ja, dat is heel jammer. Naast de ergernis over het feit dat men daar in Amsterdam ruziënd door de grachten rolde, is dat ook het punt dat mij nog het meest ergert: dat er een beeld ontstaat als zou de criminaliteitsbestrijding niets voorstellen. Terwijl zich in deze kabinetsperiode de grootste reorganisatie van een rijksdienst voltrok, die er ooit geweest is, namelijk de samenvoeging van de gemeentekorpsen en de rijkspolitie. Terwijl we in een hoger tempo

"Het heeft de KRO in de uitzending Reporter ontbroken aan de vereiste zorgvuldigheid"

(foto Dijkstra BV)

dan ooit cellen bouwen: gemiddeld 850 per jaar. Dat is alleen al een verdubbeling, vergeleken bij de vorige periode en we vonden het bouwtempo toen al zo hoog. Er is een identificatieplicht ingevoerd, er is nieuwe wetgeving gemaakt, die de mogelijkheden voor criminaliteitsbestrijding, aanzienlijk uitbreidt. Kortom: er is heel veel gebeurd, wat veel te waardevol is om nu door een incident als de IRT-affaire te worden weggedrukt in de beeldvorming. We hebben in deze periode een hele goede basis gelegd om de komende jaren op voort te kunnen bouwen langs dezelfde lijn. Een lijn, die ook heel duidelijk in het CDA-verkiezingsprogramma terug te vinden is."

Niet afwachten

Kunt u de verkiezingen na alle gebeurtenissen van de laatste tijd nog met vertrouwen tegemoet zien?

"We moeten er rekening mee houden dat we een tik krijgen. Maar het is nergens voor nodig om nu, als in een soort nachtmerrie, verlamd te gaan zitten afwachten tot we die tik krijgen. We moeten deze laatste weken gebruiken om allereerst aan alle trouwe christen-democraten, maar daarnaast ook aan anderen, duidelijk te maken dat er alle reden is tot vertrouwen in onze stijl. Die stijl is: geen problemen uit de weg gaan, geen genoeg nemen met goedkope oplossingen en blijven uitgaan van sociaal gevoel. En daar hoort óók de zorg voor veiligheid bij. Want het zijn altijd de meest kwetsbaren in een samenleving, die het hardst te lijden hebben onder onveiligheid."

De KRO en de FIOD hebben contacten gehad over de inval bij het bedrijf Arcscop

waarvan CDA-lijsttrekker Brinkman commissaris is. In CDA-kringen is verontwaardigd gereageerd, met name over het optreden van de FIOD en het tijdstip waarop dit gebeurde. Wat vindt u van de handelwijze van de FIOD en de KRO? En welke maatregelen denkt u te gaan nemen?

"Net zoals ieder redelijk mens vond ik de KRO-uitzending ontstellend. Het was erg suggestief. Het heeft de KRO ontbroken aan de vereiste zorgvuldigheid. Men wist dat Elco zou worden beschadigd. En dat terwijl tegen hem geen enkele verdenking van strafbare feiten bestaat. De manier waarop de aanklacht van de KRO is aangepakt, roept vragen op waarover ik de procureur-generaal in Arnhem heb gevraagd

mij zo spoedig mogelijk gedetailleerd te informeren."

Jolly Kerkstra

Slowaakse burgemeesters volgden scholingsprogramma

Tijdens hun studiebezoek aan Nederland genieten deze twee burgemeesters van de Slowaakse zusterpartij Krestanskodemokratické Hnutie (KDH) zichtbaar van een moment van ontspanning op de melkveehouderij van de familie Machielsen (zie foto). In de week van 20 tot en met 26 maart hebben op uitnodiging van de Eduardo Freistichting dertig gekozen burgemeesters een scholingsprogramma in Nederland gevolgd.

Zij kregen gedurende de hele week een overzicht van het lokaal bestuur in Nederland. Zij waren te gast bij het ministerie van Binnenlandse Zaken, het project Beter Thuis te Den Hoorn, de provincie Zuid-Holland, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, het Interprovinciaal Overleg, de Tweede Kamer en de gemeente Ouderkerk aan den IJssel. Daarnaast hebben zij kennisgemaakt met een aantal Nederlandse bedrijfstukken. Dit waren Van Dijk Beheer B.V. (V.D.D.), de Visafslag Scheveningen, het Industrie- en Havenschap Moerdijk en de melkveehouderij van de familie Machielsen. Tevens volgden zij nog twee workshops. Dit waren achtereenvolgens Local Government in the Netherlands door de heer G. Woertman, vice-voorzitter van de bestuurdersvereniging en Practical Skills Training: Public Speech and Conference Techniques door mevrouw C. Slot-Abeling, stafmedewerker van het Steenkampinstituut. Tenslotte werden zij officieel ontvangen door de Slowaakse Ambassadeur, de heer Pauliny.

De Eduardo Freistichting is de Stichting voor Internationale Solidariteit van het CDA. Op grond van de Subsidieregeling Algemene Vorming en Scholing Politiek Kader in Midden- en Oost-Europa heeft de CDA-stichting voor Internationale Solidariteit 'Eduardo Frei' sinds haar oprichting in juli 1990 ruim 200 vormings- en scholingsprojecten ten behoeve van de Midden- en Oosteuropese zusterpartijen van het CDA uitgevoerd.

(foto Eizebet Veendaal)

(foto Hans Hordijk)

Verzet tegen uitholling geen gezeur

Al vaker schreef ik over de problemen die rijzen bij de voor 1 januari 1995 beoogde uitbreiding van de Europese Unie (EU) met vier nieuwe leden: Finland, Noorwegen, Oostenrijk en Zweden. Door de bank genomen sympathieke landen die je best in je club erbij zou willen hebben. Het zijn immers rijpe democratieën en economieën, niet navelstaarderig en met flink wat aandacht voor het milieu. Dus? En toch zijn er problemen; maar die hebben meer van doen met de opvattingen van de huidige twaalf leden over de toekomst van de EU. U hebt waarschijnlijk wel op de televisie en in de krant iets opgevangen over een twist binnen de EU tussen Londen en de rest over de stemverhoudingen en de meerderheidsvereisten in de Raad van EU-ministers. In de huidige ministerraad hebben de twaalf leden samen 76 stemmen. De vier grote landen hebben alle 10 stemmen, Nederland en andere middenklassers 5 en Luxemburg 2. Er zijn 54 stemmen nodig voor een gekwalificeerde meerderheid en dus 23 stemmen voor een blokkerende minderheid. In een Unie van Zestien zouden deze cijfers 90, 64 en 27 moeten zijn. Dat zou in de praktijk betekenen dat waar nu nog twee grote landen slechts de steun van een kleiner land nodig hebben om een besluit te blokkeren, straks daarvoor twee kleinere landen nodig zijn. Niet onredelijk gezien de toename van het aantal leden van de Unie. De Britten wilden niet instemmen met deze extrapolatie van de stemverhoudingen maar eisten voortzetting van de huidige toestand, dat wil zeggen een blokkerende minderheid van 23 stemmen en dus het relatief moeilijker maken van het overstemmen van de minderheid door de meerderheid.

Na lang gepraat werd in het Griekse Joannina een moeizaam compromis bereikt dat niet op papier maar, naar gevreesd moet worden, wel in de praktijk des levens in verregaande mate tegemoet komt aan de Britse eisen. Dit gevoegd bij het feit dat aan de gedurende twee jaren herhaalde verlangens van het Europees Parlement op het stuk van meer efficiency en meer democratie in het geheel geen aandacht werd geschonken door de EU-ministers, is nu het gevaar reëel geworden dat in het Europees Parlement niet de vereiste meerderheid van het aantal leden (260 voorstemmen) zal worden gevonden die nodig is voor de instemming van het Parlement met de uitbreiding. Een ernstige situatie.

Wanneer ik met mensen overleg pleeg over de dreigende impasse dan krijg ik vaak de vraag voorgeschoteld of we in het Europese Parlement niet te zeurderig doen over het Britse optreden. Het is

toch duidelijk - zo hoor je dan - dat de Britse conservatieve regering dit theater alleen opvoert om de eenheid in het eigen kamp tussen pro-Europeanen en rebelse Euro-sceptici overeind te houden. Werd Prime Minister John Major in de Britse pers niet afgeschilderd als de grote verliezer van het gevecht over de Europese stemverhoudingen? Daarvoor kun je toch de toegang voor de aspirant-leden niet weigeren? En is het niet zo dat er in 1996 een conferentie komt om het Verdrag van Maastricht te evalueren waarbij alles op het gebied van de instellingen en de werkwijze aan de orde kan komen? Waar praten we dan eigenlijk over?

Neen, het is geen gezeur!

De Europese Unie is in zoverre een unieke organisatie dat zij een supranationale laag overheidsgezag kent die boven de lidstaten uitsteekt. De scheppers van de Europese constructie hebben dat uitdrukkelijk zo bedoeld omdat losse coalities van staten een onvoldoende antwoord waren op de problemen waarvoor Europa vlak na de Tweede Wereldoorlog stond. Kern van die constructie is dat individuele lidstaten aanvaardden dat ze overstemd kunnen worden. Groot-Brittannië heeft die kern toen het eenmaal - veel te laat - toetrad nooit echt aanvaard en continu en consequent geprobeerd het bovennationale karakter van Europa uit te hollen en vervolgens om zeep te helpen. Dat is de realiteit! Het bereikte compromis vormt een volstrekt foute opmaat voor de evaluatie van 1996. De bedoeling was om dan de efficiency en de democratie van de Unie te verbeteren terwijl met de afspraak van Joannina een voorschot is genomen op een verslechtering.

Het Europees Parlement is met zijn bezwaren allerm minst uit de lucht komen vallen. Zoals gezegd, het heeft hiervoor jaren gewaarschuwd. Op dit moment bij de uitbreiding, heeft het Parlement de kans het proces van 1996 te beïnvloeden. Straks nauwelijks. Wij hebben niets tegen de aspirant-leden en wij zullen daar ook geen neen tegen zeggen. Maar er is alle aanleiding te proberen enige tijd te winnen om de EU-ministers in de gelegenheid te stellen grondig na te denken over de toekomst van onze Unie alvorens funeste stappen te zetten in de richting van verdere uitholling en afbraak van het supranationale en democratische erfgoed.

Jean Penders

voorzitter CDA-delegatie Europees Parlement

Collegevorming in steden biedt gevarieerd beeld

Op 12 april zijn niet alleen de nieuwe gemeenteraden geïnstalleerd, maar ook de nieuw gevormde colleges van Burgemeester en Wethouders in ruim 600 gemeenten aangetreden. De totale uitkomst van de college-onderhandelingen in alle gemeenten is nog niet bekend, zodat nog geen algemene conclusies getrokken kunnen worden. Wel is bekend dat in delen van het land, (Noord-Holland, Drenthe en delen van Zuid-Holland) het CDA opmerkelijk vaak in de oppositie is geraakt. Ook in de (voormalige) CDA-bolwerken Aalten en Eibergen gebeurde dit. In dit artikel wordt ingegaan op de collegevorming in de 43 steden (zie het bijgevoegde overzicht). De conclusie luidt dat de uitkomst een gevarieerd beeld biedt. De uitkomst voor het CDA is redelijk maar niet zonder zorgen.

De uitslag van de raadsverkiezingen van 2 maart was voor het CDA zonder meer teleurstellend. Het onverwacht grote verlies voor het CDA heeft echter de aandacht afgeleid van het opnieuw forse verlies van de PvdA. Verloor het CDA op 2 maart jl. 720 raadszetels, de PvdA verloor in 1990 en 1994 samen 1000 raadszetels. Vooral in de traditionele stedelijke bolwerken van de PvdA is dit verlies hard aangekomen. Tegen deze achtergrond is de collegevorming in de steden gestart.

Het gevolg van de veranderingen in de krachtsverhoudingen in de raden in de steden leidde er toe dat er geen colleges

meer gevormd kunnen worden gebaseerd op de steun van twee partijen. De verbreding van de colleges die al in 1990 is begonnen

zette zich voort. Gesproken wordt wel over 'gedwongen afspiegelingcolleges'.

In sommige steden (Dordrecht, Tilburg, Rotterdam) treden nu colleges aan die gesteund worden door vijf(!) fracties. Hoewel gebaseerd op een programakoord kunnen men zich afvragen hoe groot de stabiliteit en de bestuurskracht van deze coalities is. Ook moet afgewacht worden hoe de verhouding tussen een zo breed samengesteld college en de raad zich zal ontwikkelen.

Vindt de discussie vooral plaats in het college of verplaatst zij zich juist naar de raad?

Positie CDA

Het CDA heeft zich redelijk kunnen handhaven in de collegevorming. Maakte het CDA bij het aantreden van de nieuwe raden in 1990 nog deel uit van het college in 37 gemeenten, in 1994 is dat in 36 gemeenten het geval. Het aantal wethouders is echter gedaald van 75 naar 54. Zorgelijk is het verlies aan bestuurszetels in de negentien grote steden. Het CDA leverde daar twaalf wethoudersposten (33-21) in

In een aantal steden is het fenomeen deeltijdwethouder nu geïntroduceerd. Bij de college-onderhandelingen is van deze mogelijkheid gebruikt gemaakt, vooral in het kader van de politieke rekenkunde. Het lijkt er wel op alsof er nu in een aantal steden A- en B-wethouders optreden.

en komt daarbij onder het niveau van 1986. Inmiddels is het CDA qua omvang daar de vierde bestuurspartij geworden. PvdA en D66 zijn in wethouderszetels nu vrijwel even groot. D66 mag zich nu ook een bestuurderspartij in de grote steden noemen.

Opmerkelijk en tegelijk zorgelijk is het dat het CDA nu ook in de steden rond Amsterdam in de oppositie terecht is gekomen: namelijk in Almere, Haarlem, Hoorn, Pur-

merend en Zaanstad. Er is een 'paarse' vlek rond Amsterdam ontstaan. Alkmaar is echter een goede uitzondering. Hier keerde het CDA na vier jaar terug in het college.

Afgenomen dominantie van één partij

Vooral de tijd van dominantie van de PvdA in de steden is voorbij. Wist deze partij bij de collegevorming in 1990 de schade nog te beperken, in 1994 heeft de PvdA in veel steden wethoudersposten ingeleverd. In de negentien grote steden is het aantal PvdA-wethouders in vergelijking met 1986 gehalveerd (1986-70, 1994-

33). Het meest spectaculair is de uitkomst van de onderhandelingen in Rotterdam. Daar gaat de PvdA terug van zes naar twee wethouders in een college met vijf(!) partijen. Maar ook

voor de andere partijen geldt dat in geen van de steden nog sprake is van duidelijke getalsmatige dominantie van één partij in de colleges. Nergens levert een partij meer dan drie wethouders. Het CDA levert in geen van de steden meer dan twee wethouders. In Apeldoorn, Delft en Venlo belandde de PvdA in de oppositie. In Haarlem keerde deze partij ten koste van het CDA terug in het college. D66 maar vooral de VVD hebben hun positie in veel

OVERZICHT COLLEGEVORMING IN DE 43 STEDEN

	CDA	PvdA	D66	VVD		CDA	PvdA	D66	VVD
	90-94	90-94	90-94	90-94		90-94	90-94	90-94	90-94
Alkmaar	0-1.6(2)	2-1.6(2)	1-1	1-1	Hoorn	2-0	2-2	0-1	0-1
Almelo	2-2	2-2	0	1-1	Leeuwarden	2-1	3-2	0-1	
Almere	1*-0	2-1	0-2	2-2	Leiden	2-1	3-2	0-2	
Alphen	2-1	1-1	0-1	2-2	Lelystad	1-1	1-1	1-1	1-1
Amersfoort	2-1	1-1	0-2	1-2	Maastricht	2-2	2-2	1-1	
Amstelveen	1-1	1-1	1-1	1-2	Nijmegen	2-2	2-2	2-2	
Amsterdam	0-0	3-3	2-2	1-2	Roosendaal	2-2	1-1		1-1
Apeldoorn	3-2	2-0	2-2	2-2	Rotterdam	2-1	6-2	0-1	1-1
Arnhem	0-0	3-2	2-2	2-2	Tilburg	3-2	1-1	1-1	1-1
Breda	2-2	2-1	1-2	1-1	Utrecht	2-1	3-2	2-2	1-0
Capelle	1-1	1-1	0-1	1-1	Venlo	3-2	2-0		0-1
Delft	0-1	2-0	1-1	1-1	Vlaardingen	2-1	2-1	1-1	0-1
Den Haag	2-1	3-2	1-1	2-3	Vlissingen	1-1	2-2		1-1
Den Bosch	2-1.75 (2)	2-1.75(2)	1-1	0-1	Zaanstad	2-0	3-2	1-2	0-2
Deventer	1-1	3-3		1-1	Zoetermeer	2-0	2-2	2-2	1-2
Dordrecht	0-1	3-2	1-1	1-1	Zwolle	2-1	2-2	1-1	1-1
Ede	2-2	1-1	1-1			75-54	92-69	33-49	33-49
Eindhoven	3-2	2-1	1-1	0-1	<i>* tussentijdse collegebreuk</i>				
Emmen	2-2	3-2		0-1	<i>CDA in het college (1990-37 steden; 1994-36 steden)</i>				
Enschede	0-2	4-2	1-1	1-1	<i>CDA in het oppositie (1990-6 steden; 1994-7 steden)</i>				
Groningen	2-1	3-3	2-2						
Haarlem	3-0	0-2	1-2	1-2	19 grote steden:aantal wethouderszetels				
Haarlemmermeer	2-2	1-1	1-1	2-2		<u>1986</u>	<u>1990</u>	<u>1994</u>	
Heerlen	3-2	2-1	1-1	1-1	PvdA	70	49	33	
Helmond	3-2	2-1.75(2)		0-0.75(1)	CDA	25	33	21	
Hengelo	2-2	2-1.6(2)	0-1	0-0.8	VVD	19	16	23	
Hilversum	2-1	1-1	1-1	0-1	D66	3	22	31	

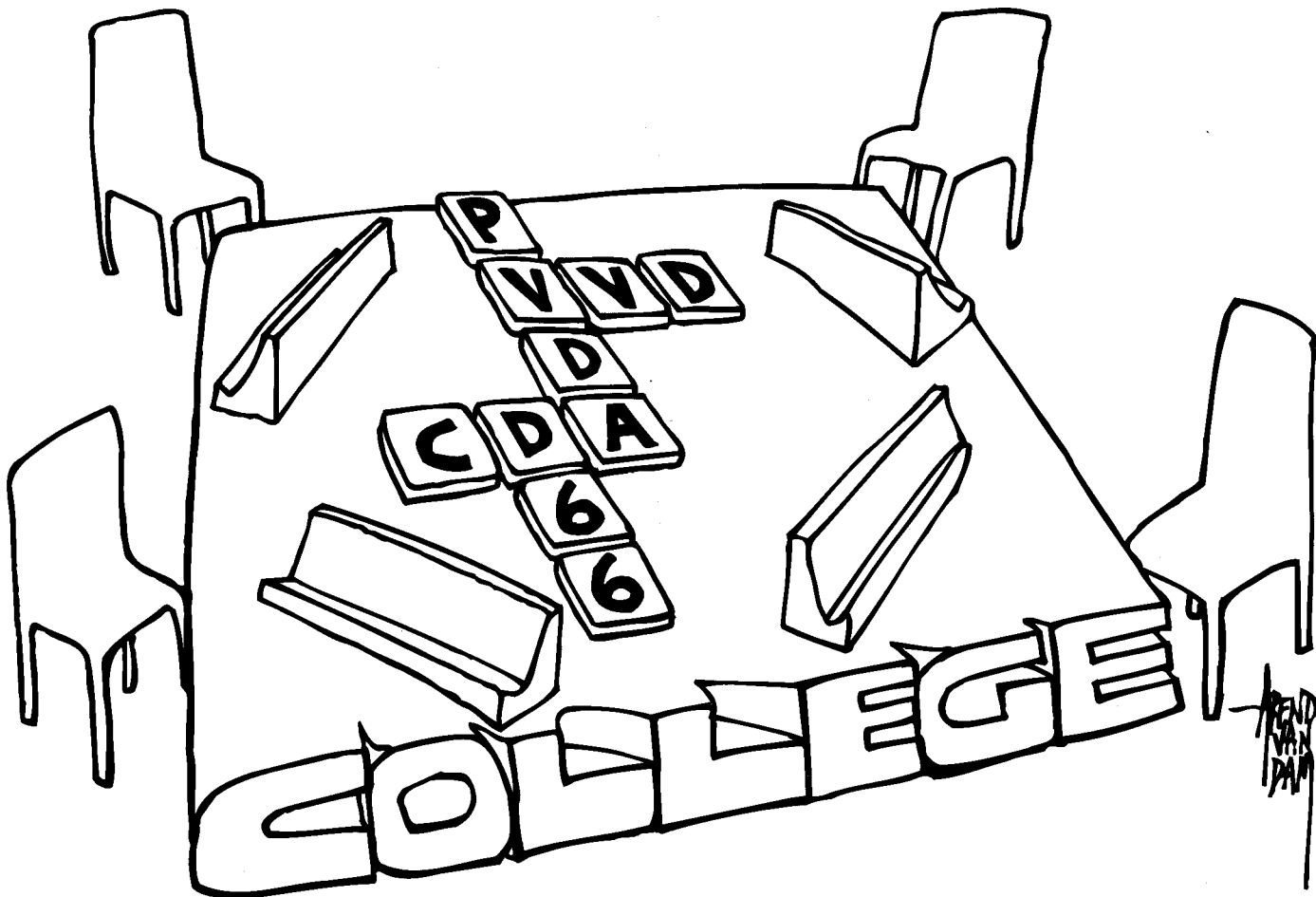
steden versterkt. In een aantal gemeenten (Almere, Alphen en Den Haag) is de VVD nu zelfs de leidende partij in het college. Afgewacht moet worden of de liberalen die rol kunnen waarmaken.

Positie stadspartijen

Stonden de verkiezingen in maart mede in het teken van de sterke opkomst van lokale lijsten, bij de collegevorming in de steden

hebben deze partijen nauwelijks een rol van betekenis gespeeld. Alleen in Delft, Eindhoven, Helmond en Venlo wisten deze partijen door te dringen tot het college. Ook in gemeenten zoals Hilversum, Roosendaal, Zwolle waar inmiddels grote fracties van stadspartijen bestaan bleven deze partijen buiten het college. Ook de Socialistische Partij (SP), in Vlaardingen en Zoetermeer een grote fractie, bleef bui-

ten het college. Betreurenswaardig is het om van vertegenwoordigers van plaatselijke partijen te vernemen dat zij "in het geheel niet van plan waren om deel te nemen aan college-onderhandelingen". Het is voor de komende periode van belang voor het CDA om duidelijk te maken dat dergelijke partijen in het geheel geen alternatief zijn, ook omdat men niet bereid is met een serieus program deel te nemen

aan de collegevorming. Anderzijds zal in de gemeenten waarin men wel vertegenwoordigd is in het college moeten blijken welk resultaat men boekt.

Deeltijdwethouders

Sinds 1 januari biedt de nieuwe Gemeentewet de mogelijkheid tot benoeming van wethouders in deeltijd in gemeenten boven de 18.000 inwoners. In een aantal steden is dit fenomeen nu geïntroduceerd. Bij de college-onderhandelingen is van deze mogelijkheid gebruikt gemaakt, vooral in het kader van de politieke rekenkunde. De introductie van deeltijdwethouders is afhankelijk gemaakt van de politieke krachtsverhouding. Het lijkt er wel op alsof er nu in een aantal steden A- en B-wethouders optreden. Er bestaan nu wethouders in steden die voor 80%, 75% en 50% betaald worden. Zij allen hebben echter wel volledig stemrecht in het college. De doelstelling van introductie van deeltijdwethouders in gemeenten was aanvankelijk om het wethouderschap ook open te stellen voor andere doelgroepen. Voorlopig lijkt het er op dat de invoering van deeltijdwethouders in sommige colleges hoofdzakelijk gebaseerd is op de uitkomst van een gewenste verdeling tussen partijen. Een interessant fenomeen om te volgen.

Het CDA in de oppositie

Helaas is het CDA in een aantal steden in de oppositie geraakt: Zaanstad, Haarlem,

Hoorn en Zoetermeer. In Almere, Amsterdam, Arnhem bevond men zich daar al in. Het is van belang om de oorzaken hiervan na te gaan. Het kan liggen aan het geringe aantal zetels van het CDA, maar ook aan de beschikbare kandidaten of 'oude rekeningen' bij overige partijen. Zeker de fracties die nu in de oppositie zijn gekomen moeten een analyse maken van de oorzaken en de gevolgen van een dergelijke situatie. Ook daar moet onderkend worden dat de oppositierol een onderdeel is van het politieke systeem en dat een terugkeer in het college in de toekomst zeker niet uitgesloten is. Het CDA in Enschede, Alkmaar en Delft is hiervan een voorbeeld. Men kan van elkaar leren. Het is ondanks de verzwakte positie verheugend om te zien dat waar het CDA in 1990 terugkeerde in het college - in Leiden, Rotterdam en Utrecht - , het CDA opnieuw in het college zit.

Nazorg en uitdaging

Collegevorming leidt ook tot teleurstellingen. Sommige wethouders keren onvrijwillig niet meer terug. Raadsleden zien hun hoop om wethouder te worden niet in vervulling gaan. Het CDA zal in ieder geval aandacht moeten besteden aan die (full-time) wethouders die nu onvrijwillig niet meer mogen terugkeren. Samen met de Bestuurdersvereniging zal bekeken moeten worden hoe deze mensen een nieuwe (bestuurlijke) uit-

daging geboden kan worden. Van belang is tevens dat hun know-how behouden blijft voor het CDA.

Daarnaast moeten de nu aangetreden fracties aan de slag. De campagne voor de raadsverkiezingen in 1998 is al begonnen.

Arie van der Veen

Addertjes

- * *Geldt het discriminatieverbod ook niet voor lijsttrekkers?*
- * *Hirsch Ballin hield in ieder geval de rug recht en ging niet bij de pakken neerzitten.*
- * *Heeft de FIOD wel voldoende leden om als zendgemachtigde te mogen optreden?*

IRT-debat

In het Tweede Kamerdebat over de omstreken opheffing van het interregionaal rechteercheteam Noord-Holland/Utrecht ging het vooral om hoe het zo fout heeft kunnen gaan en wie daarvoor verantwoordelijk zijn. Dat is ook goed. Het gaat er in de politiek om dat verantwoordelijkheden helder vastliggen, zodat mensen er op aangesproken kunnen worden. Terecht zijn de in dit geval verantwoordelijke ministers Hirsch Ballin en Van Thijn door de Tweede Kamer in het debat dan ook geenszins gespaard. Het vuur werd hen na aan de schenen gelegd. Toen bleek dat zij de hen gestelde vragen afdoende konden beantwoorden, was er niets meer dat hun verder functioneren wat dat betreft nog in de weg stond.

De andere zeer belangrijke uitkomsten van het Kamerdebat - de beloofde strengere controle van het Openbaar Ministerie op de politie en het parlementaire onderzoek naar de opsporingsmethoden van politie en justitie- bieden verder handvaten om uitwassen zoals de IRT-affaire in de toekomst te voorkomen.

CDA wil regeren

Bespiegelingen over de rol van het CDA na de komende verkiezingen schijnen in campagnetijd onontkoombaar te zijn. De vraag is echter welk doel dit vooruitzien op dit moment heeft. Zeker van prominente en door de wol geverfde CDA'ers mag uiterste terughoudendheid op dit punt verlangd worden. Alle energie dient erop gericht te zijn een goed verkiezingsresultaat te behalen. Pas daarna breekt de tijd aan voor een antwoord op de vraag 'hoe nu verder'. Het CDA heeft een goed programma, heeft een goed team van kandidaten en is uitstekend toegerust om opnieuw regeringsverantwoordelijkheid te dragen. Juist op een moment dat het tegenzit zullen we ons extra moeten inspannen om duidelijk te maken waar het CDA voor staat en wat de partij wil. Het is langzamerhand duidelijk dat andere politieke partijen het CDA het liefst naar de zijlijn willen wegdrücken. Het wordt al te gek als ze daarbij worden gesteund door vooraanstaande CDA'ers.

Het CDA en de collegevorming

Op 12 april jl. zijn de nieuwe gemeenteraden geïnstalleerd en de colleges van B en W gevormd. Er is sprake van een grote diversiteit in collegesamenstelling. De balans voor het CDA kan nu worden opgemaakt. In veel gemeenten draagt het CDA opnieuw collegeverantwoordelijkheid. In de steden heeft het CDA zich, ge-

zien de teleurstellende uitslag van de verkiezingen, redelijk kunnen handhaven. In de meer landelijke gemeenten heeft het CDA relatief veel wethouderszetels moeten inleveren. In verschillende gemeenten, ook in forensengemeenten komt het CDA in de oppositie. Positief is echter dat in verschillende gemeenten waar het CDA niet in het college vertegenwoordigd was de partij nu terugkeert.

Het is voor de komende periode weer "een heel karwei" om met kleinere CDA-fracties het raadswerk ter hand te nemen. Dat betekent nog harder werken. Het is van groot belang nu de collegevorming achter de rug is dat de CDA-fracties een plan trekken om de herkenbaarheid van de CDA-raadsleden te vergroten. "Politiek dichtbij mensen" is daarbij een goede leidraad. Burgers en hun organisaties opzoeken, luisteren, maar ook kiezen. De CDA-vertegenwoordigers, gevoed door het CDA-gedachtengoed en zich baserend op goede programma's kunnen aan de slag.

zgeassocieerd werden met corruptie en banden met de mafia. Vooral de christendemocraten en de sociaal-democraten waren slachtoffers. De kiezer beloofde die partijen, die de verliezers altijd bestreden hadden: de kapitalisten van Berlusconi, de fascisten en de regionalisten aan de ene kant en de verjongde communisten anderszijds. De rechtse alliantie haalde de meerderheid. Maar raakte meteen ook onderling verdeeld. Ook daar zijn de blazoenen niet smetvrij. Er is wat dat betreft dus niets nieuws onder de Italiaanse zon. Het ziet er naar uit dat een politieke cultuur zich niet laat veranderen door wijzigingen in het formele systeem. Daar zal toch meer voor nodig zijn.

Italiaanse verkiezingen

Verdeeld, verkleind, en weggedrukt in het midden van het politieke spectrum: van de Italiaanse Christen Democratische Partij is weinig over na de parlementsverkiezingen van twee weken geleden. Het waren de eerste parlementsverkiezingen volgens een gewijzigd kiesstelsel. Italië heeft tegenwoordig een districtenstelsel, zij het in iets gematigder vorm dan in Groot-Brittannië. De kiezer rekende af met de partijen die

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik moet de dames en heren CDA'ers wel waarschuwen: er komt weliswaar een einde aan de ellende, maar die is nog niet in zicht. Bij politieke partijen komt dat altijd allemaal tegelijk, zoals iedere PvdA-collega zal kunnen bevestigen. Dat begint met slechte polls, een voorzitter die rondfiets in Toscane, een verwarde meeting in de Rode Hoed en dat loopt via verkeerd briefpapier van een staatssecretaris, roddels over ruzies en relaties, naar aftredende staatssecretarissen en nog eens nog slechtere polls. Bij het CDA gaat dat een tikje anders, maar dat is alleen een cultureel verschil. CDA'ers die menen dat ze nu alle tegenslagen wel gehad hebben, doen er toch verstandig aan de komende weken rekening te houden met een brief van 64 verontruste dominees over het ontbreken van de C, een interview met bisschop Bomers over te weinig R, een voorkeursactie in het Noorden en een eis tot een extra congres in het Zuiden; Dries van Agt en Willem Aantjes zullen zich nog via de EO tot ons richten met hun ervaringen terwijl ook Sytze Faber, Willem Mateman en oud-senator Kaland de stilte zullen gaan verbreken. Intussen zal deze week onthuld worden dat de kat van de burens van een aange-trouwde nicht van Brinkman voorkomt in de dossiers van het meldpunt dieren-mishandeling (Fons de Poel van KRO's Brandpunt werkt aan een special daarover) terwijl de kunstredactie van "het Parool" ingaat op het gerucht dat Kees Bremmer valse Janneke Brinkman's in omloop heeft gebracht. Wie dat allemaal opgewekt overleeft, kan óók het land wel regeren.

Zonder vernieuwing geen

In de toekomst heeft de Nederlandse land- en tuinbouw twee belangrijke hoofdfuncties. Dat zijn de voort

Tot deze aanbeveling komt het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA in de publikatie 'Schakels tussen

door dr.ir. M.P.M. Vos, in het dagelijks leven voorzitter van he

Volgens de Commissie-Vos heeft de agrarische sector de taak om de samenleving op een duurzame en concurrerende manier te voorzien van gezonde, veilige en hoogwaardige landbouwproducten. Het houdt in dat deze producten een goede kwaliteit moeten hebben, op milieuverantwoorde manier zijn voortgebracht en dienen te zijn gericht op een kritisch koperspubliek. Gezien de ontwikkeling van het huidige Europese markt- en prijsbeleid moet de agrarische sector op een milieuverantwoorde wijze voldoen aan een veelkleurige marktverraag. De Commissie-Vos geeft aan, dat de sector daarom moet streven naar een hogere toegevoegde waarde van de Nederlandse landbouwproducten. Zoiets kan alleen optimaal tot zijn recht komen in een ketenorganisatie, waarbinnen kennis, logistiek en marketing in iedere schakel van de totale bedrijfskolom met elkaar zijn verbonden.

Met betrekking tot de rol van de Nederlandse overheid zien de samenstellers van het rapport een beperkte, voorwaarden-scheppende taak. De overheid stimuleert het kennis- en technologiebeleid, zorgt voor een consistent en uitvoerbaar milieubeleid en stelt vervolgens eisen aan de kwaliteit van de agrarische producten.

Natuur en landschap

Het rapport van het Wetenschappelijk Instituut (WI-rapport) stelt vast dat de land- en tuinbouw bijdraagt aan de zorg voor zogenaamde niet-verkoopbare producten ofwel de collectieve goederen natuur en landschap. De agrarische sector in het landelijke gebied zal zich steeds meer bezighouden met nieuwe productiefuncties. Hierbij kan worden gedacht aan recreatie, natuurzorg, landschapsbeheer, streekeigen producten, toerisme en dergelijke. De commissie beaamt dat dit voor de sector een mentaliteitsomkering betekent. Natuur- en landschapsbeheer worden voor de boer nieuwe bedrijfstakken. Ze zijn daarmee een potentiële inkomensbron in het landelijk gebied.

De rol van de overheid gaat hier veel verder dan bij de hiervoor genoemde hoofd-

functie van de sector. De overheid dient namelijk op hoofdlijnen te sturen als het gaat om de aanwijzing van natuur- en landschapsgebieden. Zij moet ook een beloningssysteem opzetten. Op grond daarvan worden de boeren aangesproken om mee zorg te dragen voor de collectieve goederen natuur en landschap.

Versterking hoofdfuncties

De Commissie-Vos komt vervolgens met een aantal aanbevelingen om deze hoofdfuncties van de landbouw in het agrarisch gebied te realiseren. Zo moet het overheidsbeleid voor de agrarische sector gebaseerd zijn op perspectief voor deze sector en dat binnen de randvoorwaarden van natuur, landschap en milieu. Het rapport kiest daarbij voor een aanpak, gekenmerkt door medeverantwoordelijkheid en zelfregulering door de land- en tuinbouw. Een milieuverantwoorde productie op de agrarische bedrijven is gediend bij het stimuleren van het ondernemerschap in de sector. Daarom moeten volgens het rapport duidelijke normen op bedrijfsniveau en financiële prikkels de basis vormen van het milieubeleid. Daarbij kan vooral worden gedacht aan de instrumenten financiële regelgeving, convenanten, praktijkgerichte onderzoeksprojecten en voorlichting.

De boeren en tuinders zijn in de visie van de Commissie-Vos verantwoordelijk voor de realisering van de milieudoelstellingen op hun eigen bedrijf. Ze moeten de milieubelasting minimaliseren, onder meer door boekhoudingen bij te houden voor mineralen en gewasbeschermingsmiddelen. Ook de economische positie van de agrarische sector moet duurzaam worden versterkt. Dat kan volgens het WI-rapport indien de sector zelf meer aandacht besteedt aan kwaliteit, produktdiversificatie en milieucriteria. Daarnaast zal het tot waarde brengen van agrarische producten in toenemende mate in ketenverband (van winkelschap tot grondstof) tot zijn recht komen.

Door boeren op basis van gespreide verantwoordelijkheid voor natuur en landschap aan te spreken op hun ondernemer-

schap zijn er in het landelijk gebied mogelijkheden voor een structurele en betaalbare instandhouding en ontwikkeling van natuur- en landschapswaarden. Indien de samenleving de natuurwaarden in het landelijk gebied wil stimuleren en een gevarieerd landschap op prijs stelt, zal de bijdrage van de agrarische ondernemers voldoende moeten worden gehonoreerd, zo zijn de samenstellers van het rapport van mening.

Optimistische visie

Wanneer deze aanbevelingen inderdaad in praktijk worden omgezet, is een optimistische visie op de toekomst van de Neder-

Dr. ir. R.P.M. Vos, voorzitter van de WI-commissie

perspectief voor de sector

ng van verkoopbare agrarische producten en de produktie van de collectieve goederen natuur en milieu.

ouw, milieu en natuur'. Voor dit onlangs gepubliceerde beleidsadvies tekende een commissie, die is geleid

ge van Bestuur van de Landbouwuniversiteit te Wageningen.

landse land- en tuinbouw gerechtvaardigd. De commissie ziet de land- en tuinbouw dan ontwikkelen naar een sector waarbij enerzijds de voortbrenging van landbouwproducten zich heeft aangepast aan de ontwikkelingen, maar tevens de diversiteit van natuur en landschap is toegenomen. Het alternatief is een pessimistische visie op de sector zonder vooruitzichten. Daarbij zouden de landbouwprijzen worden overgelaten aan de wereldmarkt, waarbij ook de inkomstoeslagen omlaag gaan. Onbegrip tussen het landbouwbedrijfsleven, de overheid en de natuur- en milieubeweging leidt vervolgens tot een wederzijdse defensieve opstelling. Het natuur-

en milieubeleid zal in deze pessimistische visie van bovenaf door de overheid worden uitgevoerd. De boeren zullen niet de verantwoordelijkheid willen nemen om de milieudoelstellingen op hun bedrijf te realiseren.

Het Wetenschappelijk Instituut kiest in zijn rapport heel duidelijk voor de optimistische visie op de Nederlandse land- en tuinbouw. Rode draad door het rapport is dat de begrippen landbouw, natuur en milieu niet per definitie tegenstrijdig zijn. Maar dan hebben zowel het landbouwbedrijfsleven als de overheid de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te versnellen. Daar-

voor worden in het WI-rapport aanbevelingen gedaan ten behoeve van de komende kabinetsperiode. Het CDA gelooft in een perspectiefbiedende land- en tuinbouw.

Tiny Brouwers

'Schakels tussen landbouw, milieu en natuur', het beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA is te bestellen door f 17,50 over te maken op gironummer 396551 t.n.v. SDU-DOP te Leiden o.v.v. Schakels tussen landbouw, milieu en natuur, codenummer CDA-02-024/94.

beleidsadvies schreef.

(foto Elzabet Veenendaal)

Bukman: Gezamenlijke verantwoordelijkheid voor nieuwe aanpak

Minister Bukman: "Boeren en tuinders maken momenteel een moeilijke tijd door. Dat betekent dat overheid en samenleving extra alert moeten zijn. De agrarische sector is immers van groot belang voor werkgelegenheid, export en de leefbaarheid van het landelijk gebied. Zonder boeren en tuinders zouden wij slecht af zijn.

Er is in de land- en tuinbouw meer aan de hand dan een conjunctuur die tegen zit. Terecht wordt dat in het rapport 'Schakels tussen landbouw, milieu en natuur' opgemerkt. Er zijn enorme ontwikkelingen op het gebied van markt en milieu aan de gang. De klant is meer dan ooit koning. De technologie schrijdt voort. Natuurbeleid is geen hobby maar noodzaak. Nieuwe wegen zijn nodig om te overleven.

De christen-democratie draagt mede-verantwoordelijkheid voor de richting die de agrarische sector na de oorlog is ingeslagen. Dat was een goede richting. Maar we zijn tegen grenzen aangelopen. Dat maakt een heroriëntatie nodig. Ook dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Daarom is het goed dat het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA met bouwstenen komt die - en op dat punt prijs ik me gelukkig - niet haaks staan op beleidsontwikkelingen die de afgelopen periode in gang zijn gezet. Ik noem twee van die ontwikkelingen.

In de eerste plaats zijn boeren en tuinders zelf verantwoordelijk voor de beheersing van milieuproblemen op het eigen bedrijf. In overleg met de sector is een aanpak gekozen die haalbaar en betaalbaar is. We zijn af van het idee dat alles in orde komt als de overheid met een hele serie generieke ge- en verboden op de stoel van de ondernemer gaat zitten. Laat de boer en de tuinder ondernemen! Het blijkt overigens een hele klus om zo'n nieuwe aanpak goed handen en voeten te geven. Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Ten tweede. Boeren nadrukkelijk en tegen betaling inschakelen voor de instandhouding van natuur- en landschapswaarden. Op dat punt is een begin gemaakt. Maar ons denken moet verder gaan, zowel in nationaal als Europees verband. In die zin levert het WI-rapport goede aanzetten. Natuur en landschap zijn collectieve goederen. Dan moeten we ook de discussie aandurven over het prijskaartje dat daar voor de samenleving aan vast zit."

Conclusies Nationaal Platform Globalisering

Vergroting van de flexibiliteit, vermindering van de regelgeving en de administratieve lastendruk, meer aandacht voor innovatie en een drastische vermindering van de (loon)kosten onder andere door verlaging van de belastingen en premies. Dat zijn in algemene zin de conclusies van het Nationaal Platform Globalisering dat donderdag 24 maart jl. in Hilversum werd gehouden.

Ik zal hier geen uitgebreide analyses geven. Die worden elders al keer op keer gemaakt. Het gaat om de conclusies. En de wijze waarop we in de toekomst omgaan met de aangedragen voorstellen ter versterking van de positie van ons land.

Veel ondernemers betoogden dat nu al veel verbeterd kan worden. Bijvoorbeeld bij de toepassing van technologie. Technologie is niet eng. Technologie zit immers tussen de oren. Ton Planken zelf, de presentator van die dag, demonstreerde dit op meesterlijke, zij het onbedoelde wijze. Iedereen in de zaal had een elektronisch stemapparaat. Binnen tien seconden kon de mening van de zaal worden gepeild. Nieuwe technologie dus. Het ging pas mis toen Planken (die voor het overige de dag perfect leidde) een vraag aan het publiek voorlegde, die onbegrijpelijk was. Ieder-

een stemde maar raak. De uitslag was daardoor waardeloos. Waarmee maar weer eens is aangetoond dat een goede toepassing van de technologie vaak ook een kwestie van goede organisatie is. In het verlengde hiervan kan de uitspraak van één van de aanwezige ondernemers, namelijk dat er in produkten steeds meer hersens zitten, worden gezien.

Het aanboren van nieuwe markten is minstens zo belangrijk. Over de grens, maar ook dichtbij. Eén ondernemer voelde dat haarfijn aan. De aanwezigen in de zaal zaten uur na uur klem en tegen elkaar aan geperst en werden langzaam jaloers op sardientjes in blik. Op de vraag van Planken welke nieuwe produkten hij zoal op de plank had liggen, antwoordde hij dat het veel belangrijker kan zijn om in te spelen op acuut gevoelde behoeften. Hij zou bijvoorbeeld graag 600 nieuwe stoelen willen neerzetten. Om daarmee te voorkomen dat "600 top-industriële hun gezondheid in de waagschaal stellen op stoelen die voor wat betreft het comfort uit een Oosteuropese nachtclub afkomstig zouden kunnen zijn".

Door velen is het Platform gezien als een nieuwe vorm van overleg. Met in ieder geval als voordeel dat een poging tot blokkade van de vakbeweging, althans van de FNV, vrij snel is te pareren. CAO-coördinator De Waal van de FNV sprak van "fundamentele" zaken die hij in de work-

shop voorafgaand aan het debat naar voren had gebracht. Volgens hem waren zijn opmerkingen over de werkgelegenheid door voormalig Europees commissaris Andriessen niet gerapporteerd. Daardoor zou de discussie over maatregelen om de werkgelegenheid te bevorderen niets waard zijn, aldus De Waal. Planken wees de FNV'er terecht: in alle acht workshops vonden alle participanten dat zij "fundamentele" zaken naar voren hadden gebracht, aldus de discussieleider. Met andere woorden: de opmerkingen van de FNV-vertegenwoordigers zijn slechts enkele van de vele die er zijn gemaakt en dus zeker geen maatschappelijke blokkade waard.

Het NCW zal ook zijn steentje bijdragen aan het creëren van een nieuw draagvlak voor de tijdens het Platform genoemde maatregelen. Na de verkiezingen voor de Tweede Kamer zal door Jong Management NCW een actie worden gestart waardoor alle 150 nieuwe Kamerleden bij kleine en middelgrote bedrijven worden betrokken. Opdat politici en ondernemers van elkaars ervaringen leren.

Minister Andriessen zal medio april een rapportage van het Platform Globalisering sturen aan de Tweede Kamer. Hierin zullen conclusies en een actieprogramma worden vermeld. Voorgesteld is dit actieprogramma van kwantitatieve doelstellingen te voorzien voor de komende vijf jaar, deze per jaar concreet in te vullen, vooral als het gaat om de wig (het verschil tussen bruto loonkosten en netto loon) en de administratieve lastendruk. Het is vervolgens zaak dat politiek, werknemers en werkgevers gezamenlijk dit actieprogramma verwezenlijken. Iedereen zal eerst vanuit de eigen verantwoordelijkheid moeten bijdragen aan versterking van onze concurrentiepositie. Het bedrijfsleven moet de kosten, en dan met name de loonkosten, beperken en meer verantwoordelijkheid bij de bedrijfstak, het bedrijf en het individu leggen op het vlak van het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid. En dure en collectieve regelingen als de VUT beperken. Ondernemingen moeten ook hun verantwoordelijkheid nemen op terreinen als bedrijfsinterne milieuzorg en verbetering van de kwaliteit. Ook de overheid moet zijn bijdrage leveren. In het Platform Globalisering is gesteld dat de belasting- en premiedruk 10 à 20% omlaag moet. Procedures moeten worden versneld en regelgeving verminderd. Een belangrijke opgave voor het nieuwe kabinet. Er is nog veel te doen. Er rust voor de komende jaren een grote en gezamenlijke verantwoordelijkheid op onze schouders.

drs. J.C. Blankert,
voorzitter Nederlands Christelijk
Werkgeversverbond NCW

Minister Andriessen en staatssecretaris Van Rooy in een pauze tijdens het Nationaal Platform Globalisering.

(foto ANP)

KRO, waarom?

De rol van de journalistiek in een vrije en levende democratie is van heel groot belang. Je zou het zo kunnen zeggen: bij ons oefent de volksvertegenwoordiging de formele democratische controle uit, en de vrije pers de informele. Openbaarheid in de democratie is bovendien niet alleen een groot maar ook een noodzakelijk goed. En zoals de volksvertegenwoordiging de openbaarheid koestert en behoedt, zo vormt de pers de burgerwacht die als extra zekerheid het democratisch gehalte van de rechtstaat bewaakt. Zo is het of zo zou het moeten zijn.

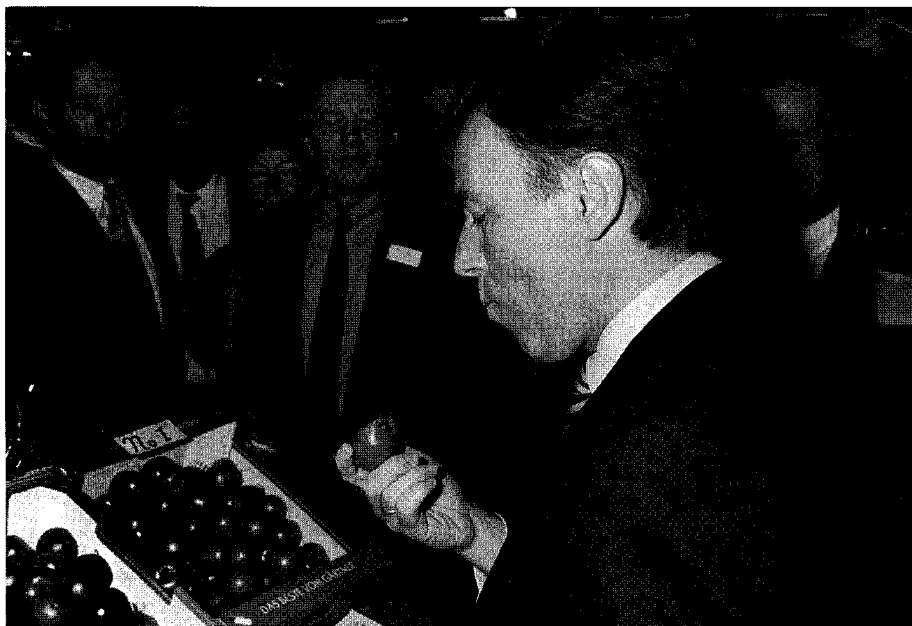
Perspublicaties worden uiteraard niet altijd even luid verwelkomd. Soms fietst "de openbaarheid" dwars door subtiele onderhandelingsprocessen heen. Soms ook onthult de krant wat sommigen zo graag verborgen hadden willen houden. De pers is als schuurpapier. Het maakt grondig schoon, maar het kan behoorlijk pijn doen en soms veroorzaakt het schaafwonden. Daarom moeten we inzake de journalistiek niet al te kleinzerig zijn. Maar soms is hardop "au" roepen onvermijdelijk. Zoals nu bij Elco Brinkman en de KRO.

Dramatisch en filmisch was de KRO-uitzending Reporter van vrijdag 8 april j. mooi werk. Letterlijk donkere wolken boven een bedrijf. Een wel erg sjieke auto. Hier was een talentvol cineast aan het werk. Maar intussen droop de suggestie de huiskamer binnen. "Elco Brinkman gaat met de verkeerde mensen om en neemt lichtvaardig beslissingen", zo luidde de niet mis te verstane boodschap. Dan moet er wel heel veel aan de hand zijn, denk je dan. Maar nee. Zo maar tussendoor verschijnt er een officier van Justitie. Hij zegt dat de heer Brinkman van geen enkel strafbaar feit wordt verdacht. Misleiden de beelden dan?

Vervolgens paraderen er kamerleden over het scherm. Twee van de VVD en een van het CDA. Zij uiten zich kritisch over het soort handel en wandel dat aan Brinkman wordt toegeschreven. Maar bij elk van die getuigen zegt een stem dat zij niet wisten dat het in het concrete geval om Brinkman zou gaan. Hen waren algemene vragen gesteld. Zij hadden meegewerkt in het perspectief van een geheel andere uitzending. Zijn deze politici misleid?

Zelfs foto's van familiebijeenkomsten worden getoond. Elco Brinkman schijnt vier jaar geleden bij een oom op bezoek te zijn geweest. Schande, schande. Want dat is niet zomaar een oom, maar een oom die de FIOD op zijn dak heeft gekregen. En daar doet Elco zaken mee! Dat Elco dat niet wist... Was hij misleid?

Nee, dat wist hij niet, omdat dit pas was gebeurd op de dag van de uitzending, niet vier jaar geleden. Eerder was er geen veroordeling. En op wiens initiatief afgelopen vrijdag? Op het initiatief van de programmamakers zelf. De KRO had zelf het

CDA-lijsttrekker Brinkman proeft een tomaat op een grote tuinbouwmanifestatie in De Lier, een dag na de geruchtmakende KRO-uitzending.

(foto Wim Hendriks)

Openbaar Ministerie ingeschakeld. Het toppunt van realistische filmkunst: wat je filmt ècht laten gebeuren. Cynisch cinema. Het waren de programmamakers van de KRO die misleiding hebben gebruikt als hoofdingrediënt van hun programma. Om de integriteit van de lijsttrekker van het CDA te beschadigen, werd de eigen integriteit te grabbel gegooid. Als het er maar gelikt uitzag. Jasses.

Ook de rol van het Openbaar Ministerie (OM) is een opmerkelijke. Gebleken is weer eens dat te nauwe verstrengeling van pers en overheid tot ongelukken leidt, die ten koste gaan van zorgvuldig overheidsbestuur. Nadat de KRO beschuldigingen van anonieme getuigen over een ondernemer aan het Openbaar Ministerie had gemeld, was dit begonnen met een onderzoek. Afsproken was dat de KRO een soort exclusiviteit zou krijgen met betrekking tot de vorderingen. Naar wie zijn we dan nog zorgvuldig, Openbaar Ministerie? Sinds wanneer zijn de belangen van een journalist zwaarder dan die van iemand naar wie een onderzoek wordt ingesteld? Goed, er was niet gefilmd bij de inval zelf. Maar je zal Justitie op bezoek krijgen en dat 's avonds pontificaal op het scherm zien. Omdat er een "deal" was gemaakt met een journalist....

Natuurlijk. Openbaarheid kan gaan boven het belang van het individu. Maar wat is hier het nationale belang? Tegen de openbare functionaris kon niets worden gevonden, hoogstens insinuaties, versterkt door misleidend beeld en geluid. De te onderzoeken zaak is natuurlijk van enig, maar zeker niet van nationaal gewicht. En was er zodanig spoedeisend karakter dat de actie van het O.M. niet kon wachten? Was de dag van uitzending doorslaggevend?

Omdat de journalisten dat zo hadden bepaald? Dus het Openbaar Ministerie was niet onafhankelijk meer. En de journalistiek probeerde iets heel anders te bereiken dan men strikt genomen communiceerde. De pers bewaakt als burgerwacht de rechtstaat, zo schreef ik hierboven. Maar de pers is in dit geval zijn wapen, de openbaarheid, gaan gebruiken voor eigen hobbyïsme. Dan is deze burgerwacht geen beveiliging meer maar een bedreiging voor zijn omgeving.

Wat jammer dat het trouwens ook nog om een geestverwante omroep gaat. Openbaarheid? Prachtig! Scherpe journalistiek? Uitzekend! Maar misleiding om te scoren? Jammer.

KRO, waarom?

Intussen gaat de verkiezingscampagne verder. De opiniecijfers geven reden tot grote zorg. In ieder geval hebben we een lijsttrekker, die tegen een stootje kan. Zo is weer eens gebleken.

Hans Hillen,
CDA-Tweede Kamerlid

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevroegde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Opvang van vluchtelingen: Hoe gaan we hiermee om??

Enkele weken geleden werd door VVD-lijsttrekker Bolkestein de discussie over asielzoekers stevig aangezwengeld. De krasse uitspraken van Bolkestein brachten de gemoederen van menig Nederlander in beroering. Na een Kamerdebat over de opvang van asielzoekers en enkele toezeggingen van de regering lijkt de discussie nu weer wat geluwd te zijn.

Is het probleem dat Bolkestein aansneedt hiermee opgelost? Dit is bijna een retorische vraag want iedereen weet dat het antwoord op deze vraag ontkennend zal luiden. Immers, de gemoederen zijn weliswaar iets geluwd. Maar voor hoe lang???

Eén ding moet voorop gesteld worden. De manier waarop Bolkestein de discussie aanzwengelde is bijzonder ongelukkig gekozen en moet worden betreurd. Moeten er in verkiezingstijd altijd losse flodders afgeschoten worden waarvan de lading later verzacht wordt met sussende woorden in de trant van 'zo had ik het niet bedoeld'? Vooral als het om z'n gevoelig onderwerp gaat als de opvang van asielzoekers dient men toch zeer voorzichtig te zijn. Het onderwerp moet bespreekbaar blijven - dat is zeker -, maar was het niet beter geweest als Bolkestein zijn mede-fractie-voorzitters bij elkaar had geroepen en had gezegd: laten we met z'n allen de koppen eens bij elkaar steken en proberen tot een goed plan te komen waar alle partijen zich in kunnen vinden. Op die manier toont de politiek dat zij zich niet verschuilt voor

Bosnische vluchtelingen in Nederland

(foto ANP)

problemen maar daadwerkelijk actie durft te ondernemen.

En dat is hard nodig. Enige tijd geleden is uit een enquête onder jongeren gebleken dat 10% van de jongeren sympathie blijkt te koesteren voor de Centrum-Democraten en de Centrum partij. Dit zijn signalen die de politiek zou moeten oppikken. Waarom koesteren jongeren deze sympathieën? Hoe komt het dat racistische uitingen steeds vaker voorkomen? Heeft dit bijvoorbeeld echt te maken met de grote aantallen vluchtelingen die Nederland onderdak biedt?

Misschien zouden jongeren beter voorgelicht moeten worden op dit terrein. Zij worden wellicht teveel opgestookt door losse kretten. Geen enkele jongere in Ne-

derland misgunt toch andere mensen in de wereld om in vrijheid te kunnen leven?

Te vaak wordt de zaak van een negatieve kant belicht. Uit de media en de monden van politici blijkt vaak dat asielzoekers onterecht in Nederland verblijven. Misschien geldt dit voor een groep maar het is zeker dat een ander deel van de vluchtelingen die asiel zoekt in Nederland dit wel degelijk uit eerlijke overwegingen doet. De politieke situatie in hun land is zodanig dat zij moeten vrezen voor hun leven. Moeten wij deze mensen maar niet meer in Nederland opvangen? Moeten we ze, zoals het zo mooi heet, maar opvangen in de regio? Dit zou natuurlijk de meest ideale situatie zijn maar als dit niet mogelijk blijkt te zijn of als de mogelijkheden op een kritiek moment nog niet aanwezig zijn, moeten deze mensen dan maar in de kou blijven staan? Nee, zeker niet.

Toegegeven moet worden dat de opvang op dit moment in Nederland problemen oplevert. Er is echter ook sprake van een te eenzijdige beeldvorming onder de Nederlandse bevolking. Als in een gemeente een buurt in opstand komt tegen de vestiging van een asielzoekerscentrum dan wordt dit in de krant, op televisie en op de radio breed uitgemeten. Als een buurt hier juist positief op reageert dan horen of zien wij daar niets van.

De asielzoekersproblematiek verdient zeker onze aandacht maar we moeten ook eens bij ons zelf te rade gaan op welke manier wij zelf onze bijdrage kunnen leveren. De positieve kanten van de zaak moeten ook eens belicht worden. De Nederlandse bevolking wordt dan misschien ook beter op de hoogte gesteld van de werkelijke situatie en zal dan wellicht ook anders reageren. Ook zal de houding van jongeren positiever zijn. Je maakt mij niet wijs dat jongeren tegenwoordig minder solidair zouden zijn met hun mede-mens dan de jongeren van vroeger.

Horzel

Ik geloof er niet in. Ja, wel in onze Lieve Heer. Maar niet in die opiniepeilingen. Het Christen Democratisch Appèl, al 60 jaren toonaangevend en vast op het pluche, nog maar de vierde partij van Nederland... Dat kan toch niet waar zijn. Een partij die zo met de samenleving is verweven. Een partij die het hele maatschappelijk middenveld beheerst. Het groene front, de katholieke en gewone plattelandsvrouwen, al die bijzondere onderwijsbonden, werknemers en werkgevers, de medische wereld, het grijze front; we hebben toch altijd beweerd dat die van ons waren? Een partij waar een klein land trots op kan zijn. Minstens zo solide als Bona, Bolletje, Becel en Brinta. Stoer klonk het op uit onze gelederen: "We run this country." En stilletjes meenden we dat ook. Hoezo, arrogant? We zijn toch de grootste, dachten we. Oké, het "Lubbers-effect" is goed voor een paar vrouwelijke stemmen. Maar zagen we niet met eigen ogen op tv hoe Lubbers met popmuziek en in zwart-wit het stokje overgaf aan zijn opvolger (onder het motto: twee mensen, één gedachte)? Nee. Wij hebben goed geboerd. We hebben het de burgers altijd zo makkelijk mogelijk gemaakt. Kies ons eens per vier jaar. Wij bestijgen dan wel de trappen van de ivoren toren. Wij doen ons werk goed. Jullie merken later het resultaat wel. Meer en directer invloed van de burgers? Liever niet. Inspraak vermoeit alleen de burger en vertraagt de besluitvorming. Nooit, nooit, nooit zal ik de opiniepeilingen geloven. Totdat misschien straks zachtjes een nieuw lied opklinkt; Ontwaakt, bestuurders van het CDA.

Michael Sijbom

Diana Kooi

Let op, mevrouw, stem!

De vrouwenbeweging in Zuid-Afrika is met behulp van onder meer de kerken en de vakbonden begonnen vrouwen te trainen een plaats in de maatschappij en in besluitvormende organen te veroveren. De campagne 'voter education', voorlichting en inzicht geven over en in het stemproces, vormt daarvoor onderdeel. "Jesus would love us to vote", aldus Gwen Mosia, die onlangs in Nederland was om over dit 'voter educationwerk' te vertellen.

Eén van de handboeken over de organisatie van vrouwen voor de verkiezingen geeft een duidelijk overzicht van de problemen waarvoor de vrouwen in Zuid Afrika worden geplaagd:

- drievoudige onderdrukking als werknemer, zwarte en vrouw maakt de vrouwen tot tweederangs burgers;
- velen geloven, dat alleen mannen in de politiek geïnteresseerd zijn;
- vrouwen vormen de overgrote meerderheid van de werkelijk armen, de stemmers op het platteland en analfabeten: zij, die het meest geleden hebben onder apartheid;
- vrouwen zijn het eerste slachtoffer van geweld en intimidatie;
- de dubbele belasting voor vrouwen bij de combinatie van werk en zorg. Dit maakt hen minder (politiek) actief buiten huis. In een reactie op deze problemen heeft de Nationale Vrouwen Coalitie een Vrouwen Handvest gepubliceerd, waarin bijvoorbeeld wordt gepleit voor aanvaardbare arbeidsomstandigheden, erkenning van de bijdrage van onbetaald werk aan de nationale welvaart, kinderopvang en trainingsfaciliteiten, juridische gelijkheid en het delen van de taken thuis.

"Vrouwen hebben generaties lang op de deur geklopt, beleefd vragend binnengelaten te worden in een niet-seksistische maatschappij. We kunnen niet nog meer generaties wachten, hopen dat iemand die deur open zal doen." Aldus Frene Ginwala (ANC) tijdens de campagne van de Nationale Vrouwen Coalitie in Zuid-Afrika. Toch lijkt het erop, dat vrouwen bij de komende verkiezingen in Zuid-Afrika grotendeels buiten de boot zullen vallen. Zoals zo vaak lijkt de dragende rol van vrouwen tijdens de verzetsperiode ook in Zuid-Afrika niet in een gelijkwaardige positie voor vrouwen in een democratisch land vertaald te worden.

Traditie, apartheid en gebrek aan institutionele infrastructuur hebben vrouwen in Zuid-Afrika, meer dan de helft van de bevolking uitmakend, in een gemarginaliseerde positie geplaatst. Op dit moment wordt een uiterste inspanning verricht om hen in ieder geval in staat te stellen tijdens de verkiezingen hun stem uit te brengen. Een niet geringe opgave bij de hoge graad van analfabetisme onder de bevolking (50%). Daarbij komt nog, dat vele Zuid-afrikanen geen identiteitspapieren hebben en dus een extra inspanning moeten ver-

richten om met de vereiste papieren in het kiesregister ingeschreven te worden om straks stemgerechtigd te zijn.

De vrouwen van Zuid-Afrika hebben nog een lange weg te gaan. Met de verkiezingen wordt een volgende stap gezet. Het percentage vrouwen, dat in het nieuwe parlement gekozen zal worden, zal ver onder de 50% liggen. Wanneer tussen de 15% en 20% wordt gehaald geldt dat als een succes. Eerst is van belang de vrouwen te motiveren tot actieve deelname aan de politiek.

Ted L.E. Strop-von Meijenfeldt,
coördinator buitenland
CDA-Vrouwenberaad

U en ik zijn samen wij

Campagne voeren lijkt soms wat op dweilen met de kraan open. De gewenste nuchterheid vergt de constatering dat die kraan momenteel meer doet dan alleen maar druppen. Hij loopt behoorlijk, waardoor er veel te veel CDA-kiezers wegstromen.

Zijn dit de eerste regels van een negatief stukje over de huidige CDA-campagne? Welnee, geen haar op m'n hoofd die daaraan denkt. Daar is ook geen reden voor. Natuurlijk ontken ik niet dat het ons momenteel - voorzichtig gezegd - niet mee zit. Maar, als je alleen politiek wilt bedrijven, of wilt werken voor een politieke partij, in "glanzende" tijden, dan zit je bij het CDA niet goed. Iedereen kan weten dat de alsmaar stijgende lijn een keer omgebogen zou worden. Het verschil tussen het CDA en andere partijen is niet dat de kiezers automatisch naar ons toekomen. Het verschil is dat we werken vanuit een stevige en bekende grondslag, en vanuit een opdracht. Die beide factoren gelden niet alleen in

voorspoed, maar ook - en vooral - in tegenspoed. Dus niks geen geknies voor de TV bij de glimlachende berichtgeving over het zoveelste "historische dieptepunt" van ons CDA. (Historie is voor sommigen trouwens een rekbaar begrip.) Hetzelfde geldt voor wat we in de kranten lezen. Laat het doemdenken maar aan anderen over, wij hebben daar nu even geen tijd voor. Wij hebben onze tijd hard nodig om onze uitstekende - en diep in de samenleving gewortelde - partij onder de aandacht te brengen. Daarvoor moeten we naar de mensen toe, want ze komen niet bij ons. Hoe of waar dan? Gewoon, door daar waar u bent positief te praten over ons CDA. In het schoolbestuur, op de sociëteit, in het zangkoor, bij de sportwedstrijd, in de bibliotheek, enzovoort. Laat maar eens merken dat u afkerig bent van het "CDA-tje pesten". Benut alle contacten die u hebt en ga overal heen.

Ook het simpele campagnehandwerk mag niet vergeten worden. Biedt dus aan om te helpen met affiches rondbrengen (en vergeet uw rolletje plakband niet). Ga mee canvassen en sta ook een paar uur bij de kraam op de markt om te luisteren, te verduidelijken en wat leukis uit te delen.

Wat we vaker zouden moeten doen is onze omroep of ons dagblad laten weten wat we van de uitzendingen/artikelen vinden. Kijkend naar de actualiteitenprogramma's op de TV vraag ik me wel eens af of het nu gaat om de berichtgeving of om het "doortastende" profiel van de interviewer/ster. Niemand kan alleen campagne voeren, samen kunnen we heel veel. Kort geleden zei iemand tegen me dat je wel lef moest hebben om nog steeds vierkant achter het CDA en zijn mensen te blijven staan. Wel, ik heb ruim voldoende lef. U toch ook?

Herma ten Brinke-van der Voort
campagneleider CDA-Gelderland

Herma ten Brinke: Ook in tegenspoed werken vanuit onze opdracht.

(foto Elzabet Veenendaal)

Premies bejaarden

CDA en PVDA waren het over één ding eens: aan die grote verschillen in premies voor particulier verzekerden en de ziekenfondspremie voor bejaarden moest een einde komen.

Alleen over de manier waarop waren we het niet eens. Van Otterloo van de PvdA wilde bejaarde mensen met een laag inkomen allemaal in het ziekenfonds hebben. Daar zijn wij als CDA nu juist beducht voor omdat je dan van de ziekenfondsverzekering, die nu een werknemersverzekering is, een nieuw soort volksverzekering maakt. Van Otterloo wilde zijn plan financieren door de loongrens voor het ziekenfonds op te hogen. Dat zou inhouden dat honderdduizenden mensen tot het ziekenfonds zouden moeten toetreden. Dit zou een ongewisse situatie worden en tot een forse stijging van de collectieve lastendruk leiden." Dit zegt Gerrit de Jong die voor het CDA optrad als woordvoerder in het Kamerdebat over dit onderwerp. Veel politiek overleg, ook in de nachtelijke uren was nodig voor men het eens kon worden en er een voorstel lag dat zowel in het kabinet als in de Kamer op steun kon rekenen.

De Jong is te spreken over het uiteindelijk bereikte compromis. Het compromis is een tijdelijke regeling waarin 160.000 bejaarden tijdelijk - tot 1 januari 1996 - naar het ziekenfonds worden overgeheveld. "We hebben heel wat weten te regelen voor de betrokken groep. Voor een alleenstaande kan het tot bijna 1700 gulden per jaar schelen en voor een echtpaar tot 3500 gulden per jaar."

De Jong vindt dat het voorstel zoals dat er uiteindelijk uit is komen rollen niet de schoonheidsprijs verdient maar thans toch het beste is. Terugkijkend: "Zoals gezegd:

met het eerste voorstel van Van Otterloo konden wij niet leven. Wij hebben toen voorgesteld de ziekenfondspremie voor bejaarden op een normaal niveau vast te stellen. Die premie zou dan met zo'n 80 gulden per maand omhoog moeten. De AOW zou dan met eenzelfde bedrag verhoogd worden. Bejaarden die niet in het ziekenfonds zitten maar particulier verzekerd zijn via de zogenoemde Wet Toegang Ziektekostenverzekeringen (WTZ), zouden die AOW-verhoging kunnen gebruiken om ook een meer normale premie te betalen. Bovendien zou die standaardpakketpolis dan gelijk ook meer inkomensafhankelijk worden, waar wij voorstander van zijn." Merkwaardig was dat het kabinet in de nacht voorafgaande aan het debat, liet weten dat het in arrenmoede koos voor de ziekenfondsvariant. Tot dan toe hadden fractie en kabinet op dezelfde lijn gezeten, door te kiezen voor het meer inkomensafhankelijk maken van de premie voor de standaardpakketpolis. Deze mogelijkheid achtte het kabinet op de gewenste korte termijn toch niet uitvoerbaar. De Jong: "Toen hebben we met de PvdA een akkoord gesloten dat er op neerkomt dat we akkoord gaan met de overheveling van de bejaarden naar het ziekenfonds tot 1 januari 1996 maar dat er ondertussen een andere regeling gemaakt kan worden die meer in de door ons gewenste richting gaat."

Wel is een CDA-amendement van de kamerleden Tuinstra en De Jong aangenomen dat de geleidelijke optrekking van de ziekenfondspremie regelt zonder dat daardoor ongewenste gevolgen voor het belastingtarief in de eerste schijf ontstaan. Door het wegwerken van de premieverschillen kan in de toekomst gemakkelijker gepraat worden over wijziging van het ziektekostenstelsel.

Het probleem met de premies die bejaarden moeten betalen voor hun verzekering voor medische verzorging ontstond in 1986 toen de zogenoemde kleine stelselwijziging door staatssecretaris Van der Reijden werd ingevoerd met de WTZ. Sindsdien bestaan er aanzienlijke premieverschillen tussen ziekenfondsverzekerden en particulier verzekerden in dezelfde inkomensituatie. Dit verschil kon oplopen tot enkele honderden gulden per maand. De particulier verzekerden mochten namelijk krachtens een WTZ-bepaling niet meer terug naar de verplichte ziekenfondsverzekering, ook al liep het inkomen -bijrooelend na pensionering - aanzienlijk terug. Aangezien door het CDA in de beoogde grote stelselwijziging mede op basis van de geconstateerde aanzienlijke inkomenspolitieke gevolgen is gekozen voor een "ja, maar anders"-benadering, verloopt die stelselwijziging in een trager tempo. Met het nu bereikte compromis komt een eind aan de onrechtvaardig geachte inkomensverschillen voor bejaarden. ●

Euthanasie

De Kamer debatteerde deze week over Artikel 10 van de Wet op de Lijkbezorging. Aan dat artikel wordt een vragenlijst toegevoegd die artsen moeten doorlopen in de inmiddels wettelijk verplichte meldingsprocedure in gevallen van euthanasie, hulp bij zelfdoding en levensbeëindiging zonder verzoek. Hiermee is dan een verantwoordingsstructuur tot stand gekomen waarmee het handelen van een arts inzichtelijk gemaakt wordt en dat het handelen toetsbaar maakt.

In 1993 ging de Tweede Kamer - en later ook de Eerste Kamer - akkoord met de wijziging van de Wet op de Lijkbezorging met als hoofdlijn dat euthanasie en hulp bij zelfdoding in het wetboek van strafrecht verboden en derhalve strafbaar blijven maar dat als een patiënt een uitdrukkelijk verzoek tot levensbeëindiging doet, de arts onder omstandigheden zich kan beroepen op een bijzondere strafuitsluitingsgrond en dan vrijuit gaat. De arts moet zich voor dit handelen verantwoorden jegens het Openbaar Ministerie en uiteindelijk bij de rechter.

Namens de CDA-fractie wees Vincent van der Burg er nogmaals op dat nu de commissie Rimmelink heeft vastgesteld dat zo'n duizendmaal actief medisch wordt ingegrepen met de bedoeling het leven te bekorten zonder dat daartoe een verzoek is gedaan omdat de patiënt zijn wil niet kan bepalen, de rechtspositie van juist die patiënten versterking behoeft. "Het is onze dure plicht en van het grootste belang dat met name dit handelen door de geneeskundige inzichtelijk gemaakt wordt zodat toetsing door de rechter mogelijk is. Er is hier immers sprake van delicten als moord respectievelijk doodslag die in een voorko-

(foto Dijkstra BV)

mend geval ten laste gelegd moeten worden. Van onze zijde wordt dan ook zeer sterk gehecht aan verbreding van de meldingsprocedure juist in geval van demente bejaarden, verstandelijk gehandicapten, pasgeborenen en psychiatrische patiënten." Voor de CDA-fractie is en blijft actief medisch levensbekortend handelen zonder verzoek als doodslag of moord gekwalificeerd. De fractie heeft dan ook met instemming kennisgenomen van de reactie van de regering op CDA-opmerkingen dat in zo'n geval de officier van justitie altijd zal overgaan tot het instellen van een strafvervolgning.

"Juist bij mensen die niet of niet meer in staat zijn hun wil te bepalen dient toetsing van het handelen verzekerd te zijn en te blijven. Met ons is de regering van mening dat bij medisch levensbeëindigend handelen zonder verzoek er in principe altijd overleg met de naasten zal moeten zijn. Het betreft hier immers handelingen als moord en doodslag", aldus Van der Burg. Hoewel na jaren discussie in politiek en maatschappij de vraag of euthanasie en hulp bij zelfdoding strafbaar moeten blijven ten principale beantwoord is (zoals gezegd de strafbaarheid blijft) zal het laatste woord daarover in de Kamer niet zijn gezegd. Via het jaarverslag van het Openbaar Ministerie blijft de Kamer op de hoogte van het vervolgingsbeleid en op verzoek van de CDA-fractie zal na een periode van drie jaar de meldingsprocedure worden geëvalueerd. Dit sluit ook aan bij dat wat in het verkiezingsprogramma staat: elk mens - jong en oud, vitaal of ziek en zwak - heeft recht op een overheid die staat voor de beschermwaardigheid van het menselijk leven en daar naar handelt. ●

IRT-debat

In het debat over het kritische rapport van de commissie-Wierenga over het Interregionaal Rechercheteam Noord-holland/Utrecht en de opheffing daarvan bleef het tot op het laatst toe spannend of de CDA-fractie achter de eigen bewindsman Hirsch Ballin kon blijven staan. Frans Josef van der Heijden voerde namens de fractie het woord in het enerverende debat. Terugkijkend zegt hij: "Het allerbelangrijkste is dat de Tweede Kamer in meerderheid geaccepteerd heeft dat de beide bewindslieden hun verantwoordelijkheid hebben genomen, met name voor het stoppen van het omstreden IRT-onderzoek dat door hen in november vorig jaar als onjuist werd beschouwd. Belangrijk is voorts dat de Kamer kritische opmerkingen heeft gemaakt over de gang van zaken die bepaald niet vlekkeloos is verlopen en over het optreden van de ambtenaren dat wat de Kamer betreft streng gecorrigeerd dient te worden. De Kamer heeft echter ook uitgesproken, door het afwijzen van een motie van afkeuring, dat de betrokken bewinds-

lieden voldoende vertrouwen hebben om het werk voort te zetten. Het slotoordeel kan dan ook zijn dat helaas de Tweede Kamer op een pijnlijke manier hier en daar de puntjes op de i heeft moeten zetten, maar dat het algehele beeld is dat de bewindslieden voor het hele beleid voldoende steun hebben."

Het leek in het debat lang spannend te blijven of de CDA-fractie nog achter beide bewindslieden kon staan, of was er toch sprake van dat een en ander voorgekookt was?

"Om openhartig te zijn: de inzet van de fractie was echt bijvoorbaat niet om de bewindslieden overeind te houden. Wij vonden dat de bewindslieden zich wel op een zeer goede manier moesten kunnen rechtvaardigen, wilden zij het vertrouwen van de fractie kunnen houden. Het was ook zo dat op aandrang van de fractie ik mijn argumenten en beoordelingen heb moeten aanscherpen. Zo kon het gebeuren dat ook bij het ingaan van de tweede termijn in het debat het voor de CDA-fractie nog steeds zo was dat de beoordeling van de bewindslieden negatief zou kunnen uitpakken."

Wat waren voor de CDA-fractie de argumenten om de bewindslieden overeind te houden?

"Zij hebben de fractie kunnen overtuigen. Het eerste punt was of zij hun bevoegdheden goed hebben toegepast. Daar konden wij 'ja' op zeggen. Er is niet gebeurd wat niet had mogen gebeuren. De volgende vraag was of zij verantwoordelijk hebben gehandeld. Daarvan vonden wij dat zij niet anders hadden mogen handelen. Het betrof hier overigens wel de zwaar kritische punten want zowel de informatievoorziening als de besluitvorming zijn niet vlekkeloos gegaan tot schade van het researchewerk in Noord-Holland en Utrecht. Echter, de algehele inspanning in de criminaliteitsbestrijding die overigens in dit geval het meest gold voor Hirsch Ballin als lid van het kabinet - Van Thijn was toentertijd immers geen minister maar burgemeester van Amsterdam - heeft tenslotte de doorslag gegeven om de bewindspersonen hun werk te laten voortzetten."

Hoe nu verder met de politie-ambtenaren die toch uiteindelijk het IRT hebben laten ontploffen?

"De Kamer hoort niet over individuele ambtenaren te oordelen. Daar worden de ministers voor betaald. Wel heeft de CDA-fractie duidelijk gemaakt dat het onontkoombaar is dat de ambtenaren - en dan meer dan de genoemde vier in het rapport-Wierenga - gecorrigeerd moeten worden."

Moet die correctie uit ontslag bestaan?

"Dat maakt de Kamer zoals gezegd niet uit maar ik sluit niet uit dat de verantwoordelijke ministers en de waarnemend of de nieuwe burgemeester van Amsterdam zeer streng en straf optreden. Men moet hierbij

echter realiseren dat het gaat om personen die net als de bewindslieden grote verdiensten hebben. Overigens is het nooit eerder gebeurd dat ambtenaren zo hard in de openbaarheid zijn aangepakt. Op zich is het goed en het zal best al flink pijn hebben gedaan."

Wat betekent het voor de ministeriële verantwoordelijkheid?

"Veel. In het verleden was die verantwoordelijkheid een scherm waarachter ambtenaren buiten schot konden blijven. De minister of staatssecretaris draaiden voor de zaak op. Deze bewindslieden hebben met die benadering in zoverre gebroken dat zij weliswaar zelf de verantwoordelijkheid namen maar dat zij hebben laten blijken dat zij zich teleurgesteld in de steek gelaten hebben gevoeld door medewerkers waar zij op meenden te kunnen bouwen. Voor de ambtelijke verhoudingen zal die verschuiving een schok zijn geweest; een schok waarmee de CDA-fractie niet ongelukkig is." ●

Gorazde

De F-16 aanval op de Servische belagers van Gorazde verdient volgens de CDA-fractie politieke steun. De actie vloeit voort uit de Veiligheidsraadresoluties waarin Gorazde is uitgeroepen tot een van de beveiligde gebieden. Deze gebieden mogen door de VN worden verdedigd met alle daartoe benodigde middelen. De uitvoering van de actie door Amerikaanse toestellen acht de CDA-fractie belangrijk en een indicatie voor de leidersrol van de Verenigde Staten binnen de NAVO. ●

Bosnische Serviërs na een aanval op Gorazde

(foto ANP)

Reporter

Vrijdagavond 8 april j.l. deed het KRO-programma Reporter een uiterst selectieve presentatie van Brinkmans dubieus geachte, op belangenbehartiging van minderjarige gerichte vermogensbeheer-commissariaat. Het meest opvallend vond ik het, met een van het avondmaal naar zijn plaats terugkerend, van ingetogen vroomheid doortrokken gelovig gelaat, tot driemaal toe door Verlind vermelden, dat het hier een "bezoldigde functie" betreft. Dat het om het fabelachtige bedrag van f 6500,- per jaar gaat en dat het bovendien in zijn geheel van Brinkmans inkomen als Tweede Kamerlid wordt afgetrokken, was de wakkere speurders natuurlijk best bekend. Maar het paste niet in hun op karaktermoord gerichte sensatieverhaal. Smerig gedoe.

C.P. van Strien,
Driebergen

Europa, vesting of open stad?

De overgang naar het Schengen-verdrag mag er niet toe leiden dat de Geneefse vluchtelingenconventie feitelijk buiten werking gesteld wordt. Er mag geen "vesting Europa" gaan ontstaan.

Met het thema "Europa, vestiging of open stad?" vond onlangs in Königswinter de jaarlijkse gezamenlijke bijeenkomst plaats van de Christen Democraten voor Ontspanning en Wapenbeheersing (CDOW) en haar Duitse zusterorganisatie CDSA.

Zij zijn er ontsteld over dat er, zowel in Duitsland als in andere Westeuropese landen, nog steeds een voedingsbodem voor antisemitisme en racisme bestaat. Ze begrijpen niet dat, ondanks de schrikwekkende misdaden van de nazitijd, jonge Duitsers zich opnieuw door nazistische voormannen laten ophitsen en mobiliseren. Beide organisaties komen tot de conclusie dat het nodig is het rechts-extremisme veel openlijker en consequenter tegemoet te treden dan nu gebeurt. Onwettige acties van neofascistische groepen moeten met alle beschikbare wettige middelen tegengegaan worden. Door steeds te herhalen dat aanslagen op buitenlanders en minderheden het werk is van jeugdige enkelingen, worden de gevaren daarvan gebagatelliseerd. De politieke en juridische maatregelen, die bij provocaties van links-extremistische groepen (RAF) vanzelfsprekend waren, moeten ook nu toegepast worden.

mw. J. van Beuzekom-van Veen
en mr. G.J. Oosterhuis,
Den Haag

Wezenlijke vernieuwing noodzakelijk

Hierbij mijn conclusie naar aanleiding van uw analyse in CD/Actueel van 12 maart 1994. Het "AOW/ouderenbeleid-effect" lijkt niet zo prominent en het CDA mag dan binnen de jongste categorie nog wel de grootste partij zijn, als de trend doorzet duurt dat niet zo lang meer. Het

verschuiven naar de lokale en protestpartijen moet mijns inziens dan ook geweten worden aan een veel algemener gevoel van onvrede met het functioneren van het landsbestuur.

Dat wordt bevestigd door signalen die ik uit mijn omgeving opvang. De verwijten die men "Den Haag" maakt zijn samen te vatten in vier punten:

- 1) Er is geen duidelijke samenhang herkenbaar in het beleid.
- 2) Er komt geen wezenlijke vernieuwing.
- 3) "Boerenbedrog" ten aanzien van koopkrachtontwikkeling, steeds meer lasten worden buiten het "koopkrachtplaatje" gehaald, waardoor het papieren signaal niet overeen komt met wat de burger voelt.
- 4) Er heerst wantrouwen ten aanzien van het financieel beheer: steeds hogere lasten en steeds meer bezuinigen, maar het lijkt geen effect te hebben op de financiële situatie van de overheid.

Het is nog niet te laat om voor de verkiezingen een signaal te geven dat op een aantal gebieden een wezenlijke vernieuwing moet plaatsvinden. Er zal een aanzet gegeven moeten worden tot een wezenlijk nieuwe opzet van het sociale systeem.

E.W. Tilanus,
Vinkeveen

Geen Betuwelijn

Wij hebben geen ondergrondse en geen bovengrondse Betuwelijn nodig omdat er voldoende vaarwegen in Nederland zijn. Vorig jaar heb ik voor het eerst een vaarvakantie Rotterdam-Rudesheim gedaan en dit jaar doe ik Rotterdam-Trier. Ik heb veel containerschepen zien varen, maar er kunnen er nog veel meer bij. Over de vaarroute kan nog veel meer naar het achterland worden vervoerd. Dat levert voor de schippers ook werkgelegenheid op. Ik hoop dat het bij "onze" fractie mag doordringen dat de natuur een belangrijker meerwaarde heeft dan een Betuwelijn.

Ik zou alle Tweede Kamerleden en de regering het advies willen geven om ook eens zo'n vakantie te gaan doen. Misschien kan het standpunt dan evenals dat over Zestienhoven in heroverweging worden genomen.

J. Krol,
Noordwijk

Agenda

Manifestaties Tweede Kamerverkiezingen

Tijd: 19.30 - 22.00 uur, gratis toegang.

Dinsdag 19 april

Plaats: Verkeerspark, De Haar 1a, Assen.

Sprekers: T. Lodders-Elfferich, W. Deetman en L. Brinkman.

Donderdag 21 april

Plaats: Het Turfschip, Chasséveld 15, Breda.

Sprekers: T. Lodders-Elfferich, E. Hirsch Ballin, L. Brinkman.

Maandag 25 april

Plaats: Hervormd Centrum, Constantijnstraat 7, Nijverdal.

Sprekers: T. Lodders-Elfferich, W. Deetman, L. Brinkman.

Woensdag 27 april

Plaats: De Hanzehof, zaal de Buitensociëteit, Coehoornsingel 1, Zutphen.

Sprekers: T. Lodders-Elfferich, Y. van Rooy, L. Brinkman.

Zaterdag 23 april

Algemene Ledenvergadering CDJA

Plaats: Congressentrum Orpheus, Churchillplein 1, Apeldoorn.

Tijd: 10.30 - 16.30 uur.

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

(foto Hans Hordijk)

Eerlijkheid duurt het langst

Stel dat er voor politieke partijen ook zoiets bestaat als een bioritme, dan volgen daaruit de volgende conclusies:
 - Er zijn ups en downs die elkaar in een soort golfbeweging opvolgen, met een nader vast te stellen tijdsinterval;
 - Alle politieke partijen hebben bioritmes, maar die verschillen onderling en lopen niet synchroon;
 - Het CDA zit op dit moment even in een dip.
 Een interessante hypothese. Het aantrekkelijke ervan is dat we als CDA gewoon even moeten afwachten tot we de dip achter de rug hebben en we vanzelf opweg gaan naar een nieuwe hoge golf. Helaas is de politieke werkelijkheid complexer. Als het al waar is dat partijen een eigen soort levensritme hebben, dan zijn er zoveel externe factoren in het spel dat het eigen bioritme een ondergeschikte betekenis heeft.

Het komt overigens wel goed met het CDA, maar dat gaat niet vanzelf. Het CDA moet vertrouwen op zijn vitaliteit, uithoudingsvermogen en weerstand. Onze partij moet zijn overlevingsinstinct gebruiken door alert (dus snel en effectief) in de politieke (tegen)aanval te gaan. Het CDA mag niet de geur verspreiden van een gewond dier, want dat is dodelijk in de politieke arena. Het onnozelse wat we kunnen doen is elkaar de put in praten. Natuurlijk hoeven we niet altijd op elk moment even aardig tegen elkaar te doen, maar we moeten elkaar wel vertrouwen geven. Elkaar moed inspreken.

Vergelijk het met een gezin op reis naar een vreemde bestemming. Als net die belangrijke afslag gemist wordt, waardoor je 40 kilometer verder pas van de snelweg afkunt, zal er in het gemiddelde gezin tenminste een begin van een discussie plaatsvinden tussen de bestuurder, de bijrijder/kaartlezer en de kinderen op de achterbank. We zitten dan overigens nog pas in het stadium van "had je niet beter ...". Pas als dat gezin na x maal 40 kilometer nog steeds niet op de goede route zit breekt er echte paniek uit. Die paniek kan op twee manieren worden verwerkt. Door heftige emoties en scheldpartijen of juist door het tegenovergestelde, een onderdrukt zwijgen met een voorzichtige snik op de achterbank. In beide gevallen staat de auto langs de kant. Er helpt dan maar één ding. Uithuilen en opnieuw beginnen, en als het al erg laat is een herberg voor de nacht zoeken. In die laatste fase zit het CDA overigens nog lang niet. We hebben net de afslag "gemeenteraadsverkiezingen 2 maart" gemist. Dat is jammer, maar als je al tien jaar onderweg bent is er nog geen kind overboord. Tenzij de bestuurder, kaartlezer en achterbank zo met elkaar in de clinch gaan dat iedereen er letterlijk en figuurlijk van overstuur raakt.

Een veel gehoord verwijt is dat "de presentatie" niet deugt. De afgelopen weken ben ik door vele mensen aangesproken met de vraag: "Zijn jullie nu zo eerlijk, of hardstikke getikt?" Een paar oude rotten legden me uit dat zij het vroeger slimmer deden: voor de verkiezingen uitleggen wat je voor de mensen wilt bereiken en als het dan later tegenvalt kun je altijd nog uitleggen dat er onvoorziene calamiteiten zijn opgetreden.

De politiek - niet alleen het CDA! - staat voor een ethisch dilemma. Vertel het hele verhaal en je wordt electoraal afgeschoten of vertel het halve verhaal en je wordt later ontmaskerd als een volksmisleider. In feite is hier sprake van een klassiek "prisoners dilemma".

	Andere partijen hele verhaal	Andere partijen halve verhaal
CDA / hele verhaal	1	2
CDA / halve verhaal	3	4

Volgens de theorie van het klassieke prisonersdilemma zouden alle partijen, om hun electoraal verlies te minimaliseren kiezen voor optie 4. Het CDA heeft zich in de meest ongunstige positie laten manoevreren door terecht te komen in optie 2. Mijn stelling: het feit dat het CDA in deze positie is terecht gekomen, is niet zo zeer het gevolg van tactisch (verkeerd) handelen (zoals presentatie), maar veeleer van een strategische keuze, c.q. het ontbreken daarvan. Voor mij is het geen enkele vraag of het CDA wel of niet het hele verhaal moet vertellen. Natuurlijk moet een eerlijke en degelijke partij het hele verhaal vertellen. Want uiteindelijk duurt ook in de politiek eerlijkheid het langst, ook al kan dat dan soms even wat langer duren. En die politieke eerlijkheid zal juist beloond worden door de (ook toekomstige) ouderen. Vooral deze groep zal zich - hopelijk spoedig - weten te herinneren dat een stabiel en duurzaam voorzieningsstelsel voor ouderen alleen opgebracht en gegarandeerd kan worden door solidariteit tussen alle bevolkingsgroepen.

drs H.J. Kaiser
 burgemeester van Roermond

We hebben nu veel tegenslag, maar het tij keert wel

Velen herinneren zich nog de bindende en stimulerende rol die prof. Piet Steenkamp speelde toen het CDA in de jaren zeventig in de oprichtingsfase verkeerde. Op tal van vaak moeilijke momenten overtuigden zijn argumenten en enthousiasme de leden van KVP, ARP en CHU. Ook daarom was het niet verwonderlijk dat de leiding van het CDA hem vorige maand, kort na de teleurstellende gemeenteraadsverkiezingen, vroeg het openingswoord te spreken op een besloten bijeenkomst in Den Bosch van campagne werkers uit het hele land. Opnieuw toonde hij zijn overtuigingskracht: "Het CDA is een opgave en een opdracht. Onze partij heeft erger crises doorgemaakt.

Ook nu is mijn advies: Hebt vertrouwen en houdt vol."

Jarenlang was prof. dr. Piet Steenkamp de stuwende kracht achter de totstandkoming van het CDA. Hij was voorzitter van de federatie CDA en werd bij de oprichting van het CDA als partij, in 1980, erevoorzitter. Hij was voorzitter van de Eerste Kamer en hoogleraar aan de Technische Universiteit Eindhoven. Ook nu is hij een zeer gewaardeerd lid van de CDA-fractie in de Eerste Kamer. CD/Actueel had een gesprek met hem en nam met hem zijn Bossche toespraak door.

Het is Steenkamp opgevallen dat de regeringspartijen in veel landen de laatste tijd op hun kop krijgen: in Japan, Rusland, Oostenrijk, Duitsland, Canada, en straks mogelijk ook in Groot-Brittannië. "Het is zelfs zó opvallend dat de New York Herald Tribune onlangs schreef: In alle westerse democratieën zijn de kiezers in opstand gekomen." Is dat verklaarbaar? "Wellicht vanuit teleurstelling. Na de afbraak van de Berlijnse Muur dachten velen: nu wordt alles anders. Maar zij werden geconfronteerd met de vreselijke ontwikkelingen in Bosnië en de onmacht van de Europese Unie, met Somalië, met Hebron.

Dat heeft veel onvrede met zich meegebracht."

Een andere factor vormen de grote sociaal-economische problemen in West-Europa. Steenkamp: "Ik geef een enkel cijfer. In de Verenigde Staten is men erin geslaagd in 23 jaar 41 miljoen banen te scheppen (alleen al vorige maand kwam daar een half miljoen banen erbij). In de Europese Gemeenschap nam het aantal banen in die 23 jaar slechts toe met 4 miljoen. Dus: 41 miljoen Verenigde Staten, 4 miljoen EG. Dat zegt wel het nodige."

een onderzoek van een Duits instituut blijkt dat 75 procent van de Duitsers op de vraag waarop moet worden bezuinigd zegt: Ja, er moet worden bezuinigd, maar niet op de sociale zekerheid. Sociale zekerheid lijkt sacrosanct te zijn geworden. Ik concludeer dat we in de westerse wereld op dit gebied wel het geneesmiddel kennen, maar het niet willen slikken."

Prof. Steenkamp citeert vervolgens een befaamde uitspraak van de gezaghebbende O'Neil, die tientallen jaren het Ameri-

kaanse Huis van Afgevaardigden voorzat: "All politics is local". Hij bedoelde hiermee dat mensen 'de politiek' afmeten aan wat de politiek in hun directe omgeving doet. Steenkamp: "Met andere woorden: ze vinden buitenlandse zaken, financieringstekort, en dergelijke

"We moeten naast de mensen staan die vol onzekerheid en onmacht over de ontwikkelingen in hun eigen omgeving verkeren.

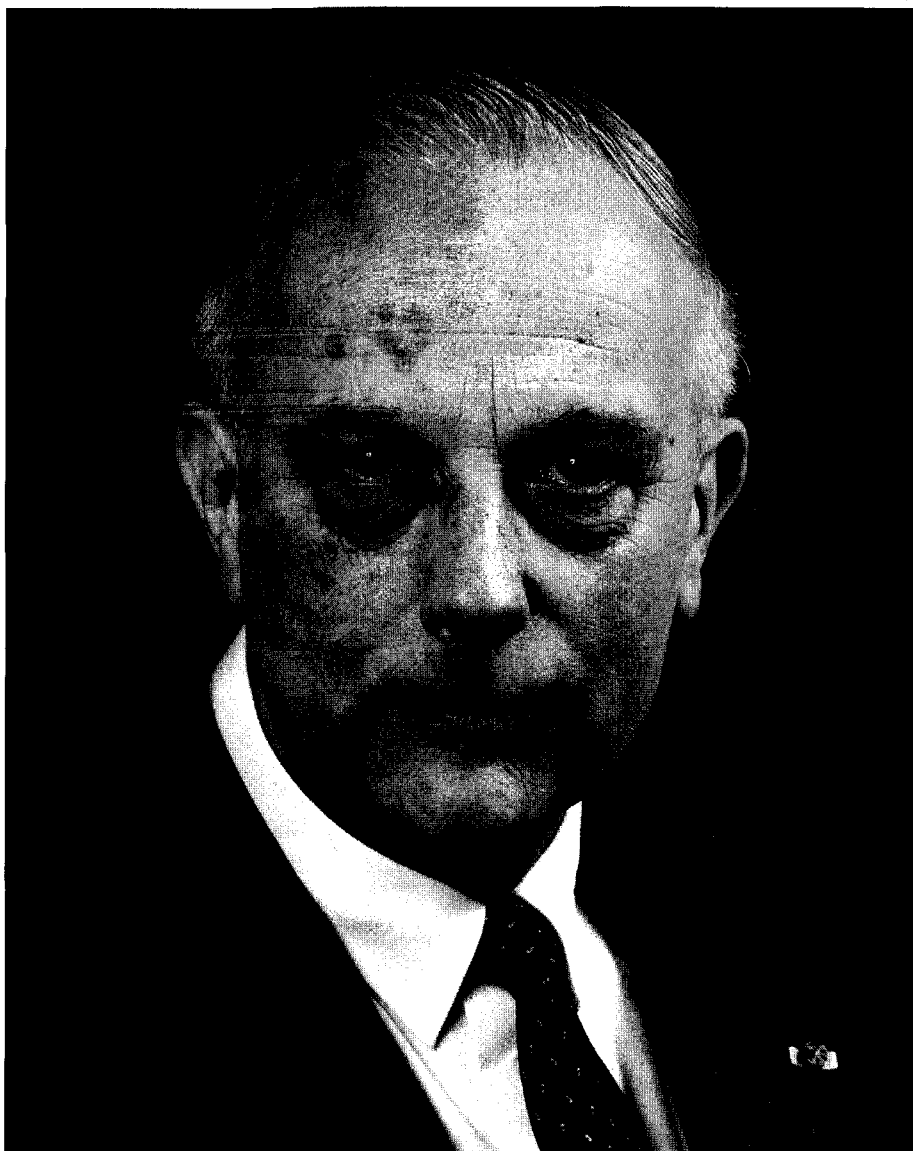
Naast deze mensen, niet boven hen.

Zo kunnen we de kloof tussen 'Den Haag' en de bevolking verkleinen. Dat is dringend noodzakelijk."

Verzorgingsstaat

"Een beetje zwart-wit zou men kunnen zeggen dat we hier in West-Europa voor de keuze staan tussen banen-erbij of de huidige verzorgingsstaat behouden. We ontkomen naar mijn mening niet aan een hervorming van de verzorgingsstaat. Maar dat willen de mensen kennelijk niet. Uit

thema's wel belangrijk, maar nogal ver van hun bed. Hoe je daar ook over denkt, je moet er rekening mee houden. Die directe omgeving speelt dus een grote rol in het denken van de burgers, de kiezers. Ze zien nu dat er een vloedgolf over hen heen komt. De criminaliteit is krachtig toegenomen. Ze raken in onzekerheid en

"We zullen moeten blijven benadrukken dat we een echte volkspartij zijn en we zullen technocratische trekjes van ons moeten werpen."

(foto Dijkstra B.V.)

vinden dat de overheid (die in hun ogen veel moet doen) te weinig aan deze problematiek doet. Verder denken ze - dat blijkt onder meer uit ingezonden brieven in de kranten - dat we de toevloed van buitenlanders in dit tempo niet áán kunnen, Denk maar aan de huisvestingsproblemen. De mensen hebben daar grote zorgen over en dat moeten wij beseffen."

Een bijzondere organisatie

Nog een ander punt. Prof. Steenkamp is nogal eens in gesprek met mensen die niet meer op het CDA stemmen, maar naar de kleine christelijke partijen zijn gegaan. "En dat zijn er heel wat, zoals uit de cijfers blijkt."

Aan die mensen vraagt Steenkamp: "Stel dat het politieke middenveld zou worden overgelaten aan PvdA, D66 en VVD, wat zou u daarvan vinden? Dan vragen die mensen aan mij: Maar het CDA dan? Ik zeg vervolgens: u werkt er, door op deze andere partijen te stemmen, aan mee, als het CDA eruit valt.

Dan schrikken die mensen."

Prof. Steenkamp: "Het CDA is een bijzondere organisatie. We hebben het in de jaren zeventig samen opgebouwd en dat is toch heel veel waard. Kijk dezer dagen eens hoe moeizaam het Samen op Weg-proces in de protestantse kerken verloopt."

Morele verloedering

Volgens de erevoorzitter van het CDA worden veel CDA-leden moedeloos door de morele verloedering in onze samenleving. "Ook ik betreur uiteraard die verloedering ten zeerste, maar ik zeg tegen de CDA-leden; u moet daar niet té somber over zijn, want niet alleen hier maar ook in het buitenland komen er steeds meer reacties op. We moeten ons ook als CDA tegen de verloedering verzetten. Overigens: we hebben met andere partijen, al correcties aangebracht op de jaren zestig."

Adviezen

Wat verwacht prof. Steenkamp nu van het CDA? Hij komt met een aantal adviezen.

"In de eerste plaats moeten we bezielde, met overtuiging, de bijbelse waarden uitdragen. Vervolgens moeten we staan voor volstrekte integriteit van onze bestuurders. Daarbij zijn geen compromissen mogelijk. We zullen moeten blijven benadrukken dat we een echte volkspartij zijn en we zullen technocratische trekjes van ons moeten werpen. Wat dat laatste betreft: we werken de laatste jaren te vaak met allerlei onderlinge afspraken en regelingen. En ten slotte zullen we náást de mensen moeten staan die vol onzekerheid en onmacht over de ontwikkelingen in hun eigen omgeving verkeren. Naast deze mensen, niet boven hen. Zo kunnen we de kloof tussen 'Den Haag' en de bevolking verkleinen. Dat is dringend noodzakelijk.

De CDA'ers moeten zich door de recente ontwikkelingen niet laten ontmoedigen, zegt de erevoorzitter van de partij met een verwijzing naar de apostel Paulus, die de volgelingen van Christus adviseert te vertrouwen en goede moed te houden.

"Het CDA heeft al heel wat crises meegeemaakt. Denk maar eens aan de jaren zeventig, toen in de Nederlandse politiek en publiciteit door velen werd gezegd dat het CDA er nooit zou mogen komen. En het kwam er tóch. We hebben nu veel tegenslag, maar het tij keert wel. Ik kan niet beloven dat we op 3 mei bijvoorbeeld zestig zetels halen, maar we moeten zeker wél volhouden."

Evert Mathies

Sdu Juridische
& Fiscale
Uitgeverij

Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij
Postbus 20024
2500 EA 's-Gravenhage
Fax 070 - 3 458 068 - Tel. 070 - 3 429 765

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

E.M.H. Hirsch Ballin

IN ERNST

Oriëntaties voor beleid

De gebundelde toespraken van minister E.M.H. Hirsch Ballin. Belangrijke problemen van deze tijd worden aan de orde gesteld. Enkele voorbeelden hiervan zijn: criminaliteitsbestrijding, minderheden in ons rechtsbestel, euthanasie en geweld.

De redes zijn een prikkel om de eigen verantwoordelijkheid te overdenken, en zich te oriënteren in de turbulente samenleving.

Omvang: 160 pag.

Formaat: 16 x 24 cm

Genaaid gebrocheerd

ISBN: 90 5 409079 0

Prijs: f 32,50

NUGI: 693

Bestelbon

Ondergetekende wenst te ontvangen: _____

..... ex. **In Ernst - Oriëntaties voor beleid**, door E.M.H. Hirsch Ballin, ISBN 90 5409 0790

(graag invullen in blokletters)

Lever mij direct/via boekhandel _____

Bedrijf/Instelling _____

Naam dhr/mw _____

Adres _____

Postcode/Plaats _____

Factuuradres _____

Datum/Handtekening _____

Ik word graag op de hoogte gehouden van uw nieuwe uitgaven

Bestellen.

Stuur de bestelbon in een ongefrankeerde envelop aan:

Sdu Juridische &
Fiscale Uitgeverij
Antwoordnummer
10838, 2501 WB
DEN HAAG

of fax naar Sdu J&F
070 - 3 458 068

of naar Sdu
Service Centrum
Uitgeverij
tel. 070 - 3 759 380

ook verkrijgbaar bij de
boekhandels

CDACTUEEL

BRINKMAN: HET CDA STAAT VOOR STABILITEIT

KOLNAAR: LASTENSTIJGING BIJ PAARSE COALITIE

IN ONS KLIMAAT LAAT JE EEN KAPITAAL PAND NIET IN Z'N BLOOTJE STAAN...

Als u een riante villa of een kapitaal bedrijfspand bezit, dan weet u dat dit kostbare onroerend goed dagelijks bloot staat aan de langzaam maar zeker voortsluipende invloed van ons klimaat. Met Surfakote wapent u uw gevels tegen deze continue aanslag.

Surfakote (leverbaar in diverse kleuren) is waterafstotend, dampdoorlatend (TNO B-65-1294).

Het beschermt het metsel/pleisterwerk en (gas)beton tegen schadelijke weersinvloeden en vormt een

effectief pantser tegen zure regen. Het vormt een 20 tot 30 keer dikkere bescherm laag dan verf en laat zich snel aanbrengen via een arbeidsbesparende spuitmethode.

Zowel fabricage als het aanbrengen, "alles in één hand", met 10 jaar garantie. Ervaring sinds 1961.

Voor alle informatie:

Schuytvlot BV. Postbus 232, 4140 AE LEERDAM,
tel.: 03451-16368, fax: 03451-19882.

SURFAKOTE. SOLIDE BESCHERMING EN VERFRAAIING

FACTA

Sociaal-wetenschappelijk magazine

Verkiezings-special

- Zijn partijen nog ergens goed voor?
- De achterban van extreem-rechts
- Front- en backstage in de politiek
- Interview met Rick van der Ploeg
- Nederland vol?
- Jan Tromp in gesprek met Abram de Swaan

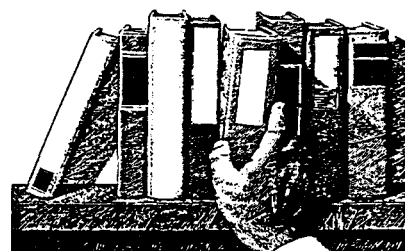
FACTA. Sociaal-wetenschappelijk magazine

8x per jaar informatie en artikelen voor een breed publiek van wetenschappers, onderzoeksgebruikers en geïnteresseerden.

Losse nummers: f 10,-

Bestellen bij:

uitgeverij Van Gorcum, postbus 43, 9400 AA Assen,
Tel. 05920-46846 of bij uw boekhandel

Als lezen moeilijk wordt...,
neem dan
een gesproken boek of
tijdschrift en neem een
abonnement op CD/Actueel,
een selectie uit CDA-bladen.

inlichtingen en aanmelding bij de CBB,
Postbus 131, 3850 AC Ermelo.

Telefoon:

03417 - 51014 tst. 533

Christelijke Bibliotheek
voor Aangepaste Lectuur
en Informatie

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vliet

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Elzabet Veenendaal

(foto Wim Hendriks)

VVD-plannen nadelig voor werklozen.

En verder

Column waarnemend partijvoorzitter	7
Randnieuws	10
Commentaren	11
Van schalsum	11
Werk, veiligheid en milieu hoofdthema's in komende kabinetsperiode	12, 13
Leve de peilingen	14

Brinkman: Wie hecht aan stabiliteit moet op het CDA stemmen

CDA-lijsttrekker Brinkman is duidelijk: "Als je hecht aan stabiliteit - en dat blijft het land nodig houden -, dan ben je het best af met een stem op het CDA." Een vraaggesprek over de campagne, de lessen voor het CDA, het kabinetsbeleid, de andere partijen en de toekomst van de christen-democratie staat op pagina 4, 5 en 6.

Kolnaar: Lastenstijgingen bij Paarse coalitie

Door de invoering van een ministelsel bij de VVD, de heffingskorting bij de PvdA en de afschaffing van de WAO voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten bij D66 stijgen de lasten bij een Paarse coalitie aanzienlijk. Dit heeft negatieve gevolgen voor de loonmatiging. Een analyse. Pagina 8 en 9.

CDA, allochtonen en campagne	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18, 19
Uw mening	20
Agenda	20
Aan de orde	21
Interview met Norbert Schmelzer	22, 23

Commentaar

Stabiliteit en realisme

Voor het land is het van het grootste belang dat juist in een tijd van grote onzekerheden, die voor een belangrijk deel internationaal worden bepaald, het CDA opnieuw deel uitmaakt van de nieuw te vormen regering. Niet omdat het CDA hoe dan ook in het centrum van de macht moet meedraaien maar om de doodeenvoudige reden dat met het CDA stabiliteit en realisme verzekerd blijven.

Nieuwe regeringscombinaties zonder het CDA geven onzekerheden die juist in deze tijd vermeden moeten worden. Veranderen omdat veranderen een doel op zich is geworden, regeringscombinaties smeden om het CDA er maar buiten te houden- ongeacht de grote programmatische verschillen- is niet in het belang van het land, de grote problemen waar we voor staan.

Het is goed de consistente lijn van het CDA ook naar de toekomst toe door te trekken. Een consistente lijn vooral in de opstelling met betrekking tot de werkgelegenheid, het financieringstekort, de collectieve lastendruk en het draagvlak onder de sociale voorzieningen.

Het CDA wil de samenleving niet op z'n kop zetten maar wil reëel blijven, ook op het gebied van milieu of landbouw. Het houdt de spankracht en het draagvlak in de samenleving in de gaten, is compromisbereid en wil niet polariseren. Het CDA erkent dat er een zekere behoefte aan individualisme is, maar individualisme moet niet een te ver doorgevoerde modegril met alle nadelen van dien worden. Het CDA wil samen met anderen aan de toekomst werken vanuit een waarden- en normenbesef. Bij het CDA is dat besef niet plotseling tevoorschijn gekomen, maar is geworteld door de jaren heen.

Redactie

Wie hecht aan stabiliteit in ons land moet op het CDA stemmen

“Het werkloosheidsrecord versterkt de noodzaak van uitvoering van het CDA-verkiezingsprogramma. Er komen nu elk uur 25 werklozen bij. Ik vind het vervelend dat we op zo’n dramatische manier gelijk krijgen. Het geeft echter wel aan dat inderdaad zoals wij doen in ons programma het accent in de komende kabinetsperiode moet liggen op uitbreiding van de werkgelegenheid.” De eerste man van het CDA, lijsttrekker Elco Brinkman zegt het met een zorgelijke blik, zittend in de bus waarmee hij op verkiezingstournee in een straf schema het land aandoet.

Drie weken lang is Elco Brinkman op pad. Alleen een klein gedeelte van het weekend is hij thuis in Leiden bij echtgenote Janneke en de drie kinderen. Via de telefoon in bus, auto, hotels wordt het dagelijkse wel en wee uitgewisseld. Brinkman opent bejaardenhuizen, praat met boeren en tuinders en andere ondernemers, praat met mensen op de werkvloer en op straat, spreekt op verkiezingsbijeenkomsten en op scholen met jongeren die voor het eerst naar de stembus gaan. En dit is nog maar een greep uit het programma. In Flevoland moesten de sokken uit. De boeren lieten hem in een bak beton zijn voetafdruk zetten. Er is zoveel met modder naar Brinkman gegooid vonden de boeren en omdat je in modder niet lekker staat, wilden zij hem zo meer houvast geven. En Brinkman wordt natuurlijk flink belaagd door de veelvuldig aanwezige journalisten.

Zo campagnevoeren is nieuw voor Brinkman. Aanvankelijk leek het erop dat er voor de inhoudelijke boodschap van het CDA bij de media niet veel belangstelling bestond. De aandacht richtte zich nogal op de persoon Brinkman, op de opiniepeilingen en in zijn algemeenheid op de “pop-petjes” en op “wie met wie” zou mogen regeren. Gaandeweg ontstond er meer aandacht voor de inhoud van de boodschap.

Die boodschap is vooral het stimuleren van de werkgelegenheid. Het CDA-verkiezingsprogramma levert over de hele komende kabinetsperiode 100.000 banen op.

Campagne vieren

CD/Actueel reisde twee dagen mee met Brinkman in de bus en wel op het moment dat de werkloosheidscijfers bedreigender werden en de peilingen voor het CDA gunstiger.

“D66 laat zoveel aarzeling en onzekerheid zien. Instabiliteit is het laatste wat we kunnen gebruiken in de internationale concurrentieslag.”

Hoe kijkt Brinkman tegen de campagne aan? Voelde hij wel eens de neiging opkomen het bijltje er bij neer te gooien? “Wat mij betreft is campagne voeren vooral campagne vieren. Het is enorm afwisselend. Je mag letterlijk en figuurlijk in de keuken kijken zonder papieren rompslomp en procedures. Juist dat rechtstreekse contact geeft de burger en de politicus moed omdat je merkt dat de mensen inzien dat Den Haag weliswaar ver weg lijkt maar dat men daar ook worstelt met de zaken die hen raken zoals gewasbeschermingsmaatregelen, woonzorgcomplexen etc. Het stimuleert zeer om alledaags Nederland zo te kunnen ontmoeten. Men heeft natuurlijk ook kritiek maar overwe-

gend ondervind ik steun voor onze koers, ons eerlijke verhaal en wordt er gezegd ‘zet je kop ervoor’. Die bemoedigende woorden houden je fit. Het bijltje er bij neer gooien, daar heb ik nooit aan gedacht.”

Brinkman zegt wel tegen een stootje te kunnen. “Ik heb vaker tegenwind gehad. Deze tegenwind was fors maar van iedere storm wordt je stam steviger. Het is wel goed te merken dat er zoveel mensen om je heen staan. Allereerst je gezin en familie waar je het toch in belangrijke mate van moet hebben en verder mensen uit de partij en het land. Wat een faxen, brieven en

bloemen wij thuis gehad hebben. Enorm stimulerend. Ik geloof in ons programma en onze traditie. Dat wil ik uitdragen en daarbij hoop ik natuurlijk dat de steun toeneemt. Het valt me op dat als je zo bezig bent met mensen in het land dat er gepraat wordt over echte zaken; dus over werkgelegenheid, onderwijs, milieu, gevoel van onveiligheid en concreet de vraag van hoe houd ik mijn bedrijf overeind of hoe kan ik uitbreiden. Dan gaat het niet over opiniepeilingen. Maar je bent nog niet terug in de bus om met journalisten te praten of het gaat weer over peilingen. Mij gaat het erom over te brengen wat ons beroert: onze doelstellingen, dat we graag mee willen blijven rege-

"De tegenwind was fors maar van iedere storm wordt de stam steviger. (...) Het bijtje erbij neer gooien, daar heb ik nooit aan gedacht." (foto ANP)

ren, dat er in economie en sociale zekerheid aanpassingen aangebracht moeten worden om ons mooie Nederland overeind te houden met z'n groen, zijn fraaie zorginstellingen en goede sociale zekerheid, om maar eens wat te noemen."

Lesje geleerd

Toch even over de opiniepeilingen. Het verlies komt hard aan. Het CDA is misschien een partij die niet zo gewend is klappen te krijgen.

"Iedere partij maakt in zijn bestaan wel eens een storm mee waarin er een zekere kloof is met de achterban. Ik hoop dat ik mag zeggen dat we ons lesje geleerd hebben. Er kunnen zoveel verschillende oorzaken zijn waarom het een partij even wat minder gaat. Een van die oorzaken was de AOW. Daar zaten we fout. Dat hebben we erkend en hersteld. We hebben gezegd: we willen luisteren, leren. Ik geloof dat de mensen dat hebben geaccepteerd. Het ge-

voel van onzekerheid over de toekomst van de AOW is langzaam aan het weg-ebben. We hebben gezegd: de AOW is een basisvoorziening waar je recht op hebt als je 65 bent en dat blijft zo. De lastenverlichting zal ook voor de ouderen gelden en wij hebben oplossingen gevonden in de ziektekostenverzekering."

Kabinetsbeleid

Ook het gevoerde kabinetsbeleid kan er volgens Brinkman een oorzaak van zijn dat kiezers zich afwenden.

"Hoe goed dat kabinetsbeleid op hoofdlijnen ook was; ik kan mij voorstellen dat velen op onderdelen de wenkbrauwen hebben gefronst. Er is een spanning in het milieu-beleid, er is de discussie over de lasten. Een paar keer is de inflatiecorrectie niet toegepast maar je wilt ook solidair zijn, er is veel gedaan aan criminaliteitsbestrijding, er is veel gedaan om het financieringsstekort terug te dringen. Allemaal

goede zaken, maar in de sociale zekerheid is het kabinet blijven steken. Dat wordt door onze ministers in het kabinet niet ontkend. Daar zit de pijn niet maar wel bij de coalitiegenoot. Bij de WAO heb ik destijds al gezegd: laten we het nu in zijn totaliteit aanpakken en niet op onderdelen. Het is toch op onderdelen gegaan. Het blijft dan doormodderen. Je blijft jaren tegen de discussie aanlopen. Ook bij de terugdringing ziekteverzuim zijn we er nog niet, datzelfde geldt voor de Bijstand. De herinrichting Bijstandswet heeft op zich laten wachten. Het CDA wil goede fraudemaatregelen, maatwerk leveren in de Bijstand, dus mensen helpen die dat echt nodig hebben en hier en daar het systeem aanpassen. Dit juist overigens om onze voorzieningen ook op termijn overeind te kunnen houden. De zorg voor de zwakkeren is ons een blijvende zorg."

Christen-democratie op retour?

Is de christen-democratische politiek wellicht op z'n retour door de ontkerkelijking?

"Ik geloof niet dat religie zijn langste tijd heeft gehad. Je ziet bij de mensen de behoefte weg te trekken van het jachterige, het individualisme. Het CDA hecht vooral aan met elkaar, niet het 'ik', aan spaarzaamheid, zorgzaamheid en duurzaamheid. Dat ligt ons na aan het hart. Dat type inspiratie staat in de bijbel en ook al kent men de bijbel niet, dan toch zie je het besef toenemen dat men minder langs elkaar heen wil leven en meer met elkaar op weg wil naar duurzaamheid. Dat past in de christelijke traditie. Daarom is er hoop."

Brinkman vindt dat mensen natuurlijk zelf moeten uitmaken waar ze op stemmen, maar hij wil hen wel aanspreken op hun verantwoordelijkheid.

"Wij hechten aan een perspectief op een baan, een schoner, veiliger land en we hechten er aan dat de christen-democratische koers in het midden gepraktiseerd blijft worden. We hechten aan een niet-polariserende maar compromisgezinde wijze van besturen met meer eigen verantwoordelijkheid op het bordje van de mensen. Dan praat je over een type van beleid dat het land verder brengt en over voortzetting van de traditie van het CDA. Als je hecht aan stabiliteit - en dat blijft het land nodig houden zeker als het economisch tij tegenzit -, dan ben je het beste af met een stem op het CDA. In een tijd van versplintering, het naar de flanken weglopen naar andere partijen en een zekere aversie tegen het CDA moet je uitkijken voor een polariserende stemming van 'ach, die christen-democratische politiek is van voorbij tijden.' Die is niet voorbij, maar moet wel naar buiten komen in een stem. Ik hoop dat we zo met elkaar de waarden waar we aan hechten en die we willen vertalen in praktisch beleid, overeind kunnen houden."

Klein rechts

Over stemmen op een kleine christelijke

Brinkman spreekt ouderen toe in verzorgingshuis Zuiderheide in Hilversum.

(foto ANP)

partij zegt Brinkman: "Hoe je het wendt of keert; als je hecht aan de christen-democratische traditie en die in het beleid wilt uitdragen, dan heb je een zekere stevigheid nodig. Niet dat alleen de macht van het getal geldt, maar het is toch wel belangrijk om een herkenbaar geluid te hebben. Dus hoe zuiver op de graad dat geluid bij de andere christelijke partijen ook moge klinken; men moet zich realiseren dat wat verdwijnt naar de flanken, in mindering komt op behoud, voortzetting en vernieuwing van de christen-democratische traditie."

VVD

Over de verschillende partijen afzonderlijk wil Brinkman wel spreken. Hij wil geen voorkeur uitspreken voor een bepaalde coalitie. Over de VVD kan hij kort zijn. "Programmatisch kunnen wij niet geheel met de VVD uit de voeten bij de sociale zekerheid. Hun ministelsel gaat ons te ver. Het is te simpel te zeggen: een minimale uitkering en de rest moet u maar bijverzekeren. Voor heel veel mensen bestaat de kans op bijverzekeren niet, omdat ze een handicap hebben of niet in de gelegenheid waren zich bij te verzekeren. In redelijkheid, rechtvaardigheid én solidariteit moet je een verzekeringssysteem opzetten waarbij in redelijkheid de mens op zijn eigen verantwoordelijkheid aangesproken mag

"De stemmen die verdwijnen naar de flanken komen in mindering op behoud, voortzetting en vernieuwing van de christen-democratische traditie."

worden. Een kwestie van balans zoeken voor het CDA."

PvdA

Over stemmen op de PvdA en een eventuele progressieve meerderheid in een nieuw kabinet zegt de nummer één van het CDA; "Nederland moet niet linksaf. We hebben geen behoefte in dit land aan een dikkere, grotere overheid hetgeen toch het kenmerk is van sociaal-democraten die geloven in de maakbaarheid en stuurbaarheid van de maatschappij door de overheid. Een soort paternalisme: een overheid die telkens bij-springt en individuen niet zoveel ruimte en verantwoordelijkheid laat. Het CDA wil juist meer overlaten aan de mensen zelf en minder overheidsbemoeyenis. Minder papier en regelgeving is ons devies. Een progressieve meerderheid zal betekenen dat in de sociale zekerheid de boel wordt gelaten in de hoop dat het vanzelf wel goedkomt. Weer het ontlopen van pijnlijke keuzes.

Bij milieubeheer betekent progressief beleid dat regels van bovenaf opgelegd zullen worden. Het CDA staat juist een milieubeheer voor in overleg met betrokkenen, zoals de landbouwers."

D66

D66 vindt Brinkman een partij die in de praktijk wat linksaf lijkt te slaan en hier en daar wat doorslaat bijvoorbeeld waar het gaat om almaar uitstellen van beslissingen omdat het milieubelang nog nader onderzoek zou vereisen.

"Wij willen ook het milieubelang dienen maar ook dat van de economie. Wij willen dus een evenwicht vinden en je moet ook een keer zekerheid durven bieden aan mensen en een beslissing nemen en daar bij blijven. Ik denk hierbij aan de Betuwelijn, die D66 opnieuw ter discussie wil stellen. Euthanasie, een onderwerp dat in

beide Kamers is afgedaan. Daar schijnt D66 weer op terug te willen komen. Je moet uitkijken voor eeuwige twijfel. Mensen die aarzelen of zij D66 zullen gaan stemmen zou ik mee willen geven: 'Bij twijfel niet oversteken'. Dat stond in mijn jeugd bij spoorwegovergangen, een goed devies."

Brinkman wijst er er op dat D66 een partij is die van het maatschappelijk middenveld met al die organisaties die op levensbeschouwelijke grondslag opereren, niet zoveel moet hebben. "Je proeft dat ze er de beuk in willen zetten."

Coalitie zonder CDA

Volgens Brinkman kan een coalitie zonder het CDA niet voor voldoende cement in de samenleving zorgen. "Het CDA wil samen met de maatschappelijke organisaties in het onderwijs, de gezondheidszorg, de vakbeweging, de woningbouw, werkgevers- en werknemersorganisaties aan de politieke invulling van de bijbelse opdracht. Vooral in het onderwijs moeten we waakzaam zijn. Aan de fundamentele wordt getrokken en geplukt. De school is bij uitstek de plaats waar identiteit wordt gevormd."

Een coalitie zonder CDA is zeker niet goed voor de nationale economie was op te maken uit het Financieel Dagblad.

"Buitenlandse investeerders en kapitaalverschaffers zijn beducht voor minder CDA-invloed. Zij zijn gebaat bij stabiliteit. D66 laat zoveel aarzeling en onzekerheid zien. Instabiliteit is het laatste wat we kunnen gebruiken in de internationale concurrentieslag."

Marianne Fennema

Addertjes

- * *Waarvoor kiest Kok eigenlijk?*
- * *Over flexibilisering van de arbeid had Wallage in ieder geval ook een flexibel standpunt.*
- * *Men dient zijn vrienden en vijanden met zorg te kiezen, zeker omdat het verschil soms zo klein is.*

(foto Elzabet Veenendaal)

Ieder mens telt

De afgelopen weken is het CDA in de opiniepeilingen "top-down" gegaan. Nu gaan we weer "bottom-up". Maar er zijn veel meer lichtpuntjes. Zelfs in de ongunstigste opiniepeilingen bleek toch wel één ding: we zijn in alle opzichten een brede volkspartij.

Mensen die op straat tegen de opiniepeilers - of moet ik ze eigenlijk opiniemakers noemen - zeggen op het CDA te stemmen, komen uit alle lagen van de bevolking. Sterker nog. Mensen met een laag of een klein inkomen stemmen meer dan gemiddeld CDA. Het CDA is een echte volkspartij. Mensen met een uitkering, modaal of een hoog inkomen, kiezen ons niet zo maar.

Wij staan voor onze zaak. Wij staan voor een overtuiging. Wij geloven, dat de mens, zoals wij hem zien, als beeldrager van God, uniek is; iedere mens telt. Wij geloven, dat die mens beter tot zijn recht kan komen in een wereld, waarin ook de politiek geïnspireerd wordt door begrippen als gerechtigheid en solidariteit. Wij geloven, dat we staan voor de opdracht die Schepping niet te schenden, niet uit te putten, niet te belasten, maar beter over te dragen aan volgende generaties. Wij geloven vooral ook, dat mensen geen afhankelijke wezens zijn, maar vrij en verantwoordelijk. Die overtuiging heeft ons in staat gesteld telkens opnieuw grote maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Maar de christen-democratie is niet vanzelfsprekend. Dat was het vroeger niet en dat zal het ook in de toekomst niet zijn. De christen-democratie zou te lang de macht hebben gehad, en zovelen lijken gedreven te zijn door maar één idee: zet het CDA maar eens eventjes aan de zijkant, de oppositie zou goed voor ons zijn. Maar zó eenvoudig ligt het niet!

Onze christelijke grondslag vraagt van ons verantwoordelijkheid te nemen: individueel, maar ook als partij. In het geweer te komen als menselijkheid en menswaardigheid op het spel staan, ons zekerheid en bescherming te bieden. Mensen moeten er in elke fase van hun leven op kunnen rekenen dat zij zich in vertrouwde handen kunnen geven. Deze vertrouwde handen behoeven geen overheids-handen te zijn. En we hebben zeker geen behoefte aan kille markt-denkers, waar alleen het recht en de portemonnee van de sterkste telt. Ieder mens telt, omdat men mens is.

Waar we voor staan in de komende jaren is allereerst een samenleving, die menselijk is, warm, veilig, oog heeft voor de toekomst. De C van het CDA is niet de C van CPB, hoe goed deze nationale rekenmeesters ons program ook beoordelen.

Wij willen geen verkilde samenleving zoals die door de VVD met z'n mini-stelsel dichterbij wordt gebracht. We willen niet de jungle

van verloederde achterbuurten, de vergrendelde deuren, in de steek gelaten bejaarden, aan hun lot overgelaten jeugd. We willen werk, veiligheid en een schoon land, maar bovenal een samenleving, waar mensen een boodschap aan elkaar hebben, géén samenleving die versplintert en verbreekt of zich in tweeën deelt.

Het CDA wil luisteren naar wat er onder mensen leeft, en dat is des te meer belangrijk waar zovelen een kloof ervaren tussen hun problemen en de Haagse politieke agenda. Dat "luisteren" krijgt op verschillende manieren vorm. We hebben bijvoorbeeld een werkgroep ouderenbeleid ingesteld, die een integraal beleid voor ouderen voorstaat. We praten met de land- en tuinbouworganisaties, met de organisaties van werknemers en werkgevers, met de kerken, met de ouderenbonden. Wij als partij willen antwoord geven, een antwoord dat verder gaat dan 'no nonsense' of het praktische. Dat is niet altijd een gemakkelijk antwoord, die keuze voor het behoud van de samenhang in de maatschappij, voor herstelde verantwoordelijkheid van de persoon en zijn verbanden, vooral voor het opnieuw toekomstgericht denken en handelen.

Het is geen eenvoudig antwoord, die keuze voor werk, veiligheid en milieu. Maar het is wel het antwoord van de christen-democratie aan het einde van deze eeuw, het vernieuwende antwoord, ingegeven door ons mensbeeld, onze principes, onze waarden. Dat is een antwoord, dat neergelegd is in ons verkiezingsprogramma en in onze kandidatenlijst.

Wel vaker hebben wij voor hete vuren gestaan. Keer op keer werd onze visie op mens en samenleving aangevallen. Maar ons antwoord was onze overtuiging, en onze inzet. Ons land, deze samenleving is mede gebouwd door christen-democraten. Door de inzet van mensen als De Quay en De Jong, Biesheuvel en Zijlstra, Van Agt en Lubbers. Daar gaat het om in de komende jaren, daar gaat het ook op 3 mei om. Ons doel moet zijn mee te regeren. Het CDA is niet veranderd ondanks de moeilijke periode. Wij hebben ons Program van Uitgangspunten op een eigentijdse wijze nieuwe inhoud weten te geven, ons verkiezingsprogramma kiest voor het dragen van verantwoordelijkheid, we hebben goede kandidaten en we beschikken over een lijsttrekker die de moed heeft te staan voor zijn zaak. Onze partij is stabiel, en de leden en het kader zijn zeer gemotiveerd.

Dus houden wij elkaar vast - vóór 3 mei maar ook ná 3 mei!

Tineke Ladders-Elferich
waarnemend partijvoorzitter

Grote lastenstijgingen bij Paarse coalitie

Als PvdA, D66 en VVD samen gaan regeren zullen de lasten voor de burgers aanzienlijk stijgen.

Daardoor komt de noodzakelijke loonmatiging in gevaar. De sociaal-economische voorstellen van de vier grote partijen vergeleken.

Er zijn wel degelijk grote verschillen tussen de vier grootste partijen in ons land. Ook in de sociaal-economische sfeer. De PvdA bijvoorbeeld wil een heffingskorting invoeren in de belasting. De basisaftrek wordt dan niet zoals nu in mindering gebracht op het inkomen en dus verrekend tegen het tarief van de schijf waarin men valt, maar wordt toegekend als een voor ieder gelijk bedrag. Natuurlijk gaan door deze ingreep de "hogere" inkomens er op achteruit. Bovendien loopt de marginale lastendruk zeer sterk op. Voor een alleenstaande wordt die druk vanaf een belastbaar inkomen van f 43.000,- ruim 66%. In deze tijd van bij voorkeur lastenverlichting komt de PvdA met voorstellen voor juist een ongekend hoge lastendruk. De PvdA weet zich in dit plan gesteund door GroenLinks. De bedoeling achter het voorstel is de weg naar een basisinkomen vrij te maken. Maar of de PvdA die weg wel op wil weet de partij nog niet. De deur van een huis alvast in-trappen maar niet weten of je wel naar binnen wilt. Dat is toch vernielzuchtig?

De PvdA en in mindere mate (?) D66 toont zich ook voorstander van een verschuiving van de lastendruk weg van arbeid en richting milieu, ook als andere landen dat niet doen. Zoals de doorberekening van het program van GroenLinks laat zien, kost dit banen in de marktsector. Belangrijke sectoren in onze economie, waaronder het transport en de land- en tuinbouw die het al moeilijk hebben, zullen er zwaar onder lijden. Of de milieuwinst van zo'n geïsoleerde Nederlandse aktie opweegt tegen deze offers valt zeer te betwijfelen. Overigens is het een vergissing te denken dat zulke lastenverschuivingen een verlichting voor de werknemer op zullen leveren. Lastenverzwaringen, ook op het milieu, komen per saldo immers voor rekening van de consument.

De plannen met betrekking tot de sociale zekerheid en met name de werknemersver-

zekeringen lopen in de programma's van de grootste politieke partijen sterk uiteen. De PvdA wenst alles zoveel mogelijk bij het oude te laten. Precies als in het vorige programma. En dat na de ervaringen en gebeurtenissen uit de afgelopen jaren. Steeds weer brengen vooraanstaande PvdA-ers als bijvoorbeeld Van Kemnade/Wöltgens/Pronk en Buurmeijer in rapporten vergaande ideeën voor omvorming van de sociale-zekerheid naar voren en steeds weer volgt er een krampachtig "mooi, helder, groot gelijk, maar we doen het toch niet". Er is zo langzaamaan door dit conservatisme van de PvdA een immobiliteit over regering en volksvertegenwoordiging geslopen. De afstand tussen wat hun ministers voorstellen en wat de kamerleden willen wordt steeds groter. Zelfs de afstand tussen wat hun bewindlieden zeggen in en buiten het kabinet neemt toe. Denk aan de voorstellen rond de Bijstand, denk aan hoe het Buurmeijer verging, denk aan de voorgestelde versoepling van het ontslagrecht... D66 volgt de voorstellen van de commis-

Te vrezen valt dat wat de werkgelegenheid betreft de VVD bij ontstentenis van het basisstelsel terugvalt op het concept van meer banen in de collectieve sector. Precies als de PvdA en sterker nog D66.

Dat is de foute weg.

sie-Buurmeijer met betrekking tot de WAO. Slechts volledig arbeidsongeschikten komen nog in aanmerking voor een wettelijke uitkering. Toen het kabinet enige jaren geleden een soortgelijk voorstel lanceerde was de reactie van D66-zijde er overigens niet bepaald een van juichende bijval. En hoe moet het nu echt met de bestaande gevallen?

Het CDA streeft naar een andere verdeling van de verantwoordelijkheden. Het wil de werknemersverzekeringen zoveel mogelijk overdragen aan de sociale partners. Worden in cao's bepaalde uitkeringsniveaus nagestreefd dan moet in dezelfde onderhandelingen worden vastgesteld wat de daarbij horende kosten en premies zijn en

wat dat betekent voor de resterende ruimte voor loonsverhogingen. Op deze manier blijft de onderlinge solidariteit tussen de werknemers onverkort gehandhaafd, en wordt deze binnen kleinere verbanden zelfs versterkt. Het CDA wenst voorts waar mogelijk meer opbouwelementen in de sociale zekerheid, dat wil zeggen een hechtere band tussen uitkering en arbeidsverleden. Overigens bevat het CDA-programma geen voorstellen tot verlaging van uitkeringen.

Grote teruggang in inkomen

De VVD wil de werknemersverzekeringen, met name de WAO en de WW, niet overdragen aan sociale partners of burgers, maar aanzienlijk inkrimpen. In het publieke deel van het stelsel worden de uitkeringsniveaus aanmerkelijk verlaagd en bovendien niet langer gerelateerd aan het laatstverdiende loon. De uitkeringen van de werknemersverzekeringen worden met andere woorden gelijk aan de sociale minima, terwijl ook die minima lager worden dan nu. Laten we eerst kijken naar wat de voorstellen beteke-

nen voor de minima. Een alleenstaande krijgt van het Wettelijk Minimumloon (WML) nog 60% (ruim f 1000,- per maand) in plaats van 70, de alleenstaande ouder 80% in plaats van 90. Beide groepen gaan er dus 10 procentpunten van het WML, dat is rond de f 180,- per maand, op achteruit. De kostwinner houdt als sociaal minimum 100% van het WML. De gevolgen van het afschaffen van de loongereleerde uitkering gaan nog verder. Naarmate men meer verdiende is de teruggang groter als men werkloos of arbeidsongeschikt wordt. De teruggang van meer dan 10 procentpunt ten opzichte van de huidige systematiek gaat voor alleenstaanden en alleenstaande ouders al in als ze het minimumloon verdienen. Voor kostwinners is dat het geval bij inkomens van zo'n 40% of meer boven het minimumloon. Een alleenstaande met een mo-

daal loon krijgt in de VVD-plannen een inkomensderving van meer dan 60% te verwerken. Het nieuwe stelsel geldt ook voor bestaande gevallen, zij het dat het via nominale bevestiging van de uitkering geleidelijk wordt ingevoerd. De verschillen tussen het huidige uitkeringsregiem en het door de VVD voorgestane basisstelsel zijn met andere woorden aanzienlijk.

Of de soep echt zo heet wordt gegeten als ze wordt opgediend hangt in de praktijk af van de mate waarin de mensen zich hebben bijverzekerd. Bijverzekeren kan door bovenwettelijke afspraken in de cao's of op de particuliere markt. In veel gevallen lijkt het overigens ook voor cao-ondernemers verstandig, de risico's van gemaakte aanvullende afspraken af te dekken op de particuliere markt. Omdat op die markt risico's moeten worden opgevangen met behulp van het kapitaaldekkingstelsel, zal de premie ook dan in het algemeen beduidend hoger liggen dan in het omslagstelsel. In een omslagstelsel sparen de mensen niet voor hun eigen eventuele toekomstige uitkering. Zij betalen de uitkeringen van de huidige uitkeringsgerechtigden. In een kapitaaldekkingstelsel sparen de mensen wel voor hun eigen aanspraken. Dan moeten er kapitalen worden gevormd. Daarom zijn zeker in de beginfase de premies bij kapitaaldekking aanmerkelijk hoger. In die zin wordt er veel meer betaald voor dezelfde rechten. Volkomen terecht constateerde oud-minister Jan de Koning daarom onlangs dat in de VVD-plannen de solidariteit ver te zoeken is. De publieke, wettelijke uitkeringen worden aanzienlijk verlaagd. De lasten voor de individuele burger om zich toch redelijk in te dekken tegen de risico's van met name arbeidsongeschiktheid en werkloosheid gaan tegelijkertijd aanmerkelijk omhoog.

Lastenstijgingen

Wat moet dat worden als PvdA, D66 en VVD samen gaan regeren? De PvdA scheidt alleenstaanden vanaf f 43.000,- per jaar op met een marginale lastendruk van maar liefst 66%. Zo hoog hebben we nog niet meegemaakt. Daarbij is al rekening gehouden met de lastenverschuiving richting milieu. De VVD zal tegelijkertijd zorgen voor aanmerkelijke micro-lastenstijgingen in verband met de sociale zekerheid. Ook al van een ongekende omvang. D66 schaft daarenboven de WAO af voor gedeeltelijk arbeidsongeschikten, hetgeen opnieuw zal leiden tot lastenstijgingen voor burgers en bedrijfsleven. Je kunt dan van werknemers toch bijna niet meer verwachten dat ze de lonen gaan matigen met het oog op de werkgelegenheid? Loonmatiging, is behalve een kwestie van gezond verstand, ook een kwestie van solidariteit met de inactieven. Wat wordt die solidariteit dan zwaar onder vuur genomen. Ik ben derhalve geen voorstander van een CDA in de oppositie. Zoiets doe je, met een goed programma en met de daarin hecht verankerde overtuiging van de noodzaak van

maatschappelijke solidariteit, alleen als regeren onmogelijk blijkt.

Werkloosheid onverzekerbaar

Intussen blijft een open vraag of de voor D66 en VVD zo doorslaggevende aanvullende verzekeringen op de particuliere markt ook echt realiteit zullen worden. In principe moet het mogelijk zijn een particuliere verzekering tegen (gedeeltelijke) arbeidsongeschiktheid af te sluiten. In ons land komen nu langzamerhand ook dergelijke polissen van de grond. Maar zeker in de startfase zijn de kosten daarvan bijzonder hoog. Los daarvan zullen particuliere maatschappijen bepaalde vormen van risico's niet in het pakket op willen nemen, omdat daar de kans er geld bij te moeten leggen in plaats van er wat aan te verdienen voor hen wel erg groot wordt. Nog veel knellender is dit probleem aanwezig bij een particuliere verzekering tegen werkloosheid. Dergelijke verzekeringsmogelijkheden zijn er op dit moment niet. Het is zelfs de vraag, of ze er ooit zullen komen. Werkloosheid is immers een bijkans onverzekerbaar risico, onder meer omdat de basis van premiebetalers weg kan vallen. Wat had een particuliere maatschappij moeten doen toen de textielindustrie verdween, met al de werklozen van dien. Waar hadden ze hun premies vandaan moeten halen? De bedrijven waren immers failliet of gesloten? Natuurlijk is in principe alles verzekerbaar. Als je maar bereid bent de premie te betalen, die ervoor staat. Die zal in geval van een particuliere verzekering tegen werkloosheid wel torenhoog zijn. Los daarvan zal de verzekeringsmaatschappij zwakke sectoren en bedrijven natuurlijk toch weer mijden. De rol van de maatschappelijke solidariteit kan wat werkloosheid betreft eenvoudigweg niet door de markt worden overgenomen. Zo blijft de pas werkloze in de VVD-plannen weinig anders over dan

Werklozen in VVD-plannen de dupe.

(foto Dijkstra BV)

maar snel zijn huis te verkopen, wil hij niet bijna onmiddellijk failliet worden verklaard. Hoewel de VVD de bijzondere bijstand wat ruimhartiger wil toebedelen, zal het bijlappen van vele tientallen procenten immers toch wel niet haar bedoeling zijn.

VVD ondoordacht

De VVD-plannen zijn ondoordacht. Overigens is uit recente opmerkingen van VVD-zijde op te maken, dat ook de VVD dit begint in te zien. Maar dan zit die partij met een levensgroot ander probleem. Ze valt met een smak in een gat dat ze zelf heeft gegraven. Het gaat om een bestuurlijk, financieel en sociaal-economisch gat. Een gat van vele miljarden gulden bij de overheidsfinanciën en van vele tienduizenden banen. Bij de doorberekening van het verkiezingsprogramma doet de VVD het voorkomen alsof het nieuwe stelsel van sociale zekerheid al per 1 januari 1995 zal zijn ingevoerd. Wat de VVD haalt aan resultaten op het vlak van de financiën van de collectieve sector en van werkgelegenheid steunt vervolgens voor het overgrote deel op de introductie van dit basisstelsel. Nu is de doorvoering van een nieuw stelsel per 1-1-1995 objectief onmogelijk. In feite zou het proces vele jaren in beslag nemen. Al die jaren zit de VVD zonder de met het nieuwe stelsel samenhangende resultaten voor de collectieve lasten en de werkgelegenheid. Wat er van het VVD-programma rest zonder het basisstelsel is maar pover. De bezuinigingen bij het Rijk liggen in dezelfde orde van grootte als wat de PvdA en D66 voor ogen hebben. Als de VVD kritiek uit op de te geringe inspanningen van deze partijen op dit front, slaat dat rechtstreeks terug op de VVD zelf. Al met al draait de VVD de kiezer een rad voor de ogen. Het merkwaardige is dat de woordvoerders dit thans, zij het wat schoorvoetend beginnen toe te geven. Zij noemen de door het CPB ingeboekte loonmatiging te hoog. Wat dan te denken van de hooggeprezen werkgelegenheidsresultaten? Zij komen terug op het voorgestelde basisstelsel, met name wat de werkloosheid betreft. Wat dan te denken van de hele doorberekening op zich? Zij zwijgen over de invoeringsdatum van 1-1-1995. Maar met die onmogelijke vooronderstelling valt tenslotte de basis weg onder het VVD-program en de doorberekening ervan. Te vrezen valt dat wat de werkgelegenheid betreft de VVD bij ontstentenis van het basisstelsel terugvalt op het concept van meer banen in de collectieve sector. Precies als de PvdA en sterker nog D66. Dat is de foute weg. De problemen waar Nederland mee wordt geconfronteerd vragen om een aanzienlijke versterking van de marktsector. Daar moeten nieuwe activiteiten en nieuwe banen worden ontwikkeld. De marktsector is nu eenmaal het draagvlak voor de collectieve sector.

Ad Kolnaar

vice voorzitter Programcommissie

Steun-advertentiecampagnes

(1)

Het zijn gouden dagen voor de dagbladen. Veel politieke partijen adverteren zich arm. Ook het CDA voert een advertentie-campagne. Daarnaast heeft zich voor het CDA ook een nieuw fenomeen ontwikkeld: de spontane steun-advertenties van individuele mensen. Soms met een hele rits namen eronder, soms ook anoniem. Zo verscheen in de Telegraaf van 15 april jl. een advertentie van "een aantal verontwaardigde CDA-stemmers". Naast de in groot kapitalen uitgevoerde tekst "ELCO SUCCES!" lieten ze de CDA-lijsttrekker naar aanleiding van de Reporter-uitzending weten: "Wij staan achter je. En laten je dat graag weten. Dat zullen wij ook op 3 mei laten merken!" Voor de zekerheid hebben we toch maar even bij het partijbureau geïnformeerd, of het hier echt een spontane actie betrof. "Dat moet wel, want het is geen advertentie die door de campagne-staf is geïnitieerd" aldus een partijwoordvoerder. ●

CDJA-voorzitter Jack de Vries reikte tijdens de algemene ledenvergadering van het CDJA op 23 april jl. in Amersfoort de Zilveren Horzel uit aan minister Kooijmans van Buitenlandse Zaken. Deze prijs voor een kritische, steekhoudende en herkenbare christen-democratische opstelling ontving hij voor zijn inzet om vrede in voormalig Joegoslavië te bereiken.

Steun-advertentiecampagnes

(2)

Een tweede spontaan ontstaan initiatief is een advertentie-campagne die op een halve pagina in zo'n 8 kranten in Gelderland is verschenen. "Juist nú kiezen wij voor het CDA. U toch ook?" staat erboven. En dan volgen de namen en functies van alle 250 mensen die aan de actie hebben meebetaald. f 75,- per persoon. Burgemeester, wethouders, vertegenwoordigers uit het maatschappelijke middenveld en predikanten. Maar ook een AOW'er uit Ommeren, een tuinder uit Lent en een huisvrouw uit Arnhem. Herma ten Brinke van het Gelderse CDA-campagne-team vertelt hoe de actie is ontstaan. "Veel CDA-leden en CDA-stemmers voelden zich machteloos bij alle stormen die over het CDA woedden. Men wilde zelf ook

wat doen. Een CDA-burgemeester kwam toen met het idee om een steun-advertentie te plaatsen. Dat idee sloeg direct aan. Binnen krap vier dagen hadden wij het benodigde geld bij elkaar. Desondanks was het een zeer tijdrovende actie, omdat veel mensen die we benaderden van de gelegenheid gebruik maakten om hun hart te luchten over de neergang van het CDA. In hooguit drie gevallen werd de hoorn op de haak gesmeten. Na publicatie van de advertenties kwamen spontaan nieuwe aanmeldingen om aan de advertentie mee te betalen. Maar die mensen werden vriendelijk doorverwezen naar de advertentie-campagne in het dagblad Trouw." ●

premier Lubbers. Frits Wester ("de man achter Brinkman") behandelt de CDA-verkiezingscampagne. Cees Bremmer, partijsecretaris in nummer 36 op de kandidatenlijst, beschrijft "enkele hoofdlijnen" van campagne-communicatie in theorie en praktijk. Ben Pauw bespreekt de rol van het reclame- en PR-bureau in de politiek. En Jan Schinkelshoek, destijds hoofd voorlichting van de CDA-fractie en sinds kort hoofdredacteur van de Haagsche Courant, beschrijft onder de titel "Het dubbelloops jachtgeweer" de CDA-verkiezingscampagne in 1986. Het boek is uitgegeven door Sdu uitgeverij Koninginnegracht (ISBN 90 12 06725 1). ●

Politieke communicatie

Dinsdag jl. is in Den Haag het boek "Politieke communicatie in Nederland" gepresenteerd. Het voorwoord is van

Streekbussen voor politieke partijen

Vijf politieke partijen hebben het aanbod van een gratis campagne-bus aanvaard van de VSN Groep (streekvervoer). Zo wil de VSN-groep de toppen van de partijen laten zien, hoe veilig en comfortabel de bus is. Volgens VSN-woordvoerder C. Sleddering is het idee om op deze wijze de politieke partijen - alleen de Centrum Democraten werden niet aangeschreven - te sponsoren medio vorig jaar ontstaan. Groen Links, VVD, D66 en GPV reagerden positief. De PvdA gebruikt het aanbod voor de Europese verkiezingen. Het CDA maakte er geen gebruik van, omdat men al een contract voor de zogenaamde Brinkman-bus had gesloten met een touringcarbedrijf in het Zuiden des lands. "Een gemiste kans," aldus Sleddering, "maar dat moet iedere partij natuurlijk zelf uitmaken." ●

(advertentie uit Telegraaf 15/4/94)

ELCO

Wat jou vorige week vrijdag overkwam heeft bij velen kwaad bloed gezet. Wij staan achter je. En laten je dat graag weten. Dat zullen wij ook op 3 mei laten merken!

Een aantal verontwaardigde CDA stemmers.

SUCCES!

Wat echt telt: werk

Politiek Nederland is vorige week ernstig opgeschrikt door de nieuwe cijfers over de stijging van de werkloosheid. Het aantal mensen zonder baan stijgt explosief. Per dag komen er in Nederland 600 mensen zonder werk te zitten. De werkloosheid is in het eerste kwartaal voor het eerst sinds acht jaar zelfs boven het half miljoen uitgekomen. Ook de vooruitzichten stemmen tot somberheid. Het Internationaal Monetair Fonds heeft immers de verwachting uitgesproken dat ons land van de verwachte mondiale economische opleving slechts mondjesmaat zal profiteren. CDA-lijsttrekker Brinkman sprak na het bekend worden van de werkloosheidscijfers van een "sociale schande". Hij herhaalde dat het CDA in zijn verkiezingsprogramma de hoogste prioriteit heeft gegeven aan een actief werkgelegenheidsbeleid. Gegeven de ernst van de situatie valt aan ingrijpende maatregelen niet te ontkomen. De gevolgen hiervan zullen voor iedereen voelbaar zijn. Ook al moet de pijn zo sociaal verantwoord mogelijk verdeeld worden.

Het CDA heeft op dit punt altijd open kaart gespeeld en de zaken niet mooier voorgespiegeld dan ze zijn. Mooi weerpolitiek is wel het allerslechtste antwoord op deze rampzalige ontwikkeling. Juist in verkiezingstijd komt het erop aan te zeggen waar het op staat.

Het CDA is op het punt van werkgelegenheid altijd helder geweest. Die consistente lijn is ook in het nieuwe verkiezingsprogramma doorgetrokken. En die lijn moet ook na het sluiten van de stemlokalen op 3 mei gehandhaafd blijven.

Hopelijk heeft de nu ook zeer voorzichtige afgezant van Boutros Ghali, Akashi, geleerd dat er om luchtaanvallen verzocht moet worden voordat de Servische troepen tot in het centrum van een enclave zijn doorgedrongen. Het blijkt keer op keer dat de enige wijze om de Serviërs tot menswaardig gedragen te brengen het vastberaden dreigen met geweld is. Na talloze malen te zijn bedrogen moet het toch zelfs voor de internationale diplomatie mogelijk zijn deze les te leren.

Pleidooien als van minister Pronk - tijdens de Koeweitcrisis nog een "superduif" - voor een massaal offensief van grondtroepen zijn echter volkomen onrijp en geven blijk van het ontbreken van realiteitszin. Via luchtaanvallen kan weliswaar geen conflict worden beslecht maar kan de prijs voor agressie hoog worden opgeschroefd. Helaas moet worden geconstateerd dat ook de geloofwaardigheid van de Europese Unie die immers in een gezamenlijke buitenlandse en veiligheidspolitiek voorziet krachtens het Verdrag van Maastricht zwaar heeft geleden onder de langdurige besluiteloosheid inzake ex-Joegoslavië.

Ministelsel

De VVD stelt in haar verkiezingsprogramma voor alle uitkeringen, uitgezonderd de AOW, terug te brengen naar een basisniveau van 60% van het huidige wettelijk minimumloon. Dit geldt dus zowel voor de werknemersverzekeringen, de volksverzekeringen en de sociale voor-

zieningen. De uitvoering geschiedt middels een een-loketsysteem. De VVD zegt dit ministelsel alleen te willen invoeren voor nieuwe gevallen. Voor bestaande gevallen zal echter gelden dat de hoogte van de uitkeringen door bevrozing wordt beperkt, met uitzondering van de AOW. Het gevolg is dat binnen afzienbare tijd ook de bestaande gevallen een uitkering op 60%-niveau hebben.

De gevolgen van de VVD-plannen zijn aanzienlijk en in sociaal opzicht pijnlijk. Mensen die werkloos worden kunnen er tot 60% in inkomen op achteruit gaan. Bovendien gaan de liberalen ervan uit dat particulier bijverzekeren tegen werkloosheid mogelijk is. Maar dit is nog maar de vraag. Als het al zou kunnen dan alleen tegen torenhoge premies. Kortom, de VVD-plannen kunnen - zoals oud-minister De Koning stelde - leiden tot Amerikaanse toestanden.

Het CDA wijst een ministelsel daarom terecht af. De partij blijft onderscheid maken tussen werknemersverzekeringen, volksverzekeringen en sociale voorzieningen. De werknemersverzekeringen worden overgedragen aan de sociale partners. Zolang dit nog niet gerealiseerd is wil het CDA de opbouwelementen in de werknemersverzekeringen versterken. De hoogte en de duur van de uitkering hangen hierbij af van leeftijd en arbeidsverleden van de uitkeringsgerechtigde. Via het opbouwstelsel blijft de overheid in de visie van het CDA een adequaat bestaansniveau garanderen. Dit lijkt ons een betere weg om de solidariteit in ons land te organiseren.

Gorazde

Ten lange leste hebben de VN en de NAVO de Bosnische Serviërs hun tanden laten zien teneinde een einde te maken aan de mensonterende massaslachting die de Serviërs aanrichtten onder de burgerbevolking van Gorazde.

Er was een mortiergranaatexplosie die 68 doden veroorzaakte voor nodig om de internationale gemeenschap er toe te brengen via een ultimatum een einde te maken aan de Servische belegering van Sarajevo.

Als toen de NAVO-bescherming tevens was uitgebreid naar de andere zogenaamde "beschermde gebieden" waaronder Gorazde hadden honderden doden en gewonden vermeden kunnen worden. Doch met de halfslachtigheid die de internationale politieke gemeenschap kenmerkt werd dit nagelaten. Het is navrant te constateren dat eerst onder dwang van de publieke opinie en op straffe van verlies van iedere geloofwaardigheid de VN en de NAVO eisen stelden die, indien veel eerder gesteld, onnoembaar veel leed hadden kunnen voorkomen.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien maar zou dat echt onontkoombaar zijn- verkiezingscampagnes? Is het in een redelijk ontwikkelde natie met gemiddeld een behoorlijke opleidingsniveau en een brede parlementaire pers nu wel nodig dat politici in drie weken met behulp van strooibiljetten en stickers uitleggen wat ze de afgelopen vier jaar bedoelden en de komende vier jaar willen bedoelen?

Wie verzint dat eigenlijk? Welke gek heeft Van Mierlo - die op een leeftijd is dat hij als echte militair allang met een gouden handdruk uit het officierenkorps zou zijn gelooft - in vredesnaam die malle helm op zijn kop gezet? Wie heeft Brinkman in een verbouwde camper geïsoleerd van de rest van de wereld, drie weken het land ingestuurd om korte teksten in te spreken op scholieren, tuinders en bejaarden? Welke mafklapper stuurt een nette man als Wim Kok de bedrijfskantines in met een boos rood/blauwe kleurpotloden. Welke hypochonder duwt een - in het normale intellectuele verkeer subtiele - jurist als Hirsch Ballin de studio in om suggestieve teksten uit te spreken? Welke overjarige hippie heeft bedacht dat het een leuk idee zou zijn wanneer GroenLinks - dat het Nederlandse volk liefst morgen het roken zou willen verbieden - een XTC-feest zou beleggen? Welke sadist heeft Bolkestein geprest te beweren dat hij minister-president zou kunnen worden?

Er bestaat hier en daar een verbod op verkiezingspolls, vlak voor de verkiezingen. Een verbod op verkiezingscampagnes zou ook zo gek nog niet zijn.

Werk, veiligheid en milieu hoofdthema's

Werk, veiligheid en milieu zijn de drie grote thema's in het CDA-verkiezingsprogramma “Wat echt telt”

mr. A.J. de Geus, vice-voorzitter van het CNV, hoofdcommissaris J.L. Brand, korpschef van de politie regio Haaglanden

Het eerste punt dat wat mij betreft bij de kabinetsformatie geregeld zou moeten worden”, zegt vice-voorzitter **mr. A.J. de Geus** van het CNV, “is de WAO. Om te voorkomen dat het weer in een politieke patstelling belandt, zou de verantwoordelijkheid voor de premies en de uitkeringen bij de werkgevers en de werknemers moeten worden neergelegd. Dat spoort met het CDA-programma, maar het programma is er helaas nog te vaag over. Het lijkt of de realisering van dit punt op de lange baan wordt geschoven.” Overdracht betekent volgens De Geus dat bedrijfsverenigingen met risicogroepen per CAO de WAO gaan regelen. Dat houdt ook in dat de discussie over het mini-stelsel en het bonus-malusstelsel vanzelf van de agenda's verdwijnt.

Lastenverlichting

De Geus: “Heel belangrijk voor de oplossing van de werkloosheidsproblematiek is lastenverlichting. Het CDA-programma kiest daar gelukkig ook voor. Het gaat om 18 miljard en dat strookt met het advies

van de Sociaal-Economische Raad (SER). Het CDA besteedt dat aan de verlichting van de kosten van arbeid. Voor de financiering van die lastenverlichting, kiest het CDA echter voor een bedrag van negen miljard aan bevrozing van de lonen in de collectieve sector, de uitkeringen en de AOW. Van jaar tot jaar zal worden bekeken of de koppeling door moet gaan. Dat kan niet. Het is van tweeën één. Of het CDA gaat van jaar tot jaar ook de lastenverlichting bekijken of het CDA vindt nog andere harde bezuinigingen waardoor toch die lastenverlichting in elk geval kan doorgaan. Het grote bezwaar tegen bevrozing is, dat je in de collectieve sector de onderhandelingsvrijheid miskent en dat je bij de uitkeringen en de AOW mensen die hun boterham niet ergens anders kunnen verdienen, zou duperen. Dat is sociaal onwenselijk. Daarvoor in de plaats zou wat meer gekeken kunnen worden naar de prijs van energie. We zien bij andere partijen dat de energieprijzen wat gaan stijgen. Bij het CDA valt dat reuze mee.

Het CNV vindt dat we naar een wat ander evenwicht toe moeten, waarbij de menselijke energie wat goedkoper wordt en de energie van fossiele brandstoffen wat duurder. En als je nu naar het CDA-programma kijkt, dan zie je dat die lastenverlichting op de factor arbeid wel gerealiseerd wordt, maar dat tegelijkertijd het duurder maken van fossiele brandstoffen niet aan de orde is.”

Strafrechtelijke keten

Het tweede thema in het verkiezingsprogramma van het CDA is veiligheid. Hoofdcommissaris **Brand**, korpschef van de politieregio Haaglanden, kan zich heel goed vinden in de CDA-benadering. Brand: “De politiek staat aan het begin van de strafrechtelijke keten. Die strafrechtelijke keten moet zo sterk mogelijk zijn. Dat wordt in het programma van het CDA nadrukkelijk aangegeven. Aan de andere kant moet je ook zo veel mogelijk verhinderen dat mensen in die strafrechtelijke keten terecht komen.”

Volgens Brand zul je als samenleving in zijn geheel moeten kijken naar de manier waarop we met z'n allen verantwoordelijk willen zijn voor veiligheid. “Daarvoor is

nodig dat je op kleinschalig niveau komt tot veiligheidsnetwerken. De politie moet in zo'n netwerk voldoende toegerust zijn op haar toezichthoudende taak en moet ook in staat zijn een regie-functie te vervullen. Het politie-apparaat dient daarbij de steun te krijgen van wijkwerkers, van scholen; eigenlijk van iedereen die in het maatschappelijk gebeuren bezig is om een functie te vervullen.”

Brand denkt dat Nederland met zijn veiligheidsbeleid op de goede weg is. “Er is in de achterliggende periode veel gedaan om de strafrechtelijke keten te versterken.

“Overigens moet je uitkijken”, zegt hij, “dat je niet alle heil slechts verwacht van alleen de strafrechtelijke keten. Je zult ook de efficiency bij de politie, bij het Openbaar Ministerie en de efficiency binnen de rechterlijke macht moeten versterken. Verder zul je die ketens beter op elkaar moeten laten afstemmen.”

Brand vindt het ontzettend belangrijk dat het element werk in het verkiezingsprogramma zo sterk benadrukt wordt. Werk is

De Geus: “Als je naar het CDA-programma kijkt, dan zie je dat lastenverlichting op de factor arbeid wel gerealiseerd wordt, maar dat tegelijkertijd het duurder maken van fossiele brandstoffen niet aan de orde is. Het CNV vindt dat we naar een wat ander evenwicht toe moeten.”

ma's in komende kabinetsperiode

Welke rol moeten deze thema's spelen in de komende kabinetsperiode? Dat vroeg de redactie aan
giopolitie Haaglanden en drs. W.T. van Gelder, Commissaris van de Koningin in Zeeland.

een enorm belangrijke factor om mensen die in de strafrechtelijke keten zijn terechtgekomen weer op het rechte spoor te zetten. Binnen de strafrechtelijke keten moet volgens Brand een differentiatie worden gemaakt naar dadertypen. "Je moet je heel goed afvragen: wat doe ik met de topcriminaliteit. Je moet niet direct verwachten dat je die mensen verbetert. In feite zijn dat de meest sociaal-vaardige mensen in Nederland. Belangrijk is dat je die mensen uit de samenleving haalt en met name hun financiële gewin afbreekt. Op het niveau daaronder zit de zware criminaliteit. Die mensen die daarin zijn terechtgekomen zijn eigenlijk onverbeterlijk. Je moet zorgen dat je ze isoleert en dat ze in de gevangenis niet door kunnen gaan met hun bedrijf. Verder moeten we voorkomen dat de jongeren zware criminelen worden. Als ze zover zijn, is het hopeloos. Je moet ze in een streng regime brengen. En daar moet je geweldig in investeren. Binnen het gevangeniswezen moet je inrichtingen hebben voor jongeren, waar eisen aan ze gesteld wordt, waar ze leren werken en waar

ze verantwoordelijkheid leren dragen. Lubbers heeft destijds het woord "kampementen" in de mond genomen. Daarmee heeft hij de discussie helder en duidelijk aangezwengeld. Misschien had ik het anders genoemd, het voordeel van het taalgebruik van Lubbers is dat iedereen nu weet waar het om gaat."

Kwaliteit

In een nieuw kabinet moeten goede afspraken worden gemaakt over het milieu, vindt Commissaris van de Koningin in Zeeland, de heer drs. W.T. van Gelder. Hij kan heel ver meegaan met de benadering, zoals die is gekozen in het CDA-verkiezingsprogramma. "Daarin wordt heel sterk de kwaliteit benadrukt. Kwaliteit wordt steeds belangrijker in de internationale concurrentiestrijd. Als we het over kwaliteit hebben, spreken we ook over omgevingskwaliteit. Deze moet representatief zijn voor het produkt en het productieproces. Met andere woorden: beschouw het milieubeleid als een ondersteuning van het economisch beleid. Zoals we dat in directe zin hebben gezien bij de energiebesparing en afvalpreventie, die beide economisch positief bleken uit te werken. Daar moeten we zeker mee doorgaan. We moeten het milieubeleid met voortvarendheid voortzetten. Daarmee kunnen we zelfs een kleine voorsprong opbouwen ten opzichte van het buitenland. Milieuzorg prikkelt tot innovatie en blijkt zelfs een exportartikel te zijn.

Verantwoordelijkheid

Van Gelder: "Wat ik een heel sterk punt vindt van het CDA-programma, is de benadering van de eigen verantwoordelijkheid. We moeten ons realiseren dat de overheid de samenleving niet aan touwtjes heeft, maar dat het vanuit de bedrijven zelf moet komen. De overheid moet het bedrijfsleven enerzijds op zijn verantwoordelijkheid aanspreken, maar anderzijds de kennis in die bedrijven gebruiken voor het optimaliseren van het milieurendement. Die benadering blijkt in de praktijk succesvol. Daarbij moet je alle bedrijven gelijk behandelen. Het wil nog wel eens zo zijn dat bij energieheffingen alleen de grote bedrijven worden ontzien, onder andere door te verwijzen naar hun exportpositie. Daar-

---

Van Gelder: "Beschouw het milieubeleid als een ondersteuning van het economisch beleid. Zoals we dat in directe zin hebben gezien bij de energiebesparing en afvalpreventie, die beide economisch positief bleken uit te werken."

---

bij gaat men voorbij aan het midden- en kleinbedrijf, die toch ook voor 36 procent van die export afhankelijk is." Tenslotte hoopt hij dat in een nieuw kabinet vooral het groene milieu aandacht krijgt. "Het natuurbeleid moet de gangmaker zijn van het totale milieubeleid. De natuur kunnen de mensen direct waarnemen, daar zijn ze zelfs bereid voor te betalen."

Dick Aanen ●

Leve de peilingen

Als er al iets over de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen gezegd kan worden, dan is het dat er nog weinig van te zeggen valt. Veel is onzeker en een voorspelling van de uitslag blijft tot op de dag van de verkiezingen zelf riskant. Is dan niets meer zeker? Nou, zo erg is het ook weer niet. Ik ben held noch helderziende, maar de voorspelling dat er ook rond deze verkiezingen een debat zal worden gevoerd over opiniepeilingen durf ik rustig aan. En voor zo'n debat is het heus niet nodig dat de peilingen 'ernaast zitten', zoals in 1986 het geval was (en zoals voor de aanstaande verkiezingen heel goed mogelijk is). Meestal begint het debat juist al in de aanloop van de verkiezingen.

Zin en onzin van opiniepeilingen. In de regel gaat het dan over peilingen gericht op het achterhalen van de partijpolitieke voorkeur, de peilingen die resulteren in de welbekende zetelverdelingen en grafiekes met zetels winst en verlies. Over onzin gesproken: zo'n omrekening van de resultaten van peilingen naar kamerzetels, dat is nog eens onzin. Volstreekte flauwekul, niet alleen als het gaat om de kleine partijen maar ook als de verschillen tussen de grote partijen zo gering zijn als nu het geval lijkt. Het is gezien de aard van peilingen absoluut onmogelijk te zeggen welke partij op dit moment de grootste is en een gemeten 'verschil' van 30 en 31 zetels is absoluut betekenisloos. Op basis van de peilingen kan een dergelijke uitspraak eenvoudig niet worden gedaan! De opiniepeilers weten dat, de journalisten horen het te weten maar weten het niet of doen alsof ze het niet weten.

Maar laat ik de medaille omdraaien en de andere zijde belichten. Onzinnigheden van peilingen komen in het debat toch wel aan bod. De zinnige kant ervan blijft daarentegen vaak wat onderbelicht. En er valt wel degelijk een positieve kant aan de peilingen naar politieke voorkeur te ontdekken. Kiezers worden geacht bij verkiezingen een bewuste, weloverwogen keuze te maken. In een ideaalbeeld van de werking van democratische verkiezingen bekijkt de kiezer de programma's van de diverse politieke partijen, gaat hij na wat in het verleden door die partijen is gepresteerd en wat voor de toekomst mag worden verwacht. Dan pas komt hij tot een partijkeuze. De kiezer is geïnteresseerd en geïnformeerd. Deze voorstelling van zaken is natuurlijk ver verwijderd van de werkelijkheid van verkiezingen en stemgedrag, maar is voor de gedachtenbepaling van belang. In dit ideaalbeeld is het van het grootste belang dat de kiezer over voldoende informatie beschikt om tot zijn keuze te komen. Hoe meer informatie, des te beter. Het is vanuit dit perspectief dat de peilingen positief zijn te waarderen. De kiezer kan de informatie die peilingen hem geven bij zijn

overwegingen betrekken. Bewust en weloverwogen.

Als wordt gesproken over de - bijna altijd zwaar overdreven, maar dat terzijde - invloed van peilingen op het stemgedrag wordt veelal gedacht aan iets irrationeels. Peilingen zouden de kiezer zijn hoofd en verstand doen verliezen. De kiezer zou bij de winnaar willen horen omdat het een prettig gevoel is te winnen en daarom op de partij stemmen die aan de winnende hand is; de kiezer zou medelijden hebben met een partij waarmee het slecht gaat en uit een gevoel van medelijden deze partij steunen. Dergelijke niet direct rationeel te noemen effecten zijn denkbaar. Het kan echter ook anders. Waarom zou een kiezer niet van mening kunnen zijn dat het voor de bestuurbaarheid van het land het best is als een partij veruit de grootste is?

Waarom zou hij niet om deze reden weloverwogen zijn stem geven aan de winnaar? En waarom zou een kiezer niet willen voorkomen dat een partij te klein wordt of verdwijnt, omdat hij van mening is dat de opvattingen van die partij toch gehoord moeten worden? Vanuit dit idee kan bewust en op basis van verstandelijke overwegingen een keuze voor de onderliggende partij worden gemaakt. Het is kortom niet noodzakelijk zo dat peilingen

alleen maar op emoties en gevoelens inspielen en via deze weg hun - nogmaals naar al het onderzoek uitwijst - hooguit marginale invloed uitoefenen..

Meer dan in het verleden kiest de Nederlandse kiezer. Oude banden tussen (groepen) kiezers en partijen zijn aan sleet onderhevig. De keuze wordt wellicht bewuster en meer weloverwogen gemaakt dan in het verleden. De peilingen kunnen (!) hierbij een rol spelen door een indruk te geven van de onderlinge krachtsverhoudingen. Elke kiezer heeft hierbij het recht en de vrijheid om deze informatie tot zich te nemen of niet, de resultaten van peilingen betrouwbaar te vinden of niet, en de aldus verkregen informatie wel of niet te gebruiken bij het bepalen van de partijkeuze. Niet gemanipuleerde en correct verzamelde en gepresenteerde peilingen geven de kiezer misschien wel de meest onpartijdige informatie die hij bij een verkiezingscampagne krijgen kan. En als dat zo is, waarom dan niet een voorzichtig 'leve de peilingen'?

J.J.M. van Holsteyn

universitair docent vakgroep Politieke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Leiden.

CDA, allochtonen en campagne

Tijdens de gemeenteraads campagne zijn er in enkele grote steden intensieve campagnes gevoerd onder allochtone kiezers.

Aan de hand van de ervaringen in Amsterdam wil ik enkele eerste conclusies trekken over het effect van dergelijke campagnes en tevens de invloed schetsen van migrantengroepen op de positie van het CDA in de grote steden.

De gemeenteraadsverkiezingen van 2 maart jongstleden hebben zich in Amsterdam onderscheiden van eerdere verkiezingen door onder andere de relatief hoge opkomst van sommige etnische minderheden.

De Surinaams/Antilliaanse bevolkingsgroepen kwamen weliswaar nauwelijks naar de stembus (opkomst: 29%), maar de opkomst onder Marokkaanse kiesgerechtigden was alleszins redelijk (49%), terwijl de opkomst van de Turkse kiezers met 62% zelfs hoger was dan het Amsterdamse gemiddelde (57%).

Het aandeel van de allochtone bevolkingsgroepen in de bevolkingssamenstelling van onze grote steden stijgt snel, en daarmee ook hun aandeel onder de kiesgerechtigden. Inmiddels staan de allochtone kiezers voor ongeveer 6 van de 45 zetels in de Amsterdamse gemeenteraad. In Amsterdam werden 68.000 allochtonen opgeroepen.

Interessant is natuurlijk om te kijken hoe deze groepen in Amsterdam gestemd hebben en welke voor het CDA interessante conclusies wij daar uit kunnen trekken.

Verder blijkt dat van alle stemmen die op de PVDA zijn uitgebracht ongeveer 13% van Surinaamse, Antilliaanse, Turkse of Marokkaanse afkomst is. Van de CDA-stemmers is dat ook al zo'n 12%. De PVDA is ontegenzegglijk de populairste partij onder de migranten, gevolgd door GroenLinks. D66 scoort matig, terwijl de VVD absoluut slecht scoort onder migranten. Het CDA is bij de Turkse kiezers in Amsterdam favoriet (37%), terwijl we daarentegen bij de Surinamers, Antillianen en Marokkanen nauwelijks op enige steun kunnen rekenen.

Het onderzoeksbureau O&S in Amsterdam stelt dat de goede score van het CDA onder de Turkse bevolkingsgroep mogelijk-kerwijs te verklaren is door de aantrekkingskracht van de Turkse kandidaten op de CDA-lijsten. Ik wil deze conclusie graag onderschrijven. Zo kregen onze Turkse kandidaten in Stadsdeel Osdorp veel voorkeurstemmen, waardoor één Turkse kandidaat via voorkeurstemmen in de deelraad werd verkozen. Van alle CDA-stemmen in dat stadsdeel was maar liefst zo'n 40% van Turkse afkomst. In het enige stadsdeel waar het CDA haar positie wist te handhaven, Stadsdeel Oost, hadden we een Turkse lijsttrekker.

Partijkeuze van Amsterdamse migranten bij de gemeenteraadsverkiezingen 1994

	Sur/Antill	Turken	Marokkanen	Alle kiezers
PVDA	47%	35%	39%	26%
GroenLinks	27%	12%	51%	13%
D66	13%	13%	5%	16%
CDA	4%	37%	1%	8%
VVD	3%	2%	2%	16%
Overig	6%	2%	2%	21%

(Bron: Bureau Strategisch Minderhedenbeleid gemeente Amsterdam)

Wat betreft de andere migrantengroepen kan gesteld worden dat de positie van GroenLinks bij Marokkanen erg sterk is. Dat kan verklaard worden door een 'Rabae-effect'. Het CDA had in Amsterdam geen enkele Marokkaanse kandidaat op zijn kieslijsten. De Surinaamse bevolkingsgroep stemde vooral PVDA, ofschoon het CDA relatief veel Surinaamse kandidaten op zijn kieslijsten had. Daarin waren wij echter bepaald niet uniek en onze kandidaten waren voornamelijk van Hindoestaanse afkomst. Dit is in Amsterdam een relatief kleine groep binnen de Surinaamse gemeenschap.

Enkelen van de ruim 20 allochtone CDA-kandidaten op de Amsterdamse CDA-kieslijsten. (foto: Witho Worms)

Het CDA heeft in Amsterdam met name een sterke campagne gevoerd richting Turkse kiezers. De combinatie van goede Turkse CDA-kandidaten en een intensieve (op geloofsovertuiging georiënteerde) campagne heeft duidelijk vruchten afgeworpen in de vorm van een extra hoge opkomst onder Turkse kiezers en een hoger percentage CDA-stemmers onder hen dan in andere steden. Uit de score van het CDA onder Turkse kiezers in andere steden blijkt dat we niet automatisch op deze kiezers kunnen rekenen. Zo stemde in Tilburg slechts 2,7% van de Turkse kiezers CDA en in Den Haag 10,4%.

Het ligt voor de hand te concluderen dat allochtone kiezers vooral identificatiemogelijkheden zoeken met 'eigen kandidaten' op de kieslijsten van de grotere partijen. Het succes van GroenLinks onder Marokkanen en van het CDA en de PVDA onder de kiezers van Turkse afkomst in Amster-

dam ondersteunt deze conclusie. Nu de bevolking van de grote steden steeds meer van allochtone afkomst is, is het voor het CDA niet alleen uit electoraal oogpunt essentieel in grote steden speciale aandacht te gaan besteden aan migranten. In Amsterdam was bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen maar liefst een achtste deel van alle CDA-stemmers van niet-Nederlandse afkomst. Een aandeel dat in de toekomst alleen maar zal stijgen. Wil het CDA zijn grote potentieel onder deze bevolkingsgroepen mobiliseren, dan is het volgens mij niet alleen noodzakelijk om speciale, op de allochtone bevolkingsgroepen gerichte campagnes te voeren maar vooral ook om kandidaten uit deze bevolkingsgroepen een prominente plaats op de CDA-lijsten te geven.

Bewust ben ik niet ingegaan op enkele voor het CDA fundamentele vragen. De discussie over het wezen van christen-democratische politiek en de rol die mensen met een niet-christelijke geloofsovertuiging binnen het CDA kunnen en mogen spelen, zal na de verkiezingen geïntensiveerd moeten worden. Het feit dat in Amsterdam zo'n 20% van de CDA-kandidaten van allochtone afkomst is (veelal kandidaten met een niet-christelijke levensovertuiging) geeft niet alleen aan dat deze discussie inmiddels meer dan een theoretische is, maar ook, dat het Christen Democratisch Appèl een duidelijk mobiliserend effect kan hebben onder veel 'niet-traditionele' Medelanders.

Alex Schoep

Campagneleider CDA-Amsterdam

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevroegde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Tour '94

De verkiezingscampagne nadert de harde fase. Nog enkele dagen en het is 3 mei. Ook het CDJA heeft zich in de bijna afgelopen campagne behoorlijk geroerd. De eerste doelstelling van het CDJA in de verkiezingscampagne is het belang van het gaan stemmen duidelijk maken aan jongeren. Uit het in 1993 gehouden scholierenonderzoek is namelijk gebleken dat bijna eenderde van de jongeren zegt niet te zullen gaan stemmen. Tel daar de groep jongeren bij die zegt geen partijpolitieke voorkeur te hebben dan spreek je over bijna de helft van de jongeren tussen de 12 en 20 jaar. In deze groep zitten dus de jongeren die voor het eerst mogen stemmen. Reden genoeg voor het CDJA om jongeren duidelijk te maken wat het belang van stemmen is. Enerzijds voor de toekomst van de jongeren zelf. Bij het stijgen van de werkloosheid en het inkrimpen van de arbeidsmarkt zijn het vaak, naast oudere werknemers, jongeren die als eerste de gevolgen hiervan merken. Anderzijds de gezamenlijke toekomst. De jongeren van vandaag zijn zich zeer wel bewust van de dingen die om hen heen gebeuren. De oorlog in het voormalige Joegoslavië, het milieu en veiligheid, om maar eens drie voorbeelden te noemen, zijn onderwerpen die jongeren wel degelijk bezighouden en raken.

Direct gekoppeld aan de eerste is de tweede doelstelling van het CDJA in de campagne. Dit betreft het voorkomen dat als jongeren gaan stemmen zij hun stem uitbrengen op een partij met een verwerpelijke (rechtse) ideologie. Deze doelstelling is ook van belang daar nogal wat jongeren

aangeven een stem op extreem rechts te overwegen. Deze campagne leert ons dat onder jongeren extreem rechtse geluiden leven die niet langer met het argument van "stoerdoenerij" kunnen worden afgedaan. Het is dan ook aan ons om jongeren duidelijk te maken dat de oplossing van extreem rechts geen oplossing is voor de problemen waar Nederland de komende jaren voor staat. Het is te eenzijdig en te gemakkelijk om de problemen in ons land op één bevolkingsgroep af te schuiven. Die tendens moet gekeerd worden! Wie ziet wat er gebeurt in Bosnië-Herzegovina of in Ruanda kan toch niet zeggen dat Nederland vol is, of nog erger. Vandaar dat het CDJA, samen met de andere politieke jongerenorganisaties, heeft afgesproken in de campagne actief aandacht te besteden aan het opkomend racisme. Als CDJA zullen we dat op Koningsdag op de diverse vrijmarkten, die dan overal in het land gehouden worden, doen door het uitdelen van wuppies, pluizige beestjes, met daarop de tekst: "Kies kleurrijk op 3 mei". Zo probeert het CDJA te voorkomen dat jongeren op 3 mei a.s. hun stem uitbrengen op een extreem rechtse partij.

Het CDJA is de campagne ingegaan onder het motto "Tour '94". Niet alleen omdat het een hele toer zal zijn om de doelstellingen te realiseren, maar ook omdat het CDJA via een toer door het land hoopt zoveel mogelijk jongeren te bereiken en ze van beide doelstellingen te overtuigen. Of jongeren daarna voor het CDA gekozen hebben zal blijken op 3 mei. Wij hopen het en werken eraan.

Ron van Duffelen

Horzel

Mijn grootvader vertelde mij als kind, dat hij dacht dat wij allen deel uitmaken van een groter geheel. Iets, groters en omvattends. Hij geloofde in het bestaan van een hoger zingevingssysteem dat ons behoedt voor een verval in de voor ons ietwat kunstmatige ontworpen motivaties zoals geld, macht en negatieve trots. Vanzelfsprekend begreep ik toen niet alles wat opa vertelde maar naarmate ik opgroeide en meer van de wereld zag kon ik het aanvoelen. In sommige landen kunnen we zien onder welke omstandigheden mensen moeten leven, vaak omdat zij het slachtoffer zijn van een slechte landsorganisatie en meedogenloze, incompetent leiders. Zelf heb ik enige tijd doorgebracht in een dergelijk ontwikkelingsland en daar heb ik de wijze waarop Nederland wordt bestuurd met achtung beschouwd. Het is niet foutloos en nog altijd mensenwerk maar het beschermt het volk tegen gruwel en pijn. Het politieke systeem zoals dat is ontstaan in Nederland is al decennia lang onder de invloedssfeer van een club die nu het CDA heet. Een organisatie met de ambitie om gegeven zekere normen en gedreven door hogere waarden het land te helpen besturen en te werken aan een leefbare gemeenschap. Daarbij zelden vervallend in overdreven populaire-och onjuiste keuzes. Het schijnt dat hogere waarden die het CDA drijven toch tot degelijkheid kunnen leiden. Tegenwoordig denkt men maar al te weinig aan dit alles! Alhoewel ik als puber de nodige bedenkingen heb gehad, heb ik me uiteindelijk toch het geloof in bepaalde waarden eigen gemaakt. Niet in het minst door wat ik zelf in de wereld heb kunnen zien. En naast alle onzekerheid die er soms bestaat, weet ik één ding zeker, . . . grootvader had gelijk.

Shaif Basier

Nieuw perspectief voor leraarschap?!

De werkgroep Onderwijs heeft n.a.v. Een aantal punten uit het adviesrapport van de Commissie Toekomst Leraarschap de notitie 'Nieuw Perspectief voor het Leraarschap' geschreven. In het onderwijs werken is tegenwoordig niet erg populair. De basis voor een betere motivatie en betrokkenheid van de leraar en van de totale schoolorganisatie bij het onderwijs is meer eigen verantwoordelijkheid, en dus een grotere deregulering. Een zich terugtrekkende overheid betekent meer ruimte voor de school en de leraar om het onderwijs naar eigen wensen vorm te geven.

Afschaffing van de huidige onderwijsbevoegdheid, was zonder twijfel het meest omstreden voorstel van de commissie. De werkgroep is, in tegenstelling tot minister Ritzen, wel door de argumenten van de commissie overtuigd. Voor het basis- en voortgezet onderwijs zou dan wel een scholing voor pedagogische en didactische vaardigheden verplicht moeten worden gesteld, omdat dit in deze onderwijsvormen onontbeerlijk is. In het hoger onderwijs is dit weinig relevant. Vooral in het beroeps-onderwijs en hoger onderwijs zou goed gebruik kunnen worden gemaakt van vak-kundige mensen zonder directe onderwijsbevoegdheid. Onderwijsinstellingen moeten dan zelf besluiten of zij docenten willen laten bijscholen in didactische vaardigheden. Dit zou voor de onderwijskwaliteit veelal wel wenselijk zijn. Bij een teruglopend aantal leerlingen geldt de regel 'last in, first out'. Deze dienstjarenregeling zorgt dus voor een sterke beperking van de arbeidsmobiliteit in het onderwijs en een hoge gemiddelde leeftijd van de leraren. Door het buitensluiten van jonge leraren met nieuwe ideeën werkt dit tevens verlamdend voor de vernieuwing en verfrissing van het onderwijs.

Jonge leraren zouden bovendien in hun begintijd beter begeleid moeten worden. Als gevolg van het in het diepe gooien van jonge leraren zonder enige begeleiding, blijken velen van hen het niet te redden en maken ze de overstap naar een baan buiten het onderwijs. Dat is verkwanseling van hun talenten en de kapitaalwaarde van hun opleiding.

Het onderwijs, en dus ook de leraar, draagt voor een groot deel bij aan de vorming van de komende generaties. Dat is een grote verantwoordelijkheid die om veel professionaliteit vraagt. Overheid en onderwijsveld zullen de nodige veranderingen moeten doorvoeren om meer dynamiek in het leraarschap te brengen, waardoor het weer een beroep met perspectief wordt.

Gerben Horst
CDJA-werkgroep Onderwijs

Racisme krachtig bestrijden

Inmiddels zijn de nieuwe gemeenteraden al weer enkele weken geleden geïnstalleerd. Van de 1100 raadszetels worden er 88 bezet door diverse extreem-rechtse partijen (o.a. CD en CP'86). Door de diverse media is uitgebreid aandacht besteed aan de protesten tegen de installatie van extreem-rechtse raadsleden. Op zichzelf is het natuurlijk goed om te laten zien dat er zeer veel mensen zijn die tegen de verwerpelijke ideeën van deze groeperingen zijn. Een nadelig effect van deze berichtgeving is echter dat extreem-rechts op deze wijze gratis publiciteit krijgt en dat zijn standpunten uitgebreid belicht worden. We moeten oppassen dat we niet doorslaan met de publiciteit en daarmee reclame gaan maken voor de standpunten van Janmaat c.s. Aan de andere kant is het "belachelijk" maken van Janmaat in de Tweede Kamer ook niet echt een oplossing. Op deze manier krijgen extreem-rechtse partijen een "underdog" positie die aantrekkelijk kan zijn voor veel mensen die twijfelen aan de werking van de democratie. Zij vinden dat Janmaat de onvrede die zij ervaren verwoordt en redeneren in de trant van: "De enige partij die wel naar ons luistert wordt doodgezwegen of belachelijk gemaakt!" En ook dit levert stemmen voor extreem-rechts op. Hoewel de extreem-rechtse partijen nooit op een duidelijke manier openlijk toegeven

Een demonstratie tegen de komst van de CD in de Utrechtse gemeenteraad. (foto ANP)

dat zij er racistische standpunten op na houden weet iedereen dat dit wel degelijk het geval is. Buitenlanders worden gebruikt als zondebok voor alles wat er mis is in Nederland (criminaliteit, woningnood, werkloosheid, economische recessie). Daarnaast worden zij beschouwd als tweederangsburgers. Allochtonen, asielzoekers en illegalen worden voor het gemak in alle discussies over één kam geschoren, de algemene conclusie is duidelijk: "ze" willen zich niet aanpassen, "ze" zijn crimineel, "ze" pikken onze banen in (maar ondertussen willen "ze" niet werken!?) en ga zo maar door. Het CDA vindt, dat iedereen in Nederland gelijkwaardig moet worden behandeld, dat iedereen dezelfde rechten en plichten heeft. In artikel 1 van de Grondwet staat dit zeer duidelijk: Allen die zich in Nederland bevinden, worden in gelijke gevallen gelijk behandeld. Discriminatie wegens godsdienst, levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, geslacht of op welke grond dan ook, is niet toegestaan. Op grond van dit artikel is racisme en discriminatie dus bij de wet verboden. Het is een taak voor rechters om zeer krachtadig op te treden tegen schending van dit grondrecht. Maar ook voor politici ligt hier een belangrijke taak: zij kunnen uitingen van racisme publiekelijk veroordelen en de argumentatie van racistische standpunten weerleggen. Ze moeten met goede argumenten komen waarom de redeneringen van extreem-rechts onjuist zijn en hun tegenwoordigers wijzen op tegenstrijdigheden in hun pleidooien. Op deze manier worden extreem-rechtse partijen net zo behandeld als alle andere partijen, maar wordt er uitsluitend ingegaan op hun uitspraken. Daarnaast hebben politici de mogelijkheid om door middel van regelgeving de integratie en participatie van minderheden te bevorderen. Vanuit de uitgangspunten solidariteit en gespreide verantwoordelijkheid heeft het CDA zonder meer de taak om hier daadwerkelijk voor te zorgen. Wij zeggen zorg te zullen dragen voor zwakkere groepen in de samenleving. Het is onze taak om ook inderdaad te zorgen en dit niet alleen met de mond te belijden. Het CDA bedrijft politiek vanuit een bijbelse inspiratie. In de Bijbel wordt ons geleerd "uw naaste lief te hebben als uzelf". Dat geldt ook voor een naaste die om wat voor reden dan ook naar Nederland is gekomen. Mensen die in eigen land vervolgd of verdreven worden en tenslotte vluchten uit hun moederland, moeten in Nederland kunnen rekenen op onderdak, zorg en aandacht. Migranten die hier langdurig verblijven moeten net zo behandeld worden als iedereen op basis van gelijkheid en gelijkwaardigheid. Racisme moet daarom krachtig bestreden worden. Nederland moet een land zijn waarin iedereen, ongeacht zijn of haar afkomst vrij kan wonen, werken en leven.

Chantal Hoge

Zwaardere straffen voor incest

Binnen het christelijk vormingswerk, waar ik met 'randgroepmeiden' werk, vinden veel jongeren een plek. Jongeren die geen aansluiting meer hebben met een "gewone" school. Soms komt dat door zware problemen thuis. Bij meisjes liggen die problemen vaak op het gebied van mishandeling of incest.

Liselotte is één van mijn leerlingen op het vormingscentrum. Als ik Liselotte zie, denk ik niet meteen aan incest. Toch is zij jarenlang door haar vader seksueel misbruikt, terwijl haar moeder dit weigert te zien.

Gelukkig heeft de politie goede methodes ontwikkeld om in dit soort zaken toch voldoende bewijsmateriaal te verzamelen. Liselottes vader wordt dus veroordeeld, maar nu is Liselotte alsnog slachtoffer: ze heeft namelijk haar ouders verraden en ze klampt zich aan moeders versie van het verhaal vast.

Ze zegt dus dat ze heeft gelogen, maar wordt vervolgens herhaaldelijk in het ziekenhuis opgenomen met vage klachten. Liselotte heeft levenslang gekregen.

Haar vader?

Hij krijgt drie jaar gevangenisstraf.

Als kinderen het slachtoffer worden van incest, hebben ze op dat moment levenslang gekregen. Ze kunnen op school niet meer meekomen, kunnen zich moeilijk een plaats verwerven in de maatschappij, kunnen niet op een gezonde manier zelf een relatie opbouwen. In de maatschappij wordt dit probleem nauwelijks voldoende serieus genomen. Dat geldt ook voor de politiek.

Als ouders kinderen krijgen toevertrouwd, is dat een kostbaar geschenk. Daarmee krijgen ze ook "ouderlijke macht", maar macht mag je niet misbruiken.

Incest is een verregaande vorm van machtsmisbruik en dient in mijn ogen zwaar bestraft te worden, zwaarder dan tot nu toe gebruikelijk is. Wij kunnen als gemeenschap niet tolereren dat weerloze schepsels het slachtoffer worden van seksueel geweld.

Christelijke politiek is een politiek die het opneemt voor de zwakkeren in de samenleving. Daarom zou dit onderwerp ook meer politieke aandacht moeten krijgen. Door te pleiten voor zwaardere straffen tonen we onze solidariteit met de slachtoffers.

Het is een misdaad die openlijk veroordeeld moet worden. Geen sensatieverhalen dus, maar een schrille werkelijkheid die aandacht verdient.

Annet Doesburg

Het CDA en de veehouderij

Uit het onlangs verschenen rapport van het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM), waarin de milieuparagrafen van de verschillende verkiezingsprogramma's zijn doorgerekend, blijkt dat het CDA het meest gunstige beleid voor de veehouderij voorstaat.

Het RIVM heeft de verschillende partijen gevraagd welke verliesnorm voor fosfaat voor de berekeningen voor de volgende periode gebruikt moet worden. In het rapport staat: "PVDA, VVD, D66 en GroenLinks kiezen voor de strenge verliesnorm van 5 kilo fosfaat per hectare, terwijl het CDA voorlopig vasthoudt aan de door het bedrijfsleven gehanteerde norm." De keuze van de andere partijen druist derhalve in tegen die van het bedrijfsleven waarbij VVD en PVDA afstand nemen van de afspraken die zijn gemaakt bij de behandeling van de nota Derde Fase Mestbeleid. Daar is toen afgesproken dat onderzoek zal uitwijzen wat de acceptabele verliesnorm zal zijn. Daarbij zullen milieuaspecten maar ook sociaal-economische gevolgen en teelttechnische factoren mee spelen.

Over de gevolgen van de keuze van 5 kilo fosfaat per hectare zegt het RIVM-rapport "Er kan minder mest op het land worden uitgereden. Dit is aanmerkelijk duurder en kan voor een aantal bedrijven betekenen dat de produktie moet worden gestaakt. Dit betekent dat de nationale veestapel sterker krimpt."

Het rapport stelt voorts dat het beleid van het CDA overeen komt met het NMP2. De overige partijen kiezen voor een strengere verliesnorm dan overeenkomstig het NMP2.

Hiermee laat men zien het milieubelang boven dat van de landbouw te stellen,

aldus de CDA-fractie. Het CDA kiest juist voor een milieubeleid dat haalbaar en betaalbaar is en waarin ondernemers de vrijheid krijgen zelf de doelstellingen te realiseren.

Zuid-Afrika

Het is natuurlijk fantastisch dat er in Zuid-Afrika verkiezingen worden gehouden en dat de verschillende politieke partijen als die van De Klerk, ANC en Inkatha elkaar gevonden hebben en samen de verkiezingen ingaan. Zorgelijk is het dat het geweld niet ophoudt." Dat zegt CDA-kamerlid Ramlal voor de verkiezingen in een reactie op de situatie in Zuid-Afrika. Hij spreekt de hoop uit dat na de verkiezingen de regering zodanig te werk kan gaan dat er stabiliteit komt en dat gewerkt kan worden aan de opbouw van het land waar een ongelooflijke armoede bestaat en veel criminaliteit.

Over de rol van Nederland zegt hij: "Die rol is richting Zuid-Afrika altijd constructief geweest. Nederland heeft altijd de bereidheid getoond te helpen. Nu het land de democratische weg inslaat kan Nederland na de verkiezingen een normale ontwikkelingssamenwerkingsrelatie aangaan."

CDA-programma scoort goed op milieugebied

In het CDA-verkiezingsprogramma "Wat Lecht telt" is een goed evenwicht gevonden tussen milieu en economie. Dat constateert de CDA-fractie op basis van de re-

sultaten van het onderzoek naar de milieueffecten van het CDA-verkiezingsprogramma door het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieuhygiëne (RIVM).

Het milieubeleid vraagt terecht veel van de spankracht van de samenleving. Behoud van het maatschappelijk draagvlak is daarom essentieel. Dat vraagt om een op duurzaamheid gericht economisch beleid, dat voldoende groei geeft om de zo noodzakelijke milieumaatregelen te kunnen financieren zonder forse aanslagen te doen op de werkgelegenheid.

De milieuscore van het CDA-programma wijkt nauwelijks af van het milieubeleid van het kabinet-Lubbers III voor 1994-1998, zoals vastgelegd in het Tweede Nationaal Milieubeleidsplan (NMP2). Op de punten energiebesparing en CO2-uitstoot scoort het programma beter, vooral bij de doorwerking op langere termijn.

Van Houwelingen uit de Tweede Kamer

Het CDA-Tweede Kamerlid Jan van Houwelingen wordt burgemeester van Haarlemmermeer. Van Houwelingen maakt sinds maart 1973 deel uit van de Tweede Kamerfractie met een onderbreking van negen jaar (1981-1989) als staatssecretaris van Defensie.

Het burgemeesterschap van de Haarlemmermeer ziet hij als een enorme uitdaging. Van Houwelingen: "Bestuurlijk is het zeer interessant om daar bezig te zijn in die spanning tussen economie en milieu. Het is een gemeente die zo snel verandert dat het zeer uitdagend is om invulling te geven aan de relatie met de burgers. Alle hedendaagse problemen ballen zich in dat gebied samen: economische ontwikkeling en dus werkgelegenheid, infrastructurele zaken als hoge snelheidslijn (HSL), Schiphol en woningbouw. Je moet jezelf in zo'n spanningsveld durven plaatsen." Kortom, een functie die goed bij hem past. Van Houwelingen ging destijds juist in de politiek omdat hij toen al die spanning tussen economie en milieu aanvoelde en daaraan mee invulling wilde geven.

Van Houwelingen was van jongs af aan actief in de politiek. Hij was vice-voorzitter van de ARJOS, de jongerenorganisatie van de ARP, en lid van de Provinciale Staten. Kamerlid worden was niet zijn bedoeling. Hij was werkzaam in het bedrijfsleven en werd daar geconfronteerd met de milieuproblematiek, met name waterverontreiniging. Hij maakte voor het bedrijf veel reizen naar bijvoorbeeld Pittsburg en Oost-Europa. Daar zag hij vergrijpen op milieugebied. Het zette hem aan het denken. Toen het verzoek kwam of hij kamerlid wilde worden stemde hij toe. Het milieu was zijn motivatie.

Pvda, VVD, D66 en GroenLinks staan een sterke inkrimping van de veestapel voor.

(foto Dijkstra BV)

Van Houwelingen in gesprek met PvdA-kamerlid Ter Beek tijdens het Urencodebat in 1978.

(foto ANP)

In de Tweede Kamer was hij actief op milieuterrain en hij was een aantal jaren coördinator van het SEF-blok, zoals Sociale Zaken, Economische Zaken en Financiën in de Kamer worden genoemd. Hij stond toen veertig in de krant. De problemen in die jaren zeventig waren werkgelegenheid, het financieringsstekort, milieu en dan vooral in relatie met het energievraagstuk. Het was de tijd van de olieboycot en de Club van Rome. Sociale zekerheid was niet zo'n item. Het stelsel werd in die tijd nog verder uitgebouwd. De Club van Rome, een in 1968 opgerichte stichting waarin geleerden en industriëlen uit dertig landen zich bogen over de wereldproblematiek, zette

een bewustmakingsproces in gang en deed aanbevelingen voor verbetering. Zij wezen erop dat de sectorgewijze aanpak van problemen ontoereikend is vanwege de verwevenheid van de problemen.

Van Houwelingen heeft in de loop der jaren veel zien veranderen. "De politiek in Den Haag is gegaan van Club van Rome en de Bijbel naar een politiek die beheerst wordt door de cijfers van het Centraal Planbureau (CPB). Soms denk ik wel eens dat de basis van het politieke bestaan door die CPB-cijfers wordt gevormd. Het is allemaal veel technocratischer geworden mensen die daar bij horen. Maar ja, tijden veranderen en dat is maar goed ook."

In die eerste kamerjaren maakte het fusieproces veel indruk op Van Houwelingen: ARP, CHU en KVP op weg naar die ene partij, het CDA. Van Houwelingen: "Dat fusieproces is een moeilijk proces geweest. Het eigene van je eigen club moest je opgeven en je moest toegroeien naar dat grote bredere CDA. Een redelijk ingrijpende periode. Ik was op een gegeven moment de eerste politiek woordvoerder van mijn partij, de ARP, en was dus heel intensief bij de fusie betrokken. Ik heb nog steeds grote bewondering voor Lubbers die in de eerste CDA-fractie de verschillende bloedgroepen bij elkaar gebracht heeft. Dat heeft men wel eens te weinig in de gaten."

Van Houwelingen was in de fractie destijds ook een van de zogenoemde dissidenten. Zij namen afstand van het kabinet en waren zeer kritisch. Dit gaf nogal wat spanning binnen de fractie. Toen Van Houwelingen het staatssecretariaat Defen-

sie aangeboden kreeg gaf dat commotie. Er werd wel gezegd dat hij weggepromoveerd was en zodoende monddood was gemaakt. "Mijn dissidente periode was uitermate leerzaam. Aan het staatssecretariaat Defensie begon ik met gemengde gevoelens maar ik kon er met mijn overtuiging goed mee uit de voeten. Door mijn AR-opvoeding vind ik Ontwikkelingssamenwerking en internationale verantwoordelijkheid vanuit de solidariteitsgedachte heel belangrijk. Dat paste ook op het terrein van Defensie. Defensie is er niet alleen voor rechts, maar net zo goed voor links."

Van Houwelingen is als scheidend kamerlid niet ingezet bij de verkiezingscampagne. Terugkijkend op eerdere campagnes zegt hij: "Ik heb altijd met veel enthousiasme meegedaan. Het waren campagnes met een fel bewustzijn. Deze campagne staat daarmee in een schril contrast. Deze campagne is pas laat inhoudelijk geworden. Het ging aanvankelijk hoofdzakelijk om de poppetjes."

Hij zegt het als een vloek te ervaren dat PVDA en VVD zo openlijk elkaar hun liefde verklaren. "Als je terugdenkt aan al die jaren van politieke polarisatie, kan ik mij niet voorstellen dat zij met elkaar in een kabinet kunnen. Van tevoren praten over regeringscoalities mag van mij maar dit vind ik een zaak van politieke onzuiverheid. Als je al die programmatische verschillen ziet."

Over de peilingen maakt de CDA'er zich niet zo'n zorgen. "Ik heb er alle vertrouwen in dat het echte verkiezingsresultaat beter zal zijn."

Over Defensie, wat hem nog steeds aan het hart gaat, zegt Van Houwelingen: "De prioriteit die aan peace keeping wordt gegeven, wordt mij wat te ver doorgevoerd. Te weinig aandacht is er voor de klassieke doelstelling van Defensie. Ik zie het toch wat als een modegril die niet helemaal past bij de klassieke defensietaak. In sommige gevallen kan het inzetten van Defensie ook contraproductief zijn. Misschien zouden humanitaire acties meer tot civiele omgevormd moeten worden."

De bezuinigingen die de PVDA in haar verkiezingsprogramma op Defensie voorstelt noemt Van Houwelingen onjuist. "Ik betreur het dat de PVDA-minister niet in staat is zijn partij ervan te overtuigen dat verdere bezuinigingen op Defensie een mate van onverantwoordelijkheid in zich draagt".

Als bodschap voor het CDA naar de toekomst toe geeft Van Houwelingen: "Laten we met z'n allen de solidariteit zowel internationaal als nationaal overeind zien te houden."

Marianne Fennema

Van Houwelingen: de politiek is veel technocratischer geworden. (foto Dijkstra BV)

Palfiumverslaving

Al jaren ben ik zwaar ziek. Daardoor heb ik voortdurend erg veel pijn en hoewel de doktoren alles geprobeerd hebben bleek niets goed te helpen. Tot mijn huisarts mij Palfium voorschreef. Eindelijk kon ik weer een beetje leven. Ik kon in mijn invalidenkar weer eens een bezoekje afleggen.

In het begin kreeg ik twee tabletten, maar de Palfium werkte steeds korter en ten slotte had ik er wel acht per dag nodig. Toch vond ik het niet erg om aan Palfium verslaafd te zijn, ik bleef helder en kon weer een beetje leven. Bovendien zei mijn huisarts dat Palfium geen schadelijke bijwerkingen had. Maar hij kreeg zoveel problemen met de Inspectie voor de Volksgezondheid dat hij mij geen Palfium meer wilde geven. Dit is nu twee jaar geleden. Ik heb elke dag veel pijn, die door niets te stoppen is.

Nu zag ik kortgeleden op de televisie een uitzending over drugsverslaving en wat er voor mogelijkheden zijn om drugsverslaafden te helpen. Ik stel voorop dat ik graag wil dat ze geholpen worden, dat is ook onze plicht.

In dat programma werd gesproken over de mogelijkheid om ze gratis Palfium te verstrekken. Als ze geen geld nodig hebben voor hun verslaving zal de drugscriminaliteit dalen. Bovendien heeft Palfium geen schadelijke bijwerkingen.

Woedend en met gebalde vuisten heb ik voor de televisie gezeten, toen ik hoorde dat de meeste verslaafden niet op deze manier geholpen wilden worden. Een vrouw die al 26 jaar verslaafd was zei: "Palfium,

nee hoor, dat is helemaal niet lekker, dat hoef ik niet."

En ik, ik snak er naar, niet om in een roes te komen, maar om een beetje te kunnen leven. Ik krijg het niet.

Moet je lastig of crimineel zijn om aan deze middelen te komen? Door mijn ziekte lig ik op mijn bed te sterven van de pijn, met die Palfiumverslaving kon ik leven.

Mevrouw Van der Spek-Veldman,
Zaandam

Eén visie!

Zoals het er nu (19 april 1994) uit ziet, zullen we op 3 mei a.s. wel "enig verlies" lijden. Jammer, maar gedeeltelijk onze eigen schuld. Wij spreken namelijk met te veel "monden", veel partijbonzen moeten zich af en toe zo nodig - en dan vooral publiekelijk - overal mee bemoeien en elkaar bekritisieren en de geschiedenis leert ons, dat een ogenschijnlijk verdeelde partij nog nooit een verkiezing heeft kunnen winnen. Bovendien hebben we de media tegen. De schrijvende pers schrijft ons het liefst af en bij de verslaggevers voor radio en televisie is het leedvermaak bij de zoveelste "onheilstijding" voor het CDA heel duidelijk te horen en te zien. Waar ik nu zo bang voor ben is, dat dit na 3 mei door zal gaan, en dat moet vooral niet. Ik voorzie, dat iedereen dan plotse-ling zo heel goed weet, hoe het allemaal zo ver heeft kunnen komen, wiens schuld het is, wat "men" had moeten doen, enz. En dat moet dan natuurlijk allemaal in de pers

en ondertussen gaat (misschien wel juist hierdoor) de afbraak door. Daarom is mijn advies voor na 3 mei: doe dit nu eens niet publiekelijk maar laten we snel evalueren in eigen kring. Op alle niveaus, maar vooral zonder pers. Als we de conclusies hebben getrokken, de meningsverschillen geslecht en de koers bepaald, kunnen we wel weer in de publiciteit. Laat iedereen zich zo lang beheersen en de pers mijden. Kritiek behoort naar binnen gericht te zijn, dan kun je er iets mee doen en daarna kan de publiciteit worden gezocht, als een eenheid, als een CDA met visie.

P. de Jager,
Stiens
lid Provinciale Staten Friesland

Het CDA en de "C"

Waarom ben ik lid van het CDA?" De letters D en A spreken voor zichzelf: natuurlijk democratie en de A voel ik als alert zijn en open staan voor vernieuwing. En nu de C: mijns inziens is regeren onmogelijk zonder het besef, dat de mens (hoe intelligent ook in het bedrijven van politicologie) alleen door dagelijks naar zijn Schepper (Bron) te gaan, werkelijk de juiste beslissingen kan nemen. Mij dunkt dat de mens alleen zichzelf en zijn land kan regeren wanneer hij beseft, dat daarvoor een luisterend oor naar "Uw wil" noodzakelijk is.

En aangezien in onze cultuur de christelijke religie een niet weg te wissen aanwezigheid is (gelukkig), waarin de leefregel "bemin Uw naaste gelijk Uwzelf" centraal staat, kan ik bij het kiezen met mijn kleine stem geen betere partij vinden, dan die partij, die daar, door zijn naam aandacht aan geeft.

L. Broekema-Clemens Schrönes,
Haren

Agenda

Maandag 2 mei

Slotmanifestatie Tweede Kamerverkiezingen

Plaats: Hobaho, Haven 10 te Lisse

Tijd: 19.00 uur - 22.00 uur

Op het programma staan toespraken van lijsttrekker Brinkman, minister Hirsch Ballin, Kamervoorzitter Deetman en de staatssecretarissen Van Rooy en Heerma. Verder is er een talkshow met oud-minister De Koning, staatssecretaris Heerma, Kamervoorzitter Deetman en de Kamerkandidaten Van Ardenne en Van Rooyen. Na het officiële gedeelte is er de gelegenheid om met de aanwezige politici na te praten.

Dinsdag 3 mei

Uitslagenavond in Pulchri Studio, Lange Voorhout te Den Haag.

Aanvang 19.00 uur.

Maandag 30 mei

Landelijke Raad CDA-Vrouwenberaad

Plaats: De Reehorst te Ede

Aanvang 10.00 uur, sluiting 14.15 uur

Thema: Werkgelegenheid in Europa

Deelnemers dienen f 27,50 te storten op giro 137000 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA Den Haag o.v.v. Landelijke Raad CDA-Vrouwenberaad

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

(foto Hans Hordijk)

De peilingen en de kloof

Binnen 24 uur (18 en 19 april j.l.) gaven twee verschillende opiniepeilers een verschil van 5 zetels voor het CDA aan. Binnen 24 uur wijzigde het CDA-beeld in de media zich van dramatisch verlies naar opmerkelijk herstel. En binnen hetzelfde tijdsbestek scheen het CDA-smaldeel te verkeren tussen rollebollend over straat en herwonnen zelfverzekerdheid. Dit laatste beeld is nog niet echt door peilingen ondersteund, geloof ik.

Het lijkt er verdacht veel op dat Nederland geregeerd wordt door opiniepeilingen.

De regelmaat waarmee de nieuwste cijfers over ons land worden uitgestort en de consequenties die dat zou moeten hebben voor de samenstelling van het kabinet zijn onnavolgbaar. Zelfs verstokte nieuwsvolgers krijgen de neiging het nieuws uit te schakelen en de krant dicht te slaan. Te veel is tenslotte ook niet goed. Wel interessant is de discussie die tussen opiniepeilers ontstaat wanneer er binnen een kort tijdsbestek zulke verschillen gemeten worden. Liggen die verschillen aan de gehanteerde methoden die nogal afwijken van elkaar? Ligt het aan het grote aandeel zwevende kiezers? (of weten die kiezers het wel, maar houden ze dat gewoon tot 3 mei voor zichzelf?) En hoe groot zijn de onzekerheidsmarges? Ik zou zo langzamerhand wel een peiling willen naar de mate van betrouwbaarheid van opiniepeilingen. Vanzelfsprekend uitgevoerd door een onafhankelijk bureau. Iedere zichzelf respecterende reporter van willekeurig welk actualiteitenprogramma lijkt op dit moment behoefte te hebben aan een eigen verkiezingsonderzoek. En iedere kwaliteitskrant behoort deze onderzoeken te melden en er commentaar op te geven. Nu er zulke significante verschillen gemeten worden, komt ook de vraag op in wiens belang de opiniepeilingen nu eigenlijk verricht worden en welke waarde eraan gehecht wordt. De onderzoeksbureaus zeggen er zelf geen belang bij te hebben, maar wel te weten dat politici er veel waarde aan hechten. Dat laatste kan inderdaad niet ontkend worden, maar ik geloof niet dat politici veel belang hebben bij een verkiezingstijd die publicitair voor een groot deel in beslag genomen wordt door peilingen en het commentaar daarop over de vraag wie met wie. Er bestaat in de media overeenstemming over dat politici wel moeten reageren op de peilingen. Het zou kunnen zijn dat de media belang hebben bij elkaar snel opvolgende opiniepeilingen. Dat levert in ieder geval regelmatig nieuwsfeiten voor de actualiteitenrubrieken. Of de nieuwswaarde daarmee ook toeneemt, is nog maar de vraag want, zoals ik al meldde, zelfs verstokte nieuwsvolgers krijgen de neiging hun tijd anders te gaan besteden. Het bevordert dus in

ieder geval de kijk- en luistercijfers niet.

Welk belang hebben kiezers bij de peilingen? Helpt het, zo dat als nodig mocht zijn, bij het bepalen van hun standpunt of ervaren ze het als gebruikelijk nieuws in verkiezingstijd. Wanneer de kiezer geen belangstelling heeft voor dit soort nieuws, zal het aan hem/haar voorbij gaan, hoop ik. Als dat niet zo is, blijven er een paar prangende vragen over. Namelijk deze; welke invloed hebben de peilingen uiteindelijk op de uitslag? Ten eerste op het opkomstpercentage en ten tweede op het stemgedrag. Daartoe wil ik nog even terug naar twee maart.

De gemeenteraadsverkiezingen waren volgens velen de meest realistische peiling voor 3 mei. Er is in een vroeg stadium voorspeld, dat de opkomst op 2 maart laag zou zijn. Dat is niet helemaal uitgekomen. Er is ook voorspeld dat de regeringspartijen fors zouden verliezen. Dat is wel uitgekomen. Ik hoop van harte dat de voorspelling in dat verlengde voor drie mei ook uitkomt. Veel kiezers zullen op 3 mei weer terug komen bij de partij, die ze op 2 maart lieten vallen. Ik hoop dat van ganser harte, maar is het ook een beïnvloedingsfactor? Wanneer door de verwevenheid van peilingen en feitelijke verkiezingen een verwarrend beeld gaat ontstaan, kan dat zeker de opkomst beïnvloeden. Ik hoop niet dat dat ook geldt voor het stemgedrag. Het moet toch gaan om de inhoud en niet om de peilingen. Als dat niet zo zou zijn, dan zou dat het beeld versterken dat het bij verkiezingen om personen gaat en niet om de inhoud. Een dergelijk beeld zou de zoveelste bevestiging zijn van de kloof tussen burger en politiek. "Want waar gaat het in de politiek nog om?" Wat doet de politicus om de kloof te overbruggen? Dan zal het contact toch via rechtstreekse communicatie moeten gaan. De boodschap toch maar direct in persoonlijk contact aan de man/vrouw brengen. Misschien komen we dan ook los van de fixatie op de media als boodschappenbrenger. Dat zal een ware verruiming van het blikveld opleveren.

Marleen de Pater-van der Meer

wethouder in Zutphen en vice-voorzitter van de provinciale afdeling Gelderland

Het CDA moet medemenselijkheid, verdraagzaamheid en respect uitstralen

Nee, drs. W.K.N. (Norbert) Schmelzer had niet verwacht dat het CDA in de opiniepeilingen op een dramatisch verlies terecht zou komen. Maar hij hoopt van harte dat de kiezer zich volgende week in het stemhokje niet zal laten leiden door enkele incidenten, wat schermutselingen en minder gelukkige presentaties maar wèl door het besef dat het CDA een principiële volkspartij met grote bestuurservaring is, waaraan hij zijn vertrouwen kan geven.

Norbert Schmelzer (73) is de afgelopen maanden buiten de publiciteit gebleven. Niet omdat hij zich niet in het strijdgewoel wilde mengen, maar omdat hij nog maar kort geleden een ingrijpende hartoperatie onderging. De voormalige voorzitter van de KVP-fractie in de Tweede Kamer en oud-minister van Buitenlandse Zaken is daarvan nu herstellend en hij is graag bereid in zijn Wassenaarse appartement zijn visie te geven op de situatie waarin het CDA nu, een paar dagen voor de Kamerverkiezingen, verkeert. Hij heeft de hoop op een redelijk verkiezingsresultaat niet opgegeven, al zal, voegt hij eraan toe, het niet mogelijk blijken te zijn het fraaie resultaat van 1989 te evenaren.

Kiezersgunst

Persoonlijk denkt Norbert Schmelzer dat de schermutselingen rond de overdracht van het leiderschap van het CDA een niet te onderschatten oorzaak zijn voor de uit de opiniepeilingen blijkende afnemende kiezersgunst. "Het doet me overigens deugd dat Ruud Lubbers op de algemene ledenvergadering van het CDJA op 23 april jl. heeft gezegd dat hij zijn opvolger als lijsttrekker wellicht te vroeg heeft gepresenteerd. Het was moedig van hem om dit nu toe te geven."

Over de precieze oorzaken van de neergang van het CDA in de opiniepeilingen tast hij in het duister. "Ik ken nog geen enkel representatief onderzoek naar de vraag waarom mensen die in het verleden CDA hebben gestemd dit nu niet meer willen doen. Waarom keren zij zich af van het CDA? En hoe is die groep samengesteld, bijvoorbeeld naar leeftijd, inkomensgroep en regio?"

Norbert Schmelzer hoopt van harte dat het CDA zich electoraal zal herstellen. "Dat

kàn als men zich redelijk vergewist van het functioneren van de christen-democratie in ons land sinds de eerste decennia van deze eeuw. Al die jaren hebben christen-democraten landelijk, provinciaal en lokaal grote verantwoordelijkheid gedragen."

"In de turbulente tijd die wij nu beleven moet toch blijken dat wij een partij waren en zijn gebleven op principiële grondslag, gebaseerd op aan de Heilige Schrift ontleende uitgangspunten, een partij die niet toegeeft aan de waan van de dag. Dat moet toch opvallen en aanspreken. Het CDA is geen klassenpartij, het richt zich niet op bepaalde groepen in onze samenleving, maar probeert die groepen in een verzoenende samenhang te zien. Een echte volkspartij."

Schmelzer wijst er verder op dat de christen-democratische partijen door de jaren heen steeds volksvertegenwoordigers en bestuurders van formaat hebben geleverd. "Wij beschikken over een groot potentieel van mensen die ons land bekwaam willen en kunnen dienen."

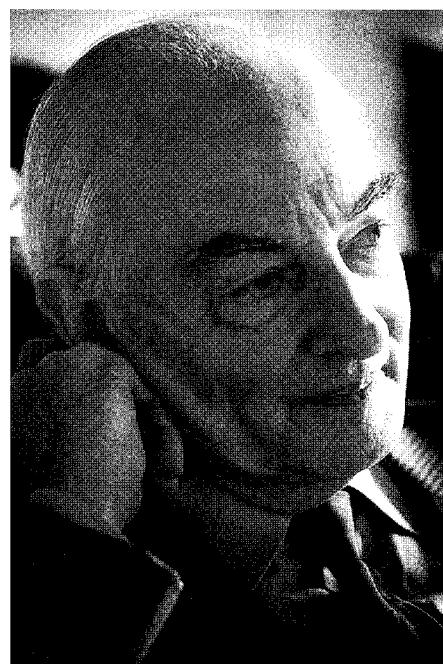
Secularisatie

Een bijzonder aspect is dat van de secularisatie, de deconfessionalisering. "Die is zich in de jaren zestig gaan aftekenen. Toen is de grote openheid gekomen en zijn de mensen via de media steeds meer kennis gaan nemen van allerlei andere opvattingen. Vroeger kon je als christelijk gefundeerde partij automatisch rekenen op stemmen van overtuigde christenen. Als gevolg van de deconfessionalisering zijn de mensen meer bewust gaan kiezen.

"Uit democratisch oogpunt was dat geen verlies: het is goed als de mensen bewust zelf kiezen. Een christen-democratische partij mag geen monopoliepositie claimen en nastreven, en zij moet voortdurend be-

langrijke waarden als medemenselijkheid, verdraagzaamheid en respect uitstralen. Dat moet het deconfessionaliseringsproces kunnen overstijgen."

Met andere woorden: de leegloop van de kerken en de erodering van kerkelijke organisaties hoeven niet in te houden dat de gehechtheid van mensen aan christelijke waarden minder is geworden. "Dat moeten we goed beseffen. We hebben de opdracht om onze diepliggende beginselen vorm en inhoud te geven. In een tijd van geweld, materialisme en onverdraagzaamheid moeten de christen-democratische beginselen en de uitstraling daarvan in de samenleving vertrouwen geven.

Schmelzer: In Europese campagne oorspronkelijk idealisme overbrengen.

(foto Hans Hordijk)

Een christen-democratische partij mag geen monopoliepositie claimen en nastreven, en zij moet voortdurend belangrijke waarden als medemenselijkheid, verdraagzaamheid en respect uitstralen. Dat moet het deconfessionaliseringsproces kunnen overstijgen.

Nogmaals: we beschikken op dit terrein niet over een monopoliepositie (de Geest waait waarheen Hij wil en laat zich niet door partijgrenzen en superioriteitsgevoelens van partijrigheid en beperkingen van dominantie mag geen sprake zijn.)

Onzekerheid

Gevoelens van onzekerheid en onveiligheid spelen een belangrijke rol in de samenleving van vandaag. Schmelzer: "Ik denk dat het kabinet dit voldoende inziet en ook hard werkt aan de aanpak van de problemen. Wel kun je je afvragen of de problemen tijdig zijn onderkend. Ik kan wat dit betreft overigens geen verklaring vinden voor de winst van partijen als VVD, D66 en GroenLinks tegenover de verliezen bij CDA en PvdA. De winnende partijen hebben echt niet meer aandacht aan de problematiek geschonken dan de verliezende."

Een dramatische ontwikkeling vertoont de werkgelegenheid. De werkloosheid loopt hard op: 18.000 werklozen per maand erbij. Schmelzer: "Het is geen specifiek Nederlands probleem. Ook in veel andere Europese landen zien we deze dramatische ontwikkeling, kijk bijvoorbeeld maar eens naar Frankrijk. Het kabinet-Lubbers heeft naar mijn mening een flinke aanzet gegeven om het tij te keren en ons programma geeft richting voor de toekomst. Een andere vraag is of we deze ontwikkeling voldoende tijdig hebben onderkend."

Persoon een beleid

Norbert Schmelzer is het eens met minister Peter Kooijmans die onlangs in Warnsveld constateerde dat de campagnes van de partijen dreigen te 'veramerikaniseren': teveel op de persoon worden geconcentreerd en te weinig op het beleid. "Natuurlijk spelen de media daarin een grote rol. Partijen kunnen behoefte hebben zich te verweren tegen onevenredige negatieve publiciteit over personen. Ik zit niet in de campagneraad. Ik denk dat de partij zichzelf primair op het uitdragen van het beleid heeft geconcentreerd. In dit verband wil ik ook graag opmerken dat het grote incasseringsvermogen dat onze lijsttrekker bij alle aanvallen en verdachtmakingen toont vertrouwen wekt."

Europa

Na 3 mei gaat de derde campagne van dit

jaar van start: die voor de verkiezingen voor het Europees Parlement, die in Nederland op 9 juni worden gehouden. Schmelzer, lid van de Commissie Buitenland van het CDA, voelt zich al ruim veertig jaar politiek bij de Europese integratie betrokken. "Ik was toen lid van het partijbestuur van de KVP en erg geïnteresseerd in de Europese ontwikkelingen. We hebben toen in het kader van de Unie van Europese christen-democraten krachtig voor de Europese integratie geijverd."

Hij is ervan overtuigd dat het alleen door op gezonde wijze bepaalde bevoegdheden in Europees verband in te brengen - uiteraard ook democratisch gecontroleerd - mogelijk is "onze doelstellingen op het gebied van welzijn, stabiliteit, werkgelegenheid, milieubehoud, invloed in het in-

ternationale bestel en vrede waar te maken". Daarom is een Europees communautair beleid hard nodig. Het Europees parlement is in zijn ogen een controlerende en motiverende instelling 'met een gewetensfunctie'.

Schmelzer tot slot: "We zullen in de Europese campagne ons oorspronkelijke idealisme, dat parallel loopt aan realisme, over moeten brengen. De oorspronkelijke motieven van veertig jaar geleden gelden nog steeds."

Evert Mathies

Koninginnedag 1994

Zaterdag 30 april aanstaande viert prinses Juliana haar vijftienvijftigste verjaardag. Deze Koninginnedag bezoekt Koningin Beatrix met haar familie in de ochtenduren Emmeloord en woont zij daar de feestelijkheden bij. Rond de middag arriveert het koninklijk gezelschap op Urk voor verdere festiviteiten. Op deze dag is ook mr. P. van Vollenhoven jarig. Hij wordt 55 jaar.

(foto ANP)

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

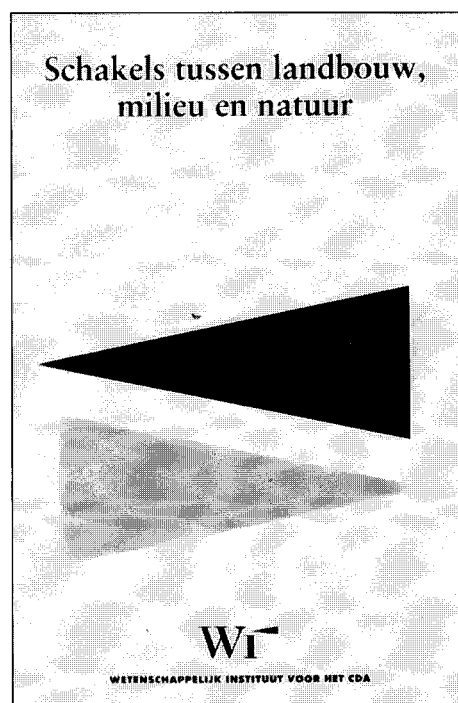
Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke produkten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-Dop, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

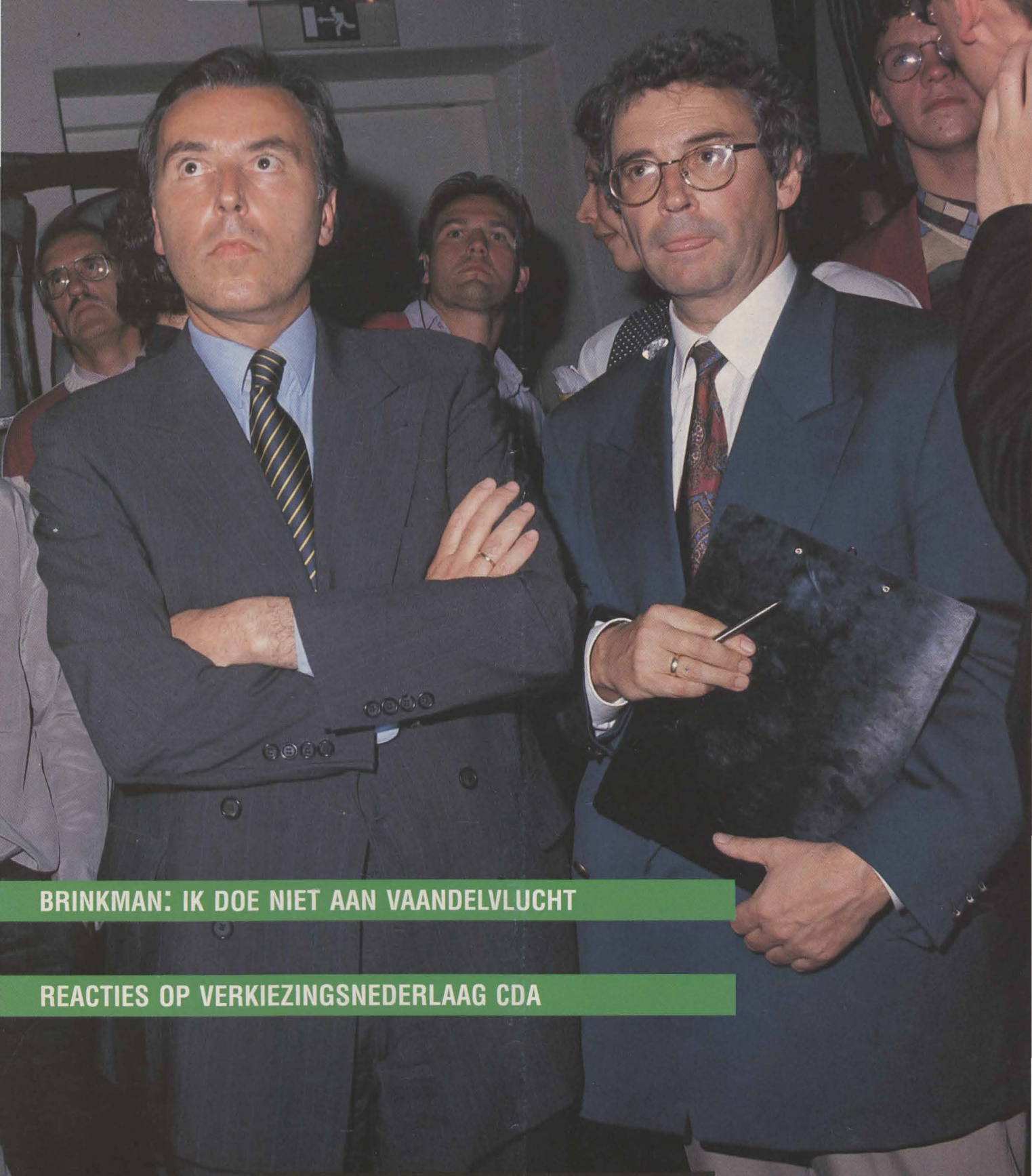

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

CDA ACTUEEL

BRINKMAN: IK DOE NIET AAN VAANDELVLUCHT

REACTIES OP VERKIEZINGSNEDERLAAG CDA

IN ONS KLIMAAT LAAT JE EEN KAPITAAL PAND NIET IN Z'N BLOOTJE STAAN...

Als u een riante villa of een kapitaal bedrijfspand bezit, dan weet u dat dit kostbare onroerend goed dagelijks bloot staat aan de langzaam maar zeker voortsluipende invloed van ons klimaat. Met Surfakote wapent u uw gevels tegen deze continue aanslag.

Surfakote (leverbaar in diverse kleuren) is water-afstotend, dampdoorlatend (TNO B-65-1294).

Het beschermt het metsel/pleisterwerk en (gas)-beton tegen schadelijke weersinvloeden en vormt een

effectief pantser tegen zure regen. Het vormt een 20 tot 30 keer dikkere beschermlaag dan verf en laat zich snel aanbrengen via een arbeidsbesparende spuitmethode.

Zowel fabricage als het aanbrengen, "alles in één hand", met 10 jaar garantie. Ervaring sinds 1961.

Voor alle informatie:

Schuytplot BV. Postbus 232, 4140 AE LEERDAM, tel.: 03451-16368, fax: 03451-19882.

SURFAKOTE. SOLIDE BESCHERMING EN VERFRAAIING

N I E T G R I J S !

zomerconferentie architectuur en lokaal bestuur

Voor lokale bestuurders die werk willen maken van stedenbouw, architectuur, landschapsinrichting en openbare ruimte organiseert Architectuur Lokaal in samenwerking met het Nederlands Architectuurinstituut, en met financiële ondersteuning van het Stimuleringsfonds voor Architectuur, een meerdaagse zomerconferentie over gemeentelijk architectuurbeleid.

De thema's van het programma zijn:

INSPIRATIE EN OPDRACHT, PERIFERIE EN BEBOUWDE KOM, DE ONTKNOPING. Ruim 20 betrokken deskundigen stellen vele voorbeelden en instrumenten voor kwaliteitsbeleid aan de orde, zoals het structuurplan, bestemmingsplan, beeldkwaliteitplan, beheerplan, programma van eisen, grondbeleid, de kosten/kwaliteitstoets, welstand, stadsarchitect, supervisor, prijsvragen en lokale architectuurcentra. Tevens wordt aandacht besteed aan de relaties met milieu en sociale veiligheid.

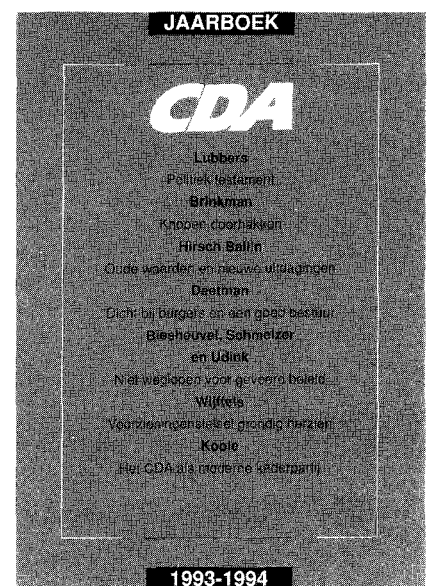
Datum: van 22 juni (20.00 uur) tot 24 juni (22.00 uur). **Plaats:** Nederlands Architectuurinstituut te Rotterdam. **Kosten:** fl. 1.000,- pp, incl. excursie, publikaties, lunches en diners, excl. overnachtingen. **Speciaal combinatie-tarief voor duo's van bestuurder en ambtenaar:** fl. 1.750,-. **Informatie:** Architectuur Lokaal, Cilly Jansen of José van Campen, tel. 010 - 4332859

A R C H I T E C T U U R

LOKAAAL

platform voor gemeentelijk architectuurbeleid

Nog niet in huis?

Jaarboek CDA 1993-1994

**Voor slechts f 25,-
nu verkrijgbaar bij de boekhandel!**

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht

Sdu

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerthuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema en
C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden
Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(42,5 ct/pm).

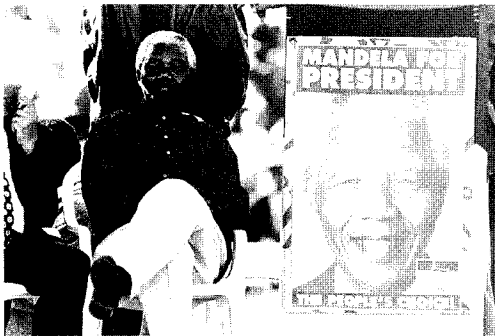
"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Foto Ron Hendriks

Brinkman op campagne

(foto ANP)

De nieuwe president Nelson Mandela

(foto ANP)

Brinkman: Ik doe niet aan vaandelvlucht

Elco Brinkman vindt het juist dat het CDA de verkiezingsnederlaag gaat onderzoeken. Aan terugtreden denkt hij echter niet. "Als je een bepaalde rol speelt moet je niet voor de verantwoordelijkheid wegvlugten. Ik denk dat het zaak is uit te leggen wat aan personen valt te verwijten en wat aan het collectief, de beweging." Een analyse van de nederlaag van het CDA staat op pagina 8, 9 en 10. Reacties op de nederlaag staan op pagina 7, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 20 en 21.

Een-nul voor de democratie in Zuid Afrika

Na de uiterst vreedzaam verlopen verkiezingen staat het in Zuid Afrika een-nul voor de democratie. De verkiezingen waren een teken van hoop en zorgden voor een historische politieke doorbraak. Pagina 22 en 23.

En verder

Randnieuws	6
Column CDA-delegatieleider in het Europees Parlement	7
Commentaren	11
Van Schalsum	11
Interview met Frans Andriesen	12, 13

Privatisering in Centraal- en Oost-Europa en in de Sovjet-Unie	14
Karakter volkspartij versterken	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18, 19
Uw mening	20
Aan de orde	21

Commentaar

Zelfonderzoek, luisterbereidheid maar ook aktie

Hoewel alle seinen (gemeenteraadsverkiezingen, opiniepeilingen) op rood hadden gestaan kwam de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen vorige week dinsdag bij het CDA hard aan. Een verlies van twintig Kamerzetels is een forse klap. Extra triest voor die honderden mensen uit alle geledingen van het CDA die zoveel tijd en energie in de campagne hebben gestoken. Wat er allemaal is misgegaan wordt in de komende tijd geanalyseerd door een commissie onder leiding van staatsraad Til Gardeniers. Het partijbestuur heeft er goed aan gedaan deze commissie in te stellen en juist deze voorzitter te vragen. Mevrouw Gardeniers kan bogen op een grote mate van politieke en bestuurlijke ervaring, maar ook op veel vertrouwen binnen het CDA. Gelukkig heeft de commissie een "open" opdracht gekregen, zodat ze inderdaad alles kan analyseren en straks op alle punten haar aanbevelingen en conclusies kan opstellen. Voor fatalisme bestaat in het CDA, ondanks de teleurstelling, geen enkele aanleiding. Met 34 zetels is het CDA de tweede fractie in grootte in de Tweede Kamer. Bovendien beschikt het CDA in het land over een groot kader vol betrokkenheid en idealisme. Dat geeft veel hoop voor de toekomst. Zelfonderzoek en luisterbereidheid staan voor de komende tijd op de CDA-agenda. Maar ook aktie, want op 9 juni worden de verkiezingen voor het Europees Parlement gehouden. De CDA-campagne daarvoor is deze week al begonnen. Ook voor Europa heeft het CDA een voortreffelijke boodschap en een lijst van kandidaten die straks met grote kennis van zaken en veel energie in Brussel en Straatsburg aan het werk willen gaan.

Redactie ●

Ik doe niet aan vaandelvlucht

“Een droeve zaak die verkiezingsuitslag, vooral omdat er vele oorzaken zijn aan te wijzen. Als er één oorzaak zou zijn dan is het duidelijk en kun je direct aan de oplossing werken. Nu ligt het ingewikkelder en voor dat onderzoek moeten we de tijd nemen. Na een reeks van incidenten werd er een beeld neergezet dat verkeerd is maar dat je niet zo maar gecorrigeerd krijgt. Het is goed dat er een evaluatie komt van hoe het allemaal zo is gekomen en hoe het beter kan.” Lijsttrekker Elco Brinkman, inmiddels opnieuw gekozen tot fractievoorzitter, zegt dit terugkijkend op de campagne en het droevige verkiezingsresultaat.

Het CDA moest een verlies nemen van twintig zetels. Die eerste vergadering van zijn uitgedunde fractie, daags na de verkiezingen, noemt hij een bedrukte start. “Zoveel lege stoelen. Je denkt aan de mensen die daar hadden kunnen zitten. In mijn eerste contact met de collega’s die buiten de boot zijn gevallen merkte ik ondanks hun verdriet toch de bereidheid met ons mee te blijven denken. Dat doet goed. Met de partij zijn we bezig te bezien wat we voor deze mensen nog kunnen doen voor hun toekomst. Maar toch, na het verdriet moet je jezelf weer aan het werk zien te krijgen. Daar hebben we snel een begin mee gemaakt door de gang van zaken in een speciale fractievergadering te evalueren. Het relatieve voordeel van een kleinere fractie is dat de fractie overzichtelijker is en dat de mogelijkheid er is meer in gezamenlijkheid dingen te bespreken. Die wens is er en dat moeten we zien vast te houden als straks het gewone Kamerwerk in alle hevigheid weer losbarst.”

Brinkman is blij dat de fractie met de benoeming van hem tot fractievoorzitter een nieuw punt van vertrouwen heeft gemarkeerd. Het karwei waar hij voor staat noemt hij pittig. “De partij staat voor veel indringende vragen en daar moeten we systematisch antwoorden op zien te vinden. Ik heb gemerkt dat in het hele proces een personificatie plaatsvindt: Brinkman dit, Brinkman dat. Je moet zien te scheiden wat je als persoon

wordt aangewreven en wat je uit hoofde van je functie op je bord krijgt. Soms is dat ook niet uit elkaar te houden.”

Brinkman vindt het op zijn plaats dat zowel de fractie zich buigt over oorzaken en gevolgen van de verkiezingsuitslag als het partijbestuur.

“Een partij is het aan zichzelf en aan de kiezer verplicht met zo’n uitslag en detail na te gaan wat er beter had gemoeten en hoe het beter kan in de komende tijd. Dat geldt voor een reeks van onderwerpen, waarbij ik mijzelf nadrukkelijk niet buiten de kritiek plaats. Het is ook van belang dat zo’n onderzoek in den brede gebeurt waar-

ook beschikbaar moet zijn als het resultaat tegenvalt. Ik wil niet aan vaandelvlucht doen. Ik heb uiteraard gezegd dat anderen er hun oordeel over moeten geven en dat hebben fractie en partijbestuur inmiddels gedaan. Hetgeen niet wil zeggen dat een verdere discussie over is maar je begint na uithuilen wel weer opnieuw en daar sta je dan met elkaar voor.

Als zo’n verkiezingsuitslag duidelijk wordt heb je het natuurlijk moeilijk. Je zit met vele vragen en misschien ben ik niet de aangewezen persoon om daar over te oordelen. De beweging CDA is je dierbaar en om daar de banden mee door te knippen, dat kun je niet over je hart verkrijgen.

Die lotsverbondenheid telt zeer sterk. Als je een bepaalde rol speelt moet je niet voor de verantwoordelijkheid wegvluchten. Voor mij geldt in ‘goede en in

“Als je een bepaalde rol speelt moet je niet voor de verantwoordelijkheid wegvluchten.”

bij het goed is dat dat niet alleen aan de basis van de partij gebeurt maar dat er tevens door derden van buiten de partij naar wordt gekeken. Collectief zelfbeklag moet worden voorkomen. We moeten zien te komen tot een zekere objectivering van fouten waardoor je aangrijpingspunten hebt voor verbetering in het beleid, de organisatie. Een betere organisatie is belangrijk maar het is slechts een middel.”

Niet opstappen

Lijsttrekker Ina Brouwer van Groen Links vond in één zetel verlies aanleiding op te stappen. Opstappen, heeft de CDA-voorman daar aan gedacht?

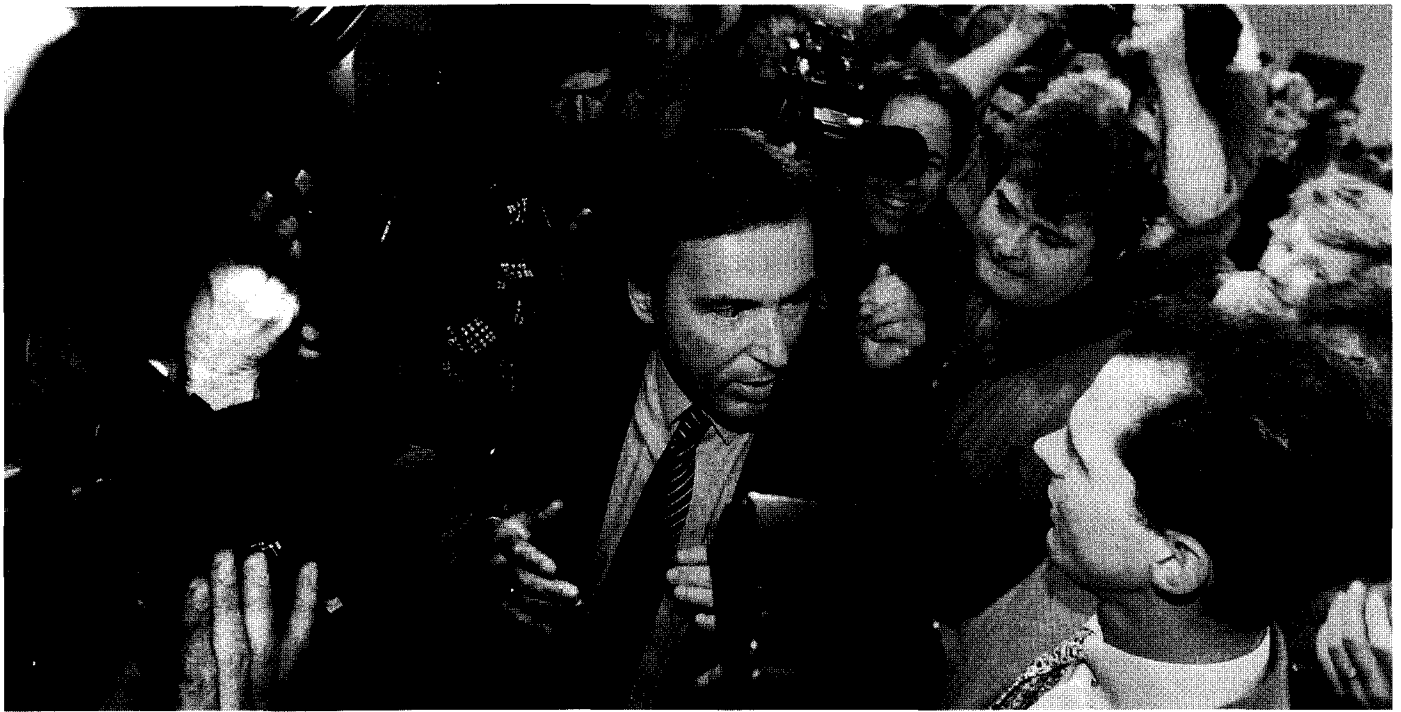
“Ik vind dat als je leiding hebt mogen geven aan een verkiezingscampagne, je

slechte dagen’. Anders was het als gezegd zou zijn: alles valt Brinkman te verwijten. Dan is het andere koek. Ik denk dat het zaak is uit te leggen wat aan personen valt te verwijten en wat aan het collectief, de beweging.”

Meer dualisme

Brinkman wil niet vooruitlopen op de evaluatie binnen zijn fractie en het onderzoek van de partij, maar enkele punten wil hij wel markeren.

“In de loop der tijd is veel gesproken over opdringend monisme. Nu is er de wens naar meer dualisme in de verhouding tussen regering en parlement. Dat moet ook gebeuren waarbij het niet alleen zaak is alleen terug te kijken hoe Brinkman zijn vele

Brinkman omstuwd door journalisten en camera's op de verkiezingsavond

(foto ANP)

rollen - misschien te vele - kon spelen en heeft gespeeld. Het etiket 'kroonprins' opgeplakt krijgen is bepaald ongemakkelijk. Het fractievoorzitterschap is ook niet altijd gemakkelijk. Je bent toch een soort makelaar tussen regering en fractie, maar ja dat hoort bij die rol. Het bergt altijd een soort loyaliteitsconflict in zich. Ook van belang is de inhoudelijke kant, van belang is wat op ons afkomt de komende tijd. Goed is het na te gaan hoe het tractaat Bergschenhoek- het WAO-akkoord bij De Vries thuis gesloten -, hoe dat achteraf is beleefd. In de geschiedschrijving zal blijken dat toen in de verhouding tussen fractie en kabinet een markeringspunt is opgetreden. Dat is een punt van nadere analyse. Verder is het volgende van belang. We hebben een programma gemaakt. De vraag is echter of we in de loop der jaren wel goed genoeg de kanalen hebben opgehouden met de verschillende achterbannen, en dan bedoel ik niet alleen de ouderen en de land- en tuinbouwers. Was Den Haag herkenbaar genoeg? Maar ook dient de vraag zich aan of als er kritiek is, we dan bereid zijn aanpassingen te doen in de verschillende fasen van een ontwerp-programma. Je kunt als partij wel zeker zijn van je wat je vindt dat er bijvoorbeeld in het belang van de werkgelegenheid moet gebeuren maar er moet sprake zijn van overredingskracht - dat geldt voor ons als gehele beweging - zodat er een draagvlak ontstaat. Misschien is er teveel de neiging tot de inner circle, je opbergen in een cocon. Dit ontstaat in een meer monistisch systeem ook eerder. Kleine overleggen waardoor de algemene weging in het gedrang komt."

Verder hebben mensen volgens Brinkman steeds meer behoefte aan herkenbare poli-

tiek. Ze willen resultaten zien. In dit verband zegt hij: "Ik heb aarzeling over de neiging van D66 het bestuur telkens op te rekken, telkens weer onderzoeken plannen, nieuwe procedures. Mensen willen duidelijkheid, beslissingen. Dat merkte ik weer duidelijk in de campagne. Mensen zeiden: 'het blijft zo abstract, onhanteerbaar' en dat geldt dan zeker niet alleen voor het CDA."

Formatie

Brinkman wil er wel even herinneren dat velen bij de verkiezingen hun vertrouwen in het CDA hebben uitgesproken. "Daarom moeten we ook constructief zijn, zoals nu bij de kabinetsformatie. Het CDA is altijd gewend geweest te regeren uit overtuiging en uit ambitie en wel op basis van programmatische overeenstemming. We zijn ook democratisch en met deze verkiezingsuitslag past dan bescheidenheid. Dat betekent dat de winnaars het eerstgeboorterecht hebben bij de start van de formatie. Een minderheidskabinet is niet de eerst voor de hand liggende oplossing, dus zijn constructies denkbaar dat anderen aanschuiven. Een voor de hand liggende oplossing is dus dat nu eerst de kleinste verliezer - de grootste partij - de kans krijgt waarbij een belangrijk zijlicht is dat in verkiezingstijd veel gespeculeerd is op een paarse coalitie en dat die een zegen voor het land zou zijn. Ik zou het verhelderend vinden in de vaderlandse verhoudingen als betrokken partijen aantonen wat voor soort beleid ze denken te kunnen gaan voeren. Daar wachten we dus op hoe dat nu op allerlei terreinen uit kristalliseert. Het is interessant straks een eventueel regeerakkoord te lezen en dan te bedenken wat iedereen aanvankelijk allemaal heeft

gezegd en gewild. Ondertussen moeten wij ons prepareren op de actualiteit die voorgelegd wordt. Ook tijdens de formatie kun je natuurlijk niet naar buiten blijven kijken, duimen draaiend. De Kamer gaat straks weer gewoon draaien en of je nu wel of niet in de oppositie komt, je moet standpunten hebben. Neem het ouderenbeleid. Je kunt wel zeggen dat we meer voor ouderen moeten doen, maar daar moet je wel invulling aan geven. Het demissionaire kabinet komt met een ontwerp-begroting '95 en wat is daarop ons antwoord? Geven we ruimte aan wat meer variatie tussen mensen, ook als het om sociale rechtvaardigheid gaat? Een blijvend gehandicapte bijvoorbeeld is toch iemand anders dan een jongere die nog geen baan heeft kunnen krijgen. Of - nog even een ander voorbeeld - hoe stimuleren we ondernemers zonder al te veel 'kunstbanen' te krijgen."

De actualiteit brengt op dit moment van het gesprek mee dat hij even weg moet naar het Torentje voor overleg met de "grote baas", die pre-informateur Tjeenk Willink al liet weten mee te blijven denken in de formatie. Maar Lubbers was toch niet meer de "grote baas"? Brinkman gaat hier niet op in maar lacht schalks. Wel voegt hij er nadrukkelijk aan toe dat de MP - zoals hij hem blijft noemen - enorm veel voor land en partij heeft betekend. Hij voelt dan ook niks voor een soort grote afrekening aan het einde van Lubbers rit. "Het CDA moet de saamhorigheid die het naar buiten altijd predikt nu ook naar binnen belijden en beleven."

Marianne Fennema

Limburgs statenlid naar AOV

Het CDA-statenlid P. Veugten in Limburg is overgestapt naar het Algemeen Ouderen Verbond (AOV), dat met 6 zetels in de Tweede Kamer is gekomen. Maar hij blijft zijn plaats in de Limburgse Staten bezetten. Zo erg is dat volgens hem niet, want volgend jaar zijn de verkiezingen al. CDA-fractievoorzitter Eurlings beschouwt de stap van Veugten volgens NRC Handelsblad als "een kwestie van persoonlijk opportunisme".

Daarom Veugten zelf even gebeld. Wat zijn de motieven voor uw overstap? "Ten eerste lokale motieven; ik was het niet eens met de gang van zaken bij het CDA in Sittard. Ten tweede het ouderenbeleid, waar ik niet mee uit de voeten kan. Want als voorzitter van de Katholieke Bond van Ouderen in de Westelijke Mijnstreek heb ik daar veel mee te maken." Toch vindt Veugten dat het CDA er inzake het ouderenbeleid het beste uitkomt in vergelijking met de andere drie grote partijen PvdA, VVD en D66.

Maar waarom dan toch die overstap? "Daarvoor is er teveel gebeurd bij de AOV."

Begin deze week heeft hij een gesprek gehad met de provinciale CDA-voorzitter en de CDA-fractievoorzitter in de Staten. Wat was hun reactie? "Ze begrepen er niets van en waren zeer teleurgesteld." Veugten begrijpt dat best, maar "in feite kon ik niet anders".

Is hij niet bang voor een versnippering van het algemeen belang door het optreden van "one-issue" partijen, zoals het AOV?

"Daar schuilt inderdaad een gevaar in. Maar dat geldt niet voor de ouderenpartijen, want die 'stippen' in hun programma allerlei kwesties aan, buiten het ouderenbeleid. Natuurlijk nog niet diepgaand, maar dat komt later wel."

Ziet hij later een terugkeer naar het CDA? "Ik ben nu 59 jaar, dus dat zal ik wel niet meer meemaken." ●

Frits Wester (1)

Frits Wester, "de man achter Elco Brinkman", heeft het zwaar voor de kiezen gehad. Geen kritiek werd hem gespaard toen de dramatische verkiezingsuitslag van het CDA zich de afgelopen weken

in de "polls" al aandiende. HP/De Tijd schilderde Wester op de cover af als "Brinkmans buikspreker, de campagneleider die de zegetocht van het CDA tot een nachtmerrie maakte". Het is natuurlijk heel wat, als je als (ook nog jong) hoofd Voorlichting van de CDA-Tweede Kamerfractie zo'n enorme invloed op de verkiezingsuitslag wordt toegedicht. Maar welke invloed de campagne-strategie in werkelijkheid heeft gehad, moet blijken uit het evaluatie-onderzoek, dat het CDA-bestuur aan een commissie van wijze mensen heeft opgedragen. Duidelijk is wel, dat Frits Wester een uitgekienende campagne-strategie heeft uitgezet en met de precisie van een liniaal recht-toe-recht-aan heeft doorgezet. Een campagne, die erop gericht was om de CDA-lijsttrekker zoveel mogelijk Nederlanders in de (korte tijd van de) verkiezingscampagne te laten ontmoeten. Want, was de redenering, Elco Brinkman mag dan via het beeldscherm wel als koel en gevoelloos overkomen, in werkelijkheid is hij een prettige persoonlijkheid, die zich gemakkelijk onder de mensen beweegt. ●

Frits Wester (2)

Tot zover heeft Frits Wester een knappe campagne gevoerd. Maar de waarderevende buiten de gasten en werd verrast door onverwachte gebeurtenissen en incidenten, waarin de strategie niet had voorzien. In die gevallen bleek de uitgestippelde strategie helaas tekort te schieten. En dat noopte soms tot (misschien noodzakelijkerwijs) onvoldoende doordachte reacties. Maar het is de vraag, of dat Frits Wester zo zwaar is aan te rekenen, als de laatste weken is gedaan. Het lijkt er ook op, dat de totale campagne-regie, waarbij meer mensen dan alleen Wester betrokken waren, op dit soort eventualiteiten niet was bedacht.

Blijft staan, dat Wester een in technisch opzicht knappe campagne heeft uitgezet. Een dag voor de verkiezingen maakte Wester zijn overstap naar het RTL-journaal bekend. Hij wordt daar hoofd van de politieke redactie. Inderdaad "een prachtbaan", zoals het CDA in een reactie liet weten. Een overstap, die volgens Wester zelf niet mag worden gezien als "het verlaten van het zinkende schip". Want, zo zei hij in de Haagsche Courant, "na ruim acht jaar het CDA-verhaal te hebben uitgelegd, zal ik nu graag de hele politiek laten zien en toelichten".

Ben Pauw ●

Frits Wester (l), jarenlang de rechterhand van Elco Brinkman.

(foto Hans Hordijk)

(foto Hans Hordijk)

Van nationale naar Europese verkiezingen

Dat was me een dreun op 3 mei. We zijn er nog niet van bijgekomen. Terecht gaat het CDA zijn zaken ordenen en analyseren. Een ordening en een analyse waarbij veel ruimte moet zijn voor opmerkingen en aandachtspunten die kader en kiezers willen inbrengen. Eerst luisteren en dan pas labelen. Het onderzoek moet ook geen voorgeprogrammeerde, naar bepaalde conclusies toegedachte uitgangstellingen hanteren. Niets is zo doorzichtig en daarom zo dodelijk.

Zijn er kansen voor het CDA om het er bij de Europese verkiezingen beter af te brengen? Ik dacht van wel. Hoewel het op 9 juni a.s. in wezen om dezelfde problemen gaat: werk, bezorgdheid om de toekomst, criminaliteit en onveiligheid, immigratiebeleid, de aantasting van vertrouwde zaken in een razendsnel veranderende wereld, kunnen we toch enige afstand nemen van het strikt nationale referentiekader dat ons nogal wat ellende heeft gebracht.

Door allerlei oorzaken, waarover we het nu niet hoeven te hebben, kwam het CDA terecht in de hoek van de brenger van harde boodschappen. Dat was een eerlijke maar ook een ondankbare rol. De kiezer schrok dan ook meer dan dat hij zich dankbaar toonde. In Europa krijgen de vraagstukken een meer positieve en perspectief biedende setting. De kiezers voelen heel goed aan dat "Den Haag" hun zorgen maar beperkt kan behappen. In de komende campagne is het aan de kandidaten en politici om te laten zien dat zij dat begrijpen en om aan te geven hoe wij als Nederlanders, samen met mede-Europeanen, en als CDA-crs, samen met Europese medechristen-democraten, een kansrijke toekomstvisie voor Nederland en Europa kunnen ontwikkelen.

Het Witboek van de Europese Commissie over groei, concurrentievermogen en werk wijst de weg hoe wij het best de vruchten van de Europese binnenmarkt kunnen plukken. Europese randvoorwaarden ten aanzien van milieu en arbeidsomstandigheden maken onze economieën stabiel en duurzamer. Bijdragen uit Europese structuur- en andere fondsen kunnen heel ondersteunend zijn voor beleid in de sectoren van onderzoek, technologie, infrastructuur en een plattelandsontwikkeling die landbouw, milieu en natuurbeheer bij elkaar brengt. Onder de juiste voorwaarden van een sober maar doelgericht overheidsbeleid, zowel van de Europese Unie als van de lid-staten, zal de ene Europese munt onzekerheden en nervositeiten kunnen uitschakelen. De AOW speelt niet in Europees verband maar er tekent zich wel een seniorenbeleid af dat adequaat in wil spelen op de vergrijzing die zich overal in Europa voordoet. Samenwerking in Europa vergroot het draagvlak

voor een rechtvaardig en doeltreffend beleid ten aanzien van asielzoekers, immigranten en vluchtelingen. Europol symboliseert een gezamenlijk optreden tegen criminaliteit en onveiligheid. We hebben als Europese Unie veel laten liggen in het voormalige Joegoslavië maar met een goed hanteren van de instrumenten waarmee we ervaring hebben (marktopening, financiële en technische steun, de inrichting van geledede samenlevingen die meer omvatten dan een staatsoverheid en onderdanen) kunnen we veel uitrichten in Midden- en Oost-Europa en in het Midden-Oosten; gebieden met grote problemen in de naaste omgeving van Europa. Op het terrein van de inrichting van Europa blijft hoog op de agenda staan, vooral na de komende uitbreiding met Oostenrijk en Scandinavische landen, het vergroten van slagvaardigheid, democratie en transparantie.

Er zijn nog enkele andere lichtpunten. Ruud Lubbers is een welkome aanvulling in de campagne, zeker nu hij zich beschikbaar heeft gesteld voor het voorzitterschap van de Europese Commissie. Voorts treden bij de Europese verkiezingen geen ouderenpartijen in het strijdperk. Die recruteerden weliswaar kiezers uit alle windstreken maar daaronder toch ook een beduidend aantal vroegere CDA-stemmers. Die moeten wij overreden om terug te keren bij ons. Tenslotte, naarmate de campagne voor Europa zich ontvouwt vertonen zich misschien ook de eerste scheuren in het pleisterwerk van de paarse coalitie. Al met al doemen voor het CDA de contouren op van een verkiezingsrace die zich kan afspelen onder een beter gesternte dan de eerste twee campagnes van 1994.

Jean Penders

CDA-delegatieleider in het Europees Parlement

CDA verliest bij Tweede Kamerverkiezingen vooral door thuisblijvers

De verkiezingen van 3 mei jl. waren de spannendste sinds jaren. Bij de Raadsverkiezingen in maart leed het CDA al een groot verlies, maar de vraag bleef tot het laatste moment of het CDA dit verlies enigszins zou inlopen en welke partij uiteindelijk de grootste zou zijn. Uit de uitslag zijn de volgende conclusies te trekken: Vooral de thuisblijvers hebben een grote rol in het verlies van het CDA gespeeld; de Zuidelijke provincies groeien naar het landelijk gemiddelde toe; de VVD blijft de grootste politieke concurrent en de meest positieve conclusie: het CDA is en blijft een volkspartij.

De grootste invloed op de uitslag voor het CDA hebben de thuisblijvers gehad. Zoals in de CDA-campagnehandboeken vaker wordt betoogd, is mobilisatie van potentiële CDA-kiezers van groter belang dan het overhalen van kiezers van andere partijen. Bij de verkiezingen in '89 was dat goed gelukt, terwijl nu de twijfelaars in sterke mate zijn thuis gebleven. De laatste peilingen van bureau Interview laten zien, dat 25% van de CDA-kiezers van '89 in de laatste weken nog niet wist wat ze dit keer zouden gaan stemmen, tegenover zo'n 18% van de voormalig PvdA-stemmers, 15% van de VVD-kiezers en 17% van de D66-stemmers van '89. De thuisblijvers hadden het CDA zo'n 8 zetels kunnen bezorgen.

Ook moet niet worden uitgevlakt, dat veel oudere kiezers uit '89 inmiddels zijn overleden. Op een partij als het CDA, met een relatief oude achterban, heeft dat gegeven meer invloed dan gemiddeld.

Van diegenen die naar een andere partij zijn overgestapt, gaan de meesten naar de VVD (4 zetels), gevolgd door D66 (2,4 zetels) en PvdA (2 zetels). Naar de Ouderenpartijen gaan bijna 2 zetels, naar de kleine christelijke partijen bijna 1. De overige partijen, waaronder ook de CD, krijgen vrijwel geen steun van voormalig CDA-stemmers. Zie figuur 1.

Wanneer we dan nog even terugkijken naar 1989, blijkt dat de overstap van VVD-kiezers naar het CDA toen ook bijna 4 zetels bedroeg. Een voorzichtige conclusie zou kunnen zijn, dat de keuze voor de PvdA als coalitiepartner dus zo'n 4 zetels heeft gekost.

De winst van de RPF komt voor minder dan de helft bij het CDA vandaan, de meeste nieuwkomers bij de RPF stemden in '89 niet. Dit is de groep van evangelischen, die vaak uit principiële overtuiging niet stemmen.

Samenstelling huidige CDA-aanhang

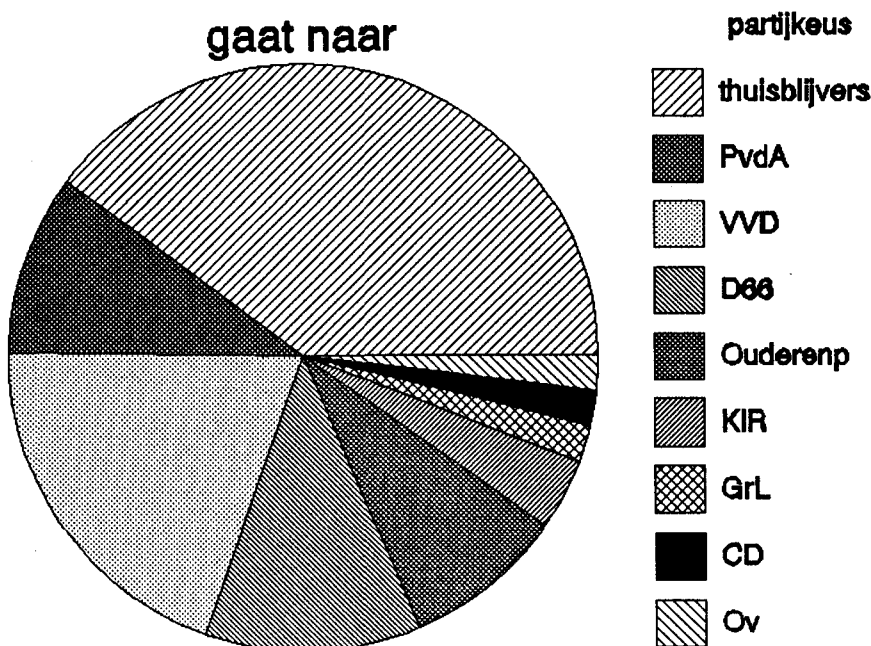
De huidige aanhang van het CDA bestaat voor 70% uit mensen, die in '89 ook al CDA stemden. 21% van de huidige CDA

kiezers stemde toen niet, deels omdat ze toen nog niet stemgerechtigd waren. Verder komen er wat kiezers van de andere grote partijen: 3% komt van de PvdA, 4% van de VVD en 2% van D66.

D66 heeft overigens de meest vlottende achterban. Van de kiezers uit '89 stemt slechts 58% weer op D66, 15% gaat naar de PvdA, 13% naar de VVD. De huidige achterban van D66 bestaat dan ook voor 34% uit mensen die eerder D66 stemden, en voor 39% uit mensen die eerder niet

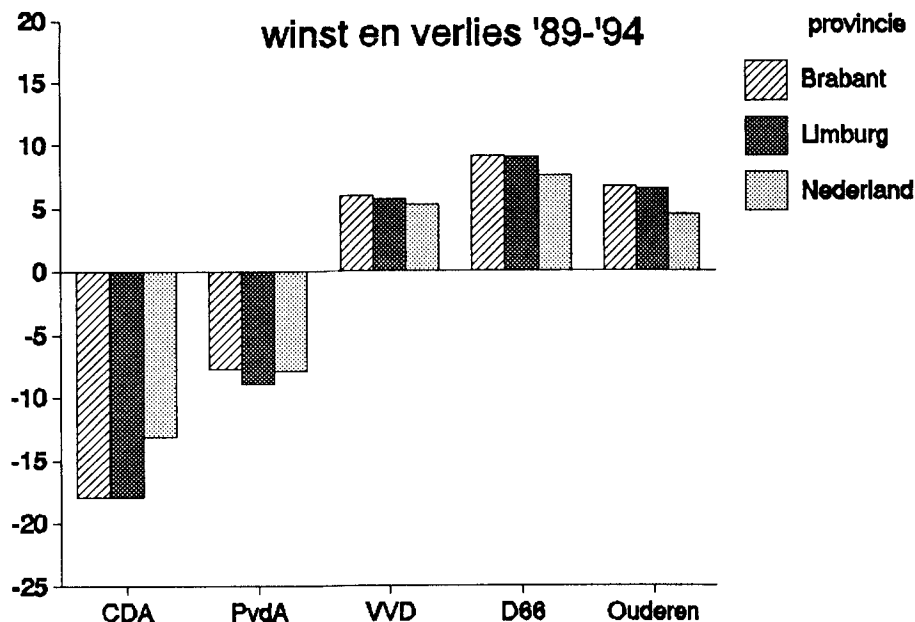
Figuur 1

Verlies CDA gaat naar

Brabant en Limburg

Figuur 2

stemden, grotendeels jongeren die voor het eerst hebben gestemd.

Regionale effecten

Wanneer we de uitslag van het CDA in de verschillende provincies vergelijken, valt vooral het forse verlies in de twee zuidelijkste provincies op. Brabant en Limburg, traditioneel sterke CDA-provincies groeien naar de landelijke uitslag toe. De achterstand ten opzichte van het landelijk gemiddelde dat D66 en ook de VVD nog hadden, wordt door deze partijen ingelopen. Zie figuur 2.

Wellicht dat hier de effecten van de secularisatie toch het sterkst doorklinken.

Relatief weinig verlies werd door het CDA geleden in de noordelijke provincies, Groningen, Friesland en Drenthe.

Geslacht

Evenals bij de Raadsverkiezingen waren vrouwen meer CDA-gezind dan mannen: de CDA-achterban bestaat voor 56% uit vrouwen. Daarbij moet worden aange-merkt, dat vrouwen in totaal ook meer zijn opgekomen dan mannen: het totale electoraat bestond voor 52% uit vrouwen. Mannen zijn in iets sterkere mate geneigd VVD en D66 te kiezen, terwijl de PvdA tegen het gemiddelde aanzit. VVD: 54% man, D66: 51% man, PvdA: 53% vrouw. Bij de ouderenpartijen trekt vooral de Unie 55+ vrouwen aan: de AOV-kiezers zijn voor 52% vrouw, terwijl de achterban van Unie 55+ voor 63% uit vrouwelijke kiezers bestaat. Zie figuur 3.

Leeftijd

Wanneer we het stemgedrag van de verschillende leeftijdsgroepen vergelijken, zijn vooral de nieuwkomers (18 - 24 jaar) en de middengroepen zorgenkinderen voor

het CDA. De jongeren kiezen vooral voor de VVD, gevolgd door D66.

De 'oudere jongeren' van 25 tot 34 jaar voelen zich wel thuis bij het CDA: een verlies van 9% ten opzichte van de Kamerverkiezingen van '89 en een stabiel beeld na de Raadsverkiezingen. Onder deze groep zijn de vier grote partijen ieder even sterk vertegenwoordigd.

Bij de middengroepen (35 - 49 jaar) doen vooral de PvdA en de VVD het goed, deze partijen hebben ook tussen de Raadsverkiezingen en nu bij deze groep vertrouwen gewonnen.

De 50- tot 65-jarigen laten een sterke positie voor de PvdA zien. Vooral na de Raadsverkiezingen heeft de PvdA haar positie bij deze groep versterkt.

De 65-plussers komen na de sterke terugval bij de Raadsverkiezingen weer enigszins bij het CDA terug, ondanks de winst onder deze groep voor de Ouderenpartijen.

Figuur 3

SCHADUWVERKIEZINGEN						
GESLACHT	man			vrouw		
	TK '89	GR '94	TK '94	TK '89	GR '94	TK '94
CDA	30	23	20	29	27	24
PvdA	25	21	22	24	19	24
VVD	14	20	22	10	16	18
D66	8	14	16	9	16	15
Gr Links		9	4		9	4
KlRechts		6	6		6	5
CD		3	3		3	3

Zie figuur 4.

De suggestie dat het CDA in deze 'Amerikaanse' campagne de ouderen van zich heeft vervreemd, is dus wat te snel getrokken: het zijn eerder de jongste kiezers die zich niet aangesproken wisten.

De 'doorbraak' van D66 naar de oudere kiezers, waarop bij de Raadsverkiezingen werd gezinspeeld, zet zich niet voort.

Religie

Van de mensen die opgeven geen religie te hebben, stemt zo'n 7% CDA. Daarmee zijn we weer terug op het niveau van '82, voor het 'no-nonsense'-tijdperk dat een doorbraak van het CDA bij de niet-kerkelijk gebonden kiezers leek in te luiden. Omgerekend verliest het CDA zo'n 4 zetels door minder aantrekkelijk te zijn voor niet-kerkelijken. Zie figuur 5.

Van de wel-kerkelijke kiezers, neemt vooral de CDA-aanhang onder de katholieken af. In '89 stemde 54% van de katholieken CDA, nu ruim 40%. Waarschijnlijk heeft deze trend dezelfde oorzaken als de ontwikkelingen in het Zuiden van het land, omdat het aandeel van VVD en D66 onder katholieke kiezers evenredig toeneemt. Door de toename van het niet-kerkelijke aandeel onder de kiezers echter, wordt de opbouw van het CDA-electoraat in totaal echter wel beïnvloed door de secularisatie. Bestond in '89 12% van de CDA-aanhang uit mensen zonder religie, nu is dat zelfs 18%.

Van het totale electoraat geeft 55% op geen religieuze binding te hebben.

Inkomen

Het CDA blijkt meer dan ooit een echte volkspartij. Alle inkomensgroepen hebben in gelijke mate CDA gestemd. Bij de Raadsverkiezingen was er een lichte oververtegenwoordiging onder de lagere inkomens.

De andere grote partijen houden hun ongelijke inkomensverdeling in ere: bij de

SCHADUWVERKIEZINGEN									
LEEF-TIJD	18 - 24			25 - 34			35 - 49		
	TK 89	GR 94	TK 94	TK 89	GR 94	TK 94	TK 89	GR 94	TK 94
CDA	34	22	16	29	20	20	32	22	17
PvdA	26	13	13	31	17	21	33	21	24
VVD	16	15	25	15	19	20	15	16	22
D66	13	18	22	11	17	21	10	20	20
Gr Links	6	14	7	7	11	5	4	11	5
Kl Rechts	4	10	7	4	6	5	3	4	5
Ouderen	-	-	2	-	-	2	-	-	2
CD	1,2	5	6	0,8	4	3	0,7	1	2

Figuur 4

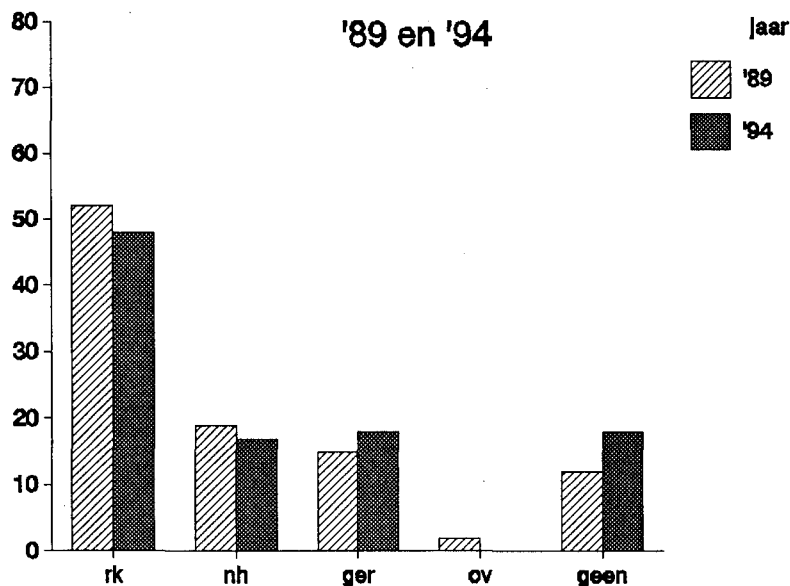
PvdA blijft het zwaartepunt liggen beneden modaal, de VVD is de grootste partij bij de hoogste inkomens, terwijl de meest D66-gezinde groep te vinden is bij 1 tot 2 keer modaal.

Omdat niet alle inkomensgroepen even groot zijn, betekent dat voor de samenstelling van de CDA-achterban het volgende: een kwart van de CDA-kiezers heeft een inkomen beneden modaal, 40% heeft een modaal inkomen, een vijfde bevindt zich tussen 1 en 2 maal modaal en 15% behoort tot de hoogste inkomens.

De ouderenpartijen worden voor 80% gekozen door mensen met een modaal inkomen of minder. Dat was gezien de inkomenspositie van ouderen en het programma van die partijen ook wel te verwachten.

Figuur 5

Opbouw CDA-electoraat naar religie

Moment van stemkeus

Om een indicatie te geven van de onzekerheid die deze verkiezingen heeft gekenmerkt, iets over het moment van stemkeus. 16% van alle kiezers heeft dinsdag pas een keus gemaakt, slechts 61% deed dat al eerder dan vorige week. Ook van de CDA-kiezers kwam 16% dinsdag 3 mei tot die keus, 62% heeft eerder dan vorige week hun keus bepaald. In '89 was dat voor het CDA 13% in de laatste dagen, 10% in de laatste weken en 77% wist al eerder dat zij CDA zouden stemmen.

Uiteindelijk maakte slechts 56% van de kiezers dezelfde keus als in 1989.

Opbouw verlies in zetels

Wanneer we proberen uit deze gegevens een voorzichtige conclusie te trekken over het verlies, kan een volgende optelsom

wellicht inzicht geven.

Bij de thuisblijvers zullen verschillende motieven een rol spelen, zoals onduidelijkheid over de politieke koers, de stijl van de campagne, maar ook de overige genoemde redenen, zoals het kabinetsbeleid en secularisatie.

kabinetsbeleid:	4
niet-kerkelijken: ("Lubbers-effect")	4
ouderen:	2
secularisatie: (doorbraak in het Zuiden)	2
thuisblijvers (div. oorzaken)	8
	—
	20

Cijfers suggereren natuurlijk meer exactheid dan we nu op basis van de beschikbare gegevens kunnen verwachten. Een nadere analyse, vooral ook van de gevoelens en gedachten achter het meetbare stemgedrag, is zeker nodig. De eerste reactie van het dagelijks bestuur, om deze nadere analyse te maken en niet te snel tot conclusies te komen, getuigt dan ook van wijsheid en realiteitszin.

Hester Tjalma-den Oudsten

beleidsmedewerker politiek bestuur ●

Figuur 3 en 4 bevat informatie uit schaduwverkiezingen; dit zijn peilingen die door bureau Interview op de dag van verkiezingen zijn gehouden.

Het CDA en de formatie

De lijn die fractievoorzitter Brinkman - in nauw overleg met zijn fractie - in de kabinetsformatie uitzet moet zonder meer een goede worden genoemd. De verkiezingsuitslag geeft alle aanleiding voor - helaas - de grootste verliezer een pas op de plaats te maken en in alle bescheidenheid ruimte te geven aan de overwinnaars D66 en de VVD. Het CDA moet zich bovendien realiseren dat de PvdA thans de grootste partij is. In dat licht bezien is het advies van het CDA aan de koningin dat eerst de mogelijkheid van een paarse coalitie onderzocht moet worden, goed. Ook omdat in dat het advies nadrukkelijk wordt gesteld dat het CDA wel regeringsverantwoordelijkheid wil nemen. Er wordt dus niet doelbewust gekozen voor oppositievoeren. Het CDA wil wel opnieuw regeren maar er moet wel iets te regeren zijn. Met andere woorden: er moet wel wat van het CDA-programma te verwezenlijken zijn. De houding van D66 kan vreemd genoemd worden. Deze partij was in het debat over de staatkundige en bestuurlijke vernieuwing een voorstander van het afschaffen van het instituut informateur. Die partij wilde direct een formateur. Wat D66 nu heeft voorgesteld - een zogenaamde voorverkenner - maakt het proces alleen maar ondoorzichtiger. Het lijkt of D66 een beetje wegkruipt voor de verantwoordelijkheid en het eventuele niet slagen van een paarse coalitie op het bordje van die pre-informateur wil leggen.

Vreedzame revolutie in Zuid Afrika

De revolutie in Zuid Afrika viel op door haar vreedzame karakter. De week van de historische verkiezingen in dat land verliep uiterst rustig, vergeleken met het geweld waar het in de maanden ervoor zo mee te kampen had gehad. Rustig en indrukwekkend was ook de installatie van de nieuwe regering onder het presidentschap van Nelson Mandela. Eindelijk kon de strijd tegen de apartheid, die decennialang zoveel moeite en leed had gekost haar voorlopige beloning krijgen: Zuid Afrika is een democratisch land geworden. Let wel: de wereld is intussen wijzer geworden. De euforie over de revolutie in Midden en Oost Europa heeft inmiddels plaatsgemaakt voor realiteitszin. De samenwerking van het akkoord tussen de Israëlische regering en de PLO van vorig jaar vraagt ook veel langer dan gehoopt. Oude structuren blijken nu eenmaal hardnekkiger dan de formele overgang. Dat zal voor Zuid Afrika niet anders zijn. Ook daar geldt dat het ANC weliswaar de eerste verantwoordelijkheid gaat dragen in de politieke toplaag, maar dat de overgrote meerderheid van de ambtenaren nog geschoold

is in het apartheiddenken. De nieuwe regering krijgt een moeilijke erfenis mee van grote maatschappelijke ongelijkheid, enorme werkloosheid, een land dat vergeven is van het geweld. Daar staan dan grote verwachtingen van de zwarte meerderheid ten opzichte van hun regering tegenover. Daarom mag het formele einde van de apartheid niet het einde van de Europese, c.q. Nederlandse, betrokkenheid met Zuid Afrika betekenen. Integendeel, de democratie en de rechtvaardigheid in dat land hebben meer dan ooit samenwerking nodig. Juist nu eindelijk die solidariteit niet meer in de eerste plaats gericht hoeft te worden op afbraak van de apartheid, maar op opbouw van een nieuwe samenleving.

Versnippering in de politiek

De Kamerverkiezingen 1994 hebben veel in beweging gebracht. Slechts iets meer dan de helft van de kiezers heeft op dezelfde partij gestemd als vier jaar geleden. Vaste patronen werden doorbroken, machtsverhoudingen grondig gewijzigd. Op zichzelf geen ongezone ontwikkelingen in een democratie. De vrees dat burgers zich van de politiek af zouden keren, werd niet bewaarheid. Velen geloven toch nog steeds dat problemen door "Den Haag" kunnen en horen te worden opgelost. Wel keerden kiezers zich van de gevestigde politieke partijen af. In West-Europa inmiddels een bekend verschijnsel. Deze verschuiving heeft teweeg gebracht,

dat het aantal partijen in de Kamer, na jaren van krimp, weer met drie is uitgebreid. De nieuwkomers zijn ouderen (Unie 55+ en AOV) en de "tegenstemmers" van de SP, die beiden de belangen van een beperkte groep kiezers vertegenwoordigen. De SP richt zich naar eigen zeggen vooral op de belangen van de 'gewone man', wie dat dan ook moge zijn. Hoe deze partijen zich in de praktijk van de dagelijkse politiek gaan ontwikkelen is nog niet duidelijk. De nieuwkomers zullen vooral een horzel-effect met betrekking tot de grote partijen hebben. Hebben de grote partijen, inclusief het CDA, wel voldoende geluisterd naar de ouderen, naar die zogenaamde gewone man, naar de kiezers in de straat, naar de eigen leden? Een belangrijk signaal voor het CDA om zich op te bezinnen. De komende maanden zullen dan ook gericht zijn op een grondige analyse van de motieven van weglopers én blijvers. Want die eerste groep trekt weliswaar meer aandacht; de blijvers zijn de basis van de christen-democratische beweging.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar zo'n paarse coalitie, dat vind ik een interessant brokje politieke monumentenzorg. Voor mij is het puur jeugdsentiment: ik heb op het landje tussen onze scholen nog tegen de openbaren gevoetbald. Dat was overigens geen succes: die jongens hadden bijna allemaal echte voetbalschoenen en bovendien speelden wij eigenlijk alleen op zaterdag. We speelden daarom eigenlijk maar liever onder elkaar - in ons isolement lag onze kracht. Onze bovenmeester was niet zo dol op deze krachtmetingen en later zagen we wel dat dit ook geen methode was om voetbalelfallen samen te stellen. Wij hadden ons isolement ook niet meer nodig; we hadden zelf intussen ook echte voetbalschoenen. We ontmoeten onze openbare vrienden later nog wel eens op de tribune bij Ajax. Maar nu zijn we weer helemaal terug bij de jaren '50. Er is opgericht de Openbare Voetbalvereniging FC Des Indes (nog steeds dure namen, die openbaren). Die club bestaat uit ouderwetse openbaren en jongetjes die nog steeds kwaad zijn omdat ze dertig jaar geleden niet op zondag mochten fietsen of van het jezuietenschooltje werden afgetrapt. En nu willen ze niet meer met ons, maar alleen nog tegen ons voetballen. Hun coach heeft uiteraard een dubbele naam; die bepaalde op school ook al de agenda. De FC Des Indes moet het maar proberen. Ze zullen wel merken, dat wij sinds het schoolplein wel een ontwikkeling hebben doorgemaakt.

Oppositievoeren tegen de paars

De voormalige KVP-leider en minister van Financiën en tot voor kort Europees Commissaris Frans

Rijksuniversiteit Utrecht en een reeks adviesfuncties in het (internationale) bedrijfsleven volgt hij de

Hoe analyseert u deze uitslag?
"Er zijn twee hoofdoorzaken: structurele en conjuncturele. Structureel hebben we te maken met een aantal grote veranderingen in onze samenleving. Vanzelfsprekendheden van vroeger bestaan niet meer. Vaste verbanden zijn verdwenen. De twee exponenten van het gevestigde politieke bestel, PVDA en CDA krijgen dan ook de grootste klappen. Oorzaken van conjuncturele aard versterken deze structurele oorzaak nog eens: de zwakke presentatie van de partij, er zijn reeksen van fouten gemaakt, het CDA straalde geen zekerheid of overtuigingskracht uit, er was verdeeldheid in de partij en dat laatste wordt altijd door de kiezers afgestraft. En tenslotte een crisis in de overgang van het leiderschap, maar die heeft zich vrijwel bij elke grote partij gemanifesteerd."

Herbezinning

Welke oplossingen zou u adviseren?

"Voor het structurele probleem is een fundamentele herbezinning nodig binnen de partij. Je moet je weer eens gaan afvragen of je uitgangspunten nog wel goed en actueel genoeg zijn. Verder heeft 'Den Haag' zich blijkbaar nogal verwijderd van de burgers. Wat nu nodig is is een dialoog tussen politici en burgers. Het gaat niet alleen om het uitleggen van moeilijke beslissingen, maar politici moeten ook luisteren naar de mensen! Het andere probleem, van conjuncturele aard, moet je oplossen door ook in de dagelijkse gang van zaken een aantal dingen te verbeteren; je moet ophouden elkaar het hok uit te vechten. Ik heb nog nooit een partij zien winnen die verdeeldheid uitstraalt."

Andriessen is blij dat het partijbestuur zich voorgenomen heeft een diepgaand zelfonderzoek in te stellen. "Het moet een indringende evaluatie zijn waarbij moeilijke vragen niet uit de weg mogen worden gegaan. Het image van de politiek in het algemeen is er de afgelopen maanden niet beter op geworden. Het is belangrijk dat de christen-democratie de komende tijd laat zien dat haar pleidooi voor normen en waarden in de politiek ruimer is dan door anderen wel werd gesuggereerd. Normen en waar-

den heb je ook nodig als het gaat om de vreemdelingenproblematiek, sociale zekerheid; hoe ga je als samenleving om met solidariteit in een samenleving waar belangen steeds meer op de voorgrond staan."

Kabinetsformatie

De CDA-Tweede Kamerfractie heeft gesteld dat zij in de formatie-onderhandelingen voor een kabinet nu even niet aan zet is en het initiatief aan andere partijen laat. Vindt u dit een verstandige keuze?

"Jazeker. Ik ben over de lange termijn nog niet uitgedacht, maar op dit moment zijn wij de grote verliezers en zijn wij niet aan zet. Het is nu de beurt aan de anderen. Anderzijds zijn er toch altijd nog 2 miljoen mensen die op het CDA gestemd hebben. Ik zeg daarom op dit moment niet 'Ga maar in de oppositie'."

Is er voor het CDA eigenlijk wel oppositie te voeren?

"We zijn een stabiele partij. Het zal moeilijk zijn om in de oppositie los te komen van vitale maatschappelijke vraagstukken die wel eens in het verlengde zouden kunnen liggen van het beleid van zo'n coalitie. Maar tegenover een driepartijenregering met forse interne tegenstellingen kun je als CDA wél duidelijk je eigen programma naar voren brengen. In een paarse coalitie bestaan tegenstellingen op het gebied van het vreemdelingenbeleid, werkgelegenheid, sociale zekerheid. We hoeven dus zeker niet bang te zijn voor de oppositie. Maar inderdaad, we zullen er aan moeten wennen. Het zit ons niet in het bloed, hoewel voormalige bestanddelen van de partij, denk aan de CHU tijdens het kabinet-Den Uyl, ervaring hebben met het oppositievoeren. Verder zou ook een voordeel kunnen zijn dat je als CDA iets meer tijd krijgt om eens goed naar jezelf te kijken. Naast de keuze voor een eventuele kabinetsdeelname vind ik dat de partij nu ook een keuze voor een lange-termijn-strategie moet maken. Er is meer gebeurd dan alleen maar verkiezingsverlies, er is nu echt bezinning aan de orde."

Europese verkiezingen

De verkiezingscampagne is nog niet afgelopen, in juni hebben we verkiezingen voor

het Europees Parlement. Bent u niet bang dat hier straks wel erg weinig aandacht voor zal zijn?

"Laat ik eerst zeggen dat ik teleurgesteld ben in de opstelling van het Parlement in het debat over de toetreding van nieuwe lidstaten. Ik ben ook voor uitbreiding, maar niet tot elke prijs. Dit was nu echt een punt waar het Europees Parlement mogelijkheden had om de Raad van Ministers onder druk te zetten, maar daar heeft ze duidelijk onvoldoende gebruik van gemaakt. Over het algemeen is het nog steeds zo dat dit parlement niet genoeg met democratische instrumenten bewerktuigd is. Ook het Verdrag van Maastricht heeft dit parlement nog te weinig handvatten geboden. Sinds 1979 is het nu de vierde maal dat het parlement rechtstreeks gekozen wordt en elke keer zijn we een stukje ver-

Ik denk dat Lubbers voorzitter van de Europese Com...

e coalitie biedt het CDA kansen

Andriessen (65) leidt nog een druk bestaan. Naast een hoogleraarschap Europese Integratie aan de Nederlandse politiek nog steeds op de voet. CD/Actueel sprak met hem over de positie van het CDA.

der gekomen met de uitbreiding van haar bevoegdheden. De legitimatie van de Europese burgers door een hoge opkomst straks in juni is nodig als steuntje in de rug voor dat Europees Parlement.

Dat is een aanzet tot een versterking van het democratisch gehalte van Europa. Als wij dus willen dat er een democratisch Europa komt, moeten we in juni met z'n allen naar de stembus."

EVP-programma

Met welke punten uit het EVP/CDA-verkiezingsprogramma moet de christen-democratie in de campagne naar voren treden?
"In het verkiezingsprogramma van de gezamenlijke Europese christen-democraten zijn de prioriteiten goed aangegeven. Ook in Europees verband gaat het nu in eerste instantie om werkgelegenheid en om een

sociaal beleid. En bij dat laatste gaat het niet aan om elkaar als lidstaten te beconcurreren. Waar het programma minder duidelijk in is, is wat ik noem de Europese solidariteit. We hebben als Gemeenschap weliswaar grote geldsommen gestuurd naar de landen van Centraal en Oost Europa, maar van een écht openstaan voor elkaars markten en ook voor elkaars culturen is onvoldoende sprake. In deze landen is daar veel kritiek op. Als wij nu meebouwen aan de economieën van deze landen kunnen zij over enige tijd belangrijk voor ons worden als daar nieuwe markten voor onze producten en diensten ontstaan."

Christen-democratie in Europa

Vervolgens aan Frans Andriessen de vraag of de toestand van de christen-democratie in Europa hem geen zorgen baart. In verschillende landen krijgen de christen-democraten immers flinke electorale klappen. De voormalige Europees Commissaris maakt een uitvoerige schets van de situatie in verschillende Europese landen en relateert de slechte positie enigszins.
"De klappen in Italië en Nederland zijn natuurlijk duidelijk, maar in Duitsland moeten de verkiezingen nog komen en in de peilingen herstellen de christen-democraten zich in Duitsland en ook in België weer enigermate. Je moet wel een hele grote optimist zijn om te veronderstellen dat de nieuwe EVP-fractie in het Europees Parlement na juni dezelfde omvang zal hebben als de huidige. Het is realistisch om van een zekere volumeverkleining uit te gaan. Maar op termijn ben ik niet pessimistisch over de Europese christen-democratie."

De Europese Unie wordt binnenkort wederom uitgebreid met een aantal lidstaten. Bent u niet bang dat de Europese samenwerking alleen maar verder verzwakt wordt?

"Ik ben voorstander van uitbreiding van de Unie, maar tegelijkertijd tegenstander van een uitbreiding die slechts een vergroting is en geen versterking! Verder is het zo dat je een gemeenschap van 16 lidstaten niet op dezelfde wijze kunt besturen als bij de start in 1957 met zes landen. Er is veel veranderd sinds de Gemeenschap van Zes, maar

de besluitvorming is eigenlijk in al die tijd nauwelijks veranderd. Veel zal afhangen van hoe het nieuwgekozen Europees Parlement omgaat met haar bevoegdheden."

Kandidatuur Lubbers

Een belangrijke bevoegdheid die het Europees Parlement heeft is de benoeming van een nieuwe voorzitter van de Commissie. Dat wordt straks een spannende eerste vergadering?

"Ja, dat is het lastige van deze benoeming. De Raad van Ministers draagt eerst eind-juni op haar vergadering op het Griekse eiland Korfoe een voorzitter voor, die dan vervolgens in juli in Straatsburg mag verschijnen. De benoeming van een nieuwe Commissievoorzitter zit hier dus net tussen het afscheid van het oude en de start van het nieuwgekozen parlement in."

Hoe schat u de kansen van de kandidaatvoorzitters in?

"Lubbers maakt een hele goede kans, meer dan 50 procent. Er is vrijwel niemand die zoveel ervaring, kennis van zaken en prestige heeft binnen de Europese Raad als hij. Hij heeft het talent om zeer moeilijke problemen op te lossen. Ik kan het bijna niet voorstellen, maar als de Belgische premier Dehaene zich kandidaat zou stellen maakt die natuurlijk ook een hele goede kans, hij is een geduchte concurrent. Maar dat zou wél problemen op kunnen leveren voor de Belgische politiek. Sir Leon Brittan zal het waarschijnlijk niet worden. Het zou mij verbazen als de Ier Peter Sutherland, die de mogelijkheid heeft om de wereldhandelsorganisatie GATT (waarvan hij nu de hoogste baas is) tot een toonaangevende club om te bouwen, voor de Europese Commissie zou kiezen. Al met al, denk ik dat Ruud Lubbers het zal worden, hij heeft het ook verdiend!"

Eiko Smid

...ssie wordt, hij heeft het ook verdiend.

(foto ANP)

Privatisering in Centraal- en Oost-Europa en de voormalige Sovjet-Unie

Het transformatie- ofwel veranderingsproces van de samenlevingen in Centraal- en Oost-Europa naar sociaal-democratische - op het dragen van individuele verantwoordelijkheid gebaseerde - samenlevingen is veelomvattend en laat geen aspect van het leven ongemoeid. Het dragen van individuele verantwoordelijkheid staat bij velen nog in de kinderschoenen. Het ontbreekt eenvoudigweg aan (positieve) ervaring en vertrouwen om hiermee om te kunnen gaan.

Een belangrijk onderdeel van het economische transformatieproces wordt gevormd door het zogenoemde privatiseringsproces. Onder privatisering wordt in deze verstaan het overdragen van een belangrijk deel van de zeggenschap van de produktiemiddelen van de staat naar de effectieve controle van individuele eigenaren. In "het Oosten" betekent dit in eerste instantie de overdracht van eigendom.

Alle privatiseringsprogramma's hebben te maken met de geringe hoeveelheid en kwaliteit aan beschikbaar privé-kapitaal, beperkte interesse van buitenlandse investeerders (o.a. gegeven de economische verwachtingen gezien de politiek-economische onzekerheid; het laatste jaar was de export van Russisch kapitaal naar het Westen zelfs hoger dan de totale instroom aan kapitaal van non-profit en internationale instellingen) en politieke beperkingen (bijvoorbeeld het gevoel dat in veel landen heerste dat het land aan het buitenland wordt uitverkocht).

Wanneer gelet wordt op de "small privatisation" (de privatisering van kleine bedrijven) kan worden vastgesteld dat deze in Midden-Europa grotendeels is gerealiseerd. De "large privatisation" (de privatisering van grote bedrijven en bedrijfsconglomeraten) is het verst voortgeschreden in Duitsland (bijna volledig), gevolgd door Tsjechië (60%), Hongarije (33%) en Polen (22%). Afgezien van Polen dat door de aanpak - herstructurering van bedrijven voorafgaand aan privatisering - wat later op gang is gekomen, zijn vaak eerst de "makkelijker" te privatiseren bedrijven geprivatiseerd en geven de cijfers een indicatie van de omvang van de bedrijfsactiviteit die nog moet worden geprivatiseerd of gesloten. De cijfers - van de OECD - van wat reeds is geprivatiseerd moeten evenwel ook voorzichtig worden geïnterpreteerd. Zo is in het geval Duitsland de benodigde herstructurering voor een belangrijk deel reeds gerealiseerd ten tijde van de eigendomsoverdracht, terwijl dit in Tsjechië voor een groot deel nog moet plaats hebben en de privatisering betrekking heeft op louter de overdracht van eigendom.

Het privatiseringsproces is niet beperkt tot het stadium van het "opgeven" van het

staats eigendom, het gaat om de "effectieve" sturing door individuele eigenaren van de private sector. Tijdens een conferentie van de Christelijke Democratische Academie op 28-29 maart in Budapest met als onderwerp "privatisering" waarin naast christelijke politieke partijen uit het voormalige Oostblok werd geparticipeerd door het CDA, werd hierbij uitgebreid stilgestaan. De participanten waren het er over eens dat het wezenskenmerk van een succesvol privatiseringsproces wordt gevormd door het ontstaan van een "klasse" van eigenaren die de aanwending van produktiemiddelen in de maatschappij stuurt in de richting van een optimale individuele behoeftenbevrediging. Om dit te verwezenlijken moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan, waaronder:

- een zekere mate van macro-economische, juridische en politieke stabiliteit;
- in de grotere ondernemingen moeten management en eigendom grotendeels niet samenvallen. Het eigendom moet in staat zijn het management bij te sturen of zijn eigendom te verhandelen indien niet de beoogde resultaten worden bereikt;
- er is behoefte aan een niet sterk met het "overige" bedrijfsleven vermengd financieel en betalingssysteem. Alleen bedrijven die aan - vanuit bedrijfseconomisch oogpunt - normale kredietvoorwaarden voldoen komen voor financiering in aanmerking. Bedrijven die niet aan hun verplichtingen voldoen moeten bankroet kunnen worden verklaard. Alleen dan kan een gezond bedrijfsleven worden opgebouwd;
- er is behoefte aan een goed -onafhankelijk - functionerend commercieel bankwe-

zen en een kapitaalmarkt. Het geld moet naar de optimale toepassingen kunnen stromen;

- de beoordeling van de bedrijfsvoering moet mogelijk zijn doordat algemeen geldende "accounting"-regels, de publicatieplicht e.d. in de hele economie worden ingevoerd. Eerst dan kan het bovenstaande worden verwezenlijkt;
- het creëren van een zakenmentaliteit. Het is belangrijk dat het besef doordringt dat een eerlijke op de lange termijn gerichte opbouw van zakenrelaties hierbij een vereiste vormt. Het is duidelijk dat indien aan bovenstaande voorwaarden moet worden voldaan, tal van herstructureringen op juridisch, financieel en operationeel /organisatorisch terrein binnen de bedrijven en in de "infrastructuur" waarin de bedrijven moeten functioneren, moeten worden doorgevoerd terwijl ook de daarbij behorende mentaliteit tot stand moet komen.

Het economisch transformatieproces op haar beurt is ook niet beperkt tot het privatiseringsproces. Naast de ontwikkeling van een nieuwe overheid (onafhankelijk van het bedrijfsleven en de monetaire sector) dient ook het politieke proces op democratische leest geschoeid te worden. De rol van de overheid is een moeilijke. Terwijl zij enerzijds op tal van terreinen moet terugtreden en een meer passieve houding moet aannemen, wordt zij juist op andere terreinen gedwongen actief te zijn (welke sectoren, welke bedrijven, in welk tempo, wanneer en hoe te privatiseren) de stichting van en een rol voor nieuwe instituties te bevorderen, alsmede het algemeen belang te laten tellen in de totstandkoming van het economisch proces indien het marktmechanisme dit niet automatisch doet (bijvoorbeeld het verdisconteren van milieu-effecten en het bevorderen van concurrentie). Hierbij dient zij zich ook zelf de nodige budgetdiscipline eigen te maken. Tevens dient de overheid zorg te dragen voor nieuwe vormen van interne en externe veiligheid.

Het zal uit het bovenstaande duidelijk geworden zijn dat al deze processen slechts met succes kunnen worden doorgevoerd indien de leidende (christelijke) beginselen van individuele verantwoordelijkheid en solidariteit als uitgangspunt gelden, terwijl bij veel veranderingsprocessen de mens centraal dient te staan. Bij het ontwikkelen en implementeren in o.a. de economische en de overheidssector van beide beginselen kan vanuit Nederland en de EG worden bijgestaan. In meer actieve zin kan Europa bijdragen door de markten van Europa ook beter toegankelijk te maken en voorzichtig te zijn met de gesubsidieerde export naar het "Oosten" met alle (herstructurerings-) consequenties in onze eigen samenlevingen vanden.

W. van Veenendaal

plaatsvervangend directeur Nederlands Centrum voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (NCVSE)

Privatisering van grote bedrijven komt vaak moeilijk van de grond. (foto ANP)

Karakter volkspartij versterken

De uitslag van 3 mei jl betekent voor de Christen-democratie een ongeken- de waarschuwing. Ik ben er vast van overtuigd dat wanneer wij dit signaal goed ter harte nemen er opnieuw perspectief is op een electorale positie van een kwart tot circa een derde van de stemmen. Het CDA kan zeker boven de vierendertig zetels uitstijgen. Daar wijzen de acht zetels die wij verloren aan thuisblijvers die de vorige keer CDA stemden om te beginnen op!

Wat betekent deze uitslag voor de organisatie en koers van onze beweging? De komende tijd zal daarover veel gesproken, geschreven en geëvalueerd worden. Mijnerzijds een aantal voorlopige bouwstenen voor deze discussie.

In korte tijd is wel duidelijk geworden dat er meer aan de hand is dan een aantal technische onvolkomenheden in de gevoerde campagnes van gemeenteraad en Tweede Kamer.

De kracht van het CDA ligt vooral in het volkspartij zijn. Dat betekent dat wij een beweging willen zijn die hecht en breed verankerd is in de gehele Nederlandse samenleving. Niet alleen geografisch, maar ook sociaal-economisch, cultureel, godsdienstig en niet te vergeten ook naar leef- tijdsopbouw.

De uitstraling van het karakter van volkspartij geldt verder niet alleen de interne af-

spiegeling in ledental, maar ook extern: in de vertegenwoordiging in raden, staten en nationaal parlement.

Volkspartij zijn veronderstelt voortdurend een open communicatie: tussen leden en "leiding", tussen kiezers en gekozenen.

Die permanente onderlinge wisselwerking in het uitdragen van standpunten en meningen, in het opkomen voor bepaalde belangen, in de expressie van normen en waarden heeft de afgelopen jaren geen bloeiperiode gekend. Niet minder is aan de orde dan een open aansluiting met de samenleving in al zijn geledingen.

Er bestaat een breed gevoel dat deze communicatie de laatste jaren niet optimaal heeft kunnen functioneren. Dat betreft zowel het niveau van de vereniging CDA, de partijorganisatie, als de politieke vertegenwoordigers.

Is het karakter van volkspartij als het ware niet in de verdrukking gekomen?

Er moet opnieuw en veel geïnvesteerd worden in herkenbaarheid. En ik voeg er aan toe: ook in "dienstbaarheid". Is er geen scheefgroei als het CDA alleen interessant is bij het bekleden van "posities"?

Wij zijn er terecht trots op als volkspartij veel goede bestuurders te hebben geleverd. Kennelijk zijn wij allen er niet altijd in geslaagd te verdisconteren dat besturen onvermijdelijk ook slijtage impliceert. Een bestuurder gaat na verloop van tijd bijna onvermijdelijk de taal van zijn apparaat, van zijn ambtenarenkorps en bestuurlijke

omgeving spreken. We weten dat heel goed gelet op de vele voortreffelijke CDA-rapporten; maar oh die praktijk! Ik bedoel hier bestuurders in brede zin, het geldt echter niet minder voor bestuurders in onze vereniging.

Wij moeten opnieuw op zoek naar wat ons beweegt en samenbindt. Onze uitgangspunten zijn daarbij onze drijvende en onderscheidende kracht. Wanneer de teleurstelling en het persoonlijke verdriet van de uitslagen van de gemeenteraads- en Tweede Kamerverkiezingen verwerkt zijn kan dit een spannend avontuur worden. Het komende seizoen zal er vooral geïnvesteerd moeten worden in dialoog en samspraak. Samspraak in eigen kring, maar vooral ook met de samenleving en voor ons relevante doelgroepen. Het karakter van volkspartij met een modern levensbeschouwelijk profiel zal versterkt moeten worden.

Een nieuw evenwicht vinden tussen de noodzakelijk gebleken partijorganisatorische professionalisering en de creatieve inbreng van leden en vrijwilligerswerk.

Een nieuw evenwicht vinden tussen "de politieke agenda van de kiezers en die van Den Haag".

Het CDA heeft in de afgelopen periode op veel niveaus diepte-investeringen verricht terzake partijpolitieke discussies en organisatie-ontwikkeling.

Deze investeringen zijn met de uitslag van 3 mei gelukkig niet allemaal van tafel! Zij moeten alleen in de context van een nieuw evenwicht een plaats krijgen.

Dat is de taak waarvoor wij verantwoordelijk zijn.

Op korte termijn zal voor de Europese verkiezingen vooral mobilisatie van de eigen kiezers parool nummer een zijn. Sterker dan voor de vorige twee verkiezingen geldt dat de primaire taak is het bevestigen van de trouwe CDA-kiezer, met een speciaal accent op jongere, oudere en vrouwelijke kiezers.

Het beste "snelle" signaal dat het CDA op de goede weg terug is, is dat tenminste acht Eurozetels worden behaald!

Kees Bremmer
partijsecretaris

De kracht van het CDA ligt vooral in het volkspartij zijn.

(foto Hans Hordijk)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en onge- vraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weer- geven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

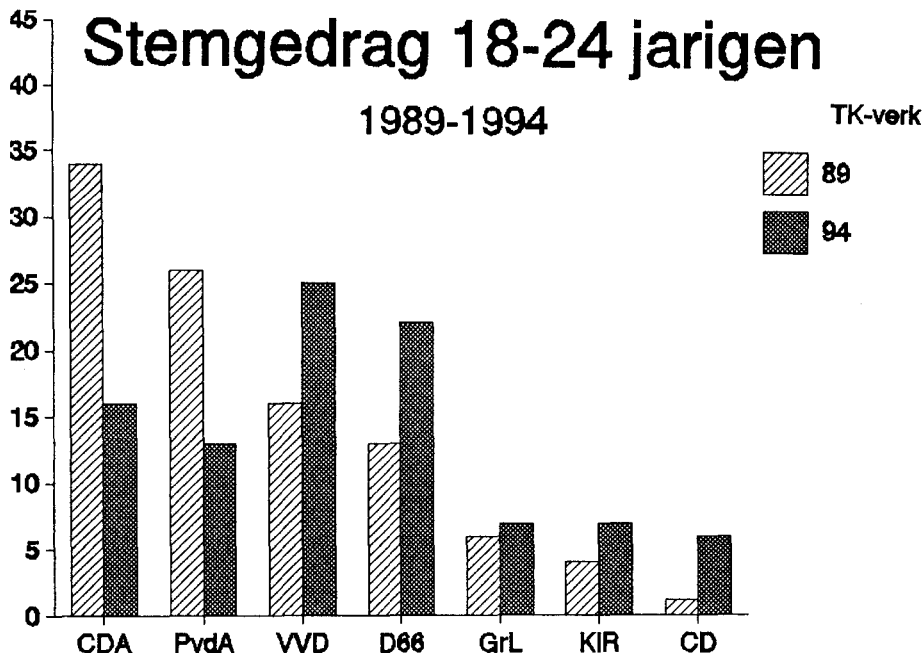
CDJA wil geen wassen neus

Het verlies van twintig zetels is uniek in de geschiedenis van de christen-democratie, maar de oplossing is als vanouds: een commissie.

Je zal maar uit onvrede niet op het CDA hebben gestemd en via de media van deze oplossing horen. Het is twijfelachtig of dit die mensen over zal halen om bij de Europese -, of later, bij de provinciale verkiezingen wel weer op het CDA te stemmen. Dat kan alleen als de commissie ook die groep er in betreft en geen uitkomsten op voorhand uitsluit. Onder die voorwaarde gaat het CDJA met de oplossing 'commissie' akkoord: het mag geen 'wassen neus' zijn. In de vergadering van het Algemeen Bestuur van het CDJA op zaterdag 7 mei jl. is uitvoerig gesproken over de uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen, de daarop volgende CDA-bestuursvergaderingen en de lijn van het CDJA in de media.

Unaniem is het bestuur van mening dat er in de campagne veel te veel is mis gegaan. De oorzaken voor het verlies zijn velerlei: de AOW, het IRT-debat, het 'sociale gezicht', de herkenbaarheid van de 'C', de leiderswisseling, de manier van campagnevoeren, de ontkerkelijking, het gebrek aan eenduidige leiding, ontbrekende communicatie en ongelukkige uitspraken van diverse personen: Lubbers, Hirsch-Ballin, Van Rooy en Brinkman.

Heel nadrukkelijk wordt er ook op gewezen dat het verlies niet het grootste is onder de ouderen of de agrariërs, maar onder de jongeren (de stemmers tussen 18-24 jaar). Was het CDA de afgelopen jaren onder deze groep steeds de populairste

partij; nu wint de VVD, op de voet gevolgd door D66. Met het oog op de toekomst een verlies wat het meeste zorgen zou moeten baren.

Kortom, redenen te over om eens duidelijk boven tafel te willen krijgen welke van deze oorzaken het zwaarste heeft gewogen. Een reden dus ook om in te stemmen met het door het Partijbestuur voorgestelde onderzoek.

De veelheid aan mogelijke oorzaken is voor het Algemeen Bestuur ook een reden om het besluit van de CDA-Tweede Kamerfractie over het fractievoorzitterschap te respecteren. Nu de schuld op één hoofd

leggen is geen garantie voor een betere toekomst van de christen-democratie. Net zo min als het pas geeft om nu alle schuld op Lubbers te schuiven.

Wel is het Algemeen Bestuur van mening dat in het voorgestelde onderzoek alle facetten, en dus ook alle verantwoordelijke personen, aan de orde moeten komen.

Het bestuur is er voorstander van dat ook de weggelopen stemmers uit '89 in het onderzoek worden betrokken. Op de vraag "Waarom hebt u nu niet op het CDA gestemd?" mogen dan niet bepaalde antwoorden uitgesloten worden. Alleen dan wordt de kiezer serieus genomen. En dus ook het verlies van twintig zetels.

Het advies van de Tweede Kamerfractie aan de Koningin om nu eerst 'paars' eens serieus te laten onderzoeken wordt door het CDJA-bestuur onderschreven. Echter niet vanuit de gedachte 'dat mislukt toch wel', maar vanuit het streven om recht te doen aan de verkiezingsuitslag. Niet de oppositie tot doel verheffen, maar luisteren naar de kiezer!

Die lijn wordt ook doorgetrokken in de afweging aan welke coalitie het CDA wel deel zou kunnen nemen: geen voortzetting van de huidige coalitie aangevuld met D66. Voorop staat echter het eigen verkiezingsprogramma. Het al dan niet deelnemen aan een regering moet het zoveel mogelijk realiseren van het eigen program als criterium hebben.

Dat betekent ook dat erkend moet worden dat er met de partij die in vrijwel elke variant voorkomt, D66, ook behoorlijke verschillen van mening bestaan. Euthanasie, het referendum en de gekozen minister-president zijn wat het CDJA betreft punten die niet 'ingeleverd' mogen worden. 'Ons past bescheidenheid, maar geen lijdzaamheid!'

Horzel

Zo gebroederlijk als Elco Brinkman en Hans van Mierlo op 4 mei 's avonds van de Nieuwe Kerk naar het Nationaal Monument op de Dam liepen, zaten de heren fractievoorzitters zeker niet naast elkaar de avond ervoor. Vlak nadat de uitslag van de verkiezingen bekend was geworden. Het debat in de hal van de Tweede Kamer was een heus potje kaarten voor politiek gevorderden met als inzet een nieuw kabinet: wie met wie (niet) op wiens initiatief.

Onze grote leider Elco zat er als een zeer verslagen man bij. In plaats van over 53 zal hij nog maar over 33 fractievriendjes de baas mogen spelen. En een dergelijke afbreuk van macht en prestige gaat aan je vreten. Je zag gewoon dat Elco een slape-loze nacht tegemoet ging. Gelukkig zette Brinkman geen verheven toon aan en ook the day after het debacle toonde hij zich tijdens een persconferentie - het gezicht strak gericht op een tafel - prettig bescheiden. Het leek wel of het CDA nog slechter had gescoord dan oprukkend Grijs. Overigens siert die bescheidenheid hem niet alleen; een dergelijke houding is op zijn plaats. Ina Brouwer verloor bijna 20% van de GroenLinkse zetels en stapte op, terwijl onze nieuwe "Macher" met een verlies van 37% onverstoord aan de macht blijft. Elco opnieuw fractievoorzitter: een uiterst curieuze uitkomst van het fractieberaad. De boodschap van de kiezers is blijkbaar niet erg helder overgekomen. Maar het CDA krijgt nog een kans. Laat het CDA tijdens de formatie een signaal richting kiezers afgeven en in de oppositie gaan. Daar kan Elco gebroederlijk met Ernst Hirsch Ballin voor zoveel christelijke normen en waarden strijden als hij maar wil. Een mooi duo.

Gerben Karssenber

Jack de Vries
voorzitter CDJA

Na 3 mei

Een grote teleurstelling: de opiniepeilingen bleken redelijk betrouwbaar. Natuurlijk wordt de verkiezingsuitslag in de partij uitvoerig geanalyseerd, niet met een spelletje zwarte-pieten, maar aan de hand van de vraag: "wat doen we eraan?". Hoe kunnen we onze verantwoordelijkheid en solidariteit als christen-democraten in daden omzetten en daarbij onze positie consolideren en versterken binnen het Nederlandse politieke landschap? Op deze pagina zal ik mij beperken tot de rol van het CDA-Vrouwenberaad(CDAV) bij de beschouwingen. In de afgelopen jaren is het CDAV gegroeid, het ledental is toegenomen en ook de invloed binnen de partij. Onze inbreng in het verkiezingsprogramma werd zichtbaar en het aantal vrouwen op verkiesbare plaatsen kwam op een redelijk peil. Op alle niveaus zijn er gekwalificeerde vrouwen inzetbaar voor politieke functies. Om een voorbeeld te noemen, Yvonne van Rooy, kandidaat nummer twee heeft tijdens de campagne prima gefunctioneerd en haar hoge plaats op de lijst helemaal waargemaakt. In het kader van de verkiezingsuitslag zijn andere aspecten van het CDAV van groot belang, namelijk de enthousiaste leden en hun inbreng in de discussies over allerlei politiek/maatschappelijke thema's, die hun erg aanspreken. Door de fijnmazige organisatie staan de lijnen tussen het landelijk bestuur en de plaatselijke afdelingen wagenwijd open. Wat er leeft bij de basis, weet het bestuur. De uitkomsten van de jaarlijkse discussie, waaraan de vrouwen in de afdelingen deelnemen, bieden steeds weer houvast over het denken van deze CDA vrouwen. De vrouwen vormen een groot deel van het electoraat van het CDA. Misschien is er zelfs niet eens sprake van een rol van het CDAV, maar moeten we het sterker uitdrukken: het CDA-Vrouwenberaad heeft de taak naar de vrouwen te luisteren en wat men hoort in de politieke beïnvloeding zichtbaar te maken en het CDAV heeft de taak de vrouwen te stimuleren actief mee te bouwen aan de partij.

Eén categorie vrouwen is nog minder goed in beeld, namelijk de vrouwen tot ongeveer 35 jaar. Dit is een heel belangrijke groep (bij de verkiezingen werd zichtbaar dat het CDA voor deze leeftijdsgroep minder aantrekkelijk is). Dit is het tweede terrein waar het CDAV een rol kan spelen. Met de ontwikkelingen rond het toenemende aantal werkende vrouwen, houdt het CDAV zich al langer bezig. Dit resulteerde o.a. in een symposium over de nieuwe werknemer (m/v), die werk en gezin combineert. In deze discussie wil het CDAV ook de jongere vrouwen helpen meedenken hoe ze hun werk kunnen combineren met het krijgen en opvoeden van kinderen. De uitkomsten van het symposium wil het CDAV omzetten in beleid, met als aandachtspunten: economische

zelfstandigheid voor vrouwen, zorg voor vrouwen die kozen voor gezinstaken, zorg voor meewerkende vrouwen in midden-, klein- en agrarische bedrijven en zorg voor vrouwen (en mannen) die werk en gezin willen combineren. Jonge mensen die zich door het christen-democratisch gedachtengoed voelen aangesproken, moeten binnen onze partij hun eigen plaats kunnen innemen. Ook als hun gezinsleven er iets anders uitziet, dan dat van hun ouders.

Margreeth Hazenberg-Smilde
lid Landelijk Bestuur

Minderhedenbeleid

Met de notitie "Minderheden, hoe nu mecht samen verder", gaf het CDA Vrouwenberaad een krachtig impuls om de discussie over dit onderwerp op een openhartige manier binnen alle CDA-afdelingen voort te zetten. Minderhedenbeleid is in wezen integratiebeleid. Integratie langs de lijnen van arbeid en scholing. Een stagnerende economische ontwikkeling maakt de situatie wat betreft de arbeidsmarkt uiterst zorgwekkend. De werkloosheid onder minderheden is zeer hoog. Dat gegeven maakt aan de aanbodkant van de arbeidsmarkt het verplicht stellen van Nederlandse taallessen legitiem. Voorts is nodig aan die aanbodzijde een krachtig sanctiebeleid bij werkweigering en bij het niet willen leren van de Nederlandse taal. Stevige maatregelen aan de aanbodkant, maar ook aan de vraagkant. Feit is immers dat ook minderheden die de taal prima beheersen weinig perspectief op een baan hebben. Daarom nu ook de Wet Bevordering Arbeidskansen als stok achter de deur. De trek van het Nederlandse bedrijfsleven

naar "lage-loonlanden", weggesaneerde laaggeschoolde arbeid en illegale werknemers verstoren het evenwicht tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Daarom een extra appel op sociale partners maar ook op de overheid via het scheppen van een aantrekkelijk (fiscaal) investeringsklimaat, snelle procedures en minder regelgeving.

Positieve actie werkt averechts bij schaarste aan economische goederen als arbeid en huisvesting. Duidelijk moet zijn dat het bij positieve actie gaat om het bereiken van een gelijke startpositie. Daarna is het een zaak van gelijke behandeling. Helaas is de politiek tekort geschoten in de uitleg hierover en konden CP en CD met de leuze "eigen volk eerst" succes boeken. Wat betreft onderwijs is men binnen het CDA het over veel zaken eens. Discussievragen blijven hoe de vorming van "zwarte scholen" moet worden tegengegaan, hoe met gesluierde meisjes op school moet worden omgegaan en of er aparte klassen moeten komen voor allochtone meisjes om het schoolverzuim tegen te gaan. Minderhedenbeleid veronderstelt de integratie van legaal verblijvende minderheden in Nederland. Daarom terecht ook een krachtige aanpak van werkgevers bij het toelaten van illegale arbeid, versnelde asielprocedures, extra controles, de identificatieplicht en de lijst met veilige landen. Onderhandelingen met Duitsland en België over het asielpolitiek is een goede zaak. Dat laat onverlet dat "Schengen" op korte termijn moet worden uitgevoerd. Van een christelijke partij mag solidariteit worden verwacht. Daarom moet de deur blijven openstaan voor echte vluchtelingen. Voor deze categorie mensen is Nederland nooit vol.

Verscherping en verharding kenmerken het huidige minderhedenbeleid, ook binnen het CDA. Verscherping ook wat betreft de C van het CDA. Dat vraagt om een fundamentele discussie binnen de partij hoe de "C" zich verhoudt tot de openheid naar andersgelovigen, ook naar diegenen onder hen die politieke verantwoordelijkheid vanuit het CDA wensen te dragen. Een discussie die de partij niet uit te weg kan en mag gaan terwille van de zekerheid naar minderheden maar ook naar de eigen christelijke achterban.

Tenslotte: veel potentieel gaat er schuil in de grote groep minderheden; potentieel dat vraagt om optimale benutting. Terwille van de houdbaarheid van het sociaal zekerheidsstelsel, terwille van de Nederlandse economie, maar ook om te voorkomen dat er een tweedeling langs etnische scheidslijnen in de samenleving ontstaat. Dat het minderhedenbeleid een belangrijke rol dient te krijgen bij de kabinetsformatie lijkt mij evident.

Gisela Mohanlal

mede-opsteller van de notitie "Minderheden, hoe nu echt samen verder"

Allochtone vrouwen volgen Nederlandse taallessen.

(foto ANP)

Extra inspraakronde Betuwelijn

De door het kabinet ingelaste extra inspraakronde over de Betuwelijn kwam voor Ger Leers, woordvoerder van de CDA-fractie, enigszins als een verrassing.

"In de behandeling in de Tweede en Eerste Kamer is er door het CDA op aangebrongen om de vertaalslag van globaal tracé in de Planologische Kernbeslissing (PKB) naar tracébesluit-preciese inpassing in bestemmingsplannen- zoveel mogelijk af te stemmen met bewoners en gemeenten. Er is dus door ons gevraagd enige soepelheid te betrachten bij de preciese vaststelling van het tracé en hierbij rekening te houden met de wensen van betrokkenen. Dit is zelfs in een motie neergelegd", zegt Leers. "Het kabinet heeft dat nu vertaald in een extra inspraakronde, waarmee toch een beetje de verwachting wordt gewekt dat veel nog bespreekbaar is. De Kamer is er ook niet over geïnformeerd. Hoewel ik in principe natuurlijk positief ben over de bereidheid van het kabinet om met de wensen van de bewoners rekening te houden vind ik wel dat we uit moeten kijken met het wekken van verwachtingen dat er nog wel een extra zak met geld klaar staat voor aanvullende wensen. Met zo'n extra inspraakronde wordt toch een beetje die suggestie gewekt."

Ter gelegenheid van Koninginnendag zijn de CDA-(oud)Kamerleden Thijs van Vlijmen, Frans Wolters, Jan Nijland en Jan Krajenbrink geridderd in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Zij kregen de bij de onderscheiding behorende versierselen uitgereikt door Tweede Kamervoorzitter Wim Deetman. V.l.n.r. Krajenbrink, Nijland en Wolters.

(foto Elzabet Veenendaal)

Leers wijst erop dat de extra inspraakronde helderheid kan geven nu blijkt dat Rijks-waterstaat en de NS wijsheden verkondigen over het tracé die afwijken van de wensen van de Kamer. "De wensen van de Kamer horen gevolgd te worden en niet die van de NS", vindt Leers.

Immiddels blijkt dat organisaties en actiegroepen de extra inspraakronde boycotten. Zij vinden het een wassen neus. Men wil liever wachten op een nieuw kabinet, met daarin dan D66 om dan vervolgens de hele aanleg van de Betuwelijn ten principale opnieuw ter discussie te stellen.

Leers vindt dat een nieuw kabinet straks zo snel mogelijk kleur moet bekennen. "De hele discussie over aanleg van de lijn overdoen vereist een nieuwe procedure en leidt tot grote vertragingen van de aanleg. Verwachtingen over tracé-aanpassingen vereisen helderheid in de betaalbaarheid ervan, de consequenties voor de rentabiliteit van de Betuwelijn en de gevolgen voor de aanleg van de overige noodzakelijke infrastructuur"

Agnes van Ardenne

Wetsvoorstel herstel vormverzuim

Marian Soutendijk, een van de justitie-woordvoerders van de CDA-fractie, zegt zeer te spreken te zijn over het wetsvoorstel dat het Openbaar Ministerie de bevoegdheid geeft fouten in een ten lastelegging te herstellen. Als het wetsvoorstel eenmaal van kracht is wordt de kans op vrijspraken of ontslagen van rechtsvervolgging als gevolg van een fout in de dagvaarding aanzienlijk beperkt. Demissionair minister Hirsch Ballin bood onlangs het wetsvoorstel - dat is gebaseerd op het advies van de commissie Moons over herijking van het Wetboek van Strafvordering - aan aan de Tweede Kamer. "Het was ons altijd al een doorn in het oog dat verdachten van ernstige misdrijven soms vrijuit gingen alleen maar omdat er een kleine technische fout in de dagvaarding stond. Dit geeft grote maatschappelijke onvrede." De verruiming betekent niet dat het OM een geheel ander feit ten laste kan leggen.

Nieuwkomers in de fractie

De CDA-fractie kon na de verkiezingen op 3 mei vier in de landspolitiek nieuwe leden verwelkomen: Agnes van Ardenne (44), Nancy Dankers (44), professor Koekkoek (49) en Maxime Verhagen (37).

Ook zij waren van de partij op de eerste fractievergadering daags na de verkiezingen. Het was even wennen die eerste bijeenkomst, niet alleen vanwege de bedrukte sfeer als gevolg van het droeve verkiezingsresultaat maar ook door de manier

waarop de fractie vergadert.

"Wat mij opviel was dat ieder fractielid de gelegenheid krijgt zijn zegje te doen. Dat had ik niet verwacht. In een gemeenteraad heb je dat niet. Ik vond het wel wat romoerig gaan", zegt Agnes van Ardenne, tot voor kort wethouder in de gemeente Vlaardingen.

Nancy Dankers viel met name de sfeer op: "Die was navenant aan het verkiezingsresultaat. De vergadering deed me wat rommelig aan. Men praat nogal door elkaar heen". De meer vertrouwde bezoekers van de fractievergadering zullen die eerste fractievergadering juist niet rommelig hebben gevonden, maar zelfs ordelijker dan gewoonlijk.

Nancy Dankers

(foto Elzabet Veenendaal)

Professor Koekkoek vond het een zeer interessante bijeenkomst. "Terecht heeft de fractie haar lijsttrekker opnieuw als fractievoorzitter gekozen. Vervolgens kon iedereen het woord voeren over het advies dat aan de Koningin uitgebracht moest worden in verband met de kabinetsformatie. Allemaal heel boeiend". Koekkoek is hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Katholieke Universiteit Brabant.

Terugkijkend op de verkiezingscampagne zegt mevrouw Van Ardenne: "Ik houd van campagnevoeren. Die weken voor de verkiezingen ben ik van de vroege ochtend tot in de avond bezig geweest. De verkiezingen kwamen voor het CDA eigenlijk te vroeg. Je merkte dat gaandeweg de steun groter werd en dat we in een opgaande lijn kwamen".

Ook mevrouw Dankers vond de campagne een leuke tijd. "Je komt met allerlei mensen in contact en met andere mensen dan

professor Koekkoek

(foto Elzabet Veenedaal)

stemden nu niet eens naar de stembus zijn gekomen dan is dat toch een opdracht voor ons allemaal". Koekkoek wil voorts als fractielid een bijdrage leveren aan de verbetering van de kwaliteit van het onderwijs en het terugdringen van de uitval in het beroepsonderwijs. Ook wil hij als jurist een bijdrage leveren aan eenvoudiger regelgeving".

"Je bent natuurlijk maar een onderdeel van de fractie. Je vaart als fractie een gezamenlijke koers en je kunt niet allemaal aan het roer staan", zegt mevrouw Van Ardenne, "maar waar we nu voor staan is dat fractie en partij zich moeten buigen over de oorzaken van de verkiezingsnederlaag en hoe ons werk betekenisvoller kan worden en blijven".

Persoonlijk zou ze graag zien dat bij iedere

nieuwe gecreëerde regelgeving er een andere regel werd afgeschaft. "Daar zou men meer alert op moeten zijn. Met name in de bouw hoor je de mensen klagen dat men het zicht op al die regelgeving kwijt is".

"Alleen kun je niks", concludeert mevrouw Dankers. "Maar het CDA is nu juist de club die samen, met elkaar iets wil bereiken. Mijn inspiratie zit erin dat ik mij echt volksvertegenwoordiger kan voelen". Voor Maxime Verhagen - tot voor kort lid van het Europees Parlement - betekent zijn Kamerzetel een enorme uitdaging. "Ik denk dat het goed is dat er een uitwisseling is tussen Europees Parlement en Tweede Kamer. Dit temeer daar de besluitvorming van Europees Parlement en Tweede Kamer steeds meer met elkaar te maken heeft. Steeds vaker wordt voor een probleem voor een aanpak op Europees niveau gekozen. Ik denk bijvoorbeeld aan het asielbeleid. Bij de Europese aanpak komt mijn ervaring als Europarlementariër goed van pas".

Het aantrekkelijke van het Kamerlidmaatschap noemt Verhagen dat je in de Kamer concreter, breder en dichter bij de mensen bezig bent. "In het Europees Parlement ligt het primaat bij de commissies terwijl dat in de Kamer bij de fractie ligt. Je bent in de Kamer meer betrokken bij de totale afwegingen. Ook denk ik vanuit de Kamer bewuster en principiëler betrokken te zijn bij de discussie over het CDA in deze veranderende tijd."

Marianne Fennenma

Maxime Verhagen

(foto Elzabet Veenedaal)

je als wethouder ontmoet".

"Een zeer afwisselende tijd", vond Koekkoek, "het moest natuurlijk wel gebeuren naast m'n gewone werk op de universiteit. Ook de examens moesten normaal doorgaan. Je komt onder alle lagen van de bevolking. Je wordt geconfronteerd met mensen die op de centrum-democraten stemmen. Dat is toch even anders dan alleen voor partijgenoten spreken. We hadden in Brabant een heel hecht campagne-team".

Wat willen de nieuwkomers in de Kamer doen?

Koekkoek ziet het vooral als zijn opdracht het vertrouwen te herstellen tussen de kiezer en de partij. "Als je ziet dat wij zo'n miljoen minder stemmen hebben gekregen en dat veel mensen die eerst op het CDA

Hatie Tegelaar overleden

De CDA-fractie heeft afscheid moeten nemen van mevrouw Hatie Tegelaar-Boonacker. Mevrouw Tegelaar overleed op 3 mei op 63-jarige leeftijd in haar woonplaats Heelsum. Mevrouw Tegelaar kwam in 1966 in de gemeentepolitiek te Rijswijk, eerst als raadslid en later als wethouder. Zij was vice-voorzitter van de CHU en van het CDA.

In juni 1986 trad zij toe tot de Tweede Kamer waar zij belast was met de portefeuille Verkeer en Waterstaat en dan met name zeescheepvaart, wegen en verkeer. Velen uit de politiek bezochten de rouwdienst. Fractievoorzitter Brinkman prees mevrouw Tegelaars betrokkenheid bij de politiek ook vanaf haar ziekbed. Tot in haar laatste weken leefde ze mee met de fractie en de partij.

(foto Hans Hardijk)

Bewaking grensovergangen

Het CDA maakt zich sterk voor zoveel mogelijk werk"; zei ooit mevr. Yvonne van Rooy. In werkelijkheid moeten duizenden mensen, die zich sterk willen maken voor werk, iedere dag de grens over en soms lange reistijden naar een adres in Duitsland voor lief nemen. Deze mensen - ik behoor ook daartoe - willen niet de hand ophouden bij de sociale dienst, maar met eigen handen aanpakken, ook al zitten hier veel nadelen aan. Deze altruïstische eigenschap wordt door het CDA niet beloond! Het CDA heeft voorgesteld om bij de grensovergangen opnieuw controles in te voeren... Dat betekent dat de grensarbeiders niet alleen gepakt worden door slechte en niet op elkaar - bilaterale - afgestemde wetten, maar ook nog eens door de geïnformeerde Macht, die de mensen - net zoals in het verleden - een half uur voor de grens in de file laten staan. Gaan we ervan uit dat een auto bij stop-and-go-verkeer vijf liter op een half uur verbruikt maal twee gulden maal 220 dagen, dat betekent dit dat de grensarbeider per jaar meer dan 2000 gulden extra moet betalen. We praten dan nog niet over de immense milieuvervuiling die d.m.v. dergelijke files ontstaat. Het AOW-voorstel van het CDA was een debacle, een veel groter debacle is het voorstel om de grensarbeiders opnieuw te plagen. Niet alleen financieel maar ook moreel, want de contacten tussen grensgangers die vermoeid van het werk komen en de geïnformeerde Macht die het in Nederland voor het zeggen heeft, waren nooit geweldig.

Wat in Nederland moet gebeuren is een goede bewaking van de zgn. groene grenzen. Ik heb zowel in Bocholtz als in Vaals op minder dan 300 meter van de Duitse grens gewoond en weet uit ervaring dat ongere elementen niet op asfalt maar op landwegen opereren. Vreemd genoeg zijn daar douane en marechaussee nooit te zien, want daar krijgen ze smerige schoenen. Waarom doet het CDA niets aan deze toestanden? Waarom wil het CDA alweer de gewone man/vrouw aanpakken die moe van het werk komt?

Hans Hermans
Vaals

Na de verkiezingen

Wat is er aan de hand met de kiezers?" zal menig actief CDA-lid zich afvragen. Want dat lijkt de vraag die we ons moeten stellen. De boodschap van het CDA is immers niet fundamenteel veranderd. Anno 1994 vindt die boodschap veel-er onvoldoende weerklank bij de kiezers. Daarom moeten we binnen het CDA proberen onze uitgangspunten aansprekender te maken. Er moet een echt appel uit opklinken. Pas dan maken we kans bij de volgende verkiezingen een behoorlijk aantal zetels terug te winnen. Het CDA wordt wel een bestuurderspartij genoemd. Welnu, bestuurlijke verantwoordelijkheid heeft het CDA bij voorgaande verkiezingen geen windeieren gelegd. In de afgelopen jaren heeft het CDA een ahang gehad die zich kon vinden in de sa-

menbindende kracht van het CDA die voor het besturen nodig was en is. Niet de scherpslijperij van zijn opponenten, maar de samenwerking binnen en met het CDA trok kiezers aan. Desondanks kregen niet alleen in Nederland het CDA, maar ook daarbuiten, eerst de socialistische partijen en op dit moment de Britse Conservatieven en christen-democraten in Duitsland en België een gevoelig stemmenverlies te verduren.

De door iedereen gewenste val van de Muur heeft geleid tot grote, nog vaak onbewust ervaren, omwentelingen in Europa en de verdere wereld. Er ontstaat een heel ander evenwicht, waarbij de economische krachten, of we dat nu willen of niet, maar zeker ook tot ons voordeel, zich voluit kunnen ontplooiën. Ondertussen betekent een vrij Europa, een Europese Unie en een Wereldhandelsovereenkomst dat ook de Nederlandse samenleving voor fundamentele uitdagingen wordt gesteld. Uitdagingen die een groot karwei vormen. Uitdagingen die alle hens aan dek vereisen, die creativiteit noodzakelijk maken. Uitdagingen die concreet vorm krijgen in het ter discussie stellen van uitkeringen, overwegingen omtrent het vluchtelingenbeleid, bestrijding van criminaliteit, militaire veiligheid, ontwikkelingssamenwerking, kortom; de inrichting van onze Nederlandse samenleving.

Die uitdagingen worden in het CDA terecht ter discussie gesteld. In geen enkele andere partij wordt op dit moment zo duidelijk gevoeld, dat het erop aankomt de uitgangspunten, als de politieke overtuiging op grond van het Bijbels getuigenis, gestalte te geven in omstandigheden van een veranderend wereldbeeld.

Willen we bij de volgende Tweede Kamerverkiezingen het verlies terug winnen, dan moeten we het land ingaan voor een grote invuloefening. Ons Wetenschappelijk Instituut kan uitstekende aanzetten leveren. Op betrekkelijk korte termijn moeten we dan tot een uitkristalliseren van standpunten kunnen komen. Standpunten die een appel doen op het beantwoorden van de uitdagingen waarvoor Nederland wordt gesteld. Standpunten die de burger moet geven, die de kiezer vertrouwen geeft in de volkspartij die het CDA ook wil zijn. Met onze ere-voorzitter kunnen we dan inderdaad zeggen: "het tij keert wel".

Wilbert de Jong
Meerkerk

Agenda

Maandag 30 mei

Manifestatie Europese verkiezingen

Plaats: fort St. Pieter, Luikerweg 80, op de St. Pietersberg in Maastricht.

Aanvang 19.30 uur.

Sprekers zijn in ieder geval waarnemend partijvoorzitter Lodders-Elfferich en lijst-trekker Maij-Weggen. Verder is er een talkshow met Eurokandidaten.

Na het officiële gedeelte is er de gelegenheid tot informeel contact met de aanwezige CDA-vertegenwoordigers.

Maandag 30 mei

Landelijke Raad CDA-Vrouwenberaad

Plaats: De Reehorst te Ede.

Aanvang: 10.00 uur.

Het thema van de dag is 'Werkgelegenheid in Europa'. Aanmelden door het storten van f 27,50 op giro 137000 t.n.v. de Centrale Verrekenkas CDA Den Haag, o.v.v.

Landelijke Raad CDA-Vrouwenberaad.

De rubriek Uw mening is bedoeld voor korte reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

(foto Hans Hordijk)

Hoe verder?

Ook deze verkiezingsuitslag gaat weer voorbij, want dat hij niet vrolijk stemt, is al wel duidelijk. Niet alleen vanwege het verlies van het CDA; vooral vanwege de situatie die ontstaat. Vier partijen die elkaar in omvang niet ver ontlopen en waarvan er tenminste drie een kabinet zullen moeten vormen.

Het kabinet dat aantreedt heeft een nauwelijks te benijden taak. Als er één ding duidelijk is, dan is het dat er veranderingen nodig zijn. De problemen stapelen zich op: de economische ontwikkelingen, de aanpak van het milieu, de labiele politieke situatie in Europa (de Gemeenschap, Oost-Europa en vooral de voormalige Sovjet-Unie), de criminaliteit, de toestroom van immigranten en de oplopende spanningen in de samenleving. Maar als er één ding minder waarschijnlijk is, dan is het dat een kabinet van drie ongeveer gelijkwaardige partijen de ingrijpende beslissingen zal kunnen nemen, die nodig zijn. Waarschijnlijker is dat men vanaf de eerste dag bezig is met 'manoeuvres' rond de meest geschikte uitgangspunten voor de volgende (vervroegde) verkiezingen.

Tegen die achtergrond zullen er waarschijnlijk steeds meer stemmen opgaan binnen het CDA om deze periode het regeren maar aan anderen over te laten. Die positie kan ons worden opgedrongen, maar kan geen eigen keuze zijn. Dat is onwaarachtig jegens de kiezers die men vertrouwen heeft gevraagd om naar beste vermogen een bepaald programma uit te voeren; dat kan niet door langs de kant te gaan staan roepen. Het CDA buiten de regering, dat is de keuze van degenen die geen CDA hebben gestemd; we zijn verantwoordelijk schuldig aan degenen die dat ook ditmaal wel hebben gedaan. Alleen zal de fractie in de Tweede Kamer een grotere afstand moeten bewaren ten opzichte van een kabinetsbeleid waarin zij zich onvermijdelijk minder zal kunnen herkennen.

De toekomst van het CDA zal evenwel niet primair afhangen van de vraag of het wel of niet regeert, maar van de wijze waarop het resultaat van vandaag wordt 'verwerkt'. Het grootste gevaar is een 'bijtende' interne discussie over personen en programma. Over het 'sociale gezicht', de benadering van 'ouderen', van 'boeren', enz.; kortom over wat er niet deugde in deze verkiezingen. Het verlies daarvan is nu geïncasseerd. Verkiezingen doe je niet over; de volgende verkiezingen zijn geen herhaling van de huidige. Als er bovendien al iets duidelijk is, dan is het dat het voor de kiezers ook niet duidelijk meer is. De stemmen zijn uitgewaaid en het aantal

zwevende kiezers was nog nooit zo groot terwijl de belangstelling er is; zie het opkomstpercentage. Dat gegeven moet de toon zetten voor de komende tijd.

In de afgelopen tijd ging het (als het al over de inhoud ging) vooral over 'afbreken'; over wat er wel en niet moet verdwijnen. Verkiezingen moeten geen 'tegen' stemmen worden, maar een keuze waar we als samenleving heen willen. Er is behoefte aan perspectief. Het CDA zal dan ook in de komende periode de eigen maatschappij-visie nog duidelijker moeten presenteren. Op dat terrein heeft het juist de sterkste papieren. Een maatschappij-visie die uiteindelijk alle maatschappelijke problemen bij de overheid neerlegt en daarvan bescherming van bestaande arbeid en bestaande sociale zekerheden verwacht, is niet houdbaar in veranderende tijden. Maar een visie die alles verwacht van het functioneren van markten en van een samenleving waarin men zich individueel staande moet houden, is dat evenmin. We kunnen niet concurreren met de Oost Aziatische landen, de lasten daarvan op de zwakken afwentelen en toch samenleven. Er is meer dan het economische, meer dan het 'kille' individualisme en de redelijkheid. Er is meer nodig om samen te leven dan een overheid. Er is tenslotte meer dan een heden en bestaande belangen; er is een toekomst. De uitgangspunten van het CDA bevatten op al die punten een 'rijker' gedachtengoed, dan dat van de meeste andere partijen. Laten we de discussie daarover voeren; vanuit de 'kern' dat mensen tot verantwoordelijkheid geroepen zijn en elkaar nodig hebben, en de samenleving dus zo moet worden ingericht, dat we ook morgen nog samen kunnen leven.

mr. J.P.H. Donner
voorzitter Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid ●

Eén - nul voor de democratie

De uiterst vreedzaam verlopen Zuidafrikaanse verkiezingen waren een historische politieke doorbraak. Hoewel er de komende jaren nog enorme problemen zullen zijn, staat het in Zuid Afrika nu een-nul voor de democratie. Dat is de opvatting van Jan Peter Balkenende en Theo Brinkel die op uitnodiging van AWEPA (de Associatie van Westeuropese Parlementariërs voor Afrika) waarnemers waren bij de verkiezingen.

Zuid Afrika ging eind april 1994 naar de stembus. De kiezer kon een kruisje zetten bij een van de partijen van zijn of haar voorkeur. Negentien partijen deden mee. Naast het Afrikaans Nationaal Congres, de Nationale Partij en de Inkatha Vrijheidspartij, waren er ook partijen als de "SOCCER party", de "KISS" of de "Women's Rights Peace Party". Na een langdurig en omslachtig proces van stemmentellen gaf de landelijke uitslag aan dat 62 % van de kiezers op het ANC had gestemd en 20 % op de Nationale Partij. Inkatha behaalde 10% van de stemmen. Het radicale zwarte PAC kreeg maar 1 procent van de stemmen. Het beeld in Natal en de Westkaap week af van het landelijke: In Natal wist de Inkatha Vrijheidspartij de grootste partij te worden, in de Westkaap de Nationale Partij.

In het D.F. Malan Sentrum aan de universiteit van Stellenbosch was een zaal ingericht als stembureau. Op een prominente plaats stond een beeld met een groot kleed eroverheen. Dat was een buste van D.F. Malan, de eerste minister-president van de Nationale Partij, die in 1948 de apartheid systematisch zou invoeren. Het leek de stemcommissie aldaar verstandig diens beeltenis te bedekken. Het was symptomatisch voor de verkiezingsdagen in Zuid Afrika. Het land nam - even - massaal afscheid van het apartheidsverleden. De zwarten, door waardig en tegelijk vastberaden gebruik te maken van hun politieke rechten, die hun eindelijk waren toegekend. De blanken, doordat zij zich in overgrote meerderheid voegden in de nieuwe verhoudingen. Het verleden was even toegedekt.

Vreedzaam

Ondanks de vrees van velen, zijn de ver-

kiezingen uiterst vreedzaam verlopen. Twee grote trucks van een bekende Amerikaanse televisiemaatschappij stonden opgesteld bij een stembureau in Khayelitsha, een zwart township bij Kaapstad. Veel bewakers erom heen, camera's op alle punten klaar. Uit op het doorgeven van sensationele beelden. Geweld levert hoge kijkcijfers op. Maar die vorm van sensatie bleef uit. De mensen stonden geduldig in de rij. De internationale media waren afgekomen op de historische gebeurtenis. De verwachting dat deze gepaard zou gaan met veel geweld vormde wellicht een extra stimulans. Ook van andere zijde, zoals van de Onafhankelijke Verkiezingscommissie of de internationale gemeenschap, was bezorgdheid over mogelijk geweld, intimidatie en misbruik van de verkiezingen. De Onafhankelijke Verkiezingscommissie had zich goed proberen voor te bereiden op moge-

Apartheid heeft diepe sporen getrokken door de maatschappij, die niet zo een-twee-drie uit te wissen zijn.

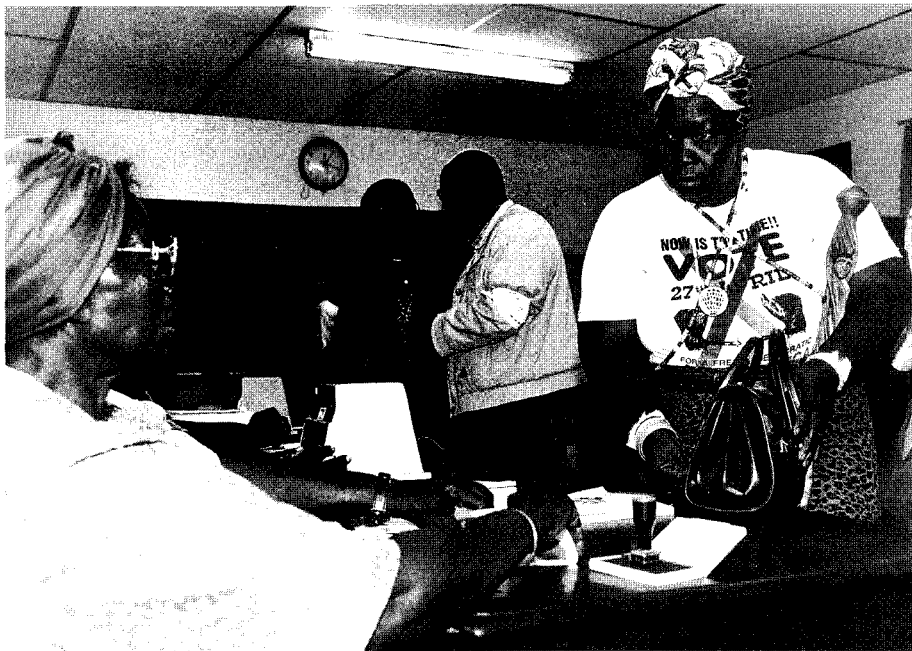
lijk geweld. In ieder stembureau stonden "IEC-monitors", met groene petten op, klaar om te bemiddelen bij spanningen en in te grijpen bij klachten en vormen van intimidatie. Op veel plaatsen liepen leden rond van de peace force, gehuld in opvallende rode jasjes, die eventuele groepen uit elkaar moesten houden. De Zuidafrikaanse politie was overal aanwezig, in spanningshaarden met kogelvrije vesten aan, klaar om eventueel in te grijpen tegen geweldadige acties. Honderden internationale waarnemers waren aanwezig in de stembureaus, bij verkiezingsmanifestaties en bij de tellingen. Het is de taak van de internationale waarnemers om de verschillende stadia in het stembureau langs te lopen. Hun bevoegd-

heden zijn beperkt: waarnemen wat er gebeurt en rapporteren. Die rapportages dragen bij tot de uiteindelijke vaststelling van de vraag of de verkiezingen vrij en eerlijk zijn verlopen. En die conclusie mag, voor wat betreft het algemene beeld van de verkiezingen, wel worden getrokken.

Niet dat alles gladjes is verlopen. De organisatie van de verkiezingen was op afstand van de overheid gehouden. Daartoe was een Onafhankelijke Verkiezingscommissie in het leven geroepen (Independent Electoral Commission, afgekort IEC), die gedurende haar werkzaamheden haar best deed die afstand ten opzichte van de overheid te behouden. Dat verklaart ook een aantal van de problemen waarmee Zuid Afrika kampte, zoals tekorten aan stembiljetten in sommige streken. Aanvankelijk had de IEC grote aarzelingen gebruik te maken van transport door bijvoorbeeld het leger, of het laten drukken van stembiljetten door staatsbedrijven. In de loop van de woensdag stapte de IEC over dergelijke aarzelingen heen. De risico's van stagnatie in het stemproces waren op dat moment groter.

Nieuwe tijd

De verkiezingen zijn een historische politieke doorbraak. Voor Zuid Afrika breekt een nieuwe tijd aan: een regering onder leiding van het ANC en van een zwarte president, Nelson Mandela. De verkiezingen zijn gebaseerd op een voorlopige regeling, een interimgrondwet. Zuid Afrika heeft op 26, 27, 28 en in sommige streken op 29 april gekozen voor vertegenwoordigers in de Nationale Vergadering, in de provinciale parlementen en indirect in de Senaat. De interimgrondwet draagt de partijen op een regering van nationale eenheid te vormen. Iedere partij die meer dan 5%

Historische verkiezingen: zwarten mochten voor het eerst naar de stembus.

(foto ANP)

van de stemmen heeft gehaald heeft recht op een positie in het nieuwe kabinet. De Nationale Vergadering en de Senaat hebben de komende zittingsperiode twee taken: Zij zullen als volksvertegenwoordiging en als grondwetgevende vergadering optreden. Want de huidige staatsregeling is gemaakt door vertegenwoordigers van vrijwel alle bestaande partijen, zonder dat rekening kon worden gehouden met hun draagvlak onder de kiezers. De nieuwe grondwetgevende vergadering is democratisch gekozen. Zij zal een nieuwe grondwet maken. In april 1999 zullen dan nieuwe verkiezingen worden gehouden, volgens de dan geldende regelingen. Het is duidelijk dat de vertegenwoordigers van het ANC bij het ontwerpen van een nieuwe grondwet een rol van doorslaggevende betekenis zullen spelen. Het ANC heeft dan ook op legale en democratische wijze de sleutel in handen gekregen voor de politieke vormgeving van het nieuwe Zuid Afrika.

De regering onder leiding van Frederik Willem de Klerk en zijn Nationale Partij en het ANC hebben een hoofdrol gespeeld bij de overgang van Zuid Afrika van een land dat gekenmerkt werd door een grove en stelselmatige schending van de rechten van de mens naar een democratisch staatsbestel. Vijf jaar geleden was het risico serieus aanwezig dat geweld - geweld van de zijde van de staat bij het instandhouden van het systeem en geweld van de zijde van het zwarte verzet - de Zuidafrikaanse politiek zou domineren. De Klerk komt de eer toe dat hij de sprong in het onbekende heeft durven wagen. Het ANC heeft de moed getoond - moed in het licht van de verlangens van de zwarte bevolking - te kiezen voor de weg van geleidelijkheid. Het hele proces van politieke verandering

heeft de grondwettelijke weg gevolgd: iedere stap is door de bestaande staatsinstellingen, met name de Zuidafrikaanse regering en het parlement dat nog via de oude apartheidsbepalingen was samengesteld, goedgekeurd. Er is zelfs een referendum onder de blanke kiezers aan te pas gekomen. Het voorlopige resultaat daarvan was de interimgrondwet en de verkiezingen van april 1994. De Zuidafrikaanse bevolking heeft massaal en waardig van de geboden mogelijkheden gebruik gemaakt. Vooralnog ziet het er naar uit dat de onderhandelingstafel en het democratische debat in de Zuidafrikaanse politiek sterker zijn dan terreur en geweld.

Grote problemen

Dat wil niet zeggen dat er de komende jaren geen enorme problemen zullen zijn. Het verleden is weliswaar even toegedekt, maar de apartheid heeft diepe sporen getrokken door de maatschappij, die niet zo een-twee-drie uit te wassen zijn. In de eerste plaats gaat het wat de verkiezingen betreft om de politieke overgang. De bestrijding van de gevolgen van apartheid in de maatschappij en de opbouw van een nieuwe samenleving vragen een lange weg. Zwarten zullen vooruitgang willen zien in hun directe omgeving. Te denken valt aan voorzieningen als waterleiding, electriciteit, betere wegen in de townships. De economie zal moeten groeien, wil zij banen kunnen bieden aan de grote aantallen werklozen. Daarvoor is vertrouwen van het bedrijfsleven in de stabiliteit van het land onmisbaar. Het ANC doet er alles aan het vertrouwen van het bedrijfsleven te winnen. Het verloop van de verkiezingen heeft in ieder geval een goede aanzet gegeven tot dat vertrouwen. Maar ook de criminaliteit in Zuid Afrika zal effectief bestreden moeten worden. Een hervorming van

het politie-apparaat is onmisbaar, wil het betrouwbaar zijn in de ogen van de zwarten.

Ten tweede zijn er politieke en semi-politieke organisaties die er veel aan zullen doen om de democratie en het beleid van de democratische regering te dwarsbomen om te laten zien dat het ANC niet tot regeren in staat is. Of om haar met terroristisch geweld om zeep te helpen. Ten derde heeft de interimgrondwet een nieuwe bestuurlijke indeling van het land in het leven geroepen. De zogenaamde thuislanden worden weer geïntegreerd in het bestuur. Van de vier oude provincies zijn alleen Natal en de Oranje Vrijstaat in stand gebleven. Transvaal en de Kaapprovincie zijn opgedeeld in meerdere bestuurlijke eenheden. Dit najaar volgen er nog gemeenteraadsverkiezingen, waarna de gescheiden besturen van blanke steden en de zwarte townships eromheen ineen gevoegd zullen worden. Die reorganisatie is een enorm karwei waar de vereniging van beide Duitslanden in bestuurlijk opzicht bij in het niet valt.

Desalniettemin zijn de verkiezingen een teken van hoop geweest. Opvallend, in een land waarin het proces van langdurige en moeizame onderhandelingen over de overgang naar een democratisch bestel voortdurend begeleid werd door gewelddadige manifestaties, terreuracties en intimidatie. Voorlopig staat het één-nul voor de democratie. In ieder geval is duidelijk dat de groeperingen die het vreedzame democratische proces afwijzen zich niet kunnen beroepen op de steun van een noemenswaardig deel van de bevolking.

Jan Peter Balkenende en Theo Brinkel beide waarnemers bij de Zuidafrikaanse verkiezingen (Jan Peter Balkenende in de Oranje Vrijstaat en Theo Brinkel in de Westkaap).

Addertjes

- * *Het CDA na de verkiezingsdreun: buiten wester.*
- * *Het verschil tussen een overwinningnederlaag en een nederlaag zonder meer is kennelijk 3 zetels.*
- * *De senaatsvoorzitter als eerste aan zet? De Eerste Kamer had toch het laatste woord.*
- * *Die persoon bij die dijkdoorbraak, was dat nou Brinker of Brinkman?*

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

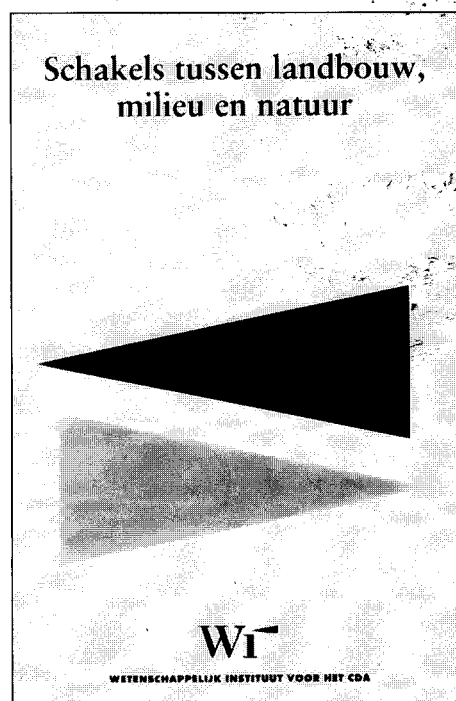
Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke produkten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-DoP, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

CDACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
DERLANDSE POLITIEK
PARTIJEN

MAIJ-WEGGEN: NEDERLAND KAN NIET ZONDER EUROPA

KAMERKRINGVOORZITTERS OVER VERKIEZINGSNEDERLAAG

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

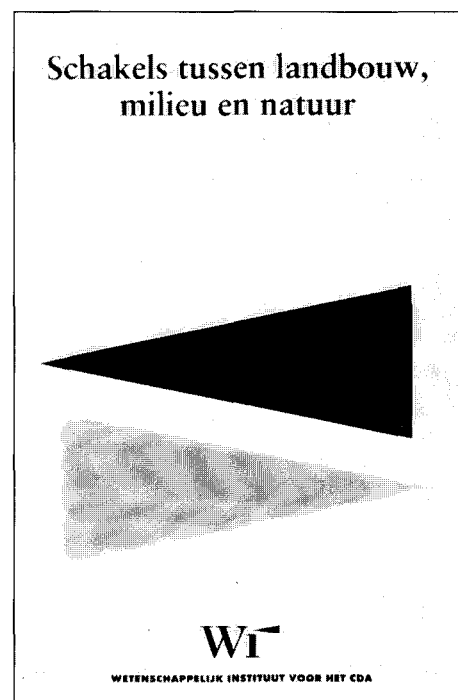
Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke produkten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-Dop, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen.
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerthuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik.
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar. f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur. 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland. 06 -7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Wim Hendriks

Ook op het terrein van de politie is Europese samenwerking noodzakelijk.

(foto Dijkstra BV)

De AOW-discussie wordt gezien als één van de oorzaken van de nederlaag.

En verder:

Column fractievoorzitter 7
Rapport - Welschen onderstreept noodzaak
spoedige afronding stelselherziening 8, 9
Meer dualisme in de Haagse politiek 10
Commentaren 11
Van Schalsum 11
Liberalisering wereldhandel oplossing 14

Hanja Maij-Weggen en Jean Penders: Nederland kan niet meer zonder Europa

Ook al zijn er tal van problemen en is het optimisme over Europa verdwenen, de mensen hebben heel goed door dat Nederland niet meer zonder Europese samenwerking en de Europese Unie kan. Dat is de ervaring van zowel Jean Penders als Hanja Maij-Weggen. Een discussie tussen de vertrekkende CDA-delegatieleider en de lijsttrekker staat op pagina 4, 5 en 6.

Kamerkringvoorzitters over de verkiezingsnederlaag

Volgens de kamerkringvoorzitters Wermuth (Amsterdam), Vries (Friesland) en Thuis (Brabant) heeft de verkiezingsnederlaag van het CDA een reeks van oorzaken. Zij noemen onder andere het verkiezingsprogramma en de presentatie daarvan, de AOW-discussie en de gevoerde verkiezingscampagne. Toch zien zij kansen voor herstel. Pagina 12 en 13.

"De onderste baan boven"	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18, 19
Uw mening	20
Agenda	20
Aan de orde	21
Europa meer zichtbaar maken	22, 23

Commentaar

Europa

Het is alweer de vierde keer sinds 1979 dat er rechtstreekse verkiezingen zijn voor het Europees Parlement. De afgelopen keer, in 1989, was het klimaat veel positiever. De aktie Europa 1992 van de Europese Commissie was aangeslagen. Europa had een nieuwe, jonge en dynamische uitstraling. De gemeenschappelijke markt, waar Nederland als exportafhankelijk land wezenlijk belang bij heeft, is inmiddels tot stand gebracht.

Maar voor veel mensen is Europa nu vol zorgen: over de werkloosheid, het racisme, de oorlog op de Balkan. De glans van Europa is verdwenen. Toch is het Europees Parlement thans een sterker parlement. Bij het Verdrag van Maastricht zijn opnieuw bevoegdheden aan het parlement toegekend. Dat is goed en hard nodig. We willen immers een democratischer besluitvorming in de Europese Unie.

Zijn de Europese verkiezingen wel zo belangrijk voor Nederland? Moeten we nog verder gaan met de Europese integratie? Ja, maar met behoud van eigen identiteit. We zijn en blijven Nederlanders en dat moet zo blijven. Ja, economische samenwerking binnen Europa is het beste antwoord op de concurrentie in onder meer Zuidoost-Azië. Willen we kunnen blijven concurreren met de lage lonenlanden, dan is samenwerking in Europa een bittere noodzaak.

Daarom is het belangrijk te kiezen voor Europa, voor het CDA. In Europa is behoefte aan stabiliteit. Polarisation leidt tot desintegratie. Een stem op het CDA is een stem op de christen-democratische stroming in Europa. Een stroming die altijd een bindende kracht is geweest. En moet blijven.

Redactie

Mensen beseffen dat we niet meer zonder Europese samenwerking kunnen

Samen begonnen ze in 1979 in het Europees Parlement, als (toen voor het eerst) rechtstreeks gekozen vertegenwoordigers: Jean Penders en Hanja Maij-Weggen. In 1984 en 1989 werden ze opnieuw voor het CDA gekozen als Europarlementariërs. Penders was in 1989 lijsttrekker van het CDA en treedt nu terug. Bij de aanstaande Europese verkiezingen op 9 juni a.s. voert Hanja Maij de CDA-lijst aan.

Bij de start van de Europese verkiezingscampagne sprak CD/Actueel met de komende vrouw en de gaande man.

Het gesprek begint, niet verwonderlijk, met de uitkomst van die andere verkiezing, voor de Tweede Kamer. Wat is hun reactie op de zware nederlaag hierbij van het CDA?

Hanja Maij-Weggen: "Het is een zeer grote teleurstelling voor het CDA. Toch vind ik het tekenend voor de wijze waarop wij met elkaar omgaan in het CDA dat we elkaar blijven vasthouden en dat er niet meteen gezocht is naar slachtoffers. Dat vind ik getuigen van karakter. Samen winnen, samen verliezen. En nu moeten we ook weer samen opkrabbelen. Dat zal niet makkelijk zijn, maar het moet ons samen lukken. Het heeft geen zin en ik zie ook geen aanleiding om nu het hoofd in de schoot te leggen."

Jean Penders: "Ik ben het helemaal met Hanja eens. De oorzaken voor deze buitengewone teleurstelling zijn complex. Er is het feit dat het CDA regeerde in een weinig gewaardeerd kabinet, de slechte conjunctuur, de aflossing van de wacht Lubbers-Brinkman en de ongelukkige presentatie van het program."

Maij-Weggen: "Ik ben blij met het onderzoek in eigen kring dat nu onder leiding van mevrouw Gardeniers plaatsvindt. Ik wil daar niet op vooruit lopen, maar ik denk wel dat het CDA zijn sociale gezicht een beetje is kwijtgeraakt. Ons program is goed en dat zal nog snel blijken ook, maar er is op een aantal moeilijke onderwerpen onnodig hard gehamerd. Ons program komt wel degelijk voort uit het kernpunt van onze ideologie, namelijk een schild

voor de zwakken in de samenleving te zijn. Daar staan we voor en zullen we voor blijven staan."

Verwachtingen van uitslag

Wat verwacht u, met de afgelopen teleurstelling in gedachten, nu van de uitslag voor het CDA bij de Europese verkiezingen?

Jean Penders: "Ik ga daar geen voorspellingen over doen. Er zijn zoveel factoren die een rol spelen. Het zijn de derde verkiezingen dit jaar. Er doen geen ouderpartijen mee aan de Europese verkiezingen. Misschien weegt de informatie die nu gaande is over een paarse coalitie ook mee. Als dit opschiet zullen er ongetwij-

heeft groot belang bij Europa. Europese regelgeving resulteert al voor meer dan een kwart in Nederlandse wet- en regelgeving. Daarom willen wij als CDA een sterke stem in Europa. Ik ben blij dat Ruud Lubbers zich ook zal inzetten in de Europese verkiezingscampagne. Als kandidaat voor het voorzitterschap van de Europese Commissie zal dit voor de mensen het belang van Europa zeker onderstrepen."

Als u dezer dagen in het land met de mensen praat op spreekbeurten en bij campagne-activiteiten voor de Europese verkiezingen, wat houdt hen dan het meest bezig?

Jean Penders: "Dezelfde zorgen als bij de verkiezingscampagne van de Tweede Kamer. Alleen ontbreekt nu de setting van het nationale gekibbel en gekijf. De sfeer is positiever. Het is overigens duidelijk

Hanja Maij-Weggen: "Nu de verbreding er komt, rust er op de Europese Ministerraad een zware hypotheek om in 1996 wel over de brug te komen met uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement."

dat het ongeclausuleerde optimisme in Europa van 1989 verdwenen is. Europa is sindsdien een stuk dichter bij de mensen gekomen. Men ziet helderder zijn betekenis. Tegelijkertijd betekent dit dat ook de plooiën en schaduwen nu duidelijker te zien zijn. Maar één ding staat buiten kijf: de mensen hebben heel goed door dat Den Haag de zaken niet meer kan behappen en dat Europese samenwerking noodzakelijk is."

Hanja Maij-Weggen: "Wat mij opvalt, met name bij de wat oudere mensen, is de herkenning van een aantal verschijnselen in de huidige tijd en die van rond de Tweede Wereldoorlog. Ook nu beleven we

feld mensen zijn die geen paars kabinet willen en die daarom terugkeren naar het CDA, en als het stagneert zal men vaststellen dat het toch niet zonder het CDA kan. Vast staat in ieder geval dat traditioneel de opkomst bij de Europese verkiezingen niet hoog is. Ik hoop wel dat we de opkomst van de vorige keer halen, als we daar onder komen vind ik dat slecht. Het doet op zich niets af aan de legitimiteit, maar ik vind het niet goed voor het werk van het Europees Parlement."

Hanja Maij-Weggen: "Ik deel die mening, het is belangrijk dat er een draagvlak is voor ons werk in Europa. Europa is belangrijk voor Nederland en Nederland

een economische recessie, protest en afkeer van de politiek, oorlog in Europa, vluchtelingenstromen, etnische onverdraagzaamheid, racisme; het zijn zaken die hen duidelijk raken. Er is een groot besef dat de NAVO en de EG, na de oorlog de bakens voor vrijheid, vrede, welvaart en democratie in ons deel van de wereld, ook nodig zijn voor de stabiliteit van nu en in de toekomst. De mensen hebben heel goed in de gaten dat Nederland, met name omdat ons land zo sterk afhankelijk is van zijn export, niet zonder de Europese Unie kan. Men beseft dat we ons daarvoor open moeten openstellen, en dat samenwerking van het grootste belang is. Dat wij ons niet kunnen isoleren, laat staan afsluiten, omdat dan onze economie instort."

Problemen met drugs en criminaliteit

Toch is juist het 'Europa zonder grenzen' niet bepaald populair bij veel mensen. Steeds vallen dan de trefwoorden 'drugs, criminaliteit, terrorisme, illegalen'.

Jean Penders: "Laten we de mensen dan ook eerlijk zeggen dat hier een fout is gemaakt. Met 'Europa 1992' hebben we het steeds over de vier vrijheden gehad, dat klonk ook zo mooi: een vrij verkeer van diensten, kapitaal, goederen en personen in een grote Europese markt zonder grenzen. Maar voor dat laatste, de vrijheid van personen, waren we in feite nog niet klaar. De controles aan de buitengrenzen van de Europese Unie zijn nog niet afdoende. Er moet een veel betere en nauwere samenwerking komen tussen justitie en politie van alle EU-lidstaten."

Hanja Maij-Weggen: "Het openstellen van de grenzen, ook voor personen, blijft als zodanig positief. Inderdaad blijkt nu dat 'Schengen' te vroeg is gekomen. De controles aan de buitengrenzen zijn nog onvoldoende, op bepaalde luchthavens zeer zeker, en de Europese Unie en het Europees Parlement zullen zich, gezien de ernst van deze zaak, moeten inspannen tot snelle verbetering te komen en goede onderlinge afstemming tussen de lidstaten. Als er de noodzaak is om achter de voormalige grenzen opnieuw controles in te stellen? Prima, dan moet dat gebeuren. Ik zie dat echter als een tijdelijke oplossing, nodig om het huidige gebrek aan goede coördinatie op te vangen. Ik vind dat niet anti-Europees gedacht. Het is een maatregel, die niet nodig zou moeten zijn maar die nu er nog geen goed flankerend beleid is, noodzakelijk is. En dan wijs ik ook direct op het belang om de grote drugsproblemen beter aan te kunnen pakken. Overigens moet men zich over het wegvallen van de grenzen en de criminaliteit geen illusies maken. De georganiseerde misdaad trekt zich niets van grenzen aan en werkte allang internationaal."

Jean Penders: "Precies, een beetje boef stoort zich nergens aan. In een Europa zonder grenzen is de criminaliteit zelfs slechter uit, want vroeger kon men zich

"Inderdaad blijkt nu dat 'Schengen' te vroeg is gekomen. De controles aan de buitengrenzen zijn nog onvoldoende."

(foto Mieke Schlaman)

nog wel eens verstoppen achter die verschillende grenzen. Nogmaals, de beste manier om er wat aan te doen is een optimale samenwerking tussen politie en justitie overal en een veel betere bewaking van de buitengrenzen. De kern van het probleem zit niet in controles aan de binnengrenzen in Europa. De kern zit in de absolute noodzaak tot samenwerking. We schieten er niets mee op als we bijvoorbeeld onze grens met België weer dicht zouden gooien. Dan blokkeren we de samenwerking in Europa. Maar het helpt wel als Nederland met de Belgische minister Tobback afspraken maakt over de wijze waarop justitie en politie van beide landen gezamenlijk actie zullen ondernemen. Mijn ervaring is dat als je dit de mensen zo uitlegt en gewoon toegeeft dat we iets te snel zijn geweest, dat men het dan ook begrijpt

en het er mee eens is. Juist meer Europese samenwerking, in plaats van minder."

Hanja Maij-Weggen: "Ik vind het ook beemoedigend, dat de mensen de noodzaak van de Europese samenwerking als zodanig vrijwel nergens ter discussie stellen. Wel de wijze waarop en het tempo waarin."

Verbreiding en verdieping

U had het over de wijze en het tempo van de Europese samenwerking. Welke richting staat u voor?

Hanja Maij-Weggen: "Hard werken om Europa verder te versterken, in de lijn van wat ik al eerder heb gezegd. Ik zou de thuisblijvers bij de Tweede Kamerverkiezingen willen voorhouden toch beslist te gaan stemmen gezien het grote belang van Europa voor Nederland. Verder ben ik blij dat het Europees Parlement heeft inge-

stemd met de uitbreiding van de Europese Unie met Oostenrijk, Noorwegen, Zweden en Finland. Ik weet dat onze EVP-fractie, waarvan het CDA deel uitmaakt, het met deze beslissing erg moeilijk heeft gehad. Niet zozeer omdat het moeite had met de nieuwkomers, integendeel zelfs, maar wel omdat we steeds hebben gehamerd op het belang van de verdieping van de Unie, op het belang van meer bevoegdheden voor het parlement. De noodzaak tot verdieping blijft onverminderd. Het Europees Parlement heeft een verantwoordelijke keuze gemaakt. Voor de versterking van de Unie, de politieke stabiliteit in Europa, zou het afwijzen van de uitbreiding een slecht signaal zijn geweest. Voor de Unie zelf, maar ook voor landen als Tsjechië, Hongarije, Slovenië en Polen die ook willen toetreden. Anders zouden daar de Zirinowsky-achtige bewegingen zijn versterkt. Ik ben er voorstander van deze landen uit geo-politieke overwegingen ook binnen het veilige veld van de Unie te brengen.

Jean Penders: "Inderdaad is het voor ons een heel moeilijke afweging geweest. Het Europees Parlement was voor verdieping boven uitbreiding. Het had hier een vuist kunnen maken, een machtstroef in handen. We hadden weinig bezwaren tegen de vier nieuwkomers. Het ging om een onderlinge strijd tussen de twaalf huidige lidstaten. Bij de Intergouvernementele conferentie (IGC) in 1996, waar de toekomst van de Unie opnieuw aan de orde wordt gesteld, staat het Europees Parlement - vrees ik - opnieuw buitenspel. Het EP zou ja of nee moeten kunnen zeggen tegen veranderingen van het Unieverdrag. Dan zou het de sleutel in handen hebben."

Hanja Maij-Weggen: "Nu de verbreding er komt, rust er op de Europese Ministerraad een zware hypotheek om in 1996 wel over de brug te komen met uitbreiding van de bevoegdheden van het Europees Parlement. We zijn er zelf bij, ook als oud-ministers, we zitten in het parlement om de Ministerraad daaraan te houden."

Samenwerking met Britse Conservatieven

In de EVP-fractie nemen ook de Britse Conservatieven deel. Over Europese gezindheid gesproken...

Jean Penders: "Voor onze Europese Tory-collega's heeft dit alles iets tragisch. Op hun Europese gezindheid valt eigenlijk niet zoveel af te dingen. Maar zij moeten ook weer worden gekozen, namens een verdeelde partij. Kijk, het is bekend dat de CDA-delegatie tegen deelname van de Britse Conservatieven in de EVP was. Dat hebben we niet getrokken, nu is het een gelopen race. Daarna hebben we gehoopt op een leerproces van de Britten. Maar ze worden verscheurd door de partijruzie thuis."

Hanja Maij-Weggen: "De EVP moet er straks opnieuw over oordelen. Gebleken is dat er toch grote verschillen zijn met de Britse Conservatieven, over de toekomst van de Gemeenschap, sociaal beleid, mi-

"Ik vind het niet goed voor het werk van het Europees Parlement als de opkomst bij de verkiezingen lager is dan in 1989."

(foto Mieke Schlaman)

lieubeleid en de landbouw. Zij zijn uitsluitend voor een vrijhandelszone, wij voor een meer complete, integrale gemeenschap, politiek, sociaal, economisch en militair. Zij herkennen zich niet in onze christen-democratische uitgangspunten: solidariteit, gerechtigheid, gespreide verantwoordelijkheid en rentmeesterschap."

Wat wilt u als afscheidsopmerkingen nog kwijt, meneer Penders?

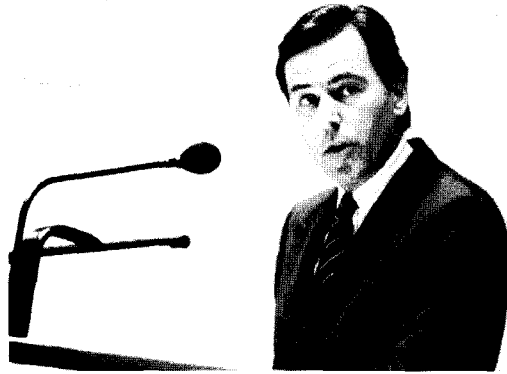
Jean Penders: "Joegoslavië' bewijst niet het eche van de Europese Unie, maar juist de noodzaak ervan."

Tenslotte, mevrouw Maij wat vindt u als lijsttrekker en toekomstig leider van de CDA-delegatie belangrijk om hier nog te vermelden?

Hanja Maij-Weggen: "Nergens in Europa

wordt je zo vroeg als 'oud' bestempeld als in Nederland. Ik hoop straks in het Europees Parlement met een CDA-delegatie te werken waarin gelukkig een goede mix van verschillende disciplines maar ook van leeftijd is. Ik vind het een goede zaak dat de ouderen weer in beeld komen. Hun bijdrage aan de samenleving is verrijkend en voor jongeren erg leerzaam. Jong en oud moeten niet apart staan, maar samen optrekken. Jongeren van nu zullen dan merken dat de idealen die de ouderen hadden toen zij na de oorlog met de opbouw van Europa begonnen juist in deze tijd weer inspirerend zijn: vrede, welvaart en verdraagzaamheid. In deze tijd, zo vol van technologie en pragmatisme, vind ik dat belangrijk om te onderstrepen."

Jan Bron Dik

(foto Dijkstra BV)

Samen-werken

Het afscheid van een groot aantal collega's ligt nog vers in het geheugen. Het is tevens afscheid nemen van een periode waarin veel werk is verzet, veel kennis is vergaard en ervaring opgebouwd, veel contacten zijn gelegd. We zullen die ervaring en kennis op momenten missen, maar het contact met oud-collega's zal hier en daar zeker blijven. Is het niet in fractieverband, dan toch wel in partijverband.

Het is nu een een nieuwe fractie met 34 leden om het goede dat is gerealiseerd te behouden en voorts te werken aan vernieuwing en verbetering. Dat verandering nodig is, heeft de verkiezingsuitslag ons eens te meer duidelijk gemaakt.

Reden genoeg dus om de afgelopen weken te benutten voor terugblikken, maar vooral om vooruitkijken. Nagaan hoe we nu en in de toekomst kunnen werken aan herstel van vertrouwen bij onze achterban, herwinnen van begrip en vertrouwen bij de mensen in het land. Dat vraagt vooral een open oog en luisterend oor. Omzien en luisteren naar wat er leeft bij mensen, waar mensen vastlopen in onze samenleving.

Ondertussen zoeken D66, PVDA en VVD met elkaar naar de mogelijkheden voor samenwerking in een zogenaamde 'paarse; coalitie. Een onderzoek dat naar onze mening en conform ons advies aan Hare Majesteit op 6 mei jl. terecht als eerste en enige nu plaatsvindt. Het doet recht aan de complexiteit van de verkiezingsuitslag van 3 mei; een bescheiden opstelling van het CDA past. Echter, als gezegd is en blijft het CDA ten principale bereid regeeringsverantwoordelijkheid te dragen.

Dat betekent dat we nu dus niet rustig vanaf de zijlijn kunnen afwachten wat de (in) formatie oplevert. Ook wij zullen met ons programma 'Wat echt telt' in de hand onze positie moeten bepalen. We moeten voor onszelf nagaan waaraan we in de komende periode echt prioriteit willen geven. We zullen concreet moeten maken hoe we ondermeer meer werk, een beter milieu en handhaven van noodzakelijke voorzieningen zouden kunnen realiseren. Het CDA-programma geeft in belangrijke mate richting, maar het is van belang nu reeds te werken aan een concretere en nauwkeurigere routebeschrijving.

Het is aan de CDA-fractie hieraan te werken, maar niet zonder daarbij voeling te houden met kiezers, eigen achterban, maatschappelijke organisaties en andere betrokkenen. Samen-werken is zeker nu van het grootste belang.

mr. dr. L.C. Brinkman
fractievoorzitter

Rapport-Welschen onderstreept noodzaak van spoedige afronding stelselherziening

Hoe kunnen we onze ouderenzorg goed houden en waar mogelijk kwalitatief verbeteren? Dat is de vraag die aan de orde komt in het onlangs gepubliceerde rapport 'Ouderenzorg met toekomst'. Deze studie is uitgevoerd door een commissie onder leiding van de Eindhovense PVDA-burgemeester Welschen. In deze analyse worden met name de organisatorische en financiële aanbevelingen van de commissie nader belicht.

Ongeveer een jaar geleden besteedde de Duitse televisiezender ZDF uitgebreid aandacht aan de bejaardenzorg in de diverse landen van de EG. In Nederland werden een verpleeghuis in Zoetermeer, de thuiszorg in de regio Delft en het werk van een indicatiecommissie te Bleiswijk onder de loep genomen. Aan het slot van de laatste uitzending vroeg de redacteur aan de geïnterviewde hoogleraar waar die zelf het liefst als bejaarde zou willen leven, als het alleen om de kwaliteit van de zorg zou gaan. Zonder aarzelen luidde het antwoord: Nederland. Daar was de zorg-opmaat het best ontwikkeld.

Het is goed om dat nog eens te bedenken: Nederland heeft een heel goed ontwikkelde ouderenzorg. De vragen waar we op de drempel naar de volgende eeuw voor staan zijn dan ook: Hoe kunnen we dat zo houden en de zorg waar nodig kwalitatief nog verbeteren?

En dat in de context van steeds meer ouderen, met name ook hoogbejaarden en wellicht op de langere termijn in

de context van een West-Europa met een heel andere plaats in de wereldeconomie. Dat laatste kan nog nauwelijks in kaart gebracht worden. Het is voor een groot deel te onbekend. Hoogstens moeten we iets doen aan onze produktie en vooral arbeidskosten ter wille van de internationale concurrentie. En dat het liefst in Europese harmonie. Bij die arbeidskosten telt dan weer de premiedruk van de sociale verzekering mee. Zoals die van de Algemene Ouderdomswet (AOW) en die van Algemene Wet Bijzondere Ziektenkosten (AWBZ) en Ziekenfondswet.

Lukt het niet om dat alles voldoende onder

de knie te krijgen dan dreigt steeds meer het gevaar dat we onszelf uit de markt prijzen. Dan zal ons hoge voorzieningenniveau vanzelf instorten omdat de wal het schip keert. Maar laten we eens aannemen dat het tot 2015 goed gaat.

In die aanname heeft de Commissie Ouderenzorg, de commissie onder leiding van de Eindhovense burgemeester Welschen, haar rapport, 'Ouderenzorg met toekomst' uitgebracht. De commissie komt met zorginhoudelijke, met organisatorische en met financiële aanbevelingen.

Organisatorische aanbevelingen

Heel interessant zijn vooral de organisatorische aanbevelingen van de commissie. Nieuw zijn ze niet, maar het is goed dat een dergelijke belangrijke commissie; die bovendien - en niet toevallig - haar rapport vlak voor de formatie van een nieuw kabinet, de opstelling van een nieuw regeerak-

nieuwe bestuursregio's. Een goed uitgangspunt. Om echt te kunnen schuiven met de verschillende panelen ten dienste van de zorg en ter wille van grotere financiële efficiency is een behoorlijke schaal-grootte nodig. Bovendien is het van belang omdat ook woningbouw- en huisvestingsbeleid in de toekomst vanuit deze regio's het best gestuurd kunnen worden.

Zeer belangrijk is ook de keuze van de commissie voor het zogenaamde verzekeringsmodel. Niet de overheid - dus ook niet die van de nieuwe bestuursregio's - heeft de planning en financiering in de hand. Hiervoor ligt het primaat bij de verzekeraars. Die onderhandelen met de aanbieders van de ouderenzorg over de planning en financiering.

Hiermee wordt door de commissie onder leiding van twee burgemeesters, Welschen van Eindhoven en Kaiser van Roermond, een knoop doorgehakt op een terrein waar

ook in de afgelopen kabinetsperiode door het Verbond van Nederlandse Ondernemers (VNO) en het Interprovinciaal Overleg (IPO) nogal

eens voor gelobbied is. Terecht echter kiest de commissie voor het verzekeringsmodel.

Het is goed om alle aanbod van zorg, ook dat voor ouderen, zo veel mogelijk in één financieringsstroom te hebben. De verzekeraar heeft immers ook de kosten voor huisartsenhulp, geneesmiddelen, fysiotherapie en specialistische hulp van de ouderen op zijn monitor.

'Zorgmakelaars' in dienst van de verzekeraars kunnen samen met de 'indicatiemakelaars' van de ouderen-zorgorganisaties uit de regio het beste evenwicht tussen de zorginhoudelijke en financiële aspecten

Sleutel is een eenvoudig basispakket in aanbod met de mogelijkheid van een behoorlijk pakket van aanvullende verzekering.

koord en een nieuwe regeringsverklaring uitbrengt, deze dingen nog eens onder haar eigen autoriteit herhaalt.

Om de zorg op maat via substitutie en betere samenhang - die door de Duitse wetenschappers al zo geprezen werd - te vervolmaken wordt voor integrale bestuurlijke en beheersverbanden gepleit die het aanbod van verpleeghuizen, bejaardenoord, kruiswerk en gezinszorg voor ouderen dan onder zich krijgen. Zo kan de zorg nog flexibeler aangewend worden. Als de juiste schaalgrootte voor dergelijke bestuurlijke verbanden voor aanbieders van ouderenzorg kiest de commissie de

van de verzekerde oudere uitvinden. Daarnaast is het goed om alle zorgkosten in Nederland onder het premie-regime te laten vallen. Dat maakt het best zichtbaar wat de zorg in dit land kost.

En tenslotte: wanneer gemeenten of de nieuwe bestuursregio's de uitvoering van planning en financiering zouden krijgen kun je de formatie-uitbreiding op het gemeentehuis al bedenken. En dat in een tijd dat de meeste gemeenten nu juist taken willen weg-privatiseren.

Ook bij de verzekeraars brengt het arbeidsplaatsen, dus kosten met zich mee, maar daar kan een taak efficiënter omschreven worden naar en tussen de andere bezigheden. Het is om het eens moderner te zeggen meer hun corporate business dan die van de gemeenten.

Een inconsequentie lijkt er in de keuze voor het verzekeringsmodel, opererend binnen de nieuwe bestuursregio's wel, en dat is dat de politiek in de laatste achterevolvende kabinetsperiode consequent het regionale verzekeringsmodel heeft afgezworen. Onder Simons werden de regionale grenzen van de ziekenfondsen afgeschaft. Iedere verzekeraar is nu landelijk werkzaam.

Een belemmering hoeft dit echter voor de ouderenzorg in het verzekeringsmodel niet op te leveren. Ten eerste hebben de meeste ziekenfondsen hun verzekerden natuurlijk na enkele jaren nog volop geconcentreerd in hun vroegere 'werkgebieden'. Dat verloopt niet zo één, twee, drie. Ten tweede zal een verzekeraar juist met het sluiten van contracten in een bepaalde regio wervend naar potentiële nieuwe cliënten in die regio kunnen optreden. Zijn regionale positie versterkt zich dan.

En ten derde geeft de keuzevrijheid die de ouderenzorgaanbieder heeft om met verzekeraar A of verzekeraar B een contract af te sluiten die aanbieder meer onderhandelingskracht. Al moet niet vergeten worden dat de ouderenzorg door de verzekeraars helaas niet bijzonder winstgevend, dus aantrekkelijk gevonden zal worden.

Eerst nog even de rol van het territoriale bestuur. Dat kan via door haar op te stellen - grof - medicatieve zorgplannen en kwantiteits- en kwaliteitsrapportage marginaal sturen en toezien. Bovendien is het natuurlijk altijd mogelijk om vanuit de territoriale overheid een aantal kwaliteitszetels in de regionale besturen voor ouderenzorgaanbod te bezetten. Vergelijkbaar met de commissarissenzetels in Nutsbedrijven. Heel creatief is de gedachte van de commissie om het proces van het slechten van schotten aan de kant van het aanbod van ouderenzorg te bevorderen door het instellen van een zorgvernieuwingsfonds van f 400 miljoen. Een fonds om te experimenteren met nieuwe vormen van ouderenzorg. Heel terecht ook wordt het beheer en het inzetten daarvan in uitvoering gegeven aan het bestuursorgaan de Ziekenfondsraad. Die beheert immers de kassen

De commissie-Welschen pleit voor een integraal bestuurs- en beheersverband die het aanbod van verpleeghuizen, bejaardenoorden, kruiswerk en gezinszorg van ouderen onder zich krijgt.

(foto ANP)

van Ziekenfondswet en AWBZ. Onder deze laatste kas gaan straks ook de bejaardenoorden vallen. Voorlopig gefinancierd via een rijksbijdrage. Om tenslotte natuurlijk onder de gewone premie-financiering te gaan vallen.

Die stuurt ook de subsidiestromen in de huidige verkavelde zorgdelta, die straks het zorgvernieuwingsfonds moeten voeden. De Ziekenfondsraad is bovendien het gespreksplatform bij uitstek tussen verzekeraars en aanbieders van zorg en houdt daarop een onafhankelijk toezicht. Praktische en principiële knelpunten kunnen daar dus nog het gemakkelijkst overzien en opgelost worden.

Financiële aanbevelingen

Bij het lezen van de frisse - of nieuw fris geformuleerde ideeën van de commissie op het terrein van de bestuurlijke en beheersstructuren en de zorginhoudelijke voorstellen kwam de gedachte op: ja, zo moet het! Bij de financiële randvoorwaarden die de Commissie daaraan meegaf is het meer de gedachte of het ook kan, die de boventoon voert.

In het analyserende hoofdstuk 2 en het vooruitberekende hoofdstuk 3 van het rapport maakt de Commissie aannemelijk dat de uitgaven voor deze zorg in het qua substitutie beste scenario toch met 1% per jaar moeten stijgen. Er wordt dan nog wel een extra post voor individuele huursubsidie van zo'n ruim f 100 miljoen op de rijksbegroting voorzien.

Terecht concludeert de commissie dat het welslagen van de operatie er hier mede van afhangt hoeveel er elders in andere secto-

ren op de zorg omgebogen kan worden. De premiedruk is immers toch al zo hoog, dus een verdere verhoging van de premies kan nauwelijks. Overigens moet er wel op gerekend worden dat de rijksbijdrage die vanuit de Wet op de Bejaardenoorden (WBO) naar de kas van de AWBZ gaat straks na verloop van een aantal jaren zal opdrogen en in het normale premieregime opgevangen zal moeten worden. Dat is altijd nog zo gegaan, wanneer nieuwe voorzieningen met zo'n bruidsschat naar deze kas overkwamen. En dat geeft dus al premiedruk genoeg.

In een persverklaring in reactie op het rapport spreken de gezamenlijke Nederlandse zorgverzekeraars derhalve terecht de vrees uit dat er met name bij de thuiszorg voorlopig nog wel lange wachtlijsten zullen zijn. Tenzij forse eigen bijdragen ingevoerd zouden worden. Of een forsere nominale premie.

Het nieuwe kabinet in wording moet er nog maar eens goed over nadenken. Sleutel is een eenvoudig basispakket in aanbod met de mogelijkheid van een behoorlijk pakket van aanvullende verzekering. Daarmee zullen de verzekeraars ook te interesseren zijn in deze markt.

En dat brengt ons weer terug bij wat ook in relatie tot het debat over dit rapport-Welschen de kapstok moet zijn. Het debat over een nieuw stelsel van zorg en verzekering. Twee kabinetsperiodes lang is de politiek niet bij machte geweest om uit dat debat te komen. Het is nu onderhand tijd.

Dick van Vliet

Meer dualisme in de Haagse politiek

Het kabinet dient gecontroleerd en bewaakt te worden. En de partij moet bewaken dat de vertegenwoordigers zich op het volk richten en zich niet vereenzelvigen met de Haagse macht.

Verwaarlozing van die taak word door de kiezers afgestraft.

Na de bijzondere uitslag van de op 3 mei gehouden verkiezingen voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal, is het zeker gewenst en noodzakelijk ook aandacht te besteden aan het vraagstuk -leerstuk- van het monisme versus dualisme.

In beginsel hebben wij in onze democratie op rijksniveau een dualistisch systeem. Het kabinet regeert en het parlement controleert, geeft groen dan wel rood licht en is mede-wetgever. Mee-regeren past hierin niet. Een verwevenheid tussen kabinet en volksvertegenwoordiging evenmin.

In de eerste plaats niet omdat kabinet en volksvertegenwoordiging fundamenteel verschillen in functie en taak, in de tweede plaats omdat bij een sterke betrokkenheid van het parlement bij het regeren -het mee-regeren- het controleren niet wel mogelijk is en ten derde omdat het regeren altijd plaats vindt bij compromis, zodat de afzonderlijke fracties weinig van hun eigen politieke opvattingen kunnen laten horen. De verwevenheid van kabinet en parlement, bestuur en volksvertegenwoordiging, bevordert de kleurloosheid van het Haagse politieke machtsblok.

Het is bekend dat ik me tijdens mijn voorzitterschap van de Eerste Kamerfractie van het CDA meerdere malen kritisch heb uitgelaten over het toenemende monisme. Op spreekbeurten heb ik wel uitgeroepen dat op deze wijze het volk zijn vertegenwoordiging kwijt was! De vereenzelving met kabinet en kabinetsbeleid was het enige wat de kiezer las, hoorde en zag. De coalitie-partijen schaarden zich om het kabinet als muren rondom Jeruzalem. Zij beschermden de macht inplaats van die te controleren.

Tijdens de discussie over bestuurlijke en staatkundige vernieuwing zijn ook door een commissie van het CDA onder leiding van de vice-voorzitter Rob van de Beeten enige beschouwingen gegeven en voorstellen gedaan onder de titel "De Christen-Democratie, bestuurlijke en staatkundige vernieuwing." Bij die beschouwingen en voorstellen liet de commissie zich leiden door twee groene draden: versterking van de kwaliteit van het openbaar bestuur en

versterking van de volksvertegenwoordiging. Dat klinkt goed maar als er dan later geschreven wordt over "fractievoorzitters van de coalitiedragende partij" dan is dat mij een gruwel! De dragers zijn meestal niet de sterkste partij.

In een levende en levendige democratie dient iedere volksvertegenwoordiger, iedere fractie, te steunen waar mogelijk en in te grijpen waar dat nodig is. Maar dragen!? Het mankeert nog maar aan de toevoeging "for better and for worse"? Hoewel het IRT-debat er veel weg van had.

Daar komt nog iets bij. Ook de partij ging zich identificeren met de Haagse politiek. Eénheid zou er zijn. Het CDA-smaldeel in het kabinet, -dus het kabinet- de beide Kamerfracties en de partij deelden allen dezelfde opvattingen..... Dat er bij onze achterban verschillende opvattingen leefden deed er kennelijk niet toe.

De kiezer ziet zijn vertegenwoordiger als de tegenspeler van het kabinet. Het kabinet, en dat staat helemaal los van personen, wordt door velen gezien als een orgaan dat steeds hogere lasten oplegt, dat met regel-

geving de vrijheid beperkt, dat controleert en beboet.

En waar blijft dan je partij, je volksvertegenwoordiging, bij de hierboven geschetste vereenzelving. Het is monisme in het kwadraat. Het leidt tot vervreemding en afkeer. De partij moet zich meer richten op en tot de kiezers dan op het Haagse machtscentrum. Dat geldt uiteraard ook voor de vertegenwoordiging van het volk. Het zou goed zijn als de commissie-Gardeniërs zich daar ook eens over uitsprak. Dan kan de partij daar ook een standpunt over innemen. De geringe distantie van de partij ten opzichte van het Haagse politieke machtsblok zou wel eens één van de redenen kunnen zijn van het massale vertrek van de kiezers.

Het is wellicht passend hier te verwijzen naar een toespraak van prof. L. M. de Rijk, oud-collega uit de Eerste Kamer waarvan hij vice-voorzitter was. Bij de uitreiking van de Anne Vondelingprijs 1986 hield hij een inleiding onder de titel "Wie moet de bewakers bewaken?" naar Juvenalis. Dat epigram van Juvenalis slaat niet op de politiek maar is wel relevant voor een situatie waarin partij, fractie(s) en bestuur(kabinet) één machtsblok vormen.

Een bestuur, ook een kabinet dient bewaakt (gecontroleerd) te worden en niet gedragen. De partij dient de bewakers te bewaken.

En dan niet of er wel goed gedragen wordt, nee, of de vertegenwoordiging van het volk zich op het volk richt of zich vereenzelvig met de Haagse macht. Verwaarlozing van die taak wordt door de kiezers afgestraft.

Ik weet best dat ik voor een dilemma sta. De éénheid van de partij via partij, fracties en eigen bewindslieden of uiteenlopende opvattingen vanuit ieders eigen en onderscheiden verantwoordelijkheid. Het is zelden zwart of wit in het leven. Ook hier niet. Maar toch kies ik heel duidelijk en welbewust voor meer dualisme in onze politieke democratie.

A. J. Kaland
oud-voorzitter CDA-Eerste Kamerfractie

Ad Kaland en zijn echtgenote wandelen over het Binnenhof.

(foto Hans Hordijk)

Vraagtekens bij IRT-brief

De IRT-affaire is niet van de politieke agenda af te krijgen. De recente brief van de ministers Van Thijn en Hirsch Ballin over het resultaat van de door hen gevoerde gesprekken met de hoofdrolspelers is bij velen slecht gevallen. Moest de Kamer daar nou wekenlang op wachten? Wie de brief van beide ministers leest blijft inderdaad met gemengde gevoelens zitten. Zijn er voldoende garanties voor verbetering van werkrelaties? Zijn de verstoorde verhoudingen weer zo hersteld dat de vereiste samenwerking bij de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit effectief ter hand kan worden genomen? Alle betrokkenen, zo blijkt uit de brief, hebben niet alleen de door hen gemaakte fouten onderkend en in hoge mate betreurt, ze hebben ook toezeggingen gedaan om herhaling te voorkomen. Gelet op wat er is gebeurd is het meer dan logisch dat de Tweede Kamer de betrokken bewindslieden het vuur na aan de schenen legt en opnieuw ter verantwoording roept en stevig aan de tand voelt. Dat daarbij ook de politieke geloofwaardigheid van de twee ministers wordt betrokken ligt voor de hand. Maar, daar gaat het niet alleen om. Het alleen toespitsen van dit nader beraad op het uitblijven van politieke consequenties, zoals vooral de VVD bij herhaling in de IRT-affaire doet is al te gemakkelijk en doet geen recht aan de zaak waar het echt om gaat: hoe kan de zware criminaliteit in ons land het meest effectief bestreden worden.

Topambtenaren komen met degelijk advies

De Centraal Economische Commissie (CEC) bestaande uit topambtenaren heeft een advies opgesteld voor de partijen die betrokken zijn bij de kabinetsformatie. En uiteraard ook voor de rest. Volgens dit stuk gaat het met de economie in Europa en dus ook in ons land iets beter dan tot voor kort werd gedacht. Dit betekent echter niet dat onze problemen kleiner zijn. De werkloosheid en de financiële positie van het Rijk blijven zeer zorgelijk. Daarom adviseert de CEC uit te blijven gaan van de voorzichtige prognoses van het Centraal Planbureau (CPB). Je dus niet rijk rekenen. Gelet op de grote werkloosheid wil de CEC voorrang geven aan lastenverlichting vooral aan de onderkant van het loongebouw. Zij verwijst daarbij naar het rapport van de commissie-Andriessen. Om de totale economie te stimuleren stelt de CEC voor meer geld uit te trekken voor technologie, infrastructuur en technisch beroeps- onderwijs. Daar ons land slecht presteert op het gebied van de staatsschuld wil de

CEC meer doen aan de verlaging van het financieringstekort. Het realiseren van al deze wensen vraagt zelfs meer bezuinigingen dan in het CDA-program zijn opgenomen. De CEC gaat hierbij met name in op de sociale zekerheid, de volksgezondheid en de subsidies. De aanbevelingen van de CEC sporen heel sterk met het CDA-verkiezingsprogramma en met het beleid dat de CDA-fractie de afgelopen vier jaar heeft uitgedragen. Als je het advies gelezen hebt, kun je niet anders concluderen dan dat het een degelijk stuk werk is.

De commissie-Welschen en het zorgstelsel

Niet besparen op de bejaardenzorg maar er juist meer geld insteken. Zelfs als het beleid slaagt nog +1% per jaar, zo'n 130 miljoen meer. Dat is de financiële boodschap die de "commissie modernisering ouderenzorg" onder leiding van twee burgemeesters (Rein Welschen van de PVDA en Herman Kaiser van het CDA) voor de nieuwe regeerperiode op tafel legt. De voorstellen van de commissie zijn vooral organisatorisch en zorginhoudelijk uiterst bruikbaar. Financieel zijn ze haalbaar als er elders in de zorg ombuigingen en verschuivingen mogelijk blijven. Net als het ook pas uitgekomen andere belangrijke rapport waaruit de bouwers van een nieuw kabinet hun bouwstenen op het terrein van de zorg kunnen halen - dat van

Biesheuvel c.s. over de ziekenhuiszorg, specialistische zorg en huisartsenzorg en alles wat daartussen zit -, schreeuwt ook het rapport Welschen daarom om een inkadering in het grotere verband van een afgeronde en intern-consistente stelselherziening van de zorg en de zorgverzekering. Laat de politiek daar in een sfeer van het geven en nemen van stokpaarden nu eens - kan het zijn - Kamerbreed uitkomen. Niet alleen terwille van de ouderen maar terwille van alle inwoners van dit land.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar terwijl de yuppen hun parse overhemdjes aan het passen zijn - en dat kan nog wel even duren - heeft het CDA mooi even de tijd om uit te zoeken waarom de klanten bij hem weggelopen zijn. Je kunt tenslotte niet iedere keer de voorzitter wegsturen als er iets mis gaat. Dus fluks een commissie ingesteld. Misschien wel iets te fluks. Want met die commissie is iets apart aan de hand: uit de samenstelling zou je de indruk kunnen krijgen dat het CDA niet echt nieuwsgierig is naar de oorzaken van zijn terugval. De commissie bestaat geheel uit trouwe partijgangers, die eenvoudigweg het CDA niet uit te branden zijn en die zich dus evenmin een voorstelling kunnen maken van wat anderen daartoe beweegt. De keuze van de voorzitter is al helemaal doorzichtig: kennelijk heeft een goochermerd op de Dr. Kuiperstraat gedacht "kom, we hebben het meest verloren bij de bejaarden in het zuiden, dus we zoeken een wat oudere katholieke dame, die bejaardenzorg in de portefeuille heeft gehad" en aldus werd Til Gardeniers met het karwei opgeknapt. Zo doe je dat toch niet! Welke winkelier, die merkt dat de passanten en de shoppers niet meer bij hem in de zaak komen, gaat er nu een onderzoek instellen bij zijn onverwoestbare vaste klanten? Er waren toch nog wel een paar intelligente potentiële weglopers te vinden geweest in het hele CDA? En een voorzitters-duo was ook niet zo moeilijk geweest. Ik zou onmiddellijk gedacht hebben aan de ouders van Frits Wester.

Diverse oorzaken voor verkiezingsnede

De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen voor het CDA is voor het partijbestuur aanleiding geweest om deze commissie in te stellen. In deze commissie is het analyseren van de oorzaken van het verlies en het doen van aanbevelingen. In de onderstreept. CD/Actueel maakte een rondgang langs drie Kamerleden.

De Brabantse Kamerkringvoorzitter Wim Thuis ziet een veelheid aan factoren voor het verlies dat het CDA in zijn Kamerkring leed.

"Allereerst het programma. Daar zaten moeilijke punten in. Het is niet alleen de wijze van presentatie geweest die het CDA parten heeft gespeeld, maar ook de boodschap zelf. Het programma ademde een sterke economisch-technocratische sfeer, in plaats van een sociale". Zijn Amsterdamse collega Ewald Wermuth noemt het programma "duidelijk, hard en eerlijk. "We zijn er alleen niet in geslaagd om het over te brengen naar de kiezer. Een kwestie als de AOW-bevriezing is te economisch benaderd. Het gaat hier om een belangrijke sociale verworvenheid met een grote symbolische waarde bovendien. Dit heeft velen een gevoel van onzekerheid gegeven". De Kamerkringvoorzitter van Friesland Vries zegt: "Rond de AOW is een onbegrijpelijke publicitaire fout gemaakt. Het AOW-verhaal was op zichzelf goed uit te leggen en verdedigbaar. Ik heb sterk de indruk dat, nadat het verhaal was uitgelegd, het hier in Friesland werd begrepen".

Specifieke oorzaken voor Zuiden

Een ander aspect dat Thuis noemt, is het toegenomen zelfbewustzijn van de kiezers. "Men stemt niet langer op basis van een historisch keuzepatroon, maar op basis van programma, gevoel en de lijsttrekkers, die hoe je het wendt of keert beeldbepalers zijn". Hij ziet ook enkele specifieke oorzaken die tot het gevoelige verlies in Brabant hebben geleid: "Brabanders zoeken naar waarden en geborgenheid en hebben een sterk gemeenschapsgevoel. De AOW-discussie heeft veel mensen het gevoel gegeven dat ze in de steek werden gelaten. En aangezien Brabant een vergrijsde provincie is, is het verlies hier relatief groot geweest". Ook de gemeentelijke herindeling en discussies over het streekplan in de provincie noemt Thuis als mede-oorzaken: "Voor dit beleid zijn in een CDA-dominante provin-

cie hoofdzakelijk CDA-ers verantwoordelijk en lang niet iedere bewoner van een dorp, of agrariër neemt ons dat beleid in dank af".

Politiek steeds complexer

Meer in het algemeen ziet Thuis een probleem in de politiek: "Het bestuurlijk proces is zo complex geworden dat het zelfs voor politici onoverzichtelijk is geworden. Het lijkt erop dat het zicht op het geheel verloren is gegaan waardoor een cumulatie aan maatregelen bepaalde groepen onevenredig treft.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de agrarische sector die in Brabant sterk vertegenwoordigd is. Het gaat mijns inziens om een fundamenteel bestuurlijk probleem, waar ieder kabinet, ongeacht de samenstelling, mee te maken heeft".

Het gebrek aan dualisme vanwege dichtgetimmerde regeerakkoorden noemt Vries tevens als oorzaak voor het verlies. "Daardoor konden er richting achterban onvoldoende bevredigende antwoorden worden gegeven".

Campagne

De Amsterdamse Kamerkringvoorzitter Ewald Wermuth ziet drie hoofdoorzaken voor wat hij noemt een "dramatische en buitengewoon teleurstellende uitslag". Wermuth: "Het beeld van het CDA als solide, betrouwbare politieke partij correspondeerde niet langer met de presentatie van het CDA voor en tijdens de verkiezingscampagne. Er was tot op de laatste dag geen duidelijkheid en eenduidigheid over de steun van het CDA voor het gevoerde kabinetsbeleid".

Als tweede oorzaak ziet Wermuth de wat hij noemt "abstracte" stijl van de campagne. "Het CDA vroeg enerzijds om forse offers van de kiezers. Anderzijds verzuimden we daarbij concreet aan te geven wat men voor die offers terug kon verwachten. Verder is tijdens de campagne vooral gewerkt vanuit een negatieve benadering: als jullie niet op ons stemmen, wordt het allemaal erger. In plaats daarvan hadden we moeten aangeven wat we zelf wilden. Dit

geldt vooral voor het debat over de waarden en normen".

Als derde oorzaak noemt de Amsterdammer de categorie 'blunders, incidenten en affaires'. "Door het ontbreken van voldoende regie heeft interne verdeeldheid naar buiten kunnen komen en zoiets wordt door de kiezers nooit beloond".

Volgens hem heeft de interne partijdemocratie onvoldoende tot wasdom kunnen komen, waar het ging om de aanscherping van het programma, zoals de verdubbeling van het voorgestelde bezuinigingsbedrag. "Door onvoldoende discussie verwerf je onvoldoende steun en ontstaat er twijfel bij de achterban over de boodschap van het CDA".

De Friese Kamerkringvoorzitter Vries ziet

Nederlaag, maar volop kansen voor herstel

Commissie onder voorzitterschap van oud-minister Gardeniers in het leven te roepen. De taakopdracht van de commissie hebben gezaghebbende CDA-ers zitting, waarmee het belang van de commissie nog eens wordt onderstreept. De voorzitters en vroeg hen naar hun reactie op het verlies.

dat anders. "Er is in Friesland volop gemeendeerd op het programma, waarna we er uitstekend mee konden leven. Dat gold overigens volstrekt niet voor het feit dat er geen verkiesbare Friese kandidaat was".

Wisseling leiderschap

De wisseling van het leiderschap is volgens Vries mede-oorzaak van het verlies. "Het is moeilijk geweest om Lubbers op te volgen. Lubbers had een eigen groep kiezers achter zich; het zogenaamde Lubbers-effect en dat is nu weg."

Een persoonsgerichte campagne vindt Wermuth op zichzelf niet slecht. "Maar dat moet dan gebeuren op basis van een onder de kiezers opgebouwd vertrouwen. We hadden niet de persoon Brinkman moeten profileren, maar zijn capaciteiten".

Beeldvorming in media

De verdeeldheid in eigen huis die tijdens de verkiezingscampagne naar voren kwam en de beeldvorming in de media zijn volgens Vries andere oorzaken. "De media hebben de agenda van de politieke discussie bepaald en politici voegden zich ernaar".

Vries vindt het opvallend dat het CDA veel verloren heeft aan de VVD. "Dat stelt de discussie over het sociale gezicht van het CDA toch in een ander daglicht". Het feit dat nauwelijks aan klein-rechts verloren is, zou volgens Vries weleens kunnen betekenen dat het CDA kiezers heeft verloren die de normen en waarden van het CDA weliswaar aanspreken, maar die te veel nadruk op de "C" te ver vinden gaan.

Dat het CDA in Friesland relatief minder heeft verloren, is volgens hem te verklaren vanuit de onverkiesbare plaats van de enige Friese Kamerkandidaat, Minke van der Ploeg. "Haar ruim 20.000 voorkeurstemmen zijn ook afkomstig van mensen die normaal gesproken geen CDA stemmen".

Verloren maar niet verslagen

De komende tijd moet het CDA volgens Wermuth investeren in het herstel van het vertrouwen onder de CDA-achterban. "Ik vertrouw erop dat de commissie Gardeniers een open en eerlijk rapport presenteert, waarmee tegelijk bouwstenen voor de toekomst worden aangedragen. Verder moet de christen-democratie zich beraden op haar positie in een veranderend demografisch en politiek landschap. We moeten een evenwichtige partij zijn met aandacht voor solidariteit, vragen rond normen en waarden, een gezond economisch beleid en aandacht voor de milieu-problemen. We zullen er alles aan moeten doen om onze achterban weer in beweging te krijgen".

Ook Vries ziet nog volop kansen voor het CDA. "We zijn nog steeds een forse partij en er zijn nog steeds mensen die hechten aan een partij op confessionele basis. Als er een nieuwe samenbindende partijvoor-

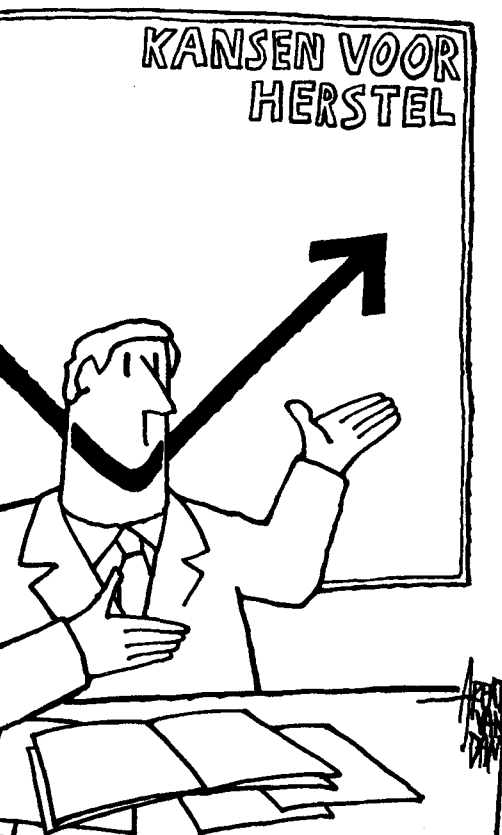
zitter komt en de commissie Gardeniers de tijd krijgt om een gedegen rapport te maken, kunnen we na zelfanalyse onze kiezers terugwinnen".

Hans van der Vlies

Commissie-Gardeniers aan het werk

De Commissie-Gardeniers, de commissie die onderzoek doet naar de oorzaken van de verkiezingsnederlaag, is aan het werk. De Commissie staat onder voorzitterschap van oud-minister, mw. M.H.M.F. Gardeniers-Berendsen. In de commissie hebben verder zitting: B.J. van Bochove, mw. G.M.P. Cornelissen, G.H.M. Driessen, L.P. Heukels, H. Hofstede, A. Koppejan, P. Miedema, mw K. van Nieuwenhuizen, P. v. d. Sanden, W. Sluis, A. de Vries, M. Toll, mw L. Witteveen-van Soest. Adviseurs zijn onder meer Th. Camps, A. Schoep, L.J. Klaassen.

De commissie streeft ernaar het Partijbestuur begin juli op de hoogte te stellen van de belangrijkste bevindingen. Uiteraard staat de commissie open voor schriftelijke suggesties en opmerkingen. Men kan deze richten aan mw. Gardeniers-Berendsen, dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag

Liberalisering wereldhandel enige oplossing voor armoedeprobleem

De kloof tussen arm en rijk wordt alsmaar groter. Eén derde van de wereldbevolking leeft onder de armoedegrens. Het armoedeprobleem staat voortdurend in de belangstelling. Afgezien van veel goede bedoelingen, zijn er in de praktijk echter maar weinig serieuze initiatieven ontplooid ter oplossing van een zaak die uiteindelijk ieder op deze aarde aangaat. Nadenkend over het vraagstuk, lijkt de oplossing zo vanzelfsprekend: herverdeling van welvaart over de wereld. Kort samengevat bestaat de in dit artikel gepresenteerde oplossing uit een combinatie van een vrije wereldhandel en specialisatie van de productie in die regio waar de voorwaarden voor het voortbestaan van een bepaalde industrie het meest gunstig zijn. Stap voor stap geven we een actieplan weer, aan de hand waarvan deze 'ideale situatie' bereikt zou kunnen worden, vervolgens gaan we kort in op de voordelen en implicaties van deze oplossing.

Uitgangspunt is de wenselijkheid van het creëren van een levensvatbare geliberaliseerde wereldeconomie. Zo gauw er echter gepraat wordt over een concrete invulling, blijkt het protectionisme in het westen de belangrijkste stroming te zijn. Toch is naar onze mening liberalisering van de wereldhandel in het kader van de GATT-onderhandelingen de enige uitweg in het armoedevraagstuk (Noord-Zuid-dilemma). Wij beseffen terdege dat liberalisering, gezien de huidige staat van de economieën in verschillende Derde Wereldlanden er toe zal leiden dat deze landen niet op kunnen

tegen de Westerse en Aziatische concurrentie. Om dit probleem te ondervangen, moet er op korte termijn een eenzijdige liberalisering komen: het openstellen van de Westerse markten voor alle producten uit de Derde Wereld. De ontwikkelingslanden mogen hun markten beschermen tegen westerse producten, om zo hun levensvatbare en concurrerende economieën te kunnen opbouwen. Het protectionisme door de ontwikkelingslanden dient beëindigd te worden zo gauw hun economie de concurrentie met het westen en Azië aan kan. Op dat moment worden de economische betrekkingen volledig geliberaliseerd.

Naast deze ontwikkeling, zal er een specialisatie moeten plaatsvinden die er uiteindelijk toe leidt, dat producten daar geproduceerd gaan worden, waar de economische voordelen (potenties) het grootst zijn. Volgens de vrije markttheorie gebeurt dit vanzelf. De historische ontwikkelingen geven echter een ander beeld te zien. Niet renderende sectoren worden al sinds de industrialisatie van West-Europa kunstmatig via overheidssteun in stand gehouden. Twee sprekende voorbeelden in Nederland zijn de landbouw en de vliegtuigindustrie. Ook de Europese integratie is wat dit betreft tekenend. Subsidies, kredieten aan landbouw en zware industrieën maken het grootste deel van het EU-budget uit, terwijl boterberg, melkplak en groenteoverschotten blijven groeien en de zware industrieën in Europa qua concurrentiepositie steeds meer terrein moeten prijsgeven. Daarom pleiten wij voor het openbreken van het GATT-akkoord en opname van een verbod op de buitenproportionele ondersteuning van verlieslijdende sectoren.

Op korte termijn zal dit de nodige pijn en problemen met zich meebrengen, maar op een iets langere termijn zal de totale en gemiddelde welvaart toenemen. Het is ons duidelijk dat we met een gemiddelde welvaartverbetering nog niet kunnen beoordelen, of ook werkelijk de mensen die het nodig hebben hiervan profiteren. Om te voorkomen dat een kleine bovenlaag de opbrengsten krijgt, stellen wij voor om in GATT-verband te komen tot een instelling van een sociaal vangnet. Dit vangnet dient er voor te zorgen dat de toenemende welvaart ten goede komt aan de werknemers. Derde Wereldlanden die mee willen werken aan de liberalisering van de wereldhandel, moeten een verdrag ondertekenen waarin staat dat er op termijn een sociaal vangnet zal worden ingesteld.

Het geschetste economische veranderingsproces schept nieuwe mogelijkheden voor het Westen. De Westerse wereld heeft een enorme kennis- en informatie-infrastructuur. Ontwikkeling van een hoogwaardige dienstensector, kwalitatief hoge technische en informatietechnologieën bieden daarom de beste kansen voor toekomstige werkgelegenheid en daarmee welvaart. Door de economische opkomst van de Derde Wereld is er sprake van een drietal voordelen. Ten eerste zal de welvaart in deze landen toenemen, hetgeen toch het ideaal van ontwikkelingssamenwerking is. Ten tweede zullen de Westerse landen sterk profiteren van de nieuw ontstane markten met steeds kapitaalkrachtiger consumenten. Tenslotte is de verwachting dat door de ontwikkeling van de Derde Wereld, het probleem van economische vluchtelingen vanzelf wordt opgelost, omdat er geen vervoersredenen meer zijn om richting Europa te komen.

Mogelijkheden tot een algemene welvaartsverbetering zijn volop aanwezig. Kern hiervan is volgens ons de liberalisering van de wereldhandel. Uiteraard is dit alles geen wondermiddel. Maar als het westen zichzelf werkelijk serieus neemt met alle mooie woorden over bestrijding van armoede in de wereld, dan is de hier beschreven ontwikkeling een serieuze optie.

Op korte termijn zullen de westerlingen inderdaad wat moeten inleveren, maar op de langere termijn gaat ieder er op vooruit. Oprecht aan een ander denken, kan dus zeer wel samengaan met eigenbelang; als men maar aan het bekrompen korte termijn-denken kan ontsnappen.

Patrick Brouns,
voorzitter landelijke CDJA-werkgroep
Ontwikkelingssamenwerking en lid van de
gelijknamige CDA-werkgroep
Mario Kieft,
Bestuurs- en Organisatiewetenschapper
met als specialisatie politieke
economie.

Herverdeling van welvaart in de wereld is noodzakelijk.

(foto ANP)

“De onderste baan boven”

De onderste baan boven”. Onder deze titel heeft de Commissie -Andriessen een rapport geschreven over het probleem van de langdurige werkloosheid met name bij laaggeschoolden. Eind vorig jaar is dit probleem weer uitgebreid in het Parlement aan de orde gesteld. Minister De Vries heeft toen een Commissie ingesteld onder leiding van de bekende Frans Andriessen die met voorstellen moet komen de langdurige werkloosheid krachtig aan te pakken.

De Commissie komt niet met nieuwe ideeën. Dit zou ook moeilijk kunnen na jaren discussie over dit vraagstuk waaraan veel leden van de Commissie zelf hebben meegedaan zoals onder meer Filip de Kam en Frank den Butter. Wel komt men met een totaalbeleid waarin alle voorstellen tot een geheel zijn verwerkt. Hierbij gaat men uit van het idee dat de mens en ook de organisaties financiële prikkels nodig hebben voor het beïnvloeden van hun gedrag. Iets wat bijna iedereen weet maar wat bij onze regelgeving jaren is ontkend. In tegenstelling tot bijvoorbeeld onze Belgische vrienden gaan wij veel te veel uit van de absolute goedheid van de mens, althans van de Nederlander.

De Commissie constateert dat in Europa de werkloosheid veel hoger is dan in bijvoorbeeld Japan en de Verenigde Staten. Terwijl in de Verenigde Staten het aantal banen sinds 1960 is gestegen met 84%, komt Europa niet verder dan 6% in deze periode. De werkloosheid concentreert zich steeds meer bij de laaggeschoolden. Daar zijn nu reeds evenveel uitkeringsontvangers als werkenden. Voor heel ons land is dat nu 86 uitkeringsgerechtigden op 100 werkenden. Zonder krachtig beleid is dit probleem niet op te lossen en dreigt onze verzorgingsstaat te kantelen.

Uit het feit dat er in ons land veel zwart wordt gewerkt en men kan dit aanvullen met het feit dat er veel illegaal aan het werk zijn, leidt de Commissie af dat er voldoende werk is als de kosten maar lager zouden zijn voor de werkgevers. Uit het feit dat nieuwe banen vaker worden opgevuld door herintredende vrouwen dan door werklozen leidt de commissie af dat de beloning om weer te gaan werken te klein is voor mensen met een uitkering. Voor kostwinners is het zelfs nadelig om weer te gaan werken. Op minimumniveau is de uitkering hoger dan de beloning. Bij alleenstaanden is dit anders.

Uiteraard bestaat er via de belasting en premiedruk een nauw verband tussen de hoogte van de uitkering en de kosten van arbeid. De voorzitter van het RBA Rijnmond Rob Lubbers heeft in dit verband bij onze fractie gepleit voor het verschuiven van de premiedruk van arbeid naar de producten, een soort BTW. De Commissie-Andriessen wil dit probleem aanpakken via het invoeren van een grotere prikkel om een baan te aanvaarden. Via belasting-

De Commissie-Andriessen wil de werkloosheid van met name laaggeschoolden met ingrijpende voorstellen aanpakken.

verlaging op het minimumloonniveau wil men het werken 200 gulden per maand aantrekkelijker maken. Hierdoor zouden uitkeringsgerechtigden eerder aan de slag gaan en via dit grotere aanbod van arbeid zou het loon vlak boven het minimumloondalen waardoor ook de arbeidskosten naar beneden gaan. De belastingverlaging wordt betaald uit bezuinigingen op ondermeer de sociale zekerheid en de subsidies. Hierbij wordt gewezen op de programma's van de politieke partijen.

De verlaging geldt of voor iedereen die werkt of alleen voor de laagste inkomens via het invoeren van een zogenaamde heffingskorting. Hierbij wordt het te betalen belastingbedrag verminderd in plaats van het inkomen. Of met andere woorden: de progressie wordt afgeschafte bij aftrekposten. Bij dit model zijn minder bezuinigingen nodig, dan bij een aftrekpost voor iedereen. Tevens stelt de Commissie voor gedeeltelijk premie te heffen over aanvullende pensioenen.

Uiteraard heeft de Commissie deze aanpak laten doorrekenen door het Centraal Planbureau. Op deze wijze kunnen 100.000 banen in de marktsector worden geschapen. Loonmatiging en bezuinigingen leiden tot een koopkrachtverlies van 2,5% per jaar. Bij niets doen is dit 1% per jaar. De bestaande subsidieregels op het gebied van Jeugdwerkgarantieplan en bijvoorbeeld banenpools wil de commissie stroomlijnen met als uitgangspunt het principe dat betaalde normale arbeid altijd beter moet worden beloond dan zogenaamde bijkomende banen. Tevens wil men alle regels samenvoegen. Een deel van de commissie is onder deze voorwaarden voorstander van het uitbreiden van een groot aantal banen in de collectieve sector op het gebied van dienstverlening binnen kantoren, schoonmaken van steden en bos-

sen, veiligheid op straat en ouderenzorg. In totaal ongeveer 100.000 banen meer.

De Commissie heeft een helder en goed leesbaar stuk geschreven met een concrete aanpak op basis van een krachtige mix van bestaande ideeën. Het welbegrepen eigenbelang of-te-wel het marktprincipe is op iedereen toegepast zowel op werkgevers, uitkeringsgerechtigden als op organisaties. Dit deed de SER ook bij het bekende advies over de WAO.

Het risico is groot dat iedere politieke partij het stuk legt naast de eigen standpunten. Op basis van ons program moeten we dan de heffingskorting, de premieheffing op aanvullende pensioenen en de te sterke uitbreiding van de banen bij de overheid afwijzen. Indien iedere partij dat doet blijft er niets van het voorstel over. Gelet op het stijgende probleem van de werkloosheid is onze fractie bereid het rapport onbevongen verder te bestuderen. Veel elementen spreken ons zeer aan. Niet voor niets heet ons program “Wat echt telt”.

Gerrit Terpstra
CDA-Tweede Kamerlid

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongegevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weer-geven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Ontwikkelingssamenwerking: naar een nieuw perspectief?

Nederland is politiek en bestuurlijk flink in beweging. De laatste Tweede Kamerverkiezingen laten wat dat betreft geen twijfel bestaan. De christen-democratie heeft flinke averij opgelopen en - daar zijn de meesten van ons het over eens - een herbezinning is op zijn plaats. De grondtonen, die zowel door CDA als CDJA onderschreven worden, bieden daarbij goede kansen om deze herbezinning richting en structuur te geven. In dit artikeltje zal het gaan over één van hen in het bijzonder: (internationale) solidariteit. De discussies over ontwikkelingssamenwerking, waarbij de nota 'Een wereld in geschil' het nodige losmaakte, zijn in de storm van de verkiezingsstrijd wat op de achtergrond geraakt. Als algemeen politiek issue schijnt het in Nederland niet (meer) zo hoog gewaardeerd te worden. Tijdens en na de formatie zal het toch weer een onderwerp zijn wat om een positiebepaling vraagt, want de wereld om ons heen blijft niet stil staan. Met de noodzaak van een drie-partijen coalitie lijkt één probleem voorlopig de wereld uit: het al dan niet voortbestaan van een ministerspost voor Ontwikkelingssamenwerking (OS). Zo'n post is handig om te kunnen verdelen. Ruim voor de verkiezingen zijn vanuit het CDJA meer inhoudelijke motieven naar voren gebracht voor het instandhouden van de ministerspost voor Ontwikkelingssamenwerking. Belangrijk daarbij waren de politieke en uiteindelijk ook financiële plaats die wij als jonge christen-democra-

ten aan ontwikkelingssamenwerking wensen te geven. Wij mogen zelf dan wel een relatief moeilijke tijd doormaken, het gaat niet aan om diegenen die het echt moeilijk hebben in de wereld het kind van de rekening te laten worden. Zoiets kan onmogelijk op eerlijke wijze verenigd worden met het christen-democratische uitgangspunt van solidariteit. Daar is bij andere partijen en een brede laag van de bevolking steun voor te vinden. En als soms terecht ook getwijfeld wordt aan de effectiviteit van hulpverlening, dan is een grondige evaluatie met eventuele beleidsaanpassingen een beter antwoord dan een vermindering van beschikbare (politieke en financiële) middelen. Waar het uiteindelijk om gaat is om ontwikkelingssamenwerking een voor-aanstaande plaats te blijven geven in ons denken en doen en dat te vertalen in duidelijke algemene doelstellingen. Een belangrijke bijdrage van de christen-democratie zou kunnen zijn het voortouw te nemen bij een brede herbezinning op de algemene relatie van Nederland met landen in ontwikkeling (of transitie) en het formuleren van doelstellingen op dit gebied. Dan kan ook de relatie tussen ontwikkelingssamenwerking en andere beleidsterreinen duidelijker aan bod komen en mogelijk een einde gemaakt worden aan de beleidsconcurrentie die nu nog vaak bestaat. De wil om ontwikkelingslanden werkelijk vooruit te helpen en volwaardig deel te laten uitmaken van de wereldgemeenschap in politieke en sociaal-economische zin zou een goed perspectief voor de lange termijn zijn. Daarmee worden de regelmatig in het slop geraakte idealen van een Nieuwe Internationale Orde ook werkelijk vertaald in het beleid.

In het verleden zijn het vaak christen-democraten geweest die initiatief genomen hebben als het gaat om de het bouwen aan internationale eenheid en solidariteit. Laten we die handschoen maar weer eens opnieuw ter hand nemen! Daarmee krijgen we weer wat meer profiel en blijft er wel degelijk een vooraanstaande rol voor ons weggelegd, zowel in Nederland als daarbuiten.

Ard Schilder

Werkgroep ontwikkelingssamenwerking en Buitenlandcommissie CDJA ●

Een toekomst voor de EYCD

Van 21 tot en met 24 april jongstleden kwamen er 500 jongeren uit heel Europa bijeen voor het congres van de Europese Jonge Christen Democraten (EYCD) in Bogensee. Voor het CDJA stond er op dit congres heel veel op het spel.

Dit congres zou beslissend zijn voor de toekomst van de EYCD. Waarom? Omdat de EYCD net als de Europese Unie van Christen Democraten al jaren te maken heeft met een groot aantal lidmaatschapsaanvragen van organisaties die ook al lid waren van de Europese Jonge Conservatieven. Het CDJA heeft hier telkens samen met verschillende andere organisaties terughoudend tegenover gestaan. Daarom moest er tijdens dit congres een oplossing voor dit vraagstuk gevonden worden. Gelukkig is dit op een voor ons bevredigende manier gelukt. We hebben een aantal wijzigingen in de statuten kunnen afdwingen die het behoud van de christen-democratische identiteit van de EYCD voor de komende jaren hopelijk zal waarborgen. Tijdens het congres zijn er ook drie documenten aangenomen, één op het gebied van de toekomst van de Europese Unie, één op het terrein van de economische en sociale toekomst van Europa en een document over het verschijnsel van extremisme en vreemdelingenhaat in Europa. Het CDJA heeft door middel van een groot aantal amendementen bijgedragen aan de totstandkoming van deze stukken. Daarnaast heeft een aparte commissie zich gebogen over de tekst voor een manifest dat wij alle jonge Europarlementariërs als bagage voor de komende vijf jaar zullen meegeven.

Tenslotte is er ook een nieuw Executive (dagelijks bestuur) gekozen. Ook dit keer heeft het CDJA hierin een plaats gekregen. Jeroen Alting von Geusau zal de komende twee jaar het penningmeesterschap vervullen.

Al met al kunnen wij terugblikken op een zeer geslaagd congres. Er is in ieder geval weer een toekomst en een taak voor het CDJA binnen de Europese Jonge Christen Democraten weggelegd.

Diana Kooi ●

Horzel

Soms lijkt de columnist om te komen in stof ter overweging. Scherpe zinnen, schalkse gedachten, schofferende schimpscheuten. Hirsch Ballin of Nederlands nieuwste bisschop? Leidt Brinkman of lijdt het CDA? Prikkende plannen, koesterend zoekt de horzel wellustig zijn naar prooi. Het zat er niet in, deze keer. Mijn gedachten dwalen af naar Medi, een vriend sinds drie maanden. Zestien jaar, gevlucht uit Rwanda, ouders vermoord, nu in een Apeldoorns vluchtelingencentrum. Een onbekend land kreeg een bekend gezicht. Rwanda was niet langer die meegebrachte landkaart. Het leek een avontuur van Kuifje, met aandoenlijk aandoende stammennamen. Hutu's en Tutsi's - het klonk bijna koddig. Dat veranderde snel. Ergens in de achterhoede van het Journaal werd droog meegedeeld dat het aantal uitgemoorden waarschijnlijk 500.000 was en niet 250.000. Ons antwoord is een oorverdovend zwijgen. In Auschwitz brak voor velen het geloof in God, ingeruild voor het verwijt van Zijn afwezigheid. Waar waren wij? God huilt in Rwanda. In Medi. En wij alleen kunnen Zijn tranen drogen.

Jan Willem Wits ●

De droom van Monnet en 9 juni

Bezig zijn met Europese politiek en de Europese Unie bevordert het vermogen tot creatief denken. De heren Schumann en Monnet hebben in het verleden gedachten opgeschreven en uitgesproken waarmee wij als christen-democraten in Europa nog steeds vooruit kunnen. Zo'n gedachte van Monnet was: "Hoe dichter je bij het verenigd Europa komt, hoe groter de weerstand ertegen zal zijn" en "Hoe meer de droom in vervulling gaat, hoe groter het gevaar dat het aan energie en kracht verliest. Maar onze opdracht is het om deze droom niet te laten vervagen, maar in te zien dat Europa belangrijker is dan ooit".

Dit citaat werd gebruikt in het (levendige) debat in de Duitse Bundestag over het Verdrag van Maastricht en wel door de CDU'er Rita Süßmuth. Wij zeggen als CDA'ers graag dat de zaak belangrijker is dan de persoon. Toch moet "de persoon" op het juiste moment het relevante citaat gebruiken, het juiste zorgvuldige antwoord geven op de vraag van de kiezer en verder zo de toehoorders aanspreken dat deze zelf aan het denken worden gezet op een spoor waarop ze verder kunnen. In een politieke partij als het CDA/EVP worden wij geïnspireerd door het Evangelie, dat weer doorwerkt in ons Program van Uitgangspunten, maar wij inspireren elkaar ook door bepaalde uitspraken, door een bepaald gedrag en door het elkaar aanreiken van nieuwe gedachten. Vernieuwende gedachten in de debatten die gevoerd worden op weg naar de Europese verkiezingen van 9 (en 12) juni in twaalf landen zijn: Europa ligt voor je open en heb hart voor Europa.

Jean Monnet, één van de grondleggers van 'Europa'. (foto ANP)

Onze oosterburen blinken uit in filosofische diepgang, maar echt vernieuwend zou wel eens de inbreng kunnen zijn van de nieuwkomers in de Europese Unie uit Noord-Europa (Noorwegen, Zweden, Finland), die een lange democratische traditie hebben en veelal een andere mentaliteit dan de Nederlanders. In die landen wordt het niet meer als lastig en vreemd ervaren als een vrouw talent heeft voor politiek. Zij draagt daar dan ook als vanzelfsprekend de hoogste regeringsverantwoordelijkheid (Brundland).

Blijft de vraag, hoe krijg je hart voor Europa. Rationeel bekeken: er is volop voedsel, er is regelgeving op allerlei gebied en er zijn voldoende cijfers en berekeningen voorhanden van de resultaten van de afgelopen jaren. Maar wanneer ben je geraakt door de Europese problematiek, of met Monnet, de "Europese droom"? Het snelst gaat dit, wanneer je je verbonden voelt met landen binnen de EU, omdat je er gewerkt hebt, vanwege een vakantie, of een verhuizing naar een ander land binnen de EU. Deze mogelijkheden zijn voor de hedendaagse Nederlanders volop aanwezig - vooral nu wij binnen de Europese Unie het vrije verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal hebben doorgevoerd. Maar voor ons binnen onze partij ligt het antwoord misschien nog meer voor de hand. De verbondenheid die wij met elkaar voelen als christenen kent geen grenzen, ook niet grenzen tussen naties, en in die verbondenheid heb je het cement en de bouwstenen voor de Europese Unie, waarbij je je van harte betrokken kunt voelen. In die verbondenheid kunnen we de droom van Monnet waarmaken.

Birgit van Dongen-Svensgaard
kandidaat Europees Parlement ●

Samenwerking tussen burenen

Twéehonderd kilometer lang is de grens tussen Zuid-Nederland en Vlaanderen. Daarom is het vanzelfsprekend dat "Grensoverschrijdende samenwerking" al jaren op de agenda staat bij stuurgroepen, projectgroepen en bij politici in onze grensstreek. Het uitwisselen van informatie gaat nu leiden tot een gemeenschappelijke aanpak in onze regio. Bovendien speelt ook de gerichtheid op resultaten een grote rol. Het vrijblijvende karakter van de ontmoetingen van Limburg, Zeeland en Noord-Brabant is omgezet in een serieus streven naar een samenwerking met Vlaanderen die voor de hele regio voordelen oplevert. De intentieverklaring die door de drie Commissarissen van de Koningin van de betreffende provincies in 1992 is ondertekend heeft tot gunstige ontwikkelingen geleid. Woorden worden omgezet in daden. De grensbewoners zullen merken dat de binnengrenzen in de Europese Unie geen belemmering meer zijn. De achterstand, die in de grens-

streek vaak was waar te nemen, wordt opgeheven.

In januari jl. zijn afspraken gemaakt over een aantal concrete projecten op de volgende beleidsterreinen:

-Milieubeheer

Een van de vijf projecten behelst het opzetten van een informatiesysteem voor luchtkwaliteit. Als de resultaten van de verschillende meetnetten bijeen gebracht worden kan men beter inzicht krijgen in oorzaken en gevolgen van luchtverontreiniging.

-Welzijn, volksgezondheid en cultuur

Een onderzoek moet inzicht verschaffen in de thuiszorg in Vlaanderen en Nederland.

-Wetenschapsbeleid, Kennistransfer -ontwikkeling en sociaal economisch beleid
De afstemming tussen Hoger onderwijs en scholingsvoorzieningen enerzijds en Economische en industriële vernieuwing van Midden- en Kleinbedrijf rondom kennisclusters anderzijds zijn twee van de zes projecten in deze categorie.

-Ruimtelijke ordening, Mobiliteit en Infrastructuur

Verbetering van de overlegstructuur op het gebied van ruimtelijke ordening en wederzijds detacheren van ambtenaren staan in deze sector op het programma.

Deze projecten worden voortvarend aangepakt door de projectgroepen, er vindt zelfs een uitwisseling van ambtenaren plaats om met elkaars werkwijze vertrouwd te raken! Ik reken erop dat bedrijven en burgers van meet af aan bij deze activiteiten worden betrokken, het draagvlak voor het nieuwe beleid vereist dat.

Grensoverschrijdende samenwerking wordt werkelijkheid. De overheden echter hebben niet het alleenrecht om de gewenste samenwerking te stimuleren.

Een aardig initiatief van samenwerking tussen Bedrijven in Vlaanderen en Noord-Brabant is BeNeContact'94.

De Kamers van Koophandel en Fabrieken (van Breda en Tilburg) organiseren in samenwerking met de Kamers van Koophandel en Nijverheid (van Antwerpen en de Kempen) op 8 en 9 december '94 een beurs om alle ondernemingen met elkaar in contact te brengen om de economie in deze regio te versterken.

Het grensoverschrijdend zakendoen biedt nieuwe mogelijkheden, vooral als de juridische en fiscale aspecten die nu nog belemmerend werken Europees worden aangepakt.

Aandacht vragen voor de aanpassing van de Europese regelgeving lijkt me één van de vele mooie opdrachten aan de nieuwe Europarlementariërs.

Els Joosten

lid Provinciale Staten Noord-Brabant ●

IRT-brief

De brief van de ministers Van Thijn en Hirsch Ballin met betrekking tot het Interregionaal Rechterteam (IRT) is op het oog weinig bevredigend maar men moet zich realiseren dat in de Nederlandse bestuurlijke en ambtelijke verhoudingen ambtenaren nu eenmaal niet in het openbaar worden afgestraft. De brief is ook uiterst kort maar dat betekent nog niet dat de betrokken ambtenaren van het Openbaar Ministerie en politie niet ernstig onderhouden zijn over hun aandeel in de mislukking van het IRT." Dit zegt Frans Jozef van der Heijden, de politiewoordvoerder van de CDA-fractie.

Hij vindt het voorts nogal opvallend dat direct na het verschijnen van de eerste brief er nog een tweede brief aan de Kamer moet komen. Op het moment dat CD/Actueel ter perse gaat is de inhoud van die brief nog niet bekend.

"De bewindslieden, met name die van Justitie, willen nog eens verduidelijken wat er achter de schermen heeft gespeeld. Het is jammer dat dat in de eerste brief niet gelijk is gedaan maar het geeft wel aan dat er veel meer aan de hand was dan de magere tekst van de eerste brief doet vermoeden." Van der Heijden kan zich voorstellen dat men zich er over verbaast dat de mensen die in het rapport Wierenga het hardst zijn aangepakt zoals Nordholt, Vrakking, Van Randwijck, niet ontslagen zijn. "Men moet zich echter wel realiseren dat dan in één klap de leiding van politie en justitie in het Amsterdamse onthoofd zou zijn zonder dat direct mensen die opengevallen plaatsen zouden kunnen innemen. Bovendien laat het zich niet aanzien dat de problemen met het ontslag van genoemde mensen in een klap zouden zijn opgelost. In dat licht zou men zich kunnen voorstellen dat gekozen is voor schrobbering en niet voor ontslag. Bij de Ambtenarenrechter zou men overigens geprobeerd hebben het ontslag aan te tasten."

Commissie-Van Dijk

Politiewoordvoerder van de CDA-fractie Van der Heijden is erg blij met het advies van de Commissie-Van Dijk die de financiële knelpunten van de politieregio's onderzocht. "De bevindingen van de commissie bevestigen volledig wat ik bij de behandeling van begroting Politie in september naar voren heb gebracht, namelijk dat er nauwelijks goed inzicht bestaat in de wijze waarop de politieregio's het geld besteden in het licht van hun taken. Het is overigens opmerkelijk dat de Commissie-Van Dijk constateert dat er geld bij moet maar tegelijkertijd zegt dat ze niet precies kan aangeven hoe en waar het geld besteed kan worden. Dit was nu precies de tweede klacht die wij in de Kamer uitten in sep-

tember. Je kunt namelijk wel 10.000 man erbij eisen maar als je vervolgens geen goed idee hebt over waar zij ingezet moeten worden en wat zij moeten doen dan koop je daar natuurlijk niks voor." Van der Heijden is ook blij met het rapport omdat nog eens wordt aangegeven dat de reorganisatie van de politie zich nog niet geheel uitgekristalliseerd heeft en er dus ook geen nieuw beeld van de politie gegeven kan worden. "Ik sta op het standpunt dat in wezen de nationale politiebegroting opgebouwd moet zijn uit de beleidsplannen van de regiopolitie. Voorzover er dan meer geld nodig is dan beschikbaar moet het parlement de prioriteiten stellen. Die lijn wordt op zijn minst door de commissie ondersteund met de opmerking dat zonder voldoende geconcretiseerde beleidsdoelstellingen en inzicht in de relatie met de regionale begrotingen, er ook geen verband gelegd kan worden tussen de middelen en de taakuitvoering van de politie. In wezen veegt de Commissie-Van Dijk de vloer aan met de wijze van begrotingen maken die absoluut niet meer past bij de moderne politieorganisatie die tot stand is gebracht."

De aanbevelingen die de commissie doet over informatievoorziening, bedrijfsvoering, begrotingsonderzoek, gemeenschappelijke uitgangspunten voor het gemeenschappelijk overleg met de politievakorganisaties en nationale aansturing van de politie zou Van der Heijden zo opgenomen willen zien in een regeerakkoord, door wie dan ook op te stellen.

Commissie-Welschen

Frans Jozef van der Heijden, die ook woordvoerder ouderenbeleid is, wil alleen een voorlopig commentaar geven op de aanbevelingen van de Commissie-Wel-

schen gedaan in het rapport "Ouderenzorg met toekomst". Deze commissie werd door staatssecretaris D'Ancona van WVC ingesteld na de ontstane commotie over mogelijke sluiting van bejaardentehuizen. Van der Heijden: "Voorlopig omdat de aanbevelingen praktisch vertaald zullen moeten worden in een regeerakkoord. Daarbij zal een ieder zich moeten realiseren dat de aanbevelingen van de commissie grote financiële consequenties hebben die niet gemakkelijk in een bezuinigingsbegroting zijn onder te brengen". Als de CDA'er een aantal aanbevelingen moeten worden in een regeerakkoord. Daarbij zal een ieder zich moeten realiseren dat de aanbevelingen van de commissie grote financiële consequenties hebben die niet gemakkelijk in een bezuinigingsbegroting zijn onder te brengen". Als de CDA'er een aantal aanbevelingen moeten worden in een regeerakkoord. Daarbij zal een ieder zich moeten realiseren dat de aanbevelingen van de commissie grote financiële consequenties hebben die niet gemakkelijk in een bezuinigingsbegroting zijn onder te brengen". Als de CDA'er een aantal aanbevelingen moeten worden in een regeerakkoord. Daarbij zal een ieder zich moeten realiseren dat de aanbevelingen van de commissie grote financiële consequenties hebben die niet gemakkelijk in een bezuinigingsbegroting zijn onder te brengen".

Zuid-Afrika

Jaap de Hoop Scheffer één van de woordvoerders buitenland van de CDA-fractie, heeft gevoelens van grote vreugde over het verloop van het verkiezingsproces in Zuid-Afrika en de wijze waarop de overgang is geformaliseerd. Het waren de eerste verkiezingen na de apartheid. Mandela's partij het Afrikaans Nationaal Congres (ANC) kreeg 62,6 procent van de stemmen. De tweede plaats was voor de Nationale Partij van de voormalige president De Klerk. De Hoop Scheffer ontmoette Mandela drie jaar geleden voor het eerst in Zuid-Afrika. Kort geleden sprak hij hem opnieuw en wel in Den Haag. "Deze man heeft zo'n enorm charisma, het is een man met statuur. Hij heeft na al die jaren gevangenschap zo'n vergevingsgezindheid en is zo tolerant. Ik hoop dat zijn gezondheid het toelaat zijn hele presidentiële termijn vol te maken. Over de combinatie Mandela president en De Klerk vice-president maak ik mij geen zorgen. Beide mannen hebben met elkaar al zoveel meegemaakt en dat heeft hen zeer gelouterd." De CDA'er vindt dat Mandela voor een gigantisch karwei staat. "Nu begint voor

Van der Heijden

(foto Dijkstra BV)

de door het ANC gedomineerde regering een periode waarin het ernst wordt. Politieke uitspraken en beloften moeten worden ingevuld. Zuid-Afrika is eigenlijk een typisch land. Het is tegelijkertijd een eerste en een derde wereldeconomie. Helaas namen 20 miljoen mensen in het land geen deel aan die eerste wereldeconomie. Onder de zwarte bevolking is er een enorme achterstand op het terrein van de huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Het verwachtingspatroon onder deze mensen is nu natuurlijk enorm."

De Hoop Scheffer zegt dat het van het grootste belang is dat men in Zuid-Afrika in staat zal zijn een stabiele economische situatie te creëren omdat anders de investeerders niet zullen komen. "Die investeerders zijn absoluut nodig om de economische groei te bewerkstelligen, die nodig is om al die noodzakelijke uitgaven te doen op het gebied van onderwijs, volksgezondheid en huisvesting."

Een andere conclusie die het CDA-Tweede Kamerlid trekt uit de verkiezingsuitslag is dat de internationale gemeenschap en de donorlanden hun verantwoordelijkheid voor Zuid-Afrika moeten blijven nemen nu daar een begin van democratie van is en dan vooral in nauwe samenwerking. Over die samenwerking hebben regering en Kamer al eens gepraat maar ik ben daar toch enigszins teleurgesteld over. Er moet een nauwe samenwerking komen tussen multilaterale instellingen, de Wereldbank, Verenigde Staten, Europese Unie en de donorlanden. Als dit niet gebeurt ben ik echt bang dat iedere organisatie of land weer z'n eigen prioriteiten voor Zuid-Afrika gaat stellen vanuit allerlei motieven zoals economisch voordeel of invloed."

Brinkman legt commissariaat neer

Fractievoorzitter Brinkman heeft op 4 mei jl zijn commissariaat bij Arscop BV neergelegd. Met zijn mede-commissaris bij deze BV heeft hij afrondende afspraken kunnen maken over de aanvankelijk aan Brinkman toevertrouwde belangen van diens jeugdige familieleden. Dit los van de blijvende familieplichtingen voor Brinkman krachtens testament. Reeds geruime tijd geleden sprak Brinkman met Arscop BV af dat hij een vrije oriëntatie wilde op zijn politieke functie-uitoefening na de verkiezingen. Zodra de procedure van uitschrijving uit het Handelsregister is voltooid zal daarvan mededeling worden gedaan aan de voorzitter van de Tweede Kamer en de waarnemend partijvoorzitter van het CDA. In het kader van die vrije oriëntatie bereidt Brinkman ook een portefeuille-overdracht voor van een tweetal andere (maatschappelijk-culturele) nevenfuncties.

Kamerleden namen afscheid

Op 20 mei jl. nam de CDA-fractie afscheid van de kamerleden die niet meer op de CDA-kandidatenlijst voorkwamen en dus ook niet meer terugkeren in de Kamer. De scheidende kamerleden gingen op de foto met fractievoorzitter Brinkman. V.l.n.r. Gerard van Leijenhof, Jan Nijland, Ton de Kok, Mechtild de Jong, Jan van Noord, Gerrit Geritse, Klaas Tuinstra, Frouwke Laning, Elco Brinkman, Minouche Janmaat-Abee, Thijs van Vlijmen en Tom Vreugdenhil.

(foto Mieke Schlaman)

Deetman opnieuw Kamervoorzitter

Het doet Wim Deetman goed dat de Kamer hem opnieuw tot voorzitter heeft gekozen. Van de 140 uitgebrachte stemmen gingen er 137 naar Deetman. "Daar spreekt waardering uit en dat is prettig", zegt hij. Deetman liet enige tijd al weten toen wel eens geopperd werd dat hij mogelijk tot andere ambten geroepen zou worden dat het Kamervoorzitterschap zijn voorkeur heeft. Nu zegt hij: "Ik ben blij door te mogen gaan en ik wil dat weer voor vier jaar doen. Er moeten wel heel bijzondere omstandigheden zijn wil ik het voorzitterschap opgeven." Deetmans naam blijft onlosmakelijk verbonden met de staatkundige en bestuurlijke vernieuwing die onder zijn voorzitterschap in gang werd gezet. Voor de komende jaren noemt Deetman het zaak vast te houden wat is binnengehaald, zoals de burger meer betrekken bij Den Haag zoals dat bijvoorbeeld werd gedaan bij de opening van de nieuwe Tweede Kamer. Tal van besluiten die werden genomen in de debatten over de bestuurlijke en staatkundige vernieuwing moeten de komende tijd worden geïmplementeerd. "De Kamer zal richting kabinet goed de vinger aan de pols moeten houden dat die besluiten inderdaad uitwerking krijgen. Verder moet de Kamer haar eigen functioneren in de gaten houden. We hebben een nieuw reglement van orde en het is de kunst om ook

echt de bedoelingen van dat reglement waar te maken. Dus debatten op hoofdlijnen, heel kort na indiening van een wetsontwerp en waarbij de fracties ook direct kleur bekennen. Het gevaar van toch weer versluieren zit er altijd in. Kortom, er is ook een mentaliteitsverandering nodig. De debatten zullen daardoor ook levendiger kunnen worden."

Volgens Deetman zal de verhouding tussen Kamer en kabinet de gemoederen de komende jaren ook wel bezighouden. "Ongeacht welk kabinet er komt zal de Kamer met een meer dualistische inslag moeten opereren, dus losser van het kabinet. Van de kant van ministers en staatssecretarissen moet meer ingezien worden dat de Kamer als medewetgever een eigen verantwoordelijkheid heeft. Dat bij coalities er onderling contact is ook met de geestverwanten in een kabinet is goed maar dan wel in het kader van een debat en niet vooruitlopend op een debat. Kortom, in de Kamer geen voorgekauwde en voorgekookte zaken." Een belangrijk punt vindt Deetman de controle op Brussel. "We moeten er voor zorgen dat de nationale parlementen voldoende greep, controle houden op wat ministers op Europees niveau afspreken. Dit geldt te meer daar in het Verdrag van Maastricht afspraken zijn gemaakt die niet onder de controle vallen van het Europees Parlement. Dit democratisch gat is een probleem dat de komende jaren getackeld moet worden."

Marianne Fennema

Functioneren Partijcongres

Officieel is het Partijcongres, bestaande uit afgevaardigden van de basis van het CDA - namelijk de plaatselijke afdelingen - het "hoogste orgaan" binnen het CDA. Wie de taakomschrijving van het Partijcongres kent of er wel eens aan heeft deelgenomen weet beter. Feitelijk is het congres een bekrachtigingsmechanisme voor door de partijkaders (partijbestuur, Partijraad etc.) voorbereide en vastgestelde besluiten. Een belangrijk voorbeeld is het landelijk verkiezingsprogramma. Het Partijcongres mist het recht om dit programma te amenderen, ontbeert dus elke wezenlijke invloed hierop en wordt zodoende gereduceerd tot wat wel "een applausmachine" genoemd wordt.

Binnen het Partijcongres vindt dus niet plaats wat daar zou kunnen en moeten gebeuren, namelijk een democratische toetsing van de handelingen en voorstellen van de partijkaders. Zo'n democratische toetsing vindt uiteindelijk toch plaats, maar dan buiten de partij en kan dan - zoals we in de recente verkiezingsstrijd hebben kunnen merken - tot onplezierige verrassingen leiden.

Naar mijn mening is derhalve een wijziging van de taakomschrijving van het Partijcongres en de bijbehorende werkwijze, geboden, zodat dit congres daadwerkelijk gaat functioneren als het hoogste orgaan in democratische zin binnen het CDA. De voordelen zijn evident:

- er vindt een tijdige toetsing en bijstelling van de handelingen en voorstellen van de partijkaders plaats, in plaats van dat dit

achteraf, door de buitenwacht, moet geschieden;

- indien de basis van het CDA een wezenlijke invloed kan uitoefenen op de vaststelling van zeer belangrijke besluiten, zoals het verkiezingsprogramma kan zij zich hiermee weer identificeren en helpen deze met kracht uit te dragen, in plaats van dat dit steeds meer een taak wordt van met PR-professionals gevulde campagnestaven.

H.S.M. Kruijer,
Heemstede

Gestruikeld, doch niet gevallen

Het CDA is gestruikeld, doch niet gevallen". Bij verwerking van de verkiezingsnederlaag voor het CDA schiet mij deze tekst uit het Nieuwe Testament te binnen. De feiten spreken voor zich. Eerst leek het er op dat het CDA zou vallen. Gelukkig bleef het bij een struikelpartij. De vraag blijft echter: Waarover zijn wij gestruikeld?" Dan komen de reacties los. "Verwardend" zegt de oud-Belgische premier Martens. "Onsystematisch" voegt demissionair minister Andriessen daaraan toe. Het lijkt erop alsof de campagne voor de kiezer niet samenhangend is overgekomen. Het CDA staat voor een groot karwei. Dat vraagt om een sterke partij en een gezamenlijk optreden, ook tijdens de campagne. In de pers is echter een controverse gesuggereerd tussen Lubbers en Brinkman. Het CDA heeft zich sterk willen maken

voor een lange termijn-beleid, ook voor onze ouderen. De kiezer heeft dit niet begrepen. Het ouderenbeleid werd een breekpunt en ouderenpartijen vonden een gat in de verkiezingsmarkt. De discussie over commissariaten van volksvertegenwoordigers loopt al geruime tijd. Anderen wilden onze fractievoorzitter laten struikelen over een "familiesteen des aanstoots". Het CDA heeft hierin de toets der kritiek doorstaan. Zij is niet gevallen en niet door de knieën gegaan.

Vervolgens zijn de uitspraken van demissionair minister Hirsch Balling uit zijn verband getrokken. Hij wilde slechts kenbaar maken dat de zorg voor het leven bij het CDA welgeborgen is. Duidelijk is dat het CDA zich hiermee als partij heeft geprofileerd. Bij vorige verkiezingscampagnes kwamen ethische kwesties nauwelijks aan de orde.

Een laatste aspect in dit verband betreft de voorlichting. Doel was een aanbod van vele items om zoveel mogelijk kiezers binnen te halen. Het was wellicht beter geweest wanneer de resultaten van het regeringsbeleid als inzet waren gebruikt voor het nieuwe kabinet. Tot nu toe fungeerde het CDA als bruggenbouwer tussen liberalen en socialisten. Thans lijkt D66 deze belangrijke functie over te nemen. Het is de vraag of D66 voldoende pijlers kan leveren en of PvdA en VVD elkaar als coalitiepartner zullen accepteren. Een paarse coalitie zie ik er op voorhand niet komen. Er is en blijft hoop. Laat de honden verder maar blaffen.

mr.D.R. van Ee,
Ede

Agenda

Maandag 30 mei

Manifestatie Europese verkiezingen

Plaats: fort St. Pieter, Luikerweg 80, op de St. Pietersberg in Maastricht

Aanvang 19.30 uur

Sprekers: lijsttrekker Maij-Weggen en minister-president Lubbers

Er is verder een forumdiscussie met Eurokandidaten.

Na het officiële gedeelte is er de gelegenheid tot informeel contact met de aanwezige CDA-vertegenwoordigers.

Maandag 6 juni

Manifestatie Europese verkiezingen

Plaats: Gooilandtheater, Luitgardeweg te Hilversum

Aanvang 19.30 uur

Sprekers: lijsttrekker Maij-Weggen, staatssecretaris Van Rooy en minister Kooijmans

Er is verder een forumdiscussie met Euro-kandidaten.

Na het officiële gedeelte is er de gelegenheid tot informeel contact met de aanwezige CDA-vertegenwoordigers.

Voorjaarspartijraad in Utrecht

Op zaterdag 11 juni a.s. vindt in het Jaarbeursgebouw te Utrecht de Voorjaarspartijraad plaats. De partijraad kent alleen een ochtendgedeelte.

Om 9.00 uur begint het huishoudelijk gedeelte met o.a. de vaststelling van de jaarrekeningen en de herziene meerjarenbegroting. Daarna begint om 9.45 uur het politiek gedeelte met o.a. het afscheid van partijvoorzitter Van Velzen, Euro-delegatieleider Penders en een aantal partijbestuursleden. Er zijn toespraken van fractievoorzitter Brinkman en Euro-lijsttrekker Maij-Weggen en discussies over actueel politiek beleid.

De partijraad wordt om 13.00 uur afgesloten met een lunch.

De kosten voor deelname bedragen f 32,50 (inclusief lunch) en f10,- (exclusief lunch). Men kan het juiste bedrag overmaken op girorekening 102575 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA Den Haag o.v.v. Voorjaarspartijraad 1994.

(foto Elzabet Veenendaal)

De donderslag van 3 mei

De verkiezingsuitslag van 3 mei moet beschouwd worden als een donderslag. De betekenis ervan kan slechts gezien worden tegen de achtergrond van lange termijn-ontwikkelingen. Welke is nu die lange termijn-ontwikkeling?

Indien we als uitgangspunt de eerste verkiezingen nemen na de invoering van het algemeen kiesrecht - die van 1918 - kunnen we het volgende vaststellen. De sociaal-democratie heeft bij de jongste verkiezingen een resultaat behaald dat iets beter is dan in 1918. De liberale politieke stroming heeft een enorme winst behaald. De christen-democratie tenslotte is meer dan gehalveerd.

Als tweede uitgangspunt kan 1946 worden genomen. Ook in vergelijking daarmee zien we dezelfde trends: enorme winst voor de liberale stroming, stabilisatie van de sociaal-democratie en een halvering van de christen-democratie.

De halvering van de christen-democratie heeft zich in twee etappes afgespeeld: één derde van de aanhang werd verloren tussen 1965 en 1972, en van de overgebleven rest werd nog eens één derde verloren op 3 mei. Overigens moet vermeld worden dat het CDA ook bij de overwinning van 1986 nooit op het oude peil is teruggekomen: de uitslag van 1986 bleef achter bij die van 1971.

De structurele trend in de twintigste eeuw is dat een verschuiving heeft plaatsgevonden van christen-democratie naar liberalisme, dat wil zeggen naar een stroming waarbinnen de individuele persoonlijkheid in hoog aanzien staat.

Is deze trend nu in overeenstemming met de maatschappelijke ontwikkeling? Dat is ongetwijfeld het geval. De gebeurtenissen tussen 1965 en 1972 vielen niet toevallig samen met het Tweede Vaticaans Concilie, waarop meer ruimte werd geboden voor de individuele gelovige. De uitslag van 1994 laat zien dat het proces van emancipatie nu ook de meer traditionele groeperingen bereikt heeft: boeren, tuinders en ouderen. De omgevingsituatie waarin het CDA opereert verandert dus snel en fundamenteel. Dat is ook het geval met betrekking tot de samenstelling van het maatschappelijk middenveld. Het is te verwachten dat organisaties als het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW), het Nederlands Christelijk Ondernemers Verbond (NCOV) en de Nederlands Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB) over enkele jaren niet meer zullen bestaan. Dit impliceert dat zogenoemde speciale organisaties vervangen worden door organisaties die géén speciale band met het CDA onderhouden. Voorts verschuift de electorale samenstelling: boeren en tuinders leveren nog slechts zes van de honderdvijftig zetels, ouderen reeds dertig. Wat de ker-

ken betreft valt te constateren dat hun aandeel in de bevolking gestadig afneemt en dat van de kerkgangers een steeds geringer percentage op het CDA stemt. Het CDA staat nu voor de noodzaak om een antwoord te formuleren binnen deze maatschappelijke context. In de eerste plaats dient het CDA artikel 3 van haar Program van Uitgangspunten (PvU) serieus te nemen. "Het CDA richt zich zonder onderscheid tot de gehele Nederlandse bevolking." Dit betekent allereerst dat het CDA géén bestuurderspartij is, doch een volkspartij. Verder betekent dit dat het CDA er niet is voor bepaalde bevolkingsgroepen in het bijzonder, en voor andere groepen in mindere mate of helemaal niet.

Het aanvaarden van het Evangelie als grondslag voor het politiek handelen, artikel 1 van het PvU, sluit uit dat een technocratisch beleid gevoerd wordt, dat gedomineerd wordt door economisch en rendementsdenken. Het sluit eveneens uit dat we weer een kabinetsformatie krijgen zoals in 1989, waarbij het CDA het volledige ministerie van Onderwijs en Wetenschappen - en dat van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) prijs gaf aan de Partij van de Arbeid zonder dat deze partij daarom vroeg. Het sluit ook een situatie uit waarbij slechts drie CDA-gedeputeerden het onderwijs in hun portefeuille hebben. De harten van de kiezers worden niet gewonnen door geld, doch door ideeën.

De C van het CDA dient niet beperkt te blijven tot christelijk onderwijs, abortus of euthanasie. De pretentie van onze partij is nu juist dat de C ook te maken heeft met de omvang van de ontwikkelingshulp, de hoogte van het minimumloon en de verhouding van actieven/niet-actieven.

Artikel 3 van het PvU geeft aan dat het CDA in de eerste plaats een Nederlandse partij is en pas daarna een afdeling van de Europese Volkspartij. Verwaarlozing van de Nederlandse taal en geschiedenis leidt tot versplintering van het saamhorigheidsbesef van de natie en daarmee tot moeilijker regeerbaarheid.

Artikel 14 van het PvU tenslotte verplicht tot dualisme. Indien het CDA deel uitmaakt van een drie partijen-kabinet, heeft dualisme alleen kans van slagen indien de politieke leider van dat kabinet géén deel uitmaakt.

Prof. mr. dr. A. Postma
Eerste Kamerlid voor het CDA

Europa meer zichtbaar maken

Op 9 juni aanstaande gaan miljoenen Europese burgers naar de stembus om weer voor een periode van 5 jaar de leden van het Europees Parlement te kiezen. Welke invloed heeft Europa eigenlijk op concrete beleidsterreinen? CD/Actueel sprak met de Rotterdamse wethouder Smit, coördinator Wouters van de Stichting Euregio Maas-Rijn en met het net herkozen Tweede Kamerlid Biesheuvel. Welke invloed ondervinden zij in hun dagelijkse werk van Europa en in hoeverre hebben zij nog ruimte om een eigen beleid voeren?

René Smit is wethouder in Rotterdam met o.a. de Haven in zijn portefeuille. In Rotterdam zijn de buitengrenzen van Europa duidelijk door de douane in de haven. In een stad waar handel en economie zo'n grote rol spelen merk je de directe invloed van Europa bijvoorbeeld door die douane. Smit: "Maar ook door milieueffingen en vestigingseisen voor bedrijven in de haven en daarbuiten. Daar merk je dat je als Nederland en zeker als lokale overheid alléén niet zoveel uit kunt richten dan wel het vestigingsklimaat sterk negatief kunt beïnvloeden. Alleen met Europees beleid is effectief aan milieuverbetering te werken. Rotterdam kiest bijvoorbeeld voor samenwerking met andere grote havensteden in Europa. Samen worden afspraken gemaakt om bepaalde milieumaatregelen te treffen. Maatregelen per haven kunnen scheidingslijnen in de richting van de concurrent jagen. Ook wat betreft een moeilijk probleem als drugshulpverlening werken we samen met andere grote Europese steden en proberen we te leren van elkaar."

Als u een balans moet opmaken van mogelijkheden die Europa biedt tegenover de beperkingen, hoe slaat die balans dan door?
"Zeker positief. Als grote havenstad ben je immers sterk afhankelijk van internationale handel. En als het dan over beperkingen gaat, komen die eerder uit Den Haag dan uit Brussel! Er is sprake van een ongehoord 'doorgeregeld' complex."

Wat merkt de Nederlandse burger nu ei-

genlijk van Europa?

"Dat is een kwestie van sociaal-culturele integratie. Mensen merken het als ze de grens overgaan, ze merken het aan allerlei soorten produkten die verhandeld worden. Mensen in de grensregio's kunnen eenvoudig even hun boodschappen doen in het buitenland."

Sterke voorzitter

Smit noemt het wel jammer als Europa alleen op economisch terrein zichtbaar zou zijn. Hij stelt dat het ook belangrijk is dat er zich een stevige Europese overheid ontwikkelt die aan de ontwikkelingen enige sturing kan geven, kaders schept en zorgt voor de handhaving van regels. Maar dit is

Pieter Jan Biesheuvel: "Het wordt wèl steeds moeilijker om ons systeem van sociale zekerheid met zijn eigen kenmerken, die deels ook terug zijn te voeren op onze cultuur, te behouden."

voorsnog lastig, de verschillen tussen landen zijn groot, de ontwikkelingen gaan langzaam.

Smit: "Daarom hoop ik op een sterke nieuwe voorzitter van de Europese Commissie - bij voorkeur een Rotterdammer - die in staat is om stap voor stap verder te gaan op dit pad. Wat dat betreft heb je niet zozeer iemand met grote visies nodig. Ook het Europees Parlement moet hierbij een steeds belangrijker rol gaan spelen."

Is dat Europees Parlement wel voldoende zichtbaar?

Smit: "Het Europees Parlement wordt steeds meer een gewoon parlement. Dat moet ook wel; als je verder wil met Europa

heb je een relevant politiek orgaan nodig. Op het terrein van verkeer en vervoer merk ik dat het Parlement bovenop de ontwikkelingen zit. De verkiezingen van 9 juni zijn belangrijk, zeker ook voor de christen-democratie in Europa. De Europese Volkspartij kan aantonen dat ze op basis van een duidelijk Europees programma kiezers aan zich bindt, en niet op basis van nationale issues. Europese christen-democraten kunnen over nationale grenzen heenstappen!"

Euregio

Waar Europese samenwerking misschien nog wel het beste zichtbaar wordt is in de verschillende Euregio's in de grensgebieden van Nederland, Duitsland en België.

In het Verdrag van Maastricht (1992) werd prominent aandacht geschonken aan deze concrete en zeer directe samenwerkingsvorm. Burgers in de grensstreek leren elkaar kennen, wer-

ken waar mogelijk samen en wisselen informatie uit.

"Maar het gaat verder," zo vertelt de heer **Wouters**, coördinator van de Stichting Euregio Maas-Rijn. In dit gebied, dat zich uitstrekt van de Regio Aken (Duitsland) via de Limburgse streek rond Maastricht en Heerlen tot de Vlaamse provincies Luik en Limburg, bestaat al twintig jaar een unieke bestuurlijke samenwerking.

Wouters: "We werken samen op sociaal-cultureel en economisch terrein, maar ook op het gebied van openbare orde en veiligheid. Zo hebben we onlangs afspraken gemaakt over de coördinatie van hulpdiensten bij eventuele rampen; een gezamenlijke helicopter is beschikbaar om in

zo'n geval ingezet te worden."

Hoe is deze speciale samenwerking ontstaan?

"Twintig jaar geleden kenden de regionale politici en bestuurders elkaar niet of nauwelijks. Men sprak elkaars taal niet en er waren vrijwel geen onderlinge contacten. Als je elkaars bureaus bent, kun je twee dingen doen: je kunt elkaar bevechten of je kunt in onderling overleg samenwerken. Hier is voor het laatste gekozen. Met vallen en opstaan is er geprobeerd om concrete vormen te vinden voor samenwerking. Vroeger waren de betrekkingen tussen landen het exclusieve terrein van de ministers van Buitenlandse Zaken en de ambassadeurs en er gebeurde op het heel concrete grensniveau niets. Toen hebben wij het initiatief overgenomen en dat werd aanvankelijk in de verschillende hoofdsteden wel wat argwanend bekeken. Maar toen bleek dat we ons hier in deze regio heus niet als een zelfstandig hertogdom zouden afscheiden, ebde de schrik allengs weg. Toen we startten kon de Euregio over een budget van 100.000 gulden beschikken. Inmiddels is dat 30 miljoen."

Speelt het Europees Parlement hier ook nog een speciale rol?

"Jazeker, ook dit Parlement heeft goed oog voor de regio. Zo kunnen wij putten uit het Interreg-programma dat ons financiële middelen biedt. En terecht overigens, want wanneer Europese politici spreken over 'subsidiariteit' kunnen ze de regio's eenvoudigweg niet links laten liggen."

Organisatie

Het ambtelijk bureau van de Stichting telt inmiddels zeven medewerkers en is gevestigd onder het dak van het Gouvernement

in Maastricht. De medewerkers zijn afkomstig uit alle drie deelnemende landen van de Europese Unie. Wouters zelf bijvoorbeeld is een Vlaming. Hij is voorstander van een stap-voor-stap-model voor samenwerking.

Wouters: "Men hoeft niet eerst een totaalplan uit te denken compleet met institutionele structuur en democratische volksvertegenwoordiging alvorens tot samenwerking over te gaan. Je moet gewoon ergens beginnen en gebruik maken van de mogelijkheden die er zijn. Houd je bij de alledaagse problemen en vertil je niet aan allerlei grootschalige problemen. De stichting heeft dan ook formeel niet echt macht; iedere deelnemende partner behoudt zijn eigen bevoegdheden. In de toekomst worden we waarschijnlijk een openbaar lichaam, maar daar is eerst een trilateraal verdrag voor nodig. En voor we zover zijn... We moeten eerst maar eens een hanteerbare juridische vorm zien te vinden. Een consultatieve raad, een rechtstreeks door de burgers gekozen parlement, komt er dan ook op termijn wel."

Sociale zekerheid

Pieter Jan Biesheuvel merkt op zijn beleidsterreinen in de Tweede Kamer, Sociale zekerheid en Verkeer en Waterstaat, ook steeds nadrukkelijker de invloed van Europa op het nationale beleid.

Het zojuist herkozen kamerlid zegt: "Ik heb lange tijd gedacht dat onze sociale zekerheid die we sinds 1901 hebben opgebouwd, onze nationale trots was en ook wel zou blijven. Het is nu echter toch wel duidelijk geworden dat we ons systeem zullen moeten aanpassen. Om een voorbeeld te noemen, wat betreft de gelijke behandeling van man en vrouw moeten we constateren dat de positie van de vrouw in

de volksverzekeringen nog aanpassingen behoeft. Op twee punten dwingt Europa ons tot veranderingen: ten eerste de systematiek, en ten tweede de premies die in Nederland op arbeid worden geheven. Dat laatste verhoogt de arbeidskosten en dat creëert in Europa een concurrentievervalsing. Als je als land je concurrentiekracht wilt behouden zul je dus aan de premies iets moeten doen."

Stelt het Europees Parlement veel beperkingen aan de regelgeving op het gebied van de sociale zekerheid?

Biesheuvel: "Ik heb de indruk dat er vanuit het Europees Parlement nu ook initiatieven genomen worden om afspraken te maken over de sociale zekerheid. Zo wordt er al over het minimumloon gesproken. De vraag is dan willen we uniformiteit of staan we onderlinge verschillen toe tussen Europese lidstaten? Het wordt wel steeds moeilijker om ons systeem met zijn eigen kenmerken, die deels ook terug zijn te voeren op onze cultuur, te behouden. Dat neemt overigens niet weg dat ons land zich ook nu al gewoon aan de internationale verdragen en regels zal moeten houden."

Verschillen

Zijn de verschillen op het gebied van de sociale zekerheid erg groot tussen de landen?

Biesheuvel: "De verschillen liggen met name bij de volksverzekeringen. Die staan onder druk. Je ziet dat dit soort verzekeringen niet altijd past binnen de internationale regels en gewoontes. De benadering van een verscheidenheid aan individualisering bijvoorbeeld verschilt sterk per land. Het is ook een volumevraagstuk waarvoor velen premies moeten opbrengen. Voor de werknemersverzekeringen zie ik minder problemen."

Is er veel contact tussen het Europees en het nationale parlement?

"Op de terreinen van Sociale Zekerheid en Verkeer en Waterstaat waar ik woordvoerder voor ben heb ik goed contact met onze Europarlementariërs Pronk en Cornelissen, ook in het kader van de Vaste Kamercommissie van Verkeer en Waterstaat trouwens. Hoewel ik er voor ben dat de echte Europese beslissingen ook daadwerkelijk op Europees en niet op nationaal niveau genomen worden, moeten de nationale parlementen natuurlijk wel alert zijn op belangrijke Europese ontwikkelingen. Ik ben geen voorstander van een dubbelmandaat maar ik vind het goed dat er nationale politici naar het Europees Parlement gaan en daarnaast Europarlementariërs naar Den Haag. In het algemeen vinden mensen Europa nog te ver weg. Europa moet meer zichtbaar worden!"

Eiko Smid

Rotterdam kiest voor samenwerking met andere grote havensteden in Europa. (foto Dijkstra BV)

Het tijdperk Lubbers 1982-1994

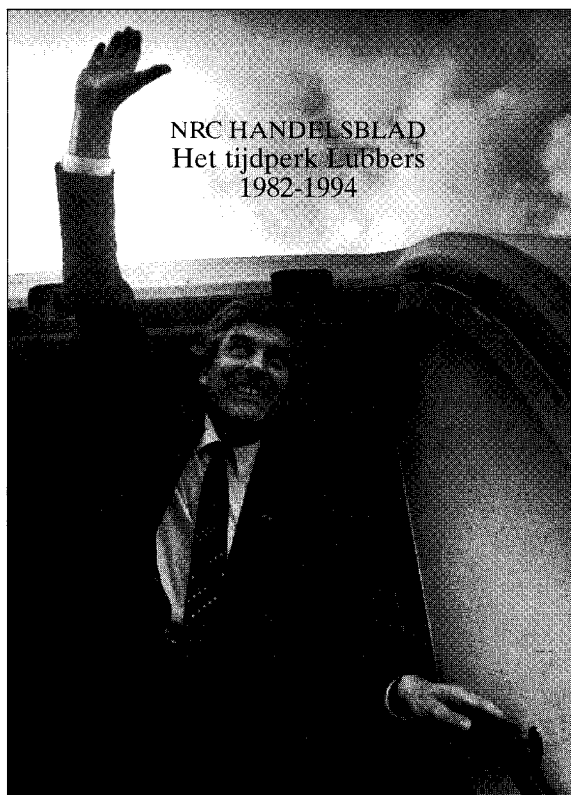

Foto: Vincent Mentzel

Medio mei heeft NRC Handelsblad de publikatie "Het tijdperk Lubbers" uitgebracht. Het boek blikst terug op de twaalf jaar waarin drs. R.F.M. Lubbers onafgebroken minister-president van Nederland was. Jaren waarin Nederland worstelde met de kruisraketten, waarin het no nonsense beleid werd geïntroduceerd en de verzorgingsstaat ter discussie kwam te staan.

Het boek is samengesteld uit artikelen, interviews, momentopnamen en een reeks indringende foto's uit twaalf jaar NRC Handelsblad. Het afsluitende hoofdstuk geeft een beeld van het premierschap van Lubbers, geschetst door enkele tientallen politici en bestuurders die speciaal voor dit boek zijn ondervraagd door de Haagse redactie van NRC Handelsblad. De 128 pagina's tellende uitgave is daarmee een document geworden om twaalf jaar Lubbers als tijdsbeeld vast te houden.

"Het tijdperk Lubbers" is een uitgave, exclusief voor lezers van NRC Handelsblad en kost f 25,-, inclusief

verzendingkosten. Het boek (formaat 21 x 30 cm) is niet verkrijgbaar in de boekhandel.

Als u een proefabonnement op NRC Handelsblad neemt (of als u reeds abonnee bent), kunt u het boek bestellen. Vul onderstaande bon in en stuur deze in een gefrankeerde envelop naar: NRC Handelsblad, Postbus 8811, 3009 AV Rotterdam, onder vermelding van "Lubbers".

B E S T E L B O N

Naam: _____ m/v

Adres: _____

Postcode/woonplaats: _____ E218

neemt een proefabonnement van vier weken op NRC Handelsblad voor slechts f 19,95. (Over de betaling ontvangt u bericht.)

Ik bestel bovendien _____ exemplaren van "Het tijdperk Lubbers" à f 25,- = f _____ en machtig de Nederlandse Dagbladunie B.V. tot een éénmalige automatische afschrijving van het verschuldigde bedrag van

Girorekeningnr.*

Bankrekeningnr.*

Handtekening: _____ Datum: _____

* Indien u het niet eens bent met de afschrijving heeft u een maand de tijd om de bank/giro opdracht te geven het bedrag terug te boeken.

CDA ACTUEEL

MEER OPENHEID EN DISCUSSIE IN PARTIJ BEPLEIT

HIRSCH BALLIN WIL GEEN IRT-OBSESSIE ONTWIKKELEN

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

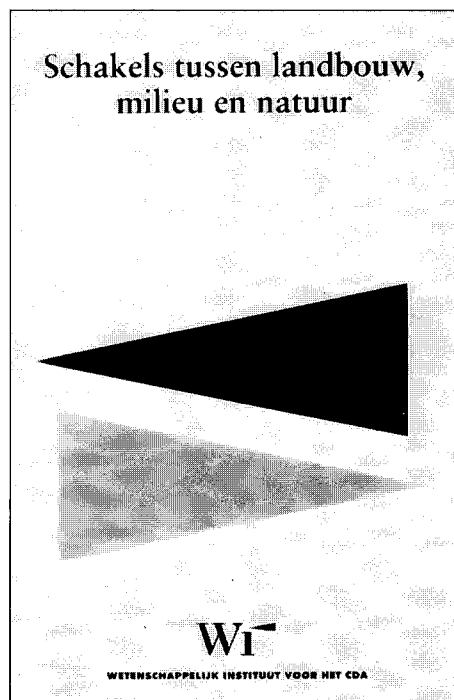
Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke producten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-Dop, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-de Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen,
G. Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuypersstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

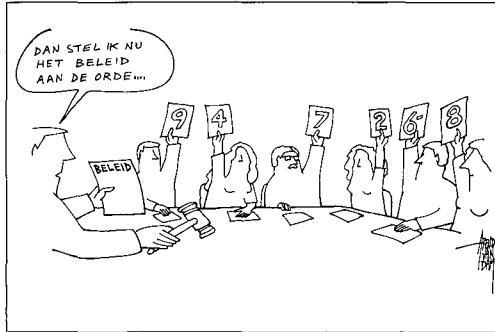
De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 - 7400
(42,5 ct/pm).

“Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers.”

Foto voorpagina:
Fotopersbureau Noordoost

(foto Hans Hordijk)

En verder:

<i>Uw mening</i>	6	<i>CDJA</i>	16
<i>Column waarnemend partijvoorzitter</i>	7	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>IRT-geest nog lang niet bezworen</i>	8,9	<i>Euthanasie-kwestie bepaalde mede</i>	
<i>'Het tijdperk Lubbers' besproken</i>	10	<i>moment aftreden Ernst Hirsch Ballin</i>	18,19
<i>Commentaren</i>	11	<i>Tweede Kamer</i>	20
<i>Drie jaar parse coalitie in Zuid-Holland</i>	14	<i>Aan de orde</i>	21
<i>Holland één provincie: monster, monstrem</i>		<i>Na een periode van verrechtsing moet</i>	
<i>of het leeuwen-deel</i>	15	<i>het CDA nu een socialer gezicht krijgen</i>	22,23

Commentaar

Verder met Lubbers!

Cynisme is plotseling in de mode geraakt. Die houding van “wat heeft het allemaal voor zin” is ook de discussie over de benoeming van Ruud Lubbers tot voorzitter van de Europese Commissie gaan beheersen. Lubbers kan kennelijk geen goed meer doen. Zijn verdiensten voor land en partij zijn in heel korte tijd vergeten. Maar als er toch één Nederlander is die in staat is tot en kans maakt op het bekleden van dit hoge Europese ambt, dan is dit wel Ruud Lubbers. Zijn kandidatuur heeft zin. Europa verdient niet minder.

Toch blijven er velen die in die sfeer van cynisme nu hun mond durven open te doen. Het is de kritiek die zij jaren lang hadden opgezouten, maar niet durfden uitspreken uit vrees voor hun carrière. Van her en der komen de (oud-) Kamerleden hun gram halen op Ruud Lubbers. Lubbers zou de schuld zijn van de slechte verkiezingsuitslagen. Lubbers zou alles te veel vanuit het Torentje hebben willen regelen. En dat terwijl toch de meeste critici - boven het tweede garnituur zullen ze wel nooit uitstijgen - zo ver zijn kunnen komen dankzij de successen die het CDA aan Ruud Lubbers heeft te danken.

Het CDA verkeert in een positie dat het al zijn sterke punten moet koesteren. Lubbers was en is daar één van. Mocht Ruud Lubbers voorzitter worden van de Europese verkiezingen, dan is dat óók een steun in de rug voor het CDA.

Vandaar: Verder met Lubbers! Is het niet in Nederland, dan toch zeker in Europa.

Theo Brinkel

As Bonn-Parijs mag niet allesbepalend zijn

Volgens minister Kooijmans van Buitenlandse Zaken wordt het tijd dat Nederland de voorzitter van de Europese Commissie gaat leveren. Hij vindt het slecht voor de betrokkenheid van de burger bij Europa als de indruk gaat ontstaan dat in de Europese Unie sommige lidstaten meer in de melk te brokkelen hebben dan anderen. CD/Actueel sprak met de minister naar aanleiding van de Eurotop die op 24 en 25 juni in het Griekse Corfu plaatsvindt.

We zijn op weg naar de Europese Raad, de topontmoeting van regeringsleiders en staatshoofd van de Europese Unie, in Korfoe eind deze maand. Aan de orde komt daar de opvolging van de Jacques Delors, de nieuwe voorzitter van de Europese Commissie. De Nederlandse pers doet nogal schamper over de kansen van minister-president Ruud Lubbers op dat ambt. Brengt, volgens Hanja Maij de kandidatuur van Lubbers zelfs schade toe. Kooijmans: "Wat ik gemist heb in de Nederlandse pers is een beklemtoning dat Nederland van de oorspronkelijk zes oprichters van de Europese Gemeenschap, het enige land is dat nog nooit een reguliere voorzitter van de Europese Commissie heeft geleverd. Als we, zoals nu, een goede kandidaat hebben, wordt het tijd dat ook Nederland zijn voorzitter mag leveren. Niemand betwijfelt de kwaliteiten van Ruud Lubbers. Ze kennen hem ook allemaal erg goed."

Dat aspect telt volgens Kooijmans mee in de besluitvorming. "Daarnaast vind ik, en dat komt nu terecht iets meer in de commentaren op, dat het de betrokkenheid van de burger bij Europa niet ten goede komt als de indruk gaat ontstaan dat in de Europese Unie sommige lidstaten meer in de melk te brokkelen hebben dan anderen." Kooijmans doelt op de recente ontmoeting tussen president Mitterrand en bondskanselier Kohl in Mulhouse. "De As Bonn/Parijs is als motor achter de Europese integratie van ongeloflijk groot belang. Maar dat mag er nooit toe leiden dat die As ook allesbepalend is. Als wij alsmear spreken over verbetering van de betrokkenheid van de burger bij de besluitvorming, moeten wij ons realiseren dat de democratie begint

bij de wijze waarop de lidstaten met elkaar omgaan." Of Kohl en Mitterrand in hun ontmoeting in Mulhouse een voorkeur voor de Belgische premier Dehaene zijn overeengekomen kan de minister niet zeggen. Kooijmans: "Ik moet het ook uit de krant halen. In ieder geval gaan dat soort geruchten de wereld in zonder dat de overige lidstaten daar mee gemoeid zijn geweest."

De benoeming van een opvolger van Delors is niet een normale kandidatuur zoals die geldt voor functies bij de Verenigde Naties of andere internationale organisaties. "In dergelijke gevallen probeer je naamsbekendheid te verkrijgen voor je kandidaat, dan laat je zo'n kandidaat rondreizen om van zijn ideeën blijk te geven.

Wanneer de Italiaanse neofascisten iets zeggen of doen dat in strijd is met de waarden van de Europese Unie en de internationale gemeenschap, dan moet je daaruit consequenties trekken.

De benoeming van een voorzitter van de Commissie is heel iets anders. Het is een "Chefsache" zoals dat zo keurig heet in het jargon. Een zaak die op het niveau van de regeringsleiders en de Franse president wordt uitgemaakt. De ministeries van Buitenlandse Zaken in de lidstaten zijn daar toch minder bij betrokken. Bovendien zijn de kandidaten al lang van te voren bekend. Je hoeft het produkt niet meer aan te prijzen."

Duitse en Franse voorzitterschap
Na de Top in Corfu zal Duitsland het voorzitterschap van de Europese Unie overnemen van Griekenland. Het zal in de eerste helft van 1995 worden opgevolgd door Frankrijk. Beide landen hebben zich

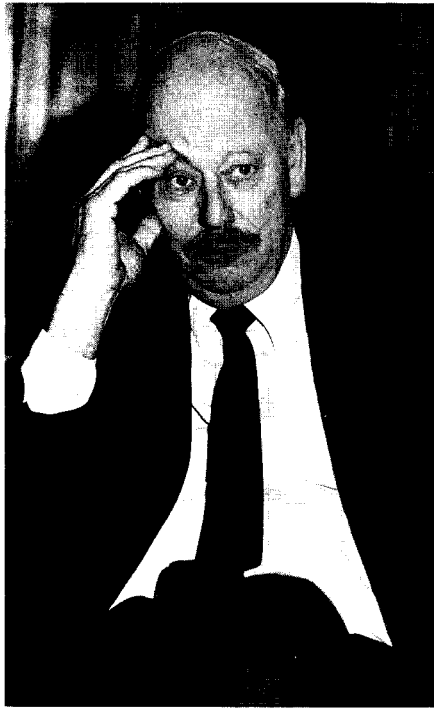
voorgenomen nieuwe impulsen te geven aan het integratieproces. Kooijmans: "Ik juich het op zichzelf toe dat er twee voorzitterschappen komen waarvan verwacht mag worden dat zij een duidelijke koers hebben. Dat zij hun beleid voor de opeenvolgende voorzitterschappen van te voren met elkaar doorgenomen hebben vind ik ook positief te waarderen. Heel belangrijk is hoe we verder gaan met de Economische en Monetair Unie (EMU). Het is de Duitse, de Franse, maar ook de Nederlandse, wens dat de EMU wordt gezien als een noodzakelijk sluitstuk van het in tact houden van de interne markt. Wat dat betreft zal er van het Duitse en Franse voorzitterschap een activerende rol uitgaan. Voor Duitsland is de relatie met Midden en Oost Europa van buitengewoon groot belang. Ook dat zal duidelijker in de steigers komen te staan. "Op de derde plaats is er het essentiële vraagstuk van de Europese institutionele structuren. Iedereen ziet in dat je de Unie niet zomaar kan uitbreiden zonder dat je de instellingen ter sprake brengt. Dat wordt een heel moeilijk gevecht, met name voor wat betreft de richting waarin die Europese Unie zou gaan ontwikkelen. Wordt het een meer intergouvernementele samenwerking, die dan bijna onvermijdelijk in de richting van een opgetuigde vrijhandelszone zal gaan. Of houden we vast aan dat communautaire systeem van besluitvorming en passen we dat aan aan de behoeften van de tijd. Ik ben niet in alle opzichten enthousiast over Mulhouse, maar het is belangrijk dat daar het signaal is gegeven dat de communautaire besluitvorming op sociaal-economisch terrein dient te worden voortgezet."

Geen grenscontrole invoeren

Dat vasthouden aan de communautaire lijn lijkt de tijdgeest tegen te hebben. In Europa is er een neiging zich sterker te oriënteren op de nationale staat. Zelfs de CDA-fractie in de Tweede Kamer heeft in de campagne voor de Tweede Kamerverkiezingen gepleit voor herstel van de controle aan de grens. Of was dat een paniecreactie op slechte peilingen? Kooijmans: "Ja, als je de grenscontrole opnieuw gaat invoeren neem je het wezen van de interne markt weg. Dan raakt het echt van de rails. In het algemeen moeten de vrees voor een toenemende regelzucht vanuit Brussel enerzijds en het uitbouwen van de verworvenheden anderzijds goed uit elkaar worden gehouden. Duitsland houdt sterk vast aan de communautarisering van de Economische en Monetaire Unie. Aan de andere kant pleit hetzelfde land voor deregulering van de Brusselse besluitvorming. Het één staat niet haaks op het ander. Als we vasthouden aan het subsidiariteitsbeginsel zou Brussel alleen datgene moeten doen wat noodzakelijk is voor het in standhouden en uitbouwen van de interne markt. En wat niet op het nationale niveau kan plaatsvinden. Dat betekent tegelijk dat er een grote verantwoordelijkheid bij de nationale autoriteiten ligt om maatregelen te voorkomen, die tot de ondergraving van de interne markt zouden kunnen leiden. Daarom moeten de communautaire en de nationale organen sterker op elkaar worden betrokken. Net zo goed als het Europese Parlement en de nationale parlementen sterker op elkaar worden betrokken."

Gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid

Bij de andere pijler van de Europese Unie, het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid is de besluitvorming nog steeds intergouvernementeel. Minister Kooijmans ziet op dit moment geen enkele aanwijzing dat er bereidheid zou bestaan om dat intergouvernementele karakter van de besluitvorming te vervangen door meerderheidsbesluitvorming. Maar, aldus Kooijmans, "wel zou in toenemende mate de gemeenschappelijkheid van de belangen moeten worden onderkend. Je kunt nu eenmaal niet economische eenheid zijn, zonder dat dat consequenties zou hebben voor de buitenlands-politieke opstelling. In de GATT-onderhandelingen bijvoorbeeld treedt de Europese Unie als een eenheid op. Maar dat heeft bepaald effecten op de buitenlandse politiek in het algemeen, bijvoorbeeld doordat dat kan leiden tot wrijvingen met anderen. De terreinen hebben met elkaar te maken. Naarmate je op economisch politiek gebied steeds meer als eenheid optreedt, heeft dat gevolgen voor het buitenlands politieke beleid. Wat op dit moment nog teveel ontbreekt en wat nog zal moeten groeien is dat de identificatie van de gemeenschappelijke belangen ook metterdaad plaatsvindt. Nu wordt nog veel te veel gekeken naar het specifieke Britse,

Als je de grenscontrole opnieuw gaat invoeren neem je het wezen van de interne markt weg. Dan raakt het echt van de rails.

(foto Mieke Schlaman)

Frans of Nederlandse belang."

Commissaris Van den Broek heeft onlangs op een conferentie van Clingendael gepleit voor een Europese Veiligheidsraad, analoog aan de Nationale Veiligheidsraad die de Amerikaanse president adviseert. Kooijmans: "Ik heb aan dat idee mijn steun betuigd. Je zou een cel moeten hebben van specialisten van hoog niveau, die op basis van die gemeenschappelijke belangen een analyse maken van de problemen. De besluitvorming kan dan meer vanuit een Unieperspectief plaatsvinden dan vanuit de thans bestaande perspectieven van de afzonderlijke lidstaten." De uitbreiding van de Europese Unie kan dat proces vertragen. Kooijmans: "Eerst met de Scandinavische landen en Oostenrijk, later met Midden- en Oosteuropese landen. Die brengen ook weer allemaal hun eigen invalshoeken mee. Vandaar dat ik het belangrijk vind dat in een vroeg stadium ook die Midden- en Oosteuropese landen structureel bij dat Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid betrokken worden."

Geen machine van dorre besluiten

In meer fundamenteel opzicht is de eenheid binnen de Unie gebaat bij een herleving van waarden, ontleend aan christendom en humanisme, die aan de Europese beschaving ten grondslag liggen. Minister-president Lubbers heeft daar op Hemelvaartsdag in Aaken voor gepleit. Kooijmans is het daarmee eens: "Waarom spreekt Europa de burger niet aan? Omdat het beschouwd wordt als een machine waar dorre besluiten uitkomen. Besluiten,

die technisch misschien noodzakelijk zijn, maar die ver buiten de belevingswereld van veel mensen blijven. Terwijl dat eigenlijk helemaal niet terecht is. Door het Verdrag van Maastricht is het aantal dimensies waar de Europese Unie zich mee bezig houdt verruimd. Met name door de pijler van binnenlandse aangelegenheden. Die raken mensen in hun eigen leefomgeving, zoals de omgang met vreemdelingen. Hoe ga je de criminaliteit bestrijden. Hoe de werkloosheid. Dat zijn allemaal zaken die rechtstreeks te maken hebben met de manier waarop je tegen de maatschappij aankijkt. Hoe kun je mensen een zinvol bestaan laten leiden. Ik heb het pleidooi van Lubbers begrepen als een poging om die diepere dimensie aan Europa toe te voegen.

"Het moet niet bij een plechtig document blijven. Ik heb al teveel documenten en verklaringen gezien die aangenomen werden en vervolgens de la in gingen. Dat mag hier niet mee gebeuren. Er moet tenminste een operationeel programma bij komen, dat als een zuurdesem de besluitvorming doortrekt. Dan zou de politieke besluitvorming een uitstraling hebben die duidelijk maakt waar het eigenlijk om gaat."

Neofascisten in Raden

Desondanks is het nu zover dat in de raden van ministers van Landbouw en van Telecommunicatie vanuit Italië neofascisten vertegenwoordigd zijn. Wat voor houding moet je tegenover dergelijke ministers aannemen? Kooijmans: "Dat partijen als de *Allianza Nazionale* op het ogenblik in de regering zitten in Italië is deels een gevolg van de tekortkomingen van de normale democratische partijen. Die zijn er niet in geslaagd om het vertrouwen van de kiezer vast te houden. En dan loopt de kiezer weg naar andere partijen die nog geen vuile handen hebben. Het is een uitspraak van de kiezer geweest. De Italiaanse regering, inclusief de vertegenwoordiging van de *Allianza Nazionale*, heeft van de democratisch verkozen volksvertegenwoordiging het vertrouwen gekregen. Maar dat betekent nog niet dat ze daarmee automatisch het vertrouwen van de buitenwereld hebben geworven. Dat kan alleen maar wanneer zij zich onomwonden opstellen achter de waarden van de Europese Unie en van de internationale gemeenschap. Daar mag je ze voortdurend aan houden. Ik moet ze tegemoet treden met de nodige reserves, omdat in hun partij bepaalde gedachten leven waar wij heel ernstige vraagtekens bij moeten plaatsen. Verder is het afwachten wat er gebeurt. En wanneer er iets gezegd of gedaan zou worden wat daarmee in strijd is dan moet je daaruit je consequenties trekken."

Theo Brinkel

Nederland en handhaving van de mensenrechten

Nu de Europese Unie (EU) niet louter een economische maar óók een politieke grootmacht is geworden, rijst bij mij o.a. de vraag: Zou de EU als eenheid zich niet veel sterker moeten gaan inzetten voor de handhaving en de verdediging van de mensenrechten elders in de wereld? Durft de EU het aantal schendingen niet alleen te veroordelen maar er ook daadwerkelijk tegen op te treden indien haar belangen daardoor in het gedrang dreigen te komen?

Zo had een snelle grootscheepse militaire en tegelijk humanitaire operatie door EU-eenheden (zo mogelijk onder maar desnoods ook zonder VN-mandaat) vrijwel zeker de volkerenmoord in Ruanda kunnen voorkomen.

De tot op heden minder geslaagde maar wel leerzame ervaringen in Bosnië en Somalië mogen geen reden zijn om van beter opgezette soortgelijke ondernemingen elders af te zien. Bepaalde risico's zou men moeten aandurven waar het niet alleen gaat om mensenrechten maar om het redden van mensenlevens.

Evenmin als destijds in Cambodja is voor duizenden en duizenden onschuldige mensen in Ruanda ook ditmaal geen hulp komen opdagen.... De moordenaars lopen vrij rond en herhaling van dergelijke gruwelen valt te vrezen, zeker indien berechting en zonodig bestraffing van de schuldigen uitblijft. Noch de EU, noch de afzonderlijke lidstaten zouden zich hier afzijdig mogen houden.

De oprichting in Nederland van een moderne, sterke Luchtmobiele Brigade, bij voorkeur bemand met beroepsmilitairen alsook vrijwilligers en ten alle tijden paraat ten behoeve van vredestaken waar ook ter wereld, voorziet in een steeds urgenter wordende behoefte. Ons CDA zou mijns inziens krachtig moeten pleiten voor de vorming van eenheden als deze, zulks in weerwil van de aanzienlijke financiële offers die daarvoor zullen moeten worden opgebracht.

Een zekere korting op het loon en de uitkering van beter bedeelden onder ons, voor betrokkenen minder prettig weliswaar maar niet onvoorkomenlijk, valt in het niet tegenover het levensgevaar, de angst en de ellende van zoveel medemensen in Bosnië, Afrika of waar dan ook....

De achterban van het CDA zou in de plaatselijke afdelingen en op regionale bijeenkomsten met betere informatie door bijvoorbeeld deskundige Kamerleden meer interesse moeten krijgen voor brandende kwesties inzake onze buitenlandse politiek en die van de EU. Met name de opstelling van Nederland met betrekking tot de tragische situatie in Oost-Timor vraagt om opheldering.

Kregen en krijgen de lidstaten Portugal en Nederland als nauwst betrokken landen

hier wel de nodige ruggesteun van de EU, als zij de kwestie aankaarten bij de regering van de Republiek Indonesië?

Ook zou menigeen vraagtekens kunnen plaatsen bij de melding van resultaten die de handelsdelegatie met o.a. staatssecretaris Van Rooy zou hebben bereikt in de onderhandelingen met machthebbers van de Volksrepubliek China. Tevredenheid over zo'n succes zou een nare bijmaak krijgen indien achteraf mocht blijken dat hardnekkige geruchten omtrent het bloedbad op het Plein van de Hemelse Vrede op waarheid berusten. In dat geval heeft men goede zaken gedaan met aperte leugenaars, die - volgens persberichten - beweerden dat slechts één van de vreedzame betogers zou zijn omgekomen... Al eens eerder heeft Nederland de levering van een paar duikboten aan een bedreigd democratisch land afgezegd terwille van het zakendoen met een communistisch dictatuur! Liet men steeds weer handelsbelangen prevaleren? Of stond Nederland misschien voor een overmachtssituatie?

W.J. van den Hout
lid CDA-afd. Nieuw-Ginneken

Pleidooi voor een purperen coalitie

Het gedoe rond de paarse coalitie en met name het dictaat daarover van D66-leider Van Mierlo ergert mij mateeloos, omdat het niet getuigt van respect voor de stemuitslag. Daaruit spreekt namelijk geen voorkeur voor Van Mierlo's geestkind. Op 3 mei hebben de kiezers alleen de (ondemocratische) dominantie van het CDA doorbroken en zo, de machtsverhoudingen eindelijk recht getrokken ofgedemocratiseerd.

De politieke vertaling daarvan vraagt niet om een paarse coalitie waarvan het CDA uitgesloten, maar juist om een paarse coalitie aangevuld met het CDA, ofwel een purperen coalitie. Een overkoepelende coalitie die zich niet alleen verzekerd weet van de steun van de overgrote meerderheid, maar bovendien in staat is om vruchtbaar samen te werken, omdat de vier coalitiegenoten elkaar moeiteloos moeten kunnen vinden in het thema dat het Nationaal Comité 4 en 5 mei dit jaar heeft gekozen voor de bevrijdingsfestivals, te weten: "De sociale grondrechten". Zwaar bevochten fundamentele rechten die in onze kapitalistische maatschappij geen rechten zijn in de ware betekenis van het woord. Rechten die ons in het dagelijks leven houvast verlenen en waaraan wij zodoende onze bestaanszekerheid ontlennen. Hoe beschaafd of hoogstaand zij ook zijn, in economisch slechte tijden verworden zij nu eenmaal automatisch van "levend recht" tot "dode letters". Papierrechten die niets hebben uit te staan met sociale ge-

rechtigheid, ofwel geen enkele garantie bieden voor een menswaardig bestaan, waarvoor in een democratische rechtsstaat de overheid primair dient te zorgen. Ervan uitgaande dat CDA, PvdA, VVD en D66 de begrippen rechtsstaat en zorgplicht serieus nemen (wat van oprechte christenen, socialisten, liberalen en hun democratische nazaten toch mag worden verondersteld!), staan deze partijen daardoor voor de gezamenlijke taak om het uitzichtloos marktgericht denken om te buigen in hoopgevend mensgericht denken, door het opstellen van een purperen regeerakkoord. Een menswaardig ofwel rechtvaardig lange termijnbeleid dat uitgaat van de sociale grondrechten in plaats van de dictatoriale wetten.

Als logisch gevolg daarvan zal Nederland langzaam maar zeker uitgroeien tot een ware rechtsstaat, die alom respect zal afdwingen en tot ver over onze landsgrenzen tot navolging zal nopen, met alle positief maatschappelijke consequenties van dien wereldwijd.

Begrijpelijk(er)wijs zal voor de totstandkoming van dit ideeel (gids-)beleid aan de heren Kok, Bolkestein en Van Mierlo nog de heer Brinkman en aan de drie informateurs nog een informateur van het CDA-huize moeten worden toegevoegd. In ons aller belang is het te hopen dat Hare Majesteit de Koningin daartoe binnenkort zal besluiten.

Wouter ter Heide
Langenholte

Regeling ziekenfonds 65-plussers

Ik protesteer tegen de regeling Van Otterlo zoals deze per 1 juli 1994 wordt. En wel omdat:

1. Wij uit het ziekenfonds moeten en per maand ± fl 200,- duurder uit zijn. Dat komt neer op 7,4% van ons besteedbaar inkomen (Bruto jaarinkomen 1993 fl 40.558,-).
2. De ziekenfondsgrens voor 65-plussers ligt op fl 30.500,- en voor jongeren op fl 58.000,-. Dit is leeftijdsdiscriminatie. Deze misstand moet zo snel mogelijk opgeheven worden

Mevr. H. Simonis
Haarlem

(foto Mieke Schlaman)

Toekomstgericht bezig blijven

De Tweede Kamerverkiezingen liggen al weer ruim een maand achter ons. De Euro-verkiezingen, als laatste van de trits, zijn in ons land op 9 juni gehouden. Op het moment dat ik dit schrijf is nog niet te voorspellen hoe de uitslag zal zijn. De campagne, bescheidener van opzet dan de twee vorige, loopt goed. Hanja Maij en alle andere kandidaten trekken dagelijks het land in en bepleiten met verve de gang naar de stembus omdat Europa, anno 1994 en daarna, moet!

De herdenking van D-day, de zesde juni 1944, waarop vanuit Normandië de bevrijding van West-Europa van het nationaal-socialisme werd begonnen, geeft aan hun pleidooi een extra dimensie. Saamhorigheid en eensgezindheid van de Europese lidstaten is in onze tijd, met een opnieuw opkomend nationalisme en racisme, als uitingen van intolerantie ten opzichte van de vreemdeling binnen onze poorten broodnodig. Gewelddadige conflicten op eigen Europese bodem, de noodzaak van internationaal milieubeheer en een economische recessie vragen om een krachtig en slagvaardig Europees beleid omdat het grensoverschrijdende problemen zijn.

Laten wij hopen op een goede opkomst, want Europa heeft een stevige legitimatie nodig van de burger, en dat kan tevens bijdragen tot een versterking van de kandidatuur van Ruud Lubbers voor het voorzitterschap van de Europese Commissie.

Over dat laatste kan ik kort zijn.

Ten eerste: de christen-democraten zijn aan zet. Ten tweede: er is een uitstekende kandidaat uit die kringen: Ruud Lubbers - Europeaan in hart en nieren. Anderen hebben zich niet gemeld. Ten derde: het is een goed democratisch gebruik dat de partij, in dit geval de (christen-democratische) Europese Volkspartij, de kandidatuur bevestigt. Dat moet gebeuren op de EVP-top van 22 juni. Ten vierde en ten laatste: het is niet bevorderlijk voor de communautaire gedachte wanneer de indruk wordt gewekt dat een paar grote landen dergelijke zaken via hun leiders bij de koffie (of onder het genot van een glas Elzasser wijn) samen even regelen.

Voor een goed begrip: ik hou het erop dat hier slechts een indruk is gewekt. De werkelijkheid moet anders zijn.

Terug naar eigen land.

De commissie onder leiding van Til Gardeniers-Berendsen, ingesteld door het Partijbestuur om een grondige evaluatie te verrichten naar de oorzaken en achtergronden van de recente verkiezingsuitslagen, is keihard aan het werk. Er is vanuit alle geledingen van

onze partij een grote interesse en betrokkenheid getoond. Het valt daarbij op dat de hoofdlijn in de reacties is: goed dat de partij, wij allen dus, terugkijkt, analyseert wat en waar is fout gegaan of schiefgegroeid en daar ook wat mee wil doen. Op dat laatste komt het vooral aan! De aanbevelingen van de commissie Gardeniers moeten concreet gestalte gaan krijgen in het rapport dat de werkgroep Appèl en Weerklank II in dit najaar zal uitbrengen over de inrichting en werkwijze van onze partij-organisatie in de komende jaren. Het is van het grootste belang dat het CDA toekomstgericht bezig wil blijven, en daarbij bereid is de bakens, waar nodig, te verzetten.

Dat is een gezamenlijke verantwoordelijkheid en dus een gezamenlijke opdracht. Het gaat ons daarbij niet om de prangende vraag of en hoe wij opnieuw de grootste partij kunnen worden, maar om een kwestie van oneindig veel meer gewicht, namelijk het behoud van de christen-democratie in Nederland en de doorwerking van de christelijke waarden en normen in het beleid. Ook ná 2000, ook in Europa.

Er is nog heel veel werk aan de winkel.

Mr. P.C. Lodders-Elfferich,
waarnemend partijvoorzitter

IRT-geest nog lang niet bezworen

De politieorganisatie ligt onder vuur. Aanleiding is de opheffing van het Interregionaal Recherche Team (IRT) Noord-Holland/Utrecht. De verantwoordelijke ministers Hirsch Ballin en Van Thijn trokken vorige maand de politieke consequenties. Nog steeds woedt de strijd over de aanpak van de grote criminaliteit in zowel de politiek, het Openbaar Ministerie (OM) alsmede de politie-organisatie zelf. Wie past die pet eigenlijk nog?

Het handhaven van de openbare orde is een kerntaak van de overheid. Tot voor kort dichtte de politie-organisatie zich daarbij een voorbeeldfunctie toe: "Die pet past ons allemaal". De gebeurtenissen van het laatste jaar hebben laten zien dat die voorbeeldfunctie snel wordt uitgehouden. De IRT-affaire en de reorganisatie van de politie hebben veel van de energie van politiemensen en bestuurders gevraagd. Gevolg is dat een daadkrachtige aanpak van de grote criminaliteit verder weg lijkt dan ooit. Hoe heeft het zover kunnen komen? In hoeverre staat de IRT-affaire los van andere problemen in het functioneren van het Openbaar Ministerie (OM) en de politie?

De IRT-affaire

De IRT-affaire ontstond door slechte samenwerking in het IRT Noordholland / Utrecht. De aanleiding was het gebruik van een omstreden opsporingsmethode: het onder regie van het OM laten passeren van veertigduizend kilo hasj en plannen om een politie-infiltrant duizenden kilo's cocaïne te laten bestellen. Deze bijzondere opsporingsmethode, maar ook andere die (nog) niet in de openbaarheid zijn gekomen, veroorzaken nog steeds veel discussie tussen de mensen van de recherche en justitie. Het rapport van de commissie-Wierenga schetst het Amsterdamse korps als een organisatie die wordt beheerst door een eigengereide professionele cultuur, waar de politiek verantwoordelijken, bestuur en OM uiterst moeilijk greep op krijgen. Het paradoxale is dat commissaris Nordholt in een bepaald opzicht een te democratische houding wordt verweten. "Als ik niet probeer in overeenstemming met mijn ondernemingsraad het korps te leiden, dan kan ik het vergeten" aldus Nordholt. In haar rapport verwijft de commissie-Wierenga Nordholt dat deze het uitgangspunt van overeenstemming met de dienstcommissie te veel op de voorgrond stelde.

Te veel overleg dus en te weinig sturing en daadkracht. Op het punt van de omstreden methoden concludeerde de commissie dat daar geen ongeoorloofde dingen zijn gebeurd.

De centrale vraag was en is hoe de politieke aansturing van dit IRT-team kan worden verbeterd. Wat dat betreft liet de boodschap van Amsterdam's nieuwe burgemeester Patijn bij zijn installatie aan duidelijkheid niets te wensen over: "Ik ben de baas".

Conclusies uit IRT-rapport

Uit het IRT-rapport vallen belangrijke conclusies te trekken. Ten eerste dat dynamisch criminele organisaties en dito activiteiten vragen om een even creatieve en dynamische bestrijding. Dit uitgangspunt past slecht in de veelal starre (overleg-)structuren van OM en politie. De politieorganisatie is altijd gebaseerd geweest op hiërarchie, gezag en loyale uitvoering daarvan. Uit het IRT-rapport blijkt dat die loyaliteit aan het afkalven is. De klassieke hiërarchische relaties worden verdrongen door netwerkkorrelingen en minder duidelijk te structureren samenwerkingsvormen.

Ten tweede kan een zo cruciale taak als misdaadbestrijding niet effectief plaatsvinden als er geen vertrouwensbasis is tussen OM, politie en andere betrokkenen. Dat is vooral lastig in situaties waarin sommigen, zoals in de IRT-affaire, voor de muziek uitlopen. Het is van het grootste belang dat de communicatie tussen de diverse betrokkenen goed georganiseerd en eenduidig is. Op essentiële punten moeten de taken en de daarbij behorende bevoegdheden en verantwoordelijkheden glashelder zijn toegedeeld. Vervolgens moeten ook de uitvoering en de beleidsprestaties inzichtelijk gemaakt kunnen worden. Daar nu schortte het in de IRT-organisatie aan.

Ten derde is heel belangrijk dat bij betrokkenen de wil er is de gemaakte afspraken

ook uit te voeren en na te leven. Het is vooral de taak van de Procureur-Generaals (PG's) en de politie-managers deze wil te creëren. Wie dat enkel doet op de klassieke hiërarchische wijze of nalaat te sturen zal storm oogsten, zo is nu gebleken. Ook in de aansturing van het beleid zal dus het nodige moeten veranderen. Dat nu is, zo hebben velen ervaren, niet iedereen gegeven. Het is dan ook de vraag of zonder meer, zoals het kabinet wil, op de puinhopen van het ontbonden IRT een nieuw en slagvaardig IRT kan worden gebouwd.

Geen consensus over conclusies

De uitkomsten van de onderzoekscommissie Wierenga waren op zichzelf genomen alarmerend. Veelzeggend is echter ook dat de analyse in en de uitkomsten van het IRT-rapport steeds ter discussie hebben gestaan. Geen moment is er sprake geweest van een eenduidige analyse en beoordeling van de IRT-affaire. De commissie zelf ging na korte tijd al tot bijstelling over. Ook onthullingen in de pers en de niet aflatende commentaren van diverse betrokkenen zorgden voor grote onzekerheid. Het valt in ieder geval de verantwoordelijke bewindspersonen aan te rekenen dat zij er niet in slaagden de affaire tot beheersbare proporties terug te brengen. Minister Van Thijn heeft zijn ministerschap bewust in de waagschaal gesteld door niet op voorhand duidelijk te maken dat zijn persoonlijke betrokkenheid, als burgemeester van Amsterdam, het hem onmogelijk maakte als minister hiervoor verantwoording af te leggen. Echter, ook in de Tweede Kamer zijn respect voor reputaties en beweerde autoriteit niet meer gegarandeerd. Politiek vertrouwen moet steeds meer worden verdiend.

Politieorganisatie gedemotiveerd

De IRT-affaire woekert nog steeds voort. Nu de verantwoordelijke ministers zijn afgetreden probeert het OM zelf orde op

zaken te stellen. Portefeuillehouder Gon-salves heeft voorgesteld hem alle belang-rijke taken en bevoegdheden met betrek-king tot de bestrijding van de georgani-seerde criminaliteit over te dragen. Dit voorstel, voorkomend in een uitgelekte nota, is terecht door de Kamer afgewezen. Het wachten is aldus de Kamer op het nieuwe kabinet. Op een ambtelijk onder-minister van Justitie zit niemand te wach-ten. Maar anderzijds mag het niet zo zijn dat ten tijde van de kabinetformatie de ge-organiseerde criminaliteit meer ruimte dan ooit krijgt. Hoewel de Haagse hoofdcom-missaris Brand wel heeft opgemerkt dat er nog steeds heel veel goed gaat bij de poli-tie, is de beeldvorming bij veel burgers toch een andere. Het beloofde 'meer blauw op straat' komt er niet en de ene na de an-dere commentator en evaluatiecommissie constateren zwakten in beheer en organisa-tie van de politie. Ook het onderzoeksrap-port van de Leids/Rotterdamse bestuurs-kundigen "Politiebestel in verandering" constateert dat bestuurders, lees de burge-meesters, zich neerleggen bij de centrale rol van de politie. Allermint staat vast dat het nieuwe regionale politiebestel tot een sterkere bestuurlijke greep op de politie zal leiden. Daarvoor is de interne machtsver-delung nog onvoldoende uitgekristalli-seerd.

De politieorganisatie heeft de laatste jaren heel wat veranderingen te verwerken ge-kregen. Behalve de regionalisering werd ook een nieuw functiewaarderingssysteem doorgevoerd en speelde het Project Kwan-tificering Politiesterkte. Hiermee werd de politiesterkte opnieuw over het land ver-deeld. Het platteland is de dupe: minder agenten, politiebureaus worden gesloten en de reactietijden van de politie zijn dratisch omhoog gegaan. Is het vreemd dat vanuit deze hoek sceptisch wordt gekeken naar de

escapades in de IRT-affaire en de nega-tieve energie die wordt gestoken in de on-derlinge machtsstrijd?

Beeldvorming en werkelijkheid

De IRT-affaire wekt licht de indruk dat over de gehele linie sprake is van een fa-lende criminaliteitsbestrijding. In CD/Actueel van 16 april j.l. bestreed (toen nog minister) Hirsch Ballin deze negatieve beeldvorming: "Er is heel veel gebeurd, wat veel te waardevol is om nu door een incident als de IRT-affaire te worden weg-gedrukt in de beeldvorming." Ontegenzeg-lijk is er veel gebeurd en in gang gezet. Hirsch Ballin wees ook op de vijf andere IRT's die wel zonder ruzie functioneren. Waar het echter aan schort is een organisa-tiecultuur bij het OM en de politie die past bij de gerealiseerde structuurveranderingen. De motivatie van veel leden van de politieorganisatie is na de reorganisatie bedroevend slecht. De reorganisatie veroorzaakte onrust en ruimte voor competen-tieconflicten en obstructie. Dat nu zijn slechte condities voor een gemotiveerde en effectieve politiemacht. Wat dat betreft hebben ook de leidinggevendenden in de IRT-affaire hun voorbeeldfunctie niet goed in-houd gegeven. Zo zitten politie en justitie nu opgescheept met een (gedeeltelijk) fa-lend management en veel gedemotiveerde uitvoerders van een versnipperd beleid. Ook de door de ex-ministers gevoerde functioneringsgesprekken met de IRT-bon-zen hebben dat beeld niet kunnen wegne-men. Zowel de relevante feiten als de beeldvorming geven reden tot ernstige zorg.

Deze zorg moet nog ernstiger worden ge-nomen nu blijkt dat de in de IRT gesignaleerde mankementen ook voor de structuur van de nieuwe Politiewet lijken op te gaan. Voldoet de Politiewet wel aan het vereiste

van een duidelijke taak- en bevoegdheids-verdeling? Het rapport "Politiebestel in verandering" levert heel wat gegevens om deze vraag ontkennend te beantwoorden. Ook diverse burgemeesters/korpsbeheer-ders hebben hun nood geklaagd. Zo vindt burgemeester Peper van Rotterdam dat met de nieuwe structuur niet te werken valt. Het zijn met name ook de politieke be-stuurders die moeten wennen aan de nieu-we verhoudingen in het politiebestel. Het IRT-rapport is wat dat betreft verplichte kost voor elke politie-bestuurder. Het laat zien wat er kan gebeuren als het gezag over de politie tekort schiet.

Op te lossen problemen

De gevolgen van de IRT-affaire strekken zich verder uit dan enkel het betrokken IRT. Eén les is de dreigende verzelfstandi-ging van de politieorganisatie. Onder de nieuwe Politiewet is de politieorganisatie zo goed als geheel een vorm van functio-neel bestuur geworden. Een belangrijke vraag is of de politie niet (snel) onder de noemer van het territoriaal, direct demo-cratisch gecontroleerd bestuur moet wor-den gebracht? In ieder geval moet de be-trokkenheid en sturing door bestuurders sterk verbeteren. Procureur-generaal Gon-salves heeft hier nog weer nadrukkelijk op gewezen.

Een volgende vraag is of er toch maar niet een landelijk rechteerteam moet komen. Wellicht dat de weging van voor- en nade-len in het licht van de IRT-affaire anders uitvalt. Een zeer belangrijk punt is hoe de cultuur van de politieorganisatie kan wor-den opgepept. Organisatiecultuur kan, mits goed gebruikt, een belangrijk intern be-leidsmatig sturings- en managementinstru-ment zijn. Het OM heeft een dergelijke cultuur ook nog niet ontdekt.

De nieuwe minister van Justitie zal het dan ook niet eenvoudig krijgen. De problemen zijn zeer complex en hangen te veel samen om ze afzonderlijk van elkaar op te lossen. Wellicht komt er hulp van buiten. De com-missie-Donner zal binnenkort adviseren over het functioneren van het OM in het algemeen en de aansturing van de crimina-liteitsbestrijding ten opzichte van en door het OM. Enerzijds wellicht te laat want in de huidige turbulentie zal elk nieuw voor-stel met wantrouwen worden bekeken. An-derzijds wellicht precies op tijd. De nieu-we ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken kunnen zeker een gezaghebbend ad-vies gebruiken. Hoewel, juist de gevoelig-hed van de politieorganisatie voor gezag-hebbende adviezen en personen sterk ver-minderd lijkt. Waar justitie veel vertrou-wen vraagt (en nodig heeft) van burgers om steeds creatiever wordende criminelen aan te pakken, moet zij ook bereid zijn het gebruik van dit vertrouwen adequaat te verantwoorden. Een andere houding legt de bijl aan de wortel van onze rechtsstaat. Wie de pet past .....

De voorzitter van de Commissie Wierenga (zittend tweede van rechts) op de publieke tri-bune tijdens het tweede IRT-debat in de Tweede Kamer.

(foto Dijkstra BV)

Gerrit Hagelstein

Het tijdperk Lubbers

NRC Handelsblad heeft een groot aantal artikelen over minister-president Lubbers en zijn drie kabinetten gebundeld in een boek, dat helaas niet in de boekhandel, maar wel voor abonnees van die krant verkrijgbaar is.

Met gepaste bescheidenheid wordt het gepresenteerd als niet meer dan een eerste ruwe schets, bedoeld om het tijdsbeeld vast te houden.

Voor een meer afgerond oordeel over de plaats van Lubbers in de politieke geschiedenis van ons land vindt NRC Handelsblad het terecht nog te vroeg. Daarvoor is niet alleen meer afstand in de tijd nodig, maar is het ook nodig om het beleid van de kabinetten-Lubbers niet alleen te kunnen vergelijken met dat van z'n voorgangers, maar ook van z'n opvolgers.

Als eerste ruwe schets is het boek wat mij betreft meer dan geslaagd. Misschien komt het omdat ik al die jaren van zo dichtbij mee heb gemaakt, maar het kostte mij moeite om het terzijde te leggen voor het schrijven van dit stuk.

Bij het lezen van al die beschouwende artikelen is het alsof je de problemen, afwegingen, oplossingen en kritieke momenten van de afgelopen twaalf jaar opnieuw doorleeft.

Voor een deel betreft dat de geschiedenis van onze partij.

De twijfel en onzekerheid, die er ook in het CDA leefde of Ruud wel de man was die de standvastigheid zou hebben om de geweldige problemen, waarvoor ons land in 1982 stond te lijf te gaan. De dankbaarheid en het groeiende zelfvertrouwen van de partij na de glorieuze verkiezingsuitslag van 1986. De stabiliteit van de partij tijdens het tweede kabinet-Lubbers, waardoor een door de VVD geforceerde crisis goed verwerkt en een overstap naar de PvdA schijnbaar breed aanvaard kon worden.

De groeiende spanning - ook in de partij - tijdens dat derde kabinet of de problemen wel stevig genoeg werden aangepakt.

Spanning, die samen met de aanstaande leiderswisseling, de verhoudingen steeds zichtbaarder ging belasten.

Het is triest te constateren dat de verdeeldheid over de koers die er bij het begin van het eerste kabinet-Lubbers in de partij bestond aan het eind van zijn derde kabinet terug is.

Met dit verschil dat de kritiek toen van links kwam en nu van rechts. Het oog voor wat dat derde kabinet werkelijk heeft gepresteerd is er naar mijn vaste, maar gekleurde overtuiging, sterk door vertroebeld.

Voor een ander deel gaan de artikelen uiteraard over de problemen waar de achterevolgende kabinetten-Lubbers mee geconfronteerd werden.

De kruisraketten die het CDA sterk en de samenleving tot het bot verdeelden werden een hoogtepunt in Lubbers' politieke car-

De kruisrakettenkwes- tie was een hoogtepunt in Lubbers politieke carrière. op de foto premier Lubbers en Sienie Strikwerda in de Haagse Houtrusthallen tijdens de slotmanifestatie van het Comité Kruisraketten Nee.

(foto ANP)

rière. Al vanaf zijn periode als fractievoorzitter had hij al z'n creativiteit en onnavolgbaarheid nodig gehad om te voorkomen dat zij het prille CDA uit elkaar zouden laten spatten. Als minister-president verzong hij de list die nodig was om de verantwoordelijkheid voor de eventuele plaatsing van kruisraketten in het Kremlin te deponeren. Het Nederlandse volk accepteerde het en Gorbatsjov voorkwam uiteindelijk dat het zover moest komen.

Wat zou het voor de oplossing van de binnenlandse sociale en economische problemen hebben betekend als het eerste kabinet Lubbers en het CDA het kruisrakettenvraagstuk niet hadden overleefd? Wie het weet mag het zeggen. Ik houd het erop dat het beslissend is geweest voor de voortgang van het gestage beleid om de economie en de overheidsfinanciën weer gezond te maken.

Dat beleid is succesvoller geweest dan vandaag de dag nogal eens gesuggereerd wordt.

Toen het eerste kabinet-Lubbers begon bevonden wij ons in de achterhoede van het Europese peloton. Het financieringstekort en de staatsschuld liepen gierend uit de hand. De werkloosheid groeide in een paar jaar met een half miljoen.

Aan het eind van het derde kabinet Lubbers is Nederland een van de weinige landen waar het financieringstekort niet stijgt. Tijdens zijn kabinetten zijn er bijna een miljoen banen bijgekomen. De Nederlandse gulden is bikkelhard. Buitenlandse bladen als de Financial Times schrijven over Nederland als het best bestuurde land van Europa. Desondanks kampen we nog steeds met forse problemen; problemen, die nog eens uitgegroot worden door de

internationale recessie, die ook onze deur niet voorbij gaat. Maar het blijft moeilijk een land te vinden dat op basis van objectieve criteria de afgelopen twaalf jaar beter gescoord heeft dan ons land, ook in deze periode van recessie.

En toch zijn we kritisch. Ook NRC Handelsblad. Ondanks de bedoeling om te volstaan met een eerste ruwe schets wordt in het Woord Vooraf de periode Lubbers toch reeds getypeerd als het "bootje mee laten drijven met de stroom van de tijd". "Inmiddels staat Nederland aan de vooravond van een revisie", zo wordt gesteld en daarom is er vraag naar een nieuw type leiderschap.

Boeiend is dat. Wat zou er aan de hand zijn? Zijn we zo verwend met goed bestuur, dat doet wat nodig is zonder de grenzen van wat de samenleving kan verdragen uit het oog te verliezen, dat we er geen oog meer voor hebben? Of is het echt zo dat degenen die na Lubbers komen de grote problemen pas bij de wortels zullen aanpakken?

De toekomst zal het leren. Mijn taxatie is dat Nederland Lubbers nog weleens zou kunnen missen.

Bert de Vries

CDA-fractievoorzitter in de periode '82-'89 en sinds '89 minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

"Het tijdperk Lubbers", onder redactie van Mark Kranenburg en Kees van der Malen, 1994, 128 blz, f 25,-, is niet in de boekhandel verkrijgbaar. Het is exclusief bedoeld voor de lezers van NRC/Handelsblad. In CD/Actueel van 28 mei jl en de CDA Krant van 18 juni aanstaande staat een bestelbon voor het boek.

Vertrek Hirsch Ballin

Het vertrek van minister Hirsch Ballin is even onvermijdelijk als triest. Onvermijdelijk omdat de minister terecht constateerde dat hij na de uitspraak van de Kamer vleugellam was gemaakt. Hij mocht zich immers niet meer bezighouden met de toekomstige organisatie van de bestrijding van de zware misdaad. Triest omdat de toespitsing op de IRT-affaire een schaduw werpt op de vele andere verdiensten van Hirsch Ballin, zoals de totstandkoming van de nieuwe politieorganisatie van ons land. Zijn aftreden kwam overigens niet geheel onverwacht. Al vanaf het begin van de problemen rond de vorming van het IRT-team in het ressort Amsterdam en het daarop volgende vernietigende rapport van de commissie-Wierenga nam de kritiek op de minister toe. Opperregistraar Dijkstal van de VVD is maandenlang bezig geweest het ministeriële leven van Hirsch Ballin zuur te maken. Elke poging van de minister om de gehavende IRT-trein weer op de rails te krijgen werd gelijktijdig met een ongekende dosis kritiek de grond ingeboord. Overigens gebiedt de eerlijkheid hierbij ook aan te tekenen dat Hirsch Ballin in eigen CDA-kring op toenemende weerstand stuitte. De druppel die de em-mer deed overlopen was de op zijn zachtst gezegd nogal magere brief aan de Tweede Kamer over de IRT-zaak van een paar weken terug. Niet alleen de trage afwikkeling irriteerde de Kamer maar ook de inhoud van de voorgestelde maatregelen ter verbetering. Op die manier verdwijnt het toch al slinkend parlementair draagvlak als sneeuw voor de zon. Het vertrek van Hirsch Ballin en met hem dat van Van Thijn vormt ongetwijfeld nog lang niet het laatste hoofdstuk van de IRT-affaire. Of er nog meer koppen gaan rollen nu de bovenste treden van de trap zijn schoon geveegd is een volgend discussiepunt. Net zoals de vraag of het mogelijk is voor de afgetreden en zoals dat in de politiek heet ernstig beschadigde minister Van Thijn om in een volgend kabinet terug te treden. ●

OESO en de werkgelegenheid

In het CDA-verkiezingsprogramma 'Wat lecht telt' staat vooral één ding voorop: het scheppen van banen. Werkgelegenheid

Rectificatie

In het artikel over het rapport van de Commissie-Welschen in CD/Actueel van 28 mei jl. is een hinderlijke fout geslopen. In het artikel staat dat het VNO heeft gelobbied tegen het zogeheten verzekeringsmodel. Dit moet zijn de VNG.

dreigt de achilleshiel van onze economie te worden, als er tenminste niet op alle mogelijke wijzen wordt gewerkt aan 'werk'. Het zou te ver gaan te stellen dat het CDA nu vanuit wel heel onverdachte hoek steun krijgt. De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), waarbij de 25 rijkste industrielanden zijn aangesloten, maakt z'n rapporten allerminst om politieke partijen in aangesloten landen te ondersteunen. Toch is het opvallend hoezeer de conclusies uit het pas verschenen rapport van de OESO aansluiten bij de lijn van het CDA-verkiezingsprogramma. De OESO doet geen concrete aanbevelingen per land. Toch zijn er nogal wat aanbevelingen die Nederland zich kan aantrekken. Zo zegt de OESO bijvoorbeeld niet dat in Nederland het wettelijk minimumloon moet worden afgeschaft. Wel geeft de OESO aan dat wettelijke minimumlonen de kansen van laag opgeleide mensen op de arbeidsmarkt beperken. Ook doet de OESO nogal verregaande uitspraken over hervormingen ten aanzien van sociale zekerheidssystemen. In de studie wordt het grote belang benadrukt van een gezond macro-economisch beleid en in relatie daarmee grotere flexibiliteit op allerlei terreinen. Nodig zijn een actief arbeidsmarktbeleid, een klimaat waarin ondernemers zich kunnen ontwikkelen, betere aansluiting van het onderwijs op de arbeidsmarkt, meer kwaliteit, meer vernieuwing. Dat zijn aanbevelingen die passen in de hoofdgedachte van 'Wat echt telt': alles moet zoveel mogelijk in het teken staan van werk, werk en nog eens werk, anders dreigen steeds meer mensen in de samenleving buiten de boot te vallen. Dat mag een christen-democratische partij nooit accepteren. Het maakt daarbij niet uit of die partij regeert of oppositie voert. Paarse coalitie of niet: wat écht blijft tellen is werk. ●

Krasloterij

Nederland is in de ban van het nieuwste gokspel, het kraslot. Een dezer dagen zal menig winkelier zijn klanten zelfs moeten teleurstellen: het kraslot blijkt zo razend populair dat het maximum aantal loten dat van de minister van Justitie verkocht mocht worden zo onverwacht snel zijn weg heeft weten te vinden naar de goklustige consument dat de winkelier uitverkocht is. De uitgifte van een tweede hoeveelheid van deze loten vanaf 21 juni zal naar alle waarschijnlijkheid voor de rest van het jaar ook niet kunnen voorzien in de welhaast onverzadigbare goklust in ons land. Het succes van het kraslot zit niet alleen in de lage financiële drempel (een lot kost fl 2,50), maar waarschijnlijk vooral in het directe resultaat dat het krassen biedt: geldbedragen van een rijksdaalder tot 75.000 gulden. Of niets. En dat laatste no-

digd uit tot het direct kopen van een nieuwe kans...

Het is dan ook begrijpelijk en terecht dat deze hausse van goklustigen de vraag oproept of met het kraslot de gokverslaving wordt bevorderd. Reeds nu al waarschuwt de verslaafdheidszorg voor het uit de hand lopen van deze rage. De kreet 'mensen zijn oud en wijs genoeg' blijkt niet voor een ieder op te gaan. Met name moet worden gewezen op praktijken waarbij ook aan minderjarigen loten worden verkocht. Hoewel de politieke besluitvorming de neveneffecten van dit soort spelletjes had moeten inschatten, ontslaat het haar niet van de plicht om deze signalen nu zeer serieus te nemen. Of het voorstel van de voorzitter van de Sporttotalisator, afgelopen zondag in het 'Capitool', om kopers van krasloten zich bij de winkelier te laten identificeren, soelaas kan bieden lijkt praktisch gezien sterk de vraag. Bovendien praten we dan alleen nog maar over de 'risico-groep' jongeren...

Iets onbevredigends heeft dit alles natuurlijk wel. De overheid creëert een mogelijkheid tot gokken en financiert vervolgens - met mate overigens - de opvang van de problemen die hierdoor in de samenleving ontstaan. Misschien was het besluit tot invoering van het kraslot wel een wat overhaast gokje. ●

Addertjes

- * *Als rapport van de Commissie Gardeniërs voor de nederlaag daders aanwijst, dan is dat schadelijk. Doet de commissie dat niet, dan is het rapport nutteloos.*
- * *De IRT-affaire heeft zich ontwikkeld van "de ministers mochten blijven dus niemand behoefde te vertrekken" tot "iedereen mocht blijven mits de ministers vertrokken".*
- * *Drie kabinetten lang vechten tegen de werkloosheid en dan zelf eindigen zonder baan!*
- * *Het goede van een verkiezingsnederlaag is in ieder geval, dat je je vrienden leert kennen.*
- * *Deze wijze van kabinetsformatie vraagt erom afgerond te worden met witte rook.*
- * *Ik ben toch benieuwd wat blijktens het te publiceren regeerakkoord de kiezers kennelijk gewild zouden hebben.*

Actieve leden willen meer op

De tegenvallende verkiezingsuitslagen zijn voor het CDA aanleiding tot een grondige zelfanalyse. De com-
over vermeende 'technocratie' binnen het CDA. Is de structuur van de partij voldoende o

Het Amersfoortse gemeenteraadslid **Herma Boom** vindt het aantal mensen dat het beleid van het CDA bepaalt niet groot. "Voor een doorsnee-lid is de partij niet erg democratisch. Op partijraden en congressen is minimale ruimte voor discussie. Ook al komen er nog zulke goede argumenten naar voren; men heeft een voorstel bedacht en de manier waarop dat kan worden uitgevoerd, ligt bij voorbaat vast. Formeel is het mogelijk om te amenderen, maar in de praktijk gaat het dan om minimale veranderingen. Als bezoeker van een congres bekriipt je de vraag: wat doe ik hier? Ik had hier evengoed niet kunnen zijn, want het verloop van de zaken ligt toch al vast. Wat dat betreft gaat het er in het CDJA democratischer aan toe. Het Dagelijks Bestuur geeft weliswaar een advies bij een raadsstuk, maar de CDJA-raad heeft het laatste woord. Een raadsstuk kan er aan het eind van de dag dus wel eens heel anders uit zijn gaan zien. Dan voel je dat het nut heeft om naar de CDJA-raad te gaan."

De voormalige fractievoorzitter in de gemeente Smalingerland **Theunis Wagenaar** vindt de partijraden aan vervlakking onderhevig. "Alles is al voorgebakken. Voor het geven van een mening over resoluties krijg je een minuut spreektijd en de deel-bijeenkomsten leveren te weinig op. Er is duidelijk sprake van een top-down benadering in plaats van bottom-up."

De voorzitter van de CDA-afdeling Oisterwijk **Sylvia Hamelink** vindt dat het motto 'Politiek dichtbij mensen' momenteel in de praktijk ver te zoeken is. "Zorgwekkende signalen, ongeacht over welk onderwerp, zijn door de partijleiding onvoldoende opgepikt. Het is tamelijk arrogant niets te laten horen of een standaard antwoord sturen, dat schept een communicatiekloof met de achterban. Als individueel lid of lokale afdeling is het vrijwel onmogelijk om iets veranderd te krijgen in het verkiezingsprogramma of op de kandidatenlijsten".

Annie Schreier, gemeenteraadslid in Ambt Delden en actief in boerenorganisaties, is eveneens van mening dat de top de gedachten die aan de basis leven, onvol-

doende oppikt, en dan met name datgene wat er leeft in de agrarische sector. "Bij het strijden voor deelbelangen is het ontzettend moeilijk om gelijk te krijgen, terwijl je het wel degelijk hebt. Met de Overijsselse kamerleden hebben we als 'basis' een goed contact, maar voor de meeste anderen zijn de boeren een ver van mijn bed show. Vanwege de vanzelfsprekendheid van de macht leunden veel vertegenwoordigers aan de top achterover en waren ze ongevoelig voor signalen uit de samenleving."

Volgens **Wagenaar** was er lange tijd sprake van een bezadigdheid binnen de partij. "We dachten slapende rijk te worden. We hadden 54 zetels, Lubbers deed het prima en niemand kon ons iets maken. Daarom durfden we een hard beleid te voeren, want er kon toch niets gebeuren. We waren met elkaar niet kritisch en waakzaam genoeg, ook niet waar het ging om de interne besluitvorming."

Te weinig inlevingsgevoel

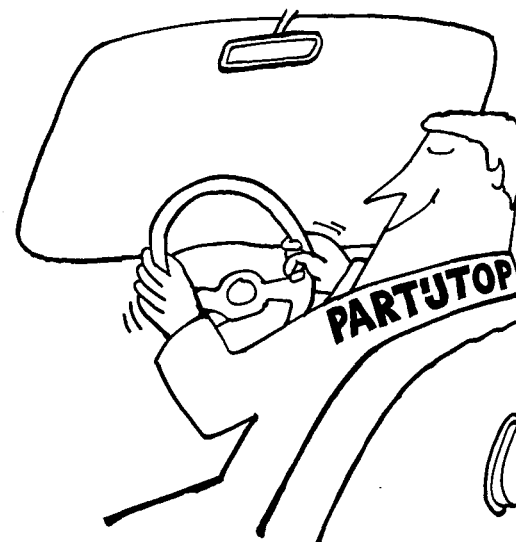
Boom: "Het ontbreekt in de top vaak aan mensen die zich werkelijk kunnen inleven in gevoelens en problemen die er in de maatschappij en dus ook bij de CDA-achterban leven. Je kunt nog zo hard roepen dat je begrip hebt voor de situatie van uitkeringsgerechtigden, maar als je zelf nooit in een dergelijke situatie hebt verkeerd, kun je dat helemaal niet begrijpen. En daar ontstaat dan een kloof."

Wagenaar: "De personen die het binnen de top voor het zeggen hebben zijn vlote managerstypes die graag alles gladjes zien verlopen en een geoliede applausmachine willen hebben. Het CDA mag zijn koers niet door dergelijke technocraten laten bepalen."

De commissie-Kolnaar bijvoorbeeld had een technocratische benadering van problemen, zonder zich daarbij af te vragen hoe haar voorstellen aan zouden komen in het land. Het ging om puur financieel-economisch denken en je wordt daar als partij op afgerekend. Toen we met veel pijn en moeite het WAO-debat achter de rug hadden, kwam Brinkman reeds twee maanden later met de mededeling dat er opnieuw gekeken moest worden naar de WAO. Als

je zoiets doet, betekent dat dat je niet beseft hoe moeizaam het WAO-compromis op zichzelf al was en welke reacties en emoties het in het land oproept."

Er moet meer en open gediscussieerd worden binnen het CDA, vindt **Boom**. "Bijvoorbeeld over de vraag waar we als christen-democraten naartoe willen gaan. De discussie over niet-christenen binnen het CDA lijken we niet te durven voeren, terwijl het best een onderwerp is dat leeft. Maar we moesten naar buiten toe nu eenmaal een eenheid uitstralen, ongeacht de vraag of die er ook werkelijk was. Eerst als er werkelijk discussie wordt gevoerd, en alle argumenten zijn afgewogen kun je als lid op een gegeven moment leven met een besluit, ook al is het niet jouw eigen keuze. Dan is er een uitkomst waar we met elkaar achter kunnen staan. Maar als er bij voorbaat geen discussie is, is het moeilijk om een breed draagvlak binnen de partij te krijgen voor een bepaalde beslissing. We hebben meer dan 100.000 leden en alle 100.000 leden moeten het beleid bepalen en niet een groepje van 10 mensen. Lid zijn van het CDA betekent iets meer dan alleen maar stemmen op het CDA. Alle leden moeten de ruimte heb-

Openheid en discussie in het CDA

Discussie onder leiding van oud-minister Gardeniers is daar volop mee bezig. Steeds vaker hoort men geluiden die democratisch? CD/Actueel vroeg actieve CDA-leden naar hun meningen en ervaringen.

ben om samen een partij te zijn.”

Hamelink: “We mogen ons afvragen wat we een doorsnee-lid te bieden hebben behalve de CDA Krant en stemrecht op een ledenvergadering. Door beter te informeren en het ledenbestand beter in kaart te brengen, moeten we proberen gebruik te maken van de betrokkenheid die veel leden voelen bij het CDA.”

Verbetering is mogelijk

Over de richting van een oplossing hebben de vier verschillende suggesties.

Hamelink: “De partij zou er verstandig aan doen meer gewone en gemotiveerde mensen uit alle geledingen te betrekken bij het vaststellen van het beleid en de uitvoering ervan. Als we willen voorkomen dat het karakter van een volkspartij wegebt, hebben we niet alleen specialisten met academische titels nodig, maar ook ‘gewone’ mensen. Tevens moeten we af van het idee dat een volksvertegenwoordiger altijd maar eerst eens moet beginnen als gemeenteraadslid en daarna met een beetje geluk mag doorstromen naar de Staten of de Kamer. Het hebben van lokale politieke ervaring wordt haast als voorwaarde gesteld voor verdere door-

groei. Het gevolg daarvan is dat er een grijze top ontstaat. Beter is het om iemand meteen op een plaats te zetten die het beste aansluit bij zijn of haar capaciteiten.”

Volgens **Boom** dient er een breder voortraject bewandeld te worden, waarin volop wordt gediscussieerd binnen de partij.

“Vervolgens kan met de uitkomst van die discussie een commissie aan de slag gaan. Momenteel gebeurt het precies andersom: een commissie komt met een voorstel. Vervolgens wordt het binnen de partij gelanceerd en mag er over gepraat worden, maar kan er nog maar weinig worden veranderd, want de commissie verdedigt haar voorstel, dat ze uiteraard zelf een prima voorstel vindt.”

De samenstelling van dergelijke commissies is volgens Boom bovendien eenzijdig. “Daar kom je als gewoon CDA-lid niet tussen. De vervulling van de voorzittersvacature is al even illustratief. Ik betrek mijn kritiek ook op mijn eigen functioneren. Ook op afdelingsniveau zie je dat het actieve kader elkaar opzoekt, commissies bemenst, enzovoort. Nieuwelings worden bewust of onbewust buitengesloten en voelen zich ook buitenstaander. Omdat het kader zich in allerlei activiteiten stort, blijft er vervolgens geen tijd meer over voor nieuwe dingen en worden we een bezadigde partij.”

Annie Schreier: “De landelijke politiek denkt in hokjes. De boeren, het midden- en kleinbedrijf, de uitkeringsgerechtigden, enzovoort. Op zo’n manier krijg je nooit iets gedaan. Er moet een meer integrale afweging komen. De problemen moeten gezamenlijk worden aangepakt, in plaats van langs elkaar heen. De partijtop moet bereid zijn zich daarvoor in te zetten. Verder is het belangrijk dat er bij de uitleg van maatregelen de taal van de burgers wordt gesproken.”

Wagenaar over dit laatste: “De AOW-verklaring vanuit het landelijk bureau heb ik vier keer moeten lezen voordat ik dacht te snappen waarover het ging.”

Hij hoopt dat met Appèl & Weerklank-2 impulsen worden geven tot verandering. “Bij het eerste rapport Appèl en Weerklank, zag je dat mensen enthousiast raak-

ten en in beweging kwamen. Ze zagen ook nog iets terug van hun inbreng, De laatste jaren is die geestdrift enorm vervlakt.”

Een eventuele oppositierol voor het CDA vindt hij niet erg: “Het heeft als positief gevolg dat we over een heleboel zaken ons eigen standpunt zullen moeten bepalen, zonder rekening te hoeven houden met compromisvorming. Het betekent ook dat er meer ruimte komt voor discussie aan de basis. Want in het verleden werden discussies vaak ingekapseld, omdat bij een andere koers de positie van bewindslieden wel eens in gevaar zou kunnen komen. We zijn nu nog teveel bestuurlijk bezig en te weinig met politiek, dat wil zeggen met de reacties die maatregelen oproepen. De kunst is een evenwicht te vinden tussen besturen en politiek bedrijven. Een mogelijke oppositie-periode (die waarschijnlijk geen vier jaar zal duren), moeten we benutten om onze eigen koers weer helder te maken.”

Schreier: “Binnen de CDA-geledingen in Overijssel ervaar ik geen kloof. Tussen Den Haag en Overijssel wel. Men moet daar van het voetstuk afstappen en open staan voor geluiden uit de provincie. Bovendien moet de eensgezindheid terugkeren. Die hoort bij een christelijke partij. De schouders moeten er weer onder worden gezet en het is de partijtop die die eenheid moet smeden.”

Tot slot **Sylvia Hamelink:** “We moeten gaan werken aan het herstel van de partij, meer openheid, minder arrogantie en meer dienstbaarheid aan de partij. Als daarnaast gewone mensen worden betrokken bij het partijwerk, ben ik er van overtuigd dat we misschien al over vier jaar, maar in ieder geval binnen acht jaar onze positie kunnen heroveren.”

Hans van der Vlies ●

Drie jaar Paarse coalitie in Zuid-Holland

Op het moment van schrijven van dit artikel is het onderzoek naar de mogelijkheid van een paarse coalitie in volle gang. Binnen het CDA worden de voor- en nadelen van Paars verschillend beoordeeld. De één leunt achterover in de hoop op stemmenwinst na een spoedige mislukking van het paarse kabinet, terwijl anderen zich veel zorgen maken over het enorme verlies van invloed op beleid en de grotere afstand die maatschappelijke organisaties tot het CDA zullen nemen.

Mij is gevraagd iets te schrijven over de paarse coalitie in Zuid-Holland en onze ervaringen daarmee. De vergelijking tussen het Zuidhollandse provinciale niveau en de landelijke wording van de paarse coalitie gaat enigszins mank. Daarom zal ik eerst kort de verschillen schetsen. Verschillen tussen de verkiezingsuitslagen in 1991 (Provinciale Statenverkiezingen) en 1994 (Tweede Kamerverkiezingen), verschillen tussen provinciaal monisme en nationaal dualisme, historische verschillen en verschillen in politieke cultuur en emoties binnen de verschillende politieke partijen op het moment van onderhandelen. Tenslotte wil ik een aantal opmerkingen maken over het functioneren van Paars in Zuid-Holland, en over de oppositie-rol van het CDA in deze provincie.

De verkiezingsuitslag van de Statenverkiezingen in 1991 in Zuid-Holland werd gekenmerkt door een enorm verlies van de PvdA (van 29 naar 18 zetels) en de grote winst van D66 (van 6 naar 15 zetels) terwijl de VVD met 15 zetels en het CDA met 23 zetels nagenoeg gelijk bleven. Het zou voor de hand liggend zijn geweest als de PvdA consequenties had getrokken uit deze verkiezingsuitslag. Bij de start van de collegeonderhandelingen vroeg de PvdA extra tijd om zich intern te bezinnen. Het CDA begon -als grootste partij- alvast met de voorbereidingen voor een collegeprogramma. Het CDA was hier nog maar nauwelijks aan begonnen of de PvdA deelde mee dat een College zou worden gevormd bestaande uit de PvdA met 3, D66 met 2 en de VVD met 2 gedeputeerden. Hiermee werd niet alleen de verkiezingsuitslag genegeerd maar werd ook principieel gekozen om het CDA als grootste partij buiten het College te houden. Zo werd er een dualistisch element ingebracht in de provincie die gekenmerkt wordt door een monistische bestuursvorm, waarbij er sprake is van verkiezing van het College van Gedeputeerde Staten als dagelijks bestuur uit de Provinciale Staten. Een politiek-inhoudelijke motivatie is nooit echt gegeven. Wel zou het nieuwe College echt krachtige besluiten gaan nemen.

Landelijk is er altijd sprake geweest van wisselende kabinetssamenstellingen met

het CDA in het centrum. In Zuid-Holland is er altijd sprake geweest van breed samengestelde colleges. Wel waren de colleges veelal, gezien de getalsverhoudingen, paars ingekleurd. In 1982 leverde het CDA met 22 zetels twee gedeputeerden, terwijl VVD en PvdA met 21 zetels ieder 3 gedeputeerden leverden. In 1987 leverde de PvdA met 29 zetels 4 gedeputeerden, terwijl CDA en VVD, met 25 respectievelijk 15 zetels, ieder 2 gedeputeerden leverden. Het zal duidelijk zijn dat bepaalde paarse gevoelens al veel langer een rol speelden in Zuid-Holland. De conclusie die hieruit valt te trekken is dat Zuid-Holland in hoge mate werd en wordt gedomineerd door de PvdA. De stelling dat paars nodig is om het CDA uit het centrum van de macht te dringen, ging dus niet op voor Zuid-Holland!

In de beginperiode van het College, waarin euforie in de paarse coalitie hoogtij vierde, was er nog wel sprake van een eensegzinde inzet van het College. Zeker in de periode waarin het CDA nog zoekende was naar de juiste houding als oppositiepartij. Want ook keiharde oppositie, ontstaan uit gevoelens van miskennis, werkt positief voor de binding tussen de Collegepartijen. Maar naarmate de CDA-fractie er in slaagde meer en meer constructieve oppositie te voeren verbeterde de relaties met andere fracties en de gedeputeerden. Ook ontstond er bij de fracties van de collegevormende partijen voortdurend irritatie over het feit dat men persé het College moest volgen. Als één van de Collegevormende fracties het voorstel van het College niet steunde, ontstond er een meerderheid met CDA en/of klein rechts of Groen Links. Het laatste jaar is er in bijna iedere Statenvergadering wel een partij die zo bij een bepaald agendapunt buiten de boot valt. Voorbeelden hiervan zijn de besluitvorming over het vliegveld Zestienhoven waar de VVD zich tegen het voorstel van

de andere Collegepartijen verzette. Een ander belangrijk item was de discussie rond de zogenaamde "Motie Van der Meer" waarin toenmalig CDA-fractievoorzitter Huub van der Meer het College vroeg het echt mogelijk te maken dat een stadsprovincie in Rijnmond tot stand zou komen, hoewel dit tegen de zin van VVD en D66 was. Toen werd er lang gesproken zodat een gezamenlijk standpunt uiteindelijk mogelijk werd. Was deze motie niet aanvaard, dan had de provincie zich volstrekt buitenspel gezet in de discussie over de bestuurlijke vernieuwing.

Ook de afgelopen weken werd het College op twee belangrijke punten niet gesteund. De PvdA en D66 wilden afwachten tot 1996 om oplossingsrichtingen voor de gigantische woningnood in Zuid-Holland aan te geven. De meerderheid in de Staten, gevormd door CDA, VVD en klein rechts, gaf het College de opdracht extra terugvalopties te ontwikkelen. Ook werd er een nauwelijks onderbouwd voorstel gedaan om Noord- en Zuid-Holland samen te voegen. Ook hierop ontstond vernietigende kritiek, waarbij het College alleen nog door de VVD werd gesteund. Bij verschillende van deze voorstellen was er sprake van een minderheidsstandpunt, terwijl vaak het meerderheidsstandpunt werd gepresenteerd als de opvatting van de Provincie Zuid-Holland. Spottend werd door derden gevraagd of er nu sprake was van een Collegeopvatting of een uitspraak van de Staten.

Het zal duidelijk zijn dat het ontstaan van het College meer gebaseerd is geweest op het handhaven van de macht van de PvdA dan dat er sprake was en is van beleidsmatige overeenstemming. Verder richt de lobby van belangengroepen zich meer tot het college dan tot de oppositie. Daarom heeft de CDA-Statenfractie in Zuid-Holland de frequentie van werkbezoeken, hoorzittingen en dergelijke vanaf het begin verhoogd. Verder is unaniem stemgedrag in de fractie belangrijk omdat bij veel stemmingen sprake is van bijvoorbeeld een 41-42 verhouding. Ook absentie mag eigenlijk niet voorkomen.

In het belang van Zuid-Holland en haar burgers zou het veel beter zijn als er een College zou functioneren dat kan bogen op een breed draagvlak, waarin iedere burger zich kan herkennen. Daarom moet het CDA weer deel gaan uitmaken van het College in de provincie Zuid-Holland. Zo kan er een consistent beleid worden gevoerd dat kan helpen het aanzien van de politiek ook in Zuid-Holland te herstellen. Om dit te realiseren is het essentieel dat anderen een meerwaarde toekennen aan deelname van het CDA in het Provinciaal bestuur. In april 1995 hoop ik u te melden of dit ook daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.

Jan Heijkoop

voorzitter van de CDA-fractie in Zuid-Holland

Jan Heijkoop, voorzitter van de CDA-Statenfractie in Zuid-Holland.

Holland, één provincie...: Monster, monstrum of het Leeuwen-deel?

Van Texel-Noord tot Numansdorp en dat langs Kudelstaart, zou dat bij alle bestuurlijke proefballonnen die langs zwenen een verrijkende oplossing zijn. Of alleen maar een ver-reikende. En wat denken jullie daarvan, gij Staten van Noord- en Zuid-Holland en wat zouden de burgers van die provincies er wel van vinden, niet slechts de Staten, maar gij, gij en gij... (vrij geciteerd naar Philips II in 1559!).

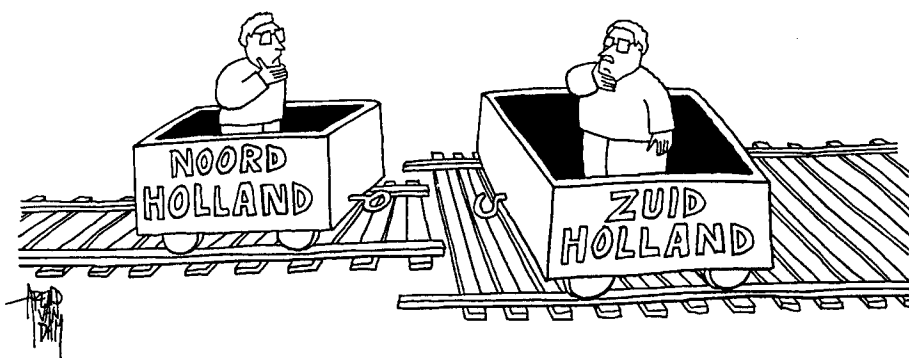
Met gij bedoel ik de burger. Dat is voor de Noordhollandse Statenfractie het hoofdpunt: als er, terwijl Rotterdam en omstreken en Amsterdam en omstreken stadsprovincies worden, bundeling moet komen van de 'resten' van Noord- en Zuid-Holland, dan moet ten eerste de burger er beter van worden. Omdat het bestuurlijke meerwaarde oplevert, omdat in een Europese dimensie zo'n groter verband best kan. Dat nare woord 'restanten' zal worden omgezet in iets concreets, dat uitgaande van een overlegproces met afstemming, een groter probleemoplossend vermogen heeft.

Dat is het, wat de burger zo graag zou zien: Er zijn problemen met een politieke dimensie, spelend in de Randstad in een stuk Europa dat er wezen mag, maar ook onder moordend concurrentievuur van elders in de wereld. Er zijn problemen en zie, er zijn dan betere en meer toegesneden politieke mogelijkheden op een betere politieke schaal met een sneller en functioneler vermogen om die problematiek op te lossen. Die vitaal zijn. Dat is de inzet bij het begin van het streven naar één provincie Holland.

Natuurlijk zijn er bezwaren en tegenwerpingen, daarnaast randvoorwaarden en tenslotte een poging om toch perspectief te zien. Ik ga op deze zaken in.

Voornaamste bezwaar is het onsamenhangende karakter van de geografie. Een lange lappendeken, waar twee economische kanjergaten uitgeboord zijn en dat ergens ter hoogte van de Kagerplassen aan een gelijmd schijnt te zijn. Wat heeft het Dordtse nou met het Texelse? hoor je nu al. Toch kan dat bezwaar ook verzacht worden. In Noord-Duitsland heb je Sleeswijk-Holstein en Nedersaksen met daarin Bremen en Hamburg als stadsprovincies. Dan hebben we het ook over een monstrum, maar geen monster van economische ellende op de Europese regioladder. Integendeel. Ook elders in de wereld komt zo'n figuur voor en er valt bestuurlijk en sociaal-economisch mee te leven als de vormende delen elkaar in goede kaders ten aanzien van de overstijgende belangen verstaan.

Dus een krachtig overleg: Holland met de beide stadsprovincies is een eerste ver-eiste. De beide stadsprovincies zijn nog

niet van ons af en dat in alle betekenissen van betrokkenheid.

Vervolgens dient de hobbel te worden genomen, dat beide statenvergaderingen dezelfde goodwill en werkrichting krijgen. Dat is op dit moment niet het geval. Noord-Holland is gematigd positief, in Zuid-Holland is de communicatie over dit onderwerp wellicht niet optimaal geweest en heeft een aarzelende houding postgevat. Enige oefening in harmonie is vereist.

Voorts kent Noord-Holland een uitgebreid plan van aanpak, voortvloeiend uit een strategienota, benoemend 5 kerntaakvelden van de provincie: kwaliteit van de sociaal-culturele leefomgeving, fysieke leefomgeving (milieu), bereikbaarheid (verkeer en vervoer), duurzame concurrentiepositie en de zorgsector (ouderen, jeugd en de toegankelijkheid van die sector). Noord-Holland wordt dus ook in die zin verbouwd en tijdens deze verbouwing gaat de verkoop gewoon door. De provincie Zuid-Holland heeft wel soortgelijke discussies, maar kent die blauwdruk niet in de zich ontwikkelende praktijk.

Bovendien is er in Zuid-Holland een 'paars Gedeputeerde Staten-college' zonder ons CDA, de grootste partij aldaar en is er in Noord-Holland een breed college met ruime consensus. Zuid-Holland wacht bovendien nog op Haaglanden, hoe snel en hoe definitief ook stadsprovincie, terwijl in Noord-Holland de discussie zich op wat geringere schaal concentreert rond: hoe groot wordt precies die stadsprovincie Amsterdam?

Randvoorwaarden zijn daarnaast dat er duidelijke communicatie komt met de burgers over: welk tijdpad, wie kiezen we bij bundeling, zoveel statenleden over dat en dat duidelijk territorium in pakweg om te beginnen in de periode 1999-2003 en ook nog wat is de hoofdstad. Vooral wat zijn de kerntaken, wat is de verhouding tussen sterke inliggende gemeenten en welke afstand is er met het Rijk en Europa. De ambtelijke apparaten (ook niet te onderschatten wat betreft coöperatie en know how) leveren voorts nog doeltreffender politiek werk, dus probleemoplossend werk. Hier en daar een bord: 'Hier bouwt, zorgt, cultuurt, milieusnuffelt, railt Holland' kan geen kwaad. Dit als een perspectief. Er moet iets meer dan niets kunnen.

Nog drie uitsmijters ten slotte...

We zullen ook de samenwerking met Utrecht en Flevoland, moeizaam opgebouwd in de afgelopen Statenperiodes niet mogen loslaten.

Daaraan gekoppeld, het Gooi ligt als Amsterdam 'apart gaat' los van Holland. Hoe dat op te lossen, met of zonder Utrechtse delen van 't Groene Hart?

En dan de hoofdstad, naam, wapen en motto. Dat ligt nog zo gevoelig. Alleen over de wapens wil ik wat kwijt: de vier welpenleeuwen van Rotterdam, dat is hun zaak. Evenzo eventueel de Haaglandse ooievaar, en de kruisjes en keizerskroon van de Amstel. Holland houdt in het Noorden drie leeuwen, in het Zuiden een grote oeroude met twee steun-leeuwen. Dus niets te 'rest-Hollanden' of 'bijeengegrommelde lapjesdeken'. Het wordt misschien wat met wat ons blijft. Zes leeuwen. We hebben ergens perspectief op Holland, 't leeuwendeel!

Jan van de Assem

lid van de Provinciale Staten Noord-Holland

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en onge-vraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weer-geven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Niet of anders-gelovigen en het CDJA

Direct na de voor het CDA zeer teleurstellend verlopen verkiezingen voor de Tweede Kamer, kondigde het bestuur van het CDA een diepgaand zelfonderzoek aan. Maar naast dit onderzoek dat vooral betrekking heeft op de oorzaken van de verkiezingsnederlaag, is het volgens mij belangrijk dat er binnen de gehele partij een bezinning plaats vindt over wat de politieke koers zal moeten zijn van de christen-democratie in Nederland. Tijdens zo'n bezinning zal dan ongetwijfeld de vraag naar voren komen, hoe binnen de christen-democratie in Nederland omgegaan dient te worden met niet of anders-gelovigen. Deze problematiek is ook binnen het CDJA actueel. Het Algemeen Bestuur van het CDJA heeft middels een bestuurlijke richtlijn inzake niet of anders-gelovigen enige duidelijkheid willen verschaffen over dit punt. Aangezien deze kwestie ook binnen het CDA speelt, is het volgens mij goed dat er tussen het CDJA en het CDA op dit punt van gedachten wordt gewisseld. Bij het zoeken naar een antwoord op de vraag hoe binnen het CDJA omgegaan moet worden met niet of anders-gelovigen heeft het Algemeen Bestuur van het CDJA als vertrekpunt gekozen het grondslagrapport van het CDJA 'Heelmaken wat gebroken is'. Op basis van het CDJA-grondslagrapport valt te concluderen dat binnen het CDJA de Bijbel niet gezien wordt als een politiek handboek. Door erin te lezen proberen wij als organisatie steeds weer een vertaling te vinden van de Bijbel naar

de politieke praktijk. Een ander belangrijk punt uit het grondslagrapport is het feit dat iedereen die het voor zijn rekening wil nemen om Evangelisch geïnspireerde politiek te bedrijven, zoals verwoord in het grondslagrapport, welkom is bij het CDJA. In die zin is het CDJA een open partij, met een duidelijke grondslag.

Het Algemeen Bestuur van het CDJA heeft op basis van deze gegevens geprobeerd conclusies te trekken voor wat betreft de vraag wat dit alles nu betekent voor niet of anders-gelovigen binnen onze organisatie.

Na enige discussie stelde het bestuur vast dat van ieder lid verwacht mag worden dat hij/zij het grondslagrapport onderschrijft. Deze keuze is echter een ieders eigen persoonlijke verantwoordelijkheid. Door iedereen deze vrije keuze te bieden wordt het open karakter van onze organisatie benadrukt.

Dat deze keuze voor het CDJA geen vrijblijvende is, blijkt uit het feit dat het grondslagrapport duidelijk kiest voor de Bijbel als richtsnoer. Een lid heeft dus ook niet de mogelijkheid daar iets anders voor in te vullen. Ieder actief lid is ook nog eens op het grondslagrapport als politieke overtuiging aanspreekbaar.

Wat leveren deze conclusies nu aan praktische richtlijnen op? Allereerst heeft de organisatie tot taak voldoende bekendheid te geven aan en te zorgen voor beschikbaarheid van grondslagrapporten aan potentiële leden. Immers zonder voldoende bekendheid met het grondslagrapport kunnen potentiële leden geen verantwoorde keuze maken voor het CDJA.

Direct hieraan toegevoegd moet worden,

Horzel

Zekerheden verdwijnen. Weg gegarandeerde verkiezingsresultaten en weg Ruud Lubbers. Nu dreigt ook de horzel en met hem de hele CD/Actueel te verdwijnen. Natuurlijk vraagt een nieuwe omvang om nieuw kleren. Het CDA heeft twee bladen, en dan zijn er ook nog al die bladen van de gelieerde organisaties. Maar wie de CDA-Krant wel eens uit de wikkel haalt, weet dat daar geen visie of kritische noot in naar voren zal komen. Wie Bestuursforum wel eens inkijkt ziet wel een nieuwe lay out, maar geen discussie over de invulling van die "C". Wie echt wil weten wat er in het CDA leeft, moet de opiniepagina's in de kranten volgen en heeft aan deze bladen niets. Alleen als een verkeerd getimed artikel over de spreiding van leerlingen verschijnt mis ik een abonnement op CD/Verkenningen. CD/Actueel biedt Toos of Jack wel een podium om eens wat te zeggen. Bovendien is dit het enige blad met een zekere actualiteitswaarde wat een versterking van die podiumfunctie biedt. Als een eventuele fusie tussen Bestuursforum en CD/Actueel enkel leidt tot columns van bobo's tussen mededelingen over nieuwe cursussen en uitleg over de WVG, wordt de openheid van het CDA zeker niet vergroot. Niet dat CD/Actueel mij zo heilig is. Het geeft ook nu gewone leden nog geen podium. Als dan toch een blad moet verdwijnen, leg dan de nadruk op die discussiefunctie. Om dit te benadrukken heb ik al een titel voor dit blad. Kijk maar eens naar het woord dat boven dit stukje staat.

Willem Jelle Berg

Naschrift uitgever: Uit de jaarrekening die op de Partijraad van 11 juni ter vaststelling wordt aangeboden blijkt dat in verband met teruglopende abonnee-inkomsten gekeken wordt naar een betere afstemming tussen verschillende publicaties van het CDA. Concrete voorstellen zijn pas dit najaar aan de orde. Alle overleg hierover is nog niet in een stadium van besluitvorming. In die zin is bovenstaande horzel prematuur.

HEEL
MAKEN
WAT
GEBROKEN
IS

GRONDSLAPRAPPORT
CDJA

dat een bestuur, uitgaande van de persoonlijke verantwoordelijkheid van het potentiële lid, niemand bij het inschrijven als lid mag toetsen op grond van (veronderstelde) geloofsovertuiging. Was dit wel het geval dan zou dat in strijd zijn met de conclusie dat een ieder als lid in het CDJA kan participeren als hij/zij het grondslagrapport 'Heel maken wat gebroken is' onderschrijft en wil uitdragen.

De andere praktische richtlijn die door het Algemeen Bestuur van het CDJA werd vastgesteld, is de richtlijn dat bij het vervullen van een functie een belangrijk criterium is dat de kandidaat het grondslagrapport onderschrijft, daarop aanspreekbaar is, het uit kan dragen en in zijn politiek functioneren herkenbaar is als christen-democraat. Dit laatste mag gevraagd worden aangezien iemand die kiest voor het CDJA een keuze maakt.

Met het beschrijven van de bestuurlijke richtlijn 'niet of anders-gelovigen en het CDJA' hoop ik een aanzet te hebben gegeven voor een diepere bezinning over de vraag hoe het verder moet met de christen-democratie in Nederland en in het bijzonder over de vraag hoe om te gaan met niet of anders-gelovigen binnen onze organisaties. Gezien het belang van de discussie hoop ik dat iedereen binnen het CDJA en het CDA mee wil doen aan deze bezinning, hetgeen de uitkomst zeker ten goede zal komen.

Richard Kruis

Inzicht en uitdagingen

De CDA-familie heeft een groot verlies te verwerken. Veel capabele bestuurders staan sinds 2 maart en 3 mei aan de kant. Ook veel en misschien juist wel veel vrouwen. Hun inzet, kwaliteit en sterke binding met de kiezers werden tijdens de kandidaatstellingen voor de gemeenteraad door mannen in de partij genegeerd. Ze mochten aanschuiven op condities van de gevestigde orde, of niet. Dit is natuurlijk geen reële keuze.

Het vrouwelijk electoraat is aangeslagen. De ondervertegenwoordiging van vrouwen in de hedendaagse overlegstructuur is een feit en vraagt om fundamentele veranderingen. Wij dachten als CDA-vrouwen binnen het CDA dat we op de goede weg waren, maar als je de kandidaatstellingen van het afgelopen jaar goed analyseert, ontdek je dat vrouwen weer te weinig aan bod zijn gekomen en opnieuw als klapstoel zijn gebruikt: door het grote zetelverlies werd menige klapstoel terzijde gezet. Overigens hadden ook vrouwen uit andere partijen met dit fenomeen te maken.

Ook in de verkiezingscampagne kwamen vrouwen te weinig voor het voetlicht, ondanks hun kwaliteit. Een grote nalatigheid of misschien een blinde vlek van de leiding. Veel vrouwen in het CDA stralen een stuk elan uit, maar de partij heeft dat genegeerd. Denk aan het symposium "De nieuwe werknemer" van 19 februari jl. Daar werd kracht, politiek gevoel, solidariteit en vriendschap van vrouwen duidelijk. Het CDA heeft prima vrouwelijk kader. Niet CDA-leden merkten dat die dag ook. Vrouwen hebben andere vrouwen als voorbeeld nodig. Vrouwelijke kiezers zoeken identificatiemogelijkheden, zeker in de politiek. Dit werd onderstreept door de vele voorkeurstemmen die vrouwelijke kandidaten en vooral onze eerste vrouw Yvonne van Rooy, kregen.

Nú voor waarnemend partijvoorzitter Tinneke Lodders en straks voor de nieuwe partijvoorzitter ligt er de grote uitdaging om in de komende jaren emancipatie te verweven met het algemeen beleid van het CDA. Het begrip emancipatie moet steeds weer terugkomen. Het gaat tenslotte om het belang van de herverdeling van macht. Ook het CDA als partij moet daaraan meewerken. Het is immers akkoord gegaan met het kabinetstandpunt dat is vastgelegd in "Vrouwen in politiek en openbaar bestuur". Het aandeel van vrouwen in de besluitvorming binnen de partij zal structureel moeten worden vergroot. Uit psychologisch oogpunt is dit ook een goede zaak, het maakt het CDA aantrekkelijk voor vrouwen. We moeten dus niet het aantal vrouwelijke leden als uitgangspunt nemen, maar het omdraaien. Het aantal vrouwelijke leden neemt dan vanzelf toe. Wij hebben een duidelijke boodschap die veel vrouwen aanspreekt; alleen de toon

waarop het nu vaak gebeurt, trekt vrouwen niet aan.

De veranderingen in de samenleving hebben invloed op de politieke omgeving en zijn van dien aard dat het CDA zich af moet vragen hoe de politieke overtuiging opnieuw vorm moet krijgen. Dat vraagt om bezinning over de rol over de rol van de politiek en van de christen-democratie daarin voor de komende jaren. Mannen en vrouwen binnen het CDA moeten meedenken.

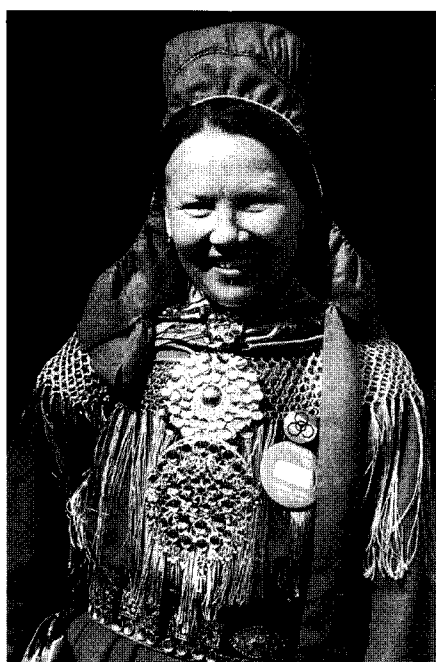
De vaste kiezers, maar vooral de leden laten op dit moment van zich horen. Ze vragen om een duidelijke koers, een inspirerende leiding, een nieuw elan en een partijleiding die luistert.

De komende jaren zal het menselijk kapitaal beter benut moeten worden. De verscheidenheid in kwaliteiten zal in alle besturen en commissies vergroot moeten worden, zodat vrouwen, jongeren en ouderen zich weer betrokken voelen bij het CDA. Het zal de kwaliteit van het toekomstige CDA ten goede komen en dat is waar wij gezamenlijk aan willen en moeten werken.

Toos Jongma-Roelants
voorzitter CDA-Vrouwenberaad

Voorbereidingen wereldvrouwenconferentie Peking

Tien jaar na Nairobi moet onze regering in september 1995 in Peking laten weten hoe de ruim 250 aanbevelingen van de derde wereldvrouwenconferentie in ons

Aan de wereldvrouwenconferentie in Nairobi namen ook Sami-vrouwen uit het noorden van Noorwegen deel.

(foto ANP)

land zijn uitgevoerd, welke knelpunten bestaan en hoe die in de toekomst worden aangepakt. Op 22 april jl. was daarvoor een NGO (Non-Gouvernementele Organisaties)dag georganiseerd door de werkgroep VN-Wereldvrouwenconferentie '95. Opvallend veel oud-bekenden waren aanwezig. Drie- naar de woorden van staatssecretaris Wallage- parels van de vrouwenstrijd: Len Rempt, Jeltien Kraaijeveld en Jeltje van Nieuwenhoven haalden herinneringen op aan de eerdere vrouwenconferenties.

De eerste drie spreeksters zetten de toon voor de dag. Er werd veel gelachen en hard gewerkt, wat mogelijk is dank zij de gegeden voorbereiding.

De Directie Coördinatie Emancipatiebeleid heeft een raamwerk voor rapportage geleverd; het secretariaat van de VN-werkgroep bood schriftelijk de reacties aan van een twintigtal organisaties; in de werkgroepen werd door nog eens 30 organisaties de rapportage aangevuld. Helaas ontbrak het CDA-Vrouwenberaad! Hiermee werd een kans gemist een bijdrage te leveren aan de nationale rapportage voor Peking.

Het is verrassend te constateren dat het ambtelijke circuit en de niet-gouvernementele organisaties zo eensgezind samenwerken. Bij eerdere conferenties kwamen de contacten pas op het laatste ogenblik tot stand en kende men elkaar nauwelijks. Bovendien blijkt de vrouwenbeweging te zijn veranderd. Het aarzelende en vragende image van voorheen heeft plaats gemaakt voor deskundigheid en zelfbewustzijn. Met vaardigheid en zekerheid worden knelpunten gesignaleerd en oplossingsrichtingen aangegeven.

Toch is te betreuren dat alleen vrouwen aan de discussie deelnamen. Als dit betekent dat emancipatiedeskundigheid na zoveel jaren beperkt is gebleven tot het vrouwen-circuit, vormt dit een knelpunt, waarvoor in Peking een strategie voor oplossing moet worden gevonden.

Als rode draad loopt door de rapportage de zorg voor de mensenrechten van vrouwen, onvrede over machtsverschillen en bestaande ongelijkheid.

Interessant is de bijdrage van religieus gebonden vrouwenorganisaties die opmerken, dat de rol van religie en cultuur niet als verontschuldiging voor het aantasten van grondrechten van mensen (in het bijzonder van vrouwen) mag gelden. Hierop zou het CDA naar mijn mening actie moeten ondernemen.

Immers vanuit de CDA-visie over eigen verantwoordelijkheid en gerechtigheid zouden wij met andere religieuze organisaties het gesprek kunnen aangaan over mogelijke positieve en negatieve effecten van religieuze en culturele gewoonten en gebruiken bij de realisering van de mensenrechten, in het bijzonder de rechten van vrouwen.

Philo M. Weijborg-Pot

Euthanasie-zaak bepaalde mede moment aftreden Ernst Hirsch Ballin

Ex-minister van Justitie Hirsch Ballin worstelde met het moment waarop hij vanwege de IRT-zaak zou aftreden. Aan CD/Actueel verduidelijkt hij welke motieven voor hem leidend zijn geweest.

Doorslaggevend was dat het kabinet nog zaken had te doen.

Zelf ben ik niet van plan de vieren-eenhalf jaar als minister van Justitie te reduceren tot die uit de hand gelopen ruzie rond het Amsterdamse Interregionaal Rechercheteam. Ik wil zicht houden op mijn totale periode als minister en zeker geen IRT-obsessie ontwikkelen. Het waren ook de jaren van 'Recht in beweging', het beleidsplan waarmee ik de kabinetsperiode begon en dat een fundamenteel veranderingsproces boogde op het gebied van wetgeving, organisatie van de politie en rechterlijke macht. Dat programma was compleet uitgevoerd rond de jaarwisseling op enkele onderdelen na die nog doorliepen zoals het tweede wetsvoorstel vormfouten. Voorts de jaren waarin de identificatieplicht er door kwam, de Wet Gelijke Behandeling en de Euthanasiewet. Al met al heb ik zeker een tevreden gevoel over het bereikte. Natuurlijk had ik op basis van die gerealiseerde wetgeving met de daarin gecreëerde werktuigen die vervolgens graag mee gehanteerd, maar dat is nu eenmaal doorkruist door de toestand."

Ernst Hirsch Ballin, nu CDA-kamerlid terugkijkend op zijn periode van ministerschap waar aan de demissionaire status toch nog een voortijdig eind aan kwam door de IRT-kwestie. In het IRT-debat van 27 mei nam de Kamer met twee stemmen verschil een motie aan waarin weliswaar niet om het aftreden van de beide politie-ministers - Hirsch Ballin en Van Thijn - werd verzocht, maar waarin wel werd voorgeschreven dat het beleid rond de researcheteams verder aan een volgend kabinet overgelaten dient te worden. Hirsch Ballin vond dat hem het werken als demissionair minister zo onmogelijk werd gemaakt. "Het kan toch niet de bedoeling zijn dat wij het recherche-werk naar de zware criminaliteit stilleggen tot er een nieuw kabinet is", zei hij in die dagen. Hirsch Ballin trok vervolgens voor zichzelf de conclusie dat in dit geval aftreden de beste oplossing was. Vervolgens trad ook Van Thijn af.

Hirsch Ballin is nu voor het eerst in zijn carrière Tweede Kamerlid voor het CDA. Wel even wennen. De vroegere minister zit nog een beetje onwennig op zijn werk-kamer in het CDA-onderkomen, het voormalige ministerie van Justitie. In dat gebouw werkte hij ook al vele jaren geleden aan het begin van zijn carrière als beleids-medewerker wetgeving.

Bovenmaatse bananeschil

Nu, juni 1994, zegt hij: "Toen ik in 1989 minister werd heb ik mij gerealiseerd dat het politieke ambt meebrengt dat zoiets je kan overkomen. Ook wanneer je wat je te doen staat goed op orde hebt en een heldere lijn hebt, dan toch kan zich een bovenmaatse bananeschil manifesteren waarover je uitglijdt. In dit geval zijn er verschillende factoren samengevallen, was er die ongelukkige toestand rond het Amsterdamse-Noord-Hollands-Utrechtse IRT. Hier ging het niet om een groot principieel geschil over beleidslijnen. In het Nederlands Dagblad stond bij de samenvatting van het rapport Wierenga heel treffend: "Het was gewoon ruzie. Een ruzie met verstrekkende gevolgen". Ik vond dat een goede karakteristiek van de onderliggende problemen."

Hirsch Ballin heeft zin in het Kamerwerk. Bij de Kamerverkiezingen haalde hij 94.570 voorkeurstemmen. Niet mis. "Daar haal je - naast je overtuiging - je inspiratie uit. Ik heb ook enorm veel steunbetuigingen gekregen." Hij vindt het wel aardig in dit verband even te memoreren aan een onderzoekje van een politicoloog naar aantallen voorkeurstemmen. De politicoloog ging terug tot 1918 en dan blijkt dat Hirsch Ballin op de zesde plaats komt en wel na Yvonne van Rooij die 109.364 voorkeurstemmen haalde.

Terugkijkend op de IRT-debatten zegt Hirsch Ballin: "Het rapport Wierenga was voor mij de basis waarop ik handelde en oordeelde. Dat leverde ook de spanning op met Van Thijn die meer afstand van het rapport wilde nemen. De commissie Wie-

renga kwam tot stevige conclusies en leverde een diepe gefundeerde analyse naar onderliggende processen. Processen waarbij sommige politiefunctarissen een houding hadden ontwikkeld waarbij daadwerkelijke gezagsuitoefening door diegenen die daar verantwoordelijk voor waren, heel moeilijk was. In het politiebepel is het wel zo dat justitiefunctarissen verantwoordelijk zijn voor het doen en laten van de politie in de opsporing, maar als het gaat om een beoordeling van het functioneren, is justitie wel erg op afstand geplaatst."

Bezetenheid

Jammer vond Hirsch Ballin het ook dat in een deel van de discussie zo'n gerichtheid, zo'n bezetenheid zich ontwikkelde ten aanzien van welke koppen er zouden gaan rollen.

"Hierdoor dreigde de eigenlijke analyse van de commissie Wierenga onder te sneeuwen. De woordvoerder van de VVD maakte het bont toen hij in de debatten op 7 en 8 april zei dat het rapport van hem helemaal niet had gehoeven. Dit getuigt van een desinteresse in de feiten. Zijn conclusies had hij toch al getrokken."

Hirsch Ballin liet weten dat er in de IRT-zaak al eerder momenten waren geweest waarop hij had willen aftreden. Lubbers zou hem daar van af hebben weten te houden.

"In maart heb ik ernstig over aftreden gedacht toen al die commotie ontstond over het rapport Wierenga omdat ik aan hetgeen in de IRT-zaak was gebeurd zwaar tilde. Ook al werden mij in het rapport geen persoonlijke verwijten gemaakt, vond ik toch dat ik bereid moest zijn af te treden om de doodeenvoudige reden dat ik aanvaardde dat veel mis was gegaan. Twee argumenten waren er om uiteindelijk toch door te gaan. Een staatsrechtelijk argument. In Nederland bestaat geen regel dat een minister als er sprake is van persoonlijk falen toch automatisch aftreedt. Het zou ook averechts kunnen werken als die regel werd ge-

vestigd. Dat zie je ook in het verleden waar ministers afraden zonder dat er in de ambtelijke organisatie iets veranderde (Braks). Er ontstond daar een soort ont koppeling tussen de politieke afrekening en het verbinden van gevolgen aan fouten. Een minister treedt dan af zonder dat er wezenlijk iets aan het euvel wordt gedaan.

Euthanasie-zaak

Het tweede argument dat meewoog voor Hirsch Ballin was het tijdstip. "Er waren in maart nog dingen te doen door dit kabinet. Als ik toen was afgetreden had dat consequenties gehad voor zaken die nog afge- werkt moesten worden zoals de euthanasie-zaak. De inschatting was toen dat als twee bewindslieden, die sleutelposities in het kabinet hebben, aftreden, het kabinet een paar weken voor de verkiezingen niet gereconstrueerd kon worden om door te regeren. Voor mij persoonlijk was het minder onaangenaam geweest in maart op te stappen. Het zou wel de gemakkelijkste weg zijn geweest. Ik heb toch maar mijn verantwoordelijkheid genomen. In de laatste vergadering voor de verkiezingen is in de Tweede Kamer de Euthanasie afge- rond."

Het was wel even een vreemde situatie. Weliswaar demissionair maar toch nog als minister, zat Hirsch Ballin direct na de verkiezingen de fractievergaderingen bij. Besliste hij mee over eigen lot eind mei? "Aan de stemming over de motie heb ik op eigen verzoek niet deelgenomen. Zo heb ik ook de fractie-vergadering niet bijge- woond omdat de collega's zich met mij erbij minder vrij zouden kunnen voelen hun mening te geven. Ik voel me in het ge- heel niet in de steek gelaten door de frac- tie. De fractie had in het tweede IRT-debat een lijn die ik als Kamerlid ook zou heb- ben ingezet. In mijn brief van 25 mei heb ik aangegeven dat de conclusies in de IRT-

zaak niet te beperken zijn tot een paar per- sonen die ander werk krijgen, maar dat het gaat om structuren en dat er een structureel antwoord moet komen op de geconsta- teerde gebreken. Het rapport Wierenga geeft aan dat er een gebrek aan bereidheid tot samenwerken bestond en dat er be- hoefte bestaat aan krachtige landelijke aan- sturing van wat de politie al dan niet moet doen. Hier moet een rol komen voor een procureur-generaal voor het hele land die van wanten weet en die weet wat er om- gaat in de bestrijding van de zware georga- niseerde criminaliteit. Op dit terrein moet geen situatie ontstaan dat niemand meer iets durft te doen. De crimineel is dan de lachende derde. Ik ben voor het behoud van IRT's, maar dan dus met landelijke aan- sturing en waarbij geen positie voor het OM ontstaat waarbij het moet soebatten bij de politiechefs om de vereiste inzet van men- sen te krijgen. Dit betekent geen negatief oordeel over de inzet van de politie in het algemeen. Er zijn zes IRT's. Het lijkt net of er maar één is. Over die andere teams hoor je nooit iets. Daar zitten mensen die een geest van samenwerking hebben. Mijn lijn is dat het geen incident moet zijn geweest waarbij twee ministers afraden en dat was het dan. Nee, er moet lering worden uitge- trokken. Ik ben het met mijn opvolger eens dat structurele oplossingen pas bij de for- matie met een nieuw kabinet kunnen komen." De trap is zoals dat wordt ge- noemd van boven schoon geveegd met het aftreden van de twee hoogst geplaatsten.

Vijand: medische techniek

De verstandhouding tussen Hirsch Ballin en Van Thijn was kort voor de verkiezingen niet al te best. Hirsch Ballin: "Twee punten speelden. Het Parool-interview met Van Thijn was een klap in mijn gezicht. Mijn toenmalige col- lega bleek afstand te nemen van het rap-

port Wierenga. Het tweede punt was dat hij een verkeerde weergave van mijn toe- spraak in Breda in zeer heftige woorden heeft versterkt. Hij deed voorkomen alsof ik de andere grote politieke partijen kwade bedoelingen in de schoenen schoof. Die bedoeling had en heb ik niet. In de media is dit misvormd. Uiteindelijk leek het er door de manier van berichtgeving soms zelfs op dat ik het slecht voor had met mongootjes."

In het ziekenhuis waar Hirsch Ballin zich laat behandelen wegens rugklachten kreeg hij positieve reactie op de waarschuwing die hij over de medische technologie in Breda gaf, en mensen vertelden mij over wat hen was overkomen. Mijn waarschu- wing is in wezen te waar om rimpelloos voorbij te laten gaan. Maar ze is op een heel vervelende manier uitgelegd. Wat nodig blijft is dat mensen nadenken." Over de suggestie dat hij afrad vooral om Van Thijn te bewegen datzelfde te doen: "Onzin. Ik kan mij hogere doelen in het leven voorstellen."

Weerbaarheid

Hirsch Ballin was ook de minister die het justitiebeleid voorzag van een ethisch fun- dament. Hij was de man die dacht dat de samenleving maakbaar was via wetgeving. Hij was de moraalridder van het CDA. "Was. Hoezo was", zegt hij lachend. "Het gaat er om hoe je terugkijkt op een periode die voltooid is, weliswaar een paar weken eerder dan voorzien. Die periode is niet al- leen voor de historie geschreven, maar juist om er verder op door te bouwen. Toen ik in 1989 aantrad moest er veel ver- anderen op het gebied van justitie. Ik heb een beleid in gang gezet - met alle waarde- ring voor wat mijn voorganger had gedaan - dat als hoofdlijn had versterking van Jus- titie en versterking van de weerbaarheid van de samenleving, dus met name ook de morele kant. Die twee gaan namelijk hand in hand. We willen niet een type samenle- ving waarbij de handhaafbaarheid afhangt van angstaanjagende controle, zoals des- tijds in de DDR of thans in de rijkeluis- ghetto's in Amerika. Het is zeker van be- lang dat we doorgaan met uitbreiding van de politiesterke, cellenbouw en verbete- ring van werkwijze. Over zijn toekomst. "Mijn beschikbaarheid voor de publieke zaak is door de IRT-zaak zoals gezegd niet beëindigd. In de Kamer richt ik mij op bui- tenlandse zaken, defensie, onderwijs en de verbanden in de samenleving. Verder trek ik met andere Brabantse collega's het Bra- bant equipé. Ik wil ook weer gaan schrij- ven. En verder het ziet er niet naar uit dat het CDA deelneemt aan een nieuw kabi- net, maar als dat later weer aan de orde komt, komen er weer andere mogelijkhe- den ook voor mij in beeld." Minister van Onderwijs zoals wel wordt gesuggereerd? "Wie weet", zegt hij met zijn bekende bescheidenheid.

Afscheid van een minister die stond voor een fundamenteel veranderingsproces op het gebied van wetgeving en organisatie van politie en rechtelijke macht.

(foto Hans Hordijk)

Marianne Fennema

Krasloten en gokverslaving

Het CDA-kamerlid Ries Smits heeft aan de bewindslieden van Justitie en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) vragen gesteld over de agressieve manier waarop voor krasloten reclame wordt gemaakt. Die reclame lijkt te lonen want op tal van verkooppunten zijn de loten al tot september 1994 uitverkocht. Is er sprake van een nieuwe gokverslaving en is de overheid daar zelf niet schuldig aan?

Berry Esselink, CDA-woordvoerder gokverslavingsproblematiek zegt: "Wij zijn vorig jaar tegen heug en meug akkoord gegaan met het kraslot omdat er op ons verzoek onderzoek was gedaan naar het risico van verslaving. De Universiteit van Utrecht concludeerde dat het kraslot nauwelijks tot niet verslavend zou zijn. De mensen zijn nieuwsgierig geworden en de reclame die er voor wordt gemaakt is te agressief. Ik denk dat als het nieuwtje er af is het allemaal mee blijkt te vallen. Wij hebben vorig jaar bij de behandeling van het voorstel een evaluatiemoment ingebouwd. Afsproken is dat na enige tijd, een jaar, bekeken wordt hoe het met de verslavende werking zit en of er beschermende maatregelen nodig zijn."

Dat vanuit de verslavingszorg gewaarschuwd wordt kan Esselink begrijpen.

"Men is daar bevreesd voor meer toeloop maar ik denk dat zij dat nog niet met cijfers kunnen staven. Ik denk dat ook meespeelt dat vorig jaar op deze zorg door het kabinet is bezuinigd. De CDA-fractie had dat trouwens liever niet gedaan. Ik denk dat men graag de bezuiniging teruggedraaid zou willen hebben."

Is het niet hypocriet enerzijds gokmogelijkheden uit te breiden en anderzijds terug te schrikken voor de gevolgen?

De overheid heeft een taak bij het aangeven van voorwaarden waaronder gegokt mag worden. (foto ANP)

Esselink: "Aan het kraslot zitten ook positieve kanten. Van de opbrengst wordt 40 procent aan prijzen uitgekeerd. Daar gaan de administratie- en reclamekosten vanaf en het grootste deel gaat naar goede doelen, zoals amateursport, waaronder de handicapsport, het Prins Bernhardfonds en doelen op het gebied van volksgezondheid en natuurbescherming. Er gaat geen geld naar gokverslavingszorg. Die relatie wilden wij absoluut niet. Aan de krasloten verdient de overheid zelf dus niets. Een discussie of de overheid gokken mogelijk mag maken is in feite achterhaald. Gokken kun je als overheid niet verhinderen. Belangrijkste argument om gokmogelijkheden te creëren is dat men anders van de mogelijkheden die het buitenland biedt gebruik maakt. De overheid heeft wel een taak bij het aangeven van de voorwaarden waaronder gegokt mag worden om zo mensen tegen zichzelf te beschermen. Bij de krasloten is dat geen loten verkopen aan minderjarigen. Ik vind dat de Stichting de Nationale Sporttotalisator (SNS) haar verkopers er aan moet houden niet aan jongelui te verkopen. In sommige gevallen zou een winkelier naar de identiteit - leeftijd - kunnen vragen. De Wet op de identificatieplicht geldt niet voor deze activiteit."

Rwanda

Maxime Verhagen voerde het woord voor het CDA in de Tweede Kamer tijdens het mondeling overleg over Rwanda. Het was de eerste keer dat de Kamer met de regering debatteerde over dit Afrikaanse land waar afschuwelijke slachtpartijen plaatsvinden. Het debat spitste zich toe op de mogelijke inzet van Nederlandse militairen.

Verhagen: "Op dit moment is het veiligheidsrisico zo ongewis dat het zeker, als je het vergelijkt met de voorwaarden waaronder elders in de wereld mensen werden ingezet, onaanvaardbaar is militairen naar Rwanda te sturen. Een meerderheid in de Kamer deelt deze zienswijze. Dus geen militaire inzet. Wel moeten we ons op diplomatiek en humanitair terrein blijven inzetten en mogelijke materiële bijdragen van Nederlandse zijde steunen wij."

Verhagen vroeg en kreeg de toezegging van het kabinet dat als er iets wijzigt in het standpunt van de regering er opnieuw overleg komt. "Het is geen Afrikaans probleem maar een probleem van de mensheid. Als christen-democraat, gelet op onze uitgangspunten als gerechtigheid en solidariteit, kun je je niet bij de situatie daar neerleggen. Wij mogen hen niet aan hun lot overlaten."

Verhagen wees er op dat we moeten leren van de ervaringen in Rwanda, Angola en Somalië dat mensen zelf de oplossingen moeten willen.

"Als wij zonder dat dit gedragen wordt

door de bevolking, door alle partijen, binnen een bepaalde tijd bijvoorbeeld verkiezingen afdwingen dan blijkt dit toch niet tot duurzame resultaten te leiden. Belangrijk is de participatie van de bevolking in de besluitvorming zowel op politiek/bestuurlijk niveau als op sociaal-economisch vlak. Buitenlandse bemoeienis moet aansluiten bij lokale maatschappelijke, culturele en sociale instellingen. Alleen op die wijze heeft een maatschappelijk hervormingsproces kans van slagen en kan het leiden tot een duurzame oplossing."

Verhagen pleitte voor hulpprojecten die bijdragen aan verzoening, bijvoorbeeld het opzetten van een alternatieve radiozender. Zo kan een draagvlak worden gecreëerd om een duurzame oplossing te bewerkstelligen.

CAO-gezondheidszorg

CDA-woordvoerder Volksgezondheid Ad Lansink noemt het principe-akkoord over een nieuwe collectieve arbeids-overeenkomst (CAO) in de gezondheidszorg 'op het eerste gezicht aardig'.

Lansink: "Het lijkt alsof er inderdaad is gekozen voor werk boven inkomen, maar als je er langer naar kijkt zijn er toch kritische kanttekeningen te plaatsen. Het blijkt moeilijk om tot een echte nullijn te komen. Het is dan ook de vraag of met zo'n akkoord arbeidsplaatsen behouden kunnen blijven. De werkgeversorganisatie en de vakbonden zijn er in geslaagd een principe-akkoord te sluiten waar 285.000 mensen werkzaam in de zorgsector onder vallen. In de CAO met een tweejarige looptijd gaan zij er structureel niet op vooruit (nullijn) maar er zitten wel financiële douceurtjes in. Voorwaarde is dat het aankomende kabinet geen nieuwe bezuinigingen doorvoert. Zou het nieuwe kabinet dat wel doen dan krijgen de werknemers begin 1996 toch een structurele loonsverhoging van een procent. Het nu demissionaire kabinet zegde de zorgsector enige tijd geleden toe 350 van de 430 miljoen gulden aan bezuinigingen te schrappen als de sociale partners een tweejarige CAO zonder loonsverhoging konden afsluiten. Lansink vraagt zich af of een paarse coalitie zich aan het principe-akkoord zal willen houden. Weliswaar hebben die partijen in hun programma's geen bezuinigingen op de zorg staan maar het advies van de Centrale Economische Commissie (CEC) is een forse ombuiging in de zorg van 2,5 miljard."

Marianne Fennema

(foto Hans Hordijk)

Naar een volkspartij: tien wenken

Een sterke partij is niet alleen in getal en zetels sterk. Dat zal nu blijken. Het CDA zakt niet als een soufflé in elkaar. De verkiezingen hebben bij het CDA twee sterke kanten niet weggenomen. Het CDA heeft een sterk kader en sterke politieke uitgangspunten. Juist bij een electorale terugval heb je een sterk, stabiel kader nodig. Dat kader is er en blijft recht overeind staan. Juist nu het moeilijk is.

Het CDA is electoraal vooral sterk voor mensen en groepen die zekerheid zoeken. Mensen die willen weten waar ze aan toe zijn. Het CDA heeft die zekerheid altijd uitgestraald en ook in belangrijke mate kunnen bieden. Dat geldt voor kwetsbare groepen met een laag inkomen zoals ouderen met hoofdzakelijk een AOW-pensioen, voor gezinnen met grote lasten, voor mensen die hun spaarzaamheid omzetten in een eigen huis of bedrijf, voor jongeren (en hun ouders) die een periode van hard studeren en werken beloofd willen zien met een baan. Juist deze groepen willen zekerheid en stabiliteit voor de toekomst.

Het CDA is een relatief jonge partij, afgezien van de oude samenstellende delen. Nu breekt een nieuwe episode aan, waarin de nadruk minder komt te liggen op de partij organisatie, maar meer op het organiseren van de christen-democratie als beweging. Als volksbeweging.

Daarvoor zal actie moeten worden ondernomen. De volgende tien wenken kunnen als kapstok dienen:

I Het CDA moet als partij het hart vormen van een veel bredere christen-democratische beweging. Alleen dan kan het CDA wortel schieten als volkspartij. Er moeten, naar buitenlands voorbeeld, werkgemeenschappen komen waaraan ook (nog) niet-leden kunnen deelnemen die actief zijn in maatschappelijke verbanden. Oprichting van een werkgemeenschap ouderen is beter dan een intern ouderenberaad. Zo zou het CDA-Vrouwenberaad ook omgezet kunnen worden naar een extern gerichte werkgemeenschap.

II Maak de politieke boodschap helderder en compacter. Selecteer slechts een beperkt aantal strategische thema's. Dat zijn de onderwerpen waar de mensen zich echt zorgen over maken. Waar men over praat binnen de familie of na de kerkdienst.

III Politiek is geen gelijk hebben, maar gelijk krijgen. De politieke boodschap moet ook te verkopen zijn. Er moet in de politieke

markt "geplugd" worden. Campagnes moeten strategischer worden. Het voortdurend nuanceren van de eigen opvattingen en die van partijgenoten vertroebelt een helder beeld bij de kiezer.

IV Werk consequent aan een imago van degelijkheid en stabiliteit. Straal zekerheid uit, zonder echter arrogant te zijn.

V Straal oprechte loyaliteit en kameraadschap uit. Loyaliteit naar elkaar wordt door onze achterban als een vanzelfsprekendheid gezien. Als CDA-ers elkaar openlijk gaan desavoueren blijft ons electoraat geschrokken en met verbijstering thuis zitten.

VI Doe aan marketing ten opzichte van doelgroepen:

- a. gezinnen,
- b. ouderen,
- c. werknemers,
- d. kleine zelfstandigen.

Probeer zo mogelijk, ook lokaal, werkgemeenschappen op te richten in het kader van de vernieuwde volkspartij.

VII Doe meer aan bindingsactiviteiten en respecteer daarbij regionale verschillen.

VIII Redeneer culturele verschillen tussen deelgroeperingen niet weg, maar laat iedereen zich koesteren in de nestgeur waarin hij/zij zich thuis voelt. We zijn één familie in een groot huis, maar we hoeven niet allemaal in dezelfde kamer te wonen.

IX De christelijke cultuur is rijk aan symboliek en aansprekende uitingsvormen. Het CDA kan daar meer gebruik van maken, met name om waarden als saamhorigheid en respect voor de schepping tot uitdrukking te brengen. Denk daarbij aan zang, muziek, en beeldende kunstvormen.

X De partij moet minder verbaal worden. Er wordt veel gezegd en geschreven, maar weinig gecommuniceerd. Partijbijeenkomsten moeten meer ontmoetingen worden. Wat gezegd wordt moet duidelijker. Het politieke debat mag scherp zijn, als dat de duidelijkheid ten goede komt en het respect naar elkaar toe voorop staat.

drs Herman Kaiser
burgemeester van Roermond

Na periode van verrechtsing moet het CDA nu een socialer gezicht krijgen

“Soms is het nodig dat politieke partijen harde maatregelen voorstellen, maar een partij als het CDA moet daarbij dan ook heel duidelijk aangeven waar de grenzen liggen. Er mag bij de kiezer geen enkele twijfel over bestaan dat het CDA nog altijd uitgaat van de overheid als schild voor de zwakke. Dat laatste heeft de afgelopen tijd ontbroken.” Dat zegt Hans de Boer, onder andere oud-voorzitter van de ARP en nu secretaris-generaal op het ministerie van WVC, in een gesprek over de positie van het CDA en de nu te volgen koers.

De Boer is duidelijk: “Er heeft binnen de partij de afgelopen jaren een zekere verrechtsing, een verharding van standpunten plaatsgevonden, die velen niet heeft aangesproken. Het CDA zal een socialer gezicht moeten krijgen, meer aandacht moeten vragen voor de ‘C’ en de normen en waarden die daarmee samenhangen.”

Was u persoonlijk aangeslagen door het verlies van het CDA?

“Ja. Ik heb mee aan de oorsprong van het CDA gestaan. Dan gaat zoiets je ter harte. Bovendien is het zeer teleurstellend voor al die mensen die zich de afgelopen tijd hebben ingespannen voor een goed resultaat. Het was ook erger dan ik dacht. Ik had bij de Tweede Kamerverkiezingen nog wel zo’n veertig zetels in gedachten. Dat viel dus flink tegen.”

Er is inmiddels een CDA-commissie onder leiding van mevrouw Gardeniers aan de slag gegaan om te kijken wat we hiervan kunnen leren. Ook de kranten hebben vol gestaan met analyses en mogelijke oorzaken. De manier van campagnevoeren van het CDA zou bijvoorbeeld zo’n oorzaak zijn. Denkt u dat ook?

“Ach, de campagne zou te ‘Amerikaans’ geweest zijn. Ik kan mij daar wel iets bij voorstellen, maar we moeten dat niet overdrijven. Daar komt het verlies niet vandaan. Hoe je daarover denkt is ook zo persoonlijk. Ik vind het bijvoorbeeld niet nodig om de CDA-lijsttrekker in smoking bij een concert van Pavarotti in allerlei bladen te zien staan, maar een ander denkt daar weer heel anders over. Het CDA moet het in ieder geval hebben van een zekere stijl. Die stijl kreeg soms inderdaad wat

‘on-Nederlandse’ trekken. Daar moeten we voor oppassen. Doe maar gewoon. Dat is nog altijd het beste.”

Het CDA ging de verkiezingen in met een program, dat veelal werd aangeduid als ‘hard en helder’. Was dat program misschien achteraf te hard en te helder?

“De kiezers kennen het program helemaal niet. Dat zou wel aardig zijn voor de opstellers ervan, maar dat is niet zo. Het gaat bij de kiezer veel meer om de indruk die overblijft na de presentatie van het program. Wat bij de kiezer heel sterk is blijven hangen is de geachte van de ‘waterscheiding’. Met dat woord wilde men aangeven dat er andere tijden aankomen. Dat is in mijn ogen één van de oorzaken van het verlies. Het is natuurlijk onontkoombaar dat wij een nieuwe invulling

geven aan de verzorgingsstaat. Het is ook onvermijdelijk dat dat leidt tot vervelende maatregelen. Maar de term ‘waterscheiding’ gaf mensen het idee dat het om een hardvochtige breuk ging. Mensen snappen best dat er iets moet gebeuren, maar ze hebben daarbij wèl het Bijbelse schild voor de zwakke gemist. Dat heeft in de presentatie ontbroken. Dan gaat het natuurlijk vooral om de problematiek van de AOW en de mensen die echt van een uitkering moeten zien rond te komen. De manier waarop dat door het CDA is gepresenteerd was echt fout.”

Verkilling en verharding

Denkt u dat ook het beleid van de kabinetten-Lubbers aan het verlies heeft bijgedragen?

“Mensen zijn jaren achter elkaar gewend geweest aan steeds maar meer, aan vooruitgang. Maar de laatste tijd horen ze alleen maar berichten over de nullijn, meer werklozen, lagere uitkeringen, oorlog in Joegoslavië, problemen in Afrika. Allemaal ontwikkelingen die het perspectief niet vergroten. Dat leidt tot veel onzekerheid in de samenleving. Als je die onzekerheid alleen maar te lijf gaat op een technocratische manier, met koopkrachtplaatjes en cijferreeksen, zonder dat mensen het gevoel hebben dat er een duidelijke lijn in zit, vergroot je de afstand die er toch al is tussen kiezer en gekozenen. Daar is het kabinetsbeleid ook debet aan. Er heeft binnen het CDA een zekere verrechtsing plaatsgevonden, die velen niet heeft aangesproken. Er is duidelijk sprake van verkilling en verharding in het CDA. Ik heb zelf nog nooit eerder de behoefte gevoeld op een andere partij te stemmen, maar deze keer heb ik me erop betrap dat ik vaak

Stel dat een paarse coalitie komt tot een bezuinigingsbedrag van zo’n veertien miljard gulden. Dan vind ik het voor het CDA niet het toppunt van christendemocratie om als standpunt te hebben: dat had eigenlijk twintig miljard moeten zijn.

vond dat bijvoorbeeld het GPV er beter in slaagde de noties uit de Bijbel over het voetlicht te brengen dan het CDA. Ik zou om andere redenen nooit op een partij als het GPV stemmen, maar toch."

Grenzen aangeven

Wat voor noties bedoelt u dan?

"Het gaat niet alleen om sociale kwesties, maar ook om zaken als de zorg voor het milieu, ontwikkelingshulp, asielzoekers. Het CDA heeft op heel veel van dat soort terreinen de afgelopen jaren gekozen voor een hardere aanpak. Ook bijvoorbeeld als het gaat om bestrijding van drugsgebruik. Mij spreekt de aanpak van dominee Visser in zijn kerk in Rotterdam dan veel meer aan dan de harde aanpak van het CDA. En dit zijn toch juist onderwerpen waarop een duidelijk christen-democratisch antwoord mogelijk zou moeten zijn."

Het CDA zal wat u betreft in de toekomst dus een andere koers moeten varen?

"In elk geval moet die koers binnenkort duidelijk zijn. Het gaat er daarbij om dat het CDA helder aangeeft waar grenzen liggen, ook als harde maatregelen nodig zijn. Dat moet je niet op een harde, technocratische manier doen. Dat zal zeker moeten leiden tot andere accenten. Ik noem een voorbeeld. Stel dat een paarse coalitie komt tot een bezuinigingsbedrag van zo'n veertien miljard gulden. Dan vind ik het voor het CDA niet het toppunt van christen-democratie om als standpunt te hebben: dat had eigenlijk twintig miljard moeten zijn."

Wat vindt u in zo'n geval dan wél een christen-democratisch standpunt?

"Het CDA moet dan een socialer gezicht laten zien. Niet praten over de hoogte van een bedrag, maar veel meer over waar je zo'n bedrag moet vinden. Benadrukken dat we er samen voor staan. Dat de verantwoordelijkheden liggen bij werkgevers en werknemers. Het CDA moet, als het een oppositierol krijgt, ook letten op alles wat met waarden en normen te maken heeft. Goed kijken hoe dat in een Regeerakkoord komt en het vergelijken met de lijn in het eigen Program van Uitgangspunten. Die lijn moeten we vasthouden."

Niet verzeilen in de tegenstelling katholiek-protestant

Bent u het eens met mensen die zeggen dat het goed is voor het CDA om in de oppositie terecht te komen?

"We moeten niet een sfeer kweken alsof we daar naar hebben verlangd. We zijn de verkiezingen ingegaan met de bedoeling om te gaan regeren. Maar de oppositie is ook niet vreselijk. Het is goed om na een verlies van twintig zetels bij de Kamerverkiezingen eens over jezelf na te denken. Wat ik daarbij niet hoop is dat de discussie zal verzeilen in de tegenstelling katholiek-protestant. Al een paar keer heb ik hier en daar dingen gelezen over het 'gereformeerde karakter' van Elco Brinkman. Ik

Ik heb zelf nog nooit eerder de behoefte gevoeld op een andere partij te stemmen, maar deze keer heb ik me erop betrapd dat ik vaak vond dat bijvoorbeeld het GPV er beter in slaagde de noties uit de Bijbel over het voetlicht te brengen dan het CDA. (foto Mieke Schlaman)

vind dat dat absoluut niet kan. Omgekeerd heb ik dat soort geluiden ook nooit vernomen toen Van Agt en Lubbers aan de macht waren. Het is geen goede opmaat om over het verlies na te denken, als je in die sfeer oplossingen zoekt. Daar moeten we het beslist niet van hebben."

Waar moeten we het dan wel van hebben?

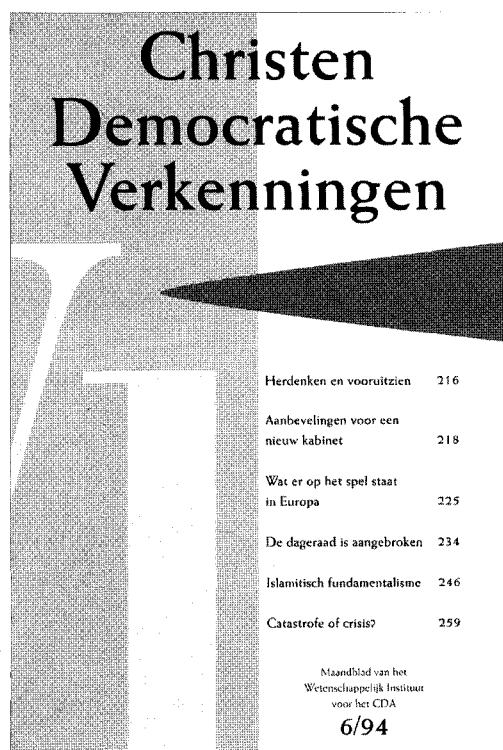
"De vanzelfsprekendheid waarmee christenen altijd op het CDA hebben gestemd is verdwenen. Het CDA moet zijn stemmen net zo goed verdienen als ieder ander. Dat betekent dat we duidelijk zichtbaar moeten maken hoe we christelijke uitgangspunten vertalen naar de praktijk van alledag. Het 'boodschap hebben aan elkaar' wordt in de

samenleving steeds minder. Een partij als het CDA mag zich daar niet bij neer leggen. Je moet zo'n houding van mensen niet accepteren. Onverschilligheid, alles vertalen in materiële vragen, de overheid slechts zien als een loket; al dat soort dingen getuigt van een mentaliteit waar je als CDA iets tegenover moet stellen. Het CDA moet een partij zijn die redelijk is en die tegelijkertijd ergens voor staat. Een partij die niet staat voor één deelbelang, niet alleen voor ouderen of jongeren, of tuinders. Het CDA moet een partij blijven die verankerd is in brede lagen van de bevolking."

Jolly Kerkstra

Christen Democratische Verkenningen

Het politieke vakblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Politiek is meer dan het pragmatisch schipperen van het ene naar het andere besluit. De problemen van vandaag vragen consequent, doortastend en toekomstgericht beleid, op basis van een herkenbare politieke overtuiging.

Het doordenken en verder brengen van de christen-democratische politieke overtuiging is een voornamelijk bezigheid in het CDA. Dialoog en discussie staan daarbij voorop.

Een belangrijke plaats daarvoor biedt Christen Democratische Verkenningen, het maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Een podium waar geloof en wetenschap in dialoog treden met de politiek.

Christen Democratische Verkenningen is gevarieerd. Het richt zich zowel op de lange termijn, als op de actuele vraagstukken. Dat maakt het tot een onmisbaar vakblad voor christen-democratische politiek.

In het juni-nummer: Prof.dr.F.W.Rutten met aanbevelingen voor een nieuw kabinetsbeleid; Arie Oostlander over wat er op het spel staat bij de Europese verkiezingen; Theo Brinkelen en Jan Peter Balkenende waren waarnemers bij de verkiezingen in Zuid-Afrika en doen verslag; Anton Wessels schreef een bijzonder informatief artikel over islamitisch fundamentalisme; Jos van Gennip stelt zich naar aanleiding van de verkiezingsnederlaag de vraag: catastrofe of crisis? Het dubbeldekkende zomernummer zal geheel gewijd zijn aan 'Het CDA: crisis en perspectief' (verschijnt midden augustus).

Christen Democratische Verkenningen verschijnt 11x per jaar. Een jaarabonnement bedraagt f 70,25. Studenten en CDJA-leden betalen f 45,00.

Neem nu een jaarabonnement op Christen Democratische Verkenningen en u ontvangt dit maandblad tot eind 1994 voor slechts f 25,00.

Antwoordbon Christen Democratische Verkenningen

- Ik abonneer mij op Christen Democratische Verkenningen en ik ontvang tot eind 1994 dit vakblad voor slechts f 25,00.
- Stuur u mij een proefnummer van Christen Democratische Verkenningen

Naam

Adres

Postcode/woonplaats

Deze bon zonder postzegel zenden aan:

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Antwoordnummer 1700, 2501 WB Den Haag

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDACTUEEL

PENDERS: EUROPEES PARLEMENT BIKKELHARD NODIG

KAMERKRINGVOORZITTERS: CDA MOET VOLKSPARTIJ BLIJVEN

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

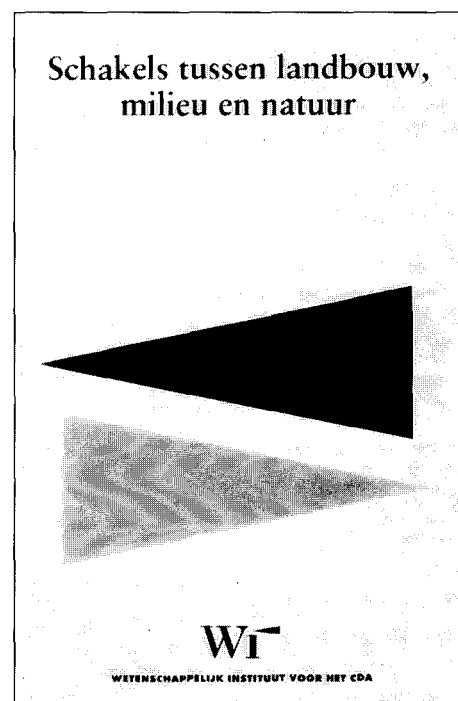
Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke producten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-Dop, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden
Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

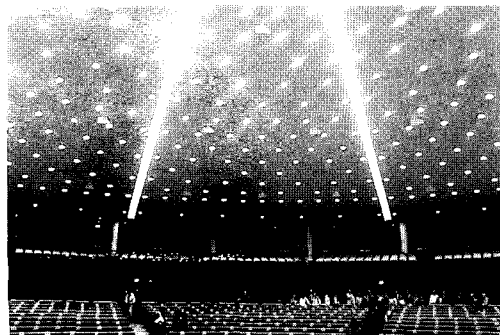
De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 - 7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Annemarie Stordiau en Peter van Loo

(foto Elzebet Veenendaal)

(foto ANP)

Kamerkringvoorzitters: "Spreeken is zilver, luisteren is goud" moet motto zijn

"Spreeken is zilver, luisteren is goud". Dat moet volgens de kamerkringvoorzitters Van Loo (Dordrecht) en Stordiau (Den Haag) voor de komende tijd het motto zijn voor de CDA-top. De kamerkringvoorzitters vinden ook dat het CDA een volkspartij moet blijven. Pagina 12 en 13.

Penders: Europees Parlement blijft bikkelhard nodig

Ondanks de lage opkomst bij de Europese verkiezingen blijft volgens oud-Europarlementariër Jean Penders het Europees Parlement bikkelhard nodig. Europa heeft immers een democratische controleur en medewetgever. Mede om de aandacht voor Europa te vergroten zou de Tweede Kamer zich in een vroeger stadium moeten oriënteren op wetgevende voorstellen vanuit Brussel. Pagina 4 en 5.

En verder:

Randnieuws	6
Column fractievoorzitter Brinkman	7
CDA-thuisblijvers komen uit stoel bij Europese verkiezingen	8, 9 en 10
Commentaren	11
De roep van de Cubaanse oppositie	14

Toekomst CDA ligt in christelijk-sociaal denken

denken	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18, 19
Uw mening	20
Van Vlijmen over notitie oud-kamerleden	20
Aan de orde	21
Europa en de uitkeringsgerechtigden	22, 23

Commentaar

Bemoedigend

De verkiezingen voor het Europees Parlement hebben een zeer bemoedigend resultaat voor het CDA opgeleverd. Op basis van de uitslag van de Kamerverkiezingen van 3 mei zou het CDA wellicht acht zetels in het Europees Parlement hebben gekregen, maar het werden er tien - en zelfs bijna elf. Dit succes kan men niet afdoen met een verwijzing naar de lage opkomst die andere partijen meer zou hebben getroffen. Veel juist is de stelling dat de intensieve wijze waarop het CDA in al zijn geledingen de Eurocampagne heeft gevoerd het electorale resultaat positief heeft beïnvloed. De Eurocampagne ging al een week na de Kamerverkiezingen van start. Lijsttrekker Hanja Maij-Weggen trof toen in het Drentse Westerbork geen moegestreden CDA'ers aan, maar een grote groep CDA'ers die er best weer tegen aan wilden. Dat was in de daaropvolgende weken de ervaring van veel CDA-campagnevoerders. Ondanks de teleurstelling van 3 mei, ondanks de helaas vaak zo negatieve publiciteit over het CDA. Het was een enthousiaste campagne, zonder conflicten of incidenten. Zoiets werkt goed: de kiezers houden nu eenmaal niet van interne tegenstellingen, dat hebben in het verleden ook de PVDA en de VVD ervaren. Het goede resultaat bij de Europese verkiezingen is niet alleen intern voor het CDA van groot belang, maar ook voor de positie en de inbreng van de CDA-delegatie in de nieuwe christen-democratische fractie in het Europees Parlement. Tijdens de campagne is gebleken dat er veel behoefte aan informatie over "Europa" is. Die behoefte houdt een opdracht aan onze Europarlementariërs in om in de komende periode veel het land in te gaan.

Redactie ●

We hebben Europees Parlement bikkelhard nodig

Cynici die het kalm aan willen doen met het Europees Parlement zitten helemaal op de verkeerde weg. We hebben dat parlement juist bikkelhard nodig omdat we in de toekomst een supranationale en democratische medewetgever en controleur behoeven. Maar om dat Europees Parlement in de media meer aandacht te geven is het nodig dat de Tweede Kamer zich eerder oriënteert op Brusselse wetsvoorstellen. Dat meent Jean Penders, oud-delegatieleider van het CDA in het Europees Parlement.

Tot ieders verbazing behield het CDA zijn tien zetels in het Europees Parlement. Alle huidige leden die terug wilden keren werden herkozen. Een verheugende en voor de betrokkenen volstrekt verdiende ontwikkeling. Dus bravo en proficiat! Drie kandidaten haalden de halve kiesdeler en er waren er nog meer met forse aantallen voorkeurstemmen. Daar heeft het contact kiezergezozene zeer zeker gewerkt. Er is nogal smalend gedaan over de betekenis van deze verkiezingen wegens de zeer lage opkomst. Natuurlijk was die teleurstellend - ik kom daarop terug - maar het is uit den boze om om die reden het resultaat voor het CDA te bagateliseren. De CDA-aanhang was het meest trouw, maar het CDA won ook terug van andere partijen. Wat is er mis aan wanneer blijkt dat vooral CDA-sympathisanten hun kiesrecht tevens zien als een voorrecht en een plicht? Bewijst dat niet dat zij goede democraten zijn? In Oost-Duitsland, de oude DDR, was de opkomst hoog. Die burgers weten echte verkiezingen te waarderen na veertig jaar communistische schertsverkiezingen. Wij kunnen daar van leren.

Nieuwe fractie

De CDA-Europarlementariërs gaan met hun mede-christen-democraten en geestverwanten een nieuwe fractie van de Europese Volkspartij (EVP) vormen. Die fractie moet zich van de andere onderscheiden

door een christen-democratische identiteit, dat is het voornaamste punt. Een van de vragen die speelt is of de club van Berlusconi, Forza Italia (27 personen), tot de EVP-fractie zal toetreden. De berichten daarover zijn gemengd, de commentaren ook. Alvorens iedereen haastig over elkaar heen tuimelt, eerst dit. Wil Berlusconi bij ons komen? De gegevens zijn niet duidelijk. Als hij wil moet hij in feite het EVP-program onderschrijven. Vervolgens weegt zwaar het oordeel van de Italiaanse christen-democraten (11 personen). Vinden zij een opname van Forza Italia te risikant of denken zij dat het beter is Berlus-

conconi heeft nog wel een 'Superwahljahr' met veertien verkiezingen. Twee correcties. In de eerste plaats vinden die verkiezingen niet allemaal 'Bundesweit' plaats. In feite zijn dat er slechts twee. In de tweede plaats wordt de hoofdprijs, de Bondsdag, uitgereikt na de Europese prijs, terwijl in ons land de voornaamste kiezerstest, Tweede Kamer, werd afgenomen voor de Europese verkiezingen. Ik zeg dit niet om te bevorderen dat Europese verkiezingen met nationale issues moeten worden opgetuigd, hoewel ik het Europese perspectief wel heb gemist tijdens de verkiezingen voor de Tweede Kamer, maar een opmaat is nu eenmaal prikkelender dan een 'encore'.

Veel belangrijker dan het herkauwen van opkomstpercentages is de vraag hoe hard we het Europees Parlement nodig hebben. Naar mijn mening past hierop slechts één antwoord: bikkelhard.

conconi binnen de kring te trekken dan hem de kans te bieden daarbuiten anti-Europees te opereren?

Opkomst en legitimiteit

De lage opkomst zou de legitimiteit van het Europees Parlement ondermijnen. Dat kun je niet zo plompverloren stellen. Er waren landen - soms geholpen door opkomstplicht - met een hoge of zeer hoge opkomst. Je hoort ook de subtiel ontwikkelde stelling dat Nederland niet als excuus voor het wegblijven van de kiezers mag aanvoeren dat deze verkiezingen de derde waren in een jaar. Immers, Duitsland kende een hoge opkomst en Bonn

nodig hebben. Naar mijn mening past hierop slechts één antwoord: bikkelhard. Een enkel woord ter verklaring. Drie zaken staan vast. Eerstens, de toekomst van Nederlanders, Belgen, Duitsers, etc. kan alleen nog in Europees verband perspectief geboden worden. De zuiver nationale weg is in een steeds kleiner wordende wereld zelfmoord. Ten tweede, wij willen geen ander openbaar bestuur dan een democratisch bestuur. Zeker, slagvaardigheid en efficiency zijn noodzakelijk, maar de democratie-norm is zwaarder. Ten derde, het echt nieuwe van de EG/Europese Unie is het supranationale, het besluiten door de lidstaten bij meerderheid van

stemmen, de enige goede vrucht van de Tweede Wereldoorlog. Dat is ook de enige manier om slagvaardigheid in de Europese Unie te houden en verder te brengen. Zij heeft een laag van Europese soevereiniteit geschapen en dus een Europese bestuurslaag. Dat Europese bestuur heeft een medewetgever en een controleur nodig op zijn eigen niveau en dat kan slechts het Europees Parlement zijn. Kunnen de nationale parlementen niet voor die medewetgeving en controle zorgen? Niet in een supranationaal verband. Een daar overstemde minister kan door zijn nationale parlement worden weggestuurd maar de gewraakte Europese regel blijft van kracht. Nationale parlementaire controle zou kunnen als weer alle besluiten genomen zouden worden met eenstemmigheid, dus als ieder land weer een veto zou kunnen uitbrengen. Bij consequente toepassing zou dat leiden tot een musjawarah, tot een keten gedomineerd door de zwakste schakel en dus tot de zelfmoord die ik eerder aangaf.

Wij zien dat heden ten dage in de zogenaamde derde pijler van 'Maastricht', de samenwerking op het terrein van Justitie

en Binnenlandse Zaken. Daar heeft ieder land een vetorecht, daar heeft het Europees Parlement maar een adviserende stem en dus verlangt de Tweede Kamer terecht en consequent dat besluiten door Nederland eerst genomen kunnen worden na of onder voorbehoud van groen licht van de Tweede Kamer. Ik ben ervan overtuigd dat ofwel deze pijler niet goed van de grond zal komen en dus boeven en drugshandelaren in Europa een gouden toekomst tegemoet gaan, ofwel op den duur ook hier besluiten bij meerderheid genomen zullen worden hetgeen weer roept om een rol voor het Europees Parlement.

Er zijn cynici die weliswaar pleiten voor Europese efficiency maar tevens (of juist daarom) het kalm aan willen doen met het Europees Parlement. De miserabelen! Zij leveren U en mij uit aan Europese regelgeving en Europees bestuur gedirigeerd door Europese ministerraden in het gunstigste geval of door Europese en nationale ambtenaren in het waarschijnlijkste geval. En mocht er op het Europees vlak stevig aan deregulering worden gedaan dan is de toekomst van de Timmers, Leysens en Berlusconi's. U mag kiezen.

Grote landen en een grote Unie

De Europese Unie wordt groter en groter. De externe aantrekkingskracht is vele malen groter dan de interne. Een rustige beoordeling van de aangenomen teksten en de feitelijke omstandigheden laat zien dat een Europese Unie van tegen de dertig lidstaten geen hersenschim is. Wat zal daar gebeuren als slagvaardigheid en democratie niet worden aangescherpt door betere besluitvorming en een dito rol van het Europees Parlement? Dan gaan we ofwel een tijd van pure stagnatie tegemoet of enkele grotere landen zullen onderling de dienst uitmaken. Zitten we daar als Nederlandse Europeanen op te wachten? Nein, Danke!

De band met Nederland

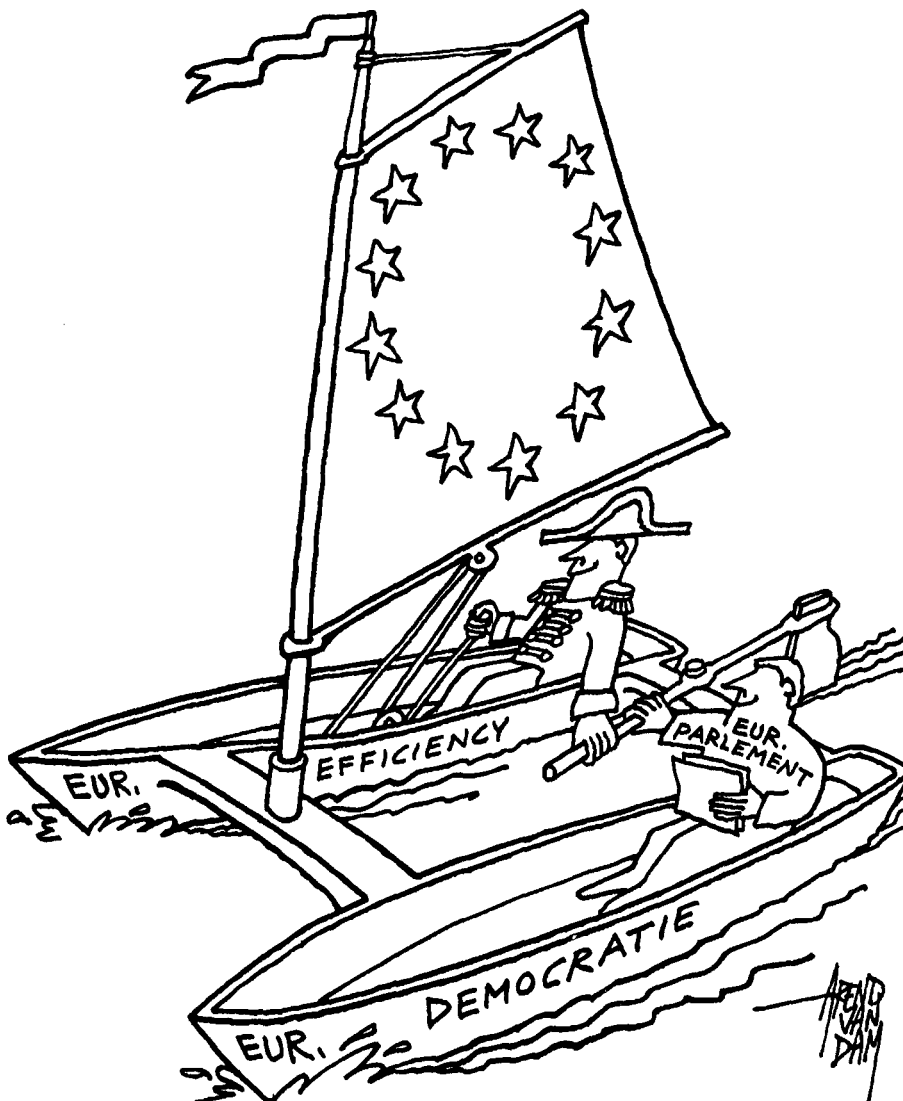
Het is dringend nodig om in de komende vijf jaar de band tussen de Nederlandse Europarlementariërs en Nederland te versterken. Ik proef bij menig gekozenen het voornemen om minder het oor te laten hangen naar het Haagse partij-apparaat maar eerder direct contacten te leggen met bedrijfsleven, maatschappelijke groeperingen en kiezersgroepen. Dat lijkt me een gezonde ontwikkeling als een van de oogmerken daarbij is om de partij ertoe te brengen zich wat breder te oriënteren dan op het Binnenhof solo.

Het is verder zeer gewenst om meer aandacht van de media te krijgen voor het Europese werk. Dat blijft een moeilijke en moeizame opdracht. Kansen zie ik overigens wel waarbij gebruik gemaakt kan worden van de gebiologeerdheid van de media door het Binnenhof. In de komende jaren zal de Tweede Kamer zich in een vroeger stadium moeten oriënteren op wetgevende voorstellen vanuit Brussel. Niet wachten tot een verordening of richtlijn in Europa totstandgekomen is en de Kamer alleen nog een slikken-of-stikken-situatie aantreft maar eerder de regering confronteren met verlangens ten aanzien van bijvoorbeeld ontwerp-richtlijnen en de onderhandelende ministers in een bepaalde richting proberen te duwen. Dit alles zonder bindende mandaten omdat dan de Europese Unie aan slagkracht zou verliezen. Zo'n heen-en-weer-spel tussen Brussel en Den Haag kan ook voor de media boeiende kanten hebben.

Tot slot, het CDA moet verder. Een strikt nationale koers zou tot een steriele toekomst leiden. Voor mij staat vast dat de toekomst van onze beweging meer dan ooit met de invloed van de Europese politiek zal hebben te rekenen, naar ik hoop ook in beïnvloedende zin. Aan de CDA-delegatie in het Europees Parlement de taak om in deze de partij in Nederland bij de hand te nemen.

Jean Penders

lid van het Europees Parlement van '79-'94

Vertrek Agaath Reuchlin

Na 17 jaar bij de CDA-fractie in de Tweede Kamer te hebben gewerkt nam woensdag 22 juni jl. Agaath Reuchlin afscheid als ambtelijk secretaris. "Ik ga gewoon eens een tijdje andere dingen doen. Gewoon dingen waar ik de laatste jaren niet aan toe ben gekomen. Er is genoeg te doen."

Agaath is destijds als coördinerend secretaresse bij de CDA-fractie begonnen. Daarna werd ze gevraagd als ambtelijk secretaris. Wat houdt die functie in? Agaath Reuchlin: "Hoofd van het secretariaat en de verantwoordelijkheid voor het praktisch en organisatorisch reilen en zeilen van de fractie. De ambtelijk secretaris onderhoudt bijvoorbeeld ook namens de fractie de contacten met de Tweede Kamer over allerlei praktische zaken zoals bijvoorbeeld de huisvesting van de leden en allerlei kantoorvoorzieningen."

Tot de verkiezingen waren er 42 mensen in dienst bij de CDA-fractie, los van de persoonlijke medewerkers van de kamerleden. Maar door de terugval in kamerzetels zal het personeelsbestand moeten worden ingekrompen. "Zet het maar af tegen het budget. Dat was f 4,5 miljoen gulden en dat wordt f 3 miljoen. Per zetel krijgen de fracties 80 duizend gulden."

Het vertrek van Agaath Reuchlin staat hier helemaal los van. "Ik had mijn besluit al voor de verkiezingen genomen. Ik vind het natuurlijk spijtig dat de fractie zo in de problemen zit. De beslissing had ik wel overwogen genomen."

Wat Agaath Reuchlin in de afgelopen jaren het meest is opgevallen is de verzakelijking. "De sfeer en de gezelligheid is er een beetje uit. Voor een belangrijk deel komt dat door het nieuwe kamergebouw, waar allerlei diensten veel verder uit elkaar liggen. Ik denk nog wel eens met weemoed aan de koffiekamers in het oude Ka-

mergebouw terug. Een broeinest van politiek. Hier is dat niet zo. Ik hoop dat het nieuwe kamergebouw nog eens een bruin café krijgt. Dat is goed voor de intermenselijke en collegiale verhoudingen." Agaath Reuchlin heeft vijf fractievoorzitters meegemaakt. Een typering? "Van Agt: een geestige man, maar een beetje Alice in politiek wonderland. Aantjes: een door-knede politicus. Lubbers: een heel bijzonder en handig politiek dier, een van onze beste minister-presidenten, denk ik. De Vries: veeleisend, kritisch maar joviaal. En Elco Brinkman: open en toegankelijk, maar je weet niet altijd waar hij staat." De politiek zal Agaath niet loslaten, de belangstelling daarvoor was er en blijft er. Als CDA-lid zal ze de ontwikkelingen op de voet volgen, alleen vanuit een andere invalshoek. Niet meer als ingewijde, maar als gewone burger. Als de mogelijkheid zich voordoet, wil ze ook graag vanuit haar ervaring bij de fractie voor het CDA actief blijven.

Gardeniers

Naarmate de verschijningsdatum van het rapport-Gardeniers dichterbij komt nemen de spanningen binnen de partij blijkbaar toe. De commissie-Gardeniers heeft tot taak om een evaluatie te maken van "hoe het met het CDA zover heeft kunnen komen".

De commissie is hard aan het werk om haar rapport aan het partijbestuur begin juli te kunnen uitbrengen. Dat is geen sinecure. De oorzaken zijn immers complex, de stem van de basis kan nauwelijks binnen zes weken goed worden gehoord en beoordeeld, er worden enkele tientallen gesprekken met CDA-prominenten gevoerd en een nog groter aantal schriftelijke stukken is op het bureau van Til Garde-

niers neergedwaald. Notities van kamerkringen, bewindslieden, partijbestuurders, oude en nieuwe kamerleden en hopelijk zeer veel gewone CDA-leden. Een van die stukken schijnt een brief van een twintigtal ex-kamerleden te zijn. Een stuk vol kritiek op Brinkman, partijbestuur, de campagneleiding, de media en wellicht ook op henzelf. Want zij zaten erbij en keken ernaar. Het is te hopen dat het rapport zich niet concentreert op het vinden van zondebokken maar op het aandragen van suggesties om de (vertrouwens-)band tussen partij en kiezer te herstellen.

Outplacement

Ten onrechte lijkt het dat alleen veel CDA-vertegenwoordigers de afgelopen tijd hun zetel in allerlei vertegenwoordigende organen hebben moeten prijsgeven. Niets is minder waar. Zo heeft bijvoorbeeld ook de PVDA haar kandidatenlijst voor de inmiddels geïnstalleerde Tweede Kamer fors van nieuw bloed voorzien. Dit nog afgezien van het verlies dat ook zij bij de kamerverkiezingen heeft moeten incasseren.

Voor de opvang van "uit de boot gevallen" bestuurders heeft de PVDA furore gemaakt met opvang-, uithuil- en outplacementvoorzieningen. Maar die blijken in de praktijk niet veel meer dan een groot luis-terend oor.

Intussen is er ook binnen het CDA een opvangvoorziening voor "gestrande" CDA-bestuurders, -oud-wethouders en ex-kamerleden. Een commissie onder leiding van drs. Jan de Koning heeft zich hier op gezet. Tijdens een bijeenkomst voor oud-wethouders zijn zij door deskundigen (headhunter drs. Wil van der Kruijs en outplacementbureau Claessen) geïnformeerd over de arbeidsmarkt, hoe je daarop te positioneren en over de mogelijkheden van interim-management.

Zo'n bijeenkomst is ook voor de ex-kamerleden in de maak.

Daarnaast is de commissie-De Koning bereid om in individuele gesprekken naar mogelijkheden van nieuwe functies te zoeken. Maar mr. drs. Arie van der Veen van de CDA-Bestuurdersvereniging die het project begeleidt, waarschuwt tegen "goude bergen" en "te hoog gespannen verwachtingen". "Want wij geven natuurlijk geen banen uit. Wat wij kunnen is: luisteren, adviseren en waar mogelijk openingen bieden naar netwerken."

Intussen is het CDA met andere partijen bezig om vooral te zorgen dat gemeenten de outplacementkosten voor oud-wethouders voor hun rekening nemen. "Want hoe eerder zij aan de slag zijn, hoe eerder het wachtgeld van de gemeenten kan worden ingetrokken."

Ben Pauw

Agaath Reuchlin (rechts) in werkoverleg met haar plaatsvervanger Liesbeth Sikking (middelen) en Brigitte Leferink (links), de personeelsfunctionaris van de fractie.

(foto Hans Hordijk)

Herkenbaar en aanspreekbaar zijn

Op dit moment wapperen in Nederland heel wat vlaggen met een schooltas aan de vlaggemast. Ruim 215.000 jongeren van mavo/havo/vwo en mbo zien hun inspanningen - gelukkig - beloond met een diploma; een deel daarvan gaat straks door voor een gerichte beroepsopleiding of besluit anderszins door te studeren. Een ander deel zal proberen direct aan de slag te komen op de arbeidsmarkt. Daarbovenop komen dan nog eens enkele tienduizenden jongeren die de komende weken hopen hun hbo- of wo-opleiding te voltooien. Dat betekent dus veel nieuwkomers op de arbeidsmarkt. Mensen waarvan we mogen verwachten dat ze bereid zijn om de armen uit de mouwen te steken, die hun talenten willen benutten en zo mogelijk verder willen ontplooiën. Tegelijkertijd moeten we erkennen dat het dringen is op die arbeidsmarkt. Er zijn al zo'n 750.000 mensen met een werkloosheidsuitkering en het Centraal Planbureau heeft onlangs voorspeld dat daar dit jaar nog eens ongeveer 100.000 mensen bijkomen. Meer werk is en blijft dus nodig. Het was, is en moet eerste prioriteit blijven de komende regeerperiode, welk kabinet er ook moge aantreden. Meer werk, niet omdat de nationale rekenmeesters dat verlangen, maar omdat we het als onze opdracht zien een ieder mee te laten tellen, een ieder mee te laten doen binnen de eigen mogelijkheden en soms beperkingen. Dus een degelijk en betrouwbaar financieel-economisch en sociaal-economisch beleid omdat het werken stimuleert. Het moet de moeite lonen om weer aan het werk te gaan, ook als het is tegen het minimumloon. Juist ook op die manier kunnen we voor hen, die daar echt op aangewezen zijn een houdbaar draagvlak bieden onder de sociale voorzieningen, waaraan we terecht zo hechten. Meer mensen aan het werk en niet langer langs de kant, daar gaat het ons om en daarin willen we herkenbaar zijn. Even herkenbaar als we willen zijn op het overige wat ons lief en dierbaar is. Immers, daar zit onze ambitie voor een nieuwe toekomst, waarbij de centrale noties van ons Program van Uitgangspunten blijvend leidraad zijn. Dat betekent dat we meer nog dan voorheen herkenbaar en aanspreekbaar willen zijn als het gaat om gerechtigheid. We willen blijven staan voor bescherming van het leven van begin tot einde. We vragen respect voor het leven in al zijn verscheidenheid, ook voor gehandicapten en minder begaafden. Iedere mens telt. Vanuit diezelfde gedachte stimuleren we actief wereld-burgerschap, zowel om de vrede te bewaren als om solidariteit met de minderbedeelden daadwerkelijk inhoud te geven. Het is onze opdracht - zeker als christen-democraten - om mensen in nood binnen en over de grens te helpen; echte vluchtelingen en eigen mensen in nood hier in Nederland, anderen op achterstand met forse ontwikkelingshulp el-

ders in eigen land. Gerechtigheid bevorderen wereldwijd en vooral in eigen land door garant te staan voor de vrijheden van individuele burgers, op te komen voor gelijke rechten en tegelijkertijd burgers durven aan te spreken op hun plichten. Dat vraagt om een betrouwbaar en integer bestuur, landelijk evenzeer als provinciaal en lokaal. Het CDA is op meer dan gerechtigheid aanspreekbaar. We willen in ons dagelijks beleid ook herkenbaar zijn als het gaat om gespreide verantwoordelijkheid. De bemoeienis van de centrale overheid kan echt nog wel wat minder. Minder regels vanuit Zoetermeer naar het onderwijs, meer verantwoordelijkheid voor werknemersverzekeringen bij de sociale partners, meer ruimte voor beleid-op-maat dicht bij de burger. We moeten oppassen dat we de zaken vanuit Den Haag niet kapotregelen. Immers, een samenleving waar velen - organisaties, bedrijven, sectoren en individuele burgers - zich op hun eigen terrein verantwoordelijk weten en voelen, biedt nog altijd meer betrokkenheid, creativiteit en inventiviteit. Het biedt meer ruimte voor eigen zingeving en beleving van eigen identiteit; het maakt de regelgeving overzichtelijk en controleerbaar en leidt veelal tot een groter prijsbewustzijn en gepaster gebruik. Met name op het gebied van de volksgezondheid en het onderwijs hecht het CDA aan het meer inhoud geven van gespreide verantwoordelijkheid, waarbij garanties mogelijk moeten zijn voor identiteit en pluriformiteit. Zeer betreurenswaardig is het dat de verworven zekerheden bij bijvoorbeeld de ouderen op de tocht leken te staan. Het is juist het CDA dat die zekerheid -ondermeer van het basispensioen- duurzaam wil bewaren door enkele aanpassingen van de verzorgingsstaat. Het CDA wil niet wegllopen voor noodzakelijke keuzen om juist hen - ouderen, zieken, echt zwakken - dat soort zekerheden te geven. Solidariteit, tussen gezonden en zieken, tussen werkenden en niet-werkenden, tussen jong en oud, dat moet herkenbaar aanwezig zijn in het beleid dat wij voorstaan. Een beleid dus gericht op zekerheid van bestaan met een bijstand op maat, een op maat gesneden verzorging - als het kan ook aan huis en zeker bij het ouder worden -; een beleid waarin de lasten naar draagkracht worden verdeeld. Maar ook herkenbare familie-politiek met betere mogelijkheden om zorg en werk te combineren. Beleid waarbij we de draagkracht van meerverdieners niet ten koste willen laten gaan van alleenverdieners. Vanuit die solidariteitsgedachte kunnen we ook duidelijk maken dat we welvaart eerst weer opnieuw moeten verdienen met elkaar en voor allen, jong en oud.

mr. drs. L.C. Brinkman
voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

CDA-thuisblijvers komen uit hun stoel bij Europese verkiezingen

Dit vervolgverhaal over drie verkiezingen op rij, lijkt nu toch een 'happy end' te krijgen. De kiezer sluit het CDA weer in de armen. Of is de wereld in werkelijkheid niet zo rooskleurig als die wellicht door de bril van maar liefst 10 CDA-Europarlementariërs is? Want het CDA heeft weliswaar ruim 31% van de stemmen gehaald, maar uiteindelijk kreeg het CDA 1,2 miljoen stemmen tegen

1,8 miljoen op 3 mei.

Het succes van het CDA bij de Euroverkiezingen heeft twee hoofdoorzaken: de goede uitslag is voor een belangrijk deel te danken aan de gang naar de stembus van diegenen, die op 3 mei niet gingen stemmen en daarnaast uiteraard de grotere stembustrouw van CDA-stemmers.

Voor het CDA geldt, dat degenen die op 3 mei niet gingen stemmen voor bijna 7% het verschil bepalen in procentuele uitslag tussen 22,2% op 3 mei en 30,8% 9 juni. Zie figuur 1.

Er blijven natuurlijk ook CDA-kiezers van 3 mei thuis als er voor het Europees Parlement gekozen moet worden, maar dat zijn er aanmerkelijk minder dan bij de andere grote partijen.

Voor de andere partijen geldt dat er steeds zo veel Europese thuisblijvers zijn, dat de toestroom van personen die op 3 mei thuisbleven dat verlies niet goed kunnen maken. Vooral de relatief slechte uitslag van D66 wordt daardoor verklaard: er is vrijwel geen kiezer te vinden die op 3 mei niet ging stemmen en nu voor D66 zijn of haar stoel uitkomt, terwijl ruim tweederde van de Kamerkiezers nu niet is komen stemmen.

De PVDA heeft ook vrij veel thuisblijvers van de Kamerverkiezingen naar de stembus getrokken, maar het aantal bleef achter bij diegenen die nu niet kwamen stemmen. Alleen Groen Links laat een zelfde beeld zien als het CDA: 2,6% van het resultaat is te danken aan de thuisblijvers bij de Kamerverkiezingen, terwijl de helft van de Tweede Kamerkiezers weer naar de stembus kwam.

Wie zijn er naar de stembus gekomen? Wanneer we kijken naar de vraag welke

groepen meer of minder zijn gaan stemmen, dan wordt het succes van het CDA vrijwel direct duidelijk.

Met de leeftijd neemt de opkomst toe: van de jongste groep kiezers is nog geen kwart gaan stemmen, terwijl van de 65-plussers meer dan de helft naar de stembus is gegaan. Zie figuur 2.

Bij de Kamerverkiezingen was die trend vrijwel hetzelfde, alleen was toen de opkomst onder de 50- tot 64-jarigen groter dan onder de 65-plussers. Daar zou men voorzichtig uit kunnen opmaken, dat het vertrouwen in de politiek onder ouderen weer een beetje aan het herstellen is. Dat geldt zeker niet voor alle ouderen, want

van degenen die op 3 mei voor de ouderenpartijen kozen, is slechts 26% weer naar de stembus gekomen.

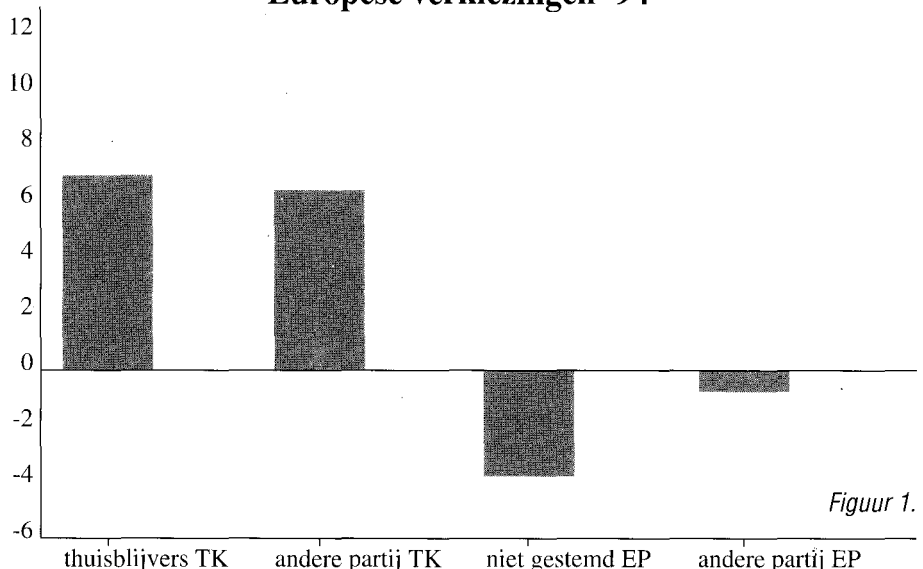
Regionaal gezien is de opkomst het grootste in het noorden en oosten van het land, terwijl de zuidelijke provincies, met de meeste kilometers grens met andere Europese landen, niet zo warm lopen voor de verkiezingen. Bij de Europese verkiezingen in '89 was dat overigens ook al het geval.

Jonge kiezers

Bij de jongste leeftijdsgroep (van 18-24 jaar) staat natuurlijk de vraag voorop of het dramatische verlies voor het CDA

Herkomst CDA-stem

Europese verkiezingen '94

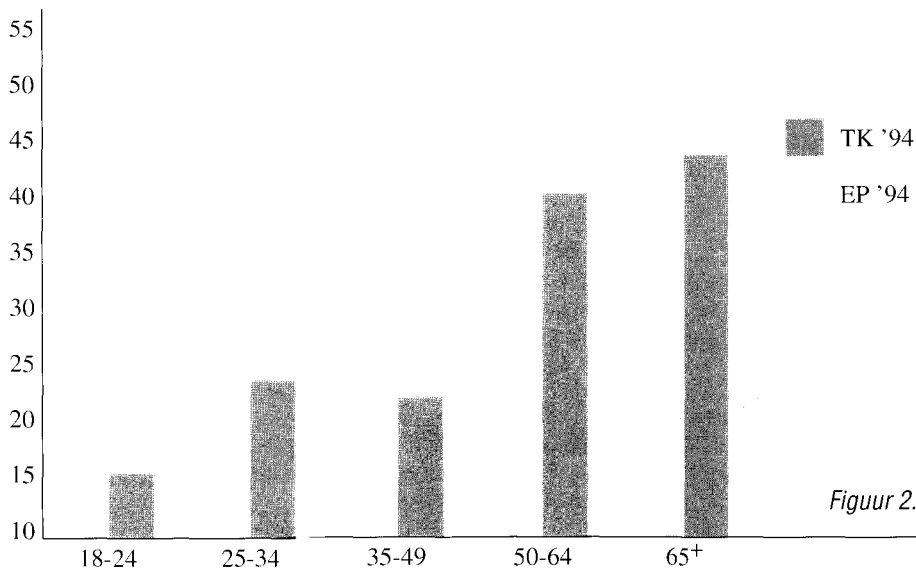

Figuur 1.

CDA-gezindheid naar leeftijd

Tweede Kamerverkiezingen '94 en Europese verkiezingen '94

Figuur 2.

onder deze kiezersgroep zich heeft voortgezet. Hoewel de opkomst onder deze groep slechts 23% was tegenover 67% bij de Kamerverkiezingen, is het CDA zeer licht gegroeid van 16 naar 17%.

Vergeleken met de verschillende uitslagen van de andere leeftijdsgroepen, is dat niet positief.

Het stemgedrag van deze groep verschilt uiteindelijk wel sterk van de uitslag bij de Kamerverkiezingen: ditmaal is de PVDA de grootste partij bij deze groep met 24%, gevolgd door D66 met 20%. Grote winnaar onder de jongeren bij de Kamerverkiezingen, de VVD, is ditmaal de vierde partij bij deze groep.

Redenen om niet te gaan stemmen

Aan degenen die niet zijn gaan stemmen is gevraagd, waarom zij thuis zijn gebleven. Zoals gebruikelijk bij deze vraag, zijn de niet-politieke redenen in de meerderheid. Geen interesse, geen tijd, vergeten en dergelijke vormen ruim 65% van de opgegeven redenen. Verder wordt door 11% genoemd, dat men niet weet op welke partij men zou moeten stemmen, terwijl 8% van de thuisblijvers opgeeft, dat 'mijn stem er niet toe doet'.

Maar 2 procent van de thuisblijvers noemt als reden, dat zij überhaupt niet wisten dat er verkiezingen waren.

Geslacht

Bij deze verkiezingen is vrijwel geen verschil in opkomst en in stemgedrag tussen mannen en vrouwen te constateren. Beide groepen zijn in gelijke mate naar de stembus gegaan, en hebben in gelijke mate CDA gestemd. Ook bij andere partijen, anders dan bij de Kamerverkiezingen, is het verschil in partijkeus niet meer dan 1%.

Regionale verschillen

Zoals hierboven geconstateerd, is de opkomst het grootst in noord en oost en het kleinst in het zuiden. Wanneer we het door het CDA behaalde percentage bekijken, kunnen we twee vergelijkingen maken: met de uitslag van de Kamerverkiezingen, maar ook met de uitslag van de Europese verkiezingen in '89. De vergelijking met

De Eurolijsttrekkers van PVDA en CDA, Hedy d'Ancona en Hanja Majj-Weggen tijdens de uitslagenavond in Brussel.

(foto Joep Lennarts)

Stemgedrag 18-24 jarigen

	TK'94	EP'94
CDA	16	17
PVDA	13	24
VVD	25	16
D66	22	20
GRLINKS	7	10
KLRECHTS	7	11
Overigen	10	2
	100 %	100 %

Figuur 3.

de Kamerverkiezingen laat in alle provincies winst zien, met uitschieters zowel in winst als in percentage in Brabant en vooral Limburg. In de beide zuidelijke provincies behaalt het CDA nu 41,0 resp. 47,6% van de stemmen.

Wanneer we de uitslagen vergelijken met de Euroverkiezingen van '89, komt een ander beeld naar voren. In de meeste provincies is zo'n 4 à 5% minder behaald dan in '89. De noordelijke provincies echter geven aan stabiel beeld: in Friesland en Drenthe is het resultaat zelf een fractie beter dan in '89. De zuidelijke provincies, zo eensgezind ten opzichte van de Kamerverkiezingen, verschillen in vergelijking met '89: Brabant behaalt nu 5,1% minder, terwijl in Limburg in '89 48,1% werd behaald en nu 47,6%. Zie figuur 4.

Religie

Wanneer we naar de opkomst kijken, blijkt dat de kiezers die opgeven geen kerkelijke bindingen te hebben, voor slechts 28% naar de stembus zijn gegaan. Van deze

Herkomst stemmen bij Europese verkiezingen (in percentages)

	TK'94 zelfde partij gestemd	TK'94 andere partij gestemd	TK'94 niet gestemd
CDA	57	20	22
PVDA	56	12	31
VVD	80	6	9
D66	80	18	0
GRLINKS	22	24	59
KLRECHTS	60	16	22

Figuur 5.

groep stemt zo'n 9% CDA, bij de Kamerverkiezingen was dat 7%.

De wel-gelovigen zijn in veel sterkere mate komen stemmen. Vooral de gereformeerden zijn stembustrouw: 62% komt nu naar de stembus, bij de Kamerverkiezingen was dat zelfs 93% van deze groep. Het CDA doet het goed onder de kerkelijke kiezers: meer dan de helft van de katholieken stemt CDA, 46% van de gereformeerden en 38% van de hervormden die de gang naar de stembus maakten, stemden CDA. Als tweede partij komt bij katholieken en hervormden de PVDA uit de bus, terwijl de gereformeerden die niet op het CDA stemmen in overgrote meerderheid hun stem uitbrengen op de kleine christelijke partijen.

Inkomen

Bij de Kamerverkiezingen was de achterban van het CDA naar inkomen een dwarsdoorsnede van de bevolking. Ook nu wijkt het beeld niet veel van het landelijk gemiddelde af, zij het dat de inkomens boven

modaal iets ondervertegenwoordigd zijn.

Een happy end?

Wat is de uiteindelijke balans van deze uitslag?

Zijn het CDA en de Nederlandse kiezer weer verzoend? Die conclusie kan uit de cijfers niet getrokken worden: de lage opkomstcijfers vertekenen het beeld te zeer. Bovendien haalt het CDA in de opiniepeilingen, die naar stemvoorkeur bij Kamerverkiezingen vragen, zeker niet meer zetsels dan op 3 mei.

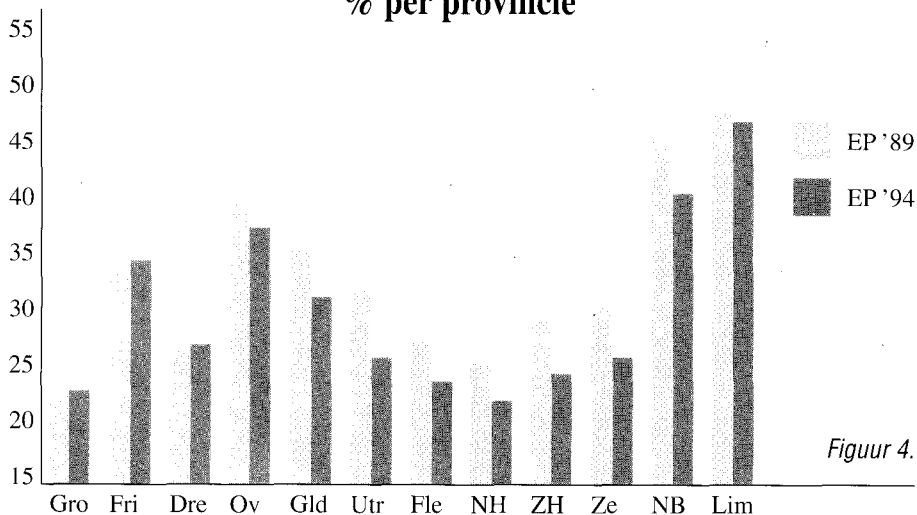
Wel is een positief punt, dat van de thuisblijvers op 3 mei, een deel weer terug is gekomen naar het CDA.

Tenslotte kan gezegd worden, dat de christen-democraten, als Europese partij van het eerste uur, het belang van Europa en van het uitbrengen van je stem voor het Europees Parlement, als geen andere partij in Nederland op haar achterban heeft weten over te brengen. Zie figuur 5.

drs. Hester Tjalma-den Oudsten
beleidsmedewerker Politiek bestuur ●

CDA bij Europese verkiezingen '89 en '94

% per provincie

Figuur 4.

Addertjes

- * Wellicht komt de Betuwelijn er ooit een beetje.
- * Men moet niet willen spreken zodra men weg is, als men jarenlang niets heeft durven zeggen om te mogen blijven.
- * Is de CDA-Tweede Kamerfractie definitief ontbonden of tijdelijk op vakantie?
- * Het toppunt van frustratie: als CDA-lid jarenlang geen kritiek hebben geuit om de partij niet te schaden.

Tijdelijk dieptepunt?

Ook de vierde rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement kende een lage opkomst. Ons land kende van alle lidstaten de laagste opkomst: 35,6%. Het thuis blijven van zovelen is meer dan een incident. De neergaande lijn na de verkiezingen van 1989 is dramatisch doorgezet. Zelfs als men die ontdoet van nationale omstandigheden, zoals het feit dat in Nederland na drie verkiezingen misschien van enige verkiezingsmoeheid sprake is. Het ongekende dieptepunt bij deze verkiezingen zal als een zeer ernstig signaal moeten worden opgevat. Vooral door de gekozen Europarlementariërs zelf. Als eerste vertegenwoordigers van de Europese politiek dragen zij een primaire verantwoordelijkheid voor de legitimiteit van hun politieke en democratische doen en laten.

Alle politici zijn geschrokken van deze uitkomst. En allemaal hebben ze net als vijf jaar geleden plechtig beloofd hun uiterste best te doen hierin verandering te brengen. Het wordt de hoogste tijd, dat ze de komende tijd tot het uiterste gaan om deze belofte waar te maken. Niet alleen hun eigen geloofwaardigheid staat op het spel. Maar nog belangrijker: het geloof in een democratisch bestuurd Europa.

De breed geëtaleerde teleurstelling over de lage opkomst moet worden omgezet in een actieprogramma om de belangstelling bij de kiezers voor Europa nieuwe impulsen te geven. Er mag geen tijd verloren worden. ●

Het OM... om?

De Commissie-Donner heeft een vernietigend rapport uitgebracht over het functioneren van het Openbaar Ministerie (OM). De IRT-affaire blijkt slechts het topje van de ijsberg te zijn. De commissie komt tot de conclusie dat de bezorgdheid van burgers en politiek over vormfouten, heenzendingen en onverwachte vrijspraken terecht is. Het OM is niet zelf in staat knelpunten op te lossen; noodzakelijke veranderingen lopen vast op de wettelijke inrichting en organisatie van het OM. Het OM kan, naast adequate toepassing van het strafrecht, niet inspelen op de noodzaak tijd te besteden aan overleg en afstemming van beleid en optreden met al die instanties die bij de rechtshandhaving zijn betrokken. Zou het OM, aldus de commissie, zich beperken tot zijn traditionele taak dan dreigt de rechtshandhaving door fragmentatie onbestuurbaar te worden. Naast structuurproblemen constateert de commissie ook grote organisatieculturele problemen in het OM. "Het OM bestaat niet" constateert de commissie. Individualiteit en fragmentatie domineren en staan een doelmatige en samenhangende organisatie in de weg. Verder zijn er problemen met de adminis-

tratieve verwerking.

Elke organisatie ziet zich van tijd tot tijd geconfronteerd met de noodzaak de kussens flink op te schudden. Die tijd is nu voor het OM aangebroken. Politiek en OM doen er goed aan de analyse en de aanbevelingen van de Commissie-Donner ter harte te nemen. Het gaat hier niet om de organisatie van een supermarkt of andere produktie-eenheid, maar om de organisatie die als enige in ons land belast is met de rechtshandhaving en -toepassing. Gelukkig hebben de meeste politieke partijen positief en instemmend gereageerd op het rapport. Ook vanuit het OM zelf wordt begrip getoond.

Waar het de komende tijd vooral om zal gaan, is daadwerkelijk uitvoering te geven aan de vergaande aanbevelingen. Juist een organisatie waarin nu (nog) individualiteit overheerst zal niet dan met grote inspanning zijn om te bouwen tot een gestroomlijnde organisatie. Hoe bijvoorbeeld te komen tot "professionele intercollegiale toetsing", zoals de commissie aanbeveelt? Des te spijtiger is het dan ook dat de Bossche Procureur-Generaal Consalves nu in opspraak is geraakt vanwege zijn verleden. Dit soort incidenten leiden te veel af van de hoofdzaak. Overigens geldt voor het OM, vanuit de voorbeeldfunctie die zij geacht wordt te vervullen, dat juist zijn medewerkers van onbesproken gedrag dienen te zijn.

De belangrijkste taak van de nieuwe minister van Justitie zal dan ook zijn van het OM weer een "winnend team" te maken. Daar is heel wat visie, tact en teambuildingscapaciteit voor nodig. De politiek zal bereid moeten zijn daarvoor de benodigde middelen te verschaffen. De commissie-Donner zelf schat dat het om 80 miljoen gaat. In een nieuw regeerakkoord mogen maatregelen op dit punt dan ook niet ontbreken. Burgers zullen daar uiteindelijk het meeste van profiteren: een efficiëntere werkwijze, effectievere opsporing en vervolging en lagere criminaliteitscijfers. Het OM.... om! ●

Spoorloos?

De vele treinreizigers in ons land hebben in de afgelopen weken ruim drie dagen lang andere wegen moeten bewandelen (of berijden) om werk, familie, huis en haard te bereiken. Het personeel bij de Nederlandse Spoorwegen staakte massaal en dus merkbaar. "Britse situaties" zijn in Nederland weliswaar zeldzaam, het neemt niet weg dat dit soort acties met name hard aankomt bij het publiek dat afhankelijk is van de trein.

Het rumoer onder het personeel is, gezien het voorstel van de NS om in de komende jaren zo'n 4800 werknemers te ontslaan, begrijpelijk. Werkgelegenheid wordt bedreigd, notabene ook binnen een beroeps-groep (de conducteurs) die in toenemende

mate de druk van het dagelijks werk op de passagierstreinen moet ervaren. Het getuigt dan ook van weinig tact van de kant van de bedrijfsleiding om de gigantische reorganisatie die de NS in het kader van de verzelfstandiging voor de boeg heeft op deze wijze te beginnen. Waren de bonden al niet kopschuw geworden, dan zijn zij het thans in ieder geval. Het was daarom niet verwonderlijk dat het publiek de acties van de bonden tamelijk gelaten over zich heen heeft laten komen.

De verzelfstandiging van de NS zal in de komende jaren nog met zeer veel pijn gepaard gaan. Niet alleen betreft het sinds de PTT een van de grootste overheidsinstellingen die in het kader van de privatiseringszucht "de markt opmoet". Ook is de nieuwsgierigheid groot naar de wijze waarop de bedrijfsvoering zal gaan veranderen en de consequenties die de verzelfstandiging zal hebben voor de consument. De bedrijfsleiding realiseert zich daarbij terdege dat de NS in heel veel opzichten bureaucratisch en weinig kostenbewust opereert.

Niemand zal er dan ook moeite mee hebben als verzelfstandiging ertoe leidt dat de Spoorwegen flexibeler en efficiënter kan inspelen op de wensen van de markt. De vrees voor mislukking van de verzelfstandiging - als gevolg van het zich (toch) niet kunnen handhaven op de markt - lijkt in het geval van de NS vooralsnog niet denkbeeldig. Er is tenslotte, zoals dat bijvoorbeeld wel bij het Rijksinkoopbureau het geval was, nog geen sprake van gelijkwaardige concurrentie.

Het is echter wel de vraag welke prijs zal moeten worden betaald voor een slagvaardiger NS. De nieuwe dienstregeling bijvoorbeeld lijkt al een voorbode te zijn voor een in de toekomst verminderd aanbod. In al zijn simpelheid is dat namelijk een voorbeeld van de keuzes die de NS op termijn in nog veel sterkere mate zal kunnen gaan maken. Hierdoor ontstaat onvermijdelijk een spanning met wat de overheid vanuit het algemeen belang (terugdringing automobiliteit, bereikbaarheid) wenselijk vindt. Enige relativisering van het verschijnsel privatisering/verzelfstandiging is dan ook op zijn plaats. Dit blijkt alleen al uit de langzaam groeiende terughoudendheid in de politieke besluitvorming ten aanzien van nieuwe operaties. De uitkomst van het belangenconflict zal moeten uitwijzen in hoeverre de NS (maar ook de politiek) "goed op weg is". ●

'Spreken is zilver, luisteren

De tegenvallende uitslagen bij de gemeenteraads- en Tweede Kamerverkiezingen zijn voor het partijbestuur van de commissie zal de oorzaken van het verlies analyseren en aanbevelingen doen voor de toekomst. CD/Actueel

Annemarie Stordiau-van Egmond en Peter van Loo. De twee kamerkringvoorzitters bleken redelijk

Van Loo: "Ik zie een reeks van factoren voor het tegenvallende verkiezingsresultaat; allereerst de leiderschapswisseling. Het feit dat Lubbers niet meer mee deed, betekende bij voorbaat al zetelverlies. Daarnaast was er voor het kabinetsbeleid beduidend minder steun dan bij de eerste twee kabinetten-Lubbers. Tel daar vervolgens de campagnefouten en de AOW-kwestie bij op en het beeld is compleet. Daarbij komt nog dat tot vlak voor de verkiezingen ervan uit is gegaan dat het CDA weer in de regering zou komen."

Stordiau: "Inderdaad, de campagne was grotendeels gericht op het positioneren van Brinkman als toekomstig minister-president. Dat er alleen met een sterk op de media gerichte campagne stemmen te winnen zijn is op zichzelf een juist uitgangspunt. Maar we zijn ons onvoldoende bewust geweest van het risico dat Brinkman geen premier zou kunnen worden. Na het verlies bij de gemeenteraadsverkiezingen dachten velen dat er een bodem was bereikt. Men dacht dat het om een conjunctuureel verschijnsel ging. De uitslag van de Tweede Kamerverkiezingen liet zien dat er structureel iets aan de hand is."

Van Loo: "Het is de top die het beeld en beleid van de verkiezingscampagne heeft bepaald. Daarbij zijn fouten gemaakt. Als basis kun je dan ploeteren wat je wilt, je zult het niet redden. Want ik heb echt gemerkt dat er op afdelingsniveau keihard gewerkt is tijdens de campagnes. De pep-talk die er vanuit het landelijk campagne-team regelmatig kwam, was soms wat onwerkkelijk gezien de stand van de opiniepeilingen."

Stordiau: "De kiezer is makkelijker te mobiliseren op een specifiek issue dan op de breedte die het CDA per definitie biedt."

Beter luisteren

Op de vraag hoe het CDA weer aantrekkelijk kan worden gemaakt geeft Stordiau als antwoord: "Het is duidelijk dat het jonge kader waarover het CDA veelvuldig beschikt niet is geïnteresseerd in vergaderen. Bij een doorsnee-vergadering zitten er bij

wijze van spreken meer mensen op het podium dan in de zaal. Door gericht te werken met thema-groepen en door het organiseren van discussie-avonden, moeten we proberen bepaalde doelgroepen weer bij de meningsvorming binnen de partij te betrekken. We moeten meer aanhaken bij de politieke actualiteit en door het CDA georganiseerde openbare discussie-avonden houden. Verder zouden volksvertegenwoordigers van het CDA meer moeten luisteren naar de achterban. Vaak komt men de achterban vertellen hoe het zit."

Van Loo: "Bij de voorbereiding van wetsontwerpen wordt al snel het accent gelegd op het bestuurlijk traject dat verder bewandeld moet worden. Dat is logisch als je een bestuurderspartij bent. Maar het zou geen kwaad kunnen meer te luisteren naar meningen uit de praktijk. 'Spreken is zilver, luisteren is goud' moet het motto voor de komende tijd zijn, ook voor de partijraad."

Volkspartij uitgangspunt

Het CDA is volgens Stordiau nog steeds een volkspartij. "Als je het CDA-electoraat analyseert, blijkt eigenlijk dat we de enige partij zijn die onder alle lagen van de bevolking haar aanhang vindt. Dat is een gouden uitgangspunt waarmee veel te doen is. Meer dan welke andere partij ook vinden we onze aanhang onder zowel ouderen als jongeren, boeren, tuinders, enzovoort."

Van Loo: "Ik zou graag zien dat het CDA een christelijke volkspartij blijft, met een programma dat mensen van verschillende achtergronden samenbindt. De normen en waarden zoals die tot uiting komen in het Program van Uitgangspunten, en dan met name de vier kernbegrippen, dienen de grondslag te blijven voor het CDA."

Stordiau: "De kernbegrippen moeten meer worden vertaald in de politieke praktijk. Aan de andere kant kun je niet om de secularisatie heen. Het is bijvoorbeeld opvallend dat we nauwelijks aan de kleine christelijke partijen hebben verloren."

Van Loo: "We hebben op dat terrein minder verloren dan we hadden gedacht, dat is waar. Maar het gedeelte van de achterban dat sterk hecht aan de "C", en in de kamer-

kring Dordrecht zijn dat er velen, heeft zich de afgelopen tijd zeker veronachtzaamd gevoeld.

Overigens moeten we ons wel realiseren dat het bereiken van de kiezer een enorme opgave is. Denk maar eens aan al degenen die bij de Europese verkiezingen niet naar de stembus zijn geweest. De meeste kiezers zijn alleen maar geïnteresseerd in een paar grote kwesties. Onze zeer intensieve permanente campagnevoering onder het motto 'Politiek dicht bij mensen' bereikt wel het kader van de partij, maar nog te zelden de kiezer."

Geen nieuwe tegenstellingen

Stordiau: "Ik zou niet graag terugkeren naar een herzuiling. Wel pleit ik voor herkenbaarheid. De tegenstelling rooms-katholiek versus protestant die momenteel

Annemarie Stordiau (kamerkringvoorzitter Den Haag)

's goud' moet het motto zijn

leiding geweest om een commissie onder leiding van oud-minister Gardeniers-Berendsen in te stellen. Deze organiseerde een tweegesprek tussen de kamerkringvoorzitters van Den Haag en Dordrecht, respectievelijk verspreid in hun opvattingen over de oorzaken van het verlies en de kansen om terug te komen.

weer oplaait vind ik niet goed. Onze partij bestaat nu eenmaal uit katholieken, protestanten, ouderen, jongeren, mannen, vrouwen, enzovoort. We moeten blijven zoeken naar de samenbindende noemer en dat zijn inderdaad de kernbegrippen uit het Program van Uitgangspunten."

Van Loo: "Het oplaaien van die discussie betreur ik ook, maar ik kan het wel verklaren. In slechte tijden kijken mensen meer naar verschillen dan naar overeenkomsten."

Beide kamerkringvoorzitters vinden het overigens onjuist dat op de partijraad van 11 juni is verklaard dat de nieuwe partijvoorzitter van rooms-katholieke huize moet zijn.

Stordiau: "Het moet gewoon de beste man of vrouw worden."

Van Loo: "Voor de getalsmatige verhou-

dingen zou een rooms-katholieke voorzitter wel goed zijn. Maar stel dat iemand van het kaliber Zijlstra beschikbaar is, dan is zijn kerkelijke achtergrond wat mij betreft ondergeschikt, dat geldt overigens ook voor het leeftijds criterium."

Interne democratie

De stroomlijning van het contact met de achterban is volgens de kamerkringvoorzitters erg moeilijk. Het functioneren van de interne partijdemocratie laat soms te wensen over.

Stordiau: "Op vergaderingen van het partijbestuur wordt soms niet gezegd wat gezegd moet worden. Je kunt je bijvoorbeeld afvragen in hoeverre het partijbestuur invloed heeft kunnen uitoefenen op de verhoging van de bezuinigingen in het verkiezingsprogramma."

Van Loo: "Ik praat het niet goed, maar begrijp het wel: er was een enorme tijdsdruk waardoor er geen echte afwegingen konden worden gemaakt."

Stordiau: "Dat is dus precies wat ik bedoel. Vergeet niet dat wij de verantwoordelijkheid hebben om de inbreng van individuele leden verder te dragen."

Van Loo: "Voordat het programma tot stand kwam zijn er reeksen amendementen ingediend door afdelingen. Deze zijn vervolgens gezeefd door de kamerkringen en al dan niet overgenomen in het programma. In een dergelijk proces gaat enorm veel tijd en energie zitten. Het programma verdwijnt vervolgens voor vier jaar in de kast en over vier jaar begint alles weer van voor af aan. Het is veel beter om dergelijke energie doorlopend over vier jaar in te zetten bij het bepalen van CDA-standpunten over belangrijke kwesties."

Niet bang voor Paars

Bang voor de eventuele komst van een paarse coalitie zijn de twee kamerkringvoorzitters niet.

Stordiau: "Ik verwacht dat het regeerakkoord sterk zal lijken op het CDA-programma. Voor het CDA zal het even wennen zijn in de oppositie. Het zal van het CDA een andere houding ten opzichte van

de regeringspartijen vragen. De binding met het maatschappelijk middenveld zal wellicht iets losser worden en ook in die richting zullen we naar een herijking toe moeten."

Van Loo: "Ik ben niet zo bang voor verlies van het contact met het middenveld. Ook in "openbare" instellingen vind je veel van onze mensen. Daarnaast beschikken we over op zichzelf heel sterke punten. Ons normen en waarden-verhaal; de grondslagen, de bescherming van identiteitsgebonden onderwijs en gezondheidszorg, een gezond sociaal-economisch beleid, enzovoort. We moeten niet alleen maar reageren op wat andere partijen zeggen maar onze eigen wensen naar voren brengen."

Stordiau: "Ik heb sterk de indruk dat de individualiseringstendens over haar hoogtepunt heen is. Het verenigingsleven bloeit weer op en er ontstaat weer een gemeenschapsgevoel. Als het CDA daar op de juiste manier op weet in te springen, staan we ondanks de secularisatie niet machteloos."

Van Loo: "Het vertrouwen dat we bij velen zijn kwijt geraakt moeten we zien terug te winnen door heldere standpunten en vertrouwenwekkend handelen. Vertrouwen ben je sneller kwijt dan je het hebt teruggewonnen. De uitslag van de Europese verkiezingen gaf aan dat er een basis voor vertrouwen voor het CDA is. Het geeft ons weer wat zelfvertrouwen, dat we mogen uitstralen zonder arrogant te worden."

Stordiau: "We moeten echter ook oppassen dat de somberheid en zorgelijkheid niet te zeer toeslaan. Ik ben daar overigens niet zo bang voor. We hebben enorm veel opgebouwd in de loop der jaren. Er is veel kracht en veerkracht binnen de partij en het feit dat we niet wegvluchten voor zelfkritiek is een goed teken. Het getuigt van durf. Durf die nodig is voor een sterk CDA."

Hans van der Vlies

Peter van Loo (kamerkringvoorzitter Dordrecht).

(foto Elzabet Veenendaal)

De roep van de Cubaanse oppositie

De situatie in Cuba is belabberd. De mensen hebben nauwelijks te eten, kleding is bijzonder schaars en net als alle andere dingen schreeuwend duur voor de Cubanen, die gemiddeld anderhalve tot twee dollar per maand verdienen. Als ze al werk hebben, want de werkloosheid is gigantisch. De gezondheidszorg holt achteruit bij gebrek aan medicijnen en op scholen is gebrek aan materiaal zoals papier en pennen. De economische maatregelen die Castro genomen heeft zijn alleen gericht op het overleven van het regime en helpen de gewone Cubaan niet. De repressie is in het afgelopen jaar enorm toegenomen, en daarmee het aantal politieke gevangenen in het land. Het rapport van Amnesty International van februari dit jaar geeft aan dat de mensen worden opgepakt om vermeende kleine criminele daden, zoals dronkenschap of vandalisme, terwijl de echte reden vaak een politieke is. De roep van de oppositionele groepen in Cuba om een vreedzame dialoog wordt volledig door het communistische regime genegeerd. Het spectrum aan oppositiegroepen in Cuba is breed en omvat politieke stromingen, mensenrechtengroeperingen, vakorganisaties en humanitaire organisaties. Al deze oppositionele groepen ontberen erkenning van regeringswege. De belangrijkste mensenrechtengroepen zijn de 'Cubaanse Commissie voor de Mensenrechten en Nationale Verzoening' (CCDHRN) onder leiding van Elizardo Sánchez, het 'Cubaanse Comité voor de Rechten van de Mens' (CCPDH) onder leiding van Gustavo en Sebastian Arcos. Deze laatste zit al ruim een jaar gevangen en bevindt zich in kritieke omstandigheden. Tenslotte is er nog de 'Christelijke

Beweging Bevrijding' onder leiding van Oswaldo Payá Sardiñas. De politieke stromingen kunnen ingedeeld worden in een christen-democratische, sociaal-democratische en liberale stroming. Deze verschillende stromingen voeren zowel individueel als gezamenlijk oppositie. Zo is in het buitenland het Cubaans Democratisch Platform actief, waarin alle drie genoemde stromingen zijn verenigd. Het platform wordt geleid door de journalist en liberaal politicus Carlos Alberto Montaner. Het samenwerkingsverband pleit voor vreedzame hervormingen en is zeer actief in het voeren van campagnes rond schendingen van mensenrechten. Tijdens de Tweede Ibero-Amerikaanse Conferentie van staatschefs, die in 1992 in Madrid werd gehouden en waar ook Fidel Castro aanwezig was, heeft het platform een opvallende rol gespeeld. Het bepleitte het houden van een referendum onder de Cubanen, zodat deze zelf konden beslissen over hun toekomst. Kort daarop werd de christen-democratische oppositieleider José Ignacio Rasco die bij de demonstratie aanwezig was, na een korte ontmoeting met Castro door diens geheime politie in elkaar geslagen. Ook in Cuba zelf ijveren de christen-democraten voor meer bewegingsvrijheid en politieke veranderingen. Zo hebben zij naar aanleiding van Fidel Castro's speeches over openheid en de Cubaanse variant van perestrojka - rectificatie - de Cubaanse leider een jaar geleden benaderd met een verzoek. In een land met meer openheid zou het toch mogelijk moeten zijn om het Latijnsamerikaanse Congres van Christen-Democraten te houden in Havana. Op dit verzoek is nooit een reactie gekomen. Tenslotte werken de verschillende politieke stromingen ook samen in de pas opgerichte Beweging van Cubaanse Moeders voor Solidariteit. Deze beweging beoogt het verstrekken van humanitaire hulp in de

vorm van kleding, voedsel en medicijnen aan moeders die om wat voor reden dan ook hulp nodig hebben. Dat ook deze puur humanitaire organisatie als staatsgevaarlijk beschouwd wordt, blijkt uit het feit dat de christen-democratische leidster van de beweging María Valdés Rosado voortdurend achtervolgd, geïntimideerd en vastgehouden wordt.

Over de omvang van de huidige christen-democratische beweging in Cuba valt evenals die van andere oppositiegroeperingen - moeilijk iets te zeggen. Het bijhouden van een ledenbestand is veel te gevaarlijk. Voor de revolutie in 1959 vormden de christen-democratische partij tezamen met de sociaal-christelijke beweging waaronder de vakbeweging, een invloedrijke stroming in de maatschappij en in de oppositie tegen dictator Batista.

Er wordt momenteel maar mondjesmaat aandacht geschonken aan het communistische Cuba. Ook is er nauwelijks sprake van internationale druk op het regime, om de situatie werkelijk te veranderen. Toch zijn er voldoende aanleidingen en mogelijkheden om deze zaak op te pakken. Daarom heeft de Commissie Buitenland van het CDA besloten een brief te schrijven aan minister Kooijmans en de Commissie Buitenlandse Zaken van de Tweede Kamerfractie van het CDA. De Commissie komt tot de conclusie dat er bijdragen kunnen worden geleverd om de versterde verhoudingen in Cuba los te wrikken.

In de eerste plaats betreft dat de economische crisis. Deze is voornamelijk het product van binnenlands wanbeheer, terwijl het regime de oorzaak van de crisis volledig wijt aan het Amerikaanse embargo. Dit verschaft Castro een alibi om op de oude voet door te gaan en geen duimbreed toe te geven aan de roep om echte politieke en economische veranderingen. De oppositie in binnen- en buitenland, waaronder de christen-democraten, bepleit daarom een geconditioneerde opheffing van het embargo, bijvoorbeeld in ruil voor vergroting van de politieke vrijheden. Nederland zou dit in Europees en Amerikaans verband kunnen aankaarten. Het tweede punt betreft het verlenen van humanitaire steun aan de noodlijdende bevolking via een onafhankelijk non-gouvernementeel kanaal. Ten derde kan Nederland diplomatieke interventies plegen ten gunste van oude en nieuwe politieke gevangenen van het regime. Tenslotte kan de minister van Buitenlandse Zaken bij wijze van diplomatiek signaal de mensenrechtenactivist Sánchez ontvangen, mocht hij daadwerkelijk in het najaar een bezoek brengen aan Nederland. Het is belangrijk om de mogelijkheden die er zijn aan te grijpen om de Cubaanse regering onder druk te zetten en de bevolking bij te staan.

Mathilde Esselink

lid van de CDA-werkgroep Latijns-Amerika en projectmedewerker bij het CNV.

De economische maatregelen die Castro genomen heeft zijn alleen gericht op het overleven van het regime en helpen de gewone Cubaan niet. (foto ANP)

Toekomst CDA ligt in christelijk-sociaal denken

Wat er is wat gebeurd deze week? Naar mijn mening zijn er hoofden en harten geraakt. Waarmee? Met wat ons positief heeft geprikkeld als richtingaanwijzers, met aangereikte perspectieven, met intensieve discussies die voerden naar een toenemend draagvlak."

Een citaat van mevrouw Gardeniers-Berendsen. Niet als reactie op de gebeurtenissen in de eerste week van mei 1994, maar op de slotpresentatie van het Christelijk Sociaal Congres op 16 november 1991. Nu, ruim twee jaar later zijn opnieuw hoofden en harten geraakt in christelijk Nederland. En opnieuw is mevrouw Gardeniers gevraagd leiding te geven aan een commissie. Dit keer om het CDA perspectief te bieden. Het is te hopen dat de inspiratie van het congres eindelijk zijn doorwerking krijgt in de partij.

Wie de afgelopen jaren de discussie in het CDA heeft gevolgd, is de nadruk op het uitgangspunt van de gespreide verantwoordelijkheid ongetwijfeld niet ontgaan. Het is dan ook nauwelijks verrassend te noemen dat oud-premier Zijlstra en dr. Ten Napel in een analyse in dagblad Trouw zo de nadruk leggen op de noodzaak van een nieuwe invulling van gerechtigheid, naastliefde en solidariteit. Een geluid dat we de afgelopen jaren nauwelijks uit de CDA-fractie hebben gehoord. Niet van Brinkman, maar bijvoorbeeld ook niet van oud-CNV'er en financieel-specialist Terpstra. De nadruk lag op de noodzaak van het terugdringen van het financieringstekort. Wat heeft de CDA-fractie de afgelopen jaren geïnvesteerd in een vernieuwde christelijk-sociale visie? Op het congres waren dagelijks twee kamerleden aanwezig. Niemand woonde het hele congres bij. Hun hoofden en harten werden niet geraakt. Nu wel. Het lid van de CDA-Tweede Kamerfractie dat actief deelneemt in de Initiatiefgroep Doorwerking Christelijk Sociaal Congres, Eisses-Timmerman werd door de selectie-commissievoorzitter Van Montfrans, partijvoorzitter Van Velzen en fractievoorzitter Brinkman laag op de lijst gezet. Zo laag dat nu alle directe contacten tussen fractie en Initiatiefgroep verbroken zijn. Durft iemand anders zijn nek uit te steken en de contacten weer op te pakken?

Als het CDA met de PVDA regeert, gaat de fractie wat naar rechts hangen. Zonder voorbehoud kan gezegd worden dat nogal wat fractieleden dit met volle overgave doen. Het centrum-linkse kabinet kreeg regelmatig de volle laag. Wie herinnert zich niet de volledig uit het lood geslagen reactie richting de minister van Justitie vanwege een losgelaten verdachte?

Kortom, er is reden voor grote zorgen, omdat de fractieleden die niet meededen met de voortdurende kritiek op het kabinetsbeleid laag of helemaal niet meer op

Til Gardeniers tijdens het Christelijk-Sociaal Congres in 1991.

(foto Ton Borsboom)

de lijst staan. Dit komt overigens op hetzelfde neer: Zij zitten niet meer in de nieuwe fractie. Als er een paars kabinet komt, kan de CDA-fractie zich alleen nog profileren op conservatieve standpunten. Daarmee is de kans groot dat de CDA-fractie onder leiding van Brinkman binnen de kortste keren de VVD aan de rechterkant passeert. Het christelijk-sociaal denken wordt dan voorlopig in de ijskast gestopt. In de afgelopen jaren heeft het CDJA op een aantal belangrijke punten de partijlijn van het CDA weten te beïnvloeden. Ontwikkelingssamenwerking, het minimumloon en het handhaven van de topbeurs in het stelsel van studiefinanciering zijn hiervan duidelijke voorbeelden. Standpunten waarin het CDJA wel de doorwerking van het congres behartigde en daarin werd gesteund door de CDA-achterban. Minder succesvol is het CDJA geweest in het bejagen van het CDA om meer energie en denkkraft te besteden aan moderne vormen van solidariteit en het opnieuw vorm geven van contacten met christelijke maatschappelijke organisaties. Wat het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) gedaan heeft om dit wel te bereiken is formidabel. Het is werkelijk een gemiste kans dat het CDA deze zaak niet beter heeft opgepakt. De verkiezingsuitslag is voor het CNV aanleiding voor een heroriëntatie. Het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW) gaat samen met het Verbond van Nederlandse Ondernemingen (VNO) en zo lijken er meer maatschappelijke partners te verdwijnen. Zonder kritische, maar betrokken inbreng van jongeren, werkgevers, werknemers, boeren, ouderen en vele anderen bloedt het CDA dood en neemt het draagvlak voor het christelijk-sociaal denken af.

Een gebrek aan uitstraling heeft het kabi-

net-Lubbers-Kok de das omgedaan. Botsingen van het kabinetsbeleid met deelbelangen zorgden ervoor dat op veel terreinen het beleid nauwelijks een duidelijk gezicht kreeg. Het kabinet leek dood te bloeden. Maar wie iets verder kijkt komt tot de conclusie dat op terreinen van sociale zekerheid, de aanpassing van de Wet op de Arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), infrastructuur (Rail 21), maar ook ten aanzien van de euthanasie de resultaten helemaal niet slecht zijn. Met de liberalen in het kabinet is het maar zeer de vraag of dit ook zou zijn bereikt. Waarschijnlijk niet. En daarmee komen wij op een ander belangrijk punt voor de toekomst. Het centrum-linkse kabinet heeft op 3 mei een enorme opdoffer gekregen. Het ligt niet in de lijn van de uitslag dat het CDA en de PVDA opnieuw gaan regeren, aangevuld met een derde partij. Maar op basis waarvan zou een van deze partijen zich ondergeschikt moeten maken aan het individualisme en welbewust-eigen-belang-denken van een liberale meerderheid in een kabinet? Een meerderheid van de bevolking, vertegenwoordigd in PVDA, CDA, confessioneel rechts en klein links, vindt solidariteit nog de belangrijkste norm. De gezwoolen retoriek van Van Mierlo over de vernieuwing in de politiek kan niet verhullen dat het vooruitzicht van een kabinet zonder het CDA hem meer bezig houdt dan het landsbelang. Mooie praatjes vormen niet het cement van de samenleving. Alleen mooie praatjes zullen ook voor de CDA-commissie Gardeniers niet voldoende zijn. Zowel inhoudelijk als qua personen moet er een frisse wind door de partij. De lijnen met het christelijk-sociaal gedachtengoed moeten hersteld worden en het teveel aan technocraten moet worden teruggebracht. Natuurlijk mag er straks een gouwe ouwe voorzitter worden van de partij. Maar gezien het recente partijverleden kan een jongere of een andere onafhankelijke geest de partij beter helpen om het christelijk-sociaal gedachtengoed nader in te vullen. Dit om de in november 1991 door mevrouw Gardeniers bepleite "intensieve discussie te voeren naar een toenemend draagvlak".

**Harry van Waveren,
Willem-Jelle Berg**

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Crisis in het CDA: op zoek naar oorzaken

Het gaat niet goed met het CDA. Er wordt nu uitgezocht of dit tijdelijk of structureel van aard is. Voor beiden valt wat te zeggen. We moeten niet in paniek raken en beseffen dat het snel kan verkeren in de politiek. De media belichten de crisisverschijnselen uitgebreid, totdat een andere partij in deze minder aantrekkelijke schijnwerpers komt te staan. Tot die tijd kun je als partij niets goed doen. Maar als het estafettestokje van de crisisverschijnselen doorgegeven wordt, is de vluchtige kiezer zo weer terug. Toch is ook een meer diepgaande bezinning op structurelere oorzaken op zijn plaats. Het gaat dan met name om het CDA als christelijke partij. In CD/Actueel van 11 juni jl. werd op deze plaats al ingegaan op richtlijnen voor het functioneren van niet of anders-gelovigen binnen de partij. Een bezinning op de christelijke identiteit is van groot belang in een tijd van toenemende secularisatie. Het CDA heeft prima uitgangspunten die ook in een grotendeels gesecculariseerde samenleving hun waarde kunnen hebben als grondslag voor een politieke oriëntatie. Het is mijn overtuiging dat we niet meer en niet minder moeten willen om aanspreekbaar te zijn voor een groot deel van de kiezers. De christelijke identiteit moet spreken uit deze uitgangspunten en uit de daarop gebaseerde politieke stellingnames. Het is minder gewenst om deze identiteit te ontleen aan de christelijke cultuur binnen de organisatie zelf. Telkens weer blijkt dat deze cultuur niet voor iedereen herken-

baar is. Niet voor niets wordt bij de benoeming van nieuwe topmensen gekeken naar "bloedgroepen". Het is zinloos om deze confrontatie tussen bloedgroepen op de spits te drijven, maar het is misschien wel zinvol om te erkennen dat er altijd nog belangrijke cultuurverschillen zijn. Als mensen binnen de partij spreken van zendingsdrift, die hen leidt, dan wordt de betrokkenheid van katholieken en van niet-gelovigen geschaad. Zij kennen dat gevoel niet, zij kennen het woord niet eens. Zo is het ook met gebed, gezang en lezingen uit het Evangelie of de Heilige Schrift. De waarde hiervan is heel verschillend voor eenieder persoonlijk.

Geloof is sterk geïndividualiseerd. Mensen geloven op hun eigen wijze en op zelf gekozen momenten. Misschien niet zo vaak, maar misschien wel bewust. Voor het belijden van het geloof in groepsverband gaan we naar de kerk. Als politieke partij moeten we ons bezinnen op het gebruik van een geloofscultuur binnen de partij. Dit is weliswaar een traditie die de herkenbaarheid van de partij voor leden en kiezers heeft vergroot. Maar inmiddels verkleint het eerder de herkenbaarheid: het is steeds minder een cultuur die ons bindt. De uitgangspunten en de daarop gebaseerde inhoudelijke discussie kunnen wel een bindende functie vervullen. Jarenlang is de kracht van het CDA geweest om de toon in de discussie te zetten. Een goed voorbeeld was de discussie over de verantwoordelijke samenleving. Een slecht voorbeeld de recente aanzetten tot discussie over normen en waarden.

Een krachtige christen-democratische partij baseert haar identiteit op de rol van de

uitgangspunten in de politieke discussie. De geloofsbeleving speelt in de partijcultuur een veel minder prominente rol. Pas dan worden bloedgroepen minder belangrijk en wordt de partij in toenemende mate herkenbaar voor de gesecculariseerde kiezer. Het alternatief is een kleine christelijke partij.

Fons van Reisen

Euroverkiezingen: wat telt nu echt?

Gemengde gevoelens overheersen na de verkiezingen voor het Europees Parlement. Enerzijds gevoelens van schaamte over de lage opkomst en gevoelens van teleurstelling dat we zelfs jongeren niet weten te interesseren voor Europa. Anderzijds is er de opluchting dat het grootste deel van onze overgebleven achterban wel voor Europa en het CDA heeft gekozen. De lage opkomst in Nederland was niet uniek in Europa en is derhalve niet volledig toe te schrijven aan verkiezingsmoeheid van de Nederlander. Tijdens mijn eigen verkiezingscampagne werd ik herhaaldelijk geconfronteerd met standpunten van kiezers: Europa is te duur, doet niets aan de ellende in voormalig Joegoslavië, helpt de landbouw naar de knoppen, etc. Als (toekomstig) politicus kan je in een goed gefundeerd verhaal beterschap beloven, alleen is dat de kiezer niet in twee weken bij te brengen. Eerst zien dan geloven lijkt zijn motto. De handicap van een korte verkiezingscampagne is duidelijk. Mensen moeten direct warm lopen voor Europese politiek waar ze de afgelopen jaren weinig van hebben gezien. Het is noodzakelijk dat we de komende jaren frequent naar de kiezer gaan om uit te leggen waarom het Europees Parlement al dan niet aan bepaalde zaken wat doet. Jongeren zullen bij de volgende verkiezingen ook overtuigd moeten zijn van de grote waarde van Europa. Werkloosheid, milieu, asielzoekersproblematiek en criminaliteit zijn onderwerpen die jongeren beïnvloeden. Het Europees Parlement kan zeker op die terreinen meer bereiken dan tot nu toe met de beperkte bevoegdheden is gebeurd. Laat de Europarlementariërs de boer op gaan om te luisteren en uit te leggen waar de christen-democratische politiek voor staat.

Tot slot moet er aandacht zijn voor de potentiële CDA-stemmers en kiezers die we zijn kwijtgeraakt. Slechts door politieke standpunten die uiteindelijk telkens terug te voeren zijn op onze christen-democratische uitgangspunten zullen we aansprekende politiek voeren. In Nederland en in Europa. Dat is wat echt telt.

Juliëtte Bouw

kandidaat voor het Europees Parlement

Horzel

Ik weet nu wat het CDA uit het slop kan halen: meer vrouwen aan de macht. Nu is zo'n pleidooi uit de mond van een man altijd zeer dubieus te noemen, maar ik meen het eerlijk: alleen vrouwen kunnen het CDA nog redden. Nu hebben we in Amerika gezien dat dit niet altijd op hoeft te gaan. Hillary Clinton had in het Witte Huis korte tijd de broek aan. Mogen we enkele Amerikaanse vrouwen geloven dan heeft Bill in andere gelegenheden dit kledingstuk ook niet altijd aan, maar Hillary maakte Bills presidentschap nou ook niet echt tot een succes.

Maar onze partij wordt juist geholpen door meer Julia's, of beter gezegd: het CDA is al bezig door vrouwen gered te worden. Neem nou Brinkman. Sinds de voorman van het CDA een vrouwelijke woordvoerder heeft, is die goede man bijna niet meer op televisie geweest. Heeft niets te maken met een verminderde aandacht voor het CDA in deze paarse periode, maar zij voelt gewoon wat goed voor het CDA is. Maar deze woordvoester is niet de enige vrouw binnen het CDA die op dit moment de lakens uitdeelt. Een commissie onder leiding van mevrouw Gardeniers keert momenteel de partij binnenstebuiten en ondersteboven. Terwijl in Nederland mevrouw Gardeniers aan de weg timmert, maakte ene mevrouw Maij-Weggen in Europa furore. Onder haar leiding scoorde het CDA tijdens verkiezingen als altijd te voren. Zij wist Europa zo goed aan de mens te brengen, dat je het niet in je hoofd haalde om als je niet 100% achter Europa stond naar de stembus te gaan. Maar het meest overtuigende bewijs voor mijn pleidooi voor meer vrouwen is wel de nieuwe, jammergenoeg maar tijdelijke, partijvoorzitter. Nog meer vrouwen aan de macht, en vooral zulke als partijvoorzitter, helpen het CDA echt uit het dal.

Michael Sijbom

Gevoelens over Europa

Is er een gemeenschappelijk Europa-gevoel?

Juni 1994 werd gekenmerkt door twee belangrijke gebeurtenissen voor Europa. D-Day werd herdacht: 50 jaar geleden landden de geallieerden op het Normandische strand en bevrijdden Europa van de Duitse bezetter. En er werden verkiezingen voor een nieuw Europees Parlement gehouden. Beide gebeurtenissen hebben een sterke overeenkomst, Vrede in Europa. "Ons handelen is in wezen op vrede gericht. Wil de vrede werkelijk een kans krijgen, dan is het noodzakelijk dat er eerst een Europa is". Robert Schuman stelde dit in 1950 op de persconferentie welke voorafging aan de top in Londen in de beroemde Salon d'Horloge aan de Quay D'Orsay.

De positieve uitslag van de Europese verkiezingen voor het CDA wordt overschaduwd door de extreem lage opkomst. Velen vragen zich af wat de oorzaak is van deze lage opkomst. Verkiezingsmoeheid vanwege drie verkiezingen in een jaar? Een vergelijking met andere landen in Europa is niet goed te maken: in Duitsland werd in zeven deelstaten ook gemeenteraden gekozen. De voormalige DDR deed voor het eerst mee aan de Europese verkiezingen. In Spanje, Groot-Brittannië en Duitsland spraken de kiezers zich uit over nationale politiek. Landen als Denemarken en Frankrijk kenmerkten zich door anti-Europagevoelens. In België heeft de kiezer stempllicht. De Oostenrijkers spraken zich bij referendum in meerderheid (64,4%) uit voor toetreding tot de Europese Unie. Een opsteker voor de referenda die dit najaar gehouden worden onder de inwoners van de Scandinavische landen.

In ons land ging een groot aantal jongeren niet stemmen. Is hen te weinig historisch besef bijgebracht op school? Vrouwen hebben juist heel veel aandacht besteed aan Europa. De NCVB (de Nederlands Christen Vrouwenbond), heeft in april 1994 het drie jaar durende project over Europa afgerond. Drie jaar lang werd Europa vanuit verschillende invalshoeken belicht zoals vrouwen in Europa, welke invloed heeft Europa op de dagelijkse leefomgeving en als laatste maar zeker niet eenvoudigste onderwerp de multi-culturele samenleving. Aan de uitleg alleen kan het dus niet gelegen hebben. Op de EVP-lijst waren de vrouwen goed vertegenwoordigd. Zij waren verkiesbaar, ook bij een minder goede uitslag. Ook de CDA-delegatie binnen de fractie van de EVP heeft het criterium van 30%-vrouwen gehaald. Tien van de eenendertig Nederlandse Europarlementariërs is een vrouw. Voor de toekomst is dit veelbelovend!

Met het Verdrag van Maastricht zijn de bevoegdheden van het Europees Parlement uitgebreid; medewetgevende taken zijn vergroot. Deze nieuwe bevoegdheden zijn sinds november 1993 van kracht geworden. Het Europees Parlement wint toch ge-

staag aan invloed. De vraag blijft of de aangesloten landen bereid zijn en blijven een weg te banen om meer bevoegdheden te geven aan Europa. Bij de herziening van het Verdrag van Maastricht in 1996 zal deze vraag zeker aan de orde komen. De nieuw gekozen Euro-parlementariërs zullen zich nadrukkelijk moeten buigen over de verhouding tussen het Europese en het nationale parlement. De Europese Commissie moet dusdanig kritisch worden gevolgd, dat de mening van het parlement niet meer kan worden genegeerd.

Joukje Bosch-Eldering

lid Dagelijks Bestuur CDA-Vrouwenberaad.

Suggestie voor Paars

Immateriële zaken spelen geen rol tijdens de formatiebespreking tussen PVDA, VVD en D66. Onze uitgangspunten zijn op dit punt juist heel duidelijk. Het CDA maakt zich sterk voor een samenleving waarin mensen boodschap aan elkaar hebben. Van de 'sterken' mogen offers worden gevraagd voor de zwakkeren. De plaats van zorg in de maatschappij, voor jong en oud is daarom een thema dat binnen het CDA uitgebreid aan de orde dient te komen. Chronisch zieken hebben door alle bezuinigingen extra aandacht nodig. "Ziekte is een kortdurende storing van een orde, die daarna als vanouds kan worden hervat; chronische ziekte is een opgedrongen nieuwe orde waarmee men zich voortaan dient te verstaan", en "zowel het beeld van chronische ziekten als het beleid eromheen, worden sterk gekleurd door de gedachte dat een chronische ziekte feitelijk neerkomt op een extreme en eeuwigdurende griep", aldus Karin Spaik in het juni-nummer 1994 van Opzij. Zij is publiciste en multiple sclerosepatiënt.

Mensen met een chronische aandoening, zoals bijvoorbeeld suikerziekte, reuma, longziekten, multiple sclerose, hebben behalve directe medische zorg vaak nog andere vormen van zorg nodig. Zowel de mate van zorg als de soort zorg kunnen sterk verschillen, zodat maatwerk vereist is. Het overheidsbeleid is nooit goed afgestemd geweest op de specifieke behoeften van de chronische zieken. Velen zullen de uitspraken van Karin Spaik herkennen. Inmiddels is er wat reden tot optimisme voor de chronische ziekte. In de afgelopen kabinetsperiode heeft staatssecretaris Simons de Nota Chronisch Ziekenbeleid (1991) gepresenteerd en vervolgens de Nationale Commissie Chronische Zieken (NCCZ) geïnstalleerd. Doel van deze commissie is het wetenschappelijk onderzoek te stimuleren en de knelpunten waarmee chronische patiënten te maken hebben te onderzoeken en zo mogelijk op te lossen. Op velerlei terrein is men met onderzoek begonnen en er zijn vormen van overleg

Mensen met een chronische aandoening hebben behalve directe medische zorg vaak nog andere vormen van zorg nodig.

(foto Hans Hordijk)

tussen zorgvrager en zorgdrager tot stand gekomen.

Een van de initiatieven van de NCCZ is de oprichting van drie Coördinatiecentra Chronische Zieken om zo de zorg rond chronische zieken in goede banen te leiden. Op 24 maart 1994 werd op een symposium in Groningen het startsein gegeven. Deze centra hebben als taak om hulpverleners meer deskundigheid bij te brengen over de specifieke chronische ziekten. Om hulpverlening in de eerste lijn zoals de huisarts en thuiszorg en in de tweede lijn, bijvoorbeeld specialist en ziekenhuis, op elkaar af te stemmen. En om de zorg te coördineren in samenwerking met andere instanties. Deze transmurale zorg moet tevens een vloeiende overgang van het ziekenhuis naar de thuissituatie mogelijk maken. Het centrum maakt gebruik van de succesvolle ervaringen van de reumaconsulenten in het Academisch Ziekenhuis te Groningen. Het Coördinatiecentrum krijgt ook te maken met mensen die tegen problemen aanlopen door de nieuwe Wet Voorziening Gehandicapten, die op 1 april jongstleden in werking trad. Tenslotte is informatievoorziening een belangrijk aspect van de centra. Voor vrouwen kan dit een belangrijke ontwikkeling betekenen. Het zijn vaak vrouwen die aan chronische ziekten lijden. Daarbij komt dat van oudsher vrouwen voor zieke familieleden zorgen en nog steeds rust de mantelzorg grotendeels op deze vrouwelijke vrijwilligers. Een organisatie die hen hierbij kan helpen is zeer welkom.

Een recent initiatief van de NCCZ is het openen van een klachtenlijn over de herkeuring en de WAO op 18 juni jongstleden. Gezien het grote aantal telefoontjes in het eerste weekeinde voorziet dit kennelijk in een behoefte. Chronische ziekte leidt tot hoge kosten. Zowel de samenleving als de individuele patiënt zijn gebaat bij een efficiënt werkende keten van benodigde voorzieningen. Zo moet de patiënt verlost worden uit het bureaucratische doolhof van hulpverleners en regelgeving, waarbij een doelgerichte aanpak kostenbeheersing mogelijk kan maken.

drs. M.C.H.A. Hazenberg-Smilde

Rapport Commissie-Donner

De grote irritatie van de CDA-fractie over de vormfouten van het Openbaar Ministerie wordt nu onderbouwd door het rapport. In drie procent van de zaken die ter zitting komen gaat er iets mis en dat is voor een goed geolied apparaat te veel. Zeker als je dat vergelijkt met een groot bedrijf of organisatie. De grootste oorzaak is het feit dat er niemand is die een hele zaak van het begin tot het eind in de gaten houdt. Er moet dus zeker een gerichte dossierbegeleiding komen." Vincent van der Burg, de justitiewoordvoerder van de CDA-fractie, is zeer te spreken over het rapport van de commissie Donner dat recent werd aangeboden aan minister Kosto van Justitie.

"Het rapport is op verzoek van de Kamer tot stand gekomen en heeft geleid tot negenendertig concrete aanbevelingen. Het geeft eigenlijk precies de diagnose waar de Kamer om vroeg. Het geeft het fundament voor nieuw kabinetsbeleid, welk kabinet er dan ook komt."

De commissie doet als aanbeveling het OM drastisch te versterken en te reorganiseren om de kwaliteit van de opsporing en vervolging te verhogen. Er moet een landelijk politieteam komen onder beheer van een nieuw te vormen parket. Het rijk zou structureel tachtig miljoen per jaar extra moeten uittrekken voor de aanpassingen bij het OM.

Het OM zou in de toekomst geleid moeten worden door een landelijk college van drie tot vier leden. Thans wordt het OM nog feitelijk geleid door de vergadering van de vijf procureurs-generaal, die ieder een ressort beheren.

De commissie stelt dat de huidige vijf een dubbele loyaliteit hebben hetgeen leidt tot spanningen en belemmering van de besluitvaardigheid. Zo zijn zij verantwoordelijk voor hun ressort en in de vergadering van procureur-generaals hebben zij elk een eigen portefeuille bijvoorbeeld georganiseerde misdaad of drugs.

De commissie vindt ook dat het OM zich meer met het werk van de politie moet bemoeien. De IRT's moeten onder het gezag komen te staan van één hoofdofficier van justitie.

De CDA-fractie kan de meeste aanbevelingen onderschrijven. Van der Burg plaatst echter twee aantekeningen bij de voorstellen omtrent de leiding van het OM en voor wat betreft het OM in de strijd tegen de georganiseerde misdaad.

Het voorstel om de leiding van het OM in handen te leggen van drie of vier personen die dan zorgen dat het OM efficiënter en meer als eenheid optreedt, juicht het CDA wel toe. "Maar", zegt Van der Burg: "Zo'n beleidsvormend college mag zich niet ontwikkelen tot een eigenstandig orgaan dat ver afstaat van de minister die politieke verantwoordelijkheid draagt voor het OM. Voor de CDA-fractie betekent dit dus dat de algemene aanwijzingsbevoegdheid rich-

Van het volgen van rechtszittingen gaat een opvoedkundige werking uit.

(foto ANP)

ting OM gehandhaafd moet blijven alsmede de bijzondere aanwijzingsbevoegdheid in concrete gevallen. Met die aanwijzingsbevoegdheden kan de minister reageren op de politieke prioriteit die de Kamer bij het vervolgingsbeleid formuleert."

Bij de bijzondere aanwijzingsbevoegdheid in concrete gevallen heeft Van der Burg euthanasie- of discriminatiezaken op het oog.

Van der Burg: "Steun kunnen we verder geven aan een landelijk OM-team om de georganiseerde criminaliteit aan te pakken maar dat team moet echter wel goed samenwerken met een kleine landelijke opsporingsdienst die op zijn beurt van de Centrale Recherche Informatie (CRI) alle informatie krijgt omtrent criminele activiteiten, waarbij de CRI als aanhaakpunt kan dienen voor buitenlandse criminele inlichtingendiensten. Europol kan in de toekomst bij drugsterrorisme ook bevoegdheden krijgen in de sfeer van de opsporing mits eerst de democratische controle geregeld is."

Van der Burg is het met de commissie eens waar wordt gesteld dat rond rechtszittingen meer openbaarheid gewenst is. "Het OM moet meer aandacht vragen voor zaken bij de politierechter en de meervoudige strafkamer, waarbij het zich bewust moet zijn dat door actieve openbaarheid de maatschappij meer betrokken wordt. Dat werkt preventief. Het requisitoir moet meer doorklinken. Het publiek moet voelen dat de officier namens hen -de maatschappij die beschermd moet worden-sprekt."

Van der Burg zou het in dit verband een goed idee vinden als scholen-bijvoorbeeld bij maatschappijleer- goed voorbereid een zaak bij de politierechter zouden volgen.

"Daar gaat een opvoedkundige werking vanuit."

Waardering kerkgebouwen

Het wetsvoorstel Waardering Onroerende Zaken heeft als doel te komen tot een waardering en waardevaststelling van alle onroerende zaken. De uitkomst wordt dan gebruikt als basis voor de aanslagen in het kader van de onroerende zaakbelasting, de waterschapsomslagen en de bepaling huurwaardeforfait. Tijdens de schriftelijke voorbereiding van dit wetsvoorstel is naar de mening van CDA-woordvoerder Maria van der Hoeven een belangrijk punt onvoldoende uit de verf gekomen.

Het betreft de waardering van kerkgebouwen die ook als zodanig worden gebruikt. Het punt van discussie was de invulling van het begrip "gecorrigeerde vervangingswaarde". Samen met de vertegenwoordigers van het Interkerkelijk contact in Overheidszaken, commissie kerkelijke gebouwen (CIO-K) was Maria van der Hoeven van mening dat bij de waardebeoordeling van kerkgebouwen beter kan worden gekeken naar de objectieve verkoopwaarde, net zoals dat gebeurt bij woningen. Het wetsontwerp ging uit van de vervangingswaarde waarbij gekeken werd naar de vervanging van het kerkgebouw in vorm en omvang zoals het er nu staat. Dit zou tot zeer hoge belasting- en waterschapsaanslagen kunnen gaan leiden! Dit bleek ook uit de voorbeelden die vanuit het CIO-K werden aangedragen. In nauw overleg met de CIO-K werd door het CDA een amendement opgesteld en ingediend teneinde het wetsvoorstel op dit punt

te wijzigen. Om erop te kunnen blijven toezien dat het beoogde doel, te weten een reële waardering van de kerkgebouwen en dus geen extreem hoge belastingaanslagen, inderdaad ook zou worden bereikt, werd met een ander CDA-amendement een evaluatiebepaling in de wet gebracht. Voordat de tweede taxatieronde in 1999 zijn beslag krijgt moet de uitvoering van de wet worden geëvalueerd. Zo kunnen de zich in de eerste taxatieronde voordoende knelpunten zichtbaar worden en waar nodig tot wijziging van de regelgeving of van de wet leiden.

Verveling bij militairen

De jongens beginnen gemotiveerd aan hun dienstplicht en denken dat zij zo een zinnige bijdrage kunnen leveren. Ze krijgen een opleiding en vervolgens brengen ze het niet in de praktijk te kunnen brengen. Worden ze met een mountainbike de heide opgestuurd om zich te vermaken. Als de dienstplicht crop zit hebben ze grote moeite weer discipline in hun leven te krijgen en hun eigenwaarde heeft een dreun gekregen." Agnes van Ardenne, sinds de recente verkiezingen lid van de CDA-fractie, vond na het verschijnen van het ANVM-rapport over verveling bij dienstplichtige militairen, de tijd rijp minister Ter Beek daar eens over te bevragen. Ze is zelf moeder van een zoon die zijn dienstplicht er net op heeft zitten. Ze heeft het probleem van verveling en teleurstelling dus van zeer nabij meegemaakt. In het ANVM-rapport werd geconstateerd dat 72,6% van de ondervraagde dienstplichtigen minder dan vijf uur werkt en 29,2% zelfs minder dan drie uur per dag. Van Ardenne heeft de minister gevraagd

hoe die verveling heeft kunnen toeslaan. Is dit wellicht door de reorganisatie van de krijgsmacht verergerd. In ieder geval vindt zij dat dienstplichtigen tot het moment van afschaffing van de opkomstplicht, nuttig en zinvol werk geboden moet worden. Misschien moeten zij, in afwachting van de afschaffing van de opkomstplicht in 1998, anders worden ingezet, met meer maatschappelijk nut. Dat vergt een geheel nieuwe discussie, in het besef dat het nog slechts een periode van enkele jaren betreft. Indien zou blijken dat dienstplichtigen eerder dan verwacht niet echt nodig meer zijn, zal de Kamer een discussie met de minister over het tijdstip van afschaffing van de opkomstplicht niet uit de weg mogen gaan, aldus Van Ardenne.

Terugdringing administratieve lastendruk

In het belang van vooral kleine en middelgrote bedrijven heeft het CDA-kamerlid Mieke Boers er bij de behandeling van de Wet op het Centraal Bureau en de Centrale Commissie voor Statistiek (CBS) voor gepleit in deze wet op te nemen dat het CBS bij het verzamelen van gegevens moet streven naar vermindering van de administratieve lastendruk. "Voor het CDA is terugdringing van de administratieve lastendruk een belangrijk punt. Vooral kleinere bedrijven worden het moe, ook qua kosten om steeds dezelfde gegevens aan verschillende instanties te moeten doorgeven. Wij willen dat ook jaarlijks rapportage plaatsvindt over de resultaten van die terugdringing", zegt Mieke Boers. Zij vindt dat het CBS meer gebruik moet

maken van bestaande overheidsregistraties. Dat gebeurt nu al wel, maar toch nog op te geringe schaal.

Studiefinanciering

De CDA-fractie stemt op hoofdlijnen in met het wetsvoorstel tot wijziging van de Wet op de studiefinanciering. De wetswijziging voorziet in invoering van ouderinkomensafhankelijk lenen en verlaging van de basisbeurs in stappen.

Ad Lansink, woordvoerder van de CDA-fractie op dit terrein stelt in de schriftelijke voorbereiding van het wetsvoorstel dat de financiële doorwerking van het voorstel nog onzeker blijft. In het verleden werd het studiefinancieringsbudget overschreden als gevolg van een groter beroep dan op grond van de ramingen werd aangenomen.

Lansink vroeg de minister de voorstellen te bezien op het oneigenlijk gebruik. Op welke wijze kan een sluitende controle worden verkregen en is verdere vereenvoudiging van het stelsel mogelijk, zo wil Lansink verder weten.

De CDA-fractie vindt het jammer dat in het nieuwe wetsvoorstel weer wordt uitgegaan van een minimumleeftijd van 18 jaar. "Het al herhaaldelijk gesignaleerde probleem van de 17-jarige studenten op universiteit of hoge school blijft in de nieuwe opzet bestaan. Wij vragen de minister leeftijdsgrens en schooltype nog eens te willen bezien", aldus Lansink.

Door het wetsvoorstel komt voor alle studenten een rentedragende lening beschikbaar met een terugbetalingsregime naar draagkracht. De CDA-fractie voelt hier voor omdat hierdoor de problematiek van de weigerachtige ouders wordt ondervangen.

Lansink vraagt zich echter wel af of niet een al te groot beroep op het verantwoordelijkheidsgevoel van studenten wordt gedaan. Bovendien is versobering van de basisbeurs met een zekere verschuiving naar leenfaciliteit onontkoombaar, gelet op de noodzakelijke pas op de plaats van de hele samenleving in een tijd van economische tegenwind. Een zekere mate van verschuiving naar leenfaciliteit spoort ook met de versterking van de eigen verantwoordelijkheid. Wel zit het gevaar erin dat geleend wordt voor consumptieve uitgaven. Jaren later ondervindt men daar nog de pijn als het op aflossen aankomt. Lansink wil dat de minister een norm aangeeft voor een maximale studieschuld.

De verruiming van de bijverdienstenregeling van 8040 gulden tot 15.000 gulden per jaar vindt de CDA-fractie aanvaardbaar. Lansink vraagt zich echter wel af of voldoende tijd voor studie overblijft, gelet ook op de aanscherping van de voortgangscntrole tijdens de studie.

Eënderde van de dienstplichtige militairen werkt minder dan drie uur per dag.

(foto ANP)

Marianne Fennema

De media en het CDA

De macht van de media is zeker op politiek terrein groot. Dat hebben Jan Terlouw en Ed Nijpels in het verleden ervaren. Nu waren het CDA en Elco Brinkman aan de beurt. De persoon die tot Kop van Jut is verklaard kan in zo'n situatie niets goeds meer zeggen. Aan alles blijkt een negatieve draai of uitleg gegeven te kunnen worden. Dat proces is bevorderd door ongelukkige uitspraken van CDA-politici, inclusief de minister-president. Het gebrek aan objectiviteit in de berichtgeving door de media vind ik zorgelijk voor de democratie. Worden de kiezers naar links en rechts gedirigeerd? Mijn hoop op evenwichtige informatie van de KRO en Den Haag Vandaag had ik reeds eerder verloren. Mijn vertrouwen in Trouw is na de wijze van berichtgeving in de af-

gelopen maanden ook verdwenen. Het verbaasde mij dan ook niet dat uit een interne enquête onder 37 mannelijke Trouwjournalisten bleek dat zij allemaal PvdA, D66 en GroenLinks stemmen. Naar welke omroep moet ik nog kijken en welke krant moet ik nog lezen?

Hoe kan worden bereikt dat de informatie in de media een evenwichtig beeld geeft van de politiek en van het CDA in het bijzonder? Hebben we echt nog media die alle maatschappelijke stromingen representeren? Er is een (massale) actie vanuit het CDA nodig om daar iets aan te doen.

H.H. Bod
Arnhem

CDA-haat

Op 9 juni jl. in NOS Laat. PvdA-Eurolijsttrekker D'Ancona en VVD-lijsttrekker Gijs de Vries plus een NOS-journalist. Op de vraag "waarom het CDA zo goed scoorde" zegt d'Ancona: "CDA-kiezers zijn trouw, de meeste wonen niet in de Randstad (over discriminatie gesproken!), zij zijn christen en lager opgeleid." Deze vrouw beledigt, discrimineert etc. Later op de avond. Sorgdrager, een echte CDA-hater! Hij vraagt aan Bolkestein praktisch hetzelfde. Bolkestein denkt na, Sorgdrager vult in. Ongeveer als d'Ancona. Bolkestein neemt afstand. We kunnen dit niet zo laten passeren. Dit is puur CDA-haat of misschien wel veel meer.

M. Vijlo
Eindhoven

Van Vlijmen: Het gaat in notitie niet om koppensnellerij

Tweeëntwintig oud-leden van de CDA-Tweede Kamerfractie hebben positief gereageerd op een verzoek van de commissie-Gardeniers om commentaar en een notitie met de titel "Herstel van vertrouwen" opgesteld. Volgens Thijs van Vlijmen, een van de opstellers van de notitie, is het de oud-kamerleden zeker niet gegaan om "koppensnellerij zoals ergens werd verondersteld". Op verzoek van de redactie schreef Van Vlijmen een toelichtende bijdrage.

Zoals we allemaal weten vraagt een groot karwei om een sterke partij. Nou, een groot karwei ligt er zeker te wachten en een sterke partij ..... kunnen we blijven.

Om dat te bereiken is een eerste voorwaarde dat de democratie binnen de partijstructuur voluit functioneert en dat een van de sterke kenmerken van het CDA blijft, dat er een open, eerlijke en waardevolle discussie kan plaatsvinden.

Het feit dat de commissie-Gardeniers is gevraagd om vanuit een evaluatie van het jongste verleden te komen met aanbevelingen voor een stevige aanpak van het karwei is daarom een goede zaak. Het getuigt niet van paniek en verslagenheid, maar van een op volwassen wijze durven omgaan met de feiten en met onszelf. Vanuit diezelfde gesteldheid heeft een groep van 22 oud-leden van de CDA-Tweede Kamerfractie dan ook gemeend positief te moeten reageren op het verzoek van de commissie-Gardeniers om commentaar. De notitie met de titel 'Herstel van vertrouwen' werd na het nodige schriftelijke en telefonische overleg uiteindelijk in twee

vergaderingen gemeenschappelijk opgesteld, omdat naar de mening van de betrokkenen daarin ook de beste garantie zou liggen om een zoveel mogelijk uitgebalanceerde zienswijze te geven. Natuurlijk bleven er ook in deze groep nuanceverschillen ten aanzien van diverse gezichtspunten en formuleringen. Ook is het natuurlijk altijd delicaat wanneer er besproken moet worden op welke wijze bepaalde functies werden vervuld. Een 'evenhanded' beeld is dan niet altijd tot ieders instemming makkelijk in kort bestek te geven. Maar duidelijk is wel dat het daarbij zeker niet is gegaan om koppensnellerij, zoals ergens werd verondersteld. Ook heb-

ben de deelnemers met nadruk onderkend dat bij de door hen bewust gekozen benadering van de problematiek, namelijk vanuit hun specifieke positie als leden van de oude Tweede Kamerfractie, diverse oorzaken en het functioneren van diverse CDA-ers op andere verantwoordelijke posities in deze notitie buiten een directe beoordeling zijn gebleven, hetgeen er indirect toe kan leiden dat onbedoeld de wel besproken oorzaken te veel gewicht lijken te krijgen. Inmiddels heeft ook de pers er lucht van gekregen dat de notitie bestaat en daar melding van gemaakt. Aangezien in de berichtgeving bijvoorbeeld noch het aantal ondertekenaars noch de titel is genoemd (gegevens die overigens op zich niet vertrouwelijk hoeven te zijn), mag worden aangenomen dat de notitie zelf, zoals de bedoeling was, intern was gebleven. Toch is het altijd weer boeiend om te zien hoe de boetseerders van het nieuws er via een collage van indrukken en van snippers informatie erin slagen toch weer meer te berichten dan een ondeskundige ervan zou weten te maken. Daar is op zich niets op aan te merken. Het wordt pas hinderlijk wanneer deze aanduidingen als volle waarheid in de interne discussie worden betrokken. Dat ligt dan aan onszelf en dat moeten we dus niet doen. Wij als CDA-ers moeten elkaar aanspreken en naar elkaar luisteren met een goedwillend oor. Als dat de discussie bepaalt dan zal de partij zich ook kunnen handhaven als een ontmoetingsplaats van gelijkgestemden, gelijk gemotiveerden en gelijk bezielde.

Thijs van Vlijmen

(foto Hans Hordijk)

Thijs van Vlijmen
oud-Tweede Kamerlid voor het CDA

(foto Hans Hordijk)

Goed geregeld?

De afstand tussen burger en politiek blijft boeien. Zo goed als de vraag hoe de burger het gevoel kan krijgen dat het bestuur er voor hem of haar is en niet andersom. Ik hou er wel van om met voorbeelden uit de praktijk duidelijk te maken waar het in de relatie tussen burgers en politiek goed fout kan gaan. Vandaar deze keer een praktijkvoorbeeld om te illustreren dat het niet verwonderlijk is dat burgers geen hoge dunk hebben van de politiek.

Er zijn weinig beleidsterreinen waarop niet een uitgebreid stelsel van regels, verordeningen en richtlijnen van toepassing is. Soms is dit stelsel aanvullend, soms werkt de toepassing contraire.

De ingrediënten voor mijn voorbeeld zijn: een bestemmingsplanwijziging in het kader van de Ruimtelijke Ordening; een aanvullende richtlijn volgend op de milieuwetgeving.

De puzzel ontvouwt zich.

Een ondernemer vraagt een bouwvergunning en tegelijkertijd een aanvullende vergunning voor zijn bedrijf op grond van de milieulichlijnen. Een aanvullende richtlijn biedt hem de mogelijkheid zijn bedrijf een wat steviger economisch draagvlak te geven tegelijk met een milieuvriendelijker bedrijfsvoering. De gevolgen van het verlenen van deze vergunning zijn fors want de milieucirkel (de cirkel rondom het bedrijf waarin geen voor het milieu schadelijke activiteiten mogen worden uitgevoerd) rond het bedrijf wordt groter. Het eerste probleem dient zich aan. Over de juiste toepassing van de aanvullende richtlijn is in den lande nog discussie gaande. Het is dus raadzaam in overleg te treden met de Inspectie Milieuhygiëne. Dat vraagt wat extra tijd. De ondernemer wacht af! Nu wil het ongelukkige toeval dat een andere ondernemer voor een aangrenzende lokatie al in een eerder stadium een bestemmingsplanwijziging heeft aangevraagd. De voorbereidende werkzaamheden zijn in gang gezet volgens de geldende procedures van de ruimtelijke ordening. De ondernemer is op de hoogte van het feit dat het bijbehorende tijdpad hem enig geduld voorschrijft. Ook deze ondernemer wacht af! Het probleem krijgt een wat grotere omvang. De aanvraag van de ene ondernemer honoreren betekent dat de andere ondernemer zijn beoogde deel wel kan vergeten. De nieuwe milieucirkel valt over het grootste deel van zijn lokatie. Derhalve kan de laatste geen vergunning krijgen voor het oprichten van zijn inrichting en heeft het afwerken van de bestemmingsplanwijziging geen zin meer. Je kunt de probleemstelling ook omkeren en redeneren dat de bestemmingsplanprocedure al in gang

gezet is en dus de eerste ondernemer geen vergunning kan krijgen om zijn bedrijf uit te breiden. Het overleg- en adviescircuit wordt uitgebreid en beide ondernemers wachten in grote onzekerheid af! Het allergrootste probleem in dit stadium is het ontbreken van jurisprudentie met betrekking tot de aanvullende richtlijn. Het advies luidt dan ook dat het wellicht verstandig is deze specifieke problematiek aan de rechter voor te leggen. Tot zover het praktijkvoorbeeld.

Ik heb nog niet vermeld dat mogelijke bezwaarprocedures tegen een van beide zaken het geheel nog wat gecompliceerder kunnen maken. Mijn grootste bezwaar is dat beide ondernemers volgens bestaande regelgeving lang moeten wachten voordat zij hun bedrijfsplannen kunnen realiseren. De wachtermijn wordt nog aanzienlijk verlengd wanneer in een dergelijk geval de rechter zich moet uitspreken over de rechtmatigheid van een wel of niet verleende vergunning. Technisch is dat uit te leggen natuurlijk, maar wordt het ook als rechtvaardig ervaren? Soms droom ik dat in een driehoeksoverleg tussen de ondernemers en de lokale politiek de aan de orde zijnde regels besproken werden en een werkbare oplossing gevonden wordt waardoor zowel het milieubelang als het bedrijfsbelang tot hun recht komen. Maar dromen doe ik niet want tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren.....

Deze laatste regels heb ik overigens van W. Elsschot geleend. Het lezen van deze regels zijn voor een bestuurder zeer verfrissend.

Marleen de Pater-van der Meer
wethouder in de gemeente Zutphen

Gevecht tegen de armoede noodzakelijk

Er is in Europa sprake van een tweedeling tussen rijk en arm en het onderwerp armoede moet een hoge plaats hebben op de politieke en maatschappelijke agenda. Dit zijn enkele conclusies van het seminar over "Europa en de uitkeringsgerechtigden" dat medio juni plaatsvond. Jo Bothmer (secretaris van het Samenwerkingsverband Mensen zonder Betaald Werk) nam aan de internationale studiedagen deel en pleit voor een gezamenlijke strijd van politici en uitkeringsgerechtigden tegen werkloosheid en armoede.

Steeds meer mensen raken steeds langer afhankelijk van een uitkering, die de laatste 10 jaar steeds verder is achtergebleven bij de inkomensontwikkeling. Er is een voortdurende discussie over dat de uitkering te hoog is, dat de ingang naar uitkeringen verder moet worden dichtgetimmerd, dat het minimumloon op de helling moet en dat mensen, die afhankelijk zijn geworden van een uitkering misbruik maken van de sociale zekerheid.

Laten we bij het begin beginnen. De sociale zekerheid is ontworpen om die groep, die om de een of andere reden - tijdelijk - geen eigen inkomen zou kunnen verwerven, te voorzien van een inkomen om die moeilijke tijd te overbruggen. Dat daarbij geen honderdduizenden verwacht werden is evident. Maar nu de samenleving wordt geconfronteerd met enorme economische veranderingen, die al dan niet door politieke keuzes zijn bepaald,

stelt de politiek telkens weer dat steeds verdergaande ingrepen noodzakelijk zijn. Dit heeft geleid tot de stelselherziening in 1987. Een gigantische ingreep, die velen op nog meer achterstand heeft gezet. Maar hiermee was het niet gedaan. Steeds weer worden de uitkeringsafhankelijken gebruikt als het collectieve (be)sparvarken van de natie en dat zonder ze ook maar enig perspectief op een verbetering in de (nabije) toekomst te bieden. De steeds weer geponeerde stelling als zou een lagere uitkering (c.q. een lager minimumloon) arbeidsplaatsen scheppen wordt door de realiteit gelogenstraft. Het aantal werklozen blijft stijgen. In Nederland groeit de armoede weer, erger nog de ernstige armoede groeit weer. Met name onder al-

leenstaanden, een-ouder-gezinnen en onder ouderen. Men kan gerust stellen dat de armoede momenteel wordt gefeminiseerd, maar ook steeds meer wordt gedragen door de kinderen. Hun toekomst ziet er bepaald niet rooskleurig uit. De kans om, zelfs met een goede opleiding, werkloos te worden is groot. De kans om langdurig werkloos te worden is even groot.

Conclusies seminar

Naast deze nationale politiek zien we dat binnen de Europese Unie geldt, dat men "naar elkaar toe moet groeien" of met andere woorden dat de sociale systemen in een proces zitten, dat leidt tot nog verdergaande ingrepen. De algehele toekomst voor de uitkeringsafhankelijken ziet er derhalve nogal somber uit.

Steeds weer worden de uitkeringsafhankelijken gebruikt als het collectieve (be)sparvarken van de natie en dat zonder ze ook maar enig perspectief op een verbetering in de (nabije) toekomst te bieden.

Deze problematiek wordt ook onderkend door de Basisgroep Sociale Zekerheid van het CDA en was voor haar aanleiding een Seminar "Europa en de Uitkeringsgerechtigden" te organiseren, dat van 17 tot en met 19 juni jl. in het SBI-Congrescentrum Boschoord te Oisterwijk heeft plaatsgevonden.

Bij de voorbereiding was het Samenwerkingsverband Mensen Zonder Betaald Werk betrokken voor wat betreft de vertegenwoordiging vanuit de zelforganisaties van uitkeringsgerechtigden binnen de Europese Unie.

Het seminar had als doel om uitkeringsgerechtigden en politici vanuit een tiental landen (Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Groot-Brittannië - indirect vertegenwoor-

digd via de inbreng van de vertegenwoordiger van de Europese Kontaktgroep voor Kerk en Industrie-, Ierland, Finland, Oostenrijk, België, Italië en Nederland) bijeen te brengen om een dialoog te starten die er toe zou moeten leiden dat een doorlopend gesprek tussen de christen-democratische politici en beleidsmakers en de uitkeringsafhankelijken tot stand komt. Tijdens het seminar werd duidelijk hoe belangrijk een dergelijke dialoog is.

Een aantal van de aandachtspunten en conclusies, die door de diverse werkgroepen naar voren zijn gebracht zijn:

- er bestaat grote zorg over de verslechtering van de sociale systemen binnen de Europese Unie. De tweedeling tussen rijk en arm, die mede hierdoor verder groeit is niet acceptabel. Wij willen dat de sociale

systemen naar elkaar toegroeien op een hoog niveau en niet op het laagste; - de samenleving heeft de plicht om er voor te zorgen dat ieder die dat wil

ook kan werken. En dat tegen een inkomen dat een menswaardig bestaan garandeert; - de ongelijke verdeling van de betaalde arbeid leidt ertoe dat steeds meer (betaald) werkenden overbelast raken en daardoor ziek worden, terwijl anderen aan de kant staan en ziek worden omdat ze geen betaald werk hebben. Mede door deze ontwikkelingen komen de gezondheidssystemen steeds verder onder druk; - de onbetaalde arbeid, die op velerlei terrein verricht wordt zal een gelijkwaardige status als de betaalde arbeid moeten krijgen en de positie van de onbetaald werkenden zal moeten worden verbeterd (ook waar het financiële vergoedingen betreft). Onbetaalde arbeid zorgt er voor dat anderen hun betaald werk kunnen blijven ver-

Politici en uitkeringsgerechtigden uit tien Europese landen namen deel aan de studiedagen.

(foto Elzabet Voenendaal)

richten en draagt zo bij aan de economische positie van de samenleving;
 - het zich alleen richten op de economie leidt ertoe dat mensen, die een lichamelijke of geestelijke handicap hebben belemmerd worden in hun persoonlijk- en maatschappelijk functioneren. Dit heeft sociaal isolement en armoede tot gevolg;
 - het onderwerp armoede moet prioriteit hebben op zowel de politieke als de maatschappelijke agenda. Armoede mag niet onder tafel worden geschoven, bijvoorbeeld door het sociale uitsluiting te noemen. Armoede kan en mag niet aanwezig zijn, zeker niet in samenlevingen als de onze. Daarop wordt met name de christendemocratie, die het schild der zwakken wil zijn, aangesproken.
 In het algemeen werd een voortgaan van de gesprekken op zowel nationaal als ook op Europees niveau van belang geacht. Daarbij kunnen de uitgangspunten van de christendemocratie - die met de uitvoering

op beleidsniveau steeds meer in conflict raken - een belangrijke rol spelen. Algemeen worden de christendemocratische politici, beleidsmakers en bestuurders, dan ook opgeroepen weer te handelen volgens de christendemocratische uitgangspunten. Daarbij speelt de mens de belangrijkste rol en niet de productie of een voortdrijving van de grotere winststijging.

Gezamenlijke strijd?

De organisatoren van het seminar Louis Flapper, vice-voorzitter van de Basisgroep en CDA-Europarlementariër Bartho Pronk kregen het verzoek om een vervolgseminar te organiseren waarop naast de positie van de onbetaalde arbeid en van de mensen, die deze arbeid verrichten ook gesproken zou moeten worden over een mogelijke gezamenlijke strijd tegen de enorme werkloosheid en de zich steeds sneller verspreidende armoede. Dit mede omdat er eenstemmigheid bestaat over het belang van

een dialoog en over het succes van dit eerste seminar, waar de eerste stap in de richting van informatie-uitwisseling werd gezet. Het werd allen duidelijk hoe belangrijk het is met elkaar te praten, ook al verschill je soms van mening. Want niet met elkaar in gesprek zijn leidt tot verwijten over en weer, die alle partijen alleen schade kunnen toebrengen.

Wat zal de toekomst brengen? Welnu, kijken we naar de initiatieven, die met name de Europese Commissie neemt op het gebied van de sociale politiek, waarover een zogenaamd Groenboek is samengesteld, waarbij met name organisaties als het Samenwerkingsverband Mensen Zonder Betaald Werk, het Landelijk Steunpunt Vrouwen en de Bijstand, het Landelijk WAO-Beraad en het European Network of Unemployed (ENU) een duidelijke bijdrage hebben kunnen leveren, dan moeten we concluderen dat de commissie de ernst van de zaak inziet. Het gevecht tegen de enorme werkloosheid en tegen de de samenleving verscheurende sociale uitsluiting - armoede dus- is door de Commissie ingezet. Daarbij is een duidelijk herkenbare plaats ingeruimd voor de organisaties die de sociaal uitgesloten en de werklozen vertegenwoordigen. Helaas missen we een dergelijk initiatief in Nederland. Want alleen samen kunnen we het gevecht aangaan. Door op een nieuwe manier, bijvoorbeeld via kleinschalige projecten op allerlei terreinen, zoals milieu of op sociaal gebied, innovatieve werkgelegenheid te scheppen. Zelfs als dit maar plaatsvervangende werkgelegenheid biedt, geeft het mensen weer een perspectief. De door de Europese Commissie hiervoor gestarte programma's kunnen een belangrijke rol spelen. Jammer genoeg vinden deze programma's niet altijd de zo noodzakelijke ondersteuning van de nationale overheden, zoals dat momenteel met het nieuwe Armoedeprogramma, Progress I, het geval is. En zijn ze niet of slechts zeer moeizaam toegankelijk voor de zelforganisaties.

Keuze maken

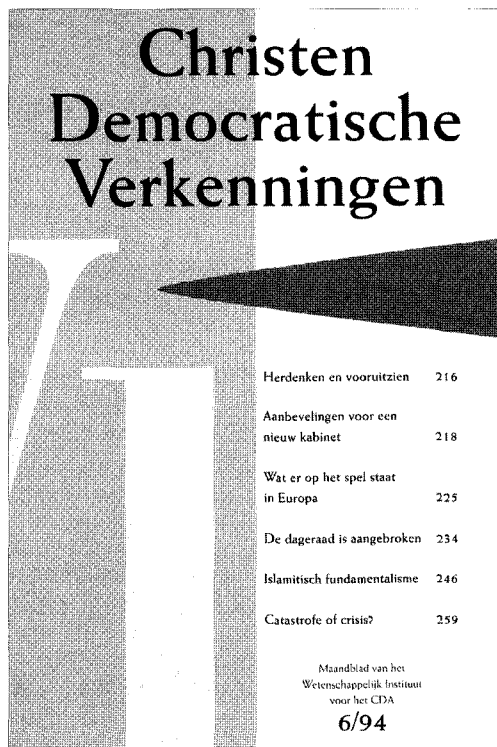
Er zal een keuze moeten worden gemaakt tussen lastenverlichting, met name voor de betaald werkenden en bedrijven of werkelijke arbeidsplaatscreatie, waarbij de overheid zelf een voorlopersrol gaat spelen. Als dat niet gebeurt zien we de toekomst somber in en dat niet alleen voor hen die nu buiten de maatschappij worden geplaatst. Als we voorbeelden van jarenlang slecht beleid willen zien, moeten we naar Groot-Brittannië of naar de Verenigde Staten kijken. Wil Nederland een dergelijke onmenselijke samenleving? Wij willen zo iets in ieder geval niet.

Jo Bothmer

secretaris Samenwerkingsverband Mensen Zonder Betaald Werk

Christen Democratische Verkenningen

Het politieke vakblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Politiek is meer dan het pragmatisch schipperen van het ene naar het andere besluit. De problemen van vandaag vragen consequent, doortastend en toekomstgericht beleid, op basis van een herkenbare politieke overtuiging.

Het doordenken en verder brengen van de christen-democratische politieke overtuiging is een voorname bezigheid in het CDA. Dialoog en discussie staan daarbij voorop. Een belangrijke plaats daarvoor biedt Christen Democratische Verkenningen, het maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Een podium waar geloof en wetenschap in dialoog treden met de politiek.

Christen Democratische Verkenningen is gevarieerd. Het richt zich zowel op de lange termijn, als op de actuele vraagstukken. Dat maakt het tot een onmisbaar vakblad voor christen-democratische politiek.

In het juninummer: Prof.dr.F.W.Rutten met aanbevelingen voor een nieuw kabinetsbeleid; Arie Oostlander over wat er op het spel staat bij de Europese verkiezingen; Theo Brinkel en Jan Peter Balkenende waren waarnemers bij de verkiezingen in Zuid-Afrika en doen verslag; Anton Wessels schreef een bijzonder informatief artikel over islamitisch fundamentalisme; Jos van Gennip stelt zich naar aanleiding van de verkiezingsnederlaag de vraag: catastrofe of crisis? Het dubbeldekkende zomernummer zal geheel gewijd zijn aan 'Het CDA: crisis en perspectief' (verschijnt midden augustus).

Christen Democratische Verkenningen verschijnt 11x per jaar. Een jaarabonnement bedraagt f 70,25. Studenten en CDJA-leden betalen f 45,00.

Neem nu een jaarabonnement op Christen Democratische Verkenningen en u ontvangt dit maandblad tot eind 1994 voor slechts f 25,00.

Antwoordbon Christen Democratische Verkenningen

- Ik abonneer mij op Christen Democratische Verkenningen en ik ontvang tot eind 1994 dit vakblad voor slechts f 25,00.
- Stuur u mij een proefnummer van Christen Democratische Verkenningen

Naam

Adres

Postcode/woonplaats

Deze bon zonder postzegel zenden aan:

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Antwoordnummer 1700, 2501 WB Den Haag

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDA ACTUEEL

CDA

CDA

EVALUATIECOMMISSIE PRESENTEERT HELDER EN KRITISCH RAPPORT

CDA-KADER WIL METEEN MET AANBEVELINGEN AAN DE SLAG

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

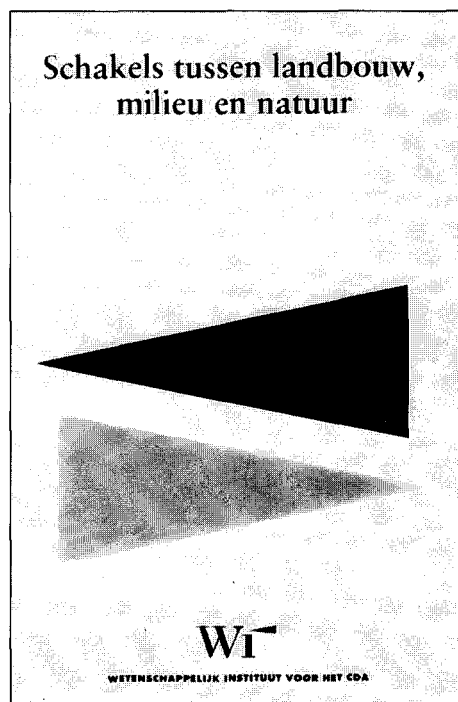
Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke produkten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-Dop, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, H. de Pous-de Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuypersstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 - 7400
(42.5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Mieke Schlaman

(foto's Mieke Schlaman)

Gardeniers: Werkwijze en sfeer van commissie als richtlijn voor de toekomst van het CDA

Het leiden van zo'n evaluatiecommissie moet je inderdaad laten doen door iemand van mijn leeftijd. "Je kunt beter iemand van mijn leeftijd laten afbranden dan een jonge vent, nietwaar?" Een interview met mevrouw Gardeniers-Berendsen op pagina 4, 5 en 6.

Een volkspartij moet open oog en oor hebben

Niet alleen partijbestuur en fractie, maar ook de leden zijn enthousiast over het betrokken en duidelijke evaluatierapport. Het is geen blauwdruk, maar kamerkringen kunnen eigen accenten leggen en aanknopingspunten zoeken. De christendemocratie als onderdeel van de christelijk-sociale beweging moet heel breed leven. Pagina 12 en 13

En verder:

Column van de voorzitter CDA-delegatie in
het Europees Parlement 7
Aanbevelingen van het rapport van de
Evaluatiecommissie 8, 9
Interview met fractievoorzitter Brinkman 10, 11
Commentaren 14
Van Schalsum 14

Platform door Wim van Velzen 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
Boekbespreking 'Politieke communicatie' 20
Aan de orde 21
Albeda over Paars en
de informatie 22, 23

Commentaar

Niets verhullend en inspirerend

Duidelijk, niets verhullend en herkenbaar. Zo ervaren wij het eind vorige week verschenen rapport van de evaluatiecommissie die, onder het inspirerende voorzitterschap van Til Gardeniers-Berendsen, een onderzoek heeft ingesteld naar de oorzaken en achtergronden van de verkiezingsnederlagen die het CDA op 2 maart en 3 mei heeft geleden. "Een spiegel waarin wij allen te zien zijn en elkaars handelen kunnen bekijken," zo karakteriseert mevrouw Gardeniers zelf het rapport. Wat ons ook treft is de toon waarin het stuk is geschreven: scherp, maar niet onbarmhartig en met respect voor de vele mensen die in de partij werkzaam zijn, beroepshalve en als vrijwilliger. Het rapport bevat dus klare taal en verdient een ruime verspreiding in het CDA. Het stuk wijst de weg naar een CDA met een herkenbare, ideële politieke koers, een partij waarin niet meer het materiële, het economische en het rationele overheersen. Een CDA waarin zelfgenoegzaamheid van bestuurders en volksvertegenwoordigers een taboe is en dat zijn concept van de verantwoordelijke samenleving nieuw leven inblaast. Een partij die kan luisteren naar wat er in de samenleving gaande is en waarin de leden in dorpen en steden zich thuis voelen. Conclusie is dat er dan in het CDA nog veel moet veranderen. Daarvoor is in het rapport van de commissie-Gardeniers de basis gelegd en de richting gewezen. Wij rekenen erop dat alle geledingen in het CDA het rapport nauwgezet zullen lezen, het zullen bespreken en ernaar zullen handelen. Dat komt het klimaat in het CDA en de uitstraling naar de samenleving zeker ten goede. Hopelijk zal dat bij de voorbereiding van de Provinciale Statenverkiezingen in 1995 en op de verkiezingsdag zelf al tot uiting komen. Het is goed dat de commissie ook hiervoor concrete aanbevelingen doet. Al met al een rapport waarmee, hoe pijnlijk een aantal passages ook is, het CDA zeer gelukkig kan zijn.

Redactie ●

Gardeniers benadrukt dat het CDA heel dichtbij mensen moet staan

Til Gardeniers zegt met een lichte twinkeling in haar ogen: "Onze evaluatiecommissie heeft gedemonstreerd hoe het zou moeten: eerst luisteren, pas daarna standpunten bepalen." Immers, pas nadat haar commissie naar de mensen in het land en in Den Haag had geluisterd, voerde zij een standpunten-discussie. En die mondde uit in een unaniem aanvaard rapport.

CDActueel sprak met de voorzitter van de evaluatiecommissie, twee dagen nadat zij het rapport van haar commissie aan het Partijbestuur had gepresenteerd.

Van verbazing was geen sprake toen waarnemend partijvoorzitter Tineke Lodders-Elffrich een paar dagen na de nederlaag van het CDA bij de Tweede Kamerverkiezingen op 3 mei meedeelde dat staatsraad Til Gardeniers-Berendsen een evaluatiecommissie zou gaan leiden. De commissievoorzitter, oud-lid van de Tweede Kamer voor de KVP en vervolgens minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM) en van Volksgezondheid en Milieuhygiëne in de drie kabinetten-Van Agt, beschikt immers over veel goodwill in het CDA.

"Til kan bogen op grote politieke en bestuurlijke ervaring, zij maakte in de afgelopen tijd geen deel uit van de leiding van het CDA en - wat juist nu van wezenlijk belang is - zij staat bekend om haar "open mind" en kent de partij in al haar geledingen," zei een partijbestuurder na haar benoeming tot commissievoorzitter.

"Weet je hoe het ging bij die benoeming?," zegt ze zelf in haar kamer in het gebouw van de Raad van State aan de Haagse Kneuterdijk. "Ik ben op de avond van 3 mei naar de uitslagenavond van het CDA in Pulchri gegaan. Op de uitslagenavonden bij enkele voorgaande Kamerverkiezingen was ik niet aanwezig - ik houd niet zo van die applausbijeenkomsten - maar nu dacht ik: het gaat niet goed, ik ga erheen. Toen ik aan het eind van de avond

vertrok zei ik tegen Tineke Lodders (voor wie ik veel waardering heb; als er iemand is die goed kan luisteren is het Tineke): 'Als ik iets voor je kan doen, zeg het dan.' Natuurlijk dacht ik toen niet aan de opdracht die we een paar dagen later zouden krijgen."

"Vanzelfsprekend heb ik even moeten nadenken over het verzoek van het Partijbestuur, maar ik heb daarna positief gereageerd. Zo'n klus moet je inderdaad laten doen door iemand die de partij van binnen en van buiten kent. En dat doe ik, geloof ik. De mogelijkheid van 'afbranden' was aanwezig, maar je kunt beter iemand van mijn leeftijd laten afbranden dan een jong vent, nietwaar?"

Een commissie die niet democratisch door de partijgeledingen is gekozen kan en mag geen politieke conclusies trekken. Dat is de taak van de partij-organen.

Vorige week zaterdag bleek op de vergadering van het Partijbestuur in Doorn dat van afbranden geen sprake was. Het rapport werd met grote dankbaarheid in ontvangst genomen. Na afloop van de partijbestuursvergadering werd het openbaar gemaakt.

Voortvarend gewerkt

De commissie is razendsnel en zorgvuldig aan het werk gegaan. Nadat alle commissieleden waren benoemd en zij hun persoonlijke reactie op de 'aandachtspunten'

van het Partijbestuur hadden geschreven, vergaderde de commissie op 25 mei, vooral om afspraken te maken over de verdere procedure.

Duidelijk was al dat het rapport op 1 juli gereed zou moeten zijn. Omdat de commissie een zo groot mogelijk aantal mensen - betrokkenen, maar vooral ook leden aan de basis - wilde horen, ontvouwde zich een intensief programma. In gesprekken met personen, maar ook op decentrale hoorzittingen in verschillende delen van het land, waarvoor ook een aantal recente 'bedankers' was uitgenodigd, kwamen velen aan het woord om over hun ervaringen te vertellen, hun grieven te uiten, maar ook om positieve zaken op tafel te leggen.

En om hun gedachten over de toekomst naar voren te brengen.

"Ik heb er ook zorg voor gedragen dat alle commissieleden de brieven in handen kregen die we uit het land hadden

ontvangen. Ook alle artikelen over het CDA, interviews, enzovoort, werden aan de commissieleden voorgelegd. Door mondelinge en schriftelijke informatie kregen we zo allemaal een duidelijk beeld van wat er in het land leefde," zegt Til Gardeniers. Op woensdag 29 juni kwam de commissie voor het laatst bijeen om over de inhoud van het rapport te spreken. Donderdag, en ook vrijdag nog, werd de laatste hand aan het rapport gelegd, zodat het zaterdag 2 juli aan het Partijbestuur kon worden voorgelegd,

Til Gardeniers-Berendsen en Elco Brinkman samen op weg naar de persconferentie waar het rapport van de Evaluatiecommissie wordt gepresenteerd.

(foto Mieke Schlaman)

Unaniem

“Ik wil graag heel sterk benadrukken dat het een unaniem rapport was. Ieder commissielid had na de verkiezingen van 3 mei zo haar of zijn eigen gedachten, maar aan het eind van de rit waren we het volstrekt eens en daar ben ik geweldig blij over,” aldus een opgeluchte Til Gardeniers, die niet aflat te accentueren dat de hele commissie er had aan heeft gewerkt.

Gezien de situatie waarin de commissie aan het werk moest gaan, de grote problematiek waarmee ze werd geconfronteerd en de snelheid waarmee de evaluatie moest plaatsvinden stond de commissie-Gardeniers voor een kolossaal karwei. Het resultaat van de inspanningen mag er zijn. Het rapport munt uit door duidelijkheid. Het noemt de dingen bij de naam en verhult niets.

Inhoud

Het stuk begint met een schets van de ontwikkeling van het CDA binnen de Nederlandse samenleving.

“Hierin wordt zichtbaar gemaakt dat het CDA als bijbels geïnspireerde volkspartij vanuit de basis is ontstaan. Vanuit zijn uitgangspunten heeft het CDA door middel van het concept van de verantwoordelijke samenleving een heldere en aansprekende verbinding tot stand gebracht met het politiek handelen.”

“Het concept van de verantwoordelijke samenleving is gaandeweg op de achtergrond geraakt. Daardoor werd het CDA teveel in het traditionele links-rechts-schema ingesloten en kwam het eigen karakter van de partij te weinig tot uiting.”

Na een analyse van de uitslagen van de verkiezingen voor gemeenteraden en Tweede Kamer wordt in het hoofdstuk ‘Cultuur en beeldvorming’ aandacht geschonken aan de negatieve beeldvorming rond het CDA

Er ontstond gebrek aan eenheid binnen de partij en het CDA plaatste zich op afstand van de basis en stelde zich op als een wat zelfgenoegzame bestuurderspartij die het ‘aan de macht zijn’ te gewoon is gaan vin-

den. Voor wat betreft de politieke koers constateert het rapport dat het sterke gevoel van eenheid en onderlinge loyaliteit, waarvoor het CDA het recept leek te hebben, vervreemdend en verstikkend is gaan werken.

De bestuurlijke stijl in het CDA is verzakelijkt. “Dat bemoeilijkt de relatie tussen de basis en de top van de partij, maar had ook gevolgen voor het functioneren van het partijbestuur. Aan voldoende ‘luistervaardigheid’ blijkt het te hebben ontbroken.”

Van een evenwichtige partijdemocratie is te weinig sprake geweest. “Veel leden voelen zich niet meer betrokken bij bijvoorbeeld de kandidaatstelling en de besluitvorming over het verkiezingsprogramma. Verder ontbrak in de campagne een gezamenlijke strategie. Er was sprake van een te sterke persoons- en mediagerichte benadering en een gemis aan afstemming en politieke regie. Daarbij kwam nog dat op een reeks incidenten niet adequaat werd gereageerd.”

Het rapport velt geen oordelen over personen. De commissie meent en heeft geconstateerd dat op alle niveaus hard is gewerkt, maar dat fouten overall worden gemaakt. Zij vindt dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is om de gevolgen hiervan te dragen en dat het een opdracht van de gehele beweging en haar volksvertegenwoordigers is om samen de christen-democratische koers opnieuw vorm te geven. "De commissie roept allen in het CDA op om het christen-democratische gedachtengoed op een herkenbare en aansprekende wijze toekomstgericht uit te dragen."

Aan het eind van het rapport staan de aanbevelingen, die op de pagina 8 en 9 in dit blad worden vermeld. In enkele media werd afgelopen weekeinde opgemerkt dat het rapport 'hard en duidelijk' is, maar de aanbevelingen 'boterzacht', onder andere door verslaggeefster Margriet Brandsma van de NCRV.

Met het laatste deel van deze kenschets is mevrouw Gardeniers het niet eens. "Ik vind de aanbevelingen helemaal niet boterzacht. En bovendien: we kregen in mei van het partijbestuur de opdracht 'een grondige evaluatie te verrichten naar de oorzaken en achtergronden die hebben geleid tot de teleurstellende uitslagen van de verkiezingen voor gemeenteraden en Tweede Kamer in maart en mei 1994, en wel voor het begin van de zomervakantie'. Gezien deze korte termijn konden we onmogelijk de breedte en de diepte ingaan. We hebben ons beperkt tot aanbevelingen voor: hoe verder? Trouwens, een commissie die niet democratisch door de partijgeledingen is gekozen kan en mag geen politieke conclusies trekken. Dat is de taak van de partij-organen."

De partij in

Het rapport gaat nu 'de partij' in, die er in al haar geledingen over zal discussiëren. Terecht schrijft de commissie dat ook de Provinciale Statenverkiezingen van het voorjaar 1995 al snel maatregelen eisen. Daarbij zal sterk gelet moeten worden op de interne communicatie, maar moet ook het regionale karakter van de statenverkiezingen worden versterkt. "Ter voorbereiding van de statenverkiezingen zal de provincies de mogelijke worden aangeboden deel te nemen aan een regionaal georiënteerd kwalitatief onderzoek. Regionale trends, bekendheid en imago van de kandidaten en statenleden per provincie kunnen daarbij aan bod komen."

Til Gardeniers en haar commissie vragen de partij nadrukkelijk aandacht voor het nog maar kort geleden herzien Program van Uitgangspunten, waarover zij met lovende woorden spreekt, en het rapport "Politiek dicht bij mensen" dat uitgediept en in praktijk moet worden gebracht. "Ik kan niet genoeg benadrukken dat wij als CDA heel dichtbij de mensen moeten

Til Gardeniers: "Als het CDA van tijd tot tijd nare maatregelen moet voorstellen gaat het er heel duidelijk om hoe wij dat doen."

(foto Mieke Schlaman)

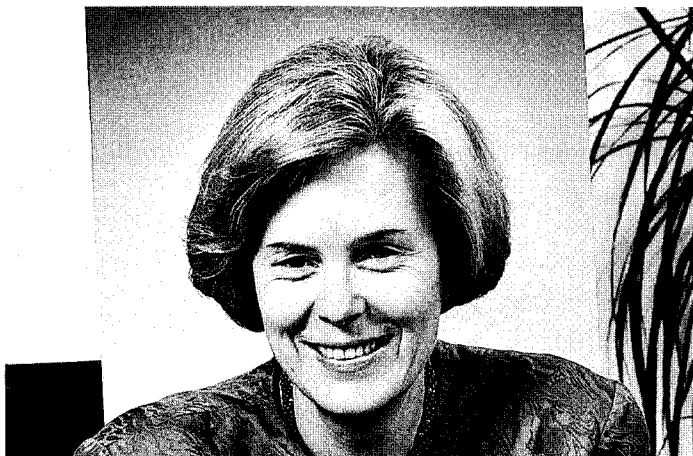
staan. Als het CDA van tijd tot tijd nare maatregelen moet voorstellen gaat het er heel duidelijk om hoe wij dat doen. Dat was ook het geval met de AOW, we hebben in januari onze voorstellen beslist niet goed gebracht."

"De leiding van de partij, onze bewindslieden, de leden van onze fracties moeten (het klimaat in) de partij door en door kennen. De weg daartoe is: heel veel luisteren. Weet je wat ik een uitstekende bijdrage aan de verkiezingscampagne vond? De toespraak van onze erevoorzitter Piet Steenkamp op de campagnebijeenkomst eind maart in Den Bosch. Hij gaf de goede toon aan. Ik heb de tekst van zijn toespraak dan ook aan alle leden van mijn commissie doen toekomen."

Kunnen de mensen die in het rapport zo worden bekritiseerd ook de aanbevelingen uitvoeren?

Til Gardeniers: "Ja, ik denk dat het kan. Als ze nu maar doen wat het rapport qua werkwijze en qua sfeer uitstraalt: eerst luisteren, ter beschikking staan, dan lezen wat er nu op tafel ligt en vervolgens tot goede besluiten komen."

Evert Mathies ●

Europa: opdrachten voor 1994-1999

In de laatste week van juni heeft de EVP-fractie in het Europees Parlement afscheid genomen van tientallen collega's en heeft nog meer nieuwe collega's welkom gezeten. Zo'n afscheid heeft altijd iets verdrietigs. Sommige collega-Europarlementsleden gaan weg omdat ze er vele jaren op hebben zitten en eigener beweging kiezen voor een rustiger bestaan. Andere collega's gaan naar hun nationale parlementen. Weer anderen hebben gewoon geen plaatsje meer gekregen op de verkiezingslijsten of werden weggestemd. Volgens een goede traditie besteedt de fractie een kleine week aan het afscheid en voor het verwelkomen van de vele nieuwe leden. Daarbij wordt het afscheid bezegeld met warme toespraken en mooie ere-medailles, terwijl het welkom wordt ingeleid met studiedagen waarbij de nieuwkomers worden ingewijd in de procedures van het Europees Parlement, in de geheimen van de Europese begroting en in de hoofdlijnen van het toekomstige EVP-fractie beleid.

De oudgedienden die terugkomen kennen die procedures natuurlijk al en denken alweer aan de volgende weken waarin de fracties en nationale delegaties de vele taken en functies moeten verdelen. Wie wordt parlementsvoorzitter, wie worden de fractievoorzitters, wie worden de voorzitters van de parlementscommissies en wie worden de eerste woordvoerders van die commissies. Ook de Nederlandse delegatie zal zich opmaken voor een aantal functies waaronder een vice-voorzitterschap van de fractie en een voorzitterschap van een parlementscommissie. Als net-gekozen delegatievoorzitter van het Nederlandse smaldeel zie ik het als mijn taak om ons Nederlandse tiental weer zo goed mogelijk te positioneren zodat we de komende jaren opnieuw effectief kunnen werken. Werken aan de toekomst van Europa, want daar gaat het toch in de eerste plaats om in de komende vijf jaar.

Dit onderdeel van de eerste fractieweek is voor ons dan ook het meest interessant. In het debat wordt meteen duidelijk hoe een gezamenlijk verkiezingsprogramma werkt. Het enige probleem komt van de Engelse collega's die ondanks hun lidmaatschap van de fractie toch met een eigen manifest zijn uitgekomen dus (hun aantal is gehalveerd van 32 naar 18 leden). De conclusies zijn helder en sluiten zeer goed aan bij de hoofdlijnen die in de

korte maar krachtige campagne in Nederland werden neergezet. De EVP-fractie zal zich in de komende jaren inzetten voor vrede en veiligheid in Europa waarbij een integratie van de Westeuropese Unie (WEU) in de Europese Unie een van de middelen is. Aldus kan de Europese Unie worden voorzien van de zo gewenste defensiepoet die tevens kan dienen als Europese tak van de NAVO.

Verder zal een zwaar accent worden gelegd op de economische versterking en de strijd tegen de werkloosheid in Europa. Voorstellen op het gebied van sociaal- en milieubeleid moeten daarmee in lijn zijn. De strijd tegen de criminaliteit moet ook vanuit Europa worden gevoerd. Europa moet worden versterkt en vooral gaan samenwerken op het gebied van de internationale misdaad en drugsproblematiek. Dan zal de EVP-fractie zich gaan inzetten voor een beter geïntegreerd vreemdelingenbeleid en actief participeren in de strijd tegen racisme en vreemdelingenhaat.

Tenslotte, last but not least, zal de fractie hard gaan werken aan een verbetering van de democratische structuren in de Europese Unie zelf en dat betekent dat het Europees Parlement in deze zittingsperiode gewone parlementaire bevoegdheden moet krijgen.

Aldus onze eerste opdrachten voor de komende vijf jaar. Nadat de fractie haar definitieve omvang heeft gekregen en de diverse functies zijn ingenomen gaan we volop aan het werk en we hebben er zin in.

Hanja Maij-Weggen

voorzitter CDA-delegatie in de EVP-fractie
in het Europees Parlement

Commissie-Gardeniers roept leden en top op om samen het CDA opnieuw vorm te geven

Breed, diep, zwaar en snel. Daarmee heeft het CDA-partijbestuur een commissie aan het werk gezet om de verkiezingsnederlaag van de het CDA te analyseren en te evalueren.

Op 2 juli, na zes weken van intensieve arbeid, presenteerde de commissie onder leiding van oud-minister Gardeniers-Berendsen haar 'Rapport Evaluatiecommissie'.

Hieronder worden de vier hoofdpunten in het kort weergegeven.

Het CDA leed tijdens de recente gemeenteraads- en Tweede Kamerverkiezingen een dramatisch verlies. Voor alle mensen die bij het CDA betrokken zijn, kwam dit verlies hard aan. Hoe kon dit gebeuren? Het is een vraag die menig CDA-er op de lippen ligt, een vraag die alleen al om die reden beantwoording behoeft.

Spoedig na de landelijke verkiezingen heeft het CDA-partijbestuur besloten een onafhankelijke commissie in te stellen die tot taak had de verkiezingsnederlaag van het CDA te analyseren en te evalueren. De commissie die onder leiding stond van mevrouw Gardeniers-Berendsen is daarbij door het partijbestuur gevraagd 'breed, diep en snel' haar werkzaamheden te verrichten. 'Breed' door het geheel aan factoren dat heeft bijgedragen aan het verlies van onze partij voor het voetlicht te brengen. 'Diep' door te zoeken naar de rode draden die door de verschillende thema's heen lopen. 'Snel' omdat de naar binnen gekeerde houding waarin het CDA zich op dit moment bevindt, zo snel mogelijk moet worden verwisseld voor een hernieuwde, zelfbewuste, zelfkritische en herkenbare positionering van onze partij in het politieke en maatschappelijke krachtenveld. Door de commissie-Gardeniers zelf is hier het trefwoord 'zwaar' aan toegevoegd. Zwaar omdat de taak betekent, dat analyses, oorzaken onder de loep nemen ook kritiek zal gaan inhouden; zwaar omdat het daarbij gaat om een partij en de mensen daarbinnen, waarmee je je verbonden voelt.

Analyse

In de zes weken die haar ter beschikking stonden heeft de commissie getracht zoveel mogelijk signalen van leden, ex-leden, kiezers en direct betrokkenen te verzamelen. Bestudering van enkele

honderden brieven en schriftelijke reacties alsmede het voeren van tientallen gesprekken en vier regionale hoorzittingen geven aan dat de commissie goed haar oor te luisteren heeft gelegd alvorens tot een analyse en evaluatie van de verkiezingsnederlaag te komen. Hier volgen in het kort de lijnen zoals die zijn weergegeven in het evaluatierapport.

In het rapport wordt zichtbaar gemaakt dat het CDA als bijbels geïnspireerde volkspartij vanuit de basis is ontstaan. Vanuit haar uitgangspunten heeft het CDA door middel van het concept van de verantwoordelijke samenleving een heldere en aansprekende verbinding tot stand gebracht met het politiek handelen. De afgelopen jaren heeft zich hierin een kentering voorgedaan. Het concept van de verantwoordelijke samenleving is gaandeweg op de achtergrond geraakt. Daardoor werd het CDA teveel in het traditionele links-rechts schema ingesloten en kwam het eigen karakter van de partij te weinig tot uitdrukking.

De negatieve beeldvorming rond het CDA wordt geweten aan het gebrek aan eenheid binnen de partij. Tevens aan het feit dat het CDA zich op afstand van de basis heeft geplaatst en zich als een wat zelfgenoegzame bestuurderspartij heeft opgesteld die 'het aan de macht zijn' te gewoon is gaan vinden. Voor wat betreft de politieke koers constateert het rapport dat het sterke gevoel van eenheid en onderlinge loyaliteit, waarvoor het CDA het recept leek te hebben, vervreemdend en verstikkend is gaan werken.

Als neveneffect van continue en op zich positief te beoordelen organisatieverbeteringen, verzakelijkte de bestuurlijke stijl, aldus het rapport. Dit bemoeilijkte de relatie tussen de basis en de top van de partij,

maar had ook gevolgen voor het functioneren van het partijbestuur. Aan voldoende 'luistervaardigheid' blijkt het te hebben ontbroken. Verder was van een evenwichtige partijdemocratie te weinig sprake. Veel leden voelen zich niet meer betrokken bij bijvoorbeeld de kandidaatstelling en de besluitvorming over het verkiezingsprogramma. Voorts ontbrak in de campagne een gezamenlijke strategie. Er was sprake van een te sterke persoons- en media-gerichte benadering en een gemis aan afstemming en politieke regie. Daarbij kwam nog dat op een reeks incidenten als de presentatie van de Algemene Ouderdomswet (AOW), de discussie over normen en waarden, de Arscopaffaire, niet adequaat werd gereageerd.

Aanbevelingen

De aanbevelingen van de commissie hebben betrekking op vier zaken:

1. De politieke koers van het CDA

Het concept van de verantwoordelijke samenleving, waarmee het CDA een appel wil doen op ieders vermogen om eigen vrijheid te plaatsen in het perspectief van de gezamenlijke verantwoordelijkheid, vormt nog steeds het kompas voor de christen-democratie. Het is van groot belang dit concept van de verantwoordelijke samenleving verder te ontwikkelen. Het uitdragen van de politieke koers moet meer en herkenbaar plaatsvinden. Het Program van Uitgangspunten moet daarbij helder doorklinken. In de afgelopen jaren is de verbinding met de uitgangspunten ten onrechte als bekend verondersteld. Het politiek leiderschap dient in beginsel door de fractievoorzitter gedragen te worden. In de verhoudingen tussen fractie en kabinet en de werkwijze van de fractie, moet een op dualisme steunende democratische besluitvorming regel zijn.

Een ontspannen moment voor mevrouw Gardeniers-Berendsen (midden) op de dag waarop het rapport van de Evaluatiecommissie wordt gepresenteerd.

(foto Mieke Schlaman)

2. De cultuur en structuur van het CDA

Het CDA is een beweging van, maar vooral ook voor de leden. Deskundigheidsbevordering en professionalisering zijn een groot goed, maar mogen nooit in mindering worden gebracht op de betrokkenheid van mensen. Te veel leden hebben zich de afgelopen tijd buitengesloten gevoeld. Het CDA is te zeer een bestuurderspartij geworden. Het volkspartijkarakter van het CDA moet worden versterkt. Om de vitaliteit weer terug te brengen in de partij, dienen gegroeide vanzelfsprekendheden te worden doorbroken. Te denken valt dan aan meer betrokkenheid van verschillende doelgroepen en maatschappelijke organisaties (met ook oog voor het nieuwe maatschappelijke middenveld van bijvoorbeeld milieu-organisaties, one-issue bewegingen); nieuwe vormen van participatie (bijvoorbeeld een ledenraadpleging); kritisch bezien van de kandidaatstellingsprocedure (voorkeurstemmen, drie termijnen regeling, christen-democratische en regionale herkenbaarheid van kandidaten); een partijraad die zo functioneert dat deze weer richtinggevende uitspraken doet en aandacht voor bestuurlijke integriteit. En tot slot meer aandacht voor de positie van andersgelovigen binnen het CDA.

3. Communicatie binnen het CDA

De communicatie tussen geleidingen binnen het CDA, tussen partij en achterban en binnen de politieke top zelf is geleidelijk verstoord. Een politieke partij kan alleen dan wortelen in de samenleving, als alle leden open met elkaar om kunnen gaan. Herstel van het geschonden vertrouwen van de achterban en herstel van vertrouwen tussen de personen binnen de politieke top zijn van groot belang. De taakverdeling tussen partijbestuurders en

gekozen bestuurders moet helder zijn. De gekozen politici en de partij in al zijn geleidingen moeten meer vanzelfsprekend met elkaar in gesprek zijn.

4. Presentatie en permanente campagne

De les van drie campagnes is dat een goede organisatie een onmisbare en noodzakelijke voorwaarde, maar nog geen garantie voor succes is. Afstemming en samenwerking tussen vrijwilligers en professionals en een herkenbare uitstraling van de politieke top zijn belangrijk. In campagne-tijd dient helder vast te staan wie

waarvoor verantwoordelijk is. Er kan landelijk slechts één (organisatorische) campagneleider zijn. De coördinatie van de politieke lijn dient bewaakt te worden door de lijsttrekker. In de campagne moet recht worden gedaan aan de onmisbare rol van vrijwilligers. Regionale en lokale inkleuring van campagnes dient weer kenmerkend voor het CDA te worden, te beginnen bij de Provinciale Statenverkiezingen. Communicatie dient meer als onderdeel van het beleid te worden gezien. In de afgelopen tijd is er te veel over de hoofden van mensen heen gepraat en in veelal onbegrijpelijke termen.

In haar rapport stelt de commissie een aantal zaken onomwonden vast. Kritiek op de gang van zaken en op betrokkenen wordt niet geschuwd. Desalniettemin kenmerkt het rapport zich door een evenwichtige weergave, met oog voor de samenhang van gebeurtenissen, van wat er de afgelopen tijd is mis gegaan. Het rapport en de aanbevelingen van de commissie vormen een aansporing voor een ieder die bij het CDA betrokken is. De commissie Gardeniers merkt terecht op dat het een opdracht van de gehele beweging en haar volksvertegenwoordigers is om samen de christen-democratische koers van de partij opnieuw vorm te geven. Onze partij mag op dit moment te ver doorgeschooten zijn, op grond van z'n eigen karakter en de inzet en betrokkenheid van velen, zal het CDA ook in de toekomst velen kunnen aanspreken. In de discussies van de komende maanden zullen de leden van de partij daartoe een belangrijke aanzet geven.

Marion Gadella-van Gils

Samenstelling van de Evaluatiecommissie

Bas-Jan van Bochove, Lelystad, wethouder, lid van de partijraad
 Dien Cornelissen, Boxmeer, oud-lid Tweede Kamer
 Ger Driessen, Horst, wethouder
 Til Gardeniers-Berendsen (voorzitter), Leiden, lid Raad van State, oud-minister
 Peter Heukels, vice-voorzitter CDA statenfractie Overijssel
 Henk Hofstede, oud-voorzitter CNV, lid CDA
 Ad Koppejan (alleen aanwezig bij eerste bijeenkomsten), lid CDA, oud-voorzitter CDJA
 Pe Miedema, Heeg, bestuurslid CBTB, voormalig lid CDA-werkgroep landbouw en milieu
 Karin van Nieuwenhuizen, Lepelstraat, lid CDA, werkzaam in middelbaar beroepsonderwijs
 Piet van der Sanden, Rijswijk, oud-lid Tweede Kamer
 Wil Sluis, Nieuwegein, wethouder
 Maarten Toll, Helmond, vice-voorzitter organisatie provinciale afdeling
 Ad de Vries, Goudriaan, voorzitter CDA-Graafstroom, plaatsvervangend lid partijraad
 Lydeke Witteveen, Valkenburg a/d Geul, lid gemeenteraad (fractievoorzitter), voorzitter Vrouwenberaad Limburg, lid dagelijks bestuur CDA-Limburg

Adviseurs van de commissie:

Theo Camps, Nijmegen, oud-fractievoorzitter CDA-Nijmegen
 Leendert Klaassen, Zuidhorn, lid dagelijks bestuur, voorzitter kamerkring Groningen
 Alex Schoep, Amsterdam, lid CDA, lid van het bestuur van de kamerkring Amsterdam

Brinkman: Gemotiveerd aan het werk

De 34 fractieleden van het CDA hebben zich ook gebogen over het rapport van de commissie Gardeniers. De kritiek op hun functioneren was niet mild. Fractie leider Elco Brinkman aan het woord over de toekomstplannen.

De fractie heeft de aanbevelingen van de commissie Gardeniers vooral overgenomen vanuit het perspectief om tot verbeteringen te komen. Zij heeft opgemerkt dat alles nu geschiedenis is. Het verleden kunnen en willen we niet herschrijven. Een ieder kan daar natuurlijk zijn eigen kanttekeningen bij maken, maar nu moeten we verder. Daar zit de achterban op te wachten. We gaan er flink tegenaan."

CDA-fractie voorzitter Elco Brinkman kreeg opnieuw de steun van zijn fractie. Hoewel er geen namen werden genoemd in het rapport Gardeniers is het duidelijk dat veel kritiek op het hoofd van Brinkman en zijn fractie terecht kwam. Brinkman acht het niet juist daar nog weer op in te gaan. "Het lijkt me niet verstandig dat alle aangesprokenen in het rapport nu over hun vegen uit de pan gaan praten en gaan vergelijken en oordelen over de vegen die anderen kregen. Het is zoals

waarnemend partijvoorzitter Lodders terecht opmerkte, iedereen heeft wel een veeg gekregen.

Het is ook niet profijtelijk om in de discussie te blijven steken over wat er allemaal is fout gegaan. De fractie heeft een beetje de indruk dat hetgeen ze aan goeds heeft gedaan in de afgelopen jaren, wat bescheiden in het rapport terechtgekomen is, maar voor de eerste geschiedschrijving hebben we altijd nog de fractienotulen. Het gaat er nu echter om wat anderen van ons vinden en hoe we, naar hun oordeel, ons werk beter kunnen doen.

Wat de kritiek op mij betreft, daar heb ik verder niets aan toe te voegen dan dat ik gemotiveerd ben om leiding te geven aan het proces om weg te komen van de ontstane beeldvorming, dat zowat alles mis is met het CDA. Dat is natuurlijk onzin, want het CDA is een krachtige volwassen partij met goede mensen en een goed beleid. Daar moeten we de boer mee op."

De fractie wil wijzigingen die onder meer liggen op het vlak van hoe ga je met werkbezoeken om, is herijking van het maatschappelijk middenveld nodig, hoe bestrijd je verkokering en technocratie, is het beleid dat je voorstaat herkenbaar en wordt daarvan een goede vertaling gegeven.

"Wat betreft het contact met de achterban moeten we onder meer de werkbezoeken onder de loep nemen. We dienen uit te zoeken hoe het contact met individuele mensen in de verschillende sectoren beter kan plaatsvinden en hoe in die contacten de actualiteit van het beleid meegenomen kan worden. Want het is leuk om op werkbezoek in de provincie op een mooi plekje te zijn, met een hapje en drankje. Maar waar het echt om gaat zijn de problemen en de afwegingen waar we voor staan om die met elkaar te bespreken."

"Het CDA heeft van huis uit als het ware altijd goed contact gehad met tal van maatschappelijke organisaties. Het is nu tijd dat wij in goed overleg nagaan of er over en weer verstoppingen zijn opgetreden. Ik bedoel hiermee dat het er om gaat of individuele leden en/of ex-leden en allerlei groepjes, die een bepaalde organisatie wel zien zitten waar wij mee overleggen, maar toch hun eigen nuances naar voren willen brengen. Het is misschien een iets te vlotte conclusie dat die organisaties de mening van al hun aangeslotenen verwoorden."

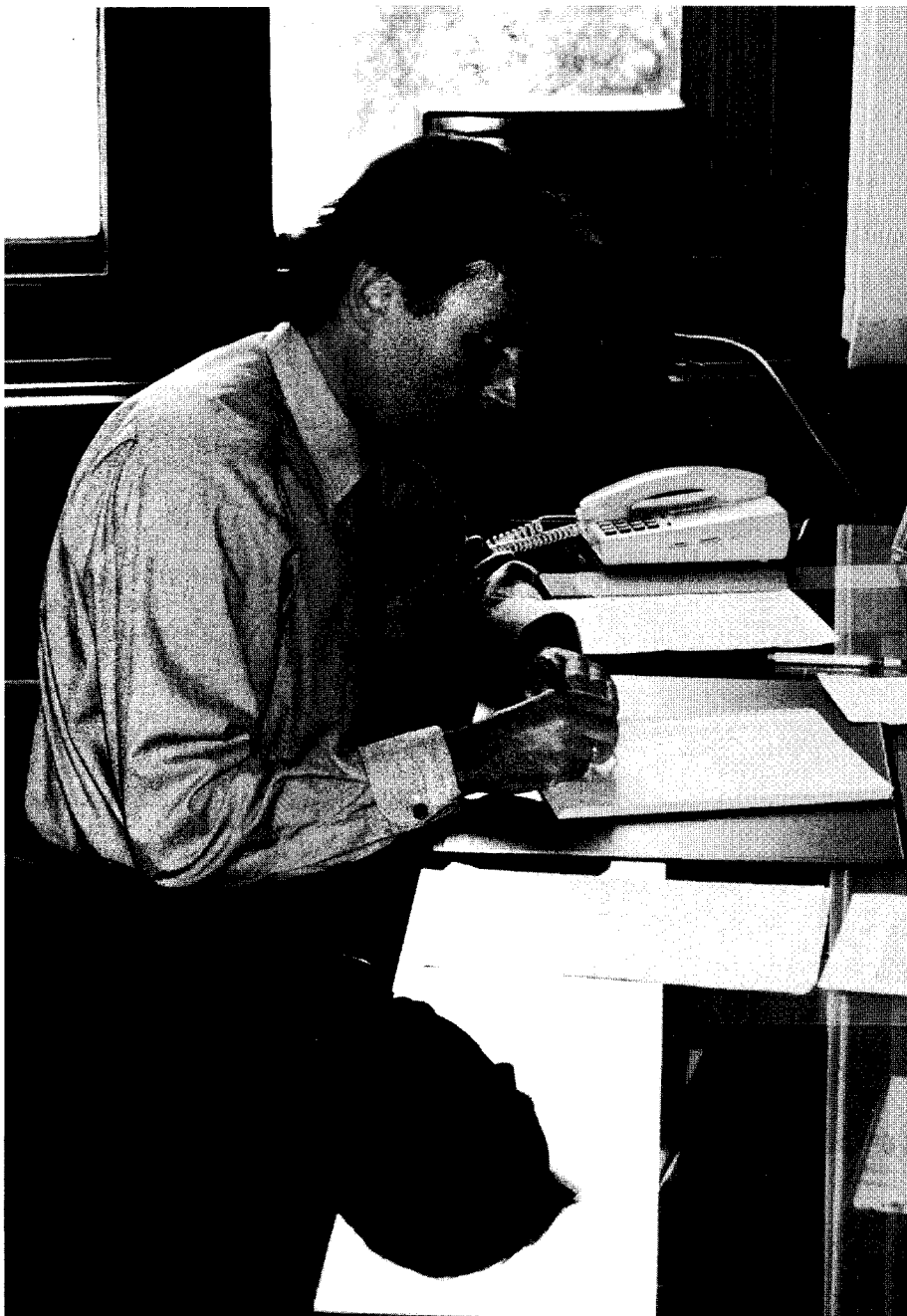
Geen verkokering

Een ander voorbeeld van wat er moet veranderen is volgens Brinkman de verkokering. "We zijn allemaal op een bepaald terrein werkzaam en deskundig, zoals onderwijs, verkeer of buitenlands beleid. Thema's van jezelf, je groep moeten in breder perspectief worden bekeken. Dat moeten we onszelf steeds opnieuw inprenten, want ieder heeft in het leven wel eens de neiging een zekere bescherming in een al te vertrouwde omgeving te zoeken. Voor de dagelijkse praktijk gaat het dan om beantwoording van de brieven en vragen. Er bestaat een beetje de neiging te

Fractie leider Brinkman op weg naar koningin Beatrix.

(foto ANP)

"Het CDA is een krachtige volwassen partij met goede mensen en een goed beleid." (foto ANP)

denken dat Den Haag alles regelt voor heel Nederland. Dan worden er valse verwachtingen gewekt en dat etiket moeten we ons niet op laten plakken. Misschien zal vaker de verantwoordelijkheid terug moeten naar een regio of naar een afdeling en moeten mensen zelf in bedrijf of regio voor een oplossing zorgen."

Brinkman vindt dat we nu moeten ophouden met voortdurend as op het hoofd te strooien. "Dan komt de partij niet uit het dal. We zijn duidelijk weer aan het klimmen en uit de Tour de France weten we dat het wel even duurt voor je een col hebt genomen. We gaan weer de betere kant op. Dit merk ik ook in de fractie. Er ontstaat een nieuw elan. Er ontstaat weer teamvorming. Het is goed dat er ook door mevrouw Gardeniërs en de partijleiding is gezegd dat je elkaar niet voor de voeten moet

lopen, dat ieder zijn eigen verantwoordelijkheid heeft. Dit geldt ook voor het kabinet en voor de Eerste Kamer."

Herkenbaar beleid

Brinkman wil kijkt dat het rapport Gardeniërs natuurlijk niet alleen over communicatie gaat. "Het gaat vooral over de vraag of je beleid herkenbaar is en of de leden zich kunnen vinden in de manier waarop je tot dat beleid bent gekomen. Dit heeft allereerst te maken met de vraag of je verdiept in de argumenten van mensen die zijn thuisgebleven, de ex-leden en de mensen die de partij wel hun vertrouwen hebben gegeven. Niet een 'u vraagt en wij draaien'-nummer, want dan voer je een vaag doelgroepenbeleid uit om iedereen te vriend te houden. Dat zou niet in de CDA-

traditie passen. Wij maken afwegingen, zetten de zaken op een rij om tot een goed evenwichtig besluit te komen. Er zijn dingen misgegaan in de herkenbaarheid van ons beleid. Mensen moeten meer het gevoel hebben dat wij ons in hun omstandigheden hebben verdiept. Ik vind dat een politieke partij dat ook hoort te doen. Dat gevoel moeten we toch kunnen overbrengen. We moeten meer afstemmen op onderliggende noties. Ik bedoel hiermee dat wij wel kunnen zeggen dat een goed werkgelegenheidsbeleid de beste zekerheid biedt om sociaal verantwoordelijk bezig te zijn. Maar dit kan mensen die afhankelijk zijn van anderen of van een uitkering, het gevoel geven dat wij ons alleen met de werkenden bezig houden. Dus als het gaat om stelselveranderingen of ingrepen in overheidsuitgaven die ingrijpend zijn, dan moet je serieus op de kritiek ingaan van mensen die daar mee worden geconfronteerd. Mensen hebben behoefte aan zekerheid. Praktisch gezien loop je dan tegen de mogelijkheid op om eventuele stelselwijzigingen bij de overdrachtsuitgaven alleen voor nieuwe gevallen te laten gelden. Afwegingen liggen er niet alleen op het terrein van de sociale zekerheid, maar bijvoorbeeld ook op het terrein van de gezinspolitiek, kinderbijslag voor eerste kinderen, prima bijzonder onderwijs en beroepsopleidingen die goed aansluiten bij de praktijk. Natuurlijk is het goed dat beide partners de kans krijgen te werken. Daar moet je mogelijkheden voor creëren. Tegelijkertijd moet je ook oog hebben voor de belangen van het kind. Dat is dus iets dat veel verder reikt dan de hoeveelheid geld die in de pot zit. Het is duidelijk een kwestie van afweging en heeft te maken met prioriteitstelling."

Wat het aspect van normen en waarden betreft zegt Brinkman: "Dat lijkt iets abstracts, maar het heeft juist alles met de dagelijkse praktijk te maken. Iedereen wil dat we deugdzzaam leven en als je dan op straat veel ellende en geweld ziet, blijkt de theorie wel makkelijker dan de praktijk. Je moet je vervolgens verdiepen in de vraag hoe je die deugdzzaamheid dichterbij brengt. Bij normen en waarden zit ook het element van zorgzaamheid. Hoeveel tijd willen we voor elkaar over hebben. Het gaat dan dus niet alleen om de vraag hoeveel bejaardenoorden, maar om de vraag in hoeverre ben je bereid bijvoorbeeld voor de oudedagsvoorziening - naast de zorgen van vandaag - reserve op te bouwen in je bestedingen, zodat je niet automatisch en alleen hoeft terug te vallen op de gemeenschap. Dat soort dingen moeten we over het voetlicht blijven brengen. Dat zie je ook in het rapport Gardeniërs. Normen en waarden pretenderen niet alleen elkaar ruimte te geven, maar bieden ook bescherming van het begin tot het eind van het leven en daar moeten we naar leven."

Marianne Fennema

CDA-kader reageert op het ra

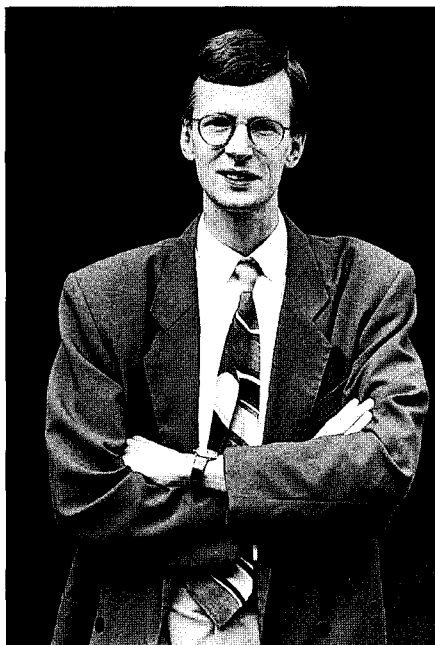
Marco Kastelein, Frans Wilms en Leendert Klaassen, mensen uit de top van het CDA-kader geven hun
willen niet zozeer terugkijken naar het verleden, maar vooral

Vorige week, op zaterdag 2 juli jongstleden vergaderde het CDA-Partijbestuur in Doorn. Daar presenteerde de commissie onder leiding van oud-minister Gardeniërs-Berendsen haar rapport. Dit werd door het Partijbestuur besproken. Het rapport doet aanbevelingen die de kans op herhaling van fouten in de toekomst moet voorkomen. De kaderleden Kastelein, Wilms en Klaassen geven hun eerste reacties op het rapport. Zij geven aan hoe zij de uitwerking daarvan in de dagelijkse praktijk tegemoet zien.

Brede benadering

De voorzitter van de CDA-afdeling Gouda, **Marco Kastelein**, noemt het rapport Gardeniërs "helder en eerlijk voor wat betreft het functioneren van personen in het verleden". De Groningse kamerkringvoorzitter **Leendert Klaassen** prijst het rapport vanwege de brede benadering. "Men heeft niet alleen de laatste maanden geanalyseerd, maar ook het reilen en zeilen van de partij in de afgelopen jaren. Zowel in analyse als leesbaarheid is het een goed toegankelijk rapport. Het houdt ons als politieke beweging een spiegel voor. De werkwijze is goed geweest; men heeft namelijk eerst de basis aan het woord gelaten, waaronder ook ex-leden en -kiezers. Daardoor heeft het rapport een duidelijke meerwaarde gekregen, waar een vitaliserende werking van uit gaat. Ik denk niet dat elke partij het op deze wijze had kunnen doen."

De Limburgse kamerkringvoorzitter **Frans Wilms** ziet twee belangrijke hoofdlijnen in het rapport. Als eerste is dat de roep om de dichtgeslibde communicatiekanalen weer open te gooien. "Er moeten volgens het rapport weer open lijnen komen, waarin met elkaar gepraat wordt en naar elkaar geluisterd wordt, in plaats van een dirigistische houding van de top. Ik ben het daar van harte mee eens. Een volkspartij als het CDA behoort een open oog en oor te hebben voor de problemen die burgers hebben. In het verleden zijn we misschien teveel politiek-bestuurlijk bezig geweest. Die open communicatie mag overigens geen formele letter zijn, maar zal werkelijk vorm en inhoud dienen te krijgen."

Kastelein: "Het rapport moet een vertaalslag maken naar de leden en die onderwerpen die leden raakt dichterbij brengen."

(foto Mieke Schlaman)

Katalysator-functie

Als tweede positief effect van het rapport ziet **Wilms** de katalysatorfunctie die het rapport kan vervullen. "Het is echt een rapport om mee aan de slag te gaan. Ik ben daarom blij dat het partijbestuur heeft besloten om het rapport ook aan de basis aan te bieden. Wij zullen in aansluiting op vergaderingen die we hierover al hebben gevoerd, de komende tijd in Limburg diverse kleinschalige thema-bijeenkomsten organiseren over de vraag hoe we het proces van vernieuwing verder kunnen invullen."

De Goudse afdelingsvoorzitter en partijbestuurslid **Kastelein** vindt het terecht dat het rapport naar alle afdelingen gestuurd zal worden om daar bediscussieerd en uitgewerkt te worden. Volgens hem moet de partij zich op korte termijn richten naar de aanbevelingen van de commissie Gardeniërs. "Op de langere termijn zullen de aangegeven punten uit het rapport doorbediscussieerd moeten worden. Het rapport moet een vertaalslag maken naar de leden

en die onderwerpen die leden raakt dichterbij brengen."

De kritiek die de media hadden op de in hun ogen algemeen gestelde aanbevelingen deelt **Wilms** niet: "Ik ben juist blij dat het geen blauwdruk is geworden. Als kamerkring kunnen we nu onze eigen accenten leggen en aanknopingspunten zoeken." Over de aanbevelingen van de commissie zegt **Klaassen**: "De commissie doet richtinggevend aanbevelingen die nog niet geconcretiseerd zijn. Ik begrijp dat goed, want de commissie wilde het partijbestuur deze verantwoordelijkheid niet ontnemen. Bovendien ontbrak simpelweg de tijd voor een nadere concrete uitwerking. De commissie die het rapport 'Appel en Weerklank-II' dit najaar zal uitbrengen, buigt zich juist over deze praktische invullingen."

Duidelijke koers

Over de koers van de partij merkt **Wilms** op: "Het moet tot iedereen in de partij

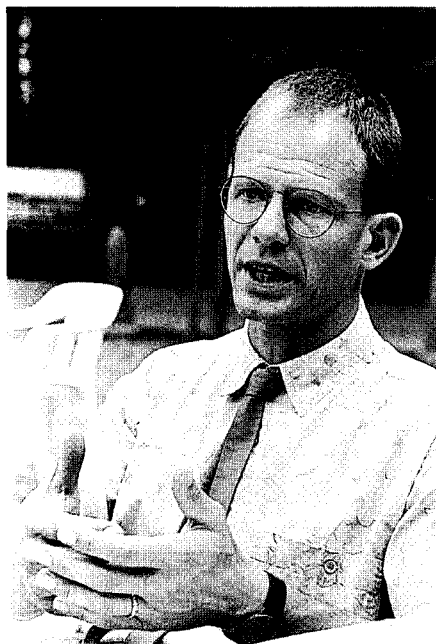
Klaassen: "De vertaling van het Program van Uitdaging krijgen."

ort van de Evaluatiecommissie

reactie op het rapport van de Evaluatiecommissie onder leiding van mevrouw Gardeniers-Berendsen. Zij
nbevelingen van de commissie ter harte nemen en vorm geven.

doordringen dat we een partij zijn, die we met elkaar maken en dat we een achterban hebben die zich vindt in de koers." Die koers wordt volgens Wilms bepaald door de vier kernbegrippen uit het Program van Uitgangspunten. "Daarmee profileren we ons ten opzichte van andere partijen en daarmee moeten we aan de slag gaan. Het Evangelie blijft de leidraad voor ons politiek handelen en dat moet op alle terreinen zichtbaar worden, dus niet alleen op ethisch gebied."

Kastelein is tevens ingenomen met de politieke koers zoals die door de commissie wordt bepleit: "Het CDA laat zich inspireren door het Evangelie en is er voor de gehele Nederlandse bevolking. De commissie constateert terecht dat er op het gebied van het vertalen van het Program van Uitgangspunten vervlakkings was opgetreden. We hebben een uitstekend Program van Uitgangspunten en moeten daar in de toekomst op een meer herkenbare manier mee bezig zijn."

Wilms: "Een volkspartij als het CDA behoort een open oog en oor te hebben voor de problemen die burgers hebben."

(foto Mieke Schlaman)

Ook **Klaassen** is het eens met de commissie waar het gaat om de koers van de partij: "Het Program van Uitgangspunten wordt breed gedragen onder de CDA-achterban. In het verkiezingsprogramma was het Program van Uitgangspunten echter te weinig herkenbaar. Het was toegespitst op coalitie-onderhandelingen, in plaats van wervend te zijn naar de achterban. Met de christen-democratische ideologie is te gemakkelijk omgegaan. Men heeft gedacht dat de kiezer wel zou begrijpen dat het programma vooral realistisch en haalbaar moest zijn bij onderhandelingen. De vertaling van het Program van Uitgangspunten naar de actuele politiek moet meer nadruk krijgen. De CDA-volksvertegenwoordigers moeten zich meer bezig houden met politieke actualiteit en het partijbestuur met de politieke koers op de lange termijn. Daarbij moeten ze elkaar niet voor de voeten lopen, maar elkaar natuurlijk wel vasthouden. Politiek richtinggevende uitspraken zijn voorbehouden aan de Partijraad."

Politiek leiderschap

Kastelein vindt dat het commissierapport al even duidelijk is over het leiderschap binnen de partij. "Dat ligt in principe bij de fractievoorzitter. Het centrale regiepunt moet liggen bij de politiek leider, in het huidige geval dus Elco Brinkman." **Klaassen** waarschuwt ervoor de discussie naar aanleiding van het rapport niet te verengen tot de partijtop of de partijleider.

"Ieder zal op z'n eigen plaats moeten bezien waar het rapport ook hen iets te zeggen heeft. Het is verleidelijk om alleen te kijken naar het functioneren van kabinet, kamerfractie en campagneleiding, maar het rapport zegt over alle geledingen van de partij ingrijpende dingen." Het feit dat het rapport geen consequenties verbindt aan de positie van personen vindt **Klaassen** juist: "Het zou ingrijpend, maar ook te gemakkelijk zijn om bepaalde personen af te straffen. Het is mijn inziens ook niet productief en zou teveel afleiden van waar het werkelijk om gaat. Bovendien had de commissie niet de opdracht om uitspraken te doen ten aanzien van personen, al wordt er hier en daar een forse tik uitgedeeld."

Toekomstgericht

Klaassen noemt het rapport van de commissie "duidelijk toekomstgericht" en noemt dat ook terecht. "Want dat is precies wat we als partij nodig hebben. Tijdens de gesprekken en hoorzittingen viel gelukkig diezelfde toekomstgerichtheid te bespeuren. Overal proefde je de intentie dat de christen-democratische beweging, als onderdeel van de christelijk-sociale beweging, niet verloren mag gaan." Samengevat zegt **Kastelein**: "Het rapport geeft helderheid over de richting die we als partij in moeten slaan. Ik acht het heel waardevol dat de commissie dit boven water heeft gekregen." Tot slot nogmaals **Frans Wilms**: "Mijn motto is: Effecten worden verkregen door de rekensom kwaliteit maal de gedragenheid. Als aan beide aspecten verbetering plaatsvindt, neemt de kwaliteit van het CDA en daarmee de aantrekkingskracht op de kiezers weer toe."

Hans van der Vlies

ten naar de actuele politiek moet meer nadruk

(foto Mieke Schlaman)

En nu verder

Vorig weekend, 2 juli, is het rapport van de commissie-Gardeniers gepresenteerd. Zes weken lang is dag in dag uit hard gewerkt aan de totstandkoming. De commissie heeft met onnoemelijk veel mensen gesproken. Daaronder bevonden zich zowel CDA-leden (uit alle geledingen van de partij), als niet CDA-ers, hetgeen de breedte van de werkwijze van de commissie nog eens onderstreept.

In zekere zin bevestigt het rapport de kritiek die onmiddellijk na de verkiezingsnederlaag regelmatig viel te beluisteren binnen de partij, zoals: gebrek aan regie, leiderschapswisseling, eenzijdige economische oriëntatie van het verkiezingsprogramma, enzovoort. Wat dat betreft is het rapport open, eerlijk en compleet. Men kan na lezing beslist niet de indruk hebben dat er zaken bewust zijn verzwegen. Ronduit verwerpelijk is het dat er tot drie keer toe naar buiten is gelekt over de vermeende inhoud van het rapport. Men kan zich afvragen op welke plaats het CDA-hart klopt van de perso(o)n(en) die hiervoor verantwoordelijk is/zijn.

In het rapport krijgen veel gremia binnen de partij kritiek te verduren. Opnieuw een bewijs voor de openhartigheid van de commissie. Het rapport heeft bewust niet aan 'koppensnellen' gedaan. Niettemin is tussen de regels door regelmatig het feilen van de partijtop aangegeven.

Het partijbestuur heeft vorig weekend de keuze van de Tweede Kamerfractie voor een geprolongerd fractievoorzitterschap van Brinkman onderschreven en het vertrouwen in hem uitgesproken. Discussie met de basis zal moeten uitwijzen in hoeverre deze steun van het partijbestuur wordt gedeeld. Er moet echter voor worden gewaakt dat het aanwijzen van schul-

digen de discussie in de partij gaat overheersen. Veel belangrijker is immers de vraag hoe het CDA het geschonden vertrouwen van de kiezers kan terugwinnen. Een duidelijke (sociale en christelijke) koers, een goede communicatie tussen enerzijds de partijtop onderling en anderzijds met leden en maatschappelijke organisaties zijn twee onmisbare elementen die het vertrouwen kunnen herstellen. Het partijbestuur heeft besloten het rapport breed te verspreiden binnen de partij zodat op alle denkbare niveaus erover gediscussieerd kan worden. Het rapport-Gardeniers is te waardevol om in een la te verdwijnen. Want naar de vraag waar het allemaal fout ging in de aanloop naar de verkiezingen, doet het rapport ook aanbevelingen voor en geeft het aanzetten tot een herstel van het CDA.

De komende maanden zal hard gewerkt moeten worden om de aanbevelingen van de commissie in de praktijk van het lokale, provinciale en landelijke CDA gestalte te geven. Dat kan alleen slagen als alle CDA-ers bereid zijn om hieraan gezamenlijk vorm te geven. ●

Voorzitterschap Europa

Wat een triest eind van zo'n briljante carrière, verzuchtten velen terecht. Ruud Lubbers kreeg in Corfu niet het voorzitterschap van de Europese Commissie. De discussie gaat nu over de slechte Nederlandse lobby, de weerstand en botheid van Kohl, de pragmatische houding van de andere lidstaten van de Europese Unie. Wel is inmiddels onze relatie met België(!) en Duitsland flink beschadigd. Welingelichte kringen in Brussel menen dat, als Lubbers in Corfu rustig had vastgehouden aan zijn kandidatuur, hij een

goede kans had gehad. Dat moge vreemd klinken, de fout van Nederland, aldus deze bronnen, is dat het - en dat geldt voor het gehele terrein der buitenlandse politiek - uitgaat van de 'schuldvraag' in plaats van de 'machtsvraag'. De 'schuldvraag', een typisch Nederlandse eigenschap, levert in het geval van Lubbers' kandidatuur het argument: "Wij (Nederland) hebben, nota bene als één der oprichters van de EU, nog nooit de voorzitter van de Commissie geleverd." De 'machtsvraag' evenwel had Lubbers als 'second best' kandidaat mogelijk gemaakt. Altijd alles proberen, alles claimen, tijdig toeslaan, zoveel mogelijk opties in handen zien te krijgen, pas dan kun je ruilen, zaken doen. Het is niet zo moeilijk, maar het is nu eenmaal niet de Nederlandse mentaliteit. Althans sinds een aantal jaren niet meer. De binnenlandse politiek in Nederland is al langer het kristallisatiepunt van 'schuldvragen'. Dat heeft zich in Den Haag zozeer verinnerlijkt, dat men nu op dezelfde wijze omgaat met het buitenland. Maar in het boze buitenland telt slechts de machtsvraag. Voeg dit bij de sterk gewijzigde verhoudingen in de wereld, dan kun je slechts vaststellen dat het geen wonder is dat Nederland het thans zo moeilijk heeft. Aldus nog altijd die Brusselse bronnen. En de wereld past zich niet aan Nederland aan. ●

Formatie

Voor onze partij die zich in de komende tijd moet zien te hervinden, vooral via de lijnen van het rapport Gardeniers dat moeilijk genoeg zal zijn, zou de oppositieroel misschien te verkiezen zijn. Toch mag een partij die verantwoordelijkheid hoog in het vaandel heeft staan, regeringsdeelname niet uitsluitend en alleen uit de weg gaan om zich in rust te kunnen hervinden na een verkiezingsdebaacle.

De keuze van de CDA-fractie voor onderzoek naar deelname aan een kabinet van CDA, VVD en D66 kan een goede worden genoemd. De kiezer heeft duidelijk gesproken: onvoldoende steun voor CDA en PvdA. Voor de hand lag dan ook dat er een meerderheidskabinet zou komen met de winnaars VVD en D66 aangevuld met de PvdA, zoals het CDA direct na de verkiezingen adviseerde. Nu dit stokpaard van Van Mierlo niet lukt ligt de andere meerderheidsvariant voor de hand, CDA, VVD en D66. Het zal de komende dagen interessant zijn te zien of Van Mierlo, die Tjeenk Willink liet weten niets voor die variant te voelen, voet bij stuk blijft houden.

D66 meet zich een air aan alsof zij beschikt over de sleutel tot het nieuwe kabinet. Was het niet Van Mierlo die het CDA arrogantie verweet. Laten we reëel blijven: D66 is de vierde partij van Nederland. Het wordt nu tijd dat in ieder geval D66 mooie woorden omzet in praktische politiek en regeringsverantwoordelijkheid gaat dragen. ●

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar het leek er eventjes op, dat het zo'n mooie tijd zou gaan worden voor CDA'ers: 4 jaar lang geen lid te hoeven wezen van een regeringspartij. Niet-CDA-ers, laat ik maar zeggen gewone mensen, hebben daar eenvoudigweg geen weet van wat dat betekent voor een mens om zich zijn hele leven betrokken te weten bij het kabinet. Altijd verstandige taal te moeten bezigen, altijd een beetje vergoelijkend te moeten praten, altijd krampachtig in de verdediging op kantoor of op verjaarspartijtjes. Nooit 'es even, zoals al die andere mensen, lekker vrijuit te kunnen kankeren op die rot-regering. Altijd huiswerk maken, terwijl de andere kinderen aan het belletje-trekken zijn. Nu kennen PVDA- en VVD-leden dat gevoel ook wel een beetje, maar die nemen regelmatig 4 jaar vrij - CDA-ers daarentegen hebben sinds mensenheugenis nog niet één baaldag mogen opnemen. Wat had ik die CDA-ers graag hun sabbatsjaar gegund; wat had ik al die CDA-wethouders en raadsleden graag 'es ongegeneerd horen vertellen wat ze eigenlijk van "Den Haag" vinden. Wat had ik vooral Brinkman graag het gevoel gegund dat-ie voorlopig geen bami meer hoefde te eten in Bergschenhoek. Wat zou het een opluchting hebben gegeven om je eens een paar jaar paars te kunnen ergeren. Het CDA heeft er zeven weken aan mogen ruiken - toen was de droom weer uit en alle verloven werden ingetrokken. Het land moet weer 'es worden gered. Dat wordt weer bami eten.

De politieke agenda van de EVP

Langzamerhand hebben we de bittere teleurstelling verwerkt dat de Europese Volkspartij (EVP) niet in staat bleek met een gemeenschappelijke kandidaat te komen voor het voorzitterschap van de Europese Commissie. Dat wil zeggen de opvolger van Delors.

Terecht is er op gewezen dat de EVP in de luxe positie verkeerde dat ze tenminste twee goede gekwalificeerde kandidaten heeft. Indien dit voordeel ertoe zou leiden dat uiteindelijk de opvolger van de heer Delors niet uit de christen-democratische beweging zou komen, dan zou de ontgoocheling daarover groot zijn. In ieder geval zal alles op alles gezet moeten worden om dit te voorkomen. De reden is niet zozeer dat na tien jaar de tweede grote volkspartij in Europa, na de socialisten, hiervoor in aanmerking mag komen. Veel meer is het noodzaak dat de vraagstukken waarmee we in Europa geconfronteerd worden, vragen om een persoon die gevoed uit de christen-democratische traditie in Europa de ambitie heeft mede leiding te geven aan de ontwikkeling van Europa. Europa heeft thans geen behoefte aan een zaakwaarnemer, maar aan een persoon die met visie en passie werkt aan het nemen van de talloze hindernissen om Europa veilig te stellen ten opzichte van toenemend nationalisme en desinteresse.

De nieuwe commissie die per 1 januari 1995 met haar werkzaamheden begint moet in de komende maanden worden samengesteld, terwijl een program van activiteiten moet worden ontwikkeld. Voorzitterschap, samenstelling en programma zijn wezenlijke punten waarover overleg plaatsvindt met het Europees Parlement. Bij een eventuele uitbreiding met de vier kandidaatlanden (Oostenrijk, Finland, Zweden en Noorwegen) zal de commissie op dezelfde wijze moeten werken als thans, terwijl iedereen ervan overtuigd is dat dit ongewenst is en ondoelmatig. De beloofde institutionele hervormingen zijn er nog niet.

Daarnaast is het van groot belang dat er bezinning plaatsvindt binnen de EVP op de situatie in Midden- en Oost-Europa. Op een enkele uitzondering na zijn in alle landen in Midden- en Oost-Europa onze christen-democratische partijen thans in de oppositie. In verschillende landen hebben zij de prijs betaald van de teleurstellingen onder de bevolking inzake de effecten van de hervormingen. Wij zullen ons in West-Europa moeten bezinnen op de vraag welk perspectief wij de bevolking in Midden- en Oost-Europa bieden en hoe we verdere steun kunnen bieden aan de partijvorming en -ontwikkeling in die landen. Het Duits en Frans voorzitterschap zal zich in het komend jaar bezighouden met de voorbereiding van de evaluatie van het Verdrag van Maastricht in 1996, de verdere uitbreiding

Wim van Velzen vindt inhoudelijke verdieping en samenwerking sleutelwoorden voor de toekomst van de EVP.

(foto Hans Hordijk)

van de Europese Unie (EU) richting Midden- en Oost-Europa en de institutionele hervormingen. Reden genoeg voor de EVP om voorafgaande daaraan en parallel het nodige denkwerk te verrichten. Ik hoop dat daarbij op brede basis betrokkenen worden ingeschakeld: nationale parlementariërs en europarlementariërs; partijmensen uit West-, Midden- en Oost-Europa, personen die wel en geen regeringsverantwoordelijkheid dragen. Daarnaast is het van groot belang dat het denkwerk binnen de EVP wordt voortgezet. Daarbij kan worden voortgebouwd op het nieuwe beginselprogram, het verkiezingsprogram en rapporten van onder meer EVP rapporteurs onder andere over een Europese Constitutie.

In het Verdrag van Maastricht is de mogelijkheid geopend dat er onder meer voor de EVP een wetenschappelijk instituut wordt opgericht, alsmede kader- en vormingswerk. Het valt te hopen dat op dit terrein nu de nodige initiatieven binnen de EVP worden ontwikkeld. Daarnaast vindt er thans een evaluatie plaats van ons instituut in Boedapest dat zich vier jaar heeft beziggehouden met kader- en vormingswerk voor partijleden uit Midden- en Oost-Europa. Dit werk zal op de een of andere wijze moeten worden voortgezet.

Ook binnen de twee andere pijlers van Maastricht kan de EVP veel werk vervullen. Uiteraard is de ontwikkeling van een gemeenschappelijk buitenlands- en veiligheidsbeleid een zaak die niet van de ene op de andere dag kan worden geregeld. Nochtans zou de betreffende EVP-werkgroep, tezamen met nationale parlementariërs zich kunnen inspannen om gemeenschappelijke doelen te formuleren met betrekking tot het buitenlandsbeleid. Daarnaast stappen ontwikkelen hoe we kunnen werken aan de verdere samenwerking en sa-

menhang tussen de legerkorpsen in de EU-Statens.

Het ontwikkelen van een dialoog tussen de nationale partijen en parlementariërs in EVP-verband kan ook een belangrijke stimulans zijn ter voorbereiding van de evaluatieconferentie over het Verdrag van Maastricht. Maar ook op het terrein van veiligheid kan er meer worden gedaan. Niet alleen de ministers van Justitie maar ook de parlementariërs zouden de handen meer ineens kunnen slaan om de burgers een beter antwoord te bieden op de nog steeds verder vertakkende internationale criminaliteit.

Zo'n agenda van de EVP vraagt om inhoudelijke verdieping binnen de EVP. Het vraagt van de EVP tevens de bereidheid om met geestverwanten binnen Europa samen te werken om deze doelstellingen te realiseren. Niet eenvoudig uitbreiden maar inhoudelijke verdieping en samenwerking zijn de twee sleutelwoorden voor de toekomst van de EVP.

Wim van Velzen
europarlementariër

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Eigen verantwoordelijkheid

Het evaluatierapport van de commissie Gardeniers is geen wassen neus gebleken. Kritisch en doeltreffend evalueert en analyseert zij de verkiezingsnederlaag van het CDA.

Terecht neemt de commissie als uitgangspunt de gezamenlijke verantwoordelijkheid. De oorzaak voor het grote verlies valt niet aan te wijzen. Plastisch gezegd: Alles hangt met alles samen; op alle niveaus zijn fouten gemaakt.

Met deze conclusie kan de partij naar mijn mening echter niet volstaan. Gemeenschappelijke verantwoordelijkheid ontslaat niemand van een eigen verantwoordelijkheid.

Van belang is op dit moment eerlijkheid en helderheid. Daarin past de gedachte om niet bang te zijn elkaar aan te spreken op de eigen verantwoordelijkheid.

"Het rapport betekent een spiegel, waarin wij allen te zien zijn en elkaars handelen kunnen bekijken," zo stelt Til Gardeniers in haar voorwoord. Zelf zou ik het woord 'bekijken' willen vervangen door beoordelen. Beoordelen gaat verder dan bekijken. Maar het is zeker niet te verwarren met 'veroordelen'. Het gaat niet om schuld maar om verantwoordelijkheden, dat moet duidelijk zijn. Een kritische beoordeling van het al dan niet hebben waargemaakt van de eigen verantwoordelijkheid. Daar ook elkaar op aan spreken.

Het aanspreken op de eigen verantwoordelijkheid schudt mensen wakker en brengt een bezinning op gang over het eigen doen en laten. Het is deze individuele bezinning die nodig is om te voorkomen dat fouten die in het verleden zijn gemaakt zich in de

toekomst herhalen. Zij is ook nodig om individueel en collectief belang van elkaar te onderscheiden, waardoor de gemeenschapsgedachte binnen het CDA inhoud kan krijgen. Een ieder moet uit het rapport de schoen aantrekken die hem of haar past. Naar mijn mening is dat in de dagen na de presentatie van het rapport Gardeniers onvoldoende gebeurd en dreigt het rapport alsnog een wassen neus te worden. Eigen fouten worden gebagatelliseerd in het belang van de formatie en alles blijft bij het oude: het partijbestuur bijt niet door, de 'partijtop' handelt naar eigen goeddunken en de fractie is zich van geen kwaad bewust. 'Ze dronken een glas, ze deden een plas en alles bleef zoals het was.' Nooit verwacht dat ik nog eens naar paars zou terugverlangen.

Ingeborg Stadhouders

Wapens: handel in destructie

Van oudsher ontwikkelen mensen hulpmiddelen of werktuigen. Deze hulpmiddelen en werktuigen kunnen in twee grote groepen worden verdeeld. De eerste omvat hulpmiddelen bij het voortbrengen van goederen en diensten, de zogenaamde kapitaalgoederen. De tweede groep bestaat uit hulpmiddelen voor destructie: wapentuig. En waar sprake is van wapentuig, kunnen we ook de handel hierin waarnemen. In deze tijd bloeit deze handel nog altijd volop.

Problematisch vandaag de dag is dat het erg moeilijk is om na te gaan waar de steeds geavanceerdere wapensystemen en

Nauwkeurige registratie zou beheersbaarheid van de wapenhandel sterk verbeteren.

(foto ANP)

-technologie terecht komen. De ineensstorting van het Oostblok heeft geleid tot diverse schimmige handelsstromen in wapens. Leveranties die op zich ook al tijdens de Koude Oorlog werden verricht, maar die nu soms buiten de officiële regeringsorganen plaatsvinden. Een goede ondersteuning van de conversie, dit wil zeggen het helpen bij de overgang naar een civiele productie (kapitaalgoederen) blijft daarom zeer actueel. Voor militaire deskundigen zouden speciale projecten opgezet moeten worden.

Daarnaast is voor goede controle op de handel in wapens in het algemeen de verdere uitwerking van bijvoorbeeld het VN-wapenhandelregister van groot belang. Indien er een nauwkeurige registratie plaats vindt, zou de beheersbaarheid van de handel in de hele wereld sterk kunnen verbeteren. De regelgeving omtrent reductie, verspreiding en sanctionering kan dan duidelijker worden.

Als speciale problematiek zou ik hier nog de landmijnen willen noemen. Hiervan liggen er in de wereld zo'n 200 miljoen ergens verscholen in gebieden waar oorlog heerst. Het aantal slachtoffers dat hierdoor wordt getroffen is enorm. Ernstige verminderingen zijn het gevolg. Bovendien kan kostbare landbouwgrond niet gebruikt worden. Tot voor kort exporteerde ook Nederland deze mijnen. Gelukkig heeft de minister van Buitenlandse Zaken vorig jaar besloten om, in navolging van de Verenigde Staten, op deze export een selectief moratorium in te stellen. Hopelijk zullen andere landen volgen; te beginnen in de Europese Unie.

Christen-democraten moeten slachtoffers van geweld beschermen. Daartoe dient de controle op de wapenhandel te verbeteren, teneinde een reductie van wapens mogelijk te maken. Hopelijk hoeven we in de toekomst zo minder geld aan destructie te besteden.

Ronald Oortgiesen

Horzel

Hoewel door het mislukken van Paars de nederlaag van het CDA is omgezet in een schrale overwinning, is het toch wat sneu voor de kamerleden. In plaats van een kritische oppositierol moet er weer vier jaar obligaats geapplaudisseerd worden voor het regeringsbeleid. Kritiek mag, maar binnen de kaders van het regeerakkoord en aan het handje van het CPB.

Jammer voor de kamerleden dus, zo'n regeerakkoord. Ook jammer voor de democratie. Onttrokken aan het oog van de kiezers worden er afspraken gemaakt over de belangrijkste onderwerpen. In plaats van dat er wordt vastgesteld waarover in de komende periode eens stevig geknokt moet worden, bepaalt het regeerakkoord wat er de volgende vier jaar taboe is. Degene die de gedetailleerd vastgelegde taboes doorbreekt, riskeert een kabinetscrisis.

Bij de totstandkoming van een regeerakkoord lijkt het ook alsof de volksvertegenwoordiging niet het laatste woord heeft. Hier spelen de berekeningen van het CPB een doorslaggevende rol. De voorstellen gaan de computer in. De output, gemeten in banen en economische groei, is vervolgens bepalend voor de vraag of het overeengekomen is mogelijk. Waar dit enorme vertrouwen in de financiële goocheldozen vandaan komt mag Joost weten; een toename van de wereldhandel met een kwart procent of een stijging van de dollarkoers maakt elke berekening waardeloos. Sneu voor de kamerleden dus, en wat de kiezer betreft; zijn keus telt, maar binnen de kaders van het CPB en de smalle marges van het regeerakkoord.

Mathieu Belt

'Vrouwenstemmen'

De Nederlandse Vereniging voor Vrouwenbelangen, Vrouwenarbeid en Geëlijk Staatsburgerschap viert dit jaar haar eeuwfeest. In 1894 werd de Vereniging voor Vrouwenkiesrecht opgericht met als doelstelling: 'het verkrijgen van kiesrecht voor de vrouw'. Toen in 1919 dit doel was verwezenlijkt, werd de naam gewijzigd in Nederlandse Vereniging van Staatsburgeressen. In 1947 kreeg de Vereniging na een fusie de huidige naam. Het doel was en is het streven naar een samenleving waarin mannen en vrouwen een gelijk en gelijkwaardig aandeel hebben in betaalde en onbetaalde arbeid en gelijke politieke rechten.

In één opzicht is de Vereniging altijd uniek geweest: parlementair-politiek gericht, maar niet partijgebonden. Dwars door de zuilen heen werden vrouwen lid van de vereniging, ook uit de kringen van het CDA en haar voorlopers, zoals bijvoorbeeld Marga Klompé. Altijd zijn er internationale contacten geweest met zusterorganisaties. Internationale solidariteit met vrouwen staat hoog op de agenda.

Het eeuwfeest werd op donderdag 23 juni 1994 officieel gevierd in aanwezigheid van Koningin Beatrix. Ter gelegenheid van het jubileum verscheen het boek 'Vrouwenstemmen, 100 jaar Vrouwenbelangen, 75 jaar Vrouwenkiesrecht'. Een mooi, prettig leesbaar boek, rijk geïllustreerd met materiaal uit de honderdjarige geschiedenis van de vereniging. Het boek is verdeeld in vier hoofdstukken die elk 25 jaar bestrijken. Hoewel de strategie tot 1919 vooral gericht was op het verkrijgen van vrouwenkiesrecht, stond ook toen al 'het vrouwenoordeel over alle maatschappelijke vraagstukken en aanhangige wetten' centraal. Het streven naar politieke medezeggenschap van vrouwen is nog even springlevend als in 1894, zij het in een andere vorm en een aantal fasen verder. De doelstelling bleef dezelfde, toch heeft elke periode van 25 jaar eigen karakteristieken.

Na het verkrijgen van algemeen vrouwenkiesrecht ging het in het Interbellum om de strijd tegen de handelingsonbekwaamheid van vrouwen, het recht om te werken voor vrouwen en vredesinitiatieven. In de jaren vijftig werd een en ander bereikt. Toen kwam er ook aandacht voor politieke vorming van vrouwen om meer vrouwen in politieke functies te kunnen inzetten. Vanaf 1967 kreeg de vereniging nieuwe uitdagingen en impulsen door de jonge feministen in ManVrouwMaatschappij en Dolle Mina. Stereotiepe rolpatronen werden doorbroken. Bij het eeuwfeest staat de vereniging voor nieuwe keuzes: veel is al bereikt, maar veel is er nog te doen voor de vrouwen.

De ontstaansperiode van de Vereniging voor Vrouwenbelangen kenmerkte zich door het oprichten van talrijke vrouwenorganisaties. Ook niet politiekgerichte verenigingen, zoals de Nederlandse Vereni-

Minister De Graaff-Nauta in 'Vrouwenstemmen'.
(foto Mieke Schlaman)

ging van Huisvrouwen (1912) en de Bond van Plattelandsvrouwen (1930) hebben veel bijgedragen tot de emancipatie van de Nederlandse (huis)vrouw. Christelijke vrouwenorganisaties hebben zich hier eveneens verdienstelijk gemaakt. Er zijn pogingen geweest tot uitwisseling van ideeën tussen de Vereniging voor Vrouwenbelangen en christelijke vrouwengroepen. Hoe en in welke mate is onduidelijk. Eén van de schrijfsters van Vrouwenstemmen geeft aan dat hiernaar nog weinig onderzoek is verricht. Dat zou eens moeten gebeuren, want binnen de vereniging voelen van meet af aan ook veel christelijke vrouwen zich thuis.

Margreeth Hazenberg-Smilde ●

Vrouwen en internationale samenwerking

Is er een toekomst voor vrouwen en internationale samenwerking? Hoe zou die toekomst er uit moeten zien? Hierover bogen zich de deelnemers aan de conferentie 'The Future: Women and International Cooperation', die op 27 mei jongstleden werd gehouden in het Koninklijk Instituut voor de Tropen te Amsterdam. Het Vrouwenberaad Ontwikkelingssamenwerking organiseerde de conferentie in verband met haar 15-jarig bestaan als netwerk van ontwikkelingsorganisaties die zich inzetten voor verbetering van de positie van de vrouw. De lidorganisaties zijn afkomstig uit kringen van overheid, particuliere, kerkelijke en niet-kerkelijke organisaties, onderzoeksinstituten, vakbonden en medefinanciering.

Als thema's voor de conferentie waren gekozen: beleid ten aanzien van ontwikkeling, economie en migratie in verband met conflictsituaties. De aanleiding was de

door het Vrouwenberaad gemaakte analyse van de partijprogramma's, met het oog op het belang van vrouwen in internationaal verband. De gasten waren deskundigen uit binnen- en buitenland en politici van de belangrijkste Nederlandse politieke partijen. Mevrouw Gita Sen uit India betoogde dat de zogenaamde sociale clausules, die donororganisaties als voorwaarde stellen voor hun steun, in ontwikkelingslanden veelal contraproductief zijn. Aan eisen van verbod op kinderarbeid, gelijk loon voor mannen en vrouwen, veilige fabrieken en dergelijke, kan simpelweg niet worden voldaan. Eerst de economie opkrikken, dan pas is er ruimte voor 'sociale luxe'.

Wat zijn de resultaten van de conferentie? Steeds wordt duidelijker, dat eenrichtingsverkeer tussen donoren en ontvangende landen uit de tijd is en niet meer werkt. De economen uit het Zuiden wijzen er fijntjes op, dat in het rijke Noorden ook nog niet alles goed geregeld is. Zijn hier de vrouwen goed beschermd tegen armoede en geweld? Neen? Dan is de beste strategie om de gezamenlijke problemen te identificeren en vanuit een positie van gelijkwaardigheid naar gemeenschappelijke oplossingen te zoeken. We spreken dan ook liever niet meer van ontwikkelingssamenwerking, maar van internationale samenwerking. De vergadering confronteerde de politici dat anno 1994 de door Nederland onderschreven 'Forward Looking Strategies', het slotdocument van de derde Wereldconferentie in 1985, de toets van kritiek op naleving niet kan doorstaan.

Gepleit is dan ook voor handhaving van een norm voor ontwikkelingssamenwerking van 1 procent van het bruto nationaal produkt (BNP) voor zuivere ontwikkelingshulp. Eveneens, dat het beleid gevoerd blijft worden op het ministerieel niveau. Een apart vrouwenfonds binnen ontwikkelingssamenwerking heeft zijn nut reeds bewezen en dient te worden gecontinueerd, zeker omdat ook elders de doelstellingen van de Forward Looking Strategies (nog) niet zijn gehaald.

Speciaal belicht werd de koppeling tussen migratie en oorlogs- en conflictsituaties. Het merendeel van migranten-vluchtelingen bestaat uit vrouwen en kinderen. Vrouwen hebben echter nauwelijks zeggenschap over het beleid en de opvang van vluchtelingen. Gehuwde asielzoeksters die een verblijfsvergunning aanvragen, kunnen alleen een aan de status van hun echtgenoot gekoppelde verblijfsvergunning krijgen. Deze en andere knelpunten zijn na afloop van de conferentie schriftelijk voorgelegd aan de informateurs. De uitkomst van de formatie zal leren in welke positie het CDA de belangen van vrouwen in hun streven naar een rechtvaardige samenleving zal kunnen ondersteunen.

Ellettha Schoustra-van Beukering
voorzitter Vrouwenberaad Ontwikkelingssamenwerking. ●

Bezorgdheid na arrest Chabot

Gevoelens van grote bezorgdheid overheersen bij CDA-justitiewoordvoerder Vincent van de Burg na lezing en herlezing van het arrest Chabot over hulp bij zelfdoding. Bezorgdheid omdat de nieuwe regeling die 1 juni 1994 in werking trad strikter is dan de Hoge Raad lijkt te zijn. Van der Burg heeft met instemming geconstateerd dat de arts die Chabot hielp bij levensbeëindiging op grond van psychisch lijden, wel schuldig is bevonden door de Hoge Raad. De Hoge Raad tikte de lagere rechters op de vingers door het ontslag van rechtsvervolging te vernietigen en in plaats daarvan wel met een schuldiger verklaring te komen. Dit echter zonder dat straf werd opgelegd.

Van der Burg over de wettelijke regeling: "Per 1 juni dit jaar geldt de algemene maatregel van bestuur (AMVB) met de daarbij behorende vragenlijst die is verankerd op artikel 10 van de Wet op de Lijkbezorging. In de meldingsprocedure geldt dat een arts voor elke patiënt moet aangeven in welk stadium van het ziekteproces die patiënt verkeert. De CDA-fractie heeft samen met oud-minister Ernst Hirsch Ballin grote moeite gedaan om het terminale stadium (de stervensfase) voor alle patiënten in de vragenlijst als aandachtspunt opgenomen te krijgen. Het gaat de CDA-fractie er om dat er sprake moet zijn van uitzichtloos en ondraaglijk lijden van lichamelijk en geestelijk zieke mensen die in een stervensfase verkeren. Artsen moeten op grond van de geldende wettelijke regeling deze vraag naar eer en geweten beantwoorden. Doen zij dat niet dan zal in het vervolg van het onderzoek daarop worden teruggekomen en verzaakt de arts zijn wettelijke plicht."

"In de regeling is er op verzoek van de CDA-fractie, in tegenstelling tot de voor 1 juni 1994 nog geldende vrijwillige registratiemelding, een aparte lijst van aandachtspunten opgenomen voor de categorie psychiatrische patiënten en andere patiënten die niet in staat zijn hun wil te bepalen. Bij de psychiatrische patiënten is het van groot belang dat de behandelend arts moet aangeven dat het verzoek om hulp bij zelfdoding is gebaseerd op vrije wilsvorming."

Een bepaald ziektebeeld kan immers met zich meebrengen dat een patiënt dood wil. Op de vraag naar de besluisvaardigheid van de patiënt moet de behandelend arts naar eer en geweten in de nieuwe procedure antwoord geven. Volgens Van de Burg staat het vast dat een categorie psychiatrische patiënten vanwege dit punt tot de wilsonbekwamen moet worden gerekend. Cruciaal in de wettelijke regeling van 1 juni is dat bij psychiatrische patiënten een tweede onafhankelijke psychiater de patiënt zelf moet zien en onderzoeken om van zijn bevindingen verslag te doen. Deze consultatieplicht geeft extra waarborg en het verslag komt onder ogen van het Open-

baar Ministerie. In de zaak Chabot had behalve de heer Chabot geen enkele andere psychiater de patiënt gezien en onderzocht; er was slechts telefonisch contact.

Van der Burg: "Terecht acht de Hoge Raad bij psychiatrische patiënten het noodzakelijk dat een 'uitzonderlijk grote behoedzaamheid' aan de dag gelegd moet worden. Daarom is het goed dat wij die aparte categorie psychiatrische patiënten destijds ingevoegd hebben gekregen in de nieuwe regeling."

Een lichtpunt in het arrest Chabot vindt Van de Burg dat de Hoge Raad overweegt dat door de behandelend psychiater ook moet worden vastgesteld dat er geen reëel alternatief behandelingsperspectief is. "Dit betekent dat de psychiater ook daarvoor expliciet in het kader van de meldingsplicht verantwoordelijkheid moeten afleggen."

Van der Burg blijft bezorgd, "omdat de advocatuur en wellicht delen van het Openbaar Ministerie zullen trachten het arrest op te rekken en proberen de geldende wettelijke regeling te achterhalen." De CDA-fractie houdt vast aan de met veel zorg samen met de PvdA opgestelde wettelijke vraagpuntenregeling, die maximale waarborg biedt voor psychiatrische patiënten. Over de zeer recente zaak waarbij een arts euthanasie pleegde op verzoek van de ouders op een zwaar gehandicapt niet levensvatbare baby, zegt Van der Burg: "Ook in april bij het debat over de AMVB met vragenlijst heb ik sterk bepleit in deze gevallen tot vervolging over te gaan op basis van de normen in het wetboek van strafrecht betreffende moord, respectievelijk doodslag".

De CDA-fractie heeft uitdrukkelijk bij de wijzigingen op de Wet op de Lijkbezorging gepleit voor een evaluatie van drie jaar na inwerkingtreding. Het kabinet heeft dit toegezegd. ●

Corfu

De top Corfu was wederom een toonbeeld van onmacht en onvermogen. Het is een bittere gewaarwording dat de Europese top niet uit het voorzitterschap is gekomen en teleurstellend dat Lubbers zich heeft moeten terugtrekken. Maar gegeven de ontstane situatie is dat een verstandig besluit. De hele gang van zaken verdient geen schoonheidsprijs; het belast de onderliggende verhoudingen en bilaterale relaties. We moeten ons realiseren dat er weinig terreinen zijn waar het Duitse en het Nederlandse belang niet parallel loopt. Tevens is het een slechte vertoning van Europa naar de kiezers," zegt René van der Linden.

Hij betreurt de gang van zaken rond de top op Corfu zeer. Europa kampt met grote problemen en staat op de drempel van verdere uitbreiding en heeft grote behoefte aan een krachtige nieuwe commissie. "Op zichzelf is het goed dat om een prestigieuze functie als het voorzitterschap van

de Europese Commissie door zoveel goede mensen wordt gewedijverd. Dat zegt op zichzelf iets over het gewicht van de functie. De nieuwe voorzitter dreigt echter met een flinke handicap te starten. Vanaf het moment dat Frankrijk en Duitsland hun voorkeur hebben kenbaar gemaakt was duidelijk dat iedere andere kandidaat met grote tegenkrachten te maken zou krijgen. Uiteraard mag van een dictaat van welke combine dan ook nooit sprake zijn." Over het veto van het Verenigd Koninkrijk zegt hij: "Hier is sprake van een onverhopen dictaat. De Europese Unie ligt al geruime tijd onder beslag van de wankele positie van Major. Het kan niet zo zijn dat een conservatieve minderheid in Europa, wederom een dictaat oplegt. Dat hebben we destijds in Maastricht ook al eens meegemaakt."

Van der Linden onderstreept het gewicht van de Frans-Duitse as, die nodig is voor de voortgang van Europa. "Zonder die locomotief-functie zou de Europese samenwerking nooit zover zijn gekomen. Dat zijn de feiten waar we niet omheen kunnen. Daarom pleit ik al vele jaren voor intensivering van de bilaterale relaties met Frankrijk en Duitsland en met name in het persoonlijke vlak."

Over de toekomst zegt Van der Linden: "Gelukkig is op zeer korte termijn een nieuwe top gepland waar deze belastende kwestie opgelost moet worden. Een tijdelijke verlenging van de huidige commissie dient geen doel. Er moet immers een nieuw programma voor de komende jaren worden voorbereid. Nog los van de vraag of Delors tot de Franse politiek wordt geroepen. Het ligt niet voor de hand dat de Nederlandse regering met een nieuwe kandidaat komt. De consensus-kandidaat moet op voorhand op de steun van de Europese Raad kunnen rekenen. Een herhaling van deze onverkwikkelijke zaak moet worden uitgesloten. Voor de Nederlandse regering moet een en ander wel aanleiding zijn om een analyse te maken waarom wij de laatste jaren voor belangrijke internationale functies achter het net hebben gevestigd." ●

Rechten van het kind

In deze plenaire behandeling ter goedkeuring van het verdrag over de rechten van het kind wil de CDA-fractie helder uitspreken hoe wij de bepalingen in onze Nederlandse rechtsorde duiden, zodat geen botsing en dus overruling ontstaat van onze Nederlandse opvattingen bijvoorbeeld over het ouderlijk gezag, opvoeding en onderwijsvrijheid," zegt Marian Soutendijk.

Zij behandelde met Alis Koekkoek namens de fractie de toetreding tot het verdrag. Inmiddels hebben 150 landen het verdrag, dat de bescherming van de rechten van het kind op wereldschaal beter wil funderen, geratificeerd.

Marian Soutendijk-van Appeldoorn.

(foto Elzabet Veenendaal)

Soutendijk noemde het verdrag nodig omdat kinderen als de zwakkeren in de samenleving bij uitstek bescherming nodig hebben omdat juist zij door hun kwetsbaarheid het slachtoffer worden van geweld, armoede en wanorde. Vele compromissen zijn gesloten om zoveel mogelijk landen achter het verdrag te krijgen. Dat de Nederlandse ratificatiebehandeling zo lang heeft geduurd komt niet door het feit dat het belang van het verdrag en de bescherming van het kind niet wordt erkend, maar doordat de betekenis van verdragsbepalingen in de loop der jaren steeds groter en indringender is geworden.

“Als in het verslag van de parlementaire behandeling van de goedkeuring niet duidelijk terug te vinden is hoe de Kamer de regels interpreteerde op moment van behandeling kan men later via rechterlijke uitspraken voor rare verrassingen komen te staan. Over de formulering van diverse verdragsartikelen was ons niet helder of ouders na ratificatie nog wel op verantwoorde wijze het recht behouden om hun eigen opvattingen over gewenste opvoeding, schoolkeuze en begeleiding van hun kinderen gestalte te geven. Dit verdrag kan ouders en kinderen als het ware uit elkaar spelen daar het eigen rechten voor de minderjarigen creëert op het terrein van vaccinatie, informatie, godsdienst, meningsuiting, vrijheid van vereniging en privacy,” aldus Soutendijk.

Zij wijst erop dat het recht van het kind op godsdienstvrijheid het ouders moeilijk kan maken hun kinderen volgens een levensovertuiging op te voeden. “Wij staan overigens geen absoluut recht van het ouderlijk gezag voor waarbij voorbij wordt gegaan aan het ontwikkelingsstadium van de minderjarige maar wij vrezden wel voor

inmenging en juridisering van het ouderlijk gezag.”

Dankzij de heldere discussie over de interpretatie van het verdrag in de Kamer, heeft de CDA-fractie het vertrouwen gekregen dat het verdrag een waardevolle bijdrage kan leveren aan de bescherming van het kind met behoud van de CDA-opvattingen omtrent het ouderlijk gezag.

In het debat speelde voorts de vraag of minderjarige veroordeelden onderdak mogen in een instelling voor volwassen gedetineerden. De CDA-fractie vindt dat dit eigenlijk niet kan. Maar het is toch nog beter dan deze jongeren, die vaak zware delicten hebben begaan, vrij te laten, gegeven het tekort aan cellen thans. Zeker gelet op het bouwprogramma voor extra cellen zal het hier toch gaan om een tijdelijke zaak. ●

Formatie

De CDA-fractie stond aanvankelijk in de informatie buiten spel. Nu paars is mislukt komen andere combinaties in beeld. Fractievoorzitter Brinkman is in deze dagen dagelijks in overleg met Tjeenk Willink en de CDA-fractie. De fractie sprak zich uit voor deelname aan een kabinet met verkiezingswinnaars D66 en VVD.

Brinkman: “Er zijn dagelijks nieuwe ontwikkelingen, maar de lijn van de CDA-fractie is een constante. Paars lag in lijn van de verkiezingsuitslag: de twee winnende partijen met PvdA omdat een regering zonder CDA als een zegen voor het land werd gezien door met name de heer Van Mierlo. De twee winnaars moet je de kans geven in een coalitie te treden. Sterker nog dat behoort ook tot hun verant-

woordelijkheid. Als twee forse partijen die eerste de meerderheid hadden nu een minderheid vormen- CDA en PvdA dus- dan kan het niet anders dan dat de twee winnaars hun verantwoordelijkheid nemen. Winnen is een ding maar er moet natuurlijk ook geregeerd worden. Partijen mogen niet als de onderhandelingen over een kabinet met D’66, VVD en CDA nog maar net zijn gestart al ontsnappen aan de verantwoordelijkheid met de stelling van “nu moet ik allerlei moeilijke beslissingen gaan nemen waar ik nog niet aan toe ben.” Ik vind dat je na een paar dagen informeren niet tot de conclusie kunt komen een kabinet van D66, VVD en CDA zit er niet in. Zoiets kun je pas zeggen nadat er serieus onderzoek is gedaan.”

Brinkman wijst op de andere constante lijn in de CDA-inbreng. Zijn fractie is niet bereid het paarse document, dat na de onderhandelingen op tafel lag met de nodige getallen en met een schepje hier of daar erbij of eraf, te accepteren en zo gemakkelijk aan te sluiten bij wat al was klaarge-stoomd.

“Ten eerste blijkt bij preciese lezing van het paarse verslag dat er de nodige voorbehouden liggen, de ene keer van de een de andere keer van de ander. Dus wat nu precies overeengekomen is, is betrekkelijk onhelder. Dat is op zichzelf al reden om er wat afstandelijk naar te kijken. In de tweede plaats hebben we ons eigen programma, onze eigen opvattingen. Het begint in zeker zin nu opnieuw. Het gaat niet alleen om de getallen. Er is natuurlijk door paars niet alleen over getallen gesproken, maar ook over onderwijs, over migratie en andere belangrijke zaken. Waar wij aan hechten is dat wij weggelaten van het beeld: als je nu maar CPB-modellen hebt met daaruit rollende maatregelen a,b of c, dat dan het beleid wel in de steigers staat. Dat is geen kritiek op het CPB, dat doet zijn werk goed.

Het heeft te maken met het cement in zo’n kabinet, het elan. Dat is materieel en immaterieel samen. Tegelijkertijd moet het materiële punt heel degelijk gebeuren. Het is namelijk heel spijtig dat na de verkiezingen is gebleken dat er toch nog financiële droefenis ligt opgestapeld uit de vorige kabinetsperiode. Ik geef niemand daarvan de schuld. Wie er ook in de regering zit, je loopt er tegenaan en er zal iets mee moeten gebeuren. Verder vind ik ook dat het niet alleen om ombuigingen moet gaan, maar ook over positieve dingen als meer eigen inbreng bij scholen, bedrijven of starters. Die bereidheid is er. Verder willen mensen zekerheid. Niet telkens weer ingrepen bijvoorbeeld in de hoogte van de sociale zekerheid als je mogelijkheden hebt om het op een andere manier duurzaam te maken. Meer werk is daarvoor een belangrijke voorwaarde. In de onderhandelingen zullen we moeten kijken hoe wij zo het sociale gezicht van het beleid gestalte kunnen geven.”

Marianne Fennema ●

'Politieke communicatie'

De karikatuur is snel getekend: een volksvertegenwoordiger die zich in het Tweede Kamergebouw dag in, dag uit, in zijn papieren en het Binnenhofse vergadercircuit opsluit, na drie jaar opveert omdat hij weer op de kandidatenlijst wil staan en een paar maanden voor de verkiezingen het land ingaat, zijn kiezer 'ontdekt' en verzucht dat hij het de kiezer 'nog maar eens moet uitleggen'. Kortom: een (gechargeerd) voorbeeld van een afschuwelijke vorm van politieke communicatie.

Het thema van de politieke communicatie is 'in'. Gelukkig is de tijd voorbij waarin politieke partijen en politici zich alleen vlak voor de verkiezingen aan de kiezers presenteren, van hoe groot belang verkiezingscampagnes ook zijn.

Voor politieke partijen zijn geslaagde, in elk geval niet mislukte, verkiezingscampagnes van levensbelang, maar over het 'hoe' bestaan nog veel vragen.

Een bijzonder aspect is dat politiek een veelbesproken maar geen populaire zaak is. Sterker; politiek staat bij velen in een kwade reuk. En dat terwijl partijen en politici niet moe worden te verklaren dat zij het allerbeste voor hebben met de burgers van hun land, hun provincie, hun gemeente.

Conclusie

Aan uitdieping van politieke communicatie als vakgebied bestaat dringend behoefte. Daaraan probeert het onlangs bij SDU Uitgeverij Koninginnegracht in Den Haag verschenen boek 'Politieke commu-

nicatie in Nederland' een bijdrage te leveren.

Het is samengesteld door vier deskundigen: Peter Kramer, directeur Voorlichting van het ministerie van Verkeer en Waterstaat en oud-campagneleider van de PvdA, Ed Nijpels, burgemeester van Breda en oud-lijsttrekker van de VVD, Ben Pauw en L. Tiddens, verbonden aan adviesbureaus in Den Haag.

Het boek wordt ingeleid door premier Ruud Lubbers, die op de valkuilen voor politieke communicatie wijst en bevat bijdragen van tal van deskundigen. Uit het CDA zijn dat bijvoorbeeld Kees Bremmer, Frits Wester, Ben Pauw en Jan Schinkels-hoek.

Dr. Otto Scholten van de Universiteit van Amsterdam schreef een theoretische instructieve introductie, voorafgaand aan een diepborende beschouwing van 'onze' Kees Bremmer, die onder meer zijn Amerikaanse ervaringen in kaart brengt.

Heel boeiend vind ik de artikelen van Ed Nijpels over 'de lijsttrekker', Bert Barends over 'de middelen en de grenzen', Ruud Koole over 'de kosten van de democratie' en Peter Kramer over 'politiek en reclame, het grote onbegrip'.

Jammer is dat dit boek uitkwam voordat de partijen hun campagnes in 1994 evalueerden. Dan zou immers ook het rapport van de CDA-commissie Gardeniërs erin zijn opgenomen. Dan zou, nog meer dan nu het geval is, het belang van permanent contact tussen partijen en politici enerzijds en hun eigen achterban anderzijds zijn belicht. Politieke communicatie is de laatste decenia steeds ingewikkelder geworden, niet in de laatste plaats doordat de wig tussen de steeds mondiger geworden kiezers en ge-

kozenen is vergroot. Ik had graag gezien dat de pogingen tot staatkundige vernieuwing in dit boek nog wat meer uit de verf waren gekomen en dat ook dieper was ingegaan op de politieke communicatie in de gemeenten.

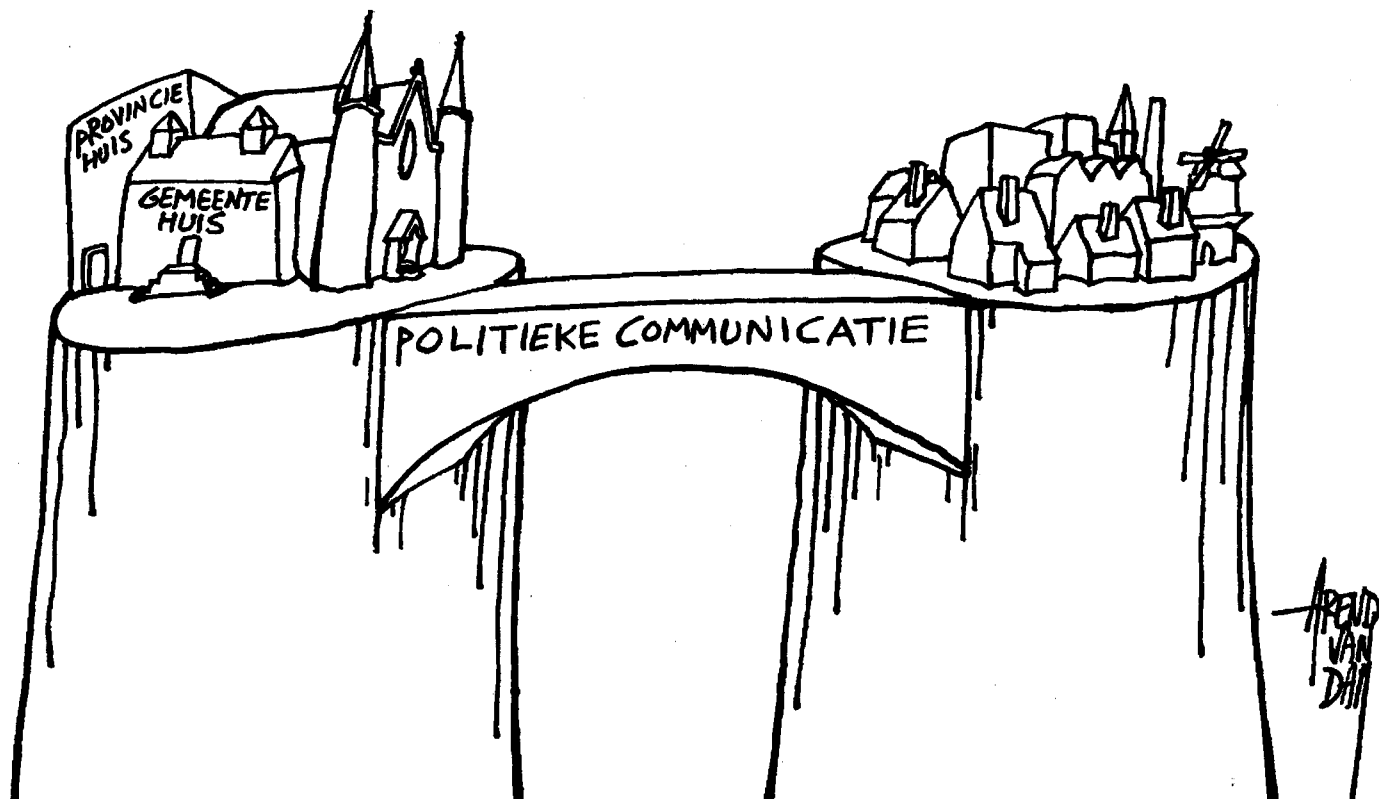
Een bijzonder thema, en in het licht van de statenverkiezingen van 1995 ook actueel, is hoe politieke communicatie in de provincies moet plaatsvinden. Dat is volgens mij nog steeds een onoplosbaar probleem omdat het werk van de provinciale besturen voor het gros van de Nederlanders 'terra incognita' is.

En nog iets: wat te doen met de, tijdens de recente verkiezingscampagnes gebleken informatie-achterstand bij de burgers ten aanzien van het Europees Parlement?

Met deze kanttekeningen geef ik dit boek geen onvoldoende. Integendeel: als parlementair journalist, gemeenteraadslid, partijbestuurder en lid van een campagne team heb ik op zo'n boek zitten wachten. Ik hoop dat het boek door zeer velen ter hand wordt genomen en intensief wordt gelezen. Het boek is ook zeer leesbaar geschreven. 'Politieke communicatie in Nederland' roept om een vervolg.

Evert Mathies

'Politieke communicatie in Nederland', onder redactie van N.P.G.W.M. Kramer, E.H.T.M. Nijpels, B.M.J. Pauw en L. Tiddens is een uitgave van SDU Uitgeverij Koninginnegracht, Den Haag 1994. Het bevat 202 pagina's en kost f 39,90.

(foto Hans Hordijk)

Zekerheid 'in' een baan of 'van' een baan

Het is deze dagen 80 jaren geleden dat een negentiende-eeuws Europa op vakantie ging en in de grimmigheid van een twintigste-eeuwse oorlog terugkeerde. Nederland zat die oorlog uit met het extra-parlementaire kabinet Cort van der Linde. Door de opkomst van een derde politieke stroming, de socialisten, bleek een parlementair kabinet onmogelijk. Het grote strijdpunt was staatsrechtelijke vernieuwing: algemeen kiesrecht en afschaffing van het districtenstelsel. De parallelie met de actualiteit valt op. Corfu is geen Sarajevo, maar het is wel een signaal van de fundamentele veranderingen die zich in de afgelopen jaren hebben voorgedaan, zowel politiek als economisch. Treurig is dat daarbij Sarajevo opnieuw als praktische illustratie dient van waar het bij de Europese integratie uiteindelijk nog steeds om gaat. En Nederland? De media reageren op Corfu met verwijten aan Duitsland: dat heeft wat uit te leggen. Tegelijkertijd concentreren zij zich overigens op de interne politiek. Opnieuw is er een nieuwe politieke stroming op komen zetten, die nog geen raad weet met de eigen invloed. Ook nu dreigt de situatie uit te lopen op een minderheidskabinet; in een economische situatie en een wereld die steeds sneller veranderen en die juist een besluitvaardig kabinet vereisen. Sinds Jozua is het niet meer voorgekomen dat de wereld even stopt omdat we nog niet klaar zijn; bovendien is Nederland niet het uitverkoren volk, ook al denken we dat soms wel.

Dat paars bespreekbaar is, is geen politieke doorbraak die we aan D66 'danken', maar een teken dat de oude 'economische' strijdpunten verdwijnen. Het sociaal-economisch beleid staat niet werkelijk meer ter discussie. Ook de PvdA accepteert, blijkens haar programma, de dwang en consequenties van een steeds internationalere markt waarin Nederland moet meekomen. Weliswaar hebben oude reflexen binnen de PvdA en de VVD en het onvermogen van D66 om werkelijk bruggen te slaan (dan moet je niet alleen weten wat je niet wilt, maar ook wat je wel wilt) de eerste besprekingen nu doen stranden, maar het feit ligt er. Het gevaar is echter dat diezelfde 'oude' reflexen ook de interne discussie binnen het CDA gaan bepalen. Een strijd over de vraag of het CDA nu wel of niet zijn 'sociale gezicht' heeft verloren en over de wijze waarop de achterban herwonnen moet worden. Het gaat niet om de vraag hoe hard we vast houden aan het bestaande. Vraag is hoe invulling te geven aan een sociale rechtsstaat die bestand is tegen economische ontwikkelingen waar we noch in Nederland, noch in Europa werkelijk greep op hebben.

De partij die daar een adequaat antwoord op weet, heeft toekomst. 'Paars' is gestrand op het gemillimeter over bezuinigingen en effecten op de werkgelegenheid. Bizar, zowel in de verkiezingsstrijd als bij discussies over een regeringsprogramma, is de 'heiligheid' van de cijfers van het Centraal Plan Bureau (CPB). Dat is niet de schuld van het CPB. De schuld ligt bij degenen die menen dat die cijfers een 'gesneden beeld' van de toekomst opleveren. Eén procent wijziging in de rentestand levert al een heel ander beeld op. Noch het CPB noch een kabinet hebben de toekomst in de hand. Gelukkig niet. Wat bereikt moet worden zijn strategische veranderingen die een aanzet geven voor een andere maatschappelijke ontwikkeling. Het moment is rijp. Ook anderen, de Organisatie voor Europese Economische Ontwikkeling (OESO), achten Nederland economisch kerngezond. Er is één zwakte: de arbeidsmarkt en de hoogte van de werkloosheid. Daar moet de aandacht zich op richten, waarbij een nieuw kabinet de wind van een gunstige economische ontwikkeling mee heeft; ook al doen we niets, dan zal het beter gaan. Dat is het moment voor een omslag.

Daarbij gaat het erom de sociale zekerheid niet langer te richten op zekerheid 'in een baan', maar op zekerheid 'van een baan'. Nu richt het bestel zich op bescherming van wie een baan heeft, behoud van de baan of inkomen, ten laste van wie geen baan heeft. In een wereld die voortdurend verandert, zal die zekerheid steeds duurder worden. Zekerheid moet dan ook gezocht worden in het kunnen krijgen van een baan. Een regeringsprogramma dat de werkgelegenheidseffecten tot de laatste man aangeeft, is een schijnwerkelijkheid. Wat telt, is dat er een aantal effectieve veranderingen worden ingezet. Laten we ons daarop richten en niet op de kruideniersmentaliteit of het een 'onsje meer of minder mag' zijn in de cijfers van het CPB. Dat betekent ook dat we ons binnen de partij en in een nieuw kabinet richten op sociale zekerheid voor diegenen die werkelijk buiten het arbeidsproces staan (AOW en volledig arbeidsongeschikten).

mr. J.P.H. Donner
voorzitter Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid ●

Paars moet eigen fouten in het onderhandelingsspel oplossen

De vorming van een paars kabinet is vastgelopen. Het CDA komt weer in zicht. Maar kan, wil en moet het CDA in de komende kabinetsperiode wel in de regering?

Prof. dr. Wil Albeda, oud-minister van Sociale Zaken en oud-kabinetsinformatuur is zo ver nog niet. Hij vindt de oppositie wel goed voor het CDA om meer eigen visie te ontwikkelen.

PvdA/D66 en VVD bedrogen zichzelf. Albeda over alle opties en het CDA.

De parse coalitievorming is in eerste instantie mislukt. Is dat jammer? "Ja, ik vind dat jammer omdat het goed zou zijn als eindelijk het taboe op de PvdA-VVD coalitie doorbroken zou zijn. En ook omdat de oppositie wel eens goed zou zijn voor het CDA om nu eens, los van compromissen op tal van punten, meer eigen visie te ontwikkelen en uit te dragen. Ook nu paars in eerste instantie mislukt is, moet het CDA niet al te lichtvaardig het gat opvullen. Eigenlijk vind ik dat 'paars' de eigen fouten in het onderhandelingsspel moet oplossen."

Paars

Eigenlijk hebben PvdA - VVD - D66 er in hun formatiefase een knoeiboel van gemaakt. Wat nu na weken duidelijk werd had ook na een week kunnen blijken. "Paars ging in feite uit van rancune tegen het CDA, niet van politieke samenhang. Men wilde zo graag en bedroog zichzelf."

Oppositie

Is het CDA wel in staat om echt oppositie te voeren? In de CDA-Tweede Kamerfractie zitten vooral conformistische mensen die er als 't ware op geselecteerd werden om technisch bezien, wetsontwerpen nog net iets bij te schaven. Heel voorzichtig het kabinetschip bijsturend.

Als je oppositie voeren in zetels wilt verzilveren dan moet je toch in de goede zin van het woord een paar volktribunen in die fractie hebben. Met wie de mensen in het

land zich rationeel en gevoelsmatig kunnen vereenzelvigen. Missen we geen Wiegels en Van Mierlo's?

"Ja, kijk, dat wat u nu noemt is een aspect van de jarenlange traditie van regeringspartij. Onze kamerleden kunnen niet zonder risico het regeringsbeleid kritiseren. Laat ze dat maar eens leren, dan komen de volktribunen vanzelf wel naar voren."

Overtuigen

Terwijl de samenleving rap verder deconfessionaliseert dreigt er in het CDA verder gemillimeterd te worden over een onsje meer katholiek en een litertje minder gereformeerd. Zijn dat niet de orkestjes die spelen terwijl de Titanic zinkt.

Is het niet veel belangrijker om nu echt bestuurders en kandidaten naar voren te schuiven die naar kiezers en pers communicatief overkomen?

"Ik ben dit geheel met u eens. We zijn geen partij van kerkleden, maar een partij met een christelijk geïnspireerde visie. Die visie moet duidelijk zijn en overtuigen. Niet het percentage van deze of gene geloofsgemeenschap."

"Hier ligt inderdaad een probleem. Men kan niet zomaar het resultaat van paars zonder VVD overnemen. Het CDA is dan junior-partner van de coalitie PvdA/D66, met alle risico's daarvan. Maar kan men bij de huidige ruzie verwachten dat D66 kiest voor CDA-VVD. Dat maakt het juist zo moeilijk."

Minderheidskabinet

Zou een minderheidskabinet of een extra-parlementair kabinet uit de voeten kunnen en een lang leven hebben?

"De getalsverhoudingen maken een minderheidskabinet moeilijk. De PvdA kan een minderheid met het CDA niet aan. Dan groeit D66 nog meer. Een centrum-rechts minderheidskabinet CDA-VVD moet een hard beleid voeren. De vraag is of men daarvoor voldoende draagvlak vindt. Misschien bij de bejaardenpartijen en klein christelijk."

Wat is nu uw conclusie ten aanzien van de kabinetsformatie?

"Het had zo duidelijk moeten zijn dat het CDA in de oppositie wilde, dat PvdA en D66 geen alternatief voor de VVD gezien zouden hebben. Nu zijn die twee voorspelds aan elkaar gekoppeld, en lijkt alleen PvdA - D66 - CDA

snel haalbaar. Maar daar is veel tegen. Twee verliezers gaan door, met D66 als steun.

Voor het CDA is dat om voornoemde redenen riskant.

Een combinatie CDA - VVD - D66 staat democratisch gezien sterker.

Albeda: "We zijn geen partij van kerkleden, maar een partij met een christelijk geïnspireerde visie."

Als het CDA toch in een kabinet stapt, moet dat dan met VVD en D66 of met PvdA en D66 zijn. Wordt het CDA in het laatste geval niet verder leeggegeten, zeg tot 18 zetels, door de VVD. En is haar rol naar de volgende eeuw toe dan niet definitief uitgeschakeld?

Prof. dr. Wil Albeda, oud-minister van Sociale Zaken en oud-kabinetsinformatuur.

(foto Hans Hordijk)

Maar er ligt nogal wat nieuw zeer bij VVD en D66. Bovendien vraag ik me af of de VVD niet wat erg hardhandig is ten aanzien van de sociale zekerheid, zonder het stelsel te vernieuwen.

Aan minderheidskabinetten moeten we alleen in uiterste nood beginnen.

Laten we ons daarom niet te snel haasten. Een zekere afkoeling tussen PvdA/D66 en VVD kan zijn nut hebben."

Dick van Vliet

Addertjes

- * 1 juli 1994: het CDA ontdekt de kiezer.
- * Het rapport-Gardeniers: iedereen/niemand heeft het gedaan.
- * Naar de mate waarin de kansen van Kok om premier te worden afnemen, hoor je hem luider praten over de 'regeerbaarheid van het land'.
- * Kennelijk is Lubbers te groot voor Europa en Nederland te klein voor Lubbers.
- * Zes weken vergaderen om het verschil tussen links en rechts te ontdekken!
- * Sinds D66 bij de kabinetsformaties betrokken is, gaat in ieder geval de staatkundige vernieuwing daarvan volstrekt de verkeerde kant op.

VROUWENBERAAD

Het CDA-Vrouwenberaad is een politieke vrouwenorganisatie met een groeiend ledental van ruim 5200 leden. Doelstellingen zijn: inbreng leveren in het politieke beleid, integratie van vrouwen in de partij en politieke bewustwording. Op het landelijk secretariaat van het CDA-Vrouwenberaad worden beleidsvoorbereidende taken verricht ter politiek-inhoudelijke ondersteuning van het bestuur.

Het CDA-Vrouwenberaad zoekt na promotie van de huidige medewerker een

MEDEWERKER POLITIEK

voor 24 uur per week, die de volgende werkzaamheden zal gaan verrichten:

- ondersteuning van het politieke werk van het CDA-Vrouwenberaad, dat gericht is op zowel beleid op lange termijn als reageren op actuele politieke gebeurtenissen;
- voorbereiding van de politieke standpuntbepaling van het CDA-Vrouwenberaad;
- opstellen van beleidsnota's, die richtinggevend zijn voor het CDA-Vrouwenberaad op middellange termijn;
- volgen en signaleren van ontwikkelingen ten aanzien van het emancipatiebeleid;
- ondersteunen van werk- en themagroepen van het CDA-Vrouwenberaad zowel inhoudelijk als secretariael.

Functie-eisen:

- aantoonbare politieke kennis en/of ervaring of een opleiding op minimaal HBO-niveau;
- inzicht in de doelstellingen en uitgangspunten van het CDA en het CDA-Vrouwenberaad;
- in staat zijn snel informatie op te nemen en te verwerken en een informatie/documentatiesysteem kunnen beheren;
- goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid;
- in staat zijn contacten te leggen met onder andere fractiemedewerkers van het CDA en met vrouwenorganisaties.
- ervaring met tekstverwerking, bij voorkeur WP 5.1

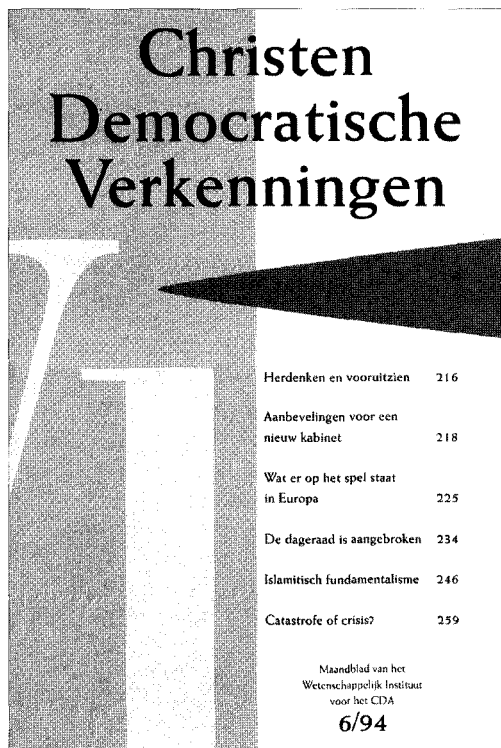
Van kandidaten wordt gevraagd dat zij de christen-democratie met innerlijke overtuiging willen dienen. Het salaris bedraagt, afhankelijk van de leeftijd, opleiding en ervaring, maximaal f 3039,- per maand, op basis van 24 uur (excl. 8% vakantietoeslag en ATV).

Inlichtingen over deze functie kunnen worden ingewonnen bij het secretariaat van het CDA-Vrouwenberaad, tel. 070-3424888.

Sollicitaties zo spoedig mogelijk insturen en richten aan het Hoofd Personeelszaken van het CDA, mw. C.C. Verbaan-Keus, Dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag.

Christen Democratische Verkenningen

Het politieke vakblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Politiek is meer dan het pragmatisch schipperen van het ene naar het andere besluit. De problemen van vandaag vragen consequent, doortastend en toekomstgericht beleid, op basis van een herkenbare politieke overtuiging.

Het doordenken en verder brengen van de christen-democratische politieke overtuiging is een voorname bezigheid in het CDA. Dialoog en discussie staan daarbij voorop. Een belangrijke plaats daarvoor biedt Christen Democratische Verkenningen, het maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Een podium waar geloof en wetenschap in dialoog treden met de politiek.

Christen Democratische Verkenningen is gevarieerd. Het richt zich zowel op de lange termijn, als op de actuele vraagstukken. Dat maakt het tot een onmisbaar vakblad voor christen-democratische politiek.

In het juninummer: Prof.dr.F.W.Rutten met aanbevelingen voor een nieuw kabinetsbeleid; Arie Oostlander over wat er op het spel staat bij de Europese verkiezingen; Theo Brinkel en Jan Peter Balkenende waren waarnemers bij de verkiezingen in Zuid-Afrika en doen verslag; Anton Wessels schreef een bijzonder informatief artikel over islamitisch fundamentalisme; Jos van Gennip stelt zich naar aanleiding van de verkiezingsnederlaag de vraag: catastrofe of crisis? Het dubbeldekkende zomernummer zal geheel gewijd zijn aan 'Het CDA: crisis en perspectief' (verschijnt midden augustus).

Christen Democratische Verkenningen verschijnt 11x per jaar. Een jaarabonnement bedraagt f 70,25. Studenten en CDJA-leden betalen f 45,00.

Neem nu een jaarabonnement op Christen Democratische Verkenningen en u ontvangt dit maandblad tot eind 1994 voor slechts f 25,00.

Antwoordbon Christen Democratische Verkenningen

- Ik abonneer mij op Christen Democratische Verkenningen en ik ontvang tot eind 1994 dit vakblad voor slechts f 25,00.
- Stuur u mij een proefnummer van Christen Democratische Verkenningen

Naam

Adres

Postcode/woonplaats

Deze bon zonder postzegel zenden aan:

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Antwoordnummer 1700, 2501 WB Den Haag

CDA ACTUEEL

FRACTIEVOORZITTER, EEN ZWARE MAAR UITDAGENDE KLUS

PARTIJBESTUUR MOET ECHT COMMUNICEREN

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

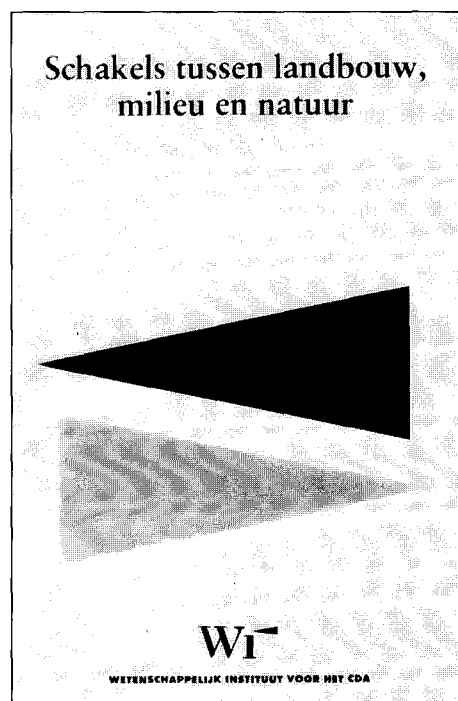
Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapsverzorging, milieuvriendelijke producten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan.

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-Dop, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94

*77 pagina's in paperback
formaat 16 x 24 cm
ISBN 90 74493 05 X*

Dr. Kuyperstraat 5, 2514 BA Den Haag telefoon: 070-3424870

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen,
H. Akkerman, J.B. Dik,
J. Kerkstra, E. Smid, D. van Vliet
en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerthuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuijzen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur. 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Mieke Schlaman

Fractievoorzitter Enneüs Heerma. (foto Mieke Schlaman)

En verder:

Interview met waarnemend partijvoorzitter
Lodders over aftreden Brinkman 4,5
Bespreking zomernummer CDVerkenningen,
maandblad van het Wetenschappelijk
Instituut voor het CDA 6
Column voorzitter CDA-delegatie in het
Europees Parlement 7
Landbouworganisaties aan het woord over
het regeerakkoord 10,11

Relatie maatschappelijk middenveld en overheid

"Voor een succesvolle aanpak van twee van de
belangrijkste maatschappelijke vraagstukken, de
te hoge collectieve lastendruk en de kloof tussen
burger en overheid, is een goed functionerend
maatschappelijk middenveld onmisbaar." NCW-
secretaris beleidsontwikkeling A. Rutgers van
der Loeff analyseert het regeerakkoord. Pagina 8
en 9.

Fractievoorzitter Enneüs Heerma geeft zijn visitekaartje af.

Dat dit regeerakkoord ook met het CDA uitge-
voerd had kunnen worden is een academisch
verhaal van Kok. "Er is niet met het CDA onder-
handeld. Wij hebben dan ook geen binding met
dat akkoord; wij hebben onze handen vrij." Een
interview met de nieuwe fractievoorzitter van
het CDA in de Tweede Kamer op pagina 12 en
13.

Platform	14
Commentaren, Van Schalsum	15
CDJA	16
Vrouwenberaad	17
Tweede Kamer	18,19
Agenda, brief van waarnemend partij- voorzitter	20
Aan de orde	21
Aan de slag met aanbevelingen rapport- Gardeniers	22,23

Commentaar

Brinkman

Vorige week woensdag stonden een paar foto's in de kranten die ongetwijfeld veel CDA'ers diep hebben geraakt. Het waren afbeeldingen van Elco Brinkman die werden gemaakt na zijn afscheid als voorzitter van de CDA-fractie; zijn vertrek uit het Kamergebouw en zijn gang door de parkeergarage onder het Plein. De foto's gaven een beeld van de tragiek van dit afscheid. Een tragisch afscheid, inderdaad. Nog maar kort geleden verwachtten velen dat Elco Brinkman Ruud Lubbers in het Torentje zou opvolgen. De hoofdbewoner van het Torentje werd echter niet Brinkman maar Wim Kok. Wie zich probeert in te leven in de gemoedstoestand van Brinkman, vorige week dinsdag, kan niet anders concluderen dan dat dit afscheid een persoonlijk drama is. Dit afscheid was na alles wat er is gebeurd onvermijdelijk. Wij hebben er geen behoefte aan op deze plaats de echte en de vermeende fouten van lijsttrekkerfractievoorzitter Brinkman nog eens op te sommen. Dat is al genoeg gebeurd. Feit is dat er een wisseling in het fractievoorzitterschap moest komen. Het is bijzonder jammer dat Elco Brinkman niet zelf, en in een vroeger stadium dit voorjaar of deze zomer, tot dit besluit is gekomen. Dat zou zowel voor hem als voor de partij beter zijn geweest. En niet genoeg kan worden gezegd dat men Brinkman niet alle verantwoordelijkheid voor de electorale nederlaag van het CDA in de schoenen kan schuiven. Zie het rapport van de commissie-Gardeniers. Elco Brinkman heeft veel voor het CDA gedaan. Hij was ruim zeven jaar een heel goede minister op het moeilijke departement van WVC en een verdienstelijke fractievoorzitter. We mogen ook niet vergeten dat Brinkman in de loop der jaren belangrijke bijdragen heeft geleverd aan de bezinning op het christen-democratische gedachtegoed. Wij wensen deze bestuurder en politicus graag toe dat hij lang werkzaam zal zijn in een positie waarin hij samenleving en partij kan dienen en zich gelukkig voelt.

Redactie ●

Op weg naar herstel van vertrouwen

Op de turbulente donderdag waarop de CDA-Tweede Kamerfractie Enneüs Heerma tot haar nieuwe voorzitter kiest, formateur Kok zijn kandidaat-ministers ontvangt, gaat waarnemend partijvoorzitter Tineke Lodders-Elfferich in op een aantal actuele gebeurtenissen. Zij blikt onder andere terug op het aftreden van Brinkman, legt het collectief leiderschap uit en kijkt vooruit naar de positie van het CDA in de toekomst en de oppositie die het CDA zal voeren onder Heerma.

In de media is de afgelopen tijd het beeld ontstaan van verdeeldheid binnen de partij, tussen partijbestuur en fractie. Hoe denkt u dat de partij weer meer eenheid kan gaan uitstralen?

“Ik vind het jammer dat dat beeld is ontstaan, die verdeeldheid bestaat helemaal niet in die mate. Er is van nature een spanningsveld tussen de fractie, die het verkiezingsprogramma moet uitvoeren dat de partij heeft vastgesteld en het bestuur die de kandidatenlijst en het program opstelt. De partij volgt steeds wat de fractie doet en die fractie voelt zich dan wel eens op de vingers gekeken. We moeten niet vergeten dat de twee verkiezingsuitslagen in maart en mei een traumatische ervaring betekenden voor de gehele partij, zowel voor de professionals als voor de vele vrijwilligers. De unanieme keuze van de fractie voor Enneüs Heerma is voor mij aanleiding weer te geloven in het herstel van vertrouwen met de achterban. Het is een keuze die wij met instemming hebben begroet. Ik ben ervan overtuigd dat de rijen weer gesloten zullen worden, dat is in het CDA altijd zo geweest.”

In interviews heeft u laten weten voor ‘collectief leiderschap’ te voelen. Wat bedoelt u daarmee?

“Het CDA is een brede volkspartij en dat laat zich het best weerspiegelen als meerdere personen gezichtsbepalend zijn. Heerma heeft dat zelf trouwens ook aangegeven. Er zal sprake zijn van partijleiding. Dat houdt in dat de koers van de partij bepaald zal worden door de fractievoorzitters van de Eerste en Tweede Kamer en de delegatieleider in het Europees Parlement alsmede de partijvoorzitter. De gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de koers zal zich naar mijn mening

onder Heerma ook weerspiegelen in de Tweede Kamerfractie. Ook andere kamerleden zullen meer op de voorgrond treden, waardoor het CDA minder kwetsbaar zal blijken.”

Onvermijdelijk

Wat vindt u van het aftreden van fractievoorzitter Brinkman?

“Die beslissing was pijnlijk, maar uiteindelijk onvermijdelijk. Natuurlijk zijn er gevoelens van spijt en teleurstelling. Ik vind het logisch dat dit voor de fractie die vijf jaar lang met Elco Brinkman als een team heeft gefunctioneerd een uiterst pijnlijke beslissing was. Hun betrokkenheid bij dit besluit is natuurlijk groot.

De achterban heeft vertrouwen in de koers die nu is uitgezet.

Als partij hebben we na de verkiezingsuitslag van mei een aantal maatregelen genomen en de commissie-Gardeniers heeft haar werk gedaan. We merken dat de achterban van de partij vertrouwen heeft in de koers die nu is uitgezet. Er was echter weinig te merken van een herstel van vertrouwen in de politieke leiding, er was eerder sprake van een afbladderingsproces dat maar voortging (ook de opiniepeilingen bleven ongunstig). Het was mijn taak als voorzitter om die signalen uit de achterban door te geven en uiteindelijk heeft Brinkman, ook lettend op wat het partijbestuur vond, zelf besloten om af te treden. Het moment is daarbij zorgvuldig gekozen; de formatie loopt op z'n eind en we vonden

dat het CDA een frisse start moest maken met een nieuwe fractievoorzitter.”

Geen blokkade

Half-juli heeft u uitspraken gedaan over de keuze van het CDA in de kabinetsformatie. Liep u daarmee de fractie niet voor de voeten?

“Dat was natuurlijk geen solistisch optreden van de voorzitter. In de media was het beeld ontstaan van een blokkade van het CDA tegen een kabinet met PvdA en D66. Dat beeld was onjuist en samen met Brinkman is toen besloten dat wij beiden in de media een verduidelijking zouden geven. Ook Brinkman heeft daarover opmerkingen gemaakt. Dat was dus géén ingreep, maar een correctie op het beeld dat was ontstaan.”

Hoe reageert u in dit licht dan op de uitspraak van Wim Kok dat hij in verband met het ‘gebrek aan interne cohesie’ het CDA niet heeft opgenomen in het kabinet?

“Binnen het CDA heb je bij kabinetsformaties altijd de klassieke discussie over de coalitiemogelijkheden. Dat het ook nu gebeurt is dus niet anders dan anders. We bevragen elkaar altijd op de gewenste inhoud van het beleid en komen daarna uiteindelijk op één lijn uit. Als Kok het CDA nu instabiliteit verwijt en zich daarbij baseert op die discussie is dat onjuist, want discussie over een gewenste coalitie heeft in het verleden nooit tot een instabiel CDA in het kabinet geleid. En daarnaast was er in de VVD-fractie net zo goed een forse discussie over het al dan niet deelnemen aan de regering. Verder moet ik zeggen dat een partij die in gesprek is met zichzelf een partij is waar leven in zit. Het CDA is en blijft een partij met voldoende innerlijke kracht die ook

Tineke Lodders: "Een partij die in gesprek is met zichzelf is een partij waar leven in zit."

(foto Mieke Schlaman)

bewezen heeft de openbaarheid niet te schuwen. Kijk maar naar de behandeling van het rapport-Gardeniers."

Oppositie

Hoe gaat het CDA zich opstellen tegenover het kabinet-Kok?

"De inhoudelijke reactie zal door fractievoorzitter Heerma tijdens het debat over de regeringsverklaring worden gegeven. Deze reactie wordt op dit moment goed voorbereid. Wel is duidelijk dat het uiteindelijk gaat om de besluiten die het kabinet neemt. Wij zullen het kabinet beoordelen op daden. Er is veel te doen in ons land. Een 'paars gevoel' alleen is niet voldoende, het gaat uiteindelijk om de veritaalslag van Den Haag naar de burgers. Het papier van het regeerakkoord is immers geduldig. Ik hoop dat de bewindsliden in staat zijn om het vertrouwen te verdienen van de burgers en de samenleving. Het CDA zal met Heerma op een voor de partij constructieve wijze het paarse kabinet tegemoet treden."

Welke inhoudelijke opstelling moet het CDA kiezen nu ze in de oppositie zit?

"De benadering die uit de inleiding van dit concept-regeerakkoord spreekt staat op een aantal onderdelen niet eens zo ver af van de onze, alleen veel verhalen worden niet geconcretiseerd. Het CDA zal dus in de debatten over de regeringsverklaring niet die benadering aanvallen, maar zal vooral kritisch naar de invulling van veel zaken kijken. Overigens is het uitblijven van concrete maatregelen natuurlijk ook een punt waar je als oppositie op kunt hameren. Ik noem het voorbeeld van de immateriële zaken; over ingrijpende medisch-ethische vraagstukken is vrijwel niets

gezegd in het regeerakkoord. De benadering van het menselijk leven vinden wij als CDA zeer wezenlijk en in de oppositie hebben we een uitstekende gelegenheid om ons daarop te profileren."

Een ander punt is het 'sociaal gezicht' van het CDA. Dat heeft nogal onder vuur gelegen. Wordt het niet moeilijk om daar in de oppositie vorm aan te geven?

"Het begrip 'sociaal gezicht' is altijd belangrijk, of je nu in de regering zit of in de oppositie. Het probleem dat ook de commissie-Gardeniers heeft gesignaleerd is dat er onvoldoende aandacht was voor de presentatie van het beleid. Het sociale gezicht dat wij als CDA van oudsher hebben is onvoldoende zichtbaar en herkenbaar geweest. Nu er een kabinet is gevormd van 'links' met 'rechts' met als bindmiddel D66 zal dat ongetwijfeld een beleid met moeilijke compromissen opleveren. Als CDA kunnen wij onze ideeën over sociale zekerheid hier tegenover stellen. Daarnaast hebben christen-democraten altijd aandacht gevraagd voor de mensen aan de onderkant van de samenleving en wij zullen dat ook vanuit de oppositie doen."

Er is de laatste tijd veel geschreven over de vermeende tanende relatie tussen het CDA en het maatschappelijk middenveld?

"Daar heb ik nog niets van gemerkt. Natuurlijk is het zo dat maatschappelijke organisaties zich wenden tot het kabinet, ook als dat een kabinet is zonder het CDA. Maar in de contacten tussen het CDA en het aan ons gelieerd maatschappelijk middenveld is er telkens weer de gemeenschappelijke identiteit. Dat wast paars niet weg. Sterker nog. We zullen juist vanuit ons Program van Uitgangspunten en het

verkiezingsprogramma ons sterk blijven maken voor de waarde van het maatschappelijk middenveld. Daarin passen ook de nieuwe maatschappelijke organisaties, die zich meer op een enkel deelbelang richten. We moeten ook oog hebben voor de veranderingen die op het middenveld plaats hebben."

Herkenbaarheid

Over ruim een half jaar zullen de Provinciale Statenverkiezingen worden gehouden, hoe kan de partij de lijn naar boven weer inzetten?

"Men is nu al bezig met het voorbereiden van de campagnes, die kennen heel nadrukkelijk een decentrale opzet! Natuurlijk bieden we landelijk wel ondersteuning maar het is in de eerste plaats een zaak voor de provinciale afdelingen. Die houden zich nu bezig met het voorbereiden van de kandidatenlijsten en de provinciale programma's. Ik hoop en verwacht dat ze daarbij scherp zullen letten op de communicatie met de achterban en dat kandidaat-statenleden herkenbaarheid zullen uitstralen richting partij en de kiezer. Verder zullen volksvertegenwoordigers en bestuurders veel tijd moeten besteden aan het opzoeken van de kiezers en vooral bereid zijn om te luisteren. Tenslotte nog dit. Het gevaar dreigt nu een beetje dat CDA-ers elkaar gaan aanpraten dat niets deugt. We moeten ook weer niet doorslaan en elkaar niet in de put praten. We waren in het recente verleden en we blijven in de toekomst een grote partij met een goed en enthousiast kader. Een partij die een belangrijke rol blijft spelen in de Nederlandse samenleving."

Binnen de partij is een commissie 'Appel en Weerklank II' bezig om de aanbevelingen uit het rapport-Gardeniers om te zetten in concrete voorstellen over de interne partijcultuur, over de organisatorische en bestuurlijke opzet van de partij. Vergeet niet dat daarmee al weer vijftien jaar wordt gewerkt. Ook voor de verkiezingsuitslag hadden we al gezien dat er een aantal dingen moest veranderen."

Als die partij nu een beroep op u doet om dat waarnemend voorzitterschap om te zetten in een definitieve functie, bent u dan bereid om te luisteren?

"Ik ben zonder meer bereid te luisteren, maar ik zal graag weer de partij dienen als vice-voorzitter. Vanaf het allereerste moment (in maart jongstleden) heb ik duidelijk gemaakt dat ik slechts tijdelijk voorzitter zal zijn en daar houd ik aan vast. Overigens is er volgens planning eind september een voordracht voor een nieuwe partijvoorzitter. De bedoeling is dat er een enkelvoudige voordracht komt en dat de nieuwe functionaris in januari 1995 begint. Maar wanneer eenmaal de naam bekend is zal deze discussie weer tot rust komen."

Eiko Smid

Crisis en perspectief

‘Het CDA: crisis en perspectief’ is de H-titel - en in feite tevens het motto - van het themanummer van Christen Democratische Verkenningen dat recent verscheen. Een keur van auteurs, zoals Zijderveld, Bukman, Hirsch Ballin, Oostlander en J. van Gennip, heeft zijn licht laten schijnen over ‘de’ crisis en doet verwoede pogingen te komen met (het begin van) oplossingen.

De eerste ideeën over dit nummer dateren van 5 mei jongstleden, bevrijdingsdag (!). Twee dagen na de voor het CDA dramatisch verlopen Tweede Kamerverkiezingen trok op initiatief van de redactie van Christen Democratische Verkenningen een groep christen-democraten zich terug in Kasteel de Essenburgh te Hierden op de Veluwe. De gebrekkige aansluiting tussen het CDA en de maatschappelijk-culturele ontwikkelingen was volgens de Essenburgh-groep de belangrijkste diepergaande oorzaak voor de malaise waarin het CDA is verzeild geraakt.

Over de diagnose van de malaise waren de discussianten het niet met elkaar eens,

schrijft redactiesecretaris M. Jansen in de introductie van het nummer. Sommigen zagen de jongste verkiezingsnederlaag als een bewijs van afrekening met het oude politieke bestel, maatschappelijke en politieke instituties zouden zichzelf hebben overleefd. Anderen vonden deze conclusie veel te ver gaan.

Die maatschappelijke instituties keren in dit zomernummer steeds terug. Dat blijkt mede uit de indeling, die bestaat uit drie blokken: ‘Het CDA en het veranderend middenveld’, ‘Burgerschap, staat en politiek’ en ‘Groepsgesprek en Periscope’. Elk artikel wordt afgesloten met, vaak prikkelende, stellingen. Het wordt interessant om te zien hoe de relatie tussen ‘middenvelders’ en christen-democraten zich in een periode van oppositie-voeren verder zal ontwikkelen. Verschillende personen die actief zijn in maatschappelijke organisaties laten in Christen Democratische Verkenningen weten de afgelopen jaren niet altijd even ingenomen te zijn geweest met het CDA.

Alle auteurs en personen die worden geïnterviewd zijn het over één ding eens: (christelijk-) maatschappelijke organisaties zijn en blijven van belang, maar ze kunnen

en moeten met hun tijd meegroeien. Helderheid over de eigen identiteit, versterking van contacten met de eigen achterban, samenwerking zonder opgave van de eigenheid, inspirerend leiderschap, open vensters naar de samenleving - het zijn noties die in dit verband vaak worden genoemd.

Als een onzichtbare rode draad blijft de vraag die de Essenburgh-groep zich stelde door de artikelen lopen, namelijk: wat zijn de gevolgen van de ontzuiling en secularisatie voor het CDA?

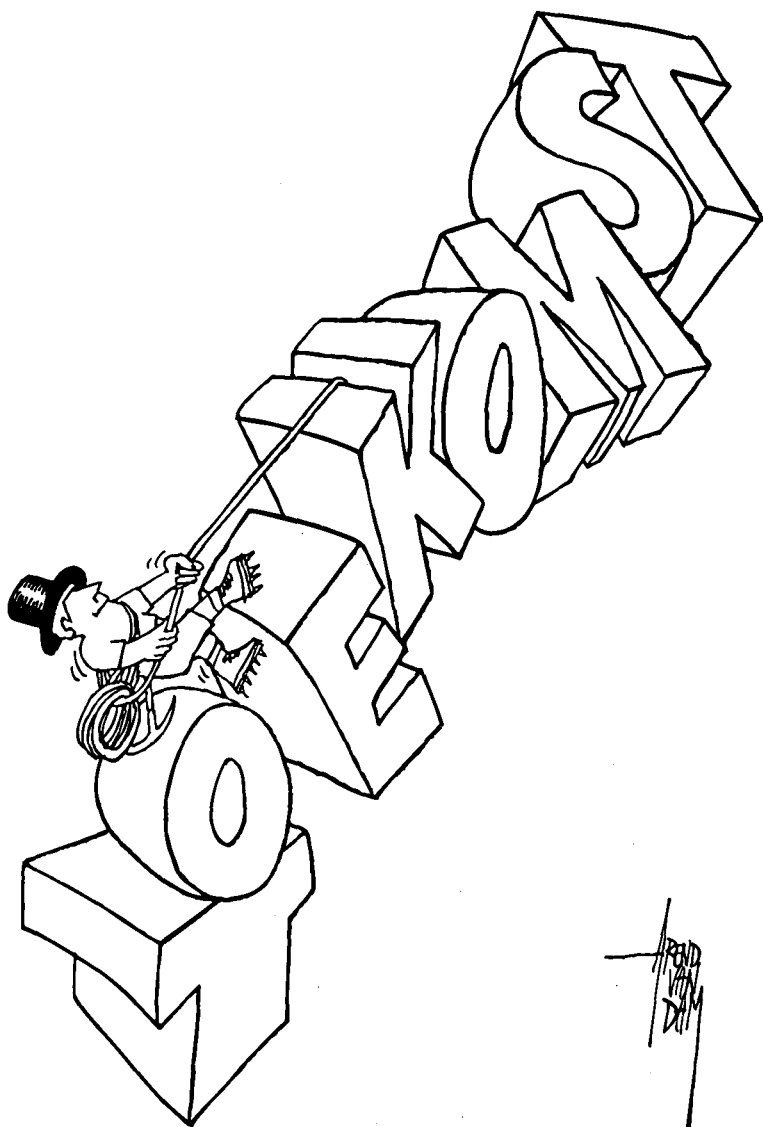
Oud-minister Bukman heeft hierover in zijn bijdrage opvallende gedachten. Hij is van mening dat het effect van de langzaam doorwerkende secularisatie in de analyse van de commissie-Gardeniers “wat onderbelicht” is gebleven. Volgens de oud-bevindsman heeft het CDA te laat de conclusie getrokken dat zij niet meer, zoals vroeger, kon rekenen op de geïnstitutionaliseerde steun van de ‘familie’. Hij concludeert onder andere dat de aandacht van de partij systematischer gericht moet worden op de individuele kiezer, wat hem of haar beroert. Hij stelt de buitengewoon principiële vraag - die de wortels van de christen-democratie raken - of “begrippen als solidariteit, rentmeesterschap, gespreide verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid nog zo hoog scoren in een geseculariseerde samenleving, die zich los maakt van z’n traditionele wortels”. Er moet een draai worden gemaakt van institutionele steun naar bijna uitsluitend steun van individuele kiezers, stelt hij.

De oud-directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, A. Oostlander, thans europarlementariër laat opnieuw blijken over een zeer scherpe pen te beschikken. Zo scherp dat een discussie in het CDA over leiderschap wellicht haar doel voorbij schiet als je, zoals Oostlander nu opnieuw doet, een beladen term als ‘Führer-Prinzip’ daarbij verschillende malen gebruikt. Verder lijkt hij, zwak uitgedrukt, niet zo gecharmeerd te zijn van PR-functionarissen in het algemeen en die bij het CDA in het bijzonder. Maar, niet om iets te vergoelijken, het is natuurlijk wel zo dat elke organisatie de leiders en de voorlichters krijgt die het heeft verdiend. Ook het CDA.

Om uit de crisis te komen wijst Oostlander terecht op de keiharde noodzaak dat het CDA gebaat is bij de autonomie van bijvoorbeeld het CDJA, de Bestuurdersvereniging en natuurlijk het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Volgens hem is het evenwicht van krachten wat dat betreft de afgelopen jaren wel eens zoekgeraakt. Ook de deelnemers aan het slotgesprek in het zomernummer, dat bestond uit een groep ‘gewone’ (kader)leden, laten zich in dergelijke bewoordingen uit.

‘Het CDA: crisis en perspectief’ is een waardevolle bijdrage in de discussie hoe het CDA weer op de rails te krijgen.

J. Kuit

CDA-delegatie in Europarlement van start

In ons land is de afgelopen weken alle aandacht gevestigd geweest op de nationale politiek. Dat is niet zo verbazingwekkend. Een paars kabinet, nieuwe fractievoorzitters bij het CDA, de PvdA en D66. Kortom veel vernieuwing en dat brengt dus een tijdje spanning. Hoe zal dat allemaal gaan? Laat ik maar beginnen. Enneüs Heerma veel sterkte toe te wensen in zijn nieuwe rol. Het is een prima keus van de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Ik verwacht een goede samenwerking tussen die Tweede Kamerfractie en de CDA-delegatie in het Europees Parlement. De eerste contacten zijn al gelegd. Overigens, wat nu het paarse kabinet heet, lijkt niet erg inspirerend. Meer grijs, dan paars en met een nogal warrige personele samenstelling. Ik wens onze Tweede Kamerfractie dus een vruchtbare oppositie toe. Er zijn aanknopingspunten genoeg voor een constructieve oppositierol. Intussen is ook in Brussel een nieuwe parlementaire periode aangebroken. Een periode van 5 jaar. In tegenstelling tot de Tweede Kamer kan het Europarlement niet tussentijds sneuvelen, zelfs niet als de Europese Commissie naar huis zou worden gestuurd. De voorbereiding voor die nieuwe europarlementaire periode vond plaats in juli voor het zomerreces. Daarbij kwam heel wat kijken. Allereerst moesten de fracties worden gevormd, vervolgens moesten de taken binnen de fractie worden verdeeld en daarna kwamen de parlementaire functies aan de beurt.

De Nederlandse CDA-delegatie heeft zich bij dit alles flink geveerd.

Wat de fractievorming betreft kreeg de CDA-delegatie in de fractie veel steun van andere delegaties bij haar standpunt Forza Europa van de Italiaanse premier Berlusconi niet toe te laten tot de fractie van de Europese Volkspartij (EVP). Dit leidde uiteindelijk tot het afhaken van deze nieuwe Italiaanse partij, die nu een eigen fractie in het Europees Parlement heeft gevormd. Over de toelating van de Engelse conservatieven ontstond ook een uitvoerige discussie, die uiteindelijk uitmondde in de eis dat de desbetreffende Engelse collega's het EVP-manifest zouden moeten ondertekenen alvorens te worden toegelaten. Om de draagwijdte van deze eis te beoordelen: In het manifest wordt het christen-democratisch karakter van de EVP bevestigd evenals de gewenste federale structuur van de Europese Unie en de noodzaak voor een goed sociaal beleid naast het economisch beleid. Omdat alle Engelse collega's dit manifest inmiddels hebben onderschreven is de hele groep van 18 Engelse conservatieve afgevaardigden nu opnieuw toegelaten

tot de EVP-fractie. Daarmee is zij opnieuw de tweede fractie in grootte, namelijk met 157 leden; meer dan de hele Tweede Kamer bij elkaar.

De verdeling van de taken binnen de fractie kwam snel rond. Zoals inmiddels bekend is, werd oud-premier Martens fractievoorzitter. Inmiddels is iedereen daarover zeer tevreden. De Nederlandse CDA-ploeg kreeg ook een aantal fractietaken. Zo werd Ria Oomen herkozen als één van de vijf vice-voorzitters van de fractie. Jim Jansen van Raay werd voorzitter van de fractiecommissie en eerste woordvoerder voor Justitie. Bartho Pronk kreeg dezelfde taak voor wat betreft Sociale Zaken en Werkgelegenheid en Peter Pex voor wat betreft de Commissie Petities. Arie Oostlander werd plaatsvervangend voorzitter en plaatsvervangend eerste woordvoerder voor de Commissie Buitenlandse Zaken, de voorzitter is al jaren de heer Van Habsburg. Ondergetekende zal als delegatievoorzitter tevens deel uitmaken van het fractiebestuur.

Wat de functies in het parlement betreft scoorden we ook goed. Pam Cornelissen werd voorzitter van de Parlementscommissie voor Transport, een oude wens ging in vervulling. Karla Peijs werd vice-voorzitter van de Sub-Commissie voor Monetaire Aangelegenheden. Peter Pex werd vice-voorzitter van de Parlementscommissie voor externe handel en Arie Oostlander werd vice-voorzitter van de Sub-Commissie voor veiligheidsvraagstukken.

Ook keurde de delegatie de continuering van het vice-voorzitterschap van de EVP-partij en van de Europese Unie Christen Democraten (EUCD) van Wim van Velzen goed, zodat we ook daar een goede vertegenwoordiging houden.

Al met al is de CDA-delegatie tevreden over de uitkomst van de functieverdelingen. Naast de twee parlementaire commissies waarvan ieder deel uitmaakt zijn de nodige extra posities verworven om flink aan de slag te gaan.

Met frisse moed kunnen we aan het werk beginnen. We starten in september.

Hanja Maij-Weggen

voorzitter van de CDA-delegatie in de EVP-fractie in het Europees Parlement

Een paars doek over het middenveld?

Een goed functionerend maatschappelijk middenveld is onmisbaar om de slechte verhouding tussen overheid en burger en de te hoge collectieve lastendruk aan te pakken. In het regeerakkoord van het kabinet-Kok is de leidende gedachte 'het herijken van de verhouding tussen gemeenschappelijke regelingen en eigen verantwoordelijkheid'. Maar bevat dit akkoord wel een duidelijke visie over de taakverdeling tussen overheid, markt en middenveld? Maakt het paarse kabinet principiële en praktische keuzen voor en met de burgers? De toekomst van en de uitdagingen aan het maatschappelijk middenveld in relatie tot het regeerakkoord.

In juni en juli werd in de Verenigde Staten het wereldkampioenschap voetbal gespeeld. Verschillende spelpatronen en -concepten werden daar op de grasmatten gelegd. De paarse onderhandelaars uit de afgelopen kabinetsformatie lijken daaruit één spelconcept te hebben opgepikt, namelijk dat het middenveld zo veel mogelijk wordt overgeslagen. 'Lange trappen, snel thuis' heet dat. Die snelheid is niet echt gelukt, maar belangrijker nog is de vraag of we met het komende kabinetsbeleid ook 'thuis' kunnen komen. Dat maatschappelijke organisaties tijdens de kabinetsformatie niet mee mochten doen is logisch: daar geldt het primaat van de politiek. Maar voor een succesvolle aanpak van twee van de belangrijkste maatschappelijke vraagstukken van dit moment, de te hoge collectieve lastendruk en de kloof tussen burger en overheid, is een goed functionerend maatschappelijk middenveld onmisbaar.

De f 1000 miljard-vraag

De samenhang tussen die twee problemen blijkt onder meer uit de vraag waarmee de Nederlandse kiezers bij de Tweede Kamerverkiezingen werden geconfronteerd. In feite werd hun gevraagd om met één rode stip aan te geven hoe zij dachten over de besteding van f 1000 miljard. Want in die orde van grootte ligt het totaal van de rijksbegrotingen over een volledige kabinetsperiode. De omvang van dat bedrag is niet alleen slecht voor onze internationale concurrentiepositie en voor de kloof tussen bruto- en netto-loon, maar ook voor de kloof tussen kiezer en gekozenen.

Collectieve voorzieningen

Als leidende gedachte van 'Keuzes voor de toekomst' geldt - volgens de inleiding

van het regeerakkoord - 'het herijken van de verhouding tussen gemeenschappelijke regelingen en eigen verantwoordelijkheid'. Dat is een hoopvolle start. In de rest van het regeerakkoord blijkt echter nauwelijks dat er twee gemeenschappelijke oftewel collectieve domeinen bestaan, namelijk dat van de overheid en dat van de maatschappelijke organisaties. Het zou onzinnig zijn om alle activiteiten van deze laatste te vergeten. En voor de goede orde: het maatschappelijk middenveld omvat veel meer dan alleen de sociale partners oftewel de organisaties van werkgevers en werknemers. Ook schoolverenigingen, medefinancieringsorganisaties voor ontwikkelingsamenwerking, omroep- en sportverenigingen, milieu- en consumentenorganisaties, woningcorporaties, de ANWB behoren allemaal tot het maatschappelijke middenveld, dat zijn bijdrage levert aan het functioneren van onze samenleving. En er bloeien steeds nieuwe bloemen op.

Het primaat van de burger

In het regeerakkoord wordt in vele toonaarden de lof bezongen van de persoonlijke verantwoordelijkheid: burgers moeten worden uitgedaagd medeverantwoordelijkheid te dragen, er moet meer ruimte voor creativiteit, persoonlijk initiatief en ondernemerschap komen. Uitstekend allemaal. Maar de wereld wordt wat eenzijdig, wanneer de burger direct naar de overheid toe zou moeten, zodra hij er in z'n eentje niet meer uit kan komen. Wanneer men solidariteit en verantwoordelijkheid van onderop opbouwt, komen eerst de maatschappelijke organisaties en dan pas de overheid aan bod. Een dergelijke 'bottom up'-benadering kan men zien als een kwestie van principe: gespreide verantwoordelijkheid, het subsidiariteitsbeginsel,

soevereiniteit in eigen kring zijn de vertrouwde termen daarvoor. Het is echter ook een kwestie van economische en bestuurlijke noodzaak. In onze huidige complexe samenleving dreigt de overheid altijd overbelast te worden. Alleen een rigoureuze keuze voor een aanpak van onderop kan dan enige bescherming bieden tegen die overbelasting.

Onduidelijk is of die keuze wordt gemaakt. Zeker waar in het hoofdstuk 'Overheid en samenleving' ongeclausuleerd sprake is van het primaat van de politiek, moet men het ergste vrezen. Want wat stelt het primaat van de politiek nu voor als het gaat om - bijvoorbeeld - de productie van tandpasta of om het aanbod van sportfaciliteiten? Het ongeclausuleerde gebruik van de uitdrukking 'primaat van de politiek' impliceert dat de burger er voor de politiek is, in plaats van andersom. Men kan dus beter spreken van 'het primaat van de burger'. Ook de term 'decentralisatie', die herhaaldelijk in het regeerakkoord voorkomt, heeft in dit opzicht iets eenzijdigs: het gaat daarbij om een delegatie van bovenaf in plaats van onderop.

Visie

Men kan stellen dat er, gegeven de huidige overheidsomvang, toch in feite wel 'gedecentraliseerd' moet worden. Maar de achterliggende visie is van belang. Men kan bijvoorbeeld geen kerntaken van ministeries definiëren - een ander belangrijk punt uit het regeerakkoord - zonder een visie te hebben op de verhouding tussen individuele en collectieve verantwoordelijkheden. Dit geldt ook voor de uitgangspunten ten aanzien van de werkverdeling tussen overheid, markt en middenveld. Die visie ontbreekt in dit regeerakkoord. De volgende

zin uit het eerste hoofdstuk uit het regeerakkoord, 'Werk, sociale zekerheid en inkomen', laat dat pijnlijk zien: 'Intussen trekken recente analyses en adviezen de aandacht die wijzen op de positieve effecten die mogen worden verwacht van het laten dragen van het financiële risico van ziekte en arbeidsongeschiktheid op het niveau waar de verantwoordelijkheid ligt voor een correcte uitvoering van dit onderdeel van de sociale wetgeving'. Hoezo recente analyses en adviezen? Wie had ooit anders gedacht? Maar bovendien: moet het hele beleid wachten op dit soort wetenschappelijke analyses en adviezen? Over deze wezenlijke punten zal men uiteindelijk principiële keuzes moeten maken. Principiële, maar ook heel praktische keuzes voor het primaat van de burger en - dus - de twee vormen van particulier initiatief: het bedrijfsleven en de maatschappelijke organisaties. De zinsneden uit het regeerakkoord over departementale kerntaken blijven loze bezweringsformules zolang niet duidelijk wordt gemaakt dat, uitgaande van dit primaat, de overheid gewoon kleiner moet worden. En

ook de moedige uitspraak uit de paragraaf over bestuurlijke vernieuwing, dat de uitvoering van het overheidsbeleid verouderd, traag en duur is, zal slechts leiden tot symptoombestrijding, wanneer niet tevens de totale overheidsomvang wordt aangepakt.

Belastingen en premies

Een kleinere overheid hoeft niet te betekenen dat we in een minder solidaire samenleving terecht komen. Een overbelaste overheid kan zijn functie als schild voor de zwakken op den duur niet meer vervullen. En ook principieel is het ongewenst dat alleen de overheid als schild voor de zwakken zou optreden. Dat zou immers betekenen dat iedere burger de zorg voor zijn medemens afkoopt via belasting- en premiebetaling. Onze hoge collectieve lastendruk gaat dan als aflat fungeren voor egoïstisch gedrag. Verantwoordelijkheid wordt naar boven afgeschoven. In een maatschappij waarin de overheid de enige is die geacht wordt collectieve regelingen te treffen, wordt dat gedrag gesanctioneerd.

Nieuwe instrumenten

Het gaat juist om het tegendeel: het ondersteunen van de rol van maatschappelijke organisaties op het gebied van collectieve voorzieningen. Daartoe zijn vele mogelijkheden. Schaalvergroting in onderwijs en gezondheidszorg zou bijvoorbeeld niet moeten worden doorgevoerd tot een niveau, dat het bereik van een pluriform middenveld te boven gaat. Helaas is dat in de afgelopen jaren op die terreinen wel gebeurd. Een andere fout uit het recente verleden betreft hier de voorgestelde verwijdering van vertegenwoordigers van belangenbehartigende organisaties uit adviesraden van de overheid. Natuurlijk mogen deze nooit het overheidsbeleid gaan dicteren. De overheid zou ze echter wel moeten erkennen als terzake deskundige en onmisbare partners in overleg en soms ook in bestuur. Praktisch kan die erkenning vorm krijgen door zoveel mogelijk nieuwe en vernieuwde beleidsinstrumenten en organisatievormen in te zetten, die maatschappelijke organisaties (op z'n minst) mede-verantwoordelijkheid geven. Die zijn er in veelvoud, waardoor zelfs schijnbaar onvervreembare overheidstaken min of meer kunnen worden geprivatiseerd. Genoemd kunnen worden Branche-gewijze geschillencommissies, tripartiete bestuursstructuren, convenanten, agent-schappen, public-private-partnerships, door wijkverenigingen ingehuurde particuliere beveiligingsinstellingen. Dat is nog wel wat meer dus dan de traditionele instrumenten op dit gebied: de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (pbo), inclusief de SER als pbo-toporgaan, en de algemeen verbindend verklaring (a.v.v.) van CAO's. Ook die instellingen blijven hun grote waarde behouden, al is de in het verleden gekozen vorm natuurlijk niet heilig.

De bal op het middenveld

Met deze en andere beleidsinstrumenten kunnen ook de collectieve, op solidariteit gebaseerde maatschappelijke taken worden herverdeeld. Maar die herverdeling kan niet alleen een kwestie zijn van de overheid. Het middenveld zelf zal zich er ook sterk voor moeten maken, en net als de overheid meer 'naar beneden', naar de burgers, moeten kijken. Een verstard middenveld is een gevaar voor zichzelf, als voor de samenleving. Wat dat betreft zal het denken - ook binnen het CDA - over de 'civil society' zich zeker niet alleen op Midden en Oost-Europa moeten richten. Misschien is het niet toevallig dat die maatschappelijke organisaties, die het minst van de overheid afhankelijk zijn, de sociale partners, in dit regeerakkoord in feite het meest aan bod komen. Het zou principieel fout zijn om als middenveld uitsluitend de overheid aan de bal te laten.

drs. A. Rutgers van der Loeff
NCW-secretaris beleidsontwikkeling

Een verstard middenveld is een gevaar voor zichzelf, als voor de samenleving.

(foto Walter de Maar BV)

Polarisatie onvermijdelijk

Voorzitter S. Mares van de KNBTB voelt er niets voor om de nieuwe minister Van Aartsen van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij al bij voorbaat in een hokje te plaatsen, ook al is hij een onbekende in de agrarische sector. G. Doornbos, voorzitter van de CBTB wil niet op voorhand een negatief oordeel vellen. Maar volgens hem schat het huidige kabinet het enorme belang van de boeren en tuinders niet op de juiste waarde. De landbouworganisaties gaan zich voorbereiden op een andere manier van zaken doen met de overheid.

De landbouworganisaties hebben vorige week met diepe teleurstelling gereageerd op de onverwachte benoeming van topambtenaar Jozias van Aartsen tot minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij in het kabinet-Kok.

“Een gênante vertoning”, noemt voorzitter Mares van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond (KNBTB) de manier waarop is geleurd met de ministerspost. Toch zal de nieuwe bewindsman

toen ik de passages beter tot me liet doordringen, besepte ik dat deze verschrikkelijk vaag zijn. Zo wordt bijvoorbeeld genoemd de lastenverlichting voor het midden- en kleinbedrijf. Daar staat bij: ‘ook voor kleinere agrarische bedrijven’. Prachtig, zou je

denken. Maar waar hebben we het nu eigenlijk over. Praten we over de agrarische sector in zijn geheel of alleen over de kleine agrarische bedrijven. Daar ben ik niet uitgekomen.”

Ook de passages over de beleidsintensieve-

Mares is van mening dat Kok de vertaalslag naar de praktijk niet kan maken.

---

op een open en zakelijke manier tegemoet worden getreden.

“Van Aartsen”, zegt Mares, “is voor ons een onbekende, een onbeschreven blad. Ik heb er geen enkele behoefte aan om de man al een etiket op te plakken. Dat is niet eerlijk en dat verdient hij ook niet. Ik heb begrepen dat hij bestuurlijke capaciteiten heeft. Met zo’n man zou je in de land- en tuinbouw vooruit kunnen. Want als deze man in het kabinet bestuurlijk zijn partijtje kan meeblazen, kun je daar zeker je voordeel mee doen. Ik moet eerlijk zeggen, dat ik ook het liefst een CDA’er als minister had gehad, omdat wij ons daar historisch veel meer verwant mee voelen.”

Vertrouwen

Toch heeft het vertrouwen van de boerenorganisaties in het nieuwe kabinet reeds een flinke deuk opgelopen.

Mares: “Toen pas in tweede instantie in het regeerakkoord toch nog passages werden toegevoegd over de landbouw, dacht ik: mooi de deur gaat op een kier. Maar

S. Mares

ringen voor economische infrastructuur, natuur en milieu zijn volgens Mares niet concreet genoeg. "Het gaat om een bedrag van 600 miljoen gulden. Maar wat is dat nu precies voor een pot. Ik zou wel eens willen weten of we als landbouwsector uit die pot kunnen claimen. Ook is het volgens mij volledig tegenstrijdig met de aangekondigde bezuinigingen voor de landinrichting, die de komende jaren oploopt van 10 tot 100 miljoen gulden."

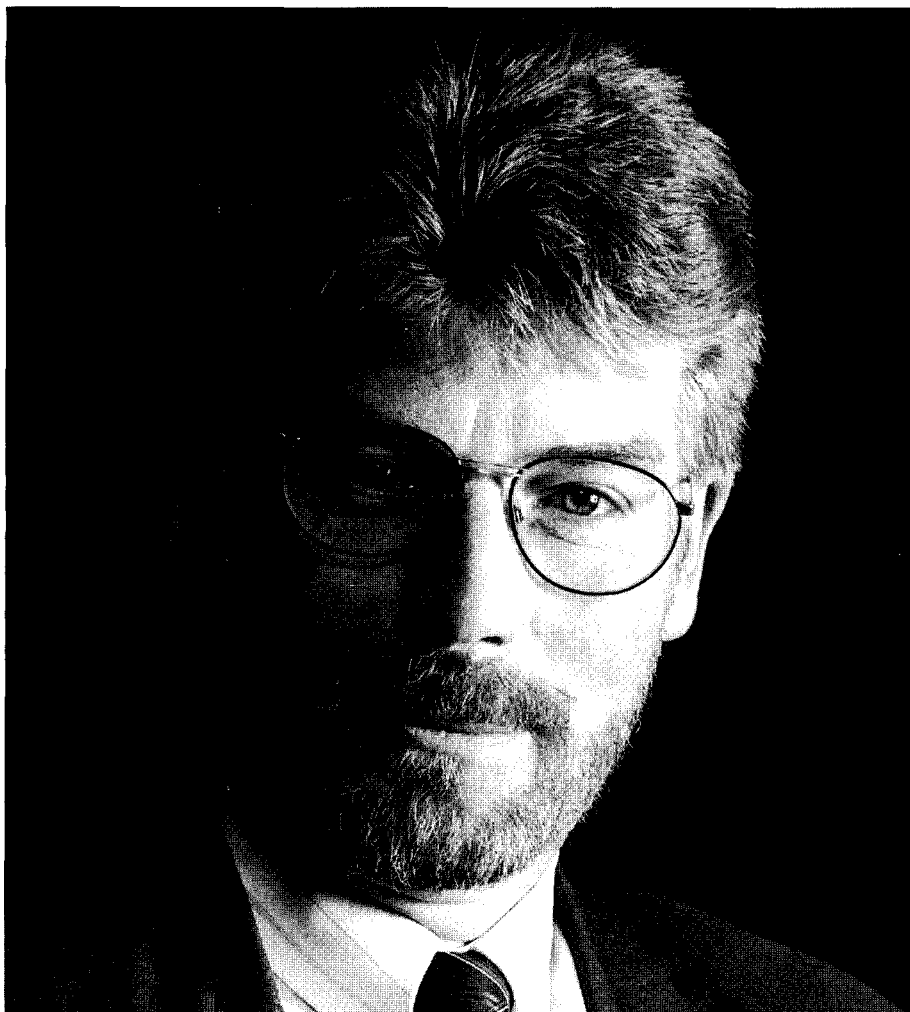
"Een derde punt waar ik moeite mee heb, is dat er staat dat bij de energiehffing vanaf 1996 bijzondere aandacht zal uitgaan naar de tuinbouw. Wat betekent dat? Dat kan positief of negatief uitwerken. Je kunt het natuurlijk positief uitleggen in de zin van: de tuinbouw is vrijgesteld van de heffing. Maar dat staat er niet. Het is prachtig dat ze het er bij gezet hebben, maar ik ben er eerlijk gezegd niet veel wijzer van geworden."

Mares had graag gezien dat het nieuwe kabinet het belang van de land- en tuinbouw in de meest brede zin van het woord had erkend. "En dan niet alleen de land- en tuinbouw als producent van voedsel, maar ook als een bedrijfstak die een actieve rol speelt in het landelijk gebied als we praten over milieu en natuurontwikkeling."

Hoopvol is Mares in elk geval over de titel die Kok aan zijn regeerakkoord heeft meegegeven 'Keuzes voor de toekomst'. "Dat sluit aan bij de discussie die wij al eerder met het CDA zijn aangegaan over de toedeling van verantwoordelijkheden. Kok is kennelijk op zoek naar een evenwicht tussen bescherming, collectieve verantwoordelijkheid en solidariteit enerzijds en zelfstandigheid en individuele verantwoordelijkheid anderzijds. Alleen kan hij vervolgens niet de vertaalslag maken naar de praktijk."

Doornbos, voorzitter van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB) vindt dat de nieuwe coalitie een grote aanslag pleegt op het vertrouwen van boeren en tuinders. Hij is van oordeel dat landbouw er bij 'paars' maar een beetje bijhangt. "In het regeerakkoord kwam de land- en tuinbouw niet voor. Pas op het laatste moment werden er een paar regels over de agrarische sector aan toegevoegd. Vervolgens blijkt geen van de partijen het departement van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te willen leiden. En dan heeft men ook nog de grootste moeite een minister te vinden."

Een deel van de kritiek kaatst ook terug op de landbouw zelf, geeft Doornbos toe. De Westlandse boerenvoorman Marius Varekamp kreeg de post op een presenteerblaadje aangeboden, maar weigerde. Doornbos: "Ik ken zijn overwegingen niet, maar ik kan me er wel wat bij voorstellen. Als landbouw hebben we op voorhand aangegeven dat er extra geld nodig is om nieuw beleid te voeren. Daar is echter geen ruimte voor. Vanuit die invalshoek is de weigering van Varekamp te begrijpen."

G. Doornbos

Miskenning

Volgens Doornbos is het nieuwe regeerakkoord een miskening van het enorme belang van de landbouw voor de bevordering van de welvaart en van het welzijn. "En dat voor een sector die mag worden beschouwd als een stuwende kracht van onze economie en een sector die tweederde van het Nederlandse grondgebied beslaat. Dat er onder druk uit de landbouw nog wat passages zijn ingefruitseld in de uiteindelijke tekst van het regeerakkoord zegt mij eerlijk gezegd niet zoveel. Nu staan er wat algemene zinsneden in. We moeten gewoon afwachten op de verdere invulling. Ik moet er overigens wel bij opmerken dat ook vorige regeerakkoorden tamelijk vaag waren."

Doornbos oordeelt niet op voorhand negatief over de nieuwe minister Van Aartsen. "We moeten hem op zijn daden beoordelen. Het zou best verfrissend kunnen zijn als er iemand van buiten komt. Maar aan de andere kant moet ik wel zeggen dat het kabinet een enorm risico neemt. Het terrein van landbouw is zo enorm breed. Je praat zowel over veeboeren als over champignonkwekers. En ook de onderwerpen waar de nieuwe minister mee te maken krijgt zijn legio. Denk aan het internationale GATT-akkoord, aan het Europese

landbouwbeleid, aan de mestproblematiek. Dat zijn stuk voor stuk enorme vraagstukken. Om die problemen adequaat aan te pakken, heb je een minister nodig die respectabel is voor de boeren. Dat is de enige manier om het vertrouwen weer terug te winnen."

Volgens Doornbos zal er meer polarisatie optreden in het overleg tussen kabinet en landbouworganisaties dan voorheen.

Met de komst van een kabinet zonder het CDA staat Nederland volgens Doornbos aan de vooravond van een heel nieuwe overlegstructuur. "Tot nu toe gingen we in het overleg tussen kabinet en de landbouworganisaties uit van het harmoniemodel. In de toekomst zullen we de zaken veel meer via transacties gaan regelen. Er zal veel meer polarisatie optreden. Op die toekomstige rol moeten wij ons duidelijk gaan voorbereiden."

Dick Aanen

Enneüs Heerma wil als fractievoorzitter

Voor de komende periode zijn drie doelstellingen van belang voor de CDA-fractie in de Tweede Kamer. Het gaat om de uitgangspunten en het verkiezingsprogramma en de aanbevelingen van het rapport-Gardeniers. Heerma zou zijn. "Thuis wordt ik niet als saai ervaren. Een volksvertegenwoordiger moet wel een beetje anders zijn."

Ik voelde me als bestuurder, als een vis in het water. Nu ben ik Kamerlid en gekozen als fractievoorzitter. Het is voor mij niet zo dat nu een jongensdroom in vervulling is gegaan. Als ik zelf een keuze had mogen maken waren anderen voor dit ambt in aanmerking gekomen. Helaas waren zij, Wim Deetman en Yvonne van Rooij, niet beschikbaar. In het besef dat een van de 34 fractieleden het toch zal moeten doen, ga ik goed gemotiveerd aan de slag."

Enneüs Heerma (49) werd door de CDA-fractie gekozen als opvolger van Elco Brinkman. Heerma werd geboren in Friesland en woont sinds zijn studietijd (politologie aan de Vrije Universiteit) in Amsterdam. Hij is gehuwd en heeft drie kinderen. Heerma heeft een langdurige politieke en bestuurlijke ervaring binnen het CDA en daarvoor in de ARP opgedaan. Hij was fractievoorzitter en vervolgens wethouder van economische zaken in Amsterdam. In de landelijke politiek kwam hij in 1986 als staatssecretaris van Buitenlandse handel. Vanwege het tussentijdse vertrek van staatssecretaris Brox werd hij staatssecretaris van Volkshuisvesting.

Het moment waarop Heerma tot het fractievoorzitterschap werd geroepen was bepaald niet prettig. Nog een beetje onwennig zittend in de statige werkkamer van zijn voorganger in het vroegere ministerie van Justitie, merkt hij op: "Het was een droevige week. Oud-fractievoorzitter en lijsttrekker Brinkman had ons zijn conclusie meegedeeld. Alles afwegende wilde hij geen voortzetting van de discussie over zijn persoon, om het herstel van de beweging niet in de weg te staan. Daarom wenste hij zijn voorzitterschap neer te leggen. Dat besluit moesten we respecteren, maar het stemde tevens tot droefheid. Dat wordt in de fractie vrij breed ervaren. Het was tegelijkertijd ook de week waarin de fractie, na een volwassen en realistische discussie, haar nieuwe voorzitter in unanimititeit koos. Ik realiseer mij de veranderende tijd: een groot verlies bij de verkiezingen van 3 mei, het rapport van de

commissie-Gardeniers, Lubbers weg uit het torentje en het CDA niet in de regering, maar in de oppositie. We staan voor een forse opgave met als kern, het vertrouwen te herstellen. De fractie wil dat samen doen met de partij en met de verschillende geleidingen in de partij."

De fractie koos Heerma voor de volle duur van deze nieuwe kabinetsperiode. Heerma: "Ik heb hierbij het advies van Brinkman opgevolgd, fractievoorzitter zijn voor de duur van deze kabinetsperiode; niet meer en niet minder. Met andere woorden, bij de volgende verkiezingen moet de partij in vrijheid zijn functie van kiesvereniging kunnen uitoefenen en uitmaken hoe de lijst er uitziet. Dus ook wie nummer één wordt. Ik sluit niets uit, maar ik wil er ook niet op vooruit lopen. Die last neem ik niet op mijn schouders. Op de aanbeveling van de commissie-Gardeniers breng ik een nuance aan waar de commissie stelt, dat de fractievoorzitter tevens politiek leider moet zijn. Ik erken dat bij de fractievoorzitter het primaat van de actuele politiek ligt en dat daar voor een groot deel de toon van de partij wordt gezet, maar ik vind dat die meer moet worden afgestemd met de fractievoorzitter van de Eerste Kamer en de delegatieleider van het Europees Parlement. Zo komt er ook meer samenhang. Dit is anders dan in de afgelopen jaren, waarin veel werd gesproken van kroonprins, opvolging en politiek leiderschap. Ik ben meer geneigd te spreken van politieke leiding dan van politiek leider."

Is het fractievoorzitterschap een functie waarin je wordt afgebrand?

Heerma: "Dat risico loop je altijd, maar als je daar een fundamentele angst voor hebt dan moet je het publieke erf niet betreden, want daar loop je in de kijker. Succes is niet verzekerd. De omstandigheden waaronder ik start maken het extra zwaar, maar tegelijkertijd zit daar ook de uitdaging in. Met elkaar en met de andere partijgeledingen handen en voeten geven aan die nieuwe fase, waarin de negatieve spiraal moet worden omgebogen. Er wordt veel

van ons verwacht en we moeten al snel aan het werk. De zwaarte voor mij is ook dat ik na de regeringsverklaring meteen de Bühne op moet. Dat wordt mijn maiden-speech als Kamerlid. Ik draai al wel acht jaar mee, maar dan vanachter de regeringstafel. Met oppositievoeren heb ik ervaring opgedaan in de gemeente-politiek van Amsterdam. Dat kan van pas komen."

Wat wordt de stijl van de nieuwe voorzitter? In de pers is zijn persoonlijkheid reeds ontleed. Er is geschreven dat de nieuwe stijl saai zou zijn en dat Heerma iemand vriendelijk lachend kan ophangen. Klopt dit beeld? "De fractie heeft geweten dat er een mens van vlees en bloed is aangesteld. Misschien moet ik - als bestuurder houd ik nogal van daden - meer geduld ontwikkelen. Als fractievoorzitter heb ik met 34 mensen te maken. Daar wil ik in investeren en geduld voor opbrengen; geduld om te luisteren. Als je de pers moet geloven

(foto Mieke Schilman)

Fractievoorzitter teamleider zijn

**Slagvaardig team worden in de oppositie, inhoud geven aan de politieke missie op basis van het Program
van de Fractie nemen. Een gesprek met de nieuwe CDA-fractievoorzitter, die er niet wakker van ligt dat hij saai
en eentoniger moet herkenbaar zijn en met twee benen op de grond staan."**

Ik ben ik een soort kloon van Jan de Koning en Bert de Vries, maar gelukkig is elk schepsel uniek. Ik denk dat ik mijzelf kan beschrijven als duidelijk, recht door zee ofwel rechtlijnig, en voorspelbaar. Die duidelijkheid valt goed te combineren met vriendelijkheid en openheid. Ik kan mij indenken dat sommige mensen mij saai vinden, maar daar lig ik niet wakker van. Thuis word ik niet als saai ervaren; ik wil gewoon mijzelf blijven. Een volksvertegenwoordiger moet herkenbaar zijn en met twee benen op de grond staan. Ik ben het met Gardeniers eens als wordt gesteld dat politiek meer is dan 'Den Haag'. Er mag geen sprake zijn van eenzijdig verkeer richting kiezer. Communicatie moet over en weer plaatsvinden. De tv kun je hier wel bij benutten, maar dat is niet voldoende."

Voor de komende periode heeft Heerma drie doelstellingen: het werken aan een

slagvaardig team aan de vooravond van de oppositierol; op basis van het Program van Uitgangspunten en het verkiezingsprogramma inhoud geven aan de politieke missie; inhoud geven aan de aanbevelingen van de commissie-Gardeniers zoals die op het terrein van de fractie zijn aangegeven. Bij deze doelstellingen zal het herstel van vertrouwen het leitmotiv zijn.

Over de fractie als slagvaardig team merkt Heerma het volgende op: "Beide woorden zijn belangrijk. Het woord team betekent dat een fractie meer moet zijn dan een federatie van kleine zelfstandigen. Het moet een team zijn dat op elkaar is ingespeeld. Bij alle 34 leden moet dit teambesef aanwezig zijn. Wij staan ervoor om het CDA-gedachtengoed uit te dragen op een vertrouwenwekkende manier, in nauwe samenhang en afstemming met de partij. Hierbij zullen we ons moeten buigen over de communicatie met de achterban, over bijvoorbeeld andere vormen van contact dan alleen de werkbezoeken.

Over het woord slagvaardigheid wil ik het volgende kwijt. Nu we niet in de regering zitten is ook onze positie als fractie veranderd. Bij regeringsdeelname heb je daar geestverwanten zitten en kun je als kamerfractie meer reageren als controlerend orgaan. Nu er geen bewindslieden meer zijn die deze voorhoede vormen, vormen onze 34 mensen de eerste linie. De missie die je te vervullen hebt in de oppositie is een geheel andere. Nu de macht van de coalitie er niet meer is voor het CDA, moeten we het vooral zoeken in de overtuigingskracht en slagvaardigheid. Dat is de meest natuurlijke macht."

Over die oppositierol van de fractie: "Ik merk dat er een geladenheid en emotionaliteit in de fractie is. Het voelt een beetje alsof je het afgewezen meisje bent. De keus is niet op jou gevallen. Om in voetbaltermen te spreken: je wordt uit het team gehaald en hebt de neiging verongelijkt te zijn en hard terug te trappen. Dat moeten we niet doen. We moeten inhoud geven aan die nieuwe rol en wel op een manier die men van het CDA gewend is: gouvernementeel. Dus eerder een luciferdoosje

op tafel neerleggen dan zelf het vuur aansteken. Ik proef Gardeniers ook zo dat wij - en de fractie is daar al mee bezig - veel nadrukkelijker onze uitgangspunten over het voetlicht moeten brengen en onze wortels en erflaters bezien. Daar horen woorden bij als verantwoordelijke samenleving, herijking van verantwoordelijkheden en een sobere overheid. Iets dat ik op Volkshuisvesting reeds in gang heb gezet door een andere wijze van financieren van de sociale woningbouw, waarbij de partners in die sector zelf verantwoordelijk worden. De CDA-fractie zal voortdurend in gesprek moeten zijn met onze wortels, het evangelie. Eigen verantwoordelijkheid van de mensen stimuleren, maar zeker ook zorg hebben voor de zwakke".

Hoewel de fractie op het moment van ter perse gaan van CD/Actueel nog de inhoudelijke discussie over het regeerakkoord moet voeren, wil Heerma wel kwijt dat hij de uitlating van Kok, dat het akkoord ook door het CDA uitgevoerd had kunnen worden, een academisch verhaal vindt. "Er is niet met het CDA onderhandeld. Wij hebben dan ook in het geheel geen binding met dit akkoord en hebben onze handen vrij. Wij zullen het kabinet constructief doch kritisch bejegenen. Onze oppositiestijl zal er niet een worden van dik hout zaagt men planken. De regeringsverklaring moet nog komen, maar het regeerakkoord is op veel punten nogal onduidelijk en niet ingevuld. Wij zullen op invulling en verduidelijking aandringen. Het stuk ademt verder een randstedelijke indruk. De landbouw komt er zeer bekaaid af. In dit veelkleurige land moet de indruk worden vermeden dat er maar twee centra zijn in Nederland, Den Haag en de Amsterdamse grachtengordel. Wij zullen het kabinet daar op bevragen. Nederland moet in zijn geheel gewoon goed bestuurd worden. Het is niet zo dat alleen het CDA dat zou kunnen en dat het verboden is dat Kok het goed gaat doen. Wij hebben onze twijfels over de deugdelijkheid van het cement en zullen het kabinet op zijn daden beoordelen."

Marianne Fennema

Het CDA als brede volkspartij

Om herhaling van de recente verkiezingsdebacle te voorkomen moet aan een aantal fundamentele voorwaarden zijn voldaan. Het is essentieel dat we het eens zijn over de christen-democratische identiteit van het CDA. Het christelijk-sociale gezicht van het CDA moet duidelijk in het politieke beleid doorklinken. Daar een breed draagvlak vanuit de burgers is vereist, moeten de politieke uitgangspunten van het CDA zoveel mogelijk kiezers aanspreken, ook op de lange termijn, ondanks de voortschrijdende secularisatie in Nederland. De laatste tijd gaan er veel stemmen op om de C van het CDA een sterker accent te geven. Zorgvuldigheid is hierbij geboden. Het te sterk accentueren van de C kan bij veel burgers contraproductief werken. De verdeeldheid onder de vele christelijke denominaties vormt geen toonbeeld van duidelijkheid. Vaak wordt onderschat hoeveel anti-CDA-gevoelens er onder de bevolking leven.

Velen die voor versterking van de C pleiten, hebben moeite met het functioneren van niet-christenen binnen het CDA.

Tegen dit standpunt moeten we ons met alle kracht verzetten. Het CDA moet open staan voor iedereen (christen of niet-christen) die zich kan verenigen met de politieke uitgangspunten van het CDA. Degeenen die moeite hebben met niet-christenen wil ik het volgende in overweging geven. Beseffen zij wel dat het hier gaat om meer dan de helft (en zelfs een groeiende groep) van de Nederlandse bevolking die zij willen uitsluiten van participatie binnen het CDA? Beseffen ze wel dat meerdere kamerzetels van het CDA afkomstig zijn van niet-christelijke kiezers?

Ons past als christen-democraten bescheidenheid en een grote verantwoordelijkheid om de C op een goede wijze waar te maken. Een christen-democraat hoort zich verre te houden van enigerlei vorm van hoogmoed, betweterigheid of superioriteitsgevoelens jegens medeburgers. We moeten er voor oppassen bij andersdenkenden de indruk te wekken dat christenen een soort superieure wezens zijn. In een multiculturele samenleving is respect voor andere levensovertuigingen essentieel. Grote groepen Nederlandse burgers van een politieke partij uitsluiten op basis van hun geloofsovertuiging is discriminerend en dus uit den boze. Het CDA moet juist naar buiten toe zoveel sympathie uitstralen dat men er graag bij wil horen. Gaat het bij het CDA om de keuze tussen een volkspartij of een confessionele getuigenispartij, dan moet de brede volkspartij volmondig onze keuze zijn. Hierover mag geen verdeeldheid binnen het CDA bestaan. Eensgezind moeten we staan voor een CDA gericht op alle mensen.

Terecht kan men de vraag stellen: Als het CDA een open partij is, waar blijft dan de

Het CDA is er vóór en dóór burgers, zonder onderscheid.

C? Zal de C verwateren? Nee, de C duidt aan dat de politieke uitgangspunten van het CDA afgeleid zijn van het Evangelie. Christen-zijn is een levenshouding, gekenmerkt door christelijke waarden als gerechtigheid, naastenliefde, barmhartigheid, solidariteit, burgerzin, saamhorigheid, gespreide verantwoordelijkheid en rentmeesterschap. Deze levenshouding is niet alleen voorbehouden aan mensen die zich christenen noemen, maar spreekt ook andere mensen aan. Het CDA is geen geloofs-gemeenschap, maar een politieke partij die zich richt tot iedere burger zonder onderscheid. Een christen-democraat is niet een schriftgeleerde die de Bijbel als politiek handboek gebruikt, maar wel iemand die samen met andersdenkenden wil bouwen aan een verantwoordelijke samenleving. Het CDA is er vóór en dóór burgers, zonder onderscheid. Als we de C in verband brengen met eerdergenoemde christelijke levenshouding, dan heeft het CDA alle kansen om weer de grootste partij te worden en te blijven. Naast de trouwe aanhang, zijn CDA-kiezers en potentiële leden te vinden in kringen van de groeiende groep niet-christenen zowel als die christenen die in het verleden niet op het CDA hebben gestemd.

Het CDA heeft goede uitgangspunten en een goed programma. Het CDA wil samen met anderen bouwen aan een samenleving, waarin voor allen een menswaardige plaats is toebedeeld, waarin de overheid een schild is voor de zwakken, waarin gerechtigheid heerst, waarin mensen boodschap

hebben aan elkaar, waarin mensen zorgen voor een schoon milieu, zich samen verantwoordelijk voelen voor het werken aan en in stand houden van een harmonische samenleving, waarin men zich veilig voelt en waarin mensen in vrede en met respect voor elkaar samen leven. De uitgangspunten van het CDA als politieke vertaling van christelijke waarden moeten voor vele Nederlandse burgers voldoende basis zijn om van het CDA een grote brede volkspartij te maken. Hierbij moeten we permanent werken aan een duidelijke uitleg van de uitgangspunten van het CDA, verbetering van de beeldvorming naar de burger en herkenbaarheid van de christen-democratische uitgangspunten in het politieke beleid.

A.F. Schwartz
Delft

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Enerverende week

Het was een enerverende week. Lubbers Weg, Brinkman weg en paars aan de macht. Sommigen zien hier voor het CDA de kans liggen om de VVD 'rechts in te halen' en zo het Duitse CDU-model te kunnen volgen; een rechts van het midden staande volkspartij, waar de christelijke identiteit nog slechts een ondergeschikt karakter heeft.

Anderen kiezen juist voor een hernieuwde oriëntatie op ons gedachtengoed in het Program van Uitgangspunten en over de verantwoordelijke samenleving, waarbij de daarin verwoorde visie op mens en samenleving nadrukkelijker moet worden uitgedragen door onze politieke vertegenwoordigers. De conclusies van de commissie-Gardeniers wijzen erop, dat deze tweede lijn door een grote meerderheid van de achterban wordt gedeeld.

De vraag die zich vervolgens opwerpt, is hoe een dergelijke ideologische en politieke lijn zich laat vertalen in het voeren van oppositie tegen een links liberaal kabinet. De traditionele links-rechts-schema's zijn immers aan erosie onderhevig.

Dat de bevlogen en tegelijkertijd pragmatische Enneüs Heerma afgelopen week als fractievoorzitter is gekozen, markeert een nieuwe start. Zoals Het Financiële Dagblad onlangs verwoordde: "Heerma is geen politicus die via de media een politiek spel bedrijft en zijn tegenstander vloert door het appelleren aan beelden en gevoelens. Veel meer is hij de man van het inhoudelijk debat, die vindt dat de politieke tegenstellingen in de Kamer uitgevochten moeten worden aan de hand van steekhoudende argumenten." Het Financiële Dagblad concludeert dan ook dat Heerma iemand is die als oppositieleider premier Kok en zijn ploeg goed partij zal kunnen geven.

Zo zou ook de oppositierol van het CDA moeten zijn. Het debat aangaan met het paarse kabinet en de regeringsfracties op basis van het eigen CDA-programa en de eigen CDA-visie op mens en samenleving via inhoudelijke argumentatie, zodat er weer een boeiend schouwspel ontstaat in Den Haag en het de kiezers weer duidelijk is waar het CDA voor staat.

Het helpt zeker dat Heerma in de Amsterdamse gemeenteraad ervaring heeft opgedaan met oppositie tegenover een paars front. Hij heeft daar begrepen dat ongenoemd oppositie voeren de paarse partijen steeds meer in elkaars armen drijft. En dat het mogelijk is om met een uitgebalancheerde oppositie de spanningen tussen deze partijen te versterken en toch de eigen koers en eigen standpunten helder overeind te houden. Daarbij zal de fractie zeker rekening moeten houden met de uitkomsten van de commissie-Gardeniers. Op basis van talloze gesprekken en honderden brieven van leden en afdelingen concludeerde zij dat het sociale gezicht van het CDA en haar levensbeschouwelijke identiteit volgens de CDA-achterban weer meer nadruk

moet krijgen. Met Heerma als nieuwe fractievoorzitter is daar in ieder geval een goede basis voor gelegd.

Paars en sociale zekerheid

Met meer dan gemiddelde belangstelling is uitgekeken naar de keuzen voor de toekomst in het regeerakkoord ten aanzien van de sociale zekerheid. Dat ook op dit ideologisch gevoelige terrein een akkoord is gesloten, is een compliment waard aan formateur Kok, maar tevens toont het aan dat de marges juist heden ten dage 'smal' zijn. De uitgangspunten zijn onomstreden: sociale zekerheid voor wie het echt nodig heeft; actie tegen de uitholling van het huidige systeem als gevolg van het groeiende aantal inactieven; de noodzaak tot grotere spreiding van verantwoordelijkheden voor financiering en uitvoering. Gezien de nog altijd bestaande ideologische gevoeligheden bij zowel PvdA als VVD, is het niet verwonderlijk dat het kabinet weliswaar een aantal concrete voornemens heeft, maar tegelijkertijd een studiepaauze inlast om "grondig na te denken over de vereisten waaraan ons sociaal stelsel op de langere termijn zal moeten voldoen". Dat bij deze coalitie die toekomstgerichte beleidsvisie nog niet bestaat, moge blijken uit verschillende onderdelen van het regeerakkoord die schommelen tussen harde maatregelen en besluiteloosheid. Hoogte en duur van uitkeringen worden vooralsnog niet ter discussie gesteld, maar in 1996 is het mogelijk dat "het kabinet zich zal beraden op maatregelen om het beleid alsnog te doen slagen". Met dat uitgangspunt zoeken de regeringspartijen het in andere wijzen van bezuinigen, door middel van de terug-

dringing van het aantal uitkeringsgerechtigden. Verscherping van toegangscriteria (met name de WW, de kinderbijslag en de nabestaandenregelingen), het verleggen van verantwoordelijkheden (ZW en WAO) en nog wat vage toezeggingen (de koppeling) lijken de hoofdkenmerken.

De beperking van het recht op kinderbijslag tot het tweede kind, het sterk verminderen van de AOW-toeslag ingeval de partner jonger is dan 65 jaar en de verscherping van de criteria voor het recht op WW behoren tot de botte en weinig principiële voorstellen die waarschijnlijk veel verzet zullen oproepen. Het kabinet verwacht veel van de privatisering van de Ziektewet en de introductie van de ruimte tot premiedifferentiatie en concurrentie bij de uitvoering van de WAO. Het maakt niet duidelijk op welke wijze de door haar gewenste grotere verantwoordelijkheid aan werkgevers, werknemers en de al dan niet commerciële uitvoeringsorganisaties wordt gerealiseerd. Ten aanzien van de koppeling van uitkeringen (waaronder de AOW) aan de gemiddelde welvaartsontwikkeling biedt het regeerakkoord mistige toezeggingen. In 1995 geen koppeling; van 1996 tot 1998 "een gemiddeld genomen halve koppeling"; van jaar tot jaar wordt zelfstandig beslist. Het is tekenend dat de regeringspartijen impliciet terugkomen op de grote broek die zij tijdens de verkiezingscampagne hadden aangeetrokken.

In hoeverre later in deze kabinetsperiode keuzen gemaakt zullen worden die getuigen van meer visie, is een kwestie van afwachten. Vooralsnog blijkt niet dat het kabinet-Kok in staat is om tot een fundamentele (en broodnodige) vernieuwing van het stelsel van sociale zekerheid te komen. Veeleer worden de kool en de geit gespaard.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar je mag als CDA toch ook best een beetje trots zijn dat die kinderen een tijdje zelf op het huis willen gaan passen. "Gaan jullie nou maar rustig weg - wij redden ons heus wel." Dat is vast ook wel zo, maar het overvalt je toch nog; het lijkt nog zo kort geleden dat ze nog om de beurt je hand kwamen vasthouden. En nu helemaal alles zelf doen en er zijn toch van die wildebrassen bij.

Het is maar goed, dat Wim de leiding heeft, die heeft wel overwicht. Wat is Wim groot geworden. Een paar jaar geleden hadden zijn eigen vrienden niet veel fiducia in hem en zijn we nog met hem naar een testbureau geweest. En nu maakt-ie zelf de corvee-roosters en ze luisteren allemaal naar hem. Niet steeds omkijken, hoor als we weglopen. En ook niet steeds opbellen en brieven schrijven of het wel goed gaat. In het begin luisteren ze toch niet. En vooral niet vitten als er 'es wat fout gaat. Laat ze nou maar even. We kunnen beter flink genieten en veel reisjes maken, het hele land door, bij kennissen langs. We hebben dat al zo vaak beloofd. We zouden altijd nog 'es naar Leeuwarden en naar Maastricht. En nu we even niet op de winkel hoeven te letten kunnen we ook 'es rustig nadenken over hoe het straks moet en een goed boek lezen. En misschien hebben we dan ook weer wat meer tijd voor elkaar. Dat kan heel vruchtbaar zijn.

Op het Binnenhof hebben we voorlopig even niets te zoeken.

Sociaal-economisch beleid

Het komend najaar houdt de CDJA-raad zich bezig met een raadsstuk dat een soort totaalbeeld schetst van het sociaal-economisch beleid in ons land. Op heldere wijze wordt de huidige situatie van de arbeidsmarkt, de internationale economie en de sociale zekerheid in Nederland benaderd vanuit christen-democratisch perspectief. Op sommige punten is een aardige vergelijking mogelijk met de plannen in het regeerakkoord voor het paarse kabinet.

Het raadsstuk is gebaseerd op het streven van het CDJA naar een markteconomie waarin alle burgers voldoende oentplooiingskansen wordt geboden en waarin geen wissel wordt getrokken op toekomstige generaties. Zo dient de overheidsschuld niet te worden doorgeschoven naar volgende generaties; het financieringstekort moet op korte termijn terug naar nul procent en de overheidsschuld (nu nog 82 % van het Bruto Binnenlands Produkt) dient te dalen naar 50 % voordat het aardgas uit de Nederlandse bodem op is.

Een solide financieel beleid is gebaseerd op het principe 'alleen lenen om te investeren', dit wordt de 'gulden financieringsregel' genoemd.

Een ander punt is dat economie en milieu meer in overeenstemming met elkaar moeten worden gebracht. In dat kader moeten heffingen in de BTW-sfeer via de producten direct worden doorberekend aan de (binnenlandse) consument. De exportpositie hoeft niet in gevaar te komen omdat de BTW-heffing niet aan de buitenlandse klanten wordt doorberekend.

Aangezien het BTW-beleid grotendeels Europees wordt bepaald, dient deze ecotax ook op Europees niveau te worden gecoördineerd. Het principe 'de vervuiler betaalt' werkt niet altijd. Om dit in de toekomst te verbeteren is de invoering van een verplichte verzekering van bedrijven tegen (eventuele) milieuschade mogelijk. Zo is het inderdaad de vervuiler die betaalt en niet de belastingbetaler!

De vermogensbelasting moet worden afgeschaft; binnen de inkomstenbelasting komt er een belasting op inkomen uit vermogen. Tenslotte constateert het CDJA dat de huidige kinderbijslag vooral bij de laagste inkomens onvoldoende is om de kosten van het opgroeien en de opvoeding te betalen. Daarom geeft zij de voorkeur aan kinderbijslag die voor het eerste kind meer kostendekkend is dan op dit moment. Vanaf het derde kind dient de kinderbijslag geleidelijk te worden afgebouwd omdat kinderen weliswaar belangrijk zijn voor de continuïteit van het bestaan maar de ogen niet kunnen worden gesloten voor de overbevolking.

Arbeidsmarkt en sociale zekerheid

Naast economische structuurmaatregelen spreekt het raadsstuk zich ook uit over werkenden en niet-werkenden in de samenleving. Arbeid is geen doel-op-zich, maar wél is welvaarts groei door een grotere werkzame beroepsbevolking noodzakelijk om juist aan hen, die niet in staat

zijn te werken, aandacht te kunnen blijven besteden. Zo maakt de mens zich door middel van arbeid dienstbaar aan de samenleving. Betaald werk is niet zaligmakend; het bieden van perspectief aan werklozen staat centraal. Omdat betaalde en onbetaalde arbeid door het CDJA gelijk worden gewaardeerd, kan dit perspectief bieden in zowel betaald werk als ook vrijwilligerswerk, verzorgende taken of collectieve regelingen als Jeugdwerkgarantieplan (JWG) en banenpool.

Omdat het Jeugdwerkgarantieplan (voor jonge werklozen beneden de 21 jaar) op een aantal praktische problemen stuit, moet het voortaan worden gekoppeld aan het leerlingwezen. De jongere krijgt dan de keuze voor een baan via het JWG of een leer- en werkplek in het leerlingwezen. De jongere heeft een beter opleidingsniveau en wordt aangespoord tot zelfredzaamheid. Ook is het mogelijk door dit voorstel het aantal moeilijk vervulbare vacatures terug te dringen, terwijl het de overheid in totaal minder geld kost.

Het sociale zekerheidssysteem in ons land was aanvankelijk bedoeld als aanvullende hulp voor de zwakkeren in de samenleving. Het is nu verworpen tot een systeem van voorzieningen waar het overgrote deel van de Nederlandse bevolking van profiteert. Geld komt terecht bij diegenen voor wie het niet bedoeld was en zo wordt deze verzorgingsstaat onbetaalbaar.

Het CDJA vindt dat sociale voorzieningen dienen te worden beschouwd als een tijdelijke opvang in situaties dat personen buiten hun schuld om niet in eigen onderhoud kunnen voorzien. De beste sociale voorziening is nog altijd het hebben van werk. Werkloosheid blijft echter een onverzekerbaar risico. Daarom verwerpt het CDJA het 'ministelsel' maar is wél voorstander van een beperking van de duur van de werkloosheidsuitkering. Werklozen kunnen worden verplicht mee te werken aan om-, her- of bijscholing.

Werkgevers en werknemers moet de verantwoordelijkheid over de uitvoering van de WAO worden afgenomen. Er wordt een zelfstandige onafhankelijke instantie ingesteld die keurings- en reïntegratieprocedures opstellen die zowel de uitvoerders als de ingehuurde deskundigen binden.

Tenslotte stelt het CDJA vast dat de Algemene Ouderdomswet (AOW) door de toenemende vergrijzing onbetaalbaar wordt. Alleen diegenen die zelf niet in staat zijn via een particuliere maatschappij een oudedagsvoorziening op te bouwen, komen nog in aanmerking voor een staatspensioen. Er hoeft uiteraard ook geen AOW-premie meer te worden betaald.

Kortom, met dit raadsstuk beoogt het CDJA de Nederlandse verzorgingsstaat om te bouwen tot een opvangstaat waarin sociale voorzieningen terecht komen bij diegenen voor wie ze zijn bedoeld.

Horzel

Elco Brinkman is gevallen. Aan de carrière van de 46-jarige CDA-toppoliticus is een vroegtijdig einde gekomen. Het zondagskind kan nu gaan genieten van de rust en stilte in de luwte van het kamerlidmaatschap. Brinkman is het eerste echte slachtoffer van het rapport van de commissie-Gardeniers. Eén van de aanbevelingen van de commissie was dat de politiek leider fractievoorzitter in de Tweede Kamer is. En als je dan als fractievoorzitter op onvoldoende steun in de partij kunt rekenen, moet je dus ook als partijleider het veld ruimen. Het mes slijdt zo aan twee kanten. Een hard bestaan. Overigens zit er wat onredelijks in de aanbeveling van de commissie. Door de koppeling van het fractievoorzitterschap en partijleiderschap wordt de fractie in een moeilijke positie gemanoeuvreed. De fractie is niet meer vrij haar voorzitter te kiezen, omdat de gehele partij bij de benoeming van de partijleider betrokken zou moeten zijn. De facto staat de fractie op dit punt dus onder curatele van het partijbestuur en ander belangrijks. Leve de vrijheid van de kamerfractie.

De nieuwe partijleider zal het CDA in een duidelijke en ondubbelzinnige richting moeten sturen. Een fractievoorzitter die zich ruim kan profileren en zich niet zal laten intimideren door reeds afgevoelde dienaren van de Kroon. Laten we maar hopen dat Brinkman de komende tijd het CDA niet vanuit Leiden zal proberen te regeren. Aan één orakel, Hans Wiegel, heeft Nederland al genoeg. Of zou Elco te zijner tijd nog een nieuwe kans worden gegund in de landelijke politiek, zodat zijn vertrek slechts een slimme strategische zet is? We zullen zien.

Gerben Karszenberg

Eiko Smid

Duurzame ontwikkeling

Op 24 september congresseert de Landelijke Raad over het jaarthema Duurzame ontwikkeling. Die woorden betekenen dat een land zijn natuurlijke hulpbronnen, zoals water, energievoorraden, landbouwgronden en visgebieden zó gebruikt, dat zij ook beschikbaar blijven voor onze kindskinderen. In het CDA gebruiken we daarvoor de uitdrukking goed rentmeesterschap. De aarde is ons door God in beheer gegeven om het vruchtgebruik te genieten, maar het vruchtdragend vermogen in tact te laten. En dat vruchtgebruik moet ook ten goede komen aan alle mensen, niet alleen aan de Westerse wereld, die thans het grootste deel van de opbrengst van de natuurlijke hulpbronnen opsoupeert. Van goed rentmeesterschap is thans geen sprake. Enerzijds vanwege deze scheve verhoudingen in de wereld, anderzijds omdat de mens zich niet tot vruchtgebruik beperkt, maar ook het vruchtdragend vermogen van de aarde aantast. Wij zien dat in ons land bijvoorbeeld als de agrarische bedrijfstak niet anders kan boeren dan méér meststoffen in de grond te brengen, dan de grond zelf kan verwerken. Daarmee beschuldigen wij de boeren niet, zij kunnen economisch haast niet anders. Maar we moeten het wel constateren als we serieus zijn met goed, rentmeesterschap. Niet alleen de boeren zitten in dat parket, ook de consumenten en de verkeersdeelnemers. Het gebruik van verpakkingsmiddelen en het in onze economie nog noodzakelijke vrachtverkeer en privé-autogebruik zijn voorbeelden van hetzelfde dilemma. En ook de ondernemers worstelen met deze vraag: hoe kan ik mijn bedrijf verantwoord runnen in concurrentie met ondernemers elders in de wereld, die wellicht aan minder strenge milieuwetgeving gebonden zijn?

Goed beschouwd staan wij voor de noodzaak om het hele economische proces, inclusief het kopen en verbruiken van goederen in de huishoudens, te heroriënteren. Het zal zich moeten gaan voltrekken binnen randvoorwaarden, die het vruchtdragend vermogen van de natuur tegen aantasting en rooibouw beschermen. Zulke randvoorwaarden zijn inmiddels door de overheid geformuleerd. De Wet milieubeheer noemt ze 'grenswaarden'. De fosfaatnorm voor de landbouwers en de veetelers is zo een grenswaarde. De gemeentebesturen moeten bij het afgeven van vergunningen voor bedrijfsvoering deze grenswaarden in acht nemen. De grenswaarden zijn ook opgenomen als milieudoelstellingen in de convenanten die door de rijksoverheid zijn afgesloten met een veertiental bedrijfstakken, zoals de chemie, de metaal en zovoorts. De regering streeft ernaar dat deze waarden binnen één generatie in acht genomen worden. Dat betekent dat in ons land rond 2010 sprake zou zijn van duurzame ontwikkeling.

Of dat haalbaar is, moet blijken. Maar het is een goed doel en het is ook goed die termijn zo te stellen. Want dan laten wij aan onze kinderen een milieu achter, waarvan zij ook de vruchten kunnen plukken. Of het haalbaar wordt, hangt in belangrijke mate af van de inventiviteit van ondernemers en huishoudens. Er zullen andere technieken moeten worden uitgevonden en ingevoerd om te produceren, te distribueren, te consumeren en met het resterende afval om te gaan. In een aantal bedrijfstakken zijn al goede resultaten geboekt. De elektriciteitscentrales hebben hun uitstoot van verzurende stoffen al zeer sterk teruggebracht. Het autoverkeer is door de katalysator stukken schoner geworden. De gemeentebesturen experimenteren met nieuwe manieren van afvalreductie door de kosten van het ophalen van huisvuil meer afhankelijk te maken van de hoeveelheid afval, die burgers aanbieden. Gemakkelijk is het niet. Het grootste probleem is eigenlijk de vraag of iedereen tegelijk meedoet. Als mensen hun huisvuil gaan dumpen of naar goedkopere buurgemeenten brengen, als ondernemers moeten concurreren met bedrijven die het niet zo serieus menen met het milieu, als de overheid het verkeerde voorbeeld geeft, dan lukt het niet. Eigenlijk is de vraag dus: kunnen we in de Westerse wereld een cultuur ontwikkelen, waarin het milieubesef zo is verspreid, dat we met elkaar kunnen afspreken dat overal dezelfde milieu-eisen worden gesteld en nageleefd.

C.J. Klop
plaatsvervangend directeur WI

De centrale rol van vrouwen in het bevolkingsvraagstuk

'Bevolking en ontwikkeling' is het thema van een grote internationale conferentie, die van 5 tot 13 september aanstaande in Cairo wordt gehouden. Voor de derde keer sinds 1974 komen regeringsdelegaties en niet gouvernementele organisaties (NGO's) van de VN-landen bij elkaar. Zij bespreken de problemen die samenhangen met de groei van de wereldbevolking.

Een afzonderlijke internationale conferentie over het bevolkingsvraagstuk duidt erop dat er problemen zijn die om gezamenlijke inspanningen vragen. Waren er in 1950 2,5 miljard mensen op aarde, nu het dubbele aantal en volgens de berekeningen 10 miljard in 2050. De groei vindt vooral in de Derde Wereld plaats en houdt geen gelijke tred met de economische ontwikkeling daar. Kan de aarde alle mensen die geboren worden een waardig bestaan geven? Wordt de bevolkingsdruk het milieu niet teveel?

De ongelijke verdeling van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen komt ook hier

weer schrijnend aan het licht. Uit onderzoek blijkt dat het kinderaantal in landen met een langere levensverwachting, lage kindersterfte en geringe analfabetisme, daalt. Niet voor niets heet de conferentie dan ook 'Bevolking en ontwikkeling'. De groei van de bevolking is een probleem in relatie tot het ontwikkelingsperspectief van grote delen van onze wereld. Na Cairo volgen er binnen een jaar nog twee wereldconferenties: over sociale vraagstukken in maart 1995 en over de positie van vrouwen in september 1995. Twee extra mogelijkheden om het bevolkingsvraagstuk in te bedden in het bredere perspectief van duurzame ontwikkeling. Ook het CDA legt in het verkiezingsprogramma een relatie tussen bevolking en ontwikkeling: "Ontwikkelingsprogramma's die bewezen hebben een gunstig effect te hebben op de omvang van het bevolkingsvraagstuk worden gestimuleerd. Dit probleem dient niet op zich te worden beschouwd, maar moet worden bekeken in de gehele context, waaronder de gevolgen voor het milieu" (artikel V.5.11).

In veel ontwikkelingsprojecten is 'family planning' inmiddels wel een vast onderdeel. Vrouwen zijn de belangrijkste doelgroep voor deze projecten. Cruciaal is dat juist bij deze programma's de eigen verantwoordelijkheid van vrouwen en mannen voor het stichten van een gezin het uitgangspunt blijft. Daling van het geboortecijfer mag geen doel op zich zijn waarbij vrouwen het instrument zijn. Het doel moet zijn de keuzemogelijkheden van bestaan voor vrouwen te vergroten. Toetsing van de argumenten van 'family planning' moet in Cairo zeker aan de orde komen.

Vrouwen zijn een belangrijke groep bij het realiseren van oplossingen voor het bevolkingsvraagstuk. Hun zwakke sociaal-economische positie vormt voor hen een belemmering om invulling te geven aan de eigen verantwoordelijkheid. Er zijn tal van mogelijkheden om de positie van vrouwen te verbeteren.

Veel projecten staan of vallen met de participatie van de vrouwen zelf bij het ontwikkelen van beleid en het uitvoeren van de programma's. In de Derde Wereld zijn vrouwen nog niet zo sterk georganiseerd. Het ontbreekt dus vaak aan invloed op het officiële bevolkingsbeleid.

Het is te hopen dat de vrouwenorganisaties die er wel zijn in de Derde Wereld, in de gelegenheid worden (gesteld) om in Cairo aanwezig te zijn.

Zij kunnen het officiële regeringsstandpunt met eigen ervaringen aanvullen en bij organisaties uit een diversiteit van landen inspiratie opdoen. Dit kan ook de betekenis zijn van de aanwezigheid van het CDA in Cairo.

Mattanja de Boer
lid sectie buitenland Vrouwenberaad

Vertrek Brinkman

Voor de CDA-fractie was het een opmerkelijke zomer.

Het was de zomer van het rapport Gardeniërs waarin ook stevige aanbevelingen staan richting fractie op weg naar herstel van vertrouwen. Het was de zomer van de informatie en formatie die er uiteindelijk toeleidde dat het CDA voor het eerst na 1918 geen regeringsverantwoordelijkheid kreeg en oppositie moet gaan voeren. En het was de zomer waarin fractievoorzitter Elco Brinkman de beslissing nam het fractievoorzitterschap onherroepelijk neer te leggen. De fractie koos vervolgens uit haar midden Enneüs Heerma tot fractievoorzitter. Brinkman blijft als Kamerlid deel uit maken van de CDA-fractie. Kortom van vakantie houden kwam deze zomer weinig voor de CDA'ers. Men moest voortdurend paraat blijven voor fractie-overleg in de Kamer over de te nemen stappen in het informatie en formatieproces. Voor het aanbreken van het reces had Brinkman hen al verzocht in de nabijheid te blijven zodat in overleg met elkaar en in eensgezindheid de koers bepaald kon worden. In gezamenlijke verantwoordelijkheid bepalen hoe te opereren in een klimaat dat vooral paars was. Het was dan ook met teleurstelling dat de fractie kennis nam van het eindverslag van Kok (op 29 juli) waarin de formatie werd geadviseerd van een paarskabinet. Teleurstelling omdat de fractie tijdens het hele proces regeringsverantwoordelijkheid niet uit de weg is gegaan en zich steeds constructief opstelde. De fractie had dieproeve van Kok constructief bekeken en er leken - ook in de informatieve gesprekken - geen onoverkomelijke bezwaren te zijn

tegen het starten van formatie-onderhandelingen. Uit Koks eindverslag maakte de fractie op dat het voor Kok een moeilijk afwegingsproces was met welke partijen hij in zee zou willen gaan. Kennelijk was de blokkade van D66 jegens iets anders dan paars, zwaarwegender dan de overweging van de tweede partij van het land, het CDA. Op het uiteindelijke gepresenteerde regeerakkoord stelde de fractie dat het akkoord opmerkelijk veel overeenkomsten heeft met de eerste proeve van Kok, waartegen met name bij de VVD en D66 zoveel bezwaren hadden. Bij eerste lezing van het regeerakkoord viel het de fractie op dat ondanks het belang dat wordt gehecht aan de kerntaken toch aanzienlijk wordt bezuinigd op Defensie, Justitie en Verkeer en Waterstaat. Over de positie van de ouderen merkte de fractie op dat in verkiezingstijd door partijen beloften waren gedaan die nu moeilijk blijken om waar te maken.

Toen de formatie er vrijwel op zat kwam het moment waarop Brinkman zijn eigen functioneren wilde bezien. Op 16 augustus deelde hij de fractie mee dat hij alles afwegende zijn fractievoorzitterschap met onmiddellijke ingang wenste neer te leggen. Zijn besluit was onherroepelijk. Brinkman las in de fractievergadering zijn, hierbij afgedrukte, brief voor. In een toelichting zei hij dat het in de politiek niet alleen gaat om bestuurlijke en technische afwegingen maar ook om symboliek en verantwoordelijkheid in de zin van wie wordt het eerst aangesproken. "Daar zit van alles onder, achter en tussen, maar iemand met eenleidinggevende rol heeft een vooruitgeschoven positie ook in de belevingswereld. Dat betekent dat zo iemand zeker als hij of zij

16 augustus 1994
aan de Tweede Kamer fractie CDA

Beste fractieleden,
Nu de halve eeuw van de Tweede Kamer van de PvdA, VVD en D66 in zicht komt, bracht voor onze fractie en het CDA een nieuwe periode aan. In die periode zal hopelijk ook een wederzijds aanpak komen voor het herstel, bestuurs- en versiering van onze banden met het electoraat. Om met elkaar als politieke partij in verdragen de verhoudingen en opzichten een nieuwe start te kunnen maken, die vrij is van discussie over de uitvoering van eerder gemaakte afspraken en overeenkomsten, heb ik besloten met inzage van leden mijn fractievoorzitterschap neer te leggen. Mijn hoop is dat we met elkaar in het CDA een start zullen maken om weer te doen in verhouding van onze acties en in het belang van het land.

Af het stellen is,
Elco Brinkman

een dubbelfunctie heeft van voorzitter van de fractie en daarnaast de bredere functie van politiek leider, zich er in ieder geval van moet vergewissen dat er een zodanige mate van functioneren kan zijn, dat er niet telkens opnieuw discussie ontstaat over of zijn ogen of dan weer over de koers en dan weer over andere dingen. Je moet je werk gewoon kunnen doen. Brinkman's waarneming was dat er in de fractie, naast ook kritiek, voldoende steun was voor zijn functioneren, maar dat hij tegelijkertijd had waargenomen dat er desalniettemin voortdurend vragen aan de orde kwamen hoe het na de formatie verder moest. "Van die vragen heb ik verslag gedaan aan het fractiebestuur. Ik geloof niet dat het goed is voor een politieke beweging om in zo'n klimaat een nieuwe start te maken. Immers als het paarse kabinet er staat op de palestrap dan gaan we als partij ook een nieuwe start maken en ik vind dat dat gesymboliseerd behoort te zijn door een vrije marge voor het CDA om die start te kunnen maken." Brinkman gaf de fractie nog wel het advies om bij de keuze van een nieuwe fractievoorzitter deze niet nu al tot lijsttrekker te bombarderen. Brinkman achtte het kortom wenselijk voor de partij dat hij aftrad, om te voorkomen dat de partij in een sfeer van wankelmoedigheid en tweeslachtigheid moet opereren, terwijl die nieuwe start gemaakt moet wor-

(foto ANP)

den. "Ook al zegt de fractie dat het goed ging en mijn fractievoorzitterschap wenste te continueren, dan hoort het toch tot mijn verantwoordelijkheidsbesef dat je, als er een voortdurend debat blijft bestaan, zegt: een nieuwe koers, nieuwe mensen. Ik zeg dat zonder wrok. Ik blijf bereid mijn werk als kamerlid voornamelijk te doen en blijf beschikbaar voor de partij." Vice-fractievoorzitter Frans Wolters zei waardering en respect te hebben voor Brinkman's besluit. "Onder leiding van Brinkman heeft de fractie vijf jaar lang goed kunnen functioneren. Goede verhoudingen waren kenmerkend voor deze periode. Brinkman moest werken in een moeilijke periode. Voor en na de verkiezingen heeft hij de spankracht gehad door te gaan, gesteund door de fractie. Unaniem hebben we hem op 4 mei herkozen. Waardering is er omdat hij naar ons oordeel tijdens de informatie en de formatie goed heeft geopteerd. We hebben het gevoel dat zijn functioneren in deze periode voor wat de fractie betreft, geen aanleiding lag voor het genomen besluit. Respect is er omdat je op een gegeven moment toch op een kruising van wegen komt, waarbij je een besluit moet nemen. Dat besluit heeft Brinkman genomen en dat hebben wij te respecteren."

Reacties Kamerleden op aftreden Brinkman: Ank Bijleveld: "Persoonlijk vind ik het zeer tragisch. Het is niet om zijn persoon, want ik heb hem leren kennen als een reuze aardige man. Ik denk, luisterend naar geluiden uit de achterban dat je reëel moet zijn. Het vertrouwen nam na de verkiezingen niet toe, maar brokkelde verder af. Zeker nu we oppositie moeten gaan voeren moet er eensgezindheid zijn en dan is het onvermijdelijk dat er consequenties volgen." Wim Mateman: "Een menselijke tragedie. Dat een zo integer mens door een samenspel van politieke krachten zo beschadigd kan worden." Nancy Dankers: "Het woord drama is op zijn plaats en dan in de eerste plaats voor Brinkman zelf. Ik maak pas sinds de verkiezingen deel uit van de fractie. Ik kom uit het bedrijfsleven. Je denkt dan dat dat een harde wereld is. Nu, in de politiek gaat het er harder aan toe. Het onrechtvaardige dat ik er in zie is dat processen zijn losgeraakt, die ontrollen zich voor je ogen en er is geen grip meer op te krijgen. Gelet op de ontwikkelingen, het afnemend draagvlak in het land, was aftreden uiteindelijk onvermijdelijk." Hans Hillen: "Ik wil in de eerste plaats zeggen dat ik in toenemende mate bewondering heb gekregen voor het incasservermogen en de loyaliteit van Brinkman. Hij moest alle openstaande rekeningen betalen, ook die niet door hem waren geopend en hij bleef daarin zonder aarzelen correct, behield zijn humor en bleef trouw aan de CDA-doelstellingen. Door de omstandigheden waarin wij als CDA in zijn komen te verkeren is hij in een schijnwerper gekomen die hem persoonlijk noch de

(foto ANP)

politiek recht deed. De partij is aan hem verplicht."

Defensie

Reactie op aftreden Van der Vlis. Wim Mateman, woordvoerder Defensie, noemt het ontslag van chefstaf van de krijgsmacht Van der Vlis een zaak van diens eigen verantwoordelijkheid, maar zegt er ook respect en begrip voor te hebben. "Van der Vlis is een man die staat voor de zaak waarvoor hij is ingehuurd. De CDA-fractie heeft dan ook grote zorg. Want het is nogal niet een signaal als onze hoogste militair, die met inzet en overtuiging heeft meegewerkt aan herstructurering van de krijgsmacht, nu als goed geïnformeerd man zegt dat de kabinetsplannen voor bezuinigingen op Defensie, zich niet verdragen met de Prioriteitennota. Voor de CDA-fractie hangt dan de stombal uit." Mateman wijst er op dat destijds bij de vaststelling van de Prioriteitennota het CDA al zei dat er niet meer bezuinigd kon

worden bij Defensie. "Wij hebben de regering toen bevestigd en zijn uiteindelijk met tal van reserves akkoord gegaan. Toen waren we regeringspartij. Nu zeg ik dat als het nieuwe kabinet de basis onder de Prioriteitennota weghaalt het CDA daar bezwaar tegen zal maken. Niet alleen wij zitten met zorg, ook andere partijen. Ik ben benieuwd hoe dit moet gaan bedenken dat er in het kabinet nogal wat mensen zitten met een Defensie-achtergrond." Het nieuwe kabinet wil in 1995 een half miljard bezuinigen op Defensie en dit laten oplopen tot 900 miljoen in 1998. De passages daarover laten bovendien aanpassing toe zowel naar beneden als naar boven. Mateman wijst op geluiden vanuit belangenverenigingen die melden, dat er nog zoveel onbetaalde rekeningen (onder andere wegens vredesoperaties) zijn, dat het bezuinigingsbedrag zelfs wel kan oplopen tot 2 miljard in 1998.

Marianne Fennenma

Het was voor ons allen een moeilijke week

Mevrouw P.C. Lodders-Elfferich, waarnemend partijvoorzitter van het CDA, heeft met instemming kennis genomen van de keuze van de CDA-Tweede Kamerfractie ten aanzien van het fractievoorzitterschap door de heer E. Heerma.

“Deze keuze kan en wil het CDA in al zijn geledingen ten volle ondersteunen. De verwachting is gerechtvaardigd dat hij met de fractie en in samenwerking met de andere CDA-geledingen leiding kan geven aan het herstel van vertrouwen binnen en buiten het CDA.”

De waarnemend partijvoorzitter vertrouwt erop dat de CDA-fractie onder zijn leiding, met als basis het Program van Uitgangspunten en het CDA-verkiezingsprogramma, op een voor het CDA constructieve wijze het nieuwe kabinet tegemoet zal treden.

Na het aftreden van Elco Brinkman en de verkiezing van de nieuwe fractievoorzitter Enneüs Heerma heeft mevrouw Lodders schriftelijk alle afdelingen gewezen op het grote belang van betrokkenheid binnen het CDA.

Hiernaast volgt de inhoud van de brief.

Geachte mevrouw, mijnheer,

Op dinsdag 16 augustus jongstleden heeft Elco Brinkman zijn persoonlijke beslissing om het fractievoorzitterschap neer te leggen publiekelijk bekend gemaakt. U heeft hierover in de media kunnen vernemen.

Aan het einde van deze voor onze partij pijnlijke en moeilijke week hecht ik er aan u een en ander toe te lichten.

Nu de kabinetsformatie het einde nadert en een kabinet van PvdA, VVD en D66 in zicht komt, breekt voor onze partij en de Tweede Kamerfractie een nieuwe periode aan. In die periode zal een verdere aanzet moeten worden gegeven tot herstel, versteviging en vernieuwing van onze banden met het electoraat. Om daarvoor ruimte te scheppen is Elco Brinkman uiteindelijk tot de conclusie gekomen dat het beter voor onze partij zou zijn wanneer hij zijn fractievoorzitterschap zou neerleggen om, zoals hij zelf aan de fractie en het partijbestuur toelichtte, “met elkaar als politieke partij in verschillende geledingen en opzichten een nieuwe start te kunnen maken, die vrij is van discussie over de uitvoering van eerder gezamenlijk geformuleerde afspraken en opvattingen”.

De uiteindelijk genomen beslissing vraagt veel moed en incasseringsvermogen. Elco Brinkman heeft de afgelopen periode bewezen indringende en pijnlijke keuzes niet uit de weg te gaan ook wanneer het hemzelf betreft. Het bestuur heeft dan ook veel respect en waardering voor de moeilijke afweging die hij gemaakt heeft.

Elco Brinkman blijft lid van onze Tweede Kamerfractie en heeft laten weten beschikbaar te zijn voor de partij in enigerlei functie.

Wij hebben er het volste vertrouwen in dat de nieuw verkozen fractievoorzitter, Enneüs Heerma, in staat zal zijn om een nieuwe brug te slaan tussen de Tweede Kamerfractie en de leden en kiezers in het land. De zeer brede steun die hij van de fractie heeft gekregen is hiervoor een hoopgevend signaal. Echter, een fractievoorzitter kan het vanzelfsprekend niet alleen. Zoals de commissie-Gardeniers al heel treffend aangaf, is het onze gezamenlijke verantwoordelijkheid en opdracht om de christen-democratische koers van onze partij helder vorm te blijven geven. De nieuwe fractievoorzitter zal hierin een prominente rol spelen. Ik vertrouw er op dat wij ook op uw medewerking en inzet mogen rekenen, zodat wij, met het nieuwe politieke seizoen in het vooruitzicht, verder gestalte kunnen geven aan het noodzakelijke proces van herstel van het CDA. Dit is van belang mede met het oog op de komende Statenverkiezingen. Wanneer wij gezamenlijk de hand aan de ploeg slaan zal het ons zeker lukken.

*mr. P.C. Lodders-Elfferich
partijvoorzitter (wmd.)*

Agenda

Zaterdag 24 september

Jaarlijkse ledendag van het CDA-Vrouwenberaad

Plaats: de Reehorst, Bennekomseweg 24, Ede

Aanvang: 9.30 - 15.30 uur

Thema: 'Droom van een wereld'

Het is de start van het jaarthema over duurzame ontwikkeling.

Sprekers: Toos Jongma-Roelants, Kees Klop, Arend Vermaat, Vera Dam, Mayra Ordonez en Yvonne van Rooy.

Bijdrage: f 27,50 (zonder lunch f 17,50), door overmaking op gironummer 137000 van de Centrale Verrekenkas CDA Den Haag, onder vermelding van 'ledendag CDA-Vrouwenberaad'.

Zaterdag 8 oktober

De Eduardo Frei Stichting en de Nationale Commissie Ontwikkelingssamenwerking houden een conferentie met als thema: Hebben maatschappelijke organisaties toekomst?

Plaats: Hotel Central, Markt 51, 's-Hertogenbosch

Tijd: 10.00 - 17.00 uur

Sprekers: dr. J. van Laarhoven (voorzitter), drs. N. Schmelzer, mr. F. Houben, mr. J. van Gennip, ir. A. Latijnhouwers.

Aanmelden voor 23 september bij het secretariaat van de Eduardo Frei Stichting, telefoon 070-3424833.

Bijdrage: f 15,- (inclusief lunch) aan de zaal te voldoen.

Addertjes

- * Ergert u zich ook groen en geel aan paars?!
- * Lubbers laat zowel in de schatkist als in het CDA een grote leegte achter.
- * Kennelijk is Amsterdammer zijn tegenwoordig een minimum vereiste voor partijleiderschap.
- * In de politiek wordt men zowel beloond als bestraft voor dingen die men niet heeft gedaan.
- * Brinkman: Ik zag, men keek, ik verdween.

(foto Elzabet Veenendaal)

Paarse coalitie markeert einde tijdperk

Eindelijk is dan toch de paarse coalitie tot stand gekomen. Voor het eerst sedert 1918 maakt geen enkele christen-democraat deel uit van de regering van het Koninkrijk der Nederlanden. Is dit nu een typisch Nederlands verschijnsel of ontwaren we hier een structurele trend die zich ook elders in Europa ontwikkelt?

Het historisch dieptepunt van het CDA bij de jongste verkiezingen voor de Tweede Kamer is in West-Europa niet uniek. In landen waar de christen-democratie zeer sterk geworteld was, lijdt ze grote verliezen. In Vlaanderen is de CVP van 60% der stemmen geduideld naar 27% nu. In Italië is het percentage voor de christen-democraten teruggelopen van 38% naar iets meer dan 10%. Ook in Duitsland waar de christen-democraten nog zo machtig lijken, is het verval reeds begonnen. De 43,5% die behaald werd bij de vorige Bondsdagverkiezingen was toen reeds een dieptepunt. Absolute meerderheden in Sleeswijk-Holstein en Rijnland-Palts die men decennia-lang bezeten heeft, zijn verloren gegaan. Voor de volledigheid voeg ik er aan toe dat de pogingen de christen-democratie in Midden en Oost-Europa van de grond te tillen, (voorlopig) mislukt zijn.

De wortels van de christen-democratie in de genoemde landen zijn verschillend. In Duitsland en Italië is de christen-democratie te beschouwen als een reactie op de Tweede Wereldoorlog. Die reactie kleurt ook de christen-democratie in Duitsland, die zich - behalve christelijk - ook uitdrukkelijk conservatief en liberaal noemt. In Nederland en Vlaanderen zijn de achtergronden anders geweest. Hier speelden de christen-democratische partijen een grote rol in de strijd voor het bijzonder onderwijs en in de behoefte van de christelijke bevolkingsgroep aan sociale emancipatie. Beide doeleinden zijn reeds decennia geleden bereikt: het bijzonder onderwijs is financieel gelijkgesteld, en als christen wordt men in sociaal opzicht niet gediscrimineerd.

Ook aan wie werd verloren, stemmen Nederland en Vlaanderen overeen: het grootste gedeelte van het verlies komt ten goede aan de liberalen. In Nederland zijn de liberalen (VVD en D66) de electorale doodsvijand van het CDA!

In de hier geschetste constellatie kon de paarse coalitie tot stand komen. Deze coalitie is tegelijkertijd overwinning en nederlaag voor D66. Het is een overwinning omdat D66 het correctieve wetgevingsreferendum binnenhaalt en het CDA buiten de regering

houdt. Het is een nederlaag omdat D66 een Pyrrhus-overwinning heeft behaald.

Hoofddoel van D66 was de ontploffing van alle bestaande politieke partijen, nu moet men genoeg nemen met een coalitie waarvan PvdA en VVD reeds uitdrukkelijk verklaard hebben dat deze qua attitude niet fundamenteel afwijkt van voorgaande coalities.

Wat de invoering van het correctieve wetgevingsreferendum betreft, is duidelijk sprake van een trendbreuk. Voor het eerst in het bestaan van het Koninkrijk der Nederlanden kan een beslissing van de wetgever door de bevolking ongedaan worden gemaakt. Hier dient de mondige burger zich aan!

Die mondige burger - of liever het ontbreken van die mondige burger - treffen we ook aan in het rapport van de commissie-Gardeniërs. Op bladzijde 16 wordt gesteld dat het vooral de meer zelfbewuste jongere kiezers zijn met een meer dan gemiddeld sociaal gevoel en met een duidelijke waardering voor maatschappelijke en religieuze normen, die het CDA hebben verlaten. Van de ouderen wordt opgemerkt dat het vooral de meer zelfbewuste, mondige, sociaal voelende groep is, die het CDA de rug heeft toegekeerd. Het zal je maar gezegd worden als politieke partij! Gezien deze analyse ligt de remedie voor de hand. Van groot belang zijn de volgende passages.

“Het materiële, het economische en het rationele zijn gaan overheersen” (bladzijde 39). Inderdaad: de mens leeft niet bij ratio alleen. De kiezer is geen computer, doch een mens van vlees en bloed, die aangesproken wil worden door ideeën en idealen. En verder op (bladzijde 40) wordt de aanbeveling gedaan contacten te leggen met nieuwe organisaties in het maatschappelijk middenveld, zoals bijvoorbeeld Amnesty of Natuurmonumenten. Hier breekt het inzicht baan dat de mondige burger niet (uitsluitend) te vinden is in de klassieke organisaties van het maatschappelijk middenveld. Het paarse regeerakkoord staat haaks op deze aanbevelingen. Het wordt gedictieerd door de noodzaak om de EMU-norm, van 3% financieringsstekort te halen. Het staat dus haaks op de CDA-analyse van de mondige burger. Dit betekent dat de paarse coalitie niet het begin, doch het einde van een tijdperk markeert.

Prof. mr. dr. A. Postma
Eerste Kamerlid voor het CDA

Zonder vooringenomenheid dialoog met samenleving aangaan

Het rapport van de commissie-Gardeniers doet aanbevelingen voor verbetering van de communicatie;

zowel binnen het CDA als vanuit het CDA naar buiten. CD/Actueel vroeg vier partijbestuursleden

naar hun toekomstvisie omtrent deze aspecten. Inspelen op de veranderende structuren in de

samenleving blijkt daarbij de rode draad te zijn.

Partijpenningmeester **Bert Vroon** en directeur van het Opleidingsinstituut SBI training en advies onderkent dat de interne communicatie in het verleden niet optimaal was. "Ondanks dat er veel inhoudelijke thema's zijn aangereikt, bijvoorbeeld vanuit het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, is er nauwelijks publiek debat ontstaan. En als deze al ontstond, heeft dat niet geleid tot bijstelling van de CDA-standpunten. Een goede uitzondering hierop vormde de behandeling van het Program van Uitgangspunten. Bij de totstandkoming van het verkiezingsprogramma was dat veel minder het geval. Dat werd groots gepresenteerd in termen van een 'waterscheiding', enzovoort. Dat slaat op voorhand discussie dood want wie heeft dan de moed een kritische vraag te stellen?"

De Overijsselse kamerkringvoorzitter en burgemeester van Zwartsluis **Bernard Kobes** vindt het een hele klus om als kamerkring met 45 afdelingen gestalte te geven aan de onderlinge communicatie. "De opkomst op vergaderingen is lager dan zo'n 10 of 20 jaar geleden. De kiezer legt tegenwoordig andere accenten in zijn vrijetijdsbesteding en politieke betrokkenheid, ook al omdat de Haagse politici vrijwel iedere avond op de televisie zijn te zien."

De voorzitter van de kamerkring Haarlem en directeur van het religieuze televisieprogramma 'Hour of Power', **Joop Post** erkent ook dat er tot nu toe weinig ruimte voor discussie is geweest. "Alleen al vanwege de tijdsdruk, mochten we in het partijbestuur ja of nee zeggen tegen stukken die allerlei deskundigen hadden voorbereid."

Vroon: "In het verleden heeft het CDA zich te centralistisch opgesteld. Alles draaide om de vraag wat Den Haag er wel van zou vinden. We waren immers rege-

ringspartij."

Als verdere oorzaak ziet hij het succes van het tijdperk-Lubbers. "Het CDA beschikt over veel capabele mensen, maar de opinionleaders en policymakers zagen dat wat zij meenden, automatisch werd overgenomen. Een basisvoorwaarde voor communicatie is echter dat de partij haar opvattingen spiegelt aan die van anderen."

De Amsterdamse advocaat **Paul Russell:** "We moeten ervoor zorgen dat de geluiden die vanuit de achterban te horen zijn, doorklinken in de partij, in de Tweede Kamerfractie en in het parlement. Dat is ook een stimulans voor die achterban om mee te blijven doen. De huidige afwezigheid van het CDA in de regering heeft daarom ook voordelen. De onderscheidende accenten die we hebben op andere partijen kunnen we nu anders invullen."

Volgens **Vroon** werd ook bij de externe communicatie onvoldoende gelegenheid gegeven tot publiek debat. "Als je de adviesplicht van de SER ter discussie stelt, is het niet alleen netjes, maar ook nuttig om daarover vooraf in gesprek te gaan met de betrokkenen. Pas dan kun je werkelijk afwegingen maken en een overwogen besluit nemen. Je mag bovendien niet verzuimen het besluit uit te leggen en te verdedigen. Je moet laten zien wat er gebeurt met de inbreng die derden hebben gehad."

Nieuwe contacten

De komende jaren vragen volgens **Vroon** om een herprofilering van de contacten met het maatschappelijk middenveld. "De reguliere contacten met christelijke instanties hebben een meerwaarde en daarin moet je ook extra investeren."

Russell deelt die opvatting: "In gesprek zijn met bijvoorbeeld de kerken is enorm belangrijk. Je wordt van elke dialoog wijzer, er blijft altijd iets hangen van de inbreng van de ander, ook al zou je uiteindelijk moeten concluderen dat je het niet

eens bent met elkaar."

Ook **Kobes**, wil gaan werken aan de uitbouw van contacten met maatschappelijke organisaties. "We mogen niet aan de kant blijven staan. Kiezers spreken de politiek tegenwoordig op een andere manier aan. De politiek moet daar op reageren door ook de kiezers anders te benaderen. In Overijssel proberen we dat te doen door rekening te houden met de regionale verschillen binnen de provincie. Naast de reguliere contacten tussen de CDA-gedeputeerden met bijvoorbeeld de boerenstandsorganisaties zoeken we nu ook contact met organisaties als Natuurmonumenten."

Volgens **Post** verschuift de beleving door burgers van de democratie zich van politieke partijen naar organisaties die dichter bij de interesse-sfeer liggen van de burgers, zoals Rode Kruis, Amnesty, enzovoort.

Vroon: "Er zijn talloze instituties waarmee nu nog slechts marginale contacten bestaan. Denk aan Amnesty, Greenpeace, maar ook de Evangelische Alliantie. Er moet dus ook aandacht komen voor minder voor de hand liggende organisaties. Er is een corps vrijwilligers binnen het CDA dat bereid is hierin energie te steken, dat moet je dan ook benutten. Via toevoeging van een partijbestuurslid en een kamerlid kan de politieke vertaling naar de partijorganisatie worden gewaarborgd."

Afdelingen activeren

Op de vraag hoe de discussie binnen het CDA meer vorm zou kunnen krijgen, zegt **Vroon:** "Met name afdelingen moeten de discussie reactiveren. Het publieke debat moet decentraal worden vormgegeven. Als je dat wilt sturen vanuit het partijbureau lukt dat niet."

Russell bepleit het regelmatig organiseren van grotere manifestaties en evenementen op regionaal niveau, waar enerzijds wordt geluisterd naar de achterban en anderzijds

wordt uitgelegd waar het CDA mee bezig is. Vaak valt het reguliere bezoek van de gewone afdelings- en kamerkringvergaderingen tegen en zie je altijd dezelfde gezichten. "We moeten ruis in de communicatie voorkomen en de partij mag niet op een andere golflengte terecht komen dan degenen waarvoor de boodschap bedoeld is. Je moet duidelijk maken wat men wel en niet van het CDA mag verwachten. Als een verkeerd verwachtingspatroon wordt gecreëerd, komt de loyaliteit van de achterban in het gedrang."

Volgens **Post** is het van belang dat discussie vanuit de basis wordt gevoed. Binnen zijn kamerkring worden regelmatig werkbezoeken afgelegd. Daaronder waren niet alleen bezoeken aan Schiphol, de Hilversumse omroepen, de Aalsmeerse bloemenveiling of Hoogovens, maar ook wijk- en dorpsraden. Tevens houdt de afdeling Velsen, waarvan **Post** bijna 10 jaar voorzitter was, regelmatig informele brainstormbijeenkomsten met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. "Ze worden goed bezocht en de gastsprekers voelen zich vereerd en ervaren het als nuttig om dergelijke bijeenkomsten bij te wonen. Ook voor het doorsnee lid zijn dergelijke bijeenkomsten een uitstekende gelegenheid zijn ei kwijt te kunnen. Met de inbreng die ze hebben wordt ook iets gedaan, er wordt daadwerkelijk en serieus geluisterd."

Volgens **Post** zijn er veel CDA-leden bereid iets voor de partij te doen. Hij zou graag zien dat de kamerkringen verder worden opgetuigd. "Met een pool van vrijwilligers voor eenvoudige werkzaamheden

op het partijbureau, is veel geld te besparen. Als dat wordt gestoken in versterking van de kamerkringsteunpunten, kunnen deze decentraal veel effectiever opereren."

In Overijssel heeft men naar aanleiding van het rapport 'Politiek dicht bij mensen' al een start gemaakt met een decentrale aanpak, mede vanwege de electorale concurrentie van lokale belangengroeperingen. **Kobes**: "We hebben de provincie opgedeeld in 12 subregio's die overigens geen formele status hebben. In iedere regio zijn een lid van het algemeen bestuur en twee statenleden belast met de contacten met de afdelingen in de regio. Zij zijn intermediair en aanspreekpunt. Daardoor is er sprake van de uitwisseling van informatie en wordt het wederzijds vertrouwen versterkt."

Ledenraadpleging

Over de ledenraadpleging die de commissie-Gardeniers heeft voorgesteld is **Vroon** redelijk positief. "Er worden al voldoende meningen gepeild door allerlei bureaus. Maar bij de aanwijzing van personen of belangrijke politieke kwesties zou het best de moeite van het proberen waard zijn." Ook vindt **Post** het idee niet slecht: "Als leden al een vergadering bezoeken, is er vaak drempelvrees om iets te zeggen. Een ledenraadpleging heeft echter alleen dan nut, als de partij bereid is het standpunt bij te stellen aan de uitkomst van de raadpleging."

Rol partijbestuur

Verder is volgens **Vroon** een veelkleurig geschakeerd partijbestuur nodig. "Het

CDA moet weer leuk en spannend worden met volop discussie. Mensen voelen haar-scherp aan of een thema open ligt, of is dichtgetimmerd en er alleen nog als een verplicht nummer om een mening wordt gevraagd."

De huidige vormgeving van het partijbestuur moet volgens **Post** op de helling. "Formeel zitten de leden van het partijbestuur er op persoonlijke titel, maar zo zou ik niet kunnen functioneren. Ik beschouw mezelf als vertolker van de meningen binnen mijn kamerkring. Binnen het partijbestuur zou eigenlijk meer accent moeten komen op de rol van de kamerkringvoorzitters. Zij dienen de schakel te zijn tussen de top en de basis. Het partijbestuur is nu nog te weinig een afspiegeling van de basis."

Kobes daarentegen zou het verkeerd vinden als er teveel verantwoordelijkheid op de schouders van één persoon terecht komt. "Over de positie van de vrijgekozen leden zou je nog kunnen discussiëren, maar ik denk dat er per kamerkring minimaal twee leden in het partijbestuur zitting moeten hebben."

Russell vindt het juist een voordeel dat er vrijgekozen partijbestuursleden zijn. "Zij kunnen vanuit hun specifieke maatschappelijke kennis en achtergrond zonder last-of ruggespraak opereren."

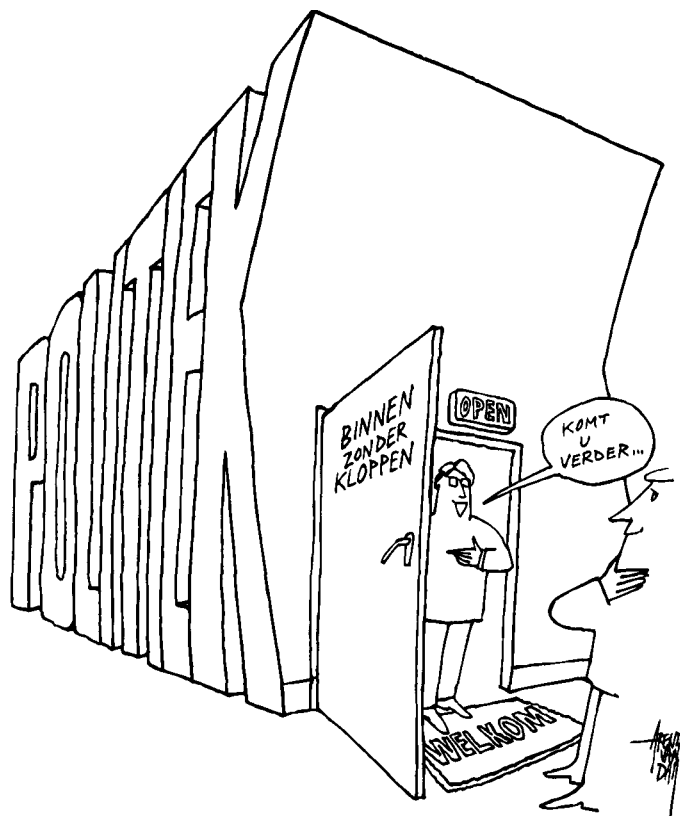
Russell vindt het goed dat er naar de organisatiestructuur van de partij wordt gekeken. "Evenals het Program van Uitgangspunten iedere tien jaar wordt bijgesteld, kan dat ook voor een organisatie geen kwaad. Appèl en Weerklank II werkt hieraan en we moeten voorkomen dat er met dit rapport niets wordt gedaan, zoals met een aantal punten uit Appèl en Weerklank I uit 1983 het geval is. Hij bepleit in een notitie een aantal punten naar voren te halen en eerder op de agenda te zetten en de nieuwe partijvoorzitter te vragen deze snel aan te pakken."

Klaar voor de 21e eeuw

Russell: "Voor de achterban moet het zinvol blijven mee te praten. Men mag niet het gevoel hebben tegen een muur te praten. We moeten het CDA nu al klaar maken voor de 21e eeuw. Een succesvol produkt als Coca-Cola probeert ook met nieuwe smaakvarianties haar leidende positie te behouden. Het CDA, voor het eerst in de oppositie, heeft een unieke kans zich in de komende tijd te herpositioneren, te herprofilieren en de leden weer trots op de partij op weg naar 2000 te maken."

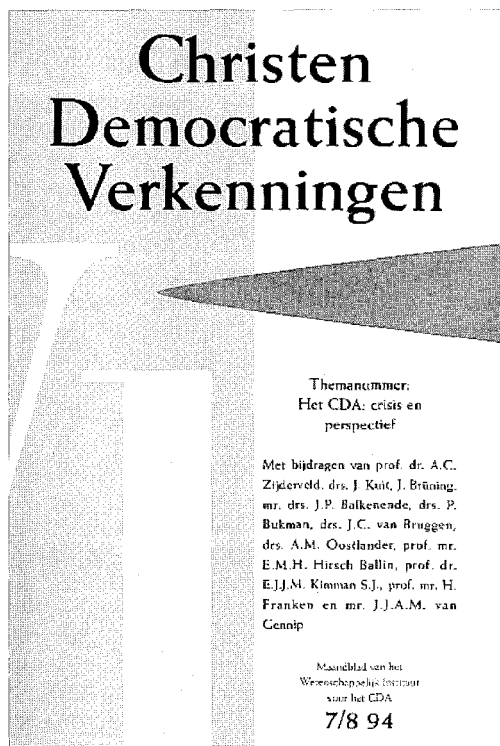
Tot slot **Post**: "Een politicus erkent zelden zijn ongelijk, dat is onnatuurlijk, want daarmee stel je jezelf boven anderen. Dat moeten we afleren. Een politieke partij moet zonder vooringenomenheid de dialoog met de samenleving aangaan."

Hans van der Vlies

Christen Democratische Verkenningen

Het politieke vakblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

Politiek is meer dan het pragmatisch schipperen van het ene naar het andere besluit. De problemen van vandaag vragen consequent, doortastend en toekomstgericht beleid, op basis van een herkenbare politieke overtuiging.

Het doordenken en verder brengen van de christen-democratische politieke overtuiging is een voornamelijk bezigheid in het CDA. Dialoog en discussie staan daarbij voorop. Een belangrijke plaats daarvoor biedt Christen Democratische Verkenningen, het maandblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA. Een podium waar geloof en wetenschap in dialoog treden met de politiek.

Christen Democratische Verkenningen is gevarieerd. Het richt zich zowel op de lange termijn, als op de actuele vraagstukken. Dat maakt het tot een onmisbaar vakblad voor christen-democratische politiek.

Het dubbeldikke zomernummer 7/8 heeft als thema *Het CDA: crisis en perspectief*. Drs. J.C. van Bruggen schrijft dat het CDA zich moet uitspreken voor een volledige verbijzondering van het openbaar onderwijs, drs. P. Bukman vindt dat het CDA zich meer moet richten op individuele kiezers, mr. E.M.H. Hirsch Ballin concludeert dat de bescherming van ongeboren leven niet iets is dat uitsluitend voor de gelovige zeggingskracht heeft. En tot slot het groeps gesprek over *hoe nu verder met het CDA*. Een nummer dat een voorzet geeft tot de broodnodige fundamentele discussie in de partij gedurende de komende periode.

Christen Democratische Verkenningen verschijnt 11x per jaar. Een jaarabonnement bedraagt f 70,25. Studenten en CDJA-leden betalen f 45,00.

Neem nu een jaarabonnement op Christen Democratische Verkenningen en u ontvangt dit maandblad tot eind 1994 voor slechts f 25,00.

Antwoordbon Christen Democratische Verkenningen

- Ik abonneer mij op Christen Democratische Verkenningen en ik ontvang tot eind 1994 dit vakblad inclusief het zomernummer voor slechts f 25,00.
- Stuur mij een proefnummer van Christen Democratische Verkenningen

Naam .....

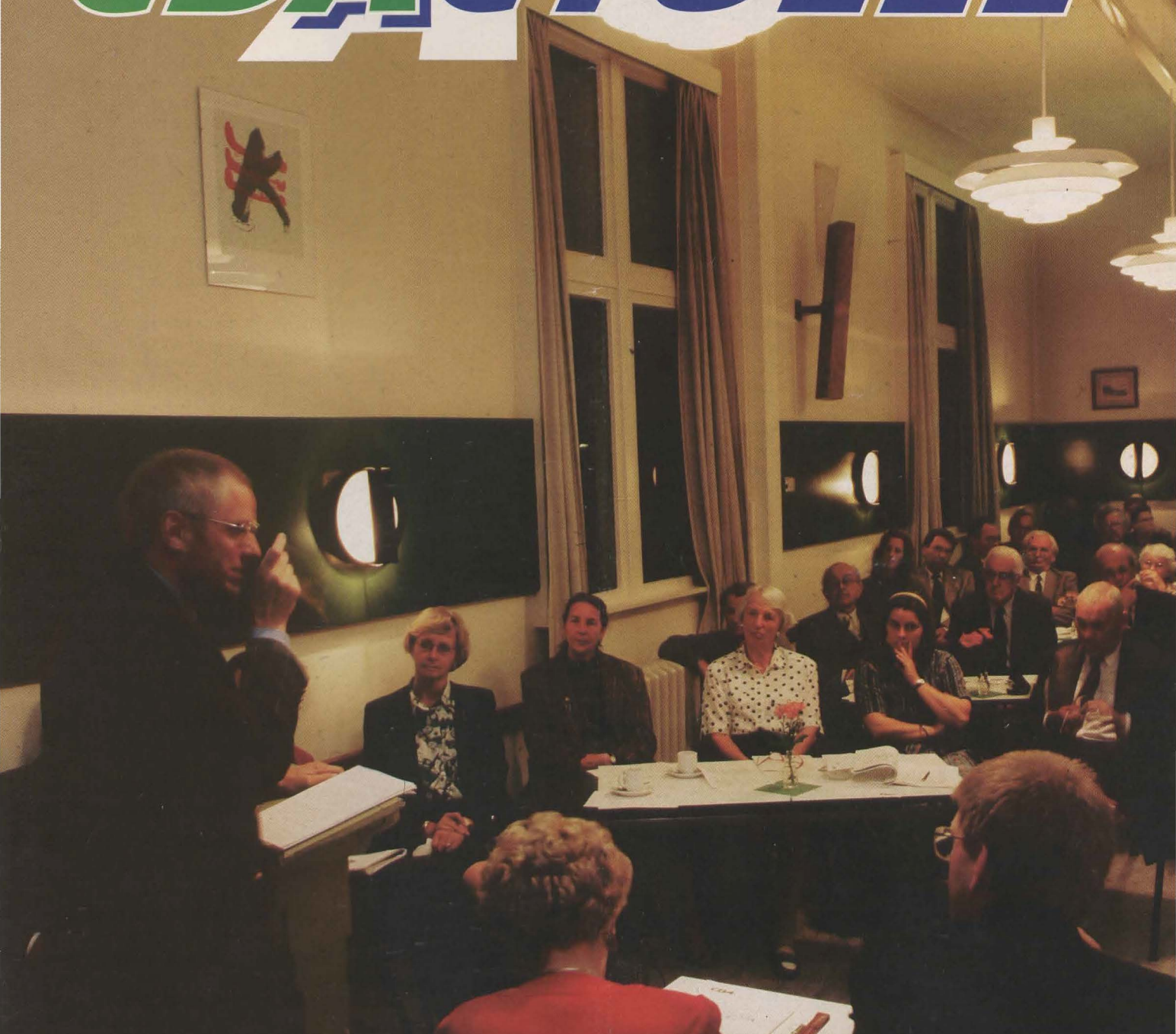
Adres .....

Postcode/woonplaats .....

Deze bon zonder postzegel zenden aan:
Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Antwoordnummer 1700, 2501 WB Den Haag

CDACTUEEL

VERNIEUWINGEN DOORVOEREN IN CDA

DICK KUIPER: PARTIJ KAN ER WEER BOVENOP KOMEN

SCHEPPING EN RENTMEESTERSCHAP

Een christen-democratische visie op de hoofdlijnen van het milieubeleid

Publikatie Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

De milieupolitiek kan niet langer beschouwd worden als een beleidsterrein naast andere beleidsterreinen. Het belang van een schone bodem, water en lucht en gezond voedsel gaat tot op zekere hoogte vooraf aan andere politieke doelstellingen.

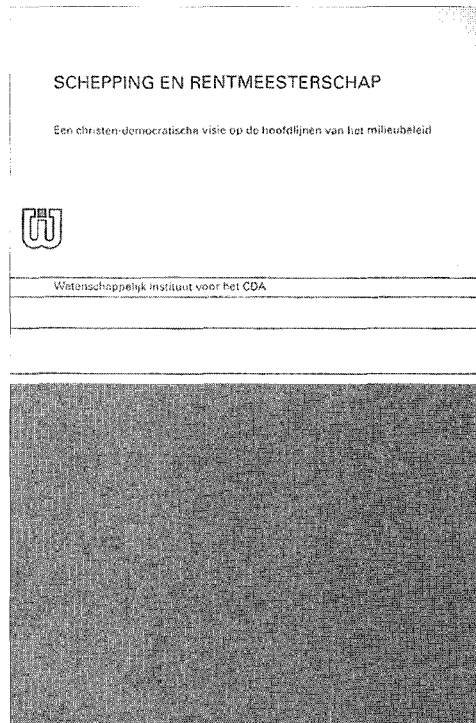
Terwille van de bescherming van het functioneren van het natuurlijk milieu naar zijn geschapen aard, is een verandering van de economische orde noodzakelijk. Het rapport wil deze verandering bewerkstelligen door op alle milieucomponenten (bodem, water, lucht) juridisch eigendom te vestigen en deze eigendom vervolgens te binden aan de in achtname van grenswaarden en het rekening houden met streefwaarden. De daartoe noodzakelijke maatregelen dienen genomen te worden op de schaalniveaus waarop de milieuproblemen zich voordoen en de economische activiteit zich voltrekt.

Door een combinatie van normstelling, prijsbeïnvloeding, bevordering van technologische ontwikkeling, educatie en voorlichting dient de relevante sociale omgeving van mensen goed rentmeesterschap uit te lokken en het prisoners dilemma ("maar de buurman doet het ook niet") te doorbreken. Het rapport concludeert dat als de overheid deze taken goed uitoefent en als het publiek debat doeltreffend kan worden beïnvloed door instellingen die een dergelijk milieu-ethos uitdragen, de democratie het milieuvraagstuk aan kan.

Het rapport mondt uit in aanbevelingen voor het te voeren milieubeleid in Nederland, de EU, de OESO en de VN.

Het rapport is vervaardigd door een studiegroep onder voorzitterschap van ir. C.W. van der Wal.

Het rapport kan besteld worden door het overmaken van f 29,50 op gironummer 396551 t.n.v. SDU-DOP, Rooseveltstraat 52-60, Leiden onder vermelding van "Schepping en rentmeesterschap"/02-023/93.

WI

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
J. Kerkstra, H. de Pous-De Jonge,
E. Smid, D. van Vliet en
H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerthuisen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen, G.
Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw
J. van Schagen en
W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden
Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuypersstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

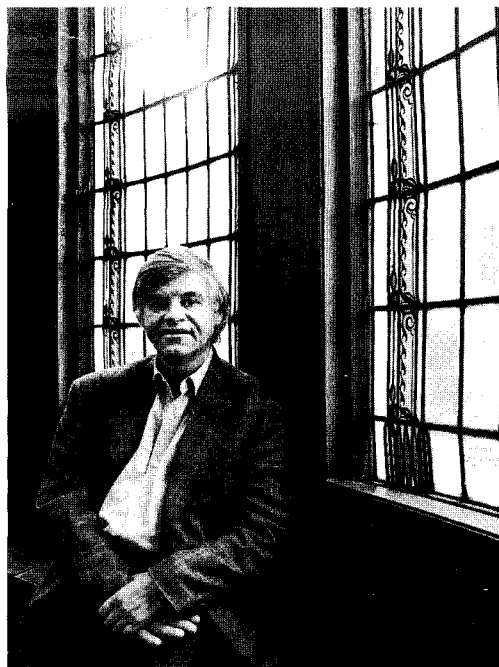
D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is, te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 - 7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Wim Hendriks

Dick Kuiper

(foto Nanja Bongers)

En verder:

<i>Randnieuws</i>	6	<i>Platform: Meevallers gebruiken voor verdere verlagings financieringstekort</i>	14
<i>Column fractievoorzitter</i>	7	<i>Platform: Democratie in Zuid Afrika</i>	15
<i>Analyse: Weinig paars elan en sterk optreden</i>		<i>CDJA</i>	16
<i>Heerma tijdens debat regeringsverklaring</i>	8,9	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Boekbespreking "Afscheid van Lubbers"</i>	10	<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
<i>Commentaren</i>	11	<i>Uw mening</i>	20
<i>Van schalsum</i>	11	<i>Agenda</i>	20
<i>Geen centrale looneisen, maar maatwerk per bedrijf of bedrijfstak</i>	12, 13	<i>Aan de orde</i>	21

Commentaar

Interessante confrontatie

De eerste confrontatie tussen het kabinet-Kok en de Tweede Kamer tijdens het debat over de regeringsverklaring, is interessant verlopen. De nieuwe minister-president presenteerde zijn kabinet op de wijze die we van hem kennen: zakelijk en zonder onnodige dramatiek. In de regeringsverklaring was de vice-premier van het vorige kabinet herkenbaar. Van bevoegdheid en "paars elan" (wat dat ook moge zijn) was geen sprake. Kok toonde zich voorstander van open discussies met de Tweede Kamer, die zich op haar beurt eigenzinniger lijkt op te stellen dan we de laatste jaren gewend waren. Het dualisme komt weer bovendrijven, en dat is goed. Bovendien was het debat niet gespeend van humor, en dat is ook winst.

Het optreden van de nieuwe fractievoorzitter van het CDA Enneüs Heerma maakte indruk op vriend en tegenstander. Hij hield een doorwrocht, consistent betoog waarin hij aankondigde dat zijn fractie het nieuwe kabinet zal beoordelen op zijn daden en dit zal doen "realistisch, redelijk, constructief en, op verzoek, kritisch; en kan het zijn met een vleugje blijmoedigheid". Met andere woorden: een benadering die de geest van het CDA ademt. Heerma toonde zich in zijn eerste optreden als fractievoorzitter een generalist, hij trapte geen open deuren in, bezigde duidelijke taal en reageerde zeer alert op anderen. Hij gaf aan wat hem in het uitgestippelde kabinetsbeleid bevalt en liet ook horen wat hem niet bevalt en waarbij hij vraagtekens zet.

Het debat maakte duidelijk dat het regeerakkoord een flink aantal losse einden telt en dat het kabinet alle zeilen zal moeten bijzetten om een hechte ploeg te worden. De vraag of de jarenlange tegenstanders PvdA en VVD in staat zullen blijven één lijn te trekken is ook na dit debat actueel. Volgende week, op Prinsjesdag en tijdens de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer, zal het beleid van het kabinet-Kok concreter over het voetlicht moeten komen. Dat wordt het volgende moment van beoordeling.

Redactie ●

Elan in partij herstellen en parlementair handwerk goed verrichten

Volgens prof.dr. D.Th. Kuiper, socioloog en CDA-senator, heeft de wet van de remmende voorsprong vat gekregen op het CDA. Maar de christen-democratie kan - ook electoraal - overeind krabbelen als het elan in de partij hersteld wordt en het parlementaire handwerk goed wordt opgepakt.

Wie staat, zie toe dat hij niet valle." Zo waarschuwde prof dr D.Th. Kuiper het CDA in het jaar 1991. In dat jaar verscheen een bijdrage van zijn hand in de bundel "Van de pastorie naar het Torentje, een eeuw confessionele politiek". In het artikel beschreef Kuiper de factoren waaraan het CDA sinds 1983 zijn succes te danken had gehad aan de hand van de wet van de remmende voorsprong.

Kuiper: "Het CDA had zijn succes te danken gehad aan de fusie in 1980. Het was niet alleen een organisatorische, maar ook een inhoudelijke fusie. Men maakte een eind aan de produktdifferentiatie tussen ARP, CHU en KVP, die gepaard was gegaan met veel spanningen binnen en tussen die partijen. Partijen, die dreigden te worden fijngewreven tussen een polarisatie van PvdA en VVD, die in de jaren zeventig succes leek te hebben. Doordat KVP, CHU en ARP een eenheid konden worden, wisten zij ook inhoudelijk een antwoord te ontwikkelen op de crisis van de verzorgingsstaat. Zij grepen terug op oud gedachtengoed, dat werd geactualiseerd met het begrip gespreide verantwoordelijkheid. De PvdA en de VVD hadden daar geen goed antwoord op. De PvdA identificeerde zich juist met de verzorgingsstaat. De VVD schoot met haar ik-cultuur aan de andere kant tekort. Bovendien kregen beide partijen te maken met de problematiek van de opvolging van Den Uyl en van Wiegel. De voorsprong die VVD en PvdA hadden gehad in de jaren zeventig begon remmend te werken. Daarmee begon het succes voor het CDA. Je kon verwachten dat op een bepaald ogenblik de wet van de remmende voorsprong ook weer op het CDA van toepassing zou zijn. Vandaar de zin: Wie staat, zie toe dat hij niet valle. Als ik terugkijk, leek ik een beetje op Jozef in Egypte, die de farao zeven vette jaren voorspelde, maar daarna ook zeven magere jaren. Ik spoorde het CDA aan om net als de farao

in de vette jaren reserves op te bouwen om de magere jaren door te komen."

Macht een factor in zichzelf

Dat de neergang onvermijdelijk was, kun je alleen achteraf beoordelen. Kuiper: "Voor wat er allemaal verkeerd is gegaan hoef ik alleen maar te verwijzen naar het knappe rapport van de Commissie Gardeniërs. Het is de vraag of anders handelen binnen het CDA tot andere verkiezingsresultaten geleid zou kunnen hebben." Want als je met succes zeven tot tien jaar macht hebt uitgeoefend, dan wordt de macht een factor in zichzelf, meent Kuiper. Het gevolg was dat factoren die eerst een bron van succes waren voor het CDA in hun tegendeel gingen werken. Kuiper: "Zo functioneerde het CDA mede dankzij goedlopend overleg binnen de driehoek tussen eerste man in het kabinet, fractievoorzitter in de Tweede Kamer en partijvoorzitter.

Het is de vraag of anders handelen binnen het CDA tot andere verkiezingsresultaten geleid zou hebben.

Tussen 1960 en 1980 was dat diverse malen fout gegaan in de drie partijen die later het CDA vormden. Daar waren grote spanningen binnen de driehoeken. Bij de vorming van het CDA in 1980 heeft men daar de les uitgetrokken door de nauwe samenwerking tussen Lubbers, De Vries en Bukman. Tijdens Lubbers II is dat voortgezet door Lubbers, De Vries en Van Velzen. In het derde kabinet is die driehoek, die toen bestond uit Lubbers, Brinkman en Van Velzen kennelijk minder goed gegaan. Aan wie het ligt weet ik niet. Je kunt zeggen dat Lubbers, die de constante was, steeds meer gezag, macht en invloed kreeg en geen gelijke partner meer was voor de beide anderen. Zonder dat hij daar zelf nu

zo veel aan kon doen."

Eenzelfde constatering gaat volgens professor Kuiper op voor het zogeheten Torentjesoverleg. Kuiper: "De wens om conflicten die aan het begin van de jaren tachtig nog aanwezig waren te voorkomen, heeft mede geleid tot het intensieve overleg. Trouwens, fractieleden konden op die manier ook dingen gedaan krijgen. Aanvankelijk liep het op die manier voortreffelijk. Maar het is op den duur in zijn tegendeel gaan verkeren. De Tweede Kamerfractie wilde zich kritischer opstellen tegenover het kabinet en tegenover de coalitiepartner. Daar zijn best argumenten voor, omdat er nogal wat stroperigheid was. Zij is zich, mede aangemoedigd door de kritische Eerste Kamerfractie onder Kaland, tegen dat monisme gaan verzetten. Tenslotte: Lubbers wilde een opvolgersstrijd voorkomen, zoals de PvdA die om de opvolging van Den Uyl gekend had. De enige manier om dat te voorkomen leek het vroege aanwijzen van een opvolger te zijn. Maar wat gebeurde: Daar werd meteen de hypotheek op gelegd dat Brinkman ervoor moest zorgen dat de macht van het CDA behouden moest blijven. Die hypotheek op het opvolgingsproces was te zwaar. We hebben nu onze les geleerd. We hebben met Enneüs Heerma een nieuwe fractievoorzitter. Terecht begint hij met een laag profiel, nog niet getooid met het etiket politiek leider.

Eigen profiel wervend

Behalve op factoren die betrekking hebben op het CDA intern, wijst Kuiper ook op sociaal-culturele ontwikkelingen in de samenleving. Midden in de verkiezingscampagne kwam het Sociaal en Cultureel Planbureau met een rapport dat de secularisatie en toenemende ontkerkelijking van Nederland beschreef. Het is een probleem voor het CDA, aldus Kuiper, maar ook de PvdA heeft ermee te maken. Kuiper: "CDA en PvdA hebben beide hun wortels in de verzuiling. De PvdA heeft sinds de jaren zestig ernstig geleden onder het uiteenvallen

van de rode familie en het verdwijnen van de typische arbeidersklasse. Dat is voor die partij net zo'n groot probleem als de secularisatie voor het CDA. Ook VVD en D66, die het de laatste jaren als oppositiepartijen veel gemakkelijker hebben gehad, zullen het bij volgende verkiezingen waarschijnlijk moeilijker krijgen door de groeiende groep zwevende kiezers. Vergeleken daarbij beschikt het CDA nog steeds over de grootste vaste kern, van zo'n dertig zetels, van de grote politieke partijen. Zij het dat die kern wel wat zal afkalven."

De ontkerkelijking is wel een specifiek probleem voor het CDA. Toch hebben, volgens Kuiper, de jaren tachtig bewezen dat het CDA grote successen kan hebben. Met een goede partij-organisatie, met een politiek programma dat ons antwoord geeft op de problemen van de tijd, en met een goed en coherent leiderschap. Kuiper: "Ik zie geen enkele reden waarom dat in de toekomst ook niet zo kan zijn. Het CDA is goed omgegaan met die ontkerkelijking, als een open, bewust christen-democratische partij, waarvan de uitgangspunten antwoord willen geven op de uitdagingen van het Evangelie. Wij hoeven ons niet aan te passen aan de secularisatie door het christen-democratische karakter op te geven. Per slot van rekening zijn er al een D66, een VVD en een PvdA, die allemaal in dezelfde vijver zijn gaan vissen. Wij dienen een eigen profiel te houden." Daarmee kan het CDA ook voor de toekomst wervend zijn: "Het CDA is er tot begin jaren negentig in geslaagd jonge mensen te werven met een politiek programma dat aan de Bijbelse inspiratie ontleend is. De tijd van het sterke verzet tegen het eigen land van herkomst, dat vooral katholieken en gereformeerden gekend hebben, het afzetten tegen hun jeugd, is

voorbij. Er zijn nieuwe generaties opgegroeid die veel opener en ontspannener omgaan met de verhouding tussen hun dagelijks leven en de levensbeschouwelijke opties die zich aandienen. Wanneer het CDA zich herstelt als een goede politieke partij, kan het dit soort mensen opnieuw aantrekken. Als een normale partij. Want in het politieke spel, met winnaars en verliezers, zullen wij ook wel eens horen bij de partijen die verliezen. Daar is niets abnormaals aan. PvdA, D66 en VVD zijn ook normale politieke partijen geworden, want zij sluiten elkaar niet meer uit, maar kunnen samenwerken in een coalitie. Laat hen het maar eens proberen voor twee of vier jaar. Alle partijen zijn gelijk aan elkaar geworden."

Kanttekeningen bij verantwoordelijke samenleving

Prof Kuiper, die destijds voorzitter was van de partijcommissie die het rapport "Van Verzorgingsstaat naar Verzorgingsmaatschappij" schreef, vindt het concept van de verantwoordelijke maatschappij nog steeds actueel. Al wenst hij er twee kanttekeningen bij te maken: "Ten eerste: Wij hebben in de jaren tachtig mede met dat concept een ideologische voorsprong gekregen op de PvdA. Het CDA haakte in op de discussie onder economen en sociologen waarin de verzorgingsstaat bekritiseerd werd. Door die achterstand werd de PvdA gestimuleerd dat concept ten dele over te nemen. Zo gaat dat bij concurrentie. Dat bemoeilijkt het oppositievoeren. Ten tweede moet vastgesteld worden dat het concept van de verantwoordelijke maatschappij verleidingen in zich borg. We gaven het beeld van betrokkenheid van mensen op elkaar in verbanden, organisaties en netwerken. Van scholen en kerken op lokaal niveau tot de grote koepelorganisaties op macro-niveau. Er zat enerzijds een ideaal achter, maar tegelijk doopten we daarmee de bestaande praktijk van het "reëel existierende maatschappelijk middenveld". Daar zitten natuurlijk veel respectabele mensen, die werkelijk in de praktijk brengen wat wij bedoelen. Maar er zijn ook machtsposities en belangenverstrengelingen, stropigheid, aan de orde. Misschien hebben wij daar te weinig oog voor gehad.

Een goed begin

De Tweede Kamerfractie heeft in ieder geval een goed begin gemaakt, vindt Kuiper. "Aan de ene kant geeft zij het kabinet het voordeel van de twijfel. Daar komt bij dat wij uit eigen ervaring weten hoe moeilijk het is om regeringsverantwoordelijkheid te dragen. De coalitiepartijen zullen met hetzelfde type problemen te maken krijgen als wij destijds. Aan de andere kant laat Heerma een aantal onevenwichtigheden in het regeringsprogramma zien. Hij spreekt alle drie partijen aan op datgene wat zij in de verkiezingstijd zelf gezegd hebben. Op een aantal punten, zoals ont-

wikkelingssamenwerking, defensie, de kinderbijslag en onderwijs, die van belang zijn voor het profiel van het CDA volgt hij het kabinet kritisch. Dat is een veel sterkere benadering dan om meteen als oppositie een te grote broek aan te trekken. Alleen fel opponderen op punten waar het hout snijdt. Als er grote fouten gemaakt worden, of bij punten waar wij het volstrekt niet mee eens zijn."

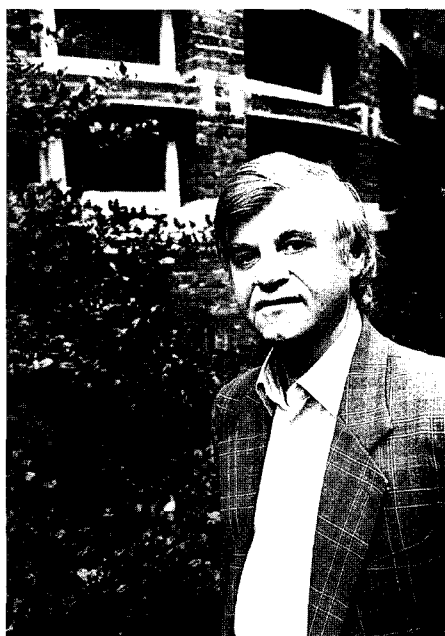
In ieder geval is de belasting van het voortdurend regeringsverantwoordelijkheid te dragen weggevallen. Het CDA heeft de handen meer vrij voor zijn christelijk-sociale profiel. Kuiper: "Iemand als Lubbers heeft heel lang beide elementen in zich weten te verenigen: christelijk-sociale idealen en werkelijkheidszin met betrekking tot het economisch saneringsbeleid. Heerma kan dat ook. Hij heeft als staatssecretaris van Volkshuisvesting een beleid gevoerd van terugplanten van verantwoordelijkheden naar de maatschappij, helemaal in termen van de idealen van het CDA. Dat zal hij als fractievoorzitter vast en zeker verder weten uit te stralen."

Taken nieuwe partijvoorzitter

Naast de fractievoorzitter in de Tweede Kamer zal ook de voorzitter van de partij een cruciale rol spelen in het uit het dal trekken van het CDA. Kuiper wil een aantal taken aangeven waar een nieuwe partijvoorzitter mee te maken zal krijgen. Kuiper: "Hij of zij moet op de eerste plaats ontzettend veel tijd steken in de partij-organisatie zelf. De mensen in de partij snakken naar aandacht en erkenning voor de punten die bij hen spelen. De partijvoorzitter zal het eerste half jaar een enorme interne campagne moeten voeren. Op de tweede plaats zal de partijvoorzitter goed moeten samenwerken met de CDA-fractie in de Tweede Kamer. De onderscheiden rollen moeten goed op elkaar worden afgestemd. In de derde plaats zal de partijvoorzitter op den duur ook het gezicht moeten tonen van de christen-democratie naar buiten. Dat is iets wat langzaam opgebouwd kan worden. Maar de nadruk ligt bij de eerste twee taken."

Keerzijde van de wet op de remmende voorsprong is volgens prof Kuiper de wet van de stimulerende achterstand. Zoals ARP, CHU en KVP in de jaren zeventig hun achterstand op de andere partijen inhaalden door de oprichting van het CDA, zo zal er ook weer een moment komen waarop het CDA zijn voorsprong vergeleken met andere partijen kan hernemen. Het komt er nu op aan het élan in de partij te herstellen en het parlementaire handwerk goed te verrichten. Kuiper: "Dan moet je toch hopen dat al bij de verkiezingen voor de Provinciale Staten de slinger weer iets gunstiger voor het CDA zal uitvallen."

Theo Brinkel

Volgens Kuiper bestaat er ook een wet van de stimulerende achterstand voor het CDA.

(foto Nanja Bongers)

Prof I.A. Diepenhorst

Sinds de grote verkiezingsnederlaag en een plaats in de oppositie is de aandacht van media voor het CDA een stuk minder geworden. De kopstukken van de laatste jaren zijn van het Haagse toneel verdwenen: Ruud Lubbers en Elco Brinkman. Zonder bloemen, open doekjes of applaus. Des te opvallender zijn de verdwaalde media- optredens van de christen-democratische kopstukken uit een meer grijs verleden. Zoals deze week prof dr I.A. Diepenhorst, oud-minister van Onderwijs en Wetenschappen, oud-CDA-senator en tegenwoordig met zijn 78 jaren een aan de zijlijn meelevend CDA-lid en krasse criticus van de Haagse politiek. Maandag jl. was hij in gesprek met Andries Knevel, de Ferry Mingelen van de EO. Een paar citaten.

“Lichtbejaarden moeten zoveel mogelijk met 6-, 7-, 8- en 9-jarigen praten en ervoor zorgen dat ze door hen serieus worden genomen. Volwassenen kunnen de ouderen niet veel nieuws meer vertellen. Kinderen hebben meestal gelijk.”

“Een van mijn grootste bezwaren tegen het CDA is, dat er op vergaderingen te weinig wordt gelachen. Van Agt was levendig en verrassend. Daarna is er een zekere sleur opgetreden.”

“Lubbers was een ontzaggelijk deskundige persoonlijkheid, die boven de stof stond en zeker boven zijn gesprekpartners. Maar iedere staatsman die langer dan 10 jaar zit gaat de mensen ergeren of ze zeggen: het is niets nieuws onder de zon.”

“De politieke partijen hebben niet gerekend met de tv-democratie. De politici deugen daar niet voor; de kijkers vervelen zich mateloos.”

“Het CDA heeft te maken gehad met een serie vergissingen aan de lopende band. Net als bij proefwerken op de middelbare school; als het misgaat is het in serie.”

“U zult mij niet horen zeggen dat het CDA in alle opzichten het voorbeeld is geweest van een doorzichtige, lucide (“ik ben tentlotte professor”) politiek.”

“Het is een goed ding, dat we elkaar in het CDA behoorlijk de waarheid kunnen zeggen. In het rapport-Gardeniers heeft Brinkman niet te klagen over kritiek. Lubbers heeft gezien zijn optreden in de laatste fase van de verkiezingscampagne een matige kritiek ontmoet. De Eerste Kamerfractie is er veel te gunstig van af gekomen, waar zij zich in de praktijk ten onrechte als een soort Tweede Kamerfractie gedroeg.” ●

“We run this country” (1)

Over het rapport-Gardeniers is al veel gezegd en geschreven. Een punt daarin vraagt echter enige verduidelijking; en wel de uitspraak “We run this country”. Deze uitspraak is de laatste jaren vaak toegevoegd aan het voormalige CDA-kamerlid Joost van Iersel, tegenwoordig

onder meer succesvol voorzitter van de Haagse Kamer van Koophandel, als bewijs voor de hooghartigheid en het machtspolitieke denken van het CDA. De commissie-Gardeniers citeert de uitspraak als de “door een enkeling ook wel gebezigde uitspraak” in een paragraaf over de “afstandelijke bestuurderspartij” die het CDA zou zijn geworden en “wijst een dergelijke houding af”.

Maar is de beschuldigende vinger naar Van Iersel terecht? We hebben het hem maar eens gevraagd. Hij glimlacht en zegt: “Ach, het is al zo’n tijd geleden.” Na de tegenwerping, dat zijn uitspraak nog steeds voort leeft, stemt hij toe. “Oké, maar uitsluitend voor de geschiedschrijving. Het laat zien, hoe zo’n uitspraak ontstaat en een geheel eigen leven gaat leiden.” ●

“We run this country” (2)

Zijn verhaal. Begin januari 1986 bracht een parlementaire delegatie met onder meer Van Iersel en de PvdA-kamerleden Van der Hek (nu voorzitter van de HBO-raad) en Van der Doef (tegenwoordig burgemeester van Vlissingen) een bezoek aan Japan. Aan de bar in hun hotel ontspannen zich in het licht van de Japanse opmars een gesprek over de ideologische problemen waarmee de sociaal-democraten te maken zouden krijgen met het doorvoeren van de noodzakelijke aanpassingen op sociaal-economisch gebied. Van Iersel citeerde toen de “Governor of the Queen for Scotland”, een ervaren Tory die hij kort tevoren gesproken had en die toen gezegd had: “We just run the country”. Wat, aldus Van Iersel, zoveel betekent als: “Wij laten de eigen ontwikkelingen in de samenleving tot hun recht komen en stellen ons veel flexibeler op tegenover noodzakelijke aanpassingen”. En Van Iersel voegt eraan toe: “Dat is door de jaren heen ook in Nederland op alle aantallen terreinen een kenmerkend

verschil tussen christen-democraten en sociaal-democraten.”

Tot zijn stomme verbazing las hij een week later in een Hollands Dagboek van zijn PvdA-collega Van der Doef in NRC/Handelsblad dat hij (Van Iersel) gezegd zou hebben: “We run this country” Inderdaad een machtspolitieke kreet. “Zo zie je, hoe dingen lopen. Ten eerste klopte het citaat niet en ten tweede was het een citaat van een ander.”

Van Iersel heeft Van der Doef hier korte tijd later over aangesproken, maar die reageerde wat lacherig en Van Iersel ondernam verder geen actie. Het duurde niet lang voordat de media het foutieve citaat ontdekten en het vervolgens tot vandaag de dag met graagte gebruikten als blijk van het machtspolitieke denken van het CDA. “Ach ja, zo zie je hoe sommige dingen lopen. Eerst word je ten onrechte een machtspolitiek citaat in de schoenen geschoven en vervolgens zit het CDA in de oppositiebankjes. Het kan verkeren.” ●

Partijvoorzitter

Een speciale selectiecommissie is hard op zoek naar een geschikte kandidaat voor het partijvoorzitterschap; een kandidaat die bovendien bereid is om een kandidatuur te aanvaarden.

Volgens een in de CDA-Krant van 19 maart jl. geplaatste advertentie moet de gezochte kandidaat aan onder andere de volgende kenmerken voldoen: hij/zij moet een ruime maatschappelijke en/of politieke ervaring hebben, authentiek en herkenbaar christen-democraat zijn, kunnen luisteren en communiceren, en bovendien ouder zijn dan 50 jaar. Inmiddels hebben elf (volgens de media “bekende”) CDA-leden zich in de selectieprocedure gemengd. In een brief aan de commissie vragen zij om een kandidaat die “een wervende uitstraling” heeft naar nieuwe kiezers en die bereid en in staat is “een vernieuwend personeelsbeleid” (meer “volks”vertegenwoordigers en minder “technocraten”) te voeren. In het midden blijft, of dit het zoeken vergemakkelijkt of juist niet.

Intussen rijst het beeld van de nieuwe voorzitter op. “Hij is m of v. Een jongere oudere of een oudere jongere. Goed kunende luisteren en spreken; evenals geven en nemen. Met verstand van politiek, management en p&o. In staat zijnde het nieuwe te behouden en het oude te vernieuwen en bottom up te werken op hoog niveau. Moet ruimte kunnen scheppen voor de realisering van veelkleurigheid en voor behoud van de eenheid. Moet kunnen lezen en schrijven met regering en oppositie. Moet bereid zijn de selectiecommissie in haar voordracht te steunen.”

Wie zich hierin herkent of meent dat anderen zich hierin herkennen dan wel ten onrechte niet, wordt verzocht geen brieven meer te sturen. De termijn is namelijk gesloten. ●

Joost van Iersel

(foto Hans Hordijk)

(foto Mieke Schlaman)

Sociale verbanden

Nog wat onwennig met deze plek, maar evenzeer met vertrouwen in het realiseren van een dialoog ook langs deze weg. Dat het u mag aanzetten tot wat overdenken dan wel inspireert of misschien zelfs uitnodigt om te reageren. Dat we daarin als CDA, als volkspartij herkenbaar mogen zijn.

Herkenbaar omdat politiek geen zaak van Den Haag alleen is. Veeleer heeft politiek te maken met wat er wel of niet gebeurt op school, in de fabriek en op straat. Uiteindelijk raakt de politiek mensen immers in hun eigen omgeving. Daar zijn de gevolgen merkbaar van meer agenten op straat, daar worden mensen geconfronteerd met verhoging van eigen bijdragen, daar maken mensen zich zorgen om de kwaliteit van het onderwijs, zorgen over werk voor de kleinkinderen etc.

Op basis van datgene wat mensen ervaren in hun eigen situatie wordt de politiek beoordeeld. Juist daar moeten volksvertegenwoordigers op aanspreekbaar zijn. En CDA-ers willen daarop ook aanspreekbaar zijn.

Die aandacht heb ik namens de fractie dan ook nadrukkelijk gevraagd in het debat over de regeringsverklaring. Uitgangspunt was en is dat de sociale samenhang - gelukkig - nog steeds relatief sterk is. Maar zorg is geboden daar waar die verbanden teloor dreigen te gaan. Dat is een zorg van overheid en burgers. Immers, gezamenlijk zullen we moeten werken aan een veilige en leefbare woonomgeving.

Veiligheid op straat blijft een van de belangrijkste kerntaken van de overheid. Dus onder andere meer agenten op straat. Meer waardering en zonnig steun ook voor de gemeenten die proberen de overlast ten gevolge van coffeeshops en drugsgebruik terug te dringen.

Maar mogen we elkaar ook aanspreken op ieders eigen verantwoordelijkheid, als burger, als ouder, als buur? Dus geen onnodig afval op straat, geen auto's op de stoep geparkeerd en wat meer rekening houden met spelende kinderen in de woonwijk. Aandacht voor sociale verbanden, je als medeburger medeverantwoordelijk voelen is meer dan ooit van belang voor de sociale samenhang in onze samenleving.

Het is hoopvol te zien dat, ondanks de sterke individualisering, mensen ook vandaag de dag op tal van plaatsen en in velerlei ver-

banden eigen verantwoordelijkheid willen nemen en dragen. Als lid van het schoolbestuur, in een vakorganisatie, in het buurthuis, de kerk of in het verzorgingshuis.

Daarmee wordt een belangrijke bijdrage geleverd aan de sociale samenhang in onze samenleving. Dat verdient waardering en daar waar nodig en mogelijk ondersteuning. In het scheppen van de randvoorwaarden is een rol weggelegd voor de overheid, zowel nationaal als lokaal.

Het gaat er nu om opnieuw evenwicht te vinden tussen wat de overheid wil en kan doen en wat organisaties, bedrijven en burgers zelf kunnen bijdragen. "Herijking van verantwoordelijkheden" zoals het regeerakkoord van PvdA-VVD en D66 het als leidende gedachte noemt. Dat heeft de instemming van de CDA-fractie, maar dan wel consequent en consistent ingevuld. Juist door het samen verantwoordelijk zijn van overheid en burgers in hun vele verbanden kan herstel van vertrouwen tussen burger en politiek gestalte krijgen.

Daar willen en moeten we aan werken, u in uw eigen omgeving en de CDA-fractie, 34 mannen en vrouwen uit het hele land, hier in Den Haag vanuit de oppositie. Dat is zeer de moeite waard.

Drs. E. Heerma

Voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

Weinig paars elan en sterk optreden Heerma tijdens debat regeringsverklaring

Over een paar dagen is het Prinsjesdag, de dag waarop het regeringsbeleid voor het volgend jaar wordt uiteengezet. De grote lijnen van het beleid zijn ditmaal al bekend: op 31 augustus en 1 september jl. legde de nieuwe minister-president Kok immers de regeringsverklaring af en debatteerde de Tweede Kamer erover. Enkele conclusies na afloop van dit debat: het beleid van het nieuwe kabinet ziet er zakelijk, maar weinig flamboyant uit. En: de nieuwe CDA-fractievoorzitter Enneüs Heerma heeft direct de juiste oppositietoon gevonden.

De timing van de afsluiting van de kabinetsformatie-1994 was uitstekend. Het kabinet-Kok kwam op een zodanig tijdstip tot stand dat het nog een "eigen" begroting voor het komende jaar kon opstellen. Weliswaar op basis van de beleidslijnen van de voorgangers, maar toch met eigen accenten. Troonrede en Miljoenennota zullen, omdat de regeringsverklaring er net aan voorafging, weinig verrassends bevatten, maar ze dragen mede het stempel van het nieuwe kabinet. De regeringsverklaring en het debat daarover worden mee-gebruikt als moment van verantwoording van de ontwikkelingen tijdens de kabinetsformatie. Ditmaal had daarover in de zomer al een klein debat plaatsgehouden na de informatieperiode van Van Aardenne, Vis en De Vries. Het debat over de regeringsverklaring had echter meer een concluderend karakter. Over de (in)formatie zelf is tijdens het debat niet zoveel gezegd. De aandacht ging veel meer uit naar het beleid dat het kabinet-Kok uitstippelde. De verwachtingen voor het debat waren hooggespannen. Zou na het strikt zakelijke regeerakkoord nu dan toch het her en der verwachte "paarse elan" naar voren springen? Zou dit kabinet echt een beleid gaan voeren dat zich sterk onderscheidt van dat van zijn voorganger? Een aantal media en uitspraken van D66'ers hadden deze ietwat overspannen verwachting in de hand gewerkt.

Maar die verwachting kwam niet uit. Niettemin was het debat bijzonder interessant.

Dat was mede te danken aan een aantal factoren.

In de eerste plaats: voor het eerst sinds vele jaren werd de regeringsverklaring afgelegd door een ander dan Ruud Lubbers. Twaalf jaargangen jongeren kenden alleen Lubbers als premier. Nu stond Wim Kok achter de kathedraal in het "regeringsblok". Zijn regeringsploeg telt niet minder dan elf ministers die geen deel uitmaakten van het vorige kabinet. En de twaalf staatssecretarissen zijn allemaal "nieuw". Op zichzelf had de aanblik van deze nieuwe ploeg al iets boeiends.

Ook in de Tweede Kamer heeft zich een en ander afgespeeld. Van de twaalf fractievoorzitters die aan het debat deelnamen

De VVD rechts passeren kan niet, net zo min als de PvdA links passeren. Heerma koos voor de enig juiste opstelling: het kabinet moet op zijn daden worden beoordeeld. Een opstelling die enigszins te vergelijken is met die van D66 in 1989 ten aanzien van het derde kabinet-Lubbers.

deden acht het voor de eerste keer. Alleen Bolkestein, Van der Vlies, Schutte en Janmaat konden wat dit betreft op persoonlijke ervaring bogen. De oppositieleider Enneüs Heerma kende het parlementaire werk vrijwel alleen van achter de regeringstafel. Maar politiek het meest interessant waren in dit debat de nieuwe politieke verhoudingen. De CDA'ers zaten voor het eerst sinds jaren in de oppositiebanken.

Dat is even wennen. Boeiend is dat PvdA en VVD nu na meer dan veertig jaar in een coalitie samenwerken. Sinds 1952 bleek dat onmogelijk te zijn omdat de beide partijen telkens een

soort veto jegens elkaar uitspraken. Het vermoeden dat D66 ditmaal als een soort bemiddelaar is opgetreden lijkt gechargeerd. D66 speelde in deze formatie wel een belangrijke rol omdat deze partij als medewinnaar van de verkiezingen een onmisbare schakel was geworden. Maar een stempel zetten de Democraten nauwelijks.

Behoedzaam

Het regeerakkoord en de regeringsverklaring stonden min of meer in het teken van de behoedzaamheid waarmee PvdA en VVD sinds de verkiezingen met elkaar omgaan. De partijen kenden elkaar, althans landelijk, slechts als elkaars tegenstanders, bijvoorbeeld in de periode

waarin Den Uyl en Wiegel partijleiders waren. Daardoor kregen de (in)formatiebesprekingen mede het karakter van politieke verkenningen. Dat heeft mede inhoud en klankkleur van de (gelukkig redelijk

korte) regeringsverklaring bepaald. Zoals gezegd: van het door sommigen hoopvol verwachte "paarse" elan (premier Kok kon het woord "paars" nauwelijks uit zijn mond krijgen) kwam heel weinig naar buiten. De minister-president presenteerde zijn kabinet uiterst sober. De regeringsverklaring was, zoals Ad Koppejan in de Volkskrant zei, flets en weinig uitdagend. Zeker na de ophief die vooral D66'ers tevoren hadden gemaakt.

Algemeen werd na afloop geconcludeerd dat er geen sprake is van een waterscheiding tussen het vorige en het nieuwe kabinet. Trouwens: Kok was vice-premier van

het vorige kabinet en dat verloochende hij in zijn regeringsverklaring bepaald niet. Zeer terecht bracht hij dank aan, in het bijzonder, zijn voorganger Ruud Lubbers. En dat was terecht meer dan een gebruikelijke plichtpleging.

Kok is ook een nuchter politicus die niet van luchtkastelen houdt. Kenmerkend was de slotzin van zijn betoog: "Dat gaan wij doen." Zo zal hij ook het kabinet leiden, zich goed bewust van de koers die hij wil gaan, hopelijk ook voldoende ruimte overlatend aan zijn collega-bewindspersonen.

Dualisme weer terug

Een heel positieve ontwikkeling is dat het dualisme weer optreedt. Na jaren waarin alle regeringspartijen zich bijna krampachtig vasthielden aan het regeerakkoord lijkt nu een levendige discussie over onderdelen van het kabinetsbeleid te ontstaan. Dat zal het parlementaire debat zeker ten goede komen. We mogen verwachten dat in veel debatten sprake zal zijn van spanning tussen kabinet en coalitiefracties en/of tussen coalitiefracties onderling. De grote vraag is dan of het kabinet wel daadkrachtig genoeg zal zijn en de Trèveszaal, waar het kabinet vergadert, niet weer regelmatig het toneel zal worden van nachtelijke vergaderingen, net zoals ten tijde van bijvoorbeeld het kabinet-Den Uyl.

De Tweede Kamer in nieuwe samenstelling lijkt eigenzinniger te zijn dan haar voorganger. Kennelijk hebben de kritische geluiden daarover, zoals die eerder klonken, effect gehad. In elk geval zal het kabinet goed naar de Tweede Kamer (en de Eerste Kamer - maar die was al wat bredere in de dualistische opstelling) moeten luisteren.

Regeerakkoord en regeringsverklaring hebben nog veel zaken opengehouden. Zo kan men zich afvragen hoe het in de ko-

mende jaren zal gaan met de sociale zekerheid, de ontwikkelingssamenwerking en het defensiebeleid. Tijdens het debat over de regeringsverklaring nam VVD-fractievoorzitter al voorzichtig afstand van het voorgenomen AOW-beleid. Van premier Kok en zijn vice-premiers Dijkstal en Van Mierlo zal veel evenwichtskunst en overtuigingskracht worden geveerd om cohesie in kabinet en coalitie te bewerkstelligen.

Heerma

Uiteraard werd met veel spanning uitgekeken naar de bijdrage van de nieuwe CDA-fractievoorzitter Heerma aan het debat.

Aan het Binnenhof kende men Enneüs Heerma slechts als staatssecretaris, aanvankelijk van Economische Zaken, later van Volkshuisvesting. In hoofdzaak alleen de Amsterdammers kennen hem als generalist, de man die in de hoofdstedelijke politiek op alle mogelijke terreinen zijn mannetje stond.

De vraag was hoe het CDA oppositie zou gaan voeren. Dat was inderdaad een zware opgave. De VVD rechts passeren kan niet, net zo min als de PvdA links passeren. Heerma koos voor de enig juiste opstelling: het kabinet moet op zijn daden worden beoordeeld. Een opstelling die enigszins te vergelijken is met die van D66 in 1989 ten aanzien van het derde kabinet-Lubbers. Heerma verzekerde dat het CDA de oppositie niet zelf heeft gekozen. "Het CDA was ook nu bereid regeringsverantwoordelijkheid te dragen, zoals dat in het verleden steeds het geval is geweest en zoals dat ook in de toekomst het geval zal blijven." Van tevoren was de vrees uitgesproken (door mensen die hem niet goed kennen) dat hij een "saaie" fractievoorzitter zou zijn. Maar daar is men tijdens dit debat van teruggekomen. Enneüs Heerma beschikt over een flink gevoel voor droge humor,

getuige onder meer deze zinsneden: "Wij aanvaarden onze oppositierol, wellicht wat onwennig. De ervaring is niet zo groot, de minister-president heeft daar vanmorgen al op gewezen. Wellicht wil het kabinet ons af en toe een handje helpen. Laat ik het niet al te euforisch uitdrukken: wij hebben er enig vertrouwen in dat dit zal gebeuren." Uiteraard probeerde Heerma vooral Kok en Bolkestein uit elkaar te spelen. Daar was ook alle aanleiding toe, getuige een aantal eerder dit jaar door beiden gedane uitspraken.

Vraagtekens

De nieuwe fractievoorzitter van het CDA plaatste vraagtekens, onder meer bij de passages over de ontwikkelingssamenwerking. Heerma vroeg zich verder af of de voorgenomen bezuinigingen op de defensiebegroting sporen met de plannen uit de Prioriteitennota. Hij verzette zich tegen de bezuinigingen op de kinderbijslag, die ook geen extra gunstig arbeidsmarkteffect hebben. Met zorg bezag hij de vertraging van de besluitvorming over grote infrastructuure werken. Het vorige kabinet had deze juist in de versnelling gezet, denk maar aan de Betuwelijn en de uitbreiding van Schiphol. Op onderwysgebied zag hij verschillen tussen minister Ritzens oude en nieuwe beleid. Uiteraard stelde hij vragen over de berichten over bezuinigingen in de cultuursector. En drong hij aan op extra aandacht voor de bestrijding van de criminaliteit. Tegen het slot van zijn betoog zei Heerma dat het kabinet een wat randstedelijke uitstraling heeft.

En in zijn conclusies betoogde Heerma dat het feit dat Nederland weer beschikt over een parlementair meerderheidskabinet tot voldoening stemt, gezien de problemen die om een oplossing vragen. "Dat dit kabinet van socialistisch-liberale signatuur op belangrijke punten voortbouwt op het beleid van het kabinet-Lubbers 3 heeft onze instemming. De leidende gedachte in het regeerakkoord inzake herijking van verantwoordelijkheden spreekt ons aan, maar zij is niet steeds even consequent en consistent ingevuld. Qua maatvoering zijn verschillende onderdelen uit het regeerakkoord doorgeschoten, zoals het vergaand snijden in de kinderbijslag en het teveel bezuinigen op Defensie. Ook het mogelijk verlagen van de vloer bij Ontwikkelingssamenwerking betreuen wij, evenals de geringe aandacht voor land- en tuinbouw en het verminderen van inspanningen op het punt van investeringen in de fysieke en kennisinfrastructuur." Ook op een aantal andere punten uitte hij zijn twijfels. Het CDA zal het kabinet op zijn daden beoordelen "realistisch, redelijk, constructief en, op verzoek, kritisch". "En kan het zijn met een vleugje blijmoedigheid."

De eerstvolgende proeve zal volgende week plaatsvinden tijdens de algemene beschouwingen over de begroting-1995.

Evert Mathies

Het kabinet-Kok schaterlacht nadat CDA-fractievoorzitter Heerma heeft laten blijken over veel gevoel voor humor te beschikken.

(foto ANP)

“Afscheid van Ruud Lubbers”

Het is al vaak gezegd en geschreven: Het politieke leven is hard, vaak onvoorspelbaar en aan snelle veranderingen onderhevig. Deze waarheid tekent zich extra scherp af bij het schrijven van een bespreking van het boek “Afscheid van Ruud Lubbers” dat eind juni werd gepresenteerd. Op dat moment was Lubbers de missionair minister-president, in de race voor opvolging van Delors als voorzitter van de Europese Commissie, fungeerde Elco Brinkman nog als politiek leider van het CDA en waren de kansen voor regeringsdeelname nog volop aanwezig. Nu, nauwelijks 10 weken later, ziet het plaatje er volstrekt anders uit. Het CDA is in de oppositie beland en het paarse kabinet staat al aan de vooravond van zijn eerste Prinsjesdag; onder druk van omstandigheden heeft Elco zich als fractievoorzitter teruggetrokken, opgevolgd door Enneüs Heerma; en Ruud Lubbers, gepasseerd als opvolger van Delors, is met stille trom vertrokken en is nauwelijks meer in Den Haag gezien.

Immense aardverschuivingen waarvan het begin nog nauwelijks denkbaar was voor de vele auteurs die aan het boek “Afscheid van Ruud Lubbers” hebben meegewerkt. Slechts dat Ruud Lubbers zou vertrekken stond voor iedereen vast. Alleen niet voor Wiegel die in zijn bijdrage niet uitsluit dat Ruud Lubbers de opvolger van Ruud Lubbers zal zijn. De recente geschiedenis heeft geleerd, hoe alles inmiddels anders is. Het boek “Afscheid van Ruud Lubbers” is een lijvige (366 pagina's) verzameling geworden van kortere of langere bijdragen van zo'n 60 vooraanstaande Nederlanders uit de kringen van politiek, openbaar bestuur, bedrijfsleven en journalistiek. Een bonte verzameling, omdat de bijdragen naar aanpak, invalshoek en thematiek sterk uiteenlopen. Sommige auteurs beperken zich tot het ophalen van herinneringen (al of niet uitmondend in het halen van eigen gelijk); anderen komen niet verder dan het breed uitmeten van de echte of vermeende eigenschappen van Lubbers; weer anderen abstraheren zich van het lijdend voorwerp Lubbers en geven slechts een inhoudelijke beschouwing over een beleidsthema. Het is jammer, dat slechts weinig auteurs proberen een link te leggen tussen Lubbers als persoon, als politicus of als minister-president aan de ene kant en de ontwikkelingen in het beleid aan de andere kant. Toch geeft het boek in zijn totaliteit een interessante inblik in de politieke ontwikkelingen gedurende de periode dat Ruud Lubbers in “Den Haag” heeft meegelopen; eerst als minister van Economische Zaken, daarna als fractievoorzitter en vervolgens 12 jaar als minister-president. Voor zover ze over Lubbers gaan spreekt uit vrijwel alle bijdragen -van links tot rechts- een grote bewondering voor de intelligentie, de daadkracht, de vindingrijkheid, het probleemoplossend vermogen en het leiderschap

Ruud Lubbers in gesprek met een agrariër tijdens een CDA-manifestatie.

van Ruud Lubbers. Sommige auteurs geven aan een of meer van deze eigenschappen echter een -politiek gezien- negatieve duiding. Zo vertaalt oud-PPR-fractievoorzitter Ria Beckers zijn probleemoplossend vermogen en zijn op compromisgerichte werkwijze als een gebrek aan visie: “Ruud, je hebt behoorlijk op de winkel gepast, maar de winkel geen ander aanzien gegeven. (...) De belangrijke inhoudelijke keuzen die werden gemaakt, waren altijd traditioneel en nooit een beetje gedurfd, nooit vernieuwend”. Ook zijn no nonsense en zakelijke benadering van problemen wordt soms als een gebrek aan visie geduid. Ten onrechte, wanneer men bijvoorbeeld de bijdragen van Wim Meijer (oud-PvdA-fractie leider) en Jean Penders (tot voor kort CDA-delegatie leider in het Europese Parlement) leest. Zo wijst Meijer er op, dat Lubbers' pleidooien voor “no nonsense” en “verantwoordelijke samenleving” medio jaren tachtig uitmondten in herstel van de financiële discipline en in een proces van deregulering en privatisering. En Lubbers' betoog over de fundamentele oorzaken van het feit dat Nederland “ziek” is vormde, aldus Meijer, de inleiding tot een omvangrijke herstructurering van de sociale zekerheid. Tegelijk richtte hij zich volgens Meijer op “datgene wat zijn succes in belangrijke mate zou bepalen: het reanimeren van de politieke en maatschappelijke consensus”. Penders wijst er terecht op, dat Ruud Lubbers (“Wat heb ik hem eindeloos zien ploeteren om zijn medekabinetsleden en de regeringsfracties naar elkaar toe te praten en te duwen!”) altijd zorgvuldig in het oog hield dat in Nederland beleid slechts succes heeft wanneer het op een tamelijk breed draagvlak kan rusten. Bovendien “vermeed Lubbers zeer nadrukkelijk dat zijn compromissen uitmondten in de

grootste gemene deler, want die is vluchtig en kan financieel buitengewoon kostbaar zijn”.

Interessant is de bijdrage van Monseigneur Bär, oud-bisschop van Rotterdam: niet alleen omdat hij Lubbers karakteriseert “als een groot katholiek humanist, steeds bereid tot toetsing van uitgangspunten aan evangelische humaniteit”, maar ook omdat hij Lubbers' eigen visie op de politiek citeert: “de kunst en de inzet om de samenleving steeds weer zo om te vormen, te ordenen en die ordening weer open te breken, dat de mensen op rechtvaardige wijze in vrede kunnen samenleven, werkelijk samen kunnen leven. Politiek als dienst aan de mens richt zich op de gemeenschap ten bate van het welzijn van allen”.

In mijn jaren als staatssecretaris van Economische Zaken heb ik in de praktijk van het Torentje en de Trèveszaal mogen meemaken hoe Ruud Lubbers als premier vanuit deze visie probeerde het land te sturen en te besturen. Met zijn inzicht in complexe vraagstukken, kijk op het maatschappelijk haalbare, maar vooral zijn vermogen naar mensen te luisteren, te analyseren wat hun achterliggende motieven zijn en zo een weg te vinden om tegenstellingen te overbruggen. Hoe behendig en secuur hij uiteenlopende kabinetten tot overeenstemming over het beleid wist te brengen in zijn rol als voorzitter van de ministerraad wordt haarscherp geschetst in de bijdrage van Wallage, de huidige PvdA-fractievoorzitter. Ik herken dat proces regel voor regel. Jo Ritzen vat het bondig samen: “Ruud weet met zijn eigen inzichten, met een eigen stempel het beste uit het totaal te halen”.

Maar wat is alles bij elkaar de waarde van dit boek? Ruud kennende heeft hij er niet op zitten wachten. Om met Penders te spreken: “Ik denk niet dat Ruud Lubbers er ook maar één tel van wakker ligt.” Het vormt een boekstaving van het tijdperk Lubbers in de Nederlandse politiek (tot nu toe!). Maar dan wel een gebrekkige, omdat er geen lijn inzit en omdat de bijdragen waar ze inhoudelijk zijn vaak politiek gekleurd zijn, zodat een objectieve kijk achterwege blijft.

Tot slot nog dit. In het boek komen (uiteraard) veel CDA-prominenten aan het woord, maar weinigen die nu ook nog politiek actief zijn. Die houden we te goed bij het afscheid, dat het CDA ongetwijfeld in petto heeft. Want een waardig afscheid komt Ruud Lubbers ten volle toe!

Yvonne van Rooy

Tweede Kamerlid voor het CDA en oudstaatssecretaris van Economische Zaken van '86 tot '89 en van '90 tot '94.

“Afscheid van Lubbers”, 1994, Anthos, Baarn, 366 blz, geïll, f 29,90

Vrede in Noord-Ierland?

De "Guardian" gaf op 7 september een redactioneel commentaar op het besluit van de IRA zijn geweld in Noord-Ierland voor onbepaalde tijd te staken met de kop "dansen in het donker, maar op eenzelfde melodie". Zij doelde daarmee op de behoedzame opstelling van de Britse en Ierse regeringen om te streven naar een vreedzame regeling van het Noordierse conflict.

In de Noordierse eierendans hoeven de partners niet steeds dezelfde passen te maken om tot harmonie te komen, als de richting van de dans maar duidelijk is.

Na 25 jaar geweld in Ulster groeide langzaam het besef dat een voor iedereen bevredigende oplossing, zowel langs politieke weg als met geweld op dit moment onmogelijk is. De protestantse en katholieke gemeenschappen zullen met elkaar moeten leren leven op basis van een wederzijds geaccepteerde politieke regeling, waarbij beide partijen verregaande compromissen moeten sluiten.

De katholieken voor wat betreft de hoop op aansluiting bij de Ierse Republiek, de protestanten voor wat betreft de politieke en economische emancipatie van de katholieken. De constatering van de IRA dat geweld niets oplost, is allereerst pure winst voor zowel de katholieke als de protestantse burgers die jarenlang in angst moesten leven. Hopelijk zien ook de protestantse milities dit in.

De burgeroorlog in Noord-Ierland heeft niet alleen veel menselijk leed gekost, maar ook de economie verwoest. De werkloosheid ligt veertig procent hoger dan in het Verenigd Koninkrijk en het gemiddeld inkomen elf procent lager. Het gebied is economisch afhankelijk van het Verenigd Koninkrijk, de Ierse Republiek en de Europese Unie.

Om het vredesproces werkelijk een kans te geven zijn diplomatie, wijsheid en tijd nodig en een dosis geluk dat het bestand houdt.

Een goede afstemming van de danspassen van de Britse en Ierse regering staat daarbij voorop. Ook zal Noord-Ierland uit zijn economische impasse moeten geraken. De hulp van de Amerikaanse regering en van de Europese Unie heeft naast een economische ook een politieke betekenis. Vanuit een historisch sterke economische positie zijn er voldoende mogelijkheden tot wederopbouw.

Economische groei zal de kracht achter een duurzame vrede moeten zijn. De kloof tussen de katholieke en protestantse gemeenschappen zal echter alleen gedicht kunnen worden door dialoog en het besef gezamenlijk verantwoordelijk te zijn voor de Noordierse toekomst. Zeker omdat de religieuze scheiding zo'n belangrijk bestanddeel is van het conflict

moeten de Europese christen-democraten de kansen benutten de politieke partijen met elkaar in gesprek te brengen. De kansen daarvoor zouden zich wel eens eerder voor kunnen doen dat menigeeen vermoedt. Juist het CDA zal, gezien zijn ontstaansgeschiedenis, bereid moeten zijn hieraan bij te dragen.

Hoger onderwijs plannen Paars

Wanneer we de plannen van het kabinet mogen geloven staan we aan de vooravond van een ingrijpende structuurwijziging in het wetenschappelijk onderwijs. Het regeerakkoord spreekt van basisopleidingen van drie jaar en vervolgopleidingen die variëren van één tot drie jaar. De basisopleidingen zijn vrij toegankelijk, vormen een afgerond geheel en verschaffen een maatschappelijke kwalificatie. De vervolgopleidingen zijn qua cursusduur niet uniform en zijn selectief toegankelijk. Deze wijzigingen dienen gepaard te gaan met de verruiming van de bevoegdheden van de instellingen. Hierbij wordt gedacht aan de bestuursstructuur, het capaciteits- en selectiebeleid en de vaststelling van de hoogte van het collegegeld waar het de vervolgopleidingen betreft. Dit alles zal moeten leiden tot een kortere gemiddelde verblijfsduur van studenten.

Opvallend is dat niet allerlei onderwijskundig inhoudelijke argumenten de basis vormen voor deze structuurwijziging maar enkel en alleen de noodzaak te komen tot zeer forse bezuinigingen. En dat terwijl

minister Ritzen nog niet zo lang geleden heeft gezegd dat verdere bezuinigingen een gevaar vormen voor de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Het is verder nog maar de vraag of deze plannen zullen leiden tot een kortere gemiddelde verblijfsduur. De kans is niet denkbeeldig dat de vervolgopleidingen een sterk aanzuigende werking op studenten zullen hebben. Want wat zal de maatschappelijke waarde zijn van een driejarig diploma of certificaat? Voorzitter Rinnooy Kan van het VNO verwacht dat de algemene driejarige basisopleiding aan de universiteit weinig kans op werk biedt. Reden te meer voor studenten om geen genoeg te nemen met alleen de algemene basisopleiding.

Wat het kabinet met deze plannen uit het oog verliest is dat kwalitatief goed onderwijs niet alleen een individuele investering van de student is maar ook een investering van de samenleving. Immers goed onderwijs is de beste manier om mensen aan een betaalde baan te helpen. De inleiding van het regeerakkoord spreekt over een hoog opleidingspeil als een onmisbare productiefactor bij het vernieuwen van onze economie. Het kabinet is met de plannen voor de herstructurering dus niet erg consequent.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar die man die dezer dagen de suggestie deed om Lubbers voorzitter van het CDA te maken, moet terdege in de gaten worden gehouden. Zo iemand - dat voorspel ik u - zal te zijner tijd onmaskerd worden. In het gunstigste geval als een grappenmaker, maar misschien ook wel als een infiltrant, vermoedelijk van D66-huize. Het is in ieder geval iemand die zowel Lubbers als het CDA niet welgezind is en een loer probeert te draaien. Dat-ie Lubbers niet mag lijkt mij helder: hoe kun je anders iemand die zoëven nog geschikt werd bevonden om Europa te gaan leiden nu gaan blootstellen aan bij voorbeeld discussies met de afdeling Leeuwarden-Huizum over de contributie-afdracht, de CDA-Statenvructie in Den Bosch over de grenscorrecties van Breda of met Arie Oostlander over het rentmeesterschap? Want zulke dingen doen partijvoorzitters. Lubbers daarmee opknappen is pas echt sadisme.

Wat het CDA betreft: dat heeft maar één probleempje en dat draait om de vraag of er leven op aarde is ná Lubbers. Daar kom je op zo'n manier nooit achter. Er waren nu eenmaal jarenlang honderdduizenden die op Lubbers stemden -ook-al-was-ie-dan-van-het-CDA. Nu moet die partij het maar eens op eigen kracht oplossen. Dus niks Lubbers. En ook geen oud-internationals. En ook niks te Braksen en te Brokxen. Gewoon een frisse vrouw of vent zonder etiket of voorgeschiedenis. Bij gelijke geschiktheid strekt een katholieke opvoeding tot aanbeveling.

Geen centrale looneisen, maar n

Werken is meer dan een middel om geld te verdienen. Daarom kiest het CNV niet voor centrale looneisen
duurzaamheid van het arbeidsvoorwaardenbeleid in de ondern

Heel langzaam komt onze economie wat uit het slob. De resultaten in het bedrijfsleven verbeteren. Toch is dat nog geen reden voor al te groot optimisme. Ondernemingen zijn nog terughoudend met investeringen. Dit komt onder andere door veranderende concurrentieverhoudingen als gevolg van de opkomst van Midden en Oost-Europa en Zuidoost-Azië. Daarbij komt dat ons bedrijfsleven kampt met een lage bezettingsgraad van de productiecapaciteit. De genoemde zich wijzigende internationale concurrentieverhoudingen komen het sterkst tot uiting in bedrijfstakken, waarvan de produktietechnieken en producten weinig specifieke kennis vereisen. Dit betekent geduchte concurrentie daar waar het laag- of ongeschoold werk betreft. We zien dan ook dat in ons land de werkloosheid zich in toenemende mate concentreert aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Op basis van dit perspectief zal de inkomensontwikkeling bescheiden dienen te zijn. Doel in het arbeidsvoorwaardenbeleid voor de komende jaren moet zijn om met de opbrengsten uit een gematigde loonont-

Doel in het arbeidsvoorwaardenbeleid voor de komende jaren moet zijn om met de opbrengsten uit een gematigde loonontwikkeling te komen tot een structureel herstel van de werkgelegenheid.

wikkeling te komen tot een structureel herstel van de werkgelegenheid.

Maatwerk

Het Christelijk Nationaal Vakverbond kiest bij de formulering van haar arbeidsvoorwaardenbeleid niet voor een centrale looneis, maar voor maatwerk per bedrijfstak en bedrijf met de nadruk op werkgelegenheid, medezeggenschap en duurzaamheid. Dit is de inzet waarbij nadrukkelijk wordt gekozen voor een decentrale aan-

pak. Daarbij wordt wel aangetekend dat er een verband dient te bestaan tussen de mate van loonsverhoging en het versterken van de medezeggenschap, kwaliteit van de arbeid en werkgelegenheid. Werkgelegenheid die onder andere kan ontstaan door arbeidsduurverkorting.

Dit standpunt is de invulling die het CNV wil geven aan het akkoord van de Stichting van de Arbeid 'Een nieuwe koers', van december 1993. Daarin wordt een loonkostenontwikkeling bepleit die verantwoord is vanuit het oogpunt van de rendements- en concurrentiepositie van de bedrijfstak of onderneming waarvoor de CAO-afspraken worden gemaakt. Tevens werd daarbij vastgesteld dat het arbeidsvoorwaardenoverleg de komende tijd in het teken van maatwerk en diversiteit zou staan.

Werkgelegenheid

Het CNV laat met haar inzet zien dat zij bereid is met onorthodoxe maatregelen het probleem van de geringe arbeidsparticipatie in ons land aan te pakken. Zo wil het een deel van de inkomensgroei ten goede laten komen aan de uitbreiding van de werkgelegenheid.

Met deze nadrukkelijke inzet van de christelijke vakbeweging voor werkgelegenheid wordt gekozen voor het nemen van maatschappelijke verantwoordelijkheid. Het kan en mag niet zo zijn dat wij accepteren dat honderdduizenden medeburgers niet kunnen participeren in het arbeidsproces. We zijn immers op weg van de verzorgingsstaat naar een 'participatie-samenleving'. Daarin kan niet alleen meer worden gekeken naar prijscompensatie en inkomensgroei. Daar komt ook solidariteit om de hoek kijken.

Concreet wordt bij werkgelegenheidsbeleid gekeken naar de uitbreiding van het aantal arbeidsplaatsen. Allereerst is er de relatie met de werkdruk. Daarnaast komen de afspraken over leer-werkplaatsen en werkervaringsplaatsen, afspraken ten aanzien van plaatsing van gedeeltelijk arbeidsongeschikten en langdurig werklozen. Daar ligt ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid voor werkgevers. Indien het niet

binnen de eigen organisatie mogelijk is om gedeeltelijk arbeidsongeschikten en langdurig werklozen te plaatsen, dan zal moeten worden geprobeerd om buiten de organisatie plaatsen te vinden. Daarbij zal ook een inspanning van de werkgever kunnen worden gevraagd. Dit kan zowel in daadwerkelijke ondersteuning als in financiële zin.

De werkloosheid concentreert zich aan de onderkant

Maatwerk per bedrijf of bedrijfstak

... voor uitbreiding van het aantal arbeidsplaatsen, versterking van medezeggenschap en vergroting van de mogelijkheden. Per bedrijfstak en bedrijf moet maatwerk worden geleverd.

Om tot een betere herverdeling van arbeid, een wezenlijk ander onderdeel van de bevordering van werkgelegenheid, te komen zullen de mogelijkheden om in deeltijdarbeid te gaan werken dienen te worden bevorderd. Dit moet overigens wel op basis van individuele keuzes gebeuren. Steeds vaker vragen werknemers om in deeltijd te

kunnen werken. Steeds vaker wordt er gebruik gemaakt van deeltijdarbeid om zorgtaken te kunnen verrichten in combinatie met het betaald (blijven) werken. Dit vraagt meer flexibiliteit binnen een onderneming om de arbeidspatronen beter op de persoonlijke omstandigheden van de werknemer te kunnen laten aanpassen. Zo nodig kan deeltijdarbeid worden bevorderd door een beperkte verlenging van de bedrijfstijd. Op deze wijze kan een combinatie van flexibeler arbeidstijden en arbeidsduurvermindering bijdragen aan een verhoging van de arbeidsparticipatie, waarbij zowel aan werkgevers- als aan werknemerswensen invulling kan worden gegeven. Waarborgen voor deeltijdwerkers in de sociale zekerheid en in pensioenregelingen dienen derhalve te worden gestimuleerd.

Medezeggenschap

Naast meer werkgelegenheid wordt ook ingezet op het versterken van de medezeggenschap binnen de ondernemingen. Meer flexibiliteit zal moeten leiden tot een grotere betrokkenheid van de werknemers bij de gang van zaken binnen de onderneming. Kwaliteit van de arbeid is een instrument bij uitstek om werknemers meer te betrekken bij de besluitvorming in de organisatie.

Het CNV streeft ernaar om in de arbeidsorganisatie tot een betere kwaliteit van de arbeid te komen. Dit kan door verbetering van de arbeidsinhoud waarbij dient te worden gestreefd naar volledige functies. Dat wil zeggen functies waarbij voorbereidende, regelende, organiserende en uitvoerende taken op een evenredige wijze zijn verdeeld. Daarnaast kan door verlaging van de werkdruk een positieve stimulans aan de arbeidsomstandigheden worden gegeven. Een verbetering van de arbeidsverhoudingen kan worden vormgegeven door de versterking van medezeggenschap op organisatie-niveau. De arbeidsvoorwaarden hebben tot doel werkzekerheid, naast een rechtvaardige beloning en beloningssystemen.

Gekeken zal moeten worden naar productiviteits- en kwaliteitseisen en de flexibiliteit van de onderneming. Maar ook moet

aandacht geschonken worden aan de wijze waarop de participatie van werknemers is vormgegeven, het sociaal beleid etc. Het verbeteren van de scholingsmogelijkheden voor werknemers, waardoor hun

---

Wel dient er een verband te bestaan tussen de mate van loonsverhoging en het versterken van de medezeggenschap, kwaliteit van de arbeid en werkgelegenheid.

---

kansen op de arbeidsmarkt toenemen, wat doorstroming op de arbeidsmarkt, maar ook binnen de bedrijven, kan bevorderen.

Duurzaamheid

De mate waarin de medezeggenschap binnen een organisatie gestalte heeft gekregen en de kwaliteit van de arbeid die in die onderneming tot stand is gekomen bepalen de duurzaamheid van het arbeidsvoorwaardenbeleid in de betreffende onderneming. Dit alles bekeken vanuit de visie dat arbeid meer is dan een middel om geld te verdienen. Arbeid stelt mensen in staat aan hun roeping, hun bestemming te voldoen.

De kernbegrippen uit het christelijk sociaal-denken, te weten gerechtigheid, (gespreide) verantwoordelijkheid en solidariteit komen in het CNV-beleid dan ook duidelijk naar voren. Ik haal deze kernbegrippen hier naar voren omdat mijns inziens dit de basis is van wat "ons" binnen de christelijk sociale beweging bindt en waarop wij te allen tijde ons handelen moeten ijken. Het lijkt mij dan ook een uitdaging om onder de huidige politieke omstandigheden invulling te geven aan ons christelijk sociaal-denken zowel in de politiek als vanuit de vakbeweging.

Johan Mulder
districtsbestuurder Industrie- en Voedingsbond CNV

de arbeidsmarkt.

(fotoANP)

Meevallers gebruiken voor verdere verlaging financieringstekort

Is Haarlem de hoofdstad van Noord-Holland? Is de CDA-fractie in de Tweede Kamer in staat op constructieve wijze oppositie te voeren? Is de paus rooms? In dit rijtje van vragen hoort de vraag thuis: moet het financieringstekort verder worden verlaagd?

Om een andere vraag te stellen: wat zou het kabinet-Kok moeten doen indien zich in de nabije toekomst meevallers voordoen? Moet het deze aanwenden voor extra lastenverlichting, of voor een verdere verlaging van het financieringstekort, of voor extra investeringen in bijvoorbeeld de infrastructuur? Na het voorgaande mag het duidelijk zijn waar de voorkeur zou moeten liggen: een verdere verlaging van het financieringstekort.

Alvorens de noodzaak van een verdere verlaging van het financieringstekort toe te lichten, zij in herinnering gebracht dat de vorige minister van Financiën, Kok, tot 1993 de voorgenomen verlaging van het tekort naar 3,25% van het netto nationale inkomen een 'ijzeren randvoorwaarde' placht te noemen. Die ijzeren randvoorwaarde is doorgeknipt medio 1993, toen het kabinet-Lubbers III besloot een 'tandje lager' te gaan. Wat is er toen veranderd in de economische omstandigheden dat de ijzeren voorwaarde kennelijk was doorgeroest? De verslechtering van de economie, tot uiting komend in een oplopen van de werkloosheid, bracht het kabinet er toe om de pas in te houden met de bezuinigingen, welke nodig waren om dat tekortdoel te realiseren. Maar de consequenties waren duidelijk: door genoeg te nemen met hogere tekorten in 1993 en 1994 en latere jaren zou de financiering van die tekorten via leningen leiden tot een extra groei van de toch al gigantische staatsschuld. De staatsschuld in procenten van het nationale inkomen, de staatsschuldquote zou daardoor blijven stijgen. Terwijl door het vorige kabinet was beloofd dat die quote na 1993 zou gaan dalen. De voornemens van het kabinet-Kok ter zake van het financieringstekort zijn uit dat laatste oogpunt bezien niet erg solide: wanneer gaat de schuldquote eindelijk eens dalen? Minister van Financiën Kok heeft in 1990 tot 1993 meerdere malen te kennen gegeven dat hij een daling van die staatsschuldquote belangrijk vond. Minister-president Kok vindt het kennelijk wel best dat die daling pas later inzet, namelijk pas na 1997 en slechts in bescheiden mate.

Een stijging van de staatsschuld heeft als onmiddellijke consequentie dat de rentelasten stijgen. Die rentelasten verdringen de beschikbare ruimte voor zinvolle uitgaven voor bijvoorbeeld onderwijs of infrastructuur of bestrijding van de criminali-

teit. Los van dit budgettaire argument: is het vanuit onze christen-democratische beginselen verantwoord om de toekomstige generaties op te zadelen met een zo hoge, en nog steeds groeiende schuldenlast? Ik denk dat deze vraag in een rijtje thuis hoort als: Is de paus getrouwd? Heeft Nederland hoge bergen?

De stijging van de rente-uitgaven, ook uitgedrukt in procenten van het nationale inkomen, is een evident probleem. De stijging van de staatsschuldquote brengt nog andere problemen met zich. Allereerst is het zo dat de aflossingsbedragen natuurlijk ook groeien, ook in procenten van het nationale inkomen. Omdat daarvoor eerst steeds moet worden geleend, moet de minister van Financiën steeds meer lenen. Dat gaat nog steeds goed en relatief gemakkelijk, maar er kan op enig moment aarzeling ontstaan bij vooral buitenlandse beleggers (nu goed voor 1/4 deel van de schuld). Die vrees kan zich dan ook vertalen in een speculatie tegen de nu nog knoepharde Nederlandse gulden zoals in 1992 tegen de Franse franc. Voorts is daar één van de zogenaamde Maastrichtse conventies: de landen van de Europese Unie moeten hun vorderingensaldo (een soort financieringstekort, maar dan gecorrigeerd vooral voor kredieten) voor de hele overheid terugbrengen naar maximaal 60% van het Bruto Binnenlandse Produkt (BBP, een wat andere maatstaf dan het netto nationale inkomen): welnu, Nederland zit met ruim 80% BBP daar duidelijk boven, en zit veel hoger dan landen als Duitsland of het Verenigd Koninkrijk.

Voorts: medio 1993 was er een grote meerderheid voorstander van het invoeren van een structureel begrotingsbeleid, om af te komen van het springerige ad-hoc beleid reagerend op steeds nieuwe prognoses dat we van de laatste jaren kennen. De CDA-commissie-Zijlstra II had een duidelijke aanbeveling in die richting gedaan. De ambtelijke Studiegroep Begrotingsruimte adviseerde in dezelfde richting, evenals een seminar in Nijmegen waar enkele oud-ministers van Financiën spraken. Hoewel ik als lid van de Commissie-Zijlstra de aanbeveling onderschreef, meende ik dat de tijd nog niet rijp was; op dat punt kon ik ons verkiezingsprogramma ook niet geheel onderschrijven. Immers, het werd vorig jaar duidelijk dat het tekort nog zo hoog zou zijn dat de schuldquote nog zou stijgen. Een structureel beleid zou inhouden dat het tekort conjunctureel nog verder zou mogen stijgen, hetgeen ik onverantwoord achtte en acht. Dat laatste klemt te meer, omdat het tekort voor 1994 kunstmatig laag wordt gehouden: enkele uitgavencategorieën worden buiten beeld gehouden, terwijl het tekort in 1994 fors is gedrukt door eenmalige inkomsten uit de verkoop van aandelen Koninklijke PTT Nederland (KPN).

Tijdens de laatste Algemene Financiële Beschouwingen in de Eerste Kamer heeft de CDA-fractie het kabinet voorgehouden dat het voor dergelijke grappen gecorrigeerde tekort eerder uitkomt op 5,5% van het nationale inkomen dan op 3,75%. We wensen met zijn allen een ander meer structureel begrotingsbeleid, maar moeten dan eerst het tekort zo ver drukken dat de schuldquote structureel daalt. Dat laatste hoort de opdracht te zijn die voortvloeit uit ons beginsel van een goed rentmeesterschap, uit onze verantwoordelijkheid ten opzichte van komende kiezers! Overigens zegt het regeerakkoord 1994 ook dat de verdere verlaging van het tekort een basis legt voor een structureel begrotingsbeleid. De aanbeveling voor het beleid lijkt duidelijk: het kabinet-Kok moet meevallers die komen primair gebruiken voor een verdere verlaging van het tekort en daarmee van de groei van de schuldenlast. Lijkt duidelijk of is duidelijk? We verwachten thans een meevallende groei. De eerste meevallers dienen zich al aan. Eerder heb ik wel eens geschreven dat in een opgaande conjunctuur de meevallers worden onderschat en in een neergaande conjunctuur de tegenvallers. Laten we hopen dat de meevallers zodanig zijn dat de versterking van de economie, waarvoor de fundamenten zijn gelegd door de kabinetten-Lubbers in de jaren 1983 tot 1993, ook in de nabije toekomst kan worden ondersteund via lastenverlichting. Hiervoor pleit ons verkiezingsprogramma en de CDA-fractie in de Eerste Kamer al jaren. Het regeerakkoord wil, dat zij vermeld, ook de eerste vruchten van een sterkere groei gebruiken voor een verdere tekortverlaging, van de voorziene 2,9% BBP in 1988 naar 2,7% BBP. Maar wanneer gaat het kabinet extra meevallers daarvoor aanwenden? Het akkoord is onduidelijk, want het wil het tekort in 1995 en 1996 stabiliseren op 3,3% BBP! Maar eventuele meevallers zullen zich misschien dan voordoen, en misschien niet in 1998! Worden eventuele meevallers thans en in 1995 dus verbruikt in de uitgavensfeer? Het is voor het CDA duidelijk dat dat niet te hopen valt!

Peter B. Boorsma

CDA-Eerste Kamerlid en hoogleraar Openbare Financiën aan de Universiteit Twente

Democratie in Zuid-Afrika

President Mandela sprak onlangs met een delegatie van de Stichting voor het Nieuwe Zuid-Afrika. Hij prees de betrokkenheid van Nederland bij het proces van politieke verandering in zijn land. Bij meerdere landen is de aandacht voor Zuid-Afrika na de algemene verkiezingen in april 1994 verslapt. Zuid-Afrika is echter ook nu gebaat met meer politieke contacten. Het initiatief van deze Stichting, die steun wil geven aan de versterking van de in het nationale parlement vertegenwoordigde politieke partijen op gebieden zoals voorlichting en training, ophou van de partijorganisatie en politiek-wetenschappelijke activiteiten, werd door Mandela van harte ondersteund.

De delegatie, bestaande uit Klaas Groenveld (VVD), Jan Marinus Wiersma (PvdA), Arnol Poelman (GPV) en Jan Peter Balkenende (CDA), voerde recent gesprekken met vertegenwoordigers van alle politieke partijen, onder wie vice-president De Klerk, ANC-secretaris-generaal Ramaphosa, Inkatha-leider Buthelezi en generaal Viljoen van het Vrijheidsfront.

De eerste honderd dagen van de nieuwe, democratisch gekozen Zuidafrikaanse regering zitten er op. Binnen de regering van nationale eenheid, bestaande uit ANC, Nationale Partij (NP) en Inkatha, wordt coöperatief samengewerkt. In het parlement wordt de afstand tussen politieke partijen soms verkleind - doordat men elkaar beter leert kennen - en soms vergroot, wanneer een regeringspartij als de NP voor zichzelf ook een oppositierol ziet weggelegd. Een probleem dat zich met name voordoet bij het ANC is het tekort aan partij kader nu velen van het oude kader inmiddels deel uitmaken van de nationale of een provinciale regering.

Door de parlementaire samenwerking komen politieke groeperingen - voorheen vaak verwickeld in gewelddadige conflicten - in een geheel andere relatie ten opzichte van elkaar te staan. In de praktijk blijkt goed en coöperatief te kunnen worden samengewerkt. Dat geldt met name voor het parlement van de provincie PWV (Pretoria Witwatersrand Vereeniging).

Het politieke geweld in Zuid-Afrika is sinds de verkiezingen aanzienlijk teruggebracht. Toch is er nog veel pijn die voortvloeit uit het verleden. Met het oog op de politieke zuiverheid zal een 'Truth and Reconciliation Commission' in het leven worden geroepen, waar mensen schuldverklaringen kunnen afleggen in ruil voor amnestie. Deze kwestie van de oude wonden moet zorgvuldig worden aangepakt, om af te kunnen rekenen met het verleden en om een nieuwe start mogelijk te maken. Bij de verkiezingen in april werd vooral gestemd langs etnische lijnen: zwart stemde vrijwel uitsluitend ANC, blanken en kleurlingen in belangrijke mate NP en

Townships rondom Kaapstad. In de townships bestaan nog vele problemen die om een oplossing vragen.

Zulu's Inkatha. Juist ter bestrijding van rassenverschillen is het - zo valt te beluisteren - gewenst dat in de toekomst politieke verschillen meer en meer via politiek-principiële, onderwerp-gebonden lijnen gaan lopen in plaats van langs etnische scheidslijnen.

Binnen de politieke partijen is veel werk te verrichten op het gebied van de capaciteitsversterking. In het bijzonder moet gedacht worden aan kennisverbetering van gekozenen op het gebied van de werking van de parlementaire democratie, aan goed leiderschap en aan betere communicatielijnen. Door betere voorlichting van de achterban kan de afstand tussen top en basis worden verkleind. De voorbereidingen voor de gemeenteraadsverkiezingen in 1995 of 1996 dienen reeds nu ter hand te worden genomen, omdat juist op dit bestuurlijke niveau veranderingen moeten worden bereikt in het leven van alledag, met name in dat van de townships waar zoveel problemen bestaan. Tenslotte is er de versterking van politiek-wetenschappelijk werk met het oog op de essentiële ideeënvorming. De Stichting, mede geëntameerd door WI-directeur Jos van Genip, heeft tot doel dergelijke initiatieven, waarbij de Zuidafrikaanse partijen zelf de prioriteiten vaststellen, te ondersteunen. Belangrijk is voorts dat er goed wordt samengewerkt tussen politieke partijen en maatschappelijke organisaties. Het huidige economische herstel- en ontwikkelingsprogramma RDP (Research and Development Programme) is mede op die gedachte geënt. In het oude Zuid-Afrika was de situatie anders toen een belangrijk deel van de non-gouvernementele organisaties (NGO's) zich richtte tegen de apartheid en

de overheid. Een onderwerp dat de volle aandacht verdient is de complexe relatie tussen geloof en politiek; complex omdat het geloof in het verleden ook heeft gediend ter rechtvaardiging van de apartheid. Niettemin heerst er religieuze tolerantie en er kan - zo wordt opgemerkt - nauwelijks goede politiek worden gevoerd wanneer niet wordt beseft dat zeer velen religieus zijn (80% van de bevolking is christen). Toch blijkt het ontwikkelen van levensbeschouwelijk gefundeerde visies op bijvoorbeeld de organisatie van de staat en de economie in dit stadium buitengewoon lastig. Op dit vlak is er veel werk te doen.

Veel is ten goede gekeerd in Zuid-Afrika, maar de transformatie naar een nieuwe democratie zal een zaak van lange adem zijn.

Jan Peter Balkenende
lid delegatie Stichting voor het Nieuwe Zuid-Afrika en stafmedewerker van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Kritiek

Lastig, Irritant, Betweterig. Volgens Lmenig CDA-er bezit het CDJA deze (onhebbelijke) eigenschappen in het kwadraat. De neiging om mij tegen deze opvatting te verdedigen is groot. Echter, zo leerde ik in een spoedcursus mediatraining: voorkom reactief bezig zijn.

Het boek zegt:

“1. Vraag je af welk beeld mensen van je hebben;

2. welk imago wil je hebben?;

3. probeer publieks- en eigenbeeld met elkaar in overeenstemming te brengen.”

Dit artikel is een poging om het advies op te volgen. Al schrijvende besef ik dat ik hinder zal ondervinden en wel van het feit dat ik zelf actief ben in het CDJA, maar ja het is een illusie te denken dat objectief schrijven mogelijk is.

De vraag naar de achterliggende reden voor het toedichten van bovengenoemde eigenschappen aan het CDJA, voert terug naar de ontwikkeling van het gebruik van het begrip ‘kritiek’ binnen het CDA.

In haar pure vorm (zie Van Dale) betekent kritiek: beoordeling, hetzij van de waarde, hetzij van de juistheid van wat is waargenomen. Op zich een neutraal begrip dus, echter in de praktijk is gebleken dat deze neutraliteit aan erosie onderhevig is. Zo ook in de traditie van het CDA.

Kritiek uiten binnen en/of buiten het CDA over een genomen of een te nemen standpunt van het CDA stuit nogal eens op weerstand bij het CDA-kader.

Eigenlijk al bijvoorbaat zit de ‘gevestigde

Het CDJA is kritisch en blijft kritisch. Echter, zoals het altijd al is bedoeld, in positieve zin; dus opbouwend kritisch.

(foto Hans Hordijk)

orde’ ongemakkelijk op de stoel heen en weer te schuiven als het CDJA een andere mening naar voren brengt. De tenen raken gekromd: “Kritiek is slecht voor het imago van de partij, want ojú, ojú als de buitenwereld merkt dat we niet één zijn.”

Kortom: Kritiek is lastig en vervelend. Kritische mensen zijn irritant, lastig en betweterig.

Mijn mening is dat binnen het CDA ‘kritiek’ (onterecht) een negatieve bijklank ge-

komen. Daarenboven is eenheid iets dat moet groeien van onderop. Goede communicatie en discussie zijn hiertoe de sleutels.

Voor mij staat vast: het CDJA is kritisch en blijft kritisch. Echter, zoals het altijd al is bedoeld, in positieve zin; dus opbouwend kritisch. Het CDJA heeft nooit anders gewild dan op een goede manier uitwerking geven aan het begrip ‘kritiek/kritisch’, zoals door Van Dale omschreven; het gaat om *beoordelen*, niet om *veroordelen*.

De bijdrage van de CDA-fractie, bij monde van de heer Heerma, aan het debat over de regeringsverklaring heeft mij de hoop gegeven dat er in de toekomst bij het CDA meer oog zal zijn voor de opbouwende kant van kritiek.

Ik citeer uit de bijdrage van de heer Heerma: “De CDA-fractie zal trachten met verve inhoud te geven aan de rol van oppositiepartij in deze Kamer. De daden van het kabinet beoordelen, realistisch, redelijk, constructief en kritisch. En kan het zijn met een vleugje blijmoedigheid.” Met het uitspreken van deze woorden, is duidelijk aangegeven, welk imago het CDA wil verwerven; opbouwend kritisch. Ik geef de kamerleden geen ongelijk.

Eén tip heren en dames kamerleden. Als ze je ooit irritant, lastig en betweterig gaan vinden, ga dan nooit in de verdediging. Vraag je af of je dit beeld hebt gewild. Het CDJA heeft dat ook gedaan en is tot de conclusie gekomen dat het een kwestie is van een andere interpretatie van het begrip ‘kritiek’, waaraan in beginsel weinig kan worden gedaan.

Horzel

Het waren niet de bruisende paarse ideeën die de afgelopen weken indruk maakten. De regeringsverklaring leek meer op het kopje warme melk voor het slapen gaan, dan op tintelende champagne. Toch gaf Den Haag stof tot nadenken. Politiek blijkt nog steeds mensenwerk. Waar de media zich voorheen wellustig om Van Mierlo verzamelden om een kwinkslag uit zijn mond op te tekenen, was de rol van de D66-voorman ditmaal die van zwiigende slippendrager. De ster van de peetvader van paars is definitief gedoofd. Het journaal heeft een nieuwe held: Frits Bolkestein. Hij toonde lef, humor en eruditie - en dat is zeldzaam in Den Haag. Bolkestein is de uitzondering die de regel van de grijze muizen bevestigt. Hoewel, grijs blijkt verkrijgbaar in verschillende tinten. Kok en Heerma stralen burgerlijkheid in het kwadraat uit, maar kunnen toch ook tot de Nieuwe Helden gerekend worden. Kok won aan geloofwaardigheid als staatsman. Heerma toonde onverwacht een groot elan en mag zichzelf “veelbelovendste oppositieleider” noemen. Uit het omgaan met de Oude Helden bleek de schaduwzijde van de politieke mens. Het meest schrijnende was in dit verband het vertrek van Brinkman. De hypocrisie die het CDA dikwijls wordt verweten, werd nu bewaarheid. Zo schijnheilig als iedereen - ook in dit blad - Brinkman tot in de wolken preees, zo schijnheilig was de kritiek die volgde. Een lichte misselijkheid kon ik niet onderdrukken, toen de fans van weleer “Kruisigt hem” begonnen te roepen. Hopelijk betekent de komst van Heerma dat het CDA ook binnen eigen gelederen weer een menselijk gezicht krijgt.

Jan Willem Wits

Ingeborg Stadhouders

Kwaliteit van de samenleving

Meer dan ooit is kwaliteit van de samenleving een onderwerp waar burgers over de hele wereld zich mee bezig houden. Dat merkten we twee jaar geleden bij de conferentie van de Verenigde Naties in Rio de Janeiro en ook onlangs bij de VN-conferentie over Bevolking en Ontwikkeling in Cairo. Ook de komende tijd zal dit thema centraal staan in de voorbereidende conferenties van de VN-Wereldvrouwenconferentie in '95 in Beijing. Het CDA-Vrouwenberaad heeft dit thema ook opgepakt en houdt zich het komende jaar, naast de binnenlandse politiek, nadrukkelijk bezig met de grote vragen waarvoor de internationale gemeenschap zich ziet geplaatst. We starten met het thema Duurzame ontwikkeling op onze ledendag van 24 september a.s.

Vanuit de CDA-uitgangspunten stellen we ons vragen over de toekomst van de individuele mens en de wereldbevolking, waarbij de rol van vrouwen bijzondere aandacht krijgt; we denken na over de vragen met betrekking tot een leefbaar milieu en duurzame voedselvoorziening. Na discussie in de afdelingen zal dit uiteindelijk uitmonden in beleidsaanbevelingen aan de CDA-fractie en de regering.

Dat is hard nodig en met dit nieuwe kabinetsbeleid waarschijnlijk nog harder dan voorheen. In het regeerakkoord en de regeringsverklaring van het kabinet-Kok wordt namelijk bar weinig gezegd en dan nog in vage termen over de kwaliteit van het leven van mensen ver weg en die staat voor mensen dichtbij onder zware druk, gezien een aantal voorgestelde maatregelen.

Ieder mens geeft een andere invulling aan de kwaliteit van leven. Het garanderen van een bestaansminimum voor iedereen is daarin echter een essentieel element. Voor mensen in de Derde Wereld staan voorop: voldoende voedsel, toegang tot gezondheidszorg, werk en de mogelijkheid om een opleiding te volgen. Voor vrouwen uit die landen zijn maatregelen voor het opheffen van achterstelling en uitsluiting heel belangrijk. Voor de vele allochtone en autochtone burgers van Nederland staat naast het garanderen van een bestaansminimum de veiligheid voorop. Dat vraagt om meer aandacht voor elkaar en saamhorigheidsgevoel. Dit past niet in het straatje van Paars. In deze regeringsploeg lijkt een post-modern liberalisme het leidmotief te zijn. Er wordt gepleit voor eigen initiatief, individuele verantwoordelijkheid, privé-bezit, ambitie en belonen/aanmoedigen van prestatie. Allemaal zaken waar mensen in achterstandssituaties niet aan toekomen. De solidariteit wordt ondermijnd en een steeds kleiner deel in de samenleving maakt het, meestal hoog opgeleide witte mannen.

Even werd de indruk gewekt dat dit kabinet vanwege de negen bewindsvrouwen ook in haar beleid zou streven naar een sterkere positie van vrouwen in de maatschappij, hetgeen de kwaliteit van de samenleving

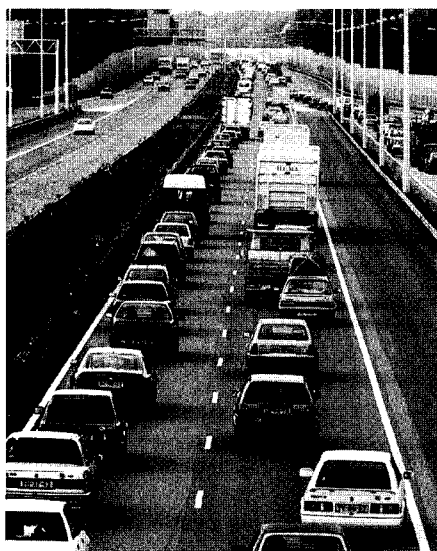
ten goede zou komen. In het regeerakkoord kom je wel mooie zinnen over het emancipatiebeleid tegen, maar het is de vraag of de aangekondigde maatregelen over de algemene weduwen- en wezenwet, kinderbijslag en AOW wel zo vrouwvriendelijk zullen uitwerken. Voor de CDA-fractie en de partij een uitdaging om te laten zien, dat wij als christen-democraten de gelijkwaardigheid van mensen en de rol van de vrouw in de samenleving serieus nemen. De fractie doet dat in het politieke werk en de provinciale afdelingen van het CDA doen dat bij de kandidaatstellingen voor de Staten. Het in praktijk brengen van het eenderdecriterium voor de deelname van vrouwen aan het politieke werk zal een testcase zijn voor het CDA en de aantrekkingskracht van het CDA voor vrouwelijke stemmers. Het CDA staat voor de kwaliteit van leven en vrouwen leveren daar een belangrijk aandeel aan, nu en in de toekomst.

Toos Jongma-Roelants
voorzitter CDA-Vrouwenberaad

Naar een duurzame samenleving

In CD/Actueel van 27 augustus jl. schreef Kees Klop over duurzame ontwikkeling en legde daarbij het accent op de noodzaak het hele economische proces van productie en consumptie te heroriënteren, zowel in bedrijven als in huishoudens.

Deze heroriëntatie vraagt om een herbezinning op de vraag hoe wij de natuurlijke hulpbronnen van de aarde zien en ermee omgaan. Het past in onze christen-democratische visie dat we de aarde niet ondoordacht uitbuiten. Tegelijkertijd wensen wij ook een verantwoorde sociale en economische ontwikkeling. In onze tijd lijken beide elkaar uit te sluiten. Met duurzame ontwikkeling willen we deze schijnbare tegenstrij-

Minder rijden met de auto blijkt moeilijk te zijn. (foto Dijkstra BV)

digheden in harmonie brengen. Duurzame ontwikkeling is een wijze van leven, waarbij de natuurlijke hulpbronnen van de aarde zo worden gebruikt, dat niet alleen onze generaties, maar ook de toekomstige ervan kunnen genieten.

Dat vraagt een verandering in ons denken (eco-ethiek), maar dat niet alleen. Het vraagt vooral gedragsverandering. Echter tussen weten en doen bestaat een grote kloof, zoals bijvoorbeeld blijkt bij zuiniger zijn met energie en minder rijden met de auto. Gedragswijziging is moeilijk en gedragsalternatieven worden nauwelijks gestimuleerd. Maar als het gemakkelijk kan, zijn we bereid ons gedrag te wijzigen, zoals met het scheiden van huishoudelijk afval het geval is.

Het vraagt ook dat we bewust moeten kiezen en dat we weten dat niet alles kan en dat niet alles hoeft. We moeten ons ook realiseren dat gedragsverandering niet direct resultaat oplevert, maar dat de effecten pas na lange tijd zichtbaar worden. Misschien merken we het zelf niet meer. Kortom, het vraagt een andere leefstijl.

Betekent de nieuwe eco-techniek dat we terug moeten naar een situatie van armoede, zwaar lichamelijk werk en dat we niet mogen profiteren van de welvaart en van de technische en medische ontwikkelingen? Dat lijkt me teveel gevraagd. We zullen echter wel de vraag moeten beantwoorden hoe de nieuwe leefstijl een positieve plaats krijgt in onze samenleving, zodat sociale en economische ontwikkelingen mogelijk zijn zonder dat daardoor de natuurlijke hulpbronnen worden uitgeput. Zo'n samenleving zou ik een duurzame samenleving willen noemen. Een samenleving die christen-democraten zou moeten aanspreken, waarbij het CDA in zijn beleid invulling kan geven vanuit de vier kernbegrippen. Immers, rentmeesterschap en de verantwoordelijke samenleving zijn de basis voor duurzame ontwikkeling: vanuit het respect voor de mens en de natuur mogen we de rente, de vruchten van de aarde gebruiken, maar we mogen niet interneren. Dan kunnen we op weg gaan naar een duurzame samenleving, waarin gerechtigheid is en waar solidariteit betekent, dat aan alle mensen het vruchtgebruik van de aarde ten goede komt, dus niet alleen aan een deel van de bevolking en niet alleen aan de Westerse wereld. Een duurzame samenleving is in het belang van onszelf en van na ons komende generaties. Het is moedig van het CDA-Vrouwenberaad duurzame ontwikkeling als jaarthema te kiezen en daar op 24 september de ledendag aan te wijden.

Anneke Assen

Men kan zich nog opgeven voor de ledendag van het CDA-Vrouwenberaad door te bellen of te schrijven naar het CDA-Vrouwenberaad, Marijke van der Griendt, dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA, Den Haag, tel. 070-3424855.

Heerma blikt terug op debat regeringsverklaring

Ik ben erg content over het overleg dat we in de fractie voerden over de toonzetting van het oppositievoeren. Het oppositievoeren is even wennen maar naar wat ik zo heb gehoord en gelezen meen ik te kunnen zeggen dat het aardig lukt", zegt Enneüs Heerma terugkijkend op het debat over de regeringsverklaring dat 31 augustus en 1 september jl. plaatsvond.

Het was de eerste keer dat Heerma - in het vorig kabinet staatssecretaris van Volkshuisvesting - het woord voerde in de Tweede Kamer als Kamerlid en fractievoorzitter.

Het was ook voor het eerst dat de CDA-fractie de regeringsverklaring beschouwde door de oppositiebril.

Heerma liet het kabinet weten dat zijn fractie het kabinet constructief bejegt en het op zijn daden zal beoordelen. Hij constateerde dat het nieuwe kabinet op een aantal punten voortbouwt op wat door het kabinet-Lubbers III in gang is gezet. Op een aantal andere punten vindt de fractie dat het kabinet vaag blijft, moeilijke beslissingen uit de weg gaat of doorschuift naar later. Dit doet zich voor op het terrein van de volksgezondheid, de sociale zekerheid en onderwijs. Evenmin zijn door het kabinet heldere keuzes gemaakt over hoe om te gaan met eventuele rekenen van economische groei en met verlaging van het financieringsstekort.

Betreuenswaardig noemde Heerma het dat dit kabinet weinig oog heeft voor het belang en de betekenis van de land- en tuinbouwsector. Datzelfde geldt voor de plaatsbepaling van Nederland in Europa en voor de positie van het platteland.

Op een aantal andere terreinen verweet Heerma het kabinet doorschieten in bezuinigingen en werden er door het CDA moties ingediend om het tij te keren. De moties werden echter verworpen maar dat zal voor de CDA-fractie geen reden zijn zich op die punten bij het kabinetsbeleid neer te leggen. De moties markeren duidelijk waar de CDA-fractie voor staat. Zij betroffen de kinderbijslag, ontwikkelingssamenwerking, defensie en het werkgelegenheidsbeleid.

Over het totale regeringsbeleid zegt Heerma dat op wezenlijke punten de antwoorden ontbreken. "Kijk naar de sociale zekerheid. Het kabinet is niet verder gekomen dan een akkoord voor twee jaar. Vorig jaar ruzieden de regeringspartijen nog over de sociale zekerheid. Nog geen jaar geleden zei Bolkestein dat de PvdA bij uitstek de partij is "die verantwoordelijk is voor de calculerende burgers en de ellebogenmaatschappij" en dat de "PvdA de kilte van de uitkering zoekt boven de warmte van een baan".

Heerma interrumpeert minister-president Kok. Links van hem de collega-fractievoorzitter Rosenmöller (GroenLinks) en Wallage (PvdA).

(foto Bert Verhoeff)

Heerma noemde de bezuinigingen op de kinderbijslag buitensporig en vroeg de regering daar van af te zien. "Wat er met de kinderbijslag gebeurt is verre van sociaal. Er wordt maar liefst 1400 miljoen op bezuinigd tussen nu en 1998. Voor een gezin met drie kinderen vooral als het al van niet veel moet rondkomen, betekent het een forse aanslag. Zo'n gezin nu in vergelijking met zo'n gezin over vier jaar krijgt te maken met een verlies aan besteedbaar inkomen van tussen de 2000 en 3000 gulden. Netto per jaar. Het gaat om duizenden gulden. Ik vrees dat de problemen vooral zullen spelen in wijken waar toch al veel achterstand is en waar al veel problemen zijn."

Heerma realiseert zich dat ook in CDA-verkiezingsprogramma bezuinigingen werden voorgesteld maar zegt hij: "Er komt nu een bedrag uit dat elk verkiezingsprogramma te boven gaat. Het trieste is bovendien dat er geen enkele relatie is met werk. Er komt geen baan meer door tot stand. En dat was toch juist de drijfveer om de sociale zekerheid tegen het licht te houden."

Het werkgelegenheidsbeleid wordt in z'n totaliteit negatief beoordeeld door Heerma. "Werk zou het speerpunt zijn. Maar het kabinet rekent vooral in modellen en in additionele banen in de zorgsector, beveiliging en kinderopvang. Dit terwijl de werkgelegenheid vooral zit in de private dienstverlening. We moeten aan de onderkant van de arbeidsmarkt de banen scheppen."

Bij die aanpak hoort volgens de fractievoorzitter een actief investeringsbeleid en daar mankeert het bij dit kabinet juist aan. "De overheid moet een consistent beleid voeren. Daarom is het ook niet goed belangrijke projecten voor de werkgelegen-

heid als de Hoge Snelheidslijn en de Betuwelijn op termijn te stellen."

In de motie over Defensie vroeg de fractie het kabinet de financiering van de herstructurering van de krijgsmacht te garanderen en het defensiebudget dus niet te laten zakken onder het niveau van de Prioriteitennota. Volgens deskundigen zowel binnen als buiten de Kamer kan een overkorte uitvoering van de door de Kamer aangenomen Prioriteitennota niet samengaan met de bezuiniging van bijna 1 miljard die het kabinet voorstelt.

In de motie over Ontwikkelingssamenwerking vroeg de fractie deze uitgaven minimaal op het niveau van het huidige Bruto Nationaal Produkt te handhaven. Heerma: "De regering laat de mogelijkheid open van een verlaging ten opzichte van het huidige niveau van rond de 600 miljoen gulden. De regeringspartijen zijn er zelf nog niet uit."

VN-bevolkingsconferentie Cairo

Wat zich op de bevolkingsconferentie in Cairo afspeelt is een spannend proces. Nederland heeft daar een belangrijke bemiddelende rol om uiteindelijk te komen tot een acceptabele slottekst waar alle landen zich in kunnen vinden. Dat is nu ook gelukt. Gelukkig begint van lieverlee het beeld te ontstaan dat we via de dialoog verder komen dan wanneer wij als Westerse landen proberen de Zuidelijke, veelal zeer arme landen, onze Westerse ideeën op te leggen. Ik ben blij dat minister Pronk ons pleidooi onderschrijft om

ons te oriënteren op nieuwe morele waarden in de internationale gemeenschap." Het CDA-Tweede Kamerlid Agnes van Ardenne voelt zich sterk betrokken bij de conferentie 'Bevolking en ontwikkeling' van de Verenigde Naties die van 5 tot 13 september in Cairo is gehouden.

Zij verwoordde in het mondeling overleg met minister Pronk van Ontwikkelingssamenwerking in de Tweede Kamer de CDA-zienswijze op wat Nederland in Cairo zou moeten inbrengen. Het mondeling overleg vond plaats voordat in Cairo het Slotdocument werd vastgesteld. Mevrouw van Ardenne vindt dat in het ontwerp-document voor Cairo en op de conferentie de nadruk te zeer is komen te liggen op de beperking van de omvang van de bevolkingsgroei en dan speciaal gericht op abortus. Zij vindt dat het bevolkingsvraagstuk meer ingebed moet worden in een geheel internationaal ontwikkelingsbeleid gericht op evenredige verdeling, menselijke waardigheid, duurzame ontwikkeling over grenzen van de tijd heen en democratische besluitvorming. Bij deze punten gaat het dan om een bestaan waarbij vrouwen recht hebben op goede gezondheidszorg en economische zelfstandigheid en waarbij het Westen minder zou moeten consumeren en produceren.

Van Ardenne haalt de woorden van secretaris-generaal Boutros Ghali van de Verenigde Naties aan die oproep ons meer te richten op het verbeteren van het bestaan van de allerarmsten. "We moeten afzien van prestigieuze ontwikkelingsprojecten en ons meer inzetten voor projecten die de sociale, economische en culturele positie van de allerarmsten verbeteren. Particuliere organisaties spelen hierbij een belangrijke rol indien zij naar eigen aard en

identiteit kunnen werken. Deze in ons land erkende autonomie van particuliere organisaties moet in het VN-document sterker worden benadrukt evenals de waarde van de culturele en religieuze identiteit van die organisaties en gemeenschappen", zo zei De CDA-vrouw in het mondeling overleg.

Over de bevolkingspolitiek zei Van Ardenne dat dat meer is dan 'family-planning'. "Als de sociaal-economische positie van vrouwen verbeterd zullen zij zelf naar een kleiner kinderaantal gaan streven en actief op zoek gaan naar beperkende maatregelen. Overheden hebben de plicht in het kader van de gehele gezondheidszorg om binnen de culturele context van de bevolking voorlichting en veilige middelen ten behoeve van family-planning te verschaffen. Geen dwang, geen drang. Volledige keuzevrijheid, maar er moet wel iets te kiezen zijn. Abortus is als middel van family-planning geen geoorloofd instrument en moet als zodanig worden afgewezen. Door de overheid van bovenaf geregelde bevolkingspolitiek werkt niet en past niet in het terechte uitgangspunt dat de verantwoordelijkheid voor het gewenste aantal kinderen bij de ouders zelf ligt. Dus geen streefcijfers en ook de hulp aan armste landen niet afhankelijk maken van de gevoerde bevolkingspolitiek."

Mevrouw van Ardenne noemt het document van het Vaticaan over bevolkingspolitiek waardevol. "Het is verhelderend en bevat een samenhangende visie op een duurzame wereld. Het is verheugend dat het Vaticaan, zoals mgr. Ernst dat heeft verduidelijkt, zich niet heeft verzet tegen passages in het document die betrekking hebben op geboortebepurende middelen." Het CDA-kamerlid vroeg zich wel af welke financiële consequenties het VN-document en de ideeën van minister Pronk

voor onze begroting hebben. "Pronk loopt heel hard om van Cairo een succes te maken maar hij is vaag met de financiële uitwerking. We zullen dat scherp in de gaten houden."

Kern Europese Unie

De CDA-Tweede Kamerfractie heeft het voorstel van de CDU/CSU over de 'Kern Europese Unie' of 'het Europa van de twee snelheden' als discussiestuk begroet. De 'Kern' zou dan bestaan uit de landen Duitsland, Frankrijk, België, Luxemburg en Nederland. De fractie stemt in met de gedachte dat verdieping van Europese samenwerking vooraf moet gaan aan een nieuwe verbreding naar het Oosten.

CDA-Tweede Kamerlid René van der Linden wijst er op dat dit niet kan dat de traagste lidstaat het tempo van de vooruitgang gaat bepalen. "Daar ligt het hoofdprobleem. In het Verdrag van Maastricht is formeel vastgelegd de mogelijkheid van meer snelheden op het gebied van de Economische en Monetaire Unie. Dat vonden en vinden wij een belangrijke stap vooruit. Daar sluit ook het voorstel van CDU/CSU nauw bij aan. Ook de analyse van de positie van Duitsland in het toekomstige Europa en de noodzaak van onomkeerbare onderliggende vervoering op financieel, economisch en politiek terrein onderstrepen wij. Het mag niet leiden tot een kerngroep die los staat van de rest, maar dat wordt ook niet bepleit."

Volgens Van der Linden mag er geen sprake zijn van een voor de andere lidstaten afgesloten kopgroep. "Integendeel, het idee van een kopgroep moet dienen als een locomotief en moet een aansporing zijn voor de tragere lidstaten om hun eigen beleid meer op Europa af te stemmen. Op die manier wordt het integratieproces gediend."

Dat de Britse premier Major kritisch reageerde op het kopgroepidee, noemt Van der Linden op zichzelf merkwaardig. "Juist Groot-Brittannië heeft politiek bewust de twee snelheden op het terrein van Sociale Zaken en de Economische en Monetaire Unie opgeroepen. Deze discussie drukt een aantal lidstaten nog eens stevig met de neus op de feiten. Zij moeten haast maken met hun interne aanpassingsproces om ook bij de kopgroep te kunnen horen. Als fractie gaan wij het stuk van de CDU/CSU intern bespreken en vervolgens in ons periodiek overleg gezamenlijk onderwerp van discussie maken."

Afrikaanse vrouwen tijdens de VN-Bevolkingsconferentie in Cairo.

(foto AFP)

De paarse coalitie

Voor het eerst sinds 1917 zijn de christelijke partijen i.c. het CDA uitgesloten van regeringsdeelname.

De kolossale achteruitgang van het aantal uitgebrachte stemmen maakte vrij plotseling de weg daartoe mogelijk. Het zal onwennig zijn niet meer mensen uit de eigen vertrouwde CDA-kring achter de regeringstafel aan te treffen. Vanzelfsprekend jammer en te betreuren. Want regeringsdeelname betekent, initiatieven nemen over de manier waarop geregeerd moet worden. Daarbij gesteund door een ambtelijk apparaat.

De oppositie moet een wat meer afwachterende houding aannemen en dient meer een kritisch oordeel te vellen over de voorstellen, die van achter de regeringstafel worden aangedragen. De jarenlang durende deelname aan een regering heeft het gezicht van het CDA in sterke mate bepaald. Het is een bestuurderspartij geworden, een politieke groepering, waar tegen met ontzag op gekeken werd. Met mannen en vrouwen op regeringsposten. Voor een oppositiepartij is dat een wensdroom. Parlementaire CDA-politici met mogelijk sterke persoonlijke ambities zullen daarom hun verlangens op een laag pitje moeten zetten. Want veel meer dan voorheen zal nu bij hen een beroep moeten worden gedaan op idealisme en roeping. Om die reden kan een dergelijk proces zuiverend werken. Oppositie kan een verrijking betekenen en een verdieping zijn van ons christen-democratisch gedachtengoed. Compromissen nodig bij het besturen van ons land, hoeven niet meer te worden ge-

sloten. Het eigen christen-democratisch gezicht van het CDA kan dus meer geprofileerd en duidelijker naar voren komen. Mits dit gezicht elan, bewogenheid en warmte uitstraalt. Want dit dient de weg naar herstel van het CDA te markeren.

J.H. Heilen
Oosterbeek

Brinkman

In het commentaar op het aftreden van Elco Brinkman zegt de redactie van CD/Actueel het bijzonder jammer te vinden dat Elco Brinkman niet zelf, en in een eerder stadium dit voorjaar of deze zomer, tot dit besluit is gekomen. Dat zou zowel voor hem als voor de partij beter zijn geweest. Ik heb geen enkel bezwaar tegen kritisch commentaar van de zijde van de redactie van CD/Actueel. Het is belangrijk om elkaar binnen het CDA kritisch te volgen. We moeten elkaar kunnen aanspreken op de politiek die we voeren. Kritiek moet echter niet achteraf worden gegeven. De kritiek die de redactie van CD/Actueel achteraf leverde in haar commentaar op Brinkman, heeft teveel het karakter van natrappen. Dat heeft Elco Brinkman niet verdiend na alles wat hij voor de partij heeft moeten doormaken. Dan past, ondanks verschillende politieke inzichten die je kunt hebben, vooral medeleven met iemand die zich op zijn wijze enorm heeft ingezet voor het CDA.

Ad Koppejan
Amsterdam

Naschrift redactie:

Het is jammer dat de briefschrijver aan de hand van één zin in ons commentaar op het aftreden van fractieleider Brinkman een negatieve conclusie trekt. Uit het commentaar als geheel blijkt een grote mate van waardering voor en meelevens met Elco Brinkman. Omdat een commentaar compact dient te zijn moesten wij ons beperken bij het opsommen van zijn verdiensten. Wij noemden slechts zijn naar onze mening uitstekend beklede ministerschap van WVC, maar wij zouden daaraan moeiteloos kunnen toevoegen dat hij zich sinds 1989 als fractievoorzitter een goed teamleider toonde. Brinkman was het ook die in de jaren tachtig aan het begrip "verantwoorde samenleving" inhoud gaf en velen in het land daarover aan het denken zette. Tenslotte noemen wij zijn grote inzet voor het CDA.

Wij brachten in ons commentaar eveneens naar voren (en bevestigden daarmee de conclusies van de commissie-Gardeniers) dat Elco Brinkman in de afgelopen maanden te veel eenzijdig is belast met de narigheid van afgelopen voorjaar. Velen in het CDA hebben immers fouten gemaakt.

En dan die ene zin waarover Ad Koppejan valt. De suggestie van "natrappen" werpen wij vër van ons. "Natrappen" heeft Elco Brinkman inderdaad in het geheel niet verdiend. Wel wilden wij, evaluerend, naar voren brengen dat het beter ware geweest als hij in een eerder stadium zelf het besluit had genomen zich als fractievoorzitter terug te trekken. In de eerste plaats terwille van zichzelf: hem zou de narigheid van de afgelopen maanden zijn bespaard. Dat was de intentie van het commentaar, dat terecht eindigde met de beste wensen voor Elco Brinkmans toekomst.

Agenda

Zaterdag 24 september

Jaarlijkse ledendag van het CDA-Vrouwenberaad

Plaats: De Reehorst, Bennekomsseweg 24, Ede

Aanvang 9.30 uur, sluiting 15.30 uur Thema: "Droom van een wereld"

De ledendag markeert de start van het jaarthema over duurzame ontwikkeling

De kosten van deelname bedragen f 27,50 (zonder lunch f 17.50).

Men dient zich zo spoedig mogelijk op te geven bij het CDA-Vrouwenberaad,

Marianne van der Griendt, dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag, tel. 070-3424855.

Zaterdag 1 oktober

Conferentie CDA-Bestuurdersvereniging

Plaats: De Reehorst, Bennekomsseweg 24, Ede

Aanvang 10.00 uur, sluiting 15.15 uur

Thema: CDA-bestuurders in veranderende gemeenten

Op het programma staan verschillende toespraken en deelsessies over diverse onderwerpen.

De kosten van deelname bedragen f 40,-, voor 24 september over te maken op giro-rekening 3930421 (inclusief lunch) t.n.v. CDA-Bestuurdersvereniging te Den Haag.

Men dient zich voor 24 september telefonisch of schriftelijk aan te melden bij de CDA-Bestuurdersvereniging, dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA Den Haag, tel. 070-3424890.

Addertjes

* Het is een goede zaak dat in een democratie in beginsel iedere willekeurige persoon minister kan worden. Dat dat echter ook inmiddels de praktijk is, dient zorgen te baren.

* Nordholt, klep op en klep dicht!

* CDA: regeren is achteruitzien.

* Afscheid nemen van de macht is bijna even moeilijk als omgaan met de macht.

* Bij het traditionele CDA-Catshuis overleg is onder meer de locatie gewijzigd.

* Nog even en dan hebben we even weinig aanhang als leiding.

* Tu quogue, Tineke!

(foto Hans Hordijk)

Licht het anker

Een groep schipbreukelingen spoelt aan op een onbekend en verlaten strand. De ongelukkigen moeten een keuze maken. Men kan zich innestelen aan de kust. Dan weet men wat op de korte termijn de praktische mogelijkheden zijn om te overleven. De hoop is om door anderen ontdekt en zogerend te worden. Een keuze die dus een grote onzekerheid inhoudt. De tweede mogelijkheid is om landinwaarts te trekken en te proberen de bewoonde wereld te bereiken. Ook deze keuze kent onzekerheden: de onbekende gevaren en ontberingen van de tocht, en de ongewisheid of de reis ook wel leidt tot een doel.

De groep schipbreukelingen, met een nieuw aangewezen kapitein, raakt in discussie. Al pratende wordt niets gedaan. Men bouwt geen schuilplaats volgens de eerste strategie. Men legt geen meter af volgens het tweede plan. Inmiddels is de zomer voorbij en een strenge winter kondigt zich reeds aan. De gevolgen laten zich raden. Ik heb een tijd zitten denken hoe we binnen het CDA moeten omgaan met dit schipbreukelingen-dilemma. Tot ik mij realiseerde dat ik gevangen zat in mijn eigen metafoor. Het CDA is helemaal geen groep schipbreukelingen. Ons schip is nog steeds op volle zee en volledig zeewaardig. Ook na de aanzienlijke schade die door de storm van 3 mei is ontstaan. We zijn misschien een mast kwijt en moeten daardoor met man en macht roeien om vooruit te komen. Maar we komen vooruit en we lopen niet op de klippen. Welke gevaren bedreigen ons schip?

We kunnen op drift raken, de koers kwijt raken. Te veel stuurlieders roepen allemaal verschillende dingen. De ene groep wil een zwenking naar rechts maken omdat daar ruimte is ontstaan op zee. Een andere groep wil krampachtig het stuur recht in het midden houden; met de automatische piloot is het immers lang goed gegaan. Navigeren is de kunst om tactisch te bepalen om welke klippen je heen moet zeilen ten einde een vastgesteld doel te bereiken. Het doel van het CDA is het land te dienen, op basis van de christen-democratische uitgangspunten. Het voeren van oppositie is geen doel op zich. Maar het is in de grote vaart van de democratie absoluut geen schande om een tijd lang buiten de regeringswateren te varen. Tijdens die noodzakelijke omweg komt het er wel op aan om door tactisch manoeuvreren zo ver mogelijk buiten de poolgebieden te blijven, om het gevaar van aanvaringen met ijsbergen te vermijden. Als je lang over de politieke evenaar hebt gevaren is de ervaring met ijsbergen uiteraard beperkt.

Oppositievoeren is dus niet het voor anker gaan en vanaf het dek een beetje roepen dat je het allemaal veel beter weet. Oppositie voeren is doorvaren, in de running blijven. Het anker is weliswaar

het teken van hoop, maar je komt er op den duur geen meter verder mee.

Over de kapitein en de bemanning op het schip maak ik mij niet zoveel zorgen. Het moreel is hoog. Het debat over de regeringsverklaring heeft bewezen dat we ook tegen de wind in kunnen zeilen. De gevaren kunnen uit een onverwachte hoek komen. De VVD is zeer bezorgd dat het CDA de rechterflank gaat opvullen. Ze zal geen middel onbeproofd laten om dat te voorkomen. De opstelling van Bolkestein bij de regeringsverklaring was daarvan een voorproef. Onder het vaandel van dualisme en kritische verbondenheid zal het kabinet last gaan krijgen van forse rukwinden van rechts. Er gaan situaties ontstaan dat het CDA tussen de VVD en de PvdA door moet laveren, nota bene als oppositiepartij. Dat is natuurlijk niet zonder risico's. Maar het is strategisch beter dan bij de eerste rechtse rukwinden mee naar rechts af te drijven. Als het CDA het hoofd koel houdt, werpt de opstelling van Bolkestein ons electoraal goud in de schoot.

Nu de andere zijde. Wie had gedacht dat de collega-oppositiepartij Groen Links ons de hand zou toe steken om samen sterk tegenover de coalitie te staan komt bedrogen uit. Groen Links heeft er belang bij om de PvdA zoveel mogelijk naar het politieke midden te doen opschuiven. Als het CDA in het centrum-linkse zeevak te sterk wordt is daar te weinig plaats voor de PvdA. Groen Links heeft geen boodschap aan deze paarse coalitie, die in de geschiedenis van de progressieve beweging slechts een gril zal (moeten) zijn. Als er een echt progressief kabinet moet komen, zal het CDA zoveel mogelijk naar de rechter zeearm gedreven worden, om daar slag te leveren met de VVD. Dit is dus best slim gezien van Groen Links, en indirect ook nog in het voordeel van het CDA. Hoewel het tegendeel het geval lijkt, is Rösenmoller dus wel degelijk een (toevallige) bondgenoot.

Ook de PvdA heeft via de scheepsradio heldere boodschappen doorgegeven richting CDA. Vooral de boodschap van Wallage klonk helder door. Ik vertaal die als: CDA drijf vooral niet te ver van ons af. We kunnen elkaar nog eens hard nodig hebben, vooral als het gaat om het "dynamiseren" van de zorgzame samenleving. Over twee jaar zijn de wereldzeeën van de Nederlandse politiek weer overzichtelijk verdeeld tussen (van rechts naar links) VVD, CDA, PvdA en Groen Links.

O ja, en D66 dan? Verdwenen in de Bermuda-driehoek!

Herman Kaiser
 politicoloog en burgemeester van Roermond

Vernieuwingen moeten politiek dichterbij mensen brengen

De commissie-Gardeniers doet in haar rapport aanbevelingen die de cultuur en structuur van het CDA verder zouden moeten verbeteren. CD/Actueel sprak met de kaderleden Lydeke Witteveen-van Soest uit de kamerkring Limburg, Gert Kolstee uit de kamerkring Flevoland en Manita Koop uit de statenkring Delft over de vraag in hoeverre zij de analyse en de aanbevelingen van de commissie onderschrijven.

Volgens het rapport Gardeniers moet een volkspartij als het CDA de verschillende doelgroepen zo breed mogelijk betrekken bij het voorbereiden en het innemen van politieke standpunten. **Lydeke Witteveen-van Soest** is onder andere lid van het dagelijks bestuur van de kamerkring Limburg, landelijk bestuurslid van het CDA-Vrouwenberaad en lid van de commissie-Gardeniers. Zij onderschrijft deze aanbeveling.

“We waren de laatste jaren nogal erg naar binnen gericht. Dat geldt overigens voor alle niveaus binnen de partij en zeker niet uitsluitend voor de partijtop. In de contacten met externe organisaties waren we nogal passief gericht. We dachten dat zij ons nodig hadden. We hebben verzaakt om zelf contact te zoeken met - niet van origine CDA-gerichte - maatschappelijke organisaties. Het liep op rolletjes binnen de partij, dus waarom zouden we ook?”

De secretaris van de kamerkring Flevoland **Gert Kolstee** noemt de contacten met maatschappelijke organisaties ‘enorm belangrijk’. “Vergeet daarbij ook de vakbeweging niet. Je kunt gewoon niet om elkaar heen. Het is overigens wel de vraag of we als oppositiepartij nog wel een interessante gesprekspartner zijn voor deze organisaties.”

Volgens Kolstee was er sprake van een zekere verstarring binnen de partij: “Nogal wat mensen bedrijven politiek zoals ze in de kerk bezig zijn. Ook daar is verstarring opgetreden, terwijl tegelijk het instituut kerk minder mensen aansprak, wat overigens niet wil zeggen dat mensen niet meer geloofden. Maar wil je voeling blijven houden met je achterban, dan zul je naar nieuwe vormen moeten zoeken en met de tijd moeten meegaan.

In het verleden hebben we onvoldoende gecommuniceerd. We dachten wel dat we het deden, maar het was eenrichtingsverkeer. Binnen de kamerkring Flevoland met haar zes afdelingen, hebben individuele leden en afdelingen goede mogelijkheden tot rechtstreeks contact, bijvoorbeeld via gesprekken. Daardoor zijn we goed in staat om datgene wat er leeft te vertalen naar gemeenteraden, staten en ook naar landelijk niveau. De kanalen daartoe zijn aanwezig. Als we ze niet benutten, moeten we de hand in eigen boezem steken. Tegelijk moet ik wel constateren dat de pijplijn landelijk wat was dichtgeslibd.”

Witteveen: “Het dragen van regeringsverantwoordelijkheid heeft dat misschien belemmerd, maar dat mag nooit een excuus zijn. Bij een eerlijke en open discussie met elkaar mogen ook kritische geluiden naar voren komen.”

De voorzitter van de statenkring Delft en gemeenteraadslid in deze plaats **Manita Koop:** “Kritiek moet men zich niet in negatieve zin persoonlijk aantrekken, maar zien als een bijdrage tot een verbetering. Als je alleen maar de lieve vrede wilt bewaren, loopt het op een gegeven moment spaak.”

Koop vindt dat de boodschap die de basis doorspeelt naar de top daar beter kan worden opgepikt. Een voorbeeld illustreert dit.

“Wim van Velzen had een overleg gecreëerd tussen de statenkring Delft/Westland en de bewindslieden Bukman, De Vries en Gabor, om de problemen die tuinders ondervinden te bespreken. Op zichzelf een uitstekend initiatief, waarvoor ik lof heb. Maar de bewindslieden hadden vervolgens veel moeite de vertaalslag naar een aanpassing van het beleid volledig te maken.”

‘C’ helder maken

Met name het in gesprek zijn met de kerken noemt **Witteveen** belangrijk: “Om de ‘C’ nieuwe inhoud te geven is het noodzakelijk mede oor te hebben voor de gewone man of vrouw, antwoorden te vinden op nieuwe levensvragen zoals de nieuwe sociale kwesties, ethiek, medische en biotechniek, aandacht voor samenlevingsverbanden en internationale verhoudingen. De burger heeft wat dit betreft behoefte aan duidelijkheid en aanzetten tot een antwoord. Uit angst om voor links of juist weer voor rechts te worden versleten, hebben we geen heldere keuzes weten te maken. Als je bijvoorbeeld stelt dat het gezin de hoeksteen van de samenleving is, stoot je tegelijk mensen die niet in een dergelijk verband leven voor het hoofd. Als we de ‘C’ niet duidelijker naar voren halen, worden we een doorsnee middenpartij die geen onderscheidend karakter meer heeft dat het bestaan van die partij rechtvaardigt. De toekomst van het CDA ligt in het versterken van de ‘C’. Het joods-christelijke erfgoed is en blijft ons uitgangspunt en met het Program van Uitgangspunten kun je daarmee uitstekend uit de voeten. Er zal meer accent moeten komen te liggen op het vertalen van het Program van Uitgangspunten in beleidsvoorstellen en visie.”

Voorkeurstemmen

De toetsing van het huidige CDA-standpunt ten aanzien van voorkeurstemmen wordt door Witteveen van harte onderschreven: “De kiezer behoort de uitslag van de verkiezingen te bepalen en niet een interne partijverklaring.”

Koop: “De interne partijverklaring maakt kiezers mond dood. Het is, denk ik, goed om de voorkeuren van de kiezers te honoreren. De kiezer heeft immers altijd gelijk.

Voorwaarde is wel dat kandidaten geen persoonlijke campagnes voeren die ten koste gaan van andere CDA-ers.”

Kolstee: “Als iemand met voorkeurstemmen wordt gekozen, is hij of zij blijkbaar herkenbaar voor de kiezers. De kiezer dicht ik meer zeggenschap toe dan een selectiecommissie die een lijstvolgorde bepaalt.”

Interne communicatie

De interne communicatie kan volgens **Witteveen** verder worden verbeterd: “Veel leden hebben alleen de CDA-Krant als medium om iets uit op te pikken over meningen en visies van het CDA. Alleen het actieve kader leest de overige publikaties van de partij. We moeten onze standpuntbepaling breder maken door meer leden en burgers erbij te betrekken en er kennis van laten nemen. Bijvoorbeeld door onze rapporten breed te verspreiden, door publikaties in beknopte vorm in CD/Actueel en/of landelijke dag- en weekbladen bekend te maken en door aan openbare bibliotheken en scholen te denken. De wijze waarop thans wordt omgegaan met het rapport Gardeniers is een goed voorbeeld van hoe het in de toekomst zou moeten. Ook het zoeken naar een andersoortige vorm van lidmaatschap is aan te bevelen, want voor veel mensen is de jaarlijkse contributie een hoge drempel. Het introduceren van sympathisanten zou de basis voor het CDA verder kunnen verbreden.”

Over de communicatie tussen top en basis van de partij zegt Witteveen: “Alles staat of valt met goede interne contacten. De informele circuits zijn er en daar moet je goed gebruik van maken, wat iets anders is als misbruiken. De enorme kracht van het CDA ligt er ook in dat een lid altijd toegang heeft tot de CDA-vertegenwoordigers in raden, staten en Kamers. Alle communicatie, de formele en informele staat of valt met het open oor en oog hebben voor de basis, signaal-gevoeligheid ontwikkelen. Lijnen horen niet te zijn dichtgeslibd.”

Ledenraadpleging

De ledenraadpleging die de commissie-Gardeniers bepleit te onderzoeken is volgens **Kolstee** geen slecht idee. “Het kan een belangrijke signaalfunctie vervullen in de richting van met name de CDA-Tweede Kamerfractie. De fractie zou meer te rade moeten gaan bij kiezers, leden en het maatschappelijk middenveld. Dan krijgen deze ook het gevoel dat hun inbreng meetelt.”

Koop: “De werkwijze van de commissie-Gardeniers is perfect. Ik weet niet of de cultuur er rijp voor is, maar de tijd in ieder geval wel. Essentieel daarbij is uiteraard dat er iets wordt gedaan met de uitkomst van een dergelijke raadpleging en daar heb ik alle vertrouwen in.”

Partijraad geen applausmachine

Kolstee onderschrijft het belang van een partijraad die weer richtinggevende uitspraken moet kunnen doen. “In het verleden leken de partijraden toch teveel op applausmachines. Terwijl de partijraad bij uitstek een gelegenheid is om te toetsen of het beleid en de visie van het CDA kunnen rekenen op steun. De partijraad moet een grotere stem in het kapittel krijgen. Daarbij moet het om meer gaan dan alleen meepraten. Men voelt feilloos aan of er iets gebeurt met de inbreng.”

Koop: “De partijraden fungeerden als applausmachine. Het is vaak nuttiger om in de wandelgangen te vertoeven. En dat terwijl een partijraad bij uitstek de plaats behoort te zijn, waar wordt gediscussieerd.”

De aanbeveling van Gardeniers dat het rapport ‘Politiek dicht bij mensen’ meer gestalte moet krijgen, wordt door **Kolstee** onderschreven, al voegt hij er meteen aan toe dat het in Flevoland goed is opgepikt. “Via de permanente campagne proberen we daar invulling aan te geven. Zo hebben we over het milieu een prijsvraag uitgeschreven onder alle basisscholen in Flevoland en we hebben iets soortgelijks gedaan met leerlingen in het voortgezet onderwijs

over onderwerpen als criminaliteit en nieuwe bio-technieken. Er was een goede, er kwamen veel creatieve gedachten naar voren en je raakt in gesprek met mensen waar je anders niet zo snel toegang tot zou hebben. Over politiek dichtbij mensen moet je niet praten, maar je moet actie ondernemen.”

Koop zegt: We begraven ons teveel in vergaderingen en papierwinkels. We vergaderen ons dood. Als je eens het aantal manuren optelt voordat het besluit ‘we zullen het onderzoeken’ valt, schrik je je een ongeluk.”

Dat kamerleden meer betrokken moeten worden bij het opstellen van CDA-rapporten noemt **Kolstee** ‘volstrekt logisch’. “Het heeft me eigenlijk verbaasd dat dit tot nu toe blijkbaar niet is gebeurd. Energie en deskundigheid moet je bundelen en partijbreed maken. Bovendien voorkom je op deze manier dat er misverstanden of wrijvingen ontstaan.”

Druk op vrijwilligers

Iets anders waar Kolstee op wijst is de wissel die wordt getrokken op de inzet van de vele vrijwilligers binnen de partij. “Er is een over-organisatie ontstaan. Er komt steeds meer te rusten op de schouders van de vrijwilligers. Elk A-vertje en iedere thema-dag zou eens kritisch tegen het licht moeten worden gehouden met de vraag of het nog iets toevoegt. Als dit proces zo doorgaat dreigt er een negatieve spiraal te ontstaan, waardoor vrijwilligers afhaken en steeds minder vrijwilligers steeds meer werk moeten verzetten. Het is zeker iets om op te letten.”

Koop: “De prijs die een vrijwilliger of volksvertegenwoordiger moet betalen is erg hoog. Het privé-leven schiet er behoorlijk bij in. Men moet nog erg idealistisch zijn, wil men zoveel tijd vrijmaken.”

Tot slot **Koop:** “Binnen een volkspartij behoren ook kritische geluiden mogelijk te zijn. Teveel werd met de mantel der liefde bedekt. Dit vergt van bestuurders incasseringsvermogen en een open mind. In Delft werken we met een denktank waarin specialisten uit het maatschappelijk middenveld, oud-volksvertegenwoordigers en doorsnee-leden het gemeentelijk beleid toetsen op haar praktische consequenties. Ik denk dat iets dergelijks ook op landelijk niveau tot stand zou moeten komen. Fractiespecialisten kunnen niet van alles op de hoogte zijn. Zij worden bedolven onder stapels papier die door ambtenaren zijn voorbereid. Zij en bestuurders op andere niveaus moeten worden geïnformeerd over knelpunten in een beleidsvoorstel of de keerzijde van de medaille. Het blijft daarna uiteraard vervolgens hun taak in het algemeen belang afwegingen te maken. Maar deze aanpak is veel effectiever dan eindeloos vergaderen en stukken lezen.”

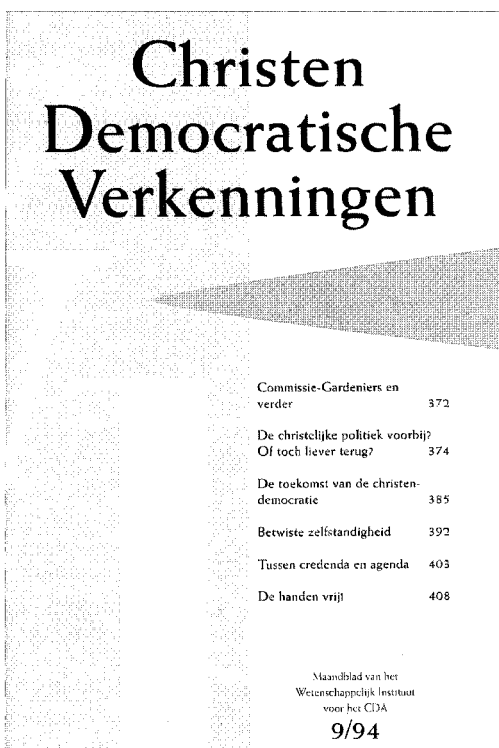

GEWORTELD!!!

Hans van der Vlies

Christen Democratische Verkenningen

Het politieke vakblad van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

In het septembernummer van *Christen Democratische Verkenningen* wordt de discussie uit het zomernummer voortgezet over de vraag: hoe nu verder met het CDA?

Prof.dr. H.E.S. Woldring constateert in zijn column dat in het CDA zèlf een deconfessionalisering doorgebroken is. Volgens hem is het CDA de laatste jaren onherkenbaar geworden als christelijke partij. Hij spreekt zich uit voor een CDA dat zich druk maakt om zijn identiteit, ook al betekent dat misschien een kleiner CDA. **Dr. B. de Vries** vraagt zich af wat de betekenis van het christelijk geloof is als inspiratiebron en bindmiddel van het CDA. Hebben we niet meer aan een zakelijke benadering? Terugkijkend vindt hij het CDA eerder te modegevoelig dan te conservatief. De vier kernbegrippen zijn op zichzelf geen uitgangspunten waar anderen niet op zouden kunnen komen. Op grond daarvan kan het CDA in ieder geval geen exclusiviteit opeisen. **Drs. F.H. Buddenberg** betoogt dat het CDA er niet in is geslaagd om het vernieuwende van de verantwoordelijke samenleving aan de kiezer over te brengen. Door het thema van oude normen en waarden steeds maar weer centraal te stellen, is het imago van het CDA er één geworden van conservatisme en behoudzucht. **Drs. H. van der Streek** vindt dat het CDA maar matig in staat is gebleken antwoord te geven op de sociaal-culturele ontwikkelingen in de samenleving. Het is volgens haar tijd voor een stevige discussie binnen het CDA over individualisering. Er dienen kritische vragen gesteld te worden bij het al te vanzelfsprekende anti-individualisme van het CDA. In zijn maandelijks periscopeo getiteld 'De handen vrij!' wijst **mr. J.J.A.M. van Gennip**

enkele conjuncturele oorzaken aan die het CDA parten gespeeld hebben; vervolgens doet hij aanbevelingen voor een strategie in de komende oppositieperiode.

Christen Democratische Verkenningen verschijnt 11x per jaar. Een jaarabonnement bedraagt f 70,25. Studenten en CDJA-leden betalen f 45,00.

Neem nu een jaarabonnement op Christen Democratische Verkenningen en u ontvangt dit maandblad tot eind 1994 voor slechts f 25,00.

Antwoordbon Christen Democratische Verkenningen

- Ik abonneer mij op Christen Democratische Verkenningen en ik ontvang tot eind 1994 dit vakblad inclusief het zomernummer voor slechts f 25,00.
- Stuur u mij een proefnummer van Christen Democratische Verkenningen

Naam .....

Adres .....

Postcode/woonplaats .....

Deze bon zonder postzegel zenden aan:

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, Antwoordnummer 1700, 2501 WB Den Haag

9/94

CDA ACTUEEL

CDA-TWEEDE KAMERFRACTIE SLAAT NIEUWE WEG IN

HELGERS WIL AANSLUITING ZOEKEN BIJ WAT ER IN LAND LEEFT

CDA

“Politiek dicht bij mensen.” Vanuit dat motto vervult het secretariaat van Nederlands grootste politieke partij zijn taken. Een klein maar doeltreffend apparaat van 50 gemotiveerde medewerkers. Dienstverlening, ondersteuning en organisatie zijn de trefwoorden waarmee 110.000 leden op alle plaatsen binnen het CDA bediend worden. Het secretariaat vormt daarbij een onmisbare schakel in de uitwerking van de christen-democratische beginselen.

De vereniging politieke partij het CDA wil een wervende en herkenbare politieke partij zijn die haar leden de mogelijkheid biedt om te participeren in politieke besluitvormingsprocessen. Binnen het landelijk Secretariaat is de sector politiek-bestuurlijke ondersteuning belast met:

- de secretariële, beleidsinhoudelijke en adviserende ondersteuning van de diverse besturen/commissies etc.;
- de verantwoordelijkheid voor het onderhouden van de externe (inter)nationale relaties;
- het onderhouden van de contacten met de media

Wij zoeken een:

SECTORHOOFD POLITIEK/BESTUUR (M/V)

die leiding wil geven aan een jong en enthousiast team van medewerkers en het als een uitdaging ziet actief en vernieuwend een bijdrage te leveren aan de revitalisering van de partij.

De functie-eisen zijn:

- Academisch werk- en denkniveau; (bij voorkeur affiniteit met economische vraagstukken);
- Inzicht in de doelstellingen van het CDA en in de realisering daarvan;
- Gevoel voor politiek en politieke verhoudingen;
- Communicatieve en leidinggevende capaciteiten;

Sollicitaties kunnen tot **uiterlijk 15 oktober 1994** worden gericht aan de Coördinator Facilitaire Zaken mw. C.C. Verbaan-Keus, Dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA Den Haag.

Informatie kunt u inwinnen bij Hoofd Organisatie, Mr. S. van Oostrom, tel. 070-3424801

U kunt rekenen op een goed salaris en goede secundaire arbeidsvoorwaarden.

Procedure kandidaatstelling Eerste Kamerverkiezingen

Op maandag 29 mei 1995 zullen de verkiezingen voor de Eerste Kamer plaatsvinden. In het kader hiervan zijn door het Partijbestuur op 23 september jl. een tijdschema alsmede een profielschets voor de kandidaten en de fractie vastgesteld. Daarnaast is door het partijbestuur een adviescommissie ingesteld onder voorzitterschap van mw. V.H. Korte-van Hemel.

Op grond van het vastgestelde tijdschema en conform het kandidaatstellingsreglement zijn de provinciale afdelingen en de CDA-leden van provinciale staten in de gelegenheid gesteld om tot 1 november 1994 namen voor te dragen van personen die zij voor een kandidatuur in aanmerking willen brengen. Voorts wordt de gelegenheid geboden aan een ieder die voldoet aan de daarvoor gestelde eisen tot 1 november rechtstreeks te solliciteren. Het verdient aanbeveling om een sollicitatie vooraf te bespreken met uw kamerkring.

Op grond van voordrachten en sollicitaties zal door het Dagelijks Bestuur op 12 december 1994 een eerste advieslijst worden opgesteld. Nadat de hierop opgenomen personen in hun kandidatuur bewilligd hebben en hun eventuele nevenfuncties ter toetsing hebben voorgelegd, zal door het partijbestuur van 20 januari 1995 de advieslijst worden vastgesteld. Op 13 februari zal vervolgens de kandidatenlijst definitief door het partijbestuur worden vastgesteld. De dag van kandidaatstelling valt op dinsdag 25 april 1995.

Diegenen die rechtstreeks willen solliciteren naar een kandidatuur kunnen hiertoe een sollicitatieformulier alsmede de profielschets aanvragen bij het CDA-secretariaat, t.a.v. Mr. M.H.P. Hulbosch, Dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA Den HAAG. Nadere inlichtingen kunnen desgewenst eveneens bij de heer Hulbosch (tst. 070-3424805) verkregen worden.

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
J. Kerkstra, E. Smid, D. van Vliet
en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen,
G. Hagelstein, S. Hartkamp,
T. Huijssoon, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw,
J. van Schagen en W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar, f 38,- voor CDJA-
leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van redenten). Bij
niet tijdige opzegging wordt het
abbonement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal tel.
nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is te
bereiken via Videotex
Nederland, 06 -7400
(+2,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Mieke Schlaman

Hans Helgers

(foto Ron Hendriks)

En verder:

<i>Platform: kabinetsbeleid bedreiging voor werknemers bij overheid en zorgsector</i>	6	<i>Kabinetsplannen roepen kritiek, vrees, verbazing en teleurstelling op</i>	12, 13 en 14
<i>Column waarnemend partijvoorzitter</i>	7	<i>Platform: Als het zout zijn kracht verliest</i>	15
<i>Analyse: Kopgroep in Europese Unie geen doel, maar middel tot verdere integratie</i>	8, 9	<i>CDJA</i>	16
<i>Boekbespreking: de rode draad in het CDA-Jaarboek '94-'95</i>	10	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Commentaren</i>	11	<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
<i>Van Schalsum</i>	11	<i>Uw mening</i>	20
		<i>Agenda</i>	20
		<i>Aan de orde</i>	21

Commentaar

Kandidaat-voorzitter Helgers

"Positief verrast", betoonde het Partijbestuur zich op 23 september jl. toen de selectiecommissie onder aanvoering van Tineke Lodders de kandidatuur van Hans Helgers voor het partijvoorzitterschap bekend maakte. De kandidatuur van de 39-jarige Helgers is met recht een verrassing te noemen. Voor velen is hij een onbekende. Toch is de gevangenisdirecteur die woont in het Brabantse Ravenstein al jaren actief in de partij. Hij was o.a. zes jaar voorzitter van de kamerkring Utrecht en had c.q. heeft zitting in de belangrijke commissies "CDA-politici in functie" en "Appel en Weerklank II".

De kandidaat-voorzitter staat voor een immens zware opdracht. De eerste en belangrijkste taak van de partijvoorzitter is volgens de commissie-Gardeneniers de geschonden vertrouwensband met de achterban te herstellen. En dat is niet eenvoudig. Blijkens zijn eerste media-optredens en een elders in dit blad afgedrukt vraagggesprek heeft Helgers wel ideeën over de wijze waarop die vertrouwensband hersteld kan worden. Hij wil o.a. het land in gaan voor luisterbeurten in plaats van spreekbeurten. Zijn gedachte hierachter is dat het CDA beter moet weten wat er in het land leeft en dat de partij daarop aan moet sluiten met een andere themakeuze. Verder wil Helgers dat de vrijwilligers - zonder wie het CDA volgens hem niet kan bestaan - daadwerkelijk de gelegenheid krijgen mee te sturen bij de standpuntbepaling van de partij. En dat is pure winst.

De gemeentelijke afdelingen zijn thans in de gelegenheid de kandidatuur van Helgers te bespreken. Zoals dat hoort in een partijdemocratie, zijn zij tevens in de gelegenheid tegenkandidaten te stellen. Het is echter te hopen dat men niet zal besluiten een tegenkandidaat te stellen louter en alleen om de enkelvoudige voordracht van het partijbestuur te wreken. Dat is niet zinvol en ook niet kies jegens eventuele tegenkandidaten.

Redactie

We moeten meer aansluiting zoeken bij wat er in het land leeft

Kandidaat-partijvoorzitter Hans Helgers (39) vindt dat de partij bij de themakeuze meer moet aansluiten bij wat er in het land leeft. "Het CDA heeft in het recente verleden teveel een bestuurlijk profiel gekregen. We hebben met onze thema's de oren van onze kiezers niet eens meer geraakt." Een gesprek met de man die niet langs de zijlijn wil blijven staan.

Wat heeft u ertoe gebracht uw goede baan van gevangenisdirecteur in Grave op te willen geven en in deze moeilijke periode voorzitter van het CDA te willen worden?

Helgers: "Ik was verbaasd toen het verzoek om partijvoorzitter te worden mij bereikte. Bij mijn vertrek als voorzitter van de kamerkring Utrecht in 1992 heb ik gemeld dat ik af en toe een klusje voor de partij wilde doen, maar ik heb nog nooit een tweede gedacht dat ik zou worden gevraagd voor het partijvoorzitterschap. Ik heb ook lang en intens over het verzoek nagedacht, ook omdat ik mij als gevangenisdirecteur als een 'vis in het water' voelde. Maar ik heb 'ja' gezegd, omdat ik mij zeer betrokken voel bij de partij. De verkiezingsnederlagen hebben ook mij pijn gedaan. Een gevoel van machteloosheid overvalt je als je langs de zijlijn - als CDA-man in hart en nieren - de situatie overziet. Dan kun je niet meer langs de zijlijn blijven staan, als je wordt gevraagd je in te zetten voor die partij."

Blijkens het rapport van de commissie-Gardeniers heeft de nieuwe partijvoorzitter als belangrijkste taak de geschonden vertrouwensband met de achterban te herstellen. Hoe wilt u dat gaan doen?

Helgers: "In de eerste plaats door terug te gaan naar de gemeentelijke afdelingen, de leden en kiezers om te luisteren. Dat moet ertoe leiden dat we de volgende keer komen met een helder, herkenbaar, inspirerend en wervend verkiezingsprogramma. Dat moet ook leiden tot herkenbare CDA-kandidaten, een stevige CDA-organisatie en een open cultuur waarin de communicatie van beneden naar boven en van boven naar beneden zonder ruis verloopt. Ik denk dat het CDA in het recente verleden teveel een bestuurlijk profiel heeft gekregen. We hebben met onze thema's de oren van onze kiezers niet eens meer geraakt. We zijn gaan discussiëren over bestuursthema's als de WGR, BON en het NMP terwijl je daar je leden niet mee moet gaan vermoeden. Hoe kan het dat de partij discussieert over de WGR, terwijl de mensen praten over veiligheid? Daarmee zeg

ik niets ten nadele van die thema's want die zijn voor bestuurders zeer relevant, maar we moeten bij onze themakeuze aansluiting zoeken bij wat er in het land leeft. En wat die thema's zijn, dat wil ook ik horen van onze leden en kiezers."

De 'C'

U heeft gezegd dat u het land in wil. Niet om spreekbeurten maar om luisterbeurten te houden. Maar heeft dat niet tot gevolg dat het CDA zijn beleid gaat aanpassen om het iedereen maar naar de zin te maken?

Helgers: "Nee. Een politieke partij kan het natuurlijk nooit iedereen naar de zin maken. Laat ik er twee opmerkingen over maken. Ten eerste: een partij mag een gidsfunctie hebben, mag voor de troepen uitlopen. Maar geen honderd meter want dan heb je geen troepen meer. Ten tweede: de 'C', de christelijke inspiratie is het enige bestaansrecht voor onze partij. Die 'C' heeft ook een godsdienstige en religieuze dimensie die fungeert als een intrinsieke grens bij de eigen standpuntbepaling. Ik ga dus niet mee met de waan van de dag en ik geef ook niet kritiekloos door wat ik in het land hoor. Het kan heel goed zijn dat ik opvattingen hoor in het land waarvan ik zeg 'dat kan het CDA niet voor zijn rekening nemen, dat past niet bij ons'."

Kandidaat-partijvoorzitter Hans Helgers

Hans Helgers is geboren op 3 april 1955 in Geleen. Hij is getrouwd en heeft een dochter. Tegenwoordig woont hij in het Brabantse Ravenstein.

In de periode 1977-1986 werkte hij als docent op scholen voor voortgezet onderwijs. In 1986 werd hij adjunct-directeur van het Huis van Bewaring Demersluis (Bijlmerbajes) in Amsterdam, daarna, in 1989, directeur van het Huis van Bewaring Wolvenplein te Utrecht. Vanaf 1992 is hij werkzaam als algemeen directeur Penitentiare Inrichtingen Oosterhoek te Grave en Zeeland in Noord-Brabant, met als speciale opdracht de fusie en bouw van 108 gesloten cellen.

Maatschappelijk is Hans Helgers actief geweest in het KOV. Hij was onder andere voorzitter van de CDA-Kamerkring Utrecht en lid van het CDA-partijbestuur tot 1992. Verder nam hij deel aan diverse CDA-werkgroepen, zoals 'Politici in functie' (1991) en na 1992 in de klankbordgroep Appel en Weerklank II. Hij maakte deel uit van de provinciale adviescommissie Provinciale Staten en kandidaten CDA-Noord Brabant. Tevens is hij lid van de adviesgroep Justitie van de CDA-Tweede Kamerfractie.

Als de 'C' het enige bestaansrecht is voor de partij, welke gevolgen heeft dat dan voor de politieke koers. Moet het CDA in de oppositie de 'C' meer benadrukken met als mogelijk gevolg dat de coalitiefracties op een hoop worden gedreven?

Helgers: "Nee. Wat ik wil is dat we de 'C' bij de keuze van onze thema's en in ons inhoudelijk programma nadrukkelijker een rol laten spelen. Tegelijkertijd moet het duidelijk zijn dat we ons niet exclusief richten op christenen. Niet elke VVD-stemmer is liberaal, niet elke AOV-stemmer is 65-plusser, niet elke CD-stemmer is

racist en niet elke CDA-stemmer zal christen-democraat zijn. Daar moeten we rekening mee houden in de presentatie.”

In het rapport van de commissie-Gardeniers wordt als conclusie getrokken dat het evenwicht tussen professionaliteit en vrijwilligers wat zoek is geraakt en dat de vrijwilligers meer moeten worden gewaardeerd. Deelt u die conclusie?

Helgers: “Ik onderschrijf die conclusie meer dan 100%. Onze vrijwilligers snakken naar aandacht en erkenning. Het CDA is een vrijwilligersorganisatie of het is niet. Vrijwilligers zijn onze oren en ogen in de samenleving, zij zitten niet onder de Haagse kaasstolp. Onze partij drijft op vrijwilligers, niet op de professionals en dat moet zo blijven. We hebben de vrijwilligers de afgelopen jaren wel eens overbelast, bijvoorbeeld met partijpolitieke discussies. De intentie van die discussies was goed, maar het werkte soms contraproductief omdat vrijwilligers in een vaak zeer kort tijdsbestek over tal van onderwerpen moesten discussiëren. Dat was in zekere zin de tragiek van het CDA. Het tijdsbestek voor die discussies was vaak zo kort dat men na afloop van een vergadering niet naar huis ging met het gevoel van ‘ik heb een steentje bijgedragen aan het resultaat’, maar meer met het gevoel van ‘mij wordt een standpunt door de strot gewrongen’. Ik trek liever meer tijd uit voor minder thema’s opdat de vrijwilligers, daadwerkelijk meesturen bij de standpuntbepaling.”

In een radio-uitzending zei u dat u geen ‘Felix Rottenberg’ voor het CDA wil zijn. Waarom wilt u dat niet. En wat voor een soort voorzitter wilt u wel zijn?

Helgers: “Om drie redenen wil ik geen Rottenberg zijn. In de eerste plaats heeft het CDA geen Rottenbergtype nodig, in de tweede plaats past zo’n leiderschapsstijl niet bij onze partij en tenslotte wil ik mij nooit zo laatdunkend over onder andere vrijwilligers uitlaten als Rottenberg heeft gedaan. Ik wil ook niet zoals de PvdA-voorzitter een nieuw partijkader. We hebben geen nieuw kader nodig, maar een betere communicatie. De oren moeten worden ontstopt en de uitgezonden boodschappen moeten op de juiste plaats terecht komen. Ik zal als partijvoorzitter geen leden afdanken. Ik wil juist graag gebruik maken van de in onze partij aanwezige kennis en expertise. Samen met alle betrokkenen wil ik de partij weer op de goede weg helpen. In die zin wil ik ook de mensen die wat bezorgd zijn over de kandidatuur van een jonge, in ‘Den Haag’ wat onbekende vragen mij te helpen om samen weer de partij tot een partij te maken die het eerst weet wat er leeft en die heldere standpunten naar buiten brengt.”

U bent ook lid van de commissie Appel en Weerklank II die zich bezighoudt met de structuur van de partij. Aan welke eisen moet de organisatie voldoen?

Het CDA is een vrijwilligersorganisatie of het is niet, zo duidelijk is dat.

(foto Ron Hendriks)

Helgers: “We moeten onze organisatie aanpassen aan de eisen van de tijd, maar de organisatie is facilitair, ondersteunend. Het is een hulpmiddel, niet meer dan dat. We zijn er niet alleen met een organisatieverandering, we moeten ook de cultuur veranderen. Appel en Weerklank II mag niet gaan fungeren als alibi om aan de cultuur niets te doen. Dat is een serieuze valkuil. Als er in een organisatie fouten worden gemaakt, dan kunnen er twee dingen gebeuren: of er wordt zout gestrooid in wonden, of er wordt gezegd: zand erover. Ik wil dat het CDA een organisatie is waarin mensen samen gemotiveerd en hard werken. Als er dan fouten worden gemaakt moeten we zeggen: Zand erover.”

Sociale gezicht en CDA

De laatste tijd wordt er, mede naar aanleiding van het rapport-Gardeniers, ook volop gepraat over het sociale gezicht van het CDA. Vind u dat de partij haar sociale gezicht heeft verloren?

Helgers: “Nee, het CDA en het sociale gezicht zijn niet van elkaar te scheiden. Dat heeft alles te maken met onze wortels. Het CDA heeft het sociale gezicht niet verloren, maar wel ver weggestopt en slecht uitgelegd. Ik heb af en toe de indruk gehad dat cijfers belangrijker waren dan mensen, terwijl cijfers er alleen zijn om mensen te dienen en niet andersom. Als je het bijvoorbeeld hebt over het financieringstekort moet je niet alleen praten over de kille cijfers, maar juist over de dimensie van gerechtigheid en rentmeesterschap die daarachter ligt. Dat wij met een hoog financieringstekort de rekening doorschuiven naar onze kinderen en dat dat niet rechtvaardig en verantwoord is. Als je zo het terugdringen van het financieringstekort uitlegt, accepteren mensen dat ook.”

Na 3 mei is de partij logischerwijs wat in zichzelf gekeerd geraakt. Wordt het na al die discussie geen tijd voor herkenbare daden?

Helgers: “Ja, de mensen hebben behoefte aan heldere en eensgezinde CDA-standpunten. Ze willen dat we uit het defensief komen, dat we naar buiten stappen en de politieke arena opzoeken. De oppositie biedt ons daartoe ook kansen. We hebben in het verleden verleerd het eigen standpunt als vertrekpunt te nemen, we keken direct naar wat haalbaar was. Dat moet en kan nu ook anders. We hoeven nu als oppositiepartij geen compromissen meer te sluiten. Dat betekent niet dat we oppositie moeten gaan voeren om de oppositie. Jennen, zuigen en treiteren heeft geen zin en het past ook niet in de CDA-cultuur. Maar we moeten onze standpunten wel helder en duidelijk neerzetten.”

Marcel Meijer

Tijdschema verkiezing partijvoorzitter

De voordracht voor de nieuwe partijvoorzitter zal in het najaar door de gemeentelijke afdelingen worden besproken. Vervolgens wordt de definitieve voordracht vastgesteld door de Partijraad van 19 november. Daarna volgt de stemming in het land. Op het Partijcongres van 4 februari 1995 zal de bekrachtiging van de verkiezing van de nieuwe partijvoorzitter plaatsvinden. Er is tot 1 november aanstaande gelegenheid tegenkandidaten te stellen.

Kabinetsbeleid vormt bedreiging voor werknemers bij overheid en in zorgsector

Het kabinet-Kok stelt zich in de Miljoenennota 1995 primair op het standpunt dat moet worden gestreefd naar herstel van de werkgelegenheid, duurzame economische groei en een consistent en vertrouwenwekkend financieel-economisch beleid. Daartoe is, zo stelt het kabinet, een blijvend beheerste loonontwikkeling van belang.

In dit kader heeft het kabinet besloten tot een lastenverlichting in de nieuwe regeerperiode van circa 9 miljard gulden, maar ook tot bezuinigingen van 18 miljard gulden in 1998.

Voor de CFO, de CNV-bond voor overheid, gezondheid, welzijn en sociale werkvoorziening, staan daarbij centraal: aangekondigde efficiëncymaatregelen bij de rijksoverheid en versobering van de arbeidsvoorwaarden.

De nieuwe efficiëncymaatregelen moeten een bezuiniging opleveren van 1,6 miljard gulden in 1998. In mei van dit jaar hebben de secretarissen-generaal van de departementen zich zeer vertrouwelijk tot de informateur gewend en hem gewaarschuwd voor nieuwe onverantwoorde bezuinigingen op het werkapparaat van de overheid. Zij spraken de verwachting uit, dat bij verdere bezuinigingen de dienstverlening door de overheid in gevaar zou komen. De overheid is al sterk afgeslankt en nieuwe taken zoals criminaliteitsbestrijding en de opvang van asielzoekers zijn erbij gekomen. De afslanking en reorganisaties gedurende de afgelopen jaren bij rijksoverheid en andere overheden hebben geleid

tot een drastische vermindering van het aantal ambtenaren.

Als men vindt, dat taken moeten worden afgestoten dan zal de politiek moeten besluiten welke taken niet meer behoren te worden uitgevoerd. Tot nu toe heeft de politiek in de meest brede zin daartoe niet de moed gehad. Door de maatregelen komt onherroepelijk de werkgelegenheid bij de overheid onder zware druk te staan en zullen duizenden ambtenaren moeten afvloeien. Naar mijn mening staat dit beleid volstrekt haaks op de doelstelling van het kabinet om de werkgelegenheid verder te herstellen. Maar ook de dienstverlening door de overheid en de kwaliteit daarvan zullen verder worden aangetast, waarvan de burgers de nadelige gevolgen ondervinden.

De versobering van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector dient uiteindelijk in 1998 een besparing op te leveren van 1,5 miljard gulden. Het kabinet denkt daarbij primair aan een bezuiniging op de secundaire arbeidsvoorwaarden.

Genoemd worden:

- het beperken van het gebruik van de vut door werknemers bij de overheid met meer dan 40 dienstjaren;
- het aanpassen van het wachtgeld op het niveau van een versoberde werkloosheidsuitkering;
- het beperken van de uitgaven van het zogenaamde incidentele loon (zoals periodieken en prestatietoelagen).

Er moet worden vastgesteld dat het overheidspersoneel in de afgelopen tien jaar een belangrijke achterstand heeft opgelopen in het netto besteedbaar inkomen ten opzichte van werknemers in het bedrijfsleven. In juni jongstleden heeft de Raad voor het Overheidspersoneelsbeleid, waarin werkgevers en werknemers bij de overheid zijn vertegenwoordigd, niet alleen aangegeven dat de inkomensachterstand groot is, maar ook dat de overheid in Nederland geen groter beslag legt op de begroting dan de ons omringende landen. Nieuwe achterstanden in inkomensontwikkeling zijn onaanvaardbaar, waarbij ook moet worden gekeken naar de arbeidsmarkt. Ook voor de overheid geldt, dat zij in staat moet zijn gekwalificeerde werknemers aan te trekken. In dit kader is interessant de opvatting van de Raad van State, dat een voortdurende extra matiging van de loonkostenontwikkeling in de collectieve sector haar grenzen heeft. Voorts heeft het Centraal Planbureau berekend, dat een aantal maatregelen voor ambtenaren een koopkrachtverlies kan betekenen van 7%. Ik wijs er met klem op dat in een protocol is vastgelegd dat bij de overheid werkgevers en werknemers tweezijdige onderhandelingen voeren over arbeidsvoorwaarden totdat partijen elkaar hebben gevonden in een overeenkomst. Het eenzijdig opleggen van verslechteringen is niet langer mogelijk. Het blijft daarom nog een raadsel op welke wijze aan de bezuinigingen inhoud moet

worden gegeven. In de primaire inkomens sfeer zal nauwelijks een bezuiniging mogelijk zijn en het uitsluitend afschaffen van de vut is evenzeer onaanvaardbaar. Tijdens de onderhandelingen zullen wij moeten nagaan op welke andere wijze regelingen om vrijwillig vervroegd de dienst te verlaten gestalte kunnen krijgen. Uitgangspunt voor ons blijft een gelijke loonontwikkeling voor werknemers in de collectieve sector ten opzichte van werknemers in het bedrijfsleven.

De CFO wijst de plannen van de regering af, om via de belastingen een bejaardenaf trek in te voeren. Door de bejaardenaf trek, die afhankelijk is van het inkomen, verandert het karakter van de AOW. Daardoor wordt de AOW een soort bijstandsuitkering in plaats van een basispensioen. Naarmate meer mensen een aanvullend pensioen hebben verzekerd, zal de AOW verder omlaag gaan. De CFO acht dit een onaanvaardbaar beleid.

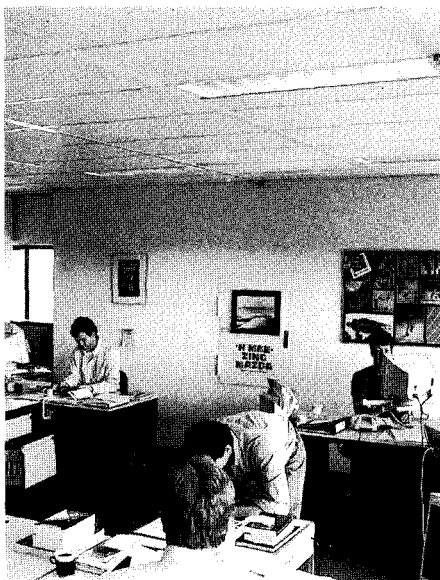
De CFO is onaangenaam getroffen door de bezuinigingen, die het nieuwe kabinet aan de zorgsector wil opleggen. Als gevolg hiervan zullen veel instellingen, die reeds tekorten hebben, verder in de problemen komen. Het gevaar dreigt dat directies bezuinigingen realiseren door inkrimping van het personeelsbestand. Ook de beperkte groei van de budgetten met slechts 1,3 % in plaats van de benodigde 1,8 % zal voor grote problemen kunnen zorgen. Ook hier dreigt een ontwikkeling die haaks staat op de werkgelegenheidsdoelstellingen van dit kabinet.

Het creëren van werk voor laag-gekwalificeerde arbeidskrachten in de zorgsector mag absoluut niet ten koste gaan van bestaande arbeidsplaatsen.

Samenvattend kan worden vastgesteld dat het kabinetsbeleid een bedreiging vormt voor de koopkracht van de ambtenaren, voor de werkgelegenheid bij de overheid en in de zorgsector, en tenslotte een bedreiging voor de kwaliteit van de dienstverlening door zowel de overheid als de zorgsector.

Loek Poell

voorzitter CFO (CNV-bond voor overheid, zorgsector en zelfstandige overheidsinstellingen)

Kabinetsbeleid bedreigt koopkracht ambtenaren en werkgelegenheid bij overheid.

(foto ANP)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

(foto Mieke Schlamman)

Verwachting

An het begin van een parlementaire periode, met als belangrijkste kenmerk het ontbreken van het CDA in het regeringspalet, zijn de verwachtingen erg hoog gespannen. Een teleurstelling is dan gauw het gevolg. Het socialistisch-liberale kabinet is minder 'paars' dan menig journalist hoopt. De begroting voor 1995 zou teveel voortborduren op de lijnen die door het vorige kabinet Lubbers al waren uitgezet. Van een nieuwe tijdgeest is geen sprake, aldus veel commentaren.

Maar ook de oppositie-verrichtingen van het CDA worden met een zeer kritisch oog gevolgd. Van veel zijden werd de CDA-Tweede Kamerfractie bestookt met goedbedoelde adviezen: het CDA zou tijdens de Algemene Beschouwingen in de Kamer voor veel oppositioneel vuurwerk moeten zorgen. Na het zeer succesvolle optreden van de fractie onder leiding van Enneüs Heerma tijdens het debat over de Regeringsverklaring, leefde de verwachting van een nog forsere reprise. De Tweede Kamerfractie heeft gekozen voor een benadering die recht doet aan ons Program van Uitgangspunten en het CDA-verkiezingsprogramma en waarbij niet wordt wegelopen van standpunten die in het (recente) verleden zijn ingenomen. Dat betekent dat het beleid waar het goed is niet anders beoordeeld dient te worden omdat men oppositie-partij is. Ook in de oppositierol is consistentie in de in te nemen standpunten noodzakelijk, en passend bij de stijl van het CDA. Tegelijkertijd mogen verkeerde zaken ook bij hun naam genoemd worden. De overmatige bezuinigingen op de kinderbijslag zijn daarvan een voorbeeld. En wat te denken van een sluipende beleidswijziging rond de handhaving van het vervolgingsbeleid bij euthanasie-meldingen?

De verwachtingen bleken bij sommigen wel erg hoog gespannen. Dat valt onder meer te verklaren uit de wens van velen om snel zichtbare resultaten in het herstel van vertrouwen in het CDA te willen zien. Kritiek op de oppositie-kracht van het CDA, of beter gezegd het vermeende gebrek aan oppositie-kracht, is naar mijn stellige overtuiging terug te voeren op te hoge verwachtingen. Maar dan wordt vergeten dat verval veel sneller verloopt dan herstel.

Op dit moment wordt hard gewerkt aan het herstel van vertrouwen van de achterban in het CDA. Enneüs Heerma en zijn mensen zijn druk bezig met de voorbereidingen voor een inhoudelijke toetsing van de diverse begrotingshoofdstukken. Met een groot breekijzer

bereikt het CDA nu niets. Beter is om zorgvuldig te kijken waar de scheurtjes en de gaten zitten. Muren slecht je over het over het algemeen niet met één mokerslag. En over verwachtingen gesproken: misschien gaat de vergelijking wel op met een zwangerschap. In het begin is er nog niet veel zichtbaar, maar dat neemt geleidelijk aan toe totdat het nieuwe leven zich overtuigend aandient! Terecht richt de fractie zich daarom op de begrotingsvoorbereiding in de zomer van 1995.

Ook in de partij, alhoewel nog niet voor iedereen zichtbaar, wordt er heel hard gewerkt. Het Partijbestuur heeft lef getoond om met de kandidatuur van Hans Helgers te kiezen voor verdere vernieuwing van het CDA. En er wordt in het Partijbestuur stevig doorgepraat over het eigen functioneren. Verbeteringsvoorstellen worden ontwikkeld. Er wordt hard gewerkt aan de voorbereidingen van de Provinciale Statenverkiezingen. En er wordt ernst gemaakt met de aanbevelingen van de commissie-Gardeniers. Misschien vindt er nog veel in het verborgene plaats. Maar juist op een beschutte plek is het mogelijk om van de herfst weer in de lente te komen.

Tineke Lodders-Elfferich
waarnemend partijvoorzitter

Kopgroep in Europese Unie geen doel, maar middel tot verdere integratie

De opwinding over het CDU-plan voor een kerngroep in de Europese Unie is niet helemaal te begrijpen. Het is namelijk in feite niet meer dan een bevestiging van de huidige realiteit. Een kopgroep is echter geen doel op zich, maar een middel om te komen tot verdere integratie.

Onlangs werd door de CDU-Bondsdagafgevaardigde Karl Lamers een notitie geproduceerd die opmerkelijk veel stof zou doen opwaaien. Het betrof een voorstel te komen tot een soort kerngroep (kopgroep) in de Europese Unie die het integratieproces van de Europese landen zou moeten versnellen. Van zo'n kerngroep zouden Frankrijk, Duitsland en de Benelux-landen kunnen deel uitmaken. De notitie met de titel "Überlegungen zur europäischen Politik" is overgenomen door Wolfgang Schäuble, de voorzitter van de Bondsdagfractie. Bondskanselier Helmut Kohl liet weten dat hij het plan niet steunde. Als fungerend voorzitter van de

Belangrijkste problemen van de Europese Unie:

- overbelasting van de Europese instellingen;
- belangen gaan steeds verder uiteenlopen (mede onder invloed van de sociaal-economische situatie);
- verschillen over interne en externe prioriteiten;
- diepgaande structurele economische veranderingen;
- regressief nationalisme in vrijwel alle lidstaten;
- mogelijke toetreding van de Midden- en Oosteuropese landen tot de Unie

Voorstellen van de CDU/CSU:

- de Europese instellingen versterken en de onderlinge bevoegdheden duidelijk maken;
- de harde kern van de Unie versterken;
- de Frans-Duitse betrekkingen intensiveren;
- de mogelijkheden voor een buitenlands- en veiligheidsbeleid van de Unie effectueren;
- een uitbreiding van de Unie naar het oosten.

Europese Raad kon moeilijk anders worden verwacht, omdat hij in die hoedanigheid immers alle (nu nog) 12 lidstaten vertegenwoordigt.

Historie

België, Nederland en Luxemburg organiseerden in 1948 samen een douane-unie waarin de binnengrenzen voor het verkeer van personen en producten en diensten zouden verdwijnen. Deze Benelux vormde een voorbeeld en tegelijkertijd een motor voor een wijder verband. Samenwerking wat betreft de productie van kolen en staal leidde in 1952 tot de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal waarin zes Westeuropese landen participeerden. Verdere samenwerkingsvormen werden overwogen in de jaren '50, en uiteindelijk werd in 1957 het zogenaamde Verdrag van Rome gesloten tussen Frankrijk, Duitsland, Italië en de drie Benelux-landen. Vanaf 1 januari 1958 waren de Europese Gemeenschappen een feit. Deze zouden later fuseren tot één Europese Gemeenschap die vanaf de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht in 1992 Europese Unie zou gaan heten. Op dat moment had al driemaal een uitbreiding plaatsgevonden. Van de zes aanvankelijke stichters in 1957 is "Europa" uitgebreid tot zestien landen per 1 januari 1995.

Christen-democraten hebben gedurende de gehele eenwordingsgeschiedenis een bepalende rol gespeeld. Waarachtige vrede tussen de volkeren en een grensoverschrijdende solidariteit stonden hen daarbij als idealen voor ogen en deze idealen staan ook op dit moment nog overeind. Het voorliggende CDU-voorstel dient dan ook te worden beschouwd als een poging om het eenwordingsproces vlot te trekken. Er is in de gehele periode eigenlijk nooit echt consensus geweest over hoe een verenigd Europa er in de praktijk uit zou moeten zien. Het integratieproces is wel stapje voor stapje voortgegaan, maar tempo en richting waren niet altijd even duidelijk.

Uiteindelijk is wel altijd iedere lidstaat binnenboord gebleven.

Verbreiding of verdieping

Volgens het Duitse voorstel kan de vorming van een "harde kern" de verdieping van de Unie dienen en daarmee ook een baken zijn voor de verbreding ervan. De stagnatie in de Europese integratie kan niet worden doorbroken door alsmaar verdere uitbreiding. Een oplossing is dan met een kopgroep het integratiestreven te versnellen en de anderen richting te wijzen. Deze anderen worden dus niet buitengesloten, maar kunnen zich zodra hun situatie dit toelaat daarbij aansluiten. Christen-democraten hebben uitbreiding (verbreding) van de Unie nooit tegengehouden, maar de voorkeur gegeven aan een volgorde van eerst verdieping en daarna uitbreiding. Met de toetreding van Oostenrijk, Noorwegen, Zweden en Finland per 1 januari 1995 is gekozen voor een parallel gaan van verdieping en verbreding. De uitbreiding houdt echter niet op. Ook Malta en Cyprus kloppen op de poort, evenals Polen, Hongarije, Tsjechië en Slovenië en de Baltische staten. De Europese christen-democraten houden deze toetredingen niet op voorhand tegen, maar wijzen wel op de noodzakelijke structuurversterking van de huidige Unie. Dat is belangrijk omdat christen-democraten staan voor de vooruitgang van Europa, en er alles aan willen doen om een krachtige gezamenlijke aanpak te richten op zaken die de burgers direct raken, zoals internationale criminaliteit, het vreemdelingenbeleid en het milieubeleid binnen en buiten de Europese grenzen.

Reacties

Naast de al eerder aangehaalde reactie van de Duitse regering kwamen ook andere politici en regeringsleiders met hun commentaar op het plan of met alternatieve plannen. Vanuit Frankrijk had de gaullistische premier Balladur een Europa van zelfs drie snelheden voorgesteld onder Frans-Duitse aanvoering. Tijdens de belangrijke Inter-

gouvernementele Conferentie die in 1996 zal worden gehouden en waarbij de zestien regeringen van de EU-lidstaten de balans opmaken moet volgens Balladur een nieuw "stichtingscontract" worden gesloten. Een kerngroep van landen kan daarbij in een hogere versnelling integreren, op monetair gebied, op veiligheid- en defensiegebied, en op justitieterrein. De Engelse premier Major propageerde ongeveer op het zelfde moment een "flexibel Europa" waarin landen vrij zijn om hun eigen tempo en mate van integratie te bepalen. De Italiaanse en Spaanse regeringsleiders reageerden afwijzend op het kerngroep-plan. Beiden waren zij verontwaardigd over het feit dat hun land niet bij de voorgestelde groep zou behoren. Ook waren zij ontevreden met de machtige rol van de "Frans-Duitse as". In de huidige praktijk bestaan er natuurlijk al meerdere snelheden, er is in dat opzicht dus niets nieuws onder de zon. Neem bijvoorbeeld de landen die participeren in het Verdrag van Schengen, die hebben afspraken gemaakt over een gezamenlijk veiligheids- en vluchtelingenbeleid. Dit beleid van een aantal landen dat tevens EU-lid is gaat verder dan enkele andere EU-landen. Ook de Economische en Monetaire Unie (EMU) kent in de praktijk al een systeem van variabele snelheid: sommige landen kunnen vanaf 1997 toetreden, anderen treden naar alle waarschijnlijkheid later toe wanneer ze aan de zogenaamde EMU-norm voldoen.

In het CDU-plan wordt binnen de kerngroep plaats ingeruimd voor de kleine landen van de Benelux. De Belgische christen-democratische premier Jean Luc Dehaene noemde het plan een "vergis-sing". Een kern-Europa mag geen doel op zich zijn, "met alle landen in de EU moet zo ver mogelijk vooruitgekomen worden" zei Dehaene in een Spaanse krant. CDA-Tweede Kamerlid Van der Linden zegt stellig dat er geen sprake zal zijn van het opleggen van een Frans-Duits dictaat bin-

nen een kerngroep. "Nederland zal als middelgroot land haar rol kunnen spelen. Dat heeft ons land overigens ook in het verleden gedaan. Natuurlijk zijn er belangenverschillen tussen landen, maar door een actieve en kwalitatieve inbreng en door goede persoonlijke verhoudingen kunnen we als Nederland zeer zeker goed meedraaien."

René van der Linden houdt zich al vele jaren met Europa bezig. Hij stemt in met het CDU-discussiestuk. "De mogelijkheid van meer snelheden is al vastgelegd in het systeem van de EMU in het Verdrag van Maastricht. Dat vindt de CDA-fractie een belangrijke stap vooruit. Ook het voorstel van de CDU/CSU sluit daar bij aan. Europese landen moeten een nauwere onderlinge integratie aangaan, op financieel, economisch en politiek terrein. Dat is onomkeerbaar. Maar dit mag niet leiden tot een kerngroep, die los staat van de rest." De kerngroep is in de plannen van de Duitsers dan ook niet afgesloten voor andere landen. "Integendeel, de kopgroep moet dienen als voortrekker, een aansporing voor de tragere lidstaten om het tempo van integratie in Europa op te voeren."

Geen tweede rangslanden

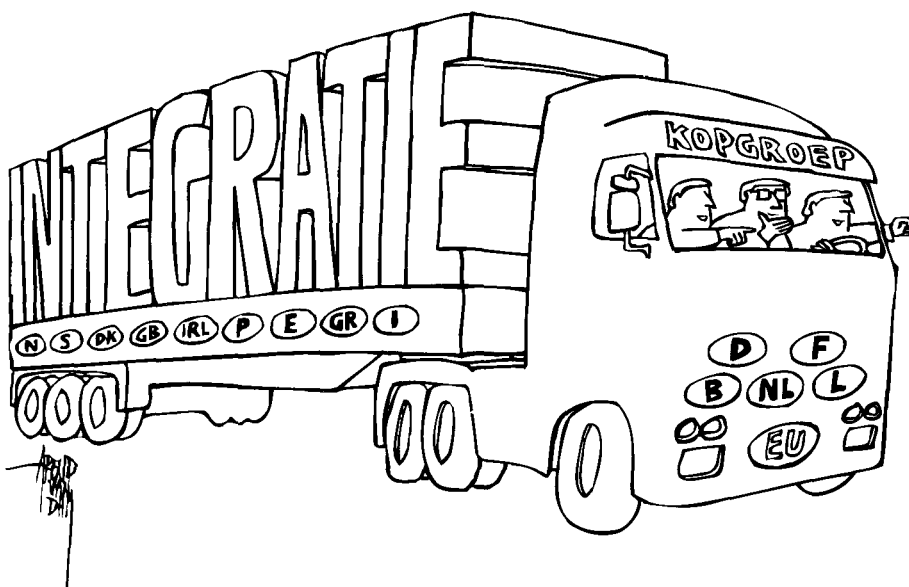
De nieuwe fractievoorzitter van de Europese Volkspartij (EVP) in het Europees Parlement Wilfried Martens heeft de plannen van zijn Duitse partijgenoten echter van de hand gewezen. Volgens de Belgische oud-premier zitten er weliswaar goede ideeën in het plan voor een kern-Europa, maar is het niet geschikt als strategie voor de toekomst van de integratie. "Landen die niet bij de voorgestelde kopgroep behoren mogen niet bij voorbaat al naar de tweede rang worden gedwongen". Juist het noemen van landen heeft Martens geïrriteerd. Martens kan zich vinden in de achterliggende redenering dat verdere verzwakking van de Europese Unie moet worden voorkomen. Wil de Unie in de toe-

komst inderdaad nieuwe lidstaten opnemen, dan zullen dringend hervormingen moeten worden doorgevoerd. Als deze hervormingen worden geblokkeerd dreigt de Unie volgens Martens handelingsonbekwaam te worden.

Van der Linden benadrukt verder dat het van groot belang is dat Duitsland hecht wordt verankerd in de Europese Unie. De Nederlandse bevolking dient zich positiever te oriënteren op Duitsland. "Het Duitsland-beeld strookt niet met het huidige Duitsland. Daarbij valt te wijzen op zeer veel positieve ontwikkelingen in de Bondsrepubliek Duitsland, niet in het minst op de centrale rol van Duitsland in het Europees integratieproces en de NAVO. De Nederlandse regering moet hieraan echt veel aandacht schenken in haar beleid. Het is van groot belang dat ook premier Kok zich in die zin uitspreekt. Hij heeft een belangrijke taak bij de publieke meningsvorming over Duitsland. Voor het CDA ligt hier een extra opdracht. Immers, de Duitse verankering in Europa moet ook door de andere partners in de Unie actief worden bevorderd. Het rapport-Lamers geeft een uitstekende analyse en moet ook ons aanzetten tot grotere actie." Minister Van Mierlo heeft zich weliswaar redelijk positief uitgelaten over het CDU-plan, maar het kabinet zal zich volgens de CDA-woordvoerder serieus en intensief moeten beraden over de vraag "Wat is de plaats van Nederland in Europa en hoe gaan we daar mee om?" De democratische controle op dit proces en de positie van het Europees Parlement is gewaarborgd. Zij wordt verder bij alle stappen betrokken. Hoe gaat het nu verder met dit plan? Van der Linden: "Wij gaan de notitie eerst binnen onze fractie bespreken. Ik heb begrepen dat ook de EVP-fractie in het Europees Parlement zich er nog over gaat beraden. We wachten de Bonds-dagverkiezingen van 16 oktober aanstaande af en daarna gaan we het gesprek aan met de Duitsers. Ik denk dat het stuk een goede basis vormt voor de regeringsconferentie in 1996."

Wanneer alles in beschouwing wordt genomen is de opwinding over het Duitse CDU-voorstel niet helemaal te begrijpen. De kritiek richt zich op de uitwerking van de plannen (het bij de naam noemen van 'langzame' en 'snelle' landen). Het plan voor een kerngroep in de Europese Unie is in feite niet meer dan een bevestiging van de huidige realiteit en biedt een goede inzet voor de Conferentie van 1996. Een kopgroep dient echter te worden beschouwd als een middel tot verdere integratie en zeker niet als een doel op zich.

Eiko Smid

Een rode draad in het CDA-Jaarboek

Door weer en wind zet het CDA een traditie voort: de voortbrenging van een jaarboek. De bundel artikelen en interviews is weer zeer gevarieerd. Interviews met onder andere Enneüs Heerma en artikelen van onder meer Breedveld, Zijderfeld, Bremmer/Tjalma. En een inleiding van Tineke Lodders.

Het scherpe en grondige rapport-Gardeniërs komt diverse keren ter sprake. De vraag is eigenlijk steeds: hoe is het toch zover gekomen met het CDA, wat hebben we met onze principes gedaan, hoe verhouden die zich tot de economische zorgen. Mijns inziens graaft Willem Breedvelds artikel het diepst. Hij prijst het CDA voor zijn rol als verzoener van maatschappelijke tegenstellingen. Breedveld heeft veel goede woorden over voor de "verzui-ling". In dat maatschappijmodel gaat het inderdaad om de realisatie van waarden, principes en idealen. Daar zet je je samen voor in. De vreedzame relaties tussen de toppen van de zuilen vloeien voort uit het christelijk-sociale streven naar consensus. Wie in en buiten Europa rond kijkt, komt steeds meer onder de indruk van dat heilzame Nederlandse minderheden-model. De kritiek zou zich mijns inziens niet op dat stelsel als zodanig moeten richten, maar op de misgroei in en de misvattingen over aard en organisatie binnen de betreffende instellingen.

Breedveld legt de nadruk op het bestaan van spanning tussen principes en economische mogelijkheden. Daarmee maakt hij een karakteristieke en wijd verbreide fout. Principes zijn geen dromen en de economie is geen botte gegevenheid. Christendemocratische politiek is geen kwestie van leven tussen droom en daad, waarbij de daad tragischerwijze steeds de droom vermoordt. De economische omstandigheden kunnen onze principes niet ondergraven. Principes hebben namelijk niets met zweverige of onpraktische mooi-praterij te maken, maar zijn motieven en richtingaanwijzers waarmee we de weerbarstigste werkelijkheid hervormend te lijf gaan.

Juist omdat zeer veel CDA-ers principes zo opvatten, kunnen onze partijgenoten en kiezers relatief goed tegen ernstige en impopulaire boodschappen. Als maar duidelijk is dat ze alles te maken hebben met die principes, die men met de vertegenwoordigers deelt.

Breedveld vraagt wel indringend naar een verzoening van de door hem geformuleerde tegenstellingen. Het begrip 'verantwoordelijke samenleving' ziet Breedveld terecht als een eigen weg die leidt tot het laten gelden van de sociale principes van het CDA, terwijl tegelijkertijd rekening wordt gehouden met de concrete mogelijkheden en mogelijkheden. Dat is precies de bedoeling van principes en waarden. Inge-nieurs zeggen: "Niets is praktischer dan

Juist omdat zeer veel CDA-ers principes zo opvatten, kunnen onze partijgenoten en kiezers relatief goed tegen ernstige en impopulaire boodschappen. Als maar duidelijk is dat ze alles te maken hebben met die principes, die men met de vertegenwoordigers deelt. (foto Hans Hordijk)

een goede theorie." Voor de politicus geldt hetzelfde. Vanuit onze inspiratie komen we op een principiële visie op de overheid, op de samenleving en op de verantwoordelijkheid van de burger.

De ellende is dat op diverse terreinen te weinig met de CDA-principes is gedaan. We hebben onze principes laten verbleken, zegt Breedveld. Misschien waren velen te zeer gesteld op hun autonomie in de eigen winkel. Alsof die hun eigendom was. Daar word je niet origineler van. Je voegen in het gangbare denken is dan erg verleidelijk, omdat het toch al moeilijk is om je in alle bestuurlijke perikelen te handhaven. Dit leidt kennelijk en terecht tot teleurstelling bij hen die een herkenbaar CDA-beleid verwachten. Mensen willen een sociaal verantwoord CDA-beleid (niet alleen een 'sociaal gezicht'). Dat betekent niet dat ze zoetsappigheden willen horen, maar ze willen wel zien dat de weerbarstigste werkelijkheid vindingrijk en praktisch, vanuit door hen gedeelde waarden, wordt tegemoet getreden. Daar past macro-economische kanselarij-taal niet bij; die wordt door anderen toch mooier en harder gesproken. Die is voor ons te weinig; die overtuigt ten diepste niet. Die schept een diepe kloof tussen de bestuurders en degenen die hen hun vertrouwen hebben geschonken. Zo sla je als politicus je eigen draagvlak weg. Want de kloof met de burger wordt vooral door beginselpolitiek overbrugd.

Zijderfeld helpt het CDA door het allerlei excuses voor zijn verval uit handen te slaan. We kunnen ons niet beroepen op zogenaamde wetmatigheden van de ontkerkelijkheid, de 'individualisering' of de ont-

zuijing. Het volgen van trends zal ons niet helpen en we zullen zeker niet verder komen als we de partij zelf laten zweven om de 'zwevende kiezer' te behagen (alsof die daar op zit te wachten).

Cees Bremmer en Hester Tjalma bevestigen dat met hun statistisch onderzoek. Zij concluderen onder andere dat het CDA zich moet richten op de eigen zelfbewuste aanhang, die zeer geïnteresseerd is in waarden en normen en wil werken aan het oplossen van maatschappelijke problemen. Juist die mensen liepen weg of bleven thuis! Bremmer en Tjalma wijzen ook op de behoefte aan het kleinschalige en persoonlijke. Dat zijn belangrijke kanalen voor de overdracht van een diepe overtuiging.

Het is een bijzonder hoopvol teken dat mensen zoals de waarnemend partijvoorzitter en de fractieleider in de Tweede Kamer over deze kwesties heldere en ernstige opvattingen hebben. Men leze hun bijdragen in het Jaarboek. Christelijk geïnspireerde politiek is niet iets voor bange mensen.

Arie M. Oostlander

CDA-Europarlementariër en oud-directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

CDA-Jaarboek '94-'95, Den Haag, Sdu Koninginnegracht, 1994, geill., 204 pagina's, prijs circa f 25,-.

Het jaarboek is te bestellen bij Sdu Servicecentrum Uitgeverijen, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, tel. 070-3789860. Het boek is ook verkrijgbaar in de boekhandel.

Algemene Politieke Beschouwingen

De Algemene Politieke Beschouwingen hebben weinig nieuws opgeleverd. Het was een herhaling van het debat over de regeringsverklaring. Over de richting van het te voeren beleid zijn vrijwel alle partijen het grotendeels eens. Een echt andere oplossing is er ook niet. De Raad van State blijkt in haar advies ook niet met andere voorstellen te komen en toont zich nogal coulant richting dit kabinet. Kortom, het kabinet lijkt onmachtig het tij echt te keren maar ondervindt daarvoor veel begrip. Vooral in de pers heerst een zeer welwillende houding jegens het kabinet.

De CDA-fractie steunt het beleid maar heeft op een aantal punten goed en kritisch de hakken in het zand gezet. De punten waar de fractie zich op heeft geprofileerd - uitbreiding van werkgelegenheid vooral in de marktsector, de kindertbijslag, de AOW en de indringende bevraging van het kabinet op het terrein van de euthanasie - zijn belangrijk. Zij sporen met het CDA-verkiezingsprogramma. De regeringspartijen VVD en PvdA daarentegen zijn inmiddels ver verwijderd geraakt van hun verkiezingsprogramma. Vooral de PvdA zal het de komende tijd moeilijk krijgen naar de kiezers toe wanneer de partij aangesproken wordt op haar sociale gezicht. Het lijkt er tot op heden op dat Bolkestein een centrale rol kan spelen. Als VVD-fractievoorzitter verkeert hij in een riant positie - wel betrokken bij de totstandkoming van het kabinet maar daar niet deel van uitmakend.

Als het hem uitkomt - electoraal - neemt hij afstand van het kabinet. Hij heeft ook duidelijk gemaakt dat wat hem betreft het regeerakkoord voor twee jaar is geschreven en dat het volgens hem toch vooral een liberaal kabinet is. Van PvdA-zijde wist men hier tot op heden niet zoveel tegen in te brengen. D66 is door zijn opstelling intussen vrijwel geheel buiten beeld geraakt. Het is goed dat Heerma zich in zijn oppositierol niet laat opjatten. Geduld is in deze een schone zaak. Het devies is: niet afwijken van de CDA-koers. Trefwoorden blijven: bestendig en betrouwbaar. ●

Van Damme

De ophanging van Van Damme in de gevangenis van Singapore zorgde voor een grote schok. Er worden in de wereld meer doodstraffen voltrokken, maar wij worden klaarblijkelijk veel meer bij het leed en het verdriet bepaald als het om een landgenoot gaat. Het zou goed zijn als de 43 procent van de Nederlandse bevolking die volgens een recent rapport van het

Sociaal en Cultureel Planbureau voor invoering van de doodstraf is, zich nog eens goed zou bedenken. We hebben weer kunnen zien hoe onherroepelijk en meedogenloos deze straf is. Mogen mensen beslissen over het uiteindelijke lot van andere mensen?

De ophanging van Van Damme is wel een goede les voor de toekomst. Nederland is misschien te laat begonnen met daadwerkelijke juridische steun aan Van Damme. Het is voor hem nu te laat. Het is echter niet te laat voor die vele andere landgenoten die schuldig of onschuldig ergens ter wereld gevangen zitten en die wachten op het oordeel van de rechter. Juist deze mensen - die zich vaak door iedereen verlaten voelen - hebben recht op rechtsbijstand van hun eigen regering. Ook dat moet een aanhoudende zorg in ons buitenlands beleid zijn. ●

Meer blauw op straat

Met steun van de regeringsfracties wist de Kamer bij de Algemene Politieke Beschouwingen 100 miljoen los te peuteren voor extra agenten en extra cellen. Dit geld is met name bedoeld om meer agenten zichtbaar op straat in te zetten waardoor meer preventief kan worden gewerkt en opgetreden. Zodoende kan de burger zich weer wat veiliger gaan voelen op straat; met name in de grote steden en ook bij nacht en ontij. Een belangrijke vraag is echter of de extra middelen ook werkelijk aan "meer blauw op straat" besteed zullen gaan worden. De

voorwaarden daarvoor zijn niet gunstig. De politie-opleidingen worden momenteel gereorganiseerd, sommige regiokorpsen vertonen grote exploitatietekorten en gaan bijna failliet. Daarnaast is ook op justitiële onderdelen (materieel, cellen, rechterlijke macht) veel geld nodig. De rechtshandhaving is nu zeer gebaat bij een personele impuls. De ministers Sorgdrager en Dijkstal zullen er dan ook met argusogen op moeten toezien dat het geld wordt aangewend waarvoor het nu is bestemd. Er zijn vele kapers op de kust. Het kabinet heeft terecht ingezien dat deze personele impuls niet langer kon wachten. Tegen de tijd dat de nieuwe agenten zijn gerecrueteerd, opgeleid en inzetbaar zijn zal er weer een behoorlijke tijd zijn verstreken. Het verdient dan ook aanbeveling dat de bewindslieden omzien naar een meer flexibel wervings- en selectiebeleid. Valt er bijvoorbeeld geen personeel te recrutereren bij de inkrimpende diensten van Defensie? Ook een meer op de specifieke functie toegesneden opleiding kan de inzetbaarheid aanmerkelijk versnellen. Eenmaal van de basiskennis voorzien en aan het werk kunnen de politie-ambtenaren waar nodig worden bijgeschoold. Bovendien is zo'n geleidelijke instroom vanuit de beheersoptiek ook beter in de nog in opbouw zijnde regiokorpsen in te passen.

Voor de nieuwe bewindslieden ligt er een mooie taak om de extra middelen effectief en efficiënt in te zetten. Voor de Tweede Kamer rest de niet minder belangrijke taak de uiteindelijke resultaten zorgvuldig te controleren en te toetsen aan de afgesproken doelstellingen. ●

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar er is geen reden voor de parlementaire pers om zich zo bezorgd het hoofd te breken over de vraag hoe dat nu toch met dat CDA moet nu het voor oppositie moet spelen - want daar hebben ze toch immers geen ervaring mee etc.etc. Hier is sprake van een misverstand, dat misschien iets meer zegt over de PvdA en de VVD dan over het CDA. In het verleden zagen we, dat zodra die partijen niet zelf in de regering zaten - wat regelmatig het geval was omdat in die romantische tijden socialisten en kapitalisten elkaar nog uitsloten - er ook onmiddellijk geen spaan deugde van alles wat zo'n kabinet bedacht. Ze gingen in de oppositie en waren teuge.

Vanuit die beperkte belevingswereld wordt dezelfde houding nu bij het CDA verondersteld: dat is dus nu oppositie. Dat nu is een misvatting: het CDA zit niet in de oppositie - het CDA zit alleen maar niet in de regering. CDA-ers zijn opgevoed met de kennis dat er ook uit Nazareth iets goeds kan voortkomen. Abraham Kuyper heeft daar al dikke boeken over geschreven. Dat is het leerstuk van de Algemene genade. Dat komt erop neer - even vrij vertaald voor de niet-theologen onder u - dat het nog best goed met iemand af kan lopen ook al is-ie niet christelijk. Het blijft natuurlijk wel een handicap, maar - zo denkt het CDA royaal - ook voor Dijkstal/Van Mierlo/Kok is er nog hoop. Laten die nu maar even vier jaar de boekhouding doen. Het CDA moet zich daar niet mee bemoeien - dat gaat zonder hen ook wel fout. Laat het CDA zich intussen maar gaan bezighouden met wat de Nederlanders écht bezighoudt.

Kabinetsplannen roepen kritiek,

Troonrede, Miljoenennota en de daarop volgende Algemene Politieke Beschouwingen hebben vorige week Blankert namens de werkgevers, Lenie van Son-van Beek namens de ouderen en Aart Jan de Geus namens de

CDA werd gevraagd naar de

Het Centraal Planbureau constateert dat de opleving van de Nederlandse economie zich krachtiger voltrekt dan een half jaar geleden werd voorzien. De uitvoer ontwikkelt zich positief, evenals de consumptie en de investeringen. Voor 1995 verwacht het Planbureau zelfs een economische groei van 3% (die daarmee hoger is dan die voor de Europese Unie). Ondanks het feit dat ook de werkgelegenheid zich in Nederland beter ontwikkelt dan elders in Europa, is de toename nog niet voldoende om aan de behoefte aan werk te voldoen. De werkloosheid loopt dan ook in de eerste helft van 1995 op tot zo'n 550.000 mensen. Een daadwerkelijke vermindering is nog niet te voorzien. Economische groei lijkt daarmee niet de enige remedie tegen de werkloosheid.

Loonmatiging, terugdringing van de collectieve lastendruk, lastenverlichting voor werkgever en burger en een aanzet tot een banenplan biedt het kabinet aan als middelen om de werkloosheid te bestrijden.

Werkgevers

Hans Blankert, voorzitter van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW), is blij met de voorzichtige toon die het kabinet in Miljoenennota en Troonrede aanslaat. Evenals in voorgaande jaren benadrukt hij het belang van de terugdringing van de collectieve lastendruk in ons land. Deze zal verder omlaag moeten. Kijkend naar de kabinetsplannen heeft hij echter angst voor open einde regelingen die zich her en der voordoen. "Als die uit de hand lopen, leidt dat onherroepelijk weer tot verhoging van de collectieve lasten. En verhogingen van premies, heffingen, noem maar op, is weer slecht voor de Nederlandse economie."

Blankert is bevreesd voor de 'zachtheid' van sommige voorstellen. Op zichzelf is hij positief over de voorstellen tot verkleining van de wig (de ruimte tussen de totale arbeidskosten en het netto-loon). "Maar, dat moeten ze nog wel maken!" En: "Zo zijn er meer van die voornemens. Neem nu de ideeën om de regulering terug

te dringen. Enorm positief, echter als NCW zullen wij daar wel hard achterheen moeten om dat bij het kabinet ook echt gedaan te krijgen."

Ronduit negatief is Blankert over de dreigende kortingen op het technologisch onderzoek, de zogenaamde zachte infrastructuur van kennis en wetenschap. "Dit zou juist veel meer moeten worden gestimuleerd. Technologisch onderzoek en onderwijs zijn van onschatbare waarde voor het bedrijfsleven. Ik heb daarom ook angst voor de voorstellen ten aanzien van het hoger onderwijs. Ik ben bijvoorbeeld absoluut niet gerust op de plannen tot verkorting van de studieduur."

Over de plannen ten aanzien van de 'harde' infrastructuur is Blankert ook nog niet te spreken. "De beslissing over de Betuwelijn is uitgesteld, bijvoorbeeld. Ik vind die onderschatting van het belang van de Nederlandse infrastructurele kracht, zoals bij Schiphol, nogal verdrietig." In het verlengde hiervan bepleit Blankert een periodieke, bijvoorbeeld jaarlijkse toetsing van de internationale concurrentiepositie van Nederland.

Werkgelegenheid staat centraal in de kabinetsplannen. Blankert waardeert en onderschrijft die aandacht, maar wijst er wel op dat het kabinet geen wonderen moet verwachten van allerlei banenplannen. "Werkgelegenheid creëer je niet kunstmatig. Dat is geen gezonde en blijvende vorm van werkgelegenheid. Werkgelegenheid wordt geschapen wanneer een ondernemer de mogelijkheden ziet, de prikkel heeft om uit te breiden. De kosten tot uitbreiding moeten dan ook aanvaardbaar zijn, ook de loonkosten." Blankert acht echter de loonkosten nog steeds te hoog. Loonmatiging heeft tot dusverre weliswaar positief gewerkt, maar meer aandacht is gewenst voor de alternatieve wijzen van beloning. Hij noemt het dan ook 'absurd' dat in een succesvol instrument als de spaarloonregeling door dit kabinet direct al weer wordt ingegrepen. Daarnaast moet belonen flexibeler worden, naar bedrijf of zelfs werknemer.

Maakt 'paars' veel uit? "Och, dit kabinet bewijst eens te meer dat de marges smal zijn. Waar ik blij mee ben, is dat de rol van sociale partners volledig wordt erkend. Dat leek aanvankelijk anders." Over de opstelling van de vakbeweging begint Blankert ook optimistischer te worden. "De vakbeweging begint steeds meer begrip te krijgen voor de positie van het bedrijfsleven aangezien haar gezondheid ook in het belang is van de werknemers. Oké, het CNV is daar verder in dan de FNV..."

Er blijft echter, ondanks de toenemende eensgezindheid, een groot taboe en dat betreft de polisvoorwaarden (bijvoorbeeld de hoogte en de duur) van de sociale uitkeringen. "Daar durven velen nog niet fundamenteel aan te komen. Met de 'opting-

Minister Zalm van Financiën spreekt na de presentatie van de Miljoenennota. Naast hem zijn de voorzitters Wallage en Heerma.

Geus, verbazing en teleurstelling op

delijk gemaakt wat de paarse coalitie op sociaal-economisch terrein in petto heeft. CD/Actueel vroeg Hans Geus de werknemers naar hun verwachtingen van het kabinet-Kok voor het komende jaar. Aan het oppositionele kantje de stelling die het zal gaan innemen.

out'-voorstellen (de privatisering van de uitvoering van de WAO en de Ziektewet) van het kabinet wordt misschien een eerste stap gezet naar een grotere verantwoordelijkheid voor de sociale zekerheid op bijvoorbeeld bedrijfstakniveau."

Ouderen

Lenie Van Son-Van Beek, voorzitter van de Unie van Katholieke Bonden van Ouderen (met 230.000 leden de grootste ouderenorganisatie in Nederland), werd niet vrolijk van de voornemens van het kabinet-Kok. "Ik was daarbij met name verbaasd over de rol van de VVD." Mevrouw Van Son moest opnieuw constateren dat de AOW op één hoop wordt gegooid met andere uitkeringen, terwijl zij van mening is dat het om een pensioen gaat.

an de Miljoenennota ontspannen met de fractie-

(foto Dirk Hol)

"De bevrozing van de AOW voor in ieder geval 1995 is natuurlijk een grote doorn in het oog. Als Unie zijn we van mening dat ouderen op zijn minst voor een deel moeten kunnen meegroeien met de welvaart. Vooral zij die alleen AOW hebben of slechts een klein aanvullend pensioen." De door het kabinet ingestelde speciale aftrek in de inkomstenbelasting, gericht op ouderen met een laag inkomen, beschouwt zij als 'een loos gebaar'.

"We gaan de paarse plannen doorrekenen. Daarbij nemen we nog een aantal andere ingrijpende voorstellen van het kabinet mee. Vergist u zich niet: er is een cumulatie van andere maatregelen die in het inkomen van ouderen doorwerken." De door het kabinet berekende inkomensachteruitgang voor 65+-ers van 0.25% wordt door mevrouw Van Son dan ook sterk betwijfeld. Ten aanzien van de financiering van de AOW wijzen de gezamenlijke ouderenbonden op het gegeven dat er in ieder geval tot het jaar 2010 geen structurele knelpunten zullen zijn. Uiteraard zal in de tussentijd een herziening in de financiering moeten worden besproken (kapitaaldekking bijvoorbeeld in plaats van omslag). Wat verwacht de voorzitter van de Unie KBO van het CDA? "Ik verwacht dat de onlangs door het CDA-bestuur ingestelde werkgroep ouderenbeleid snel aan de slag gaat. Zo is een studie gewenst naar de financiële positie van de oudere in Nederland." Zij bepleit een herstel van de belangstelling van het CDA voor het wel en wee van de ouderen. "Heerma heeft onlangs tegen mij gezegd dat het CDA zijn lesje wel heeft geleerd. Ik mag het hopen. Het CDA kan veel van de oudere kiezers herwinnen als het daadwerkelijk belangstelling toont voor de ouderen." De ouderenbonden zullen de komende maanden zeer alert zijn op de ontwikkelingen. Het is tijd voor een zakelijke benadering van zowel het kabinet, als het CDA. "Wij zien uit naar de begrotingsbehandeling terzake het ouderenbeleid."

En over 'paars': "Ik ben op zich nooit een voorstander geweest van een paars kabinet

gezien het verschil in belangen die partijen ten opzichte van elkaar hebben. En gezien de maatregelen die men voornemens is, word ik daar eerlijk gezegd alleen maar in bevestigd."

Werknemers

Aart Jan de Geus, vice-voorzitter van het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV) bevestigt uitdrukkelijk de stelling die in het CNV-commentaar op de Miljoenennota/Troonrede werd geponeerd: "Het kabinet is echt bijzonder kwetsbaar. Het heeft de mond vol van werk - volkomen terecht - maar het lijkt te weinig te beseffen dat ze daarbij in sterke mate afhankelijk is van werkgevers en werknemers. Loonmatiging en lastenverlichting zijn belangrijke instrumenten. Als CNV hebben wij daar onze bijdrage aan geleverd."

De Geus is geen tegenstander van lastenverlichting voor de werkgevers, maar meent wel dat tegenover loonmatiging ook een prestatie van de werkgevers moet staan. "Anders kunnen wij niet tot in de eeuwigheid volhouden dat loonmatiging gewenst is in het kader van de werkgelegenheid. De Raad van State beweert notabene hetzelfde!"

Kortom, het CNV verbaast zich nogal over de werkgevers, maar ook over het kabinet. "Bijna absurd zijn de kortingen op het budget van de Arbeidsvoorziening. Het zijn notabene de arbeidsbureaus die langdurig werklozen aan het werk moeten helpen. Hoe kan het kabinet zo'n korting - gezien zijn doelstelling van meer werkgelegenheid - voor haar rekening nemen? Heel merkwaardig." Deze laatste opvatting wordt overigens ook onderschreven door NCW-voorzitter Blankert.

"Kijk voorts naar wat het kabinet wil doen, of beter gezegd: laat liggen ten aanzien van de economische structuur. Ik bedoel daarmee met name de infrastructuur, kennis en onderzoek. Er moet meer worden geïnves-

(vervolg op pagina 14)

Dinsdag 20 september jongstleden sprak koningin Beatrix de Troonrede uit in de Ridderzaal.

(foto Dijkstra BV)

teerd. Er gebeurt echter nauwelijks iets. Ja, er wordt bezuinigd op het onderwijs!" "Loonmatiging wordt wrang en paradoxaal op het moment dat het kabinet tevens het mes zet in verzekeringen als de AOW, de AWW en de kinderbijslag. Hier is een kaalslag aan de gang waar overigens eerdere kabinetten al mee zijn begonnen. Met dat verschil dat het thans tot de 'normale' besluitvorming lijkt te gaan behoren. De kinderbijslag met 20% omlaag in de komende vier jaar. We zijn op weg naar de afschaffing van het Nabestaandenpensioen. Om over de AOW nog maar te zwijgen."

Over de banenplannen van het kabinet is De Geus nauwelijks positiever. "Die extra banen die het kabinet wil creëren vormen een reactie op de effecten van jarenlange bezuinigingen. Als gevolg daarvan zijn destijds vele banen verdwenen, die nu blijkbaar weer mogelijk moeten worden." Om nog maar te zwijgen over de enorme bezuinigingstaakstelling die boven de overheidssectoren hangt. "Dat betekent dat of talloze ambtenaren er worden uitgegooid, of dat men zwaar mag inleveren op de eigen rechtspositie. Prettige keuze."

"Natuurlijk zie ik ook positieve elementen in het voorgestelde kabinetsbeleid. Als CNV waarderen we de openingszet van het kabinet om tot privatisering over te gaan van de Ziektewet en de WAO. Tenminste, wanneer dit leidt tot een gezamenlijk delen door werkgevers en werknemers van de verantwoordelijkheid voor deze sociale verzekeringen. Ik ben dan ook zeer nieuwsgierig naar het overleg met het kabinet over de uitwerking van deze voorstellen."

Tenslotte het paarse kabinet zelf. "Het is op zich niet eerlijk om nu al het kabinet neer te sabelen met stellingen dat 'er niets

nieuws onder de zon is' of wat dan ook. Dit kabinet heeft recht op zijn inwerkijd. Echter, in de voorstellen tot dusverre kan ik eerlijk gezegd nog geen daadwerkelijke vernieuwing zien."

Oppositie

"Of het dankbaar is om oppositie te voeren met dit sociaal-economisch beleid van 'paars'? Ach, weet u, niet alles wat dit kabinet doet is slecht. Dat moet je dan ook gewoon eerlijk zeggen. Wel zou het CDA andere accenten hebben gelegd." **Frans Wolters** vertolkt de nieuwe positie van de CDA-Tweede Kamerfractie. Oppositie is geen doel in zich. Het kabinet wordt op zijn daden, ieder afzonderlijk, beoordeeld. "Als CDA benadrukten we tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen het begrip 'participatie' als leidraad voor het sociaal-economisch beleid. Hoe bereik je dat zoveel mogelijk mensen weer kunnen deelnemen aan het maatschappelijk leven. Lastenverlichting is een belangrijk instrument om werkgelegenheid te creëren. Wat ons betreft ware dat gebeurd door middel van de verlaging van de overhevelingstoeslag. Dat is een heel rechtstreekse bijdrage aan lastenverlichting voor de werkgever. Het merkwaardige is dat het kabinet dit voor 1995 niet, maar voor 1996 wel overweegt."

Het kabinet gaat de komende jaren 1,6 miljard stoppen in banenplannen. "Hoe sympathiek ook, het CDA vraagt zich af of hier geen kunstbanen worden geschapen. Kunnen we die banen over een aantal jaren ook nog volhouden? En is het wenselijk om de collectieve sector nog verder te laten uitdijen?" Wolters' voorkeur ligt dan ook veeleer bij lastenverlichting voor werkgevers in de marktsector. Voor wat betreft de uitgavennorm die het

kabinet wil gaan hanteren, kan Wolters alleen maar positief zijn. "Het is wenselijk dat het kabinet heel uitdrukkelijk zijn financiële grenzen in de gaten houdt." Teleurgesteld is Wolters over de keuzes die het kabinet maakt ten aanzien van de sociale zekerheid, of beter: de keuzes die het kabinet niet maakt of uitstelt. "Ik vind het begrijpelijk, maar toch ook wel wat besluiteloos. Neem nu de opting-out, de privatisering van de uitvoering van de WAO en de Ziektewet. Ik moet nog zien wat hiervan terecht komt. Ik verwacht hierover nog een heel pittige discussie. Als je de geluiden uit de vakbondsvleugel van de Partij van de Arbeid zo hoort... die dreigt zich nog stevig te gaan roeren." De CDA-fractie wil veel verder gaan. Risico-verevening per bedrijf- of bedrijfstak in plaats van een collectieve verevening zoals thans past in het CDA-denken van spreiding van verantwoordelijkheid. "Het CDA wil de verantwoordelijkheid leggen bij werkgevers en werknemers binnen een bedrijfstak. Uiteraard moet de politiek een minimumniveau garanderen."

Tenslotte de bevrozing van de AOW. "Tja, het CDA is daar vanaf het begin duidelijk over geweest. Ik ben dan ook enorm verbaasd over de VVD. Deze partij houdt zich muisstil. Logisch, want de VVD maakt de beloften van toen volstrekt niet waar!"

Het CDA heeft tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen de toon gezet voor de aard van zijn oppositie. Wolters: "We willen een betrouwbare en solide oppositie voeren. Niet meer beloven dan we later, als we wellicht weer wel regeringsverantwoordelijkheid mogen dragen, kunnen waarmaken."

Hans Akkerman

Addertjes

- * *In het politieke landschap staat thans her en der het bord: Pas op, situatie gewijzigd!*
- * *Wat verwarrend dat de oppositie het regeerprogramma van het CDA heeft overgenomen en het CDA van hen de oppositierol.*
- * *Nadat Brinkman van zijn troon is gevallen, heeft Heerma een krukje beklommen.*
- * *Old premiers never stay, they just fade away.*

Als het zout zijn kracht verliest

Door de enorme dreun die het CDA op 3 mei jongstleden heeft gekregen, is er veel losgekomen. Nou dat is dan winst door verlies, want een partij die uitgaat van: 'Geen discussie, applaus alstublieft', is ten dode opgeschreven. Een zwijgende kerk is een dooie kerk, een applaus-partij is een dooie partij. Terecht is bij al deze discussies ook het uitgangspunt, het basisprincipe van onze partij aan de orde gekomen. Dat is goed, want ook het beginsel moet steeds weer levend zijn en levendig worden uitgestraald.

In de post-kerkelijke (niet post-christelijke) samenleving waarin we in Nederland zijn terechtgekomen, staan christelijke organisaties vanzelfsprekend onder druk. Voor mij is er nooit discussie geweest of het CDA een christelijke partij is of niet. Voor mij is het CDA steeds gegrondvest geweest en moet ook blijven gegrondvest op Gods gebod en Gods belofte. Dat vond ik al in de CHU, dat vond ik toen ik samen met wijlen Henk Beernink in de grondslaggroep Grosheide zat en dat vind ik nog! Wat er ook verandert in aanpak, in uitvoering; die grondslag staat vast. Want als het zout zijn kracht verliest, is het zoutloos zout! Wegdoen dan! Er is genoeg andere keus. Maar de post-kerkelijke samenleving is nog lang geen post-christelijke samenleving. Het normen- en waardenpatroon van het christendom is zeer sterk verankerd in de Nederlandse samenleving. En daarom is het zeker niet ouderwets, zeker niet achterhaald om ook vanuit de politiek op christelijke grondslag een appel te doen op de gehele samenleving. Want

ook al zien veel kiezers (helaas) de kerk zelden of nooit van binnen, dat betekent nog niet dat zij een samenleving wensen die zich van Gods gebod niks aantrekt. Voor een identiteitspartij is er dus zeer zeker nog plaats!

Nu kan de identiteit globaal op twee manieren worden bedreigd. In de eerste plaats van buitenaf. Bijvoorbeeld door een ons niet goed gezinde overheid. Immers minder dan de helft van de huidige Tweede Kamerleden legt nog de eed af en in het regeerakkoord van paars zitten echt een aantal 'niet-materiële' gevaren! Maar dat zijn toch eigenlijk geen echte bedreigingen. Christelijke organisaties (het bijzonder onderwijs bijvoorbeeld) kunnen met de grondwet in de hand best stand houden. Bovendien, vanuit de kracht van het beginsel zullen velen de christelijke organisaties blijven dragen ook in zwaar weer; of wellicht juist in zwaar weer! Trouw moet blijven en dat blijkt bij storm en tegentijd. Maar er is een tweede bedreiging en die is veel gevaarlijker en vaak ook veel minder duidelijk, veel meer sluipend en dat is de bedreiging van binnenuit. Als de 'buitenwereld' ons verwijt een christelijke organisatie te zijn, hoeven we ons daar niets van aan te trekken. Dat is ons goed recht! Maar, o wee, als men het CDA kan verwijten dat we niet christelijk genoeg zijn. Dat men het niet meer kan zien, niet meer kan merken, niet meer kan horen, dat het niet meer uit onze daden blijkt, dat het CDA een christelijke partij is! Dan zitten we goed fout. Dan heeft het zout zijn kracht verloren. Natuurlijk is het goed, zinvol, waardevol om de discussie over de grondslag levend en levendig te houden. Maar we moeten daarbij steeds bedenken dat Mozes van de berg kwam met geboden en

niet met een discussienota! En die geboden zijn duidelijk en wonderlijk modern.

Een christen, ook in de politiek, heeft elke dag weer nieuwe kansen om 'niet aan de overzijde voorbij te gaan'. En juist in de oppositie mogen we die kansen met beide handen grijpen. Laten we toch goed bedenken dat voor al die mensen die nooit meer in de kerk komen en die toch CDA stemmen, het CDA zijn aantrekkingskracht verliest als we maar een slap aftreksel kunnen tonen van wat ons is 'geboden'! Want ook al gaan velen niet meer ter kerke, heel vaak wil men dat het regeren bij 'Gods gratie' wel blijft. Vervlakking van het beginsel zal eerder verdere afkalving te zien geven, dan andersom, om nog maar niet te praten over de getrouwen die vooral om het beginsel bij ons zijn gebleven.

'De hand aan de ploeg en niet zien wat achter ons ligt', dat moet ons devies zijn als wij het grote democratische goed van oppositie mogen voeren tot waarde gaan brengen. Er is veel om voor te vechten! Paars biedt ons die kans op niet-materieel gebied, op sociaal gebied, op economisch gebied, op het gebied van de naaste dichtbij en veraf, op het volstrekt belachelijk maken van de agrarische sector en ga zo maar door. Oppositie kan een heel dankbare rol zijn.

Maar ook al zou de oppositie ons winst brengen (en dat hoop en verwacht ik) dan moeten we toch ook eerlijk zeggen dat we met die 54 zetels wel een beetje boven onze stand leefden in post-kerkelijk Nederland. Maar is het zo heel erg wat kleiner te zijn? Gaat het niet veel meer om de kracht van het beginsel dan om de macht van het getal? Laten we daar nou volop 'ja' tegen zeggen en ons vooral geen minderwaardigheidscomplex laten opdringen! Vanuit de kracht van Gods gebod en vanuit de geestdrift van Gods belofte hebben we niet alleen een boodschap aan de samenleving, maar ook een opdracht, namelijk: 'Vanuit de gedachte van het zoutend zout niet aan de overzijde voorbij gaan!' Er is weer nieuw werk aan de winkel voor de christendemocraten in Nederland.

drs. H. Eversdijk
lid van de Eerste Kamer voor het CDA ●

Er is veel om voor te vechten. Paars biedt ons die kans.

(foto Dijkstra BV)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Paars is eerder grijs dan groen

Prinsjesdag 1994. Het lijkt een Prinsjesdag als alle andere. Zelfs de Troonrede klinkt, als je er met een half oor naar luistert, vertrouwd. De verschillende departementen worden in een verhaal aan elkaar geregen. Er moet weer bezuinigd worden, meer mensen moeten aan het werk en een speciale gebeurtenis wordt naar voren gehaald, in dit geval de herdenking van de Bevrijding. Niets wijst erop dat er sinds de vorige Prinsjesdag een omwenteling heeft plaatsgevonden. Een andere bevrijding: de politiek heeft zich losgerukt van de christen-democratische overheersing. Eindelijk Paars. En toen?

Mijn collega van de JOVD toont zich die avond in een bijeenkomst van jongerenorganisaties diep bedroefd. "Hoe kan het toch", verzucht hij, "dat de politieke partijen die te lijden hebben gehad van de overheersing van het CDA zich nu geropen voelen om een kabinet te zijn voor alle mensen en ook nog de mond vol hebben van christelijke barmhartigheid." Dat laatste is onze collega van de JS echter niet met hem eens. "Veel te weinig sociaal", is het oordeel van Tjeerd van Dekken: "De PvdA faalt en Kok moet opstappen!". Kortom, grote onvrede bij de Paarse jongerenorganisaties. "Het CDJA zal dus wel tevreden zijn?", luidt dan ook de vraag van de forumleider. Dat zijn we dus niet. Natuurlijk, we zijn blij dat het kabinet niet datgene doet waar de JOVD op hoopt. Wat ons betreft mag de euthanasie-regeling niet weer op de helling en gaat het met de in-

voering van een referendum gelukkig ook nog niet zo snel. En wat de bede betreft: Kok heeft er in ieder geval serieus werk van heeft gemaakt.

Nee, ontevreden zijn we om een andere reden. Om maar weer met kleuren te spreken: dit Paars is wat ons betreft te veel grijs en te weinig groen. 'Kijk, twee dingen'. In de eerste plaats worden de ouderen worden in de Troonrede ruim bemeten. De formulering 'basispensioen' is klakkeloos van het CDA overgenomen en de bezuinigingen op de bejaarden worden ongedaan gemaakt. Ik zal de laatste zijn om de ouderen deze aandacht niet te gunnen, maar voor het kabinet dreigt (evenals voor het CDA) wel het gevaar dat op deze manier de - toch noodzakelijke - aanpassing van de AOW niet van de grond komt. Ook dit kabinet kijkt niet verder dan vier jaar. (Vaak nog korter zelfs.) Dan de jongeren. In het slot van de Troonrede brengt de Koningin de aandacht voor jongeren in verband met de vitaliteit van de samenleving. Dat is mooi, maar beleidsinhoudelijk komen jongeren echter maar bij twee onderdelen aan de orde: criminaliteit en bezuinigingen op studiefinanciering. Ook dit kabinet slaagt er niet in om een samenhangende visie op het jongerendossier te ontwikkelen. Integendeel. Behalve direct, via de studiefinanciering, worden jongeren ook indirect door de plannen rond de sociale zekerheid getroffen. Een kwart van die bezuinigingen wordt opgebracht door het aanscherpen van de toegangsmogelijkheden tot bepaalde regelingen. Mensen met een beperkt arbeidsverleden, en dus met name jongeren, worden hiervan de dupe.

Een andere invulling van de karakterisering 'grijs' is die van het gebrek aan visie. Van het parool 'sociale vernieuwing' van het vorige kabinet kan tenslotte veel worden gezegd; het was tenminste een thema. Een thema met een prima doelstelling: de regulering en ontkokering ten behoeve van een daadkrachtige aanpak van achterstanden. Zeker op lokaal niveau is daar toch een zekere stimulans van uit gegaan. Dit kabinet had - volgens mijn JOVD-vriend - met de visie van de Paarse bevrijdingstheologie moeten komen. Het komt echter niet verder dan de verlossing van de 'beknellingen van de winkelsluitingswet'. Het kabinet had echter ook nog andere mogelijkheden. Zo mocht met de gezamenlijke deelname van PvdA en D66 toch wat verwacht worden op het gebied van milieu en ontwikkelingssamenwerking. Het nieuwe kabinet komt echter geen stap verder dan het CDA. En getuige het debat bij de regeringsverklaring over ontwikkelingsamenwerking nog minder ver.

Mooie beloften over het milieu, waar toch ook met name jongeren mee zijn binnengehaald, worden niet waargemaakt. Ook in dit opzicht is Paars niet Groen maar Grijs. Het voeren van oppositie wordt er met deze grijze invulling van Paars echter niet makkelijker op. Ik mag tenslotte hopen dat de Kinderbijslag niet het boegbeeld van de CDA-oppositie wordt. (Zeker niet als de dekking om deze bezuiniging ongedaan te maken gezocht wordt in het verhogen van de tarieven voor openbaar vervoer!) Terecht wordt er overigens door tegenstanders op gewezen dat er in het eigen verkiezingsprogramma ook 600 miljoen als bezuiniging op de kinderbijslag stond ingeboekt. Wat dat betreft ligt er geen ideaal verkiezingsprogramma om oppositie mee te voeren. Zoals ook bleek toen Leen van Dijke (RPF) naar aanleiding van de CDA-motie opheldering vroeg over de passage van ontwikkelingssamenwerking in het verkiezingsprogramma. En of de fractie zich moet profileren op het feit dat de lastenverlichting beter kan worden ingezet op de overdrachtstoelage als op de Ziekenfondswet (ZFW)-franchise is ook maar de vraag. Ik zie de kop al: "CDA voor verdere koopkrachtverslechtering."

Gelukkig beseft de nieuwe fractievoorzitter dat volgens mij ook. Bij zijn aantreden noemde hij in één adem met het verkiezingsprogramma het Program van Uitgangspunten, als basis van waaruit oppositie zal worden gevoerd. Dat stuk kan een tegenwicht bieden aan de individualisering die steeds meer neigt naar ego-centrisme. Het parool van 'Samen aan het werk' moet weer de uitstraling van het CDA worden. Een volkspartij die er in slaagt verschillende sociale klassen in zich te verenigen. Een beweging die in staat is gezamenlijke offers te vragen omdat ze een duidelijk appèl doet. Een christelijk-sociale beweging.

Jack de Vries, voorzitter CDJA

Horzel

Oppositie voeren tegen een paars kabinet, toen een prominent oud-politicus dit ruim een half jaar geleden in zijn memoires voorstelde, werd hij nauwelijks voor vol aanzien. Inmiddels is er sprake van "they run this country" en dat is nog duidelijk wennen voor de partij die zo lang het land regeerde.

Hare Majesteit Meest Loyale Oppositieleider Heerma verklaarde dat het 'Amsterdamse' kabinet de boeren, burgers en buitenlui niet moest vergeten. Dit kan de indruk wekken dat het CDA zich gaat profileren als de partij van het platteland. Ook wordt gesuggereerd dat het CDA nu een sterk christelijke koers moet gaan varen. Ik zie geen heil in een dergelijke terugval naar het verleden. Het CDA moet echt een brede volkspartij blijven, een partij voor stad en platteland. Een partij voor oude en voor jonge mensen, voor traditionele mensen maar ook voor diegenen die een moderne levenswijze aanhangen, voor protestanten, katholieken en andersgelovigen. Zij moet zich niet door de buitenwereld de keuze laten opdringen voor één van deze opties. Al die verschillende mensen moeten zich in het CDA blijven thuisvoelen. Interne bezinning, de eenheid herstellen, de houding proberen te veranderen, de achterban die is weggegaan weer opzoeken en daarnaast nieuwe achterbannen proberen te overtuigen en vooral geloofwaardig blijven.

Dit louteringsproces geeft de mogelijkheid weer eens scherp naar je eigen idealen en uitgangspunten te kijken. Zo'n oppositierol hoeft dan helemaal niet gericht te zijn op hernieuwde regeringsdeelname. Die les hebben we nu toch wel geleerd hoop ik...

Eiko Smid

Ineke Giezeman: Milieukeur werkt

Ineke Giezeman is directeur van de Stichting Milieukeur. Begonnen in de KVP-jongerenorganisatie (en daarna het CDJA), stapte ze al snel over naar de "moederpartij". In 1987 werd ze lid van het curatorium van de CDA-Kaderschool (later Steenkampinstituut) als penningmeester/secretaris. Sinds januari dit jaar is ze lid van het CDA-Partijbestuur.

Waarom is de Stichting Milieukeur opgericht?

"De Stichting Milieukeur is twee jaar geleden opgericht op initiatief van de ministeries van VROM en EZ. Reden hiervoor was dat producenten allerlei eigen 'milieukeurmerken' gingen bedenken die voor de consument onvergelijkbaar zijn omdat ze vaak maar halve waarheden bevatten. Daarnaast vond men het belangrijk om via het zogenaamde produktenbeleid een afname van de belasting van het milieu te bereiken. Zodoende besloot men om een onafhankelijk milieukeur in te stellen voor milieuvriendelijker produkten. Niet de overheid doet dit, maar partijen samen: consumenten, producenten, milieuoorganisaties, de detailhandel, de overheid en een onafhankelijke voorzitter."

Welke eisen stelt u aan produkten?

"We bekijken een bepaalde produktgroep, bijvoorbeeld schrijfblocs. De eisen die we aan een bloc stellen zijn dat ze van oud papier gemaakt moeten worden, dat het een kwalitatief goed produkt is en dat het aan de zijkant gebonden is, zodat het papier makkelijk aan twee kanten beschreven kan worden. Het zijn vaak eigenlijk maar kleine dingen, die bij kunnen dragen aan een verbetering van het milieu."

Hoe worden de eisen geformuleerd?

"Voorop moet gesteld worden dat het milieukeurmerk gegeven wordt als stimulans voor produkten en consumenten. De Stichting Milieukeur gaat uit van bestaande technologieën, produkten moeten al echt bestaan en verkregen kunnen worden in de winkels voordat we een milieukeur toekennen. Vervolgens kijken we naar aspecten als energiebelasting, grondstoffengebruik, emissies, enzovoort. Het gaat echt om het totale produktie 'van wieg tot graf', inclusief gebruik- en afvalfase."

Hoe proberen jullie consumenten op de hoogte te stellen van het bestaan van produkten met de milieukeur?

"Dat doen we via de pers en via zogenaamde 'intermediaire kaders'. Dit najaar krijgen vier nieuwe produktgroepen de milieukeur. In november gaan we daarom een intensieve campagne voeren: via Postbus 51-spotjes, in de kranten enzovoort. Op die manier proberen we niet alleen de milieukeur bekend te maken in Nederland, maar

Ineke Giezeman met een aantal produkten die van een milieukeur zijn voorzien.

(foto Mieke Schlaman)

proberen we ook duidelijk te maken dat veel produkten een mooi "stempel" hebben als "eco-" of "bio-", maar dat dit vaak niets zegt. Je wordt als consument gewoon op het verkeerde been gezet en elke producent kan op dit gebied ongestoord z'n gang gaan."

Met welke knelpunten heeft de Stichting Milieukeur te maken bij het toekennen van de milieukeur aan een produkt?

"Knelpunten liggen zowel bij consumenten als bij producenten. Voor de consument is het vooral een kwestie van onbekendheid en aandacht: hij moet goed opletten bij het kopen van een produkt. De producent kijkt voornamelijk de kat uit de boom. Hij vraagt zich af of er wel vraag naar een milieuvriendelijker produkt is. Daarnaast is de moeilijkheid ook vaak dat er afspraken binnen een bedrijfstak zijn dat men niet mee wil werken aan de milieukeur, omdat de bedrijfstak als geheel geen belang heeft bij een onafhankelijk onderscheidend instrument als de milieukeur."

Denkt u dat zo'n milieukeur zin heeft?

"Ja, het positieve is ook dat dit bereikt wordt via samenwerking. Dat alle partijen medeverantwoordelijk zijn voor het milieubeleid. Dat is soms wennen, maar ik denk dat het op den duur zeker een positief effect zal hebben op de leefomgeving."

Chantal Hoge ●

Overgaan tot daden

Recent woonde ik twee bijeenkomsten bij. De conferentie van het Convent van christelijke organisaties had als thema de herijking van sociaal beleid. De andere

bijeenkomst had als titel 'De crisis overwinnen'. Het ging er in de ene conferentie om nieuwe evenwichten te vinden tussen economische doelstellingen en sociale voorwaarden in Nederland, bij de andere bijeenkomst stond centraal het actieplan van vooraanstaande Europese industriëlen, om de economische crisis te overwinnen en het concurrentievermogen te herstellen. Verschillende bijeenkomsten met een eensluidende probleemstelling, beide op zoek naar oplossingen. Men is zich ervan bewust dat ieder op zijn eigen terrein een substantiële bijdrage moet leveren aan het economisch herstel en verbetering van de werkgelegenheid. Iedereen lijkt het er met elkaar over eens te zijn dat de hoogte van de loonkosten de voornaamste oorzaak is van het afnemende concurrentievermogen en de stagnerende werkgelegenheid. Werk is er wel, maar niet tegen deze kosten. Als het gaat om de vraag welke instrumenten moeten worden ingezet om zaken te veranderen en wie wat moet doen, lopen de meningen te vaak uiteen. Wel is de gedachte groeiende dat het verbeteren van de concurrentiepositie en het stimuleren van werkgelegenheid twee zaken zijn die elk op zichzelf staan. Dit wordt nog eens bevestigd door recente berichten dat het Nederlandse bedrijfsleven de crisis te boven komt gezien de gemiddelde bedrijfswinst die steeg met 15 à 20%. Deze winstgroei levert echter geen nieuwe banen op. We willen in Nederland alles op peil houden: het ouderenbeleid, de volksgezondheid, en het onderwijs. We zullen dit met elkaar moeten betalen. En hoe langer we daarmee wachten hoe hoger de rekening wordt. De overheid zal knopen moeten doorhakken door een nieuw stelsel van sociale zekerheid te initiëren. Het bedrijfsleven zal steeds meer een eigen sociaal beleid moeten maken op het niveau van de onderneming en alles in het werk moeten stellen om nieuwe werkplekken te creëren. Niet alles hoeft collectief geregeld te worden.

Een concurrentiepositie die onder druk staat en een kwart van de bevolking afhankelijk van een uitkering, maken dat de tijd van praten voorbij is: we moeten tot daden overgaan. Het CDA zal oppositie moeten voeren vanuit een eigen concept van sociale vernieuwing en sociale zekerheid. Haar sociale gezicht laat de partij zien met een duidelijk voorstel aan de Nederlandse samenleving hoe we de armoede tegen willen gaan. We zullen als oppositiepartij de regering controleren op deregulering en echte lastenverlichting van kleine en middelgrote bedrijven en op werkgelegenheid. Zo houden we vast aan de prioriteiten in het verkiezingsprogramma: investeren in werk, in de toekomst. Economische zelfredzaamheid vermindert de afhankelijkheid van een uitkering voor mannen en vrouwen.

Klaasje Eisses-Timmerman ●

Heerma blikt terug op Algemene Politieke Beschouwingen

Er stond weinig nieuws in de Miljoenennota en Troonrede. Het was een herhaling van zetten. De begroting voor 1995 is eigenlijk grotendeels nog door het kabinet-Lubbers III geschreven. Kok had ook als informateur de opdracht gekregen de begroting voor 1995 verder af te maken. Dus wat dat betreft is het ook moeilijk oppositie voeren. De marges zijn smal. Als ik bijvoorbeeld naar de begroting van het Ministerie van Volkshuisvesting kijk, dan zie ik mijn hand daar nog in. Het blijft toch een beetje voorlezen uit eigen werk."

CDA-fractievoorzitter Enneüs Heerma, in het vorige kabinet was hij staatssecretaris van Volkshuisvesting, zegt dit enkele dagen na de Algemene Politieke Beschouwingen (APB) in de Tweede Kamer. Nuchterheid is een kenmerk van de nieuwe fractievoorzitter. Derhalve waren de twee debatten over dezelfde materie in zijn ogen iets te veel van het goede.

"We zitten in feite in een overgangsfase. Dat komt ook door het moment van aantreden van dit kabinet, zo kort voor Prinsjesdag. Wij zullen het kabinet op zijn daden beoordelen en daar is het wat vroeg voor want er zijn nog weinig daden."

Wat de CDA-inbreng in het debat betreft is hij niet ontevreden. "Het is gelukt de toon van oppositie voeren die we hebben ingezet in het debat over de regeringsverklaring vast te houden. Sommigen, dat zie je ook in de media, vinden dat te weinig spectaculair. Ik ben het in deze eens met Tweede Kamervoorzitter Deetman die zei dat het feit dat het CDA in de oppositie zit niet inhoudt dat het CDA zich opeens an-

ders gaat gedragen. Dat feit maakt ons als politieke beweging niet anders. Door geluiden in de pers moeten wij ons niet van de wijs laten brengen. We moeten onze houding naar het kabinet toe of ons tempo niet door anderen laten voorschrijven. We moeten de kabinetsdaden beoordelen en enig geduld oefenen. Je ziet het ook in het advies van de Raad van State. Wel kritiek maar geen andere oplossingen. Het CDA zal dit kabinet constructief tegemoet treden maar dit laat onverlet dat het CDA kritiek heeft op onderdelen."

De hoofdkritiek van de CDA-fractie blijft dat het kabinet erg veel vooruitschuift. "Regeren is niet meer vooruitzien maar vooruitschuiven. Het regeerakkoord lijkt op een aantal terreinen maar voor twee jaar te zijn geschreven. Dat geldt met name bij de sociale zekerheid, het buitenlands beleid en volksgezondheid. Ook bij de Algemene Politieke Beschouwingen heeft het kabinet daar geen concretisering van gegeven."

Op een aantal andere terreinen vindt Heerma dat het kabinet verkeerde signalen afgeeft die de werkgelegenheid eerder schaden dan dienen. Dit is het geval bij het in tijd uitstellen van investeringen in de infrastructuur, er wordt 250 miljoen gulden minder geïnvesteerd, vertraging in de aanleg van de HSL en de Betuwelijn, bij de bezuinigingen op technologie-ontwikkelingsonderzoek en bij de bezuiniging op structuurversterkende maatregelen. Heerma vindt dat het kabinet bovendien te gemakkelijk voor banen in de collectieve sector kiest, onder voor andere gesubsidieerde banen of werken met behoud van uitkering. "Om mensen mee te laten doen in de maatschappij is een betaalde baan het eerst aangewezen. Het beleid moet zijn gericht op het creëren van banen in de markt-

sector. De banenplannen van het kabinet kunnen daar bovenop bijdragen aan meer werkgelegenheid. Het is bij de werkgelegenheid echt alle hens aan dek."

"Als we als Nederland willen voorsorteren voor Europa moeten we niet afwijken van wat andere landen doen: meer investeren. We hebben dan ook een motie ingediend om dit voor de werkgelegenheid ongewenste beleid te keren."

De CDA-Tweede Kamerfractie houdt zorgen op het terrein van Ontwikkelingssamenwerking, Defensie, invulling van de lastenverlichting, AOW en de kinderbijslag.

"Bij de bezuinigingen op de kinderbijslag is de maatvoering echt zoek. Bovendien bestaat er geen enkele relatie met de werkgelegenheid, hetgeen toch het speerpunt van het kabinetsbeleid moet zijn. De bezuinigingen op de kinderbijslag moeten volgend jaar 40% van de totale bezuiniging op de sociale zekerheid uitmaken. Tussen nu en 1998 moet er 1400 miljoen gulden worden bezuinigd. Dit gaat verder dan welk verkiezingsprogramma dan ook. Als je ziet wat dat voor een gezin nu en voor een vergelijkbaar gezin over vier jaar betekent dan begrijp je niet dat de PvdA er achter kan staan. Zo'n gezin krijgt met een verlies aan besteedbaar inkomen te maken dat tussen de 2000 en 3000 gulden ligt op jaarbasis. Dat het alleen voor nieuwe gevallen geldt is voor ons geen excuus. Wij hebben een motie ingediend om in ieder geval de leeftijdsstaffel ongedaan te maken.

Helaas heeft de motie geen meerderheid kunnen krijgen maar we leggen ons er niet bij neer. De voorstellen zullen in de maatschappij discussie geven als straks voor iedereen duidelijk wordt hoe die bezuiniging in al zijn facetten uitwerkt.

De dekking die wij gaven om met 130 miljoen de staffeling ongedaan te maken is deugdelijk. Wij willen het bedrag halen bij het openbaar vervoer en wel via een efficiëncymaatregel.

Dat kan, daar is ook onderzoek naar gedaan. Het rapport-De Boer ligt er. Wij willen dus geen verdere verhoging van de tarieven en dat hoeft ook niet. Voorts kan er geld worden gevonden door hogere prijzen in rekening te brengen voor overheidsdiensten, de rechtshulp, externe adviseurs van de overheid en bij de volwasseneducatie."

Heerma wil voorzichtig kwijt dat het kabinet naar zijn idee niet erg gezinsvriendelijk lijkt. Verheugd is hij over de toezegging van het kabinet dat de compensatie vanwege de kinderbijslagmaatregel niet alleen voor mensen in de huursector zal gelden. "Er zijn ook mensen met kinderen met een koopwoning die een laag inkomen hebben. Hen uitsluiten van compensatie zou een geval van discriminatie zijn."

Heerma kreeg in de Tweede Kamer van de regeringspartijen kritiek op zijn financiële dekking van de wijzigingsvoorstellen.

Heerma praat met collega-kamerlid Pieter Jan Biesheuvel (CDA) tijdens een pauze in het debat.

(foto Dirk Hal)

Het kabinet-Kok tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen.

(foto Dijkstra BV)

“Met name Wallage trok daarover nogal een grote broek aan. Dat kan ik me voorstellen. Bij de kinderbijslag verkeert hij naar de PvdA-kiezers toe in een moeilijk parket. Hij heeft wat uit te leggen. Ik ben benieuwd hoe de PvdA invulling gaat geven aan haar sociale gezicht.”
Heerma is eveneens ingenomen met de toezegging van het kabinet dat de Kamer een brief krijgt over de invulling van de AOW-plannen.

Heerma: “Het CDA is nooit voor afschaffing geweest van de toeslag voor de AOW'er met een jongere partner. Afschaffing gaat de spaarzaamheid van mensen tegen en die willen wij juist bevorderen. We willen van het kabinet horen hoe de reeks van maatregelen uitpakken voor de koopkracht van de verschillende groepen. Wij willen niet dat uitsluitend naar koopkrachtplaatjes wordt gekeken maar we moeten ons wel een goed beeld, onder andere van de middeninkomens, kunnen vormen van de gevolgen van de maatregelen. Met de tot nu toe verstrekte gegevens is dat niet mogelijk.”

In het debat vroeg Heerma het kabinet om verduidelijking hoe het de lastenverlichting denkt in te vullen. Het kabinet kon hem nog niet tevreden stellen.

“Het kabinet wil de lastenverlichting van jaar tot jaar bekijken. Ik vind dat je dan niet van een betrouwbare overheid kunt spreken. Als je als sociale partners bijvoorbeeld een tweejarige CAO wilt afspreken, of als werkgever wilt gaan investeren of meer personeel aan wilt trekken dan moet je weten waar je aan toe bent.”

In het eerdere debat over de regeringsverklaring zag de CDA-fractie geen aanlei-

ding opmerkingen te maken over het vraagstuk van de euthanasie. Uitlatingen en teksten in de Miljoenennota noopten Heerma daar bij de APB wel kritische vragen over te stellen en het kabinet te dwingen tot duidelijke uitspraken.

“De CDA-fractie stelt dankbaar vast dat het kabinet van mening is dat de overheid haar eigen verantwoordelijkheid heeft, dat niet de betrokken beroepsgroep, de medici, het beleid bepaalt en dat in voorkomende gevallen de rechter toetst. Kok heeft tevens gezegd dat er geen verwijzingsplicht is voor artsen als er tussen arts en patiënt verschillen van opvatting bestaan zoals dat bij euthanasie kan gebeuren. Een verwijzingsplicht zou in feite een recht op euthanasie inhouden. Daar is dus geen sprake van.”

Heerma wees er in het debat op dat het parlement nog maar onlangs het wetsvoorstel inzake euthanasie heeft behandeld en aangenomen. “De norm dat hulp bij zelfdoding strafbaar is, is toen herbevestigd. Voor de CDA-fractie blijft dit het uitgangspunt.”

De CDA-fractie zal de brief die recent aan de Kamer is gezonden over het vervolgingsbeleid na het arrest van de Hoge Raad in de zaak-Chabot met de betrokken bewindslieden goed doorspreken.

Asielbeleid

Jaap de Hoop Scheffer heeft namens de CDA-fractie in de Tweede Kamer mondelinge vragen gesteld over de plotselinge versoepeling van het asielbeleid. Justitie verstrekt sinds vorige maand op grote schaal verblijfsvergunningen aan genoemde gedoogde asielzoekers die voor

1994 naar Nederland kwamen en afkomstig zijn uit Iran, Irak, Somalië, Liberia, Sri Lanka, Afghanistan, Angola en Sudan. De CDA-fractie verzet zich tegen dit beleid dat een generaal-pardon inhoudt. “Er is geen reden voor. Het is onrechtvaardig ten opzichte van andere niet uit betrokken landen komende asielzoekers en heeft een aanzuigende werking”, aldus De Hoop Scheffer.

Volgens de CDA'er lijkt het er op dat de doorstroming vanuit de overvolle asielzoekerscentra reden is voor het afgeven van deze vergunningen. Het zou gaan om ruim 21.000 asielzoekers die in de periode 1992-1993 naar Nederland kwamen.

De CDA'er vindt dat de beleidswijziging die is toegepast in ieder geval tevoren aan de Kamer gemeld en met de Kamer had moeten worden besproken.

Ten onrechte wordt volgens hem afgeweken van de regel dat gedoogden pas na drie jaar, waarin zij niet te verwijderen zijn vanwege de situatie in hun land van herkomst, voor een verblijfsvergunning in aanmerking komen.

De Hoop Scheffer vindt dat er geen enkele politieke grond is voor het verschil in behandeling van gedoogden die voor en gedoogden die na 1 januari 1994 naar Nederland kwamen. “De in het geding zijnde asielzoekers zouden een voorlopige vergunning tot verblijf moeten krijgen en geen definitieve. Als dat wettelijk niet kan zoals Justitie stelt, dan moet de wet worden aangepast.”

Het versoepelde beleid staat haaks op het restrictief toelatingsbeleid. Voorts wordt het draagvlak bij de bevolking voor het opnemen van mensen die hier bescherming behoeven, aangetast door zo'n beleid, vindt De Hoop Scheffer.

Van Damme

Met afschuw en ontzetting nam de CDA-fractie kennis van de voltrekking van het doodvonnis van Johannes van Damme in Singapore. Maandenlang hebben regering en ook Kamerfracties via stille diplomatie gepoogd het leven van Van Damme te redden.

Dit gebeurde niet uit protest tegen de rechtsgang in Singapore maar op grond van de diepe overtuiging dat respect voor het menselijke leven universeel is en de doodstraf derhalve onder alle omstandigheden dient te worden afgewezen. CDA-woordvoerder De Hoop Scheffer toont zich zeer teleurgesteld dat de autoriteiten van Singapore de vele verzoeken om gratie op humanitaire gronden niet hebben willen honoreren.

De CDA-fractie is ervan overtuigd dat voormalig minister van Buitenlandse Zaken Kooijmans en ook de huidige regering geen mogelijkheid onbenut hebben gelaten de executie van Van Damme te voorkomen.

Afschaffing rente-af trek treft vooral de minima

Nederlanders staan massaal in het rood. Voor zo'n 20,5 miljard wordt er in totaal verleend aan consumptief krediet. Dat betekent gemiddeld een bedrag van f6000,- (lage inkomens) tot f40.000,- (hoogste inkomens) door één op de drie gezinnen. Het nieuwe kabinet denkt nu honderden miljoenen te verdienen door de rente-af-trekbaarheid van slechts het consumptieve krediet af te schaffen.

Zeker is, dat het kabinet via deze afschaf in feite meer belasting gaat heffen. Het meest belangrijke gegeven dat tot nu toe in het algemeen onderbelicht is geweest, is het behoud van aftrekbaarheid der hypotheekrente. Want wat betekent het wegvallen van de aftrekbaarheid van consumptief krediet voor de gemiddelde hypotheeknemer? Dat hij een hogere hypotheek-lening afsluit en onbelast verder kan doorgaan met het lenen van auto's, bootjes en andere 'roerende' goederen. In aanmerking genomen dat onder de minima de meeste huurders zijn te vinden, betekent in de praktijk het eenzijdig voortbestaan van aftrek van hypotheek-rente een ontoelaatbare relatieve benadeling van met name de minima.

Dit kan Kok natuurlijk nooit hebben gewild! De enige verklaring is dan ook dat een algemene afschaf van rente-af trek, dus inclusief hypotheek-rente, voor de VVD onacceptabel was. Kok heeft dus eieren voor zijn geld gekozen en zodoende een voor de minima zeer onrechtvaardige beslissing genomen. Als dit symbolisch is,

voor wat ons nog te wachten staat aan onvermijdelijke compromissen tussen de voormalige linker- en rechtverleugel van de Nederlandse politiek, ziet het er voor de laagstbetaalden niet best uit.

Onze nieuwe premier is uiteraard op de hoogte van bovengenoemde feiten. Zeker is, dat zijn plannen geen grepen in de lucht zijn. Kortom: Kok kon niet anders, anders had hij wel een rechtvaardiger voornemen gehad. Of zal hij alsnog op de valreep met de VVD tot een nieuw en eerlijker besluit komen? Het is eerlijk gezegd voor hem te hopen.....

Eva van der Veen, Delft

CDA is Kok dank verschuldigd

Als oppositiepartij heeft het CDA de sleutel in handen gekregen voor de creatie van een 'duurzaam beleid', dat niet alleen onszelf maar met name onze kinderen en kindskinderen ten goede zal komen. Voor het juiste gebruik van die sleutel zal het CDA alleen wel open moeten staan voor geluiden van buiten de eigen kring. Wat dat betreft moet ik onwillekeurig denken aan de schrijver van het boek 'Biefstuksocialisme', de oud-hoogleraar en politicoloog Hans van den Doel die weigert (terecht) te geloven, dat mensen op den duur hun echte belang niet zouden onderkennen. Er wordt een punt bereikt waarop de samenleving het economisch systeem niet langer verdraagt, door de ravage die het aanricht. Particulier eigendom wordt

dan omgezet in gemeenschappelijk eigendom, in gemeenschappelijke zorg, in gemeenschapszin.

Volgens mij hebben wij dat punt bereikt en kan het gelijk van Van den Doel worden bewezen. Daarvoor is echter niet de PvdA de aangewezen partij. Niet gehinderd door regeringsverantwoordelijkheid en allerlei coalitie-afspraken moet onze grootste christelijke partij eindelijk tot een geloofwaardig en respect afdwingende politieke vertaling van de 'C' kunnen komen, via een (nationale) bezinning op een immateriële grondslag van het regeringsbeleid. Daarbij moet worden gedacht aan een publiek debat over de vervanging van de materiële grondslag van het beleid, waardoor het korte-termijn-denken en daarmee de korte-termijn-politiek hoogtij viert door een ideeël, welke is gericht op het immer gekoesterd ofwel onvergankelijke vredes-ideaal. Anno 1994 moet daarbij worden gedacht aan de verwerkelijking van de mensenrechten.

Hopelijk zien onze christen-democraten die (nationale) bezinning, ofwel het op touw zetten van dat publiek debat, als een perspectief biedende invulling van hun controlerende taak. Een ideeële controle waartoe de 'C' eenvoudig verplicht. Wel beschouwd zijn onze christen-democraten Wim Kok dan ook dank verschuldigd voor hun weliswaar pijnlijke maar desondanks uiterst zinnige oppositierol. Een rol die door haar louterende werking in wezen een hoofdrol is, die - goed gespeeld - alle mogelijkheid biedt te tonen wat christelijke inspiratie in de politiek betekent.

Wouter ter Heide, Langenholtte

Agenda

Zaterdag 8 oktober

Conferentie van de Eduardo Freistichting i.s.m. het NCO

Thema: "Hebben maatschappelijke organisaties toekomst?"

Plaats: Hotel Centraal, Markt 51 te Den Bosch

Aanvang 10.00 uur, sluiting 17.00 uur

De kosten voor deelname bedragen f 15,- (inclusief lunch en documentatie) en kunnen worden voldaan aan de zaal. Men dient zich voor 5 oktober a.s. aan te melden, tel. 070-3424833.

Zaterdag 19 november

Najaarspartijraad CDA

Plaats: Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht

Aanvang 9.15 uur, sluiting 16.00 uur

Na het huishoudelijk deel zijn er deelsessies over het rapport van de commissie Gardeniers en het concept-rapport Appel en Weerklank II.

's Middags staan op het programma in ieder geval toespraken van de fractievoorzitters Heerma en Van Leeuwen, de voordacht van de kandidaat-partijvoorzitter en een discussie over actueel politiek beleid.

De kosten van deelname bedragen f 35,- (inclusief lunch) en f 15,- (exclusief lunch), over te maken op gironummer 102575 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA o.v.v. Partijraad 19/11.

Op het CDA-partijsecretariaat is op zeer korte termijn plaats voor een:

Stagiaire (M/V)

Van hem/haar wordt gevraagd actief te participeren in een project "maatschappelijke organisaties" of "ouderenbeleid", rechtstreeks onder de partijsecretaris. De werkzaamheden betreffen onder andere:

- in kaart brengen van organisaties en organisatiepatronen
- literatuurstudie
- secretariële werkzaamheden;

Wij denken aan een geëngageerde ambitieuze jonge man of vrouw, die gedurende enkele maanden enkele dagen per week of de volle week, zich wil inzetten voor een interessant politiek maatschappelijk project. Materiaal voor een scriptie is zeker voorhanden.

Brieven te richten aan: CDA-secretariaat, t.a.v. drs. C. Bremmer, dr. Kuyperstraat 5; 2514 BA Den Haag. Ook kan men telefonisch inlichtingen krijgen, tel. 070-3424888

(foto Hans Hordijk)

Spinnewebben

Het wordt herfst. 's Morgens hangt er wat langer een lichte nevel boven de struiken en het bedauwde ragglinstert in de brandende straatlantaarns. In het hele land komt het verenigingsleven weer op gang en voor politici start een nieuw parlementair jaar.

De Majesteit heeft de Troonrede uitgesproken, de minister van Financiën glunderde boven zijn "koffertje" en menig gemeenteraadslid stort zich op de gemeentebegroting. Door alle publiciteit vraagt iedere rechtgeaarde burger zich vertwijfeld af hoe de heer Kok hem dit jaar in zijn portemonnee zal raken. En organisaties richten zich meer of minder verontwaardigd tot de gemeentebestuurders om te melden dat hun efficiency niet verder gekort kan worden. Want met de herfst komen ook de bezuinigingen weer over ons heen.

Voor de echte CDA-bestuurder komt nu het uur van de waarheid. Zal de CDA-bestuurder in staat blijken op het juiste moment te zwijgen en goed te luisteren naar wat er leeft bij de mensen? Zal hij/zij er blijk van geven oor te hebben voor die organisaties die de mate van onrechtvaardigheid in de maatregelen komen toelichten? Zal hij/zij in gemeen overleg met de medebestuurders tot heldere, goed gemotiveerde keuzes en afwegingen kunnen komen? Zal hij/zij tot slot op aansprekbare, van visie getuigende wijze het beleid kunnen uitdragen opdat een ieder zal getuigen van zijn/haar rechtvaardigheid?

Het vertrouwen in de politiek en zeker in politici neemt af. 91% van de kiezers is van mening dat politici te veel beloften doen, die ze niet kunnen waarmaken.

In de Tweede Kamer debatteerden de heren van de regeringsfracties tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen met elkaar en met het kabinet. Zij hielden ellenlange betogen tegen de samenleving in het algemeen (en het CDA in het bijzonder lijkt het wel). Daarbij viel het op dat zij nog zo vaak hun vroegere relatie met het CDA aanhalen om het huidige standpunt te verklaren. Zoals een overijverige glazenwasser het spinrag van de vorige herfst in herinnering roept om te verklaren waarom hij zijn zeem nog niet gebruikt heeft.

Verfrissend was het om VVD-fractievoorzitter Bolkenstein al in de eerste ronde te horen vragen om een tegenbegroting van het CDA.

Hij zou het zelf bedacht kunnen hebben, ware het niet dat het CDA daar ook altijd om vroeg toen het nog regeringsmacht had. Verhelderend om PvdA-fractievoorzitter Wallace te horen verklaren dat een handeling van de vóór-vorige fractieleider van het CDA hem op de gedachte had gebracht dat er vanaf heden opener met aftredende bewindspersonen dient te worden omgegaan. Glasheider paste het bij het beeld van D66, dat de heer Wolffensperger zich met handen en voeten aan het regeerakkoord gebonden acht. Vanaf dit kabinet krijgt het dualisme nu eindelijk een kans.

Het lijkt van belang om de ragebol eens goed door de poppenkast van begrotingsbehandelingen te halen. Naar bestuurders die op deze wijze hun gezag willen laten spreken, wordt - denk ik - nog nauwelijks echt geluisterd.

Welke politicus zal als eerste in staat zijn met een herkenbare en aansprekende toon de luister van de Gouden Koets vast te houden, ook in de dagen na Prinsjesdag.

De meeste spinnewebben hebben slechts glans in de nevelige ochtendschemer van de herfst. En daarna valt de winter snel in.

Marleen de Pater-van der Meer
wethouder in Zutphen

Kamerleden moeten het land in, luisteren en zich kritisch laten bevragen

In het rapport van de commissie-Gardeniers wordt forse kritiek geleverd op de vorige Tweede Kamerfractie, zoals: "gebrek aan regie en aan eensgezindheid in de fractie zijn een voedingsbodem geweest voor monistische verhoudingen". Hoe denkt de huidige fractie over de analyse van de commissie? En wat doet ze met de aanbevelingen in het rapport? CD/Actueel sprak hierover met vier leden van de CDA-Tweede Kamerfractie: Nancy Dankers, Wim van de Camp, Berry Esselink en Ries Smits.

De kritiek van de commissie-Gardeniers is niet mals. "Voor inhoudelijke, thematische gedachtenwisselingen was in de fractie weinig plaats. De geboden ruimte heeft uiteindelijk desintegrerend gewerkt. Zij droeg niet bij aan een goede communicatie, maar aan divergentie. Zij heeft ook niet bijgedragen aan een consistente inhoudelijke en politieke profilering van de fractie." En verder: "Beraad en standpuntbepaling binnen de fractiecommissies leidde te weinig tot een breed fractieberaad en een gemeenschappelijk gedragen fractie-standpunt. Hierdoor werd het CDA-gezicht steeds onduidelijker."

Krampachtig

Alle vier de fractieleden zijn van mening dat de analyse van de commissie-Gardeniers juist is. "Er staan beslist geen onwaarheden in."

Esselink: "Ik kan me in de analyse van de commissie-Gardeniers wel vinden. We waren op het laatst krampachtig bezig ten opzichte van elkaar en onze bewindslieden."

Van de Camp: "Maar ik vraag me wel af of in de analyses de schuld niet te eenzijdig bij de fractie wordt gelegd. Anderzijds: ik onderken bij mezelf wel het nodige zelfverwijt."

Hoe ervaren de fractieleden de nieuwe situatie waarin ze nu werken: in de oppositie?

Smits: "Van een kater is bij mij geen sprake. We zijn begonnen aan iets nieuws en ik heb er zin in. We ervaren Enneüs Heerma als een goede fractievoorzitter. Hij zet zijn eigen opvattingen neer en gaat de discussie met de fractie aan."

Esselink voegt daar aan toe: "We werken aan eensgezindheid. Heerma geeft voorzet-

ten. Hij daagt degenen die het niet met hem eens zijn uit met argumenten te komen. Daar luistert hij naar. Natuurlijk: we zijn allemaal onszelf, en dat is goed."

Van de Camp: "We moeten wel voorzichtig zijn met het woord eensgezindheid. Ik voel niets voor een gedwongen eensgezindheid. We zijn nu samen op weg en we moeten op een aantal punten indringend met elkaar spreken. Natuurlijk hebben we ons verkiezingsprogramma, maar dat biedt niet van A tot Z de antwoorden die we op concrete vragen dienen te geven."

Dankers is sinds mei 1994 lid van de fractie: "Ik vind dat we in de fractie royaal moeten kunnen discussiëren, maar er is

---

Van de Camp: "Ik voel niets voor een gedwongen eensgezindheid".

---

duidelijk ruimte om tot een gezamenlijke koers te komen. Er heerst een sfeer van: we zijn samen onderweg en gaan er wat van maken. En daar investeren we veel tijd in."

Hoe is het om in een fractie te werken die aanzienlijk kleiner is dan de vorige?

Van de Camp: "Het went akelig snel. Maar we ontdekken ook dagelijks dat er zoveel werk is."

Esselink: "Op zichzelf heb ik er geen last van dat we nu een kleinere fractie hebben. Maar ik mis wel een aantal fractieleden. Om maar een paar voorbeelden te noemen: ik mis de bijdrage en zo nu en dan de boosheid van Helmer Koetje en de heel eigen inbreng van Ramlal. In de voor-vo-

rige fractie vertrok Jeltien Kraaijeveld-Wouters om burgemeester van Hilversum te worden. Haar heb ik heel lang gemist, ook omdat ze beschikte over een eigen, zeer gewaardeerde benadering van de zaken."

Fractie en partij

In het rapport van de commissie-Gardeniers wordt uitdrukkelijk over de relatie tussen partij en Tweede Kamerfractie gesproken.

Smits: "Ja, terecht. Ik wil graag een voorbeeld noemen. In de jaren 1986 tot 1989/1990 participeerde de partij actief in de werkgroep Kerk en Overheid. Nadien was dat niet meer zo het geval. We gingen als fractie onze eigen gang. Dat is niet de bedoeling. Ook met de verkiezingscampagne ging het niet goed. De campagne was niet op de kandidatenlijst als geheel gericht, maar teveel op één persoon. Ik vind verder dat de fractie meer contact moet hebben met bijvoorbeeld het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, het CDJA en het CDA-Vrouwenberaad. Er zijn tekenen dat het nu die kant weer opgaat." Ook **Van de Camp** geeft enkele voorbeelden van mis-communicatie in het verleden. "Aan inzet van iedereen heeft het niet ontbroken, maar op een of andere manier lukte het vaak niet."

Esselink: "We hebben ons te weinig als deel van de partij gezien. Zeker, we hebben als fractie een eigen verantwoordelijkheid, we zijn niet ondergeschikt aan de partij, maar we mogen in geen geval uit elkaar groeien. In Overijssel hebben we, denk ik, de goede weg gevolgd. We hebben ons als groepje kamerleden dat een specifieke band met Overijssel heeft, gedragen als deel van de partij. Dat heeft geloond en de relaties zijn en blijven prima."

Dankers: "In Brabant is dat uit elkaar groeien bij de basis erg duidelijk gevoeld. Daar waren de verhoudingen zeer geïnstitutionaliseerd en dan is de lol eraf. We gedroegen ons op bijeenkomsten teveel top-down en riepen op bijeenkomsten te vaak: 'We zullen dat meenemen.' Het was in Brabant erg moeilijk; de moeizame discussie over de gemeentelijke herindeling, de mestproblematiek en toen ook nog de (landelijke) AOW-zaak. Maar we hebben er in Brabant in goed overleg lering uit getrokken. Nu worden in onze provincie door het CDA alom regio-bijeenkomsten gehouden met korte spreektijden voor inleiders en zoveel mogelijk discussie."

Esselink benadrukt dat de leden van de fractie binnen de partij teveel 'op de preekstoel' stonden; de betweterigheid straalde er soms van af. En de leden in het land dachten vaak: "Die mensen uit Den Haag..." **Smits** maakt erop attent dat tijd moet worden genomen om mensen terug te winnen. "Er is nog veel argwaan, onder meer ten aanzien van ons AOW-standpunt."

Esselink wijst er nog op dat ook voor de CDA-fractie in de Eerste Kamer moet gelden dat zij zich gedraagt als deel van de partij. "Op haar is eveneens van toepassing dat zij zich niet aan de zijkant van de partij mag opstellen. We moeten gegroepeerd met elkaar optrekken, zonder te vergeten dat we onderscheiden verantwoordelijkheden hebben. We zijn samen deel van het CDA."

Nieuwe benadering

In het weekeinde voor Prinsjesdag heeft de Tweede Kamerfractie de gelegenheid benut om stevig met elkaar te discussiëren over de consequenties van het rapport van de commissie-Gardeniers voor het werk in de fractie.

Van de Camp: "We hebben er in elk geval een begin mee gemaakt. Heerma is niet van plan om met enkele doekjes voor het bloeden genoeg te nemen. Dat spreekt mij erg aan. Ieder fractielid levert haar of zijn bijdrage. En Heerma prikt soms door uitspraken heen die wat gemakkelijk zijn gedaan. We zijn nog aan het inventariseren en zijn er nog lang niet mee klaar. Uiteraard gaan we er intensief mee door."

Een van de onderwerpen is de tijdsbesteding van de fractieleden.

Esselink: "We moeten meer tijd uittrekken voor de achterban, niet alleen voor de partij(leden), maar ook voor andere groepen en mensen. Het is nodig dat we ons zeer kritisch laten bevragen. We moeten alle mogelijkheden aangrijpen om de kiezers te ontmoeten. In geen geval mag meer de vraag worden gesteld: 'Wat hebben we nou in die of die kring te winnen?' Daarmee schreven we hele categorieën kiezers af."

Smits citeert met instemming een uitspraak van waarnemend partijvoorzitter Tineke Lodders: "Naast spreekbeurten moeten we ook luisterbeurten houden."

Dankers is het daar helemaal mee eens: "We stelden op partijbijeenkomsten niet de vraag waarover de mensen wilden discussiëren, maar we verzochten om vragen 'waarop wij zullen antwoorden'. Of nog erger: we zeiden: 'We zullen het u nog maar eens uitleggen'. Ook zullen we steeds intensiever van ons moeilijke taalgebruik moeten afkomen. Laten we alsjeblieft steeds voor ogen houden dat we duidelijk moeten zijn. We zijn een volkspartij. Een elitaire opstelling moet ons vreemd zijn." Volgens **Van de Camp** wordt de emancipatie van de kiezers in alle partijen sterk onderschat. Verder laat hij weten ('Ik zeg

het maar heel voorzichtig") op partijbijeenkomsten in relatie tot het aanwezige kader te weinig andere kiezers te zien.

Eén thema van het rapport van de commissie-Gardeniers is op dit ogenblik niet zo prangend meer als in het recente verleden: wie is de politiek leider van het CDA? Het rapport zegt: In beginsel dient het politiek leiderschap door de voorzitter van de Tweede Kamerfractie te worden gedragen.

Esselink: Leden van de fractie stonden teveel 'op de preekstoel'; de betweterigheid straalde er soms van af.

Met deze aanbeveling is men het eens. Maar de vier fractieleden kunnen zich eveneens verenigen met een recente uitspraak van Enneüs Heerma: "Ik ben niet de politiek leider, maar behoor tot de politieke leiding van het CDA."

Geen vleugels

In de media is in de afgelopen maanden herhaaldelijk gewag gemaakt van het bestaan van de 'vleugels' in de CDA-fractie, maar de vier fractieleden wijzen deze bewering met grote stelligheid van de hand. **Smits:** "Gelukkig zijn er op een aantal punten wel verschillen wat invalshoek betreft, maar dat is gezond."

Van de Camp: "Al die verhalen over vleugels kloppen van geen kant. Maar we zijn ook niet koekoek-één-zang. Nogmaals: van een afgedwongen eensgezindheid wil ik niet weten, wel van de politieke wil om bij de benadering van een thema naar elkaar toe te groeien."

En **Esselink** voegt daar aan toe: "We streven ernaar dat ieder fractielid zich in de standpuntbepaling kan vinden."

Fel zijn de vier fractieleden over het steeds maar weer de kop opsteken (in de media) van de zogeheten bloedgroepenstrijd.

Van de Camp: "Natuurlijk zou het de dood in de pot zijn als het CDA het bestaan van een protestantse en een rooms-katholieke stroming zou gaan ontkennen. We moeten daar niet krampachtig over doen. De wijze waarop de oude partijen elkaar indertijd in het CDA hebben gevonden is nu juist de kracht van onze partij."

Al met al het beeld van een fractie die de lessen van het rapport van de commissie-Gardeniers ter harte wil nemen en intensief bezig is in de geest van dit rapport te gaan functioneren, zowel intern (aan het Binnenhof) als in de relaties met de partij en de kiezers.

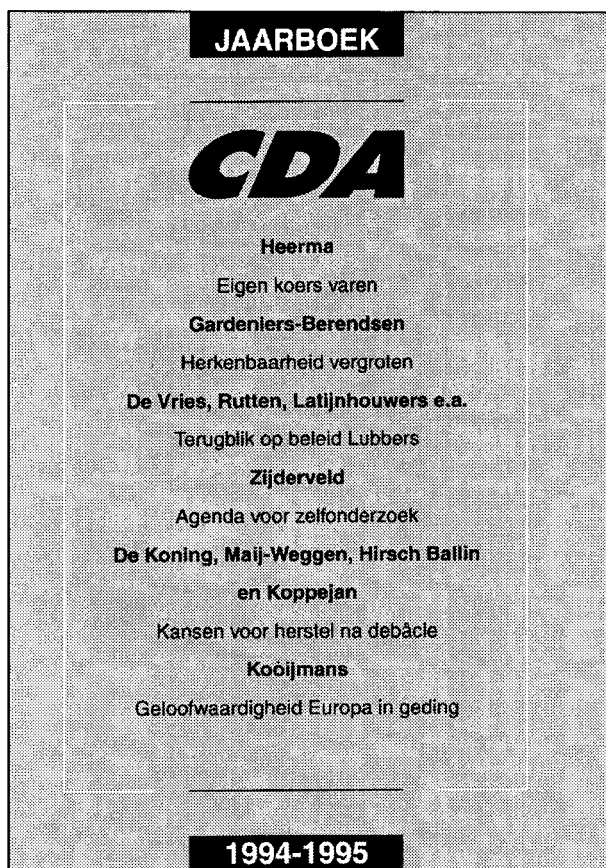

Van links naar rechts Ries Smits, Berry Esselink, Wim van de Camp en Nancy Dankers.

(foto Dijkstra BV)

Evert Mathies

Actueel, opiniërend, divers verrassend

1994 was voor het CDA een enerverend jaar. De verkiezingsnederlagen en de totstandkoming van een paars kabinet luiden voor de christen-democratie een uitdagende nieuwe fase in.

In het *CDA-Jaarboek 1994-1995* wordt op belangrijke terreinen door beleidsbepalende christen-democraten aangegeven waar het CDA accenten moet leggen, na het tijdperk-Lubbers. In een 'ontmoeting tussen generaties' bespreken oud-minister De Koning, Europees delegatieleider Maij-Weggen, oud-CDJA-voorzitter Koppejan en oud-minister Hirsch Ballin wat in de era-Lubbers is bereikt en hoe het nu verder moet met het CDA.

Onmisbaar voor iedereen die de ontwikkelingen binnen de christen-democratie op de voet wil volgen.

CDA-Jaarboek 1994-1995

Mr. drs. L. Jongsma, E.J. Mathies, drs. M.C.B. Meijer,
drs. R.A. Meines-Westra, mr. B.M.J. Pauw (red.)

204 pagina's
Paperback

ISBN 90 12 08158 0
f 25,00

Nu verkrijgbaar in de boekhandel

CDACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

BONDSKANSIELIER KOHL EN DE CDU-CAMPAGNE

IN MEMORIAM OUD-MINISTER JAN DE KONING

Het CDA ervaart als een grote schok het overlijden van

drs J. de Koning

Op diverse plaatsen en in een groot aantal functies heeft hij een markante bijdrage geleverd aan de maatschappelijke en politieke ontwikkeling van ons land en in het bijzonder aan de totstandkoming van het Christen Democratisch Appèl. De evangelische opdracht tot het zoeken naar sociale gerechtigheid, zowel binnen als buiten onze landsgrenzen, was een belangrijke drijfveer voor zijn werk als politicus.

Als voorzitter van de ARP en als lid van de Eerste en Tweede Kamer en van het Europees Parlement was hij een belangrijke stuwende kracht in de groei naar het CDA.

Hij was achtereenvolgens minister van Ontwikkelingssamenwerking, Landbouw en Visserij, Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Binnenlandse Zaken en Nederlands- Antilliaanse en Arubaanse Zaken.

Jan de Koning was een prominent en herkenbaar vertegenwoordiger van het CDA, een warm en innemend mens, en voor velen een bron van wijsheid.

Wij zullen hem met grote dankbaarheid en diep respect blijven herinneren.

Onze gedachten en onze gebeden gaan in het bijzonder uit naar zijn vrouw en kinderen.

Namens het Partijbestuur

mr P.C. Lodders-Elfferich, voorzitter

drs C. Bremmer, secretaris

Namens de CDA Eerste Kamerfractie

dr L.M. van Leeuwen, voorzitter

T. Huberts-Fokkelman, secretaris

Namens de CDA Tweede Kamerfractie

drs E. Heerma, voorzitter

A. Doelman-Pel, secretaris

Namens de CDA-delegatie en de EVP-fractie in het Europees Parlement

J.R.H. Majj-Weggen, delegatieleider

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
M. de Boer, J. Kerkstra, E. Smid,
D. van Vliet en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, M. de Boer,
O. van Boetzelaer, Th. Brinkel,
T. Brouwers, R. van Ditzhuizen,
G. Hagelstein, S. Hartkamp,
F. de Klerk, M. Kortens, E. Mathies,
B. Pauw, J. van Schagen
en W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 38,- per jaar.

f 38,- voor CDJA-leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en).

Bij niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.

Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal
tel. nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

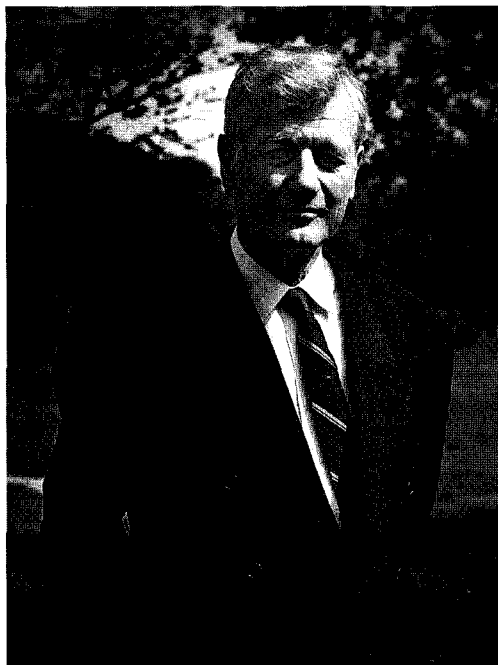
D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is
te bereiken via Videotex
Nederland, 06-7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
ANP

Jan de Koning

(foto Hans Hordijk)

In memoriam Jan de Koning

"Het rekening houden met anderen was geen pragmatisme maar een politiek principiële houding. Hij hield van mensen en wilde ze bijeen houden. Hij wilde wel voorgaan in beslissingen en de weg wijzen maar nooit op een wijze dat het tot breuken leidde. Jan de Koning bouwde zoveel omdat hij nooit brak." Oud-minister-president Ruud Lubbers herdenkt Jan de Koning die vorig weekend op 68-jarige leeftijd overleed. Pagina 4 en 5.

Klaassen: Beeldvorming veranderen en structuren doeltreffender maken

"De beeldvorming van de partij dient te veranderen en de structuren moeten doeltreffender werken." Dit is de stellige overtuiging van Leendert Klaassen, voorzitter van de commissie die het rapport "Herkenbaar en slagvaardig" schreef. Op pagina 12 en 13 wordt uitgebreid ingegaan op het opzienbarende rapport.

En verder:

*Overwinning Kohl lijkt mede zeker door
uitgekiende CDU-campagne* 6
Column voorzitter CDA-Eerste Kamerfractie 7
*Kabinet moet meer doen om criminaliteit te
bestrijden en te voorkomen* 8, 9
*Platform: Eigen VN-brigade ondoordachte
suggestie* 10
Commentaren 11

Noord-Ierland: Eerst vertrouwen, daarna

pas verzoening 14, 15
CDJA 16
Vrouwenberaad 17
Tweede Kamer 18, 19
*Platform: Een herkenbare partij voor
christenen* 20
Aan de orde 21
*Laatste aflevering in serie over aanbevelingen
rapport-Gardeniers* 22, 23

In memoriam

"Jan de Koning: een sieraad voor de politiek"

(De Gelderlander, 10-10-1994)

Afgelopen zaterdag overleed, veel sneller dan verwacht, ons partijbestuurslid en oud-minister drs. Jan de Koning.

Vele functies heeft hij bekleed, vroeger in de ARP, en later voor het CDA. Voor zijn CDA, de partij, aan welke totstandkoming hij zoveel heeft bijgedragen, en waarmee hij zich tot in al zijn vezels verbonden voelde. Het lidmaatschap van de beide Kamers, het Europarlement, het partijvoorzitterschap van de ARP in een woelige periode, en later het ministersambt gedurende vele jaren: hij nam deze functies niet op zich ter meerdere eer en glorie van zichzelf, maar omdat het belang van het land en de dienst daaraan van de christen-democratie dat van hem vroeg.

Jan de Koning heeft buitengewoon grote verdiensten gehad voor onze partij, zowel intern als daarbuiten. Eenvoud en soberheid, zowel in levensstijl als in inzichten waren daarbij zijn kenmerken. Hij was tot het laatst een bemoedigend en inspirerend lid van onze partij en een voorbeeld voor velen.

Inderdaad, een sieraad voor onze partij, een sieraad voor de politiek.
Wij zijn hem voor dit alles zeer veel dank verschuldigd.
Zijn vrouw en kinderen wensen wij Gods troostende nabijheid toe.

Mr. P.C. Lodders-Elfferich,
partijvoorzitter (wnd.)

Jan de Koning bouwde zoveel omdat hij nooit brak

Verdrietig zijn we en eigenlijk ook wel opstandig. Zonder Jan de Koning, dat kan toch eigenlijk niet.

Toen ik hem leerde kennen had hij al een arbeidzaam leven achter de rug. Hij was op dat moment voorzitter van de ARP; een krachtig voorzitter van een trotse partij. Zijn grootvader was boer, zijn vader burgemeester. Hij paarde nuchterheid aan bestuurlijk inzicht, maar hij was vooral man van geloof en gerechtigheid; en in de politiek werd dat publieke gerechtigheid. Hij was op zijn manier emotioneel, maar hij wist ermee om te gaan. Het ging nooit alleen om het "Heere, Heere", maar ook om publieke verantwoordelijkheid.

Eens vertelde hij mij hoe hij als minister voor Ontwikkelingssamenwerking een kamp voor Afghaanse vluchtelingen en gevluchte strijders bezocht om daar hulpverlening te bespreken. Wat hem echter gevraagd werd waren wapens om te vechten. Het ging immers om hun vrijheid. En ineens - zo vertelde hij - was zijn herinnering terug bij de zeventienjarige jongen die er in de polder bij was toen in de oorlog wapens voor ons verzet gedropt werden.

Bij die herinnering deed het Jan pijn om nu als minister, aan deze Afghanen geen wapens te mogen toezeggen.

Jan de Koning was een man van ervaring, van levenservaring die hij wist om te zetten in wijsheid. Na de oorlog diende hij in Nederlands Indië; ging dus later studeren; en werken ruim voor hij afgestudeerd was; in de jaren Drees.

Hij kreeg zijn wortels in de christelijk-sociale organisaties en meer in het bijzonder in de Christelijke Boeren-en Tuindersbond. Het duurt tot 1969 voordat hij, 43 jaar, echt politicus werd. Een sociaal geograaf, dat was zijn afstudeerrichting, met levenservaring en talent voor bestuur.

Een bijzonder politicus

Daar begint een lange mars van verantwoordelijk werk.

Jan de Koning was een bijzonder politicus. Hij had een hekel aan veel woorden, drukte zich bondig en somber uit. Hij stelde zijn gesprekspartners op hun gemak met enkele anekdotes. Het resultaat was altijd weer verbluffend. Direct een goede gespreks sfeer en respect voor zijn vermogen om scherp te observeren en te formuleren.

Hij zette nooit een grauwe werkelijkheid neer; en nooit een abstracte. Tegen die achtergrond was zijn analyse en voorstel tot besluit snel overtuigend.

Levenswijsheid en geboeid zijn in mensen; hier en over de grenzen. De sociaal geograaf werd zo voorzitter; daarna minister van Ontwikkelingssamenwerking en van Landbouw en Visserij, een korte tijd van Binnenlandse Zaken en tenslotte van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Volkvertegenwoordiger in Eerste Kamer, Tweede Kamer, maar ook in het Europees Parlement.

Na twee wereldoorlogen Europa als toekomst, mensen over de grenzen ontmoeten, een goed glas wijn en lange autoritten met de Nederlandse collega's op weg naar Straatsburg.

In december 1977 toen Jan de Koning minister werd had hij een schat aan ervaring en inzicht in mensen.

Dat bleek ook bij het tot stand brengen van het CDA. Een zelfbewuste mannenbroeder; als geen ander, maar toch of misschien juist wel daarom leverde hij stap voor stap een bijdrage aan de realisatie van het CDA. Stap voor stap; zij die geloven haasten zich niet, was zijn kenmerk. Hij stond in een traditie (en in zijn geloof), maar juist daarom zette hij in op duurzame veranderingen; iets bouwen dat houdt.

Een oudere vriend en bron van wijsheid

Jan de Koning had oog voor mensen en opvattingen. Voor verschillen in opvattingen hier en over grenzen. Het boeide hem en dat was altijd zijn basis voor bestuurlijk handelen en politiek voorgaan.

We hebben in meer dan 20 jaar samen heel wat gesproken; het beste vaak met een glas korenwijn; en altijd weer werd mijn abstracte politieke analyse over problemen en manieren om die op te lossen door hem op zijn, eigen, wijze concreet politiek getoetst.

Het ging om mensen met hun opvattingen en hun verschillen van inzicht. Wat was mogelijk? Dat rekening houden met anderen was geen pragmatisme maar een politiek principiële houding.

Werd het te emotioneel dan deed hij een beroep op mijn geduld. Werd ik te abstract of te creatief dan werd hij advocaat van het

Lubbers over De Koning: hij was mijn oudere vriend en bron van wijsheid.

(foto ANP)

Jan de Koning als informateur voor paleis Noordeinde.

(foto ANP)

praktische en van het haalbare. Als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan. Zo was hij mijn oudere vriend en bron van wijsheid.

In het hart van de christen-democratie

Jan de Koning stond in het hart van de christen-democratie. Hij vormde er mede het hart van. Jan de Koning was anti-revolutionair en bleef het toen het de christen-democratie meevestigde.

Hij werkte in coalitie-kabinetten en daarbuiten moeiteloos met politici die in andere tradities stonden. Hij deed het schijnbaar moeiteloos, respectvol voor de ander, maar zelf krachtig staande in een traditie die op eigen wijze verantwoordelijkheid wil dragen voor hier en morgen; voor mensen, hier en ginds.

Door de jaren heen werd Jan de Koning steeds meer gewaardeerd: geliefd zelfs door die mengeling van strengheid en mildheid. Terwijl de politiek vaak afgleed naar teveel mooie woorden, te veel loze beloftes, te weinig respect voor de ander en teveel ambitie en gewin, stond Jan de Koning voor integriteit, de zaken niet mooier voorstellen dan zij zijn. Een man van weinig woorden, die zei wat onvermijdelijk moest gebeuren, maar het zo zei, dat ieder begreep dat het niet tegen de mens zelf was.

Geen puur pragmatisme

Jan de Koning had stevige wortels, maar tegelijk een zeldzaam talent rekening te houden met veranderende omstandigheden, sterker nog met de noodzaak om te veranderen.

Dat was nooit puur pragmatisme. Zeker, zijn befaamde uitspraak "Als het niet kan zoals het moet, dan moet het maar zoals het kan" roept het beeld op van een pragmaticus en dat was hij ook tot op zekere hoogte. Maar daar moet dan wel aan toegevoegd worden, dat de kleine stap voorwaarts door hem altijd gezien wordt als een stap in de goede richting. Hij wilde bewust rekening houden met verschillen in tijd die mensen nodig hebben om het onvermijdelijke te aanvaarden. Uit die houding spreekt een gevoel voor kameraadschappelijkheid, maar vooral van bestuurlijke prudentie.

Het geduld van Jan de Koning, het rekening houden met andere opvattingen was meer dan pragmatiek alleen. Hij hield van mensen en wilde ze bijeen houden. Hij wilde wel voorgaan in beslissingen en de weg wijzen, maar nooit op een wijze dat het tot breuken leidde. Jan de Koning had nooit moeite om krachtige besluiten te nemen en deze met weinig omhaal van woorden te verdedigen. Hij ging er simpelweg voor staan. Tegelijk wilde hij het zo doen dat mensen niet afknaptten. Dat was zijn grote talent en verdienste.

Aan die houding van leven en werken heeft het CDA veel te danken. Bert de Vries heeft er direct na het overlijden van Jan de Koning terecht op gewezen dat Jan het voor politici zeldzame talent had geen vijanden te maken. Om ruzie te maken zijn er twee nodig en daar hoor ik niet bij, zo luidde zijn devies.

Dat lijkt een wat platte levenswijsheid; in feite is het echter een heel belangrijk punt. Jan de Koning bouwde zoveel omdat hij nooit brak. Hij overtuigde zoveel omdat hij bij zijn gespreksgenoot geen anti-houding opriep. Polariseren was hem vreemd. Jan de Koning was in hart en nieren man van het CDA. Zijn inbreng was die van een mannenbroeder, maar zoals hij ervan genoot over de grenzen te gaan en andere mensen, andere culturen te ontmoeten, zo genoot hij ook van de tot standkoming van het CDA en zo wist hij dat de daarin geïnvesteerde verbondenheid en gebundelde principiële tradities politiek zouden kunnen werken tot heil van ons land.

Jan de Koning was zo menselijk, maar met haast onmenselijke inzet. De herinnering aan hem verplicht ons tot dankbaarheid en tot inzet naar zijn voorbeeld.

Ruud Lubbers
oud-minister-president

Overwinning Kohl lijkt mede zeker door uitgekiende CDU-campagne

De toekomst van Duitsland is in goede handen met Kohl. Met deze heldere boodschap probeert de CDU de kiezer over de streep te trekken. De economische opleving, een tactische fout van Scharping (SPD) en een heldere decentrale aanpak van de campagne dragen bij aan het herstel van vertrouwen.

Het CDA kan bij de Statenverkiezingen in 1995 putten uit de campagne-ervaringen van de CDU.

We hebben niet alleen twee staten samengevoegd, we moeten ook twee samenlevingen verder bij elkaar brengen." Met deze veelgehoorde uitspraak wordt het eigenstandige kenmerk van de verkiezingen in Duitsland weergegeven. Duitsland koerst aan op een 'Richtingswahl' sinds de eenwording van Duitsland. Een paar maanden geleden durfden nog maar weinig mensen te geloven in goede vooruitzichten voor de partij van bondskanselier Helmut Kohl, de CDU. De economische opleving de afgelopen maanden zorgde echter voor een herstel van vertrouwen. De fout van Kohls uitdager Rudolf Scharping was om zijn SPD begin juli akkoord te laten gaan om in de deelstaat Saksen-Anhalt met de Groenen een minderheidscoalitie te vormen met de gedoogsteun van de communistische PDS, de erfgenaam van de voormalige Oost-Duitse SED. Dit geeft een extra argument voor een duidelijke keuze. De keuze voor de kiezer is: kiezen voor een mogelijke coalitie van de centrum-partijen (CDU/CSU) met de liberale FDP of de keuze voor een linkse meerderheid van SPD met steun van de communistische PDS en de Groenen. Toch blijft het tot het laatste moment een nek-aan-nek race. De vraag blijft of de PDS een beslissende betekenis krijgt. Weinig aandacht is tot op dit moment gegeven aan het feit dat de PDS de 5%-regel kan omzeilen door het behalen van drie directe mandaten in het voormalige Oost-Duitsland. Dit houdt in dat drie PDS-kandidaten een absolute meerderheid moeten behalen in een kiesdistrict, waardoor zij automatisch in de Bondsdag komen. Met voldoende steun van de communisten zou een 'Kanzler-wissel' sinds 1982 mogelijk kunnen zijn. "Wer SPD wählt, darf sich hinterher nicht beschweren, wenn Kommunisten in Bonn mitbestimmen", aldus de CDU-verkiezingsfolders. Deze heldere boodschap

wordt nog eens extra ondersteund door een breed verspreide en uitgekiende 'rode sokken-poster': 'Auf in der Zukunft, aber nicht auf roten Socken'.

Vanzelfsprekend heeft de CDU-campagne een heldere inhoudelijke campagneboodschap: economische groei, een sterke D-mark, nieuwe arbeidsplaatsen, rust in de sociale verhoudingen en binnenlandse stabiliteit. Maar vooral de persoon van de bondskanselier wordt in de strijd geworpen. In trefwoorden: 'Kanzler des Aufschwungs' (economische groei); 'Kanzler des Vertrauens' (internationale samenwerking); 'Kanzler für Deutschland'. De CDU-campagne schroomt er niet voor om de persoon van Scharping als 'bleek en onervaren' neer te zetten. De Duitse kiezer krijgt van de CDU een heldere kernboodschap voorgeschoteld: de toekomst van Duitsland is in goede handen met Helmut Kohl. Een pamflet met als titel 'Unser Kanzler' wordt bijvoorbeeld als 'insert' met een oplage van 14 miljoen exemplaren verspreid in de Duitse televisie-programmabladen.

Provinciale Statencampagne

Ondanks het eigenstandige karakter van de Duitse verkiezingen, zijn uit de CDU-campagne zeer zeker een aantal ervaringen te halen voor de aanstaande Provinciale Statenverkiezingen in Nederland. De CDU-campagne houdt de kiezer een duidelijke keuze voor. Inzet daarbij is het gevoerde beleid. Of dat nu op nationaal of regionaal niveau is. Daardoor lijkt in Duitsland een stelsel van twee blokken van partijen te ontstaan. Maar zouden de verkiezingen voor de Provinciale Staten op 8 maart 1995 in ons land ook niet veel meer in het teken komen te staan van voor en tegen paars? Werken aan een moderne provincie, maar met 'paarse' handschoenen aan? De CDU-campagne kiest nadrukkelijk voor een decentrale campagne. De 'Länder' zijn zelf verantwoordelijk voor de in-

vulling van de verkiezingscampagne. Vanuit Bonn wordt een algemeen stramien aangereikt ten behoeve van affiches, folders en andere media-uitingen, waarbinnen een eigen inkleuring kan worden gegeven. De herkenbaarheid van de regio is hierdoor verzekerd, terwijl tegelijkertijd de algemene uitstraling van de Duitse christendemocraten blijft gewaarborgd. Een dergelijke aanpak past bijvoorbeeld ook in de aanbevelingen van de commissie-Gardeniers.

Een ander kenmerkende aanpak is het gebruik van moderne communicatiemiddelen. Naast het gebruik van de elektronische snelweg binnen de partijorganisatie, onder meer ten behoeve van een snelle communicatie met de regionale kandidaten, worden ook PC-diskettes van het verkiezingsprogramma en andere computerspelletjes beschikbaar gesteld. De verspreiding binnen (bedrijfs)computer-netwerken ligt voor de hand.

Tenslotte maakt de CDU nadrukkelijk gebruik van regionale symbolen. De verbondenheid tussen de regio en de 'Bundestagwahlen' wordt hiermee tot uitdrukking gebracht.

"Die CDU sichert den Aufschwung. Wir schaffen neue Arbeitsplätze, soziale Sicherheit und wir erhalten den inneren Frieden. Deutschland braucht eine klare Mehrheit für eine Politik der Mitte." Hoewel vijf in de eerste plaats een christendemocratische partij en geen middenpartij zijn is dit een campagne-boodschap die ook het CDA niet zou misstaan.

Meüs van der Poel

CDU-partijvoorzitter W.M. van der Poel nam op uitnodiging van de Konrad Adenauer Stiftung van 3 tot 7 oktober jongstleden deel aan de CDU-verkiezingscampagne.

(foto Hans Hordijk)

Ook Eerste Kamer is weer hard aan het werk

Het is duidelijk dat er weer veel politieke bedrijvigheid is. Je ziet dat overal, niet alleen in "Den Haag", maar ook in het land. Landelijk hebben we de formatie en de start van het nieuwe kabinet achter de rug, in de provincies begint de verkiezingscampagne zich af te tekenen en in alle gelegingen van ons eigen CDA wordt hard gewerkt aan het herstel.

Aan het Binnenhof is het weer ongewoon druk. Dat merk ik bijvoorbeeld heel goed wanneer ik op dinsdag, de vaste vergaderdag van de senaat mijn auto parkeer in de Plein-garage. Die is dan vrijwel vol en ik ben zelfs een redelijk vroege vogel. Van de parkeergarage wandel ik dan naar de Kamer en passeer het beroemde "Torentje". Het is daarbij wel wennen aan het idee dat daar tegenwoordig een nieuwe chef-Kok de overheidsrecepten schrijft en niet meer minister-president Lubbers, die in jarenlange topactiviteit uitgroeide tot één van de grootste staatsmannen van ons land.

In de Eerste Kamer hebben wij dit seizoen al een paar politieke hoogstandjes van de nieuwe coalitie kunnen meemaken. Aan de orde waren de proefboringen in de Waddenzee. Een heel belangrijk onderwerp, dat door het vorige kabinet heel zorgvuldig was voorbereid. Natuurlijk staat hierbij de zorg voor het milieu centraal. Ook bij onze fractie. Wij waren tevreden met de harde toezegging dat eventuele gaswinning na de proefboringen pas kan na uitgebreide milieu-effectrapportages. Op grond van deze overweging had de CDA-fractie al voor de zomer laten doorschemeren dat het wat ons betreft akkoord was. Het nieuwe kabinet nam de voorstellen over. Nu zaten achter de regeringstafel een D66-minister en een PvdA-collega. De bezwaren tegen het voorstel kwamen nota bene onder meer indringend vanuit de fractie van D66 en vanuit een intern verdeelde PvdA. Wij bleven bij ons positieve oordeel. Dat vonden wij logisch en consistent en dus kwamen de plannen er door met de helft van de nieuwe coalitie-partijen tegen. Spannend is ook de behandeling van het wetsvoorstel over de uitvoeringsorganisaties bij de sociale zekerheid. Ook dit is nog ingediend door het vorige kabinet. Wij waren toen al tegen, omdat wij vinden dat in het kader van de gespreide verantwoordelijkheid werknemers en werkgevers een dominante rol moeten spelen. Dat komt in dit voorstel onvoldoende uit de verf. De VVD-fractie was tot aan de zomer ook duidelijk tegen. Op het moment dat ik dit schrijven is de definitieve stemming nog niet geweest. Toch wijst

alles er reeds op dat de VVD-collega's hun standpunt volledig hebben gewijzigd. Over consistentie in de politiek gesproken!

Het CDA-team in de Eerste Kamer bestaat uit 27 mannen en vrouwen. Het is een hecht team, waarbij sprake is van uitgesproken, positieve collegialiteit. Dat hebben wij bijvoorbeeld heel goed kunnen ervaren tijdens het fractiebezoek aan Den Bosch. In principe maken wij elk jaar een uitstapje. Dit keer was Brabant ons doel. Hoogtepunten vormden de bezoeken aan B&W, aan de provinciale bestuurders en vooral ook aan de Bisschop van Den Bosch. We kregen veel belangrijke informatie, we verstevigden de onderlinge verhoudingen en kwamen met frisse moed terug op het Haagse politieke toneel.

Naast het Haagse toneel zijn wij vanuit de senaat ook, zij het indirect, betrokken bij de campagnes voor de Provinciale Staten. Die worden op 8 maart gekozen en vervolgens kiezen de statenleden 29 mei een nieuwe Eerste Kamer. De provinciale verkiezingen hebben voor ons een dubbele betekenis: de kracht van het bestuur van elke provincie wordt bepaald plus de nieuwe samenstelling van de senaat. Hoe beter de uitslag, des te sterker de positie in de provincies is en - binnen de nationale politiek - in de Eerste Kamer. Het is opvallend om te zien hoe enthousiast in verreweg de meeste provincies de CDA-campagneteams van start zijn gegaan. Bij die campagnes staan de provinciale zaken centraal. De leden van mijn fractie staan klaar om, waar dat maar gevraagd wordt het CDA in de provincies te ondersteunen. In dat kader maak ik in de komende maanden een rondje bezoeken aan de Kamerkringen. Dat blijkt met name voor mij zelf heel nuttig. Ik ervaar namelijk in de praktijk hoe serieus er in het land wordt omgegaan met de discussie over onder meer het rapport-Gardeniers. Die discussie laat vrijwel overal zien dat men met hernieuwd vertrouwen bouwt aan ons CDA.

Van het elan in de provincies leer ik een heleboel.

dr. L.M. van Leeuwen
voorzitter CDA-Eerste Kamerfractie

Kabinet moet meer doen om criminaliteit te bestrijden en te voorkomen

Komende week wordt in de Tweede Kamer de begroting van Justitie behandeld. CD/Actueel sprak met een aantal "mensen uit het veld" over de vraag welke prioriteiten er in de komende periode gesteld moeten worden.

In veel opzichten ademt de begroting van de nieuwe minister van Justitie, Winnie Sorgdrager, nog de geest van het vorige kabinet. Het beleid zoals dat door CDA-minister Hirsch Ballin in gang gezet is, lijkt in hoofdzaak voortgezet te worden. De afgelopen jaren is als onderdeel van de criminaliteitsbestrijding veel aandacht besteed aan de zogenaamde maatschappelijke binding. Door middel van concrete afspraken met gemeenten, bedrijven en maatschappelijke organisaties, zoals scholen en woningbouwverenigingen, werd getracht de bestrijding, maar vooral ook de preventie van criminaliteit een nieuwe impuls te geven. De overlast voor de burgers diende verminderd te worden en het gevoel van veiligheid toe te nemen. Een beleidslijn die in 1992 al door een CDA-werkgroep werd bepleit in het rapport "Naar een veiliger gemeente".

Mevrouw mr. G.M.

Metz, advocaat te Haarlem, oordeelt kritisch over de eerste begroting van de nieuwe minister van Justitie. "Het bevat niets nieuws. Er wordt slechts doorgegaan met wat al in gang gezet was,

zonder dat men een poging doet te leren van de ervaringen die inmiddels zijn opgedaan. Er is de afgelopen jaren veel goed beleid op de rails gezet, maar dat betekent niet dat men vervolgens maar ontspannen achterover kan leunen. Ik ben van mening dat een kabinet met het CDA kritischer zou hebben gekeken naar het eigen beleid dan dit paarse kabinet nu doet. Er wordt in deze begroting geen nieuwe visie, gevormd door recente ervaringen, getoond."

Bestrijding georganiseerde criminaliteit

Een belangrijk onderwerp blijft de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit. In het regeerakkoord is afgesproken dat er

een landelijk rechteerteam zal worden opgericht. Dit team zal voorlopig vooral ondersteunend en aanvullend werkzaam zijn op het terrein van de huidige interregionale rechteerteams (de IRT's). Prof. mr. P.J.P. Tak, hoogleraar inleiding tot de rechtswetenschap aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, vindt dit een goede ontwikkeling. De bestaande IRT's proberen volgens hem allemaal het wiel uit te vinden. Dit is een verspilling van tijd en energie. Voor de bestrijding van de georganiseerde criminaliteit zijn superdeskundigen nodig, die op landelijk niveau de lijnen uitzetten waarbinnen de regionale teams vervolgens aan de slag kunnen.

Minister Hirsch Ballin heeft veel wetgeving op stapel gezet om de georganiseerde criminaliteit beter te kunnen bestrijden. De zogenaamde "Pluk-ze"-wetgeving, be-

onrechtmatig verklaard. Volgens Tak is Nederland op dit moment een vestigingsplaats voor criminele organisaties, juist omdat politie en justitie hier veel minder mogelijkheden hebben dan in de meeste ons omringende landen. "Door middel van onder meer een uitbreiding van de opsporingsbevoegdheden moeten we de georganiseerde criminaliteit laten weten dat Nederland voor hen niet meer het walhalla is."

Jeugdcriminaliteit

"Preventie" was een van de kernbegrippen in het justitiebeleid van de afgelopen jaren. Een speciale doelgroep vormen daarbij de jongeren. De toename van de jeugdcriminaliteit is een zorgwekkend verschijnsel. Recent werd over dit onderwerp een rapport uitgebracht door de commissie-Van Montfrans "Met de neus op de feiten".

Ook in dit rapport wordt gewezen op het belang van de preventie. Niet alleen moet in het onderwijs zelf aandacht besteed worden aan criminaliteit en de gevolgen ervan, ook moeten er afspraken

**Prof. Tak: "De "war against drugs" slokt wereldwijd
ettelijke miljarden guldens op. Geld dat in een bodemloze
put verdwijnt terwijl het probleem uitzichtloos blijft.
Deze manier van drugsbestrijding levert echt niets op."**

doeld om de door misdaad verkregen vermogens te ontnemen, de Wet melding ongebruikelijke transacties zijn in werking getreden. Aanhangig zijn nog voorstellen om de politie meer opsporingsbevoegdheden te geven, bijvoorbeeld het af luisteren van gesprekken met technische hulpmiddelen. Tak is van mening dat deze wetgeving voortvarend afgehandeld moet worden en dat er zelfs goed nagedacht moet worden of niet nog een verdere uitbreiding van de opsporingsbevoegdheden nodig is. Op dit moment experimenteren de rechteerteams te vaak met eigen opsporingsmethoden, waarvan de rechter achteraf moet uitmaken of ze rechtmatig waren. Zo zijn recentelijk nog de "inkijkoperaties"

gemaakt worden met scholen en ouders over spijbelen; als een leerling van school verwijderd wordt moet ervoor gezorgd worden dat hij snel op een andere school terecht kan; de jongeren moeten ingeschakeld worden bij het verwijderen van graffiti en ook op andere manieren geconfronteerd worden met de gevolgen van hun daden. Deze zogenaamde taakstraffen zullen in de toekomst op nog grotere schaal toegepast moeten worden.

Mevrouw Metz is van mening dat op het terrein van de jeugdcriminaliteit veel mooie woorden gesproken worden, maar dat er nog veel te weinig gebeurt. "Het is prima om voortdurend onderzoeken te

De georganiseerde criminaliteit moet harder aangepakt worden.

(foto ANP)

doen en discussie te voeren, maar er zijn onderwerpen waar je gewoon weet: er moet iets gebeuren. De jongeren vormen onze toekomst. Dat is geen loze kreet, maar de keiharde waarheid. Het is wezenlijk dat er meer geld in daadwerkelijke maatregelen gestoken wordt, zoals bijvoorbeeld een goede educatie. Daar zie ik echter in de begroting niet veel van terug." Een extra argument om meer aandacht te besteden aan de jeugdcriminaliteit is volgens haar dat de overlast die dit veroorzaakt iets is waar iedere burger van tijd tot tijd mee geconfronteerd wordt. Het verminderen van deze overlast is iets waar de mensen direct profijt van hebben en wat een veiliger gevoel geeft.

Drugsbeleid

De drugscriminaliteit is een voorbeeld van een terrein waar veel overlast voor de burgers uit voortkomt. Minister Sorgdrager spreekt in de toelichting op haar begroting het voornemen uit om te gaan inventariseren of er nieuwe wegen ingeslagen kunnen worden voor de aanpak van de drugsproblematiek. Mevrouw Metz vindt dat wat vaag, zij heeft hier een duidelijke opvatting over. Volgens haar zou een veel strenger, stricter en duidelijker beleid gevoerd moeten worden. Het recente voorstel uit kringen van het Openbaar Ministerie om alle coffeeshops waar drugs verhandeld worden te sluiten heeft haar instemming. Maar vooral moet alles op alles gezet worden om de harddrugs uit te bannen. Prof. Tak heeft hier een volstrekt andere visie. "De "war against drugs" slokt wereldwijd ettelijke miljarden guldens op. Geld dat in een bodemloze put verdwijnt terwijl het probleem uitzichtloos blijft. Deze manier

van drugsbestrijding levert echt niets op. Het enige gevolg is dat vele drugsverslaafden in mensonwaardige omstandigheden verkeren." Tak acht het wenselijk dat in de komende jaren een discussie gestart wordt over de mogelijkheid om verslaafden, onder toezicht, van overheidswege van drugs te voorzien. Hij acht het onacceptabel dat meisjes op grond van hun behoefte aan drugs feitelijk tot prostitutie gedwongen worden. "De C van het CDA verdraagt zich niet met heroïne prostitutie. De discussie moet binnen de partij ook termijn indringend gevoerd worden."

Asielbeleid

Een belangrijk onderdeel van het justitiële beleid wordt gevormd door het Vreemdelingenbeleid. Het aantal verzoeken om asiel is de laatste 10 jaar enorm toegenomen. In 1983 verzochten 2015 vreemdelingen om toelating in Nederland, in 1992 waren dat er ruim 20.000 en in 1993 meer dan 35.000. Deze toevloed is onder meer het gevolg van het feit dat Duitsland zijn wetgeving heeft aangescherpt. Ook in Nederland zijn inmiddels wetsvoorstellen aangehangig die tot doel hebben het aantal asielverzoeken in te perken. Uitgaande van zogenaamde veilige landen van herkomst en veilige derde landen zullen een groot aantal asielzoekers bij voorbaat niet ontvankelijk verklaard worden. Prof. mr. B.P. Vermeulen, hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant, erkent dat het grote aantal asielverzoeken een probleem is waar een oplossing voor gevonden moet worden, maar hij plaatst vraagtekens bij de nu gekozen methode van de veilige derde landen. "Wij maken ons dan wel erg afhankelijk van het beleid zoals dat door de

ons omringende landen wordt gevoerd. Op dit moment is het bijvoorbeeld zo dat Zaïre door Duitsland als een veilig land wordt beschouwd, terwijl we in Nederland veel voorzigtiger met asielverzoeken van Zaïrezen omspringen. Op grond van de veilige derde-landennorm zal in de toekomst een Zaïrees, die via Duitsland ons land binnenkomt per definitie uitgewezen moeten worden."

De verantwoordelijkheid voor de opvang van asielzoekers lag tot nu toe bij het (voormalige) ministerie van WVC. Het kabinet heeft echter besloten om de opvang naar het ministerie van Justitie over de hevelen om zo de keten "instroom asielzoeker-besluitvorming-uitstroom" efficiënter te maken. Prof. Vermeulen vindt dit een goede maatregel omdat er in het verleden regelmatig afstemmingsproblemen waren tussen de beide departementen. Hij meent echter dat een nog veel groter probleem bestaat in de coördinatie tussen het ministerie van Justitie en van Binnenlandse Zaken. Het laatstgenoemde departement is verantwoordelijk voor de asielzoekers vanaf het moment dat zij een verblijfsstatus hebben verkregen. Voor het verkrijgen van daadwerkelijke medewerking van Binnenlandse Zaken wordt nog geen oplossing geboden. Het zinnetje in de memorie van toelichting dat het kabinet erop vertrouwt "dat met deze maatregelen het asioldossier een nieuwe impuls heeft gekregen" doet volgens hem wel erg mager aan.

Allochtone jongeren

Nederland is een multi-culturele samenleving. Dit heeft vele positieve effecten, maar het brengt ook problemen mee. Niet in alle culturen bestaan dezelfde opvattingen over recht en onrecht. De toename van de geweldscriminaliteit in de laatste jaren valt gedeeltelijk te verklaren uit het feit dat in sommige andere samenlevingen geweld meer dan in Nederland tot de dagelijkse realiteit behoort. Zo komen er relatief veel allochtone jongeren in aanraking met justitie. Prof. Tak acht het dringend noodzakelijk dat onderzocht wordt hoe hier het beste tegen valt op te treden. "Het bestaande instrumentarium van straffen en maatregelen blijkt namelijk niet toereikend. Sociaal-psychologen en cultureel antropologen zouden moeten rapporteren op welke wijze het meest effectief aan buitenlandse jongeren de vaardigheden bijgebracht zouden kunnen worden om zich op legale wijze in de Nederlandse samenleving te kunnen handhaven."

Jan van Schagen

Een eigen VN-brigade: een ondoordachte suggestie

De ophef in de pers over de suggestie van minister Van Mierlo tijdens de Algemene Vergadering van de VN om te komen tot de oprichting van een eigen VN-brigade is verwonderlijk. De indruk wordt gevestigd dat het om iets nieuws gaat. De werkelijkheid is dat over dit onderwerp met regelmaat is gesproken. Omdat de gedachte weinig realiteitsgehalte heeft, was de discussie echter weer snel ten einde. De laatste keer dat er sprake was van eigen VN-eenheden was vorig jaar toen de secretaris-generaal van de VN zijn "Agenda voor de vrede" publiceerde. Daarin werd voor de VN de noodzaak aangegeven te kunnen beschikken over parate eenheden (VN-Standing Force), maar in de discussie hierover in de Kamer bleek dat het in feite om iets anders ging. De bedoeling was een strijdmacht samen te stellen uit parate eenheden die door de verschillende VN-landen zouden worden bewapend, opgeleid en beschikbaar gesteld voor snelle inzet na een beslissing van de Veiligheidsraad (VN-Standby Force).

Nederland heeft, na gesprekken met VN-functionarissen, die de wereld afreizen om voor de VN toezeggingen te krijgen op afroep te kunnen beschikken over een grote variatie aan militaire eenheden, ook hieraan beloofd te zullen meewerken.

Elke crisis is anders en vraagt om een toegesneden oplossing, ook in militaire zin. Het gaat steeds om maatwerk, waarbij rekening gehouden moet worden met de opdracht, de politieke situatie, de geografische omstandigheden en het klimaat. Het in ontwikkeling zijnde systeem van standby-eenheden voldoet daaraan, maar loopt nog niet goed, zoals bleek in Rwanda. Toen, op grond van de reeds ontvangen toezeggingen, de VN om troepen voor Rwanda vroeg, was vrijwel geen van de landen bereid, inderdaad troepen te leveren. Wel toezeggingen tot nu toe, maar nog geen begin van uitvoering. Wilde men de risico's misschien niet nemen?

Positief aan de suggestie van Van Mierlo is dat Nederland opnieuw een politiek signaal heeft afgegeven dat gericht is op de versterking van het VN-optreden in gebieden, waar geweld moet worden voorkomen. Maar daarmee is alles eigenlijk wel gezegd. De waarde van het signaal wordt immers ook bepaald door de inhoud ervan en op de mogelijkheid van uitvoering valt het nodige af te dingen.

De vraag is of de verantwoordelijkheid voor vredeshandhaving kan worden gelegd bij de VN, als de landen zelf niet willen, vooral als de leden van de Veiligheidsraad zelf ook niet meedoen.

Naast die politieke vraag, is er ook de kwestie van de uitvoerbaarheid van het

plan en van de hoge extra kosten. Wat voor soort eenheid is zo'n VN-brigade? Het zal gaan om een infanterie/tankeenheid van ruim 3200 man gevechtstroepen met eigen logistieke ondersteuning. De VN heeft ervaring met de VN-organisatie voor vluchtelingen hulp. Die is opgebouwd uit individuele vakbekwame deelnemers, maar bij een VN-brigade moet dat anders. Een militaire eenheid moet niet alleen worden gerecruteerd, maar ook in teamverband opgeleid en geleid. Het Vreemdelingenlegioen wordt onder leiding van Franse officieren en onder verantwoordelijkheid van de Franse regering en Generale Staf gevormd en ingezet.

De VN heeft echter geen Generale Staf noch trainingsfaciliteiten. Die moeten worden opgezet want zonder een behoorlijk operationeel hoofdkwartier en oefeningen gaat het niet. Regeringen kunnen nog wel, zonder voor hun daden verantwoordelijk te zijn, individuele militairen die zich willen melden voor de VN-brigade, voor een bepaalde periode vrijstellen van dienst. Dan is men in ieder geval opgeleid voor een functie.

Het gevaar dreigt dat de top al snel omvangrijker wordt dan de gevechtseenheid zelf, omdat een brigade een relatief kleine eenheid is tegenover de basisvoorzieningen die opleiding en inzet van troepen vergen. Trouwens in de praktijk zal men veelal toch ook nog moeten terugvallen op de steun van vooral de grote landen. In de huidige situatie is de VN niet in staat om behoorlijk leiding te geven aan de talloze crisisbeheersingsoperaties. Verbetering van die situatie, dat wil zeggen de vergroting van de betrokken staven, heeft eerste prioriteit. Een eigen VN-brigade heeft een vaste samenstelling en is daarom alleen geschikt voor een zeer algemene doelstelling, waardoor steeds aanvullingen noodzakelijk blijven. Weinig flexibiliteit derhalve.

Vervolgens is er nog de vraag hoe een VN-gevechtseenheid, die om te kunnen overleven absoluut afhankelijk is van teamwork en onderling begrip, zover kan komen met zoveel verschillende culturen en talen? De Frans-Duitse brigade leed hier al onder, laat staan een dergelijke VN-eenheid. De huidige VN-gevechtseenheden zijn van dezelfde nationaliteit, uitgerust en opgeleid door het eigen land. Er is geen reden waarom een eigen VN-gevechtseenheid beter in staat is geweld in een bepaald deel van de wereld te voorkomen, dan via de huidige VN-aanpak. Het gaat er niet om wie het bevel voert, maar wat de opdracht is.

Vergroting van de snelheid van inzet van militaire eenheden in VN-verband kan niet worden bereikt door een eigen eenheid, maar door versnelling van de politieke besluitvorming in de VN zelf. En overigens doet zich de vraag voor of de VN ooit beter in staat zal zijn geweld te voorkomen, waar dit vaak al niet mogelijk is in en

door de landen zelf. Over de inzet van de VN-brigade zal alleen de Veiligheidsraad beslissen. Waar nu nog deelnemende landen medeverantwoordelijkheid dragen voor vredesoperaties, zal het optreden van een VN-brigade alleen een zaak van de leden van de Veiligheidsraad zijn. Moet dat zomaar? Nee, zegt ook Van Mierlo, wij zouden dan ook invloed moeten hebben op deze "exclusieve club" via een soort bijraad. "Wij" zijn de troepenleverende landen.

Echter, er zijn geen troepenleverende landen bij een VN-brigade. De mogelijkheid waarover de minister het niet had, is in plaats van te spreken over militaire VN-eenheden die geweld moeten voorkomen, te denken over het opzetten van een parate civiele hulporganisatie voor humanitaire acties, waaronder politietaken als aanvulling op de VN-Vluchtelingenorganisatie.

Samenvattend kan worden gezegd dat de suggestie van minister Van Mierlo vooral een politieke betekenis had die echter sterk is uitgehold, omdat het realiteitsgehalte onvoldoende is. Wat in de Europese Unie nog niet eens van de grond is gekomen, kan al helemaal niet in de VN. Het zou beter zijn geweest aan te dringen op verbetering van de bestaande afspraken en op onderzoek naar de mogelijkheid van een parate civiele hulporganisatie. Volgende keer beter dus.

Ton Frinking

oud-staatssecretaris van Defensie ●

De opiniëpagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Een stap te ver

D66-minister Wijers van Economische Zaken streeft naar ruimere openingstijden van winkels. Op zichzelf is daar niets mis mee. Maatschappelijke ontwikkelingen vergen een flexibelere benadering van deze problematiek. Vandaar ook dat na overigens langdurige discussie in 1993 is besloten tot verruiming van de winkelsluitingswet. Winkeliers die dat wensen mogen hun winkel langer openhouden. Bovendien is het mogelijk op een beperkt aantal zondagen de winkeldeuren open te zetten en voorts zijn de mogelijkheden om een avondwinkel te starten uitgebreid. De politiek heeft dus zeker wel oog voor de veranderende wensen en voorkeuren van de consument.

De discussie die nu weer in alle hevigheid is opgelaaid spits zich toe op een onderdeel van de plannen: openstelling van winkels op zondag. Voor velen is dat een stap te ver. Zij vrezen een ernstige aantasting van het karakter van de zondag die dan in niets meer verschilt van een gewone doordeweekse dag. Dat het CDA het voortouw heeft genomen om de protesten te verwoorden is even logisch als noodzakelijk. Van onze partij mag een principieel geluid worden verwacht. Maar die houding mag niet leiden tot een isolement. Ook buiten het CDA zijn ongetwijfeld bondgenoten te vinden die het aparte karakter van de zondag op prijs stellen.

Extreem rechts wint verkiezingen

Extreem rechts wist afgelopen zondag bij verkiezingen in België en Oostenrijk opnieuw grote aanhang te verwerven. In beide landen wisten partijen met de leuze 'Eigen volk eerst' grote groepen kiezers te overtuigen. Het zoveelste signaal van de aantrekkingskracht van nieuw nationalisme in Europa. Een adequate reactie van de democratische partijen blijft tot nog toe uit. Dat is even verontrustend als de groeiende aanhang voor extreem rechts. De winst voor extreem rechts in België is mede veroorzaakt door de aldaar geldende opkomstplicht. Die is nu dan ook ter discussie gesteld. Daar staat tegenover dat de politiek in België een helder beeld heeft van de politieke opvattingen onder de bevolking. Het signaal is daardoor des te sterker. In ons land is geen opkomstplicht. Daardoor zouden wij ons maar al te gemakkelijk kunnen troosten met de gedachte dat het hier wel meevalt.

Bezuiniging op arbeidsvoorziening

De arbeidsvoorziening staat op dit moment flink in de wind. De regering

heeft het CBA voor 1995 een bezuiniging van 100 miljoen gulden opgelegd, die in daaropvolgende jaren nog eens gevolgd wordt door een bezuiniging van 400 miljoen.

Een paar opmerkingen.

Het CBA, dat bestuurd wordt door de sociale partners en de overheid, heeft er weinig verstandig aan gedaan haar bemiddelingsfunctie voor de zeer moeilijk bemiddelbare, langdurig werklozen enkele maanden geleden ter discussie te stellen. Daarmee bood zij zelf de opening voor de forse bezuinigingen en voor de aanvallen op haar functioneren.

In de tweede plaats hebben ook geluiden vanuit de top van de arbeidsvoorziening dat er best wat lucht in de organisatie zat, in feite de deur voor de aanvallen op haar opengezet. Daarmee leken bovendien geluiden over tekortschietende efficiency en wat al te ruim uitgevallen nieuwe gebouwen en teveel personeel bevestigd.

Tegelijkertijd valt er ook wat te zeggen

voor de stelling van de arbeidsvoorziening dat bezuinigingen op dit moment onbespreekbaar zijn. Nog maar kort geleden hebben de toenamlige ministers Kok en De Vries een convenant met het CBA ondertekend waarin staat dat de overheid zich de komende jaren zou onthouden van bezuinigingen. En prompt gaat een nieuw kabinet met dezelfde Kok als minister-president aan het werk, en het convenant blijkt een waardeloos stuk papier.

De overheid behoort een betrouwbare partner te zijn. Juist voor arbeidsvoorziening die zich immers bezighoudt met de oplossing van de werkloosheid; prioriteit nummer één van dit kabinet.

Het is te hopen dat alle energie die de arbeidsvoorziening de laatste tijd aan de plannen van het kabinet heeft moeten besteden niet ten koste is gegaan van waar het werkelijk om draait: het bemiddelen van (vooral) langdurig werklozen, de mensen die de hulp van de arbeidsbureaus het hardste nodig hebben.

Hoogste onderscheiding voor Lubbers

Oud-premier Lubbers heeft zaterdag 8 oktober jl. uit handen van minister-president Kok het Grootkruis in de Orde van de Nederlandse Leeuw ontvangen. Dit is de hoogste onderscheiding die ons land kent. Lubbers werd voorgedragen voor de onderscheiding vanwege zijn verdiensten voor het land als minister en minister-president in vier kabinetten in de periode 1973-1994. Op de foto feliciteert Ria haar echtgenoot met de onderscheiding. (foto ANP)

De beeldvorming dient te veranderen en d

**"Herkenbaar en slagvaardig." Onder deze titel presenteert dezer dagen de vorig jaar zomer door het par
voorstellen om de betrokkenheid van de leden bij het partij-organisatorische proces te vergroten. D
(slagvaardigheid)," zegt de voorzitter van de commissie mr. Leendert J. Klaassen, lid van het dagelijks**

De commissie begon vorig najaar in alle rust aan de uitvoering van haar opdracht. Veel energie werd geïnvesteerd in het vinden van een antwoord op de vraag wat voor partij het CDA wil zijn. "We deden dat in het besef dat we, ook in het licht van de vergrijzing van ons ledenbestand, ingrijpende stappen moesten voorstellen. Ook stelden we een onderzoek onder de leden van het CDA in."

Het ledenonderzoek leverde de conclusie op dat de CDA-leden het in het algemeen eens zijn met het gedachtengoed van de partij, zoals dat vooral is verwoord in het Program van uitgangspunten. Maar zij vinden ook dat dit gedachtengoed te weinig in de praktische politiek tot uiting komt.

Na de teleurstellende verkiezingsuitslagen van 2 maart en 3 mei werd de druk om met resultaten te komen heviger. De commissie onderhield een goed contact met de commissie-Gardeniers (waarin Klaassen als adviseur zitting had) en besloot met het oog daarop haar werkzaamheden pas na de vakantieperiode af te ronden om de partij de gelegenheid te bieden royaal over het rapport van de commissie-Gardeniers te discussiëren.

Het rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' is nu gereed. Leendert Klaassen was graag bereid het voor CD/Actueel toe te lichten, zij het onder een zeker voorbehoud omdat het partijbestuur er op 14 oktober nog over zou spreken.

Vijf toetsingscriteria

In feite ligt dit nieuwe rapport in het verlengde van dat van de commissie-Gardeniers. Beide rapporten geven aanzetten tot het vernieuwings- en revitaliseringsproces van het CDA.

De commissie-Klaassen heeft vijf toetsingscriteria gehanteerd: christen-democratische herkenbaarheid, betrokkenheid van de leden, partijdemocratie, verscheidenheid (gespreide verantwoordelijkheid, geen centralisme) en eenduidigheid (een heldere politieke regie is van essentieel belang om een consistent beeld van de partij naar buiten toe te presenteren).

Volgens de commissie-Klaassen moet het

CDA zich de komende tijd vanuit zijn uitgangspunten ontwikkelen tot een partij die offensief cultuurkritiek durft te leveren: op te ver doorgevoerd individualisme, op het afschuiven van verantwoordelijkheden, op consumentisme. "Het moet in de partij normaal worden dat mensen worden beoordeeld op hun ideële inbreng, op hun vermogen idealen en praktijk met elkaar in verband te brengen."

Het is noodzakelijk dat het CDA in dialoog durft te blijven met zichzelf en met de samenleving. Onvoldoende inhoudelijke discussie binnen de volle breedte van de partij zorgt voor te weinig tegenwicht tegen verzakelijking en verstarring van de praktische CDA-politiek. De commissie wil een open klimaat trachten te bewerkstelligen.

De commissie-Klaassen doet een groot aantal voorstellen tot structuurverandering. Dat gebeurt aan de hand van een uitgewogen model. Daarbij gaat het om drie 'kringen' (elk met een eigen doelstelling) die elkaar wederzijds versterken. Zij overlappen elkaar gedeeltelijk.

Kring A is die van de strategische thema's, waarin het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA actief is. Kring B is de kring van het politieke platform, waarin het actieve lid op lokaal, provinciaal en landelijk niveau een centrale positie inneemt. En in Kring C zijn de gekozen vertegenwoordigers de belangrijkste deelnemers. Vanuit dit model worden de voorstellen gelanceerd.

Provinciaal niveau

Die betreffen niet zozeer de plaatselijke afdelingen (zo'n zeshonderd), maar des te meer het midden- en landelijk niveau.

"Het midden-niveau (provinciaal vlak) heeft duidelijk versterking nodig", zegt Klaassen. Op dat midden-niveau zijn nu verschillende verbanden actief, denk aan de provinciale afdeling, de regio, de statenkring en de kamerkring. En daarnaast de afdelingen van de CDA-Bestuurdersvereniging, de afdelingen van het CDJA en de provinciale afdelingen van het CDA-Vrouwenberaad. Op dat midden-niveau is meer concentratie en samenhang nodig, aldus Klaassen.

De commissie stelt voor het midden-niveau niet meer te laten bestaan uit de huidige wirwar van organen, maar uit vijftien provinciale afdelingen (overeenkomend met de huidige twaalf provincies plus de drie toekomstige stadsprovincies, rond Amsterdam, Rotterdam en Den Haag). In die vijftien provinciale afdelingen zal de integratie op het midden-niveau moeten plaatshebben, niet alleen van de huidige partijverbanden (zoals kamerkring en statenkring), maar ook van functionele verbanden. Elke provinciale afdeling nieuwe stijl zal beschikken over een provinciale bestuurscommissie binnenlands bestuur en een provinciale bestuurscommissie Vrouwenberaad. Naast deze nieuwe provinciale afdelingen zullen op het midden-niveau alleen de CDJA-afdelingen als losstaande verbanden opereren.

De provinciale afdeling-nieuwe stijl zal een essentiële plaats in de partijstructuur gaan innemen. Zij zal als kerntaken hebben: organisatorisch-intermediaire functie;

Klaassen: "Het midden-niveau (provinciaal vlak) he

structuren moeten doeltreffender werken

bestuur ingestelde commissie "Appel en weerklank II" een reeks ingrijpende voorstellen. "We doen deze besluitvorming dient te veranderen (herkenbaarheid) en de structuren moeten doeltreffender werken" van het CDA en in het dagelijks leven burgemeester van Zuidhorn, in een gesprek met CD/Actueel.

ledenbeleid met oog voor ledenzorg en ledenwerving; scholing en doorstroming van leden en bestuurders.

Doel van deze operatie is vergroting van de inbreng en betrokkenheid van de leden.

Partijcongres en partijraad

Het partijcongres is en blijft volgens de commissie formeel het hoogste orgaan van de partij. Het is verantwoordelijk voor de bewaking van de grondslag (Program van Uitgangspunten) en vaststelling van de statuten en huishoudelijk reglement van de partij.

Het congres wordt een jaarlijkse bijeenkomst die wordt gehouden bij de start van het politieke seizoen: op de zaterdag na Prinsjesdag. "Je zou het een soort toogdag kunnen noemen," zegt Klaassen.

De partijraad moet af van het imago van papierverslinder. Dit college heeft tot taak gezichtsbepalende uitspraken te doen op basis waarvan de koers van de partij wordt bepaald. De raad komt jaarlijks tweemaal

bijeen, in het voor- en najaar. In zijn vergaderingen moeten open politieke discussies plaats hebben, met meer inbreng en invloed van de leden dan in de huidige situatie.

De commissie wil het aantal stemhebbende leden van de partijraad terugbrengen van 250 naar 150 om het proces van democratische besluitvorming en de daadwerkelijke betrokkenheid te bevorderen. De partijraadsleden moeten alle stukken vóór de vergadering compleet in huis hebben. Ook vindt de commissie dat in de toekomst over de amendementen en resoluties en niet meer over de pre-adviezen van het partijbestuur moet worden gestemd.

Partijbestuur

Het partijbestuur zal een grondige gedaantewisseling ondergaan. Het is nu, om de woorden van Klaassen te citeren, "te weinig bestuur en teveel parlement en klankbord." De commissie vindt dat een omvang van ten hoogste 25 stemhebbende partijbestuurders wenselijk is: de voorzitters van de vijftien provinciale afdelingen plus tien anderen, onder wie de leden van het dagelijks bestuur en de voorzitters van de bestuurscommissies.

Ook dat laatste is een novum in het CDA. De commissie denkt aan de volgende bestuurscommissies: buitenland (de huidige commissie buitenland), binnenlands bestuur (het dagelijks bestuur van de CDA-Bestuurdersvereniging), verenigingszaken (inclusief financiën, met de penningmeester als voorzitter) en vrouwenberaad (het dagelijks bestuur van het CDA-Vrouwenberaad). Hieruit blijkt dat (net als op provinciaal niveau) gedacht wordt aan een wijziging van de status van de huidige Bestuurdersvereniging en het Vrouwenberaad, die meer dan nu in de partij-organen worden geïntegreerd. De Bestuurdersvereniging blijft wel voortbestaan.

In tegenstelling tot Bestuurdersvereniging en Vrouwenberaad zal het CDJA wél zijn onafhankelijke positie behouden. Het partijbestuur zal maximaal vijf adviseurs tellen: de voorzitters van de fracties in Eerste en Tweede kamer, de delegatieleider in het Europees Parlement, de direc-

teur van het Wetenschappelijk Instituut en de voorzitter van het CDJA.

Het dagelijks bestuur wordt gekozen uit de leden van het partijbestuur.

Ledenraadpleging

De commissie-Klaassen pleit verder voor de introductie van het instrument van de ledenraadpleging als een extra mogelijkheid om de actieve betrokkenheid van de leden bij de partij te stimuleren. Die ledenraadpleging wordt, als het voorstel wordt aanvaard, toegepast op de verkiezing van de partijvoorzitter en de vaststelling van de eerste 70 kandidaten op de kandidatenlijst voor de Tweede Kamer (inclusief de lijsttrekker).

Elk lid kan aan deze raadpleging meedoen. Men krijgt dan een voorstel van het partijbestuur thuisgestuurd waarover men zijn mening kan geven. "Zo wordt de betrokkenheid van de leden en het gevoel van herkenning met de eigen vertegenwoordigers vergroot en wordt ruimte voor regionale vertegenwoordiging (spreiding) geboden. Meer ruimte voor regionale vertegenwoordiging betekent ook dat de 'verbodsbepalingen' inzake het voeren van voorkeursacties moeten worden afgeschaft," aldus de commissie.

We moeten ons in dit artikel beperken. De commissie-Klaassen heeft getracht een afgewogen en ingrijpend pakket aan de leden van het CDA voor te leggen. Zij is ervan overtuigd dat deze voorstellen kunnen bijdragen aan een gezond CDA.

Evert Mathies

Een uitgebreide samenvatting van het rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' en meer informatie over de procedure van behandeling verschijnt in de CDA Krant van 22 oktober a.s.

'Herkenbaar en slagvaardig' is vanaf eind oktober te bestellen door overmaking van het juiste bedrag op girorekening 396551 ten name van Sdu-DOP Leiden, o.v.v. CDA 01041, herkenbaar en slagvaardig. Het rapport kost f 8,- (incl. portii) en f 5,- (excl. portii).

lijkelijk versterking nodig."

(foto Noordoost)

Eerst vertrouwen, daarna pas verzoening

Eind september vond in een hotel aan de rand van Kijkduin een conferentie plaats die werd georganiseerd door de Eduardo Frei-stichting en het Amerikaanse NDI. Deelnemers waren een twintigtal Noordieren van katholieke en protestantse huize, die vier verschillende politieke partijen vertegenwoordigden. CD/Actueel had een ronde tafelgesprek met vier Noordieren.

Een primeur voor de Nederlandse christen-democratie, twee voormalige strijdende partijen die nu voor het eerst om de tafel zitten in een Haags hotel. De eerste september dit jaar was een historische dag in de Noordierse geschiedenis. De IRA verklaarde plechtig de wapens neer te zullen leggen en de Engelse regering verklaarde zich op die voorwaarde bereid tot praten. Een zeer langdurig conflict binnen de grenzen van de Europese Unie lijkt plotseling toch openingen te bieden voor een oplossing. De situatie dwingt de Noordieren te leren met elkaar om te gaan, elkaars taal te leren, en diepgaand met elkaar te discussiëren. Jan Willem Wiggers, als secretaris van de Eduardo Frei-stichting mede-organisator van de conferentie benadrukt dat de bedoe-

De Eduardo Frei-stichting, de stichting voor internationale solidariteit van het CDA is in 1990 opgericht. Door het organiseren van studieconferenties en scholingsprojecten probeert zij bij te dragen aan het bevorderen en denken over internationale samenwerking, ontwikkelingssamenwerking en mensenrechten binnen de Nederlandse en de internationale christen-democratie. Voorzitter is Norbert Schmelzer, Jan Willem Wiggers is secretaris.

National Democratic Institute for international affairs (NDI) is een Amerikaans instituut dat actief is in alle continenten van de wereld. Het is een non-profit organisatie die door middel van onpartijdige programma's democratische instituties probeert te promoten en te verstevigen. NDI levert gekwalificeerde trainers uit 72 landen en is ook als waarnemer betrokken bij verkiezingen in nieuwe democratieën. Op dit moment steekt zij veel energie in seminars in voormalige Sovjet-republieken en in Afrika.

ling niet expliciet was om over de politieke situatie in hun land te onderhandelen, maar om in verscheidene workshops politieke vaardigheden, en inhoudelijke theoretische kennis op te doen die van belang is als de democratische processen weer genormaliseerd worden. In de workshops werd ingegaan op zeer uiteenlopende zaken als verkiezingscampagnes voeren, kandidaatstellingsprocedures, strategie, partijorganisatie, ledenbeleid, communicatie en perstraining. Inhoudelijk werd met enkele (internationale) deskundigen gediscussieerd over de thema's "vrouwen in de politiek" en "politiek in verdeelde samenlevingen".

Philip Mc Garry is raadslid en voorzitter van de Alliance Partij, een niet-religieuze partij; **Peter Robinson** is wethouder en vice-voorzitter van de protestantse Democratic Unionist Partij (DUP); **Geraldine Leonard** is als katholiek actief in de Sociaal Democratische Labour Partij (SDLP) en **Jeffrey Donaldson** is lid van de protestantse Ulster Unionist Partij (UUP). Het wantrouwen bij de protestantse gemeenschap is nog duidelijk merkbaar. Protestantenvrezen de "verborgen agenda" van de katholieken, die zogenaamd Noord-Ierland zouden willen overleveren aan de Ierse Republiek. Zolang dit wantrouwen nog niet is weggenomen, en de onzekerheid over de constitutionele status blijft bestaan, blijft het moeilijk praten tussen de beide groeperingen.

Veel geleerd

Wat zijn uw indrukken na drie dagen seminars. Kunt u zeggen welke dingen u in het bijzonder als leerzaam heeft ervaren?
Mc Garry: "Je kunt veel leren van de expertise van andere partijen in het buitenland. Heel praktische zaken als het omgaan met de media bijvoorbeeld. Maar daarnaast is het natuurlijk erg waardevol om nu eindelijk eens als landgenoten van verschillende politieke stromingen de dialoog aan te gaan. Daarvoor moesten we eerst wel even een drempel over."

Robinson vult aan: "In deze seminar-situatie hoeven we even niet naar het eigen belang te kijken en kunnen we meer ontspannen nadenken en discussiëren over de politiek. Je krijgt scherp voor ogen wat de zwakheden zijn van je beleid en je partijorganisatie, maar tegelijkertijd zie je dat je zwakheden deelt met andere partijen. We hebben veel dingen geleerd, maar ik ben me er wel van bewust dat Amerikaanse technieken niet altijd zullen werken in de Noordierse politiek. Op één punt hebben wij in Ulster natuurlijk veel expertise. Nergens zijn zoveel verkiezingen gehouden. Ik heb in 12 jaar 16 verkiezingen meegeemaakt."

Mevrouw Leonard wijst op de strategische punten: "Verkiezingen en campagnes moet je jaren vantevoren voorbereiden. Wij moeten meer werken aan onze presentatie; wat is nu eigenlijk onze boodschap. Verder is het voor de organisatie van onze partij belangrijk dat er een jongeren- en een vrouwenorganisatie komt. De participatie van vrouwen bleef tot nu toe beperkt, in verband met het voortdurende geweld. Ik hoop dat er nu meer vrouwen zich in de Noordierse politiek durven te begeven."

Tijd nodig

Over naar de actuele politieke situatie in Noord-Ierland. Hoe ervaren deze politici van verschillende geloofsrichtingen de recente ontwikkelingen in hun vaderland?

Donaldson: "We leven in een politieke overgangssituatie. De situatie van extreme polarisatie heeft meer dan 25 jaar geduurd en dat verander je niet zo snel. Verder kunnen we niet zo snel heenstappen over de etnische zuiveringen die natuurlijk wel degelijk hebben plaatsgevonden in de grensgebieden met de Ierse Republiek."

Leonard: "Er zijn in de periode van de burgeroorlog 3000 doden en 40.000 gewonden gevallen. Dat geeft een sterk angstgevoel onder de bevolking. Het duurt wel even voordat die angst weggenomen is." Dat vindt ook **Mc Garry:** "De psychologische schade die is aangericht is erg groot. De acceptatie tussen bevolkings-

V.l.n.r. Jeffrey Donaldson (Ulster Unionist Party), Peter Robinson (Democratic Unionist Party), Geraldine Leonard (SDLP), Philip Mc Garry (Alliance Party).

(foto Mieke Schlamman)

groepen over en weer heeft echt tijd nodig. Het lijden zal voorlopig nog wel een tijdje voortduren."

Leonard noemt de ingehoude discriminatie in de Noordierse samenleving: "Die gaat erg diep, op het gebied van werk en huisvesting bijvoorbeeld. De structuren moeten nu worden veranderd, maar daarnaast is het een helingsproces tussen mensen. Dat kost tijd, maar je ziet dat langzamerhand de verschillende bevolkingsgroepen elkaar in verenigingsverbanden ontmoeten."

De protestant **Robinson** is sceptisch: "Voordat er echt iets verandert moet voor alles het geweld stoppen. De terreur die we de afgelopen jaren hebben meegemaakt maakt het heel erg moeilijk om het vertrouwen terug te brengen in de samenleving. Zijn protestantse collega **Donaldson** is ook voorzichtig in zijn benadering van het staakt-het-vuren in zijn land. Hij benadrukt dat het vertrouwen onder de bevolking pas kan groeien als de politiek haar rol op zich heeft genomen. De politieke leiders van het land moeten het voortouw nemen. "Dat hebben we ook in het vredesproces in het Midden Oosten gezien, het is in de eerste plaats een taak voor de leiders en hun politieke bewegingen, daarna pas kan het vredesproces onder de gewone burgers groeien. En dan spreken we over het wegnemen van de angst en de spanningen, daarna pas kan ook het gewone dagelijkse leven weer normaal worden. Er moet een gemeenschapsgevoel groeien, eerst in kleinere, later in grotere verbanden."

Mevrouw **Leonard** stemt in met het beoog van haar protestantse gesprekspartners maar is wat hoopvoller. Haar partij staat dan ook het meest positief ten opzichte van de huidige politieke ontwikkelingen. Zij zegt: "Er is al een beweging zichtbaar dat protestanten en katholieken elkaar in verenigingsverbanden ontmoeten.

Daar waar de directe interactie is tussen mensen moet het onderlinge vertrouwen in elkaar groeien. Tot voor kort kon je in de privé-sfeer niet of nauwelijks over politiek praten, omdat dat een factor was die verdeeldheid zaaide. We merken nu dat dat aan het veranderen is. De atmosfeer raakt meer ontspannen, politiek hoeft niet persé meer polarisatie van verhoudingen op te leveren. Mensen waren ook bang geworden om aan politiek te doen. Ik denk dat nu veel Noordierse mensen in deze gewijzigde verhoudingen weer hun waardevolle bijdrage willen leveren aan het bestuur van hun landsdeel."

Verdeelde samenlevingen

In het seminar is ook het thema 'verdeelde samenlevingen' ter sprake geweest. Denk hierbij aan landen als Zuid Afrika waar blank en zwart tot overeenstemming zijn gekomen, in Duitsland zijn oost en west samengegaan en zo zijn er nog meer voorbeelden. Zijn er parallellen te trekken tussen de situatie in Noord Ierland en deze landen?

Mc Garry: "Ik denk het wel. Hoewel de geschiedenis van elk land natuurlijk uniek is, gaat het erom hoe je als bevolkingsgroepen tot elkaar komt. In Zuid Afrika was er de 'Document of Understanding' van de leiders Mandela en De Klerk waarin zij aangaven dat ze elkaar vertrouwden. Dat is een daad stellen vanuit een schijnbaar onoplosbare toestand, je nek uitsteken en een risico durven nemen, maar het vormt ook de basis voor onderhandelingen. Als de politieke leiders geen vertrouwen hebben in elkaar, hoef je niet aan onderhandelingen te beginnen. Men zal dan ook nooit compromissen sluiten."

Robinson is fel op dit punt: "Zolang het geweld van de IRA nog niet ophoudt, voelt men zich niet veilig in dit land. Dan is het staakt-het-vuren slechts cosmetisch. Er

moet dan ook eerst vertrouwen komen voordat ik over verzoening tussen bevolkingsgroepen wil praten."

Ook de katholieke gesprekspartners hebben nog moeite met het begrip 'verzoening'.

Leonard zegt: "We moeten af van die houding van 'wij' - en 'zij'. Maar daarvoor is het nodig dat de discriminatie wordt weggenomen. Het moet weer mogelijk zijn om je eigen identiteit te beleven binnen je eigen organisaties."

Hoe moet het nu verder met Noord Ierland. Bent u optimistisch over de toekomst?

Robinson: "Ik voel me als Noordiers politicus niet gebonden door de Anglo-Ierse Overeenkomst die over onze hoofden heen in Londen is gesloten tussen twee regeringsleiders. Die regeringen mogen dan misschien overeenstemming hebben bereikt, nota bene met de bemoeienis van de Verenigde Staten, maar wij als politieke partijen zijn nog niet zover. We hebben niet mee mogen praten over de basisprincipes van zo'n akkoord. Dat gebeurde allemaal achter gesloten deuren." **Leonard** is ietwat optimistischer: "Datgene wat in 25 jaren aan onrecht is gebeurd, is niet zomaar even te herstellen. Maar er is nu een atmosfeer waarin werkelijk dingen kunnen veranderen. Wanneer we na deze conferentie weer terugkeren in Belfast moeten we een platform zien te vinden om in elk geval met elkaar in gesprek te blijven en om als Noordieren mee te kunnen praten over de toestand van ons land."

Eiko Smid

Addertjes

- * *Lubbers heeft een Grootkruis (na)gekregen.*
- * *Een nieuwe winkelsluitingswet? Dat doet de deur dicht!*
- * *Het is toch een doorbraak in het denken over Openheid dat kabinetsleden via de krant tegelijk met de overige burgers worden geïnformeerd over het nieuwe buitenlandse beleid.*
- * *Grote creaties danken we meestal aan enkelingen; Een grote staatsschuld creëren, kunnen we met z'n allen.*
- * *Samenvoeging van gemeenten verdeelt mensen.*

Herijking: een modegril?

Bij het lezen van de regeringsverklaring valt één woord mij gelijk op, namelijk het woord 'herijking'. Het beleid op het terrein van Ontwikkelingssamenwerking wordt samen met dat van Buitenlandse Zaken en Defensie aan een herijkingsope- ratie onderworpen. Wat er dus precies op die terreinen gaat gebeuren is onduidelijk. Ook in de begroting van Buitenlandse Zaken is het woord wederom terug te vin- den. Beslissingen worden hiermee volgens mij alleen vooruit geschoven. En de vraag komt bovendien: Kunnen wij het wel maken om beslissingen op bovenge- noemde terreinen maar voor ons uit te schuiven?

Het is nu vijf jaar geleden dat de Berlijnse muur is gevallen. Onlangs vond ook de jaarlijkse viering van de hereniging van de twee Duitslanden plaats. De wereld is ver- anderd door het verdwijnen van de Koude Oorlog. Maar het Nederlandse buiten- landse beleid blijft achter de feiten aanlo- pen. Keer op keer worden we geconfron- teerd met extra uitgaven in het kader van vredesoperaties in landen waar we ons tot voor kort niet mee bemoeiden. Telkens is dan de vraag: hoeveel wordt betaald door Defensie en hoeveel door Ontwikkelings- samenwerking?

Het Paarse kabinet wil hier blijkbaar op dit moment nog steeds geen beslissingen over nemen. De veranderingen gaan voor Ne- derland te snel en we blijven maar achter de feiten aanhobbelen. Wanneer zal hier dan toch eens verandering in komen? Er moet een passende aanpak komen voor de problemen in de nieuwe wereld waarin

wij leven. Mensen die onze hulp dringend nodig hebben en in het verleden op ons konden rekenen, moeten ook de zekerheid hebben dit in de toekomst te kunnen doen. Tegelijkertijd zijn er ook landen die in het verleden hun eigen boontjes dopten, maar die dit niet langer alleen kunnen. Ook deze mensen kunnen wij niet in de kou laten staan.

Het kabinet-Kok maakt met zijn herij- kingsoperatie weinig indruk op mij. Herij- king: is dit soms een nieuw woord voor het uitstellen van moeilijke beslissingen? Je zou toch denken dat vijf jaar nadenken over de veranderingen in de wereld nu toch wel genoeg is geweest?

Diana Kooi

Studenten met een handicap en de OV-Studentenkaart

Het CDJA vindt dat ook studenten met een handicap een beroep moeten kun- nen doen op de Hardheidsclausule OV-stu- dentenkaart.

Tijdens een ontmoeting met jongeren met een handicap aan de vooravond van de Tweede Kamerverkiezingen werd ik er op gewezen dat veel van hen niet of nauwe- lijks hun OV-studentenkaart kunnen ge- bruiken. Dit terwijl zij toch het volle pond ervoor moeten betalen. Dat zorgt voor een stuk financiële ongelijkheid, vooral ook omdat deze jongeren al vaak hogere ver- voerskosten hebben dan validen. Ik heb aan de jongeren toegezegd dit probleem

nadrukkelijk onder de aandacht van ons bestuur en de betrokken politici te zullen brengen.

De OV-studentenkaart vormt een vast on- derdeel van het studiefinancieringssysteem in Nederland. Kiezen tussen wel of geen kaart is in principe niet mogelijk. Voor ie- dereen wordt maandelijks een vast bedrag op de beurs ingehouden.

Een uitzondering wordt gemaakt voor stu- denten die in het buitenland studeren. Omdat zij geen gebruik kunnen maken van de OV-studentenkaart, krijgen zij de volle- dige basisbeurs uitgekeerd, dus inclusief het bedrag voor de OV-studentenkaart. Daarvoor doen zij een beroep op de Hard- heidsclausule OV-studentenkaart. Binnen Nederland kunnen slechts twee zeer be- perkte groepen studenten ook een beroep op deze hardheidsclausule doen. Studenten met een handicap, die geen gebruik kun- nen maken van het openbaar vervoer, be- horen hier niet toe. Zij moeten maandelijks betalen voor een OV-studentenkaart die zij niet (geheel) kunnen gebruiken. Tegelij- kertijd moeten zij, mede door de bezuini- gingen in het kader van de Wet Voorzie- ningen Gehandicapten (WVG), soms vrij hoge kosten maken voor hun vervoer.

Daarnaast worden ook andere kosten voor mensen met een handicap steeds minder vergoed. Dichter bij hun onderwijsinstel- ling gaan wonen, waartoe andere studenten wel in staat zijn, is vaak onmogelijk. Studenten met een handicap moeten net als bijvoorbeeld de in het buitenland studeren- den een aanspraak op de Hardheidsclau- sule OV-studentenkaart kunnen maken. Een alternatief zou eventueel kunnen zijn dat de inkomensderving, als gevolg van het niet kunnen gebruiken van de OV-stu- dentenkaart, wordt gedekt via het vergoe- dingsstelsel binnen de WVG. Zo nodig zou de WVG daartoe moeten worden aan- gepast. In ieder geval moet de financiële ongelijkheid tussen studenten met een han- dicap en hun valide collega's worden op- geheven.

Wij vinden dat vanuit het oogpunt van ge- rechtigheid groepen in achterstandsposities actief moeten worden ondersteund om in hun positie verandering te brengen, en dat iedereen een gelijke kans geboden moet worden om zich te ontplooien door middel van onderwijs. Dit geldt zeker ook voor studenten met een handicap.

Gerben Horst

coördinator CDJA-werkgroep
Onderwijs

Horzel

Het CDA gaat een bijzonder interessante periode tegemoet. Het paarse kabinet probeert met alle macht een imago op te bouwen van spannende en uitdagende be- leidsmakers. Zo heeft minister Jorritsma het voormalige beleid ten aanzien van de carpoolstrook radicaal veranderd en het 62 miljoen kostende weggetje ook voor so- lorijders opengesteld. Voorwaar, echt paars elan. Natuurlijk is die maatregel wel een beetje sneu voor het CDA. Maij-Weggen had toch zo hard gevochten voor haar troe- telproject. Een beetje zielig is het wel. Een ander voorstel van het kabinet geeft hoop op structurele verandering. Minister Ritzen heeft een aantal opties voor het vormge- ven van de tempobeurs voor studenten bedacht. Hij onderzoekt maar liefst vijf ma- nieren om die kinders aan het werk te krijgen. De minister introduceert een jaarpun- tenmodel, een periodiepuntenmodel, een diplomamodel, een relatiefmodel en tot slot een normatiefmodel. Volgens mij moet het CDA bij andere fracties vooral niet aandringen om voor een model te kiezen. Ik hoop dat het CDA kiest voor een zeer genuanceerde benadering, geënt op het idee dat iedere student uniek is en zijn eigen verantwoordelijkheid voor zijn studie wil accepteren. Een temposysteem op maat dus. Bied daarom alle vijf de tempovarianten maar aan, overeenkomstig het systeem met de OV-studentenkaart. Iedere student kan dan een pakket van modellen samen- stellen. Het ene jaar een normatiefmodel, het volgende jaar het jaarpuntenmodel. Maatwerk wordt het parool.

Het CDA moet de minister dankbaar zijn voor het entameren van deze Brede Maat- schappelijke Discussie. Het paarse elan begint te stralen.

Gerben Karsenberg

Kind van de rekening

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. In het paarse woordenboek komt, zie de regeringsverklaring, dat gezegde niet voor. Kindervreugd is sinds de zomer van 1994 een teken van welstand.

Traditioneel en per definitie is het CDA een kindvriendelijke partij. Kinderen neem je niet, ze zijn een geschenk van God. Van ouders wordt terecht verwacht dat ze hun verantwoordelijkheid nemen, maar de overheid heeft eveneens een eigen verantwoordelijkheid voor alle burgers, ook met het oog op de toekomst. Gerechtigheid vergt ten principale een versterkte positie van alle kinderen, inkomens- en welstandsafhankelijk.

Kinderbijslag is in de visie van het CDA-Vrouwenberaad een tegemoetkoming in de kosten van kinderen, op basis van solidariteit. Kinderbijslag bevordert dat kinderen maatschappelijk een gelijkwaardig uitgangspunt krijgen. Daarom heeft het Vrouwenberaad in 1993 de voorkeur uitgesproken voor een degressief stelsel: een stelsel waarin de bedragen afnemen in plaats van toenemen. Een degressief stelsel doet recht aan de realiteit, waarin het eerste kind de hoogste kosten met zich meebrengt. Dit betekent een verhoging van de kinderbijslag voor het eerste kind en een trapsgewijze afbouw voor de volgende kinderen.

Een ander argument voor een degressief stelsel is onze solidariteit met alleenstaande vrouwen met kinderen. Een forse verhoging van de kinderbijslag voor het eerste kind voorkomt dat de zwaksten in de samenleving de dupe worden van onvermijdelijke bezuinigingen. Dat spoort ook met het draagkrachtprincipe van het CDA. Tijdens het Tweede Kamerdebat over het

regeerakkoord van het kabinet-Kok stond CDA-fractievoorzitter Heerma terecht stil bij het voornemen van het kabinet op de kinderbijslag te bezuinigen. Heerma achtte deze bezuiniging buitensporig vanwege de ingreep in de Algemene Kinderbijslagwet (AKW) op zich en vanwege het onevenredig grote bezuinigingsaandeel van de kinderbijslag in de totale besparingsopbrengst van de sociale zekerheid. Het "onaanvaardbaar" viel, een motie werd ingediend. Het kabinet-Kok treft huishoudens met kinderen onevenredig. In lijn met het CDA-verkiezingsprogramma stelde Heerma, dat herijking van de kinderbijslag aanvaardbaar is. Maar een zo buitensporige bezuiniging is, zelfs in het licht van de huidige sociaal-economische situatie, onaanvaardbaar voor de CDA-fractie. In de optiek van het CDA-Vrouwenberaad zijn de nu op tafel liggende regeringsplannen rigoureuus en desastreus. Het kabinet-Kok is openlijk kindonvriendelijk. Dat is kennelijk een paars kenmerk. De tweedeling in Nederland ligt op de loer. En de kinderen? Die weten het nu zeker. Zij zijn het kind van de rekening.

Marjolijn Groot

Winst en verlies in 'Cairo'

Nu de grote VN-conferentie over Bevolking en Ontwikkeling in Cairo is afgelopen wordt van vele kanten de balans over de behaalde resultaten opgemaakt. Daarbij worden verschillende standpunten ingenomen. Voor sommigen is het resultaat teleurstellend, voor anderen er is heel veel bereikt. Zoals meestal ligt de waarheid waarschijnlijk ergens in het midden.

Voor alles echter overheerst de vreugde over de ruimte die het uiteindelijke slotdocument laat voor verdere invulling in de komende tien jaar. Winst werd vooral bereikt op de terreinen van de verbetering van de positie van de vrouw en haar autonomie bij zaken als vruchtbaarheid en reproductieve gezondheidszorg, alsmede op het terrein van de versterking van haar sociaal-economische positie.

Terwijl in de pers hoofdzakelijk aandacht werd besteed aan de discussies, die 'Cairo' overschaduwde hebben (abortus en seksuele rechten) is onderbelicht dat in Cairo voor het eerst de directe relatie tussen bevolkingsbeleid en duurzame ontwikkeling werd erkend. Bij voorgaande bevolkingsconferenties werd de koppeling tussen de bevolkingsproblemen en de problematiek van ontwikkeling en armoedebestrijding niet gelegd. Nu werd een hoofdstuk, waarin op deze relatie wordt ingegaan, zonder veel discussie aangenomen. Maar opnieuw wordt hierbij eigenlijk alleen naar de ontwikkelingen in het arme deel van de wereld gekeken zonder daarbij ook de leefwijze in het Westen, het rijke deel van de wereld, in de discussie te betrekken. Productie- en consumptiepatronen hier maken evenzeer deel uit van de problemen. Duurzame ontwikkeling kan niet tot stand komen zonder ook onze leefwijze hier onderwerp van verandering te maken. Het Westen wist zich op dit terrein zorgvuldig buiten schot te houden.

In een na 'Cairo' verschenen Signaal gaat het Vrouwenberaad in op de relatie tussen bevolkingsbeleid en ontwikkelingsbeleid. Zij werkt daarin verder uit, wat in hoofdstuk V van de recente discussienota Duurzame Ontwikkeling (het nieuwe jaarthema!) geschreven werd: bevolkingsbeleid moet! Het standpunt van het Vrouwenberaad sluit aan bij hetgeen de internationale vrouwenlobby als resultaat uit 'Cairo' geslept heeft: bij bevolkingsbeleid geen dwang van bovenaf, maar vrije keuze als uitgangspunt, vanuit een versterking van de positie van de vrouw in het sociaal-economische leven. Het slotdocument van 'Cairo' laat ook verliespunten zien, zoals de erkenning van andere samenlevingsvormen dan het huwelijk, en de erkenning van seksuele rechten. Toch overheersen de winstpunten. Daarbij moeten wij ons realiseren dat we er nog lang niet zijn. Misschien kan in Peking over een jaar een volgende stap in de goede richting gezet worden. Intussen is de agenda voor de komende tien jaar zeer gevuld: we zullen met elkaar hard aan het werk moeten, om de kansen die 'Cairo' biedt te grijpen en niet over tien jaar weer terug te moeten vallen op afgedwongen bevolkingsbeleid.

Drs. Ted L.E. Strop-von Meijenfeldt
coördinator Sectie Buitenland CDA-Vrouwenberaad

Kinderen zijn onder het kabinet-Kok het kind van de rekening.

(foto Dijkstra BV)

Arrest-Chabot

Vincent van der Burg heeft zich de afgelopen tijd gebogen over het arrest-Chabot (hulp bij zelfdoding) en de daarop volgende uitspraken van minister Sorgdrager van Justitie over het vervolgingsbeleid in dergelijke zaken. Hij heeft het kabinet een aantal indringende vragen gesteld. De essentie van zijn vragen is: waar ligt de grens bij euthanasie en hulp bij zelfdoding als het gaat om iemand die niet in terminale toestand van een ziekte verkeert maar wegens psychisch lijden het leven wil beëindigen.

De Hoge Raad oordeelde in juni dit jaar dat psychiater Chabot die een vrouw hulp bij zelfdoding heeft gegeven, niet volgens de regels een tweede medicus had geraadpleegd. De Hoge Raad stelde dat een arts zich op een noodtoestand kan beroepen als een patiënt psychisch uitzichtloos en ondraaglijk lijdt. De oorzaak van het lijden en de vraag of de patiënt al dan niet in een stervensfase verkeert, doen volgens de Raad niet terzake.

Naar aanleiding van dit arrest kondigde Sorgdrager bij haar aantreden aan dat het vervolgingsbeleid aangepast wordt en dat de lopende vervolging tegen elf artsen stopgezet wordt. De minister stelde dat interpretatie van het arrest geen politieke kwestie is.

Van der Burg vindt dat het accepteren van de verruiming van de criteria van de Hoge Raad wel degelijk een politieke beslissing is. Hij vraagt of er een ontwikkeling in gang is gezet waarbij de uitzondering de regel dreigt te verslinden en er steeds weer een grensverlegging optreedt. "Ontloopt en verschuift de wetgever zo in de visie van de regering niet haar specifieke eigen verantwoordelijkheid door zich achter de rechter te verschuilen", aldus Van der Burg.

Hij wil weten of de regering zich een grens heeft gesteld tot waar zij het mogelijk acht in het vervolgingsbeleid in dergelijke zaken de jurisprudentie te volgen en of zij die grens kan aangeven. "Kan de regering

aantonen dat de norm - euthanasie blijft strafbaar tenzij - , die recent door de Kamer is herbevestigd, thans nog niet tot een dode letter is verworpen".

Van der Burg stelt - verwijzend naar medische opvattingen - dat het een nauwelijks te beantwoorden vraag is of het doodsverlangen en de diepte van het lijden van een niet-terminale patiënt voortkwamen uit of deel uitmaakten van zijn depressie. Zelfdoding is vaak onderdeel van psychische stoornissen waardoor het de vraag is of er sprake kan zijn van een vrije wilbepaling. Van der Burg wil van het kabinet weten waar het omslagpunt ligt: waar gaat het ziekelijk doodsverlangen over in een weloverwogen en vrije keuze om uit het leven te stappen. En wanneer is er sprake van uitzichtloos lijden.

Hij vraagt zich verder af welke gevolgen het voorgenomen - gewijzigde - vervolgingsbeleid heeft voor de gevallen waarin sprake is van levensbeëindigend handelen bij defect geboren, comateuze patiënten en demente bejaarden. Is de regering nog steeds van mening dat de rechtspositie van wilsonbekwamen zoals pasgeborenen, dementen en verstandelijk gehandicapten onder alle omstandigheden verzekerd moet blijven, vraagt de CDA'er. Hij wil van het kabinet horen hoe zij in het licht van het voorgestane vervolgingsbeleid daaraan daadwerkelijk gestalte wil geven. ●

Bewindslieden spreken elkaar tegen

Ad Lansink heeft het vragenuurtje in de Kamer gebruikt om vragen te stellen aan minister Ritzen van Onderwijs over de binnen een week tijd uitgesproken verschillen van opvatting tussen de eindverantwoordelijke Ritzen en zijn staatssecretaris Netelembos. Ritzen verklaarde recent dat hij de zogenoemde selectie aan de poort voor de toekomst niet uitsluit. Netelembos zei er juist niet voor te voelen om kandidaten voor het hoger onderwijs

vooraf een toelatingsexamen te laten doen. Lansink vindt discussie mooi maar bewindslieden die elkaar publiekelijk tegen spreken dragen volgens hem niet bij aan heldere beleidsvoorbereiding. "Hoe denken de bewindslieden de geloofwaardigheid te dienen en op welke wijze draagt de minister zorg voor eenheid van het beleid", vroeg Lansink. Hij vindt dat de Kamer recht heeft op weloverwogen voorstellen, zeker nu de teugels van het regeerakkoord worden gevierd. Hij wil weten wanneer de Kamer serieuze, politiek gedragen voorstellen kan verwachten. ●

Winkelsluitingswet

We hebben achttien jaar gediscussieerd over de Winkelsluitingswet. Onder minister Andriessen is de wet dan uiteindelijk vernieuwd en aangepast aan de hedendaagse tijd. In die nieuwe Winkelsluitingswet worden ondernemers veel extra mogelijkheden geboden de winkels langer open te stellen voor extra koopavonden of vanwege bijzondere festiviteiten. Ook openstelling op zondag is verruimd van vier naar acht zondagen per jaar. Daarbovenop lopen er nog in een aantal gemeenten experimenten met andere vormen van openingstijden, ook op zondagen. Die experimenten zijn nog niet eens aan evaluatie toe." Dat zegt het CDA-Tweede Kamerlid Ries Smits. Hij vindt het dan ook absoluut niet nodig dat minister Wijers nog meer wil.

Wijers wil de huidige 55 uur openstelling naar 75 brengen en gemeenten de bevoegdheid geven winkels open te laten zijn op zondag. Smits heeft zich tegen de plannen van Wijers uitgesproken. Dit niet alleen op grond van de Zondagswet, uit religieus oogpunt. "Mijn fractie wil er voor zorgen dat in Nederland de distributiestructuur (bakker, slager en kruidenier in de nabijheid) gehandhaafd blijft. De voorstellen leiden er niet toe dat er meer gekocht wordt maar dat er een verschuiving plaatsvindt van kleine ondernemers om de hoek naar het filiaal en grootwinkelbedrijf. De kleine zelfstandige zal eerder de kans lopen het loodje te leggen omdat zijn winstmarges veel kleiner zijn".

Nog verdere verruiming van openstelling zal voor het filiaal en grootwinkelbedrijf geen probleem zijn omdat daar CAO-afspraken gelden. Een werknemer zal daar nooit langer dan 37 of 40 uur per week werken en maximaal 8 uur per dag. Voor zelfstandigen ligt dat anders. "Voor kleine zelfstandigen die hun zaak vaak samen met hun vrouw drijven is een openstelling van 75 uur uit sociaal oogpunt niet aanvaardbaar. Zij hebben ook geen keus. Doen zij niet mee aan ruimere openstelling dan zullen zij de concurrentie zeker niet aan kunnen. Voor zelfstandigen geldt de Arbeids-tijdenwet niet. Hun bescherming zit hem in de Winkelsluitingswet", zegt Smits.

Nieuw CDA-fractiebestuur gekozen

De CDA-Tweede Kamerfractie heeft op dinsdag 11 oktober jl. voor deze parlementaire periode haar fractiebestuur gekozen.

Op voorstel van de fractievoorzitter zijn de volgende leden in het nieuwe fractiebestuur gekozen: drs. F.L.A.J. Wolters (vice-voorzitter), mw. A. Doelman-Pel (secretaris en penningmeester), drs. M. Smits (lid), mw. mr. Y.M.C.T. van Rooy (lid) en mw. drs. L.H.J.M. Dankers (lid).

Met dit fractiebestuur heeft de CDA-fractie gekozen voor zowel continuïteit als vernieuwing. Bij de verkiezing van deze leden van het fractiebestuur wordt ook inhoud gegeven aan verbreding van taken over de 34 fractieleiden (ook wel anticumulatie genoemd) waartoe bij herziening van het fractiereglement is gekozen. Dit betekent dat de functies van voorzitter van een fractiecommissie, voorzitter van een Vaste Kamercommissie en lid van het fractiebestuur niet gecombineerd worden in één persoon. Het fractiebestuur bereidt besluitvorming van de fractie voor en is verantwoordelijk voor het functioneren van de fractie-organisatie.

Veruiming openstelling gunstig voor grootwinkelbedrijf.

(foto Hans Hordijk)

Smits vindt dat Wijers te ver doorschiet. "Hij laat onvoldoende ruimte voor een gewoon gezinsleven en om deel te nemen aan het maatschappelijk leven zoals hobby- en sportclubs, avondstudies en het bezoeken van vergaderingen." De zondag noemt Smits specifiek een dag voor gezins- en familielevens en om op deel te nemen aan allerlei maatschappelijke activiteiten zoals religieuze activiteiten. "Laten we die zondag laten zoals die is. Als je kijkt naar andere landen dan hebben die soms wel een ander winkelsluitingsregime maar dat sluit dan ook aan bij de specifieke cultuur van dat land. Neem bijvoorbeeld de Latijnse landen waar tussen 12 en 15 uur siësta wordt gehouden, belangrijke uren voor het gezinsleven daar. Of Zweden, bekend om de vooruitstrevendheid. Daar zijn weliswaar geen sluitingstijden voorgeschreven maar de middenstanders hebben er grotendeels vastgehouden aan het oude patroon, dus zondags dicht." Het CDA-Tweede Kamerlid wijst er op dat openstelling van de detailhandel op zondag meer mobiliteit oproept met alle gevolgen vandiens voor het milieu en voor de veiligheid. Er zal meer beveiliging nodig zijn, een verhoogde attentie van de brandweer, meer activiteit van de gemeentereiniging. Kortom meer inzet om het proces draaiend

te houden terwijl de ondernemer niet echt meer omzet. "Linksom of rechtsom zullen de hogere kosten die openstelling op zondag met zich brengt betaald moeten worden. De consument krijgt de rekening gepresenteerd. Via de prijzen en of via de belastingen." Smits verwacht dat vanuit de samenleving forse tegenstand komt tegen Wijers plannen. In het verleden is gebleken dat het onderwerp breed leeft. Smits merkte dat nog eens na zijn optreden in het discussieprogramma het Capitool dat aan het onderwerp was gewijd. "Ik heb heel wat reacties gekregen. Het is een onderwerp waar iedereen zich iets bij kan voorstellen en een mening vormt. Ik hoop dat Wijers luistert."

Veronica uit publiek bestel

Ze maken gebruik van de mogelijkheden die de Mediawet biedt. Een positief punt is dat de meest tot commercie neigende omroep uit het publieke bestel stapt. In zekere zin is dit dus een zuivering van dat bestel. Om de zoveel tijd maakte de omroep aanstalte om weg te gaan. Nu is het dan zover." CDA-Kamerlid Marten

Beinema reageert nogal laconiek op het besluit van de Verenigingsraad van Veronica dat het publieke bestel verlaten zal worden. Veronica begint met productie-maatschappij Endemol vanaf 1 september 1995 een commerciële omroep. Beinema denkt wel dat het vertrek van Veronica een financiële aderlating voor de andere omroepen betekent. "De reclameinkomsten zullen door het vertrek tenminste tijdelijk afnemen. Er worden natuurlijk kijkers of beter gezegd kijktijd meegenomen en niet alleen ten koste van RTL maar ook van de publieke zenders." Een meer definitief oordeel zegt Beinema trouwens pas te kunnen geven als duidelijk is hoe de onderhandelingen van de NOS met Veronica en Endemol uitpakken. Die onderhandelingen gaan over het delen van sportrechten, de garantie-afname door de NOS van producties van Endemol en het leveren van programmagegevens van de NOS aan de nieuwe commerciële omroep. Beinema vindt dat die garantie-afname niet op een al te hoog bedrag moet uitkomen. "De verschillende omroepen nemen nu al veel af van Endemol maar er moet wel ruimte overblijven om ook van andere producenten af te nemen. Endemol moet geen monopoliepositie krijgen. Verder geldt hier dat je als opdrachtgever natuurlijk moet zorgen een flinke vinger in de tot stand te brengen productie te hebben en te houden". Het gezamenlijk optrekken bij de sportrechten vindt Beinema niet onverstandig. "Die sportrechten worden steeds duurder. Zakelijk gezien is het dan niet slecht om die met meer partners te kopen." Zorgen heeft Beinema nu al wel over het aan Veronica meegeven van het recht de gegevens van de publieke programma's te publiceren. "Veronica zal daar flink voor moeten betalen en daar vaart de publieke omroep natuurlijk wel bij, maar ik vrees toch dat er een precedent wordt geschapen. Als je de gegevens aan Veronica geeft dan zullen andere commerciële partijen zoals RTL en VNU die ook niet meer geweigerd kunnen worden. Ik zie RTL al naar de Europese rechter stappen. Mij lijkt de kans niet denkbeeldig dat RTL dan in het gelijk wordt gesteld."

Is er nog toekomst voor het publieke bestel zeker nu de TROS ook al heeft aangekondigd met RTL te willen praten over oprichting van een nieuwe tv-zender. Beinema: "Die is er zeker. De mededeling van de TROS lijkt op loos wapengekletter. Het is toch onvoorstelbaar dat er op de reclamemarkt nog ruimte zou zijn voor nog een commerciële zender die dan bovendien niet over de aantrekkingskracht beschikt van de sterren van Endemol."

Endemol, de Nederlandse Berlusconi? Beinema lachend: "Er is nergens afgesproken dat Joop van de Ende de nieuwe minister-president wordt".

Marianne Fennema

Een herkenbare partij van christenen

Hierbij reageer ik op het artikel "Het CDA als brede volkspartij" van de heer A.F. Schwarz in CD/Actueel van 27 augustus jl.

Allereerst dit. De keuze van het partijbestuur om de toekomst van het CDA tegevoet te treden onder het motto "Herstel van vertrouwen" vind ik prima. Want om herstel van vertrouwen in onszelf, met elkaar binnen het CDA en naar onze kiezers toe: daar gaat het om. Ik ben het dan ook volledig eens met de slotwoorden van de heer Schwarz als hij stelt dat wij permanent moeten werken aan een duidelijke uitleg van de uitgangspunten van het CDA, verbetering van de beeldvorming naar de burger en herkenbaarheid van de christen-democratische uitgangspunten in het politieke beleid. En het CDA heeft goede uitgangspunten.

De heer Schwarz schrijft in het begin van zijn artikel dat het voor de toekomst van het CDA essentieel is dat we het eens zijn over de christen-democratische identiteit van het CDA. Hij maant hierbij evenwel tot zorgvuldigheid om de C van het CDA een sterker accent te geven en roept vervolgens op ons met alle kracht te verzetten tegen het standpunt van diegenen die voor de versterking van de C pleiten ten aanzien van het functioneren van niet-christenen binnen het CDA.

Grote groepen Nederlandse burgers uitsluiten van een politieke partij op basis van hun geloofsovertuiging is niet alleen discriminerend volgens de heer Schwarz; het

De commissie-Steenkamp/Deetman bijeen. De commissie actualiseerde in 1993 het Program van Uitgangspunten.

(foto Van Eindhoven)

past een christen-democraat ook niet om bij andersdenkenden de indruk te wekken dat christenen een soort superieure wezens zijn. Gaat het bij het CDA om de keuze tussen een volkspartij of een confessionele getuigenispartij dan moet volgens de heer Schwarz volmondig de brede volkspartij onze keuze zijn.

Als reactie hierop wil ik benadrukken dat ik het volstrekt eens ben met de heer Schwarz dat het voor de toekomst van het CDA essentieel is dat we het eens zijn

over de christen-democratische identiteit van het CDA. Daar moeten we met elkaar over praten, vanaf de basis van onze partij. De oproep van de heer Schwarz ons - vooruitlopend op zo'n discussie - met kracht te verzetten tegen het standpunt van velen binnen onze partij die de C willen versterken is niet alleen voorbarig; het past ook niet in onze partijcultuur om zo'n discussie al op voorhand dood te slaan. Dit is naar mijn mening niet de manier om tot herstel van vertrouwen te komen.

Het bewaken van de zuiverheid van zo'n discussie is van uitermate groot belang. Ik roep het partijbestuur daartoe op. Wat stellen wij ons tot doel? Zo gauw mogelijk weer de grootste partij van Nederland worden, desnoods ten koste van een stukje identiteit, of staan voor onze christelijke waarden en normen. Herstel van vertrouwen van onze eigen achterban is nodig. Dat moet de hoogste prioriteit hebben en niet het zoeken van stemmenwinst in kringen van de groeiende groep niet-christenen. Met de zwart-wit stelling dat wanneer we de C versterken we automatisch vervallen in een getuigenispartij, ben ik het volstrekt niet eens. Zo'n discussie is ook helemaal niet aan de orde.

Het CDA is en moet blijven een brede volkspartij. Niet een christelijke partij, maar wel een partij van christenen. En dat laatste dient herkenbaar te zijn. Niet alleen in het beleid, maar ook in die mensen die dat voor het CDA uitdragen. In woord en daad.

G.J.H. van den Brink
Nijkerk

Agenda

Zaterdag 5 november

Ouderencongres van het Wetenschappelijk Instituut i.s.m. andere organisaties

Plaats: Farel College, Paladijnenweg 239 te Amersfoort

Aanvang 9.30 uur, sluiting 16.00 uur

Tijdens het congres staat voorop het met elkaar in gesprek zijn over thema's die ouderen raken.

Sprekers: Ds. van Keulen, prof. dr. W. ter Horst en mw. H. van Leeuwen.

In de middag wordt er in kleine groepen gediscussieerd over voor ouderen belangrijke thema's.

Men kan zich telefonisch aanmelden bij het Christelijk Studiecentrum (ICS) (020-6257141) of het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA (tel. 070-3424871)

Zaterdag 5 november

Ledenraad Bestuurdersvereniging

Plaats: Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht

Aanvang 10.00 uur, sluiting 13.00 uur

Spreker: drs. E. Heerma, voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

Op het programma staan de benoeming van bestuursleden, de begroting 1995, de beleidsnotitie 'Samen werken aan een herkenbaar profiel' en het afscheid van vertrekkende bestuursleden.

De toegang is gratis tenzij men deelneemt aan de lunch (kosten f 20,-)

Men dient zich voor 1 november a.s. aan te melden bij de CDA-Bestuurdersvereniging, tel. 070-3424890

(foto Hans Hordijk)

1996, een politiek belangrijk jaar

Ditmaal heb ik zelf iets uit te leggen. Begin vorige week zou ik hebben gepleit voor bezuinigingen op de AOW; ouderen zouden wat minder bezwaren moeten maken, omdat zij minder lasten hebben gedragen dan komende generaties. Voorstelbaar is dat velen dachten; 'idiot, hou je mond'. Ik hoop dat enkelen mijn bijdrage in het CDA-Jaarboek lezen, die aanleiding was voor dit bericht. Strekking daarvan is het tegendeel. Het gaat mij er om ook op termijn de groei van de AOW zeker te stellen. In de huidige opzet van de AOW schuilen op dat punt risico's door de veranderende samenstelling van de bevolking. Omdat juist voor ouderen zekerheid omtrent het inkomen één van de meest fundamentele zekerheden is, zijn nu maatregelen nodig om het afkalvend draagvlak te verbreden. Anders zullen over 10 à 15 jaren bezuinigingen onvermijdelijk zijn.

Het gevaar dat noodzakelijke maar politiek gevoelige maatregelen uitblijven omdat de onmiddellijke noodzaak daartoe minder is, dreigt meer algemeen wanneer het in de eerstkomende tijd economisch beter gaat. Juist in die tijd zouden nodige aanpassingen van het stelsel van sociale zekerheid moeten worden gerealiseerd. Het regeerakkoord heeft de discussie daarover naar 1996 vooruitgeschoven. Waarschijnlijk zal op dat moment, met een beroep op de gunstige economie en om de coalitie niet in gevaar te brengen, alles weer bij het oude worden gelaten. Wat nodig is, zal opnieuw pas in een ongunstig economische tijd aan de orde komen, wanneer velen op zekerheid zijn aangewezen. Dat doet de betrouwbaarheid van de overheid geen goed.

Ook het CDA zal zich op die discussie moeten voorbereiden. Gesteld is dat het CDA het 'paarse' regeerakkoord, dat vele van de eigen voorstellen bevat, zou hebben kunnen onderschrijven. Beoeld als compliment voor realiteitszin is het een dubieus compliment. Impliciet betekent het dat het CDA overbodig is en sociaal-economisch geen alternatief meer biedt. Ik zie het anders. Het regeerakkoord bewijst dat de traditionele tegenstellingen over de sociaal-economische ordening hebben afgedaan. De PvdA aanvaardt het primaat van de markt, de VVD dat een 'kille' sanering van voorzieningen niet mogelijk is en D66 dat redelijkheid daar niets aan toevoegt. Tussen drie partijen die van een in wezen gelijk mens- en maatschappijbeeld uitgaan, is de discussie over sociale zekerheid beperkt tot de hoogte en omvang van uitkeringen, met het Centraal Planbureau (CPB) als scheidsrechter. De zege van de 'verlichting', die geen perspectief biedt.

Perspectief is echter wat nodig zal zijn in de eerstkomende jaren. We staan nog maar aan het begin van ingrijpende veranderingen. Politiek, economisch en technologisch draait de wereld op 'zijn kop'. Aannemelijk is dat nog lange tijd een bedrijfseconomische verantwoorde beloning van een groot deel van de arbeid in Nederland zal liggen beneden het minimale niveau voor de kosten van levensonderhoud. Ook al zouden we de sociale lasten daarvan kunnen opbrengen, dan nog betekent het dat een groot deel van de bevolking gedurende vele jaren niet werkelijk productief is en het gevoel krijgt te parasiteren in een samenleving met steeds grotere economische verschillen. Dat vereist een geheel andere kijk op sociale zekerheid; het gaat niet om een uitkering, maar om mensen te betrekken bij de samenleving en ze verantwoordelijkheid te geven voor hun bestaan. Onder de grote politieke stromingen heeft alleen het CDA uitgangspunten die daar een antwoord op bieden. Dat antwoord is niet een 'vrije tijds'- of uitkeringseconomie. De 'vloek van Adam': ons brood verdienen in 'zweet uws aanschijns', is ook ons lot; mensen moeten het gevoel hebben maatschappelijk nuttig en waardevol te zijn. Sociale zekerheid moet niet eng economisch, maar in brede zin worden begrepen. Mensen zijn niet enkel op eigen belang bedacht, maar dragers van verantwoordelijkheid die niet alleen vorm krijgt in de staat.

Die samenhang en verantwoordelijkheid is niet beperkt tot Nederland. Alle Europese landen worden geconfronteerd met dezelfde ontwikkelingen. Daar zal gezamenlijk een antwoord op moeten worden gevonden. Overeenkomstig afspraken, gemaakt bij het Verdrag van Maastricht, zal in 1996 ook de toekomst van de Europese samenwerking ter discussie staan. Beide discussies moeten in onderling verband worden gezien en in beide mag van het CDA de meest wezenlijke bijdrage worden verwacht. De Europese Unie is noch louter markt, noch louter een gemeenschappelijke beschermingsconstructie tegen bedreigingen van buiten. Het is in eerste instantie de erkenning dat we ook op Europees niveau cultureel, maatschappelijk en in onze diepste wortels bij elkaar horen. 1996 wordt dan ook in alle opzichten een belangrijk jaar; vandaar dat ik mijn laatste bijdrage over de politieke actualiteit daaraan wijd.

mr. J.P.H. Donner
voorzitter Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid ●

Permanente campagne moet partij in beweging brengen

In de laatste aflevering van de serie over de aanbevelingen van het rapport-Gardeniers sprak CD/Actueel met drie campagneleiders. Alle drie onderstrepen zij de noodzaak van een permanente campagne. Een decentrale uitvoering daarvan lijkt een voorwaarde te zijn voor succes.

Volgens de Amsterdamse campagneleider **Alex Schoep** is een permanente campagne nodig om de partij verder te ontwikkelen. "Ik geloof absoluut niet in de permanente campagne in de zin van canvassen langs de deuren en kraampjes op de markt. Het is weliswaar belangrijk om zichtbaar te blijven, maar het heeft uiteindelijk weinig effect. De functie van een partij kan veel meer zijn dan het eens in de vier jaar campagnevoeren in de hoop zoveel mogelijk stemmen en zetels te behalen. Het CDA moet meer een actiep partij worden. Dat wil zeggen de kennis over bestuur en overheid die ze in huis heeft ter beschikking stellen aan mensen die in problemen zijn gekomen. De partij moet een soort ombudsfunctie vervullen. De partij heeft een sterke structuur, veel talenten, contacten en invloed in zich. Door (groepen) mensen te ondersteunen bij hun zelforganisatie kan het CDA een belangrijke rol vervullen. Je kunt daarbij denken aan huurdersverenigingen, jongeren, middenstanders enzovoort. We hebben als christen-democraten immers de opdracht om de samenleving in te richten volgens onze kernbegrippen. Als we dankzij onze infrastructuur de randvoorwaarden scheppen waardoor burgers voor hun belangen kunnen opkomen, kan de beloning daarvoor wel eens zijn dat mensen zeggen: het CDA is goed voor mij en anderen bezig; ze krijgen nu ook mijn stem."

De Rotterdamse campagneleider **Marc Udink** vindt een permanente campagne evenzeer noodzakelijk. "Niet alleen om meer leden en kiezers te winnen, maar ook om datgene wat je hebt te bestendigen en te laten groeien. Contacten met het maatschappelijk middenveld moeten bijvoor-

beeld ook op regionaal niveau worden vorm gegeven. Om kiezers aan te spreken moet je werken met herkenbare discussiepunten. Voor Rotterdam zijn dat bijvoorbeeld Zestienhoven en de Betuwelijn. Daarbij moet de participatie van gewone leden worden vergroot. Het ging teveel om globale beleidsthema's die door bestuurders werden aangedragen. De kennis en ervaring die er bij het CDA en zijn aanverwante organisaties is, moet je bundelen op lokaal niveau."

De Gelderse campagneleidster **Herma ten Brinke** vindt een permanente campagne nodig om de vaste achterban te laten zien dat je er nog altijd bent en meetelt. "Onbekend maakt immers onbemind", zo zegt ze. "Als je een goede vriend langere tijd niet ziet, neemt een ander de plaats van je aandacht in. Daarom moet het CDA-ge-

bijzonder onderwijs gaat niet alleen de Tweede Kamerleden ter harte, maar speelt concreet in alle dorpen en steden. Het CDA kan daarin een coördinerend scherp punt zijn bijvoorbeeld tussen ouders in een bepaald dorp en de Tweede Kamer, enzovoort". Hij geeft toe dat dit om directe toegangskanalen vraagt. "Het partijbureau en partijbestuur staan op dit moment nog ver af van lokale afdelingen. Er is een zekere bureaucratisering opgetreden. Het is fout om je steeds opnieuw te oriënteren op wat er op het Binnenhof gebeurt."

Volgens **Udink** moet de partij-organisatie meer facilitair worden ten dienste van de afdelingen en kamerkringen. "Het gevaar dreigt dat de professionalisering op landelijk niveau te ver doorschiet. De kamerkringen moeten meer faciliteiten en mankracht krijgen om daarmee initiërend bezig te kunnen zijn ten behoeve van de afdelingen."

Ook **Udink** zou graag zien dat er weer volop wordt gediscussieerd binnen het CDA.

"Maar als de discussie eenmaal is afgerond moet er verder niet meer worden gezeurd. Maar tijdens de discussie moet iedereen zijn mening kunnen geven. Het partij-apparaat moet daarbij meer afstand nemen, door niet te participeren in de discussies, doch uitsluitend facilitair bezig te zijn. Discussies en standpuntbepalingen moeten worden overgelaten aan de basis. De eindverantwoordelijkheid voor beslissingen ligt vervolgens bij de gekozen volksvertegenwoordigers. Uiteenlopende standpunten binnen de partij moeten mogelijk zijn. Een CDA-volksvertegenwoordiger moet uiteindelijk zelf zijn afwegingen maken. Hij moet zijn rol als vertegenwoordiger van de partij en vertegenwoordiger van het volk goed weten te onderscheiden. Het dragen van bestuur-

Amsterdamse campagneleider Schoep: De partij moet een soort ombudsfunctie vervullen.

dachtengoed permanent onder de aandacht worden gebracht en helder zijn. Het liefst gekoppeld aan één herkenbare persoon die die boodschap uitdraagt. Alle vierendertig Tweede Kamerleden en niet alleen de eerste vijf moeten daarbij worden ingezet. Dat geldt overigens voor alle niveaus binnen de partij. Een wethouder moet zich niet dagenlang opsluiten met zijn ambtenaren, maar toetsen of zijn voorstellen draagvlak hebben bij de burgers. Daarbij moet hij verduidelijken wat hij doet en ervoor waken dat hij zijn doel als volksvertegenwoordiger niet voorbijschiet."

Vertaling naar lokaal niveau

Volgens **Schoep** is het nodig dat issues die op landelijk niveau spelen worden vertaald naar het lokale niveau. "De positie van het

lijke verantwoordelijkheden, mag de discussie in de partij niet verlammen. Loyaliteit aan regering of college mag geen juk worden voor de partij. De volksvertegenwoordiger krijgt daar dan misschien soms buikpijn van, maar daar is hij ook voor ingehuurd.

Als er werkelijk mogelijkheden tot discussie zijn, werkt dat bevrijdend en stimulerend om te participeren. Het zal de participatie van leden beslist vergroten."

Volgens **Schoep** wordt de reikwijdte van de politiek nog al eens overschat. "Alle partijen lijden aan een grote overschatting van wat politiek Den Haag zoal kan. Er mag wat dat betreft wel wat meer relativering komen. De politiek laat de meeste kiezers volkomen koud. Het gaat in een mensenleven niet om een dubbeltje meer op de benzineprijs. Het gaat om zaken die de persoonlijke levenssfeer raken, en ook om dingen als de verzakte stoep in de straat. Pas als de lokale dorpschool met sluiting wordt bedreigd komen kiezers in actie en gaan ze zich afvragen wie die normen en regels heeft verzonnen."

Statencampagne

Schoep heeft het volgende advies voor de aanloop naar de Statenverkiezingen 1995: "Het CDA moet overal zijn gezicht laten zien, contacten leggen met maatschappelijke organisaties. Naast het traditionele middenveld, moet je daarbij ook denken aan schrijfgroepen van Amnesty International, de Heemschutbond, ouderensoosens enzovoort. We moeten zelfbewust zijn en elan uitstralen. Er moet ruimte komen voor openbare discussies in de partij. Een geforceerde eenheid is niet geloofwaardig naar de kiezer. In een harmonieus gezin slaan de kinderen elkaar immers ook wel eens

op de kop. Een geforceerde eenheid werkt blokkerend op de meningsvorming en dat is dodelijk voor een partij."

Ten Brinke erkent dat de provincie niet dicht bij de burger staat. "In Gelderland proberen we daar wat aan te doen door alle 84 afdelingen in een Statenperiode tenminste eenmaal te bezoeken en bij bepaalde problemen wel vaker. Verder is er het Gelders Convent waarin het CDA en organisaties als KNOV, NCW, CNV, ABTB, CBTB, enzovoort vier keer per jaar samen komen en per toerbeurt een thema-bijeenkomst verzorgen. Er zijn dus goede contacten met het middenveld. Ons provinciaal programma hebben we onder tientallen organisaties verspreid met een verzoek om reacties. En die zijn er gelukkig veel gekomen, waardoor we het programma op onderdelen hebben aangepast.

Verder werken de 29 leden van de Statenfractie keihard met het afleggen van werkbezoeken en overleg met besturen. De opzet van de Gelderse campagne is centraal. Onze eerste dertig kandidaten zijn verdeeld over een afdeling en twee of drie afdelingen daaromheen. Samen met afdelingsbesturen en gemeenteraadsfracties komen ze in contact met alle mogelijke organisaties zoals vluchtelingenwerk en jeugdverenigingen. Als dan in februari de campagne start en de kandidaten zich via lokale en regionale pamfletten presenteren kan er daardoor een herkenning ontstaan van: hé die man of vrouw was een poosje terug nog bij ons te gast."

Over de Provinciale Statenverkiezingen zegt **Udink**: "Iedere provincie heeft eigen thema's. Per provinciaal thema moet je met verschillende groepen mensen in contact komen. Een actief en breed uitnodi-

gingsbeleid voor bijeenkomsten is daar een onderdeel van. Dat moet niet verlopen via de institutionele contacten die we hebben, maar dat moet informeel gebeuren. Formaliteit werkt als een keurslijf. De kennis over het politieke besluitvormingsproces neemt af, bovendien heeft men in economisch slechte tijden wel andere dingen aan het hoofd. Politici moeten meer investeren in hun contacten met de samenleving. In plaats van specialisten moeten er meer generalisten komen, die het specialistische werk aan de ambtenaren overlaten, die zijn daar immers voor. Een politiek bestuurder krijgt dan de handen vrij om de vensters naar de samenleving open te zetten. CDA-politici moeten uitleggen waarop de beginselen van de partij zijn gebaseerd. De vier kernbegrippen uit het Program van Uitgangspunten moet iedere CDA-vertegenwoordiger haarfijn en begrijpelijk uit kunnen leggen aan mensen die de begrippen niets zeggen. Het Program van Uitgangspunten mag geen dode letter worden. CDA-leden hebben behoefte aan de uitleg van de binnenkant van het beleid. Zelfs zij die niet tot onze achterban behoren zijn wel degelijk ontvankelijk voor noties als zorg voor elkaar, individuele verantwoordelijkheid zonder de ander in de steek te laten."

Vrijwilligers

Voor een dreigende vergrijzing onder het grote vrijwilligerskorps van het CDA heeft Udink een simpele oplossing: "Allereerst meer aandacht besteden aan ledenzorg zodat mensen gemotiveerd blijven. Tegelijk is het CDJA een waardevolle bron waaruit nieuwe vrijwilligers kunnen worden gerecruteerd en 'opgeleid': al mag de onafhankelijkheid van het CDJA daarbij niet in het gedrang komen."

Schoep: "Er zijn enorm veel talenten binnen de partij die nu nog niet worden benut. Niet iedereen is een vergadertijger, er zijn ook mensen die graag concreet aan de slag willen voor hun buurt of hun vereniging. Veel CDA-ers zijn actief in hun kerk, school, vakbond, enzovoort. Dat is een enorm potentieel."

Over de rol van vrijwilligers zegt **Ten Brinke**: "Het is moeilijk om ze te vinden, maar ze zijn er wel. Als je een hecht team vormt en elkaar niet afkraakt, maar stimuleert kun je veel werk verzetten, waarbij je moet durven delegeren. Uiteraard moet er wel een eindverantwoordelijke zijn die knopen doorhakt. Als op gemeentelijk niveau deze infrastructuur aanwezig is, kan ze als een olievlek werken en kunnen ook landelijke thema's en discussies binnen deze kanalen worden behandeld."

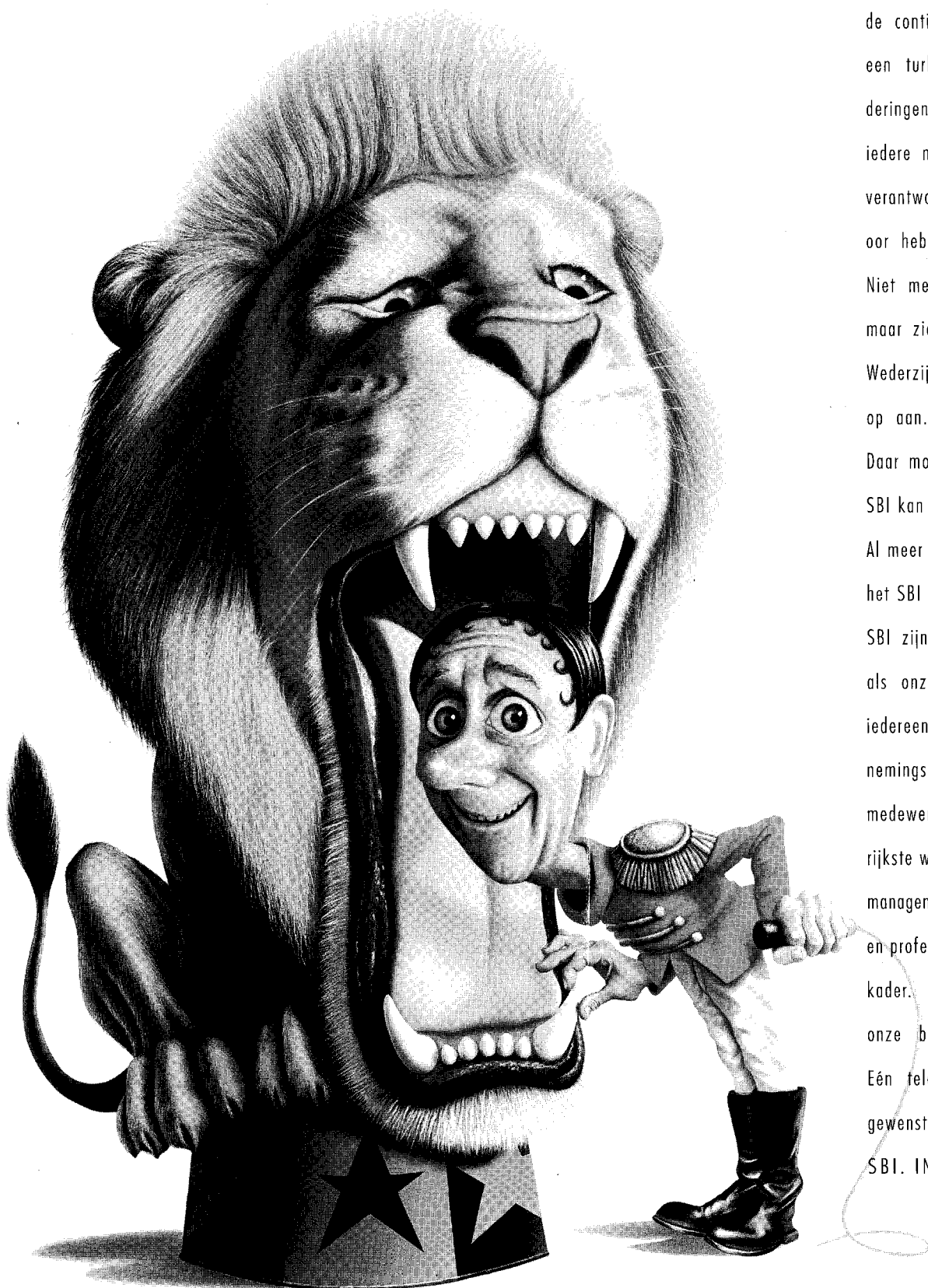
Hans van der Vlies

Het CDA moet zich overal laten zien en contact leggen en houden; lokaal, regionaal en met maatschappelijke organisaties.

(foto ANP)

EEN VERTROUWENSRELATIE VRAAGT ENIGE TRAINING.

Binnen steeds meer bedrijven maakt het denken vanuit tegengestelde belangen plaats voor een integrale benadering. Er is immers een gezamenlijk belang: de continuïteit van de organisatie in een turbulente omgeving. Om veranderingen het hoofd te bieden moet iedere medewerker, van hoog tot laag, verantwoordelijkheid dragen. Oog en oor hebben voor elkaars standpunten. Niet meteen met 'de zweep dreigen', maar zich kwetsbaar durven opstellen. Wederzijds vertrouwen, daar komt het op aan. Dat groeit niet in één dag. Daar moet je gericht aan werken. Het SBI kan dit stimuleren en ondersteunen. Al meer dan 30 jaar traint en adviseert het SBI op maat. De trainingen van het SBI zijn sterk praktijkgericht. En, net als onze adviezen, beschikbaar voor iedereen binnen het bedrijf. Van ondernemingsraad tot managementteam, van medewerker tot directeur. Onze belangrijkste werkgebieden: medezeggenschap, management- en organisatie-ontwikkeling en professionalisering van (vrijwilligers) kader. Wilt u meer weten over onze benadering en deskundigheid? Eén telefoontje en we sturen u de gewenste informatie: 03430-14544.

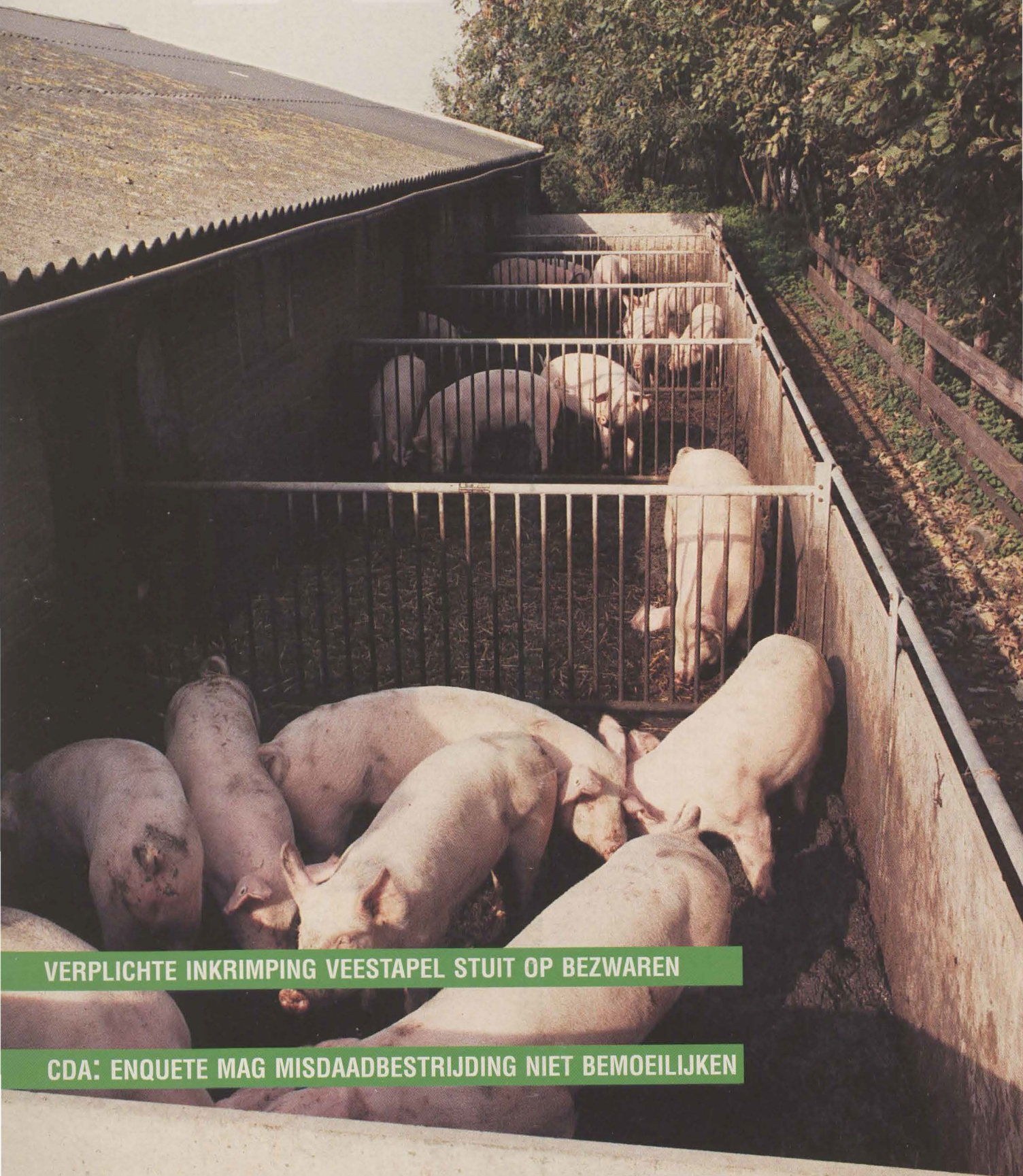
SBI. INVESTEREN IN TEAMGEEST.

SBI
SBI
TRAINING & ADVIES

DOCUMENTATIECENTRUM
NEDERLANDSE POLITIEKE
PARTIJEN

CDACTUEEL

VERPLICHTE INKRIMPING VEESTAPEL STUIT OP BEZWAREN

CDA: ENQUETE MAG MISDAADBESTRIJDING NIET BEMOEILIJKEN

Herkenbaar en slagvaardig

Voorstellen ter versterking van de organisatie van het CDA

Het discussierapport dat de betrokkenheid van leden en kiezers verbetert en het draagvlak van de christen-democratie vergroot.

Voor een vitale christen-democratische beweging met een duidelijk profiel zijn vijf ijkpunten van belang:

- Christen-democratische herkenbaarheid
- Betrokkenheid
- Partijdemocratie
- Verscheidenheid
- Eenduidigheid

Spreading van verantwoordelijkheden is leidend beginsel voor een bloeiende vrijwilligersorganisatie.

Een toekomstig CDA dat slagvaardig handelt en herkenbaar is voor iedereen.

Vanaf 7 november te bestellen (f 8,-) via giro 396551
t.n.v. Sdu-DOP Leiden, o.v.v. CDA 01041,
Herkenbaar en slagvaardig.

Zoekt U een voorzitter

een penningmeester, een secretaris
of gewoon een bestuurslid?

Stichting Bestuurs Register

Werving en selectie van bestuurders
van Non-Profit organisaties

Oudedijk 31a, Postbus 4324, 3006 AH Rotterdam
Telefoon 010/4524791, Telefax 010/4525171

Deze advertentie is mogelijk gemaakt door de SNS-bank

"Politiek dicht bij mensen." Vanuit dat motto vervult het secretariaat van Nederlands grootste politieke partij zijn taken. Een klein maar doeltreffend apparaat van 50 gemotiveerde medewerkers. Dienstverlening, ondersteuning en organisatie zijn de trefwoorden waarmee 110.000 leden op alle plaatsen binnen het CDA bediend worden. Het secretariaat vormt daarbij een onmisbare schakel in de uitwerking van de christen-democratische beginselen.

Het CDA wil een wervende en herkenbare politieke partij zijn die zijn leden de mogelijkheid biedt om te participeren in politieke besluitvormingsprocessen. De vereniging wordt op landelijk niveau ondersteund door een partijbureau (het CDA-secretariaat). Het partijbureau bestaat uit drie onderdelen: een sector politiek-bestuurlijke zaken; een sector verenigingszaken; een sector facilitaire zaken. Het landelijke partijbureau verricht taken die vooral dienen om de verschillende organen en verbanden in de partij te faciliteren, ondersteunen en van informatie te voorzien.

In verband met het vertrek van de huidige functionaris per 1 januari 1995 zoeken wij op korte termijn een

directeur van het partijbureau (m/v)

belast met:

- management van het partijsecretariaat en de functionele afstemming met de aan het CDA gelieerde organisaties waarbij met name de beleidsmatige afstemming met het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA van toenemend belang wordt;
- financieel-economisch management van de vereniging CDA hetgeen betrekking heeft op het beleid en de verantwoording over de werving en het beheer van de financiële middelen van de partij;
- de uitvoering van bestuursbesluiten binnen de vereniging CDA en het zorgdragen voor een goed functionerende ondersteuning van de verenigingsorganisatie;
- ambtelijk secretariaat/advisering van enige aan het CDA gelieerde fondsen.

De functie-eisen zijn:

- academisch werk- en denkniveau; (met bij voorkeur kennis van bedrijfskundige processen)
- betrokkenheid bij de doelstellingen van het CDA en de realisering daarvan;
- gevoel voor politiek en politieke verhoudingen;
- communicatieve en leidinggevende capaciteiten; onder meer blijkend uit daadwerkelijke managementervaring in een meer bedrijfsmatige omgeving.

De directeur partijbureau rapporteert aan het Dagelijks Bestuur van het CDA.

De werving en selectie wordt uitgevoerd door Van der Kruijs Managementselectie, Coltbaan 15, 3439 NG Nieuwegein. Zend uw curriculum vitae **voor 7 november a.s.** aan bovengenoemd adres. Voor nadere informatie over functie en/of procedure kunt u contact opnemen met de heer J. van Beuzekom, tel. 070-3245269.

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
M. de Boer, J. Kerkstra, E. Smid,
D. van Vliet en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerthuisen, O. van Boetzelaer,
Th. Brinkel, T. Brouwers,
R. van Ditzhuizen, G. Hagelstein,
S. Hartkamp, F. de Klerk,
M. Kortjen, E. Mathies, B. Pauw,
J. van Schagen en W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijs:

f 52,50 per jaar.

f 38,- voor CDJA-leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en).

Bij niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal
tel. nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is
te bereiken via Videotex
Nederland, 06 - 7400
(42,5 ct/pm).

"Alle teksten van CD/Actueel
worden uitgewerkt op
Tulip computers."

Foto voorpagina:
Mieke Schlaman

Jos van Gennip

(foto Elzebet Voennendaal)

En verder:

<i>Randnieuws</i>	6	<i>'Pact' zorgt voor voortbestaan publiek bestel op middellange termijn</i>	12, 13
<i>Column fractievoorzitter Heerma</i>	7	<i>Platform: Het CDA tussen affect en effect</i>	14
<i>Analyse: besluitvorming over grote projecten vraagt uitbouw bestaande wetgeving, geen aparte wet</i>	8, 9	<i>Platform: Differentiatie in studieduur voor werkgevers bespreekbaar</i>	15
<i>CDA: parlementaire enquête mag misdaadbestrijding niet bemoeilijken</i>	10	<i>CDJA</i>	16
<i>Commentaren</i>	11	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Van Schalsum</i>	11	<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
		<i>Platform: Luister nu eens .....</i>	20
		<i>Aan de orde</i>	21

Commentaar

Veronica en het publieke bestel

Ontwikkelingen in de omroep genieten altijd een brede belangstelling, en niet alleen die van luisteraars en kijkers. Ook politiek Den Haag toont zich terecht steeds bijzonder geïnteresseerd. In dat licht is het vanzelfsprekend dat het plan van Veronica Omroep Organisatie om op 1 september 1995 het publieke bestel te verlaten de media-experts aan het Haagse Binnenhof weer eens in hoogste staat van paraatheid bracht: het gaat immers om de eerste legale Nederlandse commerciële zender. Opnieuw een aantasting van het decennia oude publieke bestel?

De jongste ontwikkelingen tonen aan dat de kracht van de commercie in de elektronische media toeneemt. Voor de zoveelste keer een uitdaging voor de publieke omroepen om te overleven. Dat zij de overeenkomst met Veronica/Endemol willen aangaan is onder de gegeven omstandigheden begrijpelijk. Maar het publieke bestel komt wél in een steeds moeilijker positie.

Regering en parlement moeten nog maar eens goed kijken naar de woorden die oud-minister d'Ancona (WVC) vorig jaar schreef: "Ons omroepstelsel is een typisch Nederlandse verworvenheid waarmee niet te licht mag worden omgesprongen." Mogelijk wil de commercie nog verder terrein winnen in de Nederlandse omroep. Men kan zich bijvoorbeeld afvragen wat de TROS gaat doen en hoe RTL zal reageren op de 'strategische alliantie'.

Het CDA is altijd een fervent voorstander van het publieke bestel geweest. De Kamerfracties van het CDA zullen dit beleid, samen met bondgenoten, moeten voortzetten.

Redactie ●

Verplichte inkrimping veestapel stuit op grote bezwaren

De landbouworganisaties in Nederland zijn nog niet echt tevreden over het beleid van het nieuwe kabinet. "Er wordt onevenredig bezuinigd op de landbouwbegroting", zo is de kritiek. Bovendien wordt er verkeerd bezuinigd. Maar ook voor voorstellen tot verplichte inkrimping van de veestapel loopt men in de landbouwwereld - op z'n zachtst gezegd - niet echt warm. CD/Actueel peilde de meningen.

Henk Slijkhuis - veehouder en voorzitter van de Overijsselse Landbouwmaatschappij - is niet echt positief over de eerste Landbouwbegroting van het nieuwe kabinet. Zijn indruk is dat er bij landbouw meer bezuinigd wordt dan bij andere ministeries. Die bezuinigingen lopen op tot een bedrag van 180 miljoen gulden in 1998. Met name het onderzoek en de landinrichting komen zwaar onder vuur te liggen. "En dat zijn beiden onderwerpen waar volgens mij nu juist niet op bezuinigd mag worden", zegt Slijkhuis. "We zijn in de landbouw volop bezig met allerlei veranderingen. We maken een omslag van een produktiegerichte landbouw naar een

marktgerichte landbouw. Zo langzamerhand is het produceren van voedsel geen probleem meer, de manier waarop vraagt nog wel extra onderzoek. Wat wel een probleem is, is het op een juiste manier afzetten van je produkten in de markt. Daarin zit nog een groot spanningsveld. Om die omslag van produkt naar markt te kunnen maken hebben we nog heel veel onderzoek nodig. Wat betreft de landinrichting liggen er schitterende plannen. Die zijn onder andere nodig om de ambitieuze plannen uit het Structuurschema Groene Ruimte te realiseren. Maar als er vervolgens volop wordt bezuinigd, is het natuurlijk onmogelijk om die grote natuurprojecten te verwezenlijken."

Weinig beleid

Volgens Riet Roosen-van Pelt - tot mei dit jaar lid van de CDA-fractie in de Tweede Kamer en nog steeds een belangrijk adviseur van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) - wordt er weinig nieuw beleid geformuleerd in de landbouwbegroting. "Wat ik heel jammer vind, is dat er heel weinig geld beschikbaar is voor onderzoek, onderwijs en voorlichting. Ook wordt er te veel bezuinigd op landinrichting, op het aankopen van natuurwaarden en het uit de markt nemen van landbouwgronden. Wil je de boeren daar echt warm voor krijgen, dan zal daar voldoende geld tegenover moeten staan." Mevrouw Roosen-van Pelt vindt dat er nog steeds te weinig wordt gedaan aan de Europese harmonisatie van de gewasbescherming. "Er komen nog te veel produkten Nederland binnen die bewerkt zijn met bestrijdingsmiddelen die hier verboden zijn, maar wel worden toegelaten. Er is sprake van concurrentievervalsing, waar de overheid weinig of niks aan doet."

Inkrimping veestapel

Eind oktober laaide opens de discussie weer op over een verplichte inkrimping van de veestapel. Slijkhuis vindt het een slecht idee. "Dit station zijn we gepasseerd", zo oordeelt hij resoluut. "Zo'n maatregel werkt niet. Ik zeg niet bij voorbaat nee tegen een vrijwillige inkrimping. Mocht er geld beschikbaar zijn, dan is daar zeker over te praten. Maar er mag geen sprake zijn van een generieke maatregel. De individuele boeren hebben al zo enorm ingespeeld op het milieuvraagstuk, terwijl andere sectoren dat veel minder gedaan hebben." Mevrouw Roosen-van Pelt komt tot dezelfde conclusie: "Dit is wel het allerlaatste wat er moet gebeuren. Het pro-

De melkveestapel neemt tussen 1993 en 2000 met 30% af.

(foto Mieke Schlaman)

Verplichte inkrimping veestapel is "van de gekke", een "gepasseerd station" en "werkt averechts".

(foto Mieke Schlaman)

bleem moet worden aangepakt via een goede mineraalboekhouding. Zonder dat men het goed doordenkt, wil men komen tot aanscherping van regels. Er was uiteindelijk volop draagvlak om van alles te gaan doen. Nu wordt er weer heel veel onzekerheid gekweekt. Dat werkt averechts."

Anton Vermeer - vice-voorzitter van de Noordbrabantse Christelijke Boerenbond (NCB) - sluit zich aan bij de woorden van Slijkhuis en Roosen-van Pelt. "Het is simpel", zegt Vermeer. "Kijk alleen eens naar hetgeen de veehouderij de afgelopen jaren gepresteerd heeft. Dan zie je dat we exact op schema zitten. De hoeveelheid mest die er in Nederland wordt geproduceerd door de dieren is in 1995 plaatsbaar op grond van de verlaagde normen voor het uitrijden van mest. Daar zijn vriend en vijand het over eens.

Het werkelijke probleem is dat de mestverwerking nog onvoldoende van de grond is gekomen. De politiek reageert daar echter verkeerd op. "Omdat men verwacht een probleem te krijgen, gaat men roepen dat inkrimping van de veestapel een mogelijke oplossing is voor het mestprobleem. Terwijl niemand in Nederland precies weet hoeveel mest er precies geproduceerd wordt."

Vermeer vindt dat er door de politiek volledig voorbij wordt gegaan aan het feit dat de veestapel ook nu al drastisch afneemt. "Dat is nog steeds een gevolg van de melkquotering, die in 1984 is ingezet. Er liggen cijfers van het Informatie Kennis Centrum, dat de melkveestapel tussen 1993 en 2000 met 30 procent afneemt. En dat is heel veel, als je bedenkt dat de rundveehouderij 65 procent van de hoeveelheid

Henk Slijkhuis (veehouder en voorzitter van de Overijsselse Landbouwmaatschappij) :
"Onderzoek en landinrichting zijn beiden onderwerpen waar nu juist niet op bezuinigd mag worden."

mest in Nederland produceert." Vermeer noemt de gedachte tot verplichte inkrimping "van de gekke". "Je moet bedenken dat heel veel boeren dan niet langer bereid zijn om te investeren in mestverwerking. Bij een verdere inkrimping van de veestapel, is dat immers weggegooid geld. Vervolgens zegt de politiek over drie of vier jaar: "Zie je nu wel, we hebben gelijk gehad, de mestverwerking is niet van de grond gekomen". Dat is een kip-en-ei verhaal. Daar hebben wij grote problemen mee."

"In principe", zegt Vermeer, "is er bij de boeren een bereidheid om positief mee te denken. Ook wij willen natuurlijk van het mestsyndroom af. Maar wij willen wel een toekomst hebben voor onze bedrijven. Wij als bedrijfsleven zeggen daarom tegen de politiek: als u komt met beleid, dan moeten er heel logische verbanden in zitten. Als de nieuwe regeltjes niet zijn toegespitst op het maken van oplossingen, dan komen we in een patstelling terecht. Wij als bedrijfsleven hebben ons werk gedaan. Wij laten ons niet besturen door mensen die onvoldoende kennis van zaken hebben."

Dick Aanen

Binnenhof-bargoens (1)

Het moet gezegd, Bolkestein's taalgebruik heeft de charme van helderheid en duidelijkheid. Zolang het tegendeel niet blijkt gaat het om een gave en niet om een camouflage van een gebrek aan kennis. Zoals Bolkestein zouden er meer moeten spreken op het Binnenhof.

Deze week hield de VVD-voorman een zogenaamde Machiavelli-lezing. De gelijknamige stichting reikt jaarlijks een prijs uit aan een persoon of instelling die zich in effectieve politieke communicatie positief heeft onderscheiden. "Loesje", bekend van die affiches, won de prijs dit keer. Bolkestein poneerde een aantal opmerkelijke stellingen.

Ten eerste, de journalistiek is een intermediair tussen overheid en burger, maar vervult haar taak niet naar behoren. Ten tweede, de overheidsvoorlichting moet (in geld) tenminste met de helft worden teruggebracht; de overheid zal meer aan de journalistiek moeten overlaten.

Een duidelijke boodschap. Maar is die behalve duidelijk ook juist?

Binnenhof-bargoens (2)

Het antwoord is nee. Ten eerste, de journalistiek is weliswaar een intermediair tussen overheid en burger, maar één met een eigen verantwoordelijkheid. De journalistiek selecteert en interpreteert. Dit betekent, dat de overheid voor een neutrale weergave van haar boodschappen niet uitsluitend mag vertrouwen op de journalistiek. De overheid zal de burgers zelf moeten "opzoeken" met heldere en waardevrije voorlichting. Met postbus 51 spotjes, brochures en andere publieks-

gerichte communicatie-middelen.

Bolkestein heeft gelijk als hij het "Binnenhof-bargoens" hekelt en stelt dat de burger daar niet veel wijzer van wordt. Maar hij heeft ongelijk, als hij veronderstelt dat de overheid in haar communicatie kan volstaan met wat de media van haar boodschappen bereid zijn mee te nemen. Dat is maar een zeer klein deel en bovendien vaak anders gepresenteerd, gekleurd of met een eigen interpretatie.

Stel je voor dat de VVD zich in haar communicatie met de kiezers uitsluitend zou verlaten op de media. Dan zou de VVD-fractie nu wellicht geen 31 zetels tellen en Bolkestein niet in de positie zijn geweest om voor zijn boodschappen zo'n breed platform te krijgen, zoals nu met zijn pleidooi voor halvering van de overheidsvoorlichting.

Troonrede (1)

De derde dinsdag ligt al weer zo'n zes dinsdagen achter ons. Pas tegen de volgende Prinsjesdag duikt de Troonrede als (staatsrechtelijk) fenomeen weer op. In de tussentijd hoor je er nauwelijks over. Deze week ligt dat anders. Aan de Utrechtse universiteit studeerde de 25-jarige Angela van der Veer deze week af op een scriptie over "Taalgebruik in de troonrede". Daarin doet de jonge neerlandica verslag van een onderzoek naar het zogenaamde "vervagend taalgebruik" in de Troonredes 1983-1993.

En wat blijkt? Ondanks het inschakelen van Neerlandici bij de eindredactie van de Troonrede blijkt het vervagend taalgebruik in de afgelopen jaren nauwelijks verminderd. Met name bij de beleidsvoornemens die in de Troonrede worden aangekondigd,

ontbreekt de zogenaamde actieve vorm, zodat onduidelijk blijft bij welke minister het initiatief voor een maatregel uiteindelijk ligt. "De volgende maatregelen worden overwogen", of "Er zal naar worden gestreefd om" en dat soort frasen blijken ook nu nog de Troonredes te domineren.

Troonrede (2)

Volgens Van der Veer hangt het vervagend taalgebruik samen met het feit dat de regering vaak nog de handen vrij wil houden. Met andere woorden: het zijn vooral politieke overwegingen die bij vervagend taalgebruik een belangrijke rol spelen.

Voormalig premier Lubbers die meer dan een tiental Troonredes "op zijn naam" heeft staan ontkent dit echter. Volgens hem wegen politieke overwegingen niet zwaarder dan de taalkundige. Wel is het zo, dat de inhoud van de Troonrede "politiek-bestuurlijk" correct moet zijn. Hij ontkent ook dat vervagend taalgebruik wordt ingegeven door het feit, dat de regering in het midden wil laten welke minister een maatregel gaat treffen. Immers, in de Troonrede spreekt de regering als collectiviteit van koningin en kabinet.

Troonrede (3)

Uit de scriptie van Angela van der Veer blijkt dat het schrijfproces van de Troonrede heel tijdrovend en ingewikkeld is. Zo'n 6 weken voor Prinsjesdag stuurt de premier een brief aan zijn collega's in het kabinet met het verzoek om binnen twee weken hun inbreng voor de Troonrede in te leveren. Vervolgens buigen de verschillende "onderraden" van de ministerraad zich daarover. De minister-president treedt in de praktijk in feite op als redacteur en eindredacteur. Maar ook de Koningin drukt haar eigen stempel op de Troonrede. Volgens ingewijden is haar inbreng groot. Pas in de allerlaatste fase worden enkele externe Neerlandici ingeschakeld om de gehele tekst nog eens "door de machine te halen". Hierbij gaat het om drie soorten commentaar: echte verbeteringen, het wegnemen van mogelijke misverstanden of dubbelzinnigheden en tenslotte verfraaiingen. De adviezen van de Neerlandici worden lang niet altijd overgenomen. Zo komt het voor, dat zij een andere tekst voorstellen, die afwijkt van de bedoelingen van de regering. Drs. Van der Veer pleit er voor om meer duidelijkheid te scheppen over de vraag tot wie de Troonrede gericht is: de Staten-Generaal of het Nederlandse volk. In het laatste geval zou volgens de Neerlandica het taalgebruik best nog duidelijker kunnen.

De Koningin drukt haar eigen stempel op de Troonrede. Volgens ingewijden is haar inbreng groot.

(foto Dijkstra BV)

Ben Pauw

(foto Mieke Schlaman)

Paars zweemt

Het paarse kabinet is nu tien weken op weg. De meeste ministers en staatssecretarissen hebben hun vuurdoop in de Tweede Kamer gehad. Veelal ging het om het debat over de betreffende begroting voor '95, maar nog vaker waren publieke uitlatingen aanleiding voor de confrontatie tussen kabinet en Kamer. Het CDA ontpopt zich meer en meer als oppositiepartij met de taak het kabinet aan te sporen tot daadkracht en partijen te herinneren aan eigen voornemens en afspraken. Met recht mogen we nu reeds constateren dat het publieke discussiegehalte van dit socialistisch-liberale kabinet hoog is. Neem als voorbeeld de afgelopen twee weken. Als we minister Wijers willen geloven dan heeft de winkelsluitingswet z'n langste tijd gehad. Als de consument vraagt om fun-shopping dan gaan de winkels op zondag open. Vraagt de burger om andere diensten in avonduren, op zaterdag en zondag? Ook voor banken, bibliotheken en overheidsdiensten stelt Wijers meer flexibiliteit in het vooruitzicht. Premier Kok denkt daar een slagje anders over en in de PvdA-fractie lopen de meningen uiteen. D66 steunt de eigen minister en van VVD-wege is nog weinig vernomen.

Het ontstane publieke debat brengt mij bij de dieperliggende vraag: Wat voor samenleving willen we? Dat is waar de discussie in de kern om draait. Willen we een samenleving zeven dagen in de week gelijk, 24 uur per dag zonder veel onderscheid, voortgedreven door vraag en aanbod? Moet dat het antwoord zijn op herijking van verantwoordelijkheden? Wat mij betreft, wat het CDA betreft is dat te gemakkelijk. Daarom moeten we de discussie aangaan, binnen en buiten de partij. Dat betekent ook stil staan bij de vraag "Wat is de norm der dingen?" Onze noties van rechtvaardigheid, solidariteit en rentmeesterschap bieden daarvoor goede en herkenbare aanknopingspunten. Die reiken nadrukkelijk verder dan de met name bij D66 wel gehoorde norm van 'dat moet toch kunnen'. Verruiming van winkeltijden heeft niet alleen consequenties voor de kleine zelfstandigen. Het reikt verder; ook het openbaar vervoer, de stadsreiniging, de politie en de parkeerwacht zullen niet ontkomen aan de gevolgen. Ik betwijfel of dat ons uiteindelijk brengt bij een samenleving die ons voor ogen staat. Ik geloof niet in een samenleving waarin we onder het motto van 'alles moet maar kunnen' alles decentraliseren en overlaten aan lagere overheden, aan individuele burgers. Het is een kerntaak van de overheid om zorg te dragen voor een zekere hoofddorning in de samenleving. Ander discussiepunt vormde de suggesties uit diverse delen van het land voor experimenten met vrije verstrekking van drugs. D66

lijkt genegen de weg naar liberalisering van drugsbeleid verder te verkennen. Legalisering van drugs is echter geenszins de oplossing van het drugsprobleem die het CDA bepleit. Regelgeving in ons omringende landen geeft daar geen aanleiding toe. Integendeel, de aanzuigingskracht van Nederland leidt eerder tot meer overlast. De criminaliteit zal niet afnemen, maar zich slechts verplaatsen. Een toenemend aantal verslaafden zal slachtoffer worden van de desastreuze werking van drugs en als gevolg daarvan zal het beroep op hulpverlening en opvang eerder toenemen dan afnemen. Is dat de samenleving die we willen? Anderzijds, betekent dit dat er niets kan of moet gebeuren? Nee. De problematiek van drugs verdient nadrukkelijk aandacht. Afgewogen voorstellen van dit kabinet moeten daaraan ten grondslag liggen. Ervaringen opgedaan uit experimenten kunnen daarbij dienstig zijn. Maar experimenten uitsluitend individueel gericht, met verstrekking op medische gronden en dus binnen de kaders van de Opiumwet.

Een derde en voor deze column laatste voorbeeld ter illustratie van het oplevend dualisme in deze coalitie. Met het wetsvoorstel "veilige derde landen" leek een stabilisatie en mogelijk zelfs beperking van het aantal asielzoekers binnen handbereik te komen. Een beleid dat in Duitsland inmiddels heeft geleid tot een daling van het aantal asielzoekers. Dit wetsvoorstel is nog voorbereid door het kabinet CDA-PvdA, maar dreigt nu op de lange baan van juridische uitwerking te worden geschoven. En wel door dezelfde PvdA met steun van D66. Bolkestein nam hiertegen stelling evenals het CDA. Eerstgenoemde keerde echter al binnen een week terug op zijn schreden. Oppositievoeren en coalitiepartner zijn gaan niet samen.

De reeks voorbeelden zou ik kunnen vervolgen met de uiteenlopende opvattingen in de coalitie over de oplossing van het fileprobleem, over de OV-jaarkaart, over vliegveld Maastricht etc. Een kabinet dus met een hoog publiek discussiegehalte, studiegcommissies voor tal van problemen, maar nog weinig concrete voorstellen. Paars zweemt.. Zonder de discussie en het publieke debat uit de weg te gaan, blijven we dit paarse kabinet echter aansporen om aan het werk te gaan. Concrete voorstellen, een heldere discussie en dan ook knopen doorhakken. De kiezer, de burger heeft recht op duidelijkheid en daadkracht. Paars zweemt, maar zal op onderdelen toch ook eens kleur moeten bekennen.

drs. E. Heerma
fractievoorzitter

Besluitvorming over grote projecten: uitbouw van bestaande wetgeving, geen aparte wet

Een aparte Wet Grote Projecten zoals voorgesteld door de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid in zijn rapport "Besluiten over grote projecten" is niet nodig. Er kan beter bij de huidige wetgeving worden aangesloten.

Op verzoek van het vorige kabinet heeft de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) een advies uitgebracht onder de titel "Besluiten over grote projecten". Na een uitstekende analyse van de problematiek die met de besluitvorming over grote projecten als de Hogesnelheidslijn, Betuweroute en Mainportontwikkeling van Schiphol is verbonden, komt de WRR met een voorstel voor een aparte Wet Grote Projecten, geheel los staande van de bestaande en in ontwikkeling zijnde wetgeving. Met aanvaarding van de hoofdlijnen van het rapport kan beter bij de huidige wetgeving worden aangesloten en wel in de vorm van een regeling van een gebiedsaanwijzingsprocedure in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO).

Voorgeschiedenis

De adviesaanvraag aan de WRR kwam niet uit de lucht vallen. In feite wordt al sinds mijn pre-advies van 1973 over coördinatie van de administratieve wetgeving inzake onroerend goed voor de Nederlandse Juristen Vereniging onafgebroken over deze problematiek gesproken. Het pre-advies leidde in 1976 tot een gelijknamig rapport van het Instituut voor Bouwrecht en ook tot een advies over de planologische besluitvorming op rijksniveau van de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening (RARO). Voor het eerst werd daarin de figuur van de operationele gebiedsaanwijzing (oga) als mogelijke oplossing aangedragen. Het gaat hierbij om een gebundelde en daardoor veel snellere besluitvorming langs de facet- en sectorlijn. Sindsdien heeft de RARO in talloze adviezen dit voorstel verder uitgewerkt, zowel in algemene zin als mogelijk onderdeel van de WRO als in de zin van specifieke regelingen in sectorwetten. Ook de wetgever liet zich niet onbetuigd. Zo kwam bij de herziening van de WRO in 1985 onder sterke aandrang van de CDA-fractie bij monde van de heer H. Eversdijk inderdaad een regeling van de planologi-

sche besluitvorming op rijksniveau tot stand, die ook de basis legde voor de planning van grote projecten op lange termijn. Sindsdien komen deze projecten zonder uitzondering via de wettelijke procedure van de planologische kernbeslissing (pkb) tot stand, hetzij in het kader van algemene structuurschema's hetzij als aparte project-pkb. De wetgever realiseerde zich ook in 1985 al terdege dat met deze lange-termijnregeling de problemen van de projectcoördinatie niet volledig werden opgelost. Vandaar dat op voorstel van Eversdijk in art. 2 WRO aan de minister van VROM de verplichting werd opgelegd om jaarlijks bij de begroting een wetgevingsprogramma aan de Tweede Kamer voor te leggen, gericht op harmonisatie en coördinatie van ruimtelijk relevante wetgeving. Mede met het oog daarop bracht de regering in hetzelfde jaar de Nota "Afstemming op maat" uit, waarin zij de oga als algemene oplossing in de WRO afwees en opteerde voor een regeling van de gebiedsaanwijzing per sectorwet. Mede op initiatief van de RARO kwam langs die lijn eind 1993 de Tracéwet uit de bus, die voor hoofdwegen, landelijke railwegen en hoofdvaarwegen de sectorale gebiedsaanwijzing (tracébesluit) koppelde aan de plannen van de ruimtelijke ordening (pkb, streekplan en bestemmingsplan). Inmiddels is ook een nieuwe Ontgrondingenwet in de maak met een soortgelijke structuur voor de aanwijzing van winplaatsen. Vanuit de Tweede Kamer is tevens aangedrongen op een integrale besluitvormingsprocedure voor dijkverzwaringenprojecten naar het model van de Tracéwet. Geen overbodige luxe, gezien de recente uitspraak van de rechtbank Arnhem over de toepassing van milieu-effectrapportage.

Toch is het bij deze sectorale afstemmingsconstructies op maat niet gebleven. Tegelijk met de Tracéwet is namelijk ook een nieuw hoofdstuk V A van de WRO in werking getreden en wel op 19 januari 1994. Dit hoofdstuk Projectcoördinatie heeft in afwijking van de Nota "Afstem-

ming op maat" wel degelijk een algemene strekking. Afdeling 1 gaat over de coördinatie van besluitvorming over grote projecten van nationaal belang - het onderwerp van het WRR-rapport dus - en bevat vooralsnog slechts één artikel (39) over de zgn. project-pkb. De tweede afdeling heeft een ruimere strekking: Coördinatie van besluitvorming over projecten van bovengemeentelijk belang. Het betreft de zogenaamde Nimby-wet (Not in my backyard) die vrijstelling van het bestemmingsplan met gelijktijdige verlening van alle vergunningen in onderlinge samenhang door Gedeputeerde Staten of de betrokken ministers mogelijk maakt. Aan de WRR werd onder meer de vraag voorgelegd of naast deze nog andere dan wel meer algemene oplossingen mogelijk zijn, die een toegevoegde waarde zouden hebben.

WRR-rapport

De WRR komt in zijn rapport van 13 september jl. inderdaad tot de conclusie dat zo'n meer algemene oplossing niet alleen mogelijk, maar ook noodzakelijk is. Des te opmerkelijker is het echter dat de Raad geen enkele aansluiting zoekt bij het gloednieuwe hoofdstuk Projectcoördinatie, dat zoals we zagen immers ook een algemene strekking heeft. In plaats daarvan wordt nagenoeg volledig afstand genomen van de ruimtelijke planning en wetgeving. Alsof deze - om in de taal van de Heidelbergse Catechismus te spreken - op het terrein van de besluitvorming over grote projecten "onbekwaam zou zijn tot enig goed".

Niet alleen de project-pkb van art. 39, ook de streek- en bestemmingsplannen worden als kader voor belangenafweging in het WRR-rapport volkomen onder de mat geveegd. Hun plaats wordt in de voorgestelde Wet Grote Projecten ingenomen door een aanvangsbesluit dat de procedure via de ministerraad in gang zet, een beginselbesluit waarin de belangrijkste beslissingen over de gebiedsaanwijzing en de

uit te voeren werken (incl. financiering) op rijksniveau worden neergelegd en een uitvoeringsbesluit waarvan de inhoud door een gekwalificeerde meerderheid van de betrokken lagere overheden wordt bepaald.

Om met het laatste te beginnen; het is een volstrekte illusie te menen dat het uitvoeringsbesluit, wat de precieze plaatsbepaling en wijze van uitvoering van grote projecten van nationaal belang betreft, inhoudelijk zou kunnen worden bepaald door de lagere overheden bij wijze van stemming. Nog afgezien van de vreemde staatsrechtelijke constructie is het ondenkbaar dat bijvoorbeeld Rijkswaterstaat of de Nederlandse Spoorwegen de beslissing over de technische uitvoering van hoofdwegen en spoorwegen met daaraan verbonden financiële consequenties uit handen zouden geven aan gemeenten en provincies. Zelfs bij de coördinatie van de vergunningverlening kan de invloed van het Rijk niet worden gemist.

Maar het ergste van al is, dat de WRR met zijn voorstellen voor een gefaseerde besluitvorming geen enkele aansluiting heeft gezocht noch bij de WRO, noch bij de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Voor dat laatste was in een voorstudie van C. Lambers, D.A. Lubach en M. Scheltema gepleit. En wel in de vorm van een in de Awb op te nemen projectprocedure die - al naar gelang de behoefte - een bundeling van besluiten ook van verschillende bestuursorganen onder verantwoordelijkheid van het hoogste orgaan mogelijk zou maken. Dit zou dan zowel voor het beginselbesluit als voor de uitvoeringsbesluiten moeten gelden. Hoewel ik mij hierbij wel iets kan voorstellen wijs ik er op, dat deze algemene wet daardoor nog weer ingewikkelder van structuur zou worden, terwijl

zo'n abstracte regeling zeker voor grote projecten toch te weinig zoden aan de dijk zet.

Beter is het daarom het hoofdstuk Projectcoördinatie van de WRO verder uit te bouwen.

Uitbouw van de WRO

In feite is dat helemaal niet zo moeilijk. Wat er nodig is voor een goede projectbesluitvorming bestaat in feite uit drie dingen: 1. een ruimtelijk sectorplan op lange en middellange termijn waarin de principebeslissing omtrent de voorbereiding en uitvoering van het project is opgenomen (project-pkb);

2. een procedure waarin het gebied waar de werken zullen worden uitgevoerd wordt aangewezen, overeenkomstig de bestemming die gelijktijdig of volgtijdelijk in het kader van de betrokken streek- of bestemmingsplannen wordt bepaald (gebiedsaanwijzingsbesluit);

3. een procedure waarin alle vergunningen, vrijstellingen en ontheffingen zoveel mogelijk gelijktijdig en in onderlinge samenhang worden verleend (vergunningbesluit).

Twee van de drie elementen zijn in het genoemde hoofdstuk Projectcoördinatie sinds de jongste herziening van de WRO al op een tamelijk bevredigende wijze geregeld. Het betreft de elementen 1 en 3. Weliswaar zal de project-pkb van art. 39 WRO nog wat nadere uitwerking behoeven, zoals uit de ervaring met de Betuwelijn blijkt. Het nu nog plaatsvindende onderzoek naar noodzaak en uitvoeringswijze van deze lijn en ook naar mogelijke vervoersalternatieven behoort in de pkb-procedure of een daaraan voorafgaand beginselbesluit te geschieden en niet daarna. Bevredigend acht ik ook de regeling van

de coördinatie van de vergunningverlening, zoals die nu in afdeling 2 van het hoofdstuk Projectcoördinatie is te vinden. Zij maakt het mogelijk dat alle vereiste vergunningen, vrijstellingen en ontheffingen van Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen in onderlinge samenhang worden verleend. En wel zodanig dat zij voor de mogelijkheid van beroep ingevolge de Algemene wet bestuursrecht als één besluit worden aangemerkt. In afdeling 1 behoeft ten aanzien van grote projecten van nationaal belang deze regeling slechts van overeenkomstige toepassing te worden verklaard.

Waar het echter in het hoofdstuk Projectcoördinatie nu nog geheel aan ontbreekt, dat is de belangrijke tussenschakel van de gebiedsaanwijzingsprocedure waarin ook de afstemming met de provinciale en gemeentelijke ruimtelijke ordening moet plaatsvinden. Voor tracés van hoofdwegen, landelijke railwegen en hoofdvaarwegen is deze thans in de vorm van het tracébesluit in de Tracéwet te vinden. Voor andere grote projecten, zoals uitbreiding van lucht- en zeehavens, grootschalige woon- en industriegebieden, elektriciteitscentrales en hoogspanningsleidingen, dijkverzwaringen enzovoort bestaat er echter nog geen enkele wettelijke procedure. In de WRO kan wat mij betreft de tracéprocedure model staan voor een meer algemene regeling, met inbegrip van de bijbehorende milieu-effectrapportage.

Slotopmerking

Uit het vorenstaande zal duidelijk zijn, dat het mij niet begonnen is om het opnieuw opstarten van de oga-discussie. Deze heeft lang genoeg geduurd en het is ook overduidelijk dat de wetgever al te lang gedraald heeft met het tot stand brengen van een behoorlijke besluitvormingsprocedure voor grote en trouwens ook voor minder grote projecten. Wanneer de opeenvolgende kabinetten beter naar pleidooien, ook van de CDA-fractie in de Tweede Kamer hadden geluisterd, dan was de wetgever niet zelf het slachtoffer geworden van de stroperigheid in de besluitvorming, die thans vooral aan grote projecten wordt toegeschreven.

Men kan het ook anders zeggen: de coördinatie van de ruimtelijk relevante wetgeving, waartoe de WRO sinds 1985 dankzij het CDA verplicht, is zelf een groot project van nationaal belang. Het dient dan ook met voortvarendheid ter hand te worden genomen, evengoed als voor andere projecten door de WRR met klem van redenen is bepleit.

Prof. mr. P. de Haan

emeritus-hoogleraar onroerend-goedrecht en bestuursrecht aan de Technische Universiteit Delft en de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij was lid van de Raad van Advies voor de Ruimtelijke Ordening en ontwikkelde al in 1973 het concept van de operationele gebiedsaanwijzing. ●

De WRR analyseert de problematiek die met de besluitvorming over grote projecten als o.a. de Mainportontwikkeling van Schiphol is verbonden. (foto ANP)

CDA: parlementaire enquête mag misdaadbestrijding niet bemoeilijken

“De conclusies van de commissie- Van Traa in het rapport ‘Opsporing gezocht’ dat het middel van een parlementaire enquête moet worden ingezet om de opsporingsmethoden van de politie nader te onderzoeken teneinde tot normering te kunnen komen, moet zorgvuldig worden gewogen.” Dat is de opvatting van het CDA-Tweede Kamerlid Marianne Soutendijk.

Soutendijk: “Ik zeg niet dat de Kamer dat niet zou moeten doen of het niet zou kunnen maar een diepgravend onderzoek zoals een parlementaire enquête is zeer tijdrovend en het gevaar bestaat dan dat de opsporing nog meer op achterstand wordt gesteld. Het gevaar bestaat ook dat criminelen dankzij zo’n openbare enquête nog wijzer worden dan ze al zijn. Iedere advocaat of politiemans zal geconfronteerd worden met de onzekerheid gedurende de duur van een enquête over wat nu wel of niet geoorloofd opsporingsmethoden zijn. Een vervolgonderzoek in welke vorm dan ook zou in ieder geval kort moeten duren.”

De commissie-Van Traa heeft tijdens de zomer een flink aantal deskundigen gehoord over de opsporingsmethoden van politie, justitie en inlichtingendiensten en komt unaniem tot de conclusie dat een parlementaire enquête wenselijk is.

De commissie werd ingesteld na de IRT-affaire die leidde tot het aftreden van de bewindslieden Hirsch Ballin en Van Thijn. Aan de hand van het nu aangeboden rapport met de (nog te leveren) kabinetsreactie zal de Kamer debatteren en besluiten hoe het vervolgonderzoek zal worden aangepakt. D66 en de PvdA hebben al laten weten dat zij voorkeur hebben voor een parlementaire enquête.

Inzet van het hele gebeuren is dat de politiek meer inzicht krijgt in de opsporingsmethodes die zich buiten wettelijke kaders hebben ontwikkeld. Hierbij heeft men dan inijkoperaties, infiltratie, pseudokoop, af luister en observatie-praktijken en deals met criminelen op het oog.

Uit het voorwerk van de commissie blijkt dat het toelaatbare nogal opgerekt is in de strafrechtelijke keten. De politie heeft in de strijd tegen de steeds inventievere criminaliteit en uit frustratie over de geringe effectiviteit van wel toegestane opsporings technieken steeds innoverender opsporingsmethoden ontwikkeld. Dit overi-

gens vaak met rugdekking van het Openbaar Ministerie en de rechter. Voorts heeft het OM onvoldoende gezag over de politie. De commissie-Van Traa stelt dat in het vervolgonderzoek een completer beeld moet ontstaan over de aard en omvang van de georganiseerde criminaliteit, dat de wetgever moet komen tot normering van opsporingsmethoden in de toekomst en dat wetgeving die de afgelopen tijd tot stand kwam tegen het licht gehouden moet worden op mazen.

Soutendijk is het met de commissie eens dat er een wettelijk kader moet komen voor opsporings technieken. Zij denkt wel dat het altijd nodig zal blijven daar ruimte in te laten. “In het criminele circuit schrijft de techniek zeer snel voort en is de vindrijkheid groot. De wetgever kan onmogelijk alles nu al tot in detail voor langere tijd vastleggen.”

Voor- en nadelen

Soutendijk sluit niet uit dat haar fractie uiteindelijk na grondige afweging, toch ook kiest voor een vervolgonderzoek in de vorm van een parlementaire enquête. “Het voordeel daarvan is dat je mensen onder ede kunt horen. De commissie-Van Traa heeft alleen kunnen spreken met mensen op basis van vrijwilligheid. De commissie liep op tegen mensen die niet wilden praten en wel veel te melden zouden hebben als er een stok achter de deur was geweest. Een enquête levert dus kwalitatief de beste informatie op. Het nadeel is dat een enquête in principe in de openbaarheid geschiedt. Het opsporingsonderzoek kan daardoor gevaar lopen. Je zult dan iedere keer een afweging moeten maken wat wel en niet in het belang van het onderzoek in beslotenheid moet worden onderzocht. Het gevaar is levensgroot aanwezig dat je de onderwereld een handboek levert van wat je tegen hen onderneemt en informanten en infiltranten in gevaar brengt en voor de toekomst afschrikt. Dat gevaar

weegt bij ons zwaar. De samenleving moet later niet tegen ons kunnen zeggen dat we voor langere termijn de opsporing hebben bemoeilijkt.”

Tweede Kamerlid **Wim van de Camp** die namens de CDA-fractie zitting had in de commissie vond het een zeer interessante periode. Bij het Rotterdamse IRT-team schijnen ze hem nog te herinneren als de ‘jonge hond’.

Dat het om ernstige zaken gaat staat voor Van de Camp vast. “We hebben in Nederland weliswaar geen Italiaanse toestanden maar we moeten toch wel heel waakzaam zijn dat de zware criminaliteit die zich indringt in de bovenwereld, zich niet als een virus verspreidt. Het vervolgonderzoek moet nog meer zicht geven op de aard en omvang van die zware criminaliteit. Het zou goed zijn als dat onderzoek een maatschappelijk debat op gang zou brengen over die oprukkende criminaliteit want als dit zo door gaat kan er een moment komen dat de rechtsstaat in het geding komt.”

Om die zware criminaliteit goed te kunnen bestrijden ben je er volgens Van de Camp echt niet door alleen extra politiemensen op straat te zetten. “De inventiviteit van de zware criminelen ontwikkelt zich sneller dan een wetgever kan bijbenen. Ze werken met satellietverbindingen en dan te denken dat de politie nog niet eens draagbare telefoons mag af luisteren.”

Naast een wettelijk kader van welke opsporingsmethoden geoorloofd zijn, dat altijd enige ruimte moet bieden om adequaat op te treden bij nieuwe ontwikkelingen en regelmatige evaluatie van wetgeving op mazen waar criminelen gebruik van maken, is het volgens Van de Camp nodig dat Justitie meer hoogwaardige kennis opbouwt.

Marianne Fennema

Rapport Commissie-Van Traa

De commissie-Van Traa die vooronderzoek heeft verricht naar de opsporingsmethoden van politici en justitie, heeft de Kamer geadviseerd een parlementaire enquête in te stellen. Bij een parlementair onderzoek dient voorop te staan, zoals ook de commissie heeft verklaard, het zoeken naar normering voor de toekomst en niet het achteraf beoordelen van hetgeen is gebeurd. Het onderzoek zal duidelijkheid moeten verschaffen over de vraag of het nodig is nieuwe wetgeving in te voeren of de bestaande wetgeving aan te scherpen. Ook politiek en justitie zijn gebaat bij meer duidelijkheid op dit terrein, waar de laatste decennia hoofdzakelijk door de rechter zoekend en tastend enige grenzen zijn aangegeven. De vorm van het parlementaire onderzoek is ondergeschikt aan het te bereiken doel. Omdat de Wet op de parlementaire enquête enerzijds de Kamer meer mogelijkheden biedt de onderste steen boven te krijgen en anderzijds voldoende ruimte geeft om de vertrouwelijkheid te waarborgen waar dat noodzakelijk is, lijkt deze onderzoeksvorm vooralsnog het meest geschikt om het geschetste doel te verwezenlijken.

Bundeling ontwikkelingsorganisaties

Dat ontwikkelingsorganisaties afzonderlijk werken op grond van levensbeschouwing, vinden de paarse fracties achterhaald. Het liefst willen ze komen tot één grote ontkleurde medefinancieringsorganisatie (MFO) waarin de huidige vier Cebemo, ICCO, Novib en Hivos zouden moeten opgaan. Als argument wordt gebruikt dat vergroting van doelmatigheid en doeltreffendheid nauwere samenwerking tussen de organisaties vereist. De vier werken echter al op tal van terreinen nauw samen. Bovendien blijkt de effectiviteit van hun hulpverlening positief af te steken bij de hulp van overheid. Wat werkelijk achter de opstelling van de regeringsfracties schuilt is de opvatting dat het bestaan van ontwikkelingsorganisaties op levensbeschouwelijke grondslag achterhaald en uit de tijd is. Dit bleek uit uitspraken van de 'paarse fractie-woordvoerders op een bijeenkomst in het Tropeninstituut in Amsterdam.

Als je in een veelkleurige ontwikkelingswereld effectief relaties wil aangaan met particuliere organisaties dan zul je ook een veelkleurig aanbod van Nederlandse zijde moeten hebben. Gelukkig krijgt het CDA in deze opvatting steun uit voor 'paars' onverdachte hoek. Zowel minister Pronk als Novib-voorzitter Van den Berg verwierpen het voorstel van de regeringsfracties. De laatste slaat de spijker op de kop als hij zegt dat hij toch ook niet pleit voor samen-

voeging van PvdA, VVD en D66 omdat ze zich allen met politiek bezighouden en voor democratie zijn.

'Paars' en technologie

Het kabinet kort de subsidies op duurzame energie met 180 miljoen en eveneens worden forse kortingen voorgesteld op het industrie- en technologiebeleid, het regionale beleid en de exportfinanciering in het kader van de buitenlandse economische betrekkingen. Nu zijn overheids subsidies natuurlijk niet zaligmakend. Ook het bedrijfsleven zelf laat steken vallen, want de investeringen in onderzoek en ontwikkeling zijn te gering. Maar die factoren nemen niet weg dat het nieuwe kabinet met de bezuinigingen op technologiegebied een slecht signaal afgeeft. Waarom?

In de eerste plaats omdat de kortingen op onderzoek naar duurzame energie niet stroken met een toekomstgeoriënteerde strategie op het gebied van de energievoorziening. Energiebesparing en schone vormen van energie zijn in een perspectief van duurzaamheid onmisbaar. In de tweede plaats is investeren in technologie een absolute noodzaak als basis voor toekomstige - ook ecologisch verantwoorde - economische groei. Achterblijven met investeren nu, betekent het verliezen van economische kansen straks. Vanuit de CDA-Tweede Kamerfractie is terecht gesteld dat de kabinetsplannen slecht voor het bedrijfsleven en slecht voor Nederland zijn. Door middel van een amendement op de begroting tracht de fractie een keer te

brengen in de voornemens van minister Wijers. Intussen doen de kabinetsplannen afbreuk aan wat de regering zelf beoogt na te streven: 'moderne economie, duurzame ecologie.'

Moeizame weg naar vrede

De vrede tussen Israël en Jordanië is een nieuwe historische stap op weg naar een veilige en erkende positie van Israël te midden van zijn Arabische burens. Het valt te hopen dat ook met Syrië verdere stappen naar vrede gezet kunnen worden. Opvallend is het echter wel dat PLO-leider Arafat bij de ondertekening niet was uitgenodigd. De vrede in het Midden Oosten kan niet beperkt blijven tot een zaak van vertegenwoordigers van erkende regeringen. Het lot van de Palestijnen, die zich nog steeds niet op staatkundige vlak vertegenwoordigd weten, vraagt om een oplossing. Het is waar: met het akkoord tussen Israël en de PLO van een jaar geleden, is een belangrijke stap gezet naar zelfbestuur. Maar de terroristische aanslagen van de Hamas gaan door. Een groot dilemma doemt op: Wat te doen als meer democratische vrijheden voor de Palestijnen in de strook van Gaza en Jericho leiden tot versterking van fundamentalisme en radicaal Palestijns nationalisme? Israël, gesteund door de Verenigde Staten, kiest voor een harde aanpak van terroristische organisaties. Dat is noodzakelijk. Maar een structurele oplossing voor de onvrede onder de Palestijnen in hun dichtbevolkte zelfbesturende gebieden vraagt om meer. Het zal een lange en zeer moeizame weg naar vrede zijn.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar ik ben wat teleurgesteld in paars. Ik had er eerst wel zin in: allemaal van die onbedorven frisse neuzen- met wat voor originele dingen zouden die wel niet komen? Maar nee hoor: van alle open deuren kiest zo'n Wijers uitgerekend de winkeldeur - op zondag. Ik ken die types. Van die middle-classdertigers, ieder jaar met Robert-Jan en Kirsten naar het boerderijtje in Olalales-deux-églises en dat enige boulangerietje is altijd open. Bespottelijk dat dat in Nederland niet kan. Van het argument "dat kan overal behalve natuurlijk in Nederland" kan ik heel vals worden. Het is het argument waarmee de VVD stelselmatig ons originele omroepbestel om zeep heeft geholpen. "Bespottelijk, zuilen, overal hebben ze reclame" en zo zitten we dan, dankzij die vlotte liberalen de hele avond tot onze oren in het maandverband en de inlegkruisjes. Zulke mensen houden niet van Nederland. Ze hebben trouwens ook geen consideratie met Franse middenstanders die zich pauzeloos uit de naad werken.

Ze hebben vooral de charme van de Hollandse zondag waarin je even een dag niks zakelijks hoeft en die we reserveren voor opa en oma, Ajax, kerk, natuurmonumenten en de leesfateuil - nimmer begrepen. Niks ervan, tijd is geld en de stilte is bedreigend. Zulke mensen houden niet echt van dit eigenzinnige landje. Als het buitenland de norm wordt - een soort paars Europa - dan moet ik me binnenkort ook alle zorgen maken over mijn balletje gehakt, mijn uitsmijter en vooral ook mijn nieuwe haring. Want dat zal ook allemaal wel "bespottelijk" wezen. Let op mijn woorden: als het aan Wijers ligt is de invoering van de sta-plee niet ver meer. Hebben ze ook in Olalales-deux-églises.

'Pact' zorgt voor voortbestaan pu

Veronica gaat commercieel. Op 21 oktober jl. besloot de meerderheid van de publieke omroepen officieel dat de programmagegevens gaan uitwisselen. De voorzitters van EO, KRO en NCRV staan hier achter. De mede

Het taalgebruik was vreselijk, maar de boodschap die de Veronica Omroeporganisatie op 7 oktober jl. uitgaf, liet aan duidelijkheid niets te wensen over: 'Veronica, keihard de lekkerste, gaat commercieel'. De boodschap bracht beroering in het omroepwereldje van Hilversum, maar ook in politiek Den Haag.

Het omroepbestel heeft de regering en het parlement door de jaren heen intensief beziggehouden. In 1965 veroorzaakte de omroep zelfs een politieke crisis: het kabinet-Marijnen kwam ten val 'wegens verschil van inzicht in de ministerraad ten aanzien van het te voeren omroepbeleid'. Twee jaar later kwam, vooral dank zij het kabinet-Cals, de eerste Omroepwet tot stand. De etherreclame (Ster) deed haar intrede. En er was de opkomst van de zogeheten etherpiraterij. In 1960 begon het commerciële zendschip Veronica met uitzendingen van buiten de territoriale wateren. Hoewel Nederland al in 1965 het Verdrag van Straatsburg tegen etherpiraten had ondertekend, duurde het tot 1973/1974 voor het parlement de anti-piratenwetten aannam. Veronica verdween uit de ether, maar kreeg in 1976 een zendmachtiging als aspirant-omroep.

De in 1970 van kracht geworden Omroepwet bracht enige rust, maar die duurde niet lang. Eén van de eerste zware taken voor Elco Brinkman als minister van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur (WVC) in 1982 was de opstelling van een Medianota, die de basis zou moeten vormen voor een nieuwe Mediawet. Maar ook daarna bleef er beweging in het bestel, mede als gevolg van Europese regelgeving.

Achteraf gezien is het een wonder dat de 'oude' omroepen van het publieke bestel zich overeind hebben kunnen houden. Met name de VVD en later D66 hebben zich nooit keihard voor het publieke bestel ingezet.

Het publieke bestel is ook typisch Nederlands: de overheid bepaalde door de jaren heen dat iedere geestelijke of maatschappelijke stroming een omroep mocht beginnen. De Nederlanders hebben dat ook zo gewild; anders zouden NCRV, KRO, AVRO, VARA en VPRO gevolgd door EO, TROS en VOO niet zo'n bloei hebben

gekend. Het CDA en zijn voorgangers en de PvdA hebben het belang van het publieke bestel steeds volmondig erkend en er hun actieve medewerking aan verleend.

Hilversum en Den Haag

'Hilversum' en 'Den Haag' onderhouden een curieuze relatie omdat niet minder dan vier omroepvoorzitters bewindsman zijn geweest: Van der Louw (NOS), Braks (KRO), Van Dam (VARA) en Van der Reijden (VOO). Bovendien hebben de drie leden van het Commissariaat voor de Media een politiek verleden: Geurtsen (VVD), Etty (PvdA) en Koetje (CDA). De verhouding 'Den Haag' en 'Hilversum' is weerbarstig.

Vijf jaar geleden was er opnieuw opschudding in Hilversum en Den Haag toen de Luxemburgse omroepgigant RTL de Nederlandse kabel binnendrong. In tegenstelling tot het publieke bestel dat op geestelijke en maatschappelijke stromingen berust, heeft RTL winst maken als doelstelling.

Veronica uit publiek bestel

Op 7 oktober jl. deelde Veronica-voorzitter Joop van der Reijden mee dat zijn organisatie op 1 september 1995 het publieke bestel zal gaan verlaten. VOO en de produktiemaatschappij Endemol, het resultaat van een fusie tussen de bedrijven van Joop van den Ende en John de Mol, hadden even tevoren een deal gesloten. Zij wilden getweeën, en met de publieke omroep komen tot een 'strategische alliantie'. Een term die NOS-voorzitter Van der Louw in september, zonder daarop nader in te gaan, op een omroepcongres had geïntroduceerd. Wat was er gebeurd? Al jaren probeert Veronica los te komen van het publieke bestel, dat door de omroep van 'Je bent jong en je wilt wat' als een knellend pak werd ervaren. Dat mislukte telkenmale, niet in het minst als gevolg van het probleem van de programmagegevens. Het blad van Veronica met een oplage van 1,2 miljoen exemplaren fungeert als een belangrijke winstbron (18 miljoen gulden per jaar) voor deze omroep.

Zonder die programmagegevens, die zijn voorbehouden aan de partners in het publieke bestel, zou het Veronica-blad veel

van zijn waarde verliezen. Met andere woorden: Van der Reijden moest een pact met de publieke omroepen sluiten.

Voor deze ontwikkeling tot stand kwam, was het tot een breuk op termijn gekomen tussen RTL en Endemol. Veel Endemol-programma's zijn ondergebracht bij RTL, maar het beleid bij RTL veroorzaakte een toenemende irritatie bij Endemol, dat overigens ook programma's voor de publieke omroepen produceert.

Op de radio wil Veronica straks gaan uitzenden via Holland FM, het commerciële station van Willem van Kooten. Endemol heeft de aandelen van dit station gekocht. In Hilversum en Aalsmeer vonden in koortsachtig tempo besprekingen plaats tussen Veronica, Endemol en de publieke omroepen. Allerlei omroeppolitieke en juridische valkuilen kwamen aan de orde. Het resultaat werd op 7 oktober bekendgemaakt. Op dat moment kon nog niet de deal tussen de publieke omroepen en Ver-

Tijdens een persconferentie geven het Veronicabestel hun plannen.

iek bestel op middellange termijn

strategische alliantie aan te gaan met Veronica en Endemol. Veronica en de publieke omroepen zullen
voerders van de CDA-fracties in Eerste en Tweede Kamer geven het 'pact' het voordeel van de twijfel.

onica/Endemol worden gepreciseerd. Veertien dagen later, vorige week vrijdag, was de kogel door de kerk. Toen besloten de publieke omroepen, in een bestuursvergadering van de NOS, in meerderheid (alleen TROS en VPRO) stemden tegen) tot de beoogde strategische alliantie. De omroepen verplichten zich voor 45 tot 49 miljoen gulden programma's af te nemen bij Endemol. Ook gaat een kwart van de sportrechten van de NOS naar Veronica en zullen Veronica en de publieke omroepen programmagegevens uitwisselen. Een complicerende factor was de positie van het Haarlemse uitgeverbedrijf VNU. De VNU zit niet alleen samen met AVRO, NCRV en KRO in een 'uitgeefkern' voor de bladen van deze drie omroepen, maar bezit ook 38 procent van de aandelen in RTL. Alvorens AVRO, KRO en NCRV konden instemmen met de strategische alliantie moesten zij dus (ongetwijfeld moeilijke) besprekingen met VNU voeren. Uit

uitlatingen van NCRV-voorzitter Herstel bleek vorige week vrijdag dat deze geen onoverkomelijke hindernis voor de grote deal opleverden.

Reactie omroepvoorzitters

KRO-voorzitter Gerrit Braks blikt niet ontevreden op de stormachtige gebeurtenissen van de afgelopen weken terug. "De oude situatie, waarin geen Nederlandse commerciële zender mocht bestaan is voorbij. Nederland heeft lange tijd geprobeerd de commercie buiten de deur van onze televisie te houden, maar de zenders hebben niet meer alleen een publieke functie, maar zijn ook een sterke economische factor geworden. Per jaar is er sprake van een omzet van ongeveer 1 miljard gulden op de op Nederland gericht publieke en commerciële zenders. Dit bedrag stijgt met circa 10 procent per jaar."

Braks: "Als wij niet tot deze strategische alliantie waren overgegaan zou er mogelijk een monsterverbond zijn gekomen tussen Veronica, RTL en Endemol. Met onder meer als gevolg dat er twee soorten bladen met programmagegevens zouden gaan verschijnen: een met die van de publieke omroepen en een met die van de commerciële zenders. Dat zou zeer klant-onvriendelijk zijn geweest." En wat de afnamegaranties voor de Endemolproducties (niet alleen amusement) betreft benadrukt de KRO-voorzitter dat omroepen daarop voldoende invloed kunnen uitoefenen. Er is geen sprake van een dictaat wat betreft bijvoorbeeld de inhoud.

Gerrit Braks concludeert: "We hebben er voor de middellange termijn (die van de concessie voor vijf jaar), gezien de omstandigheden, het beste van gemaakt. Wij hebben behoefte aan politieke support; de komende jaren zullen niet gemakkelijk zijn." Over de positie van de KRO is hij optimistisch: "De KRO blijft nog steeds groeien; elke week komt er een fors aantal leden bij."

NCRV-voorzitter Ton Herstel noemt het initiatief van de publieke omroep om de strategische alliantie aan te gaan 'lovenswaardig'. In de NCRV-gids schrijft hij: "Vijf jaar geleden reageerde de publieke omroep veel te laconiek op de dreiging van TV-10 en RTL-Veronique en de komst

van de laatste. Hadden we toen maar de zakelijke inzichten van nu gehad." EO-voorzitter ds. A. van der Veer is opgelucht. "De uitkomst noem ik zonder meer positief," zegt hij in een interview met het Reformatorisch Dagblad. Van der Veer is bepaald niet rouwig om het vertrek van Veronica uit het tweede net, waar op dit moment Veronica, TROS en EO op een aantal punten samenwerken. De voorzitters van deze drie identiteitsomroepen staan dus achter de strategische alliantie.

Reactie CDA-woordvoerders

Hoe denken de mediawoordvoerders van de CDA-fracties aan het Binnenhof over de uitkomst? Drs. Marten Beinema, al vele jaren media-expert in de Tweede Kamer zegt: "Ze hebben de minst slechte oplossing gekozen. Ik aarzel nog steeds over de haalbaarheid voor wat betreft de programmagegevens en vrees dat de deal op dit punt op den duur in Europees verband niet houdbaar zou kunnen zijn. Als dat onverhoopt zo is, kan dat voor de publieke omroepen nadelig werken in verband met ledenaantallen en inkomsten. Ik voeg er aan toe dat het publieke bestel er na het uittrekken van Veronica wat minder onzuiver op wordt. Een zwak punt is dat we ons moeten afvragen wat de TROS nu gaat doen." Beinema wacht nu met grote belangstelling op een brief van staatssecretaris Nuis van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen die door de Kamercommissie wordt besproken.

Professor Dick Kuiper, die media 'doet' in de Eerste Kamerfractie, sluit zich bij Beinema's reactie aan. "Ik denk dat we deze oplossing onder de gegeven omstandigheden het voordeel van de twijfel moeten geven. Veronica, dat allang uit het publieke bestel wil, maakt nu gebruik van de wettelijke mogelijkheden. Het is nu zaak dat er een goede boedelscheiding plaatsheeft. Ik hoop en verwacht dat de publieke omroepen ook in de komende jaren slagvaardig zullen optreden. Overigens ben ik benieuwd naar de reactie van staatssecretaris Nuis. Zijn partij D66 heeft nooit erg enthousiast over het publieke bestel gesproken."

Evert Mathies

productiebedrijf Endemol tekst en uitleg over

(foto ANP)

Het CDA tussen affect en effect

Een jong echtpaar met positieve betrokkenheid op geloof, kerk en samenleving, verlangt voor zijn kind dat de leerplichtige leeftijd bereikt, christelijk onderwijs. De ouders vragen bij een christelijke school in hun woonomgeving schriftelijke informatie aan. Daarop ontvangen ze van die school een brochure met als titel "Wat echt telt: rekenen, taal en aardrijkskunde."

In de seculariserende Nederlandse samenleving aan het einde van de 20ste eeuw (met afnemende sociale en maatschappelijke reikwijdte van het Christelijk geloof) liggen de twee volgende reacties dan het meest voor de hand:

Een reactie in de trant van: Bij die christelijke school neemt het christelijk geloof zichtbaar een weinig essentiële en herkenbare plaats in. Als christelijk onderwijs echt niet meer inhoudt, dan kun je je kind net zo goed naar een openbare school zenden.

Ten tweede een reactie waarbij het ouderpaar de brochure diep teleurgesteld terzijde legt en de beslissing over de schoolkeuze uitstelt. De ouders ondernemen vooralsnog geen verdere actie en "blijven thuis". Gefrustreerde identificatie leidt veelal eerst tot terugtrekking en passiviteit. Als geen herstel van de identificatie intreedt worden ze "zwevend" waarbij min of meer toevallige en niet relevante omstandigheden als het zover is hun schoolkeuze zullen bepalen.

De beoogde analogie met de titel van het landelijk CDA-verkiezingsprogramma 1994-1998 "Wat echt telt: werk, veiligheid en milieu" en met de daarna gevolgde reacties op de CDA-presentatie zal in dit fictieve voorbeeld duidelijk zijn. Die presentatie was in sterke mate rationeel geformuleerd en vooral gericht op effect maar zonder voldoende affect. Na "Niet bij brood alleen", "Om een zinvol bestaan", "Uitzicht - Samen werken voor Morgen" en "Verantwoord voortbouwen" is het CDA voor het eerst in zijn bestaan met een volstrekt seculiere titel voor zijn landelijk verkiezingsprogramma naar buiten getreden. Een titel die niet in een herkenbare relatie stond met de centrale waarden van het CDA, te weten gespreide verantwoordelijkheid, rentmeesterschap, gerechtigheid en solidariteit. Bij de verkiezingen op 3 mei jl. bleven verhoudingsgewijs veel kerkelijke CDA-stemmers thuis.

Van meer kanten is reeds betoogd dat het voortschrijdende proces van secularisatie een belangrijke factor in het stemmenverlies is geweest. Wie dat proces wil afremmen of stoppen dient natuurlijk zelf niet bij te dragen aan de beperking van de reikwijdte van het christelijk geloof in de sa-

menleving door de relatie in de presentatie te marginaliseren of te negeren.

In dat verband rijst de vraag of de vier centrale waarden van het CDA steeds voldoende aanknopingspunten bieden in perioden van verandering en vernieuwing. Hoewel naar intentie en uitwerking niet terecht, komen de vier centrale waarden van het CDA toch enigszins statisch over en lijken ze eenzijdig te zijn gericht op het beter doen functioneren van de bestaande samenleving met een sterk accent op de collectieve benadering.

Bij de samenstelling van het nieuwe Program van Uitgangspunten is binnen de commissie die daarmee belast was, uiteraard ook de vraag naar voren gekomen in hoeverre de vier centrale waarden van het CDA wijziging dan wel vooral aanvulling behoeven. Het statisch overkomen van de waarden als zou het alleen gaan om het beter doen functioneren van de bestaande samenleving, is toen eveneens ter sprake gekomen. Komen de noodzaak van verandering, vernieuwing en vooral het individuele appèl op burgers om zich in te zetten voor die samenleving voldoende in de centrale CDA-waarden in beeld? Zo niet, verdient het dan aanbeveling om waarden als "Roeping tot initiatief" en "Dienst aan medemens en samenleving" aan de vier centrale waarden toe te voegen? Daartoe is uiteindelijk niet besloten op grond van begrijpelijke terughoudendheid om aan aspecten van de grondslag te tornen. Wel zijn die overwegingen in de tekst van het nieuwe Program van Uitgangspunten verwerkt, onder andere met de verwijzing naar de - overigens seculiere - waarde van het actief burgerschap. Maar teksten in een brochure hebben nu eenmaal minder zeggingskracht dan inspirerende christelijke waarden. In de positie waarin het CDA zich thans bevindt, dient de discussie daarover heropend te worden. Een (heilig) zevental centrale waarden dat naargelang de problemen in de samenleving naar tijd en plaats accent kunnen krijgen, is met het oog op een evenwicht tussen affect en effect een aantrekkelijk perspectief. Een nieuw te formuleren CDA-"mission statement" met een daarop gebaseerde hoge belevingswaarde completeert dat perspectief.

De groei en kracht van het CDA met de daardoor ontstane indruk zelf een uitzondering te zijn in het secularisatie- en ontzuilingsproces hebben in de afgelopen vette jaren het objectieve zicht op de eigen positie in het politieke en maatschappelijke spectrum doen verzwakken. "De levensbeschouwelijke verzuiling voorbij" is in die afgelopen jaren een veel gehoorde uitspraak geweest om de (onder)scheiding met het verleden aan te geven. Zonder echter tegelijkertijd duidelijk te maken hoe de positie van een christelijke politieke partij in deze tijd dan wel moet worden gezien. Dat is een moeilijke opgave, niet in de laatste plaats door de negatieve lading die

het begrip "verzuiling" inmiddels gekregen heeft. Toch is het CDA een christelijke verzuilde organisatie. Weliswaar geen gesloten maatschappelijk blok voor homoog gelovige christenen, en thans (zeer terecht) open voor een ieder die de politieke overtuiging en het politieke handelen van het CDA deelt, maar niettemin georganiseerd op basis van christelijke geloofswaarden.

Vele christelijke organisaties die op eigentijdse wijze vorm en inhoud willen geven aan hun identiteit en tegelijkertijd hun doelgroep willen en moeten vergroten, hebben het evenwicht tussen affect en effect onvoldoende kunnen bewaren met als gevolg dat ze in de neutraliteit zijn beland. Sommigen van die organisaties betreuren dat niet. De nieuwe neutrale organisatie is veelal groter, rationeel effectiever en biedt meer continuïteit, vooral als ze daarnaast ook nog een monopoliepositie in een bepaalde regio verkrijgt. De politieke steun van het CDA om dat soort ontwikkelingen te keren, is vaak beperkt gebleven: "De levensbeschouwelijke verzuiling is immers voorbij?"

Het secularisatieproces met afnemende sociale en maatschappelijke reikwijdte van het christelijk geloof schrijdt voort. Maar er zijn ook processen van pluralisering, differentiatie en behoefte aan vergroting van keuzemogelijkheden van burgers. Die pluraliteit laat interessante keuzepatronen van belijdende, "cultuur-christenen" en "niet-christenen" zien. Talloze variaties doen zich hierbij voor. Maar als de keuzemogelijkheden naar levensbeschouwelijke signatuur afnemen en de grijze neutraliteit doorwoekert, zullen er niet langer christelijke referentiepunten in de samenleving zichtbaar zijn. Gegeven dat de theorie van de uitzonderingspositie in de secularisatie- en ontzuilingsprocessen thans grotendeels verworpen moet worden, zal ook het toekomstperspectief van het CDA afnemen.

Voor het herstel van het CDA-draagvlak is - naast andere aanbevelingen uit het rapport van de commissie-Gardeniers - niet alleen van belang dat de centrale waarden meer in relatie staan tot het politiek handelen, maar vooral ook dat die centrale waarden als inspiratiebronnen en als affectieve referentiepunten zichtbaar worden gemaakt. Met de verkiezingen voor de Provinciale Staten op 8 maart 1995 in zicht, is het van groot belang aan alle CDA-provinciebesturen een handreiking te bieden voor een eendrachtige en "waarden-volle" CDA-presentatie als basis voor hun provinciale presentatie.

drs. G.J. Hazenkamp
Gedeputeerde provincie Utrecht

Differentiatie in studieduur is bespreekbaar

Binnen een maand na zijn aantreden biedt het kabinet-Kok meer ruimte voor discussie over de herstructurering van het hoger onderwijs dan in het regeerakkoord werd gesuggereerd. Dat biedt ook voor werkgevers een opening voor deelname aan de discussie. Onder zekere voorwaarden wordt differentiatie in studieduur voor werkgevers bespreekbaar.

Werkgevers voelen niets voor het plan uit het regeerakkoord een nieuwe tweefasenstructuur in het hoger onderwijs in te voeren met een daaraan gekoppelde bezuinigingstaakstelling van 500 miljoen. Zo'n tien jaar geleden hebben wij immers leergeld betaald met de introductie van de tweefasenstructuur in het wetenschappelijk onderwijs. De tweede fase is daarbij nooit goed van de grond gekomen. Een adequate bekostiging voor de twee-jarige ontwerpers- en onderzoekersopleiding is niet tot stand gebracht. Ook de werknemersstatus van assistenten- en onderzoekers-in-opleiding (aio's en oio's) levert in de praktijk veel nadelen op.

Gelukkig heeft het kabinet zijn plannen al snel bijgesteld. In de regeringsverklaring werd al niet meer gerept over een tweefasenstructuur. Hier sprak het kabinet alleen nog over 'differentiatie in duur en aard van de opleidingen in het hoger onderwijs' en over 'een reductie in de gemiddelde verblijfsduur'. En weer twee weken later kondigde het kabinet in de begroting voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen aan dat er in 1995 slechts 65 miljoen op het hoger onderwijs zal worden omgebogen en dat er een onderzoek komt naar de

technische realiseerbaarheid van de ombuiging van 500 miljoen gulden. Intussen zal de regering een overleg starten over een hoger-onderwijsstelsel met een gedifferentieerde maar gemiddeld kortere cursusduur.

Voor werkgevers biedt dit voldoende basis om deel te nemen aan het overleg. Daarbij zijn wij bereid het uitgangspunt van differentiatie in cursusduur in het hoger onderwijs te accepteren. Opleidingen in het hoger onderwijs kunnen dan variëren van drie tot vijf jaar. Wat per opleiding de nominale cursusduur moet worden, dient afhankelijk te zijn van eisen die de beroepspraktijk aan de beginnende beroepsbeoefenaar stelt en van eisen die vanuit de internationale vergelijkbaarheid aan diploma's worden gesteld.

Op grond van deze beide criteria is vorig jaar al gebleken dat voor 28 technisch-wetenschappelijke opleidingen de nominale cursusduur vijf jaar moet zijn. Met de parlementaire behandeling van het desbetreffende wetsvoorstel moet dan ook niet worden gewacht op de uitkomst van de bredere discussie over de stelselherziening. Als de gemiddelde cursusduur omlaag moet, zullen andere studierichtingen korter moeten duren. In dit verband maak ik een onderscheid tussen 'gerichte studies' en wat ik zou willen noemen: 'ontplooingsstudies'. De 'gerichte studies' bereiden voor op specifieke beroepenvelden, bijvoorbeeld de medicijnenstudies, de ingenieursopleidingen en de lerarenopleidingen. De 'ontplooingsstudies' zijn niet gericht op een bepaalde beroepsuitoefening, maar zijn bedoeld om studenten algemene vaardigheden bij te brengen en hen breed theoretisch te vormen. Anders dan bij de gerichte opleidingen ontbreekt bij ontplooiingsstudies een afgebakend beroepenveld. Daarom kan de politiek zonder al te veel

schade beslissen dat dergelijke opleidingen een studieduur hebben van nominaal drie jaar.

Het NCW heeft nog een aantal andere suggesties.

In de eerste plaats zouden de universiteiten meer de inspanningen moeten bundelen. Veertien universiteiten in een klein land als Nederland is wel wat veel van het goede. Een dergelijke versnippering van voorzieningen vormt een belemmering voor het vormen van centres of excellence. In de tweede plaats zou het accent in onderwijs en onderzoek moeten verschuiven naar de exacte en technische richtingen. Onderzoeksuitgaven meer sturen in een richting die ook het bedrijfsleven ten goede kan komen. Meer financiering via onderzoeksopdrachten van de overheid aan de onderzoeksinstituten. Meer geld voor universiteiten en vakgroepen die beter presteren. En meer samenwerkingsverbanden tussen vakgroepen en bedrijfsleven.

Aparte aandacht verdient de selectie. In veel gevallen kan de selectie al in - en niet pas ná - het eerste jaar plaatsvinden. En soms zelfs ervóór, namelijk in gevallen waarin een numerus fixus geldt. Niet loting maar selectie op basis van eindexamenresultaten moet daarbij bepalend zijn voor de toelating.

Ook andere vormen van differentiatie moeten bespreekbaar worden gemaakt. Bijvoorbeeld differentiatie in collegegeldheffing. Een lagere heffing bij opleidingen met veel arbeidsmarktrelevantie en een hogere bij opleidingen die weinig perspectief bieden op een baan. Ook in de studiefinanciering zouden meer prikkels moeten worden ingebouwd om de keuze van studenten voor exacte en technische richtingen te bevorderen.

Het kabinet heeft gelijk: Kennis is inderdaad de sleutel voor de groei van onze economie. Het gaat echter niet om kennis zonder meer. De prioriteit moet liggen bij kennis die productief kan worden gemaakt.

Drs J.C. Blankert

voorzitter van het Nederlands Christelijk Werkgeversverbond (NCW)

De politiek kan zonder al te veel schade beslissen dat 'ontplooingsstudies' een studieduur hebben van nominaal drie jaar.

(foto ANP)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

Departementale herindeling is inefficiënt

De klassieke discussie over departementale herindeling is ook afgelopen zomer, tijdens de kabinetsformatie, weer gevoerd. Het resultaat is dat honderden Cultuurambtenaren (van WVC) naar O&W-collega's in Zoetermeer worden overgeplaatst. De reden van deze actie is het "verminderen van de coördinatiedruk". Bovendien ressorteerde Cultuur twintig jaar geleden ook al onder O&W.

Departementale herindeling is echter om drie redenen een slecht instrument om de vraag naar en het aanbod van beleid op elkaar af te stemmen.

In de eerste plaats kan de overheveling van taken en de verhuizing van beleidsdirecties een ware cultuurschok veroorzaken. Terwijl de coördinatieproblemen op het eerste gezicht lijken af te nemen, geldt dit niet voor de interne belangentegenstellingen; deze manifesteren zich juist.

In de tweede plaats heeft de reorganisatie op korte termijn een enorm efficiencyverlies tot gevolg, omdat veel tijd en energie verloren gaan met de reorganisatie zelf. De kosten van de herindeling kunnen oplopen tot honderden miljoenen gulden (Evaluatierapport BiZa; 1982).

Tenslotte is de verdeling van taken over de departementen altijd een momentopname; deze blijft gebaseerd op tijdgebonden inzichten in de gewenste samenhang tussen beleidsterreinen. Daarbij komt dat de politieke belangstelling voor het herindelingsproces uitermate snel verdwijnt. Bovendien is het de vraag of de herverdeling van

taken over de departementen over vijf of tien jaar nog wel actueel is.

Niet het verhuizen van een beleidsdirectie, maar de ontwikkeling van een strategische visie in samenhang met verbeteringen in de werkwijze verdienen aanbeveling. Een snelle aanpassing aan de vraag van de omgeving kan onder andere worden bereikt door de top-down hiërarchische sturing te verminderen en de autonomie van organisatieonderdelen te vergroten, zonder daarbij de democratische legitimatie uit het oog te verliezen. De vorming van beleidsvormende kerndepartementen en een gelijktijdige interne verzelfstandiging in de vorm van agentschappen is in dit verband een nieuwe mogelijkheid. De minister blijft verantwoordelijk en is in staat op hoofdlijnen te sturen. Sturing en afstemming van beleid blijven immers uiteindelijk een taak van de politiek.

Peter Barthel

Selectie bij de ingangs- of uitgangspoort?

Het punt van het grote aantal studerenden in het hoger onderwijs dat vroegtijdig afhaakt of vele malen switcht tussen verschillende opleidingen staat volop in de politieke belangstelling. Men wijt dit vaak aan de massale deelname aan hoger onderwijs in de afgelopen decennia. Om te voorkomen dat verkeerde stappen worden gefinancierd door de overheid, is onder meer door enkele politici en 'onderwijsdeskun-

digen' (Felix Rottenberg, Neelie Kroes e.a.) geopperd om een selectie toe te passen onder de mensen die tot het hoger onderwijs toegelaten wensen te worden, de zogenaamde "selectie bij de poort". De werkgroep Onderwijs van het CDJA ziet echter weinig in zo'n selectiemechanisme. Ten eerste is volgens de werkgroep de massale deelname aan hoger onderwijs niet zonder meer negatief te noemen. Integendeel: een groter aantal hoog opgeleiden is alleen maar toe te juichen. Ten tweede denkt de werkgroep dat het feit dat veel studerenden vroegtijdig afhaken of steeds switchen, niet per se een zaak is van incompetentie of (anders verwoord) van te veel (ook incompetent) mensen in het hoger onderwijs. Het is eerder een zaak van mensen die niet op de juiste plek zitten.

Om dit te verhelderen, het volgende: toekomstige studenten kiezen hun opleiding naar hun inzichten in wat ze willen en wat ze kunnen. Als ze hun keuze gemaakt hebben, blijkt het jammer genoeg na een aantal jaren maar al te vaak dat het toch niet is wat ze willen of kunnen. Waar dat precies aan ligt, is vraag twee. Selectie aan de poort is geen oplossing voor dit probleem. Want hoe wil men dan meten wat een student kan en wil of verwacht? Via de toelatingsexamens meet men voornamelijk wat een student kan. Moet er dan een individueel gesprek volgen of een vragenlijst? Naast de gigantische uitvoeringskosten die zo'n systeem met zich meebrengt, zijn testen en gesprekken vaak maar momentopnames.

Het op de juiste plek brengen van mensen is geen gemakkelijke opgave. Eén absolute vereiste hierbij is een goede begeleiding bij de keuze van het vakkenpakket (profiel) en de vervolgopleiding. De toekomstige student moet een juist verwachtingspatroon hebben van de door hem eventueel te kiezen opleiding, met alle eisen die de opleiding stelt. Hij (en gelukkig in meer dan de helft van de gevallen zij) moet weten welke gebieden zijn opleiding bestrijkt, welke keuzes en mogelijkheden die opleiding hem biedt op de arbeidsmarkt, wat er precies verwacht wordt van zijn kant. Wellicht dat er dan een selectie al ruim voor de uitgangspoort van het voortgezet onderwijs plaatsvindt die rekening houdt met wat een student kan en wil. Naar de mening van de werkgroep Onderwijs is op veel scholen deze begeleiding, ondanks vaak goede bedoelingen, nog een ondergeschoven kindje. Juist door een verbetering en uitbreiding hiervan kan de hoge uitval van studenten tijdens de studie verminderen. Dit vraagt een gezamenlijke aanpak van middelbare scholen, hogescholen, bedrijfsleven en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. En dat onder het motto: de juiste student op de juiste plek.

Henri Kalalo,
Michael Sijbom

Horzel

De verruiming van de Winkelsluitingswet heeft recent voor nogal wat opschudding gezorgd. De middenstanders die over het algemeen niet erg blij zijn met overheidsbemoeienis lijken plotseling erg gehecht aan dit stukje regelgeving. De angst om door de nieuwe vrijheden 75 uur per week aan de winkel te worden geketend zit er goed in.

Veel ondernemers hoeven zich echter geen zorgen te maken. In het grootste deel van het land zal uitbreiding van de openingstijden ook voor grootgrutters als Albert Heijn niet rendabel zijn. Om concurrentieredenen hoeft de zaak dus niet langer open. Alleen in de steden waar veel werkende alleenstaanden voor hun boodschappen van de zaterdag afhankelijk zijn zal er veel veranderen. Dat levert extra arbeidsplaatsen op en winkels die open zijn wanneer de klant dat uitkomt. En wat zijn eigenlijk de voordelen van beginnen om negen uur? De winkels zijn haast leeg en de winkelier had zich beter nog eens lekker kunnen omdraaien.

Winkelen op zondag is een ander hot issue. Hoewel je natuurlijk niemand mag dwingen op die dag te werken denk ik dat veel werknemers hun vrije zondag liever voor een andere dag ruilen. Veel consumenten zijn ook niet blij met onze verplichte zondagsrust. Het is aan iedereen de zondagsrust te respecteren. Het zou echter hypocriet zijn niet tegelijkertijd die mensen te respecteren die 's zondags liever een winkel dan een kerk bezoeken.

Mathieu Belt

CDA-vrouwen en de oppositie

CDA-vrouwen en hun oppositierol is het centrale thema van de Landelijke Raad van het CDA-Vrouwenberaad op 29 oktober. Fractievoorzitter Enneüs Heerma belicht die dag vanuit zijn positie de nieuwe situatie waarin partij en fractie verkeren. Zijn koers is: voorzichtig navigeren en het proces van heelwording zorgvuldig met elkaar als mannen en vrouwen in de partij ingaan. Welke rol ligt hier voor het CDA-Vrouwenberaad?

Als politieke vrouwenbeweging hadden wij van het paarse kabinet een agenda verwacht met oog voor vrouwen en hun toekomst, gezien het nieuwe paarse élan dat Van Mierlo de kiezer (en dus ook ons vrouwen) beloofd had. Met alleen een royaal aandeel vrouwen in je regeringsploeg ben je er namelijk niet.

We bespeuren geen nieuw elan maar het is inmiddels wel duidelijk dat onder dit kabinet mensen meer voor zichzelf moeten zorgen en minder van de overheid kunnen verwachten. Veel maatregelen lijken hierbij voor vrouwen slecht uit te pakken.

Zo is de hoogte van de AOW, waarvan veel alleenstaande vrouwen moeten 'rondkomen' een zorgwekkend punt, evenals de pensioenvoorzieningen of het ontbreken ervan. Voor vrouwen met een oudere partner staat de AOW-toeslag onder druk: in de voorstellen valt met ingang van 1 januari 1996 die toeslag weg. De regering heeft het idee dat alle vrouwen geboren na 1945 al gezorgd hebben voor een eigen inkomen en pensioen gezien de plannen rond de Algemene Arbeidsongeschiktheidswet (AAW). Niets is minder waar, nu de werkgelegenheid slecht is en werk en zorg ook voor de jongere generatie, moeilijk te combineren zijn. Dan zijn uitbreiding van kinderopvang en een behoorlijke kinderbijslag voorwaarden, terwijl het kabinet juist die kinderbijslag gaat korten.

Ook de positie van oudere alleenstaande vrouwen baart ons zorgen. De commissie-Welschen adviseert in 'Ouderenzorg met toekomst' dat 31% van de zorg voor ouderen wel via het informele circuit kan. Zo wordt de eigen verantwoordelijkheid van burgers vooral afgewenteld op de grote groep 50+ vrouwen, die geen kans meer hebben om op de arbeidsmarkt te komen. Wij zijn benieuwd of de 2500 arbeidsplaatsen die de regering inzet in de sfeer van de verzorging bedoeld zijn voor deze vrouwen, zodat ze van het vrijwilligerscircuit belanden in een betaalde baan.

Niet alleen het beleid voor vrouwen hier vraagt onze inzet, maar ook dat voor vrouwen in het Zuiden van de wereld. In die landen wordt de ontwikkeling vaak gedragen door vrouwen, maar het levert ze nauwelijks iets op: geen geld, geen aanzien en zeggenschap. Zij zijn gebaat bij onze morele en financiële hulp. Echter het streeppercentage van de ontwikkelingshulp - 0,9% van het Bruto Nationaal product (BNP) - staat sterk onder druk. Bovendien

De positie van oudere alleenstaande vrouwen baart zorgen. (foto Hans Hordijk)

krijgen vredesoperaties, mondiale milieuprogramma's, hulp voor Midden- en Oost-Europa meer aandacht dan GENDER-programma's (speciale programma's die zich richten op bewustwording van vrouwen in ontwikkelingslanden, red). Juist deze zijn belangrijk voor vrouwen. Vrouwen ginds zijn evenals onze Nederlandse vrouwen gebaat bij werk en verbetering van hun arbeidsomstandigheden als onderdeel van structurele armoedebestrijding. Dat staat onder druk. Hier, maar ook in die landen zelf, omdat een behoorlijk vrouwenbeleid vaak botst met andere prioriteiten, zoals het milieu. Ik hoop dat minister Pronk zijn speerpuntenprogramma voor vrouwen kan voortzetten en GENDER niet het kind van de rekening wordt.

Op deze en andere onderwerpen zal het CDA-Vrouwenberaad de koers van Paars kritisch oppositioneel volgen in samenwerking met de Tweede Kamerfractie. De discussie met fractievoorzitter Heerma op de Landelijke Raad is een eerste aanzet.

Toos Jongma-Roelants
voorzitter CDA-Vrouwenberaad

Vrouwen van de partij

Hoe komt het toch dat vrouwen nog altijd minder politiek actief zijn dan mannen? De politieke partijen zelf zoeken de oorzaak veelal in een gebrek aan politieke betrokkenheid en kennis bij de vrouwen, aldus de Leidse politicologe Hella van de Velde in haar onlangs verschenen proefschrift 'Vrouwen van de partij'. Vrouwen zouden een achterstand hebben en aarzelen om de politieke arena te betreden. En dus kiezen de partijen ervoor de

ondervertegenwoordiging van vrouwen vooral te bestrijden met scholing en vaardigheidstrainingen, bij voorkeur plaatsvindend binnen de 'veilige' omgeving van de vrouwenorganisatie van de partij. Van de Velde bekritiseert deze benadering als eenzijdig. Het legt het probleem te zeer bij de vrouwen en te weinig bij de partij zelf. De partij-structuur werpt zelf ook barrières op voor de participatie van vrouwen. Als voorbeeld daarvan noemt zij de praktische gang van zaken bij de selectie van kandidaten voor politieke functies. Van de Velde's voorbeeld zou regelrecht uit het CDA kunnen komen. Zo zei E. Brinkman vorig jaar dat hij een volledige CDA-Kamerfractie kon vullen met capabele vrouwen, en zo spande de commissie die de ontwerp-lijst maakte voor de Tweede-Kamerverkiezingen zich sterk voor vrouwen in. Maar toch bleek daags na de verkiezingen ineens iets anders: niet 100%, en ook geen 33%, maar slechts 26% van de fractie bestond uit vrouwen! Alle goede bedoelingen ten spijt. Uit dergelijke ontnuchterende gebeurtenissen trekt Van de Velde de conclusie dat politieke vrouwenorganisaties ook voor de toekomst een rol van betekenis hebben. Deze bestaat volgens haar behalve uit de gespitsheid op sekse-specifieke barrières ook uit het verwoorden van de belangen van vrouwen en uit het leveren van een bijdrage aan het algemene beleid, vanuit sekse-perspectief. Dergelijke analyses en tips alleen al maken 'Vrouwen van de partij' eigenlijk verplichte literatuur voor alle Vrouwenberaadsliden die een partijfunctie bekleden of zich bezinnen op de positie van vrouwen in het CDA. Het boek reikt frisse gedachten aan. Deze gedachten komen voort uit Van de Velde's uitgebreide studie naar de politieke participatie van vrouwen in twaalf politieke partijen, van 1919 tot 1990. In algemene zin leidt Van de Velde uit de geschiedenis een aantal constante thema's af, zoals de rol van vrouwenorganisaties, de kandidaatstelling van vrouwen en de status van vrouwen als bijzondere categorie in de partijen. Het is juist dit stuk analyse dat de frisse gedachten aanreikt. Voor spreekbeurten, strategieën en argumentaties is het boek derhalve een rijke bron om naar keuze uit te putten. Wie nu denkt dat Van de Velde's studie met name gezien moet worden als een 'survival-kit' voor het Vrouwenberaad heeft het mis. Ook voor gewoon in het thema 'vrouwen en politiek' geïnteresseerde leken (m/v) is 'Vrouwen van de partij' een aanrader.

Hillie van de Streek

Hella van de Velde, 'Vrouwen van de Partij, de integratie van vrouwen in politieke partijen in Nederland 1919 - 1990'; DSWO Press, Leiden 1994, 408 blz, f 58,60. Bestellingen via de boekhandel of DSWO Press, tel. 071 - 273794.

Bundeling ontwikkelingsorganisaties

Samenwerking op het gebied van ontwikkelingssamenwerking ter vergroting van de efficiency is prima maar dit mag niet leiden tot het op een hoop gooien van de particuliere medefinancieringsorganisaties (de MFO's) zoals Cebemo, ICCO, Novib en Hivos. Ontwikkelingssamenwerking is meer dan hulp van de ene overheid aan de andere overheid. Initiatieven uit de samenleving moeten worden gestimuleerd. De overheid moet hiervoor voorwaarden scheppen en niet proberen de maatschappelijke verscheidenheid te ontkennen. Dit stellen de CDA-kamerleden Agnes van Ardenne-Van der Hoeven en Maxime Verhagen, woordvoerders op het terrein van Ontwikkelingssamenwerking in hun ingezonden stuk in de Volkskrant van 20 oktober jl. Zij reageren hiermee op de wens van de paarse fracties dat een bundeling van de medefinancieringsorganisaties een van de prioriteiten van de herijking van het buitenlands beleid dient te zijn. De beide CDA-kamerleden vinden het vrij armoedig dat dit punt op het gebied van de herijking van het buitenlands beleid vooralsnog het enige punt is dat de paarse partijen bindt. De aanval is vooral gericht op de confessioneel getinte ontwikkelingsorganisaties, vinden zij.

Verhagen zegt dat de socialistisch-liberale coalitie door aan te sturen op een algemene, neutrale particuliere ontwikkelingsorganisatie die organisaties afbreken, die juist in de hele samenleving op veel steun kunnen rekenen.

"Organisaties waarmee het CDA zich nauw verbonden voelt. Als je in het regeerakkoord als leidende gedachte de herijking van de verhouding tussen overheid en particulier initiatief invoert, is het wel erg vreemd dat men bij de herijking van het buitenlands beleid dit particulier initiatief de nek wil omdraaien. Bovendien wordt het draagvlak in de samenleving voor ontwikkelingssamenwerking gevoed vanuit het feit dat grote groepen burgers zich herkennen in het beleid en de identiteit van de verschillende particuliere ontwikkelingsorganisaties."

Paars ziet over het hoofd dat de verschillende MFO's in de loop der jaren hun eigen kennis, kanalen en ingangen hebben opgebouwd over en in de ontvangende landen. De MFO's werken juist op grond van de identiteit en het beleid samen met hun eigen partnerorganisaties in de verschillende ontwikkelingslanden.

Verhagen stelt dat als het gaat om effectiviteit, zeker in vergelijking met ontwikkelingsrelaties van overheid tot overheid, de MFO's prima functioneren. Voorts werken de organisaties nu al veel samen. In plaats van te pleiten voor een kleurloze, neutrale particuliere organisatie kan paars zich beter richten op zaken waar het werkelijk om gaat, aldus de CDA'ers. "Dus niet op

voorhand bezuinigen op de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking, maar de kwaliteit en de effectiviteit van de ontwikkelingshulp verbeteren door bijvoorbeeld meer aan te sluiten bij maatschappelijke en economische veranderingen in de betrokken landen zelf. Niet pagina's volschrijven over de noodzaak meer werkgelegenheid te scheppen in ontwikkelingslanden maar dit ook werkelijk handen en voeten geven door bij te dragen aan de verbetering van het investeringsklimaat in de landen en initiatieven van het bedrijfsleven te ondersteunen. Niet aanschoppen tegen ontwikkelingswerk langs confessionele lijnen, maar maatschappelijke initiatieven die hun succes hebben bewezen ondersteunen." ●

CDA wil geen gedwongen inkrimping veestapel

Nadat minister Bukman en staatssecretaris Gabor in augustus jongstleden op het departement van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij werden opgevolgd door minister Van Aartsen betekende dit in vele opzichten een verandering. Bij zijn aantreden kondigde Van Aartsen een periode van beleidsstilte aan om de sector met haar specifieke kenmerken en problemen te leren kennen. Een van de problemen waar hij op stuitte was de mest. Hij concludeerde dat de ingeslagen weg, om via mineralenboekhouding en het afzetscenario in 2000 evenwichtsbemesting (een hoeveelheid mest op het land die uit landbouwkundig- en milieu-oogpunt verantwoord is, red) te realiseren, stagneert. Hij wil voorjaar 1995 komen met een notitie met aanvullend beleid voor de derde fase. De minister constateert een probleem maar biedt vervolgens nog geen oplossing voor het probleem. Voor de boeren opnieuw een halfjaar onzekerheid. PvdA'er Van Zijl maakte van de gelegenheid gebruik om de voor de PvdA enige oplossing van het probleem te lanceren: inkrimpen van de veestapel eventueel via een wettelijke verplichting. In het overleg met de minister sloot D66 zich, bij monde van Ter Veer, aan bij de PvdA met de toevoeging dat de inkrimping van de veestapel op geen enkele wijze uit de staatskas mag worden gefinancierd. Dit betekent koude sanering. Ook VVD-woordvoerder Blauw stelde dat een verplichte inkrimping van de veestapel niet moet worden uitgesloten, weliswaar als laatste middel. Om de eensgezindheid van paars te onderstrepen diende de coalitiefracties vervolgens een motie in waarin de minister werd verzocht alle mogelijkheden van het volumebeleid in kaart te brengen en in het voorjaar van 1995 aan de Kamer voor te leggen. De motie werd aangenomen. En het CDA? CDA-woordvoerder Esselink erkende de problemen die de minister voorlegde, maar zag hierin geen reden een pleidooi te voeren de veestapel door de

overheid gedwongen in te krimpen. Het CDA is van mening dat de problemen die er zijn bij het invoeren van de mineralenboekhouding en het mestafzetscenario serieus moeten worden genomen maar dat de gevolgen van deze problemen niet eenzijdig bij de sector mogen worden neergelegd. Het betreft hier immers de uitwerking van het mestakkoord dat gesloten is tussen overheid en bedrijfsleven. Daar mag niet aan voorbij worden gegaan evenals aan de inspanningen die de sector reeds heeft geleverd. Daarbij komt dat de wettelijke voorbereiding, de uitvoering en controle van gedwongen inkrimping van de veestapel minstens zo ingewikkeld zijn als de plannen die er nu liggen. Het wordt voor de wetgever niet eenvoudiger en voor de sector wel moeilijker en onverdraaglijker. Dat is het paard achter de wagen spannen en dat komt de betrouwbaarheid van de overheid als partner niet ten goede, vindt Esselink.

Het CDA is van mening dat samen met de sector naar een werkbare oplossing moet worden gezocht. Bijvoorbeeld in de convenantsfeer. Dat kan in wederzijds overleg en op basis van vrijwilligheid - wat geen vrijblijvendheid betekent. Dit komt het draagvlak ten goede. Het mag duidelijk zijn, dat het CDA voor de totstandkoming van mestcentrales is als regio's daarvoor kiezen. Binnen zo'n mestcentrale kan meer dan alleen maar het mestaanbod doorgeleid worden naar verwerking en distributie. Ook regulering van de productiecapaciteit kan daar worden aangepakt. Zelfregulering door het bedrijfsleven derhalve. Daarbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan het opkopen van capaciteit bij bedrijven die binnen afzienbare tijd toch willen stoppen, omdat er geen opvolger is bijvoorbeeld. ●

Justitiebegroting lijkt op gatenkaas

Als Koekkoek heeft als CDA-woordvoerder in de Tweede Kamer bij de begrotingsbehandeling Justitie D66-minister Sorgdrager vooral willen voorhouden dat haar begroting gelijkenis vertoont met gatenkaas. Ik houd van gatenkaas maar niet als het om een begroting gaat, stelde Koekkoek.

In het regeerakkoord werden verschillende maatregelen genoemd ter verbetering van de veiligheid: meer agenten, meer cellen, reorganisatie van het Openbaar Ministerie (OM), maatregelen inzake jeugdcriminaliteit en verslavingszorg en investeringen in apparatuur.

Koekkoek: "Helaas zien we daar in de Justitiebegroting niet veel invulling van. Slechts 12 miljoen gulden wordt er in 1995 meer uitgetrokken voor Justitie dan in 1994." De CDA-fractie was van plan een motie in te dienen om het cellentekort in 1996 daadwerkelijk aan te pakken.

Nadat Koekkoek de minister tot concrete uitspraken over het cellentekort had weten te verleiden was de motie overbodig geworden. Koekkoek vroeg de minister op z'n laatst bij de Voorjaarsnota met bouwplannen te komen. De minister antwoordde aanvankelijk alleen met de mededeling dat zij dan met nieuwe prognoses zou komen. Na enige aandring zegde ze toe dan aan die prognoses ook de nodige consequenties te verbinden.

Koekkoek bevroegde de minister over het drugsbeleid. Uiteindelijk deed ze de uitspraak dat zij de plannen voor een drive-in drugsshop aan de grens afkeurt. Koekkoek rekent erop dat haar uitspraak zal betekenen dat die shop er ook niet komt.

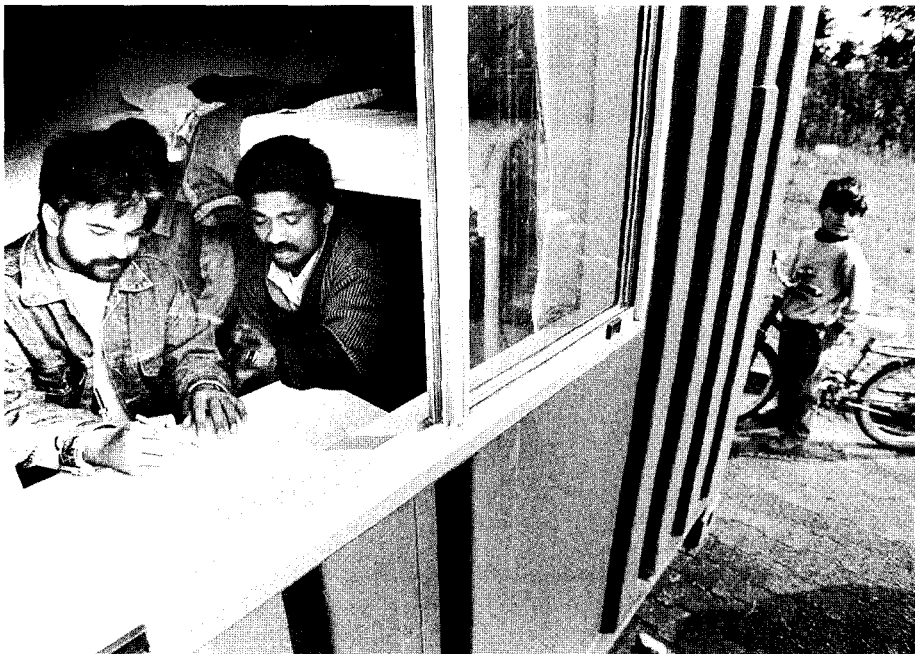
Commotie ontstond over Koekkoeks uitspraak voor de NCRV-radio dat harddrugs verstrekken aan verslaafden niet moet leiden tot euthanasie op termijn. Koekkoek heeft zijn uitspraak niet in de Kamer herhaald maar ook niet ingetrokken. "Ik heb duidelijk willen maken dat verstrekking geen automatisme mag zijn. Je mag mensen niet aanduiden als hopeloze gevallen". Voor het CDA zal een positief advies van de Gezondheidsraad over experimenten met gratis heroïneverstrekking aan zwaarverslaafden niet automatisch voldoende basis inhouden voor die experimenten.

Op het punt van het asielbeleid stelde Koekkoek dat zijn fractie met gemengde gevoelens kennis heeft genomen van de inhaalslag die door Justitie wordt gepleegd om de achterstand in asielzaken weg te werken. Snelheid mag niet ten koste gaan van een zorgvuldige toetsing en daardoor tot een te snel afgeven van statussen, zoals nu lijkt te gebeuren. Voor een uitgebreid verhoor en toets of de betrokken gedoogden terug kunnen naar het land van herkomst lijkt geen tijd en ruimte te zijn. Uitgekeken moet worden voor een aanzuigende werking, vindt Koekkoek. Hij kreeg de toezegging dat de Kamer nadere gegevens krijgt hoe de toetsingen zijn verlopen. Namens de fractie zei Koekkoek het plan toe te juichen het NAVO-depot in Ter Apel om te bouwen tot een afgesloten plaats waar afgewezen asielzoekers in afwachting van hun uitzetting verblijven. ●

Asielbeleid

De CDA-fractie vindt dat het veilige derde landen-begrip conform wat daarover in het regeerakkoord staat- zo snel mogelijk in de Vreemdelingenwet geïntroduceerd moet worden. Het begrip houdt in dat asielzoekers die via een veilig land naar Nederland zijn gekomen, niet meer in de asielprocedure opgenomen worden.

Het CDA wil met de regeringsfracties dat de wetswijziging zorgvuldig wordt voorbereid maar vindt dat de zorgvuldigheid

Asielzoekers zijn in Den Bosch o.a. gehuisvest in containers.

(foto ANP)

die een goed wetgever altijd in acht hoort te nemen, niet tot vertraging mag leiden. Het wordt hoog tijd dat Nederland aansluit bij de gewijzigde asielwetgeving van Duitsland, waar al met het begrip veilige derde landen wordt gewerkt. Dit is volgens de fractie nodig om tot afstemming te komen van het asiel- en vreemdelingenbeleid in Europees verband. Voorkomen moet worden dat asielzoekers in meer dan één land een asielverzoek kunnen indienen. Het CDA-Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer noemt het goed dat PvdA-staatssecretaris Schmitz het heeft aangedurfd realistischer getallen te noemen over de instroom van asielzoekers volgend jaar. Het kabinet ging op Prinsjesdag nog uit van een instroom van 35.000 maar Schmitz noemde recent het realistisch getal van 55.000. Minister-president Kok wil echter uit blijven gaan van 35.000 te verwachten asielzoekers. De CDA-fractie zal Kok en Schmitz bevragen over deze tegengestelde uitlatingen.

De Hoop Scheffer wijst op de internationale vergelijking. In de ons omringende landen is het aantal binnenkomende asielzoekers afgenomen. In Nederland neemt het aantal daarentegen nog steeds toe. "Kennelijk heeft de Nederlandse asielwetgeving toch een aanzuigende werking en dat is niet de bedoeling".

Het voorstel van de regering om veilige landen bij algemene maatregel van bestuur en niet bij wet aan te wijzen heeft de instemming van de CDA-fractie aangezien dit de Kamer de mogelijkheid geeft over de aanwijzing van een "veilig derde land" mee te beslissen. De fractie vraagt de regering of het aanbeveling verdient met landen waar nu nog geen verdragsrechtelijke bepalingen gelden over terugname van asielzoekers alsnog zogenaamde terugname-overeenkomsten te sluiten. Tevens

wil het CDA weten in welke landen er nu verdragsbepalingen gelden. De fractie vraagt zich voorts af wat er moet gebeuren met een asielzoeker indien de terugzending naar een veilig derde-land niet wordt geaccepteerd. Wordt in zo'n geval de asielzoeker toch in de Nederlandse asielprocedure opgenomen, is de vraag. ●

Files of meer wegen

CDA-Tweede Kamerlid Reitsma heeft PvdA-minister De Boer van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en VVD-minister Jorritsma van Verkeer en Waterstaat bevroegd over hun tegenstrijdige uitspraken over de aanpak van files. Mevrouw De Boer deed in NRC Handelsblad de uitspraak dat mensen maar in een file moeten staan en dat nieuwe wegen niets oplossen. Mevrouw Jorritsma zei in het Parool dat files beheersbaar moeten worden door op de snelwegen speciale intercity-stroken en meer wisselstroken aan te leggen.

Wat moet een automobilist hiervan denken. In de ene krant leest hij dat hij maar in de file moet blijven staan en in de andere krant leest hij dat er autostroken bijkomen. Waar is de eenheid van beleid, vroeg Reitsma.

"Dit kabinet kiest voor werk en dat is niet gediend met handhaving van files." De CDA'er wil weten of minister De Boer ook vindt dat het Tweede Structuurschema Verkeer en Vervoer van het kabinet-Lubbers III moet worden uitgevoerd, inclusief de daarin vastgelegde investeringen in verbetering en uitbreiding van het wegennet.

Marianne Fennema ●

Luister nu eens...

Ik weet niet hoe het u vergaan is het laatste halfjaar als het over onze partij ging, maar met mij als volgt. Veel te vaak zijn er van "hogerhand" uit de partij zaken naar mij als lid toegebracht waarbij ik me echt in bochten moest wringen om dit nu echt goede ontwikkelingen te vinden. U herkent dat vast wel, dat solidariteitsgevoel dat je toch zo lang mogelijk wilt blijven hanteren ten opzichte van je partij, terwijl het bijna grenst aan een vorm van zelfkastijding. Af en toe dienen zich echter zaken aan waar ik absoluut die strijd met mijzelf niet hoeft te voeren, omdat ze gelijk op het eerste moment "weldadig" overkomen.

Zoiets overkwam mij toen ik via de televisie het bericht hoorde dat Hans Helgers als a.s partijvoorzitter werd voorgedragen. Mijn eerste reactie, en nog steeds trouwens, was er een van, perfect: wat een goede keus, en dat meen ik oprecht...

Het tweede punt wat ik hier naar voren wil brengen omdat dat ook met het voorgaande gevoelsmatige te maken heeft, is het nieuwe CDA-item: we gaan luisteren, en.... we hebben daarbij zelfs luisterbijeenkomsten in de gedachten!

Ik heb daar echt dat tweelachtige gevoel bij wat ik hiervoor al aangaf. Paradoxaal genoeg gaf ook Hans Helgers aan te willen gaan luisteren. Er moet me dan toch iets van het hart omdat ik bang ben dat we als CDA in het luisteren wellicht de oplossing voor een hoop ellende en wanorde in de partij denken te hebben gevonden. Ik heb daar zo mijn twijfels over. Ik schreef al dat paradoxaal genoeg Hans Helgers ermee

begon, want juist bij Hans Helgers is er met luisteren mijns inziens niets mis. Ik ken Hans Helgers als iemand die de kunst van het luisteren verstaat, en mijns inziens perfect weet hoe er geluisterd moet worden. Hij hoeft zich daar volgens mij zelf ook geen geweld mee aan te doen en zich niet te forceren, zoals ik hem ken zit dat gewoon "in de aard van het beestje", hij kan dat.

Maar ik ken jammer genoeg veel situaties in de partij waar men met luisteren echt niet veel verder gekomen is, dan het te pas en te onpas als term in de strijd gooien en dat is het dan.

Waar ik dan ook bang voor ben is het volgende: Luisteren betekent niet slechts nu eens een keer de mond houden en de overkant van de tafel aan het woord laten. Nee luisteren is veel meer, namelijk de kunst om feilloos uit iemands reacties te destilleren wat iemand bezig houdt of dwars zit.

Deze gave, want dat is het, is naar mijn bescheiden mening (ook binnen het CDA) lang niet voor iedereen weggelegd. Er zijn zelfs CDA-prominenten bij wie de zojuist beschreven kunst van het luisteren absoluut niet in de bagage zit.

Het gaat mij wat te ver te stellen dat personen die we kennen als de personen met de "snelle verhalen", en de altijd pasklare antwoorden op alle vragen, per definitie de kunst van het "echte luisteren" niet verstaan. Maar helaas is die stelling in een groot aantal situaties te vaak bewezen. Ik wil hiermee maar aangeven dat de opmerking "we gaan luisteren" snel gemaakt

is, maar dat naar mijn mening dit veel en veel meer in moet gaan houden, voordat dit ook maar iets van een oplossing kan gaan betekenen voor het repareren van de malaise waarin de partij zit. Iets van een oplossing zouden we met elkaar kunnen vinden in het volgende: CDA, laten we zuinig zijn op de wat secundaire reageerders binnen onze grote groep partijbestuurders. De kans dat hier echte "luisterkunstenaars" tussen zitten lijkt mij vele malen groter dan in de groep primaire reageerders, die helaas van de media te pas en te onpas weer de gelegenheid krijgt hun quasi-wijsheden de ether en de krant in te gooien. Daarmee en passant voorwendend op dat moment het gezicht van het CDA te zijn.

De modale kiezer, het modale partijlid heeft dit laatste vrijwel altijd feilloos in de gaten. Hier moeten we naar mijn mening ons voordeel mee gaan doen. In de volle breedte van de partij.

Maar laat ik vooral niet al te pessimistisch afsluiten. Hans Helgers kan echt luisteren. En het feit dat het partijbestuur hem heeft genomineerd is voor mij een bewijs dat zelfs het partijbestuur begint te luisteren....

Gert Kolstee
Lelystad

Agenda

Zaterdag 5 november

Ledenraad Bestuurdersvereniging

Plaats: Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht

Aanvang 10.00 uur, sluiting 13.00 uur

Spreker: drs. E. Heerma, voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie

Op het programma staan de benoeming van bestuursleden, de begroting 1995, de beleidsnotitie 'Samen werken aan een herkenbaar profiel' en het afscheid van vertrekkende bestuursleden.

De toegang is gratis tenzij men deelneemt aan de lunch (kosten f 20,-)

Men dient zich voor 3 november a.s. aan te melden bij de CDA-Bestuurdersvereniging, tel. 070-3424890.

Zaterdag 19 november

Najaarspartijraad

Plaats: Congreszaal Jaarbeurs te Utrecht

Aanvang: 09.15 uur huishoudelijk deel, 10.00 uur politieke deel

Sprekers: mw. T. Lodders-Eifferich, wnd. partijvoorzitter, drs. E. Heerma, voorzitter CDA-Tweede Kamerfractie en L. van Leeuwen, voorzitter CDA-Eerste Kamerfractie.

Aan de orde komen onder andere het rapport van de commissie Gardeniërs en het rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' van de commissie Appel en Weerklank II.

De kosten bedragen f 35,- (incl. lunch) en f 15,- (excl. lunch), over te maken op gironummer 102575 t.n.v. Centrale Verrekenkas CDA o.v.v. Partijraad 19/11. Men kan zich tot 12 november a.s. opgeven.

Addertjes

- * *Het Engelse koningshuis: Je kunt het geen dag missen!*
- * *Nu vooraf nadenken in de buitenlandse politiek gebruikelijk is, verdient hardop nadenken in en over het buitenland geen aanbeveling.*
- * *Is het voor het asielbeleid niet simpeler Nederland tot onveilig land te verklaren?*
- * *Bolkestein heeft voor alles een oplossing; nu nog de relevante vragen.*
- * *Er moet voor ons drugsbeleid wel een toenemende waardering in het buitenland bestaan want uit de hele wereld stromen gebruikers en handelaars toe.*

(foto Elzabet Veenendaal)

De toekomst van Nederland

We leven in een dynamische tijd. De ontwikkelingen en veranderingen gaan sneller dan ooit tevoren. Dat betekent dat de huidige werkelijkheid niet meer met het begrippenkader van vroeger kan worden verklaard. Degene die dat doet komt te laat en wordt door de geschiedenis bestraft. Een juiste analyse van de werkelijkheid is een noodzakelijke voorwaarde om de toekomst van Nederland te kunnen waarborgen, ook in veranderende omstandigheden. Hoe ziet die werkelijkheid er nu uit?

In de eerste plaats is er de internationale werkelijkheid. Deze is fundamenteel anders geworden door de Europese integratie. Oude machtsblokken - bijvoorbeeld Engeland/Frankrijk tegenover Duitsland - bestaan niet meer. Reeds om die reden is het voor Nederland onmogelijk hiertussen door te laveren: tussen datgene wat niet bestaat is varen onmogelijk. Opmerkelijk is ook de economische, dus politieke achteruitgang van Engeland. Frankrijk heeft dit begrepen en zoekt dus aansluiting bij de dominante mogeheid op het Europese continent, namelijk bij Duitsland. Naarmate de Europese integratie vordert, zal de rol van Duitsland alleen maar toenemen. Door geen enkele juridische constructie valt dit tegen te houden: de natuurlijke grootte van Duitsland verhindert dit.

Het gewicht van Duitsland leidt er ook toe dat dit land de bevoorrechte gesprekspartner wordt van de Verenigde Staten. Van een bijzondere relatie van Nederland met de Verenigde Staten is geen sprake.

Het bovenstaande leidt tot de conclusie dat een goede relatie met Duitsland voor Nederland van levensbelang is: als Duitsland niest, is Nederland verkouden!! Gezien de getalsverhouding ten opzichte van Duitsland ligt het voor de hand de samenwerking in Benelux-verband te versterken. De toenemende Europese integratie leidt noodzakelijkerwijze tot versterking van de samenwerking met België en Luxemburg.

De Europese integratie leidt eveneens tot fundamentele veranderingen in Nederland zelf. Staatsrechtelijk gezien betekent Europese integratie het overhevelen van bevoegdheden van de nationale overheden naar de Europese overheid. Naarmate de integratie toeneemt, wordt de invloed van de nationale overheid op het eigen grondgebied geringer en die van de Europese overheid groter. Het kan als volgt gesteld worden: het verzwakken van de nationale overheid is een noodzakelijke voorwaarde voor het welslagen van de Europese integratie. Voor Nederland betekent deze ontwikkeling op lange termijn het verzwakken van de nationale eenheidsstaat en het versterken van de regionalisering. Deze regionalisering

wordt nog bevorderd door de subsidiepolitiek van de Europese Unie die vooral grensoverschrijdende samenwerkingsprogramma's bekostigt (Interreg). De economische en politieke oriëntatie van een groot aantal provincies zal de komende decennia in toenemende mate gericht zijn op de aangrenzende gebieden in Duitsland en België. Met name in het Zuiden van het land gaat deze ontwikkeling razendsnel. In toenemende mate werken Limburg, Brabant en Zeeland samen met de Vlaamse provincies. Het gaat hier om een gebied van plusminus 8 miljoen inwoners met een groot economisch potentieel dat in de toekomst nog aan gewicht zal winnen. Te verwachten valt dat langzamerhand het economisch zwaartepunt in deze richting gaat verschuiven.

De verschuiving van het zwaartepunt tengevolge van de ontwikkelingen op Europees niveau betekent een versterking van een autonome ontwikkeling die zich reeds enige decennia in Nederland voltrekt. Doordat de grote politieke ideologieën steeds minder de mensen samenbinden, wordt de behoefte aan andere samenbindende factoren groter. Een zodanige factor kan gevonden worden in de eigen regio. Als de Nederlandse identiteit verzwakt en de Europese identiteit (nog) niet aanwezig is, ligt het steun zoeken bij de eigen regio voor de hand.

Een tweede autonome ontwikkeling ligt op economisch terrein. In de afgelopen twintig jaar is de economische groei van de Randstad achtergebleven bij het landelijk gemiddelde. De economische groei van andere regio's is groter geweest. Het economisch zwaartepunt verschuift dus. De Randstad stuit in toenemende mate op haar natuurlijke barrières (het fileprobleem) en zal langzamerhand aan invloed verliezen.

Wat zal nu de waarschijnlijke ontwikkeling in de laatste jaren van het tweede en de eerste jaren van het derde millennium zijn? In de eerste plaats zal er sprake zijn van een toenemende samenwerking van Nederland met de beide buurlanden. Deze samenwerking zal plaatsvinden op nationaal niveau maar in toenemende mate ook op (inter)regionaal niveau. In de tweede plaats zullen de middelpuntvliedende krachten toenemen en zal de oriëntatie van een aantal provincies niet meer uitsluitend op Den Haag gericht zijn. Tenslotte valt te verwachten dat een langzame verzwakking van de positie van de Randstad plaatsvindt.

Prof. mr. dr. Andries Postma
Eerste Kamerlid voor het CDA

Er kan nieuw hoofdstuk over 'verantwoordelijke samenleving' geschreven worden

Op 8 oktober jl. organiseerden de Eduardo Freistichting en het Wetenschappelijk Instituut een conferentie over de Civil society. Mr. J. van Gennip, directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA en lid van de Eerste Kamer, gaf in zijn bijdrage aan deze conferentie aan dat het concept van de civil society het CDA nieuwe kansen biedt. Reden genoeg om in een interview nader te informeren naar zijn ideeën.

Door een groot aantal democratiseringsprocessen in onder andere Midden- en Oost-Europa en Latijns Amerika is het begrip civil society boven komen drijven als een verklaring voor het vaak moeizame verloop van de weg naar de democratie. Het concept meent namelijk dat een democratie pas kans van slagen heeft als in een land maatschappelijke organisaties bestaan waarin mensen verantwoordelijkheid dragen. Het eenzijdig opleggen van een democratie heeft geen zin, menen civil society-aanhangers, omdat een democratie steun behoeft van een samenleving met betrokken en verantwoordelijke burgers. Een land moet een cultuur hebben, waarin een democratie kan aarden. De vraag is hoe een dergelijke cultuur kan worden gekweekt.

Van Gennip: "Bij zowel democratisering als de ontwikkeling van de samenleving spelen niet alleen de overheid en het individu een belangrijke rol. Maatschappelijke verbanden kunnen de overheid en het individu aanvullen. Dit is een christen-democratische gedachte omdat de christen-democratie vindt dat mensen hun verantwoordelijkheden pas kunnen nakomen in relatie tot elkaar. Dat houdt in dat

maatschappelijke verbanden een belangrijke rol kunnen spelen bij de vorming van een democratie. Hoe een cultuur met een dergelijk maatschappelijk middenveld kan worden gevormd is moeilijk te zeggen. Ik kan wel zeggen wat we niet moeten doen. Je kunt een democratie niet exporteren. Dat is een fout die we eerder begaan hebben. Als wij hier een bloeiende vakbeweging of landbouwcoöperaties hebben, wil dat niet zeggen dat soortgelijke instituten moeten worden geëxporteerd. Deze zijn sterk cultureel verankerd. Maar je moet aansluiten op de verbanden die in samenlevingen al bestaan. De mensen moeten daar zelf in staat worden gesteld om dat te vertalen in eigen authentieke instituties."

Heeft bijvoorbeeld Haïti zulke maatschappelijke verbanden die het democratiseringsproces kunnen ondersteunen?

"In Haïti zijn zeker structuren aanwezig. Er bestaan daar onderstromen in de kerk, volksbewegingen, actiegroepen en mensenrechtenorganisaties die een aanzet kunnen geven. De Haïtianen moeten nu in staat worden gesteld om kennis te nemen van onze instituties die een bijdrage zouden kunnen leveren aan de vorming van een civil society."

Wat is er eerder: de civil society en dan een democratie of is er eerst een democratie waaruit een civil society kan ontstaan?

"Dat is verschillend. Soms gaat de democratie vooraf aan de opbouw van een civil society. Dat zie je vooral in de communistische landen. Het marxisme heeft de gehele samenlevingsstructuur vernietigd en dan is het uitschrijven van verkiezingen nog maar het begin van het verhaal, omdat een democratie natuurlijk verder gaat dan alleen verkiezingen. In andere landen, voornamelijk die met een rechtse dictatuur, bestond dikwijls een sterk particulier initiatief met een politieke dictatuur. Daar moet dus die dictatuur worden omgezet in een democratie."

Verzorgingsstaat en inactiviteit

Een lastige bijkomstigheid van democratiseringsprocessen is soms de passieve houding van de burgers. Zij hebben immers niet geleerd om zelf initiatieven te nemen. Vooral in de communistische staten was alles gericht op de overheid. Op dit punt lijken de Midden- en Oost-Europese landen niet veel te verschillen van hun Westerse collega's waar het doorslaan van de verzorgingsstaat heeft geleid tot inactiviteit bij mensen.

Van Gennip: "We hebben inderdaad een te weinig activerende overheid gehad, die de mensen op hun eigen verantwoordelijkheden aansprak. De solidariteit tussen werknemers moet daarom worden vergroot. De gevolgen, met name van ziekte moeten te weinig mogelijk anoniem worden gehouden. Dus als een werknemer zich ten onrechte ziek meldt, moet hij gaan inzien dat hij daar niet de overheid mee dupeert, maar dat zijn makkers voor hem ten onrechte meer premie moeten betalen en hetzelfde geldt voor werkgevers als die werknemers in arbeidsongeschiktheidsvoorzieningen zouden dumpen."

Van Gennip: "Aan de ene kant zie ik binnen deze Amsterdamse gelegenheidscoalitie zoals ik paars graag noem, dat enkelen binnen het kabinet oog hebben voor de rol van maatschappelijke organisaties, zoals de sociale partners. Ik zie aan de andere kant ook dat er een aantal zijn die veel sterker op het vrije marktdenken gericht zijn. Maar ook zie ik mensen die zeggen dat de tijd van identiteitsgebonden particulier initiatief voorbij is."

Jos van Gennip: "We zullen onorthodoxe vormen van particulier initiatief moeten vinden."

(foto Elzabet Veenendaal)

Maar kan bij die inactiviteit ook niet met de beschuldigende wijsvinger gewezen worden naar de maatschappelijke organisaties die verantwoordelijk waren voor de uitvoering van de sociale zekerheid. De commissie-Buurmeyer was wat dat betreft erg duidelijk in haar oordeel.

"Ik zie dat anders. Je moet niet verbaasd zijn dat de sociale zekerheid uit de rails is gelopen als het maatschappelijk middenveld slechts uitvoeringsorganisatie werd van die grote anonimiteit. Je moet juist de solidariteit organiseren binnen één onderneming of een bedrijfstak en niet bij een anonieme overheid. Dan gaat iedere werknemer voelen dat zijn gedrag collega's kan schaden."

Amsterdamse gelegenheidscoalitie en maatschappelijk middenveld

Door de ontzuijing zijn mensen minder gemakkelijk onder te verdelen in categorieën. Zij laten zich hierdoor minder gemakkelijk vertegenwoordigen door maatschappelijke organisaties. Dit heeft gevolgen voor de legitimiteit van deze samenlevingsverbanden: moeten zij nog wel bij de besluitvorming van de overheid worden betrokken?

Van Gennip: "Neem het milieubeleid. Organisaties die te maken hadden met het economisch of maatschappelijk handelen

van mensen waren onvoldoende betrokken bij de besluitvorming. Dit had tot gevolg dat de overheid beleid vormde dat praktisch moeilijk uitvoerbaar bleek en waarvoor het draagvlak gering was. Een ander voorbeeld zijn de Verenigde Staten. Daar kunnen we zien dat als men niet voldoende praat met maatschappelijke organisaties, er ruimte wordt gecreëerd voor allerlei lobbybureaus, die via duurbetaalde advocaten wetgeving trachten te corrigeren."

Vormt het paarse kabinet een bedreiging voor het maatschappelijk middenveld?

"Aan de ene kant zie ik binnen deze Amsterdamse gelegenheidscoalitie zoals, ik paars graag noem, dat enkelen binnen het kabinet oog hebben voor de rol van maatschappelijke organisaties, zoals de sociale partners. Ik zie aan de andere kant ook dat er een aantal zijn die veel sterker op het vrije marktdenken zijn gericht. Maar ook zie ik mensen die zeggen dat de tijd van identiteitsgebonden particulier initiatief voorbij is. De christen-democratie moet de komende periode met een helder concept komen van een samenleving waar duidelijke verantwoordelijkheden zijn toebedeeld aan de overheid, maatschappelijke verbanden en het individu. De christen-democratie moet opkomen voor mensen die hun verantwoordelijkheid op grond van hun mensbeeld, wereld- of levensbeschou-

wing tot uitdrukking willen brengen in allerlei maatschappelijke verbanden."

Maar er zijn ook levensbeschouwelijke organisaties, zoals bijvoorbeeld het NCW, die zelf hun identiteit van ondergeschikt belang achten.

"Niet alle fusies of samenwerkingsvormen betekenen een afscheid van de identiteit. Er zijn ook andere vormen dan puur organisatorische instituties waarin men toch zijn identiteit tot uitdrukking kan brengen. Dat kan binnen die instituties gebeuren maar ook door bepalingen op te nemen in de samenwerkingsverklaringen die de identiteit waarborgen. Ook kan een studiecentrum worden opgericht waar systematisch wordt nagegaan wat de sociale vraagstukken zijn van de eenentwintigste eeuw en wat er moet veranderen uit het oogpunt van een christelijk mensbeeld. Het feit dat verenigingen gaan samenwerken wil dus niet per definitie zeggen dat er geen plaats is voor een eigen identiteit."

Verantwoordelijke samenleving

Volgens Van Gennip dient het CDA zich te profileren op die eerder genoemde verantwoordelijkheidstoedeling. Daarbij moet het niet schuwen een eerder begrip uit de kast te halen, dat nog erg actueel is: de verantwoordelijke samenleving.

Van Gennip: "Er is sprake van twee ontwikkelingen. Ten eerste zie je in Amerika en ook in delen van West-Europa de kater van de volledige omarming van het vrije marktdenken. Een samenleving wordt geen samenleving doordat alleen de economie maar telt. Een samenleving wordt pas een menselijke samenleving doordat andere verbanden een kans krijgen. Als tweede is er scepsis onder veel burgers waar te nemen over het probleemoplossend vermogen van de politiek. En dan bedoel ik de problemen die mensen echt bezig houden zoals de criminaliteit, de werkloosheid, het verbrokkelen van de samenleving, het niet meer kunnen bereiken van belangrijke groepen van de bevolking en het verloederen van steden. Dit zijn twee ingrediënten waarmee wij een nieuw hoofdstuk over de civil society in het Westen kunnen schrijven. Daarbij zullen we onorthodoxe vormen moeten vinden van particulier initiatief."

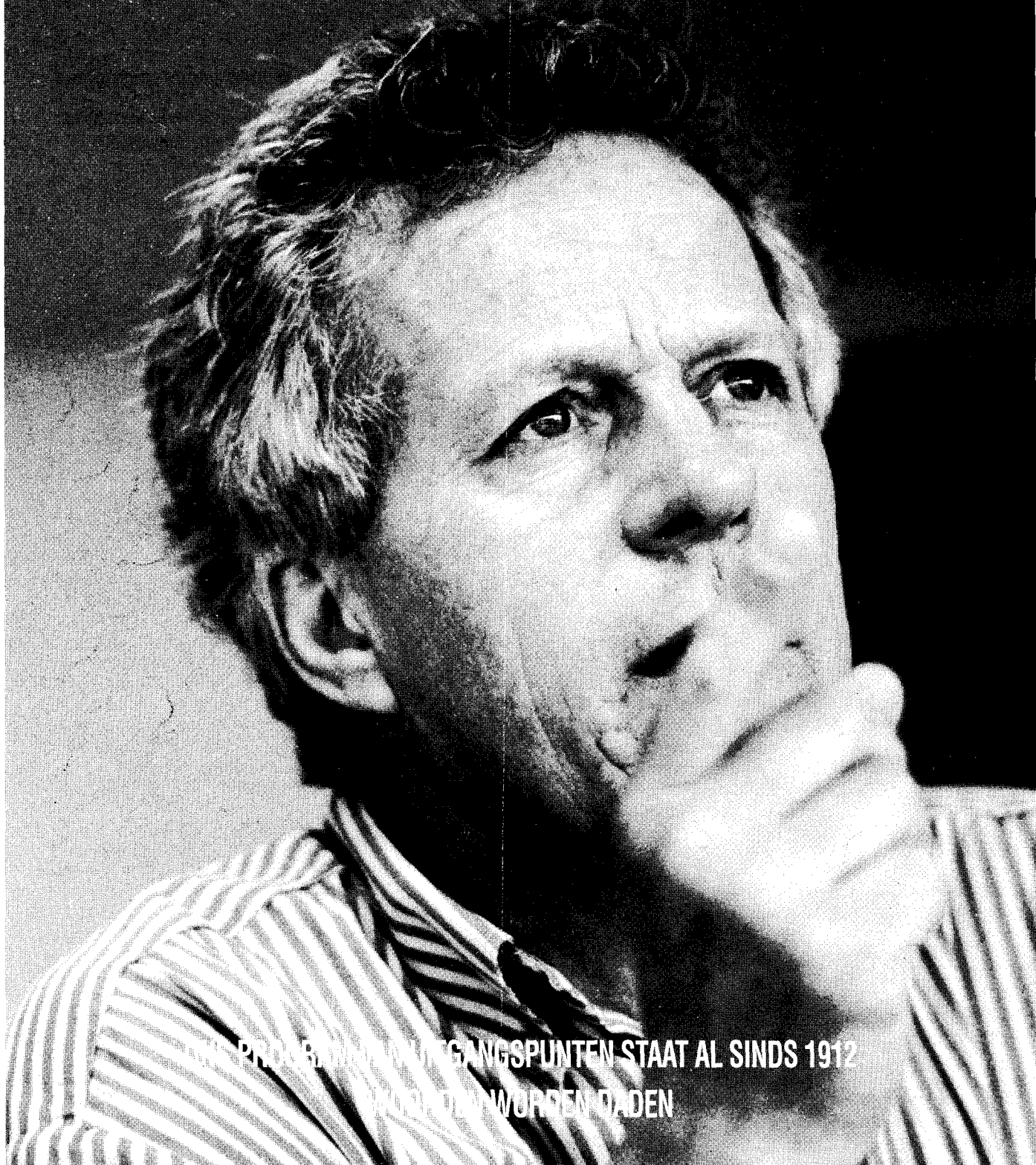
En daarbij kan het CDA een voortrekkersrol vervullen?

"De christen-democratie overleeft in de mate waarin zij enerzijds een heldere analyse kan geven van maatschappelijke misstanden en anderzijds een eigen standpunt kan formuleren dat neerkomt op een nieuwe vertaling van de drieslag persoonlijke verantwoordelijkheid, kerntaken van de overheid en wat mensen in samenwerking onderling kunnen aanpakken. U ziet dat het begrip van de verantwoordelijke samenleving zeker niet is achterhaald!"

Marinus J. Fraanje

"IN ONS WERK STAAN WE NIET ALLEEN STIL BIJ STENEN, STAAL EN BETON MAAR DENKEN WE OOK NA OVER DE VRAAG: HOE GEVEN WE HET GEBOUW EEN KLOPPEND HART?"

Joop Vink (53), bouwer.

**WIL PROBLEEM OPLOSSINGSPUNTEN STAAT AL SINDS 1912
WILLEN WORDEN DADEN**

VINK BEDRIJVEN draagt de verantwoordelijkheid voor de restyling van het CDA gebouw aan de Dr. Kuiperstraat in Den Haag.
Telefoon: 01827 - 5561 / 3044. Fax: 01827 - 5650. Postbus 2, 2840 AA Moordrecht.

OPINIEMAGAZINE VAN HET CDA

CDACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
Nederlandse Politieke Partijen
Gude Boteringestraat 52
9712 GL GRONINGEN
Tel. 050 - 636830

CDA: HANDEN AF VAN STELSEL HOGER ONDERWIJS

PARTIJRAAD BESLUIT OVER RAPPORT-GARDENIERS

Herkenbaar en slagvaardig

Voorstellen ter versterking van de organisatie van het CDA

Het discussierapport dat de betrokkenheid van leden en kiezers verbetert en het draagvlak van de christen-democratie vergroot.

Voor een vitale christen-democratische beweging met een duidelijk profiel zijn vijf ijkpunten van belang:

- Christen-democratische herkenbaarheid
- Betrokkenheid
- Partijdemocratie
- Verscheidenheid
- Eenduidigheid

Spreading van verantwoordelijkheden is leidend beginsel voor een bloeiende vrijwilligersorganisatie.

Een toekomstig CDA dat slagvaardig handelt en herkenbaar is voor iedereen.

Vanaf 7 november te bestellen (f 8,-) via giro 396551 t.n.v. Sdu-DOP Leiden, o.v.v. CDA 01041, Herkenbaar en slagvaardig.

Zoekt U een
penningmeester
een secretaris, een voorzitter
of gewoon een bestuurslid?

Stichting Bestuurs Register

Werving en selectie van bestuurders van Non-Profit organisaties

Oudedijk 31a, Postbus 4324, 3006 AH Rotterdam
Telefoon 010/4524791, Telefax 010/4525171

Deze advertentie is mogelijk gemaakt door de SNS-bank

chaos en geest

in samenleving, politiek en kunst

De religieuze en ideologische ordeningen zijn weggevallen. Ondanks alle chaos en fragmentatie proberen wij individueel betekenis aan het leven te geven en op basis daarvan onze samenleving in te richten. Dagblad Trouw en de Thomas More Academie nodigen u uit deel te nemen aan deze manifestatie.

Landelijke manifestatie

Beurs van Berlage Amsterdam

11.00 - 18.15 uur

28 januari 1995

Trouw

Met medewerking van

Margriet de Moor

Wouter van Dieren

Arie Oostlander

Ed van Thijn

A.F.Th. van der Heijden

Gerardjan Rijnders

en vele anderen.

THOMAS MORE
ACADEMIE

toegangsprijs:

fl. 75,-/45,-

Naam: _____

BON

Ik wil de gratis folder _____
van de manifestatie. Adres: _____

Stuur deze bon in een envelop _____
zonder postzegel naar: Postcode: _____

Trouw/Thomas More Academie
Antwoordnummer 1904 Plaats: _____
6500 VC Nijmegen

Of bestel de folder per telefoon: 080-615555 _____

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
M. de Boer, J. Kerkstra, E. Smid,
D. van Vliet en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, O. van Boetzelaer,
Th. Brinkel, T. Brouwers,
R. van Ditzhuizen, G. Hagelstein,
S. Hartkamp, F. de Klerk,
M. Kortjen, E. Mathies, B. Pauw,
J. van Schagen en W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementsprijzen:

f 52,50 per jaar,
f 38,- voor CDJA-leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en).

Bij niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal
tel. nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

CDAtel

De videotextdienst CDAtel is
te bereiken via Videotex
Nederland, 06 - 7400
(42,5 ct/pm).

Foto voorpagina:
Mieke Schlaman

Volgende week behandelt de Kamer de begroting
van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

(foto Dijkstra BV)

En verder

<i>Randnieuws</i>	6	<i>Van Schalsum</i>	11
<i>Column delegatieleider in het Europees Parlement</i>	7	<i>Ouderen en CDA samen verder, maar hoe?</i>	14
<i>Analyse: Medefinancieringsorganisaties zijn kenmerkend en specifiek</i>	8, 9	<i>Platform: Defensie quo vadis?</i>	15
<i>Platform: Ideeën commissie-Klaassen</i>	10	<i>CDJA</i>	16
<i>verzwakken democratie in CDA</i>	10	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Commentaren</i>	11	<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
		<i>Uw mening</i>	20
		<i>Aan de orde</i>	21

Commentaar

Een uitdaging

Met een discussie en resolutie op de Partijraad van 19 november a.s., wordt een punt gezet achter de discussie over het evaluatierapport van de commissie-Gardeniers.

Bij de verschijning van het rapport sprak het Partijbestuur de wens uit dat het breed bediscussieerd zou worden binnen de partij. Het is goed om te constateren dat dit ook werkelijk gebeurd is en dat vele leden tijdens de afdelingsbijeenkomsten hun mening hebben kunnen geven. Er kan worden vastgesteld dat de conclusies en aanbevelingen van het rapport brede instemming ondervonden binnen de partij en dat er een hernieuwd elan is om de crisis te boven komen.

De tijd van terugblikken is hiermee ten einde en behoort dat ook te zijn, want anders dreigt het gevaar van navelstaren. Vanaf nu moet het vooruitblikken centraal staan. Niet voor niets wordt in de partijraadsresolutie over het rapport gesteld dat er uitvoering moet worden gegeven aan de aanbevelingen. Dat is ook precies wat nodig is. Tot op heden is het evaluatierapport niet in de la verdwenen, en dit mag ook ná 19 november niet gebeuren. Met het afsluiten van de discussie moet een start worden gemaakt met een concretisering van de vele mooie woorden en ideeën.

In het rapport 'Herkenbaar en Slagvaardig' worden hiertoe aanzetten gegeven, al zal dit rapport op zijn beurt nog een discussieronde krijgen binnen de partij.

Maar tegelijkertijd is er meer nodig dan een verandering van structuren. De komende maanden zal de plaats van de christen-democratie binnen het Nederlandse politieke spectrum duidelijk bepaald dienen te worden. Daarnaast zal er een cultuuromslag moeten komen, zonder welke het CDA zijn positie onmogelijk kan versterken.

Voor CDA-(bestuurs-)leden en -volksvertegenwoordigers ligt er een grote uitdaging om toe te werken naar een inhoudelijk, organisatorisch en electoraal sterke christen-democratische beweging in Nederland.

Redactie

Structuurveranderingen alleen zijn niet genoeg

Til Gardeniers, voorzitter van de commissie die de voor het CDA desastreuze verkiezingsuitslag onderzocht, vindt verantwoording afleggen essentieel voor het democratisch functioneren. Verandering van de partijstructuren zoals de commissie-Klaassen voorstelt kunnen daarbij een middel zijn. Een cultuuromslag is volgens haar nodig. Aan de vooravond van de Partijraad waar haar rapport wordt besproken blikt Gardeniers terug op de maanden sinds het verschijnen van haar eindrapport.

In haar statige werkkamer bij de Raad van State blikt ze allereerst nog even terug naar de periode dat haar commissie aan het werk was: "Vanwege de snelheid waarmee het rapport gereed moest zijn, hebben we de problemen niet in de volle breedte en diepte kunnen behandelen. We konden niet meer dan bepaalde richtingen aangeven. Tegelijk heb ik niet het gevoel dat we iets hebben overgeslagen. Het rapport was vooral toekomstgericht, we hebben niet teveel terug willen blikken en ach en wee willen roepen. Wat ik positief vind, is dat het rapport en daarin opgenomen aanbevelingen overal goed zijn gevallen in de partij. Het rapport was natuurlijk de grootste gemene deler van de opvattingen van de 16 commissieleden".

Gardeniers vindt het jammer dat haar commissie te laat startte om nadere onderzoeken te doen naar de achtergrond van de uitslagen van de verkiezingen voor gemeenteraad en Tweede Kamer. "Deze gaven een verschillend beeld te zien, wat interessant zou zijn geweest om te onderzoeken. Helaas zijn er geen diepteonderzoeken gepleegd naar de uitslag van de verkiezingen, zodat de uitslagen niet met elkaar konden worden vergeleken. De aanbeveling van de commissie richting Statenverkiezingen is om reeds nu een vergaand onderzoek te laten verrichten naar de voorkeuren van de kiezers."

Niet één schuldige aan te wijzen

Ten aanzien van het aanwijzen van schuldigen merkt Gardeniers op: "In de eerste weken van het commissiewerk vielen wel tien namen van personen die schuldig zouden zijn. Langzaam aan ebde dat weg. We zagen steeds duidelijker dat alles met alles samenhang. Het zou te simpel zijn om naar

één zondebok te zoeken. Er is ons wel eens verweten dat het niet aanwijzen van schuldigen een gebrek aan moed zou zijn. Maar alle tien namen zijn steeds naar twee kanten toe genoemd. Er waren voor- en tegenstanders. Daarom hebben we meer globaal aangegeven dat bepaalde personen op bepaalde momenten onvoldoende hun verantwoordelijkheden hebben gebruikt. Dus als wordt gezegd: de partijvoorzitter heeft op bepaalde punten gefaald, kun je dat net zo goed verbreden tot het gehele partijbestuur. Dat geldt ook voor de Tweede Kamerfractie. Daarover kwam het verwijt dat de fractievoorzitter zich teveel gelegen liet liggen aan de premier. Maar de fractie telde wel 53 andere leden die daarbij zaten! Tijdens de hoorzittingen van de commissie hebben we Tweede Kamerleden ook hiernaar gevraagd. Eén daarvan zei eerlijk: 'Ach we vonden het heerlijk om in het Torentje te mogen komen!' Dat zegt mijns inziens voldoende!"

Het aanwijzen door Lubbers van Brinkman als zijn opvolger, verdient volgens Gardeniers geen schoonheidsprijs. "Maar Lubbers wist natuurlijk wel wat hij deed. Bij de VVD na Wiegel en de PvdA na Den Uyl werd de ene na de andere kroonprins door de gehaktmolen gehaald. Lubbers wilde dat voorkomen, al legde dat tegelijk een zware last op de schouders van Brinkman".

Terugtrekken Brinkman

Over het terugtrekken van Elco Brinkman als fractievoorzitter zegt ze: "Na de verkiezingen was duidelijk dat de Kamerfractie Brinkman wilde houden als fractievoorzitter. Dat de fractie hem aanwees als fractievoorzitter voor de duur van de formatieperiode is heel logisch. Pas als er zekerheid is over regeringsdeelname kun je een fractiebestuur samenstellen en een fractievoorzitter verkiezen. Brinkmans fractievoorzitterschap voor de duur van de formatie werd door het Partijbestuur ondersteund. Na de formatie bleef Brinkman de steun van de fractie behouden, maar viel kennelijk de steun van het partijbestuur weg. Brinkman heeft ondubbelzinnige steun van het Partijbestuur nodig en kreeg deze niet. Dan kom je als fractievoorzitter, maar vooral als politiek leider in een afschuwelijke positie. De fractievoorzitter moet niet alleen steun hebben in zijn fractie als volksvertegenwoordiger, maar ook vanuit de achterban, belichaamd in het Partijbestuur. Toen heeft hij de eer aan zichzelf gehouden en is opgestapt. Hij heeft dat met opgeheven hoofd gedaan en maakte beslist niet de indruk aangeschoten wild te zijn. Het zal velen spijten dat Brinkman niet de gelegenheid heeft gekregen om zich als oppositieleider te ontwikkelen. Het is een man uit duizenden met bijzondere bestuurlijke kwaliteiten".

Te sterk monistisch

De commissie heeft geconstateerd dat de fractie en ook haar voorzitter een te monistische opstelling hadden. Gardeniers: "Men voerde een politiek waarbij het meest positieve resultaat voor de BV Nederland moest worden bereikt. Een BV en geen NV want het had een besloten karakter met in feite een ambtelijk-bestuurlijke opstelling in plaats van een politieke. Het partijpolitieke imago verbleekte, het stellen van partijpolitieke prioriteiten bleef uit. De opiniepeilingen waren tot het eerste jaar na het aantreden van het kabinet Lubbers-Kok nog steeds prima voor het CDA. Het regeren met de PvdA was op zich dus niet de oorzaak voor het verlies. Lubbers worstelde met twee petten, namelijk die van politiek leider en die van minister-pre-

Til Gardeniers-Berendsen wil de 'kleine' democratie versterken.

(foto Mieke Schlaman)

sident. Als premier had hij de politieke verantwoordelijkheid om het kabinet niet te laten vallen, want een kabinetscrisis blokkeert veel schade aan het land. Het blokkeert ineens alle besluitvorming. De Tweede Kamerfractie hoopt te weinig tegenspel. Die was op een gegeven moment afkomstig van de Eerste Kamerfractie. Ad Kaland had misschien iets meer respect moeten tonen voor zijn collega's in de Tweede Kamer, maar hij heeft met alle goede bedoelingen de Tweede Kamerfractie een zetje willen geven".

Volgens Gardeniers is de partij iets te ver doorgeslagen in haar professionalisering. "Of zoals W.I.-directeur Van Gennip onlangs zei: "je kan spreken van een verstoord evenwicht". Als je de partij als bedrijf beschouwt, krijgt ze een 10+ voor haar organisatie. Maar als beweging die mensen moet binden krijgt ze een lager cijfer. Dit professionaliseringsproces moet licht worden bijgestuurd en niet abrupt afgebroken. Dan krijg je het effect dat iedereen in het water springt om een drenkeling te redden, maar men door elkaars gespat die drenkeling niet vindt en deze verdrinkt. Het CDA is een beweging en geen partij. Dat moeten we de kiezers kunnen laten aanvoelen. We zijn immers een appèl dat leden in beweging wil krijgen. Als dat gebeurt straalt dat onmiskenbaar uit naar het electoraat".

Volgens Gardeniers blijft het Program van Uitgangspunten (PvU) de basis voor het CDA. "Het CDA zal er in 2005 anders uitzien dan nu. Hoe precies kan ik nog niet zeggen. In het PvU staan waarden en normen verrat die langer meegaan dan een vierjarige regeerperiode, zoals dat in de verkiezingsprogramma's staat. Het tweede PvU vond ik een versterking in vergelijking met het eerste. Het PvU blijft, maar vraagt regelmatig om een concrete vertaalslag. We moeten de "C" materialiseren. Je kunt de Bijbel niet lezen zonder tegelijk te kijken naar de daden van Jezus Christus. Hij had oog voor de verdrukten en stelde verschoppelingen juist ten voorbeeld aan anderen. De "C" moet zichtbaar worden gemaakt vanuit je persoonlijke verantwoordelijkheid, binnen je priveleven, in je vrijwilligerswerk in verenigingen etc, waar je actief bent. Er zijn in het CDA zulke goede rapporten geschreven. Die moeten consequenties hebben en er moeten afspraken worden gemaakt over de verantwoording van de uitvoering van die rapporten. Eigenlijk zouden er actuele notities moeten komen op basis van eerder verschenen rapporten die een hedendaagse vertaling van die rapporten geven en de koers van de partij bepalen".

Partijdemocratie

Volgens Gardeniers moet de "D" van het CDA verder gestalte krijgen door vooraf-

gaand aan besluitvorming de basis zo breed mogelijk erbij te betrekken, zodat een volksvertegenwoordiger, die uiteindelijk het besluit moet nemen, een zo breed mogelijk gedragen beslissing kan nemen. "Daarbij mogen we best laten zien dat we vleugels hebben. Wat niet vergeten mag worden is dat de volksvertegenwoordigers verantwoording moeten afleggen over hun besluiten. Bij onze hoorzittingen bleek dat mensen het idee hadden dat de lijn met Den Haag was doorgeknipt, waardoor ze het gevoel kregen dat hun lokale of regionale problemen niet serieus werden genomen en dat ze niet door konden dringen tot het Haagse. Volksvertegenwoordigers moeten luisteren naar de achterban, maar moeten ook weten waarover ze het hebben. Ze mogen best aangeven dat zij iets niet weten. Als je een open houding toont is de basis ook weer bereid om te verduidelijken wat hen bezighoudt. Het gaat om het verdienen van vertrouwen. Wat echter van evenveel belang daarvoor is, is mijns inziens verantwoording afleggen; uitleg komen geven waarmee je bezig bent, ook bij besluiten die pijnlijk zijn binnen een bepaalde groep. Juist dan! Ik weet dat het wel gebeurt, maar toch te weinig.

Leg ook maar uit waarom je als gemeenteraadsfractie het afgelopen jaar niets hebt kunnen doen aan een bepaalde kwestie. En blijf contact houden en mensen informeren. Misschien blijft men het oneens, maar het wordt enorm gewaardeerd als je de bereidheid toont om te komen praten en werkelijk verantwoording af te leggen.

Misschien is het een gedachte om extra bijeenkomsten, wellicht Partijraden, op decentrale lokaties te houden over regionale problemen/onderwerpen waardoor communicatie daarover verbeterd kan worden. Een ander advies dat Gardeniers geeft, is het versterken van wat zij noemt: de 'kleine' democratie. "Ik kan me Harry Notenboom (oud-Tweede Kamerlid en Europarlementariër, red) nog herinneren die 's zondags na de mis open huis hield. Iedereen was welkom bij dit politieke gesprek. Ik weet ook van regio's en gemeenten waar dit op een vaste dag en plaats gebeurde waarbij afdelingsbestuur/raadsleden, staten- en kamerleden aanwezig waren." Wat zou het goed zijn, als dit in alle regio's plaatsvond, merkt ze op.

'Herkenbaar en Slagvaardig'

Over het rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' van de commissie-Klaassen zegt Gardeniers tenslotte: "Met structuren of structuurveranderingen alleen zijn we er nog niet. Met cultuurveranderingen kun je misschien wel je doel bereiken. Structuren kunnen de cultuur beïnvloeden. Ik ben blij als met die discussie over mogelijke wijzigingen in de structuur datgene wat je er mee wilt bereiken ook breed op tafel komt, want daar is het uiteindelijk allemaal om begonnen."

Hans van der Vlies

CDA zoekt directeur

In stilte volstrekt zich een kleine wijziging van de opzet van het landelijk CDA-bureau. Het bureau komt onder leiding van een directeur, terwijl de functie van partijsecretaris een bestuursfunctie wordt. De partijsecretaris wordt daarmee een gekozen functionaris in plaats van de full-time benoemde functionaris die hij nu is. Met deze wijziging loopt het dagelijks bestuur vooruit op het recente rapport van de Commissie-Klaassen, die voor deze opzet heeft gepleit. Het rapport-Klaassen wordt pas volgend jaar in de Partijraad behandeld.

De directeur partijbureau waarnaar men op zoek is, wordt de hoogste "ambtenaar" op het partijbureau. De directeur gaat het werk doen van het huidige full-time hoofd organisatie, Sam van Oostrom. Van Oostrom wordt per 1 januari aanstaande assistent van de Raad van Bestuur van de Sdu, de voormalige staatsdrukkerij en -uitgeverij. De Sdu verzorgt vrijwel al het CDA-drukwerk en drukt een groot aantal CDA-uitgaven.

Voor de werving van de directeur heeft de partij Van der Kruijs Managementselectie in de arm genomen, een bekende headhunter voor de non-profitsector en de overheid. De oud-gemeentesecretaris van Den Haag, Koos van Beuzekom, "doet" vanuit Van der Kruijs de werving.

De te benoemen directeur wordt verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de partij-organisatie. Gezocht wordt naar iemand die over managementkwaliteiten beschikt, zoals dat het geval was met Van Oostrom. Bovendien moet hij/zij een zorgvuldig financieel beheer kunnen voeren. In tegenstelling tot wat men hoopte, ziet het er niet naar uit dat de nieuwe functionaris (m/v) al per 1 januari a.s. kan aantreden. Bert Vroon, de penningmeester van het CDA en in het dagelijks leven directeur van het Slotemaker de Bruine-Instituut, zal optreden als interim-directeur totdat voor die functie iemand is gevonden.

Cees Bremmer, nog twee plaatsen verwijderd van een Tweede Kamerzetel, gaat zich volledig bezighouden met een tweetal bijzondere projecten. Hij moet het maatschappelijk middenveld "in kaart brengen" en hij is secretaris van de partijcommissie voor het ouderenbeleid.

Eigen reisbureau CDA-Dordrecht (1)

De CDA-Kamerkring Dordrecht heeft inmiddels tien jaar een eigen reisbureau. Per jaar nemen zo'n 300 mensen deel aan dag- of langere tochten naar politiek getinte plaatsen in Europa en eigen land. In 1995 gaat de reis -ter gelegenheid van het tweede lustrum- voor het eerst naar een land buiten Europa, naar Israël. Het reisbureau, waarvan de boeken deel

uitmaken van de administratie van de Kamerkring, wordt "gerund" door mevrouw Schumacher en Arie Slob. Het reisbureau begon in 1984 met dagtochten naar allerlei politieke instellingen in Luxemburg, Straatsburg en Brussel. Het bleek een succes. Per reis wordt door gemiddeld ruim 30 personen ingetekend, voldoende om de zaak financieel quitte te spelen. Want dat is een voorwaarde. Winst maken wil het CDA-reisbureau Dordrecht niet.

Na dit succes is men begonnen met dagtochten in het eigen grote gebied, dat loopt van onder meer Dordrecht tot Rijswijk (bij Den Haag). "Ook in ons eigen gebied zijn nog zoveel interessante dingen te zien" aldus Arie Slob.

Eigen reisbureau CDA-Dordrecht (2)

Door zijn succes heeft het CDA-reisbureau Dordrecht inmiddels ook aanvragen voor reizen van buiten het CDA gekregen. Voor de tweede keer wordt nu een reis van een week naar de Europese instellingen georganiseerd voor een christelijke MEAO. En voor afzonderlijke CDA-afdelingen in het gebied zijn er dagtochten naar de Tweede Kamer. Slob vertelt dat aan de Haagse reizen voor het CDA-Vrouwenbeeraad slechts kan worden deelgenomen wanneer men een niet-CDA-vrouw meeneemt. Slob: "Op die manier dienen we twee heren. Zowel het individuele lid van het CDA-Vrouwenbeeraad en haar metgezellen als het Vrouwenbeeraad als geheel. Want zo'n dagtocht levert de nodige nieuwe leden voor het Vrouwenbeeraad op."

Slob is ervan overtuigd dat de succesformule die men in Dordrecht heeft ontwikkeld ook voor de andere Kamerkringen zeer interessant kan zijn. "Ik weet zeker, dat er ook elders meer dan voldoende belangstelling bestaat. Op die manier maakt men kennis met andere culturen en krijgt men andere ervaringen. Het politieke besef en de onderlinge ledenbinding binnen het CDA worden hierdoor versterkt."

Mevrouw Schumacher en Arie Slob zijn eventueel bereid om andere Kamerkringen te adviseren bij het opzetten van een eigen reisbureau. Slob: "Maar slechts onder één voorwaarde: het moet in de boeken van de Kamerkring zijn terug te vinden. Alleen op die manier kun je de zaken zuiver houden en wordt de schijn van "commercie" en "onzuiver zaken doen" vermeden."

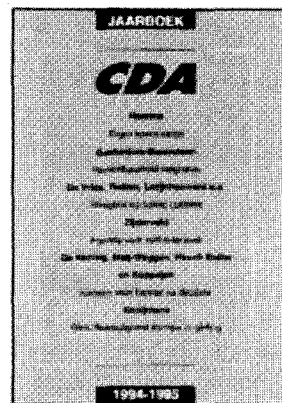
Beste tv-spot van CDA

Politieke partijen kunnen op uiteenlopende manieren "scoren". Het beste kan dat bij verkiezingen. Als je dan goed scoort, zit je als politieke partij "gebeiteld". Vorige week scoorde het CDA ook goed met het tv-spotje dat de laatste weken al vele malen in de zendtijd voor politieke

partijen is uitgezonden. De luisteraars van het KRO-radioprogramma Het Paleis kozen het CDA-spotje als beste televisieprogramma van die week. Het werd eerste in de "top-drie". In het spotje worden de eerste twijfelachtige "wapenfeiten" van het sociaal-liberale kabinet getoond. Een "stil" protest. Met veelzeggende beelden over criminaliteit, drugsoverlast, winkels, werkloosheid etc. op de achtergrond spreken krantekoppen over wat het kabinet met die zaken aan wil, zoals vrije drugsverschaffing en het openen van winkels op zondag. Zo zie je maar weer, ook oppositie loont.

Ben Pauw

Actueel, opiniërend, verrassend

CDA-Jaarboek 1994-1995

Mr. drs. L. Jongsma, E.J. Mathies, drs. M.C.B. Meijer, drs. R.A. Meines-Westra, mr. B.M.J. Pauw (red.)

204 pagina's, paperback

ISBN 90 12 08158 0 f 25,00

Onmisbaar voor iedereen die de ontwikkelingen binnen de christen-democratie op de voet wil volgen.

Nu in de boekhandel

Of rechtstreeks via Sdu Servicecentrum Uitgeverijen, tel. (070) 378 98 80, fax 378 97 83 (prijs is dan incl. BTW, excl. verzendkosten)

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht

De nieuwe Europese Commissie

De nieuwe Europese Commissie staat in de startblokken en alomt heerst er tevredenheid over het zware takenpakket van de Nederlandse Eurocommissaris Hans van den Broek. Met de zorg voor Centraal en Oost-Europa, inclusief de nieuwe toetredingen, en de zorg voor de uitbouw van het Europese veiligheidsbeleid staat hij de komende vijf jaar voor een enorme taak, die hem letterlijk in het hart van het Europese integratieproces plaatst. Wij feliciteren hem van harte en wensen hem veel succes. Als Europarlementariërs zullen wij hem op de voet volgen: loyaal als het kan en kritisch als het moet. Dat geldt trouwens voor de hele nieuwe Commissie, 21 mannen en vrouwen sterk.

De nieuwe Commissie is overigens nog niet definitief aangetreden. Dat gebeurt pas als de diverse Commissarissen door de verschillende parlementscommissies zijn gehoord en als de nieuwe voorzitter Jacques Santer zijn beleid in het Europees Parlement heeft gepresenteerd en met succes heeft verdedigd. De hoorzittingen zijn gepland in december en januari en het "vertrouwensdebat" in de week van 16 januari 1995. Pas wanneer deze hobbels zijn genomen kan de nieuwe Commissie echt aan de slag.

Deze procedure is nieuw en komt voort uit het Verdrag van Maasticht. Het is een van de voorbeelden van de grotere bevoegdheden van het Europees Parlement en het is een van de voorbeelden van de grotere transparantie van de Europese bestuursstructuur.

De parlementscommissie voor institutionele zaken heeft intussen een document voorbereid met een handleiding voor de hoorzittingen in de diverse parlementscommissies. Auteur is de christen-democratische collega Fernand Herman. Daarbij is onder andere gekeken naar de wijze waarop door de Amerikaanse Senaat vergelijkbare hoorzittingen worden gehouden bij benoemingen van ministers in de Verenigde Staten.

In elk geval zullen de nieuwe Commissarissen zich moeten voorbereiden op vragen die hun betrouwbaarheid en bekwaamheid moeten toetsen. Vragen over privé-aangelegenheden mogen niet worden gesteld, zo is afgesproken. Het spreekt vanzelf dat de hoorzittingen zich vooral zullen concentreren op de Commissarissen die hun werk per 1 januari 1995 zullen beginnen en minder op Commissarissen zoals Hans van den Broek die al enkele of één zittingsperiode achter de rug hebben.

In dit verband is met spanning uitgekeken naar de twee Commissarissen die door de Italiaanse regering naar voren zouden worden geschoven. Op voorhand is vanuit het Parlement en ook door onze

fractie immers meerdere keren meegedeeld, dat een Commissaris met een extreem-rechtse of neo-fascistische achtergrond niet aanvaardbaar zou zijn, evenmin als een Commissaris die racistische uitlatingen op zijn naam heeft staan.

De Italiaanse premier Berlusconi heeft dit probleem handig opgelost door naast de liberaal gekleurde econoom en hoogleraar Monti de populaire oud-Europarlementariër Emma Bonino naar voren te schuiven. Emma Bonino is officieel onafhankelijk, maar wie haar kent weet dat zij eerder links-radicaal dan rechtse opvattingen heeft. Wie de handelingen van het Europees Parlement nog eens naleest op haar interventies kan zonder moeite een reeks van anti-racistische en pro-feministische betogen noteren. Een verrassende benoeming dus vooral voor de argwanende linkerflank van het Europees Parlement. En dat door Berlusconi.

Wat de politieke samenstelling van de Commissie betreft valt overigens wel een kritische opmerking te maken. De nieuwe 21 personen tellende Commissie bestaat uit 10 socialisten/sociaal-democraten, 4 christen-democraten, 3 liberalen, 3 conservatieven en één onafhankelijk lid (Bonino). Gezien de eerdere opstelling van Emma Bonino kan zij eerder bij de linkerflank van de Commissie worden ingedeeld dan bij de centrum-rechtse of rechterflank. Vergelijken we de samenstelling van de Commissie met het huidige politieke krachtenveld in het Europees Parlement, dan klopt er niet veel van. Veel te weinig christen-democraten, veel te veel liberalen en conservatieven en iets te veel socialisten en sociaal-democraten.

Wij zijn dus niet alleen benieuwd naar de resultaten van de hoorzittingen, wij zijn bovenal benieuwd naar het politieke programma van de nieuwe Commissie. In elk geval hebben de christen-democraten zeer belangrijke posten in de nieuwe Commissie gekregen. Jacques Santer als voorzitter en Hans van den Broek als eerstverantwoordelijke voor Centraal- en Oost-Europa, voor de nieuwe toetredingen en voor het veiligheidsbeleid. De Spaanse Marcelino Oreja als eerstverantwoordelijke voor Institutionele Zaken en de Intergouvernementele-Conferentie van 1996 en de Oostenrijker Frans Fischer voor Landbouw. Zonder enige twijfel vier sleutelposten.

We wachten dus de hoorzittingen en vooral het politieke programma van de nieuwe Commissie met enige spanning af. Met als grondhouding loyaal als het kan, kritisch als het moet.

Hanja Maij-Weggen

voorzitter CDA-delegatie in het Europees Parlement

Medefinancieringsorganisaties zijn kenmerkend en specifiek

Over één idee is de paarse coalitie eensgezind: de bundeling van de vier medefinancieringsorganisaties

CEBEMO, HIVOS, ICCO en NOVIB. Gelet op deze benadering is een uitgebreide beschouwing van

het medefinancieringsprogramma noodzakelijk. Wat is medefinanciering?

Waarom zijn er meerdere organisaties? Hoe werken zij en kan het efficiënter?

De paarse coalitie maakt er geen geheim van. Er is op dit moment geen overeenstemming over het toekomstig brede buitenlands beleid. Het liberaal-socialistische kabinet heeft zichzelf een periode van ruim één jaar tijd gegeven om het buitenlands beleid te herijken. Een kwart van de normale regeerperiode wordt besteed om onder leiding van de minister van Buitenlandse Zaken, Hans van Mierlo, na te denken over de verdeling van de financiën, de organisatie, de inhoud en de samenhang van het buitenlands beleid.

Tegelijkertijd wordt volgens een hap-snap-scenario de Tweede Kamer geconfronteerd met hele of halve voorstellen op onderdelen van het toekomstig beleid, zoals het voorstel van Van Mierlo voor een VN-vredesmacht, de bezuinigingen op Defensie, de vervroegde afschaffing van de opkomstplicht en hulp aan Midden- en Oost-Europa.

Over deze voorstellen blijken vervolgens in de paarse coalitie forse meningsverschillen te bestaan.

Speelgoed of aardigste projecten?

Over één idee echter is de paarse coalitie eensgezind: de bundeling van de vier medefinancieringsorganisaties (MFO's) CEBEMO, HIVOS, ICCO en NOVIB tot één algemene en neutrale ontwikkelingsorganisatie. Tijdens een publieke discussie over ontwikkelingsamenwerking in het Koninklijk Instituut voor de Tropen lanceerden de buitenlandwoordvoerders van de PvdA, de VVD en D66 vorige maand hun voorstel.

Zonder enige gêne gaven zij daarbij als enig argument: efficiency. Ook de financiële verdeelsleutel moest het ontgelden: "Christelijk rekenen bestaat niet", riep de PvdA-woordvoerder. Het NRC-Handels-

blad mengde zich ook in de discussie. In een hoofdcommentaar op 20 oktober jongstleden met als kop "Speelgoed" werd de vier medefinancieringsorganisatie hobbyïsme van goede bedoelingen verweten. Anderzijds zijn volgens het commentaar kleinschalige particuliere initiatieven die het hardst om geld verlegen zitten de aardigste projecten, waarbij met financiering via MFO's de overheid in het ontvangende land wordt omzeild. Gelet op dit commentaar en de oppervlakkige benadering van de paarse fracties van het medefinancieringswerk lijkt ons een meer uitgebreide beschouwing van het medefinancieringsprogramma noodzakelijk.

Wat is medefinanciering? Waarom zijn er meerdere organisaties? Hoe werken zij? Kan het efficiënter?

Medefinanciering

Het medefinancieringsprogramma is een programma van de overheid. Dit jaar staat het voor de dertigste keer op de Rijksbegroting. Verantwoordelijk minister is de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. Voor 1995 is het medefinancieringsprogramma begroot op ongeveer 466,6 miljoen gulden. Dit is ruim 7% van de totale begroting voor ontwikkelingssamenwerking. Met dit geld voeren de vier MFO's CEBEMO, HIVOS, ICCO, en NOVIB niet zelf projecten in ontwikkelingslanden uit. Deze worden mede gefinancierd. De andere financiers zijn de lokale organisaties in de ontwikkelingslanden waarmee wordt samengewerkt. Elk van de vier heeft een aanzienlijk netwerk van niet-gouvernementele organisaties in ontwikkelingslanden en een breed draagvlak in de Nederlandse samenleving.

Na de motie-Smallenbroek stelde de regering in 1965 5 miljoen gulden beschikbaar voor ontwikkelingsprojecten van niet-com-

merciële particuliere organisaties, te weten het Centraal Missie Commissariaat (CMC) en ICCO, de protestantse koepel van ontwikkelingsorganisaties, zoals de Nederlandse Zendingraad. CMC werd later CEBEMO, de katholieke medefinancieringsorganisatie.

NOVIB sloot zich in 1968 aan. In dat jaar kregen CEBEMO, ICCO en NOVIB officieel de status van bemiddelende organisaties: alle projecten van de zending zouden via ICCO verlopen, van de missie via CMC, later CEBEMO, en de overige via NOVIB.

In 1978 kregen de drie organisaties er een vierde collega bij: HIVOS, omvattende drie humanistische organisaties.

Onder minister De Koning kregen de vier in 1980 een grote zelfstandigheid door de invoering van het programma-financieringsmodel. Voor telkens vier jaar dragen de MFO's zelf de volledige verantwoordelijkheid voor het programma. De overheid controleert achteraf door inspecties, evaluaties en jaarverslagen. Er is een uitgebreid controle- en beheersmechanisme. De verantwoording aan de Tweede Kamer vindt jaarlijks via de bespreking van de jaarverslagen plaats.

Eind 1989 stelden de MFO's gezamenlijk voor langere tijd, tot 2003, de verdeling van het geld vast, waarbij HIVOS en NOVIB geleidelijk een groter aandeel krijgen. Vóór 1989 was de verdeling 40-40-20, nu is deze 1/3 voor CEBEMO, 1/3 voor ICCO en 1/3 voor HIVOS en NOVIB.

Sinds een tiental jaren werken de vier MFO's samen in één organisatie: het Gemeenschappelijk Overleg Medefinanciering (GOM). Het GOM representeert de vier MFO's naar de minister, naar het ministerie, naar het parlement en naar het Nederlandse publiek. Op dat laatste is één uitzondering. NOVIB voert als enige van de

Basisbehoeften van de mens zijn zowel materieel als immaterieel van aard.

vier publiekscampagnes om eigen fondsen te werven, bijvoorbeeld via de actie Gast aan Tafel.

Impactstudie

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van het medefinancieringsprogramma besloten de vier organisaties tot een diepgaand onderzoek naar de betekenis van het medefinancieringsprogramma. Een aantal onafhankelijke deskundigen, de Stuurgroep, onderzocht negentien projecten en programma's in zes landen. De resultaten van de studie waren kritisch. Niet omdat er volslagen mislukkingen waren geregistreerd, maar er waren evenmin algehele successen te melden. Een hoger kostenbewustzijn, meer deskundigheid, minder versnippering en meer samenwerken blijken voor verbetering van de kwaliteit en efficiency nodig.

Succesvol zijn de MFO's op het terrein van de sociale voorzieningen, zoals voedselvoorziening, gezondheidszorg en onderwijs.

Maar zo schrijft de Stuurgroep in de Impactstudie: basisbehoeften van de mens zijn zowel materieel als immaterieel van aard. Terecht wordt in het rapport veel aandacht besteed aan de betekenis van niet-gouvernementele organisaties. In maatschappelijke en politieke veranderingen spelen deze organisaties zoals vakbonden, boeren- en vrouwenorganisaties, kerken en associaties aan de basis een belangrijke rol. Zij zijn rechtstreeks of via intermediaire organisaties uitvoerende partners van de MFO's in armoedebestrijding en maatschappij-opbouw.

Het idee om van de vier één grote organisatie te maken wordt door de Stuurgroep

genoemd, maar onmiddellijk verworpen. Conclusie van de Stuurgroep: "Een dergelijke samensmelting zal al snel leiden tot de vorming van een hiërarchische organisatie met een te grote en te dure overhead, waaruit het specifieke en kenmerkende is verdwenen." En vervolgens: "Het lijkt logischer om de verschillende accenten die de organisaties nu leggen en de verschillen in identiteit en netwerken te zien als sterke punten van deze organisaties." Uit het onderzoek blijkt dat door goede afspraken tussen de vier MFO's overlap en dubbeling van activiteiten en contacten worden voorkómen. Een aantal niet-gouvernementele organisaties verklaart duidelijk prijs te stellen op het kunnen delen van waarden en levensbeschouwelijke uitgangspunten met de MFO's.

Verder merkt de Stuurgroep op dat duidelijk sprake is van een toename in het aantal niet-gouvernementele organisaties.

De vier MFO's hebben op basis van de Impactstudie een meerjaren-actieplan opgezet. De reactie van de minister hierop was, dat hij het werk van de organisaties ook in de toekomst van groot belang acht. Particuliere organisaties maken niet alleen de ondersteuning van activiteiten aan de basis mogelijk. Zij dragen tevens bij aan het tot stand komen van een veelvormige maatschappij, aldus de minister. Ook in de Tweede Kamer werd over de Impactstudie en de reactie van de vier gediscussieerd. Met waardering werd gesproken over het werk van de MFO's. Van de minister werd gevraagd erop toe te zien dat de MFO's hun aangegeven marsroute en de opmerkingen van de minister terzake volgen.

Paars getoetst

Het getuigt van een weinig consistente en weinig consequente houding dat de paarse fracties nu roepen dat het met de medefinanciering anders moet. Hoewel ook zij beschikken over bovenstaande informatie reageren de paarse fracties met hun voorstel tot samenvoeging tegen beter weten in. Dat daarmee een grotere efficiency wordt bereikt, is niet aangetoond.

Wél is zichtbaar dat de vier medefinancieringsorganisaties met hun verschillende opvattingen op humanistische, katholieke en protestants-christelijke grondslag ieder een geheel eigen netwerk van organisaties en scala van activiteiten hier en daar hebben opgebouwd. Het maatschappelijk draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking wordt juist gevoed doordat grote groepen mensen zich herkennen in het beleid en de identiteit van de verschillende organisaties. Zo ontvingen Memisa en Mensen in Nood, die samenwerken in het kader van CEBEMO vorig jaar ongeveer 360 miljoen gulden aan vrijwillige giften.

In de verschillende ontwikkelingslanden kiezen organisaties ook op basis van beleid en identiteit voor samenwerking met een bepaalde organisatie in Nederland. Voor de opbouw van een democratische samenleving zijn veelkleurige organisaties onmisbaar. Maar ook voor structurele armoedebestrijding is het dragend en zelforganiserend vermogen van mensen in basisorganisaties nodig.

Enkele weken geleden voerde Allister Sparks, één van de bekendste en kritische Zuidafrikaanse journalisten, met Tweede Kamerleden een gesprek. Hij benadrukte daarin de rol die particuliere organisaties in velerlei vorm in eigen land en van buitenaf hebben gespeeld in de overgang naar het nieuwe democratische Zuid-Afrika.

In het paarse regeerakkoord legt het kabinet de nadruk op een herverdeling van verantwoordelijkheden: minder overheden, meer particulier initiatief. Vertaald naar het ontwikkelingsbeleid zou je mogen verwachten dat paars niet denkt aan minder maar aan meer ruimte voor particuliere organisaties. Het medefinancieringsprogramma is zeer eigentijds met een heldere regeling van de politieke verantwoordelijkheid bij de minister voor Ontwikkelingssamenwerking en een uitvoeringsverantwoordelijkheid bij de organisaties in het programma. Het voorstel om de vier MFO's te bundelen verwondert en verbaast ons. Wij vinden het een onzalig idee!

**Agnes van Ardenne en
Maxime Verhagen**

CDA-Tweede Kamerleden

Ideën commissie-Klaassen verzwakken democratie in CDA

Met veel waardering heeft de partij kennisgenomen van het rapport van de commissie-Gardeniers, waaruit eigenlijk twee lijnen naar voren komen. Allereerst dat het CDA een bestuurderspartij is geworden, technocratisch en te veel geregeerd door cijfers. Daarnaast dat het feitelijk verloop van de besluitvorming geenszins een weerspiegeling vormde van de opvattingen van de afdelingen en leden. In vele discussies is het rapport onderschreven en reikhalzend werd uitgekeken naar het vervolgrapport van de commissie-Klaassen.

Laat ik er niet om heen draaien, het nieuwe rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' is teleurstellend. De praktische voorstellen die voortvloeien uit het theoretische kringmodel werken averechts uit voor de gewenste cultuuromslag in de partij. Zoals de commissie-Gardeniers betoogt, zijn in een partijdemocratie constructieve tegenkrachten nodig. Onder het mom van spreiding van verantwoordelijkheden worden in de voorstellen alle tegenkrachten in het CDA verzwakt. Het Vrouwenberaad en de Bestuurdersvereniging moeten hun onafhankelijkheid opgeven en worden partijcommissies. Het Vrouwenberaad moet zelfs voor 2000 worden opgeheven. Het Wetenschappelijk Instituut krijgt meer partijbestuurders over de vloer, zodat eigenzinnige gedachten in een vroegtijdig stadium kunnen worden gesmoord. En het CDJA blijft

wel onafhankelijk, maar wordt uit het bestuur gezet en moet zich richten op de doorstroming van jongeren in de partij. De financiële bijdrage van de partij wordt daar afhankelijk van gemaakt. Voor deze vermindering in tegenspel komt eigenlijk niets terug. Provinciale afdelingen hebben het druk met het regelen van hun eigen zaken. Vertegenwoordiging op landelijk niveau is iets wat men erbij doet en/of status geeft. Gelieerde organisaties worden in het algemeen als kritisch en daardoor lastig beschouwd, maar kunnen ook op veel waardering rekenen doordat zij het voortouw nemen in belangrijke discussies. Overigens beslissen provinciale vertegenwoordigers uiteindelijk door hun numerieke meerderheid wel wat er gebeurt.

Een belangrijke rol in de partij speelt het partijbestuur. De commissie-Gardeniers zei over het partijbestuur: "Tot daadwerkelijke discussie en gedachtenwisseling komt het daar niet". Dit komt allereerst omdat het partijbestuur te groot is. Het partijbestuur moet kleiner en daarom worden de vrijgekozen leden er uit gezet. Een nog kleiner aantal provinciale partijbonzen gaat hiermee in het partijbestuur uitmaken wat er gebeurt. Met deze voorstellen wordt de partijbestuurscultuur van "top-fixatie", profileringsdrang en provinciale belangenbehartiging niet doorbroken. Waarom niet aan elke provinciale ledenvergadering gevraagd om voortaan een voordracht van twee personen te doen, waaruit de partijraad kan kiezen? Op deze wijze wordt gelijk een eind gemaakt aan de neiging van bestuurders om functies onder elkaar te verdelen.

De schijn van democratisering wordt in het rapport gewekt door het opvallende voorstel voor een ledenraadpleging. Een ledenraadpleging is een uitstekend middel om een duidelijke keuze ergens over te maken. Maar een complexe bestuurlijke afweging, zoals het opstellen van een kandidatenlijst leent zich al veel minder voor een ledenraadpleging. Allereerst wordt de invloed per stem kleiner, waardoor de kans op wijzigingen afneemt. Daarnaast wordt de traditionele functie van afdeling als kiesvereniging, waar over de verschillende kandidaten wordt gesproken, volledig opgegeven. Een oplossing voor de problemen waar het CDA voor staat is het in ieder geval niet.

Een belangrijk deel van de voorstellen betreft de provinciale afdelingen. Deze voorstellen dreigen het proces van bestuurlijke vernieuwing in Zeeland hinderlijk te verstoren. Ik kan mij niet voorstellen dat andere provincies op deze landelijke reorganisatievoorstellen zitten te wachten. Onder het mom van eenduidigheid en vergroting van de doorzichtigheid krijgen de provincies een blauwdruk opgelegd. Is dit nu de invulling van gespreide verantwoordelijkheid? Waarom wordt er niet per provincie een visitatiecommissie ingesteld, die doorlicht en zonodig voorstellen ter verbetering doet?

Over afdelingen wordt in het rapport bijna niets gezegd omdat het daar allemaal wel goed zit. Onzin, vele afdelingen zijn volledig vastgeroest. Maatwerk op plaatselijk en provinciaal niveau is niet alleen gewenst, maar ook absoluut noodzakelijk.

Het CDA-Zeeland is drie jaar geleden begonnen met het versterken van de organisatie en democratie door maximale openheid en meer leden te betrekken bij provinciale activiteiten. Door als bestuur een heldere lijn uit te zetten en deze op ledenvergaderingen, via schriftelijke informatie in het Zeeland-katern en in provinciale werkgroepen ter discussie voor te leggen, wordt geprobeerd provincie-breed een draagvlak voor het beleid te creëren. Op deze manier wordt invulling gegeven aan het rapport van de commissie-Gardeniers en bestuurlijke vernieuwing. Niemand in het CDA zit daarbij te wachten op onvoldoende overwogen voorstellen die veel overhoop halen en weinig bijdragen aan de verandering in cultuur zoals in het rapport-Gardeniers wordt beoogd.

Harry van Waveren
lid Dagelijks Bestuur CDA-Zeeland ●

Agenda

Zaterdag 19 november

CDA Najaarspartijraad

Plaats: Congreszaal van het Jaarbeurscongrescentrum te Utrecht

Aanvang 9.15 uur, sluiting 16.00 uur

09.00 uur Huishoudelijk deel: vaststellen van verslag van vorige Partijraad, vaststellen en goedkeuren van diverse begrotingen, verkiezing van leden Commissie van Beroep, Royementscommissie, Financiële Commissie en Commissie Buitenland

10.00 uur Politiek deel I: Opening door waarnemend partijvoorzitter Lodders-Elfferich Parallelprogramma's:

- hearing structuurvoorstellen rapport Herkenbaar en Slagvaardig

- parallelsessie 'Europa: Hoe verder?'

- discussie over rapport evaluatiecommissie Gardeniers

12.30 uur Lunch

13.45 uur Politiek deel II: Heropening door de waarnemend partijvoorzitter

Toespraak L. van Leeuwen, fractievoorzitter Eerste Kamer

Afscheid oud-partijbestuursleden

Voordracht kandidaat-partijvoorzitter H. Helgers

Discussie en besluitvorming resolutie n.a.v. rapport Gardeniers

Toespraak E. Heerma, fractievoorzitter Tweede Kamer

Politieke discussie

16.00 uur Sluiting

De kosten van deelname bedragen f 35,- (inclusief lunch) en f 15,- (exclusief lunch).

Aanmelden en betalen aan de zaal.

Paars regeren zo eenvoudig nog niet

Met een stelligheid en vanzelfsprekendheid alsof het de gewoonste zaak van de wereld was kondigde D66-staatssecretaris Nuis het aan voor de buis. De bezuinigingen op de uitgaven van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen konden niet worden gehaald. Eerder al had minister Voorhoeve (VVD, Defensie) eenzelfde geluid over zijn begroting laten horen, waarop minister Pronk (PvdA, Ontwikkelingssamenwerking) zich repte te zeggen dat minder om buigen op Defensie dan niet ten laste van zijn begroting zou mogen gaan. Is paars regeren meer dan een gevoel, een euforie het zonder het CDA te kunnen? Waar is de sturing in deze ploeg? Of kan het niet anders. Is het regeerakkoord gewoon wat te ondoordacht in elkaar geflanst, zoals -heel pikant- de hoogste ambtenaar van het minister van OC&W min of meer beweerde in een interview. Paars regeren is zo eenvoudig nog niet!

Commissaris Van den Broek verantwoordelijk voor "Groot-Europa"

Als uitkomst van de portefeuillevereiding binnen de Europese Commissie heeft commissaris Hans van den Broek en niet zijn Engelse collega Leonard Brittan de verantwoordelijkheid gekregen voor de algehele buitenlandse-politieke coördinatie van de Europese Unie alsmede voor de relaties met de Centraal- en Oosteuropese landen. Dat betekent dat commissaris Van den Broek zich verder bezig mag blijven houden met de zo belangrijke kwestie van de toetreding van de Oosteuropese staten tot de Europese Unie, voorop Polen, Tsjechië en Hongarije. Terecht is Van den Broek hierover verheugd. Het was een wijze beslissing van de regering om vast te houden aan de kandidatuur van deze ervaren buitenlanddeskundige en niet te bezwijken voor partij-politieke overwegingen.

Herijking op niveau

De minister van Buitenlandse Zaken, Hans van Mierlo, wil de tijd nemen om het buitenlandse beleid in al zijn aspecten opnieuw te beoordelen. "Herijken" heet dat in het jargon van de paarse coalitie. Ondertussen draait de wereld gewoon door: het militaire bewind in Haïti is afgezet, er is een vredesakkoord gesloten tussen Israël en Jordanië, Algerije glijdt af, de oorlog in Bosnië is weer in volle hevigheid

hervat. Dat alles in het snelle tempo, waaraan wij na de val van de Muur in Berlijn hebben moeten wennen. Ondertussen herijkt Nederland in alle rust zijn buitenlands beleid.

Niet alleen de veranderingen op het Europese- en het wereldtoneel zijn evenwel van invloed op het buitenlands beleid, zo blijkt. Het vermoeden dringt zich op dat aan de herijking ook heel andere motieven ten grondslag liggen: de centen. Ofwel: de VVD wil genoeg overhouden voor Defensie, de PvdA voor Ontwikkelingssamenwerking. Zo wekt "paars" de indruk dat het om communicerende vaten gaat. Meer voor Defensie - veiligheid dus - betekent minder voor Ontwikkelingssamenwerking - met andere woorden internationale solidariteit. Of andersom. Het is te hopen dat het kabinet de discussie over de toekomst van het Nederlandse buitenlandse beleid op niveau zal weten te houden. Minimaal moet daarvoor de indruk van tafel dat veiligheid en internationale solidariteit tegen elkaar kunnen worden uitgespeeld.

Melkerts banenplan

Het besef dat van onze beroepsbevolking ruim een kwart geen betaald werk heeft is al voldoende om ieder plan dat meer mensen aan de slag weet te krijgen positief tegemoet te treden. Dit geldt derhalve ook voor het werkgelegenheidsplan van minister Melkert waarmee uiteindelijk in 1998 veertigduizend extra banen worden geschapen. Het kabinet heeft daar in het totaal tot 1998 1,6 miljard gulden

voor uitgetrokken. Volgend jaar zal met de eerste experimenten worden begonnen waarvoor tweehonderd miljoen beschikbaar is voor vijftienduizend banen. Het gaat om gewone banen voor langdurig werklozen in de zorgsector, de kinderopvang, de openbare veiligheid en het toezicht en om banen die ontstaan door experimenten met de inzet van uitkeringsgelden.

Het is goed dat geprobeerd wordt mensen die al langere tijd aan de kant staan via werk betrokken te krijgen bij de samenleving. Mensen horen niet afgeschreven te worden. Banenplannen kunnen een opstapje zijn om uiteindelijk in een gewone baan weer aan de slag te komen. Het is echter jammer dat Melkert zich alleen richt op de collectieve sector. Melkerts plannen kosten veel geld. Het is dan ook goed om in de gaten te houden hoe het zit met de fraudegevoeligheid, de concurrentievervalsing, de verdringing en of er daadwerkelijk een kans op doorstroming naar een gewone baan bestaat. De maatschappij, werkenden en niet werkenden hebben er recht op dat gemeenschapsgeld (belastingen danwel premies) zo goed mogelijk wordt besteed.

Toch blijft het schokkend dat er kennelijk zoveel werk valt te doen zonder dat daar een gewone baan van te maken is om de eenvoudige reden dat dat te duur is. De noodzaak dient zich dan ook aan om los van de banenplannen nu echt werk te maken van het goedkoper maken van arbeid voor de lange termijn.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien maar zolang ik de politiek volg, bestaat die voornamelijk uit in dodelijke ernst gevoerde discussies over bezuinigingen. Ik herinner me geen kabinet of het stond in het teken van "de" bezuinigingen. Meestal ten behoeve van de werkgelegenheid - maar die kwam er over het algemeen ook niet zo erg - en anders in verband met de kip-met-de-gouden-eieren, die anders naar België vloog of zo iets. In ieder geval heb ik begrepen: kabinetten bezuinigen. Nu ik voor het eerst in mijn leven columns schrijf voor een blad dat geen familie is van een kabinet, wil ik mijzelf toch eens twee onnozele vragen toestaan. De eerste is: Is er eigenlijk al die tijd ooit iets bezuinigd? Of is dat altijd zo'n beetje op zijn Aadje Nuis' gegaan? Eerst alle bezuinigingsafspraken maar slikken om in ieder geval maar in dat kabinet te komen - daarna zien we wel. Dan het veld laten weten, dat die bezuinigingen natuurlijk niet kunnen - onverantwoord, immers. Dan zeggen dat je de afspraken natuurlijk loyaal uitvoert. Kortom, of die bezuinigingen er komen hangt er vanaf wie hij het laatst gesproken heeft. Of ging het op zijn Voorhoeve's? Bezuinigen op al die bureau-officieren; die moeten dan weer door andere rijksdiensten tewerk worden gesteld via de HIK-regeling (HerIntredende Kolonels) die weer wordt betaald door Melkert, die dan weer zijn begroting overschrijdt etc.

De tweede vraag is deze: als ik nu in de dierenwinkels, de reisbureaus, de tuincentra, de supermarkten (waar ik air-miles moet sparen), de TV-reclames en bij de aanlegsteigers rond kijk, klopt dan mijn indruk dat in dit land die 14 ministers de enigen zijn die aan het bezuinigen zijn? Of zouden die - net als vroeger - af en toe weer eens wat belastingen moeten gaan innen voor het goeie doel?

Zoektocht naar evenwicht tussen zelfstandige o

Het regeerakkoord bevatte een nieuwe -goedkopere- structuur van het hoger onderwijs. De onderwijsbe
onderwijs. Tegelijkertijd krijgen gemeentebesturen meer onderwijstaken. Het lijkt erop alsof de bewinds
zelfstandige onderwijsinstellingen inclusief de bijbehoren

Natuurlijk is autonomie niet on-
gereguleerd, maar we moe-
ten differentiatie ook durven en
er niet paniekerig over doen.”
Aan het woord is **Wim van de Camp**, on-
derwijsspecialist van de CDA-fractie in de
Tweede Kamer en woordvoerder tijdens de
behandeling van de begroting van Onder-
wijs, Cultuur en Wetenschappen (OC&W)
op 15 november aanstaande.
“Ik wil best praten over verschillen in cur-
susduur binnen het hoger onderwijs. Het is
alleen niet duidelijk wat de bewindslieden
van Onderwijs nu willen. De stelselherzie-
ning in het regeerakkoord, namelijk ieder-
een drie jaar hoger onderwijs en daarna
differentiatie, gaf de spanning binnen
paars precies weer. Het gelijkheidsdenken
waar de PvdA met name aan hecht en de
liberale wens tot differentiatie. Het was
geen doordacht plan.”

Hoger onderwijs

“Handen af van het hoger onderwijsstelsel
en ook van het systeem van studiefinancie-
ring. Wij houden wel vast aan het uit-
gangspunt van een studieduur die bestaat
uit de cursusduur + 1 jaar met bijbeho-
rende studiefinanciering. Dit betekent niet
dat er wat ons betreft niets mag veranderen
aan de cursusduur. Maar een studie rechten
moet in Utrecht dezelfde cursusduur heb-
ben als in Groningen. Ook mag het be-
roepsperspectief niet het leidend criterium
zijn bij het bepalen van differentiaties.”
Van de Camp reageert hiermee op de stel-
lingname van de werkgevers, die NCW-
voorzitter Blankert verwoordde in CD/Act-
ueel van 29 oktober jongstleden. Volgens
Blankert mogen studies die op ‘specifieke
beroepsvelden’ zijn georiënteerd langer
duren dan de ‘ontplooiingsstudies’. Ook
bepleit hij de mogelijkheid van verschillen
in collegegeld en studiefinanciering op
basis van hetzelfde onderscheid. Van de
Camp is van mening dat “iemand die kiest
voor een studie Byzantijns dezelfde moge-
lijkheden moet krijgen als de student tech-
nische wiskunde.”

Brede toegang tot het hoger onderwijs, dat
is ook het uitgangspunt van **Anja Immink**,

lid van het Dagelijks Bestuur van het
CDJA. “Dit betekent allereerst dat de stu-
diefinanciering niet alleen maar uit lenin-
gen kan bestaan. Er mag best een prikkel
tot studieresultaat van uitgaan, maar stu-
denten moeten niet worden afgeschrikt
door een enorme schuldenlast. Daarom
ben ik ook tegen de prestatiebeurs die mi-
nister Ritzen wil invoeren, in plaats van
een beurs krijg je dan meteen een lening.
Alleen wanneer je voldoende resultaat
hebt, krijg je alsnog een beurs. Ik heb
voorkeur voor de tempobeurs waarbij een
beurs in een lening wordt omgezet wan-
neer je binnen een bepaalde periode onvol-
doende hebt geprésteerd.”
Dat er moet worden bezuinigd in het hoger
onderwijs, stelt Anja Immink niet ter dis-
cussie. Wel benadrukt ze dat verbetering
en niet bezuiniging het motief voor veran-
dering moet zijn. “Het idee in het regeer-
akkoord van een 3-jarige bachelorsfase
voor iedereen is geen verbetering ten op-
zichte van de huidige tweefasenstructuur.
Laat de overheid eerst maar eens strengere
eisen stellen aan de kwaliteit van het on-
derwijs in de eerste fase. Er mogen wat mij
betreft hardere (financiële) consequenties
volgen uit de visitatierapporten.”
Een ander aandachtspunt is het verminderen
van de uitval in het hoger onderwijs. Een
interessante bezuinigingspost. “Maar dat
niet alleen. Met name voor de betreffende
studenten zelf lijkt het mij goed om uitval
zoveel mogelijk te voorkomen. Ik denk dat
enige selectie aan het begin zinvol is. Het
eerste jaar moet duidelijkheid verschaffen.
Maar ook een toelatingsgesprek kan helpen.
Hierin moet het overigens vooral gaan om
aspecten als zelfstandig studeren en motiva-
tie. Cijfers alleen zeggen zo weinig.”

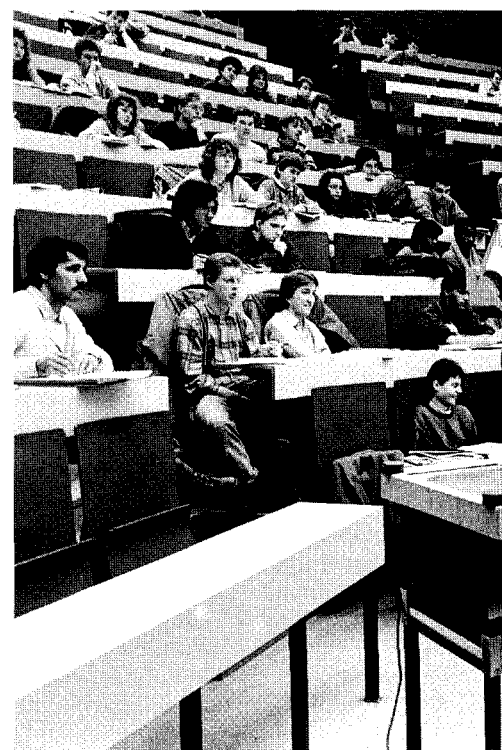
Autonomie

In de onderwijsbegroting voor het primair
en voortgezet onderwijs staat te lezen dat
scholen meer armslag krijgen, vooral op
het gebied van personeelsbeleid. Een reeks
van maatregelen moet het beroep van le-
raar aantrekkelijker maken. De CDA-frac-
tie juicht dit op zichzelf toe, evenals het
voornemen om minder voorschriften te pu-
bliceren voor allerlei verantwoordingsdo-

cumenten, zoals schoolwerkplannen en
jaarverslagen.

Wim van de Camp waarschuwt wel voor
al te optimistische verwachtingen. “Er is
wel extra geld maar van dat ene bedrag
moeten steeds meer dingen worden be-
taald. Ik verwijt de bewindslieden niet dat
ze niet genoeg geld inzetten, maar ik vind
wel dat ze meer beloven dan ze financieel
waarmaken.”

In de dagelijkse onderwijspraktijk van het
Christelijk Streeklyceum in Ede merkt de
heer **J.W. te Winkel** dat de marges van de
autonomie inderdaad smal zijn. De heer Te
Winkel is plaatsvervangend rector en heeft
personeelsbeleid in zijn portefeuille. “Bin-
nen de beperkte financiële ruimte kunnen
we uiteraard best het één en ander aan
eigen beleid ontwikkelen. Zo zijn wij al
enige tijd bezig met taakbeleid, één van de
belangrijke thema's uit de begroting. De
bedoeling is dat de taken binnen de school

CDA: Handen af van het hoger onderwijsstelsel en

Onderwijsinstellingen en een terugtrekkende overheid

... geeft alleen nog enkele uitgangspunten. Deze biedt meer armslag aan scholen voor basis- en voortgezet onderwijs van Onderwijs Cultuur & Wetenschappen nog geen evenwicht in hun begroting hebben gevonden tussen de scheidenheid en de taken van een terugtrekkende overheid.

in kaart worden gebracht en door herordening tot nieuwe functies of onderdelen van functies leiden. Wij hebben de taken van de directie in kaart gebracht en vervolgens alle uitvoeringstaken op het gebied van leerlingbegeleiding overgedragen aan anderen binnen de organisatie. We hebben nog geen aparte functies bedacht. Ik vind dat de overheid hiervoor eerst de rechtspositionele consequenties duidelijk moet maken. Overigens is er genoeg werk voor ondersteunende functies. We kunnen zo een hulpconciërge en een onderhoudsassistent inzetten."

Als het aan minister Rizten ligt, komen die banen er met uitkeringsgelden. Meer dan een 'matige loonstijging' zit er voor het zittende onderwijspersoneel dan ook niet in. Als hierdoor werkgelegenheid blijft behouden en zelfs kan worden uitgebreid, vindt de heer Te Winkel dit geen punt. "Maatschappelijk gezien is het volkomen

terecht dat er wat wordt gedaan tegen de werkloosheid. Voor de scholen betekent het nogal wat. Zo mogen vacatures alleen nog maar via het Regionaal Bureau Arbeidsvoorziening (RBA) worden ingevuld. Lastig die beperking van je keuzevrijheid. Wanneer ik echter naar het resultaat kijk, is het beleid niet alleen negatief. We hebben nu toch een stuk of zes vacatures naar tevredenheid ingevuld met mensen die ons via het RBA werden aangereikt."

Rol gemeentebestuur

Wordt autonomie in de begroting aan de ene kant gestimuleerd, aan de andere kant wordt het net zo hard weer ingeperkt. "De gemeentebesturen krijgen meer onderwijstaken. Tot het beleid van de gemeente gaat behoren het bestrijden van achterstanden, het beheren van de huisvesting van het onderwijs en het besturen van de schoolbegeleiding.

Wim van de Camp: "De minister introduceert volkomen onnodig een nieuwe gezagsverhouding in het onderwijs. Maatschappelijke problemen zoals achterstand en criminaliteit, vragen gezamenlijk overleg. Maar ik mag toch niet hopen dat budgetten die nu rechtstreeks naar de scholen gaan, door de gemeente moeten worden beheerd. Alsof de overheid in staat zou zijn de problemen in de school op te lossen. Het lijkt er sterk op dat de maakbare samenleving opnieuw wordt ingevoerd! Dit betekent een terugval in de autonomie-discussie."

Ook **Te Winkel** kan zich niet voorstellen dat een grotere rol van de gemeente voordelen oplevert. "Dat de gemeente nu de gebouwen gaat beheren, maakt ons afhankelijker van die gemeente. Nu hebben we alleen incidenteel overleg. Wat moet ik van de gemeente in die nieuwe rol verwachten? Het scheidt onzekerheid."

Rol ouders

Niet alleen de gemeente, ook de ouders krijgen van de paarse coalitie veel aandacht in de onderwijsbegroting. "Ouders krijgen een grotere stem in het beleid van de school", staat er. Expliciet doelen de bewindslieden op het bepalen van de richting,

dat wil zeggen de identiteit van de school. **Van de Camp:** "In de begroting lijkt het erop dat ouders alleen als 'consument' in het onderwijs een rol spelen. Alsof schoolbesturen niet veelal uit ouders bestaan. Wij vinden dat de wens van ouders en leerlingen net zo belangrijk is als die van het personeel en het bestuur."

De ouders komen op een andere manier ook nog ter sprake wanneer in de begroting maatregelen worden aangekondigd tegen de uiteenlopende hoogte van de ouderbijdragen. Staatssecretaris Netelenbos heeft een onderzoek gelast naar die verscheidenheid.

Te Winkel: "Wij kunnen eenvoudigweg niet rondkomen zonder ouderbijdrage. De normering van onze bekostiging is zo sober dat we niet uitkomen. Boeken voor de bibliotheek, computers voor het onderwijs, het zijn zaken die we van de ouderbijdrage kunnen aanschaffen."

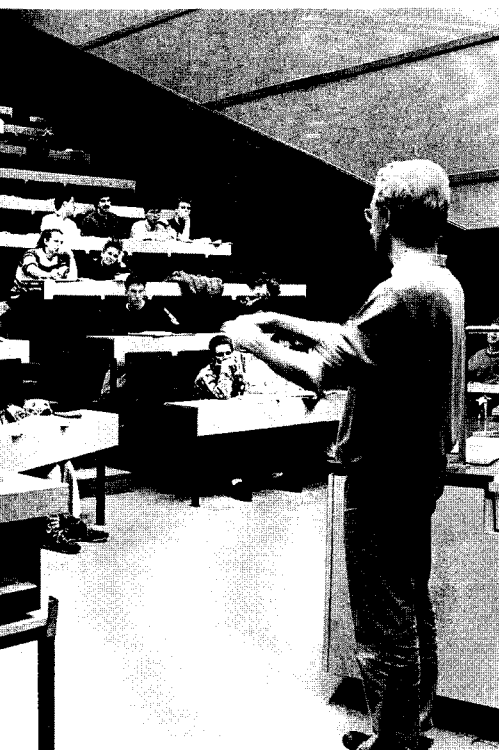
Van de Camp stelt dat de staatssecretaris aan symptoombestrijding doet. "Het echte probleem is dat scholen te weinig geld krijgen. Dit reken ik niet alleen paars aan. Het belang van ouderbijdragen neemt dus toe naarmate de bekostiging verder daalt. Daar moeten we alert op zijn. Ik zeg: niet gaan reguleren die ouderbijdragen. Dat werkt niet want er zijn allerlei trucs te verzinnen om de regels te ontduiken."

Met voorschriften kan de overheid maar beperkt sturen, dat weten we toch al een tijdje.

Mattanja de Boer

Reactie CDA-fractie op onderwijsbegroting

1. Blijf van het hoger onderwijs-stelsel af en van het systeem van studiefinanciering.
2. Geef scholen echt eigen verantwoordelijkheid.
3. Beloof niets als je er geen geld voor hebt.

... het systeem van studiefinanciering.

(foto Mieke Schlaman)

Ouderen en CDA samen verder, maar hoe?

Binnen het CDA wordt door een commissie nagedacht over de relatie met de ouderen. Op zoek naar aanknopingspunten voor het herstel van deze relatie is op 5 november jl. een bijeenkomst georganiseerd door het Christelijk Studiecentrum in samenwerking met ondermeer het Wetenschappelijk Instituut.

Wanneer moet worden vastgesteld dat het CDA de plank rond de AOW heeft misgeslagen, kunnen geluiden vanuit de basis nieuwe aanknopingspunten bieden. Ongeveer 200 ouderen van de ouderenbonden kwamen bijeen voor het onderwerp 'plaats en de taak van ouderen in de Nederlandse samenleving vanuit christelijk perspectief'. Een bloemlezing van de voor het CDA belangrijkste signalen. Allereerst was er de lezing van ds. Dick van Keulen (emeritus gereformeerd predikant) die wees op de voortrekkersrol die ouderen in de samenleving vervullen. Geleidelijk is er ook bij ouderen sprake van meer individualisering en verzelfstandiging. Eigen verantwoordelijkheid kan op gespannen voet komen te staan met onderlinge solidariteit. Een appèl op de christelijke beginselen is in deze belangrijk. Daarbij vormen de ouderen de voorhoede. Prof.dr. W. ter Horst (voorheen hoogleraar orthopedagogiek te leiden) ging nader in op de nieuwe levensfase die zich in de samenleving nadrukkelijk aandient: die van de senioren. Aan hun toekomstbeeld wordt nog onvoldoende inhoud gegeven. Veel ouderen zijn actief en vitaal. Meer aandacht is nodig voor de wijze waarop ouderen de fase naar meer afhankelijkheid doorkomen en hoe met aftakeling wordt omgegaan.

Anders kijken naar ouderen

Mevrouw Hannie van Leeuwen ging in op de wijze waarop de afgelopen decennia naar ouderen is gekeken. In de jaren zeventig werden ouderen uitgerangeerd. In de jaren tachtig volgde een sterk accent op de ik-cultuur. Het dagelijkse leven keerde zich tegen de bejaarden. De oudere werd veroordeeld tot opname in verzorgingshuis of service-flat. Er was sprake van een noodgedwongen nietsdoen, als eerste vorm van sociale ontmanteling. Immers met de pensionering werd de 65-jarige andere politieke en maatschappelijke functies afgenomen. Onder invloed van de ouderenbonden kwam er een keer ten goede. Ouderen mochten niet meer als een aparte groep worden beschouwd; samenwerking tussen

de generaties ligt meer voor de hand. Ook aan een nieuw zorgconcept moet gestalte worden gegeven. De vereenzaming moet worden tegengegaan. Centraal staat de wens geestelijk en lichamelijk actief te blijven. Dat betekent mogelijkheden voor participatie en sociale relatievorming. Samengevat stellen de ouderenorganisaties dat elke maatregel die de bejaarde als apart verschijnsel ziet en hem als zodanig behandelt als onjuist wordt ervaren. Mevrouw Van Leeuwen staat een discussie over kwantiteit (meer geld) en kwaliteit voor. Ouderen dienen hierbij een voortrekkersrol te vervullen. Tenslotte wees zij erop dat het proces van individualisering en verzelfstandiging vrijwel onomkeerbaar is. Vanuit de christelijke waarden dient een draagvlak te worden gecreëerd voor onderlinge solidariteit over de hele linie, tussen ouderen en jongeren, gezonden en zieken en tussen ouderen onderling. Halverwege 1993 is het in dit kader fout gegaan. Het beeld dat in het rapport "Ouderen voor ouderen" van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid werd geschetst is keihard. De burgers, ouderen voorop, zullen extra lasten voor de vergrijzing moeten dragen. Er werd gesproken over de afbouw van VUT en AOW. Voorzieningen komen in het gedrang. Zij wees erop dat de discussie met de ouderen niet goed is gevoerd. Een afkeerreactie ook richting CDA is het gevolg geweest.

Met deze inleiding werd de basis gelegd voor de middagdiscussie in een dertiental themagroepen.

Aanknopingspunten voor beleid

Uit de middagdiscussie kwam naar voren, dat een visie moet worden ontwikkeld op de "andere oudere" die zich aandient. Bij de afsluiting van de studiedag zijn onderwerpen aangegeven die nadere uitwerking verdienen. Het gaat hier onder meer om de volgende punten:

- Voor de emancipatie van ouderen is het nodig een verzorgingsverlof te ontwikkelen. Het initiatief ligt met name bij de werkgevers en werknemers, maar ook de kerk heeft een rol om de aandacht voor elkaar te stimuleren.

- De relaties tussen de generaties blijft van belang. Contact tussen jongeren en ouderen, aldus de aanwezige CNV-bestuurder De Geus is positiever dan menigen denkt. Volgens Van Gennip, directeur van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, werkt het bij de hand worden genomen door de eerste fase van het leven in het hele leven door.

- Wat betreft de inkomenspositie, werd vastgesteld dat in de afgelopen tien jaar al op de AOW is gekort. De landelijke overheid heeft de taak om de inkomenspositie van de ouderen te beschermen. Meer en meer gaat het hierbij om de pensioenopbouw, die door de werkgevers en werknemers wordt gevoed. Voor hen die niet op deze voorzieningen kunnen terugvallen blijft er een rol voor de kerk.

- Met betrekking tot de identiteit van zorgverlenende instellingen, blijft het belangrijk positie te kiezen. In enkele provincies is gebleken dat slechts algemene instellingen de mogelijkheid krijgen tot uitbreiding van ouderenvoorzieningen. Het gaat bij identiteit evenwel om iets essentieels: de visie op zorg en behandeling. De verankering van de levensbeschouwelijke identiteit blijft van eminent belang. In het kader van de aanstaande Statenverkiezingen is dit punt van cruciaal belang.

De samenspraak op 5 november jongstleden geeft aanknopingspunten voor de aandacht voor ouderenbeleid in het CDA. De ouderen zelf zullen hierbij een voortrekkersrol dienen te vervullen. In de komende maanden zal door de CDA-commissie Ouderenbeleid een vervolgonferentie worden voorbereid. Centraal hierin staat de participatie van de ouderen en de rol die het CDA op de diverse bestuursniveau vervult. Hiermee kan de noodzakelijke samenspraak met de ouderen worden vervolgd en wordt gewerkt aan een nieuw perspectief. En dat is allerminst een overbodige luxe binnen het CDA.

Lambert van Nistelrooy

Gedeputeerde Volksgezondheid (waaronder Ouderenbeleid) en Welzijn in Noord-Brabant. Hij is lid van de CDA-commissie Ouderenbeleid.

Defensie "Quo Vadis"?

Defensie Quo Vadis? De vraag stellen is eenvoudiger dan haar beantwoorden. Deze bijdrage heeft dan ook niet de pretentie de gestelde vraag definitief te beantwoorden, doch wel de discussie terzake binnen het CDA te stimuleren.

Allereerst enkele feiten. Tengevolge van fundamentele wijzigingen in de internationale veiligheidssituatie, de val van De Muur en het einde van de koude oorlog, werd een bijstelling van het Defensiebeleid mogelijk en noodzakelijk. In 1991 verscheen de Defensienota, in 1993 de Prioriteitennota. Met als motto: Een andere wereld, een andere defensie, en als uitgangspunt: herstructurering en verkleining; werd binnen de krijgsmacht een gigantisch reorganisatieproces in gang gezet. De personele omvang van de krijgsmachtdelen werd sterk ingekrompen. Koninklijke Marine (KM) 35%; Koninklijke Luchtmacht (KLu) 30%; Koninklijke Landmacht (KL) 54%. De dienstplicht werd op termijn afgeschaft, van de primaire wapensystemen verdwenen bij de KM 20%, de KLu 35% en de KL ruim 50%. De omvang van het defensiebudget verminderde in 1993 met 18% ten opzichte van 1990. Defensie maakt onderdeel uit van het Buitenlandbeleid en de Prioriteitennota was terecht voorzien van de handtekening van de minister van Buitenlandse Zaken en gebaseerd op een ook door hem onderschreven veiligheidsanalyse. Tijdens de discussie in de Kamer werden de veiligheidsanalyse en de daaruit voortvloeiende taken voor de toekomstige krijgsmacht vrijwel kamerebreed onderschreven, maar werden uitdrukkelijk door het CDA en de VVD vraagtekens gezet bij de financiële haalbaarheid van de gepresenteerde plannen, met name op langere termijn.

Wie zou denken dat na aanvaarding van de Prioriteitennota de krijgsmachtdelen wisten waaraan ze toe waren en konden beginnen met de uitvoering van de omvangrijke herstructurering, komt er bedrogen uit, want Defensie bleef in discussie.

Wat in deze discussie opvalt is dat niemand meer praat over de internationale veiligheidssituatie. Echter, veranderde er in Rusland niets, bleef de Amerikaanse houding ten opzichte van Europa ongewijzigd, waren er geen ontwikkelingen in voormalig Joegoslavië, Azië, Afrika, die noopten over de veiligheidssituatie na te denken? Is de snel veranderende situatie in de Maghreb-landen (Noord-west Afrika) voor ons niet van belang? Kennelijk niet want in Nederland wordt over Defensie nog slechts gesproken in termen van: aanpassing budgetten, heroverweging, financiële ruimte, bijdragen aan de oplossing van de begrotingsproblematiek, kortom over geld. Maar heeft Defensie nog geen bijdrage aan de financiële problematiek van ons vaderland geleverd? Wis en zeker, reeds voor het verschijnen van de Prioriteitennota had Defensie al een kleine 9 miljard

Betrouwbaarheid als werkgever is van levensbelang. (foto Dijkstra BV)

jard ingeleverd, onmiddellijk daarna kwam daar 1,5 miljard overheen, en de maatregelen uit het huidige regeerakkoord leiden in de komende jaren nog eens tot 3,5 miljard aan bezuinigingen. De begroting 1995 is 23,4% lager dan die van 1989. Op 4 november jl. bleek dat minister Voorhoeve er niet in was geslaagd het in het regeerakkoord opgenomen bezuinigingspakket volledig in te vullen, voor 1997 en 1998 dient nog 250 miljoen te worden gevonden. Is Defensie nu dan uit de zorgen? Is er na vijf jaar van grote onzekerheid voor de leiding van de krijgsmacht en meer nog voor het personeel dan eindelijk duidelijkheid? Ik vrees van niet Defensie zit nog steeds in grote zorgen en is er allerminst duidelijkheid over een ongestoorde uitvoering van de Prioriteitennota. Hoe onzeker en onduidelijk dat Defensiebestaan thans is moge blijken uit de volgende feiten. De vorige minister van Defensie stelde dit voorjaar dat de "bottemline" wat betreft bezuinigingen op de Prioriteitennota was bereikt, er kon echt niets meer af. Toch werd op de begroting 1995 een aanzienlijke korting toegepast maar werd niets meer van de voormalig bewindsman vernomen. De huidige minister van Buitenlandse Zaken stelde na een bijeenkomst van de Atlantische Commissie dat hij grote zorgen had over de uitvoering van de Prioriteitennota, doch had die zorgen door ondertekening van het Paarse regeerakkoord zelf mede veroorzaakt. De Chef Defensie Staf, de hoogste militaire autoriteit, trad af omdat hij de bezuinigingen van datzelfde akkoord niet voor zijn verantwoording kon nemen. Politiek Den Haag deed dit duidelijke signaal dat er echt iets fundamenteel mis was wat lacherig af onder het motto: wat jammer nou. De VVD stelde voortdurend, ook in haar verkiezingsprogramma, dat er op Defensie niet viel te bezuinigen, maar tekende wel het regeerakkoord en leverde

zelfs een minister en staatssecretaris om de afgesproken bezuinigingen te realiseren. Deze feiten geven aan dat onzekerheid troef blijft en wat erger is ze vertroebelen het vertrouwen tussen krijgsmachtleiding en personeel enerzijds en de politiek anderzijds; een vertrouwen dat juist nu nodig is om het herstructureringsproces kans van slagen te geven.

Wat dient nu de CDA-opstelling te zijn? Allereerst dienen we ons te realiseren dat ook wij verantwoordelijkheid dragen voor de onder de achtereenvolgende kabinetten Lubbers op Defensie toegepaste bezuinigingen. Vervolgens zal met kracht van argumenten de uitvoering van de Prioriteitennota bepleit dienen te worden, let wel de hele nota en niet slechts de hoofdlijnen zoals in de toelichting op de begroting 1995 staat vermeld. In de debatten over de regeringsverklaring heeft CDA-fractievoorzitter Heerma daarvoor een duidelijke aanzet gegeven. Daarbij is het van belang ons te realiseren dat de wereld niet stilstaat, derhalve dient ook de veiligheidsanalyse kritisch op actualiteit te worden gezien. Het lijkt mij wenselijk dat een werkgroep samengesteld uit de Commissie Buitenland, de werkgroep Vrede en veiligheid en de fractie-adviescommissie Defensie van onze partij zich hier op korte termijn op gaat bezinnen. De Tweede Kamerfractie zal op korte termijn de begroting 1995 behandelen. Gelukkig kan dat nu samen met de "November"-brief van Voorhoeve, zodat een fundamentele discussie mogelijk wordt over de vraag of de Prioriteitennota, ook op termijn, uitvoerbaar is. Het zal aan de minister zijn overtuigend aan te geven dat ook met de laatste bezuinigingen een solide evenwicht aanwezig blijft tussen de in de Prioriteitennota aan de krijgsmacht opgedragen taken en de daarvoor beschikbaar gestelde materiële en personele middelen. Naar het krijgsmachtpersoneel toe zal de chef-staf zich tot het uiterste moeten inspannen het verdwenen vertrouwen in Defensie als betrouwbare werkgever te herstellen. Daarbij hoort ook een eerlijke voorstelling van zaken met betrekking tot gedwongen ontslagen en de wijze waarop hij met het personeel dat moet afvloeien denkt om te gaan. Juist nu Defensie op de arbeidsmarkt grote aantallen personeel moet werven, is betrouwbaarheid als werkgever van levensbelang; de dienstplicht is immers afgeschaft. Het spreekt vanzelf dat de CDA-fractie hem hierbij zal steunen. Defensie "Quo Vadis"? is een vraag die het in deze tijd van herdenken van onze bevrijding 50 jaar geleden verdient eerlijk en open te worden beantwoord. Zeker naar het krijgsmachtpersoneel toe dat nu "all over the world" wordt ingezet ter bescherming van de vrijheid van anderen.

E.G.A. Schouten

oud-voorzitter van de fractie-adviescommissie, oud-voorzitter van de Nederlandse Officieren Vereniging (NOV)

'Democratie onder de loep'

Als jaarthema voor 1994 heeft het CDJA gekozen voor 'Democratie onder de loep'. Niet onlogisch, gezien het feit dat er in het afgelopen voorjaar maar liefst drie keer een gang naar de stembus moest worden gemaakt.

Als gevolg van deze keuze zijn in het afgelopen jaar op verschillende CDJA-bijeenkomsten, vanuit verschillende gezichtspunten, diverse aspecten van democratie onder de loep genomen. Natuurlijk kan ik nu als voorbeeld de Algemene Ledenvergadering van het CDJA naar voren halen als plaats waar invulling is gegeven aan het jaarthema. Deze bijeenkomst stond immers volledig in het teken van de verkiezingsstrijd, die op dat moment in volle hevigheid voedde. En verkiezingen zijn nu eenmaal het meest in het oog springende element van democratie. Maar het jaarthema is niet alleen op landelijk niveau onder de loep genomen. Ook plaatselijk en provinciaal zijn er vele CDJA-ers met dit thema bezig geweest. Zo is bijvoorbeeld Frits Wester, toentertijd nog persoonlijk voorlichter van Brinkman, op de Algemene Ledenvergadering van het CDJA-Zuid-Holland met de aanwezigen in discussie gegaan over onder andere de vraag hoe binnen ons democratisch bestel politieke campagnes zouden moeten worden gehouden.

Gezien het grote aantal deelnemers aan deze en andere bijeenkomsten mag gerust de conclusie getrokken worden dat democratie absoluut niet iets is dat enkel en alleen maar voorbehouden is aan D66; ook

binnen het CDJA wordt dit onderwerp een warm hart toegedragen.

Bij één bijeenkomst wil ik nu wat langer stilstaan, en wel bij de op 29 oktober jl. gehouden Kernendag. Het doel van deze dag is om de verschillende plaatselijke kernen binnen het CDJA meer met elkaar in contact te brengen.

Het programma van deze dag bestond 's ochtends uit een viertal workshops. De centrale vragen van de workshops waren de volgende:

- Hoe universeel zijn onze gedachten over democratie eigenlijk? Mogen wij onze denkbeelden hierover landen in de Derde Wereld opleggen?

- Wanneer we de Amerikaanse en Nederlandse manier van politiek bedrijven naast elkaar leggen, welk gedeelte van het Amerikaanse bestel willen wij dan kopiëren? In hoeverre heeft de Amerikaanse manier van politiek bedrijven eigenlijk nu al niet zijn intrede gedaan?

- Hoe democratisch is de Europese Unie? Kijken wij in Nederland alleen maar naar de voordelen van Europa, zonder stil te willen staan bij de nadelen, zoals het gebrek aan democratisch gehalte van de EU?

- Wanneer we de christen-democratie onder de loep nemen, wat denken wij dan dat de toekomst voor deze politieke stroming is? In het rapport-Gardeniers wordt extra aandacht gevraagd voor de C in het CDA. Maar hoe zou deze oproep in de praktijk ingevuld kunnen worden?

Helaas kan ik in dit stukje niet precies beschrijven wat de antwoorden waren die vanuit de workshops werden gegeven op

deze centrale vragen. Waar ik nog op in wil gaan is het middagprogramma van deze dag. Hierin werd namelijk al een begin gemaakt met het in de praktijk brengen van het rapport-Gardeniers. Volgens één van de aanbevelingen uit dit rapport moeten de politici uit Den Haag weer het land in, en het was dan ook goed dat CDA-fractievoorzitter Heerma een uitgebreide dialoog wilde aangaan met de aanwezige CDJA-ers. Het werd van tijd tot tijd een stevige discussie, maar dat had in ieder geval als voordeel dat beide partijen elkaar goed leerden kennen.

Uit de vragen en reacties uit de zaal bleek dat, hoewel volgens Gardeniers veel kritische jongeren onze partij inmiddels hebben verlaten, er binnen het CDJA nog diverse jongeren met deze karaktertrek rondlopen.

Met deze constatering in het achterhoofd begrijp ik dan ook niet hoe de commissie-Klaassen tot haar conclusies heeft kunnen komen. Deze commissie pleit er namelijk voor het CDJA veel van haar mogelijkheden om directe interne invloed op het CDA uit te oefenen, te ontnemen. Wanneer de aanbevelingen toch werkelijkheid worden zal dat volgens mij tot gevolg hebben dat veel van de kritische opmerkingen die van de nog aanwezige kritische jongeren af komen, niet langer gehoord zullen worden, omdat ze in de partijstructuur van het CDA gesmoord worden. Zo zal veel van hetgeen jongeren belangrijk vinden minder duidelijk op bijvoorbeeld partijcongressen naar voren komen. Dit heeft weer tot gevolg dat de aantrekkingskracht van het CDA op jongeren zeker niet vergroot zal worden.

Natuurlijk is het goed om van tijd tot tijd de interne partijdemocratie eens onder de loep te nemen. Maar ik vraag mij af of zo'n herbezinning moet leiden tot een structuur waarin gelieerde organisaties binnen het CDA minder gehoord worden. Over de conclusies van de commissie-Klaassen moeten we daarom nog maar eens flink met elkaar gaan discussiëren.

Richard Kruis

Horzel

Het verkeers- en vervoerbeleid, of ruimer het milieubeleid, stond tijdens de drie afgelopen verkiezingen nauwelijks in de publieke belangstelling. Dat lijkt te veranderen. Zo heeft minister De Boer van VROM onlangs de knuppel in het hoenderhok gegooid. Files lossen we op door geen nieuwe wegen meer aan te leggen. Is dit geen Groen-Linksgeluid? Het is zeker geen VVD-geluid. Echter zou het een CDA-geluid moeten zijn? De CDA-ers hebben hun mond toch altijd zo vol van 'rentmeesterschap'? Een criticaster zou zeggen: Wat heeft het oplossen van files met rentmeesterschap te maken? Ik denk alles. Een politieke partij en dus ook het CDA dient zich te realiseren dat het uitgebreid gaan asfalteren van Nederland niet altijd bijdraagt aan de mobiliteitsdoelstellingen. Immers: wie wegen zaait, oogst verkeer. Wel is het zo dat de economische centra van ons land, Rotterdam en Schiphol, ook per weg goed bereikbaar dienen te zijn. Een spanningsveld doet zich voor. Dus files oplossen door het aanleggen van nieuwe wegen, CDA wees daar selectief in en denk vooral aan het stimuleren van het spoor- en watervoer. Immers waarom gaan zoveel rijksambtenaren en politici met de trein naar Den Haag? Omdat ze anders bij het Prins-Clausplein vastlopen of hun heilige koe niet in de binnenstad kwijt kunnen. Wees dus selectief in het aanleggen van wegen.

Timon van Zessen

Bezinning op jeugdbeleid

Jeugdbeleid roept meestal beelden op van zeer problematische, meestal onaanpaste jeugd, waar niet hard genoeg tegen opgetreden kan worden. Dat beeld is fout want Jeugdbeleid is beleid dat er niet alleen moet zijn als het fout is gegaan, het moet bij voorkeur problemen voorkomen en is daarom het beleid dat ouders, jeugdigen, bestuurders, hulpverleners, ja eigenlijk de hele samenleving aangaat.

In de jaren '70 kenmerkte het Jeugdbeleid zich door een grote mate van versnippering. Binnen het veld zelf heerste grote rust, er waren geen signalen van onrust, verandering of vernieuwing.

Vanaf 1978 komt daarin verandering. De verouderde, archaïsche structuur van jeugdhulpverlening en kinderbescherming wordt aan de orde gesteld. Discussie komt op gang over structuur en daarna ook over de inhoud van de hulpverlening. In de jaren '80 zijn er een groot aantal ontwikkelingen, die leiden tot een totale herstructurering en herordening van de jeugdhulpverlening en de kinderbescherming.

De Wet op de Jeugdhulpverlening fungeert als katalysator voor een veranderend hulpaanbod. Provincies worden verantwoordelijk voor de jeugdhulpverlening, de hulp komt dichterbij de jeugdigen en ouders, multifunctionele organisaties doen hun intrede, men leert over elkaars schotten heen kijken, tekortkomingen bij de kinderbescherming dwingen tot verandering. Preventie wordt in één adem met repressie genoemd. Kortom, er wordt nogal wat in beweging gezet. Toch zijn wij er nog niet. Nog steeds zijn er schotten. Preventie, jeugdhulpverlening, jeugdgezondheidszorg en jeugdbescherming liggen nog ver uit elkaar. Dat roept om bezinning, juist van christen-democraten die vanouds via het particulier initiatief participeren in de jeugdzorg. De filosofie die naar voren komt uit het rapport 'Met de neus op de feiten, aanpak jeugdcriminaliteit' van de Commissie-Van Montfrans over de aanpak van de jeugdcriminaliteit spreekt mij zeer aan. Ik zou het aanbevelen als leidraad voor onze verdere bezinning. Men hanteert het uitgangspunt dat voorkomen beter is dan genezen. Aangezien jeugdcriminaliteit voor een belangrijk deel samenhangt met (problemen in) het proces van opgroeien, het vinden van een eigen plaats in de samenleving, is een belangrijke taak weggelegd voor instellingen op het gebied van het algemeen (jeugd) beleid: opvoedingsondersteuning, onderwijs, arbeid, welzijn, gezondheidszorg en jeugdhulpverlening. Het is namelijk zo dat vroegtijdig signaleren van knelpunten, problemen en daar vervolgens snel en consequent op in spelen, kan voorkomen dat later ernstiger problemen en wellicht zelfs in het alleruiterste geval ernstig delinquent gedrag ontstaan. De commissie vergelijkt het noodzakelijke beleid met: 'een trechter, van het brede algemene, op (alle) jeugdigen en hun omge-

Voor het jeugdbeleid geldt: voorkomen is beter dan genezen.

(foto Hans Hordijk)

ving gerichte beleid via specifieke risicogroepen en plegers van incidentele, lichte delicten naar zwaardere sancties voor recidivisten en een integrale, intensieve benadering van stelselmatige daders'.

Nu is papier geduldig en het staat er allemaal mooi maar het is aan ons om de komende jaren keuzes te maken. Daarbij moet wij steeds voor ogen houden dat de kansen die wij in het preventieve traject laten liggen een hoge tol eisen.

Marian H.J. Soutendijk- Van Appeldoorn

CDA-Tweede Kamerlid

Vrouwelijke ondernemers

Vrouwelijk ondernemerschap is in de Tweede Kamer en in het Europees Parlement al jarenlang onderwerp van discussie. Traditioneel is de belangstelling van vrouwen voor het ondernemerschap lager dan bij mannen. Voorts zijn er specifieke knelpunten die vrouwen als ondernemers ervaren. In de tachtiger jaren werden deze knelpunten door het Ministerie van Economische Zaken geregistreerd. De knelpunten kwamen vooral voort uit de beeldvorming over het vrouwelijk ondernemerschap, zowel bij de instellingen als bij de vrouwen zelf. Het combineren van ouderschap en bedrijf, de gebrekkige toegankelijkheid van opleiding, voorlichting, advisering en financiering voor vrouwelijke ondernemers en het ontbreken van specifieke scholing werden ook als belemmerende factoren beschouwd. Vanuit het ministerie werden vervolgens vrijwel geen specifieke maatregelen genomen om de gesignaleerde knelpunten weg te nemen. Gekozen werd voor een algemeen beleid ter bevordering van het ondernemerschap, met waar mogelijk extra aandacht voor het vrouwelijk ondernemerschap. Ook bij het knelpunt ouderschap en bedrijf werd geko-

zen voor de algemene benadering in het emancipatiebeleid om betaalde arbeid met de zorg voor het gezin te kunnen combineren. Flexibel zwangerschaps- en bevalingsverlof voor zowel werknemers als werkgevers is nu geregeld en de kinderopvang is aanzienlijk uitgebreid. Na een verzoek van CDA-Tweede Kamerlid Ries Smits zijn de kosten voor kinderopvang voor zelfstandigen binnenkort fiscaal aftrekbaar. In overleg met de Kamers van Koophandel en het Instituut voor het Midden- en Kleinbedrijf wordt getracht de voorlichting, advisering en begeleiding van startende en doorstartende vrouwelijke ondernemers te verbeteren. Hebben deze maatregelen succes gehad? Het lijkt er wel op. Was het percentage vrouwelijke ondernemers in 1979 nog 10%, nu is dit 23%, meer dan een verdubbeling in veertien jaar. In diezelfde periode steeg het aantal buitenshuis werkende vrouwen van 35% naar 50%. Het gaat met de vrouwelijke ondernemers dus de goede kant op. Zijn alle knelpunten dan weggenomen? Om deze vraag te beantwoorden hield de Stichting Initiatief Vrouwelijke Ondernemers West-Friesland/Waterland onlangs met steun van de Kamer van Koophandel een onderzoek. Daaruit blijkt dat veel van de eerder genoemde knelpunten nog niet zijn opgelost. De toename van het aantal vrouwelijke ondernemers vraagt om een extra inspanning voor goede begeleiding en advisering. Voor het beter functioneren van de verschillende dienstverlenende instellingen wordt geadviseerd op projectbasis een emancipatiewerker aan te stellen. Banken moeten kleine kredietaanvragen in principe ook goedkeuren. Deze aanbevelingen zullen onder meer aan de orde komen tijdens de discussie met staatssecretaris Van Dok over het vrouwelijk ondernemerschap.

Agnes van Ardenne-van der Hoeven
CDA-Tweede Kamerlid

Novemberbrief Voorhoeve

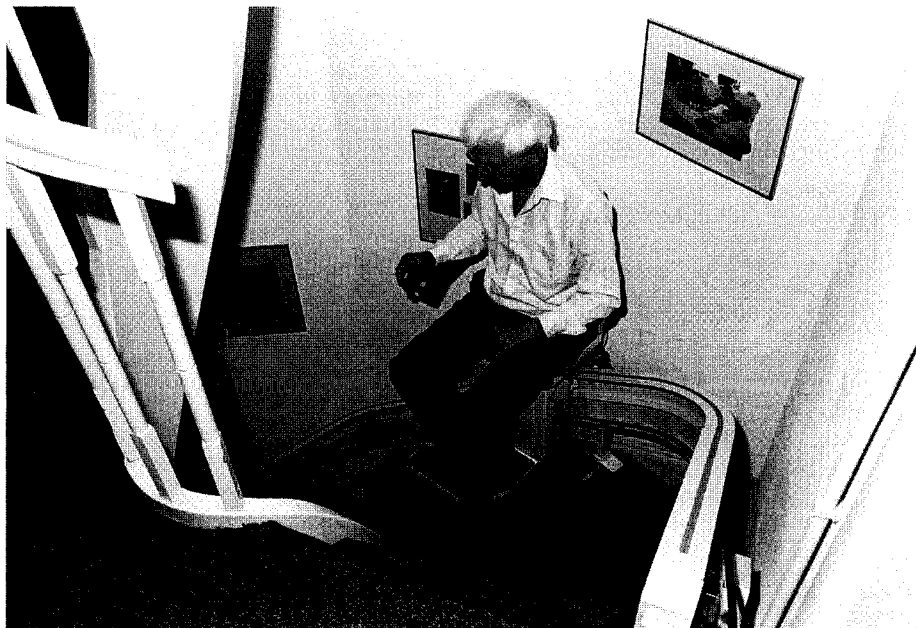
De Novemberbrief van VVD-Defensie-minister Voorhoeve is een bevestiging van de eerdere stelling van de CDA-fractie dat uitvoering van de Prioriteitennota niet samengaat met de in het regeerakkoord afgesproken bezuiniging van 914 miljoen gulden op Defensie. In deze brief geeft Voorhoeve invulling aan de bezuinigingen op Defensie, zoals was aangekondigd in het regeerakkoord. Voorhoeve tekent in de brief aan dat hij in 1997 en 1998 250 miljoen minder wil bezuinigen dan afgesproken. Voorts maakt hij aanspraak op een potje van 300 miljoen dat is gereserveerd voor algemene uitgaven buitenlands beleid. Voorhoeve wil hieruit 196 miljoen gebruiken om vredesoperaties te financieren.

De Novemberbrief bevestigt volgens de CDA-fractie dat er licht zit tussen de bedragen en afspraken in het regeerakkoord. De slordige haast van toen leidt nu tot conflicten en uitsteloperaties. "De frisse wind van paars begint steeds meer op tocht te lijken", zegt Defensiewoordvoerder Hans Hillen. Hij vindt dat dit beleid een steeds grotere onrust geeft onder het defensiepersoneel. "Het kabinetsbesluit lost de problemen van minister Voorhoeve niet op, kost duizenden mensen hun baan en laat volop onduidelijkheid bestaan. De discussie stopt niet maar gaat door tot tenminste volgend jaar zomer. Het kabinet vergroot de onzekerheid rond de krijgsmacht en dat terwijl het kabinet erkent dat de internationale veiligheidssituatie beslist niet is verbeterd." Hillen meent dat noodzakelijke investeringen worden uitgesteld of ter discussie gesteld, loopbaanperspectieven ontbreken nog steeds. Voor hem is het dan ook de vraag of de krijgsmacht wel een wervende organisatie kan worden, zeker nu toegegroeid gaat worden naar een defensie zonder dienstplicht.

Hillen tekent voorts aan dat de bezuinigingsmaatregelen ook nog eens komen in een tijd dat op de krijgsmacht steeds vaker een beroep wordt gedaan voor vredesoperaties. "Meer pretenties in het buitenlandse beleid brengen daarbij passende kosten mee. In het belang van de veiligheid voor onze uitgezonden militairen is het uitvoeren van de Prioriteitennota, dus met de nodige afgesproken investeringen, noodzakelijk."

Begroting VROM

CDA'er Esselink heeft er bij de begrotingsbehandeling van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieuhygiëne (VROM) voor gepleit gemeenten een voorkeursrecht bij de aankoop van grond voor woningbouw te geven. Nu geldt dit recht nog alleen in stadsvernieuwingsgebieden. Zijn voorstel is mede ingegeven door de vrees dat de woningnood oploopt als gevolg van het vertraagd be-

Het CDA betreurt dat de liftenregeling (subsidie voor liften om woningen voor ouderen geschikt te maken) op termijn wordt stopgezet.

(foto Mieke Schlamen)

schikbaar komen van bouwlocaties. Dit terwijl de vraag naar woningen toeneemt. Esselink zei dat de Individuele Huursubsidie verwordt nu het wordt ingezet als koopkrachtreparatiemiddel. "Een schaaflap voor de buitensporige bezuiniging op de Kinderbijslag. Dit is vanuit Volkshuisvesting gezien bedreigend. Zeker wanneer de plannen voor decentralisatie van de IHS naar de gemeenten daar nog bij worden gevoegd. De uitvoeringskosten zullen dan bovendien toenemen en de VNG ziet daar evenmin heil in." De CDA-fractie wijst de decentralisatie in deze vorm dan ook af. Esselink gaf in het debat tegengas aan het automatisme dat iedereen recht heeft op zelfstandig wonen. Esselink zei dat nagedacht moet worden over het gegeven van de voortgaande gezinsverdunding, gezinsplitsing, het zelfstandig wonen van jongeren en alleenstaande statushoudende asielzoekers in relatie tot het recht van een dak boven je hoofd. "Dat dak hoeft niet altijd een dak voor jou alleen te zijn. Wonen is een schaars goed en dat moet zo rechtvaardig mogelijk verdeeld worden." Esselink zou het goed vinden als in de bouw daar al op werd ingespeeld door huizen gemakkelijk geschikt te maken voor bewoning door meerdere mensen. Ook het rapport 'Modernisering ouderenzorg' van de commissie Welschen en de nog komende kabinetsreactie daarop zullen betrokken moeten worden bij de woningbehoefte op termijn. Bij de woningbehoefte voor ouderen zal de noodzaak van aanpasbaar bouwen sterk spelen. Esselink betreurt het dan ook dat de liftenregeling (subsidie voor liften om woningen voor ouderen geschikt te maken) op termijn wordt stopgezet. Op milieugebied betreurt de fractie het dat op belangrijke punten wordt afgeweken van het NMP 2, in een voor het milieu ongunstige richting. "Met name de bezuini-

gingen op de energiesubsidies pakken verkeerd uit. De minister van Economische Zaken geeft toe dat terugdringing van het broeikaseffect verder achter de horizon schuift", zei Esselink. De fractie vroeg bij motie 30 van de 35 miljoen aan bezuinigingen op milieu-onderzoek in 1995 ongedaan te maken. Esselink hield de VVD voor dat zij voor de verkiezingen probeerde weg te komen van het NMP2 terwijl zij het nu als regeringspartij weer wel voor haar rekening wil nemen. De VVD-fractie reageerde als door een wesp gestoken. Over het gebrek aan dualisme tussen kabinet en regeringspartijen zegt Esselink: "Ach als vroeger het kabinet werd aangevallen trachtte ik ook de oppositie terug te duwen. Dat hoort nu eenmaal bij het politieke spel."

Begroting Economische Zaken

Terecht gaven regeerakkoord en de begroting van Economische Zaken hoog op over de noodzaak van versterking van de economische structuur. Het is dan ook heel jammer dat de eerste begroting van minister Wijers daar geen spat van waarmaakt. Ondanks het door paars aangekondigde versterkt dualisme schaarden de regeringspartijen zich zonder morren achter Wijers plannen. Wijers wil de bezuinigingen op zijn begroting snel doorvoeren. Maar hij heeft geenszins zekerheid dat zijn stipte gedrag financieel beloofd zal worden. Sterker nog de bezuinigingsvrees bij Onderwijs, Defensie en Justitie maakt het met de dag zelfs onwaarschijnlijker. Welke coach geeft zijn spelers eerst opdracht in eigen doel te schieten om pas daarna in de aanval te gaan. Zo word je

nooit Europees kampioen". Dat zegt Gerd Leers, fractievoorzitter bij de begrotingsbehandeling Economische Zaken. Leers vindt het maar niks dat in plaats van meer geld voor infrastructuur er juist bezuinigd wordt op het Fonds Economische Structuurversterking (FES), infrastructuurele beslissingen worden uitgesteld, er bezuinigd wordt op energie- en technologie-subsidies en zeker voor 1995 inkomen boven werk wordt gesteld. De bezuinigingen treffen het consumentenbeleid en komen ook hard aan bij het Midden- en Kleinbedrijf. "Een erg ongelukkige start, mede gelet op de gevolgen van de bezuinigingen voor energiebesparing en CO2-uitstoot", zei Leers tijdens het debat.

De CDA-fractie wil juist conform het CDA-verkiezingsprogramma extra geld uittrekken voor structuurversterking en diende daarom een amendement in om een flink deel van de bezuinigingen ongedaan te maken, voorzien van alternatieve dekking. Het CPB noemde deze dekking na bestudering deugdelijk. Ook de PvdA-fractie kon niet anders dan over een deugdelijke dekking spreken. "Het is dan toch wel heel vreemd dat wij als CDA in het debat verantwoordelijk worden gesteld voor gaten die er dan zullen komen in het regeerakkoord voor de jaren ná 1995. Wij hebben het regeerakkoord immers niet opgesteld. Wij zijn daar bij het oppositievoeren naar mijn smaak ook niet aan gebonden. Ik kreeg in het debat te horen dat ik dekking moet geven voor de hele regeerperiode als ik met wijzigingen op de begroting voor 1995 kom. Dit adagium heeft nooit voor de oppositie gegolden, dus waarom nu opeens wel als het CDA in de oppositie zit. Dit nog los van de vraag of het kabinet wel de hele periode uit zal zitten".

Leers heeft het debat enigszins ervaren als schoppen en trekken richting CDA. "Van mijn kant wil ik oppositie voeren niet door te hakken maar door duidelijk te maken wat er fout is aan dit kabinetsbeleid. Wat goed is zal onze waardering blijven houden."

De CDA-fractie diende een motie in om de administratieve lastendruk voor het bedrijfsleven terug te dringen. De fractie vindt dat bestaande regels tegen het licht gehouden moeten worden en dat voor iedere nieuwe regel die het bedrijfsleven wordt opgelegd een oude regel moet verdwijnen. Staatssecretaris Van Dok (PvdA) nam deze motie over.

Leers stelde in het debat dat van de beloofde lastenverlichting voor het Midden- en Kleinbedrijf in 1995 niet veel terecht komt. Hij wil daarom de bonus-malus-regeling in de WAO zo snel mogelijk afschaffen.

Hij herhaalde de CDA-bezwaren tegen verdere verruiming van de Winkelsluitingswet. De CDA-fractie vindt zeker de zondag vanuit sociaal-maatschappelijke en godsdienstige redenen een te groot goed om die in te ruilen voor wat meer commer-

ciële dynamiek. Leers wees op het gevaar van prijsverhogingen als het tot ruime openstelling door de week en op zondag komt. Ook is er onvoldoende zicht op de neveneffecten. Zo zal er meer geld uitgetrokken moeten worden voor reiniging en beveiliging door onder andere politie en brandweer. Ook de (collectieve) sportbeoefening zal er onder leiden. De fractie vindt het zinvol als onderzoek wordt gedaan naar de wenselijkheid van een tweede koopavond. Leers heeft gemerkt dat de weerstand tegen openstelling op zondag groeiend is. Niet echter bij minister Wijers die door wil zetten, zelfs al zou het banen kosten. "Deze "Alles moet kunnen"-benadering is en blijft toch een beetje het devies van D66-mensen en daar verzet ik mij tegen", zegt Leers.

Tenslotte noemde Leers de bezuinigingen op de transport- en logistieke infrastructuur onbegrijpelijk en roekeloos. Een snelle aanleg van de Betuwelijn en HSL, evenals de verdere ontwikkeling van Schiphol zijn absolute voorwaarden om de aansluiting met Europa niet te verliezen. ●

Landbouwbegroting

Een grote vooruitschuifbegroting. Minister Van Aartsen heeft bijna alle vragen naar zijn beleid afgeweerd met te verwijzen naar de prioriteitennota waar hij in februari 1995 mee zal komen. Tijd nemen om je in te werken in een nieuwe materie is goed maar dit gaat te ver. Dit is niet goed voor de landbouw en derhalve niet goed voor ons land. De landbouw is nu eenmaal een belangrijke peiler van onze economie en is vooral van belang voor onze export." Dit zegt CDA'er Rene van der Linden terugkijkend op het Kamerdebat over de begroting van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.

Van der Linden noemde in het debat de bezuinigingen op deze begroting teleurstellend en verontrustend. Dit omdat er geen enkele vernieuwing van het beleid voor 1995 wordt aangekondigd en omdat de aard en de omvang van de bezuinigingen het aanpassingsvermogen van de sector raken; een sector die toch al voor nieuwe, zware aanpassingen staat. "Het kabinet heeft niets anders te bieden dan een bezuiniging die veel forser is dan de gemiddelde bezuiniging op andere begrotingen", stelt hij.

Van der Linden mist in de begroting een beleidsvisie. "Een positiebepaling op de toekomst van het Europees landbouwbeleid is nodig. In Brussel vissen we vaker achter dan voor het net. Het besluit van de Europese Commissie om Italië een extra melkquotum toe te kennen van 90.000 ton keuren wij af. Het is een nederlaag voor ons land, het tast de geloofwaardigheid van de Europese Unie aan en is een klap in het gezicht van de melkveehouders die zich wel aan de regels hebben gehouden". Van der Linden vindt de verklaring van minis-

ter Van Aartsen over de totstandkoming van het besluit volstrekt onbevredigend. "Het kabinet heeft deze zaak in Brussel overgelaten aan ambtenaren. Dat is onbegrijpelijk."

VVD'er Blauw betreurde het besluit eveneens in hoge mate maar durfde zich toch niet achter de CDA-motie te scharen die neerkwam op het uiting geven aan treurnis over het verloop van de Brusselse besluitvorming over de melkquota. Over de VVD zei Van der Linden in het debat dat die partij zegt met opgeheven hoofd naar de achterban de bezuinigingen op de begroting te kunnen verdedigen. "Dit terwijl vorig jaar deze partij toen nog als oppositiepartij het maatregelenpakket van 250 miljoen extra voor de sector beschouwde als een eerste positieve aanzet, maar niet meer dan dat. Hoe rijmt de VVD dit met een bezuiniging nu die veel hoger uitvalt dan die eerste aanzet". Hij herinnerde de VVD ook aan de gedane uitspraken over het herstelplan van vorig jaar waarin werd gepleit voor herstel van de spilfunctie van graan, extra investeringen voor kwaliteit en verlaging van het tempo waarmee de overheid zich financieel terugtrekt. "Zei de VVD toen niet dat die voorstellen veel geld kosten, dat zij dat beseftte maar dat zij niettemin vond dat dat geld er moest komen. Dat beseft was er kennelijk niet bij de opstelling van het regeerakkoord. Wat heeft de sector aan zo'n beseft en zo'n toezegging?"

Van der Linden vroeg de minister om duidelijkheid over de lastenverlichting, die pas in 1996 ingaat en pas merkbaar wordt na 1996. Dit terwijl de milieulasten voor de agrarische sector flink zullen stijgen. Hij wil dat de minister inzicht geeft in hoe een en ander voor individuele bedrijven concreet uitpakt. Hierbij moet dan het groeiend aantal heffingen op verschillende bestuurlijke niveaus worden betrokken. Dit is een punt van grote zorg. Van der Linden vindt dat de lastenverlichting minimaal even hoog moet zijn als de lastenverzwaring, maar liefst hoger. Het energieconvenant tussen overheid en tuinbouw waarbij afspraken zijn gemaakt over het stabiliseren van de tarieven moet gestand gedaan worden. Een energieheffing mag hier niet op inbreken, aldus Van der Linden.

In de begroting mist de CDA-fractie de aandacht voor de financiële positie waarin verschillende sectoren zich bevinden terwijl er voor een aantal sectoren reden is zeer grote zorg uit te spreken zoals voor de varkenshouderij, de fruitsector en de akkerbouw.

Bij motie verlangde de CDA-fractie dat er per 1 januari 1995 een regeling is voor de geleidelijkheidsarbeid (zoals aspergestekers). De minister had slechts gemeld voor het nieuwe seizoen een regeling gereed te zullen hebben. De CDA'er leek het raadzaam de bewindsman op een datum vast te pinnen. De motie werd aangenomen.

Marianne Fennema ●

De bedenkelijke lobby rond de Betuwelijn

Dat de Betuwelijn overbodig is, milieu-onvriendelijk en nooit rendabel zal zijn is door diverse werkgroepen, deskundigen en mensen die zich al circa drie jaar intensief met de Betuwelijn bezighouden, duidelijk, met harde cijfers op alle mogelijke manieren naar voren gebracht. Oud-minister Maij, haar top-ambtenaren van Verkeer en Waterstaat en een grote lobby van bedrijven en politieke figuren hebben steeds een soort waas gelegd over de negatieve aspecten van dit enorme project. De hoeveelheid rapporten enzovoorts vanuit het ministerie of op last van en gefinancierd door het ministerie zijn veelal subjectief en in een bepaalde richting geschreven. Het wordt navrant, dat onafhankelijke studies zoals van de Technische Universiteit (TU) Delft, DHV en Erasmus Universiteit Rotterdam tot de vernietigende conclusie komen, dat de Betuwelijn veel meer geld zal gaan kosten, overbodig is en dat ze verder het kabinet aanraden het huiswerk over te maken omdat de onderbouwing ondeugdelijk blijkt te zijn. Er is dus gesjoemeld met cijfers en gegevens om toch maar dit geldverslindende project

op een positieve manier te laten overkomen. Dit is een zeer kwalijke zaak en slecht voor de democratische besluitvorming in dit land.

Volgens een NS-brief d.d. 11 maart 1993 aan het ministerie van Verkeer en Waterstaat is de vrachtcapaciteit van het spoor 26 miljoen ton en na enige aanpassingen, zonder Betuwelijn in 1998 reeds 34 miljoen ton. Bovendien blijkt uit recente rapporten van de TU-Delft dat het bestaande net nog veel meer capaciteit biedt dan de NS wil toegeven. Dan is er toch geen behoefte aan een Betuwe-route!

Terwijl hier over een ouderwetse, negentiende eeuwse vervoerstechniek wordt gedebatteerd, zijn er toch goede alternatieven. Ons land met zijn brede, natuurlijke waterverbindingen kan innovatief inspelen op de verwachte groei van vrachtvervoer met moderne binnenschepen, dwars-ladende ro-ro schepen, de riversnake en via combi-transport naar verre, droge bestemmingen, met uitstekende exportmogelijkheden voor de toekomst. Deze innovatie technieken zouden bovendien langdurig vruchten kunnen afwerpen voor de Nederlandse export. Tegen beter weten in moet de Betuweroute (voor de HSL over een nieuw tracé geldt hetzelfde) er worden doorgedrukt.

Het gemanipuleer en gelobby in het Haagse wereldje voor de spoorlijn lijkt toch wel duidelijk aanwezig. Het CDA en de PvdA in zijn kielzog hebben vanaf het begin zich steeds positief opgesteld over de Betuwelijn hoewel er toch van alle kanten op diverse manieren kwalitatief inhoudsvolle kritiek werd en wordt geleverd. Het "gevoel" moet niet de doorslag geven maar de uitkomst van de berekeningen. Vooral het CDA (met zijn rentmeesterschap) zou zich toch moeten beraden op zijn houding in deze. Wie heeft er belang bij en wie heeft er meegewerkt aan deze desinformatie-praktijk. Hoeveel trouwe CDA-ers hebben mede door deze opstelling zich van het CDA afgewend? Het vertrouwen in "Den Haag" heeft een enorme klap gehad. Mevrouw Jorritsma had als VVD-Tweede Kamerlid al de nodige sceptis over de Betuwelijn. Als minister heeft ze nu een halfjaar bedenktijd ingelast. Een commissie van onafhankelijke wijze mannen en vrouwen zal serieuze alternatieven voor de Betuwelijn onderzoeken. Tevens moet worden aangetoond of de aanleg van het spoor wel of niet noodzakelijk is. Zo kan het ook en zo hoort het!

P.G. Jonker
Papendrecht

CDA

"Politiek dicht bij mensen." Vanuit dat motto vervult het secretariaat van Nederlands grootste politieke partij zijn taken. Een klein maar doeltreffend apparaat van 50 gemotiveerde medewerkers. Dienstverlening, ondersteuning en organisatie zijn de trefwoorden waarmee meer dan 100.000 leden op alle plaatsen binnen het CDA bediend worden. Het secretariaat vormt daarbij een onmisbare schakel in de uitwerking van de christen-democratische beginselen.

De vereniging politieke partij het CDA wil een wervende en herkenbare politieke partij zijn die haar leden de mogelijkheid biedt om te participeren in politieke besluitvormingsprocessen zowel nationaal als internationaal. Binnen de sector Politiek Bestuur van het landelijk secretariaat is een vacature voor een jonge enthousiaste

BELEIDSMEDEWERKER BUITENLAND (M/V)

verantwoordelijk voor:

- functioneren commissie Buitenland en haar werkgroepen;
- functioneren delegatie naar EVP en haar werkgroepen, afvaardiging naar EVP- en EUCD-bijeenkomsten;
- organisatie reizen leden Dagelijks Bestuur
- beleidsmatige bijdrage aan het voorbereiden van standpunten voor het Partijbestuur, met name bij buitenlands politieke onderwerpen;
- formuleren en uitvoeren van projecten op buitenlands politiek gebied.

De functie-eisen zijn:

- academische vorming (gelet op de samenstelling van de sector bestaat er een voorkeur voor een economische achtergrond);
- kennis en ervaring met betrekking tot buitenlandse politiek;
- beheersen van de moderne talen;
- goede mondelinge en schriftelijke uitdrucksvaardigheden;
- flexibiliteit en kunnen werken in teamverband;
- affiniteit met het CDA-gedachtengoed.

Sollicitaties kunnen tot uiterlijk 21 november a.s. worden gericht aan de coördinator Facilitaire Zaken, mw. C.C. Verbaan-Keus, dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA te Den Haag.

Informatie kunt u inwinnen bij drs. J.W. Wiggers, sectorhoofd Politiek Bestuur, tel.070-3424833.

U kunt rekenen op een goed salaris en goede secundaire arbeidsvoorwaarden.

Bezuinigingen en dekkingen

Het als pijnlijk afgaan ervaren optreden van de CDA-Kamerleden Heerma en Koekkoek heeft bij mij de vraag opgeroepen: is een parlementariër die of minder wil bezuinigen of meer wil uitgeven dan het kabinet voorstelt, formeel, materieel en/of moreel verplicht aan te geven waar het geld vandaan moet komen? Het komt mij voor dat in het verleden toch dikwijls bij begrotingsbehandelingen, om het grof te zeggen, van het kabinet werd geëist zelf met oplossingen te komen. Daar staat tegenover dat tijdens het kabinet Lubbers-III de VVD complete tegenbegrotingen heeft ingediend. Recentelijk ontstond er dus ergernis bij de coalitiepartijen vanwege het gebrek aan dekkingen van het CDA. Heeft er in dezen een "onbeschreven" ontwikkeling plaatsgevonden, een vorm van jurisprudentie? Of is mijn indruk foutief en is het "altoos zo geweest"?

R. van Tuinen
Beetgum

De rubriek uw mening is bedoeld voor reacties op actuele politieke gebeurtenissen en artikelen in dit blad. De brieven mogen een lengte van 200 woorden niet te boven gaan en moeten voorzien zijn van de naam van de schrijver.

(foto Hans Hordijk)

De stevige samenleving

In Nederland kun je het verschil tussen individueel en algemeen belang goed illustreren aan de hand van een duidelijk voorbeeld: de strijd tegen het water. Iedereen wil droge voeten houden. Bij een puur individuele benadering zou iedereen voor zich zelf een terp bouwen. Sommigen lukt dat. Anderen niet. Bijvoorbeeld omdat er onvoldoende grondstof is, of men fysiek niet in staat is zwaar werk te doen. Het is voor alle burgers samen en afzonderlijk verstandiger om hun strijd tegen het water op een andere manier aan te pakken. Door een dijk te bouwen heb je minder grondstof nodig dan voor een heleboel terpen. Bovendien spaar je bootjes uit om niet van terp tot terp te hoeven varen. De tussengelegen gronden kunnen vruchtbaar bewerkt worden. Hoewel het volstrekt duidelijk is dat een dijk voor iedereen de beste oplossing is, komt hij er niet zo maar. De ene groep burgers denkt: ik wil wel, maar ik steek pas de handen uit de mouwen als mijn buurman mee doet. De andere denkt: ik heb geen tijd/zin en die dijk komt er heus wel, want mijn buurman kan ook niet zonder. In elke samenleving komen beide groepen voor. In een kleine gemeenschap kun je afwentel- of parasitair gedrag nog redelijk gemakkelijk corrigeren. Maar bij grotere aantallen is dat lastig. Er hoeft maar een kleine groep kwaadwillenden te zijn en elk lid van de gemeenschap is geneigd te denken: ik ben goed, maar al te goed is buurmans gek. Een paar dwarsliggers kunnen zo de hele samenleving ontwrichten.

Een enkele keer leg ik kinderen van de basisschool uit waarom er een (gemeentelijke) overheid nodig is. Ik doe dat dan aan de hand van een simpel voorbeeld. Stel dat er geen lantarenpalen in de straat staan en je ouders vinden het 's avonds veel te donker. Ze komen tot de conclusie dat alle huisgezinnen een verlichte straat willen, maar dat "iets baasachtigs" nodig is om te zorgen dat: 1) er niet te veel en niet te weinig lantarenpalen komen en vooral 2) dat ieder ook meebetaalt aan het nut dat iedereen heeft, ook de mensen die niet in de straat wonen. Als ik ze dan duidelijk heb gemaakt dat het "baasachtig iets" niet de burgemeester is, maar de gemeenteraad, die democratisch gekozen is, doen ze een geweldige ontdekking. De mensen in de stad zijn de baas over zichzelf, maar ze kunnen toch niet doen wat ze willen. En dat laatste snappen ze heel goed. Als de mensen zich niets aantrekken van het "baasachtig iets" brandt er geen enkele lantarenpaal.

Toch gebeurt in de praktijk precies datgene waarvan de kinderen aanvoelen dat het fout is. Onze moderne samenleving kent zoveel mensen die zich niets aantrekken van het "baasachtig iets" dat de klad erin gaat komen. Onze verzorgingsstaat is te vergelijken met de samenleving die er ooit in slaagde om de strijd tegen het water

aan te gaan. Er werden dijken gebouwd. Degelijk, maar wel kostbaar. In het begin was iedereen blij. Zo'n dure dijk was zijn geld meer dan waard. Na verloop van tijd groeiden er generaties op die nooit natte voeten hadden gehad. Zij mopperden als zij hun verplichte onderhoudstaken moesten verrichten. Langzamerhand begonnen mensen zich met smoesjes aan hun gezamenlijke taken te onttrekken. Enkele goedwillenden stoorden zich hier geweldig aan. Zij hielden hun taken nog enkele jaren vol, maar moesten steeds harder werken. Velen hielden dat fysiek niet uit. Anderen konden het emotioneel niet aan dat er van hen geprofitteerd werd terwijl ze werden uitgelachen. Degenen die om terechte redenen niet konden meedoen geneerden zich, omdat ze wilden, maar niet konden. Op een zeker moment was de klad zodanig in het onderhoud gekomen dat de constructie van de dijk aan stabiliteit verloor. Er werd gewaarschuwd dat de gevolgen voor iedereen enorm zouden zijn. Maar er gebeurde niets, totdat ...

Het "terp-gedrag" in onze maatschappij neemt toe: Ieder voor zich en God voor ons allen. Mensen vertrouwen steeds minder op de dijk van de overheid, die kennelijk niet in staat is om bepaalde maatschappelijke kwaden te keren. Hoe meer mensen op een terp vluchten, hoe zwakker de dijk wordt. Mensen voelen in de beslotenheid van hun angst aan dat dit fout gaat. Men wil meer stevigheid in de samenleving. Men gaat op zoek naar een "baasachtig iets": gezag. Als angst de raadgever wordt, ontstaat een voedingsbodem voor extremistische krachten. Die angst van mensen moet politici zorgen baren. CDA-politici hebben een taak bij het vertalen van angstgevoelens naar maatschappelijke verantwoordelijkheid. Die verantwoordelijkheid kun je in laatste instantie niet afdwingen. De politiek moet mensen overtuigen, met een appèl. Elke burger moet beseffen dat de stevigheid van de dijk uiteindelijk door zijn of haar eigen gedrag wordt bepaald. Verantwoordelijk gedrag is tenslotte ook welbegrepen eigenbelang. Maar christen-democraten overtuigen door verder te gaan dan op eigen belang te wijzen, of door goedkoop te speculeren op angstgevoelens. De dijk van de overheid schept vruchtbare ruimte in het achterland. Ruimte om invulling te geven aan de Schepping. Ruimte waarin mensen elkaar open kunnen ontmoeten. Als die ruimte in gevaar komt hebben verantwoordelijke burgers recht op een stevige dijk. Daar mogen zij het "baasachtig iets" op aanspreken. Omwille van de stevigheid van de samenleving.

Drs. Herman Kaiser

politicoloog en burgemeester van Roermond

Kamerkringen zijn volop bezig met vernieuwing

Op allerlei niveaus binnen de partij is men inmiddels aan het werk gegaan met de aanbevelingen van de commissie-Gardeniers. Ieder op zijn eigen wijze. Dat geldt zeker voor de kamerkringen en de provinciale afdelingen. Op de Najaarspartijraad van 19 november aanstaande zal besluitvorming over het rapport-Gardeniers plaatsvinden. Tevens zal hier de discussie over de structuurvoorstellen van de commissie-Klaassen starten. CD/Actueel inventariseert de stand van zaken in de kamerkringen Noord-Brabant, Flevoland en Den Haag.

Voor in de provincie Noord-Brabant heeft het CDA de zaken zeer rigoureus aangepakt. Aanleidingen waren uiteraard de twee grote verkiezingsnederlagen eerder dit jaar. Tegelijkertijd met de landelijke commissie-Gardeniers ging ook in Brabant een evaluatiecommissie aan het werk. Die commissie bestond uit vertegenwoordigers van de acht regio's die deze zuidelijke provincie rijk is. Nadat beide rapporten waren verschenen, is het bestuur op een zaterdag begin september bijeen geweest om na te denken over de toekomst. Die 'brainstorm'-dag heeft veel opgeleverd. Er zijn inmiddels een aantal commissies en werkgroepen aan het werk gezet. Die commissies gaan aanbevelingen op

papier zetten over de interne en externe communicatie, over de vertaling van de beginselen van de partij, over het volkspartijkarakter van het CDA in Brabant en over de stijl van benaderen van mensen.

"Wij zijn de afgelopen periode heel intensief bezig geweest met de aanbevelingen van de commissie-Gardeniers", zegt Yke de Groot, directeur van het Brabantse CDA-bureau. "Die aanbevelingen zijn heel nuttig, maar het rapport 'Herkenbaar en Slagvaardig' zal toch het handvat moeten geven waardoor echte veranderingen tot stand kunnen komen. Wij in Brabant verwachten daar heel veel van."

Niet alleen op provinciaal niveau, maar ook op de afdelingsniveau is er inmiddels heel wat gebeurd. "Die afdelingen zaten

hier in Brabant al veel eerder in een dip dan de provinciale afdeling", zegt mevrouw de Groot. "Die zijn ook al veel eerder begonnen om heel kritisch naar zichzelf te kijken. Voor heel veel afdelingen was het rapport van de commissie-Gardeniers een duwtje in de rug. Er is al een aantal afdelingen die inmiddels eigen actieplannen hebben opgesteld. Wat je merkt, is dat de afdelingen veel kritischer zijn geworden. Kritisch in de positieve zin. Ze kijken kritisch naar wat er in Den Haag en Den Bosch gebeurt. De afdelingen zijn niet langer slapende clubs die toevallig ook

en lid van de commissie-Gardeniers - de eerste gedachten gevormd over de juiste koers voor de kamerkring Flevoland. "Het aardige is dat wij behoorlijk op één lijn zitten. Centraal blijft de vraag hoe wij de herkenbaarheid en de slagvaardigheid kunnen vergroten. Daar zijn we op het ogenblik over aan het brainstormen. Als we daar meer duidelijkheid over hebben, willen we een actielijn opstellen voor ons eigen gebied."

"Wat op het ogenblik de boventoon voert", zegt Tiesinga, "is dat wij in politiek en maatschappelijke organisaties -

waar wij ons als politiek vaak mee hebben verbonden - anders met elkaar omgaan dan we dagelijks doen. We hebben andere gesprekstema's en

we zijn minder open. Wij denken dat daar de kern van het probleem ligt. De onderwerpen waar het landelijk bestuur zich mee bezighoudt, zijn niet de onderwerpen waar men zich op een verjaardagspartijtje mee bezighoudt. We moeten ons als leiders van de partij weer verbinden met waar men op verjaardagspartijtjes en in kantines over praat. Want dat is wat de mensen beweegt. We hebben ons van de mensen vervreemd. Om weer contact te krijgen zal er een ander type mens moeten zijn die deel uitmaakt van de fractie. We moeten misschien wel eisen van elkaar, dat we niet drie of vier bestuursvergaderingen extra hebben, maar dat we naar twee of drie sportverenigingen gaan per week, of dat we een borrel drinken in het

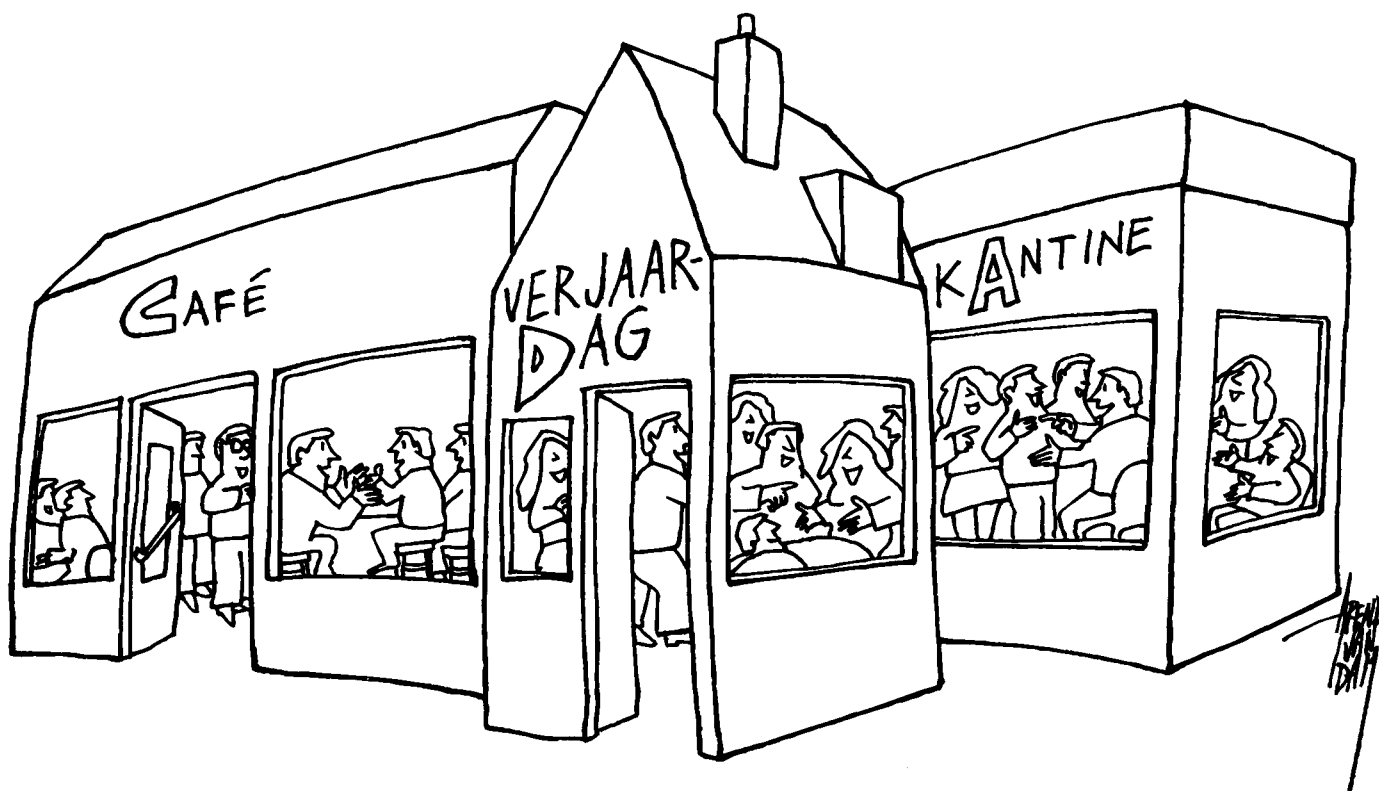
Tiesinga (Flevoland): Het CDA-bestuur in de jonge provincie wil af van de oude vormen van politiek bedrijven.

nog een bestuur hebben. Ze hebben echt de behoefte om mee te praten."

Flevoland

Flevoland is de laatste jaren een van de meest actieve kamerkringen geweest als het gaat op politieke vernieuwing. Het CDA-bestuur in de jonge provincie wil af van de oude vormen van politiek bedrijven. "De kamerkring is al enige tijd intensief bezig om andere vormen te vinden om met politiek bezig te zijn", zegt voorzitter Tiesinga. "De commissie-Gardeniers heeft ons alleen maar bevestigd dat wij op de goede weg zijn."

Tiesinga heeft samen met kamerkringssecretaris Gert Kolstee en Bas-Jan van Bochove -wethouder in de gemeente Lelystad

De partij moet zich weer verbinden met waar men in cafés, op verjaardagen en in kantines over praat.

café. Wat er in vergaderzaaltjes gebeurt, is achterhaald. Daar zitten kleine groepjes mensen, maar dat is de partij en ook de maatschappij niet. Wat het overleg met besturen van maatschappelijke organisaties betreft, wij praten wel met de bestuursleden, maar die hebben heel andere opvattingen dan de leden van de organisaties zelf. Dat merken we bijvoorbeeld als we praten met de landbouworganisaties. We praten met de besturen, maar de boeren denken heel anders. Daar ligt een geweldige kloof. Wat er echt aan de hand is, hoor je niet. Politici en bestuurders van organisaties praten over wat ze moeten doen, maar de basis distantieert zich van hen.”

Den Haag

Ook in de kamerkring Den Haag is momenteel een commissie aan het werk, die heel kritisch kijkt naar het eigen functioneren. De commissie ‘Analyse en Vernieuwing’ staat onder voorzitterschap van Frank Kerckhaert. De commissie heeft tot nu toe een analyse gemaakt van de verkiezingsuitslag en het rapport Gardeniers bestudeerd. In de analyse wordt ook het rapport ‘Herkenbaar en Slagvaardig’ betrokken.

Kerckhaert: “We analyseren de werking van de kamerkring en de wijkafdelingen. Daarbij gaan we uit van drie thema’s. We gaan in de eerste plaats praten over de inhoudelijke profilering van het CDA. Komt die profilering goed over, is het duidelijk en spreekt het aan?

Ook kijken we naar de communicatie en de stijl van politiek bedrijven. Is het CDA

dicht benaderbaar, is het makkelijk bereikbaar, communiceert het goed in wijken. Dat heeft natuurlijk veel te maken met de manier van politiek bedrijven. En dan kom je al gauw terecht bij de kwaliteit en de kenmerken van mensen. Tenslotte kijken we als commissie ook naar de organisatie van de partij. Is onze organisatie modern genoeg? Met deze drie thema’s gaan we ons oor te luisteren leggen bij onze eigen mensen, maar ook bij mensen buiten het CDA. We hebben inmiddels een waslijst van gesprekspartners. Vaak zijn dat gesprekspartners die voor de hand liggen, maar vaak liggen ze ook helemaal niet voor de hand. We hebben 1600 leden in de kamerkring Den Haag. Als commissieleden pikken we er zomaar wat leden uit, waar we mee gaan praten. Ook gaan we de discussie aan met kritische leden. De commissie richt zich niet alleen op de eigen leden, maar gaat ook naar buiten toe. We zijn bijvoorbeeld van plan om te gaan praten met wijkvertegenwoordigers en met journalisten. Dat zijn vaak heel goede ‘watchers’ van de totale samenleving. Het is natuurlijk niet mogelijk om iedereen te spreken. Daarom hebben we in de CDA Krant een oproep geplaatst aan alle leden van het CDA-Den Haag om als ze wat te melden hebben dit te sturen naar het secretariaat van de kamerkring.”

Inmiddels zijn de taken binnen de commissie verdeeld. “We hopen in het voorjaar van 1995 tot een afronding te komen”, aldus Kerckhaert. “Ik ga niet vooruitlopen op die aanbevelingen. Want

daar zijn we nu juist met een hele commissie van hele verstandige mensen over aan het praten. Wat ik wel merk is dat alleen het bestaan van zo’n commissie al weer heel wat nieuwe activiteiten genereert. En dat is positief.”

Dick Aanen

Addertjes

- * *Sinds we een Minister van Buitenlandse zaken hebben, die zich niet in het Frans en het Duits kan uitdrukken, is de relatie met die landen versterkt.*
- * *Sinds de Senaat begonnen is actief te worden, willen politici daar hun actieve loopbaan beëindigen.*
- * *Kennelijk wordt de Eerste Kamer een afkickcentrum voor oud-bevindelingen.*
- * *Het huidige kabinet kent een grote eensgezindheid over .... ja waarover eigenlijk.*

“IN ONS WERK STAAN WE NIET ALLEEN STIL BIJ STENEN, STAAL EN BETON MAAR DENKEN WE OOK NA OVER DE VRAAG: HOE GEVEN WE HET GEBOUW EEN KLOPPEND HART?”.

Joop Vink (53), houwder.

**ONS PROGRAM VAN UITGANGSPUNTEN STAAT AL SINDS 1912
WOORDEN WORDEN DADEN**

VINK BEDRIJVEN draagt de verantwoordelijkheid voor de restyling van het CDA gebouw aan de Dr. Kuiperstraat in Den Haag.
Telefoon: 01827 - 5561 / 3044. Fax: 01827 - 5650. Postbus 2, 2840 AA Moordrecht.

CDACTUEEL

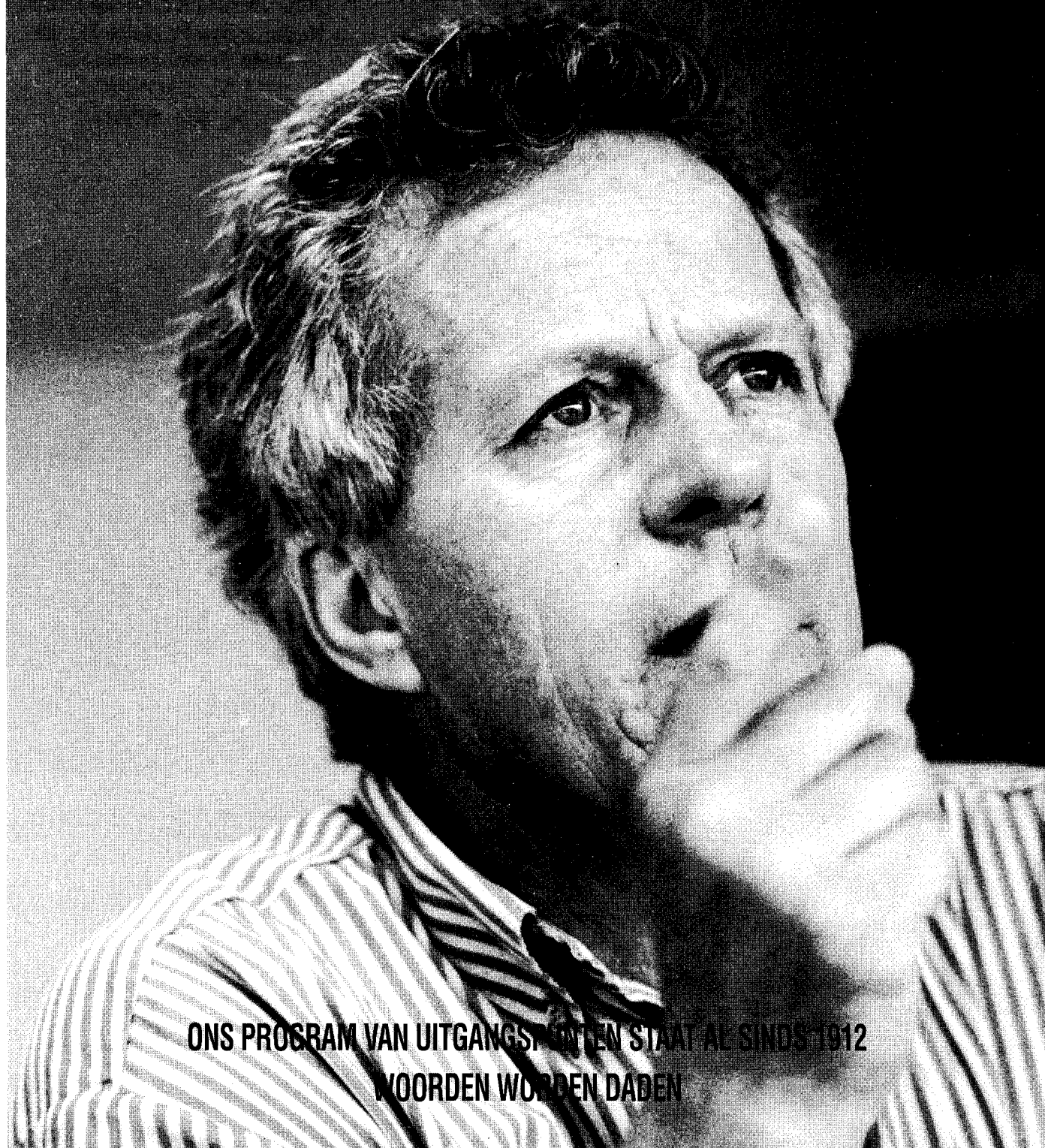
DOCUMENTATIECENTRUM
Nederlandse Politieke Partijen
Oude Boteringestraat
9712 GL GRONINGEN
Telefoon 050 - 536830

WERKLOOSHEID BESTRIJDEN MET 'ECHT BETAALDE BANEN'

TEN NAPEL: CDA MOET STAPJE VERDER GAAN IN OPPOSITIE

“IN ONS WERK STAAN WE NIET ALLEEN STIL BIJ STENEN, STAAL EN BETON MAAR DENKEN WE OOK NA OVER DE VRAAG: HOE GEVEN WE HET GEBOUW EEN KLOPPEND HART?”.

Joop Vink (53), bouwer.

**ONS PROGRAM VAN UITGANGSPUNTEN STAAT AL SINDS 1912
WOORDEN WORDEN DADEN**

VINK BEDRIJVEN draagt de verantwoordelijkheid voor de restyling van het CDA gebouw aan de Dr. Kuiperstraat in Den Haag.
Telefoon: 01827 - 5561 / 3044, Fax: 01827 - 5650, Postbus 2, 2840 AA Moordrecht.

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
M. de Boer, J. Kerkstra, E. Smid,
D. van Vliet en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerthuizen, O. van Boetzelaer,
Th. Brinkel, T. Brouwers,
R. van Ditzhuizen, G. Hagelstein,
S. Hartkamp, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw,
J. van Schagen en W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar,
f 38,- voor CDJA-leden

Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en).

Bij niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur. 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal
tel. nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

Foto voorpagina:
Mieke Schlaman

Rectificatie

In het artikel "Defensie, quo vadis?" van de heer E.G.A. Schouten in CD/Actueel van 12 november jl. is een hinderlijke fout geslopen. In het artikel staat dat de chef-staf zich naar het krijgsmachtpersoneel toe tot het uiterste zal moeten inspannen om het verdwenen vertrouwen in Defensie als betrouwbare werkgever te herstellen. Dit moet niet zijn de chef-staf, maar de staatssecretaris.

Hans-Martien ten Napel

(foto Mieke Schlaman)

Hans-Martien ten Napel: Oppositie CDA tegen kabinet moet stapje verder gaan

Volgens Hans-Martien ten Napel, universitair hoofddocent bij de vakgroep politieke wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Leiden en auteur van een boek over de totstandkoming van het CDA, moet de oppositie van de christendemocraten tegen dit kabinet een stapje verder gaan. "Je mag verwachten dat de fracties zo langzamerhand in staat zijn in hun opstelling iets meer aan te geven dan alleen kritiek dat het kabinet zo verdeeld is." Pagina 4 en 5.

Jan Greven: Kerken moeten gesprekspartners van overheid zijn

De overheid heeft bij concrete kwesties de kerken al in een vroeg stadium nodig. Contact tussen beide is dus van wezenlijk belang. Dat meent Trouw-hoofdredacteur Jan Greven die het CDA oproept zich meer te profileren. "Wie bij moeilijke beslissingen levensovertuiging laat meespelen en daar glashelder voor uitkomt heeft in deze tijd een pre boven degenen die het vooral in pragmatisme zoeken." Pagina 8 en 9.

En verder:

<i>Platform: Er is ook goed nieuws uit Afrika</i>	6	<i>Ideeën commissie-Klaassen vergroten invloed van CDA-leden</i>	14, 15
<i>Column waarnemend partijvoorzitter Ladders-Elfferich</i>	7	<i>CDJA</i>	16
<i>Algemene Beschouwingen in Eerste Kamer</i>	10	<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Commentaren</i>	11	<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
<i>Van schalsum</i>	11	<i>Uw mening</i>	20
<i>Werkgevers en werknemers moeten verworvenheden inleveren om aan onderkant arbeidsmarkt banen te scheppen</i>	12, 13	<i>Aan de orde</i>	21
		<i>Gemeenten moeten meer doen om mensen met bijstandsuitkering aan de slag te helpen</i>	22, 23

Commentaar

Dialog voortzetten

Met de afrondende behandeling op de Partijraad van het evaluatierapport van de commissie-Gardeniers heeft het CDA een belangrijke stap gezet op de weg naar het zo gewenste herstel. Zelden zal een politieke partij zichzelf zo moedig en openhartig hebben geanalyseerd. De wijze waarop dit is gebeurd dwingt respect af en laat tevens zien, dat het CDA, zelfs als het in een dal zit, een springlevende partij is. Terecht is op de Partijraad ook geconstateerd dat nu ook een einde gekomen is aan de periode van zelfkritiek.

Het CDA zal de politieke arena weer moeten opzoeken. De aankondiging van waarnemend-partijvoorzitter Ladders-Elfferich dat is besloten tot installering van een Strategische Beraadsgroep is hiertoe een eerste aanzet. Deze groep zal binnen de kaders van het huidige Program van Uitgangspunten met voorstellen moeten komen voor de toekomstige koers van de partij, onderweg naar de volgende eeuw. Het zou van wijs beleid getuigen als deze beraadsgroep een brede personele invulling krijgt, waarbij niet alleen gekeken wordt naar langdurige verdiensten voor de partij. Vernieuwing dient ook op dit punt zichtbaar te worden gemaakt.

Daarnaast zal hierbij naar een wijze van werken moeten worden gezocht, die maximale kansen biedt om de nu gestarte dialoog met de leden zinvol voort te zetten.

Redactie ●

CDA moet eigen identiteit voluit voor voetlicht brengen

Hans-Martien ten Napel, universitair hoofddocent bij de vakgroep politieke wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Leiden, vindt dat het CDA zijn identiteit meer moet benadrukken. Het moet de actuele politieke vraagstukken in een breder verband plaatsen. Het zou verder geen kwaad kunnen in de oppositie te benadrukken dat in het huidige kabinet de humanistische stroming domineert. Christen-democratische oppositie tegen dit kabinet zou een stapje verder moeten gaan. Een vraaggesprek.

In zijn dissertatie 'Een eigen weg; De totstandkoming van het CDA' beschreef Hans-Martien ten Napel de geleidelijke veranderingen sinds de jaren zestig en zeventig bij maatschappelijke organisaties op levensbeschouwelijke grondslag. Zij waren bezig met een proces van heroriëntatie op hun positie. In sommige analyses is de verkiezingsuitslag verklaard uit een doorgaand proces van secularisatie. Heeft het CDA toekomst? "Er is niets nieuws aan de hand. Het proces van heroriëntatie is nog altijd niet helemaal uitgekristalliseerd. De laatste tijd zijn nieuwe verschuivingen waarneembaar, bijvoorbeeld bij organisaties voor het Midden- en Kleinbedrijf, bij boerenorganisaties. Maar het is nog altijd heel goed mogelijk voor christelijk-geïnspireerde organisaties om een belangrijke rol te spelen in de Nederlandse samenleving. Mits zij dan wel

heel nauw aansluiting proberen te houden, bij de volksgroepen waar zij uit afkomstig zijn. Nederland kent sinds zijn ontstaan in de zestiende eeuw in geestelijk opzicht een driedeling van rooms-katholieken, protestanten en humanisten, in de bredere betekenis van het woord. Midden vorige eeuw kwam er geleidelijk aan een netwerk van maatschappelijke organisaties, ook voor protestanten en rooms-katholieken. Dat zie je nu een beetje afbrokkelen en van aard veranderen. Maar de geestelijke driedeling is er in grote lijnen nog steeds. Die zal er ook blijven. De uitdaging waar maatschappelijke organisaties, maar ook een politieke organisatie als het CDA, voor staan is om de ontwikkelingen in het denken van

die rooms-katholieke en protestantse volksgroepen te volgen en vandaar uit op zoek te gaan naar nieuwe mogelijkheden om de organisaties vorm te geven. De behoefte om ook wat met levensbeschouwing te doen, ook buiten kerkelijk verband, zal eveneens blijven. Mogelijkheden voor organisaties om in die behoefte te voorzien blijven er evenzeer.

Ontwikkelingen als secularisatie, ontkerkelijking, individualisering zijn al veel langer aan de gang. Het zou wel heel merkwaardig zijn wanneer die op 3 mei 1994 plotseling tot een uitbarsting zouden zijn gekomen. Ik kan mij goed vinden in de uitleg, die de Commissie-Gardeniers geeft van de uitslag. Wat er is misgegaan in het

Je mag verwachten dat de CDA-fracties in Eerste en Tweede Kamer zo langzamerhand in staat zijn om in hun opstelling iets meer aan te geven dan alleen de kritiek dat het kabinet zo verdeeld is.

CDA is vooral te wijten aan onvoldoende doorwerking van op zichzelf goede uitgangspunten en visies in zowel het concrete beleid als in de vertolking van dat beleid door leidinggevende politici. Dat betekent dat er ook een zeker herstel mogelijk zou zijn, wanneer dat probleem is verholpen. De maatschappelijke en politieke organisaties wortelen nog altijd in die protestantse en rooms-katholieke volksgroepen. Het is een vereiste dat je in de presentatie van je beleid herkenbaar bent voor die volksgroepen. In je taalgebruik, in je stijl van politiek bedrijven. Dat vraagt dat je politici moet hebben die thuis zijn in die wereld. Die die groepen kennen. Mijn indruk is dat het CDA de afgelopen

jaren daar minder goed in is geslaagd. Dat blijkt ook uit cijfermatige analyses van de verkiezingsuitslag. Die geven aan dat de electorale aanhang over de gehele linie is teruggelopen, maar vooral onder rooms-katholieke en protestantse volksgroepen. Dat is een teken aan de wand. Je ziet datzelfde fenomeen ook bij andere maatschappelijke organisaties. Kijk naar de omroepwereld. Het is opvallend dat de Evangelische Omroep, die een duidelijke identiteit probeert overeind te houden, inmiddels groter is geworden dan de NCRV. Je ziet dat het Nederlands Dagblad, het blad van de vrijgemaakt gereformeerden, relatief de grootste groeier is onder de dagbladen. Ook die krant probeert vanuit een bepaalde visie te werken. Het CDA kan daar iets van leren. Het is absoluut niet nadelig om voluit de eigen identiteit, die natuurlijk een andere is dan die van de EO of het

Nederlands Dagblad, voor het voetlicht te brengen. En wel met meer zelfvertrouwen dan de laatste tijd gebeurt."

Andere benadering kiezen

In uw dissertatie schreef u, dat het CDA moet laveren tussen de beklemtoning van de christen-democratische eigenheid en de werving onder bredere groepen kiezers. Hoe verhoudt de accentuering van die eigenheid zich tot werving onder bredere groepen - geseculariseerde - kiezers?

"Het één sluit het ander niet uit. Het is inderdaad een uitdaging, voor een christen-democratische partij. Ik ben geneigd de beklemtoning van de christen-democratische

eigenheid hogere prioriteit te geven. Als politieke beweging, als omroep, als school, moet je je primair afvragen wat de basis is waar je uit voorkomt. Dat moet je centraal stellen. Als je dat op een overtuigende manier weet te doen, gaat er wel degelijk een werfkracht naar buiten van uit. Ook op groepen die niet of niet meer tot de kern van die beweging behoren. Zonder kern geen periferie, zo kan je dat mooi samenvatten. Je moet de zaak niet omdraaien, in de zin van dat je eerst gaat uitzoeken onder welk deel van het electoraat je eventueel steun zou kunnen krijgen en daar dan je beleid op afstemmen. Als je de groepen die de beweging dragen zou gaan verliezen door je primair op andere groepen te richten, loop je als organisatie grote risico's. De mensen die je er eventueel voor zou terugkrijgen zijn veel losser in hun trouw. Als zij na verloop van tijd weer weggaan blijft er weinig over.

Het is in dit verband de kunst voor een politieke partij, om in de actuele politieke vraagstukken sterker de grote lijnen aan te geven. Als een kader waarbinnen je de verschillende kleinere problemen moet zien. Bijvoorbeeld de bezuinigingen op de kinderbijslag niet op zichzelf beoordelen, maar vanuit een breder verband. Juist als je dat wat meer doet, zou je iets van de identiteit duidelijker kunnen laten doorklinken. Gevoed vanuit de traditie en de politieke overtuiging. Ik denk dat als je daar beter in slaagt, je ook overtuigender overkomt op groepen van wie offers worden gevraagd. Aan zo'n benadering is grote behoefte."

De CDA-partijraad heeft zich zaterdag 19 november jongstleden uitgesproken voor het sterker laten doorklinken van de identiteit van het CDA. Kennelijk neemt het CDA zich als partij voor de nadruk te leggen op het eigene.

"Het zou mij niet verbazen wanneer aan de basis die behoefte aan het authentieke sterk aanwezig is. Dat is een reden om gematigd optimistisch te zijn over de mogelijkheden tot herstel voor het CDA. Het is de kunst om die mensen weer te raken. Te laten zien dat je vanuit diezelfde idealen probeert de vertaalslag te maken naar concrete politieke vraagstukken. Ook de persoonskeuze van fractievoorzitter en kandidaat-partijvoorzitter biedt bepaald perspectief. Uit de manier waarop zij in de publiciteit naar voren komen, blijkt dat zij zijn geworteld in de beweging en het in zich hebben om de aansluiting met de basis van de partij te hervinden."

Als je voor het dilemma staat dat het bedrag dat het kabinet de komende periode moet bezuinigen voor het CDA ook onontkoombaar zou zijn geweest als het regeringsverantwoordelijkheid had gedragen, hoe kan het CDA zich dan als oppositiepartij profileren?

"Wanneer je uitgaat van de noodzaak van een bepaald niveau van ombuigingen, is

het op zichzelf geen onverstandige gedachte die oppositie relatief gematigd van toon te voeren. Kritisch-constructief. Een ander argument daarvoor is dat zo'n houding ook veel beter past in de traditie van de stroming dan een hele felle opstelling en het afwijzen van alles wat wordt voorgesteld. Maar, de geestelijke driedeling die ik eerder heb genoemd bestaat nog steeds in Nederland. De verhoudingen mogen iets verschoven zijn ten gunste van het humanisme, maar de verschillende groepen zijn nog steeds aanwezig. Het kan geen kwaad in het oppositie-voeren te laten doorklinken dat in het huidige kabinet ideologisch gesproken het denken vanuit de humanistische volksgroep dominant is. Op die manier wordt meer kleur gegeven aan de politiek. Als je het beperkt houdt tot het economische, krijg je al snel het argument dat het toch niets uitmaakt of het CDA al of niet in de regering zit. Bovendien wordt nu teveel de indruk gewekt dat wat het kabinet doet allemaal technisch-neutraal is. Terwijl er in het kabinetsbeleid wel degelijk een bepaalde lijn is te ontwaren. Ik zou het niet slecht vinden wanneer een oppositiepartij er in slaagt die lijn aan te tonen en er iets tegenover te stellen. Je mag verwachten dat de CDA-fracties in Eerste en Tweede Kamer zo langzamerhand in staat zijn om in hun opstelling iets meer aan te geven dan alleen de kritiek dat het kabinet zo verdeeld is. Christen-democratische oppositie tegen dit kabinet zou een stapje verder moeten kunnen gaan. Op dit moment overheerst nog steeds een nog al ad hoc-achtige opstelling. Als ik zo waarneem waar de wat algemenere beschouwingen over het paarse kabinet vandaan zijn gekomen, dan heb ik dat nog niet zo zeer uit de CDA-fractie horen komen, maar eerder van de kant van RPF en GPV."

Hans-Martien ten Napel

(foto Mieke Schlaman)

Voorsprong CDA

Bij al zijn problemen beschikt het CDA over een betrokken basis, de grondslag en de daarop gebaseerde politieke overtuiging staan nog recht overeind. Binnen het CDA is er geen richtingensrijd. Bij de PvdA is het hervinden van een nieuwe koers vooral een zaak van praktisch beleid, maar niet geworteld in de politieke uitgangspunten van de sociaal-democratie.

"Je ziet binnen de PvdA een richtingensrijd tussen de meer sociaal-democratische vleugel en een meer vrijzinnige groep. Op zichzelf is dat niet nieuws, want dat is sinds de oprichting vlak na de oorlog ingebakken in de PvdA. Het is immers een samenwerkingsverband van verschillende groeperingen. Je kunt wel zeggen dat die richtingensrijd sinds een aantal jaren weer aan het opleven is. Ik heb de indruk dat men in de komende jaren in die partij niet zal kunnen ontkomen aan een nieuwe plaatsbepaling. Je zou kunnen zeggen dat een herbezinningsproces, zoals dat bij de oprichting van het CDA heeft plaatsgevonden, in de komende jaren ook binnen de PvdA zal moeten plaatsvinden. Daarbij verwacht ik overigens niet op voorhand dat een dergelijke herbezinning zal mislukken. Ook voor de sociaal-democratie is er het komende decennium volop plaats. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de visies die Jacques Delors ontwikkelt voor de Franse Socialistische Partij en voor de vraag waar het met Frankrijk vanuit sociaal-democratisch oogpunt naar toe moet. Een dergelijke nieuwe visie zou ook voor de sociaal-democratie in Nederland uitstekend zijn te ontwikkelen. Ik hoop ook een klein beetje dat de sociaal-democratie daarin zal slagen. Als burgers ergens behoefte aan hebben, dan is het aan burgers en politici die proberen de ingewikkelde vraagstukken van deze tijd in een breder perspectief te plaatsen. En dat vanuit een visie, een poging om samenhang en richting aan te geven. In de technische details van elk vraagstuk kunnen burgers zich niet verdiepen. Het bestaan van beginselpartijen, in een moderne vorm, is goed voor de betrokkenheid van burgers bij de politiek. Beginselpartijen maken het voor burgers beter mogelijk inhoudelijk te volgen wat er speelt. Samen met de christen-democratie is de sociaal-democratie een beweging die daartoe in staat is. Maar dan zal ook binnen de sociaal-democratie die herbezinning onontbeerlijk zijn. Wat dat betreft heeft het CDA een voorsprong, omdat dat vernieuwingsproces daar al heeft plaatsgevonden. De vragen waar het CDA op dit moment voor staat zijn wat dat betreft niet nieuw. De antwoorden die bij de oprichting van het CDA zijn gevonden en later zijn verwerkt in het nieuwe Program van Uitgangspunten hebben nog niets van hun geldigheid ingeboet. Wat dat betreft kun je nog steeds zeggen dat het CDA een voorsprong heeft."

Theo Brinkel

Er is ook goed nieuws uit Afrika

Meestal stemt het nieuws over Afrika somber. Wie wordt er niet een beetje moedeloos als je de beelden ziet uit Rwanda of de berichten hoort over de strijdende partijen in Somalië of het moeizame vredesproces in Angola. Eigenlijk was alleen de ontwikkeling in Zuid-Afrika een gunstige uitzondering. Met dat weinig optimistische gevoel ging ik dan ook in op de uitnodiging van de Raad van Kerken om als internationaal waarnemer eind oktober aanwezig te zijn bij de verkiezingen in Mozambique.

De verkiezingen waren het gevolg van het vredesakkoord dat de twee strijdende partijen twee jaar geleden hadden gesloten. Na meer dan tien jaar zeer bloedige strijd hadden de huidige president Chissano van Frelimo en Dhlakama, de verzetsleider van Renamo, toegestemd in een proces dat moet leiden tot vrede en stabiliteit in het land. De scherpe tegenstellingen uit het verleden zijn verdwenen. Frelimo heeft zich ontdaan van haar sterk marxistische verleden en wil meer pluriformiteit en marktwerking in de samenleving toestaan. Voor Renamo dreigt iedere financiële steun uit het buitenland te verdwijnen nu ook Zuid-Afrika niet langer van plan is de strijders van wapens en voedsel te voorzien. Ook voor de Verenigde Naties stond er bij deze verkiezingen veel op het spel. Na de mislukte interventies in Afrika was er veel aan gelegen eindelijk een positieve ontwikkeling in gang te kunnen zetten. Te meer, als je nagaat dat de gehele VN-operatie bijna een miljoen gulden per dag kost en alleen de verkiezingen zelf al bijna 75 miljoen gulden in een land dat voor 80% uit analfabeten bestaat.

Toch ben ik overtuigd geraakt van de noodzaak van deze operatie en zelfs onder de indruk van de gedegen organisatie. In een land dat 2500 kilometer lang is en waar geen communicatiemiddelen of bevolkingsregisters zijn, waar 20 inlandse talen worden gesproken en waar, zoals gezegd, 80% analfabeet is, is fraude bij verkiezingen eenvoudig. Alleen een uiterst nauwgezette organisatie kan dit tot een minimum beperken. Zo hebben vliegende VN-brigades het afgelopen halfjaar iedere kiesgerechtigde tot in de uithoeken van het land geregistreerd met een pasje en pasfoto. Het land werd ingedeeld in 7500 stembureaus met alle maximaal 1000 op naam geregistreerde kiezers om de fraude-mogelijkheden zo klein mogelijk te maken. Ieder stembureau werd bemenst door een stemcomité en op ieder stembureau konden waarnemers van alle partijen (en dus vooral van Frelimo en Renamo!) aanwezig zijn. Al deze mensen hadden een training gehad en wisten exact wat hen te doen stond. Bovendien was er bij elk cluster van stembureaus permanente VN-waarneming aanwezig naast andere onafhankelijke internationale waarnemers. Dit alles betekende dat de mogelijkheden om te frauderen tot het uiterste waren beperkt.

Deze grondige aanpak heeft ook zijn vruchten afgeworpen. Toen Renamo-leider Dhlakama dreigde de verkiezingen te boycotten vanwege vermeende onregelmatigheden, waren de berichten vanuit het lopende verkiezingsproces veeleer dat alles bijzonder rustig en ordentelijk verliep. Dhlakama dreigde zijn geloofwaardigheid volledig te verliezen. Ook landen met een redelijke sympathie voor zijn beweging, zoals de Verenigde Staten, lieten hem dat ondubbelzinnig weten en zelfs in zijn eigen partij werd zijn dreigement niet vol-

ledig gedeeld. Deze druk, waarbij ook Nederland als een van de grotere donoren een belangrijke rol speelde, heeft er toe geleid dat alles tot nu toe zonder bloedvergieten is verlopen.

Inmiddels is de definitieve uitslag bekend. Frelimoleider Chissano behaalde bij de presidentsverkiezingen 53,3% van de stemmen en Renamoleider Dhlakama 33,7%. Bij de parlementsverkiezingen behaalde Frelimo 44,3% van de stemmen. Daarmee bezet de partij 129 van de 250 zetels in het parlement. Renamo behaalde 37,8% van de stemmen en bezet daarmee 112 zetels. De Uniao Democratica kreeg 5,2% van de stemmen, goed voor 9 zetels. Het is opmerkelijk dat bij de presidentsverkiezingen de krachtsverschillen tussen de twee belangrijkste leiders veel groter zijn dan bij de verkiezingen voor de partijen in het parlement. Het komt wel overeen met wat we van verschillende mensen op straat hoorden: men wil Dhlakama niet als president maar is tegelijkertijd ook zeer kritisch over Frelimo, de partij van de huidige president. Het lijkt erop dat er twee krachtige blokken ontstaan die elkaar enigszins in evenwicht kunnen houden. De eerstkomende periode zal van grote betekenis zijn. Voorlopig lijken partijen gelukkig de uitkomst van de verkiezingen te accepteren. Maar niet alleen de vraag hoe en op welke wijze een nieuwe regering zal worden gevormd is aan de orde. De gedachte van machtsvorming op basis van meerderheden en minderheden in een parlement en het werken met regering en oppositie zijn totaal nieuwe fenomenen. Juist op het gebied van democratische bewustwording zal in de relaties met de internationale gemeenschap veel aandacht moeten worden besteed. Wellicht biedt de vrede dan een basis om eindelijk te werken aan de wederopbouw van een door oorlog verscheurd land dat, grenzend aan Zuid-Afrika, in principe grote potenties heeft. Als dat lukt dan is de investering vanuit de VN de moeite waard geweest en hebben we nuttig werk gedaan.

Hans Huibers

internationaal waarnemer bij de verkiezingen in Mozambique en oud-Tweede Kamerlid voor het CDA

Dhlakama, de leider van Renamo, aan de vooravond van de verkiezingen in Mozambique.

(foto ANP)

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

(foto Elzebet Veenendaal)

Het CDA heeft toekomst

De afgelopen CDA-partijraad is in de media - terecht - als een markeringspunt voor het CDA gekenschetst. De afgelopen maanden suizebouden we immers nog na van de dreun die de kiezers ons hebben uitgedeeld. Zo vergaat het een partij die, kiezers aansprekend vanuit een bijbels gefundeerde politieke overtuiging, de rekening krijgt gepresenteerd van een proces van ontzuiling en ontkerkelijking. Zo vergaat het ook een partij wanneer zij fouten maakt. Fouten in de communicatie, fouten in de presentatie, fouten in de campagne, in de strategie en de onderlinge afstemming. En dat op diverse niveaus. Samen met te geringe aandacht voor de doorwerking van de grondslag leidde dat tot vervreemding van de achterban en tot vervlakkings van het politieke profiel.

Het proces van ontzuiling is niet zonder pijn gegaan, en we hebben ook wel iets verloren langs de weg. Een deel van ons zelfvertrouwen; en de bijna natuurlijk geworden vanzelfsprekendheid waarmee wij deelnamen aan de macht. Sommigen zullen zeggen: ook van de arrogantie die bij die macht behoort!

Nu hebben wij een punt en een uitroep gezet achter de discussie over het rapport van de commissie-Gardeniers dat immers de oorzaken van de verkiezingsuitslagen tot onderwerp had. Terugblikken en analyseren is prima, maar er komt een moment dat de openbare zelfkritiek voorbij is. Met de lessen van Gardeniers onder de arm en in ons hoofd moet er nu worden gewerkt aan het CDA van de toekomst. En het CDA heeft toekomst.

Laat ik het eens zeggen met de woorden van Johan van Hecke, de Vlaamse CVP-voorzitter die een bijzonder inspirerend boekje heeft geschreven: 'De slogans voorbij', waarin hij zijn visie formuleert op politieke vernieuwing.

"We hebben de waarden uit de christen-democratische traditie niet alleen een opfrisbeurt willen geven. We zijn integendeel vertrokken van de versnelde maatschappelijke evoluties van de voorbije vijf jaar en van de vermoedelijk nog snellere evolutie van de samenleving in de komende decennia. We hebben ideeën gezocht voor de problemen die zich aandienen. En we zijn tot het besluit gekomen dat de waarden van de christen-democratie, die door velen nog slechts een beperkte afschrijvingstijd meekrijgen, verrassend veel toekomstgerichte ideeën opleveren, in het licht van de uitdagingen die op ons afkomen. Ideeën die niet banaal het midden houden tussen links en rechts, maar die tegenstelling achter zich laten, als een ideologische erfenis uit het verleden die veel van haar relevantie verliest. Wij streven echte politieke vernieuwing na

van mentaliteit en niet louter van stijl."

De christen-democratie is het aan haar stand, of beter aan haar politieke overtuiging en traditie, verplicht om te presenteren wat wij als oplossingen zien voor die grote vragen. Daarom is op initiatief van en in samenwerking met het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA besloten een aparte Strategische Beraadsgroep in te stellen. Een Strategische Beraadsgroep, die de marsroute voor de christen-democratie tot in de volgende eeuw gaat uitzetten, die de lijnen van het Program van Uitgangspunten en van het verkiezingsprogramma doortrekt.

Wij verwachten dat deze Strategische Beraadsgroep op zeer korte termijn van start zal gaan en al op de voorjaarspartijraad in 1995 met ideeën, voorstellen en projecten zal komen waarover in de partij uitvoerig zal worden gediscussieerd. Het gaat om ons eigen antwoord op de veranderingen die zich voordoen in onze samenleving, in onze cultuur in de economische en sociale verhoudingen. Waar het ten diepste om gaat is, buiten de schijnzekerheid van politieke programma's om, mensen te mobiliseren rond een politieke identiteit met een blijvende waarde.

En laat niemand schrikken van deze laatste zin. Wat ik hiermee niet bedoel te zeggen is dat het Program van Uitgangspunten zou moeten worden gewijzigd of aangepast. Het is immers nog maar kort geleden geheel gereviseerd en up to date.

Maar in een wereld die niet stilstaat is een geschreven verkiezingsprogramma altijd een momentopname en vraagt dus om voortdurende bezinning. Een permanente programcommissie, die schrijft, studeert en herschrijft, zoals het CDA in de beginjaren tachtig had, ging immers ook uit van die gedachte.

Ook verder is er veel werk aan de winkel. De Ouderenwerkgroep is van start gegaan en bereidt een conferentie voor. De studiegroep over integraal ouderenbeleid van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA start binnenkort. In het hele land vinden conferenties plaats over de positie van de moderne landbouw.

Begin februari, na het bekend maken van de uitslag van de stemmingen in de afdelingen, is er een nieuwe, in functie gekozen partijvoorzitter: Hans Helgers. Hem wacht geen lichte taak, maar hij is, zoals hij zegt, er klaar voor en enthousiast om te beginnen. Met de hulp en de inzet van de vele vrijwilligers waar onze partij zo rijk aan is zien wij de toekomst met vertrouwen tegemoet.

P.C. Ladders-Elfferich
waarnemend partijvoorzitter

De kerk als gesprekspartner van de overheid

In tegenstelling tot het D66-Tweede Kamerlid Groenman meent Trouw-hoofdredacteur Greven dat de overheid het contact met kerken en andere levensbeschouwelijke organisaties moet blijven onderhouden. Sterker nog: de overheid heeft bij concrete kwesties de kerken al in een vroeg stadium nodig.

Is de kerk een vanzelfsprekende gesprekspartner van de overheid? Of hoort de overheid de kerk juist te vermijden, als ze haar lijstje samenstelt van maatschappelijke organisaties waarmee ze ambtshalve contact moet onderhouden? Het D66-Tweede Kamerlid Louise Groenman beantwoordt die laatste vraag bevestigend en VU-hoogleraar Henk Vroom is dat blijkens een discussie die de twee in het dagblad Trouw voerden, niet met haar eens. Groenman vindt de kerken geen gesprekspartner van de overheid, omdat ze niet tot het maatschappelijk middenveld behoren. Vroom betoogt daarentegen dat een democratie als de onze niet zonder een levensbeschouwelijke basis kan en dat de kerken in verband daarmee van wezenlijk belang zijn. Een overheid doet er daarom uit verantwoordelijkheid voor het democratisch gehalte van onze maatschappij (idealen als verantwoordelijkheidsbesef en aandacht voor anderen zijn niet vanzelfsprekend) goed aan met de kerk in gesprek te blijven, aldus Vroom. Twee punten lijken me in dit debat van belang. Bij Groenman, wat verstaat zij onder het maatschappelijk middenveld? En bij Vroom: hoe functioneert die levensbeschouwing dan ten opzichte van de idealen, waarop onze democratie berust?

Voor Groenman is het maatschappelijk middenveld (ik citeer uit de open brief die zij schreef aan de Hervormde synodevoorzitter, ds. W.B. Beekman, in Trouw van 24 september jl.) "het geheel van organisaties waarmee de overheid rechtstreeks te maken heeft, omdat er collectieve taken aan toebedeeld zijn." Het is volgens de D66-ster goed mogelijk dat die organisaties een levensbeschouwelijke signatuur hebben, maar "dat is hier niet van belang". Het gaat om het functionele werkterrein. Bij de kerken is dat de zorg om de levensbeschouwing. Zeker niet onbelangrijk, maar geen terrein waar de overheid bemoeienis mee moet hebben.

In een reactie op tegenwerpingen die Vroom op dit punt maakt, geeft Groenman in een later stuk in Trouw nader aan, hoe volgens haar de verhouding tussen overheid en middenveld in elkaar steekt. De or-

ganisatie in het middenveld is een zaak van de betrokkenen zelf. De overheid ziet slechts toe dat er geen belemmeringen zijn die nieuwe ontwikkelingen tegenhouden. Hoe die ontwikkelingen er uit zien, is de overheid op zichzelf onverschillig. Het algemeen belang wordt het beste gediend door de ontwikkelingen in het middenveld te volgen en te zorgen dat daar geen storingen in op kunnen treden.

Langs elkaar heen praten

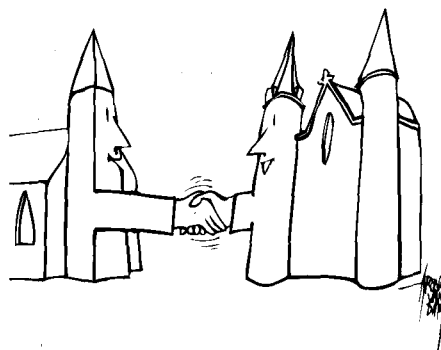
Ik heb de indruk dat Groenman en Vroom op dit punt langs elkaar heen praten. Vroom had Groenman eerder verweten dat ze het middenveld veel te veel bezag vanuit de delegerende overheid, alsof de overheid het collectieve beheert en de onderdelen aan maatschappelijke groepen delegeert. Alsof, aldus Vroom, de burgers niet zelf initiatieven nemen. Zoals dat vroeger gebeurde met een beroep op de zogenaamde soevereiniteit in eigen kring: de burgers namen hun eigen verantwoordelijkheid voor de samenleving. Ik denk dat Groenman niet goed begrepen heeft wat Vroom met die "soevereiniteit in eigen kring" bedoelde. Klaarblijkelijk is dat een te beladen woord, althans zo verklaar ik haar prompte reactie, dat dat beginsel niet meer te hanteren is in de samenleving van vandaag. Wie in deze tijd ruimte wil geven aan individuele verantwoordelijkheid, zo stelt zij, moet op zoek gaan naar nieuwe verbanden en overlegstructuren. Klaarblijkelijk ervaart Groenman de soevereiniteit in eigen kring als een middel om die ver-

nieuwing tegen te gaan; sterker gezegd, als een alibi om de zaak bij het oude te laten en met een beroep op een zogenaamde eigen verantwoordelijkheid nieuwe ontwikkelingen te blokkeren. Ik betwijfel sterk of Vroom zich in deze analyse herkent. Het stond hem in elk geval niet voor ogen toen hij het begrip "soevereiniteit in eigen kring" introduceerde. Hij wou er niet meer mee zeggen dan wat Groenman zelf ook steeds gesteld heeft: de mensen moeten zelf hun verantwoordelijkheid nemen (zoals ze, aldus Vroom, dat vroeger deden met een beroep op de soevereiniteit in eigen kring).

Eigenlijk punt onbesproken

De discussie loopt op dit punt daarom onvermijdelijk uit de rails, en het eigenlijke punt blijft onbesproken. Dat is namelijk, of de overheid werkelijk alleen maar voorwaardenscheppend bezig is, wanneer het om particuliere initiatieven gaat, of dat de overheid ook inhoudelijk wat te zeggen heeft. Vroom meent dat het laatste het geval is. De overheid heeft volgens hem wel degelijk een visie, en heeft daarom ook een boodschap aan de levensbeschouwelijke organisaties. Bij Groenman is die gedachte niet te vinden en dient de overheid de ontwikkelingen slechts niet te belemmeren. Zou ze dat echt menen? Is iedere ontwikkeling goed, als het maar uit de burgers komt? Is de enige taak van de overheid (ik citeer letterlijk) "scherp in de gaten te houden of er geen wettelijke belemmeringen zijn die nieuwe ontwikkelingen tegenhouden"?

Stel dat de groep rond de gebedsgenezers Jomanda in Tiel de vestiging van een eigen, op de geneeskragtige werking van het medium, gebaseerde kliniek gaat nastreven en daarvoor een beroep doet op de overheid. Is de enige taak van de overheid dan na te gaan of er geen "wettelijke belemmeringen zijn om die nieuwe ontwikkeling tegen te houden"? Of stel dat een groepje rechtsradicalen een school wil beginnen die haar identiteit ontleent aan de ideeën van Adolf Hitler. Inderdaad een geheel nieuwe ontwikkeling. Maar ook een die de overheid, neutraal als zij is, moet

bevorderen? Ieder weldenkend mens zal zeggen dat de overheid dat natuurlijk niet zal doen. Maar op grond waarvan dan? De overheid moet dan tenminste een maat hebben om te meten, maar waar ontleent ze haar maat aan? Het is om die reden, zo komt mij voor, dat de overheid er goed aan doet op officieel niveau het contact met de kerken en andere levensbeschouwelijke organisaties te onderhouden. Ze maakt immers zelf deel uit van de ruimte waarin levensbeschouwing speelt en ontwikkeld wordt, sterker: ze bepaalt door haar geld die ruimte zelfs ten dele.

Cultuur weerspiegelt levensbeschouwing

Volgens Vroom moet er een gesprek tussen overheid en kerken zijn, omdat onze democratie gebaseerd is op idealen waaraan door levensbeschouwelijke organisaties in belangrijke mate vorm wordt gegeven. De overheid moet zich met die idealen inlaten, omdat een maatschappij niet kan zonder mensen die "samen het goede willen en ruimere idealen koesteren". De overheid komt daarom onvermijdelijk de kerken tegen. Dat zal ongetwijfeld het geval zijn, maar dat gaat me toch nog te veel over de vooronderstellingen voor het maatschappelijk handelen. Ik denk dat de overheid de kerken al in een veel eerder stadium en naar aanleiding van veel concretere kwesties nodig heeft. Bijvoorbeeld, als het gaat om de bezinning over euthanasie, maar ook als het gaat om de inrichting van de gezondheidszorg (het rapport-Dunning ligt er nog steeds en wie durft te beweren dat daar geen levensbeschouwelijke consequenties aan vast zitten?) of om de vormgeving van het onderwijs.

De overheid moet op al die punten niet met de handen over elkaar gaan afwachten wat het maatschappelijk debat oplevert en pas in actie komen als duidelijk is hoe de hazen lopen. Ze doet dat, terecht, ook niet. Ze heeft de commissie-Dunning ingesteld. Ze heeft staatscommissies de euthanasiepraktijk laten onderzoeken. Ze houdt zich, ook inhoudelijk, intens bezig met de vraag welke schoolaanvragen aan de gewenste criteria voldoen en kijkt dan niet alleen naar de cijfers. Het publieke terrein waar de overheid haar taak verricht is niet levensbeschouwelijk leeg. Door de organisatie van het publieke terrein ontstaat cultuur (in de zin van "zo doen wij dat hier; zo gaat dat hier toe") en cultuur weerspiegelt levensovertuiging.

Het beste bewijs daarvoor is het debat over de Winkelsluitingswet. Het voornemen de winkeltijden volledig open te laten wordt gepresenteerd als een neutrale maatregel, die de burgers de vrijheid laat hun eigen nering zo in te richten, als ze dat zelf willen. Maar het is natuurlijk geen neutrale maatregel.

Opening van de winkels op zondag heeft culturele consequenties. Het besef dat er aparte dagen zijn zal er nog meer door ver-

dwijnen. Zo iets beïnvloedt de cultuur van een land. Op dezelfde wijze als eerder de strenge zondagsrust de cultuur beïnvloedde. Ik begrijp niet dat mensen die zo geweldig tekeer kunnen gaan tegen de in hun ogen verstikkende bevoogding van de vroegere zondagsheiliging, omdat dat zo'n kleffe deken over het bestaan legde, in één adem door een zondag-openmaatregel als maatschappelijk en cultureel neutraal kunnen presenteren. Als het één consequenties had voor het openbare leven, moet het andere dat ook hebben. Wat ik ernstig vrees bij die zogenaamde neutrale overheid is dat pragmatisme het voor het zeggen zal krijgen en in het voetspoor daarvan het schijnbaar neutrale geld. Met als hoofdvraag "wat kost het?" en niet "Wat heb ik er voor over?". En toch is die laatste vraag niet te ontlopen, ook niet door de zogenaamde pragmatici. Borssele open of dicht is niet alleen een vraag van geld, maar gaat over toekomstige energievoorziening en de omgang met het milieu. Net zo min als de beslissing over de defensiebegroting alleen een centenkwestie is, maar bepaald wordt door de vraag hoe wij de Nederlandse taak in internationale oorlogsbeheersing verstaan en wat we daar voor over hebben. Beide gaan over vragen met een diepe levensbeschouwelijke lading. Dat is vreemd: dat alle belangrijke politieke vragen van het moment zonder uitzondering een zware levensbeschouwelijke lading hebben, terwijl er tegelijkertijd een politieke wind waait waardoor het lijkt of het gaat om problemen die vooral pragmatisch, zonder principiële keuzes te maken, moeten worden opgelost. Misschien komt dat wel doordat echte oplossingen zulke ernstige

consequenties hebben, dat die alleen op te brengen zijn door mensen die handelen uit een vaste overtuiging (reductie van de kosten van de gezondheidszorg betekent onvermijdelijk bewust afzien van bepaalde levensverlengende mogelijkheden; voor die keus moet je sterk in je schoenen staan, als het jezelf treft, en helemaal als je het iemand anders moet uitleggen).

CDA moet zich profileren

Het CDA zou in deze impasse, dit om de hete brij heen draaien, een mogelijkheid moeten zien om vanuit eigen inspiratie en overtuiging naar helderheid te streven. Luisteren, zoals de grote oren van kandidaat-voorzitter Helgers beoogden te demonstrenen, kan natuurlijk nooit kwaad, maar soms denk ik dat er wel genoeg geluisterd is. We weten wel zo ongeveer hoe het zit en we weten vooral waarom we moeilijke beslissingen maar liever voor ons uitschuiven. Een partij die daartegenin antwoorden durft te formuleren, zou een verademing zijn.

Wie daarbij levensovertuiging laat meespelen en daar glashelder voor uitkomt, heeft in deze tijd een pre boven degenen die het vooral in het pragmatisme zoeken. Genoeg redenen voor een overheid derhalve om het gesprek met de kerken niet uit de weg te gaan. En voor het CDA om zich te profileren.

Jan Greven

hoofdredacteur Trouw

Agenda

Woensdag 30 november

Symposium Zingeving en Verantwoordelijkheid van het Wetenschappelijk Instituut.

Plaats: Kasteel Wijenburg, Voorstraat 2 te Echteld.

Tijd: van 13.00 tot 18.30 uur.

Dit is het thema van het nieuwe onderzoeksprogramma dat richting zal moeten geven aan de projecten die de komende vier jaar zullen worden uitgevoerd.

Inleiders: dr. W. Stoker en dr. E.M.H. Hirsch Ballin. Na elke inleiding zal er een intensief ronde-tafelgesprek plaatsvinden met daarna discussie onder leiding van drs. W. Deetman, voorzitter van de Tweede Kamer. Deelnamekosten f 15,-. Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot mevrouw K. Ranti, telefoon 070-3424872.

Zaterdag 10 december

Studieconferentie Schepping en Rentmeesterschap van het Wetenschappelijk Instituut.

Plaats: Kasteel Groeneveld, Groeneveld 2 te Baarn.

Tijd: van 10.00 uur tot 16.00 uur

Vier onderwerpen komen aan de orde met inleidingen en discussie:

- *Christelijk geloof, humanisme en de intrinsieke waarde van het milieu;*
- *Economische orde en milieuzorg;*
- *Milieubeleid en de ontwikkeling van de bedrijvigheid;*
- *De rol van de overheid.*

Deelnamekosten f 70,-. Wilt u aan deze studieconferentie deelnemen dan kunt u zich wenden tot mevrouw C.M. Prins, telefoon: 070-3424871.

CDA-fractievoorzitter Van Leeuwen: "Ook dualisme kent spelregels"

De Eerste Kamer bood dinsdag 22 november jongstleden, de eerste dag van de algemene politieke en financiële beschouwingen, een bijzondere aanblik. Uiterlijk doordat het jaarlijkse grote politieke debat ditmaal in de Ridderzaal werd gehouden, dus niet in de rustieke eigen vergaderzaal die op dit moment wordt gerestaureerd. En inhoudelijk doordat een aantal fracties een andere politieke rol is gaan spelen dan vorig jaar het geval was.

Waar de Tweede Kamer sinds mei een andere politieke samenstelling heeft gekregen (met als gevolg een andere coalitiesamenstelling), is die van de Eerste Kamer onveranderd. Pas volgend jaar mei wordt een nieuwe Eerste Kamer gekozen. Dezelfde senaatsfractie van het CDA die tot voor kort de functie van coalitiepartner vervulde, zit nu in de oppositie. VVD en D66 zijn echter onderdeel van de coalitie geworden. Dat was afgelopen dinsdag en woensdag even wennen.

Bij de CDA-fractie was ook sprake van een belangrijke personele wijziging omdat prof. dr. Luck van Leeuwen sinds 1 januari fractievoorzitter is en ditmaal dus aan de algemene politieke beschouwingen deelnam. Een van Van Leeuwens eerste vragen was of het kabinet-Kok

in wezen een links kabinet met een VVD-rand is of een VVD-kabinet met een linkse rand. "De geschiedenis zal ons te zijner tijd wel leren wat het juiste antwoord is, al zijn

er al wat interessante signalen." In dit verband wees Van Leeuwen op het in het regeerakkoord geaccentueerde 'heil van de marktwerking'. De CDA-fractievoorzitter citeerde verder de socialistische voorzitter van de Europese Commissie Delors, die onlangs een pleidooi hield voor een sterk maatschappelijk middenveld 'waar mensen met elkaar taken op zich nemen, ook taken die voorheen bij de overheid lagen'. Een voor het CDA herkenbaar geluid.

Van Leeuwens bijdrage aan de algemene politieke beschouwingen was - zoals een senator past - fundamenteel van aard. Hij nodigde de minister-president uit de visie

van het kabinet op de plaats van het individu en de betekenis van de maatschappelijke organisaties in de samenleving te geven. "Wij wachten in spanning af of, en zo ja hoe, cohesie, consistentie en homogeniteit trefwoorden zullen worden die bij dit kabinet passen."

Na stilgestaan te hebben bij de komende herdenking en viering van vijftig jaar bevrijding vroeg Van Leeuwen de minister-president zijn visie te geven op het Europese beleid en op de positie van Duitsland in Europa.

De fractievoorzitter besteedde een groot deel van zijn betoog aan het begrip 'democratie'. "Behoud van de integere democratie vraagt voortdurende zorg en beleid van een regering, vanzelfsprekend in goede samenwerking met het parlement."

"Van integer beleid is geen sprake wanneer in verkiezingstijd stellig aan ouderen wordt beloofd dat de AOW niet aangetast zal worden terwijl een van de eerste beleidsintenties van het kabinet aantasting van de AOW via ont koppeling en het ingrijpen in toeslagen blijkt te zijn."

Hij vroeg het kabinet voortvarend door te gaan met bestrijding van de criminaliteit.

"Criminaliteit is niet acceptabel, op geen enkel niveau. Die kanker moet worden verwijderd en elke aantasting van de rechtsstaat moet worden bestraft."

Van Leeuwen pleitte voor een zorgvuldig beleid van de overheid. "Van integer beleid is geen sprake wanneer in verkiezingstijd stellig aan ouderen wordt beloofd dat de AOW niet aangetast zal worden terwijl een van de eerste beleidsintenties van het kabinet aantasting van de AOW via ont koppeling en het ingrijpen in toeslagen blijkt te zijn."

Democratie vraagt ook duidelijkheid, aldus Van Leeuwen. Hij hield, net als zijn voorganger Kaland, een pleidooi voor dualisme, 'maar ook dualisme kent zijn spelregels'. "Dualisme is niet in een vloed van interviews ideeën naar buiten brengen opdat collega's in het kabinet en coalitiepartners in het parlement alvast maar precies weten welk standpunt wordt ingenomen. Wat zullen de leden van dit kabinet veel kranten moeten lezen om precies te weten hoe collega's denken." Hij noemde in dit verband een aantal voorbeelden.

Wijers met zijn Winkelsluitingswet, Van Mierlo met de mobiele VN-brigade. "De coalitie maakt lang niet altijd een homogene indruk: denk aan Borssele, de parlementaire enquête IRT, wellicht de bezuinigingen bij Defensie." Van Leeuwen

waarschuwde dat de coalitiepartners er niet bij voorbaat op moeten rekenen dat de CDA-fractie de coalitiepartijen bij voor hen controversiële onderwerpen altijd uit de brand zal helpen.

De financiële woordvoerder van de CDA-Eerste Kamerfractie, prof. dr. Peter Boorsma hield vervolgens een uiterst kritisch betoog over de financiële plannen van het kabinet. "Het kabinet koerst op een stijging van de schuldquote aan, allerlei ministers schieten gaten in het uitgavenkader. Ten aanzien van infrastructuur worden besluiten uitgesteld en er wordt bezuinigd in plaats van geïnvesteerd in scholing. Het totaal voorgenomen beleid lijkt niet zo goed, collectieve zelfbegoocheling om met De Kam te spreken."

Evert Mathies

Koehandel over Borssele

De klucht van de koehandel. Vrij naar Bredero heeft het debat over de kerncentrale Borssele steeds meer dit karakter gekregen. Het staken der stemmen jl. dinsdag in de Tweede Kamer vormde de wrange climax van deze klucht. Enkele contouren die uit de mist opdoemen. Ten eerste: Het CDA lijkt zelfs als oppositiepartij onontbeerlijk te zijn voor stabiliteit en continuïteit van regeringsbeleid. Ten tweede: Het is het zoveelste voorbeeld van een coalitie, waarvan de partners als ongerichte projectielen alle kanten uitsvliegen. Is er geen regisseur? Daar hadden we toch een premier voor! Ten derde: De RPF-fractie voerde een merkwaardig zigzagbeleid. Uit hovaardij wel te verstaan. Omdat haar motie geen meerderheid kreeg werd eerst voor een motie van Groen Links gestemd. In Zeeland wonen heel wat RPF-ers die Borssele open willen houden. Voor een bord linzensoep - aandacht en aanzien - werd een principiële stellingname verkocht.

EU negeert eigen uitgangspunten

De Europese Unie, voorheen "de Twaalf", krijgt de rekening gepresenteerd van jarenlange nalatigheid en machteloosheid ten opzichte van de bloedige burgeroorlog in Bosnië-Herzegowina. Het geduld van het Amerikaanse Congres is op. Een meerderheid van de Amerikaanse volksvertegenwoordigers wil steun aan de wettige regering van Bosnië. Wil af van het wapenembargo, dat ook tegen de regering van Bosnië gericht is. De eerlijkheid gebiedt het te zeggen: Niet de Verenigde Staten is de oorzaak van de gebleken meningsverschillen binnen de NAVO, maar de landen van de Europese Unie. Was het niet Europa, dat als beginsel bij de Joegoslavië-kwestie hanteerde, dat door geweld veroverd gebied niet zou worden erkend? Houdt dat uitgangspunt niet in, dat de integriteit van de Bosnische federatie, erkend door datzelfde Europa, lid van de Verenigde Naties, bescherming verdient? Maar nee, de Europese Unie negeert, in haar politieke onvermogen, haar eigen uitgangspunten. In het licht daarvan had toch verwacht mogen worden dat de Europese Unie zich meer van het Amerikaanse besluit zou aantrekken, dan kritiek op de Verenigde Staten. Maar wat doet Europa? Dat bevindt zich thans in het twijfelachtige gezelschap van Rusland, bondgenoot van het malafide Servische bewind. Toen het CDA regeringsverantwoordelijkheid droeg, heeft Nederland zich er altijd voor ingespannen een brugfunctie te vervullen tussen Europa en de Verenigde Staten. Ruud Lubbers, Hans van den Broek en Peter Kooijmans hebben wat dat betreft grote verdiensten. Hun beleid was er, met

veel moeite, op gericht althans iets van beschaving in de opstelling van Europa overeind te houden. Het huidige kabinet lijkt de voorkeur te geven aan een onzichtbare positionering aan de kant van de berusters in het Servische geweld. Of moeten wij nog een paar jaar wachten op een duidelijker stellingname van Nederland. Bijvoorbeeld tot de herijtingsoperatie is afgerond?

Melkert en de heilige huisjes

In de korte tijd dat hij thans minister is, is Ad Melkert behoorlijk op dreef in zijn streven meer werkgelegenheid te creëren. Daarbij geeft hij er nu al blijk van heilige huisjes niet te willen ontzien. Zijn recente voorstel om langdurig werklozen aan een baan te helpen mag gerust onorthodox genoemd worden, maar past in het ook door dit kabinet nagestreefde doel van verlaging van arbeidskosten en vergroting van de arbeidsdeelname. Het komt er op neer dat zij die langer dan een jaar werkloos zijn, in dienst kunnen worden genomen tegen een loon dat lager ligt dan het wettelijk minimumloon (met een bodem van 70% en een maximale duur van twee jaar). Het voorstel suggereert het op de helling gooien van een belangrijke sociale verworvenheid in ons land. Met name de FNV reageerde in eerste instantie dan ook "furius". De slimmigheid van het voorstel zit echter in de tijdelijkheid van het lagere loon. Er is slechts sprake van een aan een werkgever te verlenen ontheffing. Daarmee wordt het wettelijk minimumloon als zodanig dus niet ter discussie gesteld. Melkerts voorstel verdient steun, niet alleen vanwege de opmerkelijke benadering

van het vraagstuk van de langdurig werklozen, maar ook omdat duidelijker kan worden welke mogelijkheden er aan de goedkope onderkant van de arbeidsmarkt zijn. Het is namelijk de vraag in hoeverre sociale partners in staat zijn hier daadwerkelijk structureel werk te creëren dat een "gat in de arbeidsmarkt" vult. Melkerts plan kan die duidelijkheid verschaffen.

Kiezersbedrog

Er is veel commotie in het land vanwege de zeer forse ingrepen die minister Ritzen in het hoger onderwijs en in de studiefinanciering wil gaan doorvoeren. Het hoger onderwijs zal, zoals de plannen er nu voor staan, 500 miljoen moeten bezuinigen en de studiefinanciering wordt voor 1 miljard aangeslagen. Het merkwaardige van deze ombuigingsoperatie is dat dezelfde minister voor het aantreden van het nieuwe kabinet had aangekondigd dat verdere bezuinigingen op onderwijs de kwaliteit zouden aantasten. Tijdens de begrotingsbehandeling heeft de CDA-fractie bij monde van een goed opponerende Van de Camp deze minister hierop aangesproken en daarbij opgemerkt dat het vertrouwen in hem ernstig is afgenomen. Bovendien blijft de vraag hoe dit socialistisch/liberale kabinet tot het bedrag van 500 miljoen aan ombuigingen is gekomen. Een topambtenaar van het ministerie noemde het in de Volkskrant onlangs zelfs snoeien uit de losse pols. Daarnaast gaven de verschillende verkiezingsprogramma's van deze coalitie geen aanzetten om hier toe te komen. Niet voor niets noemde Van de Camp dit dan ook terecht kiezersbedrog.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien maar, wat die van Thijn betreft, als ik nou es bij alles wat mijn vrouw tegen mij zegt stiekem met een aantekening onder de keukentafel zit te hannesen (want je kan nooit weten) mag ik dan echt verbaasd zijn als dat op duurzame ontworpen uitdraait? Ik zou er Sonja en het Capitool niet eens mee halen!

Het gedrag van Van Thijn sinds zijn scheiding van de politiek vertoont dan ook alle trekken van dat van pas-gescheiden mensen. U kent dat toch wel uit uw naaste omgeving: een mixture van verongelijkheid en groothouwerij; dat loopt van "nooit een probleem gehad" en "waarom moest dat nu zo" tot "blij toe dat ik daar af ben" en "reken maar dat ik nu wat leuks ga doen". En iedereen die het wil horen (en vooral wie het helemaal niet wil horen) aan de kop zeuren over de details van de scheiding. Totdat de laatste beleefde luisteraar verveeld het hoofd afwendt. En die twee-en-dertig jaar ervaring, waarmee Van Thijn mij in ieder interview drie keer om de oren slaat, wat is dat nou eigenlijk voor argument? Maakt dat het nu allemaal beter of slechter? Anders gezegd: 32 jaar, dat is toch geen excuus voor alles?

Verworvenheden inleveren om aan on

Over enkele dagen behandelt de Tweede Kamer de begroting Sociale Zaken en Werkgelegenheid. CD/A

Van der Pol, voorzitter van de bedrijfsvereniging Gezamenlijk Uitvoeringsorgaan (GU

Wat is uw reactie op de plannen van het kabinet om de werkgelegenheid "aan de onderkant" te vergroten.

Van Jaarsveld: "In de Sociale Nota 1995 geeft het kabinet aan dat ondanks de afspraak in het regeerakkoord (350.000 banen erbij in deze kabinetsperiode) het werkloosheidscijfer zal blijven schommelen rond het huidige werkloosheidsniveau van 650.000 personen. Zelfs een gunstige economische ontwikkeling heeft op korte termijn niet veel effect op het terugdringen van de werkloosheid. Het is voor de CDA-Basisgroep Sociale Zekerheid niet aanvaardbaar dat 650.000 mensen gedwongen worden om aan de zijlijn van de arbeidsmarkt te blijven staan. Het creëren van extra reguliere banen is het belangrijkste instrument om de werkloosheid terug te dringen. Deeltijdarbeid en banenplannen die "echt betaalde banen" opleveren zullen we blijvend moeten stimuleren. Naar mijn inschatting is het kabinet aan het aftasten of en zo ja waar ruimte zit voor extra banen. Het middenveld - werkgevers en werknemers - zullen bereid moeten zijn verworvenheden in te leveren om zo-doende vooral aan de onderkant van de arbeidsmarkt banen te scheppen. De ruimte tussen de laagste CAO-lonenschalen en het minimumloon kan en moet in de verschillende bedrijfstakken banen kunnen opleveren. Bij tijdelijke (?) verlaging van het minimumloon is het niet uitgesloten dat duurdere arbeidskrachten verdrongen worden door goedkopere. Als het uiteindelijke resultaat is meer mensen aan de slag betekent dit dat de ingeslagen richting goed is. Als echter blijkt dat er niet meer mensen aan de slag komen maar wel het salaris verlaagd is van mensen aan de onderkant van de arbeidsmarkt is dit voor ons vanuit de CDA-optiek geen goede oplossingsrichting."

Is er onderhand niet genoeg bezuinigd op sociale uitkeringen?

"De komende jaren zal er veel bezuinigd moeten worden. De afgelopen maanden hebben ons geleerd dat velen niet bereid zijn een financiële bijdrage te leveren aan de bezuinigingen zoals verwoord in het regeerakkoord. De boodschap was luid en

duidelijk: "niet hier, niet bij ons maar elders". Velen halen de loopplank op. Vastgesteld moet worden dat het begrip solidariteit een begrip is dat zichtbaar aan het eroderen is. Wat hebben de mensen die noodgedwongen aan de rand van de samenleving staan, te verwachten van hen die het redelijkerwijs (extra) goed hebben en onderling niet solidair blijken te zijn? Ministers doen uitspraken zoals: als blijkt dat het niet haalbaar is... Niet duidelijk is hoe bewindslieden dan verder denken te gaan. Het moge duidelijk zijn dat afwenteledrag van de sterken naar de zwakkeren in onze samenleving voor de CDA-basisgroep onaanvaardbaar is. Bestuurders op lokaal niveau dienen zich, meer dan tot nu toe het geval is, te realiseren dat cumulatie van maatregelen die deels op lokaal niveau liggen, de uitkeringsgerechtigden onevenredig treffen. Het slechts verwijzen naar plaatselijke nood/hulpfondsen is het CDA onwaardig. Ingrepen in ons stelsel van sociale zekerheid zijn onontkoombaar als we dit houdbaar wensen te houden voor hen die het nodig hebben. Ook binnen de groep van uitkeringsgerechtigden dienen de sterkste schouders de zwaarste lasten te dragen."

Toekomst werknemersverzekeringen en volksverzekeringen

Hoe ziet u de toekomst van de werknemersverzekeringen?

Fase: "Het kabinet bekijkt in hoeverre verticale privatisering (het afstoten van delen van verzekeringen aan instanties) mogelijk is. Vaststaat dat de Werkloosheidswet niet afgestoten kan worden. Het risico is onverzekerbaar. Anders ligt dit voor de Ziektewet en de arbeidsongeschiktheidsregelingen. Deze risico's zijn ook anders dan via sociale verzekering af te dekken. Het kabinet kiest voor een voorzichtige koers. In plaats van afschaffing van wetgeving kiest het voor een verprivaatrechtelijking bij de Ziektewet. Het Burgerlijk Wetboek legt dan verplichtingen op aan de werkgever bij ziekte van de werknemer. Bij de arbeidsongeschiktheidsregelingen blijft de wet de polisvoorwaarden bepalen en wordt slechts financiële dekking van de risico's buiten de sociale verzekering mogelijk.

De voornaamste hobbel ten aanzien van het ziekterisico wordt of met name kleinere werkgevers (waar overigens het leeuwedeel van de werknemers werken) hun verplichtingen tegen een aanvaardbare premie kunnen verzekeren. Bij de arbeidsongeschiktheidsregelingen is het grootste vraagstuk of bedrijfstakken met lagere risico's niet uit het collectieve systeem stappen. Waardoor het wettelijk systeem (te) duur wordt. Maar de voornaamste zorg is toch, of de verprivaatrechtelijking niet de arbeidsmarkt verstoort. Werkgevers zullen selecteren. Niet een ieder zal meer gelijke toegang hebben noch zich vrij op de arbeidsmarkt kunnen bewegen. De oplossing kan niet worden, dat minder gezonden het dan maar zonder verzekering moeten doen. De vraag rijst of de ILO-Verdragen 24 en 102 verticale privatisering toelaten. Een alternatief wordt dan horizontale privatisering: de wet biedt een basisverzekering, de

Creëren van extra reguliere banen belangrijkste in

Uitdaging aan de arbeidsmarkt banen te scheppen

praktijk aan de vooravond van dit debat met prof. Fase, voorzitter van de Sociale Verzekeringsraad, de heer en heer Nico van Jaarsveld, secretaris van de Basisgroep Sociale Zekerheid van het CDA.

kop wordt aan sociale partners overgelaten. Het aantrekkelijke ervan is, dat een ieder verzekerd is, arbeidsmarkteffecten worden gedempt en het zelf te dragen of te herverzekeren risicodeel beheersbaarder is. Voor zowel verticale als horizontale privatisering is een vereiste, dat sociale partners bij cao tot risicopooling (groepen werkgevers delen de risico's) kunnen komen. Als die cao-bepalingen niet verbindend zouden kunnen worden verklaard, ontstaat het gevaar dat de kwaliteit van risicodekking door concurrentieverhoudingen wordt afgebroken, hetgeen al snel zal leiden tot een hernieuwd beroep op de wetgever. "

En welke ontwikkelingen op het gebied van de volksverzekeringen zijn te voorzien?
"Nog niet zolang geleden was het ideaal, dat iedere werkende in staat zou zijn een pensioen op te bouwen van 70% van het laatstverdiende loon. Zelfs een pensioen-

plicht werd overwogen. Terecht is hiervan afgestapt, omdat dit ideaal in vrij overleg door het bedrijfsleven nagenoeg wordt gewezenlijkt. Bij pensioenarrangementen is de AOW de wettelijke basis. Dit legt een zware verantwoordelijkheid op de overheid ten aanzien van de basisvoorziening. Als die gaat schuiven, zakt het systeem in elkaar. Daarom moet de AOW stabiel blijven en ongeacht andere voorzieningen of inkomensbestanddelen onverkort worden verstrekt. De financiering van de AOW staat door de vergrijzing steeds sterker onder druk. Hoe langer dit structurele vraagstuk vooruit wordt geschoven, hoe krachtiger dat probleem zich zal doen voelen. Het afkoersen op een verdubbeling van de AOW-premies zal tot enorme spanningen leiden. Beter lijkt nu al voor de toekomst te gaan reserveren.

De kinderbijslag (goed voor bijna 7 miljard) is van inkomenssteun tot vaste inkomensvoorslag geworden en is in feite een herverdelingsinstrument tussen leefeenheden met en zonder kinderen. Als ook de kinderbijslag zijn bijdrage aan de terugdringing van de overheidsuitgaven moet leveren, is het een wat verholen weg om het systeem te versoberen en via de omweg van huursubsidie de pijn voor laagbetaalden te verzachten. Beter is de functie van de kinderbijslag ten principale aan de orde te stellen, zeker nu de kinderbijslag zelfs op sociaal minimumniveau nog steeds het karakter van tegemoetkoming in de kosten van levensonderhoud heeft. De vraag is of de kinderbijslag niet zijn oorspronkelijke karakter terug moet krijgen om de schaarse middelen effectiever aan te wenden. Evenzeer als het nut van een AWW tegen het licht wordt gehouden, geldt dit ook voor het karakter van de kinderbijslag."

Uitvoeringsorganisatie

Hoe moet het nu verder met de uitvoeringsorganisatie?

Van der Pol: "De afgelopen jaren is de sector van de sociale zekerheid danig op zijn kop gezet. De ene verandering was nog maar half ingevoerd of de volgende werd al weer aangekondigd. Doordat een duidelijke richting ontbrak, ontstond het gevaar dat de uitvoeringsorganen volledig

in de klem zouden geraken. Begrijpelijk dat door veel uitvoerders met grote belangstelling werd uitgekeken naar de paarse plannen.

Het is onvermijdelijk dat zowel het stelsel van sociale zekerheid als de manier waarop het wordt uitgevoerd grondig worden gemoderniseerd. Dat lukt echter alleen, wanneer er duidelijke plannen zijn, die in een logische volgorde worden uitgevoerd. Daarbij zullen de uitvoerders de noodzakelijke tijd moeten krijgen om veranderingen zorgvuldig door te voeren. Zo niet dan is onvermijdelijk dat de uitvoering nog verder op drift raakt.

In het regeerakkoord worden allerlei plannen aangekondigd. Hopelijk zullen die plannen de komende maanden duidelijker worden. Voorlopig hangt er echter nog de nodige mist. Er is geen onderdeel van de sociale zekerheid te vinden dat geen voorwerp is van enigerlei plan om vorm of inhoud te veranderen. Normaal gesproken kan je pas gaan nadenken over een wenselijke uitvoeringsstructuur wanneer de inhoud van al deze plannen helder zou zijn. De uitvoeringsorganen willen daar echter niet langer op wachten. In de praktijk van de uitvoeringswereld voltrekken zich snelle veranderingen. De uitvoeringskantoren bereiden zich erop voor om in een private omgeving te opereren. Daarbij ontstaan er allerlei allianties tussen de uitvoeringskantoren en private verzekeringsmaatschappijen. Terwijl op de politieke tekentafel nog een ontwerp wordt gemaakt van een andere uitvoeringsorganisatie voltrekt zich in de praktijk feitelijk al een omwenteling. We zien een herhaling van wat zich eerder afspeelde bij de verzekering van de ziektekosten. Terwijl de politieke discussie over het plan-Simons zich voortsleepte, voltrok zich een omwenteling bij de ziekenfondsen en particuliere verzekeraars. Wil de politiek een herhaling voorkomen dan zal er minder tegelijkertijd overhoop gehaald moeten worden. Met minder hooi op de vork kan er sneller geoogst worden."

Dick van Vliet

... om werkloosheid terug te dringen. (foto Mieke Schlaman)

Ideeën commissie-Klaassen vergroten invloed van de leden van het CDA

De structuur van een organisatie beïnvloedt het gedrag van de mensen die er deel van uitmaken. Wie de cultuur binnen de organisatie wil veranderen, moet derhalve ook de structuur ervan aanpakken.

In het rapport van de Commissie-Gardeniers, dat zaterdag 19 november jongstleden door de Partijraad werd besproken, is die samenhang duidelijk vastgesteld.

Een van de kernopdrachten die uit het rapport-Gardeniers voortvloeit is dat de politieke koers meer en herkenbaarder moet worden uitgedragen. Tegelijkertijd echter zegt het rapport veel over de interne organisatie van het CDA.

De bevindingen zijn met name gebaseerd op de gegevens en de analyses van een andere commissie, onder voorzitterschap van het dagelijks-bestuurslid Klaassen, die al in september 1993 met haar werkzaamheden was begonnen, maar welk rapport pas na dat van de commissie-Gardeniers werd gepubliceerd.

Deze analyse, die gebaseerd is op een breed ledenonderzoek, kan als volgt worden samengevat:

- het CDA voldoet niet meer aan het verwachtingspatroon van zijn leden;
- het CDA moet een duidelijker en samenhangender - evangelisch geïnspireerde - visie laten horen;
- CDA-politici voldoen niet aan de wensen van hun leden en - gegeven de verkiezingsuitslag - ook niet aan die van de kiezers;
- de partij-organisatie staat te ver van de minder actieve leden af.

De commissie-Gardeniers heeft deze analyse overgenomen en gebruikt als vertrekpunt voor haar conclusie dat een cultuuromslag nodig is. Doordat dit niet verder werd uitgewerkt, kreeg de commissie-Klaassen als extra taak te bezien hoe die gewenste cultuurverandering kon worden gestimuleerd.

Strategisch gezien zijn volgens de commissie-Klaassen het afdelingsniveau en het landelijk niveau bepalend voor het uiteindelijk succes van het CDA. De plaatselijke afdeling is de bouwsteen van de partij, zij is en blijft het enige niveau waarop alle leden direct aanspreekbaar zijn. Ledenzorg en ledenwerving moeten daar plaatsvinden. Voldoende actieve leden die zich in-

zetten voor het CDA zijn hiervoor doorslaggevend.

Voor het gemotiveerd en actief houden van de leden zijn (landelijke) politici nodig die geloofwaardig overkomen en wier standpunten herkenbaar zijn voor de achterban. Voor de commissie-Klaassen lag dan ook de vraag op tafel op welke wijze de binding tussen CDA-politici en de basis echt kon worden versterkt. De ervaring met de partijpolitieke actie 'Politiek dicht bij mensen' wees uit dat een cultuurverandering niet zonder meer tot stand komt. Het rapport 'Politiek dicht bij mensen' analyseert treffend het politiek functioneren van het CDA binnen een bredere context van afnemende politieke betrokkenheid. Het laat het daar niet bij en doet een aantal praktische handreikingen, die later zijn uitgewerkt in praktische voorstellen.

'Politiek dicht bij mensen' had beoogd effect niet

In de kring van actieve leden is het credo 'Politiek dicht bij mensen' een begrip geworden. De bewustwording is dus geslaagd, maar het effect op de partij-organisatie is minimaal. Nog steeds zijn zeer vele afdelingen, zoals Harry van Waveren in CD/Actueel van 12 november jl. opmerkt, inderdaad vastgeroest. Ook blijft het leidental gestaag dalen, met een gelijkmatig tempo in zowel 'goede als slechte tijden'. Dat laatste is een illustratie van het feit dat de 'ledenmarkt' en de 'kiezersmarkt' niet zo onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn als sommigen menen te kunnen afleiden uit het rapport-Gardeniers. Ook heeft 'Politiek dicht bij mensen' niet geleid tot nieuwe discussievormen, sprankelende vrouwennetwerken en tijdige(r) reacties op de veranderingen in de relatie van het CDA met het middenveld.

De door 'Politiek dicht bij mensen' beoogde cultuurverandering ter versterking van het politiek functioneren heeft niet

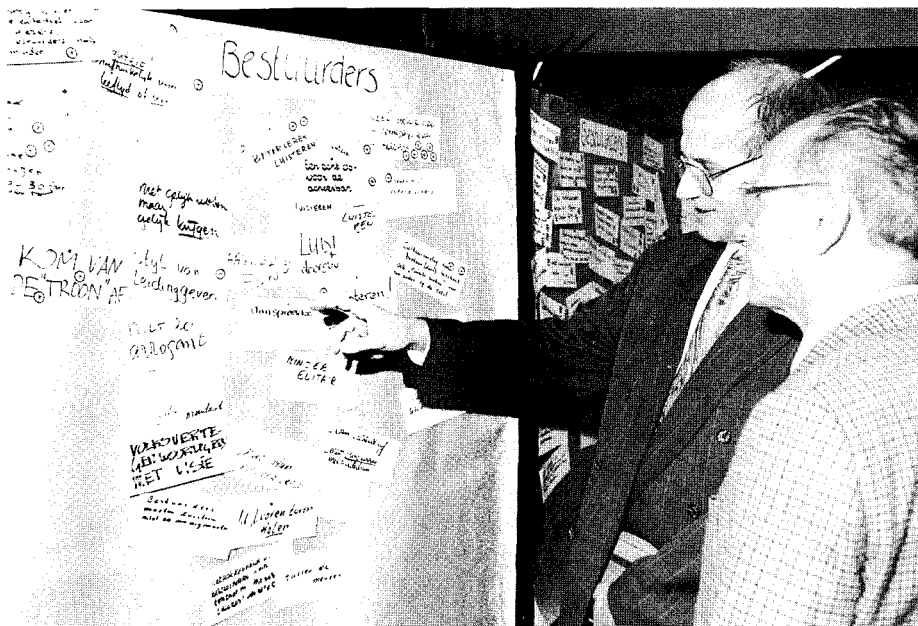
plaatsgevonden. Eén reden hiervoor is in elk geval dat de implementatie via de bestaande structuur verliep. Daarbij was het evident dat de Kamerkringen en het partijbestuur zich steeds meer ontwikkelden tot politieke fora. De zorg voor de partij-organisatie en het verenigingswerk waren ondergeschikt. De gelieerde verenigingen, zoals Vrouwenberaad, CDJA en Bestuurdersvereniging, ontwikkelden zich daarnaast tot entiteiten die bij het functioneren onder de vlag van het CDA steeds meer uitgingen van het doelgroepenbelang. Mede verantwoordelijkheid en integrale betrokkenheid kregen binnen de heersende cultuur weinig ruimte.

Noodzakelijke structuurveranderingen

In het licht van deze analyse heeft binnen de commissie-Klaassen de afweging plaatsgevonden op welke wijze de partijcultuur kan worden verbeterd. Het leidend beginsel daarbij was dat de structuur het gedrag beïnvloedt. Verschillende mensen in dezelfde structuur hebben de neiging kwalitatief dezelfde resultaten te realiseren. Slechts weinigen is het gegeven om zich boven de structuur te verheffen. (Wanneer er problemen zijn of de resultaten beneden verwachting blijven, is het gemakkelijk om iemand of iets te vinden om de 'schuld' te geven.) Veelal, concludeert de commissie-Klaassen in lijn met de commissie-Gardeniers, veroorzaakt een systeem primair zijn eigen crises. Deze zijn niet het gevolg van externe krachten of individuele fouten.

Op grond van het bovenstaande is de commissie-Klaassen tot de conclusie gekomen dat een aantal structuurveranderingen noodzakelijk is:

- Afdelingen moeten worden gestimuleerd en ondersteund bij hun activiteiten. Afdelingen hebben te veel het gevoel dat de kamerkring en 'Den Haag' ver van hen afstaan. Directe begeleiding van afdelingen

Op de Partijraad werd een nieuwe discussievorm geïntroduceerd.

(foto Elzabet Veenendaal)

is daarom noodzakelijk. De (eerste) ervaringen met verenigingsconsulenten ondersteunen dit.

- Op provinciaal/kamerkringniveau dient een zo goed mogelijke afstemming plaats te vinden tussen het CDA (de moeder) en de gelieerde verenigingen (de dochters). Strategisch gezien is het provinciaal niveau voor het extern functioneren van het CDA niet strikt noodzakelijk. Om echter ook binnen het geheel van het CDA bindingen te creëren, is om organisatie-redenen een 'intermediair' niveau nodig. Van hieruit moeten afdelingen worden gesteund, netwerken van onder meer vrouwen en bestuurders worden gestimuleerd en moeten regionale activiteiten van bijvoorbeeld Kamerleden worden opgezet. Daarnaast moeten de kamerkringen als zuivere trechter gaan fungeren voor signalen van de basis binnen de deels getrapte partijdemocratie. Luisterbereidheid van de partijleiding is één, het goed doorgeven van relevante signalen door kamerkringen in bijvoorbeeld een partijbestuur is het noodzakelijke complement hiervan.

- Op landelijk niveau moet het bestuur weer kunnen besturen en dient de partijraad weer koersbepalend bezig te zijn. Het driekringenmodel is in deze niet meer maar ook niet minder dan het visualiseren van de eigen verantwoordelijkheden van de diverse niveaus en organen.

- CDA-politici en -bestuurders moeten actief worden betrokken bij de partij en er dienen directe banden te ontstaan tussen leden en CDA-politici. Het voorstel van directe verkiezingen voor de kandidatenlijst van Tweede Kamer en Europarlement is daarbij niet meer dan het invullen van een in de statuten reeds verankerde gedachte. Echter door de ontwikkeling van kiesvereniging tot politieke partij zijn nieuwe vormen nodig om de leden hier zo veel mogelijk echt bij te betrekken.

Nog veel overtuigingswerk nodig

De huidige structuren werken, zoals de commissie-Gardeniers opmerkt, verstikkend. Wil de partij dus echt handelen in de geest van het rapport van de commissie-Gardeniers, dan zal men een open discussie over structuur en werkwijze moeten durven voeren. Of het leerproces al zo ver is gevorderd, is de vraag. Het tegendeel lijkt het geval. De eerste reacties zijn wisselend. Een bloemlezing van reacties duidt er op dat er nog veel overtuigingswerk zal moeten worden gedaan:

- De Bestuurdersvereniging lijkt het een miskenning te vinden dat haar bestuurders allereerst als 'actieve CDA-leden' zouden moeten worden gezien.
- De voorzitter van het Vrouwenberaad legt in een toespraak de nadruk op de oppositierol van haar vereniging. Zij haakt hierbij aan bij het in het rapport-Gardeniers gebruikte begrip 'constructieve tegenkrachten' op een manier die zeer beslist niet de bedoeling is geweest.
- De gekozenen lijken het niet het juiste moment voor een structuurverandering te vinden. Opmerkingen van een aantal van hen in de Volkskrant van 19 november maken dat duidelijk. Een echte argumentatie ontbreekt. Men vindt dat er slechts over inhoud moet worden gesproken. Het kan toch niet doorslaggevend zijn, dat CDA-fractieleden geen heil zien in directe verkiezing voor de vaststelling van hun kandidatenlijst. Verantwoording afleggen aan leden en kiezers en je lot in hun handen leggen, mag voor een gekozenen geen probleem zijn.

En tenslotte het Platform-artikel van Harry van Waveren in CD/Actueel van 12 november. Hij lijkt stevige woorden te gebruiken om vernieuwing op voorhand te blokkeren. Ik hoop niet dat dit de bedoeling is en de toonzetting van de verdere discussie wordt. Het rapport-Klaassen is

geen blauwdruk, maar een aanzet tot versterking van het CDA. De commissie beëindigt haar rapport met de oproep aan eenieder een open dialoog te voeren en daarbij steeds het besef te laten prevaleren van dat ene doel dat ons bindt, namelijk het voortbestaan van een vitale christen-democratische beweging.

Open discussie noodzakelijk

Deze toonzetting en intentie werden zichtbaar tijdens de Partijraad op 19 november. Een discussie op basis van argumenten en niet op basis van het denken in posities, macht en demagogie, zou een eerste serieuze indicatie kunnen zijn voor een echt herstel binnen het CDA. Ook in dat licht kan deze laatste Partijraad een keerpunt zijn.

Veel van de huidige kritiek op het rapport is nog gebaseerd op de reflex om de weg van de minste weerstand te kiezen. We vinden het prettig om vertrouwde oplossingen voor onze problemen te vinden. Als het echt zo eenvoudig was, zou het CDA echter niet in zo'n diepe crisis terecht zijn gekomen. We zullen er niet onderuit kunnen om als CDA het fundament, dus zowel onze politieke koers als ons intern organisatorisch functioneren, indringend te bespreken. Nieuwe wegen mogen daarbij niet worden uitgesloten. Anders zou de 'periode Lubbers' wel eens echt een opleving kunnen zijn geweest van de christendemocratie.

Wat de koers betreft, zullen nieuwe antwoorden moeten worden gevonden op de vraagstukken van deze tijd. Het Program van Uitgangspunten is hiervoor bepalend. Dat wil niet zeggen dat dit program een soort 'catechismus' is, met vaststaande vragen en antwoorden. Het proces van veranderingen in de samenleving vraagt voortdurend om nieuwe antwoorden. Het is de C die het CDA onderscheidende kracht geeft op het politieke toneel. Het is de wijze waarop we hier qua inhoud en vorm mee omgaan, die bepaalt of het CDA zijn positie electoraal kan vasthouden en hopelijk weer versterken.

Veranderingen zullen nog sterker dan tot nu toe regel worden. Van twee walletjes eten, te weten oude patronen handhaven én werken aan een nieuwe cultuur, gaat niet. Het afgelopen jaar heeft aangetoond dat het CDA zonnig keuzes niet ontloopt. Naast luisterbereidheid zal ook de keuzebereidheid zeer bepalend zijn voor herstel. Alhoewel een kleine stap eenvoudiger is dan een grote, kan niemand in twee stappen over een diepe sloot springen. Het rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' is vanuit dit besef ontstaan en beoogt een aanzet te geven voor hernieuwde vitaliteit van de christendemocratie door het accentueren van de verbondenheid tussen alle personen en organisaties die daartoe behoren.

Sam van Oostrom

betrokken bij de opstelling van het rapport 'Herkenbaar en slagvaardig' ●

Werk!, werk! en werk?

In 1994 kon 25% van de schoolverlaters geen baan vinden. In 1994 waren meer dan 237.000 mensen langer dan 1 jaar werkloos, met daaronder veel HBO'ers en academici. Dit stemt tot nadenken. Ik ben zeker niet pessimistisch over de kansen van de hoger opgeleiden voor de arbeidsmarkt, maar de politiek dient zich wel te realiseren dat de groep werkloze hoger opgeleiden groter wordt.

Waar gaat het nu om? Uit de regeringsverklaring blijkt dat het gaat om werk, werk en werk. Inzet van het kabinet-Kok is, evenals bij drie kabinetten-Lubbers, het creëren van banen. Bij nadere beschouwing blijkt dat het vooral gaat om het creëren van banen voor lager opgeleiden. De overheid en bedrijven handelen tweeslachtig. Aan de ene kant streven ze ernaar flexibele, beweeglijke en open organisaties te zijn en aan de andere kant nemen ze weinig jong personeel aan. Organisaties zijn vaak pas echt beweeglijk, als er ook nieuwe beweeglijke mensen zijn. In de praktijk blijkt het ook zo te werken. Desalniettemin vergrijzen en ontgroenen ze. Hoe zou hier nu verbetering in kunnen komen? Zou een overheidsorganisatie of een bedrijf wellicht niet een minimumaantal afgestudeerden per jaar in dienst kunnen nemen? Zou de overheid prikkels kunnen geven aan bedrijven als die een minimumaantal afgestudeerden in dienst nemen; bijvoorbeeld het krijgen van voorrang bij het verlenen van offertes? De jonge afgestudeerden lijken een kwetsbare groep te vormen. Zij komen er moeilijk tussen. Wat de universiteit en de hoge-

scholen betreft, zou er geen strengere selectie aan de poort moeten komen, met waarborgen voor de toegankelijkheid? Zou het aantal praktijk-modulen binnen het hoger onderwijs niet moeten worden verruimd? Zou het aantal zogenaamde 'ontplooi-studies' niet moeten worden teruggedrongen of in studielengte kunnen worden verkort? Het spreekt verder voor zich dat de baanzoekende een actieve 'zoekhouding' aanneemt.

Het CDA, de andere oppositiepartijen en de regeringspartijen zouden meer aandacht kunnen schenken aan deze zorgelijke ontwikkeling. Het is toch zonde dat 'dure' hooggeschoolden niet op de juiste plek komen. Wat mij betreft: de juiste man op de juiste plaats!

Timon van Zessen ●

Jongeren 'koud noch warm van paars'

Voor Hans van Mierlo is bij het aantreden van het 'paarse' kabinet een jongensdroom uitgekomen. Het lijkt echter meer een nachtmerrie te worden: maatregelen worden uitgesteld, ingeslikt of afgeschoven naar commissies. De kiezers zijn teleurgesteld en bijna symbolisch schalt dagelijks het liedje 'Dromen zijn bedrog' door miljoenen Nederlandse huizen en bedrijven. Vooral jonge kiezers maar ook ouderen die hun hoop op de AOV en de Unie 55+ hadden gesteld, zien hun hoop vervloegen. Om geloofwaardige en eerlijke poli-

tiek te bedrijven heb je goed getrainde politici nodig. Dat betekent dat je al jong moet beginnen met kader en vorming. Het CDJA investeert dan ook met zeer beperkte middelen in jongeren die later door kunnen stromen naar het CDA. In de vorm van basis- en kadercursussen wordt jongeren geleerd hoe het christen-democratisch gedachtengoed op een eigentijdse wijze helder kan worden uitgedragen. Inhoud, uitstraling, betrokkenheid en helderheid dienen in dit mediatijdperk samen te gaan. Jongeren zijn zich hiervan bewust. Het uitdragen van een politieke boodschap is een uitdaging die naast natuurtalent wel degelijk te leren is.

Nieuw talent is nodig om het CDA nieuw elan te geven en meer uitstraling naar jongeren. Stemde in 1989 nog 34% van de jongeren tussen 18 en 24 jaar op het CDA; in 1994 was dat nog maar 16%. Het CDA zit nu in de oppositie met veelal kamerleden die niet zijn gewend aan deze rol en aan het feit dat het CDA zijn 'machtspositie' kwijt is. Dit is wennen. Flexibiliteit is nodig. Deze eigenschap hebben jongeren veelal. Met het oog hierop is het dan ook hoopvol dat op de laatste basiscursus van het CDJA in Bunnik een recordaantal van 45 nieuwe leden aanwezig was die ondanks de nieuwe politieke situatie in Nederland bewust hebben gekozen voor de christen-democratie.

Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst. Investeren in jongeren is dan ook investeren in die toekomst. Het CDA is zich daar nog steeds te weinig van bewust. De middelen die het CDJA ontvangt zijn beperkt, maar de output en het bereik van de activiteiten in vergelijking met de financiële middelen van het CDA-partij-apparaat overtreffen ieders verwachting. Nu gaat het er niet om een klaagzang te houden over de financiële positie van het CDJA, maar het is wel juist deze feiten eens in gedachten te houden. Het CDJA en zijn vormingscommissie vormen een essentieel onderdeel van de CDA-partijmachine die na zeventig jaar op de diesel te hebben gelopen nu een injectiemotor nodig heeft om in de nabije toekomst weer verantwoordelijkheid te kunnen dragen.

Jongeren willen deze verantwoordelijkheid mede helpen dragen. Immers van de dromen van paars worden Nederlandse jongeren koud noch warm. Het CDJA voegt daarom na het rapport van de commissie Gardeniers de daad bij het woord. De jongerenorganisatie groeit en ziet met vertrouwen de toekomst tegemoet en rekent erop bij de volgende verkiezingen goed opgeleide kandidaten op verkiesbare plaatsen terug te zien. Dan zullen jonge nieuwe kiezers zich weer herkennen in het CDA. Daarom moet er nu worden geïnvesteerd in het CDJA, dat betekent immers een warme toekomst voor het CDA.

Arend Smit ●

Horzel

'Goedemiddag, en welkom op Schiphol! De luchthaven naar Europa en met vijf landingsbanen het paradijs voor iedere toerist. Kan ik u helpen?'

'Ook goeiendag, u werkt bij de marechaussee? Kunt u mij uitleggen waar ik naartoe moet om verblijf aan te vragen? Ik ben Somaliër en politiek vluchteling, ik word met de dood bedreigd.'

'Hoho. Wacht u eens even, u stapt net uit het vliegtuig uit München. U bent in Duitsland geweest, en dat is een veilig derde land. Dan komt u hier niet binnen, meneertje! U bent een gemene parasiet. Eerst bij de burens proberen binnen te komen en als dat niet lukt, gewoon hier in de rij voor de tweede poging! Maar wij hebben u wel door. U wordt binnen 24 uur het land uitgezet.'

'Ik heb in Duitsland asiel aangevraagd, maar de procedure is onzorgvuldig verlopen. Mijn paspoort is verdwenen en door taalproblemen...'

'Onmogelijk. In Duitsland worden geen fouten gemaakt. En in Nederland al helemaal niet. Uw aanvraag wordt niet in behandeling genomen. Wegwezen!'

Lieve mevrouw Schmitz, gaat u alstublieft door met de verandering van het wetsvoorstel veilige derde landen. Asielzoekers geen mogelijkheid tot beroep geven is in strijd met de geest van het Verdrag van Genève. En een asielzoeker terugsturen naar zijn land van herkomst, omdat er in het voorgaande 'veilige derde land' een fout gemaakt is (dat kan!), kan grote gevolgen hebben. Dat kan even onherroepelijk zijn als de doodstraf.

Barbara Mounier ●

40.000 banenplan en experimenten

Deze weken zijn de problemen van de werkloosheid, vooral de langdurige, diverse malen onderwerp van overleg met minister Melkert van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Nieuw is het 40.000-banenplan waarvoor volgend jaar 200 miljoen is gereserveerd, oplopend tot 1,6 miljard in 1988. Nieuw zijn ook experimenten op lokaal niveau voor werken met behoud van uitkering of projecten waarbij uitkeringsgelden worden ingezet voor het creëren van nieuwe werkgelegenheid. De CDA-fractie oordeelt niet positief over het 40.000-banenplan. Het kabinet wringt zich in bochten om te doen of het regulier werk is. Naar onze mening is dat niet zo. Immers: gewone banen kennen geen rijksvoorschriften over het karakter van de baan (het moet eenvoudig werk zijn, waarvoor geen of weinig vooropleiding nodig is) of degene die de baan gaat bezetten (langer dan 1 jaar een uitkering hebben en werkloos werkzoekend zijn), waarbij ook de beloning aan regels is gebonden. Het lijkt ons teveel op een nieuw soort banenpool. De CDA-fractie ziet liever dat dit geld wordt ingezet voor echt regulier werk. Bijvoorbeeld door een deel van het bedrag te gebruiken om in de monumentenzorg te besteden. Dat is arbeidsintensief werk en kan via het gebruik van de gerestaureerde monumenten ook weer nieuw werk opleveren. Ongeveer de helft van het aantal banen moet in de zorgsector worden geschapen. Binnen de normale kaders van CAO moeten eenvoudige functies worden ingericht, zoals assistentfuncties in de verzorgende huishoudelijke of civiel-technische sfeer. Waarom dan niet het geld ter beschikking stellen aan die sectoren die dit soort werk creëren, in plaats van bepaalde plaatsen via aparte procedures subsidiëren. Wij hebben er verder grote moeite mee dat het kabinet 70% van deze banen naar de vier grote steden wil brengen, waar 30% van de langdurig werklozen woont. Dat is scheef. Extra werk voor langdurig werklozen betekent dat allen de kans moeten krijgen, ook werklozen buiten de vier grote steden. In de nota van minister Melkert komen alleen werklozen in aanmerking die een jaar een uitkering hebben. Veel herintredende vrouwen raken dan buiten beeld, omdat maar 30% van de vrouwen een jaar een uitkering heeft gehad. Gemeenten kunnen in incidentele gevallen van deze regel afwijken. Wij pleiten voor het vaststellen van een landelijk percentage banen voor herintredende vrouwen. Positief oordeelt de fractie over de experimenten. Bij de herziening van de Algemene Bijstandswet krijgen gemeenten de ruimte voor experimenten rond werk met behoud van uitkering. Die zijn bedoeld voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Opdat men in staat wordt gesteld om maatschappelijk zinvolle werk-

zaamheden te verrichten of om de arbeidsmarkt kansen te vergroten. Wij zijn hier blij mee, want het geeft alle gemeenten de mogelijkheid initiatieven te nemen. Ook komen er een aantal projecten, in elk geval in de vier grote steden maar ook daarbuiten, waarbij uitkeringsgelden mogen worden ingezet om nieuwe werkgelegenheid te creëren. Zoeken dus naar vormen van een betere activerende werking van de bijstand. Deze experimenten moeten aan twee uitgangspunten voldoen: ze moeten innoverend zijn, dus nieuwe wegen bewandelen, en naar verwachting effectief zijn, dus bruikbare resultaten leveren voor nieuw beleid in het kader van het activeren van mensen. Hopelijk zullen deze initiatieven bijdragen om perspectief, uitzicht te bieden aan mensen die nu al lang aan de kant staan.

Nancy Dankers
CDA-Tweede Kamerlid

'Van Nairobi naar Peking'

In juli 1985 werd in Nairobi de derde VN-Wereldvrouwenconferentie georganiseerd. Het slotdocument, 'Forward Looking Strategies', bevatte bijna 400 aanbevelingen voor emancipatiebeleid tot het jaar 2000. Vlak vóór de Wereldvrouwenconferentie werd in Nederland het Beleidsplan Emancipatiebeleid opgesteld. Ter voorbereiding van de Vierde Wereldvrouwenconferentie in Peking volgend jaar heeft de VN-commissie, die de conferentie organiseert, gevraagd om per land een rapportage te maken met een evaluatie van het beleid vanaf 1985. In Nederland verzorgde de Directie Coördinatie Emancipatiebeleid van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid deze rapportage. De rapportage, getiteld 'Van Nairobi naar Peking', geeft weer welke maatregelen in Nederland zijn getroffen ter uitvoering van de 'Forward Looking Strategies'. Wat betreft de ontwikkelingen vanaf 1985 in Nederland gaat het rapport in op acht aandachtsgebieden: besluitvorming, bestuurlijke vormgeving van het emancipatiebeleid, internationaal en nationaal recht met betrekking tot vrouwen, armoede, vrouwen in het bedrijfsleven, geweld tegen vrouwen, vrouwelijke vluchtelingen en onderwijs, arbeid en gezondheid. De centrale beleidsdoelstelling van het kabinet in 1985 was het verzekeren van gelijke rechten van vrouwen en mannen, het bereiken van structurele veranderingen waardoor sekseverschil niet langer een van de pijlers van de maatschappelijke organisatie vormt en het doorbreken van de beeldvorming in termen van mannelijkheid en vrouwelijkheid. Door middel van wetgeving, positieve actie, subsidie, onderzoek en voorlichting probeert de overheid deze beleidsdoelstelling te realiseren. De overheid erkent dat zij voor het bereiken van de

Enkele deelnemers aan de Wereldvrouwenconferentie in Nairobi. (foto ANP)

doelstellingen afhankelijk is van anderen. Politieke partijen, besturen van maatschappelijke organisaties en adviesorganen hebben hun eigen verantwoordelijkheid voor het bereiken van een gelijke machtsverdeling tussen mannen en vrouwen. Het aantal vrouwen in volksvertegenwoordigende lichamen is de afgelopen tien jaar langzaam gestegen. In de Tweede Kamer is het percentage vrouwen gestegen van 16,7% in 1984 tot 30% in 1994, in de gemeenteraden van 15,6% tot 22%. In adviesorganen en besturen van maatschappelijke organisaties is het ook toegenomen, maar dit percentage blijft erg laag. In externe, bij de wet ingestelde adviesorganen was in 1975 5% van de leden vrouw, in 1992 was dit 13,4%. De - toch nog - geringe deelname van het aantal vrouwen aan de besluitvorming heeft volgens de opstellers van het rapport vooral te maken met een aantal belemmerende factoren die moeilijk beïnvloedbaar zijn. Zij noemen bijvoorbeeld de werving- en selectieprocessen en methoden die politieke en maatschappelijke organisaties hanteren. Daarnaast wijzen zij ook op de ongelijke verdeling van zorgtaken tussen mannen en vrouwen die ervoor zorgt dat vrouwen minder tijd overhouden voor (arbeids-)activiteiten buiten werk en gezin. Het rapport 'Van Nairobi naar Peking' bevat veel gegevens over de acht bovengenoemde aandachtsgebieden. Daarnaast worden ook steeds andere bronnen genoemd waarin informatie over de positie van vrouwen in de maatschappij wordt gegeven. Het rapport is daarom bijzonder nuttig voor iedereen die regelmatig informatie nodig heeft op dit gebied.

Chantal Hoge

Het rapport is te bestellen via Infolio BV, telefoon: 070-3819900

Borssele

De CDA-fractie blijft van oordeel dat de aanpassing aan de veiligheidseisen en dus bedrijfsverlenging van de kerncentrale Borssele tot 2007 verantwoord zijn. Het kabinet wordt ongeloofwaardig wanneer het Electriciteitsplan wordt herroepen en de vergunningverlening ongedaan wordt gemaakt, zei CDA'er Lansink deze week in het Kamerdebat over Borssele. Het voorstel van D66 om de kerncentrale te sluiten in 2004 met verantwoorde aanpassingen voor een lager bedrag, is volgens Lansink een onbegaanbare weg. D66, de partij van de beweerde bestuurlijke duidelijkheid, heeft het debat over Borssele laten ontaarden in een bestuurlijke chaos. Het al door de minister toegezegde overleg met de Samenwerkende Electriciteitsproducenten (SEP) was voor D66 niet voldoende. Deze partij diende een motie in die enerzijds volstrekt overbodig is en anderzijds voorbij gaat aan de heldere argumenten van de minister en een belangrijk deel van de Kamer, aldus Lansink. De motie van D66 werd met grote meerderheid verworpen. De motie van GroenLinks, die geen modernisering wil en gelet op de toelichting directe sluiting, leverde bij stemming een chaotisch beeld op: 73 voor en 73 tegen. Een unieke situatie in de Kamer die zich er derhalve opnieuw over moest uitspreken. Het beeld in de Kamer werd des te ingewikkelder doordat twee fracties, D66 en RPF, in afwijking stemden van hun eerdere standpunten. Zij stemden voor de motie van Groen Links. De RPF heeft aangekondigd bij de nieuwe stemming tegen de motie te zullen stemmen.

Ad Lansink over deze hele gang van zaken: "Een politieke en bestuurlijke puinhoop, vooral door D66". Over de positie van de RPF: "Dubbelzinnig."

Bij het ter perse gaan van het blad was de uitslag van de tweede stemming over de motie van GroenLinks nog niet bekend.

Bezuinigingen hoger onderwijs

Wim van de Camp heeft namens de CDA-fractie bij de behandeling van de Onderwijsbegroting de geloofwaardigheid van de partijen die deel uitmaken van het kabinet en van onderwijsminister Ritzen aan de orde gesteld. Het oppositievoeren ging de jonge CDA'er goed af. "Oppositievoeren vraagt om alertheid in het debat. Ik vond het een inspirerende bezigheid", zegt hij.

Van de Camp verweet de regeringspartijen kiezersbedrog. Kijk naar de verkiezingsprogramma's van VVD, D66 en PvdA, zegt hij. "De VVD wilde 1 miljard bezuinigen op de studiefinanciering, D66 200 miljoen op het hoger onderwijs en in het verkiezingsprogramma van de PvdA stond

Wim van de Camp: bezuiniging van 500 miljoen op hoger onderwijs is van de zotte. (foto ANP)

er niets over bezuinigen op onderwijs. Nu ze in het kabinet zitten, zetten ze hun handtekening onder 1 miljard bezuinigen op de studiefinanciering en 500 miljoen op het hoger onderwijs. Dat noem ik kiezersbedrog."

De positie van Ritzen vindt Van de Camp er niet sterker op geworden. "De ene keer zegt'ie dat hij dergelijke forse bezuinigingen niet voor zijn rekening kan nemen en dan opeens toch maar weer wel. Ritzen heeft in het Kamerdebat aangeboden opnieuw te gaan praten met de onderwijsorganisaties. Dat lijkt een lichtpuntje, maar ik wil het niet overschatten temeer daar er inmiddels het advies van de technische werkgroep ligt, waardoor de onduidelijkheid over te bezuinigen bedragen nog groter wordt. Die bezuiniging van 500 miljoen is van de zotte vooral als je bedenkt dat van dat bedrag 350 miljoen nodig is aan uitkeringsgeld vanwege de ontslagen die er vallen. Daar koopt toch niemand iets voor. De werkloosheid neemt toe en de kwaliteit van het hoger onderwijs wordt aangetast".

Van de Camp laat er geen onduidelijkheid over bestaan: ook het CDA-programma rept over bezuinigingen op onderwijs: 700 miljoen. "Wij wilden die bezuiniging vooral vinden in de studiefinanciering maar wel op zo'n manier dat ook kinderen van minder draagkrachtige ouders kunnen blijven studeren. Wij wijzen de prestatiebeurs die gebaseerd is op uitsluitend lenen, af. Wij willen dat met de tempobeurs, ingesteld onder het vorig kabinet, wordt doorgegaan. Hierbij krijgt iemand een beurs en als de studie niet lukt dan wordt deze omgezet in een lening die afgelost moet worden. We moeten niet telkens met een geheel nieuw systeem van studiefinanciering aankomen."

Dit kabinet wil de bezuiniging op de stu-

diefinanciering halen door het invoeren van een prestatiebeurs, gecombineerd met een leensysteem. Van de Camp plaatst daar vraagtekens bij. "Dit komt hard aan bij de minder draagkrachtigen. Als de studie niet goed verloopt kun je met een schuld blijven zitten die oploopt tot f 80.000,-. Zelfs als de studie goed verloopt en de kwijtscheldingsregeling wordt toegepast blijft er toch f 20.000,- over wat je moet zien af te betalen. Gevoegd bij het feit dat de zekerheid van een baan er helaas niet is, zal dit voor veel kinderen en hun ouders te riskant zijn. De keuze van dan maar niet verder leren is niet goed voor onze economie. Wij hebben behoefte aan goed opgeleide mensen".

Het basis- en voortgezet-onderwijs blijven bij de bezuinigingen buiten schot. Dat betekent echter niet dat Van de Camp daarover geen zorg heeft. "Het kabinet wekt de indruk dat er geen verschil is tussen openbaar- en bijzonder onderwijs. Ik vrees dat dit kabinet streeft naar een eenheidsworst terwijl het CDA nu juist hecht aan een veelkleurigheid in het onderwijs, waarbij de relatie ouders-schoolbestuur zeer belangrijk is. En dan heb ik het niet alleen over protestants of katholiek maar bijvoorbeeld ook over Jenaplanscholen en antroposofisch onderwijs. Scholen moeten zich kunnen onderscheiden."

Parlementaire enquête naar opsporingsmethoden

Er was een redelijke brede stroom in de Kamer die met ons meende dat er op grond van het materiaal waarover de Kamer en de regering nu al beschikken met wetgeving begonnen kon worden. Helaas hebben coalitie-afspraken die partijen

afgehouden van steun aan ons voorstel om snel met wetgeving te komen over opsporingsmethoden." Dit zegt het CDA-kamerlid Marian Soutendijk terugkijkend op het debat of er al dan niet een parlementaire enquête naar de opsporingsmethoden van politie en justitie moet komen.

De CDA-fractie onderkent de voordelen van een parlementaire enquête (verschijningsplicht, onder ede getuigen kunnen horen) maar vraagt zich af of na het gedegeven voorwerk dat de werkgroep Van Traa deed nader onderzoek nog wel nodig was. Een enquête vergt gauw een jaar en zal het werk dat al in gang is gezet bij de wetgeving nodeloos vertragen. Verder geeft het criminelenveld nog meer inzicht in hoe de criminaliteit wordt bestreden.

Volgens Soutendijk denken velen in de Kamer dat als alle 77 vragen van de commissie-Van Traa zijn beantwoord wij werkelijk alles weten over de criminaliteit. Zij noemt dat een illusie.

Soutendijk stelt dat er snel een heldere en werkbare wettelijk normering moet komen voor eenieder die met opsporingsmethoden te maken heeft, inclusief voldoende toezicht op de naleving daarvan. "Er gebeurt in de praktijk van alles. De politiepraktijk tast in het duister over wat al dan niet geoorloofd is aan opsporingsmethoden. Met wetgeving hadden wij licht in die duisternis kunnen brengen."

Soutendijk wil kwijt dat haar fractie niet tegen een enquête was om te bedekken wat er in het verleden mogelijk mis is gegaan. "We hebben niets te verbergen. De enquête is trouwens bedoeld voor de toekomstige totstandkoming van wetgeving en niet om zondebokken uit het verleden aan te wijzen."

De Kamer stemde uiteindelijk in met de parlementaire enquête naar de opsporingsmethoden.

Defensiebegroting

Hans Hillen heeft namens de CDA-fractie in het debat over de begroting Defensie grote zorg uitgesproken over uitvoering van de Prioriteitennota (reorganisatie krijgsmacht). Door de bezuinigingen komt het aanzien van de krijgsmacht in het geding. De goede mensen lopen weg en de Nederlandse ambities voor bondgenootschappelijke taken en vredestaken lopen gevaar, stelt Hillen. Het toenemend beroep dat op de krijgsmacht wordt gedaan staat niet in verhouding tot de toegekende middelen.

Het is Hillen opgevallen dat de PvdA eigenlijk alleen maar wil bezuinigen op Defensie en dat D66 buitengewoon zwak opereerde in het debat. "We moeten bij dit kabinet ernstig vrezzen voor de belangen van defensie". Hij noemt Voorhoeve een goede minister die in principe steun heeft van de krijgsmacht. Maar hij kan de kar niet in zijn eentje trekken en met zo weinig steun in eigen kamp zal hij in grote proble-

men kunnen komen, denkt Hillen. Volgens het regeerakkoord moet er op Defensie in deze kabinetsperiode 914 miljoen extra worden bezuinigd. Voorhoeve heeft de Kamer in de novemberbrief laten weten dat naar zijn mening dit bedrag nog niet volledig ingevuld kan worden. Gewacht moet worden op de uitkomst van de discussie over de herijking van het buitenslands beleid. De minister kondigde in die brief ook aan dat bovenop de al aangekondigde inkrimping met 4500 banen er nog eens 4000 banen bij defensie moeten verdwijnen. Deze inkrimping gaat vooral ten koste van de centrale staven in Den Haag. Hillen vroeg zich af hoe het verlies van al die banen zich verhoudt tot de doelstelling van het kabinet: werk,werk,werk. "Elders worden met veel overheidsgeld banen gecreëerd en hier worden met veel overheidsgeld banen vernietigd."

De CDA-fractie vindt verder afschaffing van de dienstplicht op 1 januari 1997 vroeg genoeg. Hillen ziet niets in een vervroeging. "De krijgsmacht heeft al zoveel reorganisaties te verwerken dat dit beter geleidelijk aan kan worden afgewerkt".

Begroting Verkeer en Waterstaat

In het regeerakkoord staan een aantal teleurstellende zaken die niet sporen met het beleid ingezet door Lubbers III en die slecht zijn voor de werkgelegenheid, mobiliteit en investeringsklimaat voor internationale bedrijven. Belangrijke CDA-kritiek betreft de verlaging van het investeringsvolume en dreigende vertraging van de aanleg van grote projecten zoals Betuwelijn, HSL en uitbreiding Schiphol.

CDA'er Reitsma zei bij de begrotingsbehandeling van Verkeer en Waterstaat dat de VVD voor de verkiezingen toch ook van mening was dat er meer geïnvesteerd moest worden in de infrastructuur. Van minister Jorritsma verwacht het CDA een duidelijke aanpak van de problematiek op het gebied van verkeer en vervoer, inzet om de investeringen te verhogen en consistentie van beleid. Het CDA wil de minister beoordelen op wat voor de verkiezingen werd gezegd door haar partij. Reitsma vindt dat het kabinet een greep in de kas doet om de begroting rond te krijgen. Het kabinet verbijlt de gelden die uitgetrokken waren voor investeringen. De minister beweert dat zij het investeringsgeld niet weg kan zetten omdat allerlei plannen nog niet in de uitvoeringsfase zijn beland. Reitsma is van mening dat de minister met die bewering een alibi denkt te hebben om 250 miljoen weg te halen. Hij toonde aan dat er wel degelijk genoeg plannen op de plank liggen die in 1995 al uitgevoerd kunnen worden. Reitsma vindt dat de minister goed moet bedenken dat uitvoering van de plannen die er liggen bij

provincies en gemeenten ook banen oplevert.

Het CDA vindt het terecht dat het spitsvignet naar de achtergrond verdwijnt.

Laten we onze energie steken in het rekeningrijden in Europees verband zodat we rond de eeuwwisseling een verantwoord, betaalbaar, controleerbaar systeem hebben, zei Reitsma. Het bevreesde Reitsma dat het kabinet de opbrengst van het Eurovignet voor het goederenvervoer al heeft ingeboekt terwijl het wetsvoorstel betreffende het vignet nog niet eens bij de Kamer ligt. Het CDA vindt een lastenverzwaring dankzij het vignet van 1600 tot 2700 gulden per jaar voor de wegvervoerders niet verantwoord en dringt derhalve bij het kabinet aan om met compensatievoorstellen te komen.

In het debat vroeg de fractie nadrukkelijk aandacht voor de grote projecten als HSL, Betuwelijn, Schiphol en Zuiderzeelijn. Reitsma is verheugd dat de minister heeft toegezegd dat de besluitvorming over Schiphol niet zal lijden onder een hernieuwde discussie over nachtnormen. De CDA-fractie is teleurgesteld over de opstelling van de minister met betrekking tot de Zuiderzeespoorlijn. "De vorige minister heeft toezeggingen gedaan en daar heeft het Noorden het beleid op afgestemd. Deze minister heeft de lijn weer onzeker gemaakt. De CDA-fractie wil conform het verkiezingsprogramma dat die lijn er komt", zei Reitsma.

De CDA'er vroeg de minister tenslotte aandacht voor de wateroverlast in Noord-Holland en Limburg. De minister zegde Reitsma toe met concrete voorstellen te komen zodra de commissie-Boertien met haar rapport komt. Deze commissie is ingesteld om aanbevelingen te doen zodat overstromingen zoals vorig jaar zich niet meer voordoen.

Veilige derde landen

De CDA-fractie is teleurgesteld over de door het kabinet voorgestelde wijziging op het wetsvoorstel Veilige Derde Landen. Het oorspronkelijke wetsvoorstel beoogde asielzoekers die via een veilig land ons land binnenkomen uit te sluiten van beroep op de asielprocedure. Het wijzigingsvoorstel stelt de asielaanvraagprocedure weer wel open voor deze asielzoekers.

Het wijzigingsvoorstel ondergraaft wat de CDA-fractie en het voormalige CDA-PvdA-kabinet beoogden, namelijk het beperken van een verdere toename van de instroom van onterechte asielzoekers. Willen we ruimhartig opvang kunnen blijven bieden aan echte politieke vluchtelingen dan zijn maatregelen als in het oorspronkelijke wetsvoorstel nodig.

Marianne Fennema

Over rustdag houden gesproken

Nu de discussie over de zondagsheiliging in verband met de Nopenstelling van winkels gaande is, is het wellicht goed daarop een ruimere blik te werpen. We leven in een multi-culturele samenleving. Deze discussie over de zondag zou ook kunnen leiden tot meer respect voor rustdagen van zowel Joden, Christenen als Moslims, dan tot nu toe het geval is. Het Jodendom houdt zich aan het Sabbatsgebod. Na de scheppingsdaad in zes dagen rustte God de zevende dag. Alzo doen de Joden op zaterdag.

De Christenen rusten de 'achtste' dag. Deze dag koos men in de derde eeuw na Christus in verband met het geloof in de opstanding op de eerste dag van de week. De Islam houdt rust op vrijdag.

Naar aanleiding hiervan zou er in onze samenleving gedacht kunnen worden aan niet meer dan vier dagen 'verplicht' werken, gevolgd door de drie religieuze rustdagen. De mensen, die niet verbonden leven met een van deze godsdiensten, kunnen zelf kiezen welke rustdag het beste past bij hun leefpatroon. De zondag kan blijven gelden als de meest algemene rustdag. Iedereen beschikt dan over genoeg vrije tijd om overdag te kunnen winkelen en op zondag is er dan een zeer beperkte openstelling.

De voordelen zijn:

1. werk delen krijgt een grotere kans, dat levert derhalve een bijdrage tot vermindering van de werkloosheid;
2. het buitenshuis werken van man en vrouw met kinderen wordt hierdoor vergemakkelijkt.

Tel uit je winst!

Alle perikelen rond arbeid zijn hiermee uiteraard niet opgelost, maar wellicht ontstaat er door de vierdaagse werkweek een wat milder klimaat in onze samenleving: minder haast, minder gejaagdheid en meer tijd voor elkaar. Discussie geopend?

J. van Beuzekom-van Veen

Den Haag

Zoekt U een

secretaris

een penningmeester, een voorzitter
of gewoon een bestuurslid?

Stichting
Bestuurs
Register

Werving en selectie van bestuurders
van Non-Profit organisaties

Oudedijk 31a, Postbus 4324, 3006 AH Rotterdam
Telefoon 010/4524791, Telefax 010/4525171

Deze advertentie is mogelijk gemaakt door de SNS-bank

De CDA-Tweede Kamerfractie telt 34 leden die in hun dagelijkse werkzaamheden worden ondersteund door fractiemedewerkers. Deze zijn organisatorisch ondergebracht in het fractiebureau met een algemeen secretariaat, een afdeling Voorlichting en een aantal beleidsmedewerkers. Aan het hoofd van het fractiebureau staat de ambtelijk secretaris.

In verband met het vertrek van de huidige functionaris is de vacature ontstaan van

HOOFD VOORLICHTING (M/V)

Plaats in de organisatie:

Het hoofd Voorlichting is belast met de dagelijkse leiding van de afdeling Voorlichting.

De werkzaamheden, welke gedeeltelijk plaatsvinden direct ten behoeve van de fractievoorzitter, worden verricht onder verantwoordelijkheid van de ambtelijk secretaris.

Funcctie-informatie:

- het optreden als woordvoerder namens de fractie en de fractievoorzitter bij externe contacten met een politiek-publicitair karakter;
- het geven van politieke voorlichting over het fractiebeleid aan het CDA als partij, met name aan de partijvoorlichter;
- het adviseren van de campagneleider over de opzet en de uitvoering van verkiezingscampagnes;
- het leiding geven aan de afdeling Voorlichting, inclusief het voeren van beoordelings- en functioneringsgesprekken met de medewerkers;
- het ondersteunen in politiek-publicitaire aangelegenheden van het CDA en van geestverwante functionarissen en instellingen, indien daaraan bij hen behoefte bestaat.

Funcctie-eisen:

- een opleiding op minimaal HBO-niveau in combinatie met ruime praktijkervaring op het terrein van journalistiek, voorlichting en public relations;
- aantoonbare kennis van en gevoel voor politieke en bestuurlijke verhoudingen;
- duidelijke verwantschap met het CDA, minimaal aantoonbaar door middel van het lidmaatschap van de partij;
- uitstekende contactuele eigenschappen, zowel mondeling als schriftelijk;
- vaardigheid met geautomatiseerde tekstverwerking, bij voorkeur WP;
- bereidheid tot het verrichten van onregelmatige diensten.

Salariëring:

De fractie volgt zo veel mogelijk de salarisontwikkeling bij de Rijksoverheid. Inschaling vindt plaats in de aanloopschaal: schaal 10 (maximaal fl. 6.126,00 bruto per maand). Indien wordt voldaan aan alle functiecriteria is schaal 11 (maximaal fl. 7.208,00 bruto per maand) beschikbaar. Deze bedragen zijn exclusief 8% vakantiegeld en exclusief een eindejaarsuitkering in de vorm van een dertiende maand.

Sollicitaties gaarne vóór **3 december a.s** richten aan de medewerker personeelszaken van de CDA-Tweede Kamerfractie, mevrouw B.J.A. Leferink, Postbus 20018, 2500 EA DEN HAAG.

Nadere inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij de waarnemend ambtelijk secretaris, mevrouw drs. E.J.D. Sikking-Heintzberger, tel. 070 - 3182504.

(foto Hans Hordijk)

Adem scheppen

Door al het wapengekletter rond de Winkelsluitingswet is in de media een opleving in de discussie over de zondagsrust te constateren. De eerste stormen lijken alweer wat geluwd en het is nog meer de vraag of het hele debat achteraf niet meer zal blijken te zijn dan een storm in een glas water. Als politieke beweging krijgt het CDA natuurlijk wel een unieke kans. Een thema als zondagsrust is een uitgelezen gelegenheid om onze in de Bijbel gewortelde uitgangspunten en overtuiging over het voetlicht te brengen. Zelfs zeer 'oude' thema's blijken nog steeds niet aan actualiteit te hebben ingeboet. Is er nog zo'n onderwerp te bedenken, welke een zo herkenbare illustratie is voor het waardevolle van de zorg voor schepping en mens en samenleving. Er is een tijd van werken en een tijd van rust. Als politieke beweging mogen we bijna dankbaar zijn, dat aan het begin van een voor ons onwennige oppositieperiode een dergelijk thema aan de orde wordt gesteld. Een thema, dat zich zo bij uitstek leent om ons te onderscheiden van de 'paarse' partijen. Het biedt ons de kans om helder te maken, dat het CDA op bepaalde punten vanwege de C een wezenlijk andere benadering kiest. Het biedt ons tevens de mogelijkheid helderheid te brengen in alle dagelijkse verwarring die even de overhand leek te krijgen in onze gelederen. Een duidelijk gemarkeerd vertrekpunt in een nieuwe periode, waarin bezinning op onze christelijke waarden en normen voor de komende tijd noodzakelijk is. Het klinkt wellicht allemaal wat pompeus, maar door deze gewichtigheid heenprikkend bedoel ik het serieus. Het vraagstuk van de waarde van de zondagsrust, of liever de geboden toepassing daarvan ook in onze jachtige tijd houd mij zeer bezig. Daar is een politieke en een persoonlijke reden voor aan te geven. Eerst de politieke.

Als CDA-wethouder van Economische Zaken in Zutphen, een kleine stad met een groots winkelpotentieel, is mijn visie op de Winkelsluitingswet van belang voor veel ondernemers. Het winkelapparaat ontleent haar omvang voor een groot deel aan funshoppers, die hun geld los in de portemonnee hebben zitten. De consument wil graag worden verleid tot kopen en de ondernemer wil graag verleiden. Hoe meer momenten om te verleiden hoe beter. En wat is er mooier dan de consument op zondag te verleiden. Het valt mij op dat veel mensen zich op zondag kennelijk vervelen en dat dat als argument voor afschaffing van de zondag als rustdag wordt genoemd. Verruiming van de Winkelsluitingswet schijnt ook goed te zijn voor de economie en dus goed voor de

werkgelegenheid. Wie tegen de verruiming is, is dus tegen de bevordering van de werkgelegenheid.

Er is gelukkig meer onder de zon. Wat is voor ons CDA-ers nu de diepere betekenis van de vierde leefregel als onderdeel van de tien geboden? Waar daar komt in deze kwestie toch onze argumentatie vandaan. Of om een ander Bijbelgedeelte aan te halen: "Want in zes dagen heeft de Here de hemel en aarde gemaakt. En op de zevende dag heeft hij gerust en adem geschept."

Zo is het maar net. Er is een tijd om te maken en een tijd om adem te scheppen. En als de Here dat al nodig had, dan zal de mens, Zijn scepseel, zeker niet zonder kunnen. Adem scheppen is de meest noodzakelijke levensbehoefte en je krijgt het nog gratis ook. Soms moet je even de tijd nemen om dat te kunnen inzien.

In de Bijbel herkennen we dit ritme ten aanzien van de werkweek, maar het wordt ook geschetst voor de jaren van ons leven.

Het zevende jaar is een sabbatsjaar. De persoonlijke reden om nog eens na te denken over de zondagsrust en het sabbatsjaar is gelegen in het beëindigen van mijn bestuurlijke werk in het CDA; zowel in Gelderland als vice-voorzitter van de provinciale afdeling als in het partijbestuur. Ik realiseer mij maar al te goed dat ook bij dit werk het 'ademscheppen' zijn functie heeft. Gewoon een sabbatsjaar inbouwen in het ritme.

In dit verband vraag ik me af hoe wij eigenlijk aan termijnen van 2 x 4 jaar komen. Is 2 x 3 jaar niet passender? Kan de commissie van Leendert Klaassen daar niet eens een studie naar verrichten? In ieder geval mogen wij zo af en toe adem scheppen opdat het ons allen wel ga.

Marleen de Pater-Van der Meer
wethouder in Zutphen

Gemeenten moeten meer doen om mensen met bijstandsuitkering aan de slag te krijgen

De Bijstandswet moet minder fraudegevoelig worden. De Tweede Kamer heeft onlangs de nieuwe Algemene Bijstandswet aangenomen. De behandeling hiervan in de Eerste Kamer vindt begin 1995 plaats. Essentieel onderdeel van de wet is mensen met een bijstandsuitkering weer aan het werk te krijgen. Gemeenten hebben hierbij een belangrijke verantwoordelijkheid. CD/Actueel sprak met CDA-Tweede Kamerlid Doelman-Pel en VNG-directeur Kerckhaert.

De Bijstand is de afgelopen jaren veel in het nieuws geweest. Grote bijstandsfraudes kwamen aan het licht in Groningen, Rotterdam en Dordrecht. In het verlengde van het rapport van de commissie-Van der Zwan kwam naar voren dat minstens een op de vier mensen met bijstand fraudeert. Hiermee zou een bedrag gemoeid zijn van een tot anderhalf miljard gulden per jaar. Een commissie uit de Tweede Kamer onder leiding van mevrouw Ali Doelman-Pel (CDA) had als opdracht voorstellen te doen voor een beter uitvoerbare en minder fraudegevoelige Bijstandswet. Veel van de aanbevelingen van deze commissie werden overgenomen door het vorig kabinet in het wetsvoorstel voor een nieuwe Bijstandswet. De Tweede Kamer heeft het wetsvoorstel kortgeleden aangenomen. Essentieel onderdeel van de nieuwe wet is mensen met een bijstandsuitkering -dit zijn er meer dan 500.000 en het aantal is groeiend- weer aan de slag zien te krijgen of zoals dat dan heet "via maatwerk de uitstroom bevorderen". Gemeenten hebben

hierbij een belangrijke verantwoordelijkheid. Samenwerking met Arbeidsbureaus is een absolute noodzaak wil die uitstroom op gang kunnen komen.

Doelman-Pel

Mevrouw Doelman-Pel vindt het wetsvoorstel zoals het door de Tweede Kamer is aangenomen een goede stap. "We zijn er in geslaagd een goed evenwicht te vinden tussen aan de ene kant het bieden van rechtsbescherming en aan de andere kant het leveren van maatwerk. Daarnaast wordt bevorderd dat mensen weer mee kunnen gaan doen aan de maatschappij. In de discussie over het maatwerk is er voor de echt alleenstaanden, alleenwonenden de rechtsbescherming gecreëerd van een gegarandeerde toeslag van 20% op de 50%-norm. We moeten goed beseffen dat de Bijstand de allerlaatste inkomensbescherming is. Daarom moeten we er voor zorgen, dat de toegangspoort zo goed mogelijk wordt bewaakt en daar voorziet de nieuwe wet in. Alleen mensen die echt niet in hun eigen onderhoud kunnen voorzien

horen recht op een uitkering te krijgen. Het is niet de bedoeling dat mensen zich telkens anders presenteren. De ene keer als alleenstaande als dat voordelig is en de andere keer als samenwonend als dat beter uitkomt. Samenwonenden die zich als alleenstaand wisten te presenteren konden vrij gemakkelijk tweemaal 70% opstrijken. Dit zijn zaken die het draagvlak in de samenleving voor de Bijstandswet zeer nadelig beïnvloeden."

Mevrouw Doelman vindt het goed dat er in de wet een evaluatiemoment is opgenomen. "Dit geeft de mogelijkheid de wet eventueel aan te passen aan ontwikkelingen in de maatschappij."

Verder heeft zij met het experimenteerartikel ingestemd omdat moet worden erkend dat de werkloosheid erg hoog is en veel mensen in een isolement verkeren. "Dit moet je zien te doorbreken. Je moet dan onorthodoxe maatregelen durven nemen en durven te experimenteren. Als mensen werkervaring opdoen zullen hun kansen op een baan kunnen toenemen."

Over het bevorderen van de uitstroom zegt zij: "Het was altijd al de bedoeling dat gemeenten mensen zouden helpen uit de bijstand te komen. Daar is tot dusverre te weinig aan gedaan. De nieuwe wet legt dat gemeenten nog eens nadrukkelijk op. Er moeten overeenkomsten worden gesloten tussen arbeidsvoorziening, sociale diensten en bijstandsgerechtigden. In de arbeidsvoorziening zijn ook vertegenwoordigers van gemeenten opgenomen. De gemeenten kunnen derhalve zelf invloed uitoefenen op aanwending van de gelden voor juist de moeilijk bemiddelbaren."

Mevrouw Doelman onderschrijft de arbeidsplicht ook voor mensen met jonge kinderen. "Vrouwen moeten worden gestimuleerd deel te blijven nemen aan de arbeidsmarkt. Natuurlijk kunnen er omstandigheden zijn dat zij hiervan worden

De nieuwe Algemene Bijstandswet kent drie vastgelegde basisnormen voor mensen van 21 jaar en ouder. Alleenstaanden ontvangen 50% van het netto-minimumloon voor alleenstaanden, alleenstaande ouders 70%, echtparen en samenwonenden 100% (2x50%). Gemeenten kunnen mensen met hogere kosten van levensonderhoud een toeslag tot maximaal 20% van het netto minimumloon toekennen. Alleenstaanden (inclusief alleenstaande ouders) hebben in de meeste gevallen hogere kosten van bestaan en komen voor zo'n toeslag in aanmerking.

Voorts zal er een arbeidsverplichting gelden voor vrijwel iedereen in de Bijstand. Alleen (alleenstaande) ouders die een kind beneden de 5 jaar hebben zijn van die plicht vrijgesteld.

Minister Melkert heeft zeer kort voor de behandeling van het wetsvoorstel daar nog het zogenoemde experimenteerartikel aan toegevoegd. Gemeenten krijgen daarmee de vrijheid om experimenten op te zetten, waardoor mensen met behoud van hun bijstandsuitkering aan het werk kunnen bijvoorbeeld via werkgelegenheidsplannen maar ook via vrijwilligerswerk.

Mensen moeten zelf aannemelijk maken dat zij alleenstaand zijn.

(foto Mieke Schlaman)

vrijgesteld. Dat geldt ook voor oudere vrouwen die nooit hebben gewerkt.”

Kerckhaert

Directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), **drs. F.A.M. Kerckhaert**, vindt dat de nieuwe Bijstandswet een goede stap voorwaarts betekent maar de wet had wat hem betreft nog wel wat verder mogen gaan. “Wij hadden als gemeenten nog iets meer bevoegdheden willen hebben wat betreft het bepalen van het recht op een toeslag bij alleenstaanden of alleenstaande ouders. De rijks-overheid vond dit echter een te vergaande bevoegdheid voor gemeenten en heeft zelf willen definiëren wie de toeslag van 20% moet krijgen. Dit betekent dat wij meer dan de helft van alle alleenstaanden in de Bijstand -zo'n 300.000 mensen- als het ware op de automatische piloot de toeslag moeten geven. Dit is toch jammer als je in de beschouwing meeneemt dat het Rijk en de gemeenten 380 miljoen moeten zien te besparen op het bijstandsbudget. Mensen zullen toch weer de neiging hebben zich als alleenstaande te presenteren. Wat de bewijslast betreft is de gemeente er wel op vooruitgegaan. Mensen moeten zelf aannemelijk maken dat zij alleenstaand zijn.”

Kerckhaert vreest wel dat als het op rechtszaken aankomt, gemeenten van de rechter weinig speelruimte zullen krijgen. Een en ander klemt des te meer daar steeds meer bijstandsgerechtigden met kinderen het volgens Kerckhaert, financieel heel moeilijk hebben. “Voor het kabinet stond de uitkeringshoogte niet ter discussie. Er was geen ruimte om aan de uitkeringshoogte van deze mensen iets te doen. Alleen via de bijzondere Bijstand kan in individuele gevallen iets worden gedaan zoals vergoeding van vervangingsinvesteringen (ijskast), vergoeding van medische kosten of

van kinderopvang. Ik heb hier grote zorg om, omdat er een sluipende afwenteling plaatsvindt van Rijk naar gemeenten. In de zorg worden bijvoorbeeld steeds meer eigen bijdragen geveerd.

Het beroep op de bijzondere Bijstand zal steeds verder toenemen en het budget dat daarvoor beschikbaar is komt onder druk te staan.”

Hij vindt het goed dat gemeenten bij alleenstaanden die met anderen een woning delen (woningdelers) straks wel kunnen toetsen of een toeslag tussen de 0 en 20% op zijn plaats is en hoe hoog die dan moet zijn. “Degene die die toeslag wil hebben op de norm van 50% moet in zo'n geval aannemelijk maken dat hij of zij geen enkel voordeel heeft van de bewoning met meerdere mensen.”

De beoogde uitstroom vindt Kerckhaert wel een moeilijk punt. “Zo'n 150.000 mensen extra uit het bestand moeten worden geactiveerd. Daar moeten gesprekken mee worden gevoerd en een overeenkomst worden gesloten voor een individueel traject. De afspraken die worden gemaakt zijn verplichtend. We zullen dit samen met Arbeidsvoorziening moeten doen. Die legt een beetje het hoofd in de schoot wat betreft de bemiddeling van zeer langdurig werklozen terwijl wij als gemeentelijke sociale diensten nu juist met die groep komen aanzetten. Ik heb daar grote zorgen over. Bovendien blijkt dat de Arbeidsvoorziening zich niet wil vastleggen op aantallen of bedragen om mensen uit de Bijstand te bemiddelen. Voeg hierbij de asielgerechtigden en de verscherpte eisen in andere sociale zekerheidswetten, dan zal duidelijk zijn dat ik zorgen heb over het beroep op de Bijstand.

Bij de arbeidsverplichting heeft de gemeente wel de beleidsvrijheid gekregen te bepalen welke groepen prioriteit hebben. Je kunt je voorstellen dat oudere vrouwen

die nooit hebben gewerkt daartoe niet behoren.”

Hoewel Kerckhaert dus zorgen heeft over ontwikkelingen die de gewenste uitstroom negatief beïnvloeden ziet hij ook lichtpunten. “Het kabinet creëert 40.000 extra banen voor deze doelgroep en geeft ruimte voor experimenten met uitkeringsgelden en werken met behoud van uitkering. Dit zal wat perspectief kunnen bieden. Voorts komt de evaluatie van de Arbeidsvoorziening er aan. Op dit terrein gaat 1,7 miljard om. Als je constateert dat de arbeidsvoorzieningsinstrumenten maar moeilijk op de echt moeilijk te bemiddelen mensen worden ingezet zou er wellicht kunnen worden bepaald dat meer van deze gelden voor die mensen moeten worden aangewend. En dan is er natuurlijk de nieuwe Bijstandswet zelf. De afspraken die worden gemaakt met uitkeringsgerechtigden zullen niet vrijblijvend zijn. Als iemand zich niet aan de afspraken houdt over scholing of over welk werk gaat worden gedaan, zal dat gevolgen voor de uitkering hebben.” Onder die bindende afspraken kan ook een afspraak over het doen van vrijwilligerswerk vallen. Vrijwilligerswerk zonder meer verplicht stellen keurt de VNG-directeur net als de Tweede Kamer af.

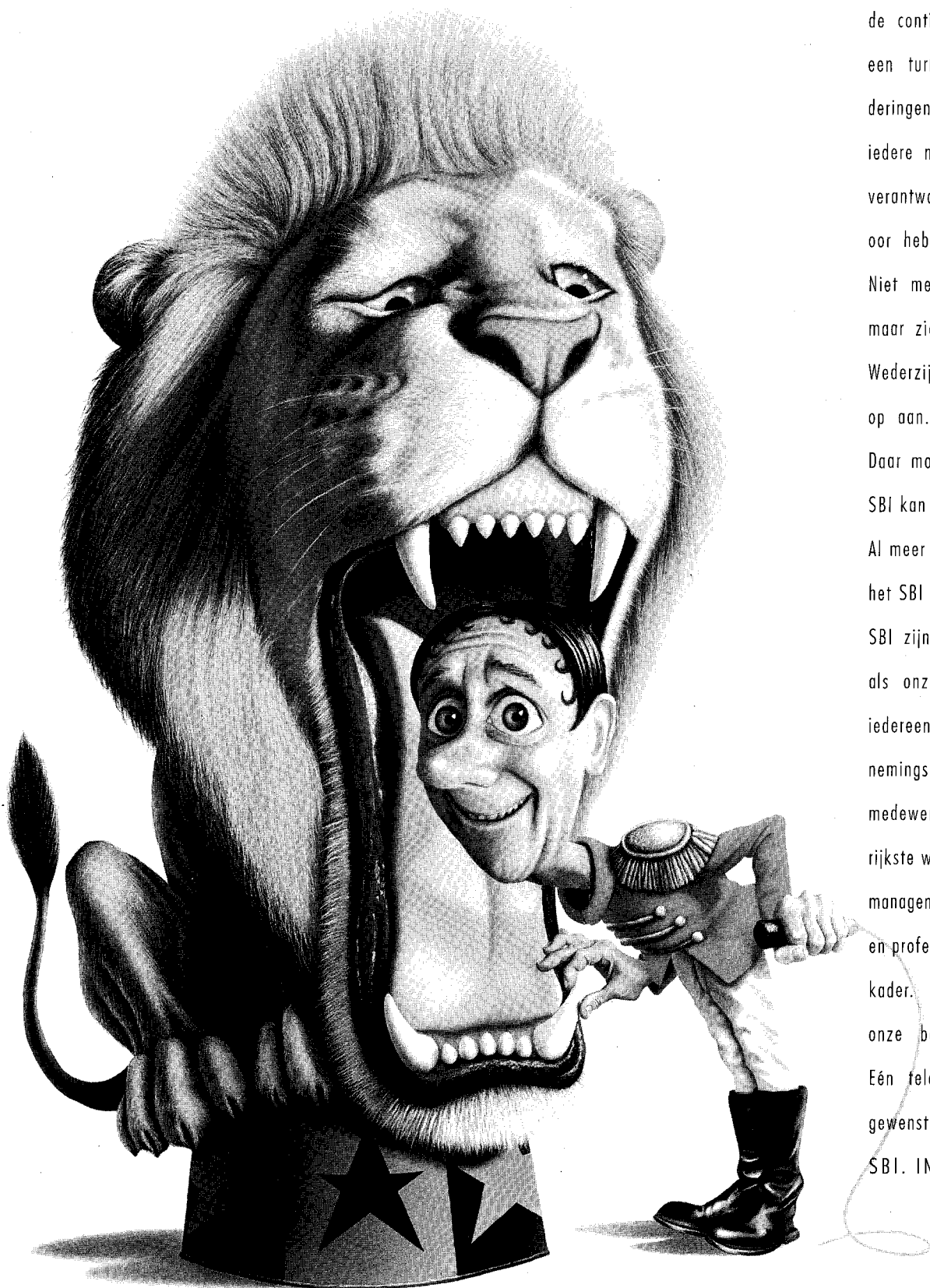
Zal de uitvoering werkelijk verbeteren? Zullen schokkende verhalen tot het verleden behoren?

Kerckhaert: “Bij de fraudebestrijding wordt goede vooruitgang geboekt. Door de koppeling van bestanden met bijvoorbeeld de belastingdienst komt de zogenoemde witte fraude -het ten onrechte werken met een uitkering- aan het licht. Iemand die zich als alleenstaande presenteert blijkt bijvoorbeeld bij de Individuele Huursubsidie zich juist weer niet als alleenstaand te presenteren. Die zaken komen nu aan het licht. Voorts komen er in de vier grote steden multi-disciplinaire fraudeteams waarin zijn vertegenwoordigd het Openbaar Ministerie (OM), de belastingdienst, Arbeidsbureaus, bedrijfsverenigingen, politie en sociale dienst. Verder zullen we het als gemeenten nu ook moeten gaan bewijzen. We hebben van het kabinet 1995 als voorbereidingsjaar op de nieuwe wet gekregen. We moeten daarin alles op alles zetten. De maatschappij verwacht wat van ons en dat is terecht.”

In de Eerste Kamer zal mevrouw **Van Gijzen** het wetsvoorstel behandelen. Zij verdiept zich thans in het dossier dat haar nog maar kort geleden heeft bereikt. De Eerste Kamer let bij de beoordeling altijd al scherp op begrippen van rechtszekerheid en rechtsgelijkheid. Mevrouw van Gijzen wil wel kwijt dat juist bij de Bijstandswet, het vangnet voor mensen die nergens anders op terug kunnen vallen, daar nog zorgvuldiger op gelet moet worden.

Marianne Fennema

EEN VERTROUWENSRELATIE VRAAGT ENIGE TRAINING.

Binnen steeds meer bedrijven maakt h
denken vanuit tegengestelde belang
plaats voor een integrale benaderi
Er is immers een gezamenlijk belan
de continuïteit van de organisatie
een turbulente omgeving. Om ver
deringen het hoofd te bieden mo
iedere medewerker, van hoog tot la
verantwoordelijkheid dragen. Oog e
oor hebben voor elkaars standpunte
Niet meteen met 'de zweep dreige
maar zich kwetsbaar durven opstelle
Wederzijds vertrouwen, daar komt h
op aan. Dat groeit niet in één da
Daar moet je gericht aan werken. H
SBI kan dit stimuleren en ondersteune
Al meer dan 30 jaar traint en advisee
het SBI op maat. De trainingen van h
SBI zijn sterk praktijkgericht. En, n
als onze adviezen, beschikbaar vo
iedereen binnen het bedrijf. Van ond
nemingsraad tot managementteam, va
medewerker tot directeur. Onze belan
rijkste werkgebieden: medezeggensch
management- en organisatie-ontwikkelin
en professionalisering van (vrijwilliger
kader. Wilt u meer weten ov
onze benadering en deskundigheid
Eén telefoontje en we sturen u o
gewenste informatie: 03430-1454
SBI. INVESTEREN IN TEAMGEES

CDA ACTUEEL

DOCUMENTATIECENTRUM
Nederlandse Politieke Partijen
Oude Boteringestraat 52
9712 CL GRONINGEN
Tel. 050 - 636830

MOETEN DE VN-MILITAIREN IN BOSNIE BLIJVEN?

HEERMA OVER PAARS EN OPPOSITIEVOEREN

VRIJHEID

verhaal van een weerbarstig protestant

Geen echte biografie, maar een mengeling van persoonlijke herinneringen, historische beschouwingen en politieke analyses van Jan Nico Scholten.

... door het hele boek heen, herken ik de anti-revolutionair in Scholten.

Willem Aantjes

Hoofdstukken over de parlementaire activiteiten zijn bijzonder waardevol.

Maarten Schakel

Een leuk boek voor iedereen, die de sfeer van de ARP en het CDA wil proeven en geïnteresseerd is in het persoonlijk verslag van een politicus.

Binnenlands Bestuur

Boek van de maand DECEMBER
voor de lezers van CD/Actueel
nu van f 25,- voor f 15,-

*prijs excl. porto-kosten

Verkrijgbaar bij de boekhandel of rechtstreeks bij
theologische uitgeverij NARRATIO,
Postbus 1006, 4200 CA Gorinchem. tel.: 01830-28188

Zoekt U een

voorzitter

een penningmeester, een secretaris
of gewoon een bestuurslid?

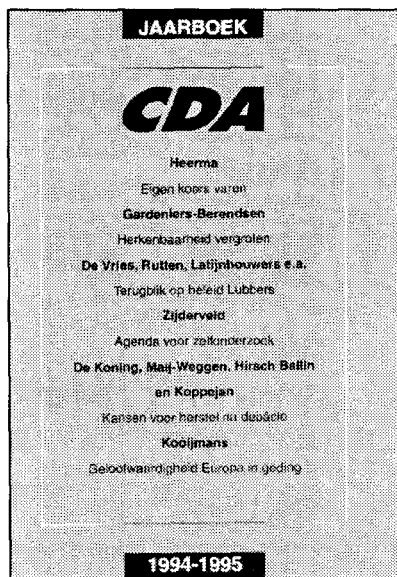
Stichting Bestuurs Register

Werving en selectie van bestuurders
van Non-Profit organisaties

Oudedijk 31a, Postbus 4324, 3006 AH Rotterdam
Telefoon 010/4524791, Telefax 010/4525171

Deze advertentie is mogelijk gemaakt door de SNS-bank

Actueel, opiniërend, verrassend

CDA-Jaarboek 1994-1995

Mr. drs. L. Jongsma, E.J. Mathies,
drs. M.C.B. Meijer, drs. R.A. Meines-Westra,
mr. B.M.J. Pauw (red.)

204 pagina's, paperback

ISBN 90 12 08158 0 f 25,00

1994 was voor het CDA een enerverend jaar. De verkiezingsnederlagen en de totstandkoming van een paars kabinet luiden voor de christen-democratie een uitdagende nieuwe fase in.

In het *CDA-Jaarboek 1994-1995* wordt op belangrijke terreinen door beleidsbepalende christen-democraten aangegeven waar het CDA accenten moet leggen, na het tijdperk-Lubbers.

In een 'ontmoeting tussen generaties' bespreken oud-minister De Koning, Europees delegatieleider Maij-Weggen, oud-CDJA-voorzitter Koppejan en oud-minister Hirsch Ballin wat in de era-Lubbers is bereikt en hoe het nu verder moet met het CDA.

Onmisbaar voor iedereen die de ontwikkelingen binnen de christen-democratie op de voet wil volgen.

Nu in de boekhandel

Of rechtstreeks via Sdu Servicecentrum Uitgeverijen,
tel. (070) 378 98 80, fax 378 97 83
(prijs is dan incl. BTW, excl. verzendkosten)

Sdu Uitgeverij Koninginnegracht

Sdu

Colofon

Redactie:

H. Schipper (wnd. hoofdredacteur),
D. Aanen, H. Akkerman,
M. de Boer, J. Kerkstra, E. Smid,
D. van Vliet en H. van der Vlies

Vaste medewerkers:

K. Beerhuizen, O. van Boetzelaer,
Th. Brinkel, T. Brouwers,
R. van Ditzhuizen, G. Hagelstein,
S. Hartkamp, F. de Klerk,
M. Korten, E. Mathies, B. Pauw,
J. van Schagen en W. Sluis

Eindredactie en redactie-secretariaat

M. Meijer, H. Veringa-Loomans

Adviserende leden:

M. van der Poel, M. Fennema,
R. Meines-Westra en C. Bremmer

Opmaak:

M. van Schaik,
A. Vleeschouwer-Van Wissen

Druk:

Sdu Grafische Projecten

Abonnementenprijs:

f 52,50 per jaar,
f 38,- voor CDJA-leden
Abonnementen kunnen schriftelijk
tot uiterlijk 1 december van het
lopende abonnementsjaar worden
opgezegd, bij voorkeur met
opgave van reden(en).
Bij niet tijdige opzegging wordt het
abonnement automatisch voor
een jaar verlengd.

Abonnementenadministratie

dr. Kuiperstraat 5, 2514 BA,
Den Haag, faxnr. 3643417.
Op werkdagen te bereiken tussen
13.00 en 15.00 uur, 070 - 3424869.

Redactie-adres:

(tevens adres CDA-secretariaat en
CDA-organen) dr. Kuiperstraat 5,
2514 BA, Den Haag, centraal
tel. nr. CDA 070 - 3424888,
faxnr. 3643417.

Advertenties

D. van Lieshout: tel. nr.
070 - 3424813

Foto voorpagina:
Hollandse Hoogte/Javier Bauluz

Redactie en uitgever wensen u
een gezegend Kerstfeest en
een sprankelend 1995.

Ennëus Heerma

(foto Mieke Schlaman)

En verder:

<i>Column voorzitter CDA-Eerste Kamerfractie</i>	7
<i>Analyse: Zonder duidelijke afspraken met Russen geen veiligheid in Europa</i>	8
<i>Platform: Helder richtsnoer alternatief voor ambivalent pragmatisme</i>	9
<i>Senator Glasz heeft twijfels over effecten aanscherping asielbeleid</i>	10
<i>Commentaren</i>	11
<i>Van schalsum</i>	11

Heerma: Consequent investeren in dagelijks en ideologisch werk

CDA-fractievoorzitter Heerma vindt dat het CDA de komende tijd consequent moet investeren in inhoud. "In het dagelijkse en het ideologische werk. En ik lig er dan niet wakker van als Brandpunt meldt dat maar zo weinig mensen Heerma nog kennen." Een uitgebreid interview met Heerma over honderd dagen paars, de rol van Bolkestein en het oppositievoeren staat op pagina 4, 5 en 6.

De Hoop Scheffer: Bij VN-militairen in Bosnië principe van 'samen uit, samen thuis' handhaven.

CDA-Tweede Kamerlid Jaap de Hoop Scheffer vindt eenzijdige stappen van landen die VN-troepen hebben in Bosnië ongewenst. "Het moet duidelijk zijn dat het beginsel van 'samen uit, samen thuis' in stand blijft. Afwijking hiervan moet worden bestreden." Pagina 15

Interview met 'Zakenvrouw van het Jaar'

<i>Jet Creemers</i>	12, 13
<i>Randnieuws</i>	14
<i>CDJA</i>	16
<i>Vrouwenberaad</i>	17
<i>Tweede Kamer</i>	18, 19
<i>Uw mening</i>	20
<i>Agenda</i>	20
<i>Aan de orde</i>	21
<i>Economische erfenis van Lubbers III</i>	
<i>mag gezien worden</i>	22, 23

Commentaar

Regeren en oppositievoeren

Honderd dagen kabinet-Kok. Honderd dagen die veel gerommel te zien gaven. Met weinig wol. Honderd dagen zonder veel regie. Regeren is regie. Waar is die regie? Wordt er wel geregeerd? Kok mag dan sympathiek overkomen en een betrouwbaar en degelijk imago hebben, maar kan hij het echt? Zoals Lubbers de compromissenbouwer, de bieder van nieuwe perspectieven. Zelfs toen het Torentjesoverleg ijlings hersteld werd kwam de verwachte output er niet. Wat kan de regisseur? Of zit de echte regisseur in de Tweede Kamer. Is Bolkestein het? Bolkestein die zich voor een gehoor van Vlaamse liberalen in Brugge in zijn kaarten liet kijken. Het oprollen van het oude denken in de PvdA en het bestrijden van het maatschappelijk middenveld en zijn organisaties, koepels en bestuursorganen. Terecht heeft CDA-oppositieleider Heerma deze haast verborgen bijna coup d'état aan de kaak gesteld. Het antwoord is nu vooral aan de sociaal-democraten. Mogen de maatschappelijke verbanden van de kleine man die via de woningbouwvereniging of de vakbond zijn vrije tijd om niet voor de samenleving opoffert, meebesturen, of bepalen de markt en de VVD- en D66- yppen het lot van ons volk en met name de minder zelfredzamen? Een intrigerende vraag. Maar ook de CDA-fractie mag niet passief blijven. Het signaal voor ideologische waakzaamheid is door de oppositieleider nu duidelijk gegeven. Nu het politieke en dagelijkse handwerk nog. Een club die had leren counteren moet nu veel aanvullender spelen. En daar vooral veel plezier, zichtbaar plezier in hebben. Ondanks het paarse gestuntel is dat nog veel moeilijker dan gedacht. Waarom moeten telkens weer - zie de zaak van het OM, zie de kleine speelautomaten - de regeringsfracties zelf of de kleine partijen het voortouw nemen? Er is organisatorisch en qua moreel van de troep nog heel wat te doen in en om die CDA-Tweede Kamerfractie.

Redactie

We moeten consequent investeren in het dagelijkse en het ideologische werk

Het kabinet-Kok zit er ruim honderd dagen. Ennëus Heerma is ruim honderd dagen oppositieleider.

Heerma ontdekte in Brugge een Nederlandse vos, Bolkestein, die de passie preekt, of moeten we zeggen een wolf die zich even van z'n schaapskieren ontleed voordat hij zich tegoed wil gaan doen aan de kudde van het maatschappelijk middenveld. Die daarbij de PvdA annexteert en over D66 al helemaal niet meer spreekt. CD/Actueel ondervroeg Heerma over dat principiële debat tussen de politieke hoofdstromingen, maar ook over de lange weg die de CDA-fractie nog heeft te gaan in het dagelijkse handwerk van de oppositie.

Dit kabinet heeft er z'n eerste honderd dagen opzitten. Hoe kijkt u er nu als oppositieleider tegenaan. Is er samenhang en regie? "Ja wat is dit voor kabinet, dit tweeëntwintigste naoorlogse kabinet? Een jongensdroom zoals Van Mierlo het noemde? Daar zal Van Mierlo inmiddels zelf ook wel vanaf zijn. Hij lijkt er steeds vermoeider onder. Een gewoon kabinet, zoals Kok het noemde? Of is het een verlegenheidscoalitie? Dat is allemaal nog niet uitgekristalliseerd na honderd dagen. Ik kan me echter niet aan de indruk onttrekken dat het bij sommigen in de PvdA in toenemende mate als een verlegenheidskabinet ervaren wordt. Kijk naar de discussie in de PvdA tussen de wat modernistische liberaal getinte vleugel en de wat meer authentieke sociaal-democratische en vakbondsgeoriënteerde vleugel. Als ik kijk naar het Kamerdebat over de begroting Sociale Zaken, dan is die discussie volop gaande. Maar nog niet uitgekristalliseerd. Als ik naar de PvdA kijk, dan zie ik verlegenheid. Maar er is op 3 december jl. nog iets anders interessants gebeurd. Bolkestein zei toen tijdens een rede voor de Vlaamse liberalen in Brugge letterlijk: In die zin is het Paarse kabinet zo'n gewoon kabinet nog niet. En dat zegt hij in verband met de noodzaak tot het openbreken van wat hij noemt het maatschappelijk kartel. En hij noemt dat als één van de redenen waarom Paars tot stand is gekomen en wat de coalitiefracties bindt. Hij zegt in feite dat er twee redenen zijn waarom dit kabinet tot stand is gekomen. De eerste is dat het eind van de ideologieën de overwinning van het liberalisme betekent. Hij verwacht daar ove-

rigens liberalisme met vrije democratie waaronder ook de sociaal-democratie en de christen-democratie vallen. Dus dat is een wat monopolistisch trekje van de heer Bolkestein. Maar dat past ook bij zijn kapitalistisch marktdenken. The winner takes it all. Hij zegt dat er in feite nog maar één ideologie is en dat is het zegevierend liberalisme. De sociaal-democratie is op sterfen na dood en willen ze wellicht nog kunnen overleven dan moeten ze een keus maken voor pragmatisme. En dan moet je constateren dat ze niet meer belijden wat ze beleden, voegt hij er aan toe. Ik moet zeggen dat hij op een ideologische manier de sociaal-democratie de grond in aan het stampen is. En hij zegt, dat regeerakkoord dat is dan ook vrijwel het VVD-programm."

Openbreken maatschappelijk kartel

"En als tweede reden noemt Bolkestein dan het openbreken van dat maatschappelijk kartel. De medezeggenschap van burgers zelf via hun organisaties als vakbonden, woningbouwverenigingen etc. bij de voorbereiding en de uitvoering van het beleid. Hij zet op dit punt het CDA in de hoek met een karikatuur wanneer hij simpelweg constateert dat het CDA voor corporatisme staat. 'Dat staat haaks op de overheid die liberalen willen. De sociaal-democraten - eigenlijk ook liberalen tegenwoordig - zijn dat met ons eens, net als D66, ook liberaal natuurlijk', aldus Bolkestein. Dat is dus ook wat de paarse partijen volgens hem bindt. Hij gaat daarmee voorbij aan de complete wordingsgeschiedenis van de sociaal-democratie in West-Europa."

Wij als christen-democraten, als CDA zeggen in ieder geval heel duidelijk: De overheid is er niet alleen om de individuele eigendom en de individuele rechten te beschermen, maar vooral ook om mee te werken aan een zodanige inrichting van de samenleving dat verantwoordelijkheid georganiseerd en in stand gehouden kan worden. Dit alles om onze maatschappij een echte samenleving te doen zijn. Mijn conclusie kan dan ook geen andere zijn dan dat de heer Bolkestein ten onrechte een karikatuur probeert te maken van de christen-democratie en waar die voor staat. Daar waar hij een pleidooi houdt voor het doorbreken van protectionistische regelgeving vindt hij ons aan zijn zijde. Op wetgeving die al stuttend en ondersteunend vermolmdde structuren overeind probeert te houden zit niemand te wachten. Die kan worden afgeschaft. Daarover bestaat dan ook geen verschil van inzicht. Het pleidooi voor een open samenleving klinkt mooi, maar wat wordt daarmee nu precies bedoeld? Is dit een samenleving waarin de media worden beheerst door commerciële giganten en de ene commercial zich aan de andere rijgt, waarin de zondag de dag van het "funshoppen" wordt, ethische kwesties worden overgelaten aan het individu, drugs worden gedecriminaliseerd en mogelijk zelf vrij worden verstrekt en het overleg met de koepels van het openbare en bijzonder onderwijs wordt doorbroken?"

Kleur bekennen

Maar het gekke is, dat het in de praktijk nog gestalte lijkt te gaan krijgen ook. Als je vorige week in de Tweede Kamer de discussie volgde tussen VVD-staatssecretaris

Bolkestein is als een vos die de passie preekt.

(foto Mieke Schlaman)

Terpstra en het CDA-kamerlid Lansink en de PvdA-er Middel bij de begrotingsbehandeling van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en als je ziet welke pogingen er ook ondernomen worden op het terrein van de ontwikkelingssamenwerking, als je naar de praktijk kijkt dan lijkt men inderdaad dat maatschappelijke middenveld om zeep te willen helpen.

“Ja, daarom denk ik ook dat we de komende tijd de discussie naar dit niveau moeten tillen. Want dit zijn voor de drie hoofdstromingen in de politiek wel de wortels en rode draden door de parlementaire geschiedenis heen. Het kan niet zo zijn dat Bolkestein het waar hij het heeft over bezielende verbanden en over normen en waarden van christendom en humanisme makkelijk wegkomt bij het oude adagium van het liberalisme. Was het niet zo dat het liberalisme uitging van een geweldig vooruitgangsgeloof? En was het niet zo dat ze zeiden: ‘bouw scholen en ge kunt gevangesnissen afbreken.’ Het is - geloof ik - iets anders gelopen. Vooruitgang gaat niet van

zelf. Dat moet tussen overheid en samenleving georganiseerd worden. En ik begrijp Bolkesteins worsteling nu wel. Hij eigent zich toe het succes van de markteconomie, waarvan ik sprekend in de Westeuropese traditie zeg dat we moeten spreken van een sociale markteconomie. Hij eigent zich vervolgens ook toe het gemeenschapsdenken van de christen-democratie. Want het liberalisme heeft altijd gestaan tussen de ordening in de maatschappij waarin het individu en de markt centraal stonden. De overheid was een afgeleide. De stelling van de christen-democratie is altijd geweest dat je daar de maatschappij en zijn ordenend beginsel niet in kunt vangen. Alleen individu centraal, markt centraal en dan nog een stukje overheid. Bolkestein komt hier niet uit. De christen-democratie, het CDA wel. Bij ons heeft de overheid geen van het individu afgeleid maar een eigensoortig gezag. De samenleving is geen vrijwillig verband, maar een natuurlijk gegeven. Het staat zo mooi in Romeinen 13. Dat is het hart van de christen-democratie.”

Als we nu eens kijken naar dat zogenaamde kartel: Het CDA heeft in het vorige decennium de discussie op gang gebracht over de verantwoordelijke samenleving. Dat ging niet over corporatisme. Wat krijgen we nou. Daar is dat woord niet gevallen. Wat ik het boeiende vind van die redevoering van Bolkestein in Brugge, dat is dat de sociaal-democratie kleur moet bekennen. Wat willen ze nou. Alles moet kunnen? Of kiezen ze toch voor hun eigen “roots” waarbij ze voor het maatschappelijk middenveld gekozen hebben. Voor de woningbouwvereniging. Voor de vakbonden. Op basis van solidariteit onderling. Dat is toch het gemeenschappelijke met de christen-democratie geweest. Dat is veel boeiender dan de vraag of de vier grote politieke partijen het oneens zijn over drie jaar Borssele langer open of niet, hoe belangrijk dat ook is. Daar gaat het uiteindelijk ten principale niet om.”

Principieel verhaal spreekt wel aan

Ik denk dat u hier ook inderdaad een principieel verhaal neerzet waarmee u een deel van de PvdA-vloot tot denken aanzet. Aan de andere kant: als je ziet welke onderwerpen er in de media naar voren komen dan vraag ik me af of zo'n ideologisch verhaal door een groot publiek herkend zal worden en of het niet veeleer zo is dat de VVD op een handige wijze opereert, als ware zij de echte oppositiepartij van dit moment. Niet alleen dus de enige echte partij achter het kabinetsprogram maar ook degene die electoraal de onvrede verzilvert.

“Dit principiële verhaal spreekt de burger natuurlijk wel aan. We moeten voorkomen dat de politiek overkomt als één pot nat. We moeten het verhaal alleen vertalen naar de praktijk. Ik wil nog wel een paar voorbeelden noemen. Als we het over werknemersverzekeringen hebben, gaan we die nu aan werkgevers en werknemers overdragen of moet de markt dat doen. Of moet de overheid het doen. Wat doen we met de Winkelsluitingswet? Moeten we dat aan de markt overlaten of is er ook nog een ordenend beginsel vanuit de overheid? Wat voor samenleving willen we? En neem nou de ontwikkelingshulp. De VVD had het liefst de levensbeschouwelijke medefinancieringsorganisaties, ook weer zo'n stuk particulier initiatief in het middenveld, drooggezet, maar vindt gelukkig Piet Bukman en Jan Pronk op z'n pad. Ontwikkelingssamenwerking gaat bij de VVD niet verder dan noodhulp. Jan Pronk wordt door Bolkestein dan ook als een antiek meubelstuk uit de tijd van de jaren zeventig weggezet. De VVD simplificeert. Nee, de gemeenschap kan een coalitie zijn tussen markt, overheid en particulier maatschappelijk initiatief. Dus ik denk dat er handen en voeten aan te geven is. Ja, dan komt er inderdaad een discussie of je het kartel af wilt breken of de zaken -

zoals bij ontwikkelingsamenwerking - waardenvrij wilt aanpakken. Wil je dat laatste doen of wil je het toch doen met identiteitsgebonden organisaties omdat het toch een bezielend verband nodig heeft. Hetzelfde speelt bij de Welzijnsnota "Naar eigen vermogen" van VVD-staatssecretaris Erica Terpstra waar tal van identiteitsgebonden welzijnskoepelorganisaties financieel drooggelegd lijken te gaan worden. Uit de kring van nota bene Humanitas kwam de verzuiming dat een kabinet zonder het CDA voor hen slechter is dan een kabinet met het CDA."

Terug naar het kabinetsbeleid. Wat vindt u van de eerste honderd dagen van het kabinet?

"Ik constateer dat er veel is uitgesteld in het regeerakkoord. Dat er nog steeds veel uitgesteld wordt. Zie de herijking van het buitenlands beleid. Maar ook op andere onderdelen. En ja, dan de stijl. In het begin zeiden ze: we willen het heel anders doen. Geen Torentjesoverleg. Aanvankelijk heette dat verfrissend. Het maakte de politiek weer boeiend. Vervolgens kregen we de fase dat het dualistisch was. Nou, ook daar is niets mis mee. Maar na Beek, Borssele en het asielzoekersdebat werd dat Torentjesoverleg ook naar buiten toe toch maar in ere hersteld, omdat ze zich afvroegen of het toch wel zo goed bij de burgers overkwam. Dan kom ik bij mijn laatste evaluatiepunt van dit moment. Wat vindt de burger er nou van. Ik constateer dat uit de cijfers van De Hondt na 100 dagen Paars blijkt, dat slechts 24% van de Nederlandse kiezers vertrouwen in dit kabinet heeft. Bij D66 40%, bij de PvdA 33%, bij de VVD 25%. Het moet Bolkestein toch te denken geven dat de VVD-kiezers niet positiever over dit kabinet denken dan de gemiddelde Nederlander. Een op de vier VVD-ers ziet het maar zitten met dit kabinet. Bij Lubbers II en Lubbers III was het vertrouwen na 100 dagen meer dan het dubbele. Dat zat boven de 50%. Toch is honderd dagen natuurlijk te vroeg om een eindbalans op te maken en om cijfers uit te delen. Er blijft wel die dringende vraag of er voldoende daadkracht en samenhang is. Is het water niet te diep en te breed tussen sociaal-democraten en liberalen. En Bolkestein is nogal aanmatigend bezig met de rest. Dat laat onverlet dat hij zijn zaakje als VVD goed voor elkaar heeft. De VVD lag viereenhalf jaar geleden volstrekt op apegapen. Maar hij wekt wel de indruk van "the winner takes it all" en drukt zijn coalitiepartners over de rand van het nest. Over D66 werd niet eens de moeite genomen apart te denken of te spreken daar in Brugge."

Oppositie voeren

Dan komen we toch eigenlijk vanzelf bij een tweede belangrijk evaluatiemoment na honderd dagen. De evaluatie van honderd dagen CDA-oppositie. Hoe zit dat? Als ik u nu zo hoor dan zou een natuurlijke oppo-

sitiestroom zijn de strijd tegen dat neo-liberalisme. Terwijl naar aanleiding van allerlei onderzoeken naar de kiezersmarkt voortdurend mensen zeggen, dat het CDA op de vleugels van de VVD zou moeten inbreken. Hoe ziet u die koers?

"Ik wil me niet laten leiden door de waan van de dag. Dat is één. Twee, dit is niet de eerste generatie die over de staatkunde nadenkt. De christen-democratie vormt de eigen derde weg naast liberalisme en sociaal-democratie met een enorme toegevoegde waarde voor de samenlevingsordering en -opbouw. Een samenleving waarin je allerlei desintegratieverschijnselen ziet. Ook in de volgende eeuw kunnen christen-democraten die bijdrage leveren en dienstbaar zijn. Dan is Borssele belangrijk maar dan gaat het in de kern wel om de grondpatronen waar we het net over hadden. Dan zie je dat sommige dingen als de verruiming van de Winkelsluitingswet, en een samenleving die 24 uur per dag, 7 dagen in de week, doordendert volgens vraag en aanbod, door sommige neo-liberalen afgedaan wordt met "dat moet toch kunnen".

Ons antwoord zal moeten zijn: geen toverstokje. Geen cosmetica. De inhoud. Hard werken in politieke en organisatorische zin.

Ik vind dat dat om een meer fundamentele discussie en bezinning vraagt. En dat wij dan moeten zeggen in deze tijd van jachtigheid "zou je niet een dag in de week behouden voor ontmoeting en bezinning?" Dat is een ander denken over de markt, een ander denken over de ordening van de overheid. Dat je ook denkt aan samenlevingsverbanden zoals het gezin. Dat zijn hele wezenlijke vragen. Ik geloof niet dat dat in abstracties blijft hangen, want dat raakt alle Nederlanders.

Wat de ordening van de samenleving betreft, kiezen wij niet voor het pure kapitalisme. Dan kiezen we voor een sociale markteconomie in de Europese traditie. Dat is iets anders dan wat Bolkestein voorstaat. Dan kiezen we wat de ordening van de samenleving betreft ook voor een gemeenschap. Als we naar de verzorgingsstaat kijken zijn daar dingen te verdedigen die zijn voortgekomen uit de samenwerking vanuit de visie op mens en samenleving, uit solidariteit tussen mensen, eerder uit samenwerking tussen sociaal-democraten en christen-democraten dan dat we de verdediging bij de liberalen moeten zoeken.

Dat heeft niets te maken met een actuele keus met wie je in de dagelijkse politiek samenwerkt. Dan zitten we de ene keer dichterbij de PvdA, de andere keer bij de VVD. Bij defensie bijvoorbeeld dichterbij

de VVD, bij ontwikkelingsamenwerking bij de PvdA. Maar dat is van een ander niveau in het dagelijkse handwerk dan als het gaat om de wortels in de ordening van de samenleving. En dan vind ik dat de vos die passie preekt, want zo beschouw ik toch het verhaal van Bolkestein in Brugge. Dan wil ik die vos in zijn neo-liberale verschijningsvorm toch nader beschouwen. Die vos die nogal monopolistische trekjes vertoont, die aan de ene kant de sociaal-democratie ideologisch in de grond trapt en aan de andere kant de christen-democratie in de hoek zet en afdoet met corporatisme."

Dat is heel duidelijk. Toch kom ik dan even terug op die dagelijkse incidenten. Je zou zeggen bij dit kabinet en alles wat er aan verdeeldheid is, dat is feest voor de oppositie. Hoe komt het nou toch dat het CDA daar ook in de opiniecijfers nog te weinig van profiteert? De Statenverkiezingen van 8 maart komen er aan en dat is een belangrijk moment.

"We moeten maar snel de boeken sluiten over '94. Het bericht aan de aandeelhouders is dat er geen dividend uitgekeerd wordt. En we hopen op 8 maart een tussenbericht te kunnen geven. En laten we hopen dat de vooruitzichten dan bewaard worden. Dat neemt niet weg dat dat slechts een tussenstation is. Wij staan voor een lange en moeilijke weg, als we kijken naar de lessen die we onder de arm hebben.

Wij leden een verlies van 20 zetels. Ik wil daar niks aan af doen, dat is dramatisch. Maar peilingen op dit moment zijn van relatieve betekenis. Wij moeten zorgen dat we onze zaakjes weer voor elkaar hebben. Er is maar één manier. Dat is een lange weg. Dat is consequent investeren in de inhoud. In het dagelijkse en het ideologische werk. En ik lig er dan niet wakker van als Brandpunt meldt dat maar zo weinig mensen Heerma nog kennen. Ik heb bewust gekozen om eerst intern in de fractie te investeren. Proberen daar een slagvaardige ploeg van te maken."

Lukt dat?

"Dat is niet een zaak waarvan je zegt: dat is nu al klaar. Ook dat is een langere weg. De marges zijn smal. Niet ideologisch maar in het dagelijks handwerk. De begrotingshoofdstukken voor '95 zijn nog grotendeels door Lubbers III voorbereid. En de eerlijkheid gebiedt te zeggen dat het voor ons ook wennen is. Ik heb Kok bij het aantreden gevraagd om zo nu en dan een handje te helpen. Nou, je raakt er verlegen van, van zoveel gulheid. Maar dat maakt uw vraag natuurlijk des te indringender. Maar ons antwoord zal moeten zijn: geen toverstokje. Geen cosmetica. De inhoud. Hard werken in politieke en organisatorische zin."

Dick van Vliet

(foto Hans Hordijk)

Het kabinet verliest al kleur

De afgelopen zomer leek het allemaal zo kleurig. Het was paars wat de klok sloeg. Andere kleuren kwamen niet in aanmerking. Nederland ging een kleurrijke toekomst tegemoet. Er zou heldere politiek worden bedreven, die door iedereen goed kan worden begrepen. We zijn nu een paar maanden verder en we moeten constateren dat er van de paarse uitrusting niet zo veel meer over is. Tineke Lodders, zei op de goed bezochte en positief beleefde Partijraad dat paars een eenheid lijkt aan te geven, maar het helemaal niet is. Dat is al snel duidelijk aan het worden. Ik heb het op die Partijraad over haarscheurtjes en eerste breuklijnen gehad. Op veel punten blijken de coalitie-partijen het niet met elkaar eens te zijn. Dat geldt eigenlijk op alle belangrijke terreinen. Of je nu over justitie praat, of over het milieu, onderwijs, defensie of over sociale zekerheid: steeds zijn er essentiële verschillen tussen PvdA, VVD en D66.

Kort geleden hebben wij in de Eerste Kamer de Algemene Politieke Beschouwingen gehad. Bij die gelegenheid krijgen senatoren de mogelijkheid hun visie te geven op het regeringsbeleid. Wij doen dat in de senaat wat terughoudender dan onze collega's in de Tweede Kamer, die meer dan wij bij de dagelijkse, actuele politiek zijn betrokken. In mijn inbreng namens mijn fractie heb ik bij de Algemene Beschouwingen met nadruk gewezen op alle interviews van leden van het kabinet en van vertegenwoordigers van de coalitie-partijen in het parlement. In die interviews worden stoere uitspraken gedaan en wordt regelmatig aangegeven hoe anders men over bepaalde zaken denkt dan de coalitie-partners. Ze discussiëren wat af in de media over de file-problemen, het justitiebeleid, de Betuwelijn, het vreemdelingenbeleid, milieu, de publieke radio en televisie. Steeds vaker moet worden geconstateerd dat er bij de coalitiegenoten sprake is van meningsverschillen: asielzoekersveilige landen, bezuinigingen bij onderwijs en bij defensie, Borssele. Het wordt zo langzamerhand wel een hele lijst. Vanuit het kabinet wordt geprobeerd om de zaken op een rijtje te krijgen. Het "Torentjesoverleg" werd door de regeringspartijen als slecht beoordeeld en - zie - het is weer terug.

Bij de Algemene Beschouwingen in de Eerste Kamer kwamen veel zaken aan de orde. Over een aantal onderwerpen, zoals de sociale zekerheid, heeft U in de krant kunnen lezen wat het CDA in de Eerste Kamer ter sprake bracht. Andere onderwerpen werden minder belicht in de publiciteit, terwijl die toch bepaald ook van belang zijn. Ik wil in dit verband wat nader ingaan op de discussie, die ik namens de fractie voerde met minister-president Kok. Het ging over de criminaliteit. Een van de onderwerpen waar naar onze mening veel aandacht voor moet worden gevraagd. Minister van

Justitie, mevrouw Sorgdrager had in één van de vele interviews gezegd, dat de strategie met betrekking tot de criminaliteit bepaald zou moeten worden tot het beheersbaar houden van die criminaliteit. Dat vinden wij een verkeerde benadering. Criminaliteit is niet acceptabel, op geen enkel niveau. Die kanker moet worden verwijderd. Dat behoort het uitgangspunt van strategie te zijn. Wij hebben dit standpunt duidelijk naar voren gebracht. Het deed ons vervolgens heel goed, dat premier Kok in zijn antwoord aangaf dat hij sterk in onze richting denkt. Hij zei dat "wij met alles wat we hebben tegen de criminaliteit aan moeten gaan". Dat antwoord deed ons deugd en in een directe reactie heb ik toen gesteld dat deze formulering van de minister-president veel verder gaat dan het stellen van de eis, dat de strategie bij het bestrijden van de criminaliteit moet zijn gericht op beheersbaarheid.

De komende weken worden voor ons zeker druk. In de laatste weken van het jaar moeten er altijd nog heel wat wetsvoorstellen worden besproken en behandeld. Met name fiscale voorstellen zijn dan aan de orde met maatregelen die per 1 januari moeten ingaan. Dat gebeurt ook dit jaar weer. Daarnaast zullen wij ons buigen over de vervolgwetgeving met betrekking tot asielzoekers. Daar is de Tweede Kamer druk mee bezig geweest. Zoals ik het nu kan bekijken zullen wij in de senaat geen ander CDA-geluid laten horen dan onze CDA-collega's van "de overkant". Het asielzoekersprobleem vraagt scherpe aandacht. Mensen, die in hun eigen land ernstig bedreigd worden, zullen altijd welkom moeten zijn in ons land. Die benadering betekent tegelijkertijd een snel en eerlijk besluitvormingsproces ten aanzien van vreemde landen, die niet in dat concept passen. Het is ook in het belang van die mensen zelf dat er snel kan worden beslist. Mede-senator mr. Jaap Glasz heeft dezer dagen in een discussie met staatssecretaris, mevrouw Schmitz, een interessant voorstel gedaan. Vreemdelingen, die uit een veilig land hier komen hebben op een negatief besluit het recht om op dit besluit in beroep te gaan bij de rechter. Vaak ligt er dan een lange tijd tussen de indiening van dat beroep en de uitspraak van de rechter. Collega Glasz heeft nu voorgesteld om rechters in de gelegenheid te stellen beroepszaken te behandelen in de aanmeldcentra bij de grens, als dat de proceduretijd kan bekorten. Een soort mobiele rechtersbrigade dus. Dit lijkt een goed idee en wij zullen dat zeker nog een keer met nadruk aan de orde stellen wanneer wij in de Eerste Kamer dit wetsontwerp behandelen. U hoort er ongetwijfeld later meer over.

Luck van Leeuwen
voorzitter CDA-Eerste Kamerfractie

Zonder duidelijke afspraken met Russen geen veiligheid in Europa

Nu de Amerikanen er op aandringen dat de Europeanen zelf op het Europese continent orde op zaken stellen, is samenwerking met de Russen hoogst noodzakelijk. Afspraken met de Russen zijn echter alleen mogelijk als de lidstaten van de Europese Unie politiek één lijn trekken.

De uitkomsten van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE) die begin december in Boedapest werd gehouden, hebben het zicht op stabiliteit en veiligheid op het Europese continent vijf jaar na de val van de Berlijnse muur er niet beter op gemaakt. Verdeeldheid is internationale troef. Mensenrechten worden ongestraft op de meest grove wijze geschonden en militaire agressie en het recht van de sterkste lijken in Bosnië te worden gehonoreerd. De geloofwaardigheid van internationale organisaties zoals de VN, NAVO, CVSE maar ook de Raad van Europa als mensenrechtenorganisaties staat op het spel. De publieke opinie vraagt wanhopig waar dat ene politieke gezicht van de Europese Unie toch blijft. Juist nu is eendracht in de richting van Rusland geboden. In de discussie over de oorzaken van het bij de nodige gelegenheden gebleken Europese onvermogen, om gezamenlijk in internationale conflictsituaties op te treden, zijn zo langzamerhand weinig elementen meer aan te voeren die niet inmiddels bekend zijn.

Het vertrouwen in Europa moet wel erg groot zijn om te veronderstellen dat het met die onmacht in de nabije toekomst veel anders zal zijn gesteld. De geschiedenis van Europa is nu eenmaal complex en vele landen zijn door het verleden als het ware "erfelijk" belast waar het bijvoorbeeld om de relatie tot landen als Servië en Kroatië gaat. Vandaar dat met alle goede bedoelingen om tot een gemeenschappelijke Europese veiligheidspolitiek te komen er voorlopig weinig alternatief bestaat om buiten de Amerikanen en dus buiten de NAVO om veel arrangementen te treffen op het gebied van geloofwaardig militair ingrijpen.

De vraag doet zich dan ook voor of rond de afschuwelijke actualiteit van Bosnië het voor de bondgenoten niet verstandiger lijkt om de Joegoslavische kwestie in breder verband te bezien en de toekomst van de

NAVO en dus de relatie met de Amerikanen te laten prevaleren boven een op den duur waarschijnlijk illusoir streven naar enerzijds het oplossen van het Bosniëconflict en anderzijds het binnen de touwen houden van de Russen.

Waar tot dusverre veel aan voorbij lijkt te zijn gegaan is de vraag op welke wijze lokale en regionale conflicten zoals in Bosnië in een vroegtijdig stadium door internationale samenwerking en "confidence measures" voorkomen kunnen worden. Bij dit voorkomen lijkt immers specifiek een taak voor Europa in zijn geheel weggelegd. Het wordt zo langzamerhand te veel gevraagd om van de Amerikanen keer op keer te verlangen in te grijpen wanneer het daarvoor eigenlijk al te laat is.

Participatie Russen onontbeerlijk

Meestal gaat het in dit soort gevallen om conflicten waarvan de oorsprong diep in de historie van Europa ligt en waarvan de achtergronden voor de Amerikanen dikwijls nog moeilijker te doorgronden zijn dan door de Europeanen zelf. Daarom valt het nu extra op dat het thans de Amerikanen zijn die op het terrein van schending van mensenrechten en minderheden van de Europeanen verlangen op het Europese continent zo veel mogelijk zelf orde op zaken te stellen en de Amerikaanse betrokkenheid terzake zoveel mogelijk op hoofdzaken te concentreren. Hierbij geldt dat voordat het tot militaire conflicten met olievlekwerking is gekomen zich een hele scala van gebeurtenissen voordoet die zich onder de rubriek crisisvoorkoming laat omschrijven. Men kan zich derhalve afvragen of het begrip veiligheid tot dusverre niet te eng is omschreven en wij in West Europa alleen al daarvoor steeds afhankelijker van de ontwikkelingen in Oost-Europa zijn geworden. Wanneer daar immers de democratie onvoldoende voet aan de grond krijgt en de instabiliteit ten gevolge van allerlei conflicten welig verder blijft tieren, zijn het niet zozeer de Amerikanen

dan wel de Europeanen die daarvoor de rekening krijgen gepresenteerd.

Door lokale en regionale conflicten binnen of vlakbij het Europese continent worden immers steeds meer drugs, wapens, misdaad en vluchtelingen in de richting van het met zijn open grenzen toch al kwetsbare West Europa gedirigeerd. Derhalve is het, naast overwegingen van morele aard, een direct gemeenschappelijk Europees eigenbelang zoveel mogelijk de oorzaken van regionale conflicten door gesprek en onderhandeling weg te nemen.

Dit kan door nauwere internationale intergouvernementele samenwerking en het verder inbedden van de Oosteuropese landen in de daarvoor bestemde kaders van het Europese huis. Voor dit laatste is, van welke kant men de zaak ook moge bekijken, in vrijwel alle scenario's de participatie van Rusland onontbeerlijk. Na de val van de Berlijnse muur is namelijk veel los gaan zitten van wat jaren bedekt bleef door de deken van communistische dictatuur in de voormalige Sowjet-Unie en zijn satellieten.

Dit alles vraagt om nieuwe en duidelijke afspraken met alle Europese partners of die zich nu binnen of buiten de Europese Unie bevinden. Economische samenwerking alleen is dan ook lang niet voldoende. Allerlei kwesties vragen immers meer dan ooit om een gezamenlijke Europese aanpak waarbij 50 jaar na de Tweede Wereldoorlog medewerking van de Russen los van de Amerikanen onontbeerlijk is geworden. Dit is duidelijk een gemeenschappelijk Russisch/Europees belang. Voor die hoognodige samenwerking met de Russen zijn echter wel duidelijke afspraken van te voren gewenst. Afspraken die alleen mogelijk zijn wanneer de Europese Unie één lijn trekt en de Russen de indruk geeft dat het Europa van de 15 behalve economisch ook politiek bestaat.

Hans Gualthérie van Weezel
oud CDA-Tweede Kamerlid

Helder richtsnoer alternatief voor ambivalent pragmatisme

De economie trekt aan, maar dat betekent allerminst dat we daarmee uit de problemen raken. Materiële wensen worden vervuld. Het niet-materiële treedt echter steeds uitdrukkelijker op de voorgrond. De technologische vooruitgang, de internationalisering en de rijkdom van West-Europa veroorzaken diepgaande maatschappelijke veranderingen, die een gezamenlijk antwoord van samenleving en politiek vereisen. Eén ding staat wel vast: met steeds meer van hetzelfde zullen we het schip niet op koers houden. De traditionele ideologieën zijn uitgewerkt. Daarom is er dringend behoefte aan vernieuwing van ideeën en idealen, waarin de materiële vooruitgang en de oplossing van ernstige daarmee gepaard gaande vraagstukken een gemeenschappelijke bedding zullen vinden. In mijn visie zal daarin de verantwoordelijkheid van de mensen zelf en hun eigen verbanden een zwaar accent moeten krijgen.

Ondanks de materiële welvaart en zijn vele positieve vruchten neemt ook de onzekerheid toe. In sommige lidstaten van de Europese Unie kraakt het binnenlands bestuur in zijn voegen. De economie trekt gelukkig krachtig aan. Maar de herstructurering tussen sectoren en die tussen grote en kleinere ondernemingen, die parallel loopt aan een proces van innovatie en vernieuwing dat steeds meer investeringen vergt, blijft gepaard gaan met uitstoot van arbeid. Ondanks compensatie via zwart werk, dat een deel van het gewone leven is geworden, en deeltijdarbeid is er ontegenzeggelijk een scheefgroei gaande tussen groei en werk. Lapmiddelen maken evidente trends in Europa niet ongedaan. Toch blijft het sociale stelsel in ons land, dat uit een voorbije periode stamt, goeddeels onaangetaast. De discussie over de inrichting van datzelfde sociale stelsel in verband met vergrijzing en bevolkingsopbouw is nog nauwelijks van de grond gekomen.

Meer dan ooit sinds de oorlog verheugen zich open plekken of haperingen in de rechtsstaat in de belangstelling. Er mag misschien hier en daar sprake zijn van overdrijving, maar het is zeker niet voor niets dat (internationaal) verspreidende fraude- en maffiapraktijken en het grote drugsgeld met de regelmaat van de klok de voorpagina's halen. De verwikkelingen rond de IRT en de hele nasleep daarvan zijn tekenend. De toevloed van vreemdelingen is tegenwoordig dagelijkse kost voor politici en commentatoren. De balans tussen rechtvaardigheid en maatschappelijke acceptatie moet nog worden gevonden. In het zicht van de multiraciale samenleving en de daarmee gepaard gaande moeilijkheden, die wijzelf ondervinden, verstomt geleidelijk aan de betweterige kritiek in Nederland over hoe andere vol-

In het zicht van de multiraciale samenleving en de daarmee gepaard gaande moeilijkheden, verstomt geleidelijk aan de betweterige kritiek in Nederland over hoe andere volkeren hiermee om moeten gaan.

(foto ANP)

keren hiermee om moeten gaan. We zullen het nu zelf moeten oplossen. In de rechts-sfeer heeft eveneens het arrest van de Hoge Raad in de zaak Chabot veel commotie opgeroepen. Dit arrest heeft naar mijn ervaring in tal van huiskamers tot de vraag geleid, in welk soort samenleving we geleidelijk aan terecht komen. In algemene zin komt, doordat de omstandigheden zich zo drastisch wijzigen, de zingeving meer op de voorgrond of het gaat om opvoeding en het niveau van het onderwijs, om de plaats en betekenis van het gezin, om de verhouding mannen - vrouwen of om andere aan de persoon gerelateerde onderwerpen. De overgave waarmee maatschappelijke en politieke stromingen zich jarenlang op de individualisering hebben gestort - was dat juist een sterke drijfveer achter het streven naar een paarse alliantie? -, stuit bij veel mensen op groeiende reserve. Menigeen voelt vaag dat we aan het eind van een "maatschappelijke" cyclus zijn. Weliswaar breekt een aantal vernieuwende processen en bewegingen met succes baan, wat duidt op een krachtige vitaliteit van onze samenleving, maar er zijn ook vraagtekens, en soms grote vraagtekens.

In ieder geval gaat het om de vraag, hoe we de zaken voor de komende generatie beheersbaar houden. Ik zal de laatste zijn, die zegt dat dat een eenvoudige zaak is. Maar de vraag ligt er, voor ons ieder individueel zowel als voor de maatschappij als zodanig. In de discussie daarover zullen we niet mogen toegeven aan vooroordelen of aan een richtingstrijd uit een voorbije periode. Een staat die teveel verwachtingen wekt, maar anderzijds op vitale punten tekort schiet, faalt en roept toenemende wrevel op. Een samenleving waarin men-

sen te weinig op hun solidariteit in eigen kring of op persoonlijke verantwoordelijkheid worden aangesproken, doet zichzelf onrecht. In tijden van snelle en ingrijpende veranderingen treden deze waarheden eerder aan de oppervlakte. Centrale CDA-begrippen als solidaire samenleving en eigen verantwoordelijkheid zullen naar mijn mening juist in de huidige ontwikkeling op brede beleidsterreinen concreet en herkenbaar uitwerking moeten krijgen. De overheid zal moeten weten waaraan zij toe is, maar de mensen zelf en hun maatschappelijke verbanden ook. Een helder richtsnoer op weg naar Nederland 2000 is echt geen overbodig luxe en kan een deugdelijk alternatief vormen voor een ambivalent pragmatisme met steeds wisselende meerderheden van paars. Zo kan oppositie ideeënverrijkend en vertrouwenwekkend werken in een klimaat, waarin heel velen zich met ons de vraag stellen, hoe een veerkrachtige samenleving van morgen er uit moet zien.

Mr. Joost P. van Iersel
oud-CDA-Tweede Kamerlid

De opiniepagina Platform is bestemd voor (gevraagde en ongevraagde) artikelen van auteurs buiten de redactie van dit blad. De auteurs schrijven op persoonlijke titel. De bijdragen moeten meningen over actuele politieke thema's weergeven.

De lengte van de bijdrage mag de 650 woorden niet overschrijden. De redactie behoudt zich het recht voor een artikel niet te plaatsen of het, in overleg, in te korten.

CDA-senator Glasz heeft grote twijfels over uitwerking asielbeleid

Onlangs heeft de Tweede Kamer het asielbeleid aangescherpt. CDA-senator mr. J.R. (Jaap) Glasz steunt aan de vooravond van de behandeling van het wetsvoorstel veilige derde landen in de Eerste Kamer deze koers maar heeft ernstige twijfels over de effectiviteit van de nu gekozen aanpak.

In de Tweede Kamer ging de discussie de afgelopen weken over de zogenaamde veilige derde landen. De stroom asielzoekers wordt dan ingedamd door asielzoekers terug te sturen naar Duitsland of België, wanneer zij via deze landen vanuit bijvoorbeeld Joegoslavië naar Nederland zijn gekomen, of via andere "veilige derde landen". In de Tweede Kamer bestond over het principe van het terugsturen geen meningsverschil. De politieke meningen liepen wel ver uiteen waar het de procedure van het terugsturen betreft. Vorige week bezocht CDA-Eerste Kamerlid Glasz het aanmeldcentrum Zevenaar om zich van de huidige gang van zaken op de hoogte te stellen. Zevenaar vormt met Rijsbergen en Schiphol de plaatsen waar asielzoekers zich moeten aanmelden om een toelatingsverzoek te kunnen indienen. Glasz onderschrijft de uitgangspunten van het aangescherpte asielbeleid maar heeft ernstige twijfels over de effecten ervan.

"Wie wil luisteren naar de praktijk en inzicht krijgt in de aard en omvang van de knelpunten van de toelatingsprocedures moet tot de conclusie komen dat de verwachte positieve effecten veel te hoog worden ingeschat. Wat ik in Zevenaar heb gezien is weliswaar een keurig systeem, waarmee asielzoekers de procedure beginnen te doorlopen. En het was nu niet druk in Zevenaar. Maar ik denk dat het effect van het veilige derde landen-concept zal zijn dat het veel drukker wordt. Bovendien blijft ons systeem een open systeem. In het huidige systeem moeten asielzoekers, die zich aanmelden, binnen 24 uur van de ambtenaren van Justitie te horen krijgen of ze wel of niet kans maken op een verblijfsvergunning. Krijgen zij een negatieve beschikking dan kunnen zij in beroep via een kort geding bij de vreemdelingenrechter om binnen negen werkdagen uitsluitel te krijgen of zij daadwerkelijk worden teruggestuurd. Volgens het veilige landen-concept krijgen de vreemdelingen geen toe-

gang meer tot de 24-uurs procedure, maar zij behouden wel het recht op beroep bij de vreemdelingenrechter. Stellen ze geen beroep in, dan moeten ze het land uit. In de tussentijd is het niet zo dat de aanvragers in het aanmeldcentrum moeten blijven. Zij zijn vrij om te gaan en te staan waar zij willen. In Duitsland werkt men al volgens dit systeem. Het feit dat asielzoekers in de illegaliteit verdwijnen doet zich daar in ruime mate voor. Met dat probleem zullen we ook in ons land sterker dan tot nu toe te maken krijgen."

Twee achilleshielen

Volgens Glasz kent het asielbeleid twee achilleshielen: de tijdsfactor en de open grenzen. Welke gevolgen hebben de aanscherpingen voor de tijdsfactor? "Ik denk dat de uitwerking van het veilige landen-concept waar nu voor gekozen is, te weinig zoden aan de dijk zet. Luister ook naar de kritiek die de landelijk coördinator van de vreemdelingenkamers, de vice-president van de Zwolse rechtbank Van Dijk, heeft geuit. De rechterlijke procedures zullen alerminst onthopt raken. Sterker nog: door de versterking van de Immigratie- en Naturalisatiedienst, waardoor in het voortraject weliswaar versnelling kan worden bereikt, wordt het stuwmeer voor de vreemdelingenkamers nog voller. Naar schatting zal op 1 januari de wachtlijst zijn opgelopen tot 10.000 te behandelen zaken. Dit heeft zijn effecten op alle andere schakels in de keten. De aanmeldingscentra stromen niet door, de opvangcentra zitten propvol. De praktijk leert ons dat het veilige landen-concept geen soelaas biedt. Het kabinet moet dan ook geen illusiepolitiek voeren. Men baseert zich op zonnige prognoses en heeft geen enkel zicht op de feitelijke effecten. Ik wil daar ernstig tegen waarschuwen. Het laatste dat we kunnen hebben is dat justitie zich ongelooftwaardig maakt. Want laat Den Haag zich niet vergissen; het vreemdelingenbeleid wordt aan de basis steeds minder begrepen. In het land

wordt de druk gevoeld met al zijn uitwassen. Daar groeit het gevoel dat Den Haag niet meer weet waar ze het over heeft." Voorstellen voor verbetering heeft Glasz inmiddels ontvouwd. Eén daarvan is strengere grenscontrole. "Momenteel oefent de marechaussee het zogenaamde "mobiele vreemdelingtoezicht" uit. Met de auto controleert men steekproefsgewijs in de streken achter de grens. Naar mijn inschatting werkt dit zeker ontmoedigend op de instroom van asielzoekers. Het akkoord van Schengen staat directe grenscontroles niet meer toe. Maar Schengen is nog niet in werking getreden, mede door aarzelingen van Frankrijk waar ook de angst voor oncontroleerbare instroom wordt gevoeld. Ik zou er voor zijn met de Schengen-partners te bespreken op welke wijze de grenscontrole effectiever kan worden uitgeoefend." Dit is wellicht een oplossing voor de wat langere termijn. Zijn er niet op de hele korte termijn maatregelen nodig? "Zeer zeker. Als het veilige landen-concept wordt aangenomen betekent dit theoretisch dat asielzoekers veel sneller kunnen worden teruggestuurd. Maar ook de rechters moeten hierin een rol spelen. Zij zouden dan in de nabijheid van de aanmeldcentra moeten resideren om snel te kunnen beslissen. Het idee van een rechter ter plekke, dat ook al eerder door ons Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer is overwogen, wordt volgens mijn informatie ook door de vreemdelingengerechten ondersteund, als dat dringend nodig blijkt. Een nadeel van de voorgenomen aanscherping, beslissen op een asielaanvraag binnen negen werkdagen, is echter wel dat rechters voor een groot deel het (voor)werk moeten gaan doen wat nu de ambtenaren van justitie doen. De vraag is of daarmee uiteindelijk versnelling van de procedure zal worden bereikt. De rechter is geen verlengstuk van justitie. Hij zit weliswaar een loket verder, maar zal onafhankelijk moeten blijven."

Gerrit Hagelstein

Blijven of terugtrekken?

Het was een weinig opzienbarende Europese Top vorig weekend in Essen. Wat wel opviel tijdens de Top was het besluit van de Europese Unie om de vredes troepen niet uit Bosnië terug te trekken. Dat viel op, na weken gezwaag van vooral Franse en Britse zijde. Daar werd serieus overwogen de eenheden voor de VN-vredesmacht in Bosnië naar huis te halen. Nu wordt het ook steeds moeilijker voor UNPROFOR om te doen waar zij voor is ingesteld. De Serviërs terroriseren de veilige thuishaven Bihac. Sarajevo moet door hun toedoen zonder brandstof de winter in. Serviërs houden VN-konvooien tegen of dwingen hen een deel van hun voorraden af te staan. Serviërs hebben VN-troepen in gijzeling gehouden. De terugtrekking van vredes troepen uit Bosnië zou zijn neergekomen op een beloning voor slecht gedrag. En dat is al te veel gebeurd in het voormalige Joegoslavië.

Nu heeft Europa dus gekozen voor voortzetting van de vredesoperatie. Tegelijk moet het dan nadenken over de gevolgen. Immers de VN-vredesmacht moet in staat zijn haar taken fatsoenlijk te vervullen. Er moet een effectief antwoord komen op blokkades, gijzelingen, chantage, schendingen van afspraken door de Serviërs. Gerichtes acties vanuit de lucht hebben eerder doel getroffen. De NAVO-vliegtuigen zijn er klaar voor.

Positie publieke omroepen

In Hilversum, Aalsmeer en Luxemburg werd vorige week weer een nieuwe episode aan een al langdurige tragi-komedie toegevoegd. De woede en frustratie van omroepbazen ging gepaard met de triomfantelijkheid en vermoorde onschuld van programmaproductanten. Desalniettemin moet in alle ernst worden geconstateerd dat de beoogde versterking van de positie van de publieke omroepen als gevolg van de onlangs gesloten "deal" tussen Endemol/Veronica (E/V) en de NOS thans al in duigen ligt. De bedoelde samenwerking gaat niet door. Endemol/Veronica heeft gemene zaken gedaan met de Luxemburgse moedermaatschappij van RTL. Wie geld biedt, kan tenslotte alle invloed krijgen. Dat is maar weer eens gebleken. Los van de merites van de overeenkomst enige weken geleden tussen Endemol/Veronica en de publieke omroepen, moge duidelijk zijn dat de laatste alle redenen hebben zich bedrogen te voelen. Dat een dergelijk pokerspel te duchten tegenstanders uitlokt had men misschien kunnen voorzien, maar vormt geen excuus voor het gedrag van met name Endemol/Veronica. Vooralsnog hoeft er niet gespeculeerd te worden over het einde van de publieke omroep in ons land. Zij is gelukkig nog altijd niet afhankelijk van dit soort overeenkomsten. Wel zal haar concurrentiepositie

opnieuw moeilijker gaan worden. Die concurrentie is echter alleen te weerstaan door een eigen herkenbare programmering die recht doet aan de publieke, pluriforme taak die ons omroepbestel heeft. De politiek zal echter daarbij ook haar verantwoordelijkheid dienen te weten. Zij zal namelijk garanties moeten geven voor het ook daadwerkelijk door de omroepen kunnen uitoefenen van die publieke taak.

Italiaanse toestanden

Italiaanse toestanden beginnen steeds meer ook in Nederland gemeengoed te worden. De georganiseerde criminaliteit is in betrekkelijk korte tijd tot een nationaal probleem geworden. De lijst incidenten wordt zo omvangrijk, dat het niet meer afdoende is om de zware misdaad per incident te bezien. De geloofwaardigheid en de effectiviteit van de rechtshandhaving staan op het spel.

Om de georganiseerde criminaliteit te kunnen aanpakken is het essentieel dat politie en justitie weten welke opsporingsmethoden wel en welke niet aanvaardbaar worden geacht. Inmiddels zijn hiertoe gelukkig, reeds in de vorige kabinetsperiode, de nodige initiatieven genomen. Het baart grote zorg dat de huidige minister nu al een aantal keren heeft aangegeven dit soort wetsvoorstellen af te willen zwakken of uit te stellen. Eén zo'n voorbeeld is het wetsvoorstel over het gebruik van richtmicrofoons bij af luisteren. Het is aanvaard door de Tweede Kamer, maar de minister wil het aanpassen nu het bij de Eerste Kamer

ligt. In het verband van de georganiseerde criminaliteit kan ook de parlementaire enquête opsporingsmethoden niet onvermeld blijven. De CDA-fractie heeft zich vanaf het begin zeer kritisch uitgelaten over een dergelijk parlementair onderzoek. De fractie heeft om die reden een motie ingediend waarin werd geconstateerd dat het rapport van de werkgroep-Van Traa voldoende inzicht bood in de gehanteerde opsporingsmethoden en waarin de regering daarom werd gevraagd met de verkregen gegevens snel aan de slag te gaan. Wanneer die motie was aangenomen was tijdverlies bij het totstand komen van de noodzakelijke normering voorkomen. Nu is dit gevaar levensgroot aanwezig. Sterker nog, de minister heeft inmiddels aangekondigd het in voorbereiding zijnde wetsvoorstel over methoden in de opsporingsfase te zullen vertragen.

Wet- en regelgeving alleen zijn natuurlijk niet voldoende om de misdaad te bestrijden. Even belangrijk is een goede organisatie van politie en justitie. Het Openbaar Ministerie heeft in korte tijd, met een gelijkblijvende organisatorische structuur, een geheel ander soort taken gekregen. Het gaat bij het Openbaar Ministerie niet meer in de eerste plaats om het voeren van individuele juridische procedures. Het stellen van beleidsprioriteiten en het overleg met bijvoorbeeld de politie komen steeds meer op de voorgrond. De minister dient daarom haast te maken met de reorganisatie van het Openbaar Ministerie, zodat het in staat wordt de misdaad in Nederland effectief te bestrijden.

Van Schalsum

Ik wil me er niet mee bemoeien, maar stel u nou voor:

- dat in het wijkcentrum "Multi-Culti" in aanwezigheid van vrouwen, kinderen en bejaarden een massale knokpartij uitbreekt;
- dat een van de aanwezigen de politie belt;
- dat de politie de burgemeester belt;
- dat de burgemeester gaat vergaderen met de officier van justitie en de collega's van omliggende gemeenten;
- dat burgemeester en Openbaar Ministerie vervolgens anderhalf peleton ME'ers naar het wijkcentrum sturen;
- dat die ME een humanitaire actie onderneemt in "Multi-Culti" en deswege voornamelijk bewapend wordt met wetboeken en folders en een krijgsraad te velde;
- dat de ME onmiddellijk na binnentreden in het knoklokaal de bar verklaart tot "veilig gebied" en de rest van de zaal tot gedoogzone;
- dat een deel van de ME door het verzamelde geboefte in de bezemkast wordt opgesloten; "waar ze overigens goed wordt verzorgd";
- dat de burgemeester vervolgens met de vechtersbazen gaat lunchen om te overleggen hoe het nu het beste verder kan worden afgehandeld;
- dat de burgemeester en de officier van justitie vergaderen over de vraag of het niet beter is dat de ME het buurtcentrum geleidelijk weer verlaten moet onder achterlating van enige voedselpakketten.

Als u zich dat allemaal goed kunt voorstellen, dan hebt u een vrij getrouw beeld van de situatie in ex-Joegoslavië en zult u het wel een aardig idee vinden om in 1995 te herdenken dat de Volkenbond 75 jaar geleden werd opgericht.

Politiek moet de moed hebben zich fund

“De politiek moet de moed hebben zich fundamenteel her te bezinnen op ons hele sociale stelsel.” Dat is de

Planpraktijk, een bedrijf dat mensen helpt bij het opl

Jet Creemers heeft begin-jaren '80 een stichting opgericht die huishoudens helpt bij het oplossen van hun schuldenproblemen. Door een particulier huishouden als een kleine onderneming te beschouwen kun je een analyse maken van de inkomsten en uitgaven om je doelen te realiseren. De hulpvraag wordt in kaart gebracht, er wordt gekeken naar de betalingsachterstanden en de aflossingscapaciteit wordt bepaald. Altijd wordt de vraag gesteld “Kan er sanering plaatsvinden?”. Dan wordt gesproken met een Kredietbank of een particuliere bank over het krediet en de garantie van betaling. Kan sanering niet, dan wordt een andere oplossing gezocht. Maar in de kern gaat het om een verandering van het leefpatroon van mensen, waarin de uitgaven dienen te worden aangepast aan de inkomsten. In 1989 werd de stichting omgezet in een bedrijf (Planpraktijk) dat in 1994 is uitgegroeid tot een organisatie met 140 medewerkers. De erkenning voor dit succesverhaal en voor de achterliggende filosofie kwam eind-1994 met de verkiezing tot Zakenvrouw van het jaar, door een jury onder voorzitterschap van Yvonne van Rooij. Dit mag uniek worden genoemd voor een ondernemer in de sociale sector.

Wat was uw drijfveer toen u hier 12 jaar geleden aan begon?

“Twaalf jaar geleden was ik directielid van de Huishoud- en Consumentenorganisatie HVP. Die organisatie werd geconfronteerd met een subsidiestop. Tegelijkertijd liepen we er tegenaan dat een toenemend aantal huishoudens in schulden dreigde weg te zakken. Er bestond geen adequate hulp voor, het probleem werd ontkend. Begin-jaren '80 mocht je niet zeggen dat er armoede was in Nederland. Wij hebben dit probleem als een van de eersten aangepakt en zijn heel concreet begonnen met mensen te helpen die er zelf niet meer uit kwamen en die ook bij geen enkele overheidsinstantie meer konden worden geholpen. Mijn uiteindelijke doel is dat er overal in Nederland schuldhelpverlening wordt ingevoerd.”

Een groot aantal huishoudens is met meerdere personen langere tijd afhankelijk van

een (lage) uitkering, zij hebben geen uitzicht op werk en zijn sociaal geïsoleerd. De uitkeringen en het minimumloon blijven achter, en ook dreigen er kortingen op de huursubsidie, de kinderbijslag en de AOW. Het gaat om een structureel en nog altijd groeiend probleem, de kans op een baan wordt immers niet groter. De problemen stapelen zich op bij deze groep mensen en concentreren zich vooral in de grote steden. Is het helpen van deze mensen eigenlijk geen druppel op een gloeiende plaat?

“Het maken van schulden is helaas inherent geworden aan onze moderne samenleving. Kopen op afbetaling en consumptief krediet zijn de normaalste zaken van de wereld. Ik blijf adviseren dat sparen beter is dan lenen. Werk op die manier toe naar bepaalde doelen en stel die doelen niet pas achteraf vast.

Het schuldenprobleem in het algemeen is in tien jaar tijd qua omvang wél gegroeid. Tegelijk is het probleem beter zichtbaar geworden. Er was geen adequate hulpverlening. Maar het is natuurlijk niet alleen een financieel probleem, wij proberen mensen te leren hoe ze in het vervolg het beste met hun geld kunnen omgaan. Niemand steekt zich voor zijn plezier in de schulden, maar het is voor mensen moeilijk om keuzes te maken, ook wat ze met hun geld doen. Maar het is belangrijk dat ze hun eigen problemen leren oplossen en dat ze de consequenties van hun gemaakte keuzes onder ogen zien. Daarom gaat het ook niet om een financiële regeling alleen, maar om een langere termijn-oplossing. Ik kan niet de problemen van alle mensen oplossen, maar ik voel me wél verantwoordelijk voor de bescheiden bijdrage die ik zelf kan leveren. Ik blijf geloven dat onze aanpak werkt en dat we die kunnen vermenigvuldigen elders.”

Schulden vormen een groot maatschappelijk probleem. Waar komt dit probleem nu eigenlijk vandaan, heeft het ook niet te maken met de vergaande individualiseringstendenzen in onze samenleving?

“Niet per se, individualisering heeft ook iets goeds. Ieder mens wordt als volwassen beschouwd en is verantwoordelijk voor zijn eigen handelen. Het probleem is alleen

dat de overheid decennia-lang de mensen heeft afgeleerd om verantwoordelijk te zijn, ze heeft de burgers aan alle kanten afhankelijk gemaakt. De overheid zou moeten investeren in echte volwassenheid van mensen, dit kost misschien op de korte termijn iets meer maar scheelt op de langere duur heel veel geld en energie. Een voorbeeld: gemeenten kiezen ervoor mensen financieel uit de schulden te helpen, maar besteden geen aandacht aan begeleiding, educatie en voorlichting gericht op verandering. Verder wordt er nauwelijks gekeken naar de nazorg voor mensen die in een schuldsaneringstraject zitten. Onze organisatie benadrukt dat, ook wanneer mensen bijvoorbeeld weer aan het werk zijn geholpen, je ze nog steeds moet begeleiden. Dat is een voorbeeld van het kiezen van halve oplossingen, die op korte termijn politiek gezien scoren.”

De onderkant van de arbeidsmarkt vormt het prob

nenteel her te bezinnen op sociaal stelsel

ige overtuiging van Jet Creemers die onlangs werd verkozen tot Zakenvrouw van het Jaar. Creemers leidt van schuldenproblemen. CD/Actueel sprak met haar.

*De problematiek van schulden en schuld-
hulpverlening is actueel: 15 december is
het rapport van de commissie-Boorsma in
de Tweede Kamer aan de orde. De com-
missie heeft twee jaar met de problematiek
geworsteld. Ook u heeft deel uitgemaakt
van deze commissie. Welke taak heeft de
overheid bij de schuldenproblematiek van
haar burgers?*

“Er ligt bij de uitvoering van sociale dienstverlening een duidelijke taak voor de markt. Er kan echter geen sprake zijn van een monopolie van die markt. Nee, het gaat om een positieve en constructieve concurrentie van de overheid en marktpartijen. Wanneer deze concurrentie bestaat, kan er een scherpe prijs en kwaliteit ontstaan. Dit neemt natuurlijk niet weg dat de overheid zelf beleid moet blijven maken, dat blijft haar verantwoordelijkheid! Politiek betekent sturen en je verantwoorde-

lijkheid nemen. Niet weggroepen achter je ambtenaren en daardoor problemen uit de weg gaan. Verder moet de politiek een klimaat ontwikkelen waarin goede (particuliere) initiatieven gestimuleerd worden. Ik ben in dat opzicht ook tegen subsidies, behalve wanneer het startsubsidies zijn of stimuleringssubsidies. In de meeste gevallen versluieren subsidies namelijk, en pompen slechts geld rond. De politiek moet de moed hebben zich fundamenteel her te bezinnen op ons hele sociale stelsel. Naar mijn mening heeft (CDA-)staatssecretaris Lou de Graaf in 1987 daar een poging toe gedaan. Hij kreeg toen onvoldoende draagvlak. In dit opzicht heb ik zeker verwachtingen van Paars.”

Tot nu toe hebben we het gehad over inkomens en over schulden, maar hoe belangrijk is werkgelegenheid in de hele armoedeproblematiek?

“Werk is heel belangrijk. Mijn stelling is dat om de solidariteit te bewaren en de sociale zekerheid te garanderen de sociale lastendruk naar beneden moet. Daarnaast moet er samenhang worden gebracht in het beleid. Ik probeer met mijn bedrijf te zorgen dat mensen weer aan het werk komen. Aan schuldeisers wordt gevraagd mee te helpen, dat is immers ook in hun voordeel. Het gekke is dan dat de markt hier geen problemen mee heeft, maar de fiscus wel. Zo'n huishouden moet van zijn schulden afgeholpen worden, dat doen we door een reorganisatie van de bedrijfsvoering. Uit de schuld dan aan het werk is het logisch vervolg van de behandeling. Dat kan onder andere door het creëren van wit werk in het grijze en zwarte circuit. Ik probeer de mensen weer een stukje zelfwaardering te geven. Er is wel degelijk werk te maken in die sector en dan gaat het ook zeker om zinvol werk; er is een driversservice opgericht en er wordt gewerkt aan activiteiten die nu in het grijze en zwarte circuit zitten. We helpen mensen bij de bedrijfsvoering, dat moet je ze leren, maar uiteindelijk krijg je hele positieve resultaten. De werkgelegenheid zit de komende jaren niet in de grote bedrijven en bij multinationals, maar juist bij het midden- en kleinbedrijf. De onderkant van de arbeidsmarkt vormt het probleem dat opgepakt moet worden.”

Ziet u de verschillende overheidsorganisaties als bondgenoten?

“Als het kan moeten we samen werken aan oplossingen. Het probleem is echter dat we tegen allerlei regels aanlopen. Er heeft een scheefgroei plaatsgehad. Van alle overheidsbeleid is de uitvoering bij ambtenaren neergelegd. Elke organisatie heeft zo weer haar eigen belangen en waarbij de hulp aan de probleemgevallen niet altijd centraal staat. Planpraktijk is een voorbeeld van het oppakken van verantwoordelijkheid door burgers daar waar de overheid het liet liggen. Op het moment dat blijkt dat het schuldenprobleem zichtbaar wordt en dat blijkt dat de oplossing succesvol is, waardeert de overheid het initiatief niet en remt het weer af. Dat is toch het omdraaien van de verantwoordelijke samenleving! Ik merk nu in de praktijk dat bijvoorbeeld gemeentes mijn plannen en methodes overnemen en zelfs mijn personeel weggooien, dat verwacht ik niet van een partner waarmee ik samenwerk.”

Heeft dit alles voor u ook nog een politieke consequentie?

“Ik ben blij met de onderscheiding als Zakenvrouw van het Jaar. Het gaat niet om mijzelf, maar om de aandacht voor de succesvolle aanpak van de sociale hulpverlening. En ik ben ervan overtuigd, dat het werk dat mijn organisatie doet ook heel goed aansluit bij het gedachtegoed van het CDA. Onze partij is immers altijd betrokken geweest op de samenleving en op elkaar, dat is een van haar grondbeginselen. Ik moet wel vaststellen dat het CDA wel heel veel verloren heeft, maar de partij lag ook in een gespreid bedje. Dat dit grote verlies je als politieke beweging overkomt is vreselijk, maar men moet het benutten als een uitdaging. Zonder dit verlies zou er ook nooit die vechtlust zijn om weer terug te komen. En dan gaat het toch om elkaar en om er allemaal samen beter van te worden.”

Eiko Smid

*Jet Creemers, Wie zal dat betalen? Over
privatisering in de sociale sector, 1994,
Uitgeverij Contact, Amsterdam/Antwerpen,
f 24,90*

at opgepakt moet worden.

(foto Hans Hordijk)

Elke 'Mens' welkom

Iedereen kent de afgang die de bekende Len vermogende makelaar uit de Bollens-treek Harry Mens bij de VVD heeft door-gemaakt. Na een vliegende start vanuit het chique Haagse Hotel de Indes belandde Mens eind vorig jaar uiteindelijk niet op de VVD-kandidatenlijst voor de Tweede Kamer.

Sindsdien is hij nauwelijks meer uit de startbanen naar de Haagse politiek weg te slaan. Zo bleek deze week weer tijdens een spreekbeurt voor studenten in Groningen. Afgezien van een heleboel andere dingen zei Mens te hopen 'binnenkort' zijn slag binnen het CDA te slaan. Na enig gemur-mel over 'de kansen van het CDA' zei hij blijkens dagblad Trouw: "Volgend jaar word ik lid (van het CDA) en dan ga ik het nog een keer vanuit die hoek proberen". Volgens partijwoordvoerder Meüs van de Poel wacht het CDA met belangstelling de initiatieven van Harry Mens af. "Iedereen die zich kan vinden in de grondbeginselen van het CDA is welkom en dat geldt dus ook voor mijnheer Mens. Maar voordat ie-mand voor het CDA een vertegenwoordi-gende functie kan vervullen moet hij of zij tenminste een jaar CDA-lid zijn. Dat bete-kent uiteraard ook dat hij een tijdje 'sjouw-werk' voor de partij heeft gedaan." Wat dat betreft is het CDA nog niet zo zeker van de staat van dienst van de heer Mens. Daar komt volgens de CDA-voorlichter bovendien bij, "dat de partij het sjouwwerk van een kandidaat voor bestuurlijke fun-cties niet beoordeelt vanuit het belang van de persoon zelf, maar van de partij."

Van bestuur naar bedrijf

Per 1 februari stapt mw G.W. (Wille-mien) van Montfrans-Hartman, voor-malig vice-voorzitter van het CDA, over van het burgemeesterschap van Katwijk naar het vrije beroep. Zij gaat deel uitma-ken van de associatie BCG, een vooraan-staande organisatie voor interim-manage-ment. Een opmerkelijke overstap van iemand die zo gebakken leek aan het open-baar en politiek bestuur. Van Montfrans was zes jaar burgemeester van de Zeeuwse gemeente Veere en even lang van de Zuid-hollandse gemeente Katwijk. Binnen het CDA en daarbuiten vervult zij bovendien vele andere bestuurlijke functies. Willemien van Montfrans kende BCG op afstand. Het was Jos Staatsen, ook een oud-burgemeester, die haar rijp maakte voor de overstap. Willemien van Mont-frans heeft er echt zin in. "Niet omdat ik op het burgemeesterschap van Katwijk ben uitgekeken, maar het lijkt me heerlijk om eens iets totaal anders te gaan doen. Ik ben nu 53 en dan kun je zo'n overstap nog maken. Maar zo anders wordt het trouwens ook weer niet. Want bij BCG ga ik mij vooral bezig houden met het managen en oplossen van ingewikkelde bestuurlijke

Willemien van Montfrans: "Het lijkt me heerlijk iets totaal anders te gaan doen." (foto Hans Hordijk)

processen bij de overheid en non-profit-or-ganisaties. Een wereld die ik als burge-meester en bestuurder natuurlijk goed ken."

Rottenberg's flirt (1)

PvdA-voorzitter Felix Rottenberg heeft opvallende geflirt naar het CDA. In een radio-interview heeft hij gezegd een aantal PvdA-leden met een kerkelijke achtergrond op pad te sturen voor overleg met het CDA.

Partijvoorlichter Meüs van der Poel re-ageert desgevraagd namens waarnemend CDA-voorzitter Lodders als volgt: "Wij nemen een afwachting houding aan, omdat het niet gaat om een concreet ver-zoek. Bovendien is het wel een heel vreemde figuur, wanneer de PvdA via een groepje kerkelijke verkenners zou probe-ren met het CDA als partij in contact te komen. Als partij praten wij graag met de PvdA, maar niet met een clubje uit de PvdA met het etiket 'kerkelijk'. Dat is onze stijl niet en dat verwachten we ook niet van andere partijen. Als de PvdA bij monde van Rottenberg met ons wil praten, dan is dat prima. Maar dan wachten we graag zijn uitnodiging daarvoor af."

Rottenberg's flirt (2)

De CDA-woordvoerder verklaart de 'move' van Rottenberg uit de druk die de VVD in de coalitie op de PvdA uitoe-fent om het sociale stelsel radicaal te ver-anderen. Essentieel voor de aanvaarding van Rottenberg's uitnodiging noemt de CDA-woordvoerder de voorwaarden die de PvdA aan een dergelijk gesprek ver-bindt. "Wij doen nooit voor iemand de deur dicht en doen dat dus ook nu niet voor de PvdA. Maar dan moeten we wel weten waarover en met wie we praten. Als het uitsluitend gaat om een groepje PvdA-

leden met het etiket 'kerkelijk' dan vragen we ons af of die groep namens de PvdA-top spreekt. Vandaar onze afwachting houding. Een concreet verzoek heeft ons overigens nog niet bereikt."

Overigens wil het CDA graag een hervat-ting van het partijvoorzittersoverleg dat tot een jaar geleden regelmatig plaatsvond, maar waar sindsdien de klad in is geko-men.

Soep uitdelen als campagnemiddel

De CDA-fractie in de gemeente Den Haag gaat soep uitdelen op de Haagse markt. Deze actie wordt beschouwd als een middel in het kader van de zogenaamde 'permanente campagne' die het CDA voert. Maar, zo is in kringen van het be-stuur te horen, men hoopt dat de soepuit-de-ling vooral voor de Provinciale Statenver-kiezingen op 8 maart 1995 zijn nut zal kunnen bewijzen. De soep die het CDA-Den Haag op 17 december en 28 januari a.s. gaat uitdelen is erwtensoep. Men heeft deze soort niet gekozen vanwege de groene kleur, die overeenkomt met de huiskleur groen van het CDA, maar meer omdat hij past bij de winterse tijd van het jaar. De soepuitdeling vindt plaats op de Haagse markt, in het hartje van de Haagse Schilderswijk.

Volgens CDA-raadslid Wilbert Stolte, die overigens benadrukt niet zo veel van de soepactie af te weten, past de actie in het streven van het CDA naar een zo nauw mogelijk contact met 'de mensen'. Het nut ziet hij helemaal zitten. Maar van het aan-tal uit te rekenen koppen, de kosten en de lo-gistiek weet hij niets. "Daar ga ik niet over. Maar ik heb alle vertrouwen in het organiserend vermogen van het CDA-Den Haag."

Ben Pauw

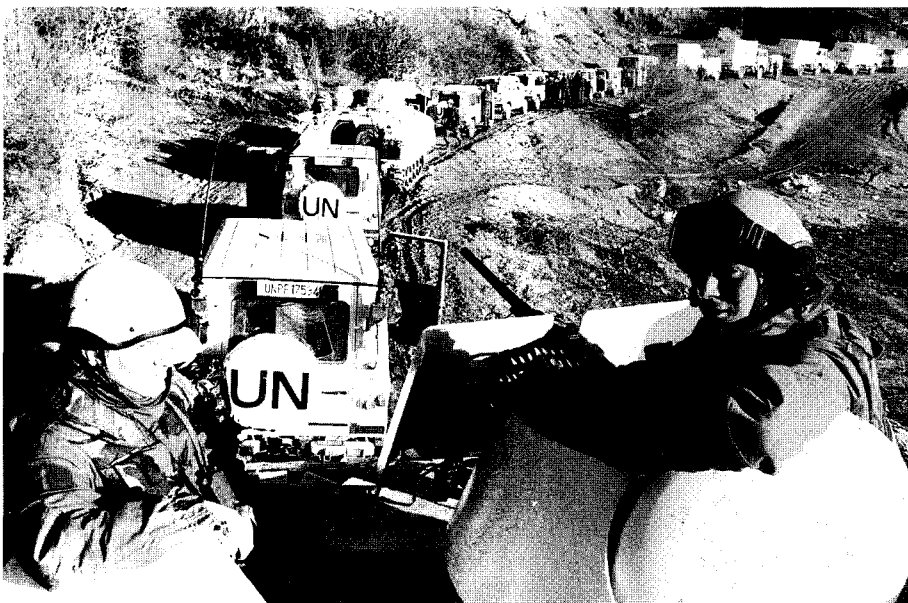
De Hoop Scheffer: Principe van "samen uit, samen thuis" handhaven

Het CDA-Tweede Kamerlid De Hoop Scheffer vindt dat eenzijdige stappen van landen die VN-militairen in Bosnië gelegerd hebben, ongewenst zijn. "Het moet duidelijk zijn dat het beginsel van 'samen uit, samen thuis' in stand blijft."

De afgelopen Europese Top werd terecht gedomineerd door Bosnië. Het minste wat de Europese Unie kon doen, en ook heeft gedaan, was een einde maken aan de kakafonie van meningen over de toekomst van de humanitaire hulpverlening en bescherming van de zogenoemde veilige gebieden door onder andere Nederlandse VN-militairen. Zolang het mogelijk is wordt die belangrijke taak voortgezet, samen met de andere aan UNPROFOR deelnemende landen. Het moet wel duidelijk zijn dat het beginsel van "samen uit, samen thuis" in stand blijft. Afwijking hiervan zoals vorige week gesuggereerd door minister-president Kok zal door de CDA-fractie worden bestreden. De Europese Top heeft hopelijk ook in de politieke praktijk de neuzen wat dit betreft in dezelfde richting gezet, ofwel UNPROFOR blijft in zijn geheel, of niet. Tussentwegen zijn niet mogelijk. Zeker binnen de Europese Unie maar ook in breder verband zullen de landen die be-

langrijke aantallen blauwhelmen leveren zoals Nederland zeer frequent met elkaar moeten overleggen welke lijn wordt getrokken. Eenzijdige stappen zijn ongewenst. Honderdduizenden levens zijn in de afgelopen maanden en jaren gered; de levensverzekering voor de Moslims in bijvoorbeeld de enclave Srebrenica, waar Nederlandse militairen van de luchtmobiele brigade aanwezig zijn, kan niet zonder meer worden opgezegd. Met name de militaire omstandigheden ter plaatse zullen bepalen hoelang deze stelling houdbaar is. De wijze waarop de "internationale gemeenschap" (maar dat zijn wij zelf!) faalde bij de bescherming van de enclave Bihac is symptomatisch voor het reeds lange tijd niet doen van datgene wat in talloze resoluties van de Veiligheidsraad is vastgelegd. Zeker, er is grote spanning tussen de humanitaire taak van de VN-militairen en de noodzaak van optreden ter bescherming van veilige gebieden. Maar als dat leidt tot algehele passiviteit zullen de Serviërs uit-

eindelijk de VN-missie geheel onmogelijk maken. Het leveren van een (militaire) bijdrage aan de internationale publieke gerechtigheid gaat gepaard met risico's voor de mannen en vrouwen die hun taak ginds op zeer te respecteren wijze vervullen. Wij dragen als politici medeverantwoordelijkheid voor hun uitzending en dus ook voor het wege van genoemde risico's. We doen dat niet alleen in Nederland maar samen met andere landen. Een openbaar debat, zoals vorige week door de Franse en Engelse ministers van Buitenlandse Zaken aangezwengeld, doet meer kwaad dan goed en dient dus vermeden te worden. Op het politieke front zal een nieuwe poging moeten worden gedaan de Russen ervan te overtuigen dat hun koppige houding tijdens de CVSE (nu OVSE)-Topconferentie te Boedapest waar geen letter over het voormalig Joegoslavië in de slotverklaring te vinden was, slechts tot een verdere verscherping van het conflict zal leiden. Ook de positie van de Verenigde Staten, waar over enkele weken een nieuw congres aantreedt dat president Clinton zacht uitgedrukt niet vriendelijk gezind is, geeft reden tot zorg en dus tot grote aandacht. Grote veranderingen in het "vredeplan" van de zogenoemde Contactgroep ten gunste van de Serviërs zullen leiden tot een begrijpelijke afwijzing door de Bosnische regering en een einde aan de oorlog slechts verder weg brengen. Alleen wanneer Amerikanen, Russen en de Europese Unie elkaar weer vinden in één politieke lijn is er een kans dat het reeds afzichtelijk hoge aantal slachtoffers niet nog verder oploopt. Het zou een illusie zijn te denken dat het toegeven aan de "Groot servische" ambities de zo dringend nodige stabiliteit op de Balkan zou kunnen garanderen. Dat zou immers niet alleen een aanmoedigingsprijs zijn voor de agressors en moordenaars in wat eens Joegoslavië heette maar ook voor hun "volgelingen" elders in de wereld.

De Hoop Scheffer meent dat UNPROFOR in zijn geheel moet blijven, of niet.

(foto ANP)

Jaap de Hoop Scheffer
CDA-Tweede Kamerlid

Het CDA en de kerken

Het CDA-jaarboek 1994-1995 barst van de interessante bijdragen. In deze bijdrage wil ik ingaan op het artikel van prof.dr. Frits de Lange (hoogleraar Evangelistiek aan de Theologische Universiteit Kampen en docent Ethiek aan de faculteit der Godgeleerdheid en Godsdienstwetenschap aan de Rijksuniversiteit van Groningen). De Lange pleit ervoor om de enigszins verstoorte relatie tussen het CDA en de kerken via een zogenaamd 'cultureel beraad' te herstellen. Het is een interessante gedachte, maar het roept bij mij enkele vragen op.

De hoogleraar tracht een brug te slaan tussen het CDA en de kerken. De Lange: 'Willen de duizend bloemen van de cultuur bloeien, dan hebben ze de overheid als vaas nodig, maar tegelijk onder andere het christelijk geloof als levend water. Maar wil het christelijk geloof een blijvende invloed hebben op de cultuur, dan zal het daarin minstens vitaal en zichtbaar aanwezig moeten zijn. In een cultureel beraad zouden kerken en christelijke politieke partijen nader moeten praten over wat een christelijke cultuurvisie zou kunnen zijn.' De Lange pleit in dit verband voor een LAT-relatie tussen het CDA en de kerken. 'Living Apart Together', kerk en politiek blijven gescheiden taken en afgebakende verantwoordelijkheden houden. Desondanks hebben ze veel 'together'. Ik denk dat het goed is als het CDA de dialoog aangaat met de kerken en andersom. Van de nood een deugd maken, roeien met de riemen die de christelijk-geïnspireerde politici hebben. De Lange laat helaas een concrete uitwerking van de interessante

gedachte van het cultureel beraad in het midden. Daardoor roept het bij mij een aantal vragen op. Hoe gaat het cultureel beraad eruit zien? Hoe voorkomen we polarisatie in de kerken? Wat doet het CDA met de resultaten van het cultureel beraad? Is dit de mogelijkheid om het christelijk-sociaal denken binnen het CDA handen en voeten te geven? Het zijn interessante vragen die CDJA'ers en CDA'ers aanspreken. Wat mij betreft: 'de discussie kan beginnen!'

Timon van Zessen ●

Verlaging belastingdruk voor meer werkgelegenheid

Op de laatste CDJA-Raad is een raadsstuk aangenomen waarin de sterke verlaging van de belasting- (en premie-) druk op arbeid om te komen tot een veel grotere arbeidsparticipatie, een belangrijk onderdeel vormt. De produktiefactor arbeid wordt door het zwaar belasten benadeeld ten opzichte van bijvoorbeeld investeringen in machines of inkomsten uit kapitaal. Het is principieel niet juist om arbeid zo zwaar te belasten. Arbeid is te duur geworden waardoor uitstoot van arbeidsplaatsen helaas een bekend proces is geworden. Het moet voor werkgevers goedkoper worden om arbeid in te huren en voor werknemers gunstiger om te gaan werken. Het verdringen van arbeid door kapitaalinvesteringen in mechanisering en automatisering wordt nu als het ware door het fiscale stelsel bevorderd. Een onevenwichtigheid in het huidige systeem is dat inkomsten uit kapitaal

(o.a. rente-inkomsten) op grote schaal niet belast worden, terwijl de rentebetalingen meestal wel afgetrokken kunnen worden. Kapitaalinkomen wordt dan ook gesubsidieerd terwijl op inkomen uit arbeid de bekende loodzware wig drukt van belasting en premies.

Om te kunnen komen tot een sterke verkleining van deze wig, en zo weer meer prikkels te geven om te gaan werken (verkleining werknemerswig) en om mensen in dienst te nemen (verkleining werkgeverswig) zal een sterke verschuiving van de belastingheffing nodig zijn. Daartoe kan onder andere een sterk verhoogde BTW-heffing gebruikt worden. De inschaling in de hoogte van het BTW-tarief van een bepaalde produktgroep zou op basis van twee aspecten kunnen gebeuren: de mate van arbeidsintensiteit van de produktgroep en milieuvriendelijkheid (dit laatste om tegelijkertijd een effectief milieubeleid te voeren). Die twee bij elkaar opgeteld bepalen in welk BTW-tarief de produktgroep valt. Als een produkt bijvoorbeeld heel milieuvriendelijk en arbeidsintensief is, is dat een heel laag tarief, bij een zeer milieuvriendelijk en arbeidsextensief produkt is dat het hoogste tarief. Daartussen zitten bijvoorbeeld nog twee schalen voor tussenliggende waarden. Dus de veronderstelde milieuvriendelijkheid en arbeidsintensiviteit tellen.

De verkleining van de wig dient te beginnen aan de onderkant van het loongebouw omdat daardoor de sterkste werkgelegenheidseffecten te verwachten zijn. Op het minimumloonniveau zouden dan bijvoorbeeld in het geheel geen belasting en premies meer geheven hoeven te worden. Zowel de wig voor de werkgevers als die voor de werknemers kan verkleind worden. Dit is echter nog niet voldoende. Immers door de afwenteling van de prijsstijging van de produkten door werknemers op werkgevers via looneisen kan er (echter wel slechts gedeeltelijk) een nieuwe wig ontstaan: die van de indirecte belastingen (BTW). Daarom zal een deel van de belastingvermindering op arbeid op een andere manier gefinancierd moeten. Het is daarbij wenselijk om kapitaalinkomen zwaarder te belasten. Zoals hierboven is betoogd, gebeurt dit namelijk in de huidige situatie feitelijk te weinig. Ook het bedrag dat werkgevers besparen door lagere loonbelasting en premies voor werknemers biedt ruimte voor een zwaardere druk op bijvoorbeeld winst. In deze verschuiving zit als belangrijk verschil dat de produktiefactor arbeid voor de werkgever een structureel gunstiger positie heeft verworven ten opzichte van andere produktiefactoren. Tot slot kan een andere mogelijke bron van financiering van de sterke verkleining van de wig niet onvermeld blijven: Verlaging van de collectieve uitgaven. Zoals we allemaal weten vereist dat echter een grote discipline bij de overheid en is het makkelijker gezegd dan gerealiseerd.

Jan-Kees de Jager ●

Horzel

Een veel gehoorde kreet is dat de samenleving zich bevindt in een sociale en ecologische crisis. De verzorgingsstaat is onder grote druk komen te staan. Ook openbaren zich in toenemende mate schaduwkanten in de vorm van (internationaal) georganiseerde criminaliteit en vervuiling. Maar ook van binnenuit lijkt onze samenleving te eroderen. De individualisering tast het saamhorigheidsgevoel aan en de ontwikkeling naar wat wel de "permissive society" wordt genoemd, ondermijnt de gemeenschappelijke moraal. De politiek loopt achter deze (nauwelijks manipuleerbare) ontwikkelingen aan, en blijft tot nog toe het antwoord grotendeels schuldig, met ontevreden kiezers als gevolg. Ook het CDA heeft hiervan (electoraal) de gevolgen ondervonden.

De politiek stuit op een steeds groter wordend publiek cynisme, en weet niet goed hoe daartegen anders het hoofd te bieden dan zichzelf te projecteren als het slachtoffer van een "onschuldige anonieme macht die gerechtvaardigd wordt door de wetenschap, de cybernetica, de ideologie, de wetgeving, de abstractie en de objectiviteit - dat wil zeggen: door alles behalve de eigen verantwoordelijkheid ten opzichte van de mens als persoon en als naaste" (Havel, 1989). Een politieke partij vindt echter haar bestaansrecht in de poging haar visie op mens en maatschappij te verwezenlijken. En als het ons ernst is met het vormgeven aan ons christen-democratisch gedachtegoed; als wij een samenleving willen waarin naar menselijke maatstaven gemeten zorg voor onze naasten centraal staat, zouden we dan niet eens moeten beginnen met oppositie-voeren?

Eddy van Hijum ●

Mijmeren over "Droom van een wereld"

Onder de titel "Droom van een wereld" sprak het CDA-Vrouwenberaad op de ledendag, 24 september jongstleden, over duurzame ontwikkeling. Het ging over economie, duurzaamheid, consumenten of consumenten, vrouwen en betaalde arbeidsparticipatie en de relatie tot de Derde Wereld. Toch ontbrak er iets essentieels. Hoe ziet de wereld eruit waar u van droomt? Ziet u nog kans stil te staan bij de vraag waarom juist u hier op aarde bent? Verandert de droom niet in een nachtmerrie als we alleen spreken over economie en betaald werk? Kunnen we nog dromen over zaken waar je als mens van opbloeit en waardoor je vrede met jezelf hebt?

Wie droomt nog over een mooie zonsopgang of een zwaan die statig door het kroos in de sloot voorbijglijdt? Mijmeren we nog weg bij een mooi gedicht? Laten we ons nog vertederen door een klein mensje dat staat te stralen, omdat het geniet van zijn illusie dat dankzij zijn uitgestoken handje de trein bij het perron stil houdt?

Wat is luchtspiegeling, wat is waar(devol)? We lijken totaal gericht op materiële zaken. Is onze vraag om grotere vrouwenparticipatie bij betaalde arbeid daar ook niet deels uit voortgekomen? Gaat het om meer macht (invloed, zelfstandigheid), meer status of om meer geld, omdat we willen betalen voor duurdere producten, zoals Max Havelaar-koffie, merkkleding en dergelijke? Het is interessant om dit te analyseren. De boodschap die kinderen oppikken is, dat het in het leven vooral gaat om dingen en dat je eigenwaarde daar zo niet van afhangt dan toch daar op zijn minst mee is verbonden. Leven draait om bezit, om meer, om mooier. De reclame toont dit. De overheid laten we geld uitgeven voor materiële zaken voor nog grotere welvaart.

Een samenleving functioneert het beste wanneer mannen en vrouwen beiden daaraan vormgeven, samen het welzijn bevorderen en beiden aan het openbare en economische leven deelnemen. Dat betekent dat mannen en vrouwen alle taken moeten verdelen, ook de taak van de opvoeder. Is er iets belangrijker dan het grootbrengen van kinderen tot evenwichtige mensen? In deze tijd belonen we werk dat we belangrijk vinden met geld. Waarom hebben we niet zoveel respect en waardering voor opvoedkundig werk dat we eisen dat ouders hiertoe financieel de ruimte krijgen? Kinderbijslag is uit de tijd. Opvoedkundig werk wordt ondergewaardeerd, terwijl goede begeleiding van kinderen enorm belangrijk is. Teveel jongeren en volwassenen lopen stuk in onze maatschappij. Laten we als CDA bij de keuzen voor overheidsbestedingen oog houden voor het welzijn van mensen. Valt uit ons handelen nog op te maken dat status en geld relatief zijn? Dat het middelen zijn en geen doelen?

Aangepaste werktijden voor werknemers kunnen tegemoetkomen aan individuele wensen.

(Hans Hordijk)

Want juist als CDA-ers weten we toch dat zelfverwezenlijking op vele manieren kan, dat een hardwerkende vrijwilliger soms meer respect verdient dan de persoon die een met status omgeven positie bekleedt en dat bij macht het meest wezenlijke is de macht over jezelf, je innerlijke vrijheid. Waarom mijmeren we daar niet wat meer over?

Mirjam Ates-Snijdwind ●

Flexibilisering van de arbeid

De laatste maanden wordt er veel gesproken over flexibilisering: flexibele arbeidstijden schijnen het middel te worden om een aantal vliegen in een klap te slaan. Het belangrijkste punt is te komen tot het scheppen van meer werkgelegenheid. Flexibilisering dient het belang van de economie, aangezien het bedrijfsleven meer maatwerk moet gaan leveren. Daarnaast kan met flexibele arbeidstijden tegemoet worden gekomen aan de wensen van de individuele werknemer. Voor de werkgever liggen de voordelen vooral op het gebied van terugdringing van overwerk en het opvangen van werkpieken. Daarnaast zien werkgevers flexibilisering als een aardig hulpmiddel om bepaalde onconvenianten aan te pakken, zoals overwerk- en ploegdiensttoeslag; een punt wat ten nadele is voor de werknemers. Voor de werknemer kunnen aangepaste werktijden tegemoet komen aan de individuele wensen; het is op deze manier mogelijk om tot meer vrije tijd te komen. Vrije tijd die kan worden besteed aan zorgtaken, vrijwilligerswerk en andere hobby's. In het kader van flexibilisering zou ook kunnen worden gepraat over werken in deeltijd. Om evenwicht te bewaren in de voor- en nadelen die voortvloeien uit flexibilisering voor zowel werkgevers als werknemers is het zaak een aantal afspraken te maken op

dit gebied. Zo moet er een balans zijn tussen de belangen van werkgevers en werknemers. Flexibele werktijden moeten een concreet effect hebben op de werkgelegenheid. Daarnaast mogen de veiligheid, gezondheid en het welzijn van de werknemers niet in gevaar worden gebracht. De punten veiligheid, gezondheid en welzijn zijn ook de drie centrale doelstellingen van de nieuwe Arbeidstijdenwet. Op grond van dit wetsvoorstel krijgen werkgevers en werknemers ruimere mogelijkheden om in overleg meer flexibele arbeidstijden af te spreken. Zo kan bijvoorbeeld over minder dagen langer per dag worden gewerkt. De vraag is echter of de wet voldoende kader biedt aan werknemers die niet te allen tijde kunnen voldoen aan de wens van de werkgever om te komen tot flexibilisering. Het CDA zou daarom graag een vierde doelstelling aan de Arbeidstijdenwet zien toegevoegd, namelijk de mogelijkheid om werk met zorgtaken te combineren. Het CDA acht het voor een duurzame arbeidsinzet van een werknemer van groot belang dat werk en zorgtaken kunnen worden gecombineerd. De regering heeft echter al geantwoord dat een oplossing op dit punt niet in de Arbeidstijdenwet moet worden gezocht.

Flexibele arbeidstijden worden beschouwd als het instrument om te komen tot meer werkgelegenheid. Voor een heleboel vrouwen, maar zeker ook voor mannen, is dit de gelegenheid om tot betere afspraken te komen wat betreft de verdeling van werk en zorgtaken. Voor een goede regeling zou de nieuwe Arbeidstijdenwet als wettelijke basis kunnen dienen.

Anja van Eck ●

De verslagbundel "Droom van een wereld" kost f 5,- incl. portokosten. Te bestellen door het betreffende bedrag over te maken op giro 137000 CVK/CDA Den Haag, o.v.v. titel en aantal.

Wetsvoorstel veilige derde landen

Het wetsvoorstel Veilige derde landen dat door de Tweede Kamer is aangevaard betekent niet dat vluchtelingen in Nederland niet meer welkom zijn. Het betekent wel dat iemand die in Nederland asiel wil vragen en reeds in een veilig derde land heeft verbleven (de lidstaten en aspirant-leden van de Europese Unie en enkele andere mede door de Kamer vast te stellen landen) in dat andere land zijn asielaanvraag moet indienen.

Het belangrijkste element van de wet is volgens CDA-Tweede Kamerlid Jaap de Hoop Scheffer de basis van vertrouwen die bestaat en ook moet bestaan dat vluchtelingen vanuit het veilige derde land niet worden teruggestuurd naar een land waar ze vervolgens te vrezen hebben. "Men vertrouwt elkaar immers in de Europese Unie en dient dus te aanvaarden dat ook in de "partnerlanden" goede asielprocedures zijn. Doet men dat niet (PvdA en D66 gaven tijdens het debat sterk die indruk) dan is de vraag waarop het streven naar verdere Europese integratie eigenlijk is gebaseerd", aldus De Hoop Scheffer.

Na een intensief debat kozen CDA en VVD met steun van een aantal kleinere partijen voor het oorspronkelijke voorstel van het kabinet-Lubbers III, aanvankelijk ook door staatssecretaris Schmitz verdedigd maar later onder druk van de PvdA en D66 gewijzigd. Deze wijziging is nu dus teruggedraaid.

De Hoop Scheffer hoopt op snelle aanvaarding van het wetsvoorstel in de Eerste Kamer. "Het moet echt per 1 januari 1995 ingaan. Wij moeten waar mogelijk de Duitse asielwetgeving volgen. De in ons land ook dit jaar wederom zeer fors gestegen aantallen asielzoekers moeten worden teruggebracht. Steun in onze samenleving voor de opvang en integratie van vluchtelingen dient vanzelfsprekend te zijn. De andere zijde van deze medaille is dat niet iedereen hier in Nederland een asielverzoek kan indienen. Daarom is deze wet zeer noodzakelijk".

Toekomst publiek bestel

Een merkwaardige manier van doen. Van der Reyden als zakenman-boef in eigen soapserie. Maar wij als politiek hebben in feite niets met die contractbreuk te maken en benadeelde partijen moeten zelf beslissen of ze naar de rechter stappen volgens contractbreuk." Marten Beinema, mediaspecialist van de CDA-fractie, reageert op de gestrande overeenkomst tussen de publieke omroep en Veronica/Endemol. Veronica/Endemol zeiden de overeenkomst op omdat zij een aantrekkelijker deal konden sluiten met RTL.

De - nog niet getekende - overeenkomst

die de publieke omroep met Veronica/Endemol had gesloten bestond uit drie punten: de publieke omroep zou jaarlijks voor minimaal 45 miljoen aan programma's afnemen van Endemol, zo mogelijk oplopend tot zeventig miljoen. Veronica zou dan de programmagegevens van de publieke omroep kopen voor haar omroepblad en de nieuwe commerciële omroep zou een kwart van de sportrechten krijgen van de NOS.

Beinema beaamt dat als de nieuwe plannen met RTL doorgaan de concurrentie er voor de publieke omroep alleen nog maar groter op wordt. "De publieke omroep zal haar kracht nog meer moeten zoeken in pluriformiteit en kwaliteit en het onderscheidend programmeren ten opzichte van de commerciële omroepen. Maar hoe je het wendt of keert: financieel zal het hard aankomen voor de publieke omroep, want enerzijds zullen er minder reclame-inkomsten zijn en anderzijds zullen de kosten voor de sportrechten stijgen. Het wegvallen van een deel van de reclame-inkomsten is misschien geleidelijk aan op te vangen uit de stijging die er nog steeds is van de totale jaarlijks reclame-uitgaven. Wat de sportrechten betreft, daarover moet in 1995 weer onderhandeld worden. We moeten de publieke omroep zo sterk mogelijk zien te houden. Het ligt voor de hand de eerste financiële tegenvaller door middel van de omroepreserve op te vangen. Dat kun je natuurlijk niet structureel doen, maar tijdelijk kan het wel."

Volgens Beinema kan er een moment komen dat de politiek zich moet afvragen wat de publieke omroep haar waard is. Wellicht zou in dat kader de omroepbijdrage verhoogd moeten worden. Beinema wijst er in dit verband op dat de omroepbijdrage in Nederland, in vergelijking met andere Europese landen, laag is.

Zou de onfrisse gang van zaken als positief element kunnen hebben dat anders tegen het commerciële geweld aangekeken wordt. "Ik mag het hopen maar ik ben bang dat de vieze smaak die men er van heeft weer zo weg is".

Over mogelijkheden om de machtsconcentratie in de omroep aan te pakken, zegt Beinema: "Economische Zaken moet de afspraken toetsen aan de Wet Economische Mededinging. Deze wet gaat kartelvorming tegen. EZ kan natuurlijk alleen toetsen aan huidige wetgeving. Als je iets wilt veranderen teneinde in de toekomst dergelijke ontwikkelingen tegen te gaan zul je de Mediawet moeten veranderen en dat kan natuurlijk niet met terugwerkende kracht". De vrees van de de fractievoorzitters Wallag (PvdA) en Wolffensperger (D66) dat de pluriformiteit gevaar begint te lopen, vindt Beinema enigszins overdreven. "We hebben nog een diversiteit aan dagbladen. Het is wel zaak om de publieke omroep sterk te houden. Wat dat betreft, reken ik dus op beide heren".

Bezuinigingen hoger onderwijs

CDA-Tweede Kamerlid Wim van de Camp noemt het kabinetsakkoord over de bezuinigingen op het hoger onderwijs ronduit teleurstellend. "De minister presenteert hier een sigaar uit eigen doos. Het was wel positief dat de minister er in was geslaagd de instellingen weer aan de onderhandelingstafel te krijgen, waardoor de patstelling doorbroken leek te zijn. Maar het kabinet heeft wel voor een heel verkeerde weg gekozen. Inmiddels hebben nu de universiteiten en de HBO-raad toch afstand genomen van hun eerdere akkoordverklaring met het kabinetsvoorstel tot uit-

Het NOS-bestuur kwam in spoedzitting bijeen nadat Veronica/Endemol het contract met de publieke omroepen verbraken

(foto ANP)

stel van de bezuinigingen op het hoger onderwijs. De instellingen blijken zich toch aan de zijde van de studenten te scharen. Minister Ritzen staat dus weer alleen. Kortom: verwarring ten top." Voor de CDA-fractie was die verwarring aanleiding om op 13 december jl. in de Tweede Kamer het kabinet bij monde van fractievoorzitter Heerma om opheldering te vragen.

Het kabinet kwam overeen dat de bezuinigingen op het hoger onderwijs worden uitgesteld. In plaats daarvan wordt het collegegeld met 1000 gulden verhoogd. In de overeenkomst is ook vastgesteld dat aan het begin van de eenentwintigste een nieuw stelsel van hoger onderwijs zal worden ingevoerd met als kenmerken een kortere studieduur, meer variatie in opleidingen en scherpere verwijzing van studenten. De aangekondigde bezuiniging wordt uitgesteld tot 2004 en verlaagd van 500 miljoen tot 200 miljoen gulden.

Van de Camp noemt het onaanvaardbaar dat de problemen in het hoger onderwijs worden afgewenteld op de studenten. "Onder dit kabinet lijken de studenten te verworden tot een soort melkkoe. Voor 240.000 studenten staat geen compensatie tegenover verhoging van het collegegeld. Voor studenten met ouders in de lage en middeninkomensgroepen wordt studeren riskanter. Er wordt hen compensatie geboden in de vorm van een aanvullende beurs, maar het moet eerst wel uit eigen portemonnee worden betaald. Deze studenten lopen dus grotere risico's omdat zij moeten voldoen aan extra eisen die de prestatiebeurs stelt en die eisen zijn overigens ook nog onbekend."

Van de Camp wijst er op dat het de vraag is of de bezuinigingen worden gehaald. "Om de taakstelling van 180 miljoen op de studiefinanciering te halen moet de prestatiebeurs per 1 augustus 1995 worden ingevoerd. Die invoeringstermijn is zeer kort. Kortom, met het kabinetsbesluit zijn studenten opnieuw het slachtoffer van de nog steeds oplopende bezuinigingen van dit kabinet. Met name het vooruitschuiven van een deel van de bezuinigingen laat bovendien onzekerheid bestaan voor de nabije toekomst." Hij vraagt zich af in hoeverre hier nog sprake is van een betrouwbare overheid.

Bestrijding criminaliteit

Er is een grens overschreden die niet is afgedaan met de bespreking van enkele vervelende incidenten, die maatregelen vergen. De geloofwaardigheid van het Openbaar Ministerie en politie is in het geding gebracht. De voortgang van strafprocessen wordt belemmerd.

Verdachten komen op vrije voeten op basis van overwegingen die in onze rechtsstaat geen kans mogen krijgen. Het rechtsgevoel van de burger is aangetast", zei CDA-woordvoerder Frans Jozef van der Heijden in het overleg met minister Sorg-

drager over de aanpak van de incidenten bij de bestrijding van de criminaliteit. Hij zei dat zijn fractie er overigens niet voor voelt om het algemene beeld op te roepen van een slecht functionerende politie en justitie. In de dagelijkse praktijk is dat ook niet zo. "Het gaat mijn fractie er om dat ieder optreden van politie en justitie correct moet zijn zodat daar geen reden in gelegen kan zijn om verdachten vrijuit te laten gaan. De overschreden grens dwingt tot maatregelen, de veiligheidsmaatregelen bij het OM en de politie, die de minister nu ter uitvoering heeft overgenomen."

De beste maatregelen zijn volgens de CDA-fractie echter het afdwingen van correct uitgevoerd onderzoek in overeenstemming met het OM en het correct vastleggen wat de politie heeft gedaan en gevonden. Het vertrouwen van het publiek zal verbeteren wanneer correct gevoerde strafprocessen conform de wet, en de wet alleen, tot veroordelingen leiden. "Daarop dient de minister toe te zien en daarop zal zij, nadat zij nu de ernst van de situatie onder ogen heeft gekregen, worden afgerekend."

Politie

Na de investering van 1,1 miljard gulden in de justitiële keten tijdens de afgelopen kabinetsperiode komt dit kabinet niet verder dan de helft. De 570 miljoen van dit kabinet is daarmee een bescheiden bijdrage die niet is te rijmen met de verwachtingen die zijn gewekt. Voor de politie komt het kabinet netto niet verder dan 2000 politiemensen erbij in vier jaar. Dat is een te magere resultaat. Voor 1995 betekent dit dat er geen blauw bijkomt op straat". CDA'er Frans Jozef van der Heijden zei in het overleg over de beleidsvoornemens voor de politie, niet tevreden te zijn. "Een stevig plan van aanpak is er niet van gekomen. De VVD maakt al helemaal niet waar wat zij in haar verkiezingsprogramma beloofde."

Met betrekking tot de banen in het regeerakkoord zei Van der Heijden: "Bij de verhoging van de politiesterkte moet het gaan om politiepersoneel en niet om allerlei vaag toezicht in het kader van tijdelijk werk. De 80 miljoen gulden, oplopend tot 400 miljoen gulden, voor de regeerakkoordbanen die het kabinet in één adem verbindt met het politiebudget mag dan ook alleen tot het politiebudget gerekend worden wanneer dit geld formatieplaatsen oplevert. Is dat niet het geval dan zijn zelfs de 2000 politiemensen die voor 1998 worden beloofd niet haalbaar. De politie is alleen geholpen met echte banen die worden bezet door personeel dat politietaken volledig kan vervullen en als zodanig aanspreekbaar is."

De CDA'er wees er op dat het voor de korpsbeheerders zeer belangrijk is te weten waarop zij bij de sterkte-uitbreiding kunnen rekenen.

Van der Heijden vindt dat daar het eerst geholpen moet worden waar de bereikbaarheid met name 's nachts veel te wensen overlaat en essentiële politietaken achterwege blijven vanwege ernstige onderbezetting. Duidelijk is dat de aantoonbare achterstand aan politiepersoneel in het landelijk gebied nijpender is dan ooit.

Begroting Sociale Zaken en Werkgelegenheid

De CDA-fractie heeft bij de begrotingsbehandeling Sociale Zaken en Werkgelegenheid het kabinet gevraagd de malusregeling in de WAO (boeteregeling voor werkgevers indien een werknemer in een arbeidsongeschiktheidsregeling terecht komt) zo spoedig mogelijk in te trekken en af te zien van de zwaardere partner-toets in de AOW. CDA-woordvoerder bij deze begroting Pieter Jan Biesheuvel zei dat er voor de extra partnertoets geen draagvlak bestaat. De fractie diende hier-toe moties in.

Biesheuvel vond dat de coalitiepartijen er met betrekking tot die partnertoets een potje van maken. "Met de grootste moeite willen zij wel verklaren dat ze van de toets waar ze aanvankelijk mee ingestemd hebben, af willen. Wij vinden dat de paarse coalitie de ouderen op dit punt niet langer in het onzekere mogen laten".

Over de malusregeling zei Biesheuvel: "Deze regeling beantwoordt in zijn huidige vorm niet aan zijn doeleinden. Aangezien vervanging van de regeling door een premiedifferentiatiesysteem nog minimaal een jaar op zich laat wachten is het ongewenst gedurende die tijd nog malusheffingen op te leggen."

Over het besluit dat het kabinet over de gelegenheidsarbeid heeft genomen is de fractie niet tevreden. Het kabinet stelt premievrijstelling en premiecompensatie voor. "De voorstellen van het kabinet zijn node-loos ingewikkeld en daardoor moeilijk uitvoerbaar. De door de minister van Landbouw aan het CDA toegezegde ingangsdatum van 1 januari 1995 zal zeker niet meer gehaald worden. De minister heeft er inmiddels al te veel tijd overheen laten gaan." De CDA-fractie stond destijds toen zij bij de Landbouwbegroting haar motie over gelegenheidsarbeid indiende, een andere regeling voor ogen, namelijk een algemeen geldende premievrijstelling voor vier weken. Het is van het grootste belang dat agrariërs bij de komende oogst niet weer met schrijnende personeelstekorten worden geconfronteerd.

Biesheuvel gaat er vanuit dat zolang er nog geen nieuwe regeling voor gelegenheidsarbeid is, de oude regeling als overgang gehandhaafd blijft.

Marianne Fennema

De CDA-fractie en de Veilige derde landen

In CD/Actueel van 26 november jongstleden wordt in de rubriek Tweede Kamer geschreven, dat de CDA-fractie is teleurgesteld over de door het kabinet voorgestelde wijziging op het wetsvoorstel Veilige derde landen. Intussen weten we hoe de zaak is verlopen in de Tweede Kamer. De CDA-fractie kan gelukkig zijn met de uitslag, mede bereikt met nota bene de hulp van de Centrum Democraten. Ik echter en met mij andere leden van de CDA-Initiatiefgroep Vluchtelingenbeleid, ben zeer teleurgesteld in de opstelling van de CDA-fractie.

Deze eenzijdige aanpak van Duitsland en Nederland is in strijd met de afspraken van Maastricht en Dublin. Er zou minstens één land in de Europese Unie verantwoordelijk zijn, dat een asielzoeker ergens gehoor krijgt. Die afspraken worden nu niet nagekomen, zeker houdt Nederland bij wegsturen er geen zicht op wat er met de asielzoeker gebeurt. Daarom was het zo belangrijk, dat staatssecretaris Schmitz als correctie op het wetsvoorstel van het vorige kabinet de mogelijkheid van beroep inbouwde.

Ik had verwacht dat de CDA-fractie deze wijziging met beide handen zou hebben aangegrepen om namelijk daardoor niet in strijd te komen met het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens - en niet in aanvaring te komen met de Hoge Commissaris voor de Vluchtelingen. En misschien nog belangrijker en principiëler:

daardoor niet in aanvaring te komen met de christen-democratische opvattingen over gerechtigheid. Ik had bij het debat in de Tweede Kamer een uitleg van het CDA verwacht waarom er over deze drie voorgaande punten heen wordt gestapt. Het gaat er toch om dat vastgesteld kan worden of het om echte vluchtelingen gaat, voor wie men zo ruimhartig wil zijn..! Wie de kans loopt, dat deze vaststelling niet plaatsvindt vanwege de eenvoudige reden dat men uit een veilig derde land komt, behoort de mogelijkheid van beroep te hebben en wel in Nederland.

Alfons Ruitenbeek
Diemen

Publieke omroep moet terug naar de bron!

Gezien de onstuitbare ontwikkelingen van het commerciële bestel, is het voor de publieke omroep hoog tijd om zich te bezinnen op hun oorspronkelijke doelstelling. Zij zijn dat primair verschuldigd aan diegenen die afgelopen decennia trouw de verplichte omroepbijdrage hebben betaald. Daarnaast is zo'n herijking de enige structurele weg om op den duur te overleven.

Voor deze bezinning is het nodig om te kijken naar de ontstaansgeschiedenis van het publieke bestel. Net als in andere sectoren, zoals het onderwijs, staan aan de wieg van het bestel de van onderop ge-

groeide privaatrechtelijke verenigingen en stichtingen. 'Vrije' clubs dus, die in hun statuten precies omschrijven wat hun doelstelling is. Op die manier voorzagen zij de 'vrager' van hun 'produkten' op democratische wijze van een specifiek aanbod. Hetgeen de omroep verzekerde van een consistente achterban. De verzuilde samenleving zelf leverde uiteraard een aanzienlijke bijdrage aan die consistentie. In de huidige verhoudingen was de keuze van het publieke bestel voor samenwerking met de 'vrije jongens' begrijpelijk. Echter structureel gezien was het een zwakke bod. Immers, de zwakke kanten van het publieke bestel blijven bestaan, terwijl men tevens nog meer aan eigen identiteit zal verliezen. Het zou daarom niet vreemd zijn, indien de kijkers door het toenemende aanbod van kleurloze 'ontzuilde' producties een minder loyale houding zullen aannemen ten aanzien van de publieke omroep. Dat betekent een toenemende vraag naar vrije keuze van specifieke kwaliteit. Omdat zij self-supporting zijn, kunnen de commerciële omroepen veel soepeler op deze vraag inspelen!

Eva van der Veen
Delft

Agenda

Woensdag 11 januari

Gemeente als intermediair naar een multiculturele samenleving
De Folkertsmastichting organiseert samen met de Bestuurdersverenigingen en Scholingsinstituten van CDA, PvdA, VVD en D66 een studiebijeenkomst voor wethouders, andere gemeentebestuurders en overige geïnteresseerden.
Plaats: De Reehorst, Bennekornseweg 24 te Ede
Aanvang 16.00, sluiting 21.00 uur
De kosten voor deelname bedragen f 35,-. Aanmelden bij de B. Folkertsmastichting voor Talmudica, telefoon: 035-219406, fax: 035-246771.

Vrijdag 20 en zaterdag 21 januari

Vrouwenweekend CDJA en PM30+
Plaats: Mennoroode, Apeldoornseweg 185 te Elspeet
Aanvang vrijdag 19.30 uur, sluiting zaterdag 16.00 uur
De kosten bedragen f 50,-. Aanmelden voor 6 januari 1995 bij het CDJA-secretariaat, Dr. Kuypersstraat 5, 2514 BA Den Haag, telefoon 070-3424850.

Donderdag 19 januari

Regionale conferentie over 'Schakels tussen landbouw, milieu en natuur'
Plaats: Pascal College (MEAO-gebouw), Einsteinstraat 43 te Apeldoorn
Aanvang: 19.30 uur
De toegang is gratis. Nadere inlichtingen bij CDA-bureau Arnhem, telefoon 085-427159

Addertjes

- * De instelling van dit kabinet is uitstellen en afstellen.
- * Is de oppositie niet teveel aan het regeringsbeleid aangepast? Beiden zijn onzichtbaar.
- * Lijder van de oppositie.
- * Sinds de partij van Bolkestein in de regering zit, is de door hem gevoerde oppositie veel interessanter.
- * In onze democratie zeggen kamerleden in de koffiekamer hetzelfde als de burgers in het land, doch in de vergaderzaal ongeveer het tegenovergestelde.

Kerstsluiting CDA-huis

In verband met de kerstvakantie is het CDA-huis gesloten in de periode 24 december - 2 januari.
Op maandag 2 januari 1995 is het CDA-huis vanaf 11.00 uur weer geopend.

(foto Hans Hordijk)

Optreden tegen criminaliteit

De afgelopen weken heeft de criminaliteit veel aandacht gekregen. Omliggende landen die klagen over ons drugsbeleid. Gemeenten die wanhopig trachten het drugstoerisme te keren. Een 'onderwereld' die steeds brutaler wordt met bedreiging en inbraak. Politie en justitie die blijkens verloren processen, twijfelachtige opsporingsmethoden en falende samenwerking, hun greep op de ontwikkelingen lijken te verliezen. Een politiek die ook haar greep kwijt lijkt te raken; Justitie zou de politiek niet meer in de hand hebben en de Tweede Kamer moet eerst met een enquête nog eens onderzoeken welke maatregelen nodig zijn. De burger blijft achter met het gevoel dat Nederland wegzakt in een poel van ongerechtigheid.

Het is goed de betrekkelijkheid van deze aandacht te zien. De situatie is niet hopeloos omdat officier van justitie Valente in de sloot is gegooid; gevallen van geweld en bedreigingen kwamen ook eerder voor. Politie en Openbaar Ministerie worden gereorganiseerd om aan de nieuwe situatie het hoofd te bieden. De Minister van Justitie heeft niet gezegd dat zij geen greep heeft op de politie (dat zeiden alleen de krantekoppen). Minister Hirsch Ballin heeft in de afgelopen jaren bij herhaling gewaarschuwd voor de groeiende omvang van de georganiseerde misdaad. Het is niet pas nu een probleem nu de pers inziet dat hij gelijk had.

Maar de signalen moeten niet onderschat worden. De criminaliteit wordt professioneler, harder, breder vertakt en beter georganiseerd. Het antwoord dat politie en justitie daar in de komende jaren op geven, is bepalend voor de toekomst. Hoe langer een adequate reactie uitblijft, des te moeilijker zal het zijn om later op te treden. Voor alles moet het beeld vermeden worden dat criminaliteit 'gewoon' is en de overheid er geen greep op heeft. Wijst onze reactie al niet op 'gewenning'? Als de politie bij boeven 'inkijkt' roepen we: schande; in het omgekeerde geval roepen we: 'beter op je spullen passen' en maken de media zich tot gewillige spreekbuis van de dieven.

Essentieel is dat er wordt opgetreden. Daarom is het niet juist dat de Tweede Kamer alsnog tot een enquête heeft besloten. De effectiviteit van politie en justitie zal daardoor vermoedelijk nog jaren geschaad worden en de nodige maatregelen blijven uit. Het is jammer dat de CDA-fractie voor de enquête heeft gestemd. De overweging: ook een minderheid moet een enquête kunnen houden, is een 'foute' prioriteit; het maatschappelijk belang bij effectieve

maatregelen gaat op dit moment voor. Daarom zou de fractie er bij de regering op aan moeten dringen om desondanks nu al met voorstellen te komen. Verloopt de enquête vlot, dan kunnen de resultaten altijd nog bij de beoordeling betrokken worden.

Die maatregelen zullen niet alleen de opsporingsmethoden maar ook het gebruik van onrechtmatig verkregen bewijs moeten betreffen (gebruik van gegevens die niet (geheel) volgens de regels zijn verkregen). Beide regelingen hangen nauw samen. Het is onbevredigend dat de inhoud daarvan nu vooral door de rechter wordt geformuleerd. Het gaat om de afweging van wezenlijke maatschappelijke belangen: van criminaliteitsbestrijding, van bescherming van burgers en van controle op politie en justitie. Effectiviteit, legitimiteit en bescherming van grondrechten spelen daarbij een rol. De keuzen die dit vergt, zijn primair een taak van de wetgever en de afweging zal mede in het licht van de huidige omstandigheden genomen moeten worden.

De regering wordt gevormd door drie partijen die doorgaans vooral oog hebben voor individuele rechten. Ook samenleven stelt eisen en behoeft bescherming; het CDA zal daar nadruk op moeten leggen. Niet dat het doel de middelen heiligt, maar doeltreffendheid vormt een wezenlijke legitimiteitsgrond van de overheid. Het gaat om het afwegen van risico's; het risico van geweld door de criminaliteit of door de overheid, het risico dat de politie of de criminaliteit uit de hand loopt, enz. Bovenal moet onderkend worden dat het normen- en waardenbesef van de samenleving wezenlijk maatschappelijk 'kapitaal' is, dat onderhoud behoeft door de overheid. Verwaarloost zij dit, dan zullen die normen door steeds meer wettelijke maatregelen opgelegd moeten worden. Bovendien; ik zie niet in waarom een overheid die burgers regelmatig oproept om het milieu te sparen en sober te leven, om gezond te leven en niet te roken, om rampgebieden en ontwikkelingslanden met giften te gedenken, niet ook de burgers mag aanzetten om de grondslagen en elementaire normen van de samenleving in acht te nemen. Anderen rechtvaardigen het eerste veelal met de overheidslasten van milieubescherming en van volksgezondheid; laten zij ook eens kijken naar de maatschappelijke lasten van criminaliteit!

Mr. J.P.H. Donner
voorzitter Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)

De economische erfenis van Lubbers III mag gezien worden

Nederland is volgens oud-minister Bert de Vries in vergelijking met andere landen goed door de economische recessie gekomen. Toch is er volgens hem geen reden tot tevredenheid. Alles moet uit de kast worden gehaald om bij het scheppen van banen in de marktsector Europees koploper te blijven en de toegangspoort tot de sociale zekerheid moet beter worden bewaakt. Bij dat laatste moet als adagium gelden: uitvoering volgt stelsel.

Wat bepaalt eigenlijk of een kabinet succesvol is geweest? De verkiezingsuitslag? Of hoe ons land in vergelijking tot andere landen door de internationale economische recessie kwam?

Afgemeten aan het eerste criterium was Lubbers III een ramp voor de beide regeringspartijen. Afgemeten aan het tweede criterium kan het oordeel heel wat positiever uitvallen. Tenminste wanneer we de resultaten van Lubbers III toetsen aan een aantal financieel-economische doelstellingen, die wij als CDA in 1989 hoog in ons vaandel hadden.

In de eerste plaats gaat het dan natuurlijk om werk. Groeide de werkgelegenheid tussen 1990 en 1994 in ons land sneller of langzamer dan elders? Hieronder volgen wat cijfers.

De conclusie uit tabel 1. is helder. We staken niet alleen met kop en schouders boven de rest van Europa uit, maar deden het zelfs beter dan de - op het punt van de banengroei zo hoog geprezen - Verenigde Staten.

Tabel 1:
Werkgelegenheidsgroei 1990-1994

- Verenigde Staten	3,7%
- West-Duitsland	3,0%
- Frankrijk	-0,8%
- Verenigd Koninkrijk	-3,1%
- Italië	-0,5%
- België	-1,5%
- Nederland	6,0%
- Europese Unie	-0,3%

Tabel 2:
Vorderingstekort, collectieve lastendruk en staatsschuldquote 1990-1994

Vorderingen Staatsschuld	tekort		quote	
	1990	1994	1991	1994
Verenigde Staten	3,6%	2,5%		
West-Duitsland	2,1%	3,5%	45	53
Frankrijk	1,4%	6,0%	49	50
Verenigd Koninkrijk	1,6%	7,2%	41	58
Italië	10,9%	8,8%	101	119
België	5,8%	6,3%	130	130
Nederland	4,6%	4,0%	79	81
Europese Unie	4,0%	6,0%		

Een tweede belangrijk punt was voor ons de financiële soliditeit. Dan gaat het dus om het financieringstekort en de staatsschuld als percentage van het nationale inkomen.

Internationaal vergelijkbare cijfers over het financieringstekort zijn er niet, maar wel over een vergelijkbare grootte namelijk het vorderingstekort. Ook hier, voorzover beschikbaar, wat cijfers in tabel 2. voor dezelfde landen.

Opnieuw lijkt de onontkoombare conclusie, dat Nederland het tijdens Lubbers III vergelijkenderwijs goed heeft gedaan. Of dat ook geldt voor de collectieve lastendruk is uit de gegevens die het Centraal Planbureau publiceert niet af te leiden. Ik vermoed echter dat er ook op dit punt weinig landen zijn die het beter gedaan hebben dan wij.

Terugdringen ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid

Ook bij het terugdringen van het ziekteverzuim en de arbeidsongeschiktheid heeft het

derde kabinet-Lubbers beter gescoord dan lang is gedacht.

In het regeerakkoord spraken we af dat de stijging van het aantal arbeidsongeschikten zo snel mogelijk moest worden omgeboogen in een daling. Dat was nooit eerder een kabinet gelukt.

Het is Lubbers III wèl gelukt en het zou weleens kunnen zijn dat we eind 1995 weer terug zijn op het niveau van 1989. Ondanks alle vertragingen en de recessie zou dan de doelstelling van het regeerakkoord toch nog met niet meer dan één jaar vertraging worden gehaald. Met de introductie van de eigen risicoperiode van twee tot zes weken in de Ziektewet werd tijdens Lubbers III een belangrijke stap gezet op de weg naar gedeeltelijke privatisering.

De effecten ervan zijn door statistische meetproblemen nog steeds niet goed zichtbaar, maar afgaand op de reacties van vele werkgevers zijn ze in ieder geval substantieel.

Nederland is dankzij het kabinet-Lubbers III goed door de economische recessie heengekomen.

(foto Dijkstra BV)

Schaatsen op dun ijs

Toch is er geen reden tot tevredenheid. Dat wij minder van de recessie hebben geleden dan andere landen is mooi, maar dat neemt niet weg dat die recessie ook ons weer duidelijk maakte hoe dun het ijs nog was waarop we schaatsten.

Hoofdprobleem daarbij blijft de wanverhouding tussen het aantal uitkeringsgerechtigden en het aantal werkenden.

Op elke honderd werkenden tellen wij vandaag de dag 83 uitkeringsgerechtigden, een getal dat door de vergrijzing alleen nog maar verder op dreigt te lopen.

Als wij er niet in slagen beneden de leeftijd van 65 jaar naar verhouding veel minder mensen van een uitkering afhankelijk te maken dan blijft het tobben met de omvang en betaalbaarheid van de collectieve sector.

Dat betekent dat wij de toegangspoort tot de sociale zekerheid beter moeten bewaken en alles uit alle kasten moeten halen om ook in de rest van deze eeuw Europees koploper te blijven bij het scheppen van

nieuwe banen in de marktsector.

Om de toegangspoort tot de sociale zekerheid beter te bewaken zullen zowel de uitvoeringsorganisatie als de wetgeving moeten worden aangepast. Het adagium daarbij zal moeten zijn: Uitvoering volgt stelsel. Pas als duidelijk is wat we met de wetgeving willen, is een zinnige discussie mogelijk over de beste uitvoeringsorganisatie.

Ideologische valkuilen

Voor twee ideologische valkuilen wil ik daarbij waarschuwen.

De eerste is om alle heil te verwachten van privatisering.

Partiële privatisering - zoals intussen gerealiseerd bij de Ziektewet - zou weleens meer kunnen opleveren dan volledige privatisering. In ieder geval winnen de problemen rond selectie aan de poort van de arbeidsorganisatie en van de verzekeraar aanzienlijk aan scherpte bij volledige privatisering. Bovendien wordt dan het risico van massale herverzekering met de bijbehorende hernieuwde anonimisering in een

aantal sectoren groter.

Een tweede valkuil is om er zonder meer vanuit te gaan, dat overdracht van de werknemersverzekeringen aan de sociale partners vanzelf zal leiden tot een betere kwaliteit van de uitvoering. Vaak zal volledige overdracht op te grote bezwaren stuiten en blijft er sprake van een zekere bemoeienis van de wetgever. Maar bovendien vormen op private leest geschoeide regelingen als de VUT en de aanvullende pensioenvoorzieningen ook niet altijd het toppunt van beheersbaarheid en flexibiliteit. Toch leveren ook zij een aanzienlijke bijdrage aan de zo vaak bekritiseerde wig (het verschil tussen de loonkosten van de werkgever en het netto loon van de werknemer).

Het scheppen van voldoende nieuwe banen in de marktsector zal alleen lukken als werk boven inkomen blijft gaan.

Uit elke analyse blijkt dat de hoofdoorzaak van het enorme banenverlies in de jaren zeventig en de enorme banenwinst in de jaren tachtig en het begin van de jaren negentig lag bij de loonkosten.

Stoppen met loonmatiging betekent daarom tekenen voor de definitieve tweedeling in de samenleving tussen kansrijken en kansarmen, baanhebbers en baanlozen. Tegen die bierkaai valt nooit te vechten met het scheppen van enkele tienduizenden extra laagbetaalde banen in de collectieve sector.

Bert de Vries

oud-minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Bij de discussie over de uitvoeringsorganisatie van de sociale zekerheid zijn er twee ideologische valkuilen. De eerste is om alle heil te verwachten van privatisering. De tweede is om er zonder meer vanuit te gaan dat overdracht van werknemersverzekeringen aan sociale partners vanzelf leidt tot betere kwaliteit van de uitvoering.

Schakels tussen landbouw, milieu en natuur

Beleidsadvies van het Wetenschappelijk Instituut voor het CDA

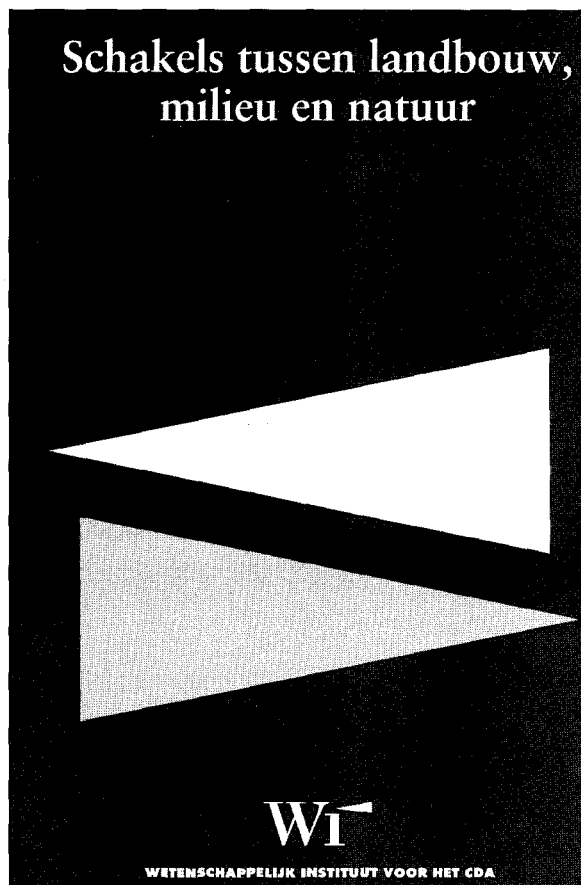
Nieuwe eisen worden aan de Nederlandse land- en tuinbouw gesteld. De agrarische sector staat niet alleen voor de taak om voldoende voedsel te produceren van goede kwaliteit, maar wordt eveneens geconfronteerd met randvoorwaarden die betrekking hebben op de kwaliteit van de leefomgeving.

De begrippen landbouw, milieu en natuur worden in dit advies niet per definitie tegenstrijdig geacht. Integendeel, de invulling van christen-democratische noties als rentmeesterschap en gespreide verantwoordelijkheid biedt mogelijkheden voor de vormgeving van nieuwe functies in het landelijk gebied en voor een efficiënte aanpak van de milieuproblematiek.

Natuurbeheer, landschapverzorging, milieuvriendelijke producten en hoogwaardige levensmiddelen zijn sleutelwoorden. Het aanpassingsproces in de land- en tuinbouw gaat niet vanzelf; het vergt offers en het stelt nieuwe eisen aan de bedrijfsvoering. Zowel landbouwbedrijfsleven als overheid staan voor de taak om de reeks van vernieuwende initiatieven voor de agrarische sector te bespoedigen. In dit advies worden voor het komend kabinetsbeleid daarvoor aanbevelingen gedaan

Het rapport kan worden besteld door overmaking van f 17,50 op gironummer 396551 t.n.v. Sdu-DOP, Leiden, o.v.v. "Schakels tussen landbouw, milieu en natuur" en codenummer CDA 02-024/94.

77 pagina's in paperback
Formaat 16x24 cm
ISBN 90 74493 05 X

Conferenties over 'Schakels tussen landbouw, milieu en natuur'

Regionale conferenties

Gelderland

Donderdag 19 januari
Pascal College (het MEAO-gebouw), Einsteinstraat 43 te Apeldoorn.
Aanvang: 19.30 uur
Inleider: H. van 't Land (Landbouwschap)
Contactadres: CDA-bureau Gelderland, tel. 085-427159

Drenthe

Woensdag 1 februari
Emmen (precieze plaats nog niet bekend)
Aanvang: 20.00 uur
Inleider: Ir. J. Sonneveld (Europees Parlement)
Forum o.l.v. mw. K. Eisses-Timmerman
Organisatie in handen van KK Drenthe in samenwerking met de afdeling Emmen.
Contactadres: mw. Birza-Boes, CDA-bureau Drenthe, tel. 05921-42493

Limburg

Zaterdag 18 februari
Nationaal Sportcentrum, Sportcentrumlaan 1 te Sittard
Aanvang: 9.30 uur, tot 13.00 uur
Contactadres: dhr. J. de Hoorn, tel. 04709-98888

Zeeland

Dinsdag 14 februari
Plaats en tijd nog onbekend.

Noord-Holland

Donderdag 23 februari
Plaats en tijd nog onbekend.

Landelijke conferentie

Zaterdag 4 maart
Green Park Hotel, Weigelia 22, Leidschendam.

Nadere informatie over de conferenties (ook die waarvan de datum nog niet vaststaat) bij mw. C. Prins, tel. 070-3424871